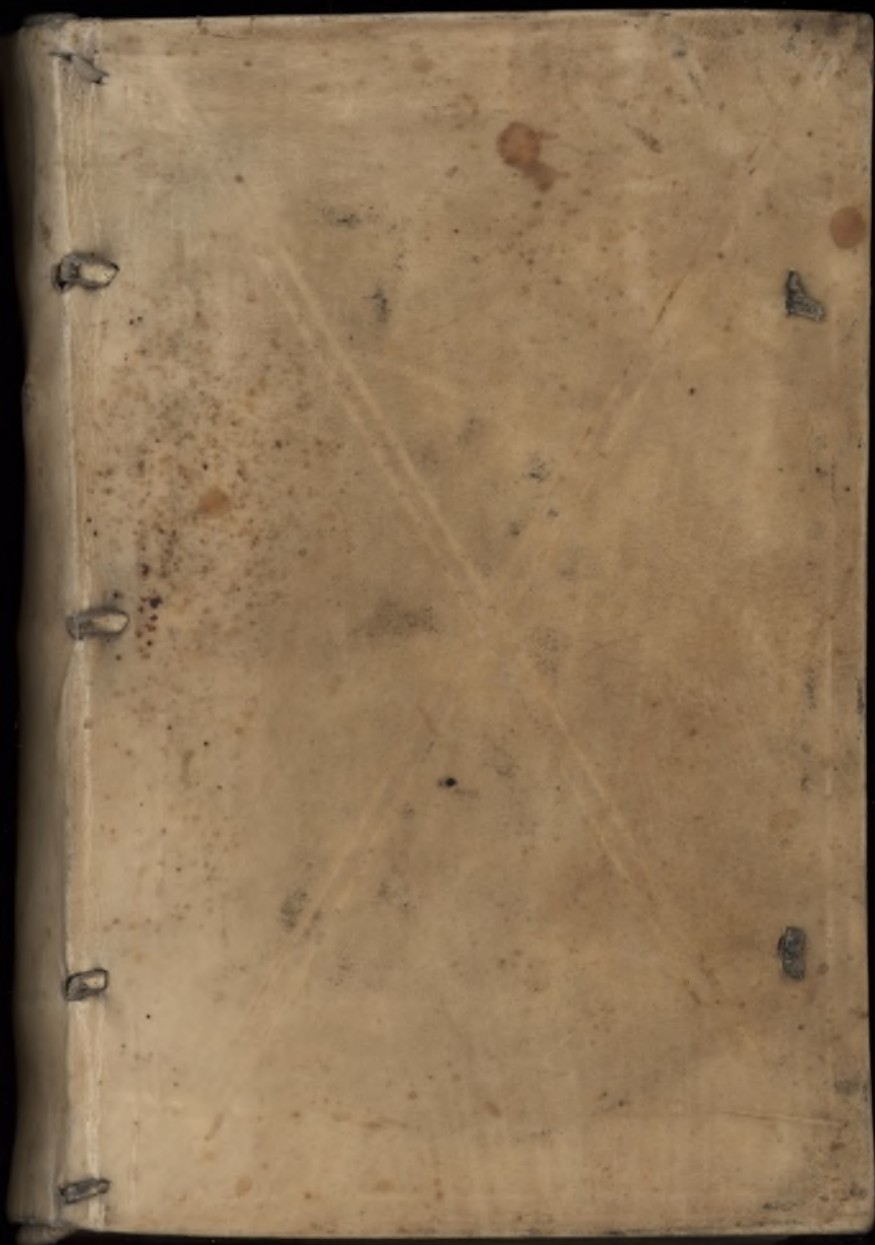

WIMBP
Opole

193 st.

M. TVLLII

CICERONIS ORA-

TIONVM

Pars I.

A CAELIO SECVNDO CVRIONE

post aliorum omnium correctiones, diligenter
emendata, & Scholijs artificiū indicantibus,
& lectionis varietate, vbi opus est, ad mar-
ginem appositis, illustrata.

*In qua numeri paginarum, Aldi & Nizo-
lij numeris respondent.*

BASILEAE, EX OFFICINA
BRYLINGERIANA, M. D. xxcv.

CÆLIVS SECVNDVS

CVRIO, GENEROSO ADO-
lescenti Stanislao, clarissimi uiri Ioan-
nis Starzechouij Palatini Podo-
liensis, filio S. D.

Ide quanti gentem ve-
stram, hoc est Polonos
& Sarmatas faciam,
Starzechoui charissi-
me, qui vix ullo in ge-
nere aliquid scripserim, cuius non partem
aliquam, eamq; non minimam, in cuius-
quam vestrum nomine in lucem emise-
rim. Et meritò. nā nec ingenia Polonis
desunt ad bonas artes capeffedas: nec hu-
manitas ad conciliandos homines: nec ad
gratificandum voluntas desideratur. Ita
que cum Ciceronis, eloquētiæ parētis, ora-
tiones omnes perlustrauerim, et post Ma-
nutium, atq; alios omnes, non paucis er-
roribus sublatis repurgauerim, et scholijs
breuissimis quide illis, sed non inutilibus
tamen ad artificium cognoscendum, illu-
strauerim,

284
Alc VI Nr 5/65 C

EPISTOLA

strauerim, tu quoque mihi inter ceteros tuos dignus visus es, cui hoc Primū volumē inscriberem, & commendarem: Quod quidem cū familiae tuae ornamentis, & patris tui viri clarissimi virtute, noua q̄ ex Podolia amplissima praefectura honoris accessione: tum Verò maximè ingenij tui bonitate, & morum suauitate adductus, libentiùs feci. Nihil est enim in adolescente, praesertim ingenuo, ingenij lumine, ac docilitate admirabilius: nihil morū elegātia & naturae facilitate suauius: nihil ad conciliandos animos humanitate efficacius: ad retinendos in amore valentius. Quae quoniā in te sunt omnia, ingenij, mores, & quia mihi tua studia sunt à magnis viris cōmendata: Volui hoc munusculo, tibi meum erga te amorē declarare: quod quidem satis magnum erit, si tu fructum, qui percipi ex Ciceronis diligenti lectione, & meditatione et potest, et debet, perceperis. Nosti enim quid ille
ma-

DEDICATORIA.

magnus Rhetor Fabius dixerit, ILLE SE PROFECISSE SCIAT, CUI CICERO PLACEBIT. Et quamquam omnes Ciceronis orationes summā habeant gratiam & utilitatem, tibi tamen potissimū hanc partem attribuimus, quod ea magis tuae aetati cōuenire visa est. Initio enim statim duae sese offerūt orationes, quas adolescens habuit: Quintiana nimirū, & Rosciana duae. Has sequuntur in C. Verrem actiones siue libri septem, in quibus nullū genus dicendi est, quod non reperiās, ut ipsemet in Oratore ad Brutum testatur. Omitto historiae cognitionem, & locorum descriptionē, Siciliae potissimū, in sulae nostri maris maxima, & omnium gentiū literis celeberrima. Omitto legum, morum, virorum, qui vel virijs vel virtutib. clari fuerūt, aliarumq̄ innumerabiliū rerum memoriā reconditijsimarum, quae in his orationib. admirabili ac diuina eloquentia illustra

EPIST. DEDICAT.

te, atq; immortalitati commendata, cōti-
nentur. Nihil dico de reliquis duabus ora-
tionibus pro Fonteio & Cacina, quarū
illa testimoniorum fidem ex omnibus lo-
cis inquit, & tractat: altera de verbis
interdicti disputat, verba ambigua distin-
guit, res inuolutas definiendo explicat: ius
ciuile non solum laudat, sed etiā interpre-
tatur, atque ad equitatem reuocare cona-
tur. Ex quibus omnibus perspicuum est,
quot & quantas vtilitates tibi harū le-
ctio sit allatura: quæ ut facilius esset, nec
omnia tibi essent in commentarijs inqui-
renda, nostris ad marginem indicibus &
observationibus effecimus. Vere igitur,
et perge quo cæpisti ardore animi literas
persequi, & maximè eloquentiam, quæ
nobiliū ars propria esse deberet, ut probi-
tate & orationis grauitate tuis admirabi-
lis esse aliquādo possis. Vale. Ba-
sileæ, Nonis Sextilibus.

M. D. LXII.

M. TVLLII CICERO-

NIS ORATIONVM, QVAE
primo volumine con-
tinentur,

I N D E X.

<i>Pro P. Quinctio, oratio prima, col.</i>	I
<i>Pro Sex. Roscio Amerino, oratio II.</i>	18
<i>Pro Q. Roscio Comædo, Oratio III.</i>	45
<i>Diuinatio in C. Verrem, Oratio IIII.</i>	55
<i>In C. Verrem liber II. Oratio V.</i>	66
<i>In C. Verrem liber III. Oratio VI.</i>	76
<i>In C. Verrem liber IIII. Oratio VII.</i>	109
<i>In C. Verrem liber V. Oratio VIII.</i>	148
<i>In C. Verrem liber VI. Oratio IX.</i>	200
<i>In C. Verrem liber VII. Oratio X.</i>	235
<i>Pro M. Fonteio, Oratio XI.</i>	276
<i>Pro A. Caccina, Oratio XII.</i>	285

M. TVL.

M. T. CICERO/

NIS PRO P. QVINCTIO,

ORATIO I.

Ue res in ciuitate duæ plurimum pos-
sunt, eæ contra nos ambæ faciunt in
hoc tempore, summagratia, & elo-
quentia. quarum alteram C. Aquili ve-
reor, alteram metuo. eloquentia Qu-

Hortensij ne me dicendo impediat, non nihil commo-
ueor gratia Sex. Neuij, ne P. Quinctio noceat, id uerò
non mediocriter petimesco. neq; hoc tantopere que-
rèdum uideretur, hæc summa in illis esse, si in nobis es-
sent saltem mediocria. uerū ita se res habet, ut ego, qui
neq; usu satis, & ingenio parum possum, cum patrono
disertissimo comparer, P. Quinctius, cui tenues opes,
nullæ facultates, exiguæ amicorum copię sunt, cū ad
uersario gratiosissimo contēdat. illud quoq; nobis ac-
cedit incommodum, quòd M. Iunius, qui hanc causam
Aquili, aliquoties apud te egit, homo & in alijs causis
exercitatus, & in hac multum & sæpe uersatus, hoc
tempore abest, noua legatione impeditus: et ad me uē-
tum est, qui ut summa haberem cetera, temporis quidē
certē uix satis habui, ut rem tantam, tot controuersijs
implicatam, possem cognoscere, ita, quod mihi consue-
uit in ceteris causis esse adiumento, id quoque in hac
caussa deficit: nā quò minus ingenio possum, subsidio
mihi diligentiam comparauī: quæ quanta sit, nisi tem-
pus, & spatium datū sit, intelligi non potest. Quæ quò
plura sunt C. Aquili, eò te, et hos, qui tibi in cōsilio ad-

a 5 sunt,

Status iuris,
an bōa Quin-
ctij iure poss-
ederit. Neui-
us.

Exordiū ab
enumeratio-
ne incommo-
dorum & cō-
paratione cō-
trariorum:
quæ res ad-
uersarijs inui-
diam, reo fa-
uorem concili-
at.

A sua perso-
na & Quin-
ctij persona.

A M. Iunij
absentia.

A breuitate
temporis.

A causæ dif-
ficultate.

A persona iudicis.

Occupatio ad benevolentiam.

Attentio.

Locus communis ad consiliandum.

Correctio criminosa.

sunt, meliori mente nostra uerba audire oportebit: ut multis incommodis veritas debilitata, tandem equitate talium virorum recreetur. quod si tu iudex nullo praesidio fuisse videre contra vim, et gratiam solitudini, atque inopiae: si apud hoc consilium ex opibus, non ex ueritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atque sincerum in ciuitate: nihil, quod humilitatem cuiusquam grauitas et uirtus iudicis consoletur, certe aut apud te, et eos, qui tibi adsunt, veritas ualebit: aut, ex hoc loco repulsi, et gratia, locum, ubi consistat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides, et constantia: aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, uiris electissimis ciuitatis, spe summa habere P. Quinctius debeat. quid ergo est primae magnitudo periculi summo timore hominem afficit, quod uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idque deo cogitat, non minus saepe ei uenit in mentem potestatis, quam equitatis tuae: propterea quod omnes, quorum in alterius manu uita posita est, sepius illud cogitant, quid possint, cuius in ditione ac potestate sunt, quod quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quinctius verbo Sextum Neuium, reuera huiusce aetatis homines disertissimos, florentissimos, ornatissimos nostrae ciuitatis, qui communi studio summis opibus Sex. Neuium defendunt: si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quem velit, iniquo iudicio opprimere possit: nam quid hoc iniquius, aut indignius, C. Aquili, dici, aut commemorari potest, quam me, qui caput alterius, famam, fortunamque defendam, priore loco causam dicere? cum praesertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, contra me sit dicturus

RUS

rus, cui summam copiam facultatemque dicendi natura largita est. ita sit, ut ego qui tela depellere, et vulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduersarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum et uitandi illorum impetus potestas adempta nobis erit, et, qua in re, id quod parati sunt facere, falsum crimine, quasi uenenatum aliquod telum, iecerint, medicinae faciendae locus non erit. id accidit praetoris iniquitate, et iniuria: primum, quod contra omnium consuetudinem iudicium prius de probro, quam de re, maluit fieri: deinde, quod ita constituit id ipsum iudicium, ut reus, ante quam uerbum accusatoris audisset, causam dicere cogeretur. quod eorum gratia, et potentia factum est, qui, quasi suas res, aut honores agatur, ita diligenter Sex. Neuij studio et cupiditati morem gerunt, et in eiusmodi rebus opes suas expendant, in quibus, quo plus propter uirtutem nobilitatemque possunt, eo minus, quantum possunt, debent ostendere. cum tot tantisque difficultatibus affectus atque afflictus, in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, misericordiam P. Quinctius confugerit, cum adhuc ei propter uim aduersariorum non ius par, non agendi potestas eadem, non magistratus aequus reperiri potuerit: cum ei summam per iniuriam omnia inimica, atque infesta fuerint: te C. Aquili, vosque, qui in consilio adestis, orat atque obsecrat, ut multis iniurijs iactata atque agitata equitatem, in hoc tandem loco consistere, et confirmari patiamini. id quod facilius facere possitis, dabo operam, ut, a principio res, quemadmodum gesta et contracta sit, cognoscatis. C. Quinctius fuit P. Quinctij huius, frater, sane ceterarum rerum paterfamilias et prudens,

Allegorij uenustissimis colorat orationem.

A praetoris iniquitate.

Inuidiam consiliis aduersarij.

Exordij epilogus ad consulationem. Agnomina articulus.

Transitio.

Narratio non modo necessarii consilij.

uerumetiam
assumtis: est
enim animo-
rum moribus
inter puncta,
& suauitate
cōdita, et mu-
nita causis.

Cœlum non
animum mu-
tant, qui trās
mare curiūt.

Declinatio
ironica, & fa-
ceta.

dens, & attentus, una in re paullo minus consideratus,
qui societatem cum Sex. Neuiō fecerit viro bono, ue-
runtamen, nō ita instituto, vt iura societatis, & officia
certi patrisfamilās nosse posset: non quo ei deesset in-
genitum: (nam neq; parum facetus scurra Sex. Neuius,
neq; inhumanius præco est unquā existimatus) quid er-
go est: cū ei natura nihil melius, quā uocem, dedis-
set, pater nihil præter libertatem reliquisset, uocem in
quæstū contulit, libertate usus est, quo impuniū dicax
esset, quare, quod socium tibi cum uelles adiungere, ni-
hil erat, nisi ut in tua pecunia condisceret, qui pecuniæ
fructus esset. tamen inductus consuetudine, ac familiari-
tate Quinctius fecit, ut dixi. societatem earum rerum,
quæ in Gallia cōparabatur, erat ei pecuaria res ampla
& rustica sanè bene culta, & fructuosa. tollitur ab a-
trij Licinij, atq; à præconū confessu in Galliam Ne-
uius, & trans alpes usq; transfertur. fit magna muta-
tio loci, non ingenij: nam qui ab adolescentulo quæstū
sibi instituisset sine impēdio. posteaquam nescio quid
impēdit, et in commune contulit, mediocri quæstū cō-
tentus esse non poterat: nec mirum, si is, qui uocem ue-
nalem habuerat, ea, quæ uoce quæstuerat, magno si-
bi quæstui fore putabat. itaq; hercule haud mediocri-
ter de communi, quicquid poterat, ad se in priuatā do-
mam seuocabat. qua in re ita diligens erat, quasi ij, qui
magna fide societatem gererent, arbitrio pro socio cō-
demnari solerent. uerū his de rebus non necesse ha-
beo dicere ea, quæ me P. Quinctius cupit cōmemora-
re. tametsi causa postulat, tamen, quia postulat, nō fla-
gitat, præteribo. cū annos iam cōplures societas esset,
& cū sæpe suspectus Quinctio Neuius fuisset, neq;
ita

ita commodè posset rationem reddere earum rerum,
quas libidine, non ratione gesserat, moritur in Gallia
Quinctius, cū adesset Neuius, et moritur repentinō.
hæredem testamento reliquit hunc P. Quinctium, ut,
ad quem summus mœror morte sua ueniebat, ad eundē
summus honos quoq; perueniret. quo mortuo, nec ita
multo post, in Galliam proficiscitur Quinctius: ibi cū
isto Neuiō familiariter uiuit: annum ferè unū sunt, cū
& de societate inter se multa comunicarent, & de
tota illa ratione atque re Gallicana: neque interea uer-
bum vllum interposuit Neuius, aut societatem sibi
quippiam debere, aut priuatim Quinctium debuisse.
cū æris alieni aliquantulum esset relictum, quibus no-
minibus pecuniam Romæ curari oporteret: auctionē
in Gallia P. hic Quinctius Narbone se facturum esse
proscribit earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. ibi
tum vir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis
deterret, ne auctionetur: eum non ita commodè pos-
se eo tempore, quæ proscripsisset, uendere: Romæ sibi
nummorum facultatem esse, quam si sciret, commu-
nem existimaret pro fraterna illa necessitudine, et pro
ipsius affinitate: nam P. Quinctij consobrinam habet
in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod vi-
rum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius,
credidit Quinctius, eum, qui orationem bonorum imi-
taretur, facta quoque imitaturum. auctionem uelle fa-
cere desistit: Romā proficiscitur: decedit ex Gallia Ro-
mam simul Neuius, cū pecuniā C. Quinctius P. Sca-
pula debisset, per te C. Aquili decedit P. Quinctius,
quod liberis eius dissolueret. hoc eō per te agebatur,
quod propter æariam rationem non satis erat in
tabulis

Veneri suspi-
cionem inci-
pit spargere.

Verisimile à
tempore.

Ironia.

Ex adiūctis
sive consen-
taneis.

O R A T I O

Ad denarium
i. in summa
nel ad sum-
mū, quod dis-
citur ad ex-
tremum qua-
drantem.
Ex causis et
adiunctis.

Suauitatis lo-
cas ex ironia
duplici.

Similitudo le-
pida.

Incommodum
a tempore.

tabulis inspexisse quantum deberetur, nisi a quaestoribus quaesisset quantum solueretur. decidis, statuisque tu propter necessitudinem, quae tibi cum Scapulis est, quid iis ad denarium solueretur. haec omnia Quinctius agebat auctore, et consuasore Neuio: nec mirum, si eius utebatur consilio, cuius auxilium sibi paratum putabat: non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romae quotidie, simul atque sibi hic innuisset, numeraturum se dicebat. Quinctius porro istum posse facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa, cur metiretur, non erat, non putabat: quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturum: Neuium certiores facit: rogat, ut curet, quod dixisset. tum iste uir optimus (uereor, ne se derideri putet, quod iterum iam dico optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret, ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis astringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusque societatis omnibus decidisset, et scisset sibi cum Quinctio controuersiae nihil futurum. posterius, inquit, ista uidebimus, Quinctius: nunc hoc uelim cures, si tibi uidetur, quod dixisti. negat se alia ratione facturum: quod promississet, non plus sua referre, quam si, cum auctio ne venderet, domini iussu quippiam promississet. destitutione illa perculsus Quinctius, a Scapulis paucos dies aufert, in Galliam mittit, ut ea, quae proscripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione dissoluit. tunc appellat ultro Neuium, ut, quoniam suspicaretur aliqua de re fore controuersiam, uideret, ut quamprimum, et quam minima cum molestia tota res transigeretur. dat iste amicum M. Trebellium: nos communem necessarium, qui istius domi

PRO P. QVINETIO.

domi erat ducatus, et quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea quod hic mediocriter id esturam facere cupiebat. iste mediocri praeda contentus non erat. itaque ex eo tempore res esse in uadimonium coepit. cum uadimonia saepe dilata essent, et cum aliquantum temporis in eare esset consumtum, neque quicquam perfectum esset: uenit ad uadimonium Neuus. obsecro C. Aquili, uosque, qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singulare genus fraudis et nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi videretur, se uenididisse: curasse, ne quid sibi societas deberet: se iam neque uadari amplius, neque uadimonium promittere: si quid agere secum uelit Quinctius, non recusare. hic, cum rem Gallicanam cuperet reuiscere, hominem in praesentia non uadatur. ita sine uadimonio disceditur. deinde Romae dies xxx ferè Quinctius comoratur: cum ceteris, quae so habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Roma egreditur ante diem 11. Kal. Februarij, Scipione et Norbanio cos. quae so, ut eum diem memoriae mandetis. L. Albus Sex. filius, Quirina, vir bonus, et cum primis honestus una profectus est. cum uenissent ad Vada Volaterrana, quae nominantur, uident per familiarem Neuus, qui ex Gallia pueros uenales isti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quinctium. quod nisi ex Publicio narratum Neuio esset, non tam cito res in cōtentionem uenisset. tum Neuus pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, et a sauci-

Contentio.

Breuitas.

al. profectus.
Comonitio
attentione et
indignatione
exicans.

Quirina scilicet, Tribus.

O R A T I O

a conditione eleuat. faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sestiam sibi adfint hora secunda postridie. ueniunt frequentes: testificatur iste, P. Quintiū non se stitisse, et se stitisse. tabulae maximae signis hominum nobilium consignatur. disceditur. postulat ē Burrieno praetore Neuius, ut ex edicto bona possidere liceat. in sit bona proscribi eius, qui cum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas liberis istius uiuus diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officium tam sanctum, atq; solenne, quod non auaritia comminuere, atque uiolare soleat. etenim si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur, necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, vanum se, et perfidiosum, et impium esse fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij, familiaris et propinquus Sex. Neuij, deicit: seruulum unū, quem iste prehenderat, abducit: denunciat, sese procuratorem esse, istū aequū esse famae fortunisque; P. Quintij consulere, et aduentum eius expectare: quod si facere nolit, atque imbiberit, eiusmodi rationibus illum ad suas condiciones perducere, si se nihil precari, et, si quid agere uelit, iudicio defendere. Haec dum Romae geruntur, Quintius interea, contra ius et consuetudinē, edicto praetoris de saltu agroq; communi a seruis communibus ui detruditur. Existima C. Agli id, modō et ratione omnia Romae Neui fecisse, si hoc, quod per literas istius in Gallia gestum est, recte, atque ordine factum uidetur expulsus, atq; eiectus ē praedio Quintij, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino: is eam rem

Cōmonitio
ex comitio.

PROP. QVINCTIO.

rem quam uehementer uindicandā putauerit, ex decretis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romae cum isto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo sanē suo, propterea quod iste caput petere non desinebat. iste postulat, ut procurator iudicatum solui satisfaceret, negat Alphenus aequum esse procuratorem satisfacere, quod reus satisfacere non deberet, si ipse adesset. appellantur tribuni: a quibus cum esset certum auxilium petiit, ita tamen disceditur, ut idibus Sept. P. Quintium fisti Sex. Alphenus promitteret. uenit Romam Quintius ad uadimonium: fisti se: iste, homo acerrimus, bonorū possessor, expulsor, ereptor, annum et sex menses nihil petit: quiescit, conditionibus hunc, quoad potest, producit: a Cn. Dolabella denique praetore postulat, ut sibi Quintius iudicatum solui satisfaceret ex formula, quod ab eo petat, cuius ex edicto praetoris Romani bona dies x x x possessa sint. Non recusabat Quintius, quin ita satisfacere iuberet, si bona possessa essent ex edicto. decernit: quā aequum, nihil dico: unum hoc dico nouum: et hoc ipsum tacuisse mallet, quoniam utrumque quīuis intelligere potuisset: iubet P. Quintium aut satisfacere, aut sponsonem cum Sex. Neuiō facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni praetoris dies x x x possessa essent. recusabant, qui aderāt tum Quintio: demonstrabant, de re iudiciū fieri oportere: ut aut uterq; inter se, aut neuter satisfaceret: non necesse esse famā alterius in iudiciū uenire. clamabat porro ipse Quintius, sese idcirco nolle satisfacere, ne uideretur indicasse, bona sua ex edicto possessa esse: sponsonem porro si istiusmodi faceret, se id quod nunc euenit, de captiue suo priore loco causam esse dicturum. Do-

Denominatio.

Articulus.

O R A T I O

Locus communis, de nobilitate moribus.

Commiserationis locus.

Egressio ad edicendum iudicem.

Expolitio.

labella (quemadmodum solent homines nobiles: seu recte, seu perperam facere ceperunt, it in utroque excellunt, ut nemo nostro loco natus assequi possit) inuicem facere fortissimè perseuerat: aut satisfacere, aut sponsonem iubet facere, & interea recusantes nostros aduocatos acerrimè submoueri. conturbatus sanè discedit Quinctius: neque mirum, cui hæc optio tam misera tamq; iniqua daretur, ut aut ipse se capitis damnet, si satisfecisset: aut causam capitis, si sponsonem fecisset, priore loco diceret. cum in altera re causæ nihil esset, quin secus iudicaret ipse de se, quod iudicium grauiusimum est: in altera spes esset ad talem tamen uirum iudicem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus attulisset gratiæ: sponsonem facere maluit, fecit, te iudicem C. Aquili sumpsit, ex sponso egit. in hoc summa iudicij, causaq; tota consistit. Iudicium esse C. Aquili non de re pecuniaria, sed de fama fortunisque: P. Quinctij uides. cum maiores ita constituerint, ut qui pro capite diceret, is posteriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accusatorum, priore loco causam dicere intelligis: eos porro, qui defendere consueverunt, uides accusare, & ea ingenia conuerti ad perniciem, quæ antea uersabantur in salute atque auxilio ferendo. illud etiam restiterat, quod hesternò die fecerunt, ut te in ius adducerent, ut nobis tempus, quam diu diceremus, præstiteres: quæ rem facile à prætoris impetrassent, nisi tu, quod esset tuum ius, et officium, partesq; docuisses. neq; nobis adhuc præter te quisquam fuit, ubi nostrum ius contra illos obtineremus: neq; illis unquam satis fuit illud obtinere, quod probari omnibus posset: ita sine iniuria potentiam leuem, atq; inopem esse arbitrantur. uerim

quo mihi

PRO P. QUINCTIO.

6

quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in consilium: à me postulat, ne dicendo tempus absumā: queritur, priore patrono causam defendente, nunquam perorari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos rem iudicari nolle. nec illud mihi arrogabo, me posse causam commodius demonstrare, quam antea demonstrata sit: neq; tamen tā multa uerba faciam: propterea quod & ab illo, qui ante dixit, informata iam causa est: & me, qui neq; excogitare, neq; pronunciare multa possum, breuitas postulatur, quæ mihi met ipsi amicissima est. faciam, quod te sæpe animaduerti facere Hortensii: totā causæ meæ dictionem certas in partes diuidā. tu id semper facis, quia semper potes: ego in hac causā faciam, propterea quod in hac uideor posse facere, quod tibi natura dat ut semper possis, id mihi causa dat ut hodie possim. certos mihi fines, terminosq; constituam, extra quos egredi nō possim, si maximè uelim: ut & mihi sit propositum de quo dicā: & Hortensius habeat exposita ad quæ respondeat: & tu C. Aquili iam ante animo prospicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus, te bona P. Quinctij Sexte Neni possedisse ex edicto prætoris. in eo sponso facta est. ostendā, primum, causam non fuisse, cur à prætoris postulares, ut bona P. Quinctij possideres: deinde, edicto te possidere non potuisse: postremo, non possedisse. Quæso C. Aquili, uosq; qui estis in consilio, ut, quid pollicitus sim, diligenter memoriæ mandetis: etenim rem facilius totam accipietis, si hæc meminertis: et me faciliè uestra existimatione reuocabitis, si extra hos cæcellos egredi conabor, quos mihi ipse circundedi. Nego fuisse causā, cur posui laet: nego ex edicto possidere potuisse: nego possedis

se. hæc

Attentio à breuitate

Traductio, qua suauiter irridet Hortensium.

Status iuris

Partitio.

Regatio ad attentionem docilitatem, & beneuolentiam.

Partitio in rata proposita causa

causæ diffi-
cultatem.Confirmatio
primæ parit.Locus com-
munis, de offi-
cio patris fa-
milias.

Ex minore.

Annomina-
tio.Ironia cū sub-
sectione.

se. hæc tria cum docuero, perorabo. Non fuit causa, cur postularet, qui hoc intelligi potest? quia Sex. Neuius neque ex societatis ratione, neque priuatim quicquam debuit Quinctius, quis huic rei testis est? idem, qui acerimus aduersarius, in hac re te, te inquam testem Neuius citabo. annum, & eo diutius post mortem C. Quinctij fuit in Gallia tecum simul Quinctius. doce, te petiisse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam. doce, aliquando mentionem fecisse, dixisse, deberi: debuisse, concedam, moritur C. Quinctius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius P. Quinctius in Galliam ad te ipsum uenit, in agrum communem, eo denique, ubi non modo res erat, sed ratio quoque omnis, & omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiaris fuisse, quis tam negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui cum contraxisset, recessisset, & ad heredem peruenisset, non heredem, cum primum uidisset, certiore faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur: itane est? quod uiri optimi faciunt, & si qui suos propinquos, ac necessarios charos, honestos esse, atque haberi uolunt, id Sextus Neuius non faceret? qui usque eo feruet, ferturque auaritia, ut de suis commodis nolit aliquam partem amittere, nequam partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat: et is pecuniam, si qua deberetur, non peteret, qui, quia, quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui sanguinem, uitamque eripere conatur? huic tu molestus esse uidelicet noluit, quem nunc respirare libere non finis. quem nunc interficere nefarie cupis, eum tu pudenter appellare

lare nolebas, ita credo, hominem propinquum, tui obseruantem, uirum bonum, pudentem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. sepe, ut sit, cum ipse te confirmasses, cum statuisset de pecunia mentionem facere, cum paratus, meditatuseque uenisset, homo timidus, uirginali uerecundia, subito ipse te retinebas, excidebat repente oratio: cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc, Sex. Neuius, cuius caput oppugnet, eius auribus perpercisse. si debuisset Sexte, petisses statim: si non statim, paulo quidem post: si non paulo, at aliquanto: sex quidem illis mensibus profecto, anno uertete sine controuersia. anno & sex mensibus. uero cum tibi quotidie potestas hominis fuisset admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto fere, appellas. quis tam perditus ac profusus nepos, non adest iam, sed abundanti pecunia, sic dissolutus fuisset, ut sit Sex. Neuius? cum hominem nomino, satis mihi uideor dicere. debuit tibi C. Quinctius. nunquam petisti. mortuus est ille: res ad heredem uenit: cum eum quotidie uideres, post biennium denique appellas. dubitabitur, utrum sit probabilius, Sex. Neuium statim, si quid deberetur, petiturum fuisse, an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tempus non erat? at tecum anno plus uixit. in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant. restat, ut aut summa negligentia tibi obliterit, aut unica liberalitas si negligentia dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus: neque præterea quid possis dicere, inuenio. Satis est argumenti, nihil esse debitum Neuius, quod tam diu nihil petiuit. quid, si hoc ipsum, quod nunc facit, ostendo testimonio esse, nihil deberi? quid enim

Alia ironia
siue dissimulatio.
Euidencia.A minore.
Gradatio.

Epiphonema.

Significatio.
in Neuius, homine in rapa cū intelligo.

Subiectio.

Concludit
per enumerationem.

Secunda ratio.

b 3 nunc

ORATIO

Sermocina
quoque dispu
tatio.

Alia subie
ctio.

Communica
tio repetitio
subus exage
gerata.

nunc agit Sex. Neuius? qua de re controuersia est? quod
est hoc iudicium, in quo iam biennium uersamur? quid ne
gotij geritur, in quo ille tot et tales uiros defatigat? pec
unia petit: nunc denique? ueruntamen petit: audiamus. de
rationibus et controuersijs societatis uult diiudicari,
sero, uerum aliquando tamen: concedamus. Non, inquit,
id ago C. Aquili, neque in eo nunc laboro: pecunia mea
tot annos uilitur P. Quinctius: utatur sane, non peto.
Quid igitur pugnas? an, quod saepe multis in locis dixi
sti, ne in ciuitate sit? ne locum suum, quem adhuc hone
stissime defendit, obtimeat? ne numeretur inter uiuos? de
cernat de uita, et ornamentis suis omnibus? apud iudi
cem causam priore loco dicat? et, eam cum perorarit,
tum denique uocem accusatoris audiat? quid? hoc quod
pertinet? ut ocyus ad tuum peruenias? at, si id uelles,
iam pridem actum esse poterat. ut honestiore iudicio
conflictare? at sine summo scelere P. Quinctium, propin
quum tuum, iugulare non potes. ut facilius iudicium sit?
at neque C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat:
et Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. Quid a
nobis autem C. Aquili refertur? pecuniam petit: negamus
deberi. iudicium fiat statim: non recusamus. nam quid pre
tereas? si ueretur, ut res, iudicio facto, parata sit, iudica
tum solui satis accipiat. quibus a me uerbis satis accipiet,
iisdem ipse, quod peto, satis det. Actum iam potest esse C.
Aquili: iam tu potes discedere liberatus modestia pro
pe dicam non minore, quam Quinctius. Quid agimus
Hortensius? quid de hac conditione dicimus? possumus ali
quando, depositis armis, sine periculo fortunarum, de re
pecuniaria disceptare? possumus ita rem nostram persequi
ut hominis propinqui caput incolume esse patiamur?

pos

PROP. QVINCTIO.

possumus petitoris personam capere, accusatoris depo
nere? immo, inquit, abs te satis accipiam, ego autem ti
bi non satis dabo. Quis tandem nobis ista iura tam a
qua describit? quis hoc statuit, quod equum sit in Quin
ctium, id iniquum esse in Neuium? Quinctij bona, in
quit, ex edicto praetoris possessa sunt: ergo, id ut confi
tear, postulas: ut, quod nunquam factum esse iudicio de
fendimus, id perinde quasi factum sit, nostro iudicio co
firmemus. Inueniri ratio C. Aquili non potest, ut ad su
um quisque quamprimum sine cuiusquam dedecore, in
familia, perniciemque perueniat? profecto si quid deberetur
peteret: non omnia iudicia fieri mallet, quam unum il
lud, unde haec omnia nascentur. qui inter tot annos ne
appellaret quidem Quinctium, cum potestas esset agen
di quotidie: qui, quo tempore primum male agere
coepit, in uadimonij differendis tempus omnes consum
pserit: qui postea quam uadimonium missum fecerit, hunc
per insidias ui de agro communi deiecerit: qui cum de re
agendi, nullo recusante, potestas fuisset, sponsonem de
probrio facere maluerit: qui, cum reuocetur ad id iudicium
unde haec nata sunt omnia, conditione aequissima repu
diat: fateatur, se non pecuniam, sed uitam, et sanguinem pe
tere: is non hoc palam dicit? mihi si quid deberetur, pe
terem, atque adeo iam pridem abstulissem: nihil hoc tan
to negotio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tam copio
sa aduocatione uterer, si petendum esset: extorquendum
est inuito, atque ingratum, quod non debet, eripiendum,
atque exprimendum est: de forenisis omnibus P. Quin
ctius deturbandus est: potentes, disertum, nobiles omnes
aduocandi sunt: adhibenda uis est ueritati: minae iacten
tur: pericula intenduntur: formidines opponantur, ut

Ironia.
Ex parte.

Longa contra
natio uerbo
rum, frequen
tatione, repe
titione, et li
miter defini
entibus exc
ornata.

Conformatio
inuidiosa.

Dissolutum,

Conciliat si
bi iudicem.

Tertia prime
partis ratio.

Metalepsis
uaria & uehe-
menter expo-
sita.

Locus com-
munis.
Agnomina
tio.
Hæc grada-
sim ascēdunt.
Incrementum
uocant.

his rebus aliquando uictus, & perterritus ipse cedat;
quæ mehercule omnia, cum, qui contra pugnent, ui-
deo, & cum illum concessum considero, adesse atque
impendere uidentur, neque uitari ullo modo posse. cum
autem ad te, C. Aquili, oculos, animūque retuli,
quo maiore conatu studioque aguntur, eo leuiora, in-
firmioraque existimo. Nihil igitur debuit, ut tu ipse
prædicas. Quid si debuisset continuōne causa fuisset,
cur à prætore postularēs, ut bona possideres? non opi-
nor id quidem ius esse, neque cuiquam expedire. Quid
igitur demonstrat? uadimonium sibi ait esse desertum.
antequam doceo id factum non esse, libet mihi C. Aquili
ex officij ratione, atque ex omnium consuetudine rem
ipsam, & factum simul sex. Nouij considerare. Ad uadi-
monium non uenerat, ut ais, is, qui cum tibi affinitas,
societas, omnes denique causæ, & necessitudines uete-
res intercedebant: illicōne ad prætorem ire conuenit?
continuōne uerum fuit postulare, ut ex edicto bona
possidere liceret? ad hæc extrema, & inimicissima iura
tam cupidè decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod
grauius, atque crudelius facere posses, reseruares? nam
quid homini potest turpius, quid uiro miserrimus, aut acer-
bius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tan-
ta calamitas inueniri potest? pecuniam si cuiquam for-
tuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamen, dum
existimatio est integra, facile consolatur honestas ege-
statem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio
turpi conuictus, bonis quidem suis utitur, alterius opes,
id quod miserrimum est, non expectat: hoc tamē in mise-
rijs adiumento, et solatio subleuatur. cuius uerò bona ue-
nerunt, cuius non modò illæ amplissimæ fortunæ, sed

etiam

etiam uictus, uestitusque necessarius sub præcone cū de-
decore subiectus est: is non modò ex numero uiuorum
exturbatur, sed si fieri potest, infra etiam mortuos a-
mandatur: etenim mors honesta sæpe uitam quoque tur-
pem exornat: uita turpis ne morti quidem honestæ lo-
cum relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto possi-
dentur, huius omnis fama, & existimatio cum bonis si-
mul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis pro-
ponuntur, huic ne perire quidē certè, tacitè, obscureque
conceditur. cui magistri sunt, domini constituuntur,
qui, quæ lege, & quæ conditione pereat, pronuntiat: de
quo homine præconis uox prædicat, & pretium confi-
cit, huic acerbissimè uiuo, uidentique, finis ducitur: si fi-
nus id habendū sit, quò non amici conueniunt ad exequi-
as cohonestandas, sed bonorum emptores, ut carnifices,
ad reliquias uite lacerandas, & distrabendas, itaque maio-
res nostri rarò id accidere uoluerunt, prætores, ut cōsi-
deratè fieret, cōparauerunt. uiri boni, cum palam frau-
dantur, cū experiundi potestas non est, timidè tamē &
pedetè istuc descēdūt, ut ac necessitate coacti, inui-
ti, multis uadimonijs desertis, sæpe illusi, ac destituti:
considerant enim, quid & quantum sit, alterius bona
proscribere. iugulare ciuē ne iure quidem quisquā bo-
nus uult: mauult enim commemorare, se, cum posset
perdere, pepercisse, quàm, cum parcere potuerit, per-
didisse. hæc in homines nulla secū cognatione aut affi-
nitate coniunctos, alienissimos, denique inimicissimos
uiri boni faciunt & hominum existimationis, & com-
munis humanitatis causæ, ut cum ipsi nihil alteri scien-
tes incommodarint, nihil ipsis iure incommodi cadere
possit, ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. si

Attende En-
thymemata
quatuor, ex
cōsequentib.

Correctio ad
odiu constan-
dum.

Ab exemplo,
in quo cōpar
similiter deli-
ctibus orna-
tum.

Locus cōmu-
nis de confer-
uandis ciuibz
Cōmutatio.

b 5 res

O R A T I O

Repetitio
subiectione
munita.

Translatio,
omnia tela. i.
omnia crimi-
na.

Communica-
tio per com-
parationē vi-
roris ad ma-
iūs.

Repetitio
in eadem re
commemoratur.
Locus com-
munis, de mo-
deranda cupi-
ditate.

Communica-
tio inuidiosa
de effatio bo-
ni viri.

res ista grauiſſima ſua ſponte uideretur, tamen eius atro-
citas neceſſitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium
non uenit: quis? ſocius. etiam grauius aliquid ei debe-
res concedere, qui cum te aut uoluntas congregaſſet,
aut fortuna coniunxiſſet. ad uadimonium non uenit:
quis? is, non, qui tibi præſto ſemper fuit. ergo in eum,
qui ſemel hoc commiſit: ut tibi præſto non eſſet, omnia
tela conieciſti, quæ parata ſunt in eos, qui per multa
malè agendi cauſſa fraudandiq; fecerunt? ſi dupondius
unus ageretur Sex. Neui, ſi in paruula re captionis ali-
quid uererere, non ſtatim ad C. Aquilium, aut ad eorum
aliquē, qui conſuluntur, cōcurriſſes? cū ius amicitie,
ſocietatis, affinitatis ageretur, cū officij rationem,
atque exiſtimationis duci conueniret, eo tempore tu
non modò C. Aquilium, aut L. Lucullum, ſed ne ipſe
quidem te conſuluiſti, ſed ne ipſe quidem ad te retuliſti:
ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt:
Quinctius ad uadimonium non uenit: quid ago? ſi me-
hercule hæc te, cū duo uerba feciſſes, quid ago? reſpi-
raſſet cupiditas, atque auaritia paululum: aliquid loci
rationi & conſilio dediſſes: tu te collegiſſes: non in
eam turpitudinem ueniſſes, ut hoc tibi eſſet apud tales
uiros conſtitendum, qua tibi uadimonium non ſit
obiſum, eadem te hora conſilium cepiſſe, hominis
propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc
hos conſulo poſt tempus in alienare, quos tu in tuare,
cū tempus erat, conſulere oblitus es. quero abs te
C. Aquili, L. Luculle, P. Quinctij, M. Marcelle,
uadimonium mihi non obijt quidam ſocius & affi-
nis meus, qui cum mihi neceſſitudo uetus, controuer-
ſia de re pecuniaria recēs intercedit, poſtulo ne à præ-
tore,

PRO P. QVINCTIO. 10

tore, ut eius bona mihi poſſidere liceat? an, cū Romæ
domus eius, uxor, liberi ſint, domum potiùs denun-
ciem? quid eſt, quod hac tandem de re uobis poſſit ui-
deri? proſectò, ſi rectè ueſtram bonitatem, atq; pruden-
tiam cognoui, non multum me fallit, ſi conſulamini,
quid ſitis reſponſuri. primum, expectare: deinde, ſi la-
titare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conueni-
re: querere, quis procurator ſit: domum denun-
ciare. dici uix poteſt, quàm multa ſint, quæ reſpon-
deatis antè fieri oportere, quàm ad hanc rationem ex-
tremam ac neceſſariam deuenire. quid ad hæc Neuius?
Ridet ſcilicet noſtram amentiam, qui in uita ſua ratio-
nem ſummæ officij deſideremus, & inſtituta bonorum
uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum iſta
ſumma ſanctimonia, ac diligentia? uiderint iſta offi-
cia uiri boni: de me autem ita conſiderent: non quid
habeam, ſed quibus rebus inuenerim, querant, &
quemadmodum natus, & quo pacto educatus ſim. me-
mini: uetus eſt de ſcurra, multo facilius diuitem, quàm
patrem familiàs fieri poſſe. hæc ille ſi uerbis non au-
det, re quid euerit palam loquitur. etenim ſi tuult uiro-
rum bonorum inſtituto uiuere, multa oportet diſcat, at-
que dediſcat: quorum illi etati utruq; difficile eſt. Non
dubitauit, inquit, cū uadimonium deſertum eſſet, bona
proſcribere. improbe: uerum, quoniã tu id tibi arrogas
& concedi poſtulas, concedamus. quid, ſi nunquam de-
ſeruit? ſi iſta cauſſa abs te tota per ſummam fraudem, et
malitiam ficta eſt? ſi uadimonium omnino tibi cum P.
Quinctio nullum fuit, quo te nomine appellemus? im-
probum? at, etiam ſi deſertum uadimonium eſſet, ta-
mē in iſta poſtulatione, & proſcriptione bonorum im-
pro-

Subiectio
grauis, cū diſ-
tributione.

Miſeris ſine
conformas
ti inuidioſa
& ſuauiſ.

ſententia con-
ſe-
nica.

Quarta ratio
primi mēbra
partitionis.
Dubitatio
criminofa eſt
ſubiectione.

probiſſimus reperiebare. malitioſum? non negas. fraudulendum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidioſum? uulgaria, & obſoleta ſunt, res autem noua, & inaudita. quid ergo eſt? uerco me hercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quam natura fert, aut leuioribus, quam cauſſa poſtulat. Ais eſſe uadimonium deſertum, quæ ſuit à te ſtatim, ut Romam redijt, Quinctius, quo die uadimonium iſtuc factum eſſe dices. reſpondiſti ſtatim, nonis Februarij. diſcedens in memoriam redijt Quinctius, quo die Romam Galliam proſectus ſit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies proſectionis, pridie Kalen. Februarij. nonis Febr. ſi Romæ ſuit, cauſſæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiſerit. quid: hoc inueniri qui poteſt? proſectus eſt una L. Albius, homo in primis honeſtus. dicet teſtimonium. proſecuti ſunt familiares & Albij, & Quinctij. dicent hi quoq; teſtimonium. litteræ P. Quinctij, teſtes tot, quibus omnibus cauſſa iuſtiſſima eſt cur ſcire potuerint, nulla cur mentiantur, cum adſtipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiſmodi cauſſa P. Quinctius laborabit: & diutius in tanto metu miſer, periculôque uerſabitur: & uehementius eum gratia aduerſarij perterrebit, quam fides iudicis conſolabitur: uixit enim ſemper incultè, atque horridè: natura triſti, ac recondita ſuit: non ad ſolarium, non in campo, non in conuiuijs uerſatus eſt: id egit, ut amicos obſeruantiâ, rem paſſimonia retineret: antiquâ officiij rationem dilexit, cuius ſplendor omnis his moribus obſoleuit. at ſi in cauſſa pari diſcedere inferior uideretur, tamen eſſet non mediocriter conque-
rendum. nunc in cauſſa ſuperiore, ne ut par quidem ſit,

A tempore
loci.

A teſtibus

Acclamatio
indignationis
mouens

Notatio mo-
rum & natu-
re, ad obſer-
uationem

ſit, poſtulat: inferiorem ſe eſſe patitur, duntaxat uſq; eò, ne cum bonis, fama, fortunisq; omnibus Sex. Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui, quod primū pollicitus ſum, C. Aquili, cauſam omnino, cur poſtularet, non fuiſſe: quod neq; pecunia deberetur, & ſi maxime deberetur, commiſſum nihil eſſet, quare ad iſtam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto prætoris, bona P. Quinctij poſideri nullo modo potuiſſe. recita edictum. QVI PRAVDATIONIS CAUſſA LATITARIT. non eſt is Quinctius: niſi ſi latitant, qui ad negotium ſuum, relicto procuratore, proficiſcuntur. CUI HERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXSVLII CAUſſA SOLVM VERTERIT. Hoc à Neuij non obijci-
tur, quod uidet eſſe falſum. QVI ABSENS IUDICIO DEFENſVS NON FVERIT. quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neuij abſentem Quinctium defendi? aut quo modo? tum, cum poſtulabas, ut bona poſideres? nemo affuit: neque enim quiſquam diuinare poterat te poſtulatuum: neque quenquam attinebat id recuſare, quod prætor ex edicto ſuo non fieri iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cum proſcriberas. ergo affuit, nō paſſus eſt, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officiij gradus, ſeruatus eſt à procuratore ſumma cū diligentia. uideamus, quæ deinde ſint cōſecuta. hominem P. Quinctij deprehēdis in publico, conaris abducere, non patitur Alphenus, ui tibi adimit, curat ut domū reducat ad Quinctiū. hic quoq; ſummè conſtat procuratoris diligentis officiū. debere tibi dici Quinctium: procurator negat, uadari

Epilogus præ-
mi capitis.

Secundū par-
titionis cauſ-
ſam.

Hoc edictū
habetur Di-
geſt. lib. 4.2.
L. 7.

al. ſci hoc
de P. Quin-
ctio non po-
teſt.

Subiectio.

uis:

O R A T I O

illis: promittit. in ius uocas: sequitur. iudicium postulas:
 non recusat. quid aliud sit absentem defendi, ego non
 intelligo. at quis erat procurator? credo aliquem eie-
 ctum hominem, egentem, litigiosum, improbum, qui
 posset scurræ diuitis quotidianum cōiucium sustinere: ni-
 hil minus. eques R. locuples, sui negocij bene gerens,
 denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus
 est, procuratorem Romæ reliquit. & audes Sex. Neui
 negare absentem defensum esse Quinctium, cum eum
 defenderit idem, qui te solebat? & cum is iudicium ac-
 ceperit pro Quinctio, cui tu & rem & famam tuam
 commendare proficiscens, & concedere solebas, co-
 naris hoc dicere, neminem exitisse, qui Quinctium iu-
 dicio defenderet. Postulabam, inquit, ut satisficeret: in
 iuria postulabas. ita * iubebare, recusabat Alphenus.
 ita uerum prætor decernebat. tribuni igitur appellā-
 bantur. hic te, inquit, teneo: non est istud iudicium pati-
 neque iudicio defendere, cum auxilium à tribunis pe-
 tas. hoc ego, cum attendo qua prudentia sit Horten-
 sius, dicturum esse eum non arbitror: cum autem antea
 dixisse audio, & causam ipsam considero, quid aliud
 dicere possit, non reperiō: fateatur enim libellos Alphe-
 num deiecisse, uadimonium promississe: iudicium quin
 acciperet in ea ipsa uerba, quæ Neuius edebat, nō recu-
 sasse: cū satis dare iuberetur, recusasse, ita tamen, more
 & instituto per eū magistratū, qui auxilij causa cōsti-
 tutus est, aut hæc facta nō sint, necesse est aut C. Aquili,
 alius uir, iuratus, hoc ius in ciuitate cōstituat: cuius pro-
 curator omnia iudicia acceperit, quæ quisque in uerba
 postularet: cuius procurator à prætore tribunos ap-
 pellare ausus sit; eum non defendi: eius bona recte pos-
 sideri

Tronfa cum
 Articulo.

Acclamatio,
 ad indignas-
 tionem.

Dialogismus
 * al. uidebas
 re.

Occupatio.

Dissolutum.

Ab enumerā-
 tione.

P R O P. Q U I N C T I O. 13

possideri posset: ei misero, absenti, ignaro omnia fortu-
 narum suarum, omnia uitæ ornamenta per summum de
 decus, & ignominiam diripi cōuenire. quod si probari
 nemini potest, illud certè probari omnibus necesse est,
 defensum esse iudicio absentē Quinctiū. quod cum ita
 est, ex edicto bona possessa non sunt. At enim tribuni
 pl. ne audierūt quidem, fateor, si ita est procuratorem
 decreto prætoris R. oportuisse parere. quid, si M. Brui-
 tus intercessurum se dixit palam, nisi quid inter ipsum
 Alphenum, & Neuiū conueniret? uideturne intercessi
 se appellatio tribunorum non moræ, sed auxilij caus-
 sa: quid deinde sit? Alphenus, ut omnes intelligere pos-
 sent iudicio defendi Quinctium, ne qua subesse posset
 aliena aut ipsius officio, aut huius existimatione suspis-
 cio, uiros bonos complures aduocat: testatur isto au-
 diente, se pro cōmuni necessitudine id primum petere,
 ne quid atrocius in P. Quinctium absentem sine caus-
 sa facere conetur: sin autem inimicissimè atq; infestis-
 simè contēdere perseveret, se paratum esse omni recta
 atque honesta ratione defendere: quod petat, non debe-
 ri: se iudiciū in id, quod edat, accipere. eius rei, cōditio-
 nisq; tabellas ob signauerunt uiri boni complures. res
 in dubium uenire non potest. fit, rebus omnibus inte-
 gris, neq; proscriptis, neque possessis bonis, ut Alphe-
 nus promittat Neuiō sisti Quinctium. uenit ad uadimo-
 nium Quinctius: iacet res in cōtrouersijs, isto calur: nō
 ante, biennium, usque dum inueniretur, qua ratione res
 ab usitata cōsuetudine recederet, & in hoc singulare iu-
 dicio causa omnis concluderetur. quod officium A-
 quili commemorari procuratoris potest, quod ab Al-
 pheno præteritū esse uideatur: quid affertur, quare P.
 Quinctius

Conclusio.

Occupatio.

Interpenit
 narrationes.

A testibus.

Declinatio.

Comparatio
Nenij & Al-
pheni ad con-
ciliandum.

Occupatio.

Denominatio

Occupatio
cum similiter
deficiente.

Reiectio, ad
uitandum of-
fensionem.

Articulus.

Comparatio.

Quinctius absens negetur esse defensus? an uero id, quod Hortensium, quia nuper iniecit, & quia Nenius semper id clamat, dictum arbitror, non fuisse Nenio parem certationem cum Alphenio, illo tempore, illis dominantibus? quod si uelim confiteri, illud, opinor, concedent, non procuratorem P. Quinctij neminem fuisse, sed gratiosum fuisse, mihi autem ad uincendum satis est, fuisse procuratorem, qui cum experiri posset, qualis is fuerit, simodo absentem defendebat per ius & magistratum, nihil ad rem arbitror pertinere, erat, inquit, illarum partium, quid nunc qui apud te esset educatus, quem tu a puero sic instituis, ut nobili ne gladiator quidem cederet. sicut tu semper summe concupisti, idem uolebat Alphenus, ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris: itaque is intercedebat, tu contra Burrieni, qui iniuriam decernebat: omnium denique illorum, qui tum & poterant per uim, & scelus plurimum, & quod poterant, id audebant. an omnes tu istos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palam, sed his ipsis, quos aduocasti. tametsi nolo eam rem commemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus, ac deleri arbitror oportere. unum illud dico: si propter partium studium potens erat Alphenus, potentissimus Nenius: si fretus gratia postulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Nenius impetrabat: neque enim inter studium uestrum quicquam, ut opinor, interfuit: ingenio, uetustate, artificio tu facile uicisti, ut alia omittam, hoc satis est: Alphenus cum ijs, & propter eos perijt, quos diligebat: tu, postquam, qui tibi erant amici, non poterant uincere, ut amici tibi essent, qui uincerebant

cebant, effecisti. quod si tum par tibi ius cum Alphenio fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat: quia magistratus aliquis reperiatur, apud quem Alpheni causa consisteret: quid hoc tempore Quinctio statuendum est? cui neque magistratus adhuc equus inuentus est: neque iudicium redditum est usitatum: non conditio, non sponsio, non denique ulla unquam intercescit postulatio, mitto equa, uerum ante hoc tempus ne iando quidem audita. de re pecuniaria cupio contēdere: non licet, at ea de re controuersia est nihil ad me attinet, causam capitis dicis oportet. accusa ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu ante nouo modo, priore loco dixeris: dicendum necessario est: praestitit endae horae ad arbitrum nostrum: illud ex ipse arcessetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies, hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum, & gratiam neglegat. pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore florentissimus ciuitatis: dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, estimatione: aderunt autem homines nobilissimi, ac potentissimi, quorum frequentiam, & confessum non modo P. Quinctius, qui de capite decernit, sed qui uis, qui extra periculum sit, perhorrescat. haec est iniqua certatio, qua huic, ne ubi consisteret quidem contra te, locum reliquisti, non illa qua tum contra te Alphenus uelitabatur. quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deieciisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum haec facta sint, ex edicto te bona P. Quinctij non possedisse concedas. etenim, si ex edicto poscedisti: quero, cur bona non uenerint? cur ceteri sponsores, & creditores non conuenerint? nonne fuit, cui deberet

Fando, uetus-
tum & poe-
tici uerbum.

Dialogum.

Articulus ge-
minatus.

Translatio a
re militari.
Conclusio
ex consequen-
tiis.

ORATIO

Iteratio. deberet Quintius fuerit, & complures fuerunt: pro-
Contentio. pterea quod Caius frater aliquantū aeris alieni relique-
rat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienis-
simi. & ijs debebatur; neque tamen quisquam inuentus
Articulus. est tam insigniter improbus, qui uiolare P. Quintij
existimationem absentis auderet. unus fuit, affinis, so-
cius, necessarius Sex. Neuius, qui, quasi eximio præ-
mio sceleris exposito, cupidissime contenderet, ut per
se afflictum, atque euersum propinquum suum non mo-
do honeste partis bonis, uerum etiam communi luce
priuaret. ubi erant ceteri creditores? denique hoc
tempore ubi sunt? quis est, qui fraudationis causa
latuisse dicat? quis, qui absentem defensum neget esse
Quinctium? nemo inuenitur, at contra omnes, qui-
buscum ratio huic aut est, aut fuit, adsunt, defen-
dunt: fides huius multis locis cognita, ne perfidia Sex.
Neuij derogetur, laborant. in huiusmodi sponsio-
nem testes dare oportebat, ex eo numero qui hæc
Disolutum. dicerent uadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à
me nominis eius, quod inficiatus esset, diem petiuit:
ego experiri non potui, latitauit, procuratorem nul-
lum reliquit. horum nihil dicitur. parantur testes,
qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixe-
runt. unum tamen hoc cogitent, ita se graues esse, ut, si
ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtine-
re: sin eam negligent, ita leues sint, ut omnes intelligant
non ad obtinendum mendacium, sed ad uerum proban-
dum auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quero: pri-
mum, qua ratione Neuius susceptum negotium non
transegerit, hoc est, cur bona, quæ ex edicto posside-
bat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus
alijs

Locus cōmu-
nis de fide te-
stium.

Reditus ad
iustitiam.

PRO P. QUINCTIO, 14.

alijs ad aliam rationem nemo accesserit: ut necessario
confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam
fuisse, neque teipsum id, quod turpissime suscepisses, per-
seuerare & transgredere potuisse. quid, si tu ipse Sex. Ne-
ui statuisti bona P. Quinctij ex edicto posse non es-
se? opinor, tuum testimonium, quod in aliena re leue
esset, id in tua, quoniam contra te est, grauissimum de-
bet esse. emisti bona Sex. Alpheni, L. Sylla dictato-
re uendente, socium tibi in his bonis edidisti Quincti-
um. plura non dico. cum eo tu uoluntariam societatem
coibas, qui te in hereditaria societate fraudarat: &
eum iudicio tuo comprobabas, quem spoliatum fama
fortunisque omnibus arbitrabare. Diffidebam meher-
cule C. Aquili, satis animo certo & confirmato, me
posse in hac causa consistere: sic cogitabam, cum con-
tra dicturus esset Hortensius, & cum esset attentè audi-
turus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore
prolaberer. dicebam huic Q. Roscio, cuius soror est cū
P. Quinctio, cum à me peteret, & summe contenderet,
ut propinquum suū defenderem, mihi perdifficile esse
contra tales oratores non modo tantam causam per-
orare, sed omnino uerbum facere conari. cum cupi-
dius instaret, homini pro amicitia familiaris dixi,
mihi uideri ore durissimo esse, qui præsentem eo gestum
agere conaretur: qui uero cum ipso contenderent, eos,
etiamsi quid antea recti aut uenusti habere uisi sunt, id
amittere: ne quid mihi eiusmodi accideret, cum con-
tra talem artificem dicturus essem, me uereri. tum mi-
hi Roscius & alia multa confirmandi mei causa di-
xit: & mehercule, si nihil diceret, tacito ipso officio &
studio, quod adhibebat erga propinquum suum, quæuis

Locus com-
munis de pro-
prij testimo-
nij fide.

Enthymema
duplex.

Suauis de-
clinatio, &
ad sequentia
preparatio,
ad conciliand-
os auditores
animos.

ORATIO

Roscus in
scena, pro-
uerb.
sermocina-
tio.

Rogatio at-
tentionis
causla.

A. Itempose
variè, & or-
natè probat
bonan non ef-
se possesla.

Exclamatio
ad fidè facti
cleuandam.

commouerat, etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, aut summum triduo DCC millia passuum ambulare? tamen ne uereris, ut possis hæc contra Hortensium contendere? minime, inquam. sed quid id ad rem? nimium, inquit: in eo causa consistit. quo modo? docet me eiusmodi rem, & factum simul Sext. Neuij, quod si solum proferretur, satis esse deberet, quod abs te C. Aquili, & a uobis, qui adestis in consilio, quæso, ut diligenter attendatis. profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnassee, & audaciam: hinc ueritatem & pudorem, quoad potuerit, restituisse. Bona postulas, ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui uolo audire, uolo inauditum facinus ipsius, qui id commisit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante diem V. kalend. intercalares. bene agis. quam longè est hinc in saltum uestrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia passuum. optime. de saltu deijcitur Quinctius, quo die? possumus hoc quoque ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere: intelligo: uerum & serò, & nequicquam pudet. deijcitur de saltu C. Aquili pridie kalend. intercalares. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo DCC millia passuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconsideratam: ò nuncium uolucrum. adimmiſtri & satellites Sex. Neuij Roma trans alpes in Sebustianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiusmodi nuncios, seu po-
tius

PRO P. QUINCTIO.

Correctio hy-
perbolica.

Locus com-
munis de u-
eloquentia &c
ueritatis.

Dilemma .i.
complexio.

Repetitio se-
pius iterata,
ad indigna-
tionem.

Occupatio
p subiectio-
nem.
Repetitioes
cū similiter
deficiantib.

tius Pegasos habeat, hic ego, si Crassi omnes cum An-
tonijs existat, si tu L. Philippe, qui inter illos florebas,
hanc causam uoles cum Hortensio dicere, tamen supe-
rior sim necesse est. non enim, quemadmodum puta-
tis, omnia sunt in eloquentia: est quædam tamen ita per-
spicua ueritas, ut eam infirmare nulla res possit. an,
antequam postulasti ut bona possideres, misisti, qui
curarent ut dominus de suo fundo a sua familia ui deij-
ceretur? utrumlibet elige. alterum incredibile est, alte-
rum nefarium, & ante hoc tempus utrumque inaudit-
um. DCC millia passuum uis esse decursa biduo?
dic. negas? ante igitur misisti. malo: si enim illud di-
ceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris,
id te amisisse concedis, quod ne mendacio quidem
tegere possis. hoc consilium Aquilio, & talibus uiris,
tam cupidum, tam audax, tam temerarium, pro-
babitur? quid hæc amentia? quid hæc festinatio? quid
hæc immaturitas tanta significat? non uim? non scelus?
non latrocinium? non denique omnia potius, quam ius,
quam officium, quam pudorè? mittis iniussu prætoris:
quo consilio? iussurum sciebas? quid? cum iussisset,
tam mittere non ne poteras? postulaturus eras: quan-
do? post dies x x x: nempe si te nihil impediret, si uo-
luntas eadem maneret, si ualeres: denique, si uiueres. Præ-
tor iussisset: opinor si uellet, si ualeret, si ius diceret,
si nemo recusaret, quin ex ipsius decreto & satisfac-
ret, & iudicium acciperet. nam per deos immortales,
si Alphenus procurator P. Quinctij tibi tum sa-
tis daret, & iudicium accipere, denique omnia, quæ
postulares, facere uoluisset, quid ageres? reuocares
eum, quem in Galliam miserat? at hic quidem ian-

de fundo expulsus, iam à suis dijs penatibus præceps
 ciectus, iam, quod indignissimum est, suorum seruorum
 manibus, nuncio atque imperio tuo uiolatus esset. cor-
 rigeres hæc scilicet tu postea. de cuiusquam uita dicere
 audes, qui hoc concedas necesse est, ita te cæcum cupidi-
 tate, & auaritia fuisse, ut, cum postea quid futurum
 esset, ignorares, (accidere autem multa possent) spem
 maleficij præsentis in incerto reliqui temporis euentu
 collocares? omnia sunt C. Aquili eiusmodi, qui uis ut per-
 spicere possit, in hac causa improbitatem, & gratiam
 cum inopia, & ueritate contendere. atque hæc perinde
 loquor, quasi si ipso illo tempore, cum te prætor
 iussisset ex edicto possidere, in possessionem misisses,
 debueris, aut potueris P. Quinctium de possessione
 deturbare. Prætor te quemadmodum possidere iussit?
 opinor, ex edicto. sponsio quæ in uerba facta est? ni ex
 edicto prætoris bona P. Quinctij possessa nō sint. redea-
 mus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possi-
 dere? nūm quid est caussæ C. Aquili, quin, si longè alia-
 ter possedit, quàm prætor edixit, iste ex edicto non pos-
 sederit? ego sponsione uicerim? nihil, opinor. cognosca-
 mus edictū. QVI EX EDICTO MEO IN
 POSSESSIONEM VENERINT, de te lo-
 quitur Neui, quemadmodum tu putas: ais enim, te ex e-
 dicto uenisse: tibi, quid facias, definuit, te instituit, tibi
 præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN
 POSSESSIONE ESSE OPORTERE.
 quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CV-
 STODIRE POTERINT, ID IBIDEM
 CVSTODIANT: QVOD NON POTE-
 RVNT, ID AVFERRE, ABDVCERE
 LICE-

Metonymia.

Reditus ad
eum.Locus com-
munis iurare
gula iuris.Commorari
suo cum dispo-
luto

LIBEBIT. quid tum? DOMINVM, inquit, IN-
 VITVM DETRUDERE NON PLACET.
 eum ipsum, qui fraudandi caussa latitet: eum ipsum, quæ
 iudicio nemo defendat: eum ipsum, qui cum omnibus cre-
 ditoribus suis malè agat, inuitum de prædio detrudi ue-
 tat. proficiscenti tibi in possessionem prætor ipse Sex.
 Neui palam dicit, ita possideto, ut tecum simul possi-
 deat Quinctius: ita possideto, ut Quinctio uis non asse-
 ratur, quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto illud
 dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor,
 liberi, procurator esset: eum, qui tibi uadimonium non
 deseruisset: hæc omnia mitto: illud dico, dominum ex-
 pulsum esse de prædio, domino à familia sua manus al-
 latus esse ante suos lares familiares. hoc dico,

Repetitio.

Præteritio.

Tertium con-
firmatis ca-
put de est, ut
ex peroratio-
neliquet.

Desunt omnia quæ ad tertium partitionis mēbrum
 pertinebant, & ex Epilogi principio pauca.

Neuium ne appellauisse quidem Quinctium, cum simul
 esset, experiri posset quotidie: deinde quod omnia iu-
 dicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq;
 periculo P. Quinctij fieri mallet, quàm illud pecunia-
 rium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo
 uno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo
 in loco conditionem tuli, si uellet pecuniam petere, P.
 Quinctium iudicatum solui satisfaturum, dum ipse, si
 quid peteret, pari conditione uteretur. ostendi, quàm
 multa antè fieri conuenerit, quàm hominis propinqui
 bona possideri postularentur, præsertim cum Romæ do-
 mus eius, uxor, liberi essent, & procurator æquè utri-
 usque necessarius. docui, cum desertum esse dicat ua-
 dimonium,

Perorationis
pars prior,
quæ enume-
ratio dicitur,
puncta enim
argumentorū
omnia dilige-
ter percurrit.

Secundū par
titiois caput.

Correctio
criminosa.

dimonium, omnino uadimonium nullum fuisse: quo die hunc sibi promississe dicat, eo die ne Romæ quidem eum fuisse. id testibus me pollicitus sum planum facturū, qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non haberent. ex edicto autem non potuisse bona possideri, demonstrauit: quod neque fraudandi causa latitasset, neque exilij causa solum uertisse diceretur. Reliquum est, ut eum nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissimè defensum esse contendit, non ab homine alieno, neque ab aliquo calumniatore atque improbo, sed ab equite R. propinquo, et necessario suo, quem ipse Sext. Neuius procuratorem relinquere antea consueisset: neque eum, si tribunos appellarit, iccirco minus iudicium pati paratum fuisse, neque potentia procuratoris Neuius ereptum: contra, istum potentia sua tantummodo superiorem fuisse, nunc uobis uix respirandi potestatem dare. quæsiui, quæ causa fuisset, cur bona non uenissent, cum ex edicto possideretur. deinde illud quoque requisui, qua ratione ex tot creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc contradicat, omnesque pro P. Quinctio pugnent, præsertim cum in tali iudicio testimonia creditorum existimentur ad rem maximè pertinere. postea sum usus aduersarij testimonio, qui sibi eum nuper edidit socium, quem, quomodo nunc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum demonstrat fuisse. tum illam incredibilem celeritatem seu potius audaciam protuli: confirmaui necesse esse aut biduo D C C millia passuum esse decursa, aut Sex. Neuium diebus compluribus antè in possessionem misisse, quam postularet, uti ei liceret bona possidere. postea recitauit edictum, quod apertè dominum de

pro

de prædio detrudi uetaret: in quo constitit Neuium ex edicto non possedisse, cum consisteretur ex prædio detrusum esse Quinctium: omnino autem bona possessa non esse constitui, quod bonorum possessio spectetur non in aliqua parte, sed in uniueris, quæ teneri, ac possideri possint: dixi, Romæ domum fuisse, quod iste ne asperaruit quidem: seruos coplures, ex quibus iste non possederit neminem, ne attigerit quidem: unum fuisse, quem attingere conatus sit, prohibitu fuisse, quicquid. in ipsa Gallia cognouisset in prædia priuata Quinctij Sex. Neuium non uenisse: denique ex hoc ipso saltu, quem per uim expulso socio, possedit, seruos priuatos Quinctij non omnes electos esse. ex quo, & ex ceteris dictis, factis, cogitatisque: Sex. Neuij quibus potest intelligere, istum nihil aliud egisse, neque nunc agere, nisi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui communis est, suum facere possit. Nunc, causa perorata, res ipsa & periculi magnitudo C. Aquili cogere uideatur, ut te, atque eos, qui tibi in consilio assunt, obsecret, obtesteturque: P. Quinctius per senectutem, ac solitudinem suam, nihil aliud, nisi ut uestre nature bonitati, obsequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit ad misericordiam, quam illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas antè horrebamus, negligere cepimus. si causa cum causa contenderet, nos nostram per facile cuius probaturos statuebamus, quod uite ratio cum ratione uite decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus. ea res enim nunc in discrimine uersatur, utrumne possit se contra luxuriam, ac licentiam, rusticana illa atque inculta par-

Tertium par
titiois cas
put, et una lo
cus iuris de
bonorū pos
sessione.

Amplificatio
altera perora
tionis pars,
misericordiam
simul & indi
gnationis ple
na.

simonia

simonia defendere: an deformata, atque ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiaeque addicatur. non comparat se tecum gratia P. Quintius Sex. Neui. non opibus, non facultate contendit: omnes tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflictis amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice, splendideque conuiuium, non habere domum clausam pudori, et sanctimonie, patentem, atque adeo expositam cupiditati, et uoluptatibus: contra sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino semper horridam, atque aridam cordi fuisse. ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus, sentit. quid ergo est? non usque eo tamen, ut in capite fortunisque hominum honestissimorum dominentur ij, qui, relictis bonorum uirorum disciplina, et questum, et sumptum Gallonij sequi maluerunt, atque etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaque uiixerunt. si licet uiuere cum, quem Sex. Neuius non uult: si est homini honesto locus in ciuitate inuito Neuius: si fas est respirare P. Quintium contra nutum ditionemque Neuij: si, quae pudore ornamenta sibi peperit, ea potest contra petulantiam te defendente obtinere: spes est, et hunc miserum, atque infelicem aliquando tandem posse consistere. sin et poterit Neuius id, quod libet, et ei libebit, quod non licet: quid agendum est? qui deus appellandus est? cuius hominis fides imploranda est? qui denique questus, qui meror dignus inueniri calamitate tanta potest? miserum est exturbari fortunis omnibus: miserius est, iniuria. acerbum est, ab aliquo circumueniri: acerbius, a propinquo. calamitosum

Gradatio.

Amplificatio
sive conques-
tio graduum
ascendens.

tosum est, bonis euerri calamitosius, cum dedecore. fustum est, a forti atque honesto uiro iugulari: sine suus, ab eo, cuius uox preconio quasi proficit, indignum est, a pari uinci, aut superiore: indignius ab inferiore, atque humiliore. luctuosum est, tradi alteri cum bonis: luctuosius, inimico. horribile est, causam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circumspexit Quintius, omnia periclitatus est. C. Aquili: non praetorem modo, a quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo ne unde arbitratus quidem suo postulari: sed ne amicos quidem Sext. Neuij, quorum saepe et diu ad pedes iacuit stratus, obsecras per deos immortales, ut aut secum iure contenderent, aut iniuriam sine ignominia sibi imponerent. denique ipsius inimici uultum superbissimum subiit: ipsius Sex. Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis describendis exercitatum: obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius coniugem, et liberos, quibus propior P. Quintio nemo est, ut aliquando misericordiam caperet: aliquam, si non propinquitatis, at aetatis suae: si non hominis, at humanitatis rationem haberet: ut secum aliquid, integra sua fama, qualibet, dummodo tolerabili, conditione transigeret. ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omni magistratu agitatus, atque perterritus, quem praeter te appelleret, habet neminem. ubi se, tibi suas omnes opes, fortunasque commendat: tibi committit existimationem, ac spem reliquae uitae: multis uexatus contumelijs, plurimis iactatus iniurijs, non turpis ad te, sed miser confugi. e fundo ornamento deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cum illum in suis paternis bonis dominari uideret, ipse filiam nubilem

similiu, dis-
similiu & pu-
gnantium co-
flictione ex-
aggerata.Quae sequun-
tur, ad odiu
conferendum
Neuii, & mi-
sericordiam
Quinctio,
sunt accompa-
rata.al.
misericordia
caperetur.Iudicem con-
ciliat reo, per
flulationem.

ORATIO

Obsecratio. núbili dotem conficere non posset, núbil alienum tamen
uita superiore commisit. Itaq; te hoc obsecrat C. Aquilius, ut, quam existimationem, quam honestatem in iudiciũ
tuum propè acta iam etate decursaq; attulit, eam liceat
Ab etate. ei secum ex hoc loco efferre: ne is, de cuius officio nemo
unquã dubitauit, sexagesimo deniq; anno dedecore, macula, turpissimaq; ignominia notetur: ne ornamentis eius
omnibus Sex. Neuius pro spolijs abutatur: ne per te
ferat, quo minus, quæ existimatio P. Quinctium usq; ad
senectutem perduxit, eadem usq; ad rogũ prosequatur.

Vsq; ad rogũ, id est, usque ad mortem. Metonymia.

PRO SEXTO ROSCIO AMERINO, ORATIO II.

Status coniecture, patre nec occiderit Roscius. Exorditur ab attentione & ab officij sui ratione & causa.

Prima causa ad conciliandum.

CREDO ego uos iudices mirari, quid sit, quòd, cum tot summi oratores, hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, is, qui neq; etate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum his, qui sedeant, comparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere constatam putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporũ non audent. ita sit, ut adsint, propterea quòd officium sequuntur: taceant autem iccirco, quia periculum metuant, quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minime. at tanto officiosior, quàm ceterisne istius quidem laudis ita sum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter ceteros impulit, ut causa Sex. Roscij reciperetur, si quis istorum dixisset, quos uidetis adesse, in quibus summa auctoritas est.

PRO P. QUINCTIO. 19

est, atque amplitudo, si uerbum de rep. fecisset, id quòd in hac causa fieri necesse est, multo plura dixisse, quàm dixisset, putaretur: ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, libere dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atque in uulgus emanare poterit: deinde, quòd ceterorum neq; dictũ obscurũ potest esse propter nobilitatem, & amplitudinẽ neq; temerẽ dicto cõcedi propter etatem et prudẽtiam: ego si quid liberius dixerõ, uel occultũ esse propterea, quòd nondum ad remp. accessi, uel ignosci adolescentiæ meæ poterit, tametsi nõ modò ignoscendi ratio, uerum etiam cognoscendi consuetudo iam de ciuitate sublata est. accedit illa quoque causa, quòd à ceteris forsità ita petitũ sit, ut dicrẽt, ut utrũus saluo officio se facere posse arbitrentur: à me autem ij cõtenderũt, qui apud me et amicitia, & beneficijs & dignitate plurimũ possunt: quorum ego neque bene uolentiam erga me ignorare, nec auctoritatem aspernari, nec uoluntatem negligere debeam. his de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio, sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neq; uti satis firmo præsidio defensus Sex. Roscius, uerum uti ne omnino desertus esset. forsitan queratis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot, ac talis uiros impediatur, quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consueuerũt, causam uelint dicere. quòd adhuc uos ignorare non mirum est: propterea quòd consulto ab accusatoribus eius rei, quæ conflauit hoc iudicium, mentio facta non est. quæ res ea est bona patris huiusce Sex. Roscij, quæ sunt sexagies, quæ de uiro fortissimo, & clarissimo L. Sylla, quem honoris causa nomino, duobus millibus nummũm sese

Secunda causa.

Agnominatio.

Tertia causa.

Tria trib. celata.

Occupatis ad odium & inuidiam.

Translatum uerbum.

Postulatio
inuidiosa.

Translata
uicibus.

Ironia.

Contraria po-
stulatio ad
conciliandos
iudices.

fese dicit enisſe adoleſcens, uel potentiſſimus hoc tem-
pore noſtra ciuitate L. Cornelius Chryſogonus. is à uo-
bis iud. hoc poſtulat, ut, quoniam in alienam pecuniam
tam plenam, atque præclarā, nullo iure inuaſerit: quo-
niāq; ei pecuniæ uita Sex. Roſcij obſtare, atq; officere
uideatur, deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnem,
metumq; tollatis. ſeſe, hoc incolumi non arbitratur hu-
ius innocentis patrimonium tam amplū, & copioſum
poſſe obtinere: damnato, et ei deo ſperat ſe poſſe, quod
adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriam effundere, atq;
conſumere. hunc ſibi ex animo ſcrupulam, qui ſe dies
noctesq; ſtimulat, ac pungit, ut euellatis, poſtulat: & ad
hanc ſuam prædam tam neſariam adiutores uos proſite-
mini. ſi uobis æqua, & honeſta poſtulatione uidetur iudi-
ces: ego contra breuem poſtulationem aſſero, & quo-
modo mihi perſuadeo, aliquanto æquiores. Primum à
Chryſogono peto, ut pecuniā, fortunisq; noſtris cōten-
tus ſit, ſanguine & uitam ne petat: deinde à uobis iudi-
ces, ut audaciū ſceleri reſiſtatis, innocentū calamitatē
leuetis, & in cauſſa Sex. Roſcij periculū, quod in om-
nes, intenditur, propulſetis. quod ſi aut cauſſa criminis
aut facti ſuſpicio, aut quælibet deniq; uel minima res re-
perietur, quamobrem uideatur illi non nihil tamen in-
deſerendo nomine ſecuti: poſtremo ſi præter eā prædā,
quā dixi, quicquam aliud cauſſe inueneritis: nō recuſa-
mus, quin illorum libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin
aliud, agitur nihil, niſi ut ijs ne quid deſit, quid ſatis mi-
hil eſt, ſi hoc ſolum hoc tempore pugnatur, ut ad illā op-
timā præclaramq; prædam dānatio Sex. Roſcij, uelut
cumulus accedat. nōne cum multa indigna, tum uel
indigniſſimum eſt, uos idoneos habitos, per quorū ſen-
tentias

tentias, iusq; iurandum id aſſequantur, quod antea ipſi
ſcelere, & ferro aſſequi conſuerunt? qui ex ciuitate in-
ſenatum propter dignitatem, ex ſenatu in hoc conſiliū
delecti eſtis propter ſeueritatē. ab his hoc poſtulare ho-
mines ſicarios, atq; gladiatores, non modò ut ſupplicia
uiet, quæ à uobis pro maleficijs ſuis metuere atq; hor-
rere debent, uerū etiam ut ſpolijs Sex. Roſcij hoc iudi-
cio ornati auctiq; diſcedant? his de rebus tantis, tamq;
atrocibus neq; ſatis me commodè dicere, neq; ſatis gra-
uiter conqueri, neq; ſatis liberè uociferari poſſe intelli-
go: nam commodati ingenium, grauitati ætas, libertati
tempora ſunt impedimento: huc accedit ſummus timor,
quem mihi natura pudorq; meus attribuit, & ueſtra di-
gnitas, & uis aduerſariorum, & Sex. Roſcij pericula.
quapropter uos oro atq; obſecro iudices, ut attentè bo-
naq; cum ueris uerba mea audiat. fide ſapientiāq; ueſ-
tra fretus, plus oneris ſuſtuli, quā ſerre me poſſe intel-
ligo. hoc onus ſi uos aliqua ex parte alienabit, ſerā, ut
potero, ſtudio & induſtria iudices. ſin à uobis, id quod
non ſpero, deſerar, tamē animo non deficiā, & id, quod
ſuſcepi, quoad potero, perferā. quod ſi perferre non po-
tero, opprimi me onere officij malo, quā id, quod mi-
hi cū fide ſemel impoſitū eſt, aut propter perſidiā abij-
cere, aut propter infirmitatem animi deponere. Te quo-
que magnopere M. Fanni quaſo, ut, qualē te iam antea
populo R. præbuiſti, cū huic eidē queſtioni iudex præ-
eſſes, talem te & nobis, & P. R. hoc tēpore impertias.
quanta multitudo hominū conuenerit ad hoc iudiciū,
uides: quæ ſit omnium mortalium expectatio, quæ cupidi-
tas, ut acria ac ſeuera iudicia fiant, intelligis. longo in-
teruallo iudicium inter ſicarios hoc primum committi-
tur,

Comp2r.

Acclamatio,
in qua paria
paribus &
crebra cre-
bris referun-
tur.

Fauorem ſibi
cōciliat. & ſua
auditorū, ad-
uerſariorū, es
rei perſona.

Ab expecta-
tione omnium
ad audiendum
conueniant.

ORATIO

Descriptio
consequen-
tium.

Oratio gra-
datim ascen-
dens.

Cōtētio dif-
miliū ad do-
cilitatem, in
dignationē,
& uisericor-
diam.

Transitio.

Narratio om-
nibus nume-
ris absoluta.
Nam & tota
est.

tur, cum interea cædes indignissimæ maximæq; factæ
sint. omnes hanc quæstionem te prætor de manifestis
maleficijs antè admissis, quotidianoq; sanguine sperat
futuram. qua uociferatione in cæteris iudicijs accusato-
res uti consueuerunt, ea nos hoc tempore utimur, qui
causam dicimus: petimus abs te M. Fani, à uobisq; iud.
ut quàm accerrimè maleficia uindictis, ut quàm fortissi-
mè hominibus audacissimis resistatis, ut hoc cogitatis,
nisi in hac causa, qui uester animus sit, ostendatis, eò
prorumpere hominum cupiditatē, et scelus, et audaciā,
ut non modò clam, uerum etiam hic in foro, antè tribus-
nal tuum M. Fanni: ante pedes uestros, iudices, inter
ipsa subsellia cædes future sint. etenim quid aliud hoc
iudicio tentatur, nisi ut id fieri liceat? accusant ij, qui in
forum huius inuasunt: causam dicitis, cui præter
calamitatem nihil reliquerunt. accusant ij, quibus occi-
di patrem Sex. Roscij bono fuit: causam dicitis, cui nò
modò luctum mors patris attulit, uerum etiam egesta-
tem. accusant ij, qui hunc ipsum ingulare summè cupie-
runt: causam dicitis, qui etiam ad hoc ipsum iudicium
cum præsidio uenit, ne hic ibidem ante oculos uestros
trucidetur. deniq; accusant ij, quos populus poscit: causam
dicitis, qui unus relictus, ex illorum nefaria cæde
restat, atque ut facilius intelligere possitis iudices, ea
quæ facta sunt, indigniora esse, quàm hæc sunt, quæ di-
cimus: ab initio res quemadmodum gesta sit, uobis ex-
ponemus: quo facilius & huius hominis innocentissimi
misericordiam, & illorum audaciam cognoscere possitis, &
reipublice calamitatem. Sex. Roscius pater huius-
ce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate,
& pecuniā non modò sui municipij, uerum etiam eius

uicini-

PRO SEX. ROSCIO AM.

21

uicinitatis facile primus, tū gratia atq; hospitij flores
hominū nobilissimorum. Nam cum Metellis, Seruiijs,
Scipionibus erat ei non modò hospitium, uerum etiam
domesticus usus, & consuetudo: quas, ut æquū est, fami-
lias honestatis amplitudinisq; gratia nomino. itaq; ex
suis omnibus commodis hoc solū filio reliquit: nam pa-
trimonium domestici prædones uel creptum possident:
fama & uita innocentis ab hospitibus, amicisq; paternis
defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuis-
set, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobilium
dignitas, & salus in discrimen ueniret, præter cæteros in
ea uicinitate eam partem, causamq; opera, studio, aucto-
ritate defendit. etenim rectum putabat, pro eorum hone-
state se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter
suos numerabatur. posteaquam uictoria constituta est,
ab armisq; recessimus: cum proscriberentur homines,
atq; ex omni regione caperentur ij, qui aduersarij fuisse
putabantur, erat ille Romæ frequens, atq; in foro, & in
ore omnium quotidie uersabatur, magis ut exultare ui-
ctoria nobilitatis uideretur, quàm timere, ne quid ex ea
calamitatis sibi accideret. erat ei ueteres inimicitia cum
duobus Roscij Amerinis: quorū alterū sedere in accu-
satorū subellijs uideo, alterum tria huiusce prædia possi-
dere audio. quas inimicitias si tam cauere potuisset, quā
metuere solebat, uiuere: neq; enim iudices, iniuria me-
tuebat: nā duo isti sunt Titi Roscij, quorum alteri Capi-
toni cognomen est: iste, qui adest, Magnus uocatur: ho-
mines eiusmodi: alter plurimarum palmarum uetus ac
nobilis gladiator habetur: hic aut nuper se ad eum lani-
stam contulit, qui, cum ante hanc pugnam tyro esset sci-
entia, facile ipsum magistrum scelere, audaciaq; superd-

ta est munim
causis & mo-
tibus animo
rū conspecta.

Probabile
non fuit igitur
a nobilitate
proscribitur.
A coniugatis.

Verisimile a
loco.

Suspicientes
spargit.

Probabile a
personis.

d uit.

Verisimile 3 uir. nam cum hic Sex. Roscius esset Ameriæ, T. autē iste
 loco. Roscius Romæ: cum hic filius assiduus in præliis esset,
 cumq; se uoluntate patris rei familiari, uitæq; rustice
 A loco & re dedisset, iste autem frequens Romæ esset: occiditur ad
 pere. balneas Palatinas, rediens à cenâ Sex. Roscius: spero ex
 hoc ipso non esse obscurum, ad quem suspicio maleficij
 pertineat. uerū id, quod adhuc est suspiciosum, nisi per-
 spicuum res ipsa fecerit. hunc affinem culpæ iudicatote.
 Permissio. Occiso Sex. Roscio primus Ameriam nunciat Manlius
 Arist. Rhet. 1. Glaucia quidam, homo tenuis, libertinus, cliens, & fa-
 Cic. de Or. 3. miliaris istius T. Roscij: & nunciat domum, non filij,
 A signis. sed T. Capitonis inimici. & cum post horam primam
 noctis occisus esset, primo diluculo nuncius hic Ameri-
 am uenit. decem horis nocturnis sex & quinquaginta
 Causa cum milia passuum cisijis peruolauit: non modò ut exopta-
 tum inimico nuncium primus afferret, sed etiam crurē
 inimici quā recentissimum, telumq; paulo antè è cor-
 pore extractum ostenderet. quatrīduo, quo hæc gesta
 sunt, res ad Chrysogonum in castra L. Syllæ Volaterras
 Colloquia deferitur: magnitudo pecuniæ demonstratur: bonitas præ-
 personarum. diorum, (nā fundos decē & tres reliquit, qui Tyberim
 ferè omnes tangunt) huius inopia & solitudo cōmemo-
 ratur. demonstrat, cum pater huiusce Sex. Roscius, ho-
 mo tam splendidus & gratiosus, nullo negotio sit occi-
 sus, per facile hunc hominem incautum, & rusticum, &
 Exitus ino- Romæ ignotum, de medio tolli posse ad eam rē operam
 pinatus. suam pollicentur. ne diutius uos teneant iudices, socie-
 tas coitur. cum iam proscriptionis mentio nulli fieret:
 & cum, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam de
 Mouet inui- sanctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosis-
 diam, simi nobilitatis maniceps sit Chrysogonus: tria prædia
 uel

uel nobilissima Capitoni propria traduntur, quæ hodie
 possidet: in reliquis omnes fortunas iste T. Roscius no-
 mine Chrysogoni, quemadmodum ipse dicit, impetum
 facit. hæc bona sexagies H-S. emuntur duobus millibus
 nummum. hæc omnia iudices imprudente L. Sylla facta
 esse certò scio. neq; enim mirum, cum eodē tempore &
 ea quæ præterita sunt, reparet, & ea, quæ uidentur in-
 stare, præparet: cum & pacis constituendæ rationē, &
 belli gerendi potestatē solus habeat: cum omnes in unum
 spectent, unus omnia gubernet: cum tot tantisq; negocijs
 distentus sit, ut respirare liberè non possit: si aliquid non
 animaduertat: cum præsertim tam multi occupationem
 eius obseruent, tempusq; aucupentur, ut simul atque ille
 despexerit, aliquid huiusmodi moliantur. huc accedit,
 quod, quamuis ille felix sit, sicut est, tamen tanta felici-
 tate nemo potest esse in magna familia, qui neminem
 neque seruum, neque libertum improbum habeat. inte-
 rea iste T. Roscius, uir optimus, procurator Chrysogoni,
 Ameriam uenit: in prædia huius inuadit: hunc miserum,
 luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri in-
 sta soluisse, nudum eijcit domo, atque focis patrijs dijs-
 que penatibus præcipitem iudices exturbat: ipse amplis-
 simæ pecuniæ sit dominus, qui in sua re fuisset egentis-
 simus, erat, ut sit, insolens in aliena: multa palam do-
 mum suam auferebat, plura clam de medio remouebat:
 non pauca suis adiutoribus largè effuseq; donabat, reli-
 qua constituta auctione uendebat. quod Amerinis usque
 eo usum est indignum, ut urbe tota fletus gemitusq; fie-
 ret: etenim multa simul ante oculos uersabantur: mos
 hominis florentissimi, Sex. Roscij crudelissima: filij autē
 eius cgestas indignissima, cui de tanto patrimonio prædo
 2 iste

Excusat Syl-
 la, ut uerū
 mile faciat,
 & inter inu-
 diam.

Probabilior
 m. cre.

Ironia

Sententia per
 contentione.

A similiter
 desinentibus
 suauis.

Dolores.

Rem ante o-
 culos posuit.

iste nefarius ne iter quidem ad sepulcrum patrum reli-
 Articulus. quisset: bonorum emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinae, donationes. nemo erat, qui non ardere omnia mallet, quam uidere in Sex. Roscij, uiri optimi, atque honestissimi, bonis iactantem se, ac dominancem T. Roscium.
 Testatio. itaque decurionum decretum statim fit, ut decem primi profiscantur ad L. Syllam: doceatque eum, qui uir Sex. Roscij fuerit: conquérantur de istorum scelere, et iniurijs: orent, ut et illius mortui famam, et filij innocentis fortunas conseruatas uelit. atque ipsum decretum queso cognoscite. DECRETUM DECURIONUM.
 Breuitas. legati in castra ueniunt. intelligitur iudices, id quod iam ante dixi, imprudente L. Sylla scelera haec et flagitia fieri: nam statim Chrysogonus et ipse ad eos accedunt, et homines nobiles allegat ab ijs qui peterent, ne ad Syllam adirent, et omnia Chrysogonum, quae uellent, esse facturum pollicerentur. usque adeo aut ille pertimuerat, ut mori mallet, quam de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex sua natura ceteros fingerent, cum ille confirmaret sese nomen Sex. Roscij de tabulis exempturum, praedia uacua filio traditurum, cumque id ita futurum T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt, ac primo rem differre quotidie ac procrastinare isti coeperunt: deinde aliquanto lentius, nihil agere atque deludere: postremo, id quod facile intellectum est, insidias uitae huiusce Sex. Roscij parare: neque sese arbitrari posse diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere. quod is simul atque sensit, de amicorum cognatorumque sententia Romam confugit, et sese ad Caeciliam Nepotis sororem, quam honoris causa nomino, contulit, qua pa-

qua pater usus erat plurimum, in qua muliere iudices etiam nunc, id quod omnes semper existimauerunt, quasi exempli causa uestigia antiqui officij remanent. ea Sex. Roscium inopem, eiectum domo, atque expulsum ex suis bonis, fugientem latronum tela et minas, recepit domum, hospitique oppresso iam, desperatoque ab omnibus optulata est. eius uirtute, fide, diligentia factum est, ut hic potius uiuus in reos, quam occisus in proscriptos referretur. nam postquam isti intellexerunt, summa diligentia uitam Sex. Roscij custodiri, neque sibi ullam cedis faciendae potestatem dari: consilium dederunt plenum sceleris, et audaciae, ut nomen huius de parricidio deferrent: ut ad eam rem aliquem accusatorem ueterem copararent, qui de ea re posset dicere aliquid, in qua re nulla subesset suspicio: denique, ut quoniam crimine non poterant, tempore ipso pugnarent: ita loqui homines, quod iudicia tam diu facta non essent, cedem nari eum oportere, qui primus in iudicium adductus esset: huic autem patronos propter Chrysogoni gratiam desuturos: de bonorum uenditione, et de ista societate uerbum esse facturum neminem: ipso nomine parricidij, et atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defensus esset: hoc consilio, atque adeo hac amentia impulsus, quem ipsi, cum cuperent, non potuerunt occidere, cum iugulandum uobis tradiderunt. quid primum querat aut unde potissimum exordiar iudices? aut quod, aut a quibus auxilium petat? deorum ne immortalium, populi ne Romani, uestram ne, qui summam potestatem habetis, hoc tempore fide implorare? pater occisus nefarie, domus obsessa, ab inimicis bona adempta, possessa, direpta: filij uita infesta, saepe ferro atque insidijs appetita. quid ab his

Antiquitas a mulieris probitate.

Consilia per fidem plenum quo res sit probabilior.

Probabile a sermonibus hominum.

Correctio.

Conqueio grauissima a dubitatione ducta.

Dissolutis criminibus uiracque qua sita.

Crimen.
Audacia.

Potentia.

Occupatio,
ad fiduciam
ostendendam.Propositio.
paria.Ab exemplo
cauoso.

tot maleficijs sceleris abesse uidetur? tamen hæc alijs na-
farijs cumulant, atq; adaugent: crimen incredibile con-
fingunt: testes in hunc & accusatores huiusce pecunia
comparant: hanc conditionem misero serunt, ut optet
utrum malit, ceruices Roscio dare, an insutus in culcum,
per summum dedecus uitam amittere. patronos huic de-
futuros putauerunt: desunt: qui libere dicat, qui cum fi-
de defendat, id quod in hac causa est satis, quoniam, qui
dem suscepi, non deest profectio iudices. & forsitan in su-
scienda causa temere impulsus adolescentia fecerim:
quoniam quidem semel suscepi, licet hercules undique
omnes terrores, minæ, periculaq; impendeant omnia, suc-
curram, atq; subibo. certum est, deliberatumq; , quæ ad
causam pertinere arbitror, omnia non modo dicere, ue-
rum etiam libenter, audacter, libereq; dicere. nulla res
tanta existat iudices, ut possit uim mihi maiorem adhi-
bere metus, quam fides: etenim quis tam dissoluto ani-
mo est, qui, hæc cum uideat, tacere, ac negligere possit?
patrem meum, cum proscripsum non esset, iugulastis: oc-
cisum in proscriptorum numerum retulistis: me domo
mea per uim expulistis: patrimonium meum possidetis:
quid uultis amplius? etiam ne ad subscellia cum ferro at-
que telis uenistis, ut hic aut iuguletis, aut condemnatis
Sex. Roscium? hominem longè audacissimum nuper
habuimus in ciuitate C. Fimbriam, &, quod inter o-
mnes constat, nisi inter eos, qui ipsi quoque insaniunt,
insanissimum. is cum curasset in funere C. Marij, ut Q. Scæuola
uulneretur, uir sanctissimus atque ornatissi-
mus nostræ ciuitatis, de cuius laude neque hic locus est
ut multa dicantur, neque plura tamen dici possunt, quæ
populus R. memoria retinet: diem Scæuola dixit, po-
stequam

stequam comperit eum posse uiuere. cum ab eo quære-
retur, quid tandè accusaturus esset eum, quem pro di-
gnitate ne laudare quidem quisquam satis commodè pos-
set: aiunt hominem, ut erat furiosus, respondisse, quod
non totum telum corpore recepiisset. quo populus R.
nihil uidit indignius, nisi eiusdem uiri mortem, quæ tan-
tum potuit, ut omnes ciues suos perdiderit, & affixe-
rit: quos quia seruare per compositionem uolebat, ipse
ab ipsi interemptus est. est ne hoc illi dicto atq; facto Fim-
bræ non simillimum? accusatis Sex. Roscium: quid ita?
quia de manibus uestris effugit, quia se occidi passus nō
est, illud, quia in Scæuola factum est, magis indignum ui-
detur: hoc, quia fit à Chrysogono, * num est ferendum? nā,
per deos immortales, quid est in hac causa, quod defen-
sionis indigeat? qui locus ingenium patroni requirit, aut
oratoris eloquentiam magnopere desiderat? totam causam
iudices explicemus, atque ante oculos expositam
consideremus. ita facilius, quæ res totum iudicium con-
tineat, & quibus de rebus uos dicere oporteat, & quid
uos sequi conueniat, intelligetis. Tres sunt res, quantum
ego existimare possum, quæ obstant hoc tempore Sex.
Roscio, crimen aduersariorum, audacia, & potentia. cri-
minis confictionem accusator Erutius suscepit: audaciæ
partes Roscij poposcerunt: Chrysogonus autem, is, qui
plurimum potest, potentia pugnat. de hisce omnib. rebus
mea dicere oportere intelligo: non eodem modo omni-
bus, ideo quod prima illa res ad meum officium perti-
net, duas autē reliquas uobis populus R. imposuit: quid
igitur est? ego crimen oportet diluam: uos & audaciæ
resistere, & hominū eiusmodi perniciosam atq; intol-
erandam potentiam primo quoque tempore extinguere,

Dicitur aut
daciūm.* al. non est
ferendum.

Transitio.

Partitio.

Distributio.

Refutationis
propositio, è
qua status cõ
iecturæ.

Sententia, à
minori.

Causas in-
quirit, enu-
meratione.

Subiectio,

atq; opprimere debetis. Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestum, dii immortales, ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia com-plexa esse uideantur. etenim si, id quod præclare à sapientibus dicitur, uultu sepe leditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti? pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atque humana cogeant: in hoc tanto, tam atroci, tam singulari beneficio, quod ita raro extitit, ut, si quando auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur, quibus tandem te C. Eruti argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, singularem ostendere, & mores ferros, immanemque naturam & uitam uitij flagitijsque omnibus deditam, & denique omnia ad perniciem profligata atque perditæ quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus uidelicet ficarius, homo audax, & sepe in cæde uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimium, & aris alieni magnitudo, & indomita animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. de luxuria purgauit Brutius, cum dixit hunc ne in conuiuium quidem ullo ferre interfuisse. nihil autem unquam debuit. cupiditates porro que possunt esse in eo, qui, ut ipse accusator obiecit, ruri semper habitavit, & in agro colendo uixerit? que uita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. que res igitur tantum istum furorem Sex. Roscio obiecit? patri, inquit, non placebat. patri

non

non placebat? quam ob causam? necesse est enim eam quoque iustam, & magnam, & perspicuam fuisse. nam ut illud incredibile est, mortem oblatam esse patri à filio sine plurimis & maximis causis: si hoc uerisimile non est, odio fuisse parenti filium sine causis multis, & magnis, & necessarijs. rursus igitur eodem reuertamur, & queramus, que tanta uita fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. at perspicuum est, nullum fuisse, pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, que procrearet. at is quidem fuit omnium constantissimus. ergo illud iam perspicuum profecto est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij causam patri, neque sceleris filio fuisse. nescio, inquit, que causa odij fuerit: fuisse odium intelligo, quia antea, cum duos filios haberet, illi alterum, qui mortuus est, secum omni tempore uolebat esse, hunc in prædium rusticum relegarat. quod Erutius accidebat in mala nugatoriæque accusatione, idem mihi usu uenit in causa optima. ille, quo modo crimen commentitium confirmaret, non inueniebat: ego, res tam leues quæ ratione infirmæ ac diluam, reperire non possum. quid agis Brutius? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa Sex. Roscius filio suo relegationis, ac supplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat? quid hoc patres famulias, qui liberos habent, præsertim homines illius ordinis, ex municipijs rusticanis, nonne optatissimè sibi putant esse, filios suos rei familiari maxime seruire, & in prædijs colendis operæ plurimè studijsque consumere? an amadarat hunc sic, ut esset in agro, ac tantummodo aleretur ad uillam, ut commodis omnibus careret. quid, si constat, hunc non modò colendis prædijs præfuisse, sed certis sudis, patre uiuo, frui solitum esse? tamēne hæc attentæ uita, &

À causis, Nihil enim sit sine causa.

Ab enumeratione, siue à remotione.

À signo.

Declinatio breuis.

À morte.

À signo.

d s rusticana.

A repugnan-
sibus.

Paradoxon.

Repetis argu-
mentum à li-
quo.Declinatio
brevis & fal-
sa.Refellit ab
exemplo co-
mico.

Occupatio.

Comœdia
miles.

rusticana, relegatio atq; amandatio appellabitur? uides
Eruti, quantum distet argumētatio tua ab re ipsa, atq; à
ueritate. quod cōsuetudine patres faciūt, id quasi nouum
reprehēdis: quod beneuolentia sit, id odio factum crimi-
naris. quod honoris causa pater filio suo concessit, id eū
supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu non intelligis,
sed usq; cō, quid arguas, non habes, ut non modò tibi cō-
tra nos dicendum putes, uerū etiam cōtra rerum naturā,
contraq; consuetudinē hominum, cōtraq; opiniones o-
mnium. At enim, cum duos filios haberet, alterum à se
non dimittebat, alterum ruri esse patiebatur. quæso Eru-
ti, ut hoc in bonam partem accipias: nō enim exprobrā-
di causa, sed commonendi gratia dicā, si tibi fortuna nō
dedit, ut patre certo nascere, ex quo intelligere pos-
set, qui animus patrius in liberos esset: at natura certē
dedit, ut humanitatis non parum haberes, cō accēsit stu-
dium doctrinæ, ut ne à literis quidē alienus esses. ecquid
tandem tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) senex ille
Cecilianus minoris facere Eutychem filium rusticum,
quā illum alterum Cherestratum? (nam, ut opinor,
hoc nomine est) alterum in urbe secum honoris causa
habere, alterum rus supplicij causa relegasse? quid ad
istās ineptias abis, inquires? quasi uerò mihi difficile sit,
quamuis multos nominatim proferre (ne longius abea)
uel tribules, uel uicinos meos, qui suos liberos, quos plu-
rimi faciunt, agricolas assiduos esse cupiunt. uerū homi-
nes notos sumere odiosum est: cum & illud incertū sit,
uelint ne hi sese nominari: & nemo uobis magis natus
futurus sit, quā est hic Eutychus: & certē ad rem nihil
interfit, utrum hunc ego comicum adolescentem, an ali-
quem ex agro ueniente nominē. etenim hæc conficta ar-
bitror

bitror à poetis esse, ut effectos nostros mores in alienis
personis, expressamq; imaginē nostræ uitæ quotidianæ
uideremus. age nunc, refer animum, sis, ad ueritatem, &
considera, non modò in Umbria atq; in ea uicinitate, sed
in his ueteribus municipijs quæ studia à patribus fami-
liās maxime laudentur: iam profectò te intelliges ino-
pia criminum summam laudem Sex Roscio uitio & cul-
pæ dedisse. at non modò hoc patrum uoluntate liberi fa-
ciunt: sed permultos & ego noui, & nisi me fallit ani-
mus, unusquisq; uestrum, qui & ipsi incensi sunt studio,
quod ad agrum colendum attinet, uitamq; hanc rusti-
cam, quam tu probro & crimini putas esse oportere, et
honestissimam & suauissimam esse arbitrantur. quid cē-
ses hunc ipsum Sex Roscium, quo studio, & qua intelli-
gentia esse in rusticis rebus? ut ex his propinquis eius,
hominibus honestissimis, audio, nō tu in isto artificio ac-
cusatorio callidior es, quā hic in suo. uerū, ut opinor,
quoniam ita Chrysogono uidetur, qui huic nullum præ-
diū reliquit, & artificium obliuiscatur, & studium depo-
nat, licebit. quod tamen si miserum, & indignum est, se-
ret tamen æquo animo iudices, si per uos uitam & famā
poterit obtinere. hoc uerò est, quod fieri nō potest, si et
in hanc calamitatem uenit propter prædiorū bonitatem
& multitudinē: & quod ea studiosè coluit, id erit ei ma-
ximè fraudi: ut parum miserie sit, quod alijs coluit, non
sibi, nisi etiam, quod omnino coluit, crimini fuerit. ne tu
Eruti accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus
esses, cum ab aratro arcesserantur, qui consules fierent:
etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profe-
ctò illum Atilium, quem sua manu subargentem semen,
qui in prædijs erant, conuenerunt, hominem turpissimū, atq;
inhone-

A more, &
cōsuetudine.Comparatio
ediosa.Locus como-
muni, de uita
rusticæ ho-
nestate.

A maioribus in
disio, & excu-
plo.
inhonestissimum iudicares. at hercule maiores nostri
longè aliter & de illo, & de ceteris talibus uiris existi-
mabant. itaq; ex minima tenuissimaq; rep. maximam &
florētissimam nobis reliquerunt: suos enim agros stu-
diosè colebant, non alienos cupidè appetebant: quibus
rebus & agris, & urbibus, & nationibus rempubl. atq;
hoc imperium, & populi R. nomen auxerunt. neq; ego
hæc eò profero, quod confrenda sint eū hisce, de quibus
nūc querimus: sed ut illud intelligatur, cum apud maio-
res nostros summi uiri, clarissimiq; homines, qui omni
tempore ad gubernacula reip. sedere debebant, tamen
in agris quoq; colendis aliquantum operæ, temporisq;
consumpserunt: ignosci oportere ei homini, qui se fateat-
ur esse rusticum, cum ruri assiduus semper uiixerit: cum
presertim nihil esset, quod aut patri gratius, aut sibi iu-
cundius, aut re uera honestius facere posset. Odium igitur
acerrimum patris in filium ex hoc opinor ostēditur.
Eruti, quod hunc ruri esse patiebatur, nūquid est aliud?
immò uerò, inquit, est: nam istum exheredare in animo
habebat. audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertine-
at. nam illa opinor tu quoq; concedis leuia esse atq; in-
cepta. conuiuia cum patre non inibat: quippe qui ne in
oppidum quidem nisi perrarò ueniret. domum suam i-
stum non ferè quisquam uocabat: nec mirum, quem ne-
que in urbe uideret, neq; ruri uocaturus esset. uerū hæc
tu quoq; intelligis esse nugatoria. illud, quod cœpimus,
uideamus: quo certius argumentum odij reperiri nullo
modo potest. exheredare pater filium cogitabat. mitto
querere, qua de causa: quero, qui scias? tametsi te dice-
re atq; enumerare causas omnes oportebat: & id erat
certi accusatoris officium, qui tūti sceleris argueret, ex-
plicare

Excusat com-
parationem.
& interpreta-
tur.

Ironia.

Occupat &
diluit multa
omul: tanquā
leuia.

Aliud a signo.
Dicitur a caus-
sa.

placare omnia uitia, atque peccata filij, quibus incensus
parens potuerit animum inducere, ut naturam ipsam
uinceret, ut amorem illum penitus insitum eijceret ex a-
nimo, ut deniq; patrem se esse obliuisceretur: quæ sine
magnis huiusce peccatis accidere potuisse non arbitror.
uerum concedo tibi, ut ea præter eas, quæ cum taces, nul-
la esse concedis illum quidem uoluisse exheredare, cer-
tè tu planum facere debes. quid ergo assers, quare id fa-
ctum putemus: uerè nihil potes dicere. finge aliquid sal-
tem commodè, ut ne planè uidearis id facere, quod aper-
tè facis, huius miseri fortunis, & horum uirorum talium
dignitate illudere. exheredare filium uoluit: quam ob
causam? nescio. exheredauit ne? non. quis prohibuit
cogitabat. cogitabat: cui dixit? nemini. quid est aliud,
iudicio, ac legibus, ac maiestate uestra abuti ad quæ-
stum, atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare, atque
id obijcere, quod plerum facere non modò non possis,
uerum ne coneris quidem? nemo nostrū est Eruti, quin
sciat tibi inimicitias cum Sex. Roscio nullas esse: uident
omnes qua de causa huic inimicus uenias: sciunt huiusce
pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamen quæ-
stus te cupidum esse oportebat, ut horum existimationē,
& legem Memmiam putares aliquid ualere oportere.
accusatores multos esse in ciuitate utile est, ut metu con-
tineatur audacia. ueruntamen hoc ita est utile, ut ne pla-
nè illudamur ab accusatoribus. innocens est quispiam:
ueruntamen, quanquam abest à culpa, suspitione tamen
non caret. tametsi miserum est, tamen ei, qui hunc accu-
set, possum aliquo modo ignoscere: cum enim aliquid ha-
beat, quod possit criminosè, ac suspiciosè dicere, a pertè
ludificari, & calumniari sciens non uideatur, quare fa-
cile

Repetit argu-
mentum, ut dē
luat.

Egressio, ad
accusatoris
dem elaudā.

Locus com-
munis, de offi-
cio accusato-
rum.

O R A T I O

Sententia pe-
commutatio-
nem contras-
torum.

Similitudo
festiua.

Imago, & si-
militudinis
interpretatio

Condemna-
tionis litera
intelligit,
quæ fuit, C.

Reditus ad
rem.

cile omnes patimur esse quā plurimos accusatores: quod
innocens, si accusatus sit, absolui potest: nocens, nisi ac-
cusatus fuerit, condemnari non potest. utilius est aut ab-
solui innocentem, quā nocentem causam non dicere.
anseribus cibaria publicè locantur, & canes aluntur in
Capitolio, ut significant, si fures uenerint, at fures inter-
noscere non possunt, significant tamen, si, qui noctu in
Capitolium uenerint: & quia id est suspiciosum, tametsi
bestiæ sunt, tamen in eam partem potius peccant, quæ
est cautior. quod si luce quoque canes latrent, cum deos
salutari aliqui uenerint: opinor, ijs crura suffringantur:
quod acres sint etiam tum, cum suspicio nulla sit. similima
est accusatorum ratio. alij uestrum, anseres sunt, qui tã-
tummodo clamant, nocere non possunt: alij canes, qui &
latrare, & mordere possunt. cibaria uobis præberi uide-
mus: uos autem maxime debetis in eos impetum facere,
qui merentur. hoc populo gratissimum est. deinde, si uo-
letis, etiam tum, cum uerisimile erit aliquem commisisse,
in suspitione latratote. id quoque concedi potest. sin au-
tem sic ageris, ut arguatis aliquem patre occidisse, neque
dicere possitis aut quare, aut quo modo, ac tantummo-
do sine suspitione latrabitis. crura quidem uobis nemo
suffringet: sed, si ego hos bene noui, litera illam, cui uos
usque eo inimici estis, ut etiam alias omnes oderitis, ita ue-
hementer ad caput assigent, ut postea neminem alium nisi
fortunas uestras accusare possitis. quid mihi ad defen-
dendum dedisti bone accusator? quid hisce autem ad sus-
piciendum? ne exheredaretur, ueritus est. audio: sed, quæ
de causa uereri debuerit, nemo dicit. habebat pater in
animo: planum fac. nihil est: non, qui cum deliberarit,
quem certiores fecerit, unde istud uobis suspirari in me

tem

PRO SEX. ROSCIO AM. 28

tem uenerit. cum hoc modo accusas Eruti, nonne hoc
palam dicis: ego, quid acceperim, scio: quid dica, nescio.
unum illud spectauit, quod Chrysogonus aiebat, neminem
isti patronum futurum: de honorum emptione, deque ea
societate neminem esse, qui uerbum facere hoc tempore
auderet. hæc te opinio falsa in istam fraudem impulit. non
mehercule uerbum fecisses, si tibi quenquam responsurum
putasses. operæ pretium erat, si animaduertistis iudices,
negligentiam eius in accusando considerare. credo, cum
uidisset, quod homines in hisce subsellijs sederent, quæsisse,
num ille, aut ille defensor esset: de me ne suspicatum
quidem, quod antea causam publicam nullam dixerim.
posteaquam inuenit, neminem eorum, qui possunt, & so-
lent: ita negligens esse cepit, ut, cum in mentem ueniret
ei, resideret, deinde spataretur, nonnunquam etiam pue-
rum uocaret, credo cui cenam imperaret, prorsus ut
uestro consensu, & hoc cōuentu pro summa sollicitudine
abuteretur. perorauit aliquando, assedit. surrexi ego, re-
spirare uisus est, quod non alius potius diceret. coepi di-
cere. usque eo animaduerti iudices eum iocari, atque alias
res agere, antequam Chrysogonum nominari. quem simul
atque attigi, statim homo se erexit, mirari uisus est. intel-
lexi, quid eum pupugisset. iterum, ac tertio nominari.
postea homines cursare ultro & citro non destiterunt, cre-
do, qui Chrysogono nuntiaret, esse aliquem in ciuitate,
qui contra uoluntatem eius dicere auderet: aliter causam
agi, atque illud existimaret: aperiri bonorum emptionem,
uexari pessimè societatem, gratiam potentiamque eius
negligi, iudices diligenter attendere, populo rem indi-
gnam uideri. quæ quoniam te fecerunt Eruti: quoniam
amque uidet uersa esse omnia, causam pro Sex. Roscio si-

Propopos-
ia criminosa.

Demonstratio,
ad uitus
perationem.

Notatio

Membratio
dicit, & dis-
soluit celeratè
adiungit.

mon

Contentio. non commode, at libere dici: quem dedi putabas, defendi intelligis: quos tradituros sperabas, uides iudicare: restitue nobis aliquando, ueterem tuam illam calliditatem, atque prudentiam: aut consistere huc ea spe uenisse, quod putares hic latrocinium, non iudicium futurum. De parricidio causa dicitur: ratio ab accusatore reddita non est, quam ob causam patrem filius occiderit. quod in minimis noxis, et in his leuioribus peccatis, quae magis crebra, et iam prope quotidiana sunt, maxime, et primum queritur, quae causa maleficij fuerit: id Erutius in parricidio queri non putat oportere. in quo scelere iudices, etiam cum multae causae conuenisse unum in locum, atque inter se congruere uidentur, tamen non temere creditur: neque leui coniectura res penditur: neque testis incertus auditur: neque accusatoris ingenio res iudicatur: cum multa antea commissae maleficia, tum uita hominis perditissima, tum singularis audacia ostendatur, necesse est: neque audacia solum, sed summus furor, atque amentia. haec cum sint omnia, tamen extant oportet expressa sceleris uestigia, ubi, qua ratione, per quos, quo tempore maleficium sit admissum, quae nisi multa, et manifesta sunt, profectiones tam scelestae, tam atrox, tam nefaria credi non potest: magna est enim uis humanitatis: multum ualet communitio sanguinis: reclamat istiusmodi suspicionibus ipsa natura: portentum atque monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie, et figura, qui tantum immanitate bestias uicerit, ut, propter quos hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime luce priuarit: cum etiam feras inter sese partus, atque educatio, et natura ipsa conciliet. non ita multis ante annis uiuit T. Clodius, quendam Tarracensem, hominem non obscurum, cum

Redit ad causam.

Ex minore, causis requiritur: quae si nullae sint, nec etiam effectus.

Ab adiunctis.

Locus communis a lege naturae, ex uerbo dilataris.

Ab exemplo.

coenatus cubitum in idem conclave cum duobus adolescentibus filijs isset, inuentum esse mane iugulatum. cum neque seruus quisquam reperiretur, neque liber, ad quem ea suspicio pertinere: id etatis autem duo filij propter cubantes ne sensisse quidem se dicerent: nomina filiorum de parricidio delata sunt. quid postea? erat sane suspiciosum. neutrum sensisse? ausum autem esse quenuquam se in id conclave committere, eo potissimum tempore, cum ibidem essent duo adolescentes filij, qui et sentire et defendere facile possent? erat porro nemo, in quem ea suspicio conueniret. tamen, cum planum iudicibus esset factum, aperto ostio dormientes eos repertos esse: iudicio absolui adolescentes, et suspicione omni liberati sunt. nemo enim putabat quenquam esse, qui, cum omnia diuina atque humana iura scelere nefario polluisset, somnum statim capere potuisset: propterea quod qui tantum facinus commiserunt, non modo sine cura quiescere, sed ne spirare quidem sine metu possunt. uidetis ne, quos nobis poeta tradiderunt patris ulciscendi causa supplicium de matre sumpsisse, cum praesertim deorum immortalium iussis, atque oraculis id fecisse dicatur: tamen ut eos agitent furia, neque consistere usquam patiantur? quod ne pij quidem sine scelere esse potuerunt. sic feres habet iudices: magnam uim, magnam necessitatem, magnam possidet religionem paternus, maternusque sanguis: ex quo, si qua macula concepta est, non modo elui non potest, uerum usque eo permanat ad animum, ut summus furor, atque amentia consequatur. nolite enim putare, quemadmodum in fabulis sepe numero uidetis, eos, qui aliquid impie scelerateque commiserint, agitari, et perterriti furiarum tedis ardentibus, sua quunque fraus, et

Preiudicium.

Ab exemplo fabuloso. Hactenus, de quo Virgilius. Ac. 4.

Locus communis de conscientia, quo fabuli de furis interpretatus

suus terror maxime uexat: suum quemq; scelus agitat,
amentiaq; afficit: suae male cogitationes, conscientiaq;
animi terrēt. ha sunt impijs asidue domestica q; furia,
quae dies noctesq; parentum poenas a cōseceratissimis
filijs repetāt, haec magnitudo maleficij facit, ut, nisi pe-
nē manifestum parricidium proferatur, credibile non
sit: nisi turpis adulescentia, nisi omnibus flagitijs uita
inquinata, nisi sumptus effusi cum probo atq; dedeco-
re, nisi prurupta audacia, nisi tanta temeritas, ut non
procul abhorreat ab insania. accedat huc oportet odi-
um parentis, animaduersionis paternae metus, amici im-
probi, serui conseij, tempus idoneum, locus opportunē
captus ad eā rem: penē dicam, respersus manus sangui-
ne paterno iudices uideant, oportet, si tātum facinus, tā
immane, tam acerbū credituri sunt quare hoc, quo mi-
nus est credibile, nisi ostenditur, eo magis est, si conuin-
citur, uindicādum. itaq; cū multis ex rebus intelligi po-
test, maiores nostros non modō armis plus, quā ce-
teras nationes, uerū etiam consilio sapientiaq; potui-
ssētū ex hac re uel maxime, quōd in impijs singulare
supplicium inuenerūt. quā in re quantū prudentia pra-
stiterint ijs, qui apud ceteros sapientissimi fuisse di-
cuntur, considerate. eruditissima ciuitas Atheniensium,
dum ea rerum potita est, fuisse traditur. eius por-
ciuitatis sapientissimum Solonem dicunt fuisse, cum,
qui leges, quibus hodie quoque utuntur, scripserit. is
cū interrogaretur, cur nullum supplicium constitu-
isset in eū, qui parentem necasset, respondit, se id nemē
facturum putasse. sapienter fecisse dicitur, cū de
eo nihil sanxerit, quod antea cōmissum non erat: ne nō
tā prohibere, quā admonere uideretur. Quāto ma-
iores

Cōcludit ab
adiunctis. &
frequentatio
ne repetitio
neque exor-
nat.

Dissolutum.

Compiratio
Romanorum
cum ceteris
gentibus, ad
eorū sapientia
& parricidij
atrocitate os-
tendendam.

Solis respo-
sum de parricidij.

iores nostri sapientius, qui, cū intelligerent, nihil esse
tam sanctum, quod non aliquando uiolaret audacia,
supplicium in parricidas singulare excogitauerūt: ut,
quos natura ipsa resimere in officio nō potuisset, ijs ma-
gnitudine poenae maleficio summuouerentur. in sui uolu-
erunt in culeum uiuos, atque ita in flumen deiici. o sin-
gularem sapientiam iudices, nō ne uidentur hunc ho-
minem ex rerum natura susulisse, & eripuisse, cui re-
pentē caelum, solent, aquam, terramq; ademerunt, ut,
qui eum necasset, unde ipse natus esset, careret ijs reb.
omnibus, ex quibus omnia nata esse dicuntur. nolue-
runt feris corpus obijcere, ne bestiis quoq; quae tātā
scelus attigissent, in maioribus uteremur: non sic nu-
dos in flumen deiicere, ne, cū delati essent in mare ia-
psam polluerent, quo cetera, quae uiolata sunt, expiari
putantur. deniq; nihil tam uile, neq; tam uulgare est,
cuius partem ullam reliquerint. etenim quid tam est cō-
mune, quā spiritus uiuus? terra mortuis? mare fluctua-
tibus? huius electis ita uiuunt, dū possunt, ut ducere ani-
mam de caelo non queant: ita moriuntur, ut eorum ossa
terra non tangat: ita iactantur fluctibus, ut nunquam
alluantur: ita postremo eiiciuntur, ut ne ad saxa quidē
mortui conquelescant. tanti maleficij crimen, cui ma-
leficio tam insigni supplicium est constitutū, probare te
Eruti censes posse talibus uiris, si ne causam quidē ma-
leficij protuleris? si hunc apud bonorū emptores ipsos
accusares, eiq; iudicio Chrysogonus praesset: tamē di-
ligētius paratusq; uenisses. utrum, quid agatur, non ui-
des? an, apud quos agatur? agitur de parricidio: quod
sine multis causis suscipi nō potest. apud homines autē
prudentissimos agitur: qui intelligunt neminem ne mi-

Sententia.

De suppli-
cio parrici-
darū locus
illustris.

Articulus.

Alludit ad
uerficulum.
Euripidis in
Iphigenia:
Hominū u-
niuersa pro-
luui pelagus
mala.

Epiphonē-
mate, ad re-
redit.

Et minore.

Causa in cō-
iectura do-
miganus.

ORATIO

Concessio.

Modus & ce-
tera malefi-
cij negligia.
Ab enume-
ratiōe virget
et obruit in-
terrogatiun
culis.

Refellit ab
aduersarij o-
ratione.

Similitudo.

Gradatio.
Vita rustica
elogiū Virg.
Geor. lib. 2.

num quidem maleficium sine causa admittere. esto:
causam proferre non potes. tamen si statim uicisse de-
beo, tamen de meo iure decedam, et tibi, quod in alia
causa non concederem, in hac concedam, fretus huius
innocentia. nō quero abs te, quare patrē Sex. Roscius
occidit: quero, quo modo occidit. ita quero abs te
C. Eruti, quo modo, et sic tecum agam, ut in loco uel
respondendi, uel interpellandi tibi potestate faciam, uel
etiā, si quid uoles, interrogandi quō modo occidit ipse
percutit, an alijs occidendū dedit? si ipsum arguis: Ro-
mā nō fuit. si per alios fecisse dicis: quāro, seruos ne an
liberos? quos homines? indidē ne Ameria, an hosce ex
urbe sicarios? si Ameria, q sunt hi? cur nō nominantur?
si Roma, unde eos nouerat Roscius? qui Romā multis
annis nō uenit, neq; unquā plus triduū fuit. ubi eos cō-
uenit? qui cum locutus est? quo modo persuasit? pretiū
dedit? cui dedit? per quē dedit? unde, aut quātū dedit?
nōne his uestigijs ad caput maleficij perueniri solet? et
simul tibi in mētē ueniat facito, quē admodū uitā huius
ce depinxeris: hunc hominē ferum atq; agrestem fuisse,
nunquam cum homine quoquam collocutum esse: nun-
quā in oppido cōstitisse. qua in re prætereo illud, quod
mibi maximo argumēto ad huius innocentia poterat ef-
se: in rusticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, in
cultaq; uita, istiusmodi maleficia gigni nō solere. ut nō
omnem frugem neq; arborē in omni agro reperire pos-
sis: sic nō omne facinus in omni uita nascitur. in urbe lu-
xuries creatur: ex luxuria existat auaritia necesse est,
ex auaritia erūpat audacia: inde omnia scelera ac male-
ficia gignuntur. uita autē hac rustica, quam tu agreste uo-
cas, parsimonia, diligentia, iusticia magistra est. uerū
hac mis-

PRO SEX. ROSCIO AM. 35

hec missa facio: illud quero, is homo, qui, ut tute dicis,
nunquam inter homines fuerit, per quos homines hoc
tantum facinus, tam occultum, absens præsertim, confi-
cere potuerit. multa sunt falsa iudices, quæ tamen argut
suspiciōse possunt: in his rebus si suspiciō reperta erit,
culpam inesse concedam. Romæ Sex. Roscius occidi-
tur, cum in agro Amerino esset filius. literas, credo, mi-
sit alicui sicario, qui Romæ nouerat neminem. arcesit
uit aliquem: at quando? nuncium misit: quem? aut ad
quem? pretio, gratia, spe, promissis induxit aliquē: nihil
horum ne cōtingi quidem potest: et tamē causa de par-
ricidio dicitur. reliquum est, ut per seruos id admiserit.
o dii immortales, rem miserā et calamitosam. quod in
tali crimine innocenti saluti solet esse, ut seruos in que-
stionem polliceatur: id Sex. Roscio facere non licet: uos
qui hūc accusatis, omnes eius seruos habetis: unus puer
uictus quotidianū administrat, ex tanta familia Sex. Ro-
scio relictus nō est. te nūc appello P. Scipio, te Metelle:
uobis aduocatis, uobis agētibz, aliquoties duos seruos
paternos in questionem ab aduersarijs Sex. Roscius po-
stulauit. meministis ne T. Rosciū recusare? quid? ij serui
ubi sunt? Chrysogonū iudices sectantur, apud eum sunt
in honore, et in pretio. etiam nunc, ut ex his queratur,
ego postulo. hic orat, atq; obsecrat. quid facitis? cur re-
cusatis? dubitate etiam nūc iudices, si potestis, a quo sit
Sex. Roscius occisus: ab eōne, qui propter illius mortē
in egestate et insidijs uersatur, cui ne querēdi quidem
de morte patris potestas permittitur: an ab ijs, qui que-
stionem fugitant, bona possident, in cede, atq; ex cede
uiuūt. omnia iudices in hac causa sunt misera atq; indi-
gna: tamen hoc nihil neq; acerbius, neq; iniquius pro-
ferri

Reprimans
aloco.

Articulus.

Exclamatio,
ad committē-
rationem.
al. nocenti.

A testibus.

Ratiocinatio
causæ pars.

Mouet iudic-
es.

Reiectio.

Renouat ab
enumeratiōe
argumentati
onem supra
ceptam.

Allegoria.

Ab occasiōe,
quæ pars tem
poris est.Alludit ad
proverbium,
ex una fides
lia duos par
ietes de al
tere.

ferri potest. mortis paternæ de seruis paternis questio
nem habere filio non licet. ne tandiu quidē dominus e
rit in suos, dum ex ijs de patris morte queratur. ueniam
neq; ita multo post, ad hunc locum. iam hoc totum ad
Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturū
pollicitus sum, cum Erutij crimina deluissem. Nūc Erut
i ad te uenio. conueniat mihi tecū, necesse est: si adhuc
maleficium istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse,
id quod negas: aut per aliquos liberos, aut seruos. libe
rosne? quos neq; ut concubire potuerit, neq; quæ ratio
ne inducere, neq; ubi, neq; per quos, neq; qua spe, aut
pretio, potes ostendere. ego contrā ostendo, non modō
nihil eorum fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidē
facere: q. neq; Romæ multis annis fuerit, neq; de præ
dijs unquam temerē discesserit. Restare tibi uideba
tur seruorum nomen, quō quasi in portū reiectus à ce
teris suspicionibus, confugere posses: ubi scopulū offen
dis eiusmodi, ut non modō ab hoc crimine rescire uide
as, uerum omnē suspicionem in uosmet ipsos recidere
intelligas. quid est ergo, quō tandē accusator inopia ar
gumentorū confugerit? eiusmodi tempus erat, inquit, ut
homines uulgō impune occiderentur. quare tu hoc, pro
pter multitudinem sicariorū, nullo negotio facere po
tuisti. interim mihi uideris Eruti una mercede duas res
assequi uelle, nos iudicio persundere, accusare autē eos
ipsos, à quibus mercedem accepisti. quid ais? uulgō occi
debantur? per quos? & à quibus? nōne cogitas te à se
ctoribus huc adductum esse? quid postea? nescimus, per
ista tēpora eosdem ferē sectores fuisse collorum, & bo
norum: ij deniq; qui tum armati dies noctesq; concur
sabant, qui Romæ erant asidui, qui omni tempore in
preda

preda & sanguine uersabantur, Sex. Roscio temporis
illius acerbitate iniquitatemq; obijcient? & illam sica
riorū multitudinē, in qua ipsi duces ac principes erāt,
huic crimini putabunt fore? qui non modō Romæ non
fuit, sed omnino, quid Romæ ageretur, nesciret: propte
rea quod ruri asiduius, quemadmodum tute confiteris,
fuit. Vereor, ne aut molestus sim uobis iudices, aut ne
ingenijs uestris uidear diffidere, si de tā perspicuis re
bus diutius differam. Erutij criminatio tota, ut arbi
tror, dissoluta est. nisi forte expectatis, ut illa diluam,
quæ de peculatu, ac de eiusmodi reb. cōmentitijs, inau
dita nobis ante hoc tempus ac noua, obiecit. quæ mihi
iste uisus est ex alia oratione declamare, quam in aliam
reum cōmentaretur: ita neq; ad crimen parricidij, neq;
ad eū, qui causam dicit, pertinebant. de quibus quoniā
uerbo arguit, uerbosatis est negare. si quid est, quod ad
testes referret, ibi nos quoq; ut in ipsa causā, paratio
res reperiet, quā putabat. Venio nunc eō quō me nō
cupiditas ducit, sed fides: nam si mihi liberet accusare,
accusarem alios potius, ex quib. possem crescere: quod
certum est non facere, dum utrumuis licebit: is enim mi
hi uidetur amplissimus, qui sua uirtute in altiore loco
peruenit, non quia ascendit per alterius incommo
dum & calamitatem. Desinamus aliquando ea scruta
ri, quæ sunt inania: queramus, ubi maleficium & est,
& inueniri potest. iam intelliges Eruti, certum crimen
quā multis suspicionibus coarguatur. tamen si neq; om
nia dicā, & leuiter unūquodq; tangam: neq; enim id
facere, nisi necesse esset: et id erit signū me inuitū facere
quod non persequar longius, quā salus huius, et mea
fides postulabit. Causam tu nullam reperiebas in Sex.

Cetera obie
cta tanquam
inepta contē
neus, diluit.Locus com
munis.Secundū par
titōis caput,
de audacia,
relationē cri
minis contin
ens.
Sententia.Atretos faci
et modestiā
suā ostendit.

Roscio. at ego in T. Roscio reperio: tecū enim mibi res est T. Rosci, quoniam istic sedes, ac te palam aduersariū esse profiteris. de Capitone post uiderimus, si, quemadmodū paratū esse audio, testis prodierit. itū alias quod suas palmas cognosceret, de quibus me ne audisse quidem suspicatur. L. Cassius ille, quem populus R. uerissimum et sapientissimum iudicem putabat, identidem in causis querere solebat, cui bono fuisset. sic uita hominum est, ut ad maleficiū nemo cōetur sine spe, atq; emolumentū accedere. hunc quæstorē, ac iudicem fugiebāt, atq; horrebant ij, quib. periculū crebatur: ideo quod, tametsi ueritatis erat amicus, tamen natura non tam propēsus ad misericordiam, quā inclinatus ad seueritatem uidebatur. ego, quanquam præest huic quæstioni uir et contra audaciam fortissimus, et ab innocentia clementissimus, tamen facile me paterer, uel illo ipso accerrimo iudice quæretē, uel apud Cassianos iudices, quorum etiam nūc ij, quibus causa dicendā est, nomē ipsum reformidant, pro Sex. Roscio dicere: in hac enim causa cū uiderent illos amplissimā pecuniā possidere, hūc in summa mendicitate esse, illud quidem non quererent, cui bono fuisset: sed et perspicuū crimen et suspicionē potius ad prædā adiungeret, quā ad egestatē. quid, si accedit eodem, ut tenuis antea fueris? quid, si, ut avarus? quid, si, ut audax? quid, si, ut illius, qui occisus est, inimicissimus? num querendā causa, quæ te ad tantum fūcinus adduxerit? quid ergo horum negari potest? tenuitas hominis eiusmodi est, ut dissimulari non queat, atque eo magis eluceat, quo magis occultatur. avaritiā præfers, qui societatem coieris de municipis, cog. atq; fortunis cū alienissimo. quā sis audax (ut

Terret.

A Cassij dis
to, tanquam
a fine.* alij, incita-
tus.
alij, implica-
tus.

Assumptio.

Assumptio
us appropia-
tio.

alia obliuiscar) hinc omnes intelligere potuerunt, quod ex tota societate, hoc est ex totis ficiarijs, solus tu inuētus es, qui cum accusatoribus sederes, atque os tuum non modo ostēderes, sed etiam offerres. inimicitias tibi fuisse cum Sex. Roscio, et magnas rei familiaris cōtrouersias, concedas, necesse est. Restat iudices, ut hoc dubitemus, uter potius Sex. Roscium occiderit: is, ad quē morte eius diuitie uenerint: an is, ad quē medicinas. is qui antea tenuis fuerit: an is, qui postea factus sit egentissimus. is, qui ardens avaritia feratur infestus in suos: an is, qui semper ita uixerit, ut quæstum nosset nullum, fructum autem eum solum, quem labore peperisset. is, qui omnium sectarum audacissimus sit: an is, qui propter fori iudiciorumq; insolentiam non modō subsellia, uerū etiam urbem ipsam reformidat. postremo iudices, id quod ad rem mea sententia maximē pertinet, utrum inimicus potius, an filius. hec tu Eruti tot et tanta si nactus esses in reo quā diu diceres? quo te modo iactares? tempus hercule te citius, quā oratio deficeret: etenim in singulis rebus eiusmodi materies est, ut dies singulos possis consumere: neque ego non possum: non enim mihi tantum derogo, tametsi nihil arrogo, ut te copiosius, quā me, putē posse dicere. uerū ego forsitan propter multitudinē patronorū in grege annumerer: te pugna Cannēs accusatorē sat bonū facit, multos casos nō ad Trasimenū lacū, sed ad Seruiliū uidimus. quis tibi nō est uulneratus ferro Phrygio? nō necesse est omnes commemorare, Curtios, Marios, deniq; Mamercos, quos iam et is a prælijs auocabat: postremo Priamū ipsam senē Antistitū, quē nō modō atas, sed etiā leges pugnare prohibebant. iam quos nemopropter ignobilita

Complexio.
sue Cōclusio
per contentio-
nem.Apostrophe
et inuidiosa
contentio.Agnomina-
tio.Allegoria. si
ue Aenigma.

sem nominat, sexcenti sunt, qui inter sicarios, & de ueneficijs accusabant, qui omnes, quod ad me attinet, uel sem uiuerent: nihil enim mali est, canes ibi quamplurimos esse, ubi permulti obseruandi, multaq; seruanda sunt. uerum, ut sit, multa sepe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur, dum is in alijs rebus erat occupatus, qui summā rerum administrabat: erāt interea, qui suis uulneribus mederētur, qui tanquam si offusa reip. sempiterna nox esset, ita ruebāt in tenebris, omniaq; miscobant, à quibus miror, ne quod iudiciorū esse uestigiū, non subsellia quoq; esse cōbusta: nā et accusatores, et iudices sustulerūt. hoc cōmodi est, quod ita uixerunt, ut testes omnes, si cuperēt, interficere nō possent: nam, dum hominum genus erit, qui accuset eos non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. uerum, ut coepi dicere, & Erutius, hęc si haberet in causā. quę cōmemorauit, posset ea quamuis diu dicere, & ego iudices possum: sed in animo est, quēadmodū ante dixi leuiter transire, ac tantūmodo perstringere unāquamq; rem: ut omnes intelligant, me non studio accusare, sed officio defedere. Video igitur causas esse permultas, quę istū impellerēt. uideamus nunc, ecquę facultas suscipiendi maleficij fuerit. Vbi occisus est Sex. Roscius? Romę. quid tu Rosci, ubi tūc eras? Romę. uerum quid ad res? & alij multi, quasi nūc id agatur, qui ex tāta multitudine occiderit: ac nō hoc quęrat, eū, qui Romę sit occisus, utrū uerisimilius sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romę fuerit: an ab eo qui multis annis Romam omnino nō accesserit. age nunc, ceteras facultates quoq; cōsideremus, erat tū multitudo sicario- rum, id quod commemorauit Erutius: & homines im-

Reditus ad
rem.

A facultatis
bus, in T. Ro-
scium crimē
refert,

pune occidebātur. quid? ea multitudo quę erat? opinor aut eorum, qui in bonis erant occupati: aut eorum, qui ab ijs conducebātur, ut aliquem occiderēt. si eos putas, qui alienum appetebant: tu es in eo numero, qui nostra pecunia diues es: sin eos, quos, qui leuiore nomine appellant, percussores uocant, quęres in cuius fide sint, et clientela. mihi crede, aliquē de societate tua reperies. et quicquid tu contrā dixeris, id cum defensione nostra cōtendito. ita facillimē causā Sex. Roscij cum tua confretur. Dices, quid postea, si Romę assiduus fui? respondebo: at ego omnino nō fui. fateor me sectorem esse: uerum & alij multi: at ego, ut tute arguis, agricolā & rusticus non continuo. si me in gregem sicariorum contuli, sum sicarius: at ego profecto, qui ne noui quidē quęquam sicarium, longē absum ab eiusmodi crimine. permulta sunt quę dici possūt, quare intelligatur summam tibi facultatem fuisse maleficij suscipiendi: quę non modō ideo prętereo, quod te ipsum non libet accusare: uerum eo magis etiam, quod si de illis cēdibus uelim commemorare, quę tum factę sunt ista eadem ratione, quā Sex. Roscius occisus est, uereor ne ad plures oratio in ea pertinere uideatur. uideamus nunc strictim, sicut cetera, quę post mortem Sex. Roscij abs te T. Rosci facta sunt: quę ita aperta & manifesta sunt, ut medius fidius iudices, inuitus ea dicant: uereor enim, cuiusmodi es Rosci, ne ita hunc uidear uoluisse seruare, ut tibi omnino non pepercerim. cum hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte, quod salua fide possim, parcere, rursus imputo uoluntatem meam: uenit enim mihi in mentem oris tui, te, ne cum ceteri socij tui fugerent, ac se occultarent, ut hoc iudicium non de illorum pręda, sed de

Dilemma

Disputatio
ue sermocina-
tio criminosa.

* al. cuiusmodi
medi.
Præsumptio.

huius

huius maleficio fieri uideretur: potissimum tibi partes istas depoposcisse, ut in iudicio uersarere, & sederes cū accusatore: quā in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. Occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nunciat? Manlius Glaucia, quem iam antea nominavi, tuus cliens, & familiaris. quid attinuit cum potissimū nunciare, quod, si nullum iam antea consilium de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; societate neq; sceleris, neq; premijs cum homine ullo coieras, ad te minime omnium pertinebat? sua sponte Manlius nunciat? quid quaeso, eius intererat? an, cum Ameriam non huiusce rei causa uenisset, casu accidit, ut id, quod Roma audierat, primus nunciaret? cuius rei causa uenerat Ameriam? non possum, inquit, diuinare. eō rem iam adducā, ut nihil diuinatione opus sit. quā ratione Roscio Capitonem primum nunciavit? cum Ameriae Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; esset, cum tot propinqui cognatiq; optimē conuenientes: quā ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuncius T. Roscio Capitonem potissimum nunciaret? occisus est à cenare diēs. nondū lucebat, cum Ameriae scitum est, quid hic incredibilis cursus? quid hēc tāta celeritas, festinatioq; significat? non quero, quis percussit. nihil est Glaucia, quod metuas: nō executio te, si quid forte ferri habuisti, nō scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniam, cuius consilio occisus sit, inuenio: cuius manu sit percussus, non laboro. unum hoc sumo, quod mihi apertum tuum scelus, resq; manifesta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam citō sciuit fac audisse statim. quae res cū nocte una tantū itineris contēdere coegit? quae necessitas cum tanta premebat, ut, si sua sponte

A signis.

Occupatio.

Occupatio altera.

A celeritate, signum.

Occidit, qui causa mortis fuit.

Comoratio.

iter Ameriā faceret, id temporis Roma profisciscitur? nullam partem nobis requiescere? etiam ne in tam perspicuis rebus argumentatio querenda, aut coniectura capienda sit? nōne uobis hēc, quae audistis, cernere oculis uidemini iudices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cena uidetis? non positas insidias? nō impetum repentinum? non uersatur ante oculos uobis in caede Glaucia? non adest iste T. Roscius? non suis manibus in curru collocat Automedontem illum? sui sceleris acerbissimi, nefariaq; uictoriae nuncium? nō erat, ut eam noctem peruigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitonem quam primum nūciat? quid erat, quod Capitonem primum scire uoluerit? nescio: nisi hoc uideo, Capitonem in his bonis esse socium: de tribus et decem fundis tres nobilissimos fundos cum uideo possidere. aut dio praeterea, nō hanc suspicionem nūc primum in Capitonem conferri, multas esse infames palmas, hanc primam esse tamen leuiscatā, quae Romae defratur: nullum modū esse hominis occidendi, quo ille non aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo etiā dicere, quem, contra morem maiorum, minorem annis LX de ponte in Tyberim deiecerit. quae, si prodierit, atque adeo cum prodierit, scio enim proditum esse, audiet, ueniat modō, explicet suum uolumen illuc: quod ei planum facere possum Erutium cōscripsisse: quod aiunt illum Sex. Roscio intētassee, & minitatum esse, se omnia illa pro testimonio esse dicturum. o praclarum testimonium iudices: o grauitatem dignam expectatione: o uitam honestam, atq; eiusmodi, ut libentibus animis ad eius testimonium uestrum insurādum accommodetis. profecto nō tam perspicue istorum maleficia uideremus, nisi ipsos

Euidencia.

Denominatio, Automedontem, pro auriga: aurigā, pro Glaucia.

Digressione suspiciones in Capitonē spargit ut eū a testimonio deterreat.

Alludit ad uerbiū, Sexagearios de ponte deiecit.

Exclamatio Izonica,

Traslatio ab
auihus.

Locus com-
munis cōtra
testes.
Ex maiore.

Expositio fi-
carii & secto-
ris.

Ironia.

Repetitio
examinosa.

A nobis i. p.
nobis.
Trans ad a-

ippos cecos redderet cupiditas, & auaritia, et audacia, alter ex ipsa cede uolucrum nuncium Ameriam ad so-
cium, atque ad magistrum suum misit, ut, si dissimulare
omnes cuperent, se scire, ad quem malefictum pertine-
ret, tamen ipse apertum suum scelus ante omnium oculo-
rum poneret. alter, si dijs immortalibus placet, testimo-
nium etiam in Sex. Roscium dicturus est. quasi uero id
nunc agatur, utrum id, quod dixerit, credendum, an, quod
fecerit, iudicandum sit. itaque more maiorum compara-
tum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testi-
monium de sua re non dicerent. Africanus, qui suo co-
gnomine declarat, tertiam partem orbis terrarum se sub-
egisse, tamen, si sua res ageretur, testimonium non di-
ceret. nam illud in talem uirum non audeo dicere: si di-
ceret, non crederetur. uidete nunc, quam uersa & mu-
tata in peiorem partem sint omnia. cum de bonis, & de
cede agatur, testimonium dictum us est is, qui & sector
est, & sicarius, hoc est, qui & illorum ipsorum bono-
rum, de quibus agitur, emptor atque possessor est, & eum
hominem occidendum curauit, de cuius morte queri-
tur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi
ausculta: uide ne tibi desis tua quoque res permagna agi-
tur. multa scelerate, multa audaciter, multa improbe se-
cisti, unum stultissime, profecto tua sponte, non de Eru-
tij sententia, nihil opus fuit te istuc sedere. neque enim de-
cusatore muto, neque teste quisquam utitur eo, qui de accu-
satoris subsellio surgit. huc accedit, quod paulo tamen
occultior, atque tectior uestra ista cupiditas esset. nunc
quid est, quod quisquam ex uobis audire desideret: cum
que facitis, eiusmodi sint, ut ea dedita opera a nobis co-
tra nosmet ipsos facere uideamini? Age, nunc illa uidea-

quid

mus iudices, quae statim consecuta sunt. Ad Volaterras
in castra L. Sylle mors Sex. Roscij quatrinduo, quo is
occisus est, Chrysogono nunciatur. queritur etiam nunc,
quis eum nuncium miserit. nonne perspicuum est, eun-
dem, qui Ameriam curat Chrysogonus, ut eius bona ue-
neant statim, qui non norat hominem, aut rem. at, quod
ei uenit in mentem praedia concupiscere hominis igno-
ti? quem omnino nunquam uiderat? soletis, cum aliquid
huiusmodi auditis iudices, continuo dicere: necesse est
aliquem dixisse municipem, aut uicinum. ij plerumque in-
dicant, per eos plerumque produntur. hic nihil est, quod su-
spicionem hanc putetis. non enim ego ita disputabo: ueri-
simile est Roscios istam rem ad Chrysogonum de tulisse.
erat enim eis cum Chrysogono iam antea amicitia: nam
cum multos ueteres a maioribus Roscij patronos, hospi-
tesque haberent, omnes eos colere atque obseruare desi-
terunt, ac se in Chrysogoni fidem & clientelam contu-
lerunt. haec possum omnia uere dicere: sed in hac causa
coniectura nihil opus est: ipsos certo scio non negare, ad
haec bona Chrysogonum accessisse impulsu suo si eum,
qui iudicij partem acceperit, oculis cernitis: poteritis ne
dubitare iudices, qui indicauerit? qui sunt igitur in istis bo-
nis, quibus partem Chrysogonus dederit? duo Roscij. num
quisquam praeterea? nemo est iudices. num ergo dubium
est, quam ij obtulerint hanc praedam Chrysogono, qui ab
eo partem praedia tulerunt? Age, nunc ex ipsius Chry-
sogoni iudicio Rosciorum factum consideremus. Si nihil
in ista pugna Roscij, quod operae praetium esset, fecerant,
quam ob causam a Chrysogono tantis praemijs donaba-
tur? si nihil aliud fecerunt, nisi rem detulerunt: nonne
suis fuit his gratias agere denique ut per liberaliter agere-

Haec signa post
S. Roscij
mortem se-
quuta.

Verisimile a
signo.

Aliud signum
a praemio.

A magnitudi-
dine præmij

Attentos &
dociles facit.

Capitonis
perfidia.

Notatio, qua
Capitonis
natura descri-
bitur, dispo-
sitionis & con-
tentione dis-
simulatio.
al. aura

Correctio.

Digreditur
in locum co-
munem de fi-
de m. l. ad
amplificandā
Codi. tit. de
mandato.

tur, honoris aliquid haberi: cur tria prædia, tantæ pecuniae statim Capitoni dantur? cur, quæ reliqua sunt, iste Roscius omnia cum Chrysogono cōmuniter possidet? nonne perspicuum est iudices, has manubias Roscii Chrysogoni re cognita concessisse? uenit in Decembris legatus in castra Capito, totam uitam, naturam, moresq; hominis ex ipsa legatione cognoscite. nisi intellexeritis iudices, nullum esse officium, nullum ius tam san-ctum atq; integrum, quod non eius scelus, atq; perfidia uiolant, et imminuerit: utrum optimum esse cum indicatote. impedimento est, quo minus de his rebus Sylla doceatur: ceterorum legatorum consilia, et uoluntatē Chrysogono enunciat: monet ut provideat, ne palam res agatur: ostendit, si sublata sit uenditio bonorū, illū pecuniam grandem amissurum, sese capitis periculum aditurum: illum acuire, hos qui simul erant miseri, fallere: illum identidem monere, ut cauere, hisce insidiosissem falsam ostendere: cū illo cōtra hos inire consilia, horum consilia illi enunciare, cum illo partem suam de pacisci, hisce, aliqua fretus* hora semper, omnes aditus ad Syllā intercludere. postremo isto hortatore, auctore, intercessore ad Syllā legati non adierūt: istius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipsis cognoscere poteritis, si accusator uoluerit testimonium eis denunciare, pro re certa sem falsam domū retulerūt. in priuatis rebus si qui rem mandatam nō modō malitiosius gessisset sui questus, aut commodi causa, uerum etiam negligētius, cum maiores summum admisisset dedecus existimabant: itaq; mandati constitutum est iudicium, nō minus turpe quā furti: credo propterea, quod quib. in rebus ipsi uicisse nō possumus, in his operibus nostrā uicaria fides

fides amicorum supponitur: quam qui laedit, oppugnat omnium commune præsidium, et quantum in ipso est, disturbat uitæ societatem: nō enim possumus omnia per nos agere: alius in alia est re magis utilis: iccirco amici tæ comparantur, ut commune commodum mutuis officiis gubernetur. quid recipis mandati, si aut negligitur, aut ad tuum commodum conuersus? cur mihi te offers, ac meis commodis officio simulato officis, et obstat? recede de medio: per alium transigam. suscipis omnis officij, quod te putas sustinere posse: quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipsi leues sunt. ergo iccirco turpis hæc culpa est, quod duas res sanctissimas uiolat, amicitiam, et fidem. nam neque mandat qui ququam ferē, nisi amico: neque credit, nisi ei, quam fidelem putat: perditissimi est igitur hominis, simul et amicitiam dissoluere, et fallere eum, qui lesus non esset, nisi credidisset. itane est in minimis rebus, qui mandatum neglexerit, turpissimo iudicio condemnatur necesse est: in re tāta, cum is, cui fama mortui, fortuna uiui commendata sunt, atque concredita, ignominia mortuum affecerit, is inter honestos homines, atque adeo inter uiuos numerabitur? in minimis priuatisq; rebus etiam negligentia in crimē mandati iudiciumq; infamia reuocatur: propterea quod, si recte fiat, illum negligere oporteat, qui mandarit, non illum, qui mandatum receperit: in re tanta, quæ publice gesta, atq; commissā sit, qui non negligentia priuatum aliquod commodum laeserit: sed perfidia, legationis ipsius ceremoniam polluerit, maculaq; affecerit: quā is tandem poena afficietur? aut quō iudicio damnabitur? si hanc ei rem priuatam Sex. Roscius mandauisset, ut cum Chrysogono transigeret, atq; decideret: inq; eam rem fidem suam

Amicitie cū
cōparantur

Agnominatio

Contentio,
Distributio

Aminore.

Cōmoratur
in eadem res

ā iudicijs in
famiam, al. iudicijs in
famiam, al. iudicijs in
famiam.

Rursum
minore.

ORATIO

suā, si quid opus esse putaret, interponeret: ille, qui se-
se facturum recepiſſet, nōne, si ex eo negotio tātulum
in rem suā conuertisset, dānatis per arbitrum, & rem
restitueret, & honestatem omnem amitteret? nunc non
hāc ei rē Sex. Roscius mādauit: sed, id quod multo gra-
uius est, ipse Sex. Roscius cum fama, uita, bonisq; om-
nibus à decurionibus publicē Roscio mādatus est: &
ex eo T. Roscius nō paulum nescio quid in rē suam cō-
uertit, sed hunc funditus euerit bonis: ipse tria prādia
sibi depactus est: uoluntatem decurionū ac municipum
omnium tantidem, quanti fidem suam, fecit. Videte
iam porro cetera iudices, ut intelligatis fingi malefici-
um nullum posse, quo iste sese non contaminarit. In re-
bus minoribus sociū fallere turpissimū est, æqueq; tur-
pe, atq; illud, de quo antē dixi: neq; iniuria: propterea
quod auxiliū sibi se putat adiunxisse, qui cum altero rē
cōmunicauit. ad cuius igitur fidem confugiet, cum per
eius fidem leditur, cui se commiserit: at qui ea sunt ani-
maduertenda peccata maxime, quæ difficillime præca-
uētur. recte esse ad alienos possumus: intimi multa aper-
tiora uideant necesse est: socium uerō cauere qui possi-
mus? quē etiā si metuimus, ius officij ledimus. recte igitur
maiores eum, qui sociū fefellisset, in uirorū bonoriū
numero non putarunt haberi oportere. at uerō T. Ro-
scius nō unum rei pecuniariæ socium fefellit (quod tamē
et si graue est, tamen aliquo modo posse ferri uidetur):
uerū nouem homines honestissimos, eiusdem muneris
legationis, officij mādatorumq; socios, induxit, dece-
pit, destituit, aduersarijs tradidit, omni fraude & perfī-
dia fefellit. qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt
socium officij meiuere non debuerunt: eius malitiā non
uiderunt,

Agnomina-
tio.

Renouat ar-
tentionem.

Ad propo-
siti subiecta
ratio.

Sententia.

A societas
uiolata.

A minore.

Articulus.

Similiter de
hinc de cō-
par.

PRO SEX. ROSCIO AM. 38

uiderunt, orationi uanæ crediderunt. ita nunc illi ho-
mines honestissimi propter istius insidias parum putan-
tur cauti prouidig; fuisse. iste, qui initio proditor fuit,
deinde perfuga, qui primo sociorum cōsilia aduersa-
rijs enunciauit, deinde societate cum ipsis aduersarijs
coijt, terret etiā nos, ac minatur, trib. prādijs, hoc est,
præmijs sceleris, ornatus. in eiusmodi uita iudices, in
his tot tāisq; flagitijs hoc quoq; maleficiū, de quo iudi-
ciū est, reperietis. etenim querere ita debetis: ubi mul-
ta auare, multa audaciter, multa improbē, multa perfī-
diose facta uidetis, ibi scelus quoq; latere, inter illa tot
flagitia putatote. tamen si hoc quidē minime latet, quod
ita promptum, & propositū est, ut non ex illis malefi-
cijs, quæ in illo cōstat esse, hoc intelligatur: uerum ex
hoc, etiam si quod illorū forte dubitatur, conuincatur.
quid tādē, quæso, iudices? num aut ille lanista omnino
tam à gladijs recessisse uidetur, aut hic discipulus magi-
stro tātulū de arte concedere? par est auaritia, similis
improbis, eadē impudentia, gemina audacia: etenim,
quoniam fidem magistri cognostis, cognoscite nunc di-
scipuli æquitatem. Dixi iam antea, se penumero postu-
latus esse ab istis duos seruos in quæstionem: tu semper
T. Rosci recusasti: quæro abs te, ij ne, qui postulabant,
indigni erant, qui impetrarent: an ista non commoue-
bat, pro quo postulabant, an res ipsa tibi iniqua uide-
batur? postulabant homines nobilissimi, atque integer
rimī nostræ ciuitatis, quos iam antea nominauī: qui ita
uixerunt, talesq; à populo R. putantur, ut, quicquid
dicerent, nemo esset, qui non æquum putaret. postula-
bant autem pro homine miserrimo, atq; infelicissimo,
qui uel ipse sese in cruciatum dari cuperet, dū patriis

Epilogus
amplificatio
nis.

Agnomina-
tio.

Correctio.
Cōuersio
ue cōmuta-
tio.

Interpretati-
o, & compa-
membrum.

Enumerati-
o per subiectio-
nem.
A quæstionē
bua.

morte quaeretur. res porro abs te eiusmodi postulabatur, ut nihil interesset, utrum eam rem recusares, an de maleficio confiterere. quae cum ita sint, quaero abs te, quam ob causam recusaris. cum occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerunt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neq; arguo, neq; purgo. quod a uobis hoc pugnari uideo, ne in quaestionem dentur, suspiciosum est: quod uero apud uos ipsos in honore tanto sunt, profecto necesse est, sciant aliquid. quod si dixint, perniciosum uobis futurum sit. in dominos quaeri de seruis, iniquum est. an ne quaeritur? Sex. enim Roscius reus est: neque enim, cum de hoc quaeritur, uos esse dominos dicitis. cum Chrysogono sunt. ita credo: literis eorum, et urbanitate Chrysogonus ducitur, ut inter suos omnium deliciarum atq; omnium artium pueros, ex tot elegantissimis familijs lectos, uelit hos uersari, homines pene operarios, ex Amerina disciplina patris familiae rustici. non est ita profecto iudices: non est uerisimile, ut Chrysogonus horum literas adamaret, aut humanitatem: non, ut rei familiaris negotio diligentiam cognorit eorum, et fidem. est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur, et absconditur: eo magis eminet et apparet. quid igitur? Chrysogonus sui maleficii occultandi causa quaestionem de his haberi non uult: minime iudices. non in omnes arbitror omnia conuenire. ego in Chrysogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor: neq; hoc mihi nunc primum in mentem uenit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam: in crimen: cuius tota argumentatio permixta. Erutio est: et in audaciam, cuius partes Roscijs impositae sunt. quicquid maleficii, sceleris, caedis erit, proprium id Rosciorum esse debet. nimiam gratiam potentiaq;

Chrysogon

Chrysogoni dicimus et nobis ob stare, et perferri nullo modo posse, et a uobis, quoniam potestas data est, non modo infirmari, uerum etiam iudicari oportere. ego sic existimo: qui quaeri uelit ex ijs, quos constat, cum caedes facta sit, affuisse, eum cupere uerum inuenire: qui recuset, eum profecto, tametsi uerbo non audeat, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. Dixi initio iudices, nolle me plura de istorum scelere dicere, quam causa postularet, ac necessitas ipsa cogeret: nam et multae res afferri possunt, et de unaquaq; earum multis cum argumentis dici potest. uerum ego, quod inuitus ac necessario facio, neq; diu, neq; diligenter facere possum. quae praeteriri nullo modo poterat, ea leuiter iudices attigi. quae posita sunt in suspicionibus, de quibus si coepero dicere, pluribus uerbis sit differendum: ea uestris ingenijs coniecturaeq; committo. Venio nunc ad illud nomen auream Chrysogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo iudices neq; quo modo dicam, neq; quo modo taceam, reperire possum. si enim taceo, uel maximam partem relinquo: sin autem dico, ueror ne non ille solus, id quod ad me nihil attinet, sed alij quoq; plures laesos se esse putent. tametsi ita res se habet, ut mihi in communem causam seclorum dicendum nihil magnopere uideatur: haec enim causa noua profecto et singularis est. Bonorum Sex. Roscij emptor est Chrysogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenerunt, aut quo modo uenire potuerunt. atque hoc non ita quaeramus, ut id dicam, esse indignum hominis innocentis bona uenisse. si enim haec audient ir, ac libere dicentur: non fuit tatus homo Sex. Roscius in ciuitate, ut de eo potissimum coqueramur. uerum ego hoc quaero: qui potuerunt

Transitio suspicionibus plena.

Tertium partitionis caput, de Chrysogoni potentia.

Occupatio.

Propositio argumentationis.

f 3 ista

Repetit partitionem, ad memoriam res seruandam.

O R A T I O

ista ipsa lege, quæ de proscriptione est, siue Valeria est, siue Cornelia, (non enim noui, nec scio) uerum ista ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerunt? scriptum enim ita dicunt esse, ut eorum bona ueneant, qui proscripsi sunt: quo in numero Sex. Roscius non est: aut eorum qui in aduersariorum præsidij occisi sunt, dum præsidia ulla fuerunt, in Syllæ præsidij fuit. posteaquam ab armis recesserunt, in summo ocio, rediens à coena, Roma occisus est. si lege: bona quoque lege uenisse fateor. si autem constat, contra omnes non modo ueteres leges, uetere etiam nouas occisum esse: bona quo iure, aut quomodo, aut qua lege uenerint, quero. in quem hoc dicam, queris Eruti? non in eum, quem uis et putas: nam Syllæ oratio mea ab initio, et ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit ego, hæc omnia Chrysogonum fecisse dico, ut ementiretur, ut malum ciuem Roscium fuisse fingeret, ut eum apud aduersarios occisum esse diceret, et his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus non sit. denique etiam illud suspicor, omnino hæc bona non uenisse: id quod postea, si per uos iudices licitum erit, aperietur: opinor enim esse in lege, quam eisdem diuinationes, ueditionesque fiât, nimirum ad hunc diem proscriptiones, ueditionesque fiât, nimirum ad hunc diem. aliquot post menses et homo occisus est, et bona uenisse dicuntur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nulla redierunt, nosque ab isto nebulone faciemus deludimur, quam putamus: aut, si redierunt, tabule publicæ corruptæ aliqua ratione sunt: nam lege quidem non uenire non potuisse constat. intelligo, me ante tempus iudices hæc scrutari, et propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roscij mederi debeam, redinam curem: non enim laborat de pecunia, non ullius rationem sui co-

Assumptio
cum appro-
batione.

Anteocu-
patione uitæ
defensione.

Frequentiatio
in causis.

La lege & tæ-
pore.

Occupatio
per allegori-
am.

PRO SEX ROSCIO AM. 40

modi duci: facile egestatē suam se laturū putat, si hæc indigna suspitione, et ficto crimine liberatus sit: uerū quæso à uobis iudices, ut hæc pauca, quæ restant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipso putetis, partim pro Sex. Roscio: quæ enim mihi ipsi indigna et intolerabilia uidentur, quæque ad omnes, nisi prouidemus, arbitror peruenire, ea pro me ipso, ex animi mei sensu ac dolore pronuncio: quæ ad huius uitæ casum, causamque pertineant, et quid hic pro se dici uelit, et qua conditio ne contentus sit, iam in extrema oratione nostra iudices audietis. Ego hæc à Chrysogono mea sponte, remoto Sex. Roscio, quero: primū, quare ciuis optimi bona uenerint: deinde, quare hominis eius, qui neque apud aduersarios occisus est, neque proscripius fuerat, bona uenerint, cum eos solos lex scripta sit: deinde, quare aliquanto postea diem uenerint, quæ dies in lege præfinita est: deinde, cur titulo uenerint, quæ omnia si quædam modo solent liberti nequæ, et improbi facere, in patronum suum uoluerint conferre, nihil egerit: nemo est enim, qui ne sciat, propter magnitudinē rerum multa multos partim conuete, partim imprudente L. Syllæ commisisse. placet igitur in hiis reb. aliquid imprudentia præteriri? non placet iudices: sed necesse est. etenim si Iupiter Opt. Maxim. cuius nutuet arbitrio coelum, terra, mariaque reguntur, sæpe uetis uehementiorib. aut immoderatis tempestatibus aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbs deleuit, fruges perdidit: quorum nihil a perniciem causa diuino consilio, sed uel ipsa, et magnitudine rerum factum putamus: at contra, comoda, quibus utimur, lucemque, qua fruimur, spiritumque, quæ ducimus, ab eo nobis dari, atque in partem uidemus: quid miramur, L. Syllam

Renouit illam
tentationem.

Agnominis
natio.

Magnifica
similitudo.

a Sic Charis-
sius. al. perna
cū, ut legit
Gellius.
Membrum.

ORATIO

Similiter lam, cum solus remp. regeret, orbemq; terrarum guber-
naret, imperijq; maiestatem, quam armis receperat, le-
gibus confirmaret, aliqua animaduertere non potuisse?
Ex matore. nisi hoc mirum est, quod uis diuina assequi non possit, si
id mens humana adepta non sit. uerum ut hæc missa fa-
ciam, quæ iam facta sunt: ex ijs, quæ nunc maxime sunt,
nonne quuius potest intelligere, omnium architectu, &
machinatorem unum esse Chrysogonu, qui Sex. Roscij
nomen ferendum curauit? hoc iudicium conlauit, cuius
honoris causa accusare se dicit Erutius.

desunt non pauca.

aptam, & ratione disposita se habere existant, qui in
Salentinis, aut in Brutijs habent, unde uix er in anno
audire nuncium possunt. alter tibi descendit de Palatio
& adib. suis: habet animi relaxandi causa ris amoenū,
& suburbanū, plura præterea prædia, neq; tam ulla
nisi præclarum & propinquū: domus referta uasis Co-
rinthijs & Deliacis, in quibus est authepsa illa, quam
tanto precio nuper mercatus est, ut, qui prætereuntes
pretium enumerari audiebant, fundum uenire arbitra-
rentur. quid præterea cælati argenti? quid stagule ue-
stis? quid picturarum tabularum? quid signorū? quid mar-
moris apud illū putatis esse? tantū scilicet, quantū ē mul-
tis splendidisq; familijs, in turba & rapinico acernari

Demonstra-
tio, ad inuici-
am ex luxu
constandam.

Authepsa,
quæ Corin-
thium.

una

PRO SEX. ROSCIO AM. 41

una in domo potuit. Familiam uerò quantam, & quam
uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hæ-
sce artes uulgares, coquos, pistores, lecticarios, animi
& aurium causa tot homines habet, ut quotidiano catu
uocū, & neruorum, & tibiariū, nocturnisq; cōuiuijs to-
ta uicinitas personet. in hac uita iudices quos sumptus
quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ uerò cō-
uiuia? honesta credo, in eiusmodi domo. si domus hæc
habenda est potius, q̃ officina nequitie, & diuersorium
flagitiorum omnium. Ipse uerò quæadmodum compo-
sit & delibuto capillo passim per forum uolitet cum ma-
gna caterua togatorum, uidetis iudices, ut omnes despi-
ciat: ut hominem præ se neminē putet: ut se solum bea-
tum, solum potentem putet. quæ uerò efficiat, et quæ co-
nectur, si uelim commemorare, uereor iudices, ne quis
imperiū existimet me causam nobilitatis uictoriæq;
uoluisse ledere: tamen si meo iure possum, si quid in hac
parte mihi non placeat, uituperare: non enim uereor,
ne quis alienum me animum habuisse à causa nobilita-
tis existimet. sciunt ij, qui me norunt, ne pro illa tenui
infirmaq; parte, posteaquam id, quod maxime uolui, fie-
ri non potuit, ut cōponeretur: id maxime defendisse, ut
ij uincerent, qui uicerunt: quis enim erat, qui non uide-
ret humilitatē cum dignitate de amplitudine contēdere?
quo in certamine perditū ciuis erat non se ad eos adiun-
gere, quibus incolumibus, & domū dignitas, & foris au-
ditoris, retineretur. quæ perfecta esse, & suū cuiq;
honorem, & gradum redditum, gaudeo iudices, uehe-
menterq; letor, eaq; omnia deorum uoluntate, studio
populi R. consilio, & imperio, & felicitate L. Syllæ ge-
sta esse intelligo. quo animaduersum est in eos, qui con-

Præteritio.

Irenia.
Correctio.

Occupatio
ad uitandam
nobilitatis
offensionem.

Metonymia.

Distributio.
Diffolutio.

f s tra

ORATIO

tra omni ratione pugnarunt: non de beo reprehendere.
quod uiris fortibus, quorum opera eximia in rebus ge-
re dis extitit, honos habitus est: laudo. quæ ut fieret, ic-
circo pugnatum esse arbitror: meq; in eo studio partiu
fuisse confiteor. sin autem id actum est, & iccirco arma
sumpta sunt, ut homines postremi pecunijs alienis locu
pletarentur, & in fortunas uniuscuiusq; impetum face-
rent: & id non modo re prohibere non licet, sed ne uer-
bis quidem uituperare: tu uero in isto bello non recrea-
tus, neq; restitutus, sed subactus oppressusq; populus
Ro. est. uerum longe aliter est: nihil horum est iudices:
no modo no ledetur causa nobilitatis, si istis hominib.
resistetis, uerū etiā ornabitur. etenim qui hæc uitupera-
re uolunt, Chrysogonum tantum posse querunt: qui
laudare uolunt, cōcessum ei non esse commemorant. ac
iam nihil est, quod quisquā aut tam stultus, aut tam im-
probus sit, qui dicat: uellē quidē liceret, hoc dixissem:
dicas licet. hoc fecis: facias licet, nemo prohibet. hoc
decreuissim: decerne, modo rectē: omnes approbabit.
hoc iudicassim: laudabunt omnes, si rectē & ordine lu-
dicaris. diu necesse erat, resq; ipsa cogebat, unus omnia
poterat, qui posteaquam magistratus creauit, leges quo
cōstituit, sua cuiq; procuratio auctoritasq; est restitua.
quam si retinere uolunt ij, qui receperūt: in perpe-
tuum poterūt obtinere. sin hæc cædes, & rapinas, & hos
tantos, tamq; profusos sumptus aut facient, aut appro-
babit: nolo in eos grauius quicquam ne ominis qui-
dem causa dicere: unū hoc dico: nostri isti nobiles, nisi
uigilantes, & boni, & fortes & misericordes erunt,
ijs hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta sua con-
cedat necesse est. quapropter desināt aliquādo dicere,
malē

Inuidia lo-
cos.

Remotio.

Propositi-
o cum sub-
iectione.

Premissio.

Nobilium
uirtutes.

PRO SEX. ROSCIO AM. 43

malē aliquem locutū esse, si quis uerē ac libere locutus
sit: desināt suam causam cum Chrysogono cōmunicare:
desinant, si ille læsus sit, de se aliquid detractum ar-
bitrari: uideant, ne turpe miserumq; sit, eos qui eque-
strem splendorem pati non potuerunt, serui nequissimi
dominationē ferre posse. quæ quidē dominatio iudices
in alijs rebus antea uersabatur: nunc uerō quam uiam
muniret, quō iter afficeret, uidetis: ad fidē, ad iusiuran-
dum, ad iudicia uestra, ad id, quod solum propē in ciui-
tate sincerum, sanctumq; restat. hic ne etiam sese putat
aliquid posse Chrysogonus? hic etiā potens esse uult?
ō rem miseram, atq; acerbam. neq; mehercules hoc in-
dignē fero, quōd uerear, ne quid possit: uerum quōd au-
sus est, quōd sperauit sese apud tales uiros aliquid ad
perniciem posse innocētis, id ipsum queror: iccirco ne
experrecta nobilitas, armis atq; ferro rēp. recuperauit
ut ad libidinem suam liberti seruuliq; nobilium, bonā,
fortunas uestras, nostrasq; uexare possent? si id actum
est, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insanis-
se, qui cū illis senserim: tamen si incrimis iudices sese. sin
autem uictoria nobilium ornamento, atq; emolumēto
reip. populoq; R. debet esse: tum uerō optimo, & no-
bilissimo cuiq; meā orationē grauisimam esse oportet.
quōd si quis est, qui & se, & causam lædi putet, cū
Chrysogonus uituperetur: is causam ignorat, se ipsū
propē nō nouit: causa enim splendidior fiet, si nequissi-
mo cuiq; resistetur: ille improbissimus Chrysogoni fau-
tor, qui sibi cum illo rationē cōmunicatam putat, lædi
tur, cū ab hoc splendore causæ separatur. uerum hæc
omnis oratio, ut iā antē dixi, mea est: quæ me uti resp. &
dolor meus, & istorum iniuria coegit. sed Roscius ho-

Repetitio

A maiore.

Amplificat
o diffusis
& repetitio-
nib. ornata

Medela.

tum

ORATIO

Peroratio. rum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de
per indigna- suo patrimonio queritur: putat homo imperitus mortu
tionem, com- agricolam, et rusticum, ista omnia, quae uos per Syllā gesta
miserationē. esse dicitis, more, lege, iure gētium facta: culpa libera-
& enumera- tione. tus, et crimine nefario solutus, cupit a uobis discedere:
si hac indigna suspitione careat, animo aequo se carere
suis omnibus commodis dicit: rogat, oratq; te Chryso-
Articulus. gone, si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem
conuertit, si nulla in re te fraudauit, si tibi optima fide
sua omnia concessit, adnumerauit, appendit, si uestitum,
quo ipse tectus erat, annulūq; de digito, si os suum tibi
tradidit, si ex omnib. reb. se ipsum nudū, neq; praeterea
quicquā, exceperit: ut sibi per te liceat innocenti amico-
rum opibus uitā in egestate degere. praedia mea tu pos-
sides: ego alienam misericordia uiuo. cōcedo: et quod ani-
mus aequus est, et quia necesse est. mea dom⁹ tibi patet,
mihi clausa est. fero. familia mea maxima uteris: ego ser-
uum habeo nullum. patior, et ferendum puto, quid uis
amplius: quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuā
uoluntatem laedi a me putas? ubi tuis commodis officio?
Percussio. quid tibi obsto? si spoliū causa uis hominem occi-
dere, spoliasti. quid queris amplius? si inimicitarum,
Subiectio. quae sunt tibi inimicitiae cū eo, cuius antea praedia posse
pulcherrima. et in enume- disti, quā ipsum cognouisti: sin metuis: ab eōne aliquid
ratione caus- metuis, quem uides ipsum ab sese tam atrocem iniuriam
saram. propulsare non posse? sin, quod bona, quae Roscij fue-
runt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filium stude per-
dere: nonne ostendis id te uereri, quod praeter ceteros
tu metuere non debeas, ne quando liberis proscripto-
rum bona patria reddatur: facis iniuriā L. Syllae Chry-
sogone, si maiore spem emptionis tuae in huius exitio po-
nis,

PRO SEX. ROSCIO AM. 43

nis, quā in ijs rebus, quas L. Sylla gessit. quod si tibi
caussa nulla est, cur hunc miserum tanta calamitate af-
fici uelis: si tibi omnia sua praeter animam tradidit, nec
sibi quidquam paternum, ne monumenti quidem causa,
reseruauit: per deos immortales, quae ista tanta crudeli-
tas est? quae tam fera immanisq; natura? quis unquam
praedo fuit tam nefarius, quis pirata tam barbarus, ut,
etiam integram praedam sine sanguine habere posset, cru-
enta spolia detrahare mallet? scis hunc nihil habere, ni-
hil audere, nihil posse, nihil unquam contra rem tuam
cogitasse: et tamen oppugnas eum: quem neque metuere
potes, neq; odisse debes, nec quicquam habere iam reli-
qui uides, quod ei detrahare possis: nisi hoc indignum
putas, quod uestitum sedere in iudicio uides, quem tu ē
patrimonio tanquam naufragio nudum expulisti. quasi
uerō nescias hunc et alii, et uestiri a Cæcilia Balearici fi-
lia, Nepotis sorore, spectatissima femina: quae cū pa-
trem clarissimum, amplissimos patrios, ornatissimum
fratrem haberet: tamen, cū mulier, uirtute perse-
cit, ut quanto honore ipsa ex illorum dignitate afficeret-
tur, non minora illis ornamenta ex sua laude redderet.
An, quod diligēter defenditur, id tibi indignum facinus
uidetur? mihi crede, si pro patris eius hospitij, et gra-
tia uellet oēs huius hospites adesse, et auderent liberē
defendere, satis copiose defenderetur: sin autē pro magni-
tudine iniuria, proq; eo, quod summa reip. in huius pe-
riculo tentatur, haec omnes undicarent: consistere me-
bercule uobis isto in loco non liceret. nunc ita defendi-
tur, non sanē ut molestē ferre aduersarij debeant, neque
ut se potentia superari putent. quae domi gerenda sunt,
ea per Cæciliam transiguntur. fori iudicijq; rationem

Amplificatio
indignitatis.

Comparatio
nos odiosa.

Locus cōma-
nis in remi-
litari.

Occupatio
inuidiosa.

Alia occupa-
tio.

Locus cōma-
nis ad ampli-
ficandum.

Messala

Messala, ut uidetis iudices, suscepit. qui si iam satis etatis atq; roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret. quomā ad dicendū impedimēto est etas, & pudor, qui ornat etatem, causam mihi tradidit, quē sua causa cupere ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roscij uita crepta de manibus sectorum, sententijs iudicum permitteretur. nimirum iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit, hæc actares est, uti nobiles restituerentur in ciuitatē, qui hoc facerēt, quod facere Messalam uidetis, qui caput innocentis defenderent, qui iniuriæ resisterēt, qui, quātum possent, in salute alterius, quā in exitio, mallēt ostendere. quod si omnes, qui eodem loco nati sunt, facerent: & resp. ex illis, & ipsi ex inuidia minus laborarent. uerū si à Chrysogono iudices non impetramus, ut pecunia nostra cōtentus sit, uitam ne petat: si ille adduci non potest, ut, cum ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucem quoq; hanc, quæ cōmunis est, eripere cupiat: si nō satis habet auaritiā suā pecunia explere, nisi etiam sanguinis perlitus sit: unum per fugium iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eadem quæ reipublicæ, uestra pristina bonitas & misericordia, quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tempore in rep. uersata est, uestros quoque animos, id quod fieri profectō non potest, duriores, acerbioresq; redditactum est iudices: inter feras satius est etatem degere, quā in hac tanta immanitate uersari. ad eāne rem uos reseruati estis, ad eāne rem delecti, ut eos cōdemnaretis, quos sectores, ac sicarij iugulare nō potuissent? solent hoc boni imperatores facere, cum prae-

lium committunt, ut in eo loco, quo fugā hostium fore arbitrantur, milites collocēt, in quos, si qui ex acie fugerint, de improviso incidant. nimirum similiter arbitrantur isti bonorum emptores, uos hic tales uiros sedere, qui excipiat eos, qui de suis manib. effugerint. dii prohibeant iudices, ut hoc, quod maiores consilium publicum uocari uoluerunt, praesidiū sectorum existimetur, an uerō iudices uos non intelligitis, nihil aliud agi, nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione tollantur? & eius rei initium in uestro iureiurando atque in Sex. Roscij periculo queri: dubium est, ad quem maleficiū pertineat, cum uideatis ex altera parte sectorum, inimicum, sicarium, eundemq; accusatorem hoc tempore: ex altera agentem, probatum suis filium, in quo non modo culpa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere: nunquid hic aliud uidetis ob stare Roscio, nisi quod patris bona uenerunt? quod si id uos suscipitis, & eadem in re operā uestrā profitemini: si iccirco sedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenerunt: caute per deos immortales iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proscripcio instaurata esse uideatur. illā priorem, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerūt, tamen senatus suscipere noluit, ne quid acrius, quā more maiorū cōparatū est, publico consilio factum uideretur. hæc uerō, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio à uobis reijcitis, et aspernamini: uidete per deos immortales, quem in locum Rempublicam peruenturam putetis. homines sapientes, & ista auctoritate, & potestate praeditos, qua uos estis, ex quibus rebus maxime resp. laborat, ijs maxime mederi cōuenit.

ad odium
cōstitutum.Enumeratio
peroratiōis
pars, cū ho-
ratione.A futurū pe-
riculi metu.

A maiore

Obstaculo

Ab officio
iudicis.

uestro

ORATIO

Ab effectis.

Locus communis à consuetudine.

uestrum nemo est qui intelligat populum Romanum, qui quondam in hostes leuissimus existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices: hanc pati nolite diutius in hac re. uersari: quæ non modò id habet in se malum, quòd tot ciues atrocissimè sustulit: uerum etià quòd hominibus leuissimis ademit misericordiæ cõsuetudine incommo- rum: nam cum omnib. horis aliquid atrociter fieri uide- mus, aut audimus, etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Desit fortasse quippiam.

PRO Q. RO

SCIO COMOEDO,

ORATIO III

Multa, quæ desunt, querenda.

in aliam naturæ, crederetur. is scilicet ille optimus, & singulari fide præditus, in suo iudicio tabulis suis testi- bus uti conatur. solent ferè dicere qui per tabulas homi- nis honesti pecuniâ expensam tulerunt: ego ne talem ui- rû corrumpere potui, ut mea causâ falsum in codicem refferet? expecto, quàm mox Cherea hac oratione uta- tur. ego ne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digi- tos meos impellere potui, ut falsum perscriberet nomē? quòd si ille suas proferet tabulas, proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius nō erit. cur potius illius, quàm huius credetur? scripsisset ille, si non iussu huius expensum tulisset: non scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset: nam quemadmo- dum turpe est scribere, quod nō debetur: sic improbum est non referre, quod debeas: æquè enim tabulæ eodē- mantur ei, qui uerum non retulit: & eius, qui falsum perscripsit. sed ego copiâ & facultate causæ confusus, uide, quò progrediar. si tabulas C. Fannius accepit, & expensi proferat suas, in suam rem, suo arbitratu scri-

Ironia.

Proscopos
poxig crimis
nola.

A pari.

O R A T I O

ptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recusa-
 quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quod
 Subicatio. cunctis retulisset, id ratum haberet? ratum habebit Rosci-
 us, profer. quod tibi fuerit persuasum, huic erit persua-
 sum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. pau-
 lo ante à M. Perpenna, P. Saturi, tabulas poscebamus,
 nunc tuas C. Fanni Cherea solius flagitamus: et, quo mi-
 nus secundum eas, lis detur, non recusamus. quid ita non
 Subiectio. proferre? non conficit tabulas? immo diligentissime non
 refert parua nomina in codices? immo omnes summas.
 leue, et tenue hoc nomen H. S. C. C. C. I. D. D. sunt? quo
 modo tibi tanta pecunia extraordinaria iacet? quo mo-
 do H. S. C. C. C. I. D. D. in codice accepti et expensi non
 sunt? pro dii immortales, esse ne quinquaginta audacia
 Exclamatio cum repugnantibus. praeditum, qui, quod nomen referre in tabulas timeat,
 id petere audeat? quod in codice iniuratus referre no-
 luit, id iurare in lite non dubitet? quod sibi probare non
 possit, id persuadere alteri coetur? Nimum cito ait me
 indignari de tabulis: non habere se hoc nomen in codi-
 ce accepti et expensi relatum confitetur, sed in aduer-
 sariis patere contendit. usque: cum te diligis, et magnifi-
 ce circumspectis, ut pecunia non ex tuis tabulis, sed aduer-
 Ex minore. sariis petas? suum codicem testis loco recitare, arrogantia
 est: suarum perscriptionum, et liturarum aduersaria
 proferre, non amentia est? quod si eandem uim, diligentiam,
 auctoritatemque habent aduersaria, quam tabulae: quid
 attinet codicem instituere, conscribere? ordinem con-
 Dissolutio. seruare? memoria tradere literarum uetustatem? sed si,
 quod aduersariis nihil credimus, ideo codicem scri-
 bere instituimus: quod etiam apud omnes leue et infir-
 mum est, id apud iudicem graue et sanctum esse di-
 cetur?

PRO Q. ROSCIO COM.

etetur? quid est, quod negligenter scribamus aduersaria?
 quid est, quod diligenter conficiamus tabulas? qua de cau-
 Contentio. sa? quia haec sunt menstrua, illa sunt aeterna: haec delen-
 tur statim, illa seruatur sancte: haec parui temporis me-
 moriam, illa perpetuae existimationis fidem et religio-
 nem amplectuntur: haec sunt deiecta, illa in ordinem
 Dissolutio. confectae. itaque aduersaria in iudicium protulit nemo:
 codicem protulit, tabulas recitauit. tu C. Piso, tali fide,
 uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduersariis
 pecunia petere non auderes. ergo, quae clara sunt consue-
 tudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem
 uehementer pertinet, quaero: Quam pridem hoc nomen
 A. Agnia Fanni in aduersaria retulisti? erubescit: quid respondeat,
 nescit: quid fingat ex tempore, non habet. sunt duo men-
 ses iam, dices: tamen in codicem accepti et expensi re-
 ferri debuit. amplius sunt sex menses: cur tandiu iacet
 hoc nomen in aduersariis? quid, si tandem amplius trien-
 nium est? quo modo, cum omnes, qui tabulas conficiant,
 mensuras penè rationes in tabulas transferant, tu hoc
 Complectio. nomen triennium amplius in aduersariis iacere pateris?
 utrum cetera nomina in codicem accepti et expensi
 digesta habes, an non? si non, quomodo tabulas confi-
 cis? si etiam: quamobrem, cum cetera nomina in ordine
 referbas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in pri-
 Disputatio. mis magnum, in aduersariis relinquebas? nolebas sci-
 ri, debere tibi Roscium: cur scribebas? rogatus eras, ne
 referres: cur in aduersariis scriptum habebas? sed haec
 quamquam firma esse uideo: tamen ipse mihi satis face-
 re non possum, nisi à C. Fannio ipso testimonium sumo.
 hanc pecuniam ei non deberi, magnum est, quod conor:
 difficile est, quod polliceor: nisi eundem et aduersarium?

A dissimili-
tudine, & ex
ea cōsequēti
bus.

Articulus.

al. ID.

emocina-
tio per opta-
tionem.

Et testē habuerit Roscius, nolo uincat. Pecunia tibi de-
bebatur certa, quæ nunc petitur per iudicē, in qua legi-
timæ partis sponsio facta est. hic tu si amplius H. S. nū-
mo petisti, quàm tibi debitū est, causam perdidisti: pro-
pterea quod aliud est iudicium, aliud est arbitriū. iudi-
cium est pecuniæ certæ, arbitrium incertæ. ad iudicium
hoc modo uenimus, ut totam litē aut obtineamus, aut
amittamus: ad arbitrium hoc animo adimus, ut neq; nō
hil. neq; tantum, quantum postulauimus, cōsequamur,
eius rei ipsa uerba formulæ testimonio sunt. quid est in
iudicio? directum, asperū, simplex: si pāreth-s
iōōō deberi, hic, nisi planum facit h-s iōōō
ad libellā sibi deberi, causā p̄dit. quid est in arbitrio?
mitte, moderatū, qvātvū æquiuū meli-
vs sit dari. ille tamen confitetur plus se petere,
quā debeatur: sed satis superq; habere dicit, quod sibi
ab arbitrio tribuatur. itaq; alter causæ cōfidit, alter
diffidit. quæ cum ita sint, quæro abs te, quid ita de hac
pecunia, de ipsis h-s iōōō, de tuarū tabularū fide
compromissum feceris, arbitrium sumpserit, quantum
æquius melius sit dari repromittit, si p̄ceret. quis in
hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romæ esset,
Romæ est. iam utinam adesset in iudicio: adest. utinā se-
deret in cōsilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. eundem ne tu
arbitrū, & iudicē sūmebas? eidem & infinitā largitio-
nem remittebas, & eundē in angustissimā formulā spō-
sionis cōcludebas? quis unquā ad arbitrium, quantum
petijt, tantum abstulit? nemo: quantū enim æquius esset
sibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitriū astisti, de eo
ad iudicē uenisti. ceteri quum ad iudicem causam labe-
factari animaduertunt, ad arbitriū cōfugiunt: hic ab ar-
bitro

bitro ad iudicem uenire est ausus: qui cum de hac pecu-
nia, de tabularū fide arbitrū sumpsit, indicauit sibi pec-
uniam non deberi. iam duæ partes causæ sunt conse-
ctæ: adnumerasse sese negat: expensum tulisse nō dicit,
cum tabulas nō recitat, reliquum est, ut stipulatū se esse
dicat: præterea enim quem admodū certam pecuniā pe-
tere possit, non reperio. Stipulatus es? ubi? quo die? quo
tēpore? quo præsentē quis spondisse me dicit? nemo.
hic ego si finem faciam dicendi, satis fidei & diligentie
meæ, satis causæ & controuersie, satis formulæ & spō-
sioni, satis etiam iudici fecisse uidear, cur secundam Ro-
scium iudicari debeat. pecunia petita est certa, cum ter-
tia parte sponsio facta est. hæc pecunia, necesse est, aut
data, aut expensa lata, aut stipulata sit. datam non esse,
Fannius confitetur: expensam latam non esse, codices
Fannij confirmant: stipulatam non esse, taciturnitas te-
stium concedit. quid ergo est? quod & reus is est, cui &
pecunia leuissima, & existimatio sanctissima fuit sem-
per: & iudex est is, quem nos non minus bene de nobis
existimare, quàm secundum nos iudicare uelimus: et ad-
uocatio ea est, quam propter eximium splendore, ut iu-
dicē unum, uereri debeamus: perinde ac si in hac formulā
omnia iudicia legitima, omnia arbitria honoraria,
omnia officia domestica conclusa, & comprehensa
sint, perinde dicemus. illa superior fuit oratio necessa-
ria, hæc erit uoluntaria: illa ad iudicem, hæc ad C. Piso-
nem: illa pro reo, hæc pro Roscio: illa uictoria, hæc bo-
næ existimationis causa cōparata. Pecuniam petis Fan-
niā Roscio, quam? dic audacter, & aperte: utrum quæ
tibi ex societate debeat, an quæ ex liberalitate huius
promissa sit, & ostentata? quorum alterum est grauius,

Epilogus.

Ab attribue-
tis negotio.

Repetitio.

Ab enumera-
tione, sine ex-
tensionē.

Dissimilum
contentio.

Dilemma.

Distributio
& in dictis
huius suppo-
sita ratio.

Locus com-
munis per si-
militudinem.

Ex causis
per compara-
tionem.

Ironia.

Articulus.

A repugnan-
tia.

et odiosius: alterum leuius, et facilius. quæ ex societa-
te debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendum est,
neq; negligenter defendendum: si qua enim sunt priuata
iudicia summæ existimationis, et penè dicā capitis, tria
hæc sunt, fiducia, tutela, societatis: æquæ enim perfidio
sum et nefarium est fidem frangere, quæ continet ui-
tam: et pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit: et
socium fallere, qui se in negotio coniunxit. quæ cum ita
sint: qui sit qui socium fraudarit, et fefellerit, cōside-
mus: dabit enim nobis iam tacite uita acta in alterutram
partem firmum et graue testimonium. Quintus Ro-
scius? quid ais? nonne, ut ignis in aquam coniectus conti-
nuo restringitur, et refrigeratur: sic referuens falsum
crimen in purissimam et castissimam uitam collatū sta-
tim concidit, et extinguitur? Roscius socium fraudauit?
potest hoc homini huic herere peccatum: qui medius fi-
dius (audacter dico) plus fidei, quàm artis: plus uerita-
tis, quàm disciplinæ possidet in se: quem populus R. me-
liorem uirum, quàm histrionem esse arbitratur: qui ita di-
gnissimus est scēna propter artificium, ut dignissimus sit
curia. propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Ro-
scio apud Pisonem dico? gnotum hominem scilicet pluri-
bus uerbis commēdo. est ne quisquā omnium mortalium,
de quo melius existimes tutum est ne quisquam, qui tibi pu-
rior, pudentior, humanior, officiosior, liberalior uideat-
ur? quid tu Saturi, qui contra hunc uenis, existimas ali-
ter? nonne, quotiescunq; in caussa in nomen huius inci-
disti, toties hunc et uirum bonum esse dixisti, et honoris
caussa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut
amicissimo facere cōsuevit. quæ in re mihi ridicule es ui-
sus esse incōstans, qui eundem et laederes, et laudares: et ui-

rum

rum optimum, et hominem improbiſsimū esse diceret.
eundem tu et honoris causa appellabas, et uirū prima-
rium esse dicebas, et socium fraudasse arguebas. sed, ut
opinor, laudem ueritati tribuebas: crimen gratiæ conce-
debas: de hoc, ut existimabas, prædicabas: Chereæ arbi-
tratu causam agebas. fraudauit Roscius. est hoc qui-
dem auribus, animisq; hominū absurdum, quid si tandē
aliquem timidum dementem, diuitem inertem nactus
esset, qui experiri non posset? tamen incredibile esset,
ueruntamen, quem fraudauit, uidemus. C. Fannium
Cheream Roscius fraudauit. oro, atq; obsecro uos, qui
utrumq; nostis, uitam inter se utriusq; conferte: qui non
nostis, faciē utriusq; considerate. nonne ipsum caput, et
supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, et clami-
tare calliditatem uidentur? nonne ab imis unguibus usq;
ad uerticem summum, si quam cōiecturam affert homi-
nibus tacita corporis figura, ex fraude, fallacijs, menda-
cijs constare totus uidetur? qui iccirco capite et super-
cilijs semper est rasis, ne ullum pilum uiri boni habere
dicatur. cuius personam præclare Roscius in scena tra-
ctare cōsuevit. neq; tamen pro beneficio ei par gratia
refertur: nam Ballionem illum improbiſsimum, et per-
iuriſsimum lenonē cum agit, agit Cheream, personā il-
la, lutulenta, impura, inuisa, in huius moribus, natura,
uitaq; est expressa. qui quāobrem Roscium similem
sui in fraude et malitia existimauit, nihil uidetur: nisi
forte, quod præclare hunc imitari se in persona lenonis
animaduertit. quāobrem etiam atque etiam conside-
ra C. Piso, quis quem fraudasse dicatur: Roscius Fan-
nium? quid est hoc? probus improbum, pudens impu-
dentem, periurum castus, callidum imperitus, libera-

Similiter de
fucos.

Notatio suæ
uisionis.

Articulus.

Contentione
adynatō eſtū
dit.

his audiam. incredibile est. quemadmodum si Fannius Roscium fraudasse diceretur, utrumq; ex utriusq; persona uersimile uideretur, & Fannium per malitiam fecisse, & Roscium per imprudentiam deceptum esse: sic, cum Roscius Fannium fraudasse arguatur, utrumq; incredibile est, & Roscium quicquam per auaritiam apposuisse, & Fannium quicquam per suam bonitatem amisisse. principia sunt huiusmodi: spectemus reliqua. H-S 1000 Qu. Roscius fraudauit Fannium, qua de causa subridet Saturius ueterator, ut sibi uidetur. ait, propter ipsa H-S 1000. ideo: sed tamen, cur ipsa H-S 1000 tam uehementer concupierit, quero. nam tibi M. Perpenna, C. Piso certe tanti non fuisset, ut socium fraudaretis. Roscio cur tanti fuerit, causam requiro. egebat? immo locuples erat, debebat? immo in suis numeris uersabatur. auarus erat? immo etiam ante, quam locuples, semper liberallissimus, munificentissimusq; fuit. pro deum hominumq; fides, qui H-S CCC1000 CCC1000 CCC1000 questus facere noluit, (nam certe H-S CCC1000 CCC1000 CCC1000 merere et potuit, ut debuit, si potest Dionysia H-S CCC1000 CCC1000 merere) is per summam fraudem, & malitiam, & perfidiam H-S 1000 appetiit? & illa fuit pecunia immanis, haec paruula: illa honesta, haec sordida: illa iucunda, haec acerbissima: illa propria, haec in causa, & in iudicio collocata. decem his annis proximis H-S sexagies honestissime consequi potuit, noluit: labore questus recepit, questus laboris reiecit: populo R. adhuc seruire non desinit, sibi seruire iam pridem desinit. hoc tu unquam Fanni faceres? sed si hos questus recipere posses, non eodem tempore & gestum & animam ageres? dic nunc te ab Roscio H-S

Subiectio.

Exclamatio
tragica.

¶ similitum
contentio,

* al. Et si hos que
stus reficere.
Facetum ex
ambiguo.

pecunias nō propter incertiam laboris, sed propter magnificētiā liberalitatis repudiavit. Quid ego nunc illa dicam, quæ vobis in mentē venire ceriō scio? fraudabat te in societate Roscius. sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus constitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit: expressæ sunt enim ex uniuscuiusq; damno, dolore, incommodo, calamitate, iniuria publicæ à prætore formulæ, ad quas priuata lis accommodatur. quæ cum ita sint: cur non arbitrum pro socio adereris? Qu. Rosciū, quæro, formulā non noras? notissima erat, iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatē uetrem? cur ergo ledis? propter integritatem hominis? cur igitur insimulas? propter magnitudinem criminis? itā ne uerō, quem per arbitrum circumuenire non posses, cuius de ea re proprium erat iudicium, hūc per iudicem condēnabis, cuius, de ea re nulum est arbitrium? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere; aut tacere noli, ubi non oportet. tametsi iam hoc tuo testimonio crimē sublatum est: nam quo tu tempore illa formula uti noluisti, nihil hunc in societatem fraudis fecisse ostendisti. fecit pactionem: * num tabulæ habet, an non? si non habet, quemadmodum pactio est? si habet, cur non nominas? dic nunc, Roscium abs te petisse, ut familiarem suum sumeres arbitrum: non petijt. dic pactionem fecisse, ut absolueretur: nō pepigit. quære quare sit absolutus: quod erat summa innocentia, & integritate. quid enim factum est? uenisti domum ultrò Roscij: satisfecisti: quod temerè commisisses in iudicio ut denunciare, rogasti ut ignosceret: te affuturum

Instit. lib. 4.
de Act.

Digest, li. 17.

Subiectio.

AteRimonie

al, in tabu-
las.
Dilemma.
Sermocina-
tio.

Similiter den-
ners.

negasti: debere tibi ex societate nihil, clamitasti. iudici hic denunciavit: absolutus est, tamē fraudis ac furti mentionē facere audes: perstat in impudētia: passionē enim inquit, mecum fecerat. iccirco uidelicet, ne cōdemnaretur: quid erat caussa, cur metueret ne condemnaretur? res erat manifesta: futurū erat apertum. cuius rei furū factum erat? exorditur magna cū expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit et cum Roscio communis. hic primum quaestus est nō leuiter Saturius, communem factum esse gratis cum Roscio, qui pretio proprius fuisset Fannij. largitus est scilicet homo liberalis, et dissolutus, et bonitate affluēs Fannius Roscio, sic puto, quoniam ille hic cōstitit paulisper, mihi quoque necesse est paulū commorari. Panurgum tu Saturi proprium Fannij, dicis fuisse: at ego totum Roscij fuisse cōtendo. quid erat enim Fannij corpus: quid Roscij? disciplina facies non erat, ars erat pretiosa, ex qua parte erat Fannij, non erat h-s 1000: ex qua parte erat Roscij, amplius erat h-s 600 1000. nemo enim illū ex trunco corporis spectabat, sed ex artificio comico aestimabat. nam illa membra merere per se non amplius poterāt dyodecim aris: disciplina, quae erat ab hoc tradita, locabat se nō minus h-s 600 1000. o societatem captiosam et indignam, ubi alter h-s 1000, alter 600 1000 quod sit, in societatem affert. nisi iccirco molestē pateris, quod h-s 1000 tu ex arca proferebas, h-s 600 1000 ex disciplina et artificio Roscius promebat: quam enim rem, et expectationem, quod stadium, et quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus? quod Roscij fuit discipulus, qui diligebant hunc, illi fauebant:

Ironia.

Dialogismus

Exclamatio
ad indignitatem
et
ad cuiquam.

hant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui de nique huius nomen audierant, illum eruditum et perfectum existimabant. sic est uulgus: ex ueritate pauci, ex opinione multi aestimat. quid sciret ille, per pauci animaduertebant: ubi didicisset, omnes querebāt: nihil ab hoc prauum et peruersum produci posse arbitrabatur. si ueniret ab Statio, tametsi artificio Roscij superaret, aspicere nemo posset: nemo enim, sicut ex improbo patre probū filiū nasci, sic ex pessimo histrione bonū comediū fieri posse existimaret. quia ueniebat a Roscio, plus etiā scire, quā sciebat, uidebatur. quod itē nuper in Erote comædo usu uenit: qui postea quā ē scena nō modō sibilis, sed etiā conuicio explodebatur, sicut in aram cōfugit in huius domum, disciplinam, patrociniū, nomen itaq; per breui tēpore, qui ne in nouissimis quidem erat histrionibus, ad primos peruenit comedos, quae res extulit eum: una cōmendatio huius: qui tamen Panurgum illum non solum, ut Roscij discipulus fuisse diceretur, domum recepit, sed etiā summo cum labore, stomacho, miseriaque erudit: nā quo quisque est solertior, et ingeniosior, hoc docet iracūdius, et laboriosius: quod enim ipse celeriter arripuit, id eum tardē percipi uidet, discrutatur. Paulo longius oratio mea prouecta est hac de caussa, ut conditionem societatis diligenter cognoscereis. quae deinde cōsecuta? Panurgū, inquit, hunc seruum communem Qu. Flauius Tarquinienensis quidā interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite cōtestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cū Flauio decidisti: utrū pro dimidia parte, an pro tota societate? planius dicā utrū pro me, an pro me et pro te: pro me potui, exemplo multorum

Sententia in
uulgi moreSimilitudo
in epica

Articulus

Sententia de
artificioAd legē A
quil. Digest
lib. 9. l. 1.

fictum

ORATIO

Inimicitia.

Causa per
rationem.

Status.

Subleccio.

licitum est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuria
fecit: pete tu tuum: exige, et aufer quod debetur: sua quis-
que partem iuris possideat, ac persequatur. at enim tu tu-
um negotium gessisti bene: gere et tu tuum bene. magno
tuam dimidiam partem decidisti: magno et tu tuam
partem decide. H. S. CCCI DDD tu abstulisti: si sit hoc
uerò, H. S. CCCI DDD tu quoque aufer. sed hanc decisi-
onem Roscij, oratione, et opinione augere licet, re et
ueritate mediocrem et tenuem esse inuenietis: accipit e-
nim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia praedio-
rum: qui ager neque uillam habuit, neque ex ulla parte fuit
tuus: qui nunc multo pluris est, quam tunc fuit: neque id est
mirum: tum enim propter reip. calamitates omnium pos-
sessiones erant incertae: nunc, dum immortalium beni-
gnitate, omnium fortunae sunt certae: tum erat ager in-
cultus sine tecto, nunc est cultissimus cum optima uilla.
ueruntamen, quoniam natura tam maleuolus es, nun-
quam ista te molestia et cura liberabo. praclare suum
negotium gessit Roscius, fundum fructuosissimum ab-
stulit: quid ad te? tuam partem dimidiam, quemadmo-
dum uis, decide, uertit hic rationem, et id, quod proba-
ri non potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidi-
sti. ergo huc uniuersa causa deducitur, utrum Roscius
cum Flauio de sua parte, an de tota societate fecerit pa-
rtionem. nam ego Roscium, si quid communi nomine te-
tigit, confiteor praestare debere societati. societatis, non
suae lites redimit, cum fundum a Flauio accepit. quid ita?
satis non dedit, amplius a se neminem petiturum? qui de
sua parte decidit, reliquis integram reliquit actionem.
qui pro socijs transigat, satisfat. neminem eorum postea
petiturum. quid ita Flauio sibi cauere non uenit in men-
tem?

PRO P. QVINCTIO.

Pereunatio.

Geminatio.

A testimo-
nio.

Interrogati-
onibus az-
get.

te: nesciebat uidelicet Panurgum fuisse in societate: scie-
bat. nesciebat, Fannium Roscio esse socium: praclare.
nam iste cum eo litem contestantem habebat. cur igitur
decidit, et non restipulatur, neminem amplius petitu-
rum? cur de fundo decidit, et iudicio non absoluitur?
cur tam imperite facit, ut ne Roscium stipulatione al-
liget, neque a Fannio iudicio se absoluat? est hoc primum
et ex conditione iuris et ex consuetudine cautionis gra-
uissimum, et firmissimum argumentum: quod ego plu-
ribus uerbis amplecterer, si non alia certiora et clario-
ra testimonia in causa haberem. et ne forte me hoc
frustra pollicitum esse praedicet, te, inquam, Fanni ab tu-
is subsellijs contra te testem suscitabo. Criminatio tua
quae est? Roscium cum Flauio pro societate decidisse: quo
tempore ab hinc annis IV. defensio mea quae est? Roscium
pro sua parte cum Flauio transigisse. repromittis tu ab
hinc tricennium Roscio. quid recita istam restipulati-
onem clarius. attende quae so Piso: Fannium inuitum, et
huc atque illuc tergiuersantem, testimonium contra se dicere
cogo. quid enim restipulatio clamat? QVOD A FLA-
VIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM
INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPON-
DEO. tua uox est Fanni. quid tu auferre potes a Fla-
uio, si Flauius nihil debet? quid hic porro nunc restipu-
latur, quod iam prius ipse exegit? quid uero Flauius tibi
daturus est, qui Roscio omnia, quod debuit, dissoluit?
cur in re tam ueteri, in negotio tam confecto, in socie-
tate dissoluta, noua haec restipulatio interponitur? quis
est huius restipulationis scriptor? testis? arbiter? quis tu
Piso: tu enim QU. Roscium pro opera, pro labore, quod
cognitor fuisset, quod uadimonia obisset, rogasti, ut Fan-
nio

al.
CCIOO
add

Connexum.

Dispositum

Alia fermoci
ratio per in-
terrogatio-
nem

nō daret h-s cccioo, hac cōditione, ut, si qd ille
exegisset à Flauio, partem eius dimidiam Roscio dissol-
ueret. satis ne ista restipulatio dicere tibi uidetur aper-
te, Rosciū pro se decidisse? at enim forsitan hoc tibi ue-
niat in mētem, repromississe Fannium Roscio, si quid à
Flauio exegisset, eius partē dimidiā: sed omnino exe-
gisse nihil. quid? tu nō exitum exactionis, sed initium re-
promissionis spectare debes: neq; si ille persequi uoluit,
non, quod in se fuit, iudicauit Roscium suas, non societa-
tis lites redemisse. quid, si tādē planū facio, post deci-
sionem ueterem Roscij, post repromissionem recētem
hanc Fannij h-s cccioo Fannium à Qu. Flauio
Panurgi nomine abstulisse? tamen diutius illudcre uiri
optimi existimationi audebit? paulō antē querebam, id
quod uehementer ad rem pertinebat, qua de causā
Flauius cū de tota lite faceret pactionem, neq; satis
acciperet à Roscio, neq; iudicio absolueretur à Fan-
nio. nunc uerō, id quod mirum & incredibile est, re-
quiro, quamobrem, cū de tota re decidisset cum Ro-
scio, h-s cccioo separatim Fannio dissoluit. hoc
loco Saturi quid pares respondere, scire cupio: utrum,
omnino Fannū à Flauio h-s cccioo non abstu-
lisse, an alio nomine, & aliā de causā abstulisse? si aliā
de causā, quæ ratio tibi cum eo intercesserat? nulla.
adductus erat tibi? non frustra tempus cōtero: omnino
inquit, h-s cccioo à Flauio nō abstulit, neq; Pa-
nurgi minime, neq; cuiusquam. si planū facio, post hāc
recentē stipulationē Roscij h-s cccioo à Flauio
te abstulisse: nunquid causse est, quin ab iudicio ab eas
turpissimē uictus? quo teste igitur hoc planū faciā? ue-
nerat, ut opinor, hęc res in iudicium? certe. quis erat
petitor?

petitor? Fannius quis reus? Flauius. quis iudex? Clu-
uius. ex his unus mihi testis est producendus, qui pecu-
niam datam dicat. quis est ex his grauiissimus? sine con-
trouersia, qui omnium iudicio comprobatus est iudex. Subiectio
quem igitur ex his rebus à me testem expectatis? petito-
rem? Fannius est: contra se nunquam testimonium di-
cet, recum Flauius est: is iam pridem est mortuus: si ui-
ueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluius est. quid
is dicit? h-s cccioo Panurgi nomine Flauium
Fannio dissoluisse, quem tu si ex cōspectas, eques R.
est: si ex uita, homo clarissimus est: si ex te, iudicē sum-
pisti: si ex ueritate, id, quod scire potuit & debuit, di-
xit. nega, nega nunc, equiti Romano, homini honesto,
iudici tuo credi oportere. circūspicit, astuas, negat nos
Cluij testimonium recitatuos. recitabimus: erras: ina-
ni; et tenui spe te consolaris. recita testimoniū T. Ma-
niliij, & C. Lusciij Ocreæ, duorum senatorum, homi-
num ornatissimorum, qui ex Cluiio audierunt. utrum
dicis, Luscio & Manilio, an & Cluiio non esse credē-
dum? planius atque apertius dicam: utrum Luscius &
Manilius nihil de h-s cccioo ex Cluiio audie-
runt, an Cluius falsum Luscio & Manilio dixit? hoc
ego loco, soluto & quieto sum animo: & quorsum re-
cidat responsū tuum, non magnopere laboro: firmis-
simis enim, & sanctissimis testimonijs uirorum optimo-
rum causā Roscij communita est. si iam tibi delibera-
tum est, quibus abroges fidem iusiurandi: responde.
Manilio & Luscio negas esse credendum? dic, aude. est
tue cōtumacie, arrogantia, uitæq; uniuersæ uox. quid
expectas, quā mox ego Luscium & Maniliū dicam
ordine esse senatores, etate grādes natū, natura san-
ctos

al. castissim.
Ab enumera-
tione testimo-
nium confus-
mat.

Locus i testis
monij copio-
sē et artificio-
sē tractatus.

Confirmatio
stium fide ab
adunatis, id
que pignora
dant.

Et eos et religiosos, copijs rei familiaris locupletes, et pecuniosos: non faciā: nihil mihi detrahā, cum illis exacta etatis seuerissime fructū, quē meruerūt, retribuā. magis mea adolescentia indiget illorū bona existimatione, quā illorum seuerissima senectus desiderat meā laudem. tibi uerō Piso diu deliberandū, et concoquendum est, utrum potius Cherea iniurato in sua lite, an Manilio et Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquam est, ut Cluuium falsum dixisse Luscio et Manilio contendat. quod si facit, qua impudentia est: eum ne testem improbat, quē iudicium probabit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicē fidē infirmabit, cuius propter fidē et religionē iudicis testes cōparabat? quem ego si ferrem iudicem, refugere non deberet: cum testem producā, reprehendere audebit? dixit enim, inquit, iniuratus, Luscio et Manilio. si diceret iuratus, crederes? at quid interest inter periurū, et mendacem? qui mentiri solet, peierare consuevit, quē ego, ut mētiatur, inducere possum, ut peieret: exorare facile potero: nam qui semel a ueritate deflexit, hic non maiore religione ad periurium, quā ad mendacium perducī cōsuevit: quis enim, de precatione deorum, non conscientiae fidē cōmouetur? propterea, quae poena ab dijs immortalibus periuro, haec eadem mendaci constituta est: nō enim ex pactione uerborum, quibus iusurandum comprehenditur, sed ex perfidia et malitia, per quam infidē tenduntur alicui, dij immortales hominibus irasci, et succensere consueverunt. at ego hoc ex contrario contendo. leuior esset auctoritas Cluuij, si diceret iuratus, quā nunc est, cum dicit iniuratus: tum enim forsitan improbis nimis cupidus uidetur, qui

Comutatio.
Ironia.
Translatum
uerbum,

Plura enthy-
memata ex
maiore cons-
globata.

A simili pro-
bat idem esse
mētiri quod
peierare.

Ex causā.

Metum hōe.

tur, qui qua de re iudex fuisset testis esset: nunc omnib. inimicis necesse est castissimus, et constantissimus esse uideatur, qui id, quod scit, familiarib. suis dicit. dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? ipsa mihi ueritas mauium iniecit, et paulisper consistere, et comorari cogit. unde hoc totum dictum, et conflatum mendacium est? Roscius est uidelicet homo callidus et uersutus. hoc initio cogitare coepit: quoniam Fānius a me petit H-S I D D D, petam a C. Cluuiō equite Romano, ornatissimo homine, ut mea causa mētiatur: dicat decisionem factam esse, quae facta nō est: H-S C C C I D D D a Flauio data esse Fānio quae data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius consilij. quid deinde? postea quā se praclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauisimum? mobilem? immo constantissimum? familiarem? immo alienissimum: hūc postea quā salutauit, rogare coepit, blandē et concinnē scilicet: mentire mea causa, uiris optimis tuis familiaribus praesentib. dic Flauij cū Fannio de Panurgo decidisse, qui nihil transiegit: dic H-S C C C I D D D dedisse, qui a se nullum dedit. quid ille? ego uerō cupidē et libetē mentiar tua causa: et si quando me uis peierare, ut paululum tu compendij facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantum laborem caperes, et ad me uenires, per nunciū hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. pro deum hominumq. fidem: hoc aut Roscius unquā a Cluuiō petiisset, si H-S milles in iudiciū haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset, si uniuerse praedae particeps esset? uix medijs fidus tu Fanni a Ballione, aut aliquo eius simili hoc postulare auderes, et im-

Protopopea
ia suauis &
inuidiosa.

Subiectio.

Dialogice
mus.

Exclamatio,
ad indignum
tem.
Comutatio,
Ballio. Les
no impurissi-
mus.

petrare posses: quod cum est veritate falsum, tū ratio-
 Concessio. ne quoque est incredibile. obliuiscar enim Roscium &
 Cluuium uiros esse primarios: improbos, temporis caus-
 sa esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuii:
 Auerisimili. cur tam sero? cur, cum altera pensio soluenda esset, non
 tum, cum prima? nam iam antea H-S I D D D dissolue-
 rat. deinde, si iam persuasum erat Cluuius ut mentire-
 tur: cur potius H-S C C C I D D D, quam C C C I D D D
 C C C I D D D C C C I D D D, data dixit Fannio à Fla-
 uio, cum ex restipulatione pars eius dimidia Roscij es-
 set? Iam intelligis C. Piso, sibi soli, societati nihil Ro-
 scium petisse. hoc cum sentit Saturius esse apertum, re-
 sistere, et repugnare contra ueritatem non audet: aliud
 fraudis & insidiarum in eodem uestigio diuerticulum
 reperit. petisse, inquit, suam partem Roscium à Fla-
 uio confiteor: uacuum, & integram reliquisse Fannij,
 concedo: sed quod sibi exegit, id commune societatis fa-
 ctum esse cōtendo. quo nihil captiosius, neq; indignius
 potest dici. quæro enim, potuerit ne Roscius ex societa-
 te suam partē petere, nec ne? si non potuit, quemadmo-
 dum abstulit? si potuit, quemadmodum non sibi exegit?
 A dilemma. Differenti-
 bus. nam quod sibi petitur, certè alteri non exigitur. an ita
 est? si, quod uniuersæ societatis fuisset, petisset: quod
 tum exactum esset, æqualiter omnes partirentur: nunc,
 cum petierit quod suæ partis esset, non, quod abstu-
 lit, soli sibi exegit? quid interest inter eum qui per se li-
 tigat, & qui cognitor est datus? qui per se litem conte-
 statur, sibi soli petit: alteri nemo potest, nisi qui cogni-
 tor est factus. ita ne uerò? cognitor si fuisset tuus: quod
 uicisset iudicio, ferres tuum: suo nomine petijt: quod
 abstulit, tibi, non sibi exegit? quod si quisquā petere po-
 test

Arg. ex re-
 latis. Nam
 pars totius
 est pars.

Dilemma.
 A differenti-
 bus.

*al. pro se
 Litigator &
 cognitor
 quid differat
 *al. qui p se

test alteri, qui cognitor non est factus: quæro, quid ita,
 cum Panurgus esset interfectus, & litem contestata cum
 Flauio damni iniuria esset, tu in eam litem cognitor Ro-
 scij sis factus? cum præsertim ex tua oratione, quodcum-
 que tibi peteres, huic peteres: quodcumque tibi exige-
 res, id in societatem recideret. quod si ad Roscium ni-
 hil perueniret, quod tu à Flauio abstulisses, nisi te in su-
 am litem dedisset cognitorem: ad te peruenire nihil de-
 bet, quod Roscius pro sua parte exegit, quoniam tuus
 cognitor non est factus. quid enim huic respondere
 poteris Fanni? cum de sua parte Roscius transegit cum
 Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? si non re-
 quit, quemadmodum H-S C C C I D D D ab eo postea ex-
 egisti? si reliquit, quid ab hoc petis, quod per te perse-
 qui & petere debes? simillima enim, & maxime gemi-
 na societas hereditatis est. quemadmodum socius in so-
 cietate habet partem: sic hæres in hereditate habet par-
 tem. ut hæres sibi soli, non cohæredibus petit, sic socius
 sibi soli, non socijs petit: & quemadmodum uterq; pro
 sua parte petit, sic pro sua parte dissoluit: hæres ex sua
 parte, qua hereditatem adiit: socius ex ea, qua societa-
 tem coijt. quemadmodum suam partem Roscius suo no-
 mine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres:
 sic cum exegit suam partem, & tibi integram petitio-
 nem reliquit, tecum patiri non debet. nisi fortè tu per-
 uerso more, quod huius est, ab alio extorquere non
 potes, huic eripere potes. perstat in sententia Saturius:
 quodcumq; sibi petat socius, id societatis fieri. quod si ita
 est: qua, malum, stultitia fuit Roscius, qui ex iuris peri-
 torum consilio & auctoritate restipularetur à Fannio
 diligenter, ut, quod is exegisset à Flauio, dimidiam par-
 tem si

Dilemma.

A similitudi-
 ne societatis
 & hereditatis.

A Relatis.
 Solut ex ab-
 surdo.

ORATIO

tem sibi dissoluerit, si quidem sine cautione, & reprobatione nihilo minus id Fannius societati, hoc est Roscio, debebat.

Desiderantur non pauca.

ACCUSATIONIS

IN C. VERREM LIBER PRIMUS,

QVI DIVINATIO
dicitur.

Divinatio,
quia de consuetudine assessorum.

ORATIO IIII.

I Quis uestrum iudices, aut eorum, qui adsunt forte miratur me, qui tot annos in causis, iudicijsq; publicis ita sim uersatus: ut defenderim multos, laeserim neminem: subito nunc mutata uoluntate ad accusandum * descendere: is, si mei consilij causam rationemq; cognouerit: una & id, quod facio, probabit: & in hac causa profecto neminem mihi esse preponendum aetore putabit. Cum quaestor in Sicilia fuisset, iudices, itaq; ex ea provincia decessissem, ut Siculis omnibus iucunda diuturnamq; memoriam quaesturae nominisq; mei relinquerem: factum est, uti cum summum in ueteribus patronis multus, tum nonnullum etiam in me praesidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. qui nunc populi, atq; uexati, cuncti ad me publice saepe uenerunt, ut suarum fortunarum omnium causam defensionemq; susciperem, me saepe esse pollicitum, saepe ostendisse dicebant, si quod tempus accidisset, quo tempore aliquid a me requirerent, commodis eorum me non defuturum. uenisse tempus aiebant, non iam ut commoda sua, sed ut uitam salutemq; totius provinciae defenderem: sese iam ne deos quidem in suis urbibus ad quos confugerent, habere, quod eorum simulacra sanctissima C. Verres ex

Occupatioe,
causas officij sui reddit & simul bene uolens & dociles facit auditores.
* descenderim,
Expositio
causarum.

Amplificatio
ab necessitate.

Dissolutū, q
causis cum
suis effectis
contingit.

A actor accus
fat or, petitor
L. q omnia
ff. de procur.
& actor.

Enumerat &
proponit
causas huius
actionis.

Correctio,
uq est. v. ac
cusationem,
sed Siculoru
defensionem

Alia causa
ab honeste.
& equo.

de lubricis religio sissimis susulisset, quas res luxuries in
flagitijs, cru delitas in supplicijs, auaricia in rapinis, su
perbia in contumelijs efficere potuisset, eas omnes sese
hoc uno pretore per triennium pertulisse: rogare, &
orare, ne illos supplices aspernare, quos me incolumi
nemini supplices esse oporteret, tuli grauius, et acerbè
iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines
spes falleret, qui opem à me, atq; auxilium expectassèt,
aut ego, qui me ad defendēdos homines ab incunte ado
lescentia dedissem, tēpore atq; officio coactus ad accu
sandum traducerer. dicebā, habere eos actorē Q. Cē
ciliū, qui praesertim quaestor in eadem provincia post
me quaestorem fuisset. quo ego adiuuēto sperabā hanc
à me molestiā posse dimoueri, id mihi erat aduersarium
maximè: nam illi multò mihi hoc facilius remisissent, si
istum non nossent, aut si iste apud eos quaestor non fuis
set. adductus sum iudices, officio, fide, misericordia, mul
torum bonorum exemplo, ueteri consuetudine, institu
toq; maiorum, ut oñis hoc laboris, atq; officij non ex
meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi susci
piendum putarem. quo in negotio, tamen illa me res in
dices, consolatur, quòd hæc, quæ uidetur esse, accusatio
mea, non potius accusatio, quàm defensio est existimanda:
defendo enim multos mortales, multas ciuitates,
provinciam Siciliam totam, quam ob rem si mihi unus
est accusandus, propemodum manere in instituto meo
uideor, & non omnino à defendendis hominibus suble
uandisq; discedere. quòd si hanc causam tam idoneam
tam illustrem, tam grauem non habcrem: si aut hoc à
me Siculi non petisēt, aut mihi cum Siculis causa tātā
necessitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me
rei

reip. causa facere profiterer: ut homo singulari cu
piditate, audacia, scelere praeditus, cuius farta atque
flagitia non in Sicilia solū, sed in Achaia, Asia, Ci
licia, Pamphylia, Romæ denique ante oculos omnium
maxima, turpissimaq; nossemus, me agente in iudi
cium uocaretur: quis tandem esset, qui meum factum
aut consilium posset reprehendere? quid est, prò Deū
hominumq; fidem, in quo ego reip. plus hoc tempo
re prodesse possim? quid est, quod aut populo R. gra
tius esse debeat, aut socijs exterisq; nationibus opta
tius esse possit, aut saluti fortunisq; omnium magis ac
commodatum sit? populatæ, uexatæ, funditus euerse
provinciae: socij, stipendiarij; populi R. afflicti, mi
seri, iam non salutis spem, sed exitij solatium quaerunt.
qui iudicia manere apud ordinem senatorium uolunt,
queruntur accusatores se idoneos non habere. qui ac
cusare possunt, iudiciorum seueritatem desiderant. po
pulus R. interea, tanetsi multis incommodis difficulta
tibusq; affectus est, tamen nihil æquè in repub. atque
illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq; requirit.
iudiciorum desiderio tribunicia potestas efflagitata est.
iudiciorū leuitate ordo quoq; alius ad res iudicandas po
stulatur. iudicium culpa atq; dedecore etiam censorium
nomen, quod asperius antea populo uideri solebat, id
nunc poscitur, id iam populare, atq; plausibile factum
est. in hac libidine hominum nocentissimorum, in po
puli Rom. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia,
totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot in
commodis remedium esse arbitrarer, ut homines ido
nei, atque integri causam reipublice legumq; suscipe
rent: fateor me salutis omnium causa ad eam partem

Dilatat caus
sis, partitios
na Reip.

A querela
pop. Rom.

Conclata.

DIVINATIO

Transitio. accessisse reip. subleuanda, quæ maxime laboraret. nunc, quoniam quibus rebus adductus, ad causam accesserim, demonstravi: dicendum necessarium est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore, quod sequi possitis, habeatis. Ego sic intelligo iudices, cum de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo inter primis spectari oportere: quem maxime uelint actorem esse ej, quibus factæ esse dicantur iniuriæ: & quem minime uelit, is qui eas iniurias fecisse arguatur. in hac causa iudices, tametsi utrumque esse arbitror perspicuum, tamen de utroque dicam, & de eo prius, quod apud uos plurimum debet ualere, hoc est de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ sunt, quorum causa iudicium de pecunijs repetundis est constitutum. Siciliam provinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos eximariisse, sacra spoliasse dicitur, adsunt, queruntur Siculi uniuersi: ad meam fidem, quæ habent spectatam iam, & diu cognitam, confugiant: auxilium sibi per me à uobis atque à populo Rom. legibus petunt: me defensorem calamitatum suarum, me ultorem iniuriarum, me cognitorem iuris sui, me actorem causæ totius esse uoluerunt. utrum Q. Cæcili hoc dices me non Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorum fidelissimorum sociorum uoluntatem apud hos grauem esse non oportere? si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicum esse simulas, maxime existimari uult, Siculos hoc à me non petiisse: primum causam mimici tui subleuabis: de quo non præiudicium, sed plane iudicium iam factum putatur, quod ita percubuit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius iniurias

Digest. li. 48
ad l. Iuliam
de rep.
Status Ciceronis
ne an Cæcilius agere
debeat.
Proponit maiorem syllogismum.

Assumit minorē, & probat.

63.2

Dilemma proponit, ut utrumque refellat.

A Verri iudicio.

IN VERREM

57

iniurias quæsiisse. hoc si tu inimicus eius factum negabis, quod ipse, cui maxime hæc res obstat, negare non audeat, uidebo, ne nimium familiariter inimicitias exercere uideare. deinde sunt testes uiri clarissimi nostræ ciuitatis, quos omnes à me nominari non est necesse. eos, qui adsunt, appellabo: qui, si mentirer, testes esse in prudentie meæ minime uellent. scitis, qui est in cōcilio, C. Marcellus: scitis, quæ adesse uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide atque præsidio Siculi maxime nituntur, quod omnino Marcellorum nomini tota illa provincia adiuncta est. hi sciunt, hoc non modò à me petitum esse, sed ita sepe, & ita uehementer esse petitum, ut aut causam mihi suspicienda fuerit, aut officium necessitudinis repudiandum. sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia, aut obscura sit. adsunt homines ex tota provincianobilissimi, qui præsentibus uos orant atque obsecrant iudices, ut in actore causæ suæ diligendo uestrum iudicium à suo iudicio ne discrepet. omnium ciuitatum totius Siciliæ legationes adsunt, præter duas ciuitates quarum duarum si adessent, duo crimina uel maxima minuerentur, quæ cum his ciuitatibus C. Verri communicata sunt. at enim cur à me potissimum hoc præsidium petiuerunt? si esset dubium, petiissent à me præsidium, nec ne: dicerem, cur petiissent. nunc uerò, cum id ita perspicuum sit, ut oculis iudicare possitis: nescio, cur hoc mihi detrimento esse debeat, si id mihi obijciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo iudices, & hoc non modò in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. non ita est: sed uniuscuiusque temporis, ualitudinis, facultatis ad agendum, du-

A testibus

Reiectio.

duas, id est, Syracusas & Messaniam.

Occupatio.

Morata sententia ad conciliandum.

Articulus.

h 5 Aratio

DIVINATIO

Haratio est. mea fuit semper hæc in hac re voluntas, ex
sententia, quemuis vt hoc mallerent, de ijs qui essent ido-
nei, suscipere, quam me, me ut mallerent, quam neminem.
Reliquum est, iam ut illud queramus: cum hoc constet,
Siculos à me petisse, ecquid hanc rem apud uos, ani-
mosq; uestros ualere oporteat, ecquid auctoritatis a-
pud uos in suo iure repetundo socij populi R. supplices
uestri habere debeant. de quo quid ego plura comme-
more? quasi verò dubium sit, quin tota lex de pecunijs
repetundis sociorum caussa constituta sit. nam ciuibus
cum sunt ereptæ pecuniæ, ciuili ferè actione, & pri-
uato iure repetuntur. hæc lex socialis est: hoc ius na-
tionum exterarum est: hanc habent arcem, minus ali-
quanto nunc quidem munitam, quam antea: uerum-
tamen, si qua reliqua spes est, quæ sociorum animos
consolari possit, ea tota in hac lege posita est. cuius le-
gis non modò à populo R. sed etiam ab ultimis natio-
nibus iam pridem seueri custodes requiruntur. quis igi-
tur est, qui neget oportere eorū arbitratu lege agi, quo-
rum caussa lex sit constituta? Sicilia tota, si una uoce
loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti, quod
ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit,
quod in unaquaque re beneficio senatus populiq; Ro.
iuris habui, id mihi tu C. Verres eripuisti, atq; abstuli-
sti, quo nomine abs te sestertium millies ex legere peto.
si vniversa, vt dixi, prouincia loqui posset, hac uoce v-
teretur. quoniā id non poterat, harum rerum actorem
quem idoneum esse arbitrata est, ipsa delegit, in huius-
modi re quisquam tam impudens reperietur, qui ad a-
lianam causam inuitis ijs, quorum negotiū est, accede-
re, aut aspirare laudeat? si tibi Q. Cæcili hoc Siculi dice-
rent:

Altera dilem-
matis pars re-
solvitur.

A lege.

Additio-
tibus.

Imago.

Enthymema
ex consequen-
tibus.

Propopoe-
ia inuidiosa.

Senati, legit
Charilius.

Id est, uicies
quingentes cæ-
tena millia.

Id est, duo
milliones, &
quingenta
millia.

IN VERREM.

58

rent: te non nouimus, nescimus, qui sis, nunquam te an-
tea uidimus: sine nos per eum nostras fortunas defende-
re, cuius fides est nobis cognita: nō ne id diceret, quod
cuius probare deberent: nunc hoc dicunt, vtrunque se
nosse, alterum se cupere defensorem esse fortunarū sua-
rum, alterum planè nolle. cur nolint, etiam si tacent, sa-
tis dicunt, uerum non tacent. tamen his inuitissimis te of-
feres? tamen in aliena caussa loquere? tamen eos defen-
des, qui se ab omnibus desertos potius, quam abs te de-
fensos esse malunt? tamen his operam tuam pollicebe-
re, qui te neq; uelle sua caussa, nec, si cupias, posse arbi-
trantur? cur eorum spem exiguan reliquarum fortuna-
rum, quā habent in legis et iudicij seueritate positā, ui-
extorquere conaris? cur te interponis inuitissimis ijs,
quibus maxime lex consulum esse uult? cur, de quibus
in prouincia non optimè es meritis, eos nunc planè for-
tunis omnibus conaris euertere? cur ijs non modò per-
sequedi iuris sui, sed etiā deplorandæ calamitatis adimis
potestatem? nam te actore quem eorum affuturum putas?
quos intelligis, non ut per te alium, sed ut per aliquē te
ipsum uleiscatur, laborare? At enim solum id est, ut me
Siculi maxime uelint: alterū illud credo obscurum est,
à quo Verres minime se accusari uelit. ecquis unquam
tam palam de honore, tam uehemēter de salute sua con-
tendit, quam ille atque illius amici, ut ne hæc mihi dela-
tio detur? sunt multa, quæ Verres in me esse arbitratur
quæ scit in te Q. Cæcili non esse: quæ cuiusmodi in v-
troque nostrum sunt, paulo post commemorabo. nunc
tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentiare,
nullam rem in me esse, quam ille contemnat: nullam
in te, quam pertimescat. itaque magnus ille defensor,
et ami-

Propopoe-
ia hypota-
hetica.

Confectio re-
pugnantium.
Correctio.
Repetitio cū
cōmoratione
illustri.

Interrogatio
nibus urget.

Cōmutatio.

al. solidum.
Proponit al-
terū partiti-
onis membrū,
per ironiam.

DIVINATIO

Digressio in
Horatium per
protopopon
tam a ligno.

Conduplica
tio.

Odiosum.

Inausis su
sciendis fi
des & inge
niū requirit.

et amicus eius, tibi suffragatur, me oppugnat: aperte
ab iudicibus petit, ut tu mihi antepone: et ait, hoc se
honeste sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione contem
dere: non enim, inquit, illud peto, quod soleo, cum uche
mentius cōtendi, impetrare, reus ut absoluitur, non pe
to: sed ut ab hoc potius, quam ab illo accusetur, id pe
to. da mihi hoc, concede, quod facile est, quod honestū,
quod non inuidiosum, quod cum dederis, sine ullo tuo
periculo, sine infamia illud dederis, ut is absoluitur, cu
ius ego caussa laboro. et ait idem, ut aliquis metus ad
iunctus sit ad gratiam: certos esse in consilio, quibus o
stendi tabellas uelit: id esse per facile: non enim singulos
ferre sententias, sed uniuersos constituere: ceratam uni
cuique tabellam dari cera legitima, non illa infami ac ne
faria. atque is non tam propter Verrem laborat, quam
quod eum minime res tota delectat: uidet enim, si a pue
ris nobilibus, quos adhuc elusit, si a quadruplatoribus,
quos non sine causa cōtempnit semper, ac pro nihilo pu
tauit, accusandi uoluntas ad uiros fortes, spectatosque, ho
mines translata sit, se in iudicijs dominari non posse,
huic ego homini iam ante denuncio: si a me causam
hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totā esse
mutandā, et ita tamen mutandā, ut meliore et honestio
re cōditione sit, quam qua ipse esse uult: ut imitetur ho
mines eos quos ipse uidit, amplissimos, L. Crassum, et
M. Antonium, qui nihil se arbitrabantur ad iudicia caus
sasque amicorum præter fidem, et ingenium asferre o
portere. nihil erit, quod me agente arbitretur iudicium
sine magno multorum periculo posse corrumpi. ego in
hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi
R. susceptam esse arbitror: ut mihi non unus homo im
probus

IN VERREM.

59

probus opprimendus sit, id quod Siculi petiuerunt, sed
omnino omnis improbitas, id quod populus R. iam diu
flagitat, extinguenda atque diluenda sit, in quo ego quid
eniti, aut quid efficere possim, malo in aliorum spe relin
quere, quam in oratione mea ponere. Tu uero Cæcili
quid potes? quo tempore, aut qua in re non modo specimē
ceteris aliquod dedisti, sed tute tui periculum fecisti? in
mentem tibi non uenit, quid negocij sit causam publicā
sustinere? uitam alterius totam explicare? atque eam non
modo in animis iudicum, sed etiā in oculis, cōspectuque
omnium exponere? sociorum salutem, commoda pro
uinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorum defende
re? cognosce ex me quoniam hoc primum tempus discen
di nactus es, quam multa esse oporteat in eo, qui alte
rum accuset: ex quibus si unum aliquod in te cognoue
ris, ego iam tibi ipse istuc, quod expetis, mea uolunta
te concedam, primum integritatem, atque innocentiam
singularē: nihil est enim, quod minus ferendū sit, quam
rationem ab altero uite reposcere eum, qui non possit
sue reddere. hic ego de te plura non dicam: unum illud
credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis nisi a
Siculis potuisse cognosci: Siculos hoc dicere, cum eide
sint irati, cui tu te inimicū esse dicis, sese tamen te acto
re ad iudicium non assuturos. quare negent, ex me non
audies: hos patere id suspicari, quod necesse est. illi qui
dem, ut est hominum genus nimis acutum et suspicio
sum, non te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle
arbitrantur, sed cum eisdem literis illius pratura, et
tua questura consignata sit, asportare te uelle ex Sici
lia literas suspicantur. deinde accusatorem firum, ue
rumque esse oportet, cum ego si te putem cupere esse, faci
le in

Hypallage,
improbitas,
pro impro
bis.

Argumentū
Verrinarum
ad iudicium.

In oratore q
requirantur
Propositio.

Ratio propo
sitionis.

Assumptio,
cū approbas
tione.

Siculi acuti
& suspiciosi

Secunda ora
toris uirtus.

DIVINATIO

Assumptio cū
ratione, pe-
regratione.

Prīmū crimē
Cecilio obie-
ctum.
Compar.

Dilectio, siue
complexio.

Secundū cri-
men.
Cōduplica-
tio.
Periodica tri-
membris dis-
tinctio.

le intelligo esse non posse. nec ea dico, quæ, si dicam, ta-
men infirmare non possis: te antequam de Sicilia deces-
seris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem scri-
bam et familiarem tuum retentum esse à Verre in pro-
vincia, cum tu decederes M. Cæciliū fratrem tuum, le-
ctissimum atq; ornatissimum adolescentem, non modò
non adesse, neq; tecum tuas iniurias persequi, sed esse
cum Verre, cum illo familiarissimè, atq; amicissimè ui-
uere. sunt hæc, & alia in te falsi accusatoris signa per-
multa: quibus ego tūc non utor. hoc dico, te, si maximè
cupias, tamen uerū accusatorē esse nō posse. uideo enim
permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre
eiusmodi est, ut ea in accusando attingere non audeas.
Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum fru-
mentum sibi in cellam imperauisset, & cum esset tritici
modius H-S II, pro frumento in modios singulos
duodenos sestertios exegisse: magnum crimen, ingens
pecunia, furtū impudens, iniuria non ferenda. ego hoc
uno crimine illum condemnē necesse est. tu Cæcili quid
facies? utrū hoc tantū crimē prætermittes, an obijcies?
si obijcies: id ne alteri crimini dabis, quod eodē tempo-
re in eadem provincia tu ipse fecisti? audebis ita accusa-
re alterum, ut, quò minus tute condēnare, recusare non
possis: si prætermittes, qualis erit ista tua accusatio?
quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi cri-
minis nō modò suspiciōē, uerū etiam mentionē ipsam
pertimescat. Empium est ex S. C. frumentum ab Siculis
prætorē Verre, pro quo frumētō pecunia omnis soluta
non est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agen-
te, te accusante nullum: eras enim tu quæstor: pecuniam
publicam tu tractabas: ex qua, etiam si cuperet prætor,
tamen,

IN VERREM.

60

tamen, ne qua deductio fieret magna ex parte tua pote-
stas erat. huius quoq; igitur criminis te accusante men-
tio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notis
simis ullius furtis, & iniurijs. mihi crede Cæcili, nō po-
test in accusando, socios uerè defendere is, qui cum reo
crimino societate coniunctus est. Mancipes à ciuitati-
bus pro frumento pecuniam exegerunt. quid? hoc Ver-
re prætorē factum est solum? non, sed etiam quæstore
Cæcilio, quid igitur? daturus est huic crimini, quod &
potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an totum id re-
linques? ergo id omnino Verres in iudicio suo non au-
diat, quod cum faciebat, quemadmodum defensurus es-
set, non reperiēbat. atq; ego hæc, quæ in medio posita
sunt, commemorō. sunt alia magis occulta furti quæ il-
le, ut istius credo animos, atq; impetus retardaret, cum
quæstore suo benignissimè communicauit. hæc tu scis
ad me esse delata: quæ si uelim proferre, facillè omnes in-
telligent, uobis inter uos non modò uolūtatem fuisse cō-
iunctam, sed ne prædā quidem adhuc esse diuisam. qua-
propter si tibi iudiciū postulas dari, quòd tecum una
fecerit: concedo, si id lege permittitur. sin autem de ac-
cusatione dicimus: concedas oportet ijs, qui nullo suo
peccato impediuntur, quò minus alterius peccata demō-
strare possint. ac uide, quantum inter futurum sit inter
meam, atq; tuam accusationem. ego, etiam quæ tu sine
Verre commisisti, Verri crimini daturus sum, quod te
non prohibuerit, cum summam ipse haberet potestatem.
tu cōtra, ne quæ ille quidē fecit, obijcies, ne qua ex par-
te coniunctus cum eo reperiari. Quid illa Cæcili? con-
temnendā ne tibi uidentur esse? sine quibus causa su-
lueri, præsertim tanta, nullo modo potest. aliqua, facul-

Locus cōma-
nis, Epiphos-
nemaricus.
I. I. crimen.

Concessio
odiosa.

Alia crimina
occulta obij-
cit, per reles-
tationem.

A signo con-
sequente.
Conclusio à
turpi causa.
al. iudicium.

Tertis orato-
ris uirtus per
distributio-
nem.

tas q.

DIVINATIO

Locus edmu-
nis de inge-
ni ostentatio-
cum prateri-
tione modes-
ta loco mis-
noris.

Enumeratio
eoru quae in
hac agenda
caussa requi-
runtur, ad ter-
gendu Caeli-
um competi-
torem.

Expositio.
Articulus.
Dicenda, sim-
pliciter: de-
monstranda, ar-
gumentis: ex-
plicanda, co-
pia et orna-
mentis.

tas agendi, aliqua dicendi consuetudo, aliqua in foro, iu-
dicij, legibus, aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quam
scopuloso, difficiliq; in loco uerser: na cum omnis arro-
gantia odiosa est, tum illa ingenij, atq; eloquentie multo
molestissima. quãobrem nihil dico de meo ingenio: neq;
est, quod possum dicere: neq; si esset, dicere. aut enim id
mibi satis est, quod est de me opinio, quidquid est: aut
si id parũ est, ego magis id comemorãdo facere non pos-
sum. de te Caeli iam mehercule hoc extra hanc cõtenti-
nem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu
ipse quemadmodum existimes, uide etiam atq; etiam: et
tu te collige: et, qui sis, et quid facere possis, considera.
putas ne te posse de maximis, acerbissimisq; rebus, cum
causam sociorum, fortunasq; provinciae, ius populi Ro-
mani, grauitatẽ iudicij, legumq; susceperis, tot res, tam
grauẽs, tã uarias, uoce, memoria, cõsilio, ingenio susti-
nere? putas ne te posse, quae C. Verres in quaestura, quae
in legatiõe, quae in prætura, quae Romae, quae in Italia,
quae in Achaia, Asia, Pamphyliaq; parauit ea, quemad-
modum locis, temporibusq; diuisa sint, sic criminibus
et oratiõe distinguere? putas ne posse, id quod in eius-
modi reo maxime necessarium est, facere, ut, quae ille li-
bidinosẽ, quae nefariẽ, quae crudeliter fecerit, ea æquẽ
acerba et indigna uideantur esse ijs, qui audient, atq; il-
lis uisa sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quae dico.
mibi crede, noli hæc contemnere. dicenda, demon-
stranda, explicanda sunt omnia: causa non solum expo-
nenda, sed etiã grauiter copioseq; agenda est: perficien-
dum est, si quid agere aut perficere uis, ut homines te
nõ solum audiant, uerum etiã libenter, studioseque au-
diat. in quo si te multum natura adiunxerit, si optimis à
pueritia

IN VERREM.

61

pueritia disciplinis atq; artibus studuisses, et in his ela-
borasses, si literas graecas Athenis, non Lilybei, latinas
Romae, non in Sicilia didicisses: tamen esset magnũ tan-
tam causam, tam expectatã et diligentiã consequi, et
memoria complecti, et oratione exponere, et uoce, et
uiribus sustinere. fortasse dices: quid? ergo hæc in te
sunt omnia: utinam quidem essent: ueruntamen, ut esse
possent, magno studio mihi à pueritia est elaboratum.
quod si ego hæc propter magnitudinem rerum ac dif-
ficultatem assequi non potui, qui in omni uita nihil ali-
ud egi: quã lögẽ tu te ab his rebus abesse arbitrare,
quas non modò antea nunquam cogitasti, sed ne nunc
quidem, cum in eas ingrederis, quae et quantae sint, su-
spicari potes? ego, qui sicut omnes sciunt, in foro iudi-
cijq; ita uersor, ut eiusdem ætatis aut nemo aut pauci
plures causas defenderint, et qui omne tempus, quod
mibi ab amicorum negotijs datur, in his studijs, labori-
busq; consumã, quò paratior ad uisum foresem propiti-
orq; esse possim: tamen ita deos mihi uelim propitios
ut cũ illius diei mihi uenit in mētem, quò die citato reo
mibi dicendũ sit, nõ solum comoueor animo, sed etiam
toto corpore perhorresco. iam nunc mente, et cogita-
tione prospicio, quae tum studia hominũ, qui concursus
futuri sunt, quantam expectationẽ magnitudo iudicij
sit allatura, quãtam auditorũ multitudinẽ C. Verres in-
fama concitatura, quantam deniq; audientiã orationi-
meae improbitas illius factura sit. quae cum cogito, iam
nunc timeo, quidnã pro offensione hominũ, qui illi ini-
mici, insensiq; sunt, et expectatione omnium, et magni-
tudine rerum dignũ eloqui possim. tu horum nihil me-
tuis, nihil cogitas, nihil laboras: et, si quid ex uete-
i re ali-

Membratim
dicit.

Occupatio
et oratio.

A maiore,

Suum morem
et usum in de-
cõdo modeste
continuat.

Repetitio.

Audientiã fa-
cere, id est, at-
tentione, no-
uum.
Relata, cum
Repetitione.

DIVINATIO

Reprehensio
ineptiam imi
tationem.

II. Difficul-
tas ab Hortē-
si Venis de
senioris elo-
quentia, qua
tamē non ter-
retur Cicero.

conabitur. i.
terabit, aude-
bit.

Hortensii in
causis mos.

Salsē Hortē-
si nimium in
dicēdo sub-
tilitatem irri-
det. Ea. li. 4.

Deonerare,
detrahere, de-
mere.

re aliqua oratione, IOVEM ego Optimum Maximum
aut, VELLEM, si fieri potuisset, iudices, aut aliquid
cuiusmodi ediscere potueris, præclare te paratū in iudi-
cium venturum arbitraris, ac si nemo tibi responsurus
esset, tamen ipsam causam, ut ego arbitror, demonstrare
non posses: nunc ne illud quidem cogitas, tibi cum ho-
mine disertissimo, et ad dicendum paratissimo futurum
esse certamen? quicum modò differendum, modò omni
ratione pugnandum, certandumq; sit, cuius ego inge-
nium ita laudo, ut nō pertimescam: ita probo, ut me ab
eo delectari facilius, quā decipi putem posse. nūquam
ille me opprimit cōsilio, nunquā ullo artificio peruer-
tet: nūquam ingenio me suo labe factare atq; infirmare
conabitur: novi omnes hominis petitiones, rationesq;
dicendi: sepe in ijsdem, sepe in contrarijs causis uersa
ti sumus. ita eōtra me ille dicet, quamvis sit ingeniosus,
ut nōnullum etiā de suo ingenio iudicium fieri arbitre-
tur. te verò Cæcili quem admodū sit elusurus, quā om-
ni ratione iactaturus, uidere iam video: quoties ille ti-
bi potestatem optionemq; facturus sit, ut eligas utrum
velis, factum esse, nec ne, verum esse, an falsum: utrum
dixeris, id cōtra te futurū, qui tibi estus, qui error, quæ
tenebræ dii immortales erunt, homini minimè malo? qd
cū accusationis tuæ membra diuidere cœperit, et in di-
gitis suis singulas partes causæ constituere? quid, cum
unumquodq; transigere, expedire, absolueret: ipse pro-
fecto metuere incipies, ne innocenti periculum face-
ris, quid cum commiserari, conqueri, et ex illius inui-
diâ deonerare aliquid, et te transigere cœperit? comme-
morare quæstoris cū prætore necessitudinē cōstituam;
morem maiorū sortis religionem? poteris ne eius ora-
tionis

IN VERREM.

69

tionis subire? inuidiæ? uide modò, etiam atq; etiam con-
sidera: mihi enim videtur periculum fore, ne ille nō mo-
dò verbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis
præstringat acie ingenij tui, teq; ab institutis tuis, co-
gitationibusq; abducatur. atque huiusce rei iudicium iam
continuo uideo futurum, si enim mihi hodie respondere
ad hæc, quæ dico, potueris, si ab isto libro, quem tibi
magister ludi nescio qui ex alienis orationibus compo-
situm dedit, uerbo vno discesseris: posse te et illi quoq;
iudicio non deesse, et causæ atq; officio tuo satisfacere
arbitror, sin mecum in hac prolusione nihil fueris,
quæ te in ipsa pugna cū acerrimo aduersario fore pute-
mus? Esto: ipse nihil est, nihil potest: at uenit paratus cū
subscriptoribus exercitatis et disertis, est tamen hoc ali-
quid, tametsi nō est satis: omnib. enim rebus is, qui prin-
ceps in agendo est, ornatissimus et paratissimus esse de-
bet, ueruntamē L. Apuleiū esse uideo proximū subscri-
ptorē, hominē non ætate, sed usu forensi atq; exercita-
tione tyronem, deinde, ut opinor, habet Allienū, hūc ta-
men à subsellij: qui quid in dicēdo possit, nunquā satis
attendi: in clamādo quidē uideo eum esse bene robustū
atq; exercitatū. in hoc spes tuæ sunt omnes, hic, si tu e-
ris actor cōstitutus, totum iudiciū sustinebit. ac ne is qui
dem tantum contendet in dicendo, quantum potest: sed
consulet laudi et exiustimationi tuæ, et ex eo, quod ipse
potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen ali-
quid esse uideare. ut in actoribus Græcis fieri uidemus,
sepe illum, qui est secundarum, aut tertiarum partium,
cum possit aliquantò clarius dicere, quā ipse prima-
rum, multum summittere, ut ille princeps quā ma-
ximè excellat: sic faciet Allienus, tibi seruiet, tibi le-

al. inuidiam,

al. præstima-
uat.
Connexū ex
repugnantibus.
tumētur.

A minore.

Occupatio
per concessio-
nem.

III. alia diffe-
rentia ex so-
cietate accusato-
ribus.
et subsellij.
et minoribus
causis.

Actorū Græ-
corum mos.

DIVINATIO

Aptissima
translatio.
Conclusio
ex matore.

Indignabun-
dus Cæcili-
adiutores ter-
ter.
παρρησια.

Inicit suspi-
cionē furti.
Victorius
Var. L. lib. 1
cap. 21.

Compar.
Cōclusio su-
perioris argu-
mentationis.

nocinabitur: minus aliquantō contendet, quā potest, iam hoc considerate, cuiusmodi accusatores in tanto iudicio simus habituri, cū et ipse Allienus ex ea facultate, si quam habet, aliquantum detractus sit, & Cæcilius tum deniq; se aliquid futurū putet, si Allienus minus uerbemens fuerit, & sibi primas in dicendo partes cōcesse rit, quantum quem sit habiturus, non video, nisi quem fortē ex illo grege oratorum qui subscriptionem sibi postularunt, cuicumq; vos delationē dedissetis, ex quibus alienissimis hominibus ita paratus venis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus, quibus ego non sum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuiq; respondeam, sic breuiter, quoniam non consultō, sed casu in eorum mentionem incidi, quasi præteriens satisfaciam vniuersis, tantāne vobis inopia videor esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur? vobis autē tanta inopia reorū est, ut mihi causam præripere conemini potius, quā aliquos à columna Menia vestri ordinis reos reperiatis? custodem, inquit, Tullio me apponite, quid? mihi quā multis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admiserō? qui non solum ne quid enuncies, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. sed de isto custode toto sic vobis breuissimē respondebo: nunquam esse hos tales viros commissuros, ut ad causam tantam, à me susceptam, mihi creditam, quisquam subscriptor me inuito aspirare possit: etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat, verum, ut ad te Cæcili redeam, quā multa te deficiant, vides: quā multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat esse,

IN VERREM.

63

esse, profectō iam intelligis, quid ad hæc dici potest? nō enim quæro, quid dicturus sis, video, mihi non te, sed hunc librum esse responsurum, quem monitor tuus hic tenet, qui si rectē monere volet, suadebit tibi, ut hinc discedas, neq; mihi verbum vllum respondeas, quid enim dices? an id, quod dixit, iniuriā tibi fecisse Verrem? arbitror, neq; enim esset verissimile, cū omnibus Siculis faceret iniurias, te illi vnum eximium, cui consuleret, fuisse, sed ceteri Siculi vltorem suarum iniuriarum inueniunt: tu, dum tuas iniurias per te, id quod non potes, persequi conaris, id agis, ut ceterorum quoque iniuriæ sint impunitæ, atque multæ, & hoc te præterit, non id solum spectari solere, qui debeat, sed etiā illud, qui possit vltisci: in quo vtrunq; sit, eum superiore esse in quo alterum, in eo, non quid vis velit, sed quid facere possit queri solere. quod si ei potissimum censes permitti oportere accusandi potestatem, cui maximam C. Verres iniuriā fecerit: vtrum tandem censes hos iudices grauius ferre oportere, te ab illo esse lesū, an prouinciam Siciliam esse vexatam, ac perditam? opinor, concedis, multo hoc esse grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere, concede igitur, ut tibi anteponatur in accusando prouincia. nam prouincia accusat, cum is agit causam, quem sibi illa defensorem sui iuris, vltorem iniuriarum, actorē totius causæ adoptabit, at eam tibi C. Verres fecit iniuriā, quæ ceterorum quoq; animos posset alieno incommodo commouere, minime: nam id quoque ad rem pertinere arbitror, qualis iniuriā dicatur, quæ causa inimicitiarum proferatur, cognoscite ex me: nam iste eam profectō, nisi planē nihil sapit, nunquam proferet, Agonis est quædam Lilybæta-

Refutatio,
pars quarta.

Transit ad
alia.

prima ratio,
à facultate.
Voluntas &
facultas in ag-
gendo, quæritur.

Secunda ratio
ab iniuriæ
grauitate.

Adiunctionis
breuitas.
56.b

Digest. lib. 1.
de iur. &
fam. libel.
Intuitus expo-
situs.

Ironia.

na, liberta Veneris Erycinæ, quæ mulier ante hunc quæ-
storem copiosa planè & locuples fuit. ab hac præfe-
ctus Antonij quidam symphoniacos seruos abducebat
per iniuriam, quibus se in classe vti velle dicebat. tum
illa, vt mos in Sicilia est omnium Venereorum, & eo-
rum qui à Venere se liberauerunt: vt præfecto illi reli-
gionem Veneris, nomenq; obijceret, dixit & se, & o-
mnia sua Veneris esse. vt hoc quæstori Cæcilio viro
optimo, & homini æquissimo nunciatum est: vocari ad
se Agonidem iubet: iudicium dat statim, si pateret eam
se, & sua Veneris esse dixisse. iudicant recuperatores
id quod necesse erat: neq; enim erat cuiquam dubium,
quin illa dixisset. iste in possessionem bonorum mulie-
ris nullit ipsam Veneri in seruitutem adjudicat, deinde
bona vendit: pecuniam redigit. ita dum pauca manci-
pia Veneris nomine Agonis ac religione retinere vult,
fortunas omnes libertatemq; suam istius iniuria perdi-
dit. Lilybæum Verres venit postea: rem cognoscit: factum
improbat: cogit quæstorem suum, pecuniam, quam ex
Agonidis bonis redigisset, eam mulieri omnem adnu-
merare & reddere. est adhuc, id quod vos omnes admi-
rari uideo, nō Verres, sed Qu. Mutius: quid enim facere
potuit elegantius ad hominum existimationem? & quius
ad leuandam mulieris calamitatem? vehementius ad
quæstoris libidinem coercendam? summè hæc omnia mi-
hi videntur esse laudanda. sed repente è uestigio ex ho-
mine tanquam aliquo Circæo poculo, factus est Ver-
res: redit ad se, atq; ad mores suos: nam ex illa pecunia
magnam partem ad se* auertit: mulieri reddidit,
quantulum uisum est. hic tu si lesum te à Verre esse
dices, patiar, & concedam: si iniuriam tibi factam
querere.

Q. Mutius. i
homo sancti-
simus. Per quæ-
stori, à simili-
tudine,
Amplificatio
ex ue. horū
pprietate, et
uerit: uertit
melius, ut ad
Verrem aliu-
dat.
Distinctione
concludit.

quereris, defendam, & negabo. deinde de iniuria, quæ
tibi facta sit, neminem nostrum grauiorem uindictæ esse
oportet, quam te ipsum, cui facta dicitur si tu cum illo
postea in gratiam redisti, si domi illius aliquoties fuisti,
sille apud te postea coenauit: utrum te perfidiosum, an
præuicatorē existimari mauis? video esse necesse al-
terutrum. sed ego tecum in eo nō pugnabo, quod minus
utrum velis, eligas, quid si ne iniurie quidem, quæ tibi
ab illo facta sit, causa remanet? quid habes, quod possis
dicere, quam ob rem non modo mihi, sed cuiquam an-
teponā re nisi fortè illud, quod dicturum te esse audio:
quæstorem illius fuisse. quæ causa grauisisset, si certa-
res mecū, vter nostrum illi antior esse deberet. in con-
tentione suscipiendarum inimicitiarum ridiculum est
putare, causam necessitudinis ad inferendū periculum
iustam videri oportere: etenim si plurimas à tuo præ-
tore iniurias accepisses, tamē eas ferendo maiorem lau-
dem, quam ulciscendo mererere: cū verò nullum illius
in vita rectius factum sit, quam id, quod tu iniuriā ap-
pellas, hi statuent, hanc causam, quam ne in alio qui-
dem probarent, in te iustam ad necessitudinem violan-
dam videri? qui si summam iniuriam ab illo accepisti,
tamen quoniam quæstor eius fuisti, non potes eum sine
vlla vituperatione accusare. si verò nulla tibi facta est
iniuria: sine scelere eum accusare non potes, quare
cum incertum sit de iniuria: quenquam esse horum pi-
tas, qui non malit te sine vituperatione, quam cum
scelere discedere? at vide, quid differat inter meam
opinionem, ac tuam. tu cum omnibus rebus inferior
sis, hac una re te mihi anteferri putas oportere, quod
quæstor illius fueris. ego, si superior ceteris rebus esses,

Refellit eos
causa.Connexū ex
repugantiis
bus.Ex Polit. &
Discummate
cōstringit.Cōclusio ex
contrarijs.

Vigilantem

DIVINATIO

A maiorem
autoritate.
Locus com-
munis, de officio
quaestoris.

Ex maiore.

Ab exemplis

Articulus.
Ex minore.

te hanc unam ob causam accusatorem repudiari puta-
rem oportere: sic enim à maioribus nostris accepimus,
prætorē quaestori suo parentis loco esse oportere, nul-
lam neque iustiores, neque grauiorem causam necessitu-
dinis posse reperiri, quam coniunctionem sortis, quam
provinciæ, quam officij, quam publicæ muneris socie-
tatē. quā ob rem si iure eum possis accusare, tamē cum
is tibi parentis numero fuisset, id piē facere non posses.
cum uerō neque iniuriam acceperis, & prætori tuo pe-
riculum crees: fatearis necesse est, te illi iniustum impi-
umque bellum inferre conari. etenim ista quaestura ad
eam rem valet, ut elaborandum tibi in ratione reddēda
sit, quam ob rem, eum, cui quaestor fueris, accuses: non
ut ob eam ipsam causam postulandum sit, ut tibi po-
tissimum accusatio detur. neque ferē unquam uenit in
contentionem de accusando qui quaestor fuisset, quin re-
pudiaretur. itaque neque L. Philoni in C. Seruiliū nominis
deferendi potestas est data, neque M. Aurelio Scauro
in L. Flaccum, neque C. Pompeio in T. Albutium:
quorum nemo propter indignitatē repudiatu est, sed
ne libido uiolande necessitudinis auctoritate iudicium
comprobaretur. atque ille ita cum C. Iulio contendit,
ut tu mecum: quaestor enim Albutij fuerat, ut tu Ver-
ris. Iulius hoc secum auctoritatis ad accusandum affe-
rebat, quod, ut hoc tempore nos ab Siculis, sic tum
ille ab Sardis rogatus ad causam accesserat. semper
hæc causa plurimum ualuit: semper hæc ratio accusan-
di fuit honestissima, pro socijs, pro salute prouin-
ciæ pro exterarum nationum commodis inimicitias susci-
pere, ad periculum accedere, operam, studium, labo-
rem interponere, etenim si probabilis est eorum caus-

IN VERREM.

65

sa, qui iniurias suas persequi volunt, qua in re dolori
suo, non reip. commodis seruiunt: quāto illa causa ho-
nestior, quæ non solum probabilis uideri, sed etiam gra-
ta esse debet, nulla priuatim accepta iniuria, sociorum
atque amicorum populi R. dolore atque iniurijs commo-
ueri: nuper cum in P. Gabinium uir fortissimus et inno-
centissimus L. Piso delationem nominis postularet, &
contra Q. Cæcilius peteret, isque se veteres inimicitias
iandiu susceptas persequi diceret: cum auctoritas & di-
gnitas Pisonis ualebat plurimum. tum illa erat causa iu-
stissima, quod eum sibi Achæi patronum adoptarant:
etenim cum lex ipsa de pecunijs repetundis sociorum,
atque amicorum populi R. causa comparata sit, ini-
quum est non eum legis iudicijque actorem idoneum ma-
ximè putari, quem actorem causæ suæ socij, defenso-
remque fortunarum suarum potissimum esse uoluerunt.
an quod ad commemorandum est honestius, id ad pro-
bandum non multò uideri debet æquius? utra igitur est
splendidior, utra illustrior commemoratio? accusaui
eum, qui cū quaestor fuerā, qui cū me fors cōsuetudoque
maiorum, qui cum me deorum hominumque iudiciū con-
iunxerat: an, accusaui rogatu sociorum atque amicorum,
delectus sum ab uniuerſa prouincia, qui eius iura for-
tunasque defenderem? dubitare quisquā potest, quin ho-
nestius sit, eorum causa, apud quos quaestor fueris,
quam cum, cuius quaestor fueris, accusare? clarissimi ui-
ri nostræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc sibi am-
plissimum pulcherrimumque ducebāt, ab hospitibus clien-
tibusque suis, ab exteris nationibus, quæ in amicitia po-
puli R. ditionemque essent iniurias propulsare eorumque
fortunas defendere. M. Catonem illū sapientem, clarissi-

A recentis
exemplo.

A legis fine.

Ex minore.

Prosepopos-
ta inuidiosa.

Epiphonema
concludit.

Ab auctori-
te exempli
maiorum.

num virū, et prudentissimum, cum multis graues inimicitias gessisse accepimus propter Hispanorum, apud quos consul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium Scimus M. Silano diem dixisse propter vnius hominis Egritomari paterni amici, atq; hospitis iniurias: neq; enim magis animos hominum nocentū res unquam ulla comouit, quam hæc maiorū cōsuetudo longo intervallo repetita, atq; relatā. sociorum querimonia delatā ad hominē non inertissimum: susceptā ab eo, qui videbatur eorum fortunas fide, diligentiaq; sua posse defendere. hoc timent homines, hoc laborant, hoc institui, atq; adeo institutum referri, ac renouari moleste ferunt. putant fore, uti, si paulatim hæc cōsuetudo serpere, ac prodire cōperit, per homines honestissimos virosq; fortissimos, nō imperitos adolescentulos, aut illiusmodi quadruplatores, leges iudiciaq; administrētur. cuius cōsuetudinis, atq; instituti patres maioresq; nostros non poenitebat, tū, cū P. Lentulus, is, qui princeps senatus fuit, accusabat M. Aquiliū subscriptore C. Rutilio Rufo: aut cum P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus gestis amplissimus, posteaquam bis consul et censor fuerat, L. Cottam in iudiciū uocabat. iure tum florebat populi R. nomen: iure auctoritas huius imperij, ciuitatisq; maiestas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nunc hominē paruis opibus, ac facultatibus prædito simulant sese mirari: cum moleste ferant. quid sibi iste vult? accusatorem ne se existimari, qui antea defendere consueuerat? nunc præsertim, etiam ætate, cum ædilitatem petat. ego uero ætatis non modo meæ, sed multo etiam superioris, et honoris amplissimi puto esse, et accusare improbos, et miseros calamitas.

Ab effectis
rebus, seu ab
hæc.

Repetitione
exaggerat.

Redit ad ex-
empla maio-
rū, qui fontes
accusabant.

Amplificat.

Ampliore.

Mimetica re-
prehensio.
Locus com-
munis, de ui-
litate accusa-
torū, cōpro-
batio.

calamitososq; defendere. et profecto aut hoc remediū est egrotæ, ac propè desperatæ reip. iudicijq; corruptis, ac contaminatis paucorū vitio ac turpitudine homines ad legum defensionem iudiciorumq; auctoritatē quam honestissimos, et integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidē prodesse poterit, profecto nulla vnquā medicina his tot incōmodis reperitur. nulla salus reip. maior est, quā eos, qui alterū accusant, non nimis de laude, de honore, de fama suā, quā illos, qui accusantur, de capite ac fortunis suis perimiscere. itaque semper ij diligentissimē, laboriosissimēq; accusariū, qui seipsos in discrimen existimationis ventre arbitrati sunt, quam obrē hoc statuere iudices debetis. Qu. Cæcilium, de quo nulla vnquam opinio fuerit, nullaq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neq; vt ante collectam famam conseruet, neq; vti reliqui temporis spem confirmet, laborat: non nimis hanc causā seuerē, non nimis accuratē, non nimis diligenter acturū. habet enim nihil, quod in offensione deperdat, vt turpissimē flagitiosissimēq; discedat: nihil de suis veteribus ornamentis requirit. à nobis multos obfides habet populus R. quos ut incolumes conseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicandum. habet honorem, quem petimus: habet spem, quā propositam nobis habemus: habet existimationem multo sudore, labore, vigilijsq; collectā: vt, si in hac causa nostrū officium ac diligentia probauerimus, hæc, quæ dici, retinere per populum R. incolumia, ac salua possimus: sin tantulum offensum titubatūq; sit, vt ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt, vno tempore uniuersa perdamus, quapropter iudices uestrum est deligere, quæ ex-

cōsequentia
um & effectus
eorum.

Articulus p
contentionē
& adiuncta
nem.

Peroratio est
principio cō-
ueniens.

Articulus.

Repetitio.

Ratio est cō-
sequentibus.

Cōclusio ad
conciliandā

ACTIO PRIMA

dos iudices, quib. omnia permittit: & sum iniicit à populi iudis quo, metum, stimetis facillimè posse magnitudinem causse, ac iudicij sustinere fide, diligentia, consilio, auctoritate, uos si mihi Q. Cæciliū anteposueritis: ego me dignitate superatum non arbitrabor, populus R. ne tam honestam, tam seueram, diligentemq; accusationē neq; vobis placuisse, neq; ordini vestro placere arbitretur, prouidete.

ACTIO PRIMA

IN C. VERREM.

ORATIO. V.

Accusationum summa.

Exordium ab attentione & beneuolentia.

QVOD erat optandum maximè iudices, & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis, infamiamq; iudiciorum sedandam maximè pertinebat: id non humano cōsilio, sed propè diuinitus datum atq; oblatum uobis summo reipub. tempore videtur: inuenerunt enim iam opinio perniciofa reip. vobisq; periculosa, quæ non modò Romæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percrebuit, his iudicijs, quæ nunc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocens, neminem posse damnari. nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumq; uestrorum, cum sint parati, qui concionibus & legibus hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus est C. Verres, homo vita atq; factis omnium iam opinione damnatus, pecuniæ magnitudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. huic ego causse iudices cū summa voluntate, & expectatione populi R. actor accessi, non vt augerem inuidiam ordinis, sed vt infamie communi

Ratio propo-
siti, à iudicio
sum infamia.

Inuidia ab
aduersariis
personis.
Breuitas.

A sua perso-
na auditores
conclitas.

IN VERREM.

67

muni succurrerem, adduxi enim hominem, in quo reconciliare existimationem iudiciorum amissam, redire in gratiā cum populo Romano, satisfacere exteris nationibus possetis: depeculatorē ærarij, vexatorē Asiæ atq; Pamphylia, prædonem iuris urbani, labem atque perniciem prouinciæ Sicilia, de quo si uos seuerè, religioeq; iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in uobis remanere debet, hærebit: sin istius in gentes diuitiæ iudiciorū religionē veritatemq; perfrugerint: ego hoc tamē assequar, vt iudicium potius reip. quàm aut reus iudicibus, aut accusator reo defuisse videatur, equidem, vt de me confitear iudices, cum multæ mihi à C. Verre insidiæ terra mariq; factæ sint, quas partim mea diligentia deuotarim, partim amicorum studio, officioq; repulerim: nunquam tamen neq; tantum periculum mihi adire uisus sum, neq; tantopere peritui, vt nunc in ipso iudicio, neq; tantū me expectatio accusationis meæ, cōcursusq; tantæ multitudinis, quibus ego rebus vehemētissimè perturbor, commouet: quantum istius insidiæ nefaria, quas vno tempore mihi, vobis, M. Glabriori prætori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini deniq; senatorio facere coëatur. qui ita dictitat, ijs esse metuendum, qui, quod ipsis solis satis esset surripuissent, se tantum rapuisse, ut id multis satis esse possit: nihil esse tam sanctum, quod non violari, nihil tam munitū, quod non expugnari pecunia possit. quòd si quàm audax est ad conandum, tam esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos aliquando fefellisset. verū hoc adhuc percōmōdē cadit, quòd cum incredibili eius audacia singularis stultitia cōiuncta est, nam vt apertius in corripiendis peccunijs fuit, sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua consilia,

Summa accusa-
tionis capita
A cōsequen-
tibus.

A sua & Ver-
ris persona.

Articulus.

A Verri de-
cto, in cū in-
uidiā cōcitāt
Locus com-
munis, de pe-
cuniæ ui.

Similitudo
inuidiosa.

ACTIO PRIMA

cōsilia, conatusq; omnibus fecit. semel aut se in vita p-
timuisse, tum cum primum reus a me factus sit, quod,
cum e provincia recens esset, inuidiaq; et infamia non
recenti, sed vetere ac diuturna flagraret, tum ad iudi-
cium corrumpeundum tempus alienum offenderet. itaq;
cum ego diem in Siciliam inquirēdi perexiguam posui
lauissem, inuenit iste qui sibi in Achaia biduo breui-
orem diem postularet: non ut idem conficeret diligentia,
et industria sua, quod ego meo labore, et vigilijs con-
fecutus sum. etenim ille Achaicus inquisitor ne Brundis-
ium quidem perueniret: ego Siciliam totam quinquaginta
diebus sic obij, ut omnium populorum, priuatorum-
que literas, iniuriasq; cognoscerē, ut perspicuum cuius
esse posset, hominem ab isto quaesitum esse, non qui re-
um suum adduceret, sed qui meum tempus obsideret.
nunc homo audacissimus, atque amentissimus hoc cogi-
tat. intelligit me ita paratum, atque instructum in iudi-
cium venire, ut non modò in aurib. vestris, sed in oculo-
rum omnium sua furta, atque flagitia defixurus sim: vi-
det senatores multos esse testes audaciae suae, videt mul-
tos equites R. frequentes, praeterea ciues atque socios,
quibus ipse insignes iniurias fecerit: videt etiam tot gra-
ues ab amicissimis ciuitatibus legationes cum publicis
auctoritatibus, ac testimonijs conuenisse, quae cum ita
sint, vsq; eò de omnibus bonis malè existimat, usq; eò se-
natoria iudicia perditā profligataq; esse arbitratur: ut
hoc palam dictitet, non sine causa se cupidum pecuniae
fuisse, quoniam tantum in pecunia praesidium experia-
tur esse: sese (id quod difficillimum fuerit) tēpus ipsum
emisse iudicij sui, quo caetera facilius emere posset, ut,
quoniā criminū vim subterfugere nullo modo poterat,
procel-

Fide sibi fas-
cit ad criminis
ma Veris, p-
dēda, illius
cōsilijs pate-
faciendis.

In odium &
inuidiam tra-
hit.

IN VERREM

68

procella temporis deuitaret. quòd si non modò in caus-
sa, uerum in aliquo honesto praesidio, aut in alicuius elo-
quentia, aut gratia spem aliquam collocaisset, profectò
non haec omnia colligeret, atq; aucuparetur, nò usq; eò
despiceret, cōtemneretq; ordinem senatoriū, ut arbitra-
turius deligeretur ex senatu, qui reus fieret, qui dñ hic,
quae opus essent, cōpararet, causam interea ante eum
diceret. quibus ego rebus quid iste speret, et quò animis
intendat, facile perspicio, quam ob rem verò se cōfi-
dat aliquid perficere posse hoc praetore, et hoc consi-
lio, intelligere non possum. vnum illud intelligo, quod
Pr. Ro. in reiectione iudicij iudicauit: ea spe istum su-
isse praeditum, ut omnem rationem salutis in pecunia
poneret: hoc erepto praesidio ut nullam sibi rem adiu-
mento fore arbitraretur. etenim quod est ingenium tan-
tum, quae tanta facultas dicendi, et copia, quae istius vi-
tam tot uitij flagitijsq; conuicta, iam pridem omnium
uoluntate, iudicioq; damnata, aliqua ex parte posset
defendere? cuius ut adolescentiae maculas ignominiasq;
praeterea, quaestura primus gradus honoris, quid aliud
habet in se, nisi Cn. Carbonem spoliatum a quaestore
suo pecunia publica? nudatum et proditum consulē?
desertum exercitum? relicta prouincia? sortis neces-
situdinem, religionemq; violatam? cuius legatio exi-
tium fuit Asiae totius, et Pamphyliae. quibus in prouin-
cijs multas domos, plurimas vrbes, omnia fana depecu-
latus est, cū in Cn. Dolabellam scelus suum illud pristi-
num renouauit, et instaurauit quaestorum, tum
eum, cui legatus, et pro quaestore fuisset, et in inui-
diam suis maleficijs adduxit, et in ipsis periculis non
solus deseruit, sed etiam oppugnauit, ac prodidit. cu-

procella. s. re-
pentini pes-
ticulum.

Odise con-
temptione.

Vehementer
proponit per-
cussione, et
omnia capita
criminū Ver-
ris enumerat
copiosius.

I.
Frequentatio
vehemens, &
criminosi.
II.

al. depopula-
tus.

et.

ius pre-

ACTIO PRIMĀ

IIII.
Iurisdicō.

Distributio.

Diaueratio
per dissolutio-
nem.
Res frumen-
taria.
Supplicia in-
iuria.

De signis
Agarochis
& Hieronis

Marcelli &
Scipionis.

ius prætura urbana ædiū sacrarum fuit, publicorumq;
operum depopulatio: simul in iure dicendo bonorum
possessionumq; contra omnium instituta addictio, & cō
donatio. iam uerò omnium uitiorum suorum plurima
& maxima constituit monumenta, et indicia in prouin-
cia Sicilia: quam iste per triennium ita uexauit, ac per-
didit, ut ea restitui in antiquum statum nullo modo pos-
sit, uix autem per multos annos, innocentesq; prætores
aliqua ex parte recreari aliquādo posse uideatur. hoc
prætor Siculi neq; suas leges, neque nostra S.C. neque
communi iura tenuerunt. tantum quisque habet in Si-
cilia, quantum hominis auarissimi, & libidinosissimi
aut imprudentiam subterfugit, aut satietati superfuit.
nullares per triennium, nisi ad nutum istius, iudicata
est: nulla res cuiusquam tam patrita, atque auita fuit,
que non ab eo, imperio istius abiudicaretur. innume-
rabiles pecuniæ ex aratorum bonis nouo nefarioq; in-
stituto coactæ: socij fidelissimi in hostium numero exi-
stimati: ciues Romani seruilem in modum cruciati, &
necati: homines nocētissimi propter pecuniā iudicio li-
berati, honestissimi, atq; integerrimi absentes rei facti,
indicta causa damnati et eiekti: portus munitissimi, ma-
ximæ tutissimæq; vrbes piratis, prædonibusq; patefa-
ctæ: nautæ, militesq; Siculorum, socij nostri, atq; ami-
ci, fame necati: classes optimæ, atq; opportunissimæ cū
magna ignominia populi R. amissæ & perditæ. idem ia-
ste prætor monumenta antiquissima partim Regum lo-
cupletissimorum, que illi ornamento urbibus esse volue-
runt, partim etiam nostrorum imperatorū, que uictor-
es ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt,
spoliari, nudariq; omnia. neque hoc solum in statu publi-

IN VERREM.

69

publicis, ornamentisq; fecit: sed etiam delubra omnia
sanctissimis religionibus cōsecrata depeculatus est: deū
denique nullum Siculis, qui ei paulò magis affabre, at-
que antiquo artificio factus uideretur, reliquit. in stu-
pris uerò & flagitijs nefarias eius libidines commemo-
rare, pudore deterreor: simul illorum calamitatem
commemorando augere nolo, quibus liberos, coniugesq;
suas integras ab istius petulantia conseruare non
licuit. est. at enim hæc ita commissæ sunt ab isto, ut non
cognita sint ab omnibus. hominem esse arbitror nemi-
nem, qui nomen istius audierit, quin facta quoque eius
nefaria commemorare possit: ut mihi magis timendum
sit, ne multa crimina prætermittere, quam ne quam
istum fingere existimer: neque enim mihi uidetur hæc
multitudo, que ad audiendum conuenit, cognoscere ex
me causam uoluisse, sed ea, que scit, mecum recognos-
cere. que cum ita sint: iste homo amens ac perditus alia
mecum ratione pugnat, non id agit, ut alicuius eloquen-
tiam mihi opponat: non gratia, non auctoritate cuius-
quam, non potētia nititur. simulat, his se rebus cōfide-
re. sed video, quid agat: neque enim agit occultissime:
proponit inania mihi nobilitatis, hoc est hominum ar-
rogantium, nomina: qui nō tam me impediunt, quod no-
biles sunt, quam adiungunt, quod noti sunt: simulat se eo-
rum præsidio confidere, cum interea aliud quiddam
iamdudum machinetur. quam spem nunc habeat in mani-
bus, & quid molietur, breuiter iam iudices exponam:
sed prius, ut ab initio res ab eo constituta sit, que so-
cognoscite. Ut primum è prouincia redijt, redem-
ptio est huius iudicij facta grandi pecunia. ea man-
sit in conditione atque pacto usque ad eum finem, dum
iudices

Verris flagi-
tia.

Occupatio
ad fidē crimi-
nibus facien-
dam.

Cōclusio est
numeratiōis,
& trāitus ad
narrationem.

Attentio.

Narratio ad
congruendā.

ACTIO PRIMA

iudices reiecti sunt. posteaquam reiectio iudicum facta est: quod et in sortitione, istius spem fortuna populi R. et in reiciendis iudicibus mea diligentia istorum impudentiam vicerat, renunciata est tota conductio. præclare se res habebat: libelli nominum vestrorum consilijs; huius, in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullæ sordes videbantur his sententijs allim posse: cum iste repente ex alacri atque leto, sic erat humilis, atq; demissus, ut non modò populo R. sed etiã sibi ipse condemnatus videretur. ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadẽ illa vetera consilia pecunia maiore repetuntur, eademq; vestrae famæ, fortunisq; omnium insidiæ per eosdẽ homines comparantur. quæ res primò iudices, pertenui nobis argumẽto, iudicioq; patefacta est: post aperto suspitionis introitu ad omnia intima istorum cõsilia sine vilo errore peruenimus: nam ut Hortensius consul designatus domum reducebatur e campo, cum maxima frequentia, à multitudine, sit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominẽ honoris potius, quàm contumeliæ causa nominatum volo: etenim ea dicam, quæ ille si commemorari noluisset, non tanto in conuentu, tam apertè, palamq; dixisset: quæ tamen à me pedetentim cauteq; dicentur, ut amicitia nostræ, et dignitatis illius habitatio esse intelligatur. videt ad ipsum formicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, et ei voce maxima victoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui consul erat factus, propinquis necessarijsq; eius, qui tum aderant, uerbum nullum facit: cum hoc constitit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse. renuncio, inquit, tibi, de hodiernis comitijs esse absolutum.

quod

IN VERREM

70

quod cum tã multi homines honestissimi audissent, statim ad me defertur, immo verò, ut quisque me viderat, narrabat. alijs illud indignum, alijs ridiculum videbatur: ridiculum ijs, qui istius causam in testiũ fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitijs consularibus positam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perspiciebant. et hanc gratulationem ad iudiciũ corrumperem spectare arbitrabantur: etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homines inter se, et me cum loquebantur, apertè iam et perspicuè nulla esse iudicia, qui reus pridie iam ipse se condemnatum putabat. is, posteaquam defensor eius consul est factus, absolutus. quid agitur? quod tota Sicilia, quod omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publice priuatq; literæ Romæ sunt, nihil ne id valebit? nihil, inuito consule de signato. quid iudices? nõ crimina, non testes, non existimationẽ populi R. sequuntur? nõ omnia in vnius potestate, ac moderatione vertentur. verè loquar iudices, vehementer me hæc res comouebat: optimus enim quisque ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius: etenim quis poterit Verre absoluto de transferendis iudicijs recusare? erat omnibus molestum: neque eos tam istius perditu subita letitia, quàm hominis amplissimi noua gratulatio comouebat. cupiebam dissimulare, me id molestè ferre: cupiebam animi dolorem vultu tegere, et taciturnitate celare. ecce autem illis ipsis diebus, cum prætores designati sortirentur, et M. Metello obtigisset, ut is de pecunijs repetundis quaereret: nunciatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori suæ nunciarent. sanene hæc qui-

Distributio,

Ratiocinatio
ex consequen-
tibus, per ser-
mocinationẽ,

Disputatio,
ad inuidiam
excitandam.

Locus inui-
diæ.

Ascẽ. pan-
diebus.

Aliud signum
correndi
iudiciũ.

h a d m

ACTIO PRIMA

dem res mihi placebat: neque tamen, quid tantopere in hac sorte metuendum mihi esset, intelligebam: unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiēbam, fiscos complures cum pecunia Siciliensi à quodam senatore ad equitem Romanum esse translatos: ex his quasi x fiscos ad senatorem illum* relictos esse comitiorum meorum nomine: diuisores omnium tribuum noctu ad istum vocatos. ex quibus quidam, qui se omnia mea causa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me venit, demonstrat qua iste oratione usus esset: commemorasse istum, quam liberaliter eos tractasset, et iam antea, cum ipse præturam petisset, et proximis consularibus prætoreisq; comitiis: deinde esse pollicitum quatum vellent pecuniæ, si me adilitate deieciissent: hic alios negasse audere, alios respondisse, non putare perfici posse: inuentum tamen esse fortem amicum, ex eadem familia Qu. Verrem Romilia, ex optima diuisorum disciplina, patris istius discipulum, atque amicum, qui, H-S quingentis millibus depositis, id se perfecturum polliceretur: et fuisse tamen nonnullos, qui se unà facturos esse dicerent. quæ cum ita essent sanè beneuolo animo me, vi magnopere cauere, præmonebat. sollicitabar rebus maximis vno, atq; eo perexiguo tempore, vrgebant comitia: et his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iudicium: ei quoq; negotio fisci Sicilienses minabatur. agere, quæ ad iudicium pertinebāt, libere, comitiorum metu deterrebar: petitioni toto animo seruire, propter iudicium non licebat. minari deniq; diuisoribus, ratio non erat, propterea quod eos intelligere videbā, me hoc iudicio districum, atq; obligatum futurum, atque hoc ipso tempore Siculis denunciatum esse audio, primum ab

Fiscos, i. facculos.
A signo.

al. delatos

Verris oratio ad Diuisores,

Romilia, scilicet tribu.

A negotiorum turba, amplius scilicet.

Horten-

IN VERREM.

71

Hortensio, domum ad illum ut veniret: Siculos sanè in coliberos fuisse, qui, quamobrem accerferentur, cum intelligerent, non venissent. interea comitia nostra, quorum iste se, ut ceterorum hoc anno comitiorum, dominum esse arbitrabatur, haberi coepta sunt. cursare iste homo potens cum filio blando et gratioso circum tribus: paternis amicos, hoc est diuisores, appellare omnes, et conuenire. quod cum esset intellectum, et animaduersum, fecit animo libentissimo populus Ro. ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuissent, ne eiusdem pecunijs de honore deicerer. posteaquam illa petitionis magna cura liberatus sum, animo coepi multo magis uacuo, ac soluto nihil aliud nisi de iudicio agere, et cogitare. reperio iudices hæc ab istis consilia mita, et constituta, ut, quacumq; opus esset ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellum prætorem causa dicere: tum eo esse hæc commoda, primum M. Metellum amicum, deinde Hortensium consulem, non solum, sed etiam Qu. Metellum: qui quam isti sit amicus, attendite: cõfirmat per eum enim prærogatiuam suæ voluntatis eiusmodi, ut isti pro prærogatiuis iam reddidisse videatur. an me tacitum tantis de rebus existimauistis? et in tanto reip. examinationisq; meæ periculo cuiquam consulturum potius, quam officio et dignitati meæ? accersit alter cõsul designatus Siculos: veniunt nonnulli, propterea quod L. Metellus esset prætor in Sicilia: cum is ita loquitur, se consulem esse, fratrem suum alterum Siciliam provinciam obtinere, alterum esse questurum de pecunijs repetundis: Verri ne noceri possit, multis rationibus, esse prouisionem. quid est queso Metelle iudicium corrumpere, si hoc non est testes, præsertim Siculos, timidos homines, et afflictos,

Inuidiosum.

79b

A signo corruptionem arguit

Disce atrox cum ratione indignantis, Remedium,

Apostrophe i Metellum cum indignatione.

k 3 non

ACTIO PRIMA

A minore, i.e.
ronico, &
criminose,

A facultate
enumerat.

al. f. d. acc.

Attende mi-
ram defen-
dendis iudic-
ibus uarieta-
tem.

Tristis, i.e. se-
uerus.

A prolutione
temporis, &
mora confeci-
entis signum
colligit.

non solum auctoritate detertere, sed etiam consulari me-
tu, & duorum pratorum potestate? quid faceres pro ho-
mine innocente, & propinquo, cum propter hominem
perditissimum atque alienissimum de officio, ac digni-
tate decedis, & committis, ut quod ille dicitur, ali-
cui, qui te ignorat, verum esse videatur: nam hoc Ver-
rem dicere aiebant, te non fatio. ut ceteros ex vestra fa-
milia, sed opera sua consulem factum. duo igitur con-
sules, & quæstiones erunt ex illius voluntate. non solum
effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium di-
ligentem, nimium seruientem populi existimationi, M.
Glabrionem: accedet nobis etiam illud: iudex est M.
Casponius collega nostri accusatoris, homo in rebus iu-
dicandis spectatus & cognitus: quem minime expe-
diat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratio-
ne corrumpere: propterea quod iam antea, cum iudex
in iuniano consilio fuisset, turpissimum illud facinus non
solum grauius tulit, sed etiam in medium protulit. hunc
iudicem ex Kalen. Ian. non habebimus. Q. Manlium,
& Q. Cornificium duos seuerissimos, atque integer-
rimos iudices, quod tribuni pleb. tum erunt, iudices non
habebimus. P. Sulpitius, iudex tristis & integer, magi-
stratum inerat necesse est nonis Dec. M. Crepereius, ex
acerrima illa equestri familia, & disciplina, L. Cas-
sius, ex familia tum ad ceteras res, tum ad iudicandum
seuerissima, Cn. Tremellius homo summa religione, &
diligentia, tres hi, homines veteres, tribuni militares
sunt designati, ex Kal. Ian. non iudicabunt. subortie-
mur etiam in M. Metelli locum, quoniam is huic ipsi
quæstioni præsturus est. ita secundum Kal. Ian. et præ-
tore, & prope toto consilio commutato, magnas accusa-
toris

IN VERREM.

72

toris minas, magnamque iudicii expectationem ad no-
strum arbitrium, libidinemque eludemus. Nonne sunt ho-
die Sextiles hora nona conuenire coepistis, hunc diem
iam ne numerat quidem, decem dies sunt ante ludos vo-
tios, quos Cn. Pompeius facturus est. hi ludi dies quin-
decim auferent: deinde continuo Romani consequen-
tur, ita prope x l. diebus interpositis, tum denique se
ad ea, quæ a nobis dicta erunt, responsuros esse arbi-
trantur: deinde se ducturos & dicendo, & excusando fa-
cile ad ludos Victoriæ: cum his plebeios esse conuictos,
secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum fu-
turi sunt: ita defessa, ac refrigerata accusatione rem in-
tegram ad M. Metellum prætorem esse veteram. quæ ego
hominem, si eius fidei diffusus essem, iudicem non reti-
nuissem. nunc tamen eo animo sum, ut eo iudice, quam
præto, hanc rem transigi malim, & iurato suam,
quam iniurato aliorum tabellas committere. nunc ego
iudices, iam vos consulo, quid mihi faciendum putetis,
id enim consilij mihi profecto taciti dabit, quod ego
met mihi necessario capiendum intelligo. si utar ad di-
cendum meo legitimo tempore: mei laboris, industrie,
diligentiæque capiam fructum, & ex accusatione persi-
ciam, ut nemo unquam post hominum memoriam para-
tior, vigilantior, compositior ad iudicium uenisse videa-
tur. sed in hac laude industrie meæ reus ne elabatur,
summum periculum est. quid est igitur, quod fieri possit?
non obscurum, opinor, neque absconditum. fructum istum lau-
dis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tem-
pora reseruemus. nunc hominem tabulis, testibus, pri-
uatis, publicisque literis, auctoritatibusque accusamus. res
omnis mihi secum erit Hortensi. dicam aperte. si te me-

Communicatio, seu cum iu-
dicibus deli-
beratio.

Terna ternis
relata.

Perceptione

Soma instrum-
entorum quibus uti uelit.
Apostrophe.

ACTIO PRIMA

In Hortensio,
ut cū ferreat.

cum dicendo, ac diluendis criminibus in hac causa contendere putarem, ego quoque in accusando, atque in explendis criminibus operam consumerem. nunc quoniam pugnare contra me instituisti non tam ex tua natura, quam ex istius tempore, et causa, malitiose: necesse est istiusmodi rationi aliquo consilio obistere. tua ratio est, ut secundum binos ludos mihi respondere incipias: mea, ut ante primos ludos comperendinem. ita fiet, ut tua ista ratio existimetur astuta, meum hoc consilium ne-

Redit ad causas
susceptas
accusationis.

cessarium. uerum illud, quod institueram dicere, mihi rem tecum esse, huiusmodi est. ego cum hanc causam Si culorum, rogatu recepissem, idque mihi amplum, et praeclarum existimasse, eos velle meae fidei diligenterque periculum facere, qui innocentia, abstinentiaque fecissent: tum suscepto negotio maius mihi quiddam proposui, in quo mea in reipublicae voluntate populus Romanus perspicere posset. nam illud mihi nequaquam dignum industria, conatuque meo uidebatur, istum a me in iudicio iam omnium iudicio condemnatum vocari, nisi ista tua intolerabilis potentia, et ea cupiditas, qua per hosce annos in quibusdam iudicijs usus es, etiam in istius hominis desperati causa interponeretur. nunc uero, quoniam haec te omnis dominatio regnumque iudiciorum tantopere delectat, et sunt homines, quos libidinis, infamiaeque suae neque pudeat, neque taceat, qui quasi de industria in odium offensionemque populi Romani irruere uideantur: hoc me profiteor suscepisse, magnus fortasse onus, et mihi periculosum, uerum tamen dignum in quo omnes neruos etatis, industriaeque meae contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbitate, et audacia premitur, et vrgetur infamia iudiciorum: profiteor, huic generi hominum, me inimicum odiosum, accusatorem

Articulus.

affi-

IN VERREM.

73

assiduum, acerbum aduersarium. hoc mihi sumo: hoc mihi depono, quod agam in magistratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus Romanus ex Calend. Ian. secum agere de re publica. ac de hominibus improbis uoluit. hoc munus aeditatis meae populo Romano amplissimum, pulcherrimumque polliceor. moneo, praedico, ante denuncio: qui ut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut sequestres, aut interpretes corrumpendi iudicij solent esse, quique ad hanc rem aut potentiam, aut impudentiam suam professi sunt, abstineant in hoc iudicio manus, animosque ab hoc scelere nefario. erit tum consul Hortensius cum summo imperio, et potestate: ego autem aedilis, hoc est paulo amplius, quam priuatus: tamen haec huiusmodi res est, quam me acturum esse polliceor, ita populo Romano grata atque iucunda, ut ipse consul in hac causa praeme minus etiam, si fieri possit, quam priuatus esse uideatur. omnia non modo commemorabuntur, sed etiam, expositis certis rebus, agetur, quae intra decem annos, posteaquam iudicia ad senatum translata sunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioseque facta sunt. cognoscat ex me populus Romanus, quid sit, quam ob rem, cum equester ordo iudicaret, annos prope quinquaginta continuos nullo iudice equite Romano iudicante, ne tenuissima quidem suspicio acceptae pecuniae ob rem iudicandam constituta sit: quid sit, quod iudicijs ad senatorium ordinem translatis, sublatamque populi Romani in unum queng nostrum potestate, Qu. Calidius damnatus dixerit, minoris hominis tricenis praetorium hominem honeste non posse damnari: quid sit, quod P. Septimio senatore damnato, Qu. Hortensio praetore, pecunijs repetundis, lis aestimata sit eo nomine, quod ille ob rem

Articulus.

Terret corruptores.

Subiectione compitit fa cum Hortensio, et anteponit ad Siculos confutandos.

Promissio.

Ad leg. Iul. rep. Digest. li. 48. l. 3.

k s iudican-

ACTIO PRIMA

indicandam pecuniam accepisset: quod in C. Herenio,
quod in C. Popilio senatoribus, qui ambo peculatus da-
nati sunt: quod in M. Atilio, qui de maiestate damnatus
est, hoc planum factum est, eos pecuniam ob rem iudi-
candam accepisse: quod inuenti sunt senatores, qui C.
Verre Pr. Urbano sortiēte, exirent in eum reum, quem
incognita causa condemnarent: quod inuentus est sena-
tor, qui cum iudex esset, in eodem iudicio ab reo pecu-
niam acciperet, quam iudicibus diuideret, et ab accusa-
tore, ut reum damnavet. iam verò quo modo illam la-
bem, ignominiam, calamitatemq; totius ordinis cōque-
rar? hoc factum esse in hac ciuitate, cum senatorius or-
do iudicaret, ut discoloribus signis, iuratorū hominum
sententiæ notarentur. hæc omnia me diligenter, seu-
reque acturum esse polliceor. quo me tādē animo fore
putetis, si quid in hoc ipso iudicio intellexero simili ali-
qua ratione esse uiolatum, atq; commissum: cum præser-
tim planum facere multis testibus possim, C. Verrem in
Sicilia multis audientibus sæpe dixisse, se habere homi-
nem potētem, cuius fiducia provinciam spoliaret: neq;
sibi soli pecuniam querere, sed ita triennium illud præ-
turæ Siciliensis distributum habere, ut secum præclarè
agi diceret, si unius anni quæstum in rem suam conuer-
teret, alterum patronis, et defensoribus suis traderet,
tertium illum vberimum quæstuosissimumq; annum
totum iudicibus reseruaret. ex quo mihi venit in men-
tem illud dicere, quod apud M. Glabronē nuper cum
in reiiciendis iudicibus cōmemorassē, intellexi vehe-
menter populum R. commoueri: me arbitrari fore, ut
nationes extræ legatos ad populum R. mitterent, ut
lex de pecunijs repetundis iudiciūq; tolleretur. si enim

Ab' exteraū
nationum ius
dicio, Senato-
rij ordinis in-
famiam saltē
tollat,

IN VERREM.

74

iudicia nulla sint, tantum vnumquēq; ablaturum pu-
tant, quantum sibi ac liberis suis satis esse arbitretur:
nunc quod eiusmodi iudicia sint, tantum vnumquēq;
auferre, quantum sibi, patronis, aduocatis, prætoribus,
iudicibus satis futurum sit: hoc profectò infinitum esse:
se avarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocē-
tissime victoriæ non posse. o commemoranda iudicia,
præclarāq; exultationem nostri ordinis, cum socij
populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt,
quæ a maioribus nostris sociorū causa cōparata sunt.
an iste vnquam de se bonam spem habuisset, nisi de vo-
bis malā opinionē animo imbibisset? quo maiore etiā,
si fieri potest, apud vos odio esse debet, quā est apud
populum R. cum in avaritia, scelere, periurio vos sui
similes esse arbitretur. cui loco per deos immortales, iu-
dices, cōiūte, ac provide, moneo, prædicoq; id, quod
intelligo, tempus opportunissimū vobis hoc diuinitus
datum esse, ut odio, muidia, infamia, turpitudine totum
ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla reli-
gio, nulla deniq; iam existimatur esse iudicia. itaq; à po-
pulo R. cōtempnimur, despiciimur, graui, diuturnaq; iam
flagramus infamia: neq; enim vllam aliā ob causam po-
pulus R. tribunitiā potestatem tanto studio requisit-
uit: quā cum poscebat, verbo illā poscere videbatur,
re vera iudicia poscebat. neq; hoc Q. Catulum, homi-
nem sapientissimum, atq; amplissimum, fugit: qui, Cne.
Pompeio, viro fortissimo, et clarissimo, de tribunitiā po-
testate reserēte, cū esset sententiā rogatus, hoc initio est
summa, cum auctoritate vsus: patres cōscriptos iudicia
malè et flagitiose tueri: quod si in rebus iudicandis popu-
li R. existimationi satisfacere voluissent, non tanto pere-
nones

Ex causis

Exclamatio
cum indigna-
tione.

Cōpar. à simi-
liter desinēs.
& agnomi-
tio simul.

Percussio p
amplificatio-
nē, & enume-
rationem.

Ex causis
A iudicio.
Po. Ro.

A Catuli test
famento.

ACTIO PRIMA

A testimonio
Pompeij.

hominem leg-
git Alcon.

Sententia.

A iudicij ge-
nere.

A rei perso-
na.

Repetitio p
dissolutione.

Promissio
ad fidem.

homines fuisse tribuniciâ potestâtê desideraturos. ipse
deniq; Cn. Pompeius, cum primâ concionem ad urbem
consul designatus habuit: ubi, id quod maximè expecta-
ri videtur, ostendit se tribuniciam potestatem restitu-
turû, factus est in eo strepitus, & grata concionis ad-
miratio. idem in eadem cōcione cum dixisset, popu-
latis, vexatisq; esse provinciâs, iudicia autem turpia, et
flagitiosa fieri, ei rei se providere, ac consulere velle: tû
verò non strepitu, sed maximo clamore suam populus
R. significavit voluntatē. nunc autem homines in specu-
lis sunt: observant, quemadmodû unusquisq; vestrum
gerat in retinenda religione, conservandisque legibus:
vident, adhuc post legem tribuniciam unum* senatorem
vel tenuissimum esse damnatum. quod tamen si non re-
prehendunt, tamen magnopere, quod laudent, non ha-
bēt: nulla est enim laus, ubi esse integrum, ubi nemo est,
qui aut possit, aut conetur corrumpere. hoc est iudiciû,
in quo vos de reo, populus R. de vobis iudicabit. in hoc
homine statuetur, possit ne senatoribus iudicantibus ho-
mo nocentissimus, pecuniosissimusq; damari. deinde
est huiusmodi reus, in quo homine nihil, sit præter sum-
ma peccata, maximâq; pecuniam: vt, si liberatus sit,
nulla alia suspicio, nisi ea, quæ turpissima est, residere
possit. non gratia, non cognatione, nō alijs rectè factis,
non deniq; aliquo mediocri vitio tot tantâq; eius vitia
subleuata esse existimabuntur. postremò ego causâ sic
agam iudices: eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita ma-
gnas, ita manifestas proferam, vt nemo à vobis, vt istum
absoluatis, per gratiam conetur contendere. habeo au-
tem certam viam, atq; rationē, qua omnes illorum co-
matus inuestigare & consequi possim. ita res à me age-
tur,

IN VERREM.

75

tur, vt in eorum consilijs omnibus non modò aures ho-
minum, sed etiâ oculi P. R. interesse videantur. vos ali-
quot iam per annos conceptam huic ordini turpitudi-
nē, atq; infamiâ delere, ac tollere potestis. constat inter
omnes, post hæc cōstituta iudicia, quibus nunc vimur,
nullû hoc splendore, atq; hac dignitate cōsiliū fuisse.
hic si quid erit offensum: omnes homines nō iam ex eo-
dem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest,
sed aliû omnino ordinem ad res iudicandas quæredum
arbitrabuntur. quapropter primû ab dijs immortalibus,
quod sperare mihi videor, hoc idem iudices* peto,
vt in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iam
pridē inuentus est, reperiat. deinde, si plures impro-
bi fuerint, hoc vobis, hoc populo R. iudices confirmo,
vitam mehercule mihi prius, quàm vim, perseuerantiâ
quæ ad illorum improbitatem persequendam desutu-
ram. verum quod ego laboribus, periculis, inimicijsq;
meis tû, cum admissum erit, dedecus seuerè me persecu-
turum esse polliceor: id ne accadat, tu tua sapientia, au-
thoritate, diligentia M. Glabrio potes providere. susci-
pe causam iudiciorû: suscipe causam seueritatis, inte-
gritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus, vt is
hoc iudicio probatus, cum P. R. & in laude, & in gra-
tia esse possit. cogita, qui sis, quo loco sis, quid dare P.
R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paterna
legis Acilie veniat in mentem: qua lege populus R. de
pecunijs repetundis, optimis iudicijs, seuerissimisq; iu-
dicibus usus est. circumstât te summæ auctoritates, quæ
te obliuisci laudis domesticæ nō sinant, quæ te dies, no-
ctesq; commoneant, fortissimum tibi patrem, sapien-
tissimum auum, grauissimum socerum fuisse. quare se
Glabrio-

Evidentia.

A facultate.

A dignitate
iudicis.

79.b

al. epto.
Peritio uches
mens.

Corruptoris
bus iudicio-
rum minatur.

Articulus.

Interpretatio

Hortatio per
omnes locos
ducta.

Dissolutio

ACTIO PRIMĀ

*In singulis di-
ctum, ad sin-
gula relatum.*

*Apparat⁹ ad
accusationē,
ubi agēdi mo-
dum sibi iudi-
cibusq; prae-
scribit.*

*Nova agēdi
forma, cōpen-
dit et breuita-
tis gratia.*

Glabrionis patris vim, et acrimoniam ceperis ad re-
sistendum hominibus audacissimis: si autem Scauola pru-
dentiam ad prospiciendas insidias, quae tuae, atque horum
famae comparantur, si soceri Scauri constantiam, ut ne-
quis te de vera, et certa possit sententia dimouere: in-
telliget populus R. integerrimo, atque honestissimo prae-
tore, delectoque consilio, nocenti reo magnitudinem pe-
cuniae plus habuisse momenti ad suspicionem criminis,
quam ad rationem salutis: mihi certum est non commit-
tere, ut in hac causa praetor nobis, consiliūque mutetur.
non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos ad-
huc serui designatorum consulum non mouerunt, cum
eos nouo exemplo uniuersos accesserent, eos tū lictores
consulum vocent, ut homines miseri, antea socij, atque
amici populi R. nunc serui ac supplices, non modò ius
suum fortunaeque omnes eorum impetio amittant, verum
etiam deplorandi iuris sui potestatem non habeant.
non finem profecto, causae à me peroratae. x x x die-
bus interpositis, tum nobis, denique respondeant, cum ac-
cusatio nostra in obliuione diuturnitate adducta sit.
non committam, ut tum res iudicetur, cum haec frequen-
tia totius Italiae Roma discesserit, quae conuenit uno tē-
pore undique, comitiorum, ludorum, censendi-
que causa huius iudicij et laudis fructum, et offensionis pe-
riculum, uestrum: laborem, sollicitudinemque nostram:
scientiam quid agatur, memoriamque quid à quoque di-
ctum sit, omnium puto esse oportere. faciam hoc non
nouum. sed ab ijs, qui nunc principes nostrae ciuitatis
sunt, ante factum, ut testibus utar statim. illud à me no-
uum iudices cognoscetis, quòd ita testes constituam, ut
crimē totum explicē. ubi id interrogando, argumentis:

atque

IN VERREM.

70

atque oratione firmauero, tum testes ad crimē accommo-
dem, ut nihil inter illam uisitatā accusationem, atque hanc
nouam intersit, nisi quòd in illa tunc, cum omnia dicta
sunt, testes dantur, hic in singulas res dabuntur, ut illis
quoque eadē interrogandi facultas, argumentandi, dicen-
di-
que sit. si quis erit, qui ppetuā orationē, accusationēque
desideret: altera actione audiet, nunc id, quod facimus,
ea ratione facimus, ut malitiae illorum consilio nostro oc-
curramus, necessario fieri intelligat. haec primae actio-
nis erit accusatio. Dicimus C. Verrem, cum multa libidinosē,
multa crudeliter in ciues R. atque in socios, multa in de-
os, hominesque nefarie fecerit, tum praeterea quadringē-
ties sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus
hoc tabulis, priuatis publicisque auctoritatibus ita uobis
planum faciemus, ut hoc statuatis, etiam si spatium ad
dicendum nostro commodo, uacuosque dies ha-
buissemus, tamen oratione longa nihil
opus fuisse. Dixi.

*Accusationis
caput.*

ON hic finitur prima actio. induci enim sunt à
Cicerone testes, et cetera ad singula crimina pro-
banda: quae quidē in oratione conscribere nullius
fuit elegātie. Hos agēdi modo, tantisque rebus stupe-
factus Hortensius, defensionē omisisse dicitur, Ver-
res in exilium abiisse. Tullius uerò metuens, ne tam
tum negotium penē tacitū preteriret, auxit Verrem cōperendina-
tioni praesto fuisse, iterum defensum, iterum accusatum, ut quem
admodum uictoriae consuluerat, breuitate dicendi, ita laudē elo-
quentiae tanquā repetita accusatione cōsequeretur. Hac de causa
hae sequentes accusationum libros conscripsit.

ACTIO

ACTIO INIS II

IN VERREM LIB. I.

ORATIO VI.

De prætura urbana.

Status edies
sturalis.
Exordiu est
fictu. Verrem
nimis, pier
omniū excep
tionē adel
se, & conu
sum defendi

EMINEM vestrum ignorare arbitror
iudices, hunc per hosce dies sermonem
vulgi, atque hanc opinionem P. R. fuisse,
C. Verrem altera actione responsurum
non fuisse, neque ad iudicium affuturum. quæ fama
non iccirco solum emanarat, quod iste cerē statuerat,
ac deliberauerat, non adesse: verum etiam quod
nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam im
pudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs crimini
bus, tam multis testibus cuius, ora iudicium aspicere,
aut os suum populo R. ostendere auderet. est idem Ver
res, qui fuit semper, vt ad audendum proiectus, sic para
tus ad audiendum: præstò est, respondet, defenditur: ne
hoc quidē sibi reliqui fecit, vt in rebus turpissimis, cum
manifesto teneatur, si reticeat, & absit, tamen impu
dentia suæ pudentem exitum quæsisse videatur, patior
iudices, & non molestè fero, me laboris mei, vos virtus
tis vestrae fructum esse laturos: nam si iste id fecisset,
quod primo statuerat, vt non adesset: minus aliquanto
quàm mihi opus esset, cognosceretur, quid ego in hac
accusatione comparanda, constituendaque elaboras
sem: vestra verò laus tenuis planè, atq; obscura iudices
esset: neq; enim hoc à vobis populus R. expectat, neq;
eo potest esse contentus, si cōdemnatus sit is, qui adesse
noluerit, & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus
defendere, immò verò ad sit, respōdeat, summis opibus,
summo

Agnomina
tio.

Ad ppositu
subiecta ra
tio.

Concessio:
ad confians
dam inu

IN VERREM LIB. I.

77

summo studio potentissimorum hominum defendatur:
certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate,
vestra integritas cum istius pecunia, testium constantia
cum illius patrōnorum minis, atq; potētia, tum demum
illa victa videbuntur, cum in contentione certamenq;
venerint. absens si iste esset damnatus, nō tam ipse sibi
cōsuluisse, quàm inuidisse vestrae laudi videretur: neq;
enim salus ulla maior reip. hoc tēpore reperiri potest,
quàm populum R. intelligere, diligenter reiectis ab ac
cusatore, iudicibus, socios, leges, remp. senatorio consi
lio maxime posse defendi. neq; tanta fortunis omnium
perniciēs potest accidere, quàm opinione populi R. ra
tionem veritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc or
dine abiudicari. itaq; mihi videor iudices, magnam, et
maxime agram, & propè depositam reip. partē susce
pisse, neq; in eo magis meæ, quàm uestrae laudi existi
mationeq; seruisse: accepsi enim ad inuidiam iudiciorū
leuandā, vituperationeq; tollendā, vt cum hæc res pro
volūtate populi R. esset iudicata, finis aliquādo iudicia
riaē cōtrouersiaē cōstitueretur: postremò, vt cū esset hoc
iudicatum, aliqua ex parte mea diligētia, cōstitutā au
thoritas iudiciorū videretur. etenim sine dubio iudices;
in hac causā ea res in discrimen adducitur. reus est e
nim homo nocētissimus: q si cōdēnatur, desinēt homi
nes dicere, his iudicijs pecuniā plurimū posse: sin ab
soluitur, desinemus nos de iudicijs trā. ferendis recusa
re, tamen si de absolutiōe istius neq; ipse iam sperat, nec
populus R. metuit, de impudētia singulari q; adest, q;
respondet, sunt q mirētur: mihi pro cetera eius audacia
atq; amētia ne hoc qdem mirandū videtur: multa enim
et in deos, & in homines impiē nefarieq; cōmisit. quo
rum sce

inuidia, cons
tentione diffe
rentium ci
nata.

Articulus.

Interpretatio
Concilhat tis
bi iudices.

Correctio cri
minosa.

Vetris impu
dētia causas
enumerat

ACTIONIS II.

amplificatio,
a deorum im-
mortalium no-
luntate,

rum scelerum poenis agitur, & a mente consilioq; de-
ducitur. agunt eum praecipite poenae civium R. quos par-
tim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim
implorantes iura libertatis et civitatis in cruce sustulit.
rapiunt eum ad supplicium dii patrij, quod iste inuentus
est, qui e complexu parentum abreptos filios ad necem du-
ceret, & parentes pretium pro sepultura liberum po-
fceret. religiones vero, ceremoniaeque omnium sacrorum
sanorumque, violatae simulacraque deorum, quae non mo-
do ex suis templis ablata sunt, sed etiam iacent in tene-
bris ab isto reclusa, atque abdita, consistere eius animum
sine furore atque amentia non sinunt. neque iste mihi vi-
detur se ad damnationem offerre solum, neque hoc avari-
tiae supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit,
contentus esse, singularem quandam poenam istius
immanis, atque importuna natura desiderat. non id so-
lum queritur, ut isto damnato bona restituatur ijs, qui-
bus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium
expiandae, & civium R. cruciatus, multorumque
innocentium sanguis istius supplicio luendus est. non enim
furem, sed ereptorem: non adulterum, sed ex-
pugnatorem pudicitiae: non sacrilegum, sed hostem
sacrorum religionumque: non sicarium, sed crudelissimum
carnificem civium, sociorumque in vestrum iu-
dicium adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum
post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damna-
ri expediret. nam quis hoc non intelligit, istum ab-
solutum dijs hominibusque inuitis, tamen ex manibus
populi R. eripi nullo modo posse? quis hoc non
perspicit, praecclare nobiscum actum iri, si populus R.
istius unius supplicio contentus erit: ac non sic statuitur,

Raptores, les-
gatur apud
Fabium.
Amplificatio
per correctio-
nem;

non

IN VERREM. LIB. I.

78

non istum maius in sese scelus concepisse, cum sana spo-
liari, cum tot homines innocentes necarit, cum ciues R.
morte, cruciatu, cruce affecerit, cum praedonum duces
accepta pecunia dimiserit: quam eos, si qui istum tot,
tantis, tam nefarijs sceleribus coopertum iurati senten-
tia sua liberarent? non est, non est in hoc homine cuiquam
peccandi locus iudices: non is est reus, non id lepus, non id
consilium (metuo, ne quid arrogantius apud tales viros
videar dicere) ne actor quidem est is, cui reus tam nocens,
tam perditus, tam uictus aut occulte surripi, aut impu-
ne eripi possit. his ego iudicibus non probabo C. Verrem
contra leges pecunias cepisse? sustinebunt tales viros se tot
senatoribus, tot equitibus R. tot civitatibus, tot homini-
bus honestissimis ex tam illustri provincia, tot populo-
rum, priuatorumque literis non credidisse? tanta populi
R. uoluntati restituisse? sustineant. reperiemus, si istum uiu-
um ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probe-
mus, istum in quaestura pecuniam publicam Cn. Carboni
consuli datam auertisse: quibus persuadeamus, istum alie-
no nomine a quaestoribus urbanis, quod priore actione
didicistis, pecuniam abstulisse. erunt, qui & in eo quo-
que audaciam eius reprehendant, quod aliquot nomi-
nibus de capite, quantum commodum fuerit, frumenti
decumani detraxerit. erunt etiam fortasse iudices, qui il-
lum eius peculatum uel acerrime uindicandum putent,
quod iste M. Marcelli, & P. Africani monumenta, quae
nomine illorum, re uera populi R. & erant, & habe-
bantur, ex fanis religiosissimis, ex urbibus sociorum,
atque amicorum non dubitauerit auferre. emerferit
ex peculatus etiam iudicio: meditetur de decibus ho-
stium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid

Violenta &
paratio, ad
terrendos ius
dices.

Geminatio
cui repetitio
uob. uerbore.

Permistio
sive concessio:
Crimina
Verri eius
merat ut eum
evadere nullo
modo
posse ostendat,

Maleficio,

1 2

ds

de illis respondeat, quos in eorum locū subditos domū
sue reseruauit. querat, non solum quemadmodum no-
stro crimini, uerū etiā quo pacto suae cōfessionī pos-
sit mederi. meminerit, se priore actione clamore popu-
li R. infesto, atq; inimico excitatum, confessum esse du-
ces à se prae donum securi non esse percussos: se iam tū
esse veritum, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia
liberatos. fateatur id, quod negari non potest, se priuatis
hominem praedonum duces viuos, atq; incolumes domi
suae, posteaquam Romam redierit, vsq; dum per me li-
cuerit, tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse
sibi ostenderit, ego oportuisse concedam. ex hoc quoq;
euaferit, proficiscar eò, quò me iam pridē uocat popu-
lus R. de iure enim libertatis, & ciuitatis suū putat esse
iudiciū, & recte putat. confringat iste sanè vi sua con-
silia senatoria, quaestiones omnium perumpat, euolet
ex uestra seueritate. mihi credite, arctioribus apud po-
pulum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. po-
pulus Ro. qui ad vos antea producti testes, ipsis inspe-
ctantibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines ho-
nestos daret, sublatum esse in crucem dixerunt. cre-
dent omnes V & XXX tribus homini grauiſimo,
atq; ornatissimo M. Annio, qui se praesente ciuem R.
securi percussū esse dixit, audietur à populo R. vir
primarius eques R. L. Flauius, qui suam familiarem He-
rennium negociatorem ex Africa, cum eum Syracusis
amplius centum ciues R. cognoscerent, lachrymantesq;
defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussū.
probat fidem, & auctoritatem, & religionem suam.
L. Suetius, homo omnibus ornamentis praeditus, qui
iuratus apud vos dixit, multos ciues R. in latum ijs
istius

Violata li-
bertatis.

A testibus.

istius imperio crudelissimè per vim morte esse multa-
tos. hanc ego causam cū agam beneficio populi R. de lo-
co superiore, non vereor, ne aut istū vis vlla ex populi
R. suffragijs eripere, aut à me vllum munus aeditatis
amplius, aut gratius populo R. esse possit. quapropter
omnes in hoc iudicio conentur omnia: nihil est iam,
quod in hac causa peccare iudices quisquam, nisi ve-
stro periculo, possit. mea quidem ratio cum in praeteri-
tis est rebus cognita, tum in reliquis explorata, atque
prouisa est. ego meum studium in remp. iam illo tēpore
ostendi, cum longo intervallo veterem consuetudinem
retuli, & rogatu sociorū, atque amicorum, populi R.
meorum autem necessariorum, nomen hominis auda-
cissimi detuli. quod meū factum lectissimi iuri, atq; orna-
tissimi, quo in numero è vobis complures fuere, ita pro-
barunt, ut ei, qui istius quaestor fuisset, & ab isto lesus
inimicitias iustas persequeretur, non modò deferendi
nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet
facere potestatem. in Siciliam sum inquirendi causa
profectus: quo in negotio industriam meam celeritas
reditionis, diligētiam multitudo literarum, & testium
declarauit: pudorem verò, ac religionem, quòd cum ve-
nissem senator ad socios populi R. qui in ea provincia
quaestor fuisset, ad hospites meos, ac necessarios cau-
se communis defensor deuerti potius, quàm ad eos, qui
à me auxilium petiissent, nemini meus aduentus labo-
ri aut sumptui neque publicè, neque priuatim fuit. vim
in inquirendo tantam habui, quantam mihi lex da-
bat, nō quantam habere poteram istorum studio, quos
iste vexarat. Romani vt ex Sicilia redij, cū iste, atq; isti-
us amici, homines lauti et urbani, sermones huiuscemo-
di dis-

Conclusio su-
periorum.

A suo in Rē
pub. studio, si
bi fidē et aus-
toritatem cō-
ciliat.

*Caecilium
intelligit.

Subiectio,
qua officij
sui causas
reddidit.

A signis, suū
studium pro-
bat.

ACTIONIS II.

Notatio: illu-
stres, noti.

Iudices com-
mendat.

Sui iuris sen-
tentiaq; id
est, iustos, se-
natos, cōstan-
tes.

A signo & P.
R. iudicio.

di dissipassent, quo animos testium retardarent, me ma-
gna pecunia à vera accusatione esse deductum: tametsi
probabatur nemini, quod ex Sicilia testes erant ij,
qui quaestorem me in provincia cognouerant, & hinc
homines maxime illustres, qui ut ipsi noti sunt, sic no-
strum vnumquemq; optime norunt: tamen vsque eò ti-
mui, ne quis de mea fide, atq; integritate dubitaret, do-
nec ad reiiciendos iudices venimus. sciebam, in reiicie-
dis iudicibus nonnullos memoria nostra passionis su-
spicionem non vitasse, cum in ipsa accusatione eorum
industria, ac diligentia probaretur. ita reieci iudices, ut
hoc constet, post hunc statum reip. quo nunc utimur,
simili splendore, & dignitate consilium nullum fuisse,
quam iste laudem communem ait sibi esse mecum: qui
cum P. Galbam iudicem reiiecisset, M. Lucretium reti-
nuit: & cum eius patronus ex eo quaereret, cur suos fa-
miliarissimos Sex. Peduccum, Qu. Cōfidium, Q. Iunium
reiici passus esset, respondit, quod eos in iudicando ni-
miam sui iuris, sententiaq; cognosceret. itaq; iudicibus
reiectis sperabam iam onus meum vobiscum esse. com-
mune: putabam: non solum notis, sed etiam ignotis pro-
batam meam fidem esse & diligentiam: quod me nō fe-
sellit: nam comitijs meis, cū iste infinita largitione con-
tra me uteretur, populus R. iudicauit istius pecuniam,
quae apud me cōtra fidem meam nihil potuisset, apud
se contra honorem meum nihil posse debere. quo qui-
dem die primum iudices, citati in hunc reum cōsedistis,
quis tam inimicus huic ordini fuit, quis tam nouarum
rerum, iudiciorum, iudicumq; cupidus, qui non conspe-
ctu, confessuq; uestro cōmoueretur: cū in eo uestra mihi
dignitas fructu diligentiae referret, id sum affectus, ut

una

IN VERREM LIB. I. 80

una hora, qua capi dicere, reo quidaci, pecunioso, pro-
fuso, perdito spem iudicij corrumpendi praeciderem:
ut primo die testium tanta numero citato populus R.
iudicaret, ipso absoluto Rem. stare non posse: ut alter
dies amicis istius, & defensoribus non modò spem vi-
ctoriae, sed etiam voluntatem defensionis auferret: ut
tertius dies sic hominem prosterneret, ut morbo simu-
lato, non quid responderet, sed quemadmodum non re-
sponderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his cri-
minibus, his testibus, & vrbanijs, & provincialibus,
sic obrutus, atque oppressus est, ut his ludorum die-
bus interpositis, nemo istum comperendinatum, sed
condemnatum iudicaret, quapropter ego, quod ad me
attinet iudices, vici: non enim spolia C. Verris, sed exi-
stimationem populi R. concupiui. meum fuit, cum caus-
sa accedere ad accusandum: quae causa fuit iustior,
quàm à tam illustri provincia defensorem constitui &
deligi: reip. consulere: quid iam reip. honestius, quàm
in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius
damnatione totus ordo cum populo R. & in laudem, et
in gratia posset esse: ostendere, ac persuadere, hominem
nocentem adductum esse: quis est in populo R. qui hoc
non ex priore actione abstulerit, omnium antè damna-
torum scelera, furti, flagitia, si in unum locum conse-
rantur, vix cū huius paxua parte aequari, conferriq;
posse? vos, quod ad vestram famam, existimatio-
nem, salutemq; cōmunem pertinet iudices, prospicite,
atq; consulite. splendor uester facit, ut peccare sine sum-
mo reip. detrimento ac periculo non possitis: non enim
potest sperare populus R. esse alios in senatu, qui rectè
possint iudicare, uos si nō potueritis necesse est, cū de to

Articulus.

Progressio.

Agnomina-
tio.

Subiectio.

Amplificatio
Abstulerit.
id est, cognos-
uerit.

Hortatur ab
honesto iudi-
ces, ut Verrē
condemnent.

I. Occupatio.

Probare, id
est ostendere,
A futuro pe-
tulo.Excusat her-
tationis liber-
tate, & caus-
sam reſcit, in
aduerſarios.II.
Occupatio.III.
Occupatio,
qua Hortenſi
querelas elu-
dit.
Querere, id
est, expoſui-
labis.

to ordine deſperarit, aliud genus hominum, atq; aliam
rationem iudiciorum requirat. hoc ſi uobis ideo lenius
uidetur, quod putatis onus eſſe graue, & incommodum,
iudicare: intelligere debetis, primū intereſſe, utrum id
onus uoſmetipſi reieceritis, an, quod probare populo
R. fidem ueſtram, & religionem non poteritis, eo uo-
bis iudicandi poteſtas erepta ſit. deinde etiam illud cogi-
tate, quāto periculo uenturi ſimus ad eos iudices, quos
propter odium ueſtri populus R. de uobis uoluerit iu-
dicare. uerum uobis dicam, id quod intellexi iudices, ho-
mines ſcitote eſſe quosdam, quos tantum odium ueſtri
ordinis teneat, ut hoc palam iam diſtiterit, ſe iſtum quem
ſciant eſſe hominē improbiſſimū, hoc uno nomine ab-
ſolui uelle: ut ab ſenatu iudicia per ignominia, turpitu-
dinemq; auferantur. Hec me iudices, pluribus uerbis uo-
biſcum agere coegit non timor meus de ueſtra fide, ſed
ſpes illorum noua: quæ cum Verrem à porta ſubito ad
iudicium retraxiſſet, nonnulli ſuſpicati ſunt, non ſine
cauſa illius conſilium tam repente eſſe mutatum. nunc
ne nouo querimonie genere uti poſſit Hortenſius, &
ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accuſator:
nihil eſſe tam periculoſum fortunis innocentium, quā
tacere aduerſarios: & ne aliter, quā ego uelim, meum
laudat ingenium, cum dicat, me, ſi multa dixiſſem, ſuble-
uaturū fuiſſe eum, quem contra dicerem, quia nō dixe-
rim, perdiſſe: morem illi geram: utar oratione perpe-
tua, non quoniam hoc ſit neceſſe, uerū ut experiar, utrū
ille ſeruat moleſtius, me tunc tacuiſſe, an nunc dicere. hic
ſortasſe eris diligens, ne quam ego horam de meis le-
gitimis horis remittam: niſi omni tempore, quod mi-
hi lege conceſſum eſt, abuſus ero, querere, deum atque
hominum

hominū fidē implorabis, circumueniri. C. Verrē, quod
accuſator nolit tā diu, quā diu liceat, dicere: quod mi-
hi lex mea cauſa dedit, eo mihi nō uti nō licebit? nā ac-
cuſandi mihi tēpus mea cauſa datum eſt, ut poſſem ora-
tione mea crimina cauſaq; explicare. hoc ſi nō utor,
non tibi iniuriam facio, ſed de meo iure aliquid, & com-
modo detraho. cauſam enim inquit, cognosci oportet.
eare quidem, quod aliter cōdemnari reus, quamuis ſit
nocens, non poteſt. id igitur tu moleſtē tulisti, à me ali-
quid factum eſſe, quod minus iſte cōdemnari poſſet: nam
cauſa cognita poſſunt multi abſolui: incognita quidem
cōdemnari nemo poteſt, adimo enim comperendinātū:
quod habet lex in ſe moleſtiſſimum, bis ut cauſa dica-
tur, quod aut mea cauſa potius eſt cōſtitutū, quā tua:
aut nihilo tua potius, quā mea. nam ſi, bis dicere, eſt
commodum: certē utriusq; cōmune eſt. ſin enī, qui poſte-
rius dixit, opus eſt redargui: accuſatoris cauſa, ut bis
ageretur, cōſtitutum eſt. uerum, ut opinor, Glaucia pri-
mus tulit, ut cōperendinaretur reus. antea uel iudicari
primò poterat, uel, amplius, pronunciari. uiram igitur
putas legē molliorem? opinor, illā ueterē: qua uel citò
abſolui, uel tardē cōdemnari licebat. ego tibi illā Acilia
legē reſtituo: qua lege multi ſemel accuſati, ſemel dicta
cauſa, ſemel auditis teſtibus, cōdemnati ſunt, nequaquā
tam manifeſtis, neq; tantis criminibus, quantis tu cōuin-
ceris. puta te non hac tam atroci, ſed illa lege mitiſſima
cauſam dicere. accuſabo, reſpōdebis. teſtibus editis, ita
mittam in conſilium, ut, etiam ſi lex ampliandi faciat
poteſtatem, tamen iſti turpe ſibi exiſtiment, non primò
iudicare. uerū ſi cauſam cognosci opus eſt, parū
ne cognita eſt: diſſimulamus Hortenſi: quod ſepe in di-
cendo

A Lege.

A fine.

IIII.
Occupat, ut
diluatur.Locus com-
munis.Dilemma per
commutatio-
nem.V.
Occupatio.Lex Acilia
atrox.Lex Glaucia
mitis.

Propositio.
Causa repe-
tundarum aut
peculatus ta-
bulis & testi-
bus agi solet.

Narratio fas-
ta ad propo-
sitionem osten-
dendum.

accidit.

Ex intentio-
ne & depul-
sione, nihil ef-
fici posse, nisi
ad hanc contin-
entia causarum,
id est, appro-
bationes.

Assumptio
cum approba-
tione.

cendo experti sumus. quis nos magnopere attendit vi-
quam, in hoc quidē genere causarum, ubi aliquid ere-
ptum aut ablatū à quopiā dicitur: nonne aut in tabulis
aut in testibus omnis expectatio iudicum est? dixi pri-
ma actione, me planum esse facturum. C. Verrem h- s
quadringenties contra legē abstulisse. quid? hoc planius
egissem, si ita narrassem. Dio quidam fuit Haecsinus:
qui, cum eius filio, prætorē Sacerdotē, hereditas à pro-
pinquo permagna uenisset, nihil habuit neque negotij,
neq; controuersia. Verres simul ac tetigit provinciam,
statim Messana literas dedit, Dionem euocauit, calum-
niatores ex sinu suo apposuit, qui illam hereditatem
Veneri Erycinæ commissā esse dicerēt. hac de re ostē-
dit se ipsum cogniturū, postū deinceps totā rem expli-
care, deinde ad extremū id, quod* accedit, dicere: Dio-
nē h- s decies centena millia numerasse, ut causā cer-
tissimam obtineret: præterea greges equarū eius istum
abigendos curasse: argētī vestisq; stragulae quod fuerit
curasse auferendum. hæc neq; cum ego dicere, neq; cum
tu negares, magni momēti nostra esset oratio. quo tem-
pore igitur aures iudex erigeret, animūq; attenderet?
cum Dio ipse prodiret: cū ceteri, qui tum in Sicilia ne-
gotijs Dionis interfuisent: cum per eos ipsos dies, per
quos causam Dio diceret, reperiretur, pecunias sum-
psisse mutuas, nomina sua exegisse, prædia vendidisse:
cum tabulae virorum bonorum proferrentur: cum, qui
pecuniam Dioni dederunt, dicerent se iam tum audisse
eō nummos sumi, ut Verri darentur: cum amici hospi-
tes patroni Dionis, homines honestissimi, hæc eadē se
audisse dicerent. opinor, cum hæc fieret, tū uos audire-
tis, sicut audistis, tum causa agi videretur. sic à me sunt
acta

acta omnia priore actione, ut in criminibus omnibus
nullum esset, in quo quisquam vestrum perpetuam ac-
cusationem requirat. nego esse quicquam à testibus di-
ctum, quod aut uestrū cuipiā esset obscurū, aut cuius-
quā oratoris eloquētiā quæreret. etenim sic meipsum
egisse memoria tenetis, ut in testibus interrogādis om-
nia crimina proponerē, & explicarē: ut, cum rem to-
tam in medio proposuiss. m, tum deniq; testem interro-
garē. itaq; non modò vos, quibus est iudicandū, nostra
crimina tenetis: sed etiam populus R. totam accusatio-
nem causāq; cognouit. tametsi ita de meo facto loquor
quasi ego illud mea voluntate potius, quā uestra iniu-
ria adductus fecerim. interposuistis accusatorem. qui,
cū ego mihi c et x dies solos in Siciliam postulassem,
c et viii sibi in Achaia postularet: menses mihi tres
cum eripuissetis, ad agendum maxime appositos, reli-
quum omne tempus huius anni me vobis remissurū pu-
tastis, ut, cum horis nostris nos essemus usi, tu binis lu-
dis interpositis, quadagesimo post die responderes: de-
inde ita tēpus duceretur, ut à M. Glabrione prætorē &
à magna parte horū iudicū ad prætorē aliū, iudicesq;
alios veniremus. hæc si ego non vidissem: si me nō omnes
noti ignotiq; monuissent, id agi, id cogitari, in eo labo-
rari, ut res in illud tēpus reijceretur: credo, si meis ho-
ris in accusando uti voluissem, uererer, ne mihi crimi-
na nō suppeterēt, ne oratio deesset, ne nox uiresq; defi-
cerent, ne, quē nemo prima actione defendere ausus es-
set, eum ego bis accusare nō possem. ego meū cōsiliū tum
iudicibus, tum populo R. probaui. nemo est, qui alia ra-
tione istorū iniuriæ, atq; impudētiæ potuisset obfisti ar-
bitretur: etenim qua stultitia fuisset, si quam diem, qui

Conclusio si-
ue cōplexio
argumentatio-
nis.
Correctio.

Quo pacto
Hortensius as-
sentiendi ratio-
nem eluiderit.

Interpretatio.

A iudicū &
populi iudici-
cio.

ACTIONIS II.

Propositio
cū præmun-
tione ad accu-
sationē, pteri-
tione admes-
dū criminosa

Mirā uerbo-
rum uarietate
attende,

Partitio ac-
cusationis.

Confirmatio
primi mem-
bri, quid ege-
rit in Asiatis
ca quaestura
Verres,

istum eripiendum redemerunt, in cautione viderunt,
cū ita cauerent, SI POST CALEND. IAN. IN
CONSILIVM IRETVR: in eam diē ego, cum po-
tuissē vitare, incidissē: nunc mihi tēporis eius, quod
mihi ad dicēdum datur, quoniam in animo est causam
omnem exponere, habēdā ratio est diligētē. itaq; pri-
mum illum actum istius uitae turpissimū, & flagitiosissi-
mum prae-termittā: nihil à me de pueritia sua flagitijs,
peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescētia sua:
quae qualis fuerit, aut meministis, aut ex isto, quem sui
simillimū produxit, recognoscere potestis. omnia prae-
teribo, quae mihi turpia dictu videbuntur: neq; solū,
quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere,
cōsiderabo. uos quaeso date hoc, & concedite pudori
meo, ut aliquā partē de istius impudentia reticere pos-
sim. omne illud tēpus, quod fuit antequam iste ad magi-
stratus, remq; publicā accessit, habeat per me solutū,
ac liberum, sileatur de nocturnis eius bacchationibus,
ac vigilijs: lenonū, aleatorum, perductorū nulla men-
tio fiat: damna, dedecora, quae res patris eius, etas i-
psius pertulit, praetereatur: lucretur indicia ueteris im-
pudētia, patiaturs eius uita reliqua me hanc tantā iacturā
crimini facere. Quaestor Cn. Papirio consule fuisti ab-
hinc annos quatuordecim. ex ea die ad hanc diem quae
fecisti, in iudicium uoco. hora nulla uacua à furto, à sce-
lere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni con-
sumpti in quaestura, & legatione Asiatica, & praetura
urbana, et praetura Siciliensi. quare haec eadē erit qua-
dripartita distributio totius accusationis meae. Quae-
stor, ex S.C. prouinciā sortitus es: obtigit tibi cōsularis:
ut cū cōsule Cn. Carbone esses, eaq; prouinciā obtine-
res. erat

IN VERREM LIB. I.

82

res. erat tum dissensio ciuium: de qua nihil sum dictu-
rus, quid sentire debueris: vnum hoc dico, in eiusmodi
tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malles sen-
tire, atq; defendere. Carbo grauitē ferebat, sibi quae-
storē obtigisse, hominē singulari luxuria, atq; inertia:
ueruntamē ornatē cum beneficijs officijsq; omnibus.
ne diutius teneā, pecunia attributa numerata est: profu-
ctus est quaestor in prouinciā: venit in Galliā expecta-
tus ad exercitum consulare cū pecunia: simul ac pri-
mum ei occasio visa est, (cognoscite hominis principiu
magistratum gerendorum, & reipub. administrandae)
auersa pecunia publica quaestor consulem, exercitum,
prouinciāq; deseruit. video, quid egerim: erigit se: spe-
rat sibi auram posse alienam afflari in hoc crimine uo-
luntatis assensionisq; eorū, quibus Cn. Carbonis mor-
tui nomen odio sit: quibus illam relictionem, proditio-
nemq; consulis sui gratam sperat fore. quasi verō id cu-
piditate defendendae nobilitatis, aut studio partium fe-
cerit, ac non apertissimē consulem, exercitum, prouin-
ciāq; compilarit, & propter impudentissimum fur-
tum aufugerit: est enim obscurum, aut eiusmodi factum
eius, ut possit aliquis suspicari, C. Verrē, quod ferre no-
uos homines nō potuerit, ad nobilitatem, hoc est ad su-
os transisse, nihil fecisse propter pecuniam. uideamus,
rationes quemadmodum retulerit: iam se ipse ostēdet,
quamobrem C. Carbonem reliquerit: iam se ipse indica-
bit. primū breuitatē cognoscite. ACCEPI, inquit: VI-
CIES DVCENTA XXX. QVINQVE MIL-
LIA QVADRINGENTOS XVII. NUM-
MOS: DEDI STIPENDIO, FRUMENTO,
LEGATIS, PRO QVABSTORE, COHOR-

Primum cri-
men peculia-
ris.

Parenthesis
ad indigna-
tionem.

Occupat, ut
dilatet.

A breuitate
rationum.

ACTIONIS II.

ALDECIES

TI PRAETORIAE H-S * MILLE SEX
CENTA TRIGINTA QVINQUE MIL-
LIA QVADRINGENTOS XVII. NVM
MOS RELIQUI ARIMINI H-S SEXCENTA

Rationes a
morte reuel-
lit.

MILLIA. hoc est rationes referre? hoc modo aut e-
go, aut tu Hortensi, aut quisquam hominum retulit?
quid est hoc? quæ impudentia? quæ audacia? quod exē-
plum ex tot hominum rationib. relatis huiusmodi estē
illa tamen H-S sexcenta millia, quæ ne falsò quidē po-
tuit, quibus data essent, describere, quæ se Arimini scri-
bit reliquisse, quæ ipsa H-S sexcēta millia reliqua facta
sunt, neq; Carbo attigit, neq; Sylla vidit, neq; in æra-
rium relata sunt, oppidum sibi elegit Arimnum, quod
tūc, cū iste rationes referebat, oppressum direptumq;
erat, non suspicabatur id, quod nunc sentiet, satis mul-
tos ex illa calamitate Ariminensum testes nobis in hāc
rem reliquos esse. recita denuò. P. LENTVLO L.

TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS RA-
TIONVM RELATARVM. recita. EX S. C. ut hoc
pacto rationem referre liceret, eo Syllanus repente
factus est, nō vt honos, & dignitas nobilitati restitueret-
tur, quod si illinc inanis profugisses, tamē ista tua fuga,
nefaria proditio cōsulis tui scelerati iudicaretur. malus
ciuis, improbus cōsul, seditiosus homo Cn. Carbo fuit.
fuerit alijs: tibi quādo esse coepit? postea quā tibi pecu-
niā, rem frumentariā, rationes omnes suas, exercitiūq;
commisit: nam si tibi antea displicuisset, idem fecisses,
quod anno post M. Piso quæstor, cū L. Scipioni cōsu-
li obtigisset: nō attigit pecuniā: non ad exercitum pro-
fectus est: quod de repub. sensit, ita sensit, ut nec fidē su-
am, nec morem maiorum, nec necessitudinem sortis Le-
deret.

A signo.

Ab exēplo.

IN VERREM LIB. I. 84

deret. etenim si hæc perturbare omnia, & permiscere
volumus totā vitā periculosam, insidiosam, infestamq;
reddemus, si nullā religionē sors habebit, nullam so-
cietatem coniunctio secundæ, dubiæq; fortunæ, nullam
auctoritatem mores, atque instituta maiorum, omnium
est communis inimicus, qui fuit hostis suorum. nemo
unquam sapiens proditori credendum putavit. ipse Syl-
la, cui aduentus istius gratissimus esse debuit, ab se homi-
nem, atq; ab exercitu suo remouit, Beneuenti esse ius-
sit apud eos, quos suis partibus amicissimos esse intelli-
gebat, vbi iste summæ rei, causæq; nocere nihil posset.
ei postea præmia tamē liberaliter tribuit: bona quedam
proscriptorum in agro Beneuentano diripienda con-
cessit: habuit honorem vt proditori, non ut amico fidē,
nunc, quamuis sint homines, qui mortuum Cn. Carbo-
nem oderint: tamen hi debēt, non quid illi accidere vo-
luerint, sed quid ipsis in tali re metuendum sit, cogitare.
commune est hoc malum, communis metus, commune
periculū, nullæ sunt occultiores insidiæ, quā cæ, quæ
latēt in simulatione officij, aut in aliquo necessitudinis
nomine. nam eū, qui palam est aduersarius, facile cauē-
do vitare possis: hoc verò occultum, intestinum, ac do-
mesticum malum non modò nō existit, verum etiam op-
primit antequā perspicere, atq; explorare potueris. itā
ne verò tu, cū quæstor ad exercitiū missus sis, custos nō
solum pecunie, sed etiam cōsulis: particeps omnium
rerum, consiliorumq; fueris, habitus sis in liberum lo-
co, sicut mos maiorum strebat: repente relinquant: dese-
ras: ad aduersarios transeas: o scelus, o portētum in vl-
timas terras exportandum: non enim potest ea natura,
quæ tantum facinus commiserit, hoc vno scelere esse
contenta.

A cōsequen-
tibus.Sententiæ lo-
co propositio-
nis.A Syllæ
exēplo.

Traductio.

Locus cōmu-
nis de simula-
tis amicis.Ab officio
inagnationem
mouet.

Exēptum.

Secundum
Quæstionem cri-
men.

Verris perfidia.

Amplificatio
perfidie.

Secunda pars,
de Legatione
Asiatica.

cōtenta: necesse est, semper aliquid eiusmodi emolietur
necesse est, in simili audacia, perfidiaq; veretur. itaq;
idē iste, quem Cn. Dolabella postea, C. Malleolo occiso
pro quæstore habuit, (haud scio, an maior etiā hęc ne-
cessitudo fuerit, quā illa Carbonis, ac plus iudiciū vo-
lūtatis valere, quā sortis, debeat) idē in Cn. Dolabel-
lam, qui in Cn. Carbonem, fuit, nam, quæ in ipsum va-
lebant crimina contulit in illum, causāq; illius omnem
ad inimicos accusatoresq; detulit ipse in eum, cui lega-
tus, cui pro quæstore fuerat, inimicissimum, atq; impro-
bissimum testimonium dixit, ille miser cum esset: tum
proditione istius nefaria, tum improbo, & falso eius-
dem testimonio, tum multo ex maxima parte istius fur-
torū, ac flagitiorum inuidia conflagrauit. quid hoc ho-
mine faciatis? aut ad quam spem tam perfidiosum, tam
importunum animal reseruetis? qui in Cn. Carbone sor-
tem, in Cn. Delabella voluntatem neglexerit, ac viola-
rit: eosq; ambo non solum deseruerit, sed etiam prodi-
derit, atq; oppugnarit, nolite, quæso, iudices, breuitate
orationis meæ potius, quā rerū ipsarum magnitudi-
ne crimina ponderare: mihi enim properandū necessa-
riū est, ut omnia vobis, quæ mihi constituta sunt, pos-
sim exponere. quamobrē quæstura istius demonstrata,
primiq; magistratus & furto, & scelere perspecto, re-
liqua attēdite, in quibus illud tēpus Syllanarū proscri-
ptionū ac rapinarū præmittā: neq; ego istum sibi ul-
lam ex communi calamitate defensione suam sumere,
suis cum certis proprijsq; criminibus accusabo. quam-
obrem, hoc omni tēpore Syllano ex accusatione circū
scripto legationē eius præclarā cognoscite. Posteaquā
Cn. Dolabellæ provincia Cilicia constituta est, o dii
immor-

immortales, quanta iste cupiditate, quibus allegationi-
bus illam sibi legationem expugnauit? id quod Cn. Do-
labellæ principū maximæ calamitatis fuit, nam ut iste
profectus est quacūq; iter fecit, eiusmodi fuit, non ut le-
gatus populi R. sed ut quædam calamitas peruadere vi-
deretur. In Achaia (præmittam minora omnia, quorum simile forsitan alius quoque aliquid aliquando
fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium
reum diceretur, incredibile videretur) magistratum Si-
cyonium nummos poposcit, ne sit hoc crimen in Ver-
rem: fecerunt alij, cum ille non daret, animaduertit, im-
probum, sed non inauditum, genus animaduersionis vi-
det te: quæretis, ex quo genere hominū istum iudicetis.
ignem ex lignis uiridis atque humidis in loco angusto
fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, po-
puli R. socium, atque amicum, fumo excruciatum, se-
minium reliquit. Iam quæ iste signa, quas tabulas
pictas ex Achaia iussulerit, non dicam hoc loco: est al-
lius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandam
* seruatus. Athenis audistis ex æde Mineræ græde auri
pondus ablatum, dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudi-
cio: dictum: etiam æstimatum. huius consilij non modō
participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis.
Delū uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu
clām iussulit signa pulcherrima, atque antiquissima,
eaque in onerariam nauem suam conijcienda curauit.
postridie cum spoliatum sanum viderent ij, qui Delum
incolebant, grauius ferebant: est enim tanta apud eos
eius fani religio, atque antiquitas, ut in eo loco ipsum
Apollinem natum esse arbitrentur. verbum tamen fa-
cere non audebāt, ne fortē ea res ad Dolabellam ipsum

Parenthesis
ad augendam
Verris infamiam.

Primum crimē
cradelitas.

Amplificat
conditione.

Furta.

al. Separatus
Sacri legia.

m

per

A Deorum
ultione.

A conscien-
tia testimo-
nio.

Amplificatio
i tempore &
loco.
Ignorantiam
antiquitatis
Verri obijcit

Narratio fa-
bulosa ad or-
natum, & fi-
dem.

Ab exemplo

pertineret, tum subito tempestates cohortæ sunt maxi-
mè indices, ut nò modo proficisci, cum cuperet, Dola-
bella nò posset, sed vix in oppido consisteret: ita magni
fluctus eieciabantur. hic naus illa prædonis istius, onu-
sta signis religiosis, expulsa atq; eiecta fluctu, frægitur:
in litore signa illa Apollinis reperiuntur: iussu Dola-
belle reponuntur: tempestas sedatur: Dolabella Delo
proficiscitur. non dubito, quin, tametsi nullus in te sen-
sus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc
tamen in metu periculoq; tuorum tibi scelerum ueniat
in mentem, potestne tibi ulla spes salutis commoda o-
stendi, cum recordaris, in deos immortales, quam im-
pius, quam sceleratus, quam nefarius fueris? Apollinem
ne tu Delium spoliare ausus es? illine tu templo, tam
antiquo, tam sancto, tam religioso, manus impias, ac sa-
crilegas afferre conatus es? si in pueriliis non ijs arti-
bus, & disciplinis institutus eras, ut ea, quæ literis man-
data sunt, disceres, atq; cognosceres: ne postea quidem
cum in ea ipsa loca venisti, potuisti accipere id, quod
est proditum memoriæ, ac literis? Latonam ex longo er-
rore, & fuga, grauidam, & iam ad pariendum uicinā,
temporib; exactis confugisse Delum, atq; ibi Apollinē
Dianamq; peperisse, qua ex opinione hominum illa
insula eorum deorum sacra putatur: tantaq; eius aucto-
ritas religionis & est, & semper fuit, ut ne Persæ qui-
dem, cum bellū toti Græciæ, dijs, hominibusq; indixis-
sent, & mille numero nauium classem ad Delum appu-
lissent, quicquam conarentur aut violare, aut attinge-
re. hoc tu sanum depopulari homo improbissime, atq;
amentissime, audebas? fuit ulla cupiditas tanta, quæ tan-
tam exstingueret religionem? & si tum hæc non cogita-
bas, ne

bas, ne nunc quidem recordaris, nullum esse tantū ma-
lum, quod nò tibi pro sceleribus tuis iandiu debeatur?
in Asiā verò postquam venit, quid ego? aduentu istius
prandia, cœnas, equos, muneraq; commemorem? nihil
cū Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio
per vim signa pulcherrima dico abstulisse, item Bry-
thris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam,
quam eripuit) Tenem ipsum, qui apud Tenedios san-
ctissimus deus habetur, qui vrbe illam dicitur condidisse,
cuius ex nomine Tenedus nominatur, hūc ipsum in-
quam Tenem, pulcherrimè factum, quem quondam in
Comitio vidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis,
illa verò expugnatio sanæ antiquissimi & nobilissimi
Iunonis Samiæ, quam luctuosa Samijs fuit: quam acer-
ba toti Asiæ? quam clara apud omnes? quam nemini
vestrum mandita? de qua expugnatione cum legati ad
C. Neronem in Asiam Samo venissent, responsum tu-
lerunt: eiusmodi querimonias, quæ ad legatum populi
Romani pertinerent, non ad prætorem, sed Romanæ
deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quæ signa su-
stulit? quæ cognoui egomet apud istum in adibus nu-
per, cum obsignandi gratia venissem. quæ signa nunc
Verres ubi sunt illa quero, quæ apud te nuper ad om-
nes colūnas, omnibus etiam intercolūnijs, in sylua de-
nique disposita sub dio vidimus. cur ea, quam diu alium
prætozem cum ijs iudicibus, quos in horum locū sub-
sortitus es, de te in cōsiliū iurum putasti, tam diu do-
mi fuerunt: posteaquam nostris testibus nos, quam ho-
ris tuis, vti malle uidisti, nullum signum domi reliquisti
præter duo quæ in medijs adibus sunt, quæ ipsa Samo
sublata sunt: non putasti me tuis familiarissimis in hanc

aduentus.

Asiatica fons
ta.

Tenes, Deus
de N. d. lib. 3

Repetitiones
cum interro-
gatione ad am-
plificandum.

al. subfortitu-
rus eras.
Arguit a fia-
gno.

ACTIONIS II.

rem testimonia denuntiaturus quæ tuæ domi sepe fuissent, ex quibus quærerem, signa scirent ne fuisse, quæ non esset. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum viderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra quæstorem, sectoremque pugnare: quæ de re Chæridemum Chium testimonium priore actione dicere audistis: sese, cum esset Trierarchus, et Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse unum cum isto Sami, seseque tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, et oppidum Samum, posteaque se causam apud Chios, ciues suos, Samijs accusantibus publice dixisse, eoque se esse absolutum, quod planum fecisset ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se pertinere. Apendum uetus oppidum, et nobile in Pamphylia scitis esse plenissimum signorum optimorum, non dicam, illinc hoc signum ablatum esse, et illud: hoc dico, nullum te Aspendi signum Verres reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palam, spectantibus omnibus, plostris euecta, asportataque esse. atque etiam illum Apendium citharistam, de quo sepe audistis id, quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebāt, sustulit, et in intimis suis ædibus posuit, ut etiam illum ipsum artificio suo superasse videatur. Pergæ fanum antiquissimum, et sanctissimum Dianæ scimus esse, id quoque à te nudatum, et spoliatum esse, ex ipsa Diana quod habebat auri, detractum, atque ablatum esse dico. quæ, malum est ista tanta audacia, atque amentia: quas enim sociorum, atque amicorum vrbes adisti legationis iure, et nomine: si in eas uicini cum exercitu, imperioque inuasisses, tamē opinor, quæ signa, atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuam domum, neque in sub-

▲ testibus.

Intus canere:
prouerbium.

Amplificat
ex minore.

IN VERREM LIB. I.

87

in suburbana amicorum, sed Romam in publicum deportasses. quid ego de M. Marcello loquar, qui Syracusas, urbem ornatissimam, cepit? quid de L. Scipione, qui bellum in Asia gessit, Antiochumque regem potentissimum vicit? quid de Flaminio, qui regem Philippum, et Macedoniam subegit? quid de L. Paulo, qui regem Persen uicini ac uirtute superauit? quid de L. Mummius, qui urbem pulcherrimam, atque ornatissimam Corinthum, plenissimam rerum omnium, sustulit: urbesque Achæie, Bæotiaque multas sub imperium populi Romani ditionemque subiunxit? quorum domus cum honore, et uirtute florent, signis et tabulis pictis erant uacue. at uero urbem totam, templa deorum, omnesque Italiæ partes illorum donis, ac monumentis exornatas uidemus. vereor, ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, et iam obsoleta videantur: ita enim tum æquabiliter omnes erant huiusmodi, ut hæc laus eximie uirtutis, et innocentie non solum hominum, uerum etiam temporum illorum esse videatur. P. Seruilius, vir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus est: Olynthum uicini, copijs, consilio, uirtute cepit, urbem antiquam, et omnibus rebus auctam, et ornata. recens exemplum fortissimi viri profero, nam postea Seruilius imperator Populi Romani Olynthum, urbem hostium cepit, quam tu in iisdem illis locis legatus quæstorius oppida peccata sociorum, atque amicorum diripienda ac vexanda curasti. tu quæ ex fanis religiosissimis percellus, et per latrocinium abstulisti, ea nos videre, nisi in tuis, amicorumque tuorum testis, non possumus. P. Seruilius, quæ signa atque ornamenta ex urbe hostium, et uirtute capta belli lege atque imperatorio iure sustulit,

Ab exemplis
ueteris.

Anteoccupatio.

Ab exemplis
recentioribus.

ea populo R. apportauit, per triumphum vexit, in tabulas publicas ad ærarium perscribenda curauit. cognoscite ex literis publicis hominis amplissimi diligentiam.

Amorūmētis

recita. RATIONES RELATÆ P. SERVILII. non solum numerum signorum, sed etiam vniuscuiusque magnitudinem, figuram, statum literis definiri vides. certè maior est virtutis, uictoriæq; iucunditas, quàm ista voluptas, quæ percipitur ex libidine, et cupiditate, multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi R. quàm te tua furti notata, atque descripta. dices,

Virtutis uos
luptas opit
ma.

Occupatio,

Locus ind.
gnationis.

tua quoq; signa, et tabulas pictas ornamento urbi foroq; populi Ro. fuisse. memini: uidi simul cum populo Ro. forum, Comitiumq; ad speciem magnifico ornatu, ad sensum, cognationemq; acerbo, et lugubri: uidi collocare omnia furtis tuis, præda prouinciarum, spolijs sociorum, atque amicorum. quo quidem tempore iudices, iste spem maximam reliquorum quoque peccatorum nactus est: uidit enim eos, qui iudiciorum dominos se dici volebant, harum cupiditatum esse seruos. socij uerò, nationesq; exteræ spem omnium tum primum abiecere rerum, ac fortunarum suarū: propterea quod casu legati ex Asia, atq; Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt, qui deorum simulacra ex suis fanis sublata in foro venerabantur: itemq; cetera signa, et ornamenta cum cognoscerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc sermonem tum esse audiebamus, nihil esse, quod quisquā dubitaret de exitio sociorum, atq; amicorum. cum quidem uideret in foro populi Romani, quo in loco antea, qui socijs iniurias fecerant, accusari, et condemnari solebant, ibi esse palam posita ea, quæ ab socijs per scelus ablata, creptaq; essent,

A contrario.

essent hic ego non arbitror illum negaturū, signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere, sed ut opinor, solet hæc, quæ rapuit, et furatus est, nonnumquam dicere se misisse, quoniam quidem in Achaia, Asia, Pamphylia sumptu publico, et legatiois* nomine, cū imperio, et securibus* mercator signorū tabularumq; pictarum missus est. habeo et istius et patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissimè legi, atque digessi: patris, quoad vixit: tuas, quoad ais te consecisse, nam in isto iudice, hoc nouū reperiētis, audimus aliquem tabulas nunquā consecisse: quæ est opinio hominū de Antonio, falsa: nam fecit diligentissimè. uerū si hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium nō ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo consecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uerò nouum, et ridiculum est, quod hic nobis respondit, cum ab eo tabulas postularemus: usq; ad M. Terentium, et C. Cassiū consules consecisse, postea destitisse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, considerabimus. nunc nihil ad me atinet: horum enim temporum, in quibus nunc versor, habeo tabulas et tuas, et patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atq; utinā neges. vnum, ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: vicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluium tuum stant, quæ multos annos ad ualvas lunonis Samiæ steterint, habes quomodo emeris: hæc inquam duo, quæ in eabus tuis solam sunt, quæ sectorem expectant, relicta, ac destituta à ceteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: ceteræ libidines eius ratione aliqua, aut modo contineban-

Ironica occu-
patio admo-
dum falsa.

Tria illa uer-
ba redundare
uidentur.
A more cōsa-
ciendarum ra-
tionum.

Reiectis.

Et tabulis
Verris furti
arguis,

Transitio fro-
nica ad Ver-
ris flagitia,

tur. quàm multis istum ingenius, quàm multis matribus familiâs in illa terra atq; impura legatione vim attulisse existimatis? ecquo in oppido pedem posuit ubi nō plura stuprorum, flagitiorumq; suorum, quàm aduentus sui vestigia reliquerit? sed ego omnia, quæ negari poterunt, prætermittam, etiam hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquam: vnam aliquod de nefarijs istius factis eligam, quò facilius ad Siciliam possum aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq; imposuit, peruenire. Oppidum est in Helleſpōto Lampſacū, iudices, in primis Asiæ prouinciæ clarū, & nobile: homines aut ipsi Lampſaceni tum summè in omnes ciues Romanos officiosi, tum præterea maximè sedati, & quieti, propè præter ceteros ad summū Græcorū ociū potius, quàm ad vllā vim aut tumultū accommodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella efflagitasset, ut se ad regē Nicomedem, regemq; Sadalam mitteret, cumq; iter hoc sibi magis ad quæstum suum, quàm ad Reip. tempus accommodatum depoposcisset: vt illo itinere veniret Lampſacum, cum magna calamitate, & propè perniciose ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorem, quendam hospitē: comitesq; eius itē apud ceteros hospites collocantur. vt mos erat istius, atq; ut eū suæ libidines flagitiose facere admonnerant, statim negotiū dat illis suis comitibus nequissimis, turpissimisq; hominibus, vt videant & inuestigēt, ecquæ virgo sit, aut mulier, digna, quam obrem iste Lampſaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocunq; venerat, hæc inuestigare omnia solebat. is ad eū rem istā d. fert: Philodamum esse quēdā, genere, honore, copijs, existimatione facile

Præterito
suspiciosa.

Digestio, ad
insigne Ver-
ris flagitium
exponendum.
odiūq; in eū
suscipiendum.

Ianitor, hic
nomē est pro-
priū.

Articulus.

facile principem Lampſacenorum: eius esse filiam, quæ cū patre habitaret, propterea, quòd virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine, sed eā summa integritate pudicitiaq; existimari. homo vt hæc audiuit, sic exarsit ad id, quod non modò ipse nunquam viderat, sed ne audierat quidem ab eo, qui ipse vidisset: vt statim ad Philodamum migrare se diceret velle. hospes Ianitor, qui nihil suspicaretur, veritus ne quid in se offenderit, hominem summa vi retinere cœpit. Iste, qui hospitis relinquendi causam reperire non posset, alia sibi ratione viam munire ad stuprum cœpit: Rubrium, delicias suas, in omnibus eiusmodi rebus adiutorem suum & consciū, parum lautè diuersari dicit. ad Philodamum deduci iubet. quod vbi est Philodamo nuntiatum: tametsi erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis iam tum mali constitueretur, tamen ad istum venit, ostendit munus illud suum non esse: se, cum suæ partes essent hospitum recipiendorum, tamē ipsos tantum prætores & consules, non legatorum assedas, recipere solere. iste, qui vna cupiditate raperetur, totum illius postulatum causamq; neglexit: per vim ad eū, qui recipere non debebat, Rubrium deduci imperauit. hic Philodamus, posteaquā ius suū obtinere non potuit: vt humanitatem consuetudinēq; suam retineret, laborabat. homo, qui semper hospitalissimus amicissimusq; nostrorū hominū existimatus esset, noluit videri ipsum illū Rubriū inuitus in domū suā recepisse: magnificè, et ornate, ut erat in primis inter suos copiosus, cōuiuium comparat, rogat Rubriū, vt quos ei commodum sit, inuitet: lo cū sibi soli, si videatur, relinquat: vt etiā filium suum, lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suū

Cupiditas ad
suauitatem.

Cupiditas ra-
tionem cons-
temnit.

Verisimile.

Græco more
Dij & ami-
cis nomina-
tim salutatis,
libare.
Pocunt. m.
p. i. prouocāt
se inuicem.
Colloquia
personarum.

Motus ani-
mosus.

Dolores.

Exitus inop-
pinatus.

quendam mitteret ad cenam. tum Rubrius istius comi-
tes inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus
esset. maturè veniunt: discumbitur: fit sermo inter eos,
& inuitatio, ut Græco more biberetur, hospes horta-
tur: pocunt maioribus poculis: celebratur omnium ser-
mone letitiâq; conuiuium. posteaquâ satis calere res Ru-
brio visa est: quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiâ
tuam non intro vocare iubes? homo, qui & summa gra-
uitate, & iam id ætatis, & parens esset, obstupuit homi-
nis improbi dicto. instare Rubrius. tum ille, ut aliquid
responderet, negauit moris esse Græcorum, ut in cōui-
uiis virorum accūberent mulieres. hic tum alius ex alia
parte: enimuero ferendū hoc non est: vocetur mulier.
& simul seruis suis Rubrius, ut ianuam clauderent, &
ipse, ad fores assisteret, imperat. quod ubi ille inte-
lexit, id agi, atq; id parari, ut filiæ suæ vis afferretur: seruos
suos ad se vocat, his imperat, ut se ipsum negligant, fi-
liam defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantum dome-
fici mali filio suo nūciat. clamor interea fit tota domo:
pugna inter seruos Rubrii, atq; hospitis: iactatur domus
suæ vir optimus, & homo honestissimus. pro se quisq;
manus affert: aqua deniq; feruenti à Rubrio ipso Philo-
damus perfunditur. hæc ubi filio nunciata sunt, statim
exanimatus ad ædes contendit, ut & vite patris, & pu-
dicitie sororis succurreret. omnes eodem animo Lam-
psaceni, simul ut hoc audierunt, quod eos tū Philoda-
mi dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes
noctu cōcuerunt hic licet istius Cornelius, qui cū eius
seruus erat à Rubrio, quasi in præsidio, ad auferendam
mulierē collocatus, occiditur: serui nonnulli vulnerantur:
ipse Rubrius in turba sauciatur. iste, qui sua cupidita-
te tan-

te tantos tumultus conciatos videret, cupere aliqua e-
uolare, si posset. post bidie mane homines in concionem
veniunt: querūt, quid optimū factū sit: pro se quisq;, ut
in quoq; erat auctoritatis plurimū ad populum loque-
batur: inuentus est nemo, cuius non hæc & sententia ef-
set, & oratio: non esse metuendū, si istius nefarium sce-
lus Lampfaceni ultriui manuq; essent, ne senatus popu-
lusq; Ro. in eam ciuitatem animaduertendum putaret
quod si hoc iure legati populi Ro. in socios nationesq;
exteris vicerentur, ut pudicitiam liberorum seruare ab
eorū libidine tutam non liceret: quiduis esse perpeti sa-
tis, quàm in tāta ui, atque acerbitate uersari. hæc cum
omnes sentiret, & cum in eam rationē pro suo quisq;
sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domum, in
qua iste diuersabatur, profecti sunt. cedere ianuâ saxis,
instare ferro, ligna & sarmenta circumdare, ignē subij-
cere cœperunt. tunc ciues R. qui Lampsaci negociaban-
tur, concurrunt, orant Lampfacenos, ut grauius apud
eos nomen legationis, quàm iniuria legati putaretur:
se se intelligere, hominē illum esse impurum, ac nefariū:
sed quoniam nec perfecisset, quod conatus esset, neque
futurus esset Lampsaci postea, leuius eorū peccatum fo-
re, si homini scelerato pepercisset, quàm si legato non
pepercisset. sic iste multo sceleratior, et nequior, quàm
ille Adrianus, aliquantō etiā felicior fuit, ille, quod eius
auaritiā ciues R. ferre non potuerāt, Vtica domi suæ
uiuis exustus est: idq; ita illi meritō accidisse existi-
matur, ut letarentur omnes, neque vlla animaduersio
constitueretur. hic sociorū ambustus incendio, tamē ex
illa flamma, periculoq; euolauit: neq; adhuc caussam
ullam excogitare potuit, quamobrē euenerit, aut quid turpē causâ-

Metus
Verres.

Colloquia.

Locus cōm-
nis, ad indi-
gnationem.

Adiunctio ad
breuitatem.

Oratio ad le-
nientes ani-
mos.

Acclamatio
ad scelus Ver-
ris agendum
cōparatione.

A remotione
turpē causâ.

cōmisse-

fam fuisse *os* commiserit, ut in tantum periculum ueniret, non enim
scandis. potest dicere, cum seditionem sedare vellem, cum frum-
 entum imperarem, cum stipendium cogerem, cum ali-
 quid deniq; reip. causa gerere quod acius imperavi,
 quod animaduerti, quod minatus sum, quae si diceret;
 tamen ignosci non oporteret, si nimis atrociter impe-
 rando socijs, in tantum adductus periculum videretur.
Assumptio ar-
gumentatio-
nis,
Testibus
probat. nunc, cum ipse causam illius tumultus neque veram di-
 cere, neque falsam consingere audeat: homo autem or-
 dinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit,
 P. Tettius haec eadē se Lampfaci cognosse dixerit: vir
 omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum in Asia
 tribunus militum fuit, haec eadem ipsa se ex Philodamo
Conclusio. audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna non
 tā ex illo periculo eripere uoluerit, quam ad vestrum
Occupatio,
ad fidē Hort-
ensio minu-
dam. iudicium reservare? nisi uerō illud dicet, quod et in testi-
 monio Tettij priore actione interpellauit Hortensius:
 quo tēpore quidē signi satis dedit, si qd esset, quod pos-
 set dicere, se tacere non posse: ut, quādiu in ceteris re-
 bus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod
 diceret, hoc tum dixit, Philodamū & eius filiū a C. Ne-
 rone esse dānatos, de quo ne multa disserā, tantū dico,
 secutum id esse Neronem, & eius consiliū: quod Cor-
 nelium licitorē occisum esse constaret, putasse nō oportere
 esse cuiquam, ne in ulciscendā quidē iniuria homi-
 nis occidēdi potestatem, in quo video, Neronis iudicio
 nō te absolutū esse improbitatis, sed illos dānatos esse
 cedis, verū ista damnatio tamē cuiusmodi fuit? audite
 quae ego iudices, & aliquando miseremini sociorum, &
 ostendite aliquid his vestra fide praesidij esse oportere
 Quod toti Asiae iure occisus inidebatur istius ille uerbo
 licitor

licitor, re vera minister improbiſſimae cupiditatis, perti-
 nuit iste, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur.
 rogat & orat Dolabellam, ut de sua prouincia de-
 cedat, ad Neronem proficiſcatur: se demōſtrat incolū-
 mē eſſe non poſſe, ſi Philodamo uiuere, atq; aliquando
 Romā venire licuiſſet. cōmotus eſt Dolabella: fecit id,
 quod multi reprehēderunt, ut exercitū, prouinciā, bel-
 lū relinqueret, & in Asiā hominis nequiſſimi cauſſa, in
 alienam prouinciā proficiſcetur. poſteaquam ad Ne-
 ronem venit, contendit ab eo, ut Philodami cauſſā co-
 gnoſceret. uenerat ipſe, qui eſſet in conſilio, & primus
 ſententiam diceret: adduxerat etiam praefectos, & tri-
 bunos militares ſuos: quos Nero omnes in conſiliū vo-
 cauit: erat in cōſilio etiam, equiſſimus iudex, ipſe Ver-
 res: erant nonnulli togati, creditores Graecorū: quibus
 ad exigendas pecunias improbiſſimi cuiuſq; legati plu-
 rimum prodeſt gratia. ille miſer deſenſorē reperire ne-
 minem poterat: quis enim eſſet aut togatus, qui Dola-
 bella gratia, aut Graecus, qui eiufdē ui, & imperio non
 moueretur? accuſator aut apponitur ciuiſ Romanus, de
 creditoribus Lampſacenorum: qui, ſi dixiſſet quōd iſte
 iuſſiſſet per eiufdē iſtius lictores a populo pecuniā poſ-
 ſet exigere. cū haec omnia tāta contēſione, tantis copijs
 agerentur: cū illū miſerū multi accuſarēt, nemo deſen-
 deret, cumq; Dolabella cum ſuis praefectis pugnaret in
 conſilio: Verres fortunas agi ſuis diceret: idem teſtimo-
 niū diceret, idē eſſet in cōſilio, idē accuſatorē paraſſet:
 haec cū omnia fierēt, & cū hominē conſtaret occiſum:
 tamē tanta uis iſtius iniuriā, tanta in iſto improbitas pu-
 tabatur, ut de Philodamo amplius pronūciaretur. quid
 ego nūc in altera actione Cn. Dolabellae ſpiritus? quid
 huius

Modū iudicij
 quo dānatus
 eſt Philoda-
 mus exponit
 ut corruptos
 iudices oſten-
 dat.

Ironia.

Distributio.

Apponitur. i.
 ſubornatur.

Repetitio.

Rogatio.

ACTIONIS II.

huius lachrymas, & cōcursationes proferat quid C. Nerōnis, viri optimi, atq; innocentissimi, nonnullis in reb. animum nimis timidū, atq; demissum? qui in illa re quid facere potuerit, non habebat: nisi forte id, quod omnes tum desiderabant, vt ageret eam rem sin Verre, et Dolabella. quicquid esset sine his actum, omnes probarent tum verò quod pronunciatū est, non per Neronem iudicatū, sed per Dolabellā ereptū existimabatur. condēnatur enim per paucis sentētijs Philodamus, et eius filius. adeſt, inſtat, vrget Dolabella, vt quā primū securi feriantur. quo quā minime multi ex illis de istius nefario scelere audire possent. constituitur in foro Laodiceae spectaculum acerbū, & miserū, & graue toti Asiae prouinciae, grandis natu parens adductus ad supplicium ex altera parte filius: ille, quod pudicitiam liberorum, hic, quod uitam patris, famamq; sororis defenderat. flebat uterq; non de suo supplicio, sed pater de filij morte, de patris filius. quid lachrymarum ipsum Neronem putatis profuuisse? quem fletum totius Asiae susceperunt luctum, & gemitum Lampſacenorum? securi esse percussos homines innocentes, nobiles, socios populi Romani, atq; amicos, propter hominis flagitiosissimi singularem nequitiam, atq; improbiſſimam cupiditatem. nemo iam Dolabella neq; tui, neq; tuorum liberum, quos tu miseros in egestate, atq; in solitudine reliquisti, miserere potest. Verrēne tibi tanti fuit, vt eius libidinem hominum innocentū sanguine lui velles? circōne exercitum, atq; hostē relinquebas, ut tua vi, & crudelitate istius hominis improbiſſimi pericula subleuares? quod enim cum tibi quaestoris in locum constitueras, iccirco tibi amicum in perpetuū fore putasti? nesciebas, ab

Interpretatio

Rem ante oculos ponit.

Comiseratio per commutationem.

Amplificatio indignitatis, ab omni luce.

Ab officio Dolabellae, per interrogationem.

IN VERREM LIB. I.

95

bas, ab eo Cn. Carbonem Cons. cuius reuera quaestor fuit, non modò relictum, sed etiam spoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es istius perfidiam tum; cum se ad inimicos tuos contulit, cum in te homo ipse nocens acerrimum testimonium dixit, cum rationes ad erarium nisi damnato te referre noluit, tanta ne tuae Verres libidines erunt, vt eas capere, ac sustinere non prouincia populi Romani, non nationes exterae possint? tu ne quod videris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum praestò fuerit, nisi libidini tuae cupiditatiq; patuerit, imitentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modò pacatae, verum etiam sociorum, atque amicorum, ad vim, atq; ad arma confugient, vt ab se, atq; ab liberis suis legati populi Romani scelus, atq; libidinem propulsare possint? nam quero abs te, circumsessus ne sis Lampſacis coeperint domum, in qua diuerſabare, illam multitudo incendere? uoluerintne legatum populi R. comburere viuum Lampſaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. recita hunc ipsum locū de testimonio. TESTIMONIUM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. Recita de literis ad Neronē misiss. LITERAE C. VERRIS AD NERONEM. NON MVLTPO POST IN DOMVM. Bellū ne populo R. Lāpsaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebāt? uideo. n. vt ex ijs, quae legi, & audiui, intelligo: in qua ciuitate nō modò legatus pop. R. non modò circumsessus, nō modò igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactū sit, ei ciuitate

A Verris im
potenti libis
dine.

Interrogatio
uellemus.

A testimonio

Commeratio. ciuitati bellum indici, atq; inferri solere. quæ fuit igitur
caussa, cur cuncta ciuitas Lampsacenorum de concione,
quemadmodum tute scribis, domum tuâ cõcurreret: tu
enim neq; in literis, quas Neroni mittis: neque in testi-
monio causam tanti tumultus ostēdis ullā. obsessum te
dicis: ignem allatū, sarmenta circumdata, licetorem tuum
occisum esse dicis: prodeundi tibi in publicum potesta-
tem factam negas: causam huius tati terroris occultas:
nam si quam Rubrius iniuriam suo nomine, ac non im-
pulsu tuo, & tua cupiditate fecisset, de tui comitis iniu-
ria questum ad te potius, quàm te oppugnatū uenirēt.
Conclusio. cū igitur, quæ causa illius tumultus fuerit, testes à no-
bis producti dixerint, ipse celarit: nonne causam hanc,
quam nos proposuimus, tum illorum testimonia, tum i-
stius taciturnitas perpetua confirmat: huic homini par-
cetis igitur iudices? cuius tanta peccata sunt, ut ij qui-
bus iniurias fecerit, neque legitimū tempus expecta-
re ad ulciscendum, neque vim tantam doloris in poste-
rum differre potuerint. circumfessus es, à quibus? à Lam-
psacenis: barbaris hominibus credo, aut ijs qui populi
Romani nomen contemnerent: immo verò ab homi-
Distributio. nibus & natura, & consuetudine, & disciplina lenis-
simis: porro autem populi Romani conditione socijs,
fortuna seruis, uoluntate supplicibus: ut perspicuum sit
omnibus nisi tanta, acerbitas iniuriæ, tanta vis sceleris
fuisset, ut Lampsaceni moriendum sibi potius, quàm per-
petiendum putarēt, nunquam illos in eum locum pro-
gressuros fuisse, ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm
metu legationis mouerentur. nolite per deos immorta-
les cogere socios, atq; exteras nationes hoc uti persū-
gio: quo nisi uos uindicatis, utentur necessariò, Lam-
psacenos

Hortatur iu-
dices, ad con-
demnandum
Verrem, à pe-
riculo,

psa cenos in istū nūquā ullares mitgasset, nisi eum po-
nas Romæ daturum credidissent. & si talem acceperāt
iniuriam, quam nulla lege satis dignè persequi pote-
rant: tamen incommoda sua vestris committere legi-
bus, & iudicijs, quàm dolori suo permittere, maluerūt.
Tu mihi, cum circumfessus à tam illustri ciuitate sis pro-
pter tuum scelus, atq; flagitium: cum coegeris homines
miseros, & calamitosos, quasi desperatis nostris legi-
bus & iudicijs, ad vim, ad manus, ad arma confugere:
cum te in oppidis, ciuitatibus amicorum, non legatum
populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelemq; præ-
bueris: cum apud exteras nationes imperij, nominisq;
nostri famā tuis probris, flagitijsq; uiolaris: cum te ex
ferro amicorum, populi R. eripueris, atq; è flamma so-
ciorum euolaris: hic tibi persugium speras futurum: er-
ras ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, ille te vi-
uum exire passi sunt. Et ais iudiciū esse factum, te iniu-
ria circumfessum esse Lampsaci, quod Philodamus cum
filio condemnatus sit, quid, si doceo, si planū facio, teste
homine nequam, uerum ad hanc rem tamen idoneo,
(te ipso inquam teste docebo) te huius circumfessionis
tuæ causam, & culpam in alios transtulisse, neque in
eos, quos tu insimularis, esse animaduersum: iam nihil
te iudicium Neronis adiuuat. recita, quas ad Neronem
litteras misit. EPISTOLA C. VERRIS AD NE-
RONEM. THEMISTAGORAS ET THES-
SALVS. Themistagoram, & Thessalum scribit po-
pulum concitasse: quem populum? qui te circumfedit;
qui te uiuum comburere conatus est. ubi hos perse-
queris? ubi accusas? ubi defendis ius nomenq; legati?
in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius

Commeratio
ad scelus aus-
gendum.

Repetitio.

90.b
Redit ad ius
dicatum.

à testimonijs

Verrijs

ACTIONIS II.

Verris testimonium. videamus, quid idem iste iuratus dixerit. recita. AB ACCUSATORE INTERROGATUS, RESPONDIT: IN HOC IUDICIO NON PERSEQUI: SIBI IN ANIMO ESSE, ALIO TEMPORE PERSEQUI. quid igitur te iuvat Neronis iudiciū? quid Philodani damnatio? legatus cum esses circūfessus: cumq; quemadmodū tute ad Neronem scripsisti, P. R. communiq; causse legatorum facta esset iniuria insignis, nō es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti ius legationis? cur causam P. R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? nōn ne te ad senatum causam deferre, non de tam atrocibus iniurijs conquiri, non eos homines, qui populum concitarant, consulum literis euocandos curare oportuit? nuper, M. Aurelio Scauro postulante, quod is Ephesi se quaestorem ui prohibutum esse dicebat, quo minus ē sano Dianę seruum suum, qui in illud asyllum confugisset, abduceret Pericles Ephesus, homo nobilissimus, Romam euocatus est, quod auctor iniurię illius fuisse argueretur. tu, si, te legatum ita Lampaci tractatum esse, senatum docuisses, ut tui comites vulneraretur, licitor occideretur, ipse circūfessus penē incenderere, eius autem rei duces et auctores, et principes fuisse, quos scribis, Themistagorā, et Thessalū, quis nō comoueretur? quis nō ex iniuria, quę tibi esset facta, sibi prouideret? quis nō in ea re causā tuam, periculum commune agi arbitraretur? etenim nomen legati eiusmodi esse debet, quod non modō inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela incolumē uersetur. magnum hoc Lampascenum crimē est libi-

Ab officio et iure.

Ab exemplo

A uoluntate Senatus P. Qu. R.

Legati inuolabiles,

IN VERREM LIB. I. 94

est libidinis, atque improbiſſimę cupiditatis: accipite nūc auaritię propemodū in suo genere non leuius. Milesius nauem poposcit: quę cum pręsidij caussa Myndum prosequeretur. illi statim myoparonem egregium de sua classe, ornatū, atq; armatum dederunt. hoc pręsidio Myndum profectus est. Nam quid Milesijs tane * publicę abstulerit, item de sumptu in aduentū, de contumelijs, et iniurijs in magistratum Milesium, tamen dici tum verē, tum grauiter, et vehementer potest, tamen dicere prętermittam, eaq; omnia testibus integra reseruabo. illud, quod neque taceri villo modo potest, neq; dici pro dignitate, cognoscite, milites remigesq; Miletum Myndo pedibus reuerti iubet: ipse myoparonem pulcherrimū, de decem Milesiorū nauibus electū, L. Magio, et L. Fannio, qui Myndi habitabant, vendidit. hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes P. R. hostes usque ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopem, quę in Ponto est, nauigauerūt. o dii immortales, incredibilem auaritiā, singularemq; audaciam. nauem tu de classe populi R. quam tibi Milesia ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es vendere? si te magnitudo maleficii, si te hominum existimatio non mouebat: ne illud quidē cogitabas, huius improbiſſimi furti, huius adeo nefarię prędę, tam illustrem ac tam nobilem ciuitatem testem futuram? an, qui tum Cn. Dolabella in eum, qui ei myoparoni pręfuerat, Milesijsq; rem gestam renunciarat, animaduertere tuo rogatu conatus est, renunciationemq; eius, quę erat in publicas literas relata illorum legibus, tolli iusserat: iccirco te ex hoc crimine clapsum esse arbitrare? multum te ista

Transitio ad aliud crimē.

* al. publicę

Renouat attentionem,

Exclamatio, quę amplificat Verrem auaritiā.

Occupatio.

Locus com-
munis, de me-
moria iniur-
iarum.

Contentio.

Novatū uer-
bum continet
actionem.

Testes mi-
natur.

Malleoli ne-
cis suspicio-
nem, in Ver-
re calidē cō-
fert, ex cons-
equentibus,

fefellit opinio, & quidem multis in locis: semper enim existimasti, & maximē in Sicilia, satis cautum tibi ad defensionem fore, si aut referri aliquid in literas publicas uetuiesses, aut, quod relatum esset, tolli coegisses. hoc quā nūhil sit, tamen ex multis Siciliae ciuitatibus priore actione didicisti, tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt illi quidem dicto audientes, quando adsunt ij, qui imperant: simul ac discesserunt, nō solum illud perscribunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscribunt, cur non tum in literas relatum sit. manent istae literae Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebunt: decē enim naues iussu L. Aureae populi Milesius ex pecunia uetigali populi R. fecerat, sicut pro sua quaeque parte Asiae ceterae ciuitates. quam ob rem vnū ex decem nō praedonū repentino aduentu, sed legati latrocinio, non vi tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorū amissam, in literas publicas retulerūt. sunt Romae legati Milesij, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tamen mensē Februarium expectant, & consutū designatorū nomen extimescūt, tamē hoc tantū facinus non modō negare interrogati, sed nō producti quidem reticere poterunt. dicent, inquam, & religione adducti, & legū domesticarū metu, quid illo myoparone factum sit, ostendēt, C. Verrem in ea classe, quae contra piratas aedificata sit, piratā ipsum cōsceleratum fuisse. C. Malleolo, quae store Cn. Dolabella, occiso, duas sibi hereditates uenisse arbitratus est, vnā quaestoriae procurationis, (nam a Dolabella statim pro quaestore iussus est esse) alterā tutelae. nam cum pupilli Malleoli tutor esset, in bona eius impetū fecit. nam Malleolus in prouinciam sic copiosē profectus erat, ut

domi-

domi prorsus nihil relinqueret. praeterea pecunias occuparat apud populos, & syngraphas fecerat: argenti optimē celati grande pondus secum tulerat: (nam ille quoque sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti familiam magnam, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quae mancipia voluit, abduxit: vina, ceteraque, quae in Asia facillimē comparantur, quae ille reliquerat, apportauit: reliqua vendidit, pecuniam exegit. cum ad h-s vices quinquies redeigisse constaret: ut Romam redijt, nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formosos, & literatos, suos esse dicebat, se emisit. cum saepius mater, & auia pueri postularent, uti, si non redderet pecuniam, nec rationem daret, diceret saltem, quantum pecuniae Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquando dixit, h-s decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimum in flagitiosa litura fecit: expensa Chrysogono seruo h-s sexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quomodo ex decies h-s d-c sint facta, quomodo d-c eodē modo quadrarint, ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua h-s sexcenta facta: quo modo Chrysogono expensa lata sint, cur id nomen infimum, in lituraque sit, vos existimabitis. tamen h-s sexcenta millia cum accepta retulisset, h-s quadringenta millia soluta nō sunt. homines postea quā reus factus est, alij reddit, alij etiā nunc retinentur. peculia omnium, vicarijque reinentur. haec est istius praecleara tutela, in cui tuos liberos committas, in memoria mortui sodalis, in metus uiuorum existi-

nimirū quod
eius mors ei
beno fuit.

Circumpedes, sunt à pedibus serui.

Ab inconstantia rationum Scabellum, fraudem arguit.

Aclamatio-
nes ironicae.
cū repetitio-
ne, ad metus
animatorum.

ACTIONIS II.

A testibus.

Commiseratio.

Sodalis nomen ad mutuatam incursum.

Quæstione Veris criminis præteritione aggressus.

mationis. cum tibi se tota Asia spoliandam ac uexandam tradidisset: cum tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia: contentus his tam optimis rebus non fuisse manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti: iam te non Siculi, non aratores, ut dictitas, circumueniunt, non ij, qui decretis, edictisq; tuis in te concitati, infestiq; sunt: Malleolus à me productus, & mater eius atq; aua: quæ miseræ, silentes, euersum à te puerum patrijs bonis esse dixerunt. quid expectas? an, dum ab inferis ille Malleolus existat, atque abs te officia tutelæ, sodalitatæ, familiaritatisq; flagitet? ipsum putato adesse, homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio, si non quæ abstulisti, at quæ cõfessus es. cur cogis sodalis filium hanc primam in foro vocẽ cum dolore & querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum denique totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimis, lectissimasq; feminas in tantum virorum conuentum insolitas, inuitasq; prodire cogis? recita omnium testimonia. TESTIMONIA MATRIS ET AVIÆ. Pro quæstore verò quo modo iste commune Miliadum vexarit: quo modo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam, Phrygiamq; totam, frumento, imperando, æstimando hac sua, quam tum primum excitauit, Siciliensi æstimatione, afflixerit, non est necesse demonstrare verbis: hoc scitote, his nominibus, quæ res per eũ gesta sunt, cum iste ciuitatibus frumētū, coria, cilicia, saccos imperaret, neq; ea sumeret, Pro his rebus pecuniā exigeret, his nominib. solis Cn. Dolabellæ n - s ad tricies litẽ esse æstimatā quæ omnia: etiam si voluntate Dolabellæ fiebant, per istum tamen omnia

IN VERREM LIB. I. 96

omnia gerebantur, consistam in vno nomine: multa sunt ex eodem genere. recita. DE LITIBVS ÆSTIMATIS Cn. DOLABELLÆ PR. POPVLO. PECVNIAE REDACTAE. QVOD A COMMVNI MILIADVM. te hæc coegisse, te æstimasse, tibi pecuniam numeratā esse dico: eademq; vi, & iniuria cum pecuniis maximas cogeres, per omnes partes provincie te, tãquam aliquā calamitosam tempestatem, pestemq; peruasisse demonstro. itaq; M. Scaurus, qui Cn. Dolabellam accusauit, istum in sua potestate ac ditione tenuit. homo adolescens, cum istius in inquirendo multa furta, ac flagitia cognosceret, fecit peritẽ, & caidẽ, volumen eius rerum gestarum maximum isti ostendit, ab homine, quæ voluit, in Dolabellam abstulit, istũ testẽ produxit: dixit, iste quæ velle accusatorẽ putauit, quo ex genere mihi testium, qui cum isto furati sunt si vti voluissẽ, magna copia fuisset, qui, vt se periculo litium, coniunctione criminum liberarent, quod ego vellem, descensuros pollicebantur. eorum ego voluntatem omnium repudiaui: non modo proditori, sed ne perfugæ quidem locus in meis castris cuiquam fuit. forsitan meliores illi accusatores habendi sunt, qui hæc omnia fecerunt. sed ego defensorem in mea persona, non accusatorem, maxime laudari volo. rationes ad ærarium, ante quã Dolabella condemnatus est, non audeat referre. impetrat à senatu, vt dies sibi prorogaretur, quod tabulas suas ab accusatoribus Dolabellæ obsignatas diceret: perinde quasi exscribendi potestatem nõ haberet. solus est hic q nunquã rationes ad ærarium referat. audistis quæstoriã rationẽ tribus uersiculis relatã: legationis, non nisi condemnã-

Applaudicis siue iudicatis

Cõmune, pro Rep. & ciuitate, notandum

Imago.

Traductio in prænomen iste

Allegoria.

Ratificatio falsis testis relatus obijcit, & signus.

to, & electo eo, qui posset reprehendere: nunc denique prætura: quam ex S. C. statim referre debuit, usque ad hoc tempus non retulit, quæstorē se in senatu expectare dixit, perinde quasi nō, ut quæstor sine prætore posset referre, ut tu Hortensi, ut omnes, eodem modo sine quæstore prætorem dixit, idem Dolabellam impetrasse. omen magis patribus conscriptis, quam causa placuit. probauerunt, verum quæstores quoque iam pridem venerunt: cur non retulisti? illarum rationum ex ea sece legationis, quæstorisq; tuæ procurationis illa sunt nomina, quæ Dolabellæ necessario sunt ascripta. EX LITIBVS AESTIMATIS DOLABELLAE PR. ET PRO PR. quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quam Verres illi expensum tulerit, H-S quingenta triginta quinque millia: quod plus fecit Dolabella Verrem accepisse, quam iste in suis tabulis habuit, H-S ducenta triginta duo millia: quod plus frumenti fecit accepisse istum, H-S decies & octingenta millia: quod tu homo castissimus aliud in tabulis habebas. hinc ille extraordinariae pecuniae, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inuestigamus, redundarunt, hinc ratio cum Q. et Cn. Postumijs, Curtijs, multis nominibus, quorum in tabulis iste habet nullum. hinc H-S quater decies P. Tadio numerata Athenis, testibus planum faciam. hinc emptæ apertissime prætura: nisi forte id etiam dubium est, quo modo iste prætorem factus sit. homo scilicet aut industria, aut opera probata, aut frugalitatis existimatione præclara, aut denique, id quod leuissimum est, assiduitate, qui ante quæsturam cum meretricibus lenonibusq; vixisset, quæsturam ita gessisset, quemadmodum cognouistis, Romæ post quæsturam illam ne-

Ab exemplo

Omen, quod exemplum Dolabellæ attulerit, condemnatum repetundarum, iudicatum.

Arguit falsam collationem rationum.

Ambitus accusatus Verri.

Ab enumeratione.

lam nefariam vix triduum consitisset, absens non in obliuione iacisset, sed in assidua commemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset: is repente, ut Romam venit, gratis prætorem factus est. alia porro pecunia, ne accusaretur, data, cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse, tum inter omnes, recenti negotio, facile constabat. homo stultissime & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimen subterfugere velles: satis te elapsurum omni suspitione arbitrare, si, quibus pecuniam credebas, is expensum non ferres, neq; in tuas tabulas vllum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referret: quid proderat tibi te expensum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te causam dicturum existimasti? Verum ad illam iam veniamus præclaram præturam, criminaq; ea, quæ notiora sunt his qui adsunt, quam nobis, qui meditati ad dicendum paratiq; venimus, in quibus, non dubito, quin offensionem negligentiae vitare, atq; effugere non possim. multi enim ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam nō attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui, his omnibus, qui istius iniurias norunt, hoc est P. R. vniuerso, me vehementer excusatum volo, non negligentia mea fore, ut multa præterea, sed quod alia testibus integrare seruari velim, multa autem propter rationem breuitatis, ac temporis præmittenda existimē. fatebor etiam illud inuitus, me prorsus, cum iste punctum temporis nullum vacui peccato præterire passus sit, omnia, quæ ab isto commissa sunt non potuisse cognoscere: quapropter ita me de prætura criminibus auditote, ut ex utroque genere,

Ironia.

Transit ad præturam artificiosa præmonitione, et criminosa.

Prosopopeia, uim testimonij continens.

Partitio criminum in præturam urbanam, ad doctrinam

ACTIONIS II.

Facit ex am-
biguo, nam
Chelido, et
meretrix &
hikundo, est.

Confirmatio
hereditatis.

Inst. de pos-
tul. subit. li. 2.

Distributio.

et iuris dicendi, et sartorum tectorum exigendorum,
ea postuletis, quæ maximè digna sunt eo reo, cui parvum
ac mediocre obijci nihil oporteat. nam ut prætor factus
est: qui auspiciatò à Chelidone surrexisset, sortè nactus
est urbane provincie, magis ex sua et Chelidonis, quàm
ex populi Ro. uoluntate. qui principio qualis in edicto
constituendo fuerit, cognoscite. P. Annius Asellus mor-
tuus est C. Sacerdote prætore. is cum haberet unicam
filiam, neq; census esset: quod cum natura hortabatur,
lex nulla prohibebat, fecit, ut filiã bonis suis hæredè
institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cum pupil-
la, legis æquitas, uoluntas patris, edicta prætorum, con-
suetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mor-
tuus iste, prætor designatus, (utrū admonitus, an tenta-
tus, an, quia est iste sagacitate in his rebus, sine duce ul-
lo, sine indice perueniret ad hanc improbitatē, nescio:
uos tantum hominis audaciã, amentiamq; cognoscite)
appellat hæredem L. Annium, qui erat institutus secū-
dum filiam. non enim mihi persuadetur, istum ab illo
prius appellatum. dicit, se posse ei condonare edicto hæ-
reditatem: docet hominē, quid possit fieri. illi bona res,
huic uēdibilis uidebatur. iste tamen si singulari est auda-
cia, tamen ad pupillæ matrem summittebat: malebat pe-
cuniã accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edi-
ctum tam improbum et inhumanum interponeret. tu-
tores, pecuniam prætori si pupillæ nomine dedissent,
grandem præsertim, quemadmodum in rationem indu-
cerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent,
non uidebant: simul et istum fore tam improbum non
arbitrantur. sæpe appellati, pernegauerunt. iste ad ar-
bitrium eius, cui condonarat hæreditatem ereptam li-
beris,

IN VERREM LIB. I. 98

beris, quàm æquum edictum scripserit, quæso cognosci-
te. CVM INTELLIGAM, LEGEM VO-
CONIAM. quis vnquam crederet Verrem mulie-
rum aduersarium futurum? an ideo aliquid contra mu-
lieres fecit, ne totum edictum ad Chelidonis arbitrium
scriptum videretur? Cupiditati hominum ait se obui-
am ire. quid potius nō modò his temporibus, sed etiam
apud maiores nostros? quis tam remotus fuit à cupidi-
tate? dic, quæso, cetera: delectat enim me hominis graui-
tas, scientia iuris, auctoritas. QVI AB AVLO
POSTVMIO C. FVLVIO CENSORIBVS
POSTVE EA, FECIT, FECERIT.
fecit, fecerit? quis vnquam edixit isto modo? quis vn-
quam eius rei fraudem aut periculum proposuit edi-
cto, quæ neq; post edictum, neq; ante edictum provide-
ri potuit? iure, legibus, auctoritate omnium, qui consu-
lebamus, testamentum P. Annii fecerat, non impro-
bum, non inofficiosum, non inhumanum, quod si ita fe-
cisset, tamen post illius mortem nihil de testamēto illius
nouum iuris constitui oporteret. Voconia lex te uidelicet
delectabat. imitatus esses illum ipsum C. Voconium,
qui lege sua hæreditatē ademūt nulli neq; virgini, neq;
mulieri: sanxit in posterū, qui post eos censores cen-
sus esset, ne quis hæredem virginem, nēue mulierē face-
ret. in lege Voconia nō est, fecit, fecerit: neq; in vlla præ-
teritū tempus reprehenditur, nisi eius rei, quæ sua spon-
te scelerata ac nefaria est: ut, etiam si lex non esset, ma-
gnopere uitanda fuerit. atque in his rebus multa uide-
mus ita sancta esse legibus, ut antè facta in iudiciū
non vocentur. Cornelia testamentaria, nummaria, ce-
tere complures, in quibus non ius aliquod nouum po-
pulo

Verris edis-
ctum inquit.

Amaros ios-
cus in Verris
libidinem.

Articulus
ironicus.

Inst. li. 2. De
inoff. test.

A legis inter-
pretatione.

Leges futuris
dant formam
negotijs, non
præteritis. C.
de legib. L.
leges.

ACTIONIS II.

pulo constituitur, sed sancitur, ut, quod semper malū fa-
 al. ad præto-
 rem lus ciz
 uile quid sit,
 uide instit.
 lib. 1. de iure
 natur. &c.
 Prætoris edi-
 ctum, lex an-
 nua est.
 al. celsus non
 sit.
 Dialogus
 mus.
 Ab edicti
 natura.
 al. exēplo.
 cimus fuerit, eius quæstio * ad populū pertineat ex cer-
 to tēpore. de iure v. rō ciuili si quis noui quid instituit,
 omnia, quæ antē acta sunt, rata esse patitur. cedit mihi
 leges Atinias, Furias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes
 præterea de iure ciuili: hoc reperiēs in omnibus statui-
 ius, quo post eam legem populus utatur, qui plurimum
 tribuunt edicto, prætoris edictum legem annuam di-
 cunt esse. tu edicto plus complecteris, quā lege. si fi-
 nem edicto prætoris asserunt kal. Ianuarij, cur non inō-
 tium quoq; edicti nascitur à kal. Ianuarij: an in eum an-
 num progredi nemo poterit edicto, quo prætor alius
 futurus est: in illū, quo alius prætor fuit, regredietur: ac
 si hoc iuris non unius causa hominī edixisses, cautius
 composuisses. scribis si quis hæredem fecit, fecerit. quid
 si plus legarit, quā ad hæredē, hæredēsne perueniat,
 quod per legē Voconia ei, qui * celsus sit, licet: cur hoc,
 cum in eodem genere sit, non caues? quia non generis,
 sed hominis causam verbis amplecteris: ut facile ap-
 pareat, te pretio esse cōmotum. atq; hoc si in posterum
 edixisses, minus esset nefarium, tamen esset improbum:
 sed tum vituperari posset, in dubium venire non pos-
 set: nemo enim committeret: nūc est eiusmodi edictum,
 ut quiuis intelligat, non populo esse scriptū, sed P. An-
 nij secundis hæredibus. itaq; cum à te caput illud tam
 multis verbis mercenario procēmio esset ornatum, ec-
 quis est inuētus postea prætor, qui illud idem ediceret?
 non modò nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquā,
 ne quis ediceret. nam post te prætorem multi testamen-
 ta eodem modo fecerunt, in his nuper Annia, ea de mul-
 torum propinquorum sententiā, pécuniosa mulier,
 quod

IN VERREM LIB. I. 99

quod censa non erat, testamento fecit hæredem filiam.
 itaq; hoc magnum iudiciū hominū de istius singulari
 improbitate, quod Verres sua spē instituisse, id ne-
 minem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutū
 sequi vellet: solus enim tu inuentus es, cui non satis fue-
 rit corrigere voluntates viuorū, nisi etiam rescinderes
 mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: uo-
 luisti ex improviso, si quæ res natæ essent, ex urbano
 edicto decernere, quā postea tu tibi defensionem relin-
 quebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem
 tu te ipse edicto prouinciali repudiabas. atq; ego nō du-
 bito, quā ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc
 acerba videatur, atq; indigna, sic unicuique vestrum, qui
 simili sensu, atque indulgentia filiarum commouemini.
 quid enim natura nobis incundius, quid carius esse vo-
 luit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, in-
 dulgentiaq; cōsumatur? homo importunissime, cur tan-
 tam iniuriā P. Annio mortuo fecisti? cur hūc dolorē ci-
 neri eius, atq; osib. inuisti, ut liberis eius bona patria,
 volūtatē patris, iure, legib. tradita eriperes, & cui tibi
 esset commodū, condonares? quibuscū viui bona nostra
 partimur, ijs prætor adimere nobis mortuis bona, for-
 tunasq; poterit? nec petitionē, inquit, nec possessionem
 dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextā, detrahes
 ornamenta non solum fortunæ, sed etiam ingenuitatis?
 miramur, ad arma cōtra istum hominem Lampſacenos
 iſſe: miramur, istum, de prouincia decedentem, clam Sy-
 racusis profugisse: nos si alienam vicem pro nostra
 iniuria doleremus, vestigium istius in foro esset reli-
 ctum? pater dat filiæ: prohibes. leges sinunt: tamen te
 interponis. de suis bonis ita dat, ut ab iure non abeat:
 quid

Similiter ex-
 dens.

Cic. in Ant.
 in publicis
 actis. Nihil
 est lege gra-
 uius: in priua-
 tis firmissi-
 mum est tes-
 tamentum.
 A iure na-
 turæ.
 Agnomina
 tio.

Exaggerat
 crimen à mor-
 tui uolūtate.

Acclamatio
 criminosa.

Cōmoratio.

Dissoluitur.

de iure p̄torio
Inst. li. 3. de le
git. agn. suc-
cess.

Aliud iuris
sermen.

Ironia.

Premunitio
de iure h̄re-
ditatis p̄tor-
io, differit.

quid habes, quod reprehēdas? nihil opinor. at ego cō-
cedo: prohibe, si potes, si habes qui te audiat, si potest
tibi dicto audies esse quisquam. eripias tu voluntatem
mortuis? bona viuis? ius omnibus? hoc populus R. non
manu vindicasset, nisi te huic tempore, atq; huic iudi-
cio reseruasset? posteaquam ius prætorium constitutum
est, semper hoc iure vti sumus, si tabule testamenti
non proferretur, tum vti proximum quēq; potissimū
heredem esse oporteret, ita secundum eum possessio
daretur, quare hoc sit equissimum, facile est docere, sed
in re tam v̄sitata, satis est ostendere, omnes antea ius ita
dixisse, & hoc uetus edictū, translātūq; esse, cognos-
cite aliud hominis in re vetere edictum nouum: & si-
mul, dum est vnde ius ciuile discatur, adolescentes ei
in disciplinā tradite. mirum est hominis ingenium, mi-
ra prudentia. Minutius quidam mortuus est ante i-
stum prætorem. eius testamentum erat nullum: lege h̄-
reditas ad gentem Minutiam veniebat. si habuisset iste
edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt:
possessio Minutiae genti esset data. si quis testamento
se heredem esse arbitraretur, quod tum non extaret.
lege ageret in hereditatem, aut, pro p̄de litis uindi-
ciarum cum satis accepisset, sp̄sionē faceret. ita de h̄-
reditate certaret. hoc opinor iure & maiores nostri, et
nos semper vti sumus. videte, ut hoc iste correxerit. cō-
ponit edictum ijs verbis, ut quiuis intelligere possit. u-
nius hominis caussa conscriptum esse: tantum quod
hominem non nominat: caussam quidem totam perscri-
bit: ius, consuetudinem, æquitatem, edicta omnium ne-
gligit. EX EDICTO VRBANO. SI DE

HAEREDITATE AMBIGITVR: SI
POS-

POSSESSOR, SPONSIONEM NON FA-
CIET. ita quid id ad prætore, ut possessor sit? non
ne id queri oportet, utrum possessor esse oporteat? cr-
go quia possessor est, nō moues possessione: si possessor
non esset, non dares: nusquā enim scribis, neq; tu aliud
quicquā edicto amplecteris, nisi eam caussam, pro qua
pecuniam acceperas. Iam hoc ridiculum est. SI DE
HAEREDITATE AMBIGITVR: ET TA-
BVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE
NON MINVS MULTIS SIGNIS, QVAM E-
LEGE OPORTEAT, AD ME PROFEREN-
TVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMEN-
TI POTISSIMVM HAEREDITATEM DA-
BO. hoc translātū est. sequi illud oportet: si tabule
testamenti non proferuntur. quid ait? se ei daturum, qui
se dicat heredem esse. quid ergo interest, proferan-
tur, necne? si prætulerit, vno signo ut sit minus, quā
ex lege oportet: non des possessionem: si omnino tabu-
las non proferet, dabis. quid nunc dicam? neminem vn-
quam postea alium edixisse? valde sit mirum, neminem
fuisse, qui istius se similem dici vellet. ipse in Siciliensi
edicto, hoc non habet: exegerat enim iam mercedem.
item, ut illo edicto, de quo antē dixi, in Sicilia de h̄-
reditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod
omnes Romae præter istum. EX EDICTO SI-
CILIENSI. SI DE HAEREDITATE AM-
BIGITVR. at, per deos immortales, quid est quod
de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut
modò in illo capite Anniano de mulierum heredita-
tibus, nunc in hoc de hereditatum possessionibus,
cur ea capita in edictum prouinciale transfer-
re no-

A contrariis.

Septem nimirum.
Inst. li. 3.
de test. ord.

Reprehendit
edictū, ex ab-
surdo conse-
quent

Inconstantiam
Verri in edi-
ctis, notat.
Capite Ann-
iano, inuidio-
sū, cū edicta
cōmunia sint
& caput ap-
pellat, quod
paraphrasū
hodie dicimus

re nolueris. utrū digniores homines existimasti eos, qui habitabāt in prouincia, quā nos, qui equo iure vteremur an aliud Romæ æquum est, aliud in Sicilia? non enim hoc potest hoc loco dici, multa esse in prouincijs aliter edicēda: non de hereditatū quidē possessionibus, non de mulierum hereditatibus: nam viroq; genere vi deo non modò ceteros, sed teipsum totidem uerbis edixisse, quod uerbis edici Romæ solet, quæ Romæ magna cum infamia, pretio accepto, edixeras, ea sola te, ne gratis in prouincia malè audires, ex edicto Siciliensi sustulisse video. & cū edictum totum eorum arbitratu, quandiu fuit designatus, componeret, qui ab isto ius ad uilitatem suam nundinarentur: tum verò in magistratu contra illud edictum suum sine vlla religione decernebat. itaque L. Piso multos codices impleuit earum rerum, in quibus ita intercessit, quod iste aliter, atque ut edixerat, decreuisset. quod vos oblitos esse non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pisonis sellam isto prætoris solitus sit conuenire. quē iste collegam nisi habuisset, lapidib. coopertus esset in foro, sed eò leuiore istius iniuriæ videbantur, quòd erat in æquitate, prudentiaq; Pisonis paratissimum perfugium. quo sine labore, sine molestia, sine impensa, etiam sine patrone homines vterentur. nam queso redite in memoriam iudices, quæ libido istius in iure dicendo fuerit, quæ varietas decrementorum, quæ nundinatio, quā inanes domus eorū omnium. qui de iure ciuili consuli solent, quā plena atq; referta Chelidonis: à qua muliere cum erat ad eū ventū, & in aurē eius insuurratū, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretūq; mutabat: aliàs inter alios contrarium sine vlla religione

A testibus cōsumat Verris in decretis inconstantiam.

Boni prætoris exemplū.

Exaggerat Verris iniurias, in quo iniqui prætoris exemplū habds.

religione decernebat, ac proximis paulò antè decreuerat hinc illi homines crāt, qui etiā ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinum: alij etiam frigidiores erant: sed, quia stomachabantur, ridiculi uidebantur esse, cum Sacerdotē execrabantur, qui Verrē tam nequam reliquisset. quæ ego non commemorarē, (neq; enim perfacitè dicta, neq; porrò hac seueritate digna sunt) nisi vos illud vellē recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tum in ore vulgi, atq; in cōmuni- bus prouerbijs esse versatam. In plebem verò Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atq; atrocior, oblitōs ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus virgis plebem Romanā concidere? quam rem etiam tribunus pl. in concione egit, cum eum, quē virgis iste cæciderat, in prospectum populi R. produxit. cuius rei cognoscendæ faciam uobis suo tempore potestatem. Superbia verò qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimum queng; contempserit, despexerit, liberum esse nunquā duxerit. P. Trebonius viros bonos, & honestos cōplures fecit heredes: in his fecit suum libertū is A. Trebonium fratrem habuerat proscriptum, ei cum cautum uellet, scripsit, ut heredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusq; parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illam proscriptum perueniret. libertus iurat, ceteri heredes adeunt ad Verrem: docent, non oportere se iurare facturos esse, quod cōtra legem Cornelian esset, quæ proscriptum iuuari uetat. impetrant, ut ne iurent. dat his possessionē. id ego non reprehendo, etenim erat iniquum, homini proscripto, egen-

Locus est ambiguus ad audientes recreandos.

Proponit cū dubitatione, de Veris superbia & crudelitate.

Superbiā ab effectis arguit.

Legem Corneli de rebus mentis inteligit.

ACTIONIS II.

Disputatio.

Dilemma.

¶ Verris dicitur.
Exclamatio indignantis.

Ex cōsequētibz.

Expositio facti. protestatio. dñto.

ti, de fraternis bonis quicquā dari: & ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset, scelus se facturum arbitrabatur. itaq; ei Verres possessionē hereditatis negat se daturum, ne possit patronum suum proscriptum iuuare: simul vt esset pœna, quod alterius patroni testamento obtemperasset. das possessionem ei, qui non iurauit. concedo: prætorium est. adimis tu ei, qui iurauit. quo exemplo? proscriptū iuuat: lex est: pœna est: quid ad eum, qui ius dicit: utrum reprehendis, quod patronū iuuabat cum qui tum in miseris erat, an quod alterius patroni mortui uoluntatē conseruabat, a quo summum beneficium acceperat: utrum horum reprehendis? hoc tum de sella vir optimus dixit, equiti Rō. tam locupletis libertinus sit homo heres? o modestum ordinem, quod illinc uiuus surrexit. Possum sexcenta decreta proferre, in quibus, vt ego pecuniam non dicam in tercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasq; declarauit. uerum vt ex vno de ceteris coniecturā facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite. C. Sulpicius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote prætore, nescio an antē, quā Verres præturā petere cœperit. fecit heredem M. Octauium Ligurem. Ligur hereditatem adiit, possedit Sacerdote prætore sine ulla controuersia. posteaquam Verres magistratum iniit: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpicii patroni filia sextam partē hereditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat, L. frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum muliere decideretur, in possessionē se ire iussurum. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non oportere ad eas hereditates valere, quæ ante eum

IN VERREM LIB. I.

102.

eum prætorem venissent: si hoc tū fuisset adictum, fortasse Ligurem hereditatem aditurum non fuisset, æquas postulatio, summa hominum auctoritas, pretio superabatur. venit Romam Ligur: non dubitabat, quoniam, si ipse Verrem conuenisset, æquitate causæ, et auctoritate sua commouere hominē posset: domum ad eum venit: rem demonstrat: quā pridē sibi hereditas venisset, docet: quod facili in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ quenuis mouere possent, dixit: ad extremū petere cœpit, ne vsq; eō suam auctoritatem despiceret, gratiamq; contemneret, ut se tanta iniuria afficeret. homo Ligurem accusare cœpit, qui in re aduenticia, atq; hereditaria tam diligens, tam attentus esset: debere eum aiebat suam quoq; rationem ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet, nō possum illa planius commemorare, quā ipsam Ligurem pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur, an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid est Verres, quod planum fieri testibus posui, si hoc non sit? an id, quod dicunt, leue est: nihil leuius, quā prætorem urbani hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus ijs, quibus hereditas venerit, cohæredem prætorem esse oportere, an verò dubitamus, quo ore iste ceteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo deniq; ore, quos nūquā liberos putauit, libertinos homines solitus sit appellare, q obius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatissimū loco, ordine, nomine, virtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitari? In fartis tectis verò quem

Verris responsum superius & aurum.

Locus a testibus.

Argumenta ex maiore.

Articulus.

o a admodum

ACTIONIS II.

Alia Verris *admodum sese gesserit, quid ego dicā? dixerunt qui sen-
cimina testi-
bus probat.* *serunt. sunt alij, qui dicāt. notae res, ac manifestae prola-
tae sunt, et proferuntur. dixit C. Fannius, eques R. fra-
ter germanus Qu. Titinij iudicis tui, tibi se pecuniā de-
disse. recita testimonium C. Fannij. nolite C. Fannio di-
centi credere, noli inquam tu Qu. Titini C. Fannio fra-
tri tuo credere. dicit enim rem incredibilem: C. Verrem
insimulat avaritiae, et audaciae: quae vitia videntur in
quemvis potius, quam in istum convenire. dixit Qu.
Tadius, homo familiarissimus patris istius, non alienus
a matris eius genere, et nomine: tabulas protulit,
quibus pecuniā se dedisse ostēdit. recita nomina Qu.
Tadij. recita testimonium Qu. Tadij ne tabulis quidem
Qu. Tadij, nec testimonio credetur. quid igitur in iudi-
cijs sequemur? quid est aliud, omnibus omnia peccata,
et maleficia concedere, nisi hoc, hominum honestis-
simorum testimonijs, et virorum bonorum tabulis
non credere? nam quid ego de quotidiano sermone,
querimoniaq; populi Romani loquar? de istius impudē-
tissimo furto seu potius nouo ac singulari latrocinio?
ausum esse in aede Castoris, celeberrimo, clarissimoque
monimento, quod templum in oculis, quotidianoq; a-
spectu populi Romani est positum, quod saepenumero
senatus conuocatur, quod maximarū rerum frequentis-
sime quotidie aduocationes fiunt, in eo loco in sermo-
ne hominum audaciae suae monumentum eternum relin-
quere. Aedem Castoris iudices, P. Iunius habuit tuen-
dam, L. Sylla Qu. Metello consulibus. is mortuus est: re-
liquit pupillum paruum filium, cum L. Octavius, C. Au-
relus consules aedes sacras locauissent, neq; potuissent
omnia sarta tecta exigere, neq; ij praetores, quibus erat
negotium*

Irenia,

A testibus.

A rumorib.

**Correctio
criminosa.**

**Expositio,
qua Verris
audacia &
auaritia de-
monstratur.**

negotium datum, C. Sacerdos et M. Caesius: factum est
S. C. quibus de sartis tectis cognitum et iudicatum non
esset, vti C. Verres, P. Caelius praetores cognosceret, et
indicaret. qua potestate iste permissa, ut ex C. Fannio,
et ex Q. Tadio cognouistis, verum tamen, cum esset om-
nibus in reb. apertissime impudentissimq; praedatus,
hoc voluit clarissimum relinquere indicium latrocinio-
rum suorum, de quo non audire aliquando, sed videre
quotidie possemus: quasiuit, quis aedem Castoris sartam
testam deberet tradere. Iunium ipsum mortuum esse scie-
bat: scire volebat, ad quem illa res pertineret. audit pu-
pillum esse filium. homo, qui semper ita palam delitaf-
set, pupillos, et pupillas certissimam praedam esse prae-
toribus, optatum negotium sibi in sinum delatum esse di-
cebat. monumentum illa amplitudine, illo opere quam-
uis sartum tectum, integrumq; esset, tamen aliquid se in-
uenturum, in quo moliri praedariq; posset, arbitraba-
tur. L. Rabonius aedem Castoris tradi oportebat. is casu
pupilli Iunij tutor erat testamento patris. cum eo sine vl-
lo intertrimento conuenerat iam, quemadmodum tra-
deretur. iste ad se Rabonium vocat: querit, et quid sit,
quod a pupillo traditum non sit, quod exigi debeat. cum
ille id, quod erat, diceret, facile pupillo traditionem es-
se, signa et dona comparare omnia, ipsum templum
omni opere esse integrum: indignum isti videri coepit,
ex tanta aede, tantoq; opere se non optimū praeda, prae-
sertim a pupillo, discedere. venit ipse in aedem Casto-
ris: considerat templum: videt vndiq; tectum, pulcherri-
mē laqueatum, praeterea cetera noua, atq; integra uer-
sat se: querit, quid agat. dicit ei quidā ex illis canibus,
quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: tu Verres,
hic quod

*Enargia. i.
Euidencia.*

*Cru dele &
nefarium.*

*Moliri. id est
agere, machi-
nari.*

*Intertrimen-
tum, est com-
munis duarū
pariū iactura.*

Mira calumnia.

Ironia iocosa

Venis profectus, peritiam, & cupiditas.

Locus indignationis & peritiam & cupiditas exoritur.

hic quod moliare, nihil habes: nisi forte vis ad perpendiculum columnas exigere. homo omnium rerum imperitus querit, quid sit, ad perpendiculum. dicunt ei, ferre nullam esse columnam, quæ ad perpendiculum esse possit. iam mehercule, inquit, sic agamus: columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem nosset, quæ in lege numerus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio sit nulla: & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum esset: negat, id sibi deberi: negat, oportere exigi. iste Rabonius quiescere iubet: & simul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem modestum, & minime peritiam facile coerces: columnas ita se exacturum esse confirmat. noua res, atque unprouisa, pupilli calamitas nunciatur statim. C. Mustio vitrico pupilli, qui nuper est mortuus, M. Iunio patruo, P. Potitio tutori homini frugalissimo. hi rem ad virum primarium, summo officio, ac virtute præditum, M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deserunt. venit ad Verrem M. Marcellus: petit ab eo pro sua fide, ac diligentia pluribus verbis, ne per summam iniuriam pupillum Iunium fortunæ patriis conetur euertere. iste, qui iam spe, & opinione prædam illam deuorasset, neque vlla æquitate orationis, neque auctoritate M. Marcelli commotus est: itaque quemadmodum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos ac potius interclusos viderent, apud quem non illis, non æquitas, non misericordia, non propinqua oratio, non auctori voluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia valeret: statuunt id sibi optimum esse factum, quod cuius venisset in mentem, petere auxilium à Cheli-

à Chelidone: quæ isto prætoris non modo in iure civili, priuatorumque omnium controuersiis populo R. præfuit, verum etiam in his fartis tectis dominata est. venit ad Chelidonem C. Mustius, eques R. publicanus, homo cum primis honestus: venit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: venit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. ô multis acerbam, ô miseram, atque indignam præturam tuam: ut mittam cetera, quo tandem pudore tales viros, quo dolore meretricis domum venisse arbitraminis qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisque ratio coegisset. veniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det possessionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætoria turba referta. simul ac potestas primium data est: adeunt hi, quos dixi: loquitur Mustius: respondet illa, ut meretrix, non inhumane libenter ait se esse facturam, & secum isto diligenter sermocinaturam: reueri iubet. tum discedunt. postridie reuertuntur: negat illa posse hominem exorari, permagna eum dicere ex illa pecunia confici posse. Vereo, ne quis forte de populo, qui priore actione non affuit, hæc quia propter insignem turpitudinem sunt incredibilia, fingi à me arbitretur, ea vos antea iudices, cognouistis. dixit iuratus P. Potitius, tutor pupilli Iunij: dixit M. Iunius, tutor, & patruus. Mustius dixisset, si viueret: sed pro Mustio, reccenti re, de Mustio auditu dixit L. Domitius: qui cum sci-

Exclamatio indignantis.

Mimela iuui diosa.

Sermocinatio.

A testibus.

ret me ex Mustio viuo audisse, quod eo sum usus plurimum: (etenim id iudicium, quod prope omnium fortuna-
rum suarum C. Mustius habuit, me vno defendente, vi-
cit) cum hoc, vt dico, sciret L. Domitius me scire, ad cū-
res omnes Mustium solitum esse deferre: tamen de Che-
lidone relicuit, quoad potuit, alio responsum suum
deriuauit. tātus in adolēscēte clarissim⁹, ac principe iu-
uētutis pudor fuit, vt aliquādiu, cum a me premeretur,
omnia potius responderet, quā Chelidone nominaret.
primō necessarios istius ad eum alligatos esse dice-
bat: deinde aliquando coactus Chelidone nominauit.
non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gessisse
præturam, quam L. Domitius ab se nominari vix sibi
honestū esse arbitrabatur: reiecti a Chelidone, capiunt
consilium necessarium, vt suscipiant ipsi negotium.
cum Rabonio tutore, quod erat vix h. s. quadraginta
millium, transigunt h. s. ducentis millibus. refert ad i-
stū rem Rabonius: vt sibi videbatur, satis grandem pe-
cuniam, et satis impudentē esse iste, qui aliquantō plus
cogitasset, malē accipit verbis Raboniū, negat cū sibi
illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturū se es-
se cōfirmat. tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum
Rabonio, putant id esse certissimum: nullam maiorem
pupillo metuunt calamitatem. Iste uerō non procrastina-
t: locare incipit, nō proscrip̃ta, atq; edicta die, alienis
simo tēpore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaq; re-
nunciat Rabonius illam decisionē tutoribus: accurrunt
tamen ad tempus tutores: digitum tollit Iunius patruus
isti color immutatus est: vultus, oratio, mēs deniq; exci-
dit: quid ageret, cœpit cogitare: si opus pupillo redime-
retur, si res abiret ab eo mancipe, quē ipse apposuisset,
sibi

Acclamatio
ad laudem.

Apostrophe
indignantis.

Amplificat
ab adiunctis.

Digitū tolle-
re et mancipē
se de redēpro
re significare.

sibi nullam prædam esse. itaq; excogitat: quid? nihil in-
geniosē, nihil quod quisquā possit dicere improbē, ue-
rum callidē: nihil ab isto testum, nihil veteratorum ex-
pectauerit: omnia aperta, omnia perspicua reperien-
tur, impudentia, amentia, audacia. si pupillo opus redi-
mitur, mihi præda de manibus eripitur. quod est igitur
remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. vbi illa
consuetudo in bonis, prædibus, prædijsq; vëndundis, o-
mnium cons. censorum, prætorum, quæstorum deniq;
vt optima conditione sit is, cui res sit, cuius pericu-
lum? excludit eum solum, cui prope dicam soli potesta-
tem factam esse oportebat: quid enim quisquam ad me-
am pecuniam me inuito aspirat? quid accedit? locatur
opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refe-
cturum esse dico. probatio futura est tua, qui locas: præ-
dibus, & prædijs populo cautum est. & si non putas
cautum: scilicet tu prætor in mea bona, quos uoles, in-
mittes: me ad meas fortunas defendendas accedere non
sinas? operæ pretium est ipsam legē cognoscere. dicetis
eundem conscripsisse, qui illud edictum de hæreditate.
QVAB EX OPERE FACIVNDOPVPILLIIV
NII. dic dic, quæso clarius. C. VERRES PR. VR
BIS ADDIDIT. corriguntur leges censoriæ. quod
enim video in multis veteribus legibus, Cn. Domitius,
L. Metellus, L. Cassius, Cn. Seruilius censesores addide-
runt, vult aliquid eiusmodi C. Verres. dic quid addidit.
QVI DE L. MARCIO, M. PERPENNA
CENSORIBVS REDEMERT, EVM SO-
CIVM NE ADMITTITO, NEVE EI
PARTEM DATO, NEVE EI REDIMI-
TO. quid ita? ne vitiosum opus fieret? at erat probatio

Articulus.

consuetudine

Cuius pericu-
lū uetustum,
ut cuius pec-
Virg. Buc.

Legē Verres
reprehendit.

Sabie. 10.

Amplificatio
indignitatis,
ab adiunctis.

tua, ne parum locuples esset: at erat, & esset amplius,
si velles, populo cautum prædibus, & prædijs. hic te si
res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ non commouebat, si
pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ, D. Bruti,
cuius prædia subierant periculum: M. Marcelli tutoris
auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud qui-
dem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatū tuum,
quod tu neq; negare posses, (in tabulas enim retulisti)
nec cum defensione aliqua confiteri? addicitur id opus
H-S DLX millibus: cum tutores H-S LXXX millibus
id opus ad istius, hominis iniquissimi, arbitrium se
effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id;
quod vos vidistis. omnes illæ columnæ, quas dealba-
tas videtis, machina apposita, nulla impensa deiectæ,
eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu H-S DLX
millibus locauisti. atqui in illis columnis dico esse quæ à
tuo redemptore cōmote non sint: dico esse ex qua tan-
tum tectorium vetus delitum sit, & nouum inductum.
quod si tāta pecunia columnas dealbari putassem, cer-
tè nunquam ædilitatem petiuissem: at vt videatur ta-
men res agi, & non eripi pupillo: SI QUID OPE-
RIS CAUSSA RESCIDERIS REFICITO. quid erat, quod rescideret, cum suo quenque lo-
co lapidem reponeret? QUI REDEMERIT,
SATISDET DAMNI INFECTI EI,
QVI A VETERE REDEMPTORE AC-
CEPERIT. deridet, cum sibi ipsum iubet satisfacere
Rabonium. PECVNIA PRÆSENS SOL-
VATVR. quibus de bonis? eius, qui, quod tu H-S
DLX millibus locasti, H-S LXXX millibus effectū
rui esse clamauit. quibus de bonis? pupilli, cuius æta-
tem, &

Ridiculum.

Damni infec-
ti, quod fuz
turi metuit.
L. ij. Digest.
de Dam. iof.

Subiectio.

tem, & solitudinem, etiam si tutores non essent, defen-
dere prætor debuit: tutoribus defendētib; us, non modò
parias eius fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti.
HOC OPVS BONO SVO QVOQVE FA-
CITO. lapis aliquis cadendus, & apportandus
fuit machina sua? an illò non saxum, non materies ad-
necta est: tantum operis sed in ista locatone fuit, quā-
tum paucæ operæ fabricorum mercedis tulerunt, & ma-
nupretij machinæ? vtrum existimatis, minus operis es-
se vnam columnam efficere ab integro nouam, nullo
lapide rediuuiò, an quatuor illas reponere? nemo dubi-
tat, quin multò maius sit nouam facere, ostendam, in æ-
dibus priuatis, longa difficultiq; vectura, colūnas singu-
las ad impluuium H-S XL millibus non minus ma-
gnas locatas. sed ineptum est de tam perspicua istius im-
pudentia pluribus verbis disputare, præsertim cum iste
apertè tota lege omnium sermonem atq; existimatio-
nem contempserit, qui etiam ad extremum conscripse-
rit, REDIVIVA SIBI HABETO. quasi quic-
quam rediuui ex opere illo tolleretur, ac non totum
opus ex rediuiuis constitueretur. at enim pupillo redi-
ui non licebat, non necesse erat rē ad ipsum peruenire:
poterat aliquis ad id negotium de populo accedere.
omnes exclusi sunt non minus apertè, quàm pupillus.
diem præstituit operi faciundo kal. Decemb. locat ci-
citer idus Septemb. angustijs temporis excluduntur o-
mnes quid ergo? Rabonius istam diem quo modo asse-
quitur? nemo Rabonio molestus est, neque ka'end. De-
cemb. neq; nonis, neq; idibus. deniq; aliquando in pro-
uinciam iste proficiscitur prius, quàm opus effectū est.
posteaquā reus factus est, primò negabat opus in acce-
ptum re-

Manupretij,
est ubi nō hā-
m. re. q. quā
man. & artis
ratio ducit.
Refellit exē-
plo.

Rediuuiū, est
materia exue-
teri ædificio
exēpta. q. de-
nuò applica-
ri potest.

Delus malus
& tempore.

ptum referre posse cū instaret Rabonius, in me causam conferebat, quod tū codicē obsignassem. petit à me Rabonius, & amicos allegat, facile impetra. iste, quid ageret, nesciebat, si in acceptum non retulisset, putabat se aliquid defensionis habiturum: Rabonium porro intelligebat rem totam esse patefacturū: tamen si quid poterat esse apertius, quā nūc est, ut vno minus teste haberet Rabonius? opus in acceptū retulit quadriennio post, quam diem operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, * cū die ceteros redēptores exclusisset, tū in eius arbitriū ac potestatem uenire nolebat, qui sibi ereptam prædā arbitraretur. nam quid argumētamur, quod ista pecunia peruenerit? fecit iste in iudicium. primum cū vehementius cum eo D. B. rutus cōtenderet, qui de sua pecunia H. S. D. XL millia²auerat: quod iā iste ferre nō poterat, opere addito, prædibus acceptis, de H. S. D. LX millibus remisit D. Brutus H. S. C. X millia. hoc, si aliena res esset, certē facere non potuisset. deinde nummi numerati sunt Cornificio: quem scribam suum fuisse, negare nō potest. postremo ipsius Rabonij tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. recita nomina Rabonij. hic etiam priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium venisse prætextatum in vestrum conspectum, * & testes secum, patruo testimonium dicente, questus est: & me populariter agere atq; inuidiam commouere, quod puerum pro ducerem, clamitauit. quid erat Hortensi tandem in illo puero popolare? quid inuidiosum? Gracchi, credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiusmodi produxeram filium, ut nomine ipso, & memoria patris animos imperite multitudinis concitarem. P. Iunij erat, hominis de plebe

nō esset usus

Die, id est tē
poris breuitate.

Fraudem arguit à signis.

al. & stetit
eum cum patruo.Apostrophe
cū subiectioneMouet affectus
ad conspectum

de plebe Romana, filius: quem pater moriens tū tuto ribus, & propinquis, tū legibus, tū æquitati magistratū, tū iudicijs vestris cōmendandum putauit. hic istius scelerata locatione, nefarioq; latrocinio, bonis patrijs fortunisq; omnib; spoliatus, venit in iudicium. si nihil aliud, salte ut cū, cuius opera ipse multos annos est in for dibus, paulo tamen obsoletius vestitum videret. itaque ti bi Hortensi nō illius ætas, sed caussa, nō vestitus, sed fortuna popularis videbatur. neq; te tā cōmouebat, quod ille cum toga prætexta, quā quod sine bulla uenerat: vestitus enim neminem commonebat is, quem illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, iudicium, atque insigne fortune, hoc ab isto prædone ereptum esse, grauius et acerbe homines ferebat. neq; erat hæc lacrymæ populares magis, quā nostræ, quā tuæ Q. Hortensi, quā horum, qui sententiam laturi sunt. ideo quod communis est caussa, cōmune periculum, communi præsidio talis improbitas, tanquam à quod incendium, restinguenda est: habemus enim liberos paruos: incertum est, quā longa nostrū cuiusque vita futura sit: consulere viui ac prospicere debemus, ut illorum solitudo, & pueritia quā firmissimo præsidio munita sit: quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratū mater credo. scilicet magno præsidio fuit Annæ pupillæ mater, femina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iste infanti pupillæ fortunas patrias ademit, tutores ne defenderent? per facile verò, apud istiusmodi prætorem, à quo M. Marcelli tutoris in caussa pupilli Iunij & oratio, & voluntas, & auctoritas repudiata est. quæremus etiam, quid iste in vltima

standum Verri
inuidiam.Apostrophe
ad affectū moue
ndos.Locus communis,
erimē
Verris ad omnes
pertinet.

Subiectio criminosa.

Phrygia,

ACTIONIS II.

Amplificat
Veris rapina
mas compar
tione.

Iudicia Ver
tis.

Distributio.

Diminutio.

Occupatio
ex maiore.

Phrygia, qđ in extremis Pamphylie partibus fecerit: qualis in bello praedonum praedo ipse fuerit, qui in foro populi Romani pirata nefarius reperitur? dubitamus, quid iste in hostium praeda molitus sit, qui manibus sibi tantas ex L. Metelli manibus fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbandas, quam ille omnes aedificatas, locaverit? expectemus quid dicant ex Sicilia testes? quis unquam templum illud aspexit, quum auaritia tua, quum iniuria, quum audacia testis esset? quis a signo Vertumni in Circum maximum venit, quum is in unoquoque gradu de auaritia tua commoneretur? quam tu viam thensaram, atque pompae eiusmodi exegisti, ut tu ipse illa ire non audeas te putet quisquam, cum ab Italia freto disunctus esses, sociis temperasse, qui aedem Castoris testem furtorum tuorum esse volueris, quam populus Rom. quotidie iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, viderent? Atque etiam iudicium in praetura publicum exercuit: non enim praetereundum est ne id quidem petita multa est apud istum praetorem a Q. Opimio: qui adductus est in iudicium, verbo, quod cum esset Tribus plebis, intercessisset contra legem Corneliae: re, quod in tribunatu dixisset contra alicuius hominis nobilis voluntatem. de quo iudicio, si velim dicere omnia, multi appellandi ledendi que sunt: quod mihi non est necesse. tantum dicam, paucos homines, ut leuissime dicam, arrogantes hoc adiutore Q. Opimium per ludum et iocum fortunis omnibus eueruisse. is mihi etiam queritur, quod a nobis in x solis diebus prima actio sui iudicii transacta sit: cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi Rom. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit, cuius propter indignitatem iudicii, se praesumit est actum in sena-

IN VERREM LIB. I. 108

in senatu, ut genus hoc totum multarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. iam vero in bonis Q. Opi-
mij vendendis quas iste praedas, quam aperte, quam improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi vobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi a me hoc totum temporis causa putatote. iam, qui ex calamitate senatoris populi Rom. cum praetor iudicio eius praesuisset, spolia domum suam referre, et manibus detrudere conatus sit: is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subortitione illa Iuniana iudicium nihil dico. quid enim contra tabulas, quas ut protulisti, audeam dicere? difficile est: non enim me tua solium et iudicium auctoritas, sed etiam annulus aureus scribe tua deterret. non dicam id, quod probare difficile est. hoc dicam quod ostendam: multos ex te viros primarios audisse, cum diceret, ignosci tibi oportere quod falsum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrat, ea, nisi prouidisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse. hoc modo iste sibi, et saluti suae prospicere didicit, referendo in tabulis et priuatas et publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, et semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eo enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem malefactorum suorum sine alijs malefactorijs reperire possit. eiusdem modi subortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicium fore putauit per sodalem suum Q. Curtium, iudicem questionis: cui nisi ego vi populi et hominum clamore, atque conuicio restituissem, ex hac decuria nostra cuius mihi copiam quam largissime factam oportebat,

Præteritis.

Ex maiore.

Corruptione
iudicii pro
bat a signis.

Similiter de
sineas.

Indicē qđ
nis, pro pto
tore periphra
sis.

ACTIONIS II.

quos iste annuerat, legi
Aseonius alij
malunt, cum
eos quibz in
uenerat,

tebat erepta esset facultas bonorum, * cum is annuerat,
in suum consilium sine causa subfortiebatur, *

Desideratur quippiam.

Ve adhuc exposita sunt crimina questure, legationis & præturae Urbanae, adiuvant quidē, sed propositae accusationis, propria non sunt: idcirco in unū librum collata. Quae sequitur propria sunt causae & præturae Siciliensis, de iurisdictione, de frumento, de signis ablatis, de supplicijs, ea quatuor libris cōplexus est: in quibus non ordinem temporis, sed facinorum genera spectavit. Callidē uerō à Sicilia laude sibi uia ad crimina stemit, ut eam dignam ostendat, cuius in primis ratio habeatur, & Verris crimina maiora esse uideantur. Haec autē omnia diuina quadam ui, & copia persequitur, & perficit.

ACTIONIS III

IN C. VERREM LIB. II.

ORATIO VII.

De iurisdictione Siciliensi.

VLTA mihi necessario iudices, praetermittenda sunt, ut possim aliquādo de ijs rebus quae meae fidei commissae sunt, dicere. recepi enim causā Siciliae: ea me ad hoc negotiū provincia attraxit. ego tamē, hoc onere suscepto, et recepta causā Siciliensi, amplexus animo sum aliquantō amplius: suscepi enim causā totius ordinis, suscepi causam populi Ro. quod putabā tum deniq; rectē iudicari posse, si nō modō reus improbus adduceretur, sed etiā diligēs, & firmus accusator ad iudiciū ueniret. quō mihi maturius ad Siciliae causā ueniendū est, relictis ceteris eius furtis ac flagitijs: ut & uiribus quā integerrimis agerē, & ad dicēdum tēporis satis habere possim. atq; adeo antequā de incōmodis Siciliae dico, pauca mihi uidentur esse de prouinciā dignitate, uetustate, utilitate dicēda. nam cū omnium sociorū prouinciāruq; rationē diligēter habere debetis: tum praecipuē Siciliae, iudices, plurimis iustissimisq; de causis: primū, quōd omnium nationū exterarū princeps Sicilia se ad amicitia fidēq; populi R. applicuit: prima omnium, id quod ornamentū imperij est, prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quā praeclarū esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide beneuolentiaq; erga populū Romanū ut ciuitates eius insulae, quae semel in amicitia

Propositione
deciles, & ar
tentos facit.

p nostram

ACTIONIS III.

nostrā venissent, nunquā postea deficerēt, plerūq; autē
 & maxime illustres in amicitia perpetuō manerēt. ita-
 que maioribus nostris in Africā ex hac prouincia gra-
 dus imperij factus est: neq; enim tam faciliē opes Cartha-
 ginis tāte concidisset, nisi illud & rei frumentariæ subse-

Ex causis.

A iudicio Im-
peratorum.

dium, & receptaculū classibus nostris pateret. quare P.
 Africanus, Carthagine deleta, Siculorum urbes signis,
 monimētisq; pulcherrimis exornauit, vt, quos uictoria
 populi Ro. maxime letari arbitratur, apud eos moni-
 menta victoriæ plurima collocaret. deniq; ille ipse M.

Dissolutū cū
tenuis relatis

Marcellus, cuius in Sicillia virtutem hostes, misericor-
 diam uicti, fidem ceteri Siculi perspexerunt, non solum
 focij in eo bello consuluit, verum etiam superatis hosti-
 bus temperauit, urbem pulcherrimam Syracusas, quæ
 cum manu munitissima esset, tum loci natura terræ
 mari clauderetur, cum uī cōsilioq; cœpisset, non solum
 incolumem passus est esse, sed ita reliquit ornatam, vt
 esset idem monumentum victoriæ, mansuetudinis, con-
 tinentiæ, cum homines viderent, & quid expugnasset,

Epiphones
ma.Laus ab utili-
tate.

& quibus peperciisset, & quæ reliquisset. tantū ille ho-
 norem Siciliæ habendum putauit, vt ne hostium quidem
 urbem ex sociorum insula tollendā arbitraretur. itaq;
 ad omnes res Sicilia prouincia semp̄ usi sumus: vt, quic-
 quid ex sese posset efferre, id nō apud eos nasci, sed do-

Peregrinatio.

ni nostræ conditū putaremus. quando illa frumentum,
 quod deberet, non ad diem dedit: quādo id, quod opus
 esse putaret, non vltro pollicita est: quādo id, quod im-

A Catonis di-
cto.

peraretur, recusauit: itaque ille M. Cato sapiens cel-
 lam penariam reip. nostræ, nutricem plebis Romanæ

A signis.

Siciliam nominauit. nos verò experti sumus Italico ma-
 ximo difficilimoq; bello, Siciliam nobis non pro pe-
 narij

IN VERREM LIB. II.

110

narīa cella, sed pro arario illo maiorum vetere ac refer-
 to fuisse: nā sine vllō sumptu nostro, corijs tunicis, fru-
 mentoq; suppeditato, maximos exercitus nostros uesti-

Articulus.
A populi R.
commodis.

uit, aluit, armauit, quid illa, quæ forsitan ne sentimus
 quidem iudices, quanta sunt? quod multis locupletio-
 ribus ciuibz vtimur: quod habent propinquam, si-
 delem fructuosamq; prouinciam, quod faciliē excurrant
 vbi libenter negotium gerant: quos illa partim merca-

Tria opū in-
strumenta.

bus suppediandis cum questu, compendioq; dimittit,
 partim retinet, vt arare, vt pascere, vt negotiari liceat,
 vt deniq; sedes ac domicilium collocare. quod commo-
 dum non mediocre populi R. est, tantum ciuium Rom.

Amplificat.
ab adiunctis.

numquam, tam probē ab domo, tam bonis fructuosissq;
 rebus detineri. & quoniam quasi quædam prædia po-
 puli Rom. sunt vectigalia nostra, atq; prouinciæ: quæ-
 admodū propinquis vos vestris prædijs maxime de-
 lectamini, sic populo Romano iucunda suburbanicas

Laus à perso-
nis.

est huiusce prouinciæ, iam verò hominum ipsorum iu-
 dices, ea patētia, virtus, frugalitasq; est, vt proximē ad
 nostram disciplinam illam veterem, non hanc quæ
 nunc increbuit, videatur accedere. nihil ceterorum si-

Contraria res
lata.

mule Græcorum, nulla desidia, nulla luxuria: contrā
 summus labor in publicis priuatisq; rebus, summa par-
 simonia, summa diligētia. sic porro nostros homines di-
 ligūt, ut, is solis neq; publicanus, neq; negotiator odio

A Siculorum
patientia.

fit: magistratum autem nostrorum iniuria ita multo-
 rum tulerunt, vt nunquam ante hoc tempus ad aram le-
 gum præsidiumq; vestrum publico consilio confuger-

Ab exemplis

p 2 Siciliæ

ACTIONIS III.

Siciliæ constitueretur: postquam M. Antonij infinitum illud imperium senserant. sic à maioribus suis acceperant. tanta populi R. in Siculos esse beneficia, ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarent. in neminem ciuitates ante hunc testimonium publicè dixerunt. hunc deniq; ipsum pertulissent, si humano modo, si vstituto more, si deniq; vno aliquo genere peccasset. sed cum perferre non possent luxuriam, crudelitatem, auaritiam, superbiam: cum omnia sua commoda, iura, beneficia S. P. Q. R. vnus scelere ac libidine perdidissent: hoc statuerunt, aut istius iniurias per vos vlcisci, & persequi, aut, si vobis indigni essent visi, quibus opem auxiliumq; ferretis, vrbes: ac sedes suas relinquere, quandoquidem iam ante istius iniurijs exagitati agros reliquissent. hoc consilio à L. Metello legationes uniuersæ petiuerunt, ut quæ primū isti succederet: hoc animo toties apud patronos de suis miserijs deplorarunt: hoc commoti dolore postulata consulibus, quæ non postulata, sed in istum crimina viderentur esse, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fidē, continentiaq; cognouerāt, propè de vitæ meæ statu, dolore, ac lacrymis suis deducerent: ut ego istum accusarem, à quo mea longissimè iatio voluntasq; abhorrebat. quauquam in hac caussa multò plures partes mihi defensionis, quam accusationis suscepisse videor. postremò homines ex tota prouincia nobilissimi primi q; publicè priuatiq; uenerūt. grauisima, atq; honestissima quæq; ciuitas uehementissimè suas iniurias persecuta est. at quemadmodum iudices, uenerunt: uideor enim mihi liberius apud vos iam pro Siculis loqui debere, quam forsitan ipsi uelint, salutē enim eorum potius consulam, quam voluntati

Occupatio
ad Verris iniurias
exaggerandas.

Repetitio.

Comiseratio
nis locus.

Correctio cū
extenuatio.

Subiectio.

IN VERREM LIB. II.

112

tati. eque ex istis vnquā vlla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensū? quæstores vtriusque prouinciæ, qui isto pr. fuerāt, cū fascibus mihi præstō fuerunt. hi porro, qui successerunt, vehemētē istius cupidi, liberaliter ex istius cibarijs tractati, non minus acres cōtra me fuerunt. videte qd potuerit qui quatuor in vna prouincia quæstores studiosissimos defensores, propugnatoresq; habuerit, prætorē verò cohortēq; totam sic studiosam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, quam Verrem ipsū, qui plenus decesserat, prouinciā fuisse minari. Si eulis, si decressent legationē, quæ contra istum diceret: minari, si qui essent profecti: alij, si laudaret, benignissimè promittere: grauisimos priuatarū rerum testes, quibus nos presentibus denunciauimus, eos vi custodiri q; retinere, quæ cum omnia facta sint, tamen vnā solam scitote esse ciuitatem Mamertinam, quæ publicè legatos, qui istum laudarent, miserit. eius autem legationis principem ciuitatis nobilissimum, C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam maximam Messanæ esse publicè coactis operis edificatā. idemq; Mamertinorum legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, verum etiam sacra, decsq; penates, à maioribus traditos, ex ædibus suis eripuisse dixit. præclara laudatio, cum duabus in rebus legatorum vna opera cōsumitur, in laudando, atq; repetēdo. atq; ea ipsa ciuitas quæ ratione illi amica sit, dicetur certo loco: reperietis enim quæ causæ beneuolentiæ sint Mamertinis erga istum, eas ipsas causas satis iustas esse damnationis. alia ciuitas nulla, iudices, publico cōsilio laudat, vis illa sum

Suspicio à
studio Verris
norum.

Ex istius cibarijs,
caulis lum.

Mamertini
legati testis
monium.

ironia.

Reiectio.

mi impe-

Excedunt
Verris lauda-
tores.

Amplificat
ab adiunctis.

Occupatio.

Concessio.

A coniugatis.

Confutatio
occupationis
ab xquo & a
falso.

Locus bene-
uolentiae.

mi imperij tantum potuit apud per paucos homines, nō
ciuitates, vt aut leuissimi quidā ex miserrimis, de scrup-
simisq; oppidis inuenirentur, qui iniussu populi, ac se-
natus proficisceretur: aut ij, qui cōtra istū legati decre-
ti erāt, et testimonij publicū mādātq; acceperāt, ut ac-
metu retinerentur. quod ego in paucis tamen usu
v. misse non molestē fero, quo reliquae tot, et tantae, et
tam graues ciuitates, tota denique Sicilia plus auctori-
tatis apud vos haberet, cum videretis nulla vi retineri,
nullo periculo prohiberi potuisse, quō minus experi-
rentur, ecquid apud vos querimoniae valerent antiquis-
simorum fidelissimorumq; sociorum, nam, quod fortas-
se non nemo vestrum audierit, istum à Syracusanis pu-
blice laudari: id tamen si priore actione ex Heraclij Sy-
racusani testimonio, cuiusmodi esset, cognouistis: tamē
vobis alio loco, vt se totares habet, quod ad eam ciui-
tatem attinet, demonstrabitur: intelligetis enim, nullis
hominibus quenquam tanto odio, quanto istum Syracu-
sanis, et esse, et fuisse. At enim istū soli Siculi persequi-
tur, ciues Ro. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, di-
ligunt, saluam esse cupiunt. primum, si ita esset, tamen
vos in quaestione de pecunijs repetundis, quae sociorum
caussa constituta est, lege iudicioq; sociali, sociorum
querimonias audire oporteret, sed intelligere potuistis
priore actione, ciues Ro. ex Sicilia plurimos, honestis-
simos, maximis de rebus, et quas ipsi acceperant iniu-
rias, et quas scirent alijs esse factas, pro testimonio di-
cere. ego hoc, quod intelligo iudices, sic confirmo. vi-
deor mihi gratum fecisse Siculis, quod eorum iniurias
meo labore, inimicitias periculo sim persecutus. non
minus hoc gratum me nostris ciuibz intelligo fecisse:
qui hoc

qui hoc existimant, iuris, libertatis, rerum fortunaruq;
suarum salutem in istius damnatione consistere. quapro-
pter de istius praetura Siciliensi, non recuso, quin ita me
audiatis, vt, si cuiquam generi hominum, siue Siculo-
rum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquam ordini, siue
aratorum, siue pecuariorum, siue mercatorū probatus
sit: si non horum omnium communis hostis, praedog;
fuerit: si cuiquam denique vlla in re vnquam tempera-
uit: ei vos quoque temperetis. Qui simul atque ei sor-
te provincia Sicilia obuinit, statim Romae, et ad Vr-
bem, antequam proficisceretur, querere ipse secum, et
agitare cum suis cepit, quibusnam rebus in ea provin-
cia maximam vno anno pecuniam facere posset. nole-
bat in agendo discere, (tamen si non provinciae rudis
erat, et tyro) sed in Siciliam paratus ad praedam, me-
ditatusque venire cupiebat. o praeculare coniectum a
vulgo in illam provinciam omen communis famae, atq;
sermonis, cum ex nomine istius, quid in provincia fa-
cturus esset, perridicule homines augurabatur. etenim
quis dubitare posset, cum istius in quaestura fugam, et
furtum recognosceret, cum in legatione oppidorum
sanorumque spoliationes cogitaret, cum videret in so-
ro latrocinia praeturae, qualis iste in quarto actu impro-
bitatis futurus esset? atq; vt intelligatis eum Romae
quaesisse non modò genera furandi sed etiam nomina:
certissimum accipite argumentum, quod facilius de sin-
gulari eius impudentia existimare possitis. Quo die Si-
ciliam tetigit, (videte satis ne paratus ex illo omine ur-
bana ad euertendā provinciam uenerit? statim Messa-
na literas Halesam mittit: quas ego istum in Italia scri-
pisse arbitror: nam simul atq; e nauis egressus est, dedit

Propositio
cum narratio-
ne, qua docet
les attentos
que facit.

A praecurren-
tibus, Verris
uoluntatem
ostendit.

Correctio.

A rumoribz.

Nam Verris
a uertendo.

Alludit ad co-
micos siue tra-
gicos actus.

A notatione.

Ab exemplo
Dionis cōtra

ACTIONIS III.

mare incipit. operam ut Halesinus ad se Dio continuo veniret: se de hereditate velle cognoscere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset. ea erat iudices, pergrandis pecunia. hic est Dio iudices. nunc beneficium Qu. Metelli cuius R. factus: de quo multis viris primariis testibus, multorumque tabulis uobis priore actione satisfactum est, h. s. undecies numeratum esse, ut eam causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscente obtineret: præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, uestis, stragula, domi quod fuerit, esse directum: ita h. s. undecies Qu. Dionem, quod hereditas ei obuenerat, nullam aliam ob causam perdidisse. quid hæc hereditas quo prætoris Dionis filio venerat: eodem, quo P. Annij senatoris filie: eodem, quo M. Liguri senatori, C. Sacerdote prætoris. quid: tum nemo molestus Dioni fuerat: non plus, quam Liguri Sacerdote prætoris. quid: ad Verrem quis detulit: nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præstare fuisse ad urbem cum esset, audiuit, Dioni cuidam Siculo permagnam uenisse hereditatem, heredem statuas iussum esse in foro ponere, nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse multatam, tametsi posita essent ex testamento, putabat tamen, quoniam Veneris nomen esset, causam pecuniæ se reperiturum. itaque apponit qui petat, Veneri Erycinæ illam hereditatem, non enim quæstor petit, ut est consuetudo, is qui Erycinum montem obtinebat. petit Neuus Turpio, quidam istius excursor, et emissarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote prætoris condemnatus iniuriarum, etenim erat eiusmodi causa, ut ipse prætor cum quereretur calumniatorem, paulo tamen

Subiectionis
bus distinguit
orationem ad
motum.

alio, multatam.
Locus in Veneris nomine

Verisimile à
persona.

IN VERREM LIB. II.

212

men considerationem reperire non posset. hic hominem Veneri absoluit, sibi condemnat. maluit uidelicet homines peccare, quam deos: se potius à Dione, quod non licebat, quam Venerem, quod non debebatur, auferre. quid ego nunc hic Sex. Pompeij Chlorigestimonium recitem? qui causam egit Dionis, qui omnibus rebus interfuit: hominis honestissimi, tametsi cuius R. virtutis causa iandiu est, tamen omnium Siculorum primi, ac nobilissimi. quid ipsius Qu. Cæcilij Dionis, hominis probatissimi, ac prudentissimi? quid L. Vetecilij Liguris, T. Manlij, L. Calenij quorum omnium testimonij de hac Dionis pecunia confirmatum est. dixit hoc idem M. Lucullus, sed de his Dionis incommodis pro hospitio, quod sibi cum eo esset, iam ante cognosse. quid? Lucullus, qui tum in Macedonia fuit melius hæc cognouit, quam tu Hortensi, qui Romæ fuisti: ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per literas cum Verre questus es. noua tibi hæc sunt, et inopinata? nunc primum hoc aures tue crimen accipiunt? nihil de Dione, nihil de focu tua, femina primaria, Seruilia, vetere Dionis hospita, audisti? nonne multa mei testes, quæ tu scis, nesciunt? nonne te mihi testem in hoc crimine eripuit, non istius innocentia, sed legis exceptio? Recita testimonium. TESTIMONIA M. LVCVLLI CHLORIGESTIMONIS. satis ne vobis magnam pecuniā Venerius homo, qui Chelidonis sinu in prouinciā profectus esset, Veneris nomine quæsisse videtur? accipite aliam in minore pecunia non minus impudenter calumniā. Sospis et Epicrates fratres sunt Agyrinenses. horum pater ab hinc duos et xx annos est mortuus, in cuius testamento quodam loco, si commissum quid esset, multa erat Veneri.

Ironica secum
ratio.

A testibus cum
preteritione.

Interrogatio
cum subiectione.

à testimonijs.

Amarus locus
ex ambiguo,
de Chelidone
ne, et Veneris
ratio.

ACTIONIS III.

ip̄os x x annos, cum tot interea praetores, tot, quae sto-
res, tot calumniatores in prouincia fuissent, hereditas
ab his Veneris nomine petita nō est. causam Verres co-
gnoscit: per Volcatium pecuniam accepit, ferē ad h - s
cccc millia ab duobus fratribus, multorum testimo-
nium audistis antea: vicerūt Agyrinenses fratres, ita, vt
egentes inanesq; discederent. At enim ad Verrem pecu-
nia ista non peruenit. quae est ista defensio? vtrum, asse-
ueratur in hoc, an tentatur? mihi enim nouares est. Ver-
res calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat:
Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniae maxi-
mae dabantur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi
ita defendas? non est ista Verri numerata pecunia. adiu-
uo te: mei quoq; testes idem dicūt. Volcatio dicunt sese
dedisse. quae uis erat Volcatio tanta, vt h - s cccc mil-
lia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, si sua
sponte venisset, vnam libellam dedisset? veniat nūc, ex-
periatur: testis recipiet nemo: at ego amplius dico. h - s
quadringēties accepisse te arguo cōtra leges: nego, tibi
ipsi ullum nummum esse numeratū: sed cum ob tua de-
creta, ob imperata, ob iudicata pecuniae dabantur, non
erat querendū, cuius in manu numerarentur, sed cuius
iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant
tuae: praefecti, scribae, medici, accensi, aruspices, praeco-
nes, manus erāt tuae: ut quisque te maxime cognatione,
affinitate, necessitudine aliqua attingebat, ita maxime
manus tua putabatur. cohors tota illa tua, quae plus ma-
li Siciliae dedit, quam si centum cohortes fugitiuorum
fuissent, tua manus sine controuersia fuit. quicquid ab
horum quopiam captum est, id non modō tibi datū, sed
in tua manu numeratum iudicari necesse est. nā si hanc
defen-

Vicerum, res
pugnans iro-
micum.

Repetitio,
cum similiter
desinentibus.

A consequen-
tibus.

Ex causis.

Instrumēta: q
per aliū facit
is fecisse dici-
tur.

Articulus.

Descriptio
consequentis
incommodū.

IN VERREM LIB. II. 114

defensione probabitur, Nō accepit ipse: licet omnia de
pecunijs repetundis iudicia tollatis: nemo vnquam tam
reus, tam nocens adducitur, qui ista defensione nō pos-
sit vti. etenim cum Verres viatur, quis erit vnquā post
hac reus tam perditus, qui non ad Qu. Mutij innocen-
tiam referatur, si cum isto conferatur? neq; nūc tam mi-
hi isti Verrem defendere videntur, quā in Verre de-
fensionis tentare rationem. qua de re iudices, uobis ma-
gnopere prouidendum est. petinet hoc ad summā rei-
publicae, et ad existimationem ordinis salutemq; socio-
rum. si enim innocentes existimari volumus, non solum
non abstinentes, sed etiā nostros comites praestare debe-
mus. primum omnium, opera danda est, ut eos nobiscū
ducamus, qui nostrae famae capitūq; consulant: deinde,
si in hominibus eligendis nos spes amicitiae sefellcrit, vt
vindicaremus, missos faciamus: semper ita viuamus, vt ra-
tionem reddendam nobis arbitremur. Africani est hoc,
hominis liberalissimi, veruntamen ea liberalitas est pro-
banda, quae sine periculo existimationis est, vt in illo fu-
it. cum ab eo quidam vetus affectator ex numero amico-
rum non impetraret, ut se praefectum in Africam duceret,
et id ferret molestē: noli, inquit mirari, si tu a me
hoc non impetras: ego iam pridem ab eo, cui meam exi-
stimationē caram fore arbitror, peto, vt mecum praefe-
ctus proficiscatur, et adhuc impetrare non possum. e-
tenim re uera multo magis est petendum ab hominib.
si salui et honesti esse volumus, vt eant nobiscū in pro-
uinciam, quā hoc illis in beneficij loco deferendū. sed tu,
cū et tuos amicos in prouinciam, quasi in praedam, inui-
tabas: ac cum illis, ac per eos praedabare: et eos in cōcio-
ne annulis aureis donabas: non statuebas, tibi non so-
lum de

Locus. com-
munis de in-
nocentia mag-
istratum.

Occupatio.

Dictum Afri-
cani.

Dicit con-
fessio.

Dis simile,
per interro-
gationem.

ACTIONIS III.

lum de te, sed etiam de illorum factis rationem esse reddendam? cum hos sibi quaestus constituisset magnos, atque vberēs ex ijs causis, quas ipse instituerat cum consilio, hoc est cum sua cohorte, cognoscere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniā corripendam. dubium nemini est, quin omnes omnium pecuniae posite sint in eorum potestate, qui iudicia dant, et eorum, qui iudicant: quin nemo nostrum possit aedes suas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, si cum hac a quoque vestrum petita sunt, praetor improbus, cui nemo intercedere possit, det quae velit iudicem, iudex nequa et levis, quod praetor iusserit, iudicet, si uero illud quoque accedet, ut praetor in ea verba iudicium det, ut vel Octavius Balbus iudex homo et iuris et officij peritissimus, non possit aliter iudicare: sit eiusmodi: L. OCTAVIUS IUDEX ESTO. SI PARET FUNDUM CAPENATEM, QUOD AGITUR, EX IVRE QUIRITIVM EVM P. SERVILII ESSE: neque is fundus Quin. Catulo restituitur: non necesse erit L. Octavio iudici congere P. Servilium Quin. Catulo fundum restituere, aut condemnare eum, quae non oporteat: eiusdem modi totum ius praetorium, eiusdem modi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre praetore. decreta eiusmodi: SI NON ACCIPIT QUOD TE DEBERE DICIS, ACCUSES, SI PETIT DVCAS C. FUSCIUM DUCI IUSsit petitorē, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiusmodi QUI CIVES R. ERANT, SICVLII ESSENT, TVM SIEORVM LEGIBVSDARI OPORTERET. QVI SICVLI, SICIVES R. ESSENT. Verum, ut totum genus amplectamini iudiciorum, prius iura Siculorum, deinde

Ex causis, si causae sunt in malis et effectus,

Fictum exemplum, subtile sane,

Attentos facit, & dociles.

IN VERREM LIB. II.

115

de istius instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis, ut de eo praetor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem legatorum sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam vocant, sortiatur. quod priuatus a populo petit, aut populus a priuato, senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alterae ciuitates reiectae sunt. quod ciuis Ro. a Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus a ciue Romano, ciuis Ro. datur. ceterarum rerum selecti iudices ex ciuium Romanorum conuentu proponi solent. inter aratores et decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. haec omnia isto praetore non modo perturbata, sed plane et Siculis, et ciuibus R. erepta sunt. primum suae leges: quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem commodum erat, praconem, aruspicem, medicum suum dabat: aut, si legibus erat iudicium constitutum, et ad ciuem suum iudicem venerat, libere ciui iudicare non licebat. editum enim hominis cognoscite: quo edicto omnia iudicia redegerat in suam potestatem: si quis perperam iudicasset, se cogniturum: cum cognosset, animaduersurum. idque cum faciebat, nemo dubitat, quin cum iudex alium de suo iudicio putet iudicaturum, sequi in eo capitis periculum aditurum, voluntatem spectet eius, quem statim de capite suo putet iudicaturum. selecti e conuentu, aut propositi ex negotiatoribus iudices, nulli. haec copia, quam dico, iudicum cohors non quae Scaeuole, qui tamen de cohorte sua dare non solebat, sed C. Verris, cuiusmodi cohortem putatis hoc principe fuisse: sicuti videtis editum. SE QUID PERPERAM IUDICARIT SENATVS, cum

Aiunt Siculorum, Verres calumnias ostendit.

Ex confesquentibus.

ACTIONIS III.

Transilio
ne docilitate
comparat.
Heraclij
Hic
Hocis.

Verris libidi
nem fallere nos
tat.

Galantie at
efficiū Sophi
dicum.

cum quoq; ostēdā, si quādo sit datus, coactus istius, quod
nō senserit, iudicasse. ex lege Rupilia sortitio nulli, nisi
cū nihil intereat istius. lege Hieronica iudicia constitu-
ta plurimarum controuersiarū sublata vno nomine o-
mnia. de conuentu, ac negotiatoribus nulli iudices, quā-
tam potestate habuerit, videtis: quas res gesserit, cognō-
scite. Heraclius est, Hieronis filius, Syracusanus; homo
in primis domi suae nobilis, et ante hūc pr. vel pecunia
fissimus Syracusanorū, nunc nulla alia calamitate, nisi
istius auaritia, atq; iniuria, pauperrimus. huic hereditas
facile ad h. s. tricies venit testamēto propinqui sui He-
raclij: plena domus celati argenti optimi, multaq; stra-
gula vestis, pretiosissimorūq; mancipatorū quib. in re-
bus istius cupiditates, et insaniam quis ignorat? erat in
sermone res, magnam Heraclio pecunia venisse, non so-
lum Heraclium diuitē, sed etiā ornatum supellectili, ar-
gento, veste, mancipijs futurū. audit h. ec. etiam Verres:
et primō, illo suo leniore artificio Heraclium aggredi
conatur, ut cū roget inspiciendā, quae non reddat: dein-
de a quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem qui-
dam erant affines istius, quorum uxores iste nunquam
alienas exissimauit, Cleomenes, et Aeserio: qui quantū
apud istum, et quā turpi de causa potuerint, ex reli-
quis criminibus intelligitis. hi, vt dico, hominē admo-
nēt, rem esse praeclara, refertam omnibus rebus: ipsum
autem Heraclium hominem esse maiorem natu, non
promptissimum: et eum, praeter Marcellos, patronū,
quem iure suo adire, aut appellare posset, habere nemī-
nem: esse in eo testamento, quo ille heres esset, scriptū,
vt statuas in palaestra deberet ponere, faciemus, vt pala-
strite negent ex testamento esse positas: petat heredita-
tem, quoq;

IN VERREM LIB. II.

116

tem, quod eam palaestra commissam esse dicant, placuit
ratio Verri: nam hoc animo prouidebatur: cum tanta ha-
reditas in controuersia venisset, iudicioq; peteretur, sic
ri non posse, ut sine praeda ipse discederet approbat cō-
filiū: auctor est, ut quāprimum agere incipiant, homi-
nemq; id etatis minimē ligitiosum quā tumultuosissimē
adoriantur. scribitur Heraclio dica, primō mirantur o-
mnes improbitatem calumniae: deinde, qui istū nō sent
partim suspicabantur, partim planē uidebant adiectum
esse oculū hereditati. interea dies aduenit, quo die sese
ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortitum Syracusis
iste edixerat: paratus ad hanc dicam sortiendā venerat.
tum cum docet Heraclius nō posse eo die sortiri, quod
lex Rupilia uetaret diebus x x x sortiri dicam, quibus
scripta esset, dies x x x nondum fuerant, sperabat He-
raclius, si illum diem effugisset, ante alteram sortitio-
nem Qu. Arrium, quem prouincia tum maximē expe-
ctabat, successurum. iste omnibus iudicijs diem distulit,
et eam diem constituit, vt hanc Heraclij dicam sortiri
post dies x x x ex lege posset. posteaquam ea dies ve-
nit, iste incipit simulare se velle sortiri. Heraclius cum
aduocatis adit, et postulat, ut sibi cum palastritis, hoc
est cū populo Syracusano, et quo iure disceptare liceat.
aduersarij postulant, ut in eam rem iudices dētur ex ijs
ciuitatibus, quae in id forū conuenirēt, electi qui Verri
viderentur: Heraclius contrā, ut iudices ē lege Rupi-
lia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate se
natus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. quid e-
go istius in iure dicendo libidinem demonstrē? quis
vestrum non ex urbana iurisdictione cognouit? quis
unquam, isto praetore, Chelidone inuicta, lege agere po-
tuit;

Ab etate et
conditione.

Dica, id est
lis.

Dicas, id est
iudices.

Heraclius ut
tur statu tras-
lationis, et
pote.

Translatio,
sive exceptio
alia lege agē-
dum.

De Chelidone
ne fallam.

ACTIONIS III.

A lege &
more.

atq; hoc ho-
mine factas.
Amplificatio
calūniæ ad in-
dignationē.

Interrogatio
vehemens, per
adiunctionē.

Reditus ad rē.

Oratio pura,
et spōte fusa.

tuit? non istum, vt non neminem, prouincia corrupit
idem fuit, qui Romæ. cum id, quod omnes intelligebāt,
diceret Heraclius, ius esse certum Siculis; inter se quo
iure certarent: legem esse Rupiliam, quam prætor Ru-
pilius ex S. C. de decem legatorū sententia dedisset: hoc
omnes semper in Sicilia consules prætoresq; seruasse:
negauit se iudices ē lege Rupilia sortiturū: quinq; iudi-
ces, quos cōmodum ipsi fuit, dedit. * quid huic homini
factas? quod supplicium dignum libidini eius inuenies?
præscriptū tibi cū esset homō deterrime, & impudē-
tissime, quē admodum inter Siculos iudices dares: cū
imperatoris populi R. auctoritas, legatorū decem, sum-
morum hominum, dignitas Senatus C. intercederet: cu-
ius consultō P. Rupilius prætor ex legatorum sententiā
leges in Sicilia cōstituerat: cū omnes ante te prætores
Rupilias leges in ceteris rebus, & in iudijs maximē
obseruassent, tu ausus es pro nihilo, præ tua præda tot
res sanctissimas duceret tibi nulla lex fuit? nulla religio?
nullus existimatiōis pudor? nullus iudicij metus? nullius
apud te grauis auctoritas? nullum exemplum, quod se-
qui velles? verū, vt institui dicere; quinq; iudicibus
nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte,
ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerent,
sed qui, quod imperatum esset, iudicarent: eo die nihil
actū est: adesse iubentur postridie. Heraclius interea,
cū omnes insidias à prætore fortunis suis fieri uideret,
capit consilium de amicorum & propinquorū senten-
tia, non adesse ad iudicium: itaq; Syracusis illa nocte
profugit. iste postero die manē, cū multo maturius, q̃
vnquam antea, surrexisset iudices citari iubet: vbi com-
perit Heraclium nō adesse, cogere incipit eos, vt absen-

tem

IN VERREM LIB. II. 117

tem Heraclium condemnarent: illi cum commonefaci-
ūt, v. si ei videatur, vtatur instituto suo, nec cogat ante
horam decimam de absente secundum præsentem iu-
dicare. impetrant. interea sanē perturbatus & ipse: &
eius amici, & consilij, molestē ferre cœperunt, He-
raclium profugisse. putabam absentis damnationem,
præsertim tantæ pecuniæ, multo inuidiosorem fore,
quam si præsens damnatus esset, eō accedebat: quod iu-
dices ē lege Rupilia dati non erant. multo etiā turpio-
rem, & iniquiorem visum iri intelligebant. itaque hoc
dū corrigere vult, apertior eius cupiditas, & improbi-
tasq; facta est. nam illis, quinq; iudicibus vti sese negati
iubet id, quod initio ē lege Rupilia fieri oportuerat,
citari Heraclium, & eos, qui dicam scripserant: aitq;
iudices ē lege Rupilia velle sortiri. quod ab eo prædic,
cum multus lacrymis eum oraret, atque obsecraret
Heraclius, impetrare non potuerat, id ei postera die
venit in mentem, ē lege Rupilia sortiri dicas oportere.
educit ex vrna. tres. ijs, vt absentem Heraclium cōdem-
nēt, imperat itaque condemnant. quæ, malum, ista
fuit amentia? ecquando te rationem factorum tuorum
redditurum putasti? ecquando his de rebus tales viros
audituos existimasti? petatur hereditas ea, quæ nulla
debetur, in prædam prætoris? interponatur nomen
ciuitatis? imponatur honestæ ciuitati turpissima perso-
na calumniæ? neque hoc solū, sed ita res agatur, vt
ne simulatio quidē æquitatis vlla adhibeatur: nam per
deos immortales, quid interest, vtrum prætor impe-
ret, viq; cogat aliquem de suis bonis omnibus decede-
re: an huiusmodi iudicium det, quo iudicio, indicta caus-
sa, fortunis omnibus euerti necesse sit? profectō enim ne-

q gare non

Noua Ver-
tis technæ.

Indignatio,
interrogatio
nubis actior

Ex pari cum
exclamatio-
nes

ACTIONIS III.

Occipat &
refellit, ex re
pugnābus,
figas.

Occupatio.

Solutio, do-
nant, sed do-
nare non pos-
sunt.

Augēt inias-
tiam ex caus-
is, et uim ad-
iungit repeti-
tione et disso-
lutione.

gare non potes, te ex lege Rupilia sortiri iudicium de-
buisse, cum praesertim Heraclius id postularet. sin illud
dices, te Heraclij Voluntate ab lege recessisse: ipse te
impedies, ipse tu tua defensione implicabare. quare e-
nim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo nume-
ro iudices haberet, quos postularat: deinde tu cur post
illius fugam iudices alios sortitus es, si eos, qui erāt an-
tea dati, utriusq; dederas voluntate: deinde ceteras di-
cas omnes illo foro M. Postumius quaestor sortitus est:
hanc solā tu illo conuentu re periere sortitus. ergo, in-
quiet aliquis, donauit populo Syracusano illam hære-
ditatem. primum, si id confiteri uelim, tamen istum con-
demnetis necesse est: neq; enim permissum est, ut impu-
nē nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tra-
dere. verum ex ista reperietis hereditate ita istum præ-
datum, ut per pauca occulte fecerit: populū quidem Sy-
racusanum in maximam inuidiam sua infamia, alieno
præmio peruenisse: paucos Syracusanos, eos, qui se
nunc publicē laudationis causa uenisse dicunt, et nunc
participes prædæ fuisse, et nunc non ad istius laudatio-
nem, sed ad communem litium aestimationem uenisse.
posteaquam damnatus est absens: non solum illius hære-
ditatis, de qua ambigebatur, quæ erat h-s tricies, sed
omnium bonorum paternorum ipsius Heraclij, quæ
nō minor erat pecunia, palæstræ Syracusanorum, hoc
est Syracusanis, possessio traditur. quæ est ista prætura
eripis hereditatē, quæ uenerat à propinquo, uenerat
testamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui testamen-
tū fecit, huic Heraclio antē aliquāto quā est mortuus om-
nia, uicēda ac possidēda tradiderat: cuius hereditatis,
cū ille aliquāto ante te prætorē esset mortuus, cōtrouer-
sia fue-

IN VERREM LIB. II. 118

sia fuerat nulla, mentionem fecerat nemo, verum esto,
eripe hereditatem propinquis, da palæstris: prædare
in bonis alienis nomine ciuitatis: euertere leges, testamen-
ta, uoluntates mortuorum, ira uiuorum: num etiā pa-
trij Heraclij bonis exturbare oportuit? qui simul ac
profugit: quam impudenter, quam palam, quam acerbē
dij immortales, illa bona direpta sunt: quam illa res ca-
lanuosa Heraclio, quæstiosa Verri, turpis Syracusa-
nis, miseranda omnibus uidebatur: nam illud quicquid
statim curatur, ut quicquid cælati argenti fuit in illis
bonis, ad istum deferatur: quicquid Corinbhorum ua-
sorum, stragule uestis hæc, nemo dubitabat, quin non
modò ex illa domo capta et oppressa, verum ex tota
provincia ad istum comportari necesse esset. mæcipia,
quæ uoluit, abduxit: alia diuisa: auctio facta est in qua
cohors istius inuidia dominata est. verum illud est præ-
clarum Syracusanū, qui præfuerant his Heraclij bonis
uërbo redigēdis, re dissipatēdis, reddebant eorum ne-
gotiorum rationem in senatu, dicebant, scyphorum pa-
ria complura, hydrias argenteas, pretiosam uestem stra-
gulam, multa mancipia preciosa Verri data esse: dice-
bant, quantum cuiq; eius iussu nummorum esset datum,
gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur, repen-
tē recitatur, vno nomine h-s cel millia iussu præ-
toris data. fit maximus clamor omnium, non modò o-
ptimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum sem-
pet visum erat, bona priuati, populi nomine, per sum-
mā iniuriā erepta: uerum etiam ipsi illi auctores iniu-
rie, et ex aliqua particula socij prædæ, ac rapinarum,
clamare cœperunt, sibi ut haberet hereditatem. tan-
tus in curia clamor factus est, ut populus concurre-
ret, res.

Concedo in-
iudicia.

Exaggerat
factum, & re-
pentione &
dissolutione.

Cohors inui-
dia. Scamina.
i. c. tribus, cū
inuidiosa dis-
tributione.

A consequen-
tibus.

ACTIONIS II.

Hyppallage,
es pro impu-
dencia.

Locus ex cri-
minis remo-
tione.

A consequen-
tiis. siue cō-
sentaneis.

Remotionis
refutatio.

Ex remotio-
ne, in Verre

ret. res, ab omni conuentu cognita, celeriter domum
nunciatur. homo inimicus ijs qui recitassent, hostis om-
nibus, qui acclamassent, exarsit iracundia, ac stomacho:
ueruntanē fuit tū sui dissimilis, nostis os hominis: nostis
audaciam: tamē tum rumore populi, & clamore, et fur-
to manifesto grandis pecuniæ perturbatus est. vbi se
collegit, uocat ad se Syracusanos: quia non posset nega-
re, ab illis pecuniam datā: non quæsiuit procul alicūde
(neq; enim probaret) sed proximum penē alterum fili-
um, quem illam pecuniam diceret abstulisse, ostendit se
reddere coacturum, qui posteaquam id audiuit, habuit
dignitatis, & ætatis, & nobilitatis suæ rationem: ver-
ba apud senatum fecit: docuit, ad se nihil pertinere: de
isto id, quod omnes videbant, neq; ille quidem obscu-
re, locutus est: itaq; illi Syracusam statuā postea statue-
runt: & is ubi primum potuit, istum reliquit, de pro-
uinciaq; discessit. et tamen aiunt eum queri solere non-
nunquam, se miserum, quod non suis, sed suorum comi-
tum peccatis, & criminibus prematur. triennium pro-
uinciam obtinuisti: gener electus adolescens unum an-
num tecum fuit, sodales, viri fortes, legati tui primo an-
no te reliquerunt: vnus legatus P. Tadius, qui erat reli-
quus, nō ita multum tecum fuit: qui si semper unā fuis-
set, tamē summa cura tum tuæ, tum multo etiam magis
suæ famæ pepercisset. quid est, quod tu alios accusēs?
quid est, quam ob rem putes te tuam culpam non mo-
do deriuare in aliquē, sed cōmunicare cum aliquo pos-
se? numeratur illa H - s ducēta quinquaginta Syracusa-
nis. ea quæ admodum ad istum postea per pseudotyrone
reuertantur, tabulis uobis, & testibus iudices, planū fa-
ciam. ex hac iniquitate istius, & improbitate, iudices,
quod

IN VERREM LIB. II.

119

quod d præda ex illis bonis ad multos Syracusanos, inui-
to populo senatūq; Syracusano, venerat, etiā illa sunt,
quæ per Theomnastum: & Aeschriōnem, et Dionysio-
dorū, & Cleomenē, inuitissima ciuitate, facta sunt: pri-
mum, vt vrbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi lo-
bus ad dicendū esse constitutus: vt omnia signa iste per
eos homines, quos nominauī, omne ebur ex ædibus sa-
cris, omnes vndique tabulas pictas, deorū deniq; simu-
lakra, quæ uellet auferret: deinde, ut in curia Syracusis,
quem locum illi Buleuterium vocant honestissimo loco
& apud illos clarissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, q
cum Syracusanis locum eum eripere belli, ac victoriæ
lege posset, conseruauit, & reddidit, statua ex ære fa-
cta, ibi inauratam isti, & alteram filio statuam posue-
runt: vt, dum istius hominis memoria maneret, senatus
Syracusanus sine lacrymis, & gemitu in curia esse non
posset. per eosdem istius iniuriam, furtorum, vxorum-
que socios istius imperio Syracusis Marcellæa tollun-
tur, maximo gemitu, luctuq; ciuitatis: quem illi diem
festum cum recentibus beneficijs M. Marcelli debitum
reddebant, tum generi, nomini, familiæ Marcellorum
maxima voluntate tribuebant. Mithridates in Asia,
cum eam prouinciam totam occupasset, Mucia non su-
stulit hostis, & hostis in ceteris rebus nimis ferus, &
immanis, tamen honorem hominis, deorum religione
consecratum, violare noluit. tu Syracusanos vnum di-
em festum Marcellis impertiri vetuisti, per quos illi
adepti sunt, ut ceteros dies festos agere possent, at verò
præclarum diem reposuisti, Verrea vt agerent, & vt
ad eum diem, quæ sacris epulisq; opus essent, in com-
plures annos locaretur. sed etiam in tanta istius impudē-
tiæ cemit-

omniū culpā
transfert.

Ab exemplis
ex maiore ex-
aggerat.

Præteritio, cū
indignatione

Exclamatio
ironica.Notatio ex
Verrii nomi-
ne.
Sententia.Epicratis
narratio.Facetum ex
conf. quenz-
sibus.Saltum ex
ambiguo, ge-
minum.

tia remittendum aliquid uidetur, ne omnia contenda-
mus, ne omnia cū dolore agere uideamur: nam nec dies,
vox, latera deficiāt, si hoc nunc uociferari uelim, quam
miserum indignumq; sit istius nomine apud eos diem
festum esse qui sese, istius opera funditus extinctos esse
arbitrentur. o Verrea præclara, quodquam si accessisti,
quod nō attuleris tecum istum diem: etenim quam tu do-
mum, quam urbem adisti, quod sanum deniq; quod
nō euersum, atq; exteris relinqueris? quare appellen-
tur sane ista Verrea, quæ nō ex nomine, sed ex morib.
naturāq; tua cōstituta esse uideatur. quam facile serpat
iniuria, & peccandi consuetudo quam non facile repri-
matur, uidete iudices. Bidis oppidum est, tenui sanē, nō
longē à Syracusis, huius longē primus ciuitatis est Epi-
crates quidam huic hereditas H-S quingentorum mil-
lium uenerat à muliere quadam propinqua atque ita
propinqua, ut, ea etiā si intestata esset mortua, Epicra-
tem Bidinorum legibus heredem esse oporteret: recēs
Syracusana erat illa res, quam antē demonstrauī, de He-
raclio Syracusano: qui bona non perdidisset, nisi ei ue-
nisset hereditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi,
hereditas. cogitare cōperūt eius inimici, nibilo minus
eodem prætorē hūc euerit bonis posse, quo Heraclius
esset euersus. rem occultē instituunt, ad Verrē per eius
interpretēs deferunt: ita causa componitur, ut item
palestritæ Bidenses peterent ab Epicrate hereditatē,
quemadmodum palestritæ Syracusani ab Heraclio pe-
tissent. nunquam uos prætorē tam palestricum uidi-
stis. uerū ita palestritas defendebat, ut ab illis ipse vn-
ctior discederet: qui statim cū præsensisset, iubet cuidam
suorum amicorum numerari H-S LXXX: res ocula-

tari sa-

kari satis non* posse, per quendam eorum, qui intersue-
rat, sit Epicrates certior. primō negligere, & contem-
nere cōcepit, quod causa prorsus, quod dubitari posset,
nihil habebat. deinde cū de Heraclio cogitaret et istius
libidinem, nosset: cōmodissimū putauit esse, de provin-
cia clam abire: itaq; fecit: profectus est Rhegium. quod
ubi auditum est: estuare illi, qui dederant pecuniā: pu-
tare nihil agi posse absente Epicrate: nā Heraclius ta-
men affuerat, cum primū dati sunt iudices: de hoc, qui,
antequam in ius aditum esset, antequam deniq; mentio
controversiæ facta esset, discessisset, putabant nihil agi
posse. homines Rhegium proficiscuntur: Epicratē con-
ueniūt: demonstrāt id, quod ille sciebat, se H-S LXXX
dedisse: rogāt eū: ut id, quod ab ipsis abissent pecuniæ,
curet: ab sese caueat, quemadmodum uelit: de illa hēre-
ditate cum Epicrate neminem esse acturum. Epicrates
homines multis uerbis malē à se acceptos dimisit. re-
deunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita ut
fit, incipiunt, sese H-S LXXX nummum frustra de-
disse. res percerebuit: in ore atq; sermone omnium cō-
cepit esse. Verres refert illam suam Syracusanam: ait sese
velle de illis H-S LXXX cognoscere: aduocat multos:
dicunt Bidini Volcatio se dedisse: illud non addunt, ius-
su istius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat.
Volcatus animo æquissimo nummos affert, qui nihil
amitteret. reddit inspectantibus multis: Bidini nummos
auferunt. Dicit aliquis: quid ergo in hoc Verrē repre-
hendis? qui non modō ipse fur non est, sed ne alium qui
dem passus est esse, attendite: iam intelligetis hanc pecu-
niam qua uia modo uisa est exire ab isto, eadem se
mita reuertisse. quid enim debuit prætor? cum con-

Syracusana
ad sechm.
qua in Hera-
clium Syra-
cusanum uis-
erat.

Occupatio.

Allegoria.

Refutatio oc-
cupationis ex
coſecutione.

Amplificas-
tio facta à tur-
pi.

Concluſio.

Aliud argu-
mentū uolun-
tatis à ſigno.

ſilio recognita, cum comperiffet ſuum comitem, iuris,
decreti iudicij corrupti cauſſa, quia in reiſuius præ-
toris caput, exiſtimatioq; ageretur, pecuniam accepiff-
ſe, Bidinos autem contra prætoris famam, ac fortunas
dediſſe: non & in eū: qui accepiffet, animaduertiſſe, &
in eos, qui dediſſent: tu, q inſtitueras in eos animadu-
tere, qui perperā iudicaſſent, quod ſæpè per impruden-
tiam fit: hos patieris impune diſcedere, qui ob tuum de-
cretum, ob tuum iudicium pecuniam aut dandam, aut
accipiendam putarant? Volcatius idem apud te poſtea
fuit, eques Romanus tanta accepta ignominia. nā quid
eſt turpius ingenuo, quid minus libero dignum, quā
in conuentu maximo cogi à magiſtratu ſurū reddere?
qui ſi eo animo eſſet, quo nō modò eques Romanus, ſed
quiuis liber debet eſſe, aſpicere te poſtea non potuiſſet:
inimicus, hoſtis eſſet, tanta cōtumelia accepta, niſi tecū
colluſiſſet, & tuæ potius exiſtimationi ſeruiffet, quā
ſuæ. qui quā tibi amicus nō modò tum fuerit, quamdiu
tecum in prouincia fuit: iterum etiam nunc ſit, cum iam
à ceteris amicis ſis relictus: & tu intelligis, & nos exi-
ſtimare poſſumus. an hoc ſolum argumentum eſt, nihil
iſto imprudente factum, quòd Volcatius ei non ſuccen-
ſuit: quòd iſte nec in Volcatium, nec in Bidinos animad-
uertit? eſt magnum argumentum, verum illud maxi-
mum, quòd illis iſtis Bidinis, quibus iratus eſſe debuit,
vt à quib. cōperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil
poſſent, etiam ſi adeſſet, iccirco ſuum decretum pecu-
nia eſſe tētatum: his inquam iſtis non modò illam hære-
ditatem, quæ Epicrati venerat, ſed, vt in Heraclio Sy-
racuſano, item in hoc, paulò etiam atrocius, quòd Epi-
crates appellatus omnino non exat, bona patria, fortu-
nasq; eius

nasq; eius Bidinis tradidit: oſtendit enim nouo modo,
ſi quis quid ab abſente peteret, ſe auditurum. ad eunt Bi-
dini: petunt hæreditatē: procuratores poſtulant, vt ſe
ad leges ſuas reiſciat, aut ex lege Rupilia dicam ſcribi
iubeat. aduerſarij non audebant cōtradicere: exitus nul-
lus reperiebatur. inſimulant, hominē fraudandi cauſſa
diſceſſiſſe: poſtulat, vt bona poſſidere* liceat. debebat
Epicrates* nullum nummum nemini. amici, ſi quis quid
peteret, iudicio ſecum agi paſſuros, iudicatum ſolui ſa-
tis duros eſſe dicebant. cū omnia cōſilia frigerent, ad-
monitu iſtius inſimulare cœperunt, Epicratē literas pu-
blicas corrupiſſe: à qua ſuſpicionē ille aberat plurimum,
actionem eius rei poſtulant. amici recuſare, ne quod no-
uum iudiciū, ne qua iſtius cognitio illo abſente de exiſti-
matione eius cōſtitueretur: & ſimul idem illud poſtula-
re non deſiſtebant, vt ſe ad leges ſuas reiſceret. iſte am-
plam occaſionē calūniæ naſtus, ubi videt eſſe aliquid,
quòd amici* abſentē Epicratē nollent defendere: aſſe-
uerat ſe eius rei in primis actionem eſſe daturum. cum
omnes perſpicerent ad iſtum nō modò illos nummos, qui
per ſimulationem ab iſto exierāt, reuertiffet, ſed multò
etiā plures eū poſtea nummos abſtuliſſe: amici Epicra-
tem defendere deſtiterunt, iſte Epicratis bona Bidinos
omnia poſſidere, & ſibi habere iuſſit. ad illa h-s d mul-
lia hæreditaria acceſſit iſtius antiqua h-s quindecies
pecunia, utrū res ab initio ita ducta eſt, an ad extremū
ita perducta: an ita parua eſt pecunia: an is homo Ver-
res, vt hæc, quæ dixi, gratis facta eſſe videantur? huc
nunc de miſeria ſeculorum iudices audite. & Heraclius
ille Syracuſanus, & hic Bidinus Epicrates expulſi bo-
nis omnibus Romani venerunt: ſordidati, maxima bar-

Noua Veris
techna.

al. iubear.
a nullum.
Inſt. de ſatit.
parag. 1.

A ſigno, in
quo occaſio.
al. abſente
Epicrate.

Interrogatio
nib* crebris
rei indignis
ſatem auge.

Digeſſio.

ba, & capillo, Romæ biennium propè fuerunt. cum L. Metellus in provinciam profectus est, tum isti bene commendati cum Metello vnâ proficiscuntur. Metellus, simul ac venit Syracusas, vtrinq; rescindit, & de Epicrate, & de Heraclio. in vtriusq; bonis nihil erat, quod restitui posset, nisi quod moueri loco non poterat. fecerat hæc egregiè primo aduentu Metellus, vt oēs istius iniurias, quas modò posset, rescinderet, & irritas faceret. Heraclium restitui iusserat: non restituebatur: quisquis erat ductus senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat: itaq; permulti ducti sunt. Epicrates quidem continuò restitutus est. alia iudicia Lilybæi, alia Agrigenti, alia Panormi restituta sunt. census, qui isto prætoris sunt habitus, non seruaturu se Metellus ostendebat: decumas, quas iste cõtra legem Hieronicam vendiderat, sese vendituru Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiusmodi, vt non tam suam præturam gerere, q̃ istius præturâ retexere videretur. simul atq; ego in Siciliâ veni, mutatus est. venerat ad eum illo biduo Letilius quidâ, homo nō alienus à literis: itaq; eo iste tabellario semper vsus est. is epistolas complures attulerat, in his vnâ domo, quæ totu immutabat hominē, repente cœpit dicere, se omnia Verri causa velle, sibi cum eo amicitiam cognationemq; esse. mirabatur omnes, hoc ei tū deniq; in mentē venisse, posteaquā tam multis cum factis, decretisq; iugulasset. erant, qui putarent Letiliu legatum à Verre venisse, qui gratiā, amicitia, cognationemq; cōmemoraret, ex illo tempore à ciuitatibus laudationem petere, testes non solūm detertere verbis, sed etiam vi retinere cœpit. quod nisi ego meo aduentu illius conatus aliquantulum repressissem, & apud Siculos non

A Metelli iudicia.

Metelli in Sicilia.

Superlatio.

los non Metelli, sed Glabronis literis, ac lege pugnasse: iam multos nunc euocare non potuissem. uerū, quod institui dicere, miseras cognoscite Siculoru. Heraclius ille, & Epicrates longè mihi obuiam cum suis omnibus processerunt: venienti Syracusas egerunt gratias flentes: Romam decedere mecum cupierunt. quod erant mihi oppida complura etiā reliqua, quæ adire uellem: cōstitui cum hominibus, quo die mihi Messanæ præstō essent. cō mihi nuncium miserunt, se à prætoris retineri. quibus ego testimoniam denunciaui, quorum nomina edidi Metello, cupidissimi veniendi, maximis iniurijs affecti, adhuc non venerunt. hoc iure sunt socij, vt ijs ne deplorare quidem de suis incommodis liceat. iam Heraclij Centuripini, optimi nobilissimiq; adolescentis, testimonium audistis: à quo h-s c millia per calumniā malitiāq; petita sunt. iste, pœnis, compromissisq; interpositis, h-s c c c extorquenda curauit: quodq; iudicium secundum Heraclium de compromissis factum erat, quod cuius Centuripinus inter duos ciues iudicasset, id irritū iussit esse, eūq; iudicē falsum iudicasse iudicauit: senatu ne esset: locis cōmodisq; publicis vi uent: si quis eum pulsasset, edixit sese iudicium iniuriarū non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicem de sua cohorte daturum, ipsi autem nullius actionem rei sese daturum. quæ istius auctoritas tantū valuit, vt neq; illū pulsaret quisquam, cum prætor in provincia sua verbo permitteret, re hortaretur: neq; quisquā ab eo quicquā peteret, cum iste calumnie licentiam sua auctoritate præbuisset. ignominia autē illa grauis tandiu in illo homine fuit, quandiu iste in provincia mansit. hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, eequā rem

Reditus ad rem.

A Signo.

Heraclij Centuripini narratio.

Ironia.

Ab antecessoribus.

putatis

Propositio
iudiciorum
capitalium
Verris, qua
renouat ac-
tentionem.
Sopatri ca-
lumniae ex-
positio.

A iudicatis.

Probabile a
personis.

O impiam
pietatem.

putatis esse in Sicilia, nisi ad nutum istius, iudicatum? utrum id solum uideatur esse actum, quod est tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur: an etiam illud, in quo praeda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atque fortune in istius unius essent potestates: iam uero in rerum capitalium questionibus, quid ego unamquamque rem colligam, et causam? ex multis similibus ea sumam, quae maxime improbitate excedere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suae cum primis locuples, atque honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem praetorem rei capitalis cum accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. huic eadem Sopatro iisdem inimici ad C. Verrē, cum is Sacerdoti successit, eiusdem rei nomen detulerunt, res Sopatro facilis uidebatur, et quod erat innocens, et quod Sacerdotis iudicium improbare istum ausurum non arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore, ea, quae erant antea non solum defensione, uerum etiam iudicio dissoluta, causa Sopatri defendebat Q. Minutius, eques Romanus in primis splendens, atque honestus, uobisque iudices non ignotus. nihil erat in causa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandum uideretur. interea istius libertus, et accensus iisdem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus. priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium transactor, et administrator, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, et causae confidat accusatores, inimicosque eius habere in animo pecuniam Praetori dare: praetorem tamen ob salutem malle accipere: et simul malle, si fieri posset, rem iudicatum non scindere. Sopater, cum hoc illi improuisum atque inopinatum accidisset, commotus

motus est sane: neque in praesentia, Timarchidi quid respondere habuit, nisi se consideraturum, quid sibi de ea re esset faciendum: et simul ostendit, se in summa difficultate esse nummaria. post ad amicos retulit. qui cum ei fuissent auctores redimendae salutis, ad Timarchidem venit: expositis suis difficultatibus, hominem ad hunc perducit, eamque ei pecuniam numerat. postea quam ad causam dicendam ventum est: tum uero sine metu, sine cura omnes erant, qui Sopatrum defendebant crimen nullum erat: res iudicata: Verres nummos acciperat. quis posset dubitare, quid nam esset futurum? res illo die non peroratur: dimittitur iudicium. iterum ad Sopatrum Timarchides venit: ait accusatores eius multo maiorem pecuniam praetori polliceri, quam quantam hic dedisset: proinde, si sciret videret quid sibi esset faciendum, homo, quamquam erat et Siculus, et reus, hoc est et iure iniquo, et tempore aduerso: ferre tamen, atque audire diutius Timarchidem non potuit. facite inquit, quod uobis libet: daturus non sum amplius. idemque hoc amicis eius, et defensoribus uidebatur, atque eo etiam magis, quod iste, quoquo modo se in ea questione praebat, tamen in consilio habebat homines honestos et conuentu Syracusano, qui Sacerdotis quoque in consilio fuerant, tunc, cum esset idem hic Sopater absolutus. hoc rationis habebat, facere eos nullo modo posse, ut eodem crimine, iisdem testibus Sopatrum condemnarent iisdem homines, qui antea absoluisent. itaque hac una spe ad iudicium uenit. quod posteaquam ventum est: cum in consilium frequentes conuenissent iisdem, qui solebant: et hac una spe tota defensio Sopatri miteretur, consilij frequentia, et dignitate: et quod erant, ut dixi, iisdem, qui antea Sopatrum eodem illo

Verisimile a
patria & for-
tuna.

A repugnantibus.

Ab honestis
& iusto.

ACTIONIS III.

Mouet indig-
nationem.

Ironia.

A personis
probabile

Dialogismus
* respondet
ab ille iudic-
es. An nō in-
quit, tibi ido-
neus.

Ab honore.

illo crimine liberarant : cognoscite hominis apertā, ac
non modò non ratione, sed ne dissimulatione quidē te-
stam improbitatem, & audaciam. M. Petiliū equitem
quem habet in consilio, iubet operā dare, quòd rei pri-
uata iudex esset. Petilius recusabat, quòd suos ami-
cos, quos sibi consilio esse uellet, ipse Verres retineret.
iste, homo liberalis, negat se quenquā retinere eorū, qui
Petilio uellent adesse: itaque discedunt omnes: nam ce-
teri quoque impetrant, ne retineantur: qui se uelle di-
cebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebāt
adesse. itaque iste solus cum sua cohorte nequissima re-
linquitur. nō dubitabat Minutius, qui Sopatrum defende-
bat, quin iste, quoniam consilium dimisisset, illo die
rem illam quæsiturus non esset, cum repente iubetur di-
cere, * respondet, ad quos? ad me, inquit: si tibi idoneus
uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicem.
idoneus es, inquit: sed peruellem adessent ij, qui affue-
rant antea, causamq; cognorant. dic, inquit: illi adesse
non possunt. nam hercle, inquit Minutius, me quo-
que Petilius, ut sibi in consilio adesset, rogauit: & si-
mul à subsellijs abire cœpit. iste iratus hominem uerbis
vehementioribus prosequitur: atq; ei grauius etiam
minari cœpit, quòd in se tantum crimen inuidiamq;
conflarit. Minutius, qui Syracusis sic negotiaretur,
ut sui iuris dignitatisq; meminisset: & qui sciret, se ita
in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de liber-
tate perderet: homini, quæ uisa sunt, & quæ tempus
illud tulit, & causā, respondit: causam sese demisso,
atq; ablegato consilio defensurum negauit: itaq; à sub-
sellijs discessit: idemq; hoc præter Siculos ceteri Sopat-
ri amici: aduocatiq; fecerunt. istic quanquam est incre-
dibili

IN VERREM LIB. II.

224

libili importunitate, & audacia, tamen subito solus de-
stitutus pertimuit, & conturbatus est. quid ageret, quò
se uerteret, nesciebat. si dimisisset eo tempore quæstio-
nem: post, illis adhibitis, quos ablegerat absolutum iri
Sopatrum uidebat. sin autem hominē miserum, atq; in-
nocentem condemnasset, cum ipse prætor sine consilio,
reus autē sine patrono, atq; aduocatis fuisset: iudiciūq;
C. Sacerdotis rescidisset, inuidiam se sustinere nō posse
tantam arbitrabatur: itaq; æstuabat dubitatione: uersa-
bat se in uirant; partem non solum mente, uerum eti-
am corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere possent
in animo eius metum, cupiditatemq; pugnare. erat ho-
minum conuentus maximus, summum silentium, sum-
ma expectatio, quoniam esset eius cupiditas eruptura.
crebrò dimittebat se accensus ad aurem Timarchides.
tum iste aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implo-
rare hominum atq; deū fidem, ut cum consilio cogno-
sceret. tum repente iste testes citari iubet. dicit unus, &
alter breuiter: nihil interrogatur præco, dixisse, pro-
munciat iste quasi metueret, ne Petilius, priuato illo iu-
dicio transacto, aut dilato, cum ceteris in consilium re-
uerteretur, ita properans de sella exiit, hominem in-
nocentem, à Sacerdote absolutū, indicta causā, de sen-
tentia scribæ, medici, aruspiciq; condemnauit. retinete
retinete hominē in ciuitate iudices: parcite, & conser-
uate, ut sit qui uobiscum res iudicet, qui in senatu sine
illa cupiditate de bello, & pace sententiā ferat, tamen si
minus id quidem nobis, minus populo R. laborandum
est, qualis istius in senatu sententiā futura sit. quæ enim
suis auctoritas erit? quādo iste sententiā dicere audebit
aut poterit? quando autem homo tanta luxuria, atq; de

Dilemma,

Rem ante ad-
culos ponit.
illustratione.

Amplificat
Verres iniqui-
tatem ab ad-
iudicis.
Ironica cons-
cilio, cū ges-
tatione
uerbi.
Correctio.

Petilius

libili

Concessio.
inuidiosa.

Repetitio.

Geminatio
cū repetitiōe
Descriptio
cōsequentia.

A populi R.
uoluntate.

Conduplica
tio.

*homines.
qui

Exaggerat
indignitatem
ex minore.

Cōmoratio
eadē re, ad d

fidia, nisi Februario mense, aspirabit in curiam? verum.
veniat sanē, decernat bellum Cretenſibus: liberet By-
zantios: regem appellet Ptolomæum: quæ vult Horten-
ſius, omnia dicat, et ſentiat. minus hæc ad nos, minus ad
vitæ noſtræ diſcrimen, minus ad fortunarum noſtrarū
periculū pertinet. illud, illud eſt capitale, illud eſt formi-
doſum, illud optimo cuique metuendum, quod iſte, ex
hoc iudicio ſi aliqua vi ſe eripuerit, in iudiciis ſit ne-
ceſſe eſt ſententiam de capite ciuiſ Ro. ſerāt, ſi in ciuiſ
exercitu ſignifer, qui imperium iudiciorū tenere vult,
hoc populus Romanus, recuſat, hoc ſerre nō poſteſt: cla-
mat, permittitq; vobis, vt, ſi iſtis hominibus deleſtemi-
ni, ſi ex hoc genere ſplendorem ordini, atq; ornam en-
tum curiæ cōſtituere uelit, habeatis ſanē vobis iſtum
ſenatorē, iſtum de vobis iudicem, ſi vultis, habeatis. de
ſe homines* ſi qui extra iſtum ordinem ſunt, quibus ne
reiſciundi quidem amplius quā triū iudicum, præ-
claræ leges Cornelie faciunt poteſtatem, hunc hominē
tam crudelem, tam ſcleratum, tam neſarium nolunt iu-
dicare: etenim ſi illud eſt tam ſagitioſum, quod mihi o-
mnium rerum turpiſſimum, maximeq; neſariū videtur,
ob rem iudicandā pecuniam accipere, pretio habere ad
dictam fidem, et religionem: quantō illud ſagitioſius,
improbius, indignius, eum, à quo pecuniā ob abſoluen-
dum acceperis, condemnare, vt ne prædonum quidem
prætor in fide retinenda cōſuetudinem cōſeruaret? ſce-
lus ē, accipere ab reo: quātiō magis, ab accuſatore? quā-
tō etiam ſcleratiuſ, ab vtroq; fidem cū propoſuiſſes
venalem in prouincia, valuit apud te plus is, qui pecu-
niam maiorem dedit. concedo, forſitan aliquis aliquan-
do eiſmodi quippiam ſecerit, cū verō fidem ac reli-
gionem

gionem tuam, alteri addictam pecunia accepta habue-
ris, poſt eandem aduerſarijs tradideris maiore pecunia
vtrunque ſalles? et trades cui voles? et ei, quem ſefel-
leris, ne pecuniam quidem reddes? quem mihi tu Bul-
bum? quem Stalenum? quod vnquam huiſmodi mon-
ſtrum, aut prodigium audiuiſmus, aut vidimus, qui cum
reo tranſigat, poſt cum accuſatore decidat: honeſtos ho-
mines, qui cauſam norint, ablege? cōſilioq; dimittat,
ipſe ſolus reū abſolutum, à quo pecuniam acceperit, eo
demnet, pecuniāq; non reddat: hunc hominem iudicium
numero habebimus? hic alteram decuriā ſenatoriā iu-
dex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudi-
cialis tabula committetur? quam iſte nō modò cera, ue-
rum etiā ſanguine, ſi viſum erit, notabit. quid enim ho-
rum ſe negat ſeſſe? illud uidelicet unum, quod neceſſe
eſt, pecuniā accepiſſe. quidni iſte neget? at eques R. qui
Sopatrū defendit, qui omnib. eius cōſilijs rebusq; inter-
fuit, Qu. Minutius iuratus dicit pecuniam datam: iura-
tus dicit Timarchidem dixiſſe maiorem ab accuſatori-
bus pecuniam dari, dicent hoc Siculi omnes, dicent om-
nes Haliciēſes, dicet etiam prætextatus Sopatri filius:
qui ab iſto homine crudeliſſimo, patre innocentifſimo,
pecuniāq; patria priuatus eſt. verum ſi de pecunia teſti-
bus planum ſacere non poſſem, illud negare poſſes, aut
nūc negabis, te, cōſilio tuo dimiſſo, virū primarijs, qui
in cōſilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq; eſſe ſolebant,
remotis, de re iudicata iudicaſſe? teq; eum, quē C. Sacer-
dos, adhibito cōſilio, cauſa cognita, abſoluſſet, eundē,
remoto cōſilio, cauſa incognita, condēnaſſe? cum hæc
confeſſus eris, quæ in foro palam Siracufis, in ore atq;
oculis prouinciæ geſta ſunt: negato ſanē, ſi voles, pecu-

ad indignas
tionem.

* al. conſiliis
unq.

Interrogatio
traductiōe ua-
riata, ad mo-
tum animi
aſſerendum.

A teſtibus.

Coarguit ad
lignis.

Ironia. nam accepisse, reperies, credo aliquem, qui cum hæc quæ palam gesta sunt, uidens, querat qd tu occulte egeris, aut qui dubitet, vtrū malit meis testibus, an tuis defensoribus credere. Dixi iam antea, me nō omnia istius, quæ in hoc genere essent, enumeraturum, sed ele^{ctiora} ea, quæ maximè excellerent. accipite nunc aliud eius facinus nobile, & multis locis sæpe cōmemoratum & eiusmodi, vt in vno omnia maleficia inesse videantur: attendite enim diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate, auctum per superbiū, crudelitatem perfectum, atque conclusum Sthenius est, is qui nobis assidet, Thermitanus, antea multis propter summam virtutem summamq; nobilitatem, nunc propter summam calamitatem, atq; istius insignem iniuriam omnibus notus, huius hospitio Verres cum esset xsus: et cum apud eum non modò Thermis sæpenumero fuisset, sed etiam habitasset: domo eius omnia abstulit. quæ paulò magis animum cuiuspiam, aut oculos possent commouere: etenim Sthenius ab adolescētia paulò studiosius hæc comparabat, suppellestem ex ære elegantiorē & Deliacam, & Corinthiā, tabulas pictas, etiam argēti, benefacti, prout Thermitani hominis facultates ferebāt, satis: quæ, cum esset in Asia adolescens, studiosè, vt dixi, cōparabat, non tam suæ delectationis causā, quā ad inuitationes aduentusq; nostrorum hominum, suorum amicorum, atque hospitum. quæ posteaquā iste omnia abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo. ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore necessario, quòd domum eius exornatā, atq; instruatam ferè iam iste reddiderat nudam atque inanem: veruntamen dolorem suum nemini impartiebat: prætoris in-

Transitions
artētos facit,
& dissolutis
amplificat fa-
cto⁹ ex causis,
Verres in
Sthenium in
luxa.

Studii Sthenii
exornat
ex causis.

Similiter de-
linens.
Pathos.
Distributio.

ris iniurias tacitè, hospitis placidè ferendas arbitratur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes perunlgata, cū signa quedā pulcherrima, atq; antiquissima Thermis in publico posita vidisset, adamauit: à Sthenio petere cepit, vt ad ea tollendā operam suam profiteretur, seq; adiunaret. Sthenius verò non solum negauit, sed etiā ostēdit id fieri nullo modo posse, vt signa antiquissima, monumenta P. Africani, ex oppido Thermitanorū, in coluni illa ciuitate, imperioq; populi R. tollerētur. etenim, ut simul P. Africani quoq; humanitatem cognoscatis, oppidum Himeram Carthaginienses quondam ceperant, quod fuerat in promis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto socios sua per nostrā victoriam recuperare: Siculis omnibus, Carthagine captā, quæ potuit, restituēda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij sese Thermis collocarant. in eiusdē agri finibus neq; longè ab oppido antiquo. hi se patrum fortunam ac dignitatē recuperare arbitrabantur, cum illa maiorū ornāmēta in eorum oppida collocabantur. erant signa ex ære complura, in his mira pulchritudine ipsa Himera, in muliebrē figuram, habitumq; formata, ex oppidi nomine & fluminis. erat etiam Stefichori portæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo, vt putant, artificio * facta, qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomīne. hæc iste ad insaniam cōcupierat, etiam, quod penè præterij, capella quedā, ea quidem mirè, vt etiam nos, qui rudes harum rerum sumus, intelligere possumus, scitè facta, & venus: hæc & alia Scipio nō negligenter abiecerat, vt homo intel-

A tempore,
persona et lo-
co, & confes-
sionibus,
Digressio.

Himere uxor
his Statua.

* Alij legūt,
facta ab eo,
sed malè. nā
Stefichorum
ab ingenio
laudat illis
verbis, nō sta-
tuarum.

ACTIONIS III.

ligēs Verres auferre posset: sed Thermitanis restitue-
rat: non quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locum o-
mnino, vbi ea poneret, nullū habere: sed, si domum ab-
stulisset, non diu Scipionis appellaretur, sed eorum, ad
quosq; ipsius morte venissent: nunc ijs locis posita
sunt, vt nūhi semper Scipionis fore videantur, itaq; di-
cantur. hęc cum iste posceret, agereturq; ea res in se-
natu, Sthenius vehementissimē restitit, multaq; ut in pri-
mis Siculorū in dicēdo copiosus est, cōmemorauit, ur-
bē relinquere Thermitanos esse honestius, quā pati,
tollī ex vrbe monumenta maiorū, spolia hostiū, benefi-
cia clarissimi viri, indicia societatis populi Ro. atq; ami-
citiae. cōmoti animi sunt omnīū. repertus est nemo quin
mori diceret satius esse. itaq; hoc adhuc oppidiū Ver-
res inuenit propē solū in orbe terrarū, vnde nihil
eiusmodi rerū de publico per vim, nihil occultē, nihil
imperio, nihil gratia, nihil precariō posset auferre. ve-
runtamē hāc eius cupiditates exponā alio loco: nunc
ad Stheniū reuertar. itaq; iste vehemētē Sthenio in sen-
sus, hospitii ei renūciat, domo eius emigrat, atq; adeo
exit: nam iam antē migrarat. eum autem inimicissimī
Sthenij domum suam statim inuitant, ut animum eius
in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & cri-
minando. hi autem erant inimici, Agathinus, homo no-
bilis, & Dorotheus, qui habebat in matrimonio Calli-
damam Agathini eius filiam, de qua iste audierat: itaq;
ad generum Agathini migrare maluit. vna nox inter-
cesserat, cum iste Dorotheum sic diligebat, vt diceret
omnia inter eos esse cōmunia: Agathinum ita observa-
bat, ut aliquem affinem ac propinquū, contemnere etiā
signum illud Himeræ iam videbatur, quod eum mul-
tō magis

Reditus ad
tem aptus.Ab adiunctis
p. dissolutione
nen.

Repetitio.

Correctio
falsa.
Calumniæ in
Sthenium se-
min.Alludit ad p.
uerbiū, Ami-
corū commu-
nia omnia.

Salfum,

IN VERREM LIB. II.

127

tō magis figura & lineamēta hospitæ delectabat. itaq;
hortari homines cœpit, vt aliquid Sthenio periculi cre-
arent, criminisq; cōfingerent, dicebant se illi nihil habe-
re quod dicerent, tum iste his aperit osledit, & confir-
mauit, eos, in Sthenium quicquid vellēt dicerēt, simul-
atq; ad se detulissent, probaturos. ita illi non procrastina-
nt: Sthenium statim educunt: aiunt ab eo literas pu-
blicas esse corruptas. Sthenius postulat, vt secum sui ci-
ues agant de literis publicis corruptis, eiusq; rei legi-
bus Thermitanorū actio sit: cū senatus populusq; Ro.
Thermitanis, quod semper in amicitia, fidēq; mansis-
sent, urbes, agros, legesq; suas reddidisset: Publiusq; Ru-
pilius postea leges ita Siculis ex Se. C. de decē legatorū
sententia dedisset, vt ciues inter se legibus suis agerent:
idemq; hoc habuerit Verres ipse in edicto: vt de his o-
mnibus causis se ad leges reiiceret. iste, homo omnīū
æquissimus, atq; à cupiditate omnīū remotissimus, se co-
gniturū esse confirmat: paratū ad causam dicēdam ve-
nire hora octaua iubet. non erat obscurum, quid homo
improbus ac nefarius cogitaret, neq; enim ipse satis oc-
cultarat, nec mulier tacere poterat. intellectū est id istū
agere, vt, cum Stheniū sine vilo argumēto, ac sine teste
damnasset, tum homo nefarius de homine nobili, atque
id ætatis, suoq; hospite virgis supplicium crudelissimē
sumeret. quod cum esset perspicuum de amicorum ho-
spitūq; suorum sententia Thermitis Sthenius Romam
profugit. hyemi fluctibusq; sese cōmittere maluit, quā
non istam cōmunem Siculorum tempestatem, calamita-
temq; vitare. iste homo certus, et diligēs ad horā octa-
uam præstō est: Sthenium citari iubet: quem postea quā
videt nō adesse, dolore ardere, atq; iracundia furere cœ-

Verris ius
probitas in
gnis.Sthenius
translationis
statu se tue-
tur, quam ex-
ceptionem
uocant.Ironia, quæ
à Cic. de Or.
3. Significan-
tis dissimula-
tio dicitur.Exaggerat
iniuria ab ad-
iunctis perso-
næ.

Ironia.

Verisimile
ab animi affe-
ctione.

ACTIONIS III.

pit, Venerios in domum Sthenij mittere, equites circū
 agros eius, villasq; dimittere. itaq; cum expectat quid-
 nam sibi certi afferatur, ante horam tertiā noctis de fo-
 ro non discessit. postridie manē descendit. Agathinum
 ad sese vocat: iubet eum de literis publicis in absentem
 Stheniū dicere. erat eiusmodi caussa, ut ille, ne sine ad-
 uersario quidē apud inimicum iudicē reperire posset,
 quid diceret: itaq; tantum uerbo posuit, Sacerdote prae-
 tore Sthenium literas publicas corrupisse. nix ille hoc
 dixerat, cum iste pronunciat, Sthenium literas publi-
 cas corrupisse videri. & haec praeterea addidit homo
 Venerius nouo modo, nullo exēplo: ob eam rem n-
 quingenta Veneri Erycinē de Sthenij bonis exactu-
 rum, bonaq; eius statim coepit vendere: & vendidisset
 si tantulum morae fuisset, quō minus ei pecunia illa nu-
 meraretur. ea postquam numerata est, contentus hac
 iniquitate non fuit: palam de sella, ac tribunali pronun-
 ciat, si quis absentem Sthenium rei capitalis reum fa-
 cere vellet, sese eius nomen recepturum: & simul, ut
 ad causam accederet, nomenq; deferret, Agathinum,
 nouum affinem, atque hospitem, coepit hortari. tum
 ille clarē, omnibus audientibus, sese id non esse factu-
 rum, neque se vsque eō Sthenio esse inimicum, ut eum
 rei capitalis affinem esse diceret. hic tum repente Paci-
 lius quidam, homo egens, et leuis, accedit: ait, si liceret,
 nomen abientis deferre se velle. iste verō, & licere, &
 fieri solere, & se recepturum. itaq; deferitur. edicit sta-
 tim, ut kal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Ro-
 mam uenisset, satisq; feliciter anni iam aduerso tempo-
 re nauigasset, omniaq; habuisset aequiora, & placabi-
 liora, quam animum praetoris, atque hospitii: rem ad-

amicos

IN VERRE M LIB. II.

128

amicos suos detulit. quae ut erat acerba, atq; indigna,
 sic uidebatur omnibus. itaq; in senatu cōtinuō Cn. Lenu-
 tulus, & L. Gellius consules faciunt mentionem, place-
 re statui, si patribus conscriptis uideretur, ne absentes
 homines in prouincijs rei fieret rerum capitaliū: caus-
 sam Sthenij totam, & istius crudelitatem, & iniquita-
 tem senatum docēt. aderat in senatu Verres, pater isti-
 us: fletus unumquēq; senatorem rogabat, ut filio suo
 parceret: neq; tamen multū proficiebat: erat enim sum-
 ma uoluntas senatus: itaq; sententiae dicebantur: cum
 Sthenius absens reus factus esset, de absente iudicium
 nullum fieri placere: & si quod esset factum, id ratum
 esse non placere. eo die transigi nihil potuit, quōd &
 id temporis erat, & ille pater istius inuenerat homi-
 nes, qui dicendo tempus consumerent, postea senex
 Verres defensores, atque hospites omnes Sthenij con-
 uenit: rogat eos, atq; orat, ne oppugnent filium suum,
 de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturam se es-
 se, ne quid ei per filium suum noceretur, se homines
 certos eius rei causam in Sicilia & terra, & mari mis-
 surum. & erat spatium dierum fere triginta ante kal.
 Dec. quo iste, ut Syracusis Sthenius adesset, edixerat.
 commouentur amici Sthenij: sperant fore, ut patris li-
 teris, nuncijsq; ab incepto furore reuocetur. in senatu
 postea causa non agitur. veniunt ad istum domestici
 nuncij, literasq; a patre afferunt ante kal. Dec. cum isti
 etiam tum de Sthenio integra tota res esset: eodemq; ei
 tempore de eadem re litera complures à multis eius a-
 micis, de necessarijs afferuntur. hic iste, qui prae cupi-
 ditate neq; officij sui, neq; periculi, neq; pietatis, neq;
 humanitatis rationē habuisset unquā, neq; in eo, quod

A Senatus
 autoritate,

Exaggerat
 Verres iniqui-
 tatem, imple-
 tatē ex causis
 Es.

1 4 moneretur,

Ex minore,
rei indignita-
tem arguet,

Locus cōmu-
nis, absente
accusatore,
reū condēna-
ri nō debere:
quod suo &
Veritis exem-
plo probat,

A pcurrenti-
b^o omnē Ver-
ri tollit excu-
sationem,

monebatur, auctoritatē patris, nec in eo, quod rogaba-
tur, voluntatem anteponendā putauit libidini suae. ma-
ne kalend. Decēb. vt edixerat, Sthenium citari iubet. si
abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, be-
nignitate, aut ambitione inductus petisset, grauissima
tamen apud te voluntas patris esse debuisset, cum uirō
abs te tui capitis causa peteret, hominesq; certor do-
mo misisset, hīq; eo tempore ad te uenisset, cum ubi in
integrō tota res esset: ne tum quidē te potuit si nō pieta-
tis, at salutis tuae ratio ad officiū, sanitatēq; reducere?
citāt rerum: non respondet citat accusatorem (attēdite
quae so: uidete, quā opere istus amentiae fortuna ipsa ad
uersata sit: & simul uidete, quis Sthenij causam casus
adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo
casu non respondit, non affuit, si praesens Sthenius reus
esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen,
cum accusator nō adesset Stheniū condēnari non oport-
teret: etenim, si posset reus absente accusatore dānari,
non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugiti-
uorum ac praedonum, ac tua tela uenisse: quo tempore
omnis illa mea festinatio fuit, cum periculo capitis, ob
eā causā, ne tu ex reis eximerere, si ego non affuissem ad
diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimū, me,
cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio nō putasti pro-
desse oportere, cū eius accusator nō affuisset: itaq; fecit
vt exitus principio simillimus reperiretur. quē absen-
tem reum fecerit, eum absente accusatore condēnat,
nūciabatur illi primis illis tēporib. id, quod pater quo-
que ad eum pluribus uerbis scripserat, agitātā rem esse
in senatu, etiam in concione tribunū pl. de causa Sthe-
nij M. Palicanū esse quāstū, postremō me ipsum apud
collegiū

collegiū hoc tribunorum pleb. cum eorum omnium
edicto non liceret quēquam Romae esse, qui rei capita-
lis condēnatus esset, egisse causam Sthenij, cum rent
ita exposuissent. quemadmodū nunc apud uos, docui-
semq; hanc damnationem duci non oportere: tribunos
pl. hoc statuisse, idq; omnī sentētia pronunciatum es-
se, non uideri Stheniū impediri edicto, quō minus ei li-
ceret Romae esse. cum haec ad istum afferrentur, timuit
aliquando, & commotus est: uertit stylū in tabulis suis:
quo factō causam omnem euerit suam: nihil enim sibi
reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione posset. nam si
ita defenderet, nec pī nomen absents licet, hoc fieri in
prouincia nulla lex uetat: mala, et improba defensione,
uerum aliqua tamē uti uideretur. postremō illo despe-
ratissimo perfugio uti posset, se imprudentē fecisse, exi-
stimasse id licere. quāquā haec ad perditissima defensio
est, tamē aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod
erat, & facit coram delatum esse. hic uidete in quos la-
queos se induerit, quorum ex nullo se unquam expedi-
ret, primum ipse in Sicilia saepe, & palam de loco supe-
riore dixerat, & in sermone multis demonstrat, lice-
re nomen recipere absents, se exemplo fecisse id, quod
fecisset, haec eum dictū esse priore actione, & Sex. Pom-
peij Chlorus dixit, de cuius uirtute antea commemo-
raui: & Cn. Pōpeius Theodorus homo Cn. Pōpeij, cla-
rissimi uiri, iudicio plurimis maximisq; in rebus proba-
tissimus, & omnium estimatione ornatissimus: et Po-
sides Matro Solentinus, homo summa nobilitate, exi-
stimatione, uirtute: & hac actione quā uoletis multi
dicent: et qui ex isto ipso audierint, uiri primarij nostri
ordinis: & alij, qui interfuerint, cum absents nomē re-

Vertit stylū,
parocmia est,
id est, tollit
ex tabulis, id
quod erat,
Corrupt tabu-
las, ut post de-
cer,

Allegoria.

A testibus,
medijs.

A testimonio
amicorum
Veris.

A totius Sici-
lie testimo-
nio,

Amplificat
Veris auda-
ciam.

A signo cor-
ruptas tabu-
las arguit,

Reclamatio
indignantis.

Subiectio per
Dialogum.

ciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in senatu, om-
nes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defende-
bat licere fieri: sepe esse factum: istam, quod fecisset, a-
liorū exēplo, institutoq; fecisse. dicit præterea testimo-
nium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuita-
tum omnium consiliis edidit, rogare, atq; orare pa-
tres conscriptos, ut statueret, ne absentium nomina re-
ciperentur. quæ de re Cn. Lentulum, patronum Siciliæ,
clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum
se cassam, quæ pro his sibi in senatu agēda esset, doce-
rent, de Sthenij calamitate questos esse, propterq; hanc
iniuriā, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut, quod
dico, postularetur. quæ cum ita essent: tantæ amen-
tiæ præditus, atq; audacia fuisti, ut in re tam clara, tam
testata, tam abs te ipso peruulgata, tabulas publicas cor-
rumpere auderes: at quæadmodū corrupisti? nōne ita,
ut, omnibus nobis tacentibus, ipse te tuæ tabulæ condē-
nare possent? quæso, codicem circumsfer, ostende. uidetis
ne totum hoc nomen, coram vbi facit delatum, esse in li-
tura? quid fuit istis antea scriptum? quod mendū ista li-
tura correxit? quid à nobis iudices, expectatis argu-
menta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in me-
dio: quæ se corruptas, atque interlitas esse clamant. ex
istis etiam tu rebus effugere te posse cōfide: cum te nos
nō opinione dubia, sed tuis vestigijs persequamur, quæ
tu in tabulis publicis expressa, ac recentia reliquisti. Is
mibi etiam, Stheniū literas publicas corrupisse, caussa
incognita iudicabit, qui defendere non potuerit, se ex
ipsis Sthenij nomine literas publicas non corrupisse.
videte porro aliā dementia: uidete, ut, dū expedire sese
vult, induat, cognitorē ascribit Sthenio: quem? cogna-
tum

tum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanum
aliquem, bonum hominem, ac nobilem? ne id qui-
dem: at Siculum, in quo aliquis splendor dignitasq; es-
set: minime: quid igitur? ciuem R. cui hoc probari po-
test? cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, am-
plissima cognatione, plurimis amicitijs, cum præterea
tota Sicilia multum auctoritate, et gratia posset: inue-
nire neminē Siculum potuit, qui pro se cognitor fieret?
hoc probabis? a ipse ciuem R. maluit? cedo, cui Siculo,
cū is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus in quā
sit, omnium prætorum literas, qui antè fuerunt, profer,
explica: si vnum inuenieris, ego hoc tibi, quemadmodū
in tabulis scriptum habes, ita gestum esse concedam. at
credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit, eligere ē
ciuium R. numero, ex amicorum, atq; hospitum suorū
copia, quæ cognitorē daret. quem deleget? quis in ta-
bulis scriptus est? C. Claudius, C. filius, Palatina. non
quero, quis hic sit Claudius, quā splēdidus, quā ho-
nestus, quā idoneus, propter cuius auctoritatem, et
dignitatem Sthenius ab omnium Siculorum cōsuetudi-
ne discederet, et ciuem Romanum cognitorē daret.
nihil horum quero, fortasse enim Sthenius non splen-
dorem hominis, sed familiaritatem secutus est. quid, si
omnium mortalium Sthenio nemo inimicior, quā hic
C. Claudius tum semper, tum in his ipsis rebus, et tem-
poribus? fuit, si de literis corruptis contraheretur? si con-
trā omni ratione pugnaui? vtrum potius, pro Sthenio
inimicū cognitorē esse factū, an te in Sthenij periculum
inimici eius nomine abusum esse credemus? ac ne quis
forte dubitet, cuiusmodi totum sit negotiū: tamen si iam
dudum omnibus istius improbitatem perspicuam esse
confi-

A fortuna &
dignitate.

Probabis, id
est iudicibus
persuadebis.
A more & iu-
diciis.

Occupatio.

Subiectione
urget.

refutatio sub-
iectionis per
contrarium.

Effatio uer
nult.

Conclusio.

Mortā iud.
ad uindicandā
iniuriam ab
exēplo siue
iudicatis et
ex amore.

Exaggerat
Verres iniur
riā ab adiun
ctis personā
Sthenij.

confido, tamen paululum etiam attendite: videtis il-
lum subrisso capillo, nigrum? qui eo vultu nos intue-
tur, ut sibi ipse peracutus esse videatur? qui tabulas te-
net? qui scribit? qui monet? qui proximus est? is est C.
Clodius, qui in Sicilia sequeſter iſtius, interpres, cōſe-
ctor negotiorum, propē collega Timarchidis numera-
batur, nunc obtinet eum locum, ut vix Apronio illi de
familiaritate concedere videatur: et qui se non Timar-
chidis, sed ipsius Verres collegam, et socium esse dice-
bat, dubitate etiam, si potestis, quin eum iſte potiſſimū
ex omni numero delegerit, cui improbam personam
imponeret, quem et huic inimiciſſimum, et ſibi ami-
cū esse arbitraretur: hic vos dubitatis iudices, tantam iſti-
us audaciam, tantam crudelitatem, tantam iniuriam
uindicare? dubitatis exemplum iudicum illorum ſequi
qui damnato Cn. Dolabella damnationem Philodami
Opuntij reſciderunt, quod is non abſens reus factus
eſſet, quæ res iniquiſſima et acerbisſima eſt, ſed cum
ei legatio Romam à ſuis ciuibz eſſet data, quod illi iu-
dices multo in leuiore cauſſa ſtatuerunt, æquitatem ſe-
cuti: uos id ſtatueri in grauisſima cauſſa præſertim alio-
rum auctoritate iam cōfirmatum, dubitabitis? at quem
hominem C. Verres tanta, tam inſigni iniuria affeciſti
cuius abſentis nomen recepiſti? quē abſentem nō modō
ſine crimine, et ſine teſte, verū etiam ſine accuſatore
damnaſti? quem hominem, dii immortales, non dicam
amicū tuum, quod apud homines cariſſimū eſt: non ho-
ſpitē, quod ſanctiſſimum eſt: nihil enim minus liben-
ter de Sthenio commemoro: nihil aliud in eo, quod re-
prehendi poſſit, inuenio, niſi quod homo frugalisſimus,
atq; integerrimus te hominem plenum ſupri, flagitij,
ſcleris

ſcleris domo ſuam minuit aut: niſi quod qui C. Marij
et Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Siſennæ, tui deſenſoris,
ceterorumq; fortiſſimorum hoſpes fuiſſet atq; eſſet,
ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoq;
nomen aſcripſit: quare de hoſpitiō uiolato, et de iſto
tuo neſario ſcelere niſi quæror: hoc dico, non iſs, qui
Sthenium norunt, hoc eſt nemini eorū, qui in Sicilia fue-
runt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplen-
dore, qua apud omnes Siculos dignitate, atq; exiſti-
matione ſit: ſed ut illi quoq; qui in ea prouincia nō fuerūt,
intelligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exemplū
eiſmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam
propter hominis dignitatē acerbū omnibus, atq; in-
tolerandum videretur. eſt ne Sthenius iſs, qui omnes ho-
nores domi ſuæ faciliſimē cum adeptus eſſet, ampliſ-
ſimē, ac magnificentiſſimē geſu? qui oppidum non ma-
ximum maximis ex pecunia ſua locis communibus, mo-
nimentisq; decorauit? cuius de meritis in remp. Ther-
mitanorum, Siculoſq; vniuerſos fuit ænea tabula fixa
Thermis in curia: in qua publice erat de huius benefi-
cij ſcriptū, et inciſū: (quæ tabula tū imperio tuo re-
uulſa, nūc à me tamē reportata eſt) ut omnes huius ho-
nores inter ſuos et amplitudinē poſſēt cognoscere. eſt
ne hic, qui apud Cn. Pompeium, clariſſimū virum, cum
accuſatus eſſet, quod propter C. Marij familiaritatem
et hoſpitiū cōtra rempublicam ſenſiſſe cum inimici
et accuſatores eius dicerent, cum magis inuidioſo cri-
mine, quā vero accerſeretur ita à Cn. Pompeio ab-
ſolutus eſt, ut in eo ipſo iudicio Pompeius hunc hoſpi-
tatio ſuo digniſſimum ſtatuerit? ita porro laudatus deſen-
ſusq; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius non ab
homine

A Sthenij per-
ſona & uitā
& factis: quē
locū percun-
ſationibz. &
repetitione
exornat.

A Cn. Pom-
peio ab-
iudicio.

homine solum, sed etiam à prouincia tota se huius absolutione uirè gratiam arbitraretur: postremo est ne hic, qui et animum in rem pub. habuit eiusmodi, et tantum auctoritate apud suos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia solus te prætor, quod non modò Siculus nemo, sed ne Sicilia quidem tota potuisset, ut ex oppido Thermis nullum signum, nullum ornamentum, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres: cum præsertim essent multa præclara, et tu omnia concupisses. denique nunc vide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies festi agitur, et præclara illa Verrea celebrantur, cui statua Romæ stant inaurata, à communi Siciliæ, quemadmodum inscriptum videmus, data: vide in quâ, quid inter te, et hanc Siciliam, qui abs te est patrono Siciliæ cõdénatus, interfuit, hunc ciuitates ex Sicilia permulta testimonio suo, legationibusq; ad eam rem nissus publicè laudat: te omnium Siculorum patronum una Manertina ciuitas foecia furtorum, ac flagitiorum tuorum publicè laudat, ita tamen nouo more, ut legati lædant, legatio laudet: cetera quidem ciuitates publicè literis, legationibus, testimonijs accusant, queruntur, arguunt: si tu absolutus sis, funditus euersas se esse arbitratur. hoc de homine, ac de huius bonis etiã in Eryco monte monumentum tuorum flagitiorum, crudelitatisq; posuisti: in quo Sthenij Thermi-tani nomen ascriptum est. vidi argenteum Cupidinem cum lampade, quid tandè habuit argumenti, aut rationis res, quã obrem in eo potissimum Sthenianum præmiũ poneretur? utrũ hoc signũ cupiditatis tue, an trophæũ necessitudinis, atq; hospitij, an amoris iudicium esse voluisti: faciunt hoc homines, quos in summa nequitia non solum libido, et voluptas, verum etiam ipsius ne-

Contentio
personarum.

Reuocatio
nobis.

Cupidinis
Argenti. à
Verre positi,
allegorica in
repretatio.

quitia fama delectat, ut multis in locis notas, de uestigia scelerum suorum relinqui velint. ardebat amore illius hospite: propter quam hospitij iura uiolat. hoc non solum sciri tum, verum etiam cõmemorari semper uolebat. itaq; ex illa ipsa re, quam accusante Agathino gesserat, Veneri potissimum deberi præmiũ statuit, quæ illam totam accusationem, iudiciumq; conflat. putarem te gratum in deos, si hoc donum Veneri nõ de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis, quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone uenisset hæreditas. hic ego si hanc causã non omnium Siculorum rogatu recepissim, si hoc à me muneris nõ uniuersa prouincia poposcisset, si me animus, atq; amor in rem. existimatioq; offensa nostri ordinis, ac iudiciorum non hoc facere coegisset, atq; hæc vna causa fuisset, quod amicum, atq; hospitẽ meum Sthenium, quẽ ego in quaestura mea singulariter dilexissim, de quo optime existimassẽ, quem in prouincia existimationis meæ studiosissimum, cupidissimũq; cognossem, tam crudeliter, sceleratè, ne farieq; tractasses: tamẽ digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi suscipere, ut hospititis salutem, fortunãq; defenderẽ. fecerunt hoc multi apud maiores nostros, fecit etiã nuper homo clarissimus. C. Donatius qui M. Silanum, consularem uirum, accusauit propter Egritomari trasalpini hospititis iniurias. putarẽ me idoneum, qui exemplum sequerer humanitatis. atq; officij proponereq; spem meis hospitibus, ac necessarijs, quod tutiorẽ uitã sese meo præsidio uicturos esse arbitrarẽtur. cum verò in cõmunibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoq; causa contineatur, multiq; vno tempore à gre hospites, atq; amici publicè, priuatimq; defendatur

A Verrius
bidine.

Locus cõmunis. Dicitur non esse de raptis nisi offerendũ Causas susceperat accusat, numerat, atq; cõminore se rectè facere probat.

Ab exemplo

Altero parte
comparationis

profecto

ACTIONIS III.

Epilogus, ad
renouandā at
entionem.

Verrē pecuni
am accepisse
ob iudiciū,
restituis con
firmat.

Ex maiore.

Vehementer
proponit, & e
numeratione
dociles facit.

Frequētatō
ne testiū cō
firmat hono
res et dignita
tes, cōtra le
ges & mores
Verrē nendi
cū.

profecto vereri non deo, ne quis hoc, quod facio, nō
existimet summi officij ratione impulsū, coactūq; su
scepiſſe. Atq; vt aliquando de rebus ab isto cognitis iu
dicatisq; & de iudicijs datis dicere desistamus, et, quo
nam facta istius in his generibus infinita sunt, nos mo
dum aliquem, & finem orationi nostrae, criminibusq;
faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis,
ob ius dicēdum, Qu. Variū dicere, procuratores suos
isti centū & triginta millia nummū dedisse: memini
stis, Qu. Varij testimonium, remq; hanc totā C. Sacer
dotis hominis ornatissimi, testimonio cōprobari: scitis,
Cn. Sertij, M. Modij, equites Romanos, sexcētos prae
terea ciues R. multosq; Siculos dixisse, isti pecuniā ob
ius dicendū dedisse, de quo crimine quid ego disputē,
cū totū positū sit in testibus? quid porro argumen
ter, qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit
quisquam omnium, quin is venalem in Sicilia iurisdic
tiōē habuerit, qui Romae totū edictū, atq; omnia decre
ta vendiderit? & quin ab Sicutis ob decreta interponē
da pecuniam acceperit, qui M. Octauium Ligurē ob
ius dicendū poposcerit: quod enim praeterea genus pe
cuniae cogendae praeterijt? quod non, ab omnibus alijs
praeteritū, excogitauit? ecquae res apud ciuitates Sicu
las expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas,
aut procuratio, quin eam rem tu ad tuum quāstum, nun
dationemq; hominum traduxeris? dicta sunt priore
actione & priuatim, & publicē testimonia: legati Cen
turipini, Halesini, Catinenses, Panormitanij: dixerunt,
multarū praeterea ciuitatum, tam uerō priuatim pluri
mi: quorum ex testimonijs cognoscere potuistis, tota Si
cilia per triēnium neminem vllā in ciuitate senatorem
factum

IN VERREM LIB. II.

139

factum esse gratis: neminem, vt leges eorum sunt, suffra
gijs: neminem nisi istius imperio, aut literis: atque in
his omnibus senatoribus cooptandis nō modō suffra
gia nulla fuisse, sed ne genera quidē spectata esse, ex q
bus in eum ordinem cooptari liceret: neq; census, neq;
etatis, neq; cetera Siculorū iura valuisse: quicumq; se
nator voluerit fieri, quamuis puer, quamuis indignus,
quamuis ex eo loco, ex quo nō liceret: si is pretio apud
istum fieret idoneus vt vinceret, factum esse semper: nō
modō Siculorum nihil in hac re valuisse leges, sed ne
ab senatu quidem populoq; R. datas: quas enim leges
socijs amicisq; dat is, qui habet imperium a populo R.
auctoritatem legum dandarū a senatu, haec debent &
populi Rom. & senatus existimari. Halesini pro mul
tis & magis suis maiorūq; suorum in rēmp. nostram
meritis, atque beneficijs suo iure nuper, L. Licinio Q.
Mutio cons. cum haberent inter se controuersias de
senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerunt.
decreuit senatus honorifico S.C. vt his C. Claudius,
Appij filius, Pulcher praetor de senatu cooptando
leges conscriberet. C. Claudius adhibitis omnibus
Marcellis, qui tum erant, de eorū sententia leges
Halesinis dedit, in quibus multa sanxit: de etate ho
minum, ne quis minor triginta annis natu: de qua
estu, quem qui fecisset, ne legeretur: de censu, de cete
ris rebus, quae omnia ante istum praetorem & nostro
rum magistratuum auctoritate, & Halesinorum sum
ma voluntate valuerunt. ab isto & praeco, qui voluit,
istum ordinem pretio mercatus est: & pueri annorum
senum, septenumq; demū senatorium nomen nundinati
sunt: & quod Halesini, antiquissimi, & fidelissimi so
cij, atq;

Ex causis
loci commu
nis. Qui per
alium facit.

A fortuna.

Ab etate.

Ab autoritate
et senatus.

A Scip. legis
bus,

Ab adiunctis
sive attributis
personarum.

Ab Agrig.
autoritate, re
mouet excus
ationem.

Epilogus
occupacionis,

cij atq; amici Romæ impetrarant, vt apud se ne suffragijs quidē fieri liceret, id pretio vt fieri posset, effecit Agrigentini de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habentim quibus eadē illa sancta sunt, et hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera sint, vnu veterū, alterum colonorū, quos T. Manlius prætor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautū est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colonorum numero, quā ex veterū Agrigentinorū. iste, qui omnia iura pretio exequasset. omniūq; rerū delectū, atq; discrimē pecunia sustulisset, nō modō illa, quæ erant ætatis, ordinis, quæstusq; permiscuit, sed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum veterumq; delectum, ordinemque turbauit. nam cum esset ex veterum numero quidam senator demortuus: et cum ex utroque genere par numerus reliquus esset: veterem cooptari necesse erat legibus, vt his amplius, numerus esset. quæ cum ita se res haberet, tamen ad istū venerunt emptum locum, illum senatorium non solum veteres, sed etiam noui. sit vt pretio nouus vincat, literasq; à prætore auferat. Agrigentini ad istum legatos mittunt, qui cum leges doceant, consuetudinēque omnium animorum demonstrent, vt iste intelligeret, ei se illum locum vendidisse, cui ne commercii quidem esse oporteret, quorū oratione iste, cum pretium iam accepisset, ne tantulum quidem commotus est. idem fecit Heracleus: nam eō quoque colonos P. Rupilius deduxit, legesq; similes de cooptando senatu, ac de numero veterum ac nouorum dedit. ibi non solum iste, vt apud ceteros, pecuniam accepit, sed etiam genera veterum ac nouorum, numerumq; permiscuit, nolite expectare, dum omnes obeā oratio.

oratione mea ciuitates: hoc uno cōplector crimine omnia neminem isto prætore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniā dedisset. hoc idem transero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus non solum hominum iura, sed etiam deorum religiones immortalium omnes repudiavit. Syracusis lex est de religione, quæ in annos singulos Iouis sacerdotem sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus, familiaris suus, in tribus illis renunciaretur in sorte, cui imperare non poterat, expectabat homines, quid nam acturus esset. homo, id quod erat facillimum, primō uetat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renunciari. negant id Syracusanū per religiones sacrorū vilo modo fieri posse, fas deniq; negant esse. iubet ille sibi legem legi. recitatur: in qua scriptum erat, vt quot essent renunciati, tot in hydruntinas sortes conijcerentur: cuius nomen exisset, vt is haberet sacerdotiū. homo ingeniosus et peracutus, optimē, inquit, nempe scriptum ita est, quot renunciati erūt: quot ergo sunt renunciati respōsum, tres. nūquid igitur oportet nisi tres sortes conijci, vnam educi? nihil. conijci iubet tres in quib. omnib. scriptum esset nomen Theomnasti. sit clantor maximus, cum id vniuersis indignum atq; nefarium videretur. ita Iouis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur. Cephædi mensis est certus, quo mense sacerdotem maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Athenio quidam, Climachias cognomine, homo sanē locuples, et domi nobilis: sed is fieri nullo modo poterat, si

Proposito,
de uēditā po
testate, qua
renouat an
tionē. Et pri
mū de uēditis
sacerdotijs.

Sermocinas
tio.

Verris tes
shna.

Alia narra
tio uenditi
sacerdotij.

ACTIONIS III.

rat, si Herodotus quidā adesset, ei locus ille, atq; honos in illum annum ita deberi putabatur, vt ne Climachias quidē contradiceret. res ad istum defertur, & istius more deceditur. toreumata sanē nota ac pretiosa auferuntur, Herodotus Romæ erat: satis putabat se ad comitia tempore venturū, si pridie venisset. ist, ne aut alio mēse, ac fas erat comitia haberentur, aut Herodoto præfenti hōnos adimeretur, id quod iste non laborabat, Climachias minime volebat, excogitat (dixi iam dudū: non est homo acutior quisquam, nec fuit) excogitat inquam quæ admodum mense illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adesse posset. est cōsuetudo Siculorum, ceterorūq; Græcorum, quod suos dies mensesq; cōgruere volunt cum solis lunæq; ratione, vt nonnunquā, si quid discrepet, eximant, unum aliquē diem, aut, summū, biduum ex mense: quos illi *ἐξαργύριος* dies nominant: item nonnunquam vno die longiorem mensem faciūt, aut biduo. quæ iste cum cognouisset, nouus astrologus, qui non tam cœli rationem, quā celati argenti duceret, eximi iubet non diē ex mense, sed ex anno unū dimidiatūque mensem, hoc modo, vt quo die, verbi causa, esse oporteret idus Ianuarias, eo die kalendas Martias proscriberet: itaq; fit omnibus recusantibus, & implerātibus, dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo sacerdos Climachias renunciatus est. Herodotus cū Roma reuertitur, dies, vt ipse putabat, quīdecim ante comitia: offendit eum mensem comitiālē, comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. tunc Cephaliditani decreuerunt intercalarium xlv dies longum, vt reliqui menses in suam rationem reuerterentur. hoc si Romæ fieri posset, certē aliqua ratione expugnasset iste,

Ironia.

id est, intercalares.

Agnominatio bella à coniugatis.

Fortē, & improbantibus

Acutum.

IN VERREM LIB. II.

135

iste, vt dies xlv inter binos ludos tolleretur, per quos solos iudicium fieri posset. iam uerò censores quemadmodum in Sicilia isto prætore creati sunt, operæ pretiū est cognoscere: ille enim est magistratus apud Siculos, qui diligentissimē mādatur a populo propter hanc causam quod omnes Siculi ex censu quotannis tributa conferunt, in censu habēdo potestas omnis æstimationis habēdæ, summæq; faciendæ censori permittitur, itaq; eum populus, cui maximā fidem suarum rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinē potestatis hic magistratus a populo summa ambitione cōtēditur. in ea re nihil obscure facere voluit, nō in sortitione fallere, neq; dies de fastis eximere: nihil sanē uafre, nec malitiosē facere conatus est: sed, vt studia cupiditatesq; honorū, atq; ambitiones ex omnib. ciuitatibus tolleret, quæ res euertendæ reip. solent esse, ostendit sese in omnibus ciuitatibus censores esse facturū. tanto mercatu prætoris indicto, concurritur undique ad istum Syracusas. flagrabat domus tota prætoria studio hominū, & cupiditate: nec mirum omnibus comitijs tot ciuitatum vnā in domum reuocatis, tantāq; ambitione prouinciæ totius in vno cubiculo inclusa exquisitis palam pretijs, & licitationibus factis. describebat censores binos in singulas ciuitates Timarchides, is suo labore, suisq; accessionibus huius negotij, atque operis molestia consequebatur, ut ad istum sine vlla sollicitudine summa pecunia referretur. iam hic Timarchides quantam pecuniam fecerit, planē adhuc cognoscere non potuistis: veruntamen priore actione, quā variē, quā improbē prædatus esset multorum ex testimonijs cognouistis. sed ne miremini qua ratione hic tā

Censores prætorio creatos quorū potestas amplifiscat, ad crīminā augendū.

Ironia sanē falsa.

Amplificatio hyperbolica.

Probabile ex personis.

Digressio, in
hominis ne-
quam deseri-
ptionem

Articulus, cū
repetitione.

Dissolutis, ce-
lentatē conci-
liat orationi.

Similiter defi-
niens.

Epiphenema
per compara-
tionem.

tum apud istum libertus potuerit: exponam vobis bre-
uiter, quid hominis sit: ut et istius nequitiam, qui illum
secum habuerit, eo praesertim numero, ac loco, et cala-
mitatem provinciae cognoscatis. In mulierum corrupte-
lis, et in omni eiusmodi luxuria, atque nequitia mira-
ndum in modum reperiēbam hunc Timarchidē ad istius
flagitiosas libidines, singularemque nequitiam natū, atque
aptū fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrumpere
quidvis facere in eiusmodi rebus quamvis callidē, quā-
vis audacter, quāvis impudenter: eundem mira-
dam excogitare genera furandi: nam ipsum Verrē tan-
tum semper avaritia hīante, atque imminenti fuisse, inge-
nio, et cogitatione nulla, ut, quicquid sua sponte facie-
bat, itē ut vos Ro. cognovistis, eripere potius, quā sal-
lere videretur, huius verō erat ars, et malitia miranda,
quod acutissimē tota provincia, quid cuique esset neces-
se, indagare, et odorari solebat, omnium inimicos di-
ligenter cognoscere, colloqui attentare, ex utraque par-
te causas, voluntates perspicere, facultates et copias:
quibus opus esset, metū afferre: quibus expediret, spem
ostendere: accusatorum, et quadruplatorum, quicquid
erat, habebat in potestate: quod negotij consilari vo-
lebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, im-
peria, literas peritissimē, et callidissimē venditabat: ac
nō solum erat administrator istius cupiditatum, verū etiam
ipse sui meminerat aequē: non solū nummos, si qui isti
exciderant, tollere solebat, ex quibus pecuniam maxi-
mam fecit, sed etiam voluptatum, flagitiorumque istius
ipse reliquias colligebat: itaque in Sicilia non Athenio-
nem, qui nullum oppidum cepit, sed Timarchidem fu-
gitivam omnibus oppidis per triennium scitote re-
gnasse,

gnasse, in Timarchidis potestate sociorum populi Ro.
antiquissimorum, atque amicissimorum liberos, matres
familias, bona, fortunisque omnes fuisse, is igitur, ut di-
co, Timarchides in omnes civitates accepto pretio cen-
sores dimisit. comitia isto praetore censorum ne simulan-
di quidem causa fuerunt iam hoc impudentissimē. pa-
lam (licebat enim videlicet legibus) singulis censoribus.
denarii trecenti ad statuā praetoris imperati sunt. cen-
sores cxxx facti sunt. pecuniā illam ob censurā cō-
tra leges clam dederūt, ac denarium xxxix millia pa-
lam salvis legibus contulerunt in statuam primum, quō
tantam pecuniam? deinde, quam ob rem censes ad
statuam tibi conferebant? ordo aliquis censorum est
colligium? genus aliquod hominum? nam ut publice
civitates istos honores habent, aut generatim homines,
ut aratores, ut mercatores, aut naucularij. censes
quidem qui magis, quā aediles? ob beneficium ergo
hoc satebere, abs te haec petita (nam erepta non aude-
bis dicere) te eos magistratus hominibus beneficij, non
reip. causa permisisse. hoc autē cū tute satebere, quis
quam dubitabit, quin tu istam apud populos provin-
ciae istius invidiā, atque offensionē non ambitionis, neque
beneficiorū collocandorū, sed pecuniae cōciliā. de caus-
sa suscepisti itaque censes fecerunt idem, quod in no-
stra rep. solent ij, qui per largitionē magistratus adepti
sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut
illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habi-
tus est te praetore, ut eo censu nullius civitatis res publi-
posset administrari: nam locupletissimi cuiusque census
extenuarant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis im-
perandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam

Ironia.

Causam mul-
tam fuisse o-
stendit, cur pe-
cuniam in sta-
tuam cōfer-
rent, ab eius
meratione. N-
ue remotione

Similiter de-
finiens per cō-
tentionem.

ad iudicio Me-
telli.

Exaggerat
Metelli fa-
ctum ex com-
pauone.

Homines tacerent, res ipsa illum censum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipsa potest: nam L. Metellus, qui posteaquam ego inquirendi causa in Siciliam ueni, repente Letilij aduentu istius non modo amicus, verum etiam cognatus factus est, is, quod videbat istius censum stare nullo modo posse, eum censum obseruari iussit, qui viro fortissimo atque innocentissimo Sex. Peduceo praetore habitus esset. erant enim tum censes legibus facti, delecti à suis ciuitatibus: quibus, si quid commisissent, poenae legibus erant constitutae. te autem praetore qui censor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniam creatus lege non erat, aut animaduersione tuam, eam id, quod abs te emerat, vendidisset: teneat iam sanè meos testes Metellus: cogat alios laudare, sicut in multis conatus est: modò hæc faciat, quæ fecit: quis enim unquam tanta à quoquam contumelia, quis tanta ignominia affectus est? quanto quoque anno Sicilia tota censes erat censa praetore Peduceo. quintus annus cum te praetore incidisset, censa denuò est. postea anno L. Metellus mentione tui census fieri uetat: censes dicit de integro sibi creari placere: interea Peduceanum censum obseruari iubet. hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamē, si animo æquo prouincia tulisset, inimici iudicium graue uideretur. fecit amicus recens, et cognatus voluntarius: aliter enim, si prouinciam retinere, si saluus ipse in prouincia uellet esse, facere non potuit. expectas etiam, quid hi iudicent? si tibi magistratum abrogasset, minore ignominia te affectisset, quam cum ea, quæ in magistratu gessisti, sustulit, atque irrita iussit esse. neque in hac re sola fuit eiusmodi, sed, antequam ego in Siciliam ueni, in maximis rebus ac plurimis: nam et Heracleo Syracusano

eusano tuos illos palestras bona restituere iussit, et Epicrati Bidinos, et pupillo Drepanitano A. Claudii et nisi maturè Letilius in Sicilia uenisset cum literis, minus xxx diebus Metellus totam triennij præturam rescidisset. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad statuum, censes contulerunt, dixi: non mihi prætermittendum videtur ne illud quidem genus pecunie conciliatæ, quam tu à ciuitatibus statuarum nomine coegisti: video enim eius pecunie summam esse pergrandem, ad h-s cxxx millia. tantum conficitur ex testimonijs, ac literis ciuitatum: et iste hoc concedit, nec potest aliter dicere, quare cuiusmodi putamus esse illa, quæ negat, cum hæc tam improba sunt, quæ fatetur? quid enim vis constitui? consumptam esse omnem istam pecuniam in statuis: fac ita esse: tamen hoc ferendū nullo modo est, tantam ab socijs pecuniam auferri, ut omnibus in angiporis prædonis improbijs statuarum nomine deferemus. reus est maximis plurimisque criminibus in iudicium vocatus: h-s cxxx millia ex hoc uno genere capta videmus, si condemnatus eris, non opinor id ages, ut ista pecunia in quinquennio consumatur in statuis: sin absolutus eris, quis erit tam amens qui te ex tot tantisque criminibus elapsū, post quinquennium statuarum nomine accersat? ita si neque adhuc consumpta ista pecunia est, et est perspicuum non consumptum iri: licet iam intelligamus inuentam esse rationem,

Transitio.

A testimonijs.

Enthymema
ex maiore.

Dilectio
constr. i. 161.

s s quare

ACTIONIS III.

A consequen-
tibus. quare & iste h-s cxx millia vno genere cōciliavit
& ceperit, et ceteri, si à vobis hoc erit comprobatum,
quàm volent magnas hoc nomine pecunias capere pos-
sint: ut iam videamur non à pecunijs capiendis homi-
nes abstervere, sed cum genera quædam pecuniarum
capiendarum cōprobauerimus, honesta nomina turpissi-
Ex gari. mis rebus imponere. etenim si C. Verres h-s cxx mi-
lia populum, verbi gratia, Centuripinum poposcisset,
eamq; ab his pecuniam abstulisset: non, opinor, esset
dubium, quin eum, si tum id planum fieret condemnari
neccesse esset. quid, si eundem populū h-s ccc millia
poposcit, eaq; coegit, atq; abstulit: neccirco absol-
Aburdum
sortē morem. uetur, quod ascriptum est, eā pecuniam datā statuarii
nomine? opinor: nisi forte id agimus, non ut magi-
stratibus nostris morā accipiendi, sed ut socijs causam
dandi asferre videamur. quod si quem statua magnopere
delectant, & si quis earum honore & gloria ducitur:
is hæc tamen cōstituat, necesse est: primum, auerti
pecuniam domum non placere: deinde ipsarum statua-
rum modum quædam esse oportere: deinde illud certè,
ab iniustis exigi non oportere, ac de auertenda pecunia,
Ab enumer-
atione. quæro abs te, vtrum ipsæ ciuitates solitæ sint statuas ti-
bi faciundas locare ei, cui possent optima conditione
locare: an aliquem curatorem præficere, qui statuis fa-
ciundis præesset: an tibi, an cui tu imperasses, adnume-
rare pecuniam: nam si per eos statua fiebant, quibus
tibi iste honos habebatur: audio. si Timarchidi pecu-
nia numerabatur: desine, quæso, simulare, te cum in-
manifesto furto tenere, gloriæ studiosum, ac munime-
torum fuisse. Quid verò modum statuarum haberi nul-
lum placet: atqui habeatur necesse est: etenim sic cōsi-
derate.

IN VERREM LIB. II.

138

derate. Syracusana ciuitas (ut iam potissimum nominē) Cōcessiones
dedit ipsi statuam: est honos. & patri: bella hæc pieta-
tis, et qua stulticia simulatio & filio: ferri hoc potest: hūc
enim puerum non oderant. verum quoties, & quot no-
minibus à Syracusanis statuas auferes? ut in foro statue-
rent, abstulisti. ut in curia, coegisti: ut pecuniam con-
ferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerentur, impera-
sti: ut idem darent homines a raforū nomine, dede-
runt: ut idem pro parte in commune Siciliæ cōferret:
etiam id contulerunt vna ciuitas cum tot nominib. pec-
uniam cōtulerit, idemq; hoc ciuitates ceteræ fecerint:
non res ipsa uos admonet, ut putetis modū aliquē huic
cupiditati constitui oportere? quod si hoc volūtatē sua
nulla ciuitas fecit: si omnes imperio, metu, vi, malo ad-
ductæ tibi pecuniæ statuarum nomine contulerunt: per
deos immortales, num cui dubium esse poterit, quin, et-
iam si quis statuerit accipere ad statuas licere, idem ta-
men statua eripere certè non licere? primum igitur in
hanc rem testem totam Siciliam citabo: quæ mihi una
voce statuarum nomine magnam pecuniam coactam
esse demonstrat: nam legationes omnium ciuitatum in
posulatis communibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs
nata sunt, etiam hoc ediderunt, ut statuas ne cui, nisi
cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. tot præ-
tores in Sicilia fuerunt: toties apud maiores nostros
Siculi senatum adierunt, toties hac memoria: tamen
huiusce noui posulati genus, atq; principium tua præ-
tura attulit: quid enim tam nouum non solum re, sed
genere ipso posulandi: nam cetera, quæ sunt in iisdem
posulatis, de iniurijs tuis, sunt noua, sed tamen non
nouo modo posulantur, rogant & orant Siculi pa-
tres con-

Similiter das
ironicæ.

Conclusio,

Articulus,

Ex cōsequē-
tib. cōtrarijs

Ab excēplis.

Siculorū po-
sulata, Ver-

ad causā, o
mnia,

stres cōscriptos, vt nostri magistratus posthac decumas
lege Hieronica uendant: tu primus contrā uendideras.
audio. ne, in cellā quod imperatur, aestiment: hoc quoq;
propter tuos ternos denarios nūc primum postulatur:
sed genus istud postulandi non est nouū. ne absentis no-
men recipiatur: ex Sthenij calamitate, et tua natum est
iniuria. cetera non colligam. sunt omnia Siculorum po-
stulata eiusmodi, vt crimina collecta in unū te reum ef-
se uideantur: quæ tamen omnia nouas iniurias habent,
sed postulationum formulas vsitatas. hoc postulātū de
statuis ridiculum esse uideatur, ei qui rem, sententiāq;
non perspiciat: postulāt enim uon, vt ne cogantur sta-
tuere: quid igitur? vt ipsis ne liceat. quid est hoc? petis
à me, quod in tua potestate est, ut id tibi facere ne lice-
at? pete potius, ne quis te inuitum polliceri, aut facere
cogat. nihil ergo, inquit: negabunt enim omnes se coc-
gisse. si me saluū esse uis, mihi impone istam uim, vt om-
nino mihi ne liceat polliceri. ex tua prætura primū na-
ta est hæc postulatio: qua cum utuntur, hoc significant,
atq; adeo apertè ostendunt, sese pecuniam, metu, ac ma-
lo coactos, inuitissimos cōtulisse. quid, si hoc non dicāt
tibi non necesse sit ipsi id confiteri? uide, et perspice,
qua defensione sis usus: iam intelliges, hoc tibi de sta-
tuis confitendum esse: mihi enim renuntiatur, ita consti-
tui à tuis patronis, hominib; ingeniosis, causā tuam, et
ita eos abs te institui, et doceri, vt quisq; ex prouincia
Sicilia grauior homo atq; honestior testimoniū uehe-
mentius dixerit, sicuti Siculi multi primarij uiri multa
dixerūt, te statim hoc istis tuis defensorib; dicere: inimi-
cus est propterea, quod arator est. itaq; uno genere opi-
nor circumscribere, habetis in animo genus hoc arato-
rum,

Statuere, ap-
statuā pōnere
Dialogum.

Occupatio,

Trāslatio si-
ne exceptio.

rum, quod eos in fesso animo, atq; inimico uenisse dica-
tis, quia fuerit in decumis iste uehementior. ergo arato-
res inimici, omnes aduersarij: nemo eorum est, quin pe-
rissi te cupiat. omnino præclare, te habes, cum is ordo,
atq; id genus hominum, quod optimum, atq; honestissi-
mum est, à quo uno et summa reip. et illa prouincia
maximè continetur, tibi est inimicissimum. uerum esto,
alio loco de aratorum animo, et iniurijs uidero: nunc,
quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi esse inimicis-
simos, nempe ita dicis: propter decumas. concedo: non
quæro, iure an iniuria sint inimici. quid ergo illæ sibi
statuæ equestres inauratæ uolunt, quæ populi R. ocu-
los, animosq; maximè offendunt, propter ædem Vulca-
ni? nam scriptum esse uideo, quandā ex his statuam ara-
tores dedisse. si honoris causā statuam dederūt, inimici
nō sunt. credamus testibus: tum enim honori tuo, nunc
iam religioni suæ consulūt. sin autem metu coacti dede-
runt, cōsuetar necesse est, te in prouincia pecuniam sta-
tuarum nomine per uim, ac metum coegisse, utrum tibi
commodum est, elige. equidem libenter hoc iam crimē
de statuīs relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod ti-
bi honestissimum est, aratores tibi ad statuam honoris
tui causā uoluntate sua, contulisse. da mihi hoc iam ti-
bi maximā partem defensionis præcideris: nō enim po-
teris, aratores tibi iratos esse atque inimicos, dicere. o
causā singularem: o defensionem miserā, ac perditā:
nolle hoc accipere reum ab accusatore, et cum reū, qui
prætor in Sicilia fuerit, aratores ei statuā sua uoluntate
statuisse, aratores de eo bene existimare, amicos esse,
saluū esse cupere. metuit, ne hoc uos existimetis: obrui
ur enim aratorū testimonijs. utar eo, q; datur. certè
ita uobis

Conceditur
reprehendit,
ab honesto.

Conectio.

Complexio.

Ex confes-
sionibus.

Exclamatō
indignantis.

ACTIONIS III.

ita vobis hoc iudicandum est: eos, qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimari vult, ad istius honores, atque ut monumenta pecuniaria non voluntate sua contulisse, atque hoc tamē facillimē intelligi possit, quem vobis coram testibus quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciues Ro. velis, siue Siculi, rogato, et eum, qui tibi inimicissimus esse videbitur, qui se spoliatus a te dicet, et quid suo nomine in tua statua contulerit neminē reperies, qui neget: etenim omnes dederunt. quēquā igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimicissimum tibi esse oporteat, qui abs te grauissimas iniurias acceperit, pecuniā statuae nomine dederit ui, atque imperio adductus, nō officio ac voluntate? Et huius ego pecuniā iudices, quae permagna est, impudentissimeque coacta ab inuitis, non habui rationem, neque habere potui, quantum ab aratoribus, quantum ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybei negotiantur, esset coactum, quoniam intelligitis ipsius quoque confessione ab inuitissimis coactum esse. Venio nunc ad ciuitates Sicilię: de quibus facillimē iudicium fieri voluntatis potest. an etiam Siculi inuiti contulerunt? non est probabile: etenim sic C. Verrē pręturā in Sicilia gessisse constat, ut, cum viriusque satisfacere nō posset, et Siculis, et togatis, officij potius in socios, quā ambitionis in ciues rationem duxerit. itaque eum nō solum patronū istius in sula, sed etiam sothera inscriptum vidi Syracusis. hoc quantum est? ita magnum, ut latino vno verbo exprimi non possit. is est nimirum sother, qui salutem dedit. huius nomine etiam dies festi agitantur pulchra illa Verrea, non quāsi Marcella, sed pro Marcellis, quae illi istius iussu sustulerunt. huius fornix in foro Syracusis est,

Petitiō.

Ex consequētib.

Conclusio.

Transitio.

Siculi dicunt, quia quae supra de statuis disputata sunt, ad ciues Ro. qui in Sicilia agebant, pertinent.

Ironia.

IN VERREM LIB. II.

140

sis est, in quo nudus filius stat: ipse autem ex equo nuda tam ab se provinciam profpicit. huius statuae omnibus locis erectae sunt, quae hoc demonstrare videntur, prope modum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quā abstulisse. huic etiam Romae videmus in basi statuarum maximis literis incisum, a communi Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari potest, cuiquam tantos honores habitos esse ab inuitis? hic tibi etiam multo magis, quā ante in aratoribus, videndū et considerandum est, quid velis. magna res est utrum tibi Siculos publicē priuatimque amicos, an inimicos existimari vis: si inimicos, quid te futurum est? quō confugies? ubi nitere? modō aratorum, honestissimorum hominum, et locupletissimorum, maximum numerum abs te abalienasti, nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dicet, tibi Siculos esse amicos? qui poteris? quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eum publicē testimoniū dicerent, cum praesertim ex ea provincia condemnati sint complures, qui ibi praetores fuerunt, duo soli absoluti: huic conueniunt cum literis, veniunt cum mandatis, veniunt cum testimonijs publicis. qui si te publico laudarent, tamen id more potius suo, quā merito tuo facere viderentur: ibi cum de tuis factis publicē conqueruntur, nā non hoc indicant, tātas esse iniurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quā de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessariō Siculos inimicos esse. qui quidē et in te grauissima postulata consulibus ediderunt, et me ut hanc causam, salutisque suae defensionē susciperem, obsecrarūt. qui cum a praetore prohiberentur, a quatuor quaestoribus impedirentur: omnium minas, atque omnia pericula praesalutē

Salutem. Et in iudicium.

Anthictom.

Dilemma.

Occupatio.

Repetitio. Aminare.

Agnominae. hic.

A testibus.

salute sua leuia duxerunt: qui priore actione ita testimonia grauiter, vehementerq; dixerunt, vt Artemonem Centuripinum, legatum, et publicè testem, Q. Hortensius accusatorem, nō testem esse diceret: etenim cum propter virtutem, & fidem cum Androne, homine honestissimo & certissimo, tum etiam propter eloquētiā legatus à suis ciuibus electus est, vt posset multas istius, & variis iniurias quā apertissime vobis, planissimeq; explicare. dixerunt Halesini, Catinenses, Tyndaritani, Ennenses, Herbitenses, Agyrinenses, Neimenses, Segestani. numerare omnes nō est necesse. scitis, quā multi, & quā multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes deniq; hoc in hac causa intelligēt, hoc animo esse Siculos, vt, si in istum animaduersum non sit, sibi relinquendas domos, ac sedes suas, & ex Sicilia decedendum; atque adeo fugiendum esse arbitrentur. hos homines, tu persuadebis, ad honorem, atq; amplitudinem tuam pecunias maximas voluntate sua cōtulisse: credo, qui te in tua ciuitate incolumem, esse nollent, ij monumenta tuæ formæ, nominis in suis ciuitatibus esse cupiebant, res declarauit, vt cupierint. iam dudum enim mihi nimium tenuiter Siculorum erga te voluntatis argumenta colligere videor, vtrum statuas voluerint tibi statuere, an coacti sint. de quo homine auditum est unquam, quod tibi accidit, vt eius in prouincia statuæ in locis publicis posita, partim etiam in ædibus sacris, per vim, per vniuersam multitudinē deiicerentur: tot homines in Asia nocentes, tot in Africa, tot in Hispania, Gallia, Sardinia, tot in ipsa Sicilia fuerunt, ex quo de homine hoc unquam audiuimus: nouum est iudices: in Siculis quidem,

A Siculorum uoluntate & necessitate.

Acclamatio cum ironia.

Ex minore.

Ex repugnātibz coactos probat.

Amplificat à rei nouitate per repetitio nem.

dem, & in omnibus Græcis monstri simile. non credemꝰ hoc de statuīs, nisi iacentes, reuulsasq; vidissem: propterea quòd apud omnes Græcos hic mos est, vt honorem hominibus habitū in monumentis huiusmodi, nonnulla religione deorum consecrari arbitrentur. itaque cum Rhodij bellum illud propè soli superius cū Mithridate rege gesserint, omnesq; eius copias, acerrimumq; eius impetum mœnibus, littoribus, clasibusq; suis exceperint, cum & regis inimici præter ceteros essent: statuam eius, quæ erat apud ipsos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidem in ipsis vrbis periculis attigerunt. forsitan uix cōuenire videretur: quem ipsum hominem cuperent euertere, eius effigiem, simulacrumq; seruare: sed tamen videbam, apud eos cum essem, & religionem esse quandam in his rebus à maioribus traditam, hoc disputare: cum statua se eius habuisse temporis rationem, quo posita esset: cum homine verò, quo gereret bellum, atq; hostis esset. videtis igitur consuetudinem, religionemq; Græcorum, quæ monumenta hostiū in bello ipso soleat defendere, eam summa in pace prætoris populi Ro. statuīs præsidio non fuisse. Taurrominitani, quorū est ciuitas fœderata, homines quietissimi, qui maxime ab iniurijs nostrorum magistratuum remotissimi consueuerant esse præsidio fœderis, hi tamē istius euertere statuam non dubitarunt. quæ ablata, basin tamen foro manere voluerunt: quod grauius in istum fore putabant, si scirent homines statuam eius à Taurrominitanis esse deiectam, quā si nullam vnquā positam arbitrentur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadē de causa equū inanem reliquerunt. * Leon

A Græcorū more.

Ab exemplo

Occupatio cum interpretatione exemplorum.

Cōclusio est maiore per contrarium.

Inductione colligit omnes Veris statuas Siculos deiicere uoluisse.

al, Leontinis.

t gymnasio

ACTIONIS III.

gymnasio statua deiecta est. nam quid ego de Syracusanis loquar, quod non est proprium Syracusanorum, sed & aliorum commune, & conuictus illius, ac propè
Exaggerat à
multitudine,
à loco,
causam ab
se remouet
Cicero, à tem
pore,
Exaggerat à
numero sena
torum,
Ab autorita
te senatus,
 totius provinciae? quanta illuc multitudo, quanta vis ho-
 minū conuenisse dicebatur, tum, cum statuae sunt illius
 deiectae, atq; euerse: at quo loco? celeberrimo, ac reli-
 giosissimo, ante ipsum Iouem, in primo aditu, vestibuloq;
 templi. quod nisi Metellus hoc tam grauitè egis-
 set, atq; illam imperio, edictoq; prohibuisset: vestigium
 statuarum istius in tota Sicilia nullum esset relictum.
 atq; ego hoc non vereor, ne quid horum nō modò im-
 pulsu, verum omnino aduentu meo factum esse videat-
 ur. omnia ista antè facta sunt, non modò quā ego Si-
 ciliam, verum etiam quā iste Italiam attigit. dum ego
 in Sicilia sum, nulla statua deiecta est. posteaquam illuc
 discessi, quae sunt gesta, cognoscite. Centuripinorum
 senatus decreuit, populusq; iussit, vt, quae statuae C. Ver-
 ris ipsius, & patris, & filij essent; eas questores demo-
 liendas locarent: dumq; ea demolitio fieret, senatores
 triginta non minus adessent. videte grauitatem ciui-
 tatis, & dignitatem. neque eas in vrbe sua statuas esse
 voluerunt, quas inuili per vim, atq; imperium dedis-
 sent: neq; eius hominis, in quem ipsi cum grauisimo
 testimonio, quod nunquam antea, Romam mandata e-
 gatosq; misissent: & id grauius esse putauerunt, si pu-
 blico consilio, quā si per vim multitudinis factum
 videretur. Cum hoc consilio statuas Centuripini publi-
 cè sustulissent, audit Metellus, grauitè fert, euocat ad
 se Centuripinum magistratum, & decem primos: nisi
 restituisent statuas, vehemèter ijs minatur. illi ad se-
 natum renunciant: statuae, quae istius causae nihil pro-
 descent,

IN VERREM LIB. II.

142

descent, reponuntur. hic ego aliud alij concedo: Metel-
 l, homini sapiētī, prorsus nō possum ignoscere, si quid
 stultie facit. quid? ille haec putabat Verri criminosum
 fore, si eius statuae essent deiectae? quod saepe vento, aut
 aliquo casu fieri solet, non erat in hoc neq; crimen vl-
 lum, neq; reprehensio. ex quo igitur crimen, atq; accu-
 satio nascitur? ex hominum iudicio, & voluntate. ego,
 si Metellus statuas reponere Centuripinos non coegis-
 set, haec dicerem. videte iudices, quātū, & quā acer-
 bum dolorem sociorum, atq; amicorum animis inusse-
 rint istius iniuria, cum Centuripinorum amicissima, &
 fidelissima ciuitas, quae tantis officijs cum populo Ro.
 coniuncta est, vt non solum remp. nostram, sed etiam in
 quouis homine priuato nomen ipsum Romanorum
 semper dilexerit, ea publico consilio, atq; auctoritate
 iudicari, C. Verris statuas esse in vrbe sua non oportere.
 recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam
 ciuitatem: id quod verissimè possem: commemorare x
 millia ciuium Centuripinorum, fortissimorum, fidelissi-
 morumq; sociorum, eos omnes statuisse, monumentum
 istius in sua ciuitate nullum esse oportere. haec tum di-
 cerem, si statuas Metellus non reposuisset. velim que-
 rere nunc ex ipso Metello, quidnam sua vi, & aucto-
 ritate mihi ex hac oratione praeciderit. eadem opinor
 omnia conuenire: neq; enim, si maxime statuae deiectae
 essent, eas ego vobis possem iacētes ostendere: hoc vno
 terer, ciuitatem tam graue statuas iudicasse C. Verris
 demolendas. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam
 addidit, vt quereret, si mihi videretur, tam iniquo iure
 socijs, atq; amicis imperari, vt ijs ne suis quidē benefi-
 cijs libero iudicio uti liceret: vt vos rogare, vt coniectu

Licetia, qua
 leuiter repre-
 hendit Metel-
 lum.

Occupatio
 siue praeferis-
 tio inoffensa
 ex hypotheti

Ex causis,

A iudicio &
 voluntate ci-
 uitatis.

Ex minore. iam faceretis, qualem in ijs rebus in me L. Metellum fuisse putaretis, in quibus rebus obesse mihi posset, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit, sed ego Metello nō irascor: neq; ei suam purgationē eripio, qua ille apud omnes utitur. vt nihil malitiose, neq; consulto fecisse videatur: iam igitur est ita perspicuum, ut negare non possis, nullam tibi statuam voluntate cuiusquam datam, nullam pecuniam statuarum nomine nisi vi expressam & coactam. quo quidem in crimine nō illud solum intelligi volo, te ad statuas s. h. c. x. x. millia coegisse: sed multo etiam illud, magis, quod simul demonstrandum est, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorum sit, & fuerit. in quo quæ vestra defensio futura sit, coniectura assequi non quco. Oderunt Siculi: togatorum enim caussa multa feci, at hi quidem acerrimi, inimicissimiq; sunt. Inimicos habeo ciues R. quod sociorum commoda, ac iura defendi. at socij in hostium numero se abs te habitos queruntur. Aratores inimici sunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberosq; arant, cur oderunt? cur Halesini? cur Centuripini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominum, quem numerum, quem ordinem proferre possis, qui te non oderit, siue ciuium Ro. siue Siculorum? vt etiam si causam, cur te oderint, non possim dicere, tamen illud dicendum putem, quem omnes mortales oderint, eum quoque vobis odio esse oportere. An hoc dicere audebis: vtrum de te aratores, vtrum deniq; Siculi vniuersi bene existiment, ad rem id non pertinere? neq; tu hoc dicere audebis, neq; si cupies, licebit. eripiunt tibi istam orationem cotemnendorum Siculorum, atque aratorum statuæ illæ equestres,

Medela.

Conclusio de
statuis Siculo-
rum, ut ad edis-
um Aratorum
& Siculorum
transfeatur.

Subiectio
odiosa.

Inductio
interrogatio-
nibus colo-
rata, edium
omnium in
Verrem or-
diendit.

Occupatio.

Refutatio
ex causâ.

equestres, quas tu paulo antè, quàm ad urbem venires, poni inscribiq; iussisti: vt omnium inimicorum animos, accusatorumq; tardares. quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cum videret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi Sicilia? quod est aliqd in illa prouincia genus hominum? nullum. ergo ab vniuersa prouincia, generatimq; à singulis eius partibus non solum diligitur, sed etiam ornatur. quis hūc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obesse oportere aratorū, negotiatorum, Siculorumq; omnium testimonia, cum, eorum nominibus in statuarum inscriptione positus, omnem te speraris inuidiam, atque insaniam tuam extinguere posse? an, quorum auctoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es, eorum ego dignitate accusationem meam cōprobare non potero? nisi forte, quod apud publicanos gratiosus fuisti, in ea re spes te aliqua consolatur. quæ gratia ne quid tibi prodesse posset, ego mea diligentia perfeci: vt etiam obesse deberet, tu tua sapientia curasti. etenim rem totā iudices breuiter cognoscite. In scriptura Siciliae pro magistro est quidam L. Carpinatius: qui & sui quæstus causa, et fortasse quod sociorū interesse arbitrabatur, bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. is cum prætorum circum omnia fora sectaretur, neque ab eo vquam discederet: in eam iam venerat familiaritatem, consuetudinemq; in vendendis istius decretis, & iudicijs, transigendisq; negotijs, vt propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, quod idem pecuniam ijs, qui ab isto aliquid mercabantur, scenori dabat. ea aut foeneratio erat huiusmodi iudices, vt etiā hic quæstus huic cederet: nam quas pecunias ijs ferebat

Ab enumera-
tione.

Ex pars.

Ironia.

Carpinatij
persona ar-
tesq; descri-
buntur, ut cur
publicani.

Verri fauere
uiderentur,
intelligatur.

expensas, quibuscum contraherat, aut scribere istius, aut Timarchidi, aut etiam isti ipsi referebat acceptas. idem præterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine fœnerabatur. hic primo Carpinatius, antequam in istius tantam familiaritatem peruisset, aliquoties ad socios literas de istius iniurijs miserat. Canuleius vero, qui in portu Syracusis operas dabat, furta quoque istius permulta nominatim ad socios perscripserat ea, quæ sine portorio Syracusis erant exportata: portum autem, et scripturas eadem societas habebat. ita factum est, ut essent permulta, quæ ex societatis literis dicere in istum, ac proferre possemus. verum accidit, ut Carpinatius, qui iam cum isto summa consuetudine, præterea ratione coniunctus esset, crebras postea literas ad socios de istius summis officiis in rem communem, beneficijsque mitteret. etenim tum iste omnia, quæcunque Carpinatius postulabat, facere, ad decernere solebat: tum ille etiam plura scribebat ad socios: ut, si posset, quæ antea scripserat, ea planè extingueret. ad extremum vero, cum iste iam decebat, cuiusmodi literas ad eos misit, ut huic frequentes obuiam prodirent, gratiasque agerent: facturos esse, si quid imperasset, studiosè pollicerentur: itaque socij fecerunt: vetere instituto publicanorum, non quo istum ullo honore dignum arbitrarentur, sed quod sua interesse putabant, se memores, gratosque existimari. gratias isti egerunt: Carpinatius sæpe ad se de eius officiis literas misisse dixerunt. iste cum respondisset, ea se libenter fecisse, operasque Carpinatij magnopere laudasset: dat amico suo cuidam negotiū, qui tum magister erat eius societatis, ut diligenter caueret, atque prospiceret, ne quid esset in literis sociorum, quod contra suū caput, atque existimatio-

Extenuatio.

Acelandi
spe.

nem

nem valere posset. itaque ille, multitudine sociorum remota, decumanos conuocat: rē defert. statuunt illi, atque decernunt, ut ea literæ, quibus existimatio C. Verris læderetur, remoueretur, operasque daretur, ne ea res C. Verris fraudi esse posset. si ostēdo, hoc decreuisse decumanos: si planū facio, hoc decreto remotas esse literas: quid expectatis amplius possum? ne rem magis iudicata afferret, magis reum cōdemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum? nempe eorum, quos ij, qui seueriora iudicia de siderant, arbitri entur res iudicare oportere: publicanorum iudicio: quos videlicet nunc populus iudices poscit: de quibus, ut eos iudices habeamus, legē ab homine non nostri generis, non ex equestri loco profecto, sed nobilissimo promulgatam videmus. Decumani, hoc est principes, et quasi senatores publicanorum, remouendus de medio literas censuerunt. habeo ex ijs, qui affuerunt, quos producam, homines honestissimos, ac locupletissimos, istos principes equestris ordinis, quorum splendore vel maxime istius, qui legem promulgauit, oratio, et causa nititur. venient in medium: dicent, quid statuerint: profecto, si recte homines noui, non metientur literas enim cōmunes de medio remouere potuerunt, fidem suā et religionem remouere non possunt. ergo equites R. te suo iudicio condemnari voluerunt: vos nunc, viri illorum iudicium, ac voluntatem sequi malitis, considerate. at vide, quid te amicorum tuorum studium, quid tuum consiliū, quid sociorum uoluntas adiunget. dicam paulo amplius: neque enim iam vereor, ne quis hoc magis accusatorie, quam libere dixisse arbitretur. Si istas literas non decreto decumanorum magistri remouissent, tantum possem in te dicere,

A iudicatis,

Laudat te
fies.Repetitio
cum adiun-
ctio.

t 4 quantum

ACTIONIS III.

quantum in literis inuenissem. nunc, decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum: tantum iudici suspicari, quantum velit. dico, te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpure, plurimam vestem Melitensem, plurimam stragulam, multam Deliacam supellestem, plurima uasa Corinthia, magnam numerum frumenti, vim mellis maximam Syracusis exportasse: his pro rebus, quod portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleium, qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen videtur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius? postulat, ut literas Canuleij proferat? crimē huiusmodi, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? clamabo, literas remotas esse de medio, decreto sociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monimenta furtorum. aut hoc contendat nunquam esse factum: aut omnia tela excipiat, necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio: descendendo: equa enim conditio, equumq; certamē proponitur. producam testes, et producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum est, una fuerunt, nunc quoq; una sunt. cum interrogabuntur, obligentur non solum iuri iurandi, atq; estimationis periculo, sed etiam communi inter se conscientia. si planum sit, hoc ita, quemadmodum dico, esse factum: non poteris dicere Hortensi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrē lederet. non modo id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuisse. ergo hoc vestro consilio, et gratia perfecistis, ut, quemadmodum paulo ante dixi, et mihi summa facultas ad accusandum daretur, et iudicibus libera potestas ad credendum. quod cum ita sit, nihil fingam tamē, meminero me non sum-

Dialogismus
per subiectio-
nem.

Status infici-
alis.

Concludit ex
ante ceteris.
Digressio, ad
sui officii com-
mendationem,
et fidem.

IN VERREM LIB. II.

145

phisse, quem accusare: sed recepisse, quos defenderem: vos ex me causam non a me prolatam, sed ad me delatam audire oportere: me Siculis satis esse facturum, si, quae cognoui in Sicilia, quae accepi ab ipsis, diligenter exposuero: populo R. si nullius vim, nullius potentiam perstimero: vobis, si facultatem verē atq; honeste iudicandi fide et diligentia me affertero: mihi in eo, si ne minimum quidem de eo curriculo vitae, quod mihi semper propositum fuit, decessero. quapropter nihil est, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam, quod latere habes. multa enim, quae scio abs te esse commissas, quod aut nimium turpia, aut parum credibilia sunt, praetermittā: tantum agam de hoc toto nomine societatis: et, ut verum scire possitis, quaram, decretum ne sit, cum id inueni-
ro, quaram, remotas ne sint literae. cum id quoq; constabit, vos iam, me tacito, intelligetis, si illi, qui hoc istius causae decreuerunt, equites Ro. nunc iidem in cum iudices essent, an non istum sine dubio condemnarent, de quo literas eas, quae istius furti indicarent, et ad se mis-
sas, et suo decreto remotas scirent esse? quae igitur ab
iis equitibus R. qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condemnari necesse esset: is a vobis iudices vlla vi, aut ratione absolui potest? ac ne forte ea, quae remota de medio, atq; erepta vobis sunt, omnia ita condita fuisse, atq; ita abdite latuisse videantur, ut hac diligentia, quam ego a me expectari maximē puto, nihil horum inuestigari, nihil assequi potuerit: quae consilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuenta sunt iudices: manifestis in rebus hominē iam teneri videbitis. nam quod in publicanorum causis vel plu-
rimum etatis meae versor, vehementerq; illum ordinem
t s obseruo,

Comoratio.

Ex minore.

A facultate.

Facti quasi
uestigia &
notas perle-
quitur,

A signo.

Præteritio
eriminosi.

Ex minore
amplificat.

obseruo, satis commodè mihi videor eorum consuetudi-
nem usu, tractatōq; cognouisse, itaq; ut hoc comperi-
remotus esse literis societatis: habui rationem annorū,
per quos iste in Sicilia fuisset: deinde quæsiui, quod erat
inuentu facillimū, qui per eosdem annos magistri istius
societatis fuissent: sciebā enim hanc magistrorum, quā
tabulas haberent, consuetudinē esse, ut, cum tabulas no-
uo magistro traderent, exempla literarum ipsi habe-
re non nollent. itaq; ad L. Vibium, equitem R. virum
primarium, quem reperiēbam magistrum fuisse eo ipso
anno, qui mihi maximè querendus erat, primum veni.
sanè homini præter opinionem improviso incidi. scri-
tatus sum quæ potui, & quæsiui omnia: inueni duos so-
los libellos ab L. Canuleio missos socijs ex portu Sy-
racusis, in quibus erat ratio scripta mensium complu-
rium, rerum exportatarum istius nomine sine porto-
rio: itaq; obsignavi statim, nec erant hæc ex eo genere,
quod ego maximè genus ex sociorū literis reperire cu-
piebā. verum tantū inueni iudices, quod apud vos qua-
si exempli causa proferre possum. sed tamen quicquid
erit in his libellis, quātulūcūq; videbitur esse, hoc qui-
dem certè manifestū erit. de cæteris ex hoc cōiecturam
facere debetis. recita mihi quæso hunc primū libellum,
deinde illum alterum. LIBELLVS CANVLEII,
Iā nō quero, unde cccc amphoras mellis habueris,
vnde tantā Melitensem vestē, vnde quinquaginta trici-
norum lectos, vnde tot cadelabras: nō inquit iam que-
ro, unde hæc habueris, sed, quō tibi tantū opus fuerit,
id quero. mitto de melle: sed tantum ne Melitensium,
quasi etiam amicorum vxores: tantum lectorum, quasi
etiam omnium istorum villis ornaturus esses: cum hæc
paucor.

paucorum mensium ratio in his libellis sit, facite ut vo-
bis triēnij totius veniat in mentem. sic cōtendo, ex his
paruis libellis apud vnum magistrū societatis reperiis,
vos iam cōiectura assequi posse, cuiusmodi prædo iste
in illa provincia fuerit, quā multas cupiditates, quā
varias, quā infinitas habuerit, quantam pecuniam nō
solum numeratam, verū etiam huiusmodi in rebus
positam confecerit. quæ nobis alio loco planius expli-
cabuntur. nūc hoc attendite. His exportationibus, quæ
recitate sunt, scribit H-S LX socios perdidisse ex vice
sima portorij Syracusis pauculis igitur mensibus, ut hi
pusilli & cōtempti libelli indicant, fūrta prætoris, quæ
essent H-S duodecies, ex vno oppido solo exportata
sunt. cogitate nunc, cum illa sit hæc insula, quæ vndiq;
exitus maritimos habeat, quid ex ceteris locis expor-
tatum putetis, quid Agrigento, quid Lilybeo, quid Pa-
normo, quid Thermis, quid Halefa, quid Catina, quid
ex ceteris oppidis, quid verò Messana, quem iste sibi
locum maximè tutum arbitrabatur, ubi animo semper
solutus, liberoq; erat, quod sibi iste Mamertinos delege-
rat, ad quos omnia, quæ aut diligentius seruāda, aut oc-
cultius exportanda erāt, deportaret. his inuentis libel-
lis, ceteri remoti, & diligentius sunt reconditi. nos ta-
men, ut omnes intelligāt hoc nos sine cupiditate agere,
his ipsis libellis contenti sumus. nunc ad sociorum ta-
bulas accepti & expensi, quas remouere honestè nullo
modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium re-
uertemur. inspiciebamus Syracusis à Carpinatio con-
fectas tabulas societatis, quæ significabant, multis no-
minibus eos homines versuram à Carpinatio fecisse,
qui pecuniam Verri dedissent, erit vobis luce clari-

Cōmoratio.

Amplificat 2
facile, per
distributionē

Transit ad ta-
bulas acces-
pti & expen-
si.

us iudices, cum eos ipsos produxero. qui dederunt: intelligitis enim, illa tempora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis non solum consulis, verum etiam mensibus conuenire. Cum hæc maxime cognoscere, et iam in manibus tabulas haberemus, repente aspiciunt lituras eiusmodi, quasi quædam vulnera tabularum recentia, statim suspicionem offendi, ad ea ipsa nomina oculos, animumque transulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, sic tamen, ut usque alterum, et literæ constarent integræ, reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erant eiusmodi nomina. cum manifesta res, cum flagitiosa tabularum, atque insignis turpitudine tenebatur, quæ erit inceptum de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius, qui cum tanta pecuniæ rationem haberet, herere homo, auersari, rubere. quod lege excipiuntur tabulæ publicanorum, quo minus Romam deportentur, ut res quam maxime clara ac testata esse posset: in ius ad Metellum Carpinatium voco, tabulasque societatis in forum deferro. fit maximus concursus hominum: et, quod erat Carpinatii nota cum isto prætore societas, ac foeneratio, summe expectabant omnes, quid in tabulis contineretur. rem ad Metellum deferro: me tabulas perspexisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse: meque hoc perspicere ex consilium mensiumque ratione, hunc Verrutium neque ante aduentum C. Verris, neque post decessionem quicquam cum Carpinatio rationis habuisse. posulo, mihi respondeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia fuisse Verrutium. ego instare,

A signo.

Signa conscientie, quam consecutione uocant Rhetores.

A testibus.

ego instare, ut mihi responderet, ubi esset? quis esset? unde esset? cur seruius societatis, qui tabulas confecerit, semper in Verrutij nomine certo ex loco medosus esset atque hæc postulabam: non quo illum cogi putare oportere, ut ea mihi responderet inuitus: sed ut omnibus istius furti, illius flagitium, virisque audacia perspicua esse posset. itaque illum iniurie metu, conscientiaque peccati mutum, atque exanimatum, ac vix viuum relinquo: tabulas in foro summa hominum frequentia exscribo adhibentur in exscribendo de conuentu viri primarij: literæ, lituræque omnes assimilatae, expressæ de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia summa cura, et diligentia recognita, et collata, et ab hominibus honestissimis obsignata sunt. si Carpinatius tum mihi respondere noluit: responde mihi nunc tu Verres, quem esse hunc tuum penè gentilem Verrutium putes. fieri non potest, ut, quem video te prætore in Sicilia fuisse, et quæ ex ipsa ratione intelligo locupletem fuisse, cum tu in tua provincia non cognoris. atque adeo, hoc ne longius, aut obscurius esse possit, procedite in medium, explicate descriptionem, imaginemque tabularum: ut omnes mortales istius auaritiæ non iam vestigia, sed ipsa cubilia videre possint. Videtis Verrutium? videtis primas literas integras? videtis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tamquam in luto demersam esse in litura? sic habet se tabulæ iudices, ut videtis. quid expectatis? quid queritis amplius? tu ipse Verres quid sedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium necesse est, aut te esse Verrutium fateare. laudantur oratores veteres, Crassi illi, et Antonij, quod crimina diluere dilucidè, quod copiose reorum causas defendere solebant: nimirum illi non ingenio solum his

A personæ attributis.

Distributio.

a fortè, in iure.

Consecutio.

Locus ad fidem pertinens.

Ab adiutis.

Allegoria.

Saltum.

Diffusio.

Collatione oratorum, Verris nequitias auget.

ACTIONIS III.

a Peccatu
legit A. Gel-
lius Subie-
ctio grauis-
sima.

A uetorum
eratorum
more. Hort-
ensium a
Verris des-
fectione des-
terret,

lum his patronis, sed fortuna etiam praeiiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, ut defensionem locum non relinqueret: nemo ita vivebat, ut nulla eius uita pars summae turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. nunc uero quid faciat Hortensius? auaritia ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosissimum nequissimumque defendit. An ab hac eius infamia nequitiae uestris animos in aliam partem fortitudinis commemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non potest. At mores commodi? quis contumacior? quis inhumanius? quis superbior? At haec sine cuiusquam malo, quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atque in eiusmodi causa quid facerent omnes Crassi, et Antonij? tantum, opinor, Hortensi ad hanc causam non accederent: ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent: liberi enim ad causas, soluti que ueniebant: neque committebant, ut, si impudentes in defendendo esse noluerent, ingrati in deserendo existimarentur.

ACTIO-

ACTIONIS IIII ▶

IN C. VERREM LIB. III.

ORATIO VIII.

Frumentaria.

MNES qui alterum, iudices, nullis impulsu si inimicitijs, nulla priuatum lesi iniuria, nullo premio adducti, in iudicium reipublicae causa vocant, providere debent, non solum quid oneris in praesentia tollant, sed etiam quantum in omni uita negotij suscipere conentur: legem enim sibi ipsi indicunt innocentiae, continentiae virtutisque omnium, qui ab altero ratione uitae repossunt, atque eo magis, si id, ut ante dixi, faciunt nullam rem commoti alia, nisi utilitate communi. nam qui sibi hoc sumpsit: ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehendat: quis huic ignoscatur, si quia in re ipse ab religione officij declinavit? quapropter haec etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est, qui non solum reipublicae ciuem improbum remouet, uerum etiam se ipsum eiusmodi fore proficitur, ac praestat, ut sibi non modo communi uoluntate uirtutis, atque officij, sed etiam ut quadam magis necessaria ratione re et sit, honesteque uiuendum ita hoc iudices ex homine clarissimo, atque eloquentissimo L. Crasso saepe auditum est, tum se nullius rei tam poenitere diceret, quam quod C. Carbo ne unquam in iudicium uocauisset: minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, et uita sua pluribus quam uellet, obseruari oculis arbitrabatur. atque ille ipsi praestitum ingenij, fortunaeque munitus, tam haec cura contineretur, quam sibi, nondum confirmato consilio, sed ineunte etiam susce-

A sententia sine
ue loco com-
muni, de offi-
cio & pericu-
lo accusato-
ris: in quo be-
nevolentia.

Ratio prope
rationis.

Rationis con-
firmatio.

Complexio
ratiocinatio-
nis, ad con-
uincendos iudi-
ces.

Exornatio su-
periorum, a
Crassi dicto,
& exemplo.

Secundum exemplū, quo sunt orationes os-
patorū, accus-
fandi munus
excusat.

al. subeo.

Ex minore
p. enumeras-
tionē suę az-
tionis graui-
tatē ostendit.

In uno om-
nia, Emphas-
is.

Esclatio.

te suscepit. quo minus etiam perspicitur eorū uirtus, et integritas, qui ad hanc rem adolescentuli, quā qui iam firmata etate descendunt. illi enim, antequā potuerūt existimare, quāto liberior vita sit eorū, qui neminē accusarint: glorię causa, atq; ostentationis accusant. nos, qui iam et quid facere, et quātulū indicare possemus, ostendimus: nisi facile cupiditates nostras teneremus, nunquā ipsimet nobis pręcideremus istam licetiam, libertatēq; uiuendi. atq; hoc ego plus oneris habeo, quā qui ceteros accusarunt (si onus est id appellandum, quod cum letitia feras, ac voluptate) verumtamen hoc ego amplius suscepi, quā ceteri, quod ita postulatur ab omnibus, ut ab ijs se abstineāt maximē uiuēs, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accusaris: vitanda tibi semper erit omnis auaritię suspicio. maleficum quempiam adduxeris aut crudelem: cauendum erit semper, ne quā in re asperior, aut inhumanior fuisse videare. corruptorem, adulterum: prouidendum diligenter, ne quod in vita vestigium libidinis appareat. omnia postremo, quę vindicaris in altero, tibi ipsi uehementē fugiēda sunt. etenim non modō accusator, sed ne obiurgator quidem ferendus est is, qui quod in altero vitium reprehendit, in eo ipse deprehenditur. ego in vno homine omnia vitia, quę possunt in homine perditio nefarioq; esse, reprehēdo: nullum esse iudiciū libidinis, sceleris, audacię, quod nō in vnius istius vita perspicere possis. ego in isto reo legem hanc iudices mihi statuo: uiuendum ita esse, ut is non modō factis, dictisq; omnibus, sed etiā oris, oculorumq; illa contumacia, ac superbia, quā uidetis, dissimilimus esse, ac semper fuisse videar. patior non molestē

molestē iudices, eam vitam, quę mihi sua sponte ante iucunda fuerit, nunc iam mea lege, et conditione necessariam quoq; futuram. et in hoc homine sepe a me queris Hortensi, quibus inimicijs, aut quā iniuria adductus ad accusandum descenderim? mitto iam rationem officij mei necessitudinisq; Sicularum: de ipsis tibi inimicijs respondeo. an tu maiores vllas inimicitias putas esse, q̄ contrarias hominū sententias, ac dissimilitudines studiorum, et voluntatum? fidem sanctissimam in vita qui putat: potest ei non inimicus esse, qui quęstor consulē suum, consilijs commissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis, spoliare, relinquere, prode-
re, oppugnare ausus sit? pudorem et pudicitiam q̄ colit, potest animo equo istius quotidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum lenocinium videre? qui religiones deorum immortalium retinere vult, ei, qui sēna spoliari omnia, qui extensarum orbitis prędari sit ausus, inimicus nō esse qui potest? qui iure equo omnes putat esse oportere, is tibi non infestissimus sit, cum cogitet varietatem, libidinemq; decretorum tuorum? qui sociorum iniurijs, prouinciarumq; incommo-
dis doleat, is in te nō expilatione Asię, vexatione Pamphylię, squalore et lacrymis Sicilię concitetur? qui ciuium R. iura, ac libertatem sanctam apud omnes haberi vult, is non tibi plus etiam, quā inimicus esse debeat, cum tua verbera, cum secures, cum cruces ad ciuium R. supplicia fixas recordatur? an, si quā in re contra rem meam decreffet aliquid iniuria, iure me ei inimicum esse arbitrare: cum omnia contra omnium bonorum rem, causam, rationem, vtilitatem, voluntatēq; fecerit, queris cur ei sim inimicus, cui Popul. R. infestus sit? qui

Occupatio
causam consti-
tuens accusa-
tionis, ex
contrarijs.

Amplificatio
enumeratio
ne scelerum,
articulis &
dissolutis.

Ex minore.

ACTIONIS IIII.

Inuidia mo-
net in Horti-
cium & alios
Verres defen-
sores, coten-
tione.

Ironica sub-
actio.

Inuidiosa
conclusio.

Contentione
inuidiosa re-
exaggerat.

fit: qui praesertim plus etiam, quam pars virilis possu-
lat, pro voluntate populi R. oneris, ac muneris susci-
pere debeat. quid illa, quae leuiores videntur esse, non cu-
iusuis animum possunt mouere? quod ad tua ipsius ami-
citiā, ceterorumque omnium maiorum atque nobilium
faciliore aditum istius habet nequitia, et audacia, quam
cuiusquam nostrum virtus, et integritas. odistis homi-
num nonorum industrias: despicitis eorum frugalita-
tem: pudorem contemnitis: ingenium vero, et virtu-
tem depressam, extinctamque cupitis: Verrem amatis. ita
credo, si non virtute, non industria, non innocentia, non
pudore, non pudicitia, at sermone, at literis, at humani-
tate eius delectamini. nihil horum est: contraque sunt
omnia cum summo dedecore, ac turpitudine, tum singu-
lari stultitia, atque inhumane obliuio. hunc hominem si
cuius domus patet, utrum ea praeter, an hiare, ac poscere
aliquid videtur: hunc vestri ianitores, hunc cubicularij
diligunt: hunc liberti vestri, hunc serui, ancillaeque amant:
hic cum venit, extra ordinem vocatur: hic solus intro-
ducitur, ceteri saepe frugalissimi homines excludun-
tur. ex quo intelligi potest, eos vobis esse carissimos,
qui ita vixerunt, ut sine uestro praesidio salui esse non pos-
sint. quid hoc cuiquam ferendum putatis esse, nos ita
vivere in pecunia tenui, ut prorsus nihil acquirere ve-
limus, ut dignitatem nostram, populique Rom. beneficia
non copiosius, sed virtute tueamur: istum rebus omnibus
undique ereptis impune eludetem circumfluere, atque ab-
undare? huius argento domos vestras, huius signis et ta-
bulis, forum Comitumque ornari? praesertim cum vos
vestro Marte his rebus omnibus abundetis. Verre esse,
qui vestras villas suis inanibus ornet? Verrem esse, qui

cum

cum L. Mummius certet? ut plures hic sociorum vrbes,
quam ille hostium, spoliasse videatur: plures hic solus
villas ornamentis saniorum, quam ille sana spoliis ho-
stium ornasse. et is erit ob eam rem vobis carior, ut ce-
teri libentius suo periculo vestris cupiditatibus seruiant?
verum haec dicentur alio loco. et dicta sunt. nunc pro-
ficiscemur ad reliqua, si pauca ante erimus a vobis iu-
dices, deprecari. Superiore omni oratione perattentos
vestros animos habuimus. id fuit nobis gratum admo-
dum, sed multo erit gratius, si reliqua volentis attendere:
propterea quod in his omnibus, quae antea dicta sunt,
erat quaedam ex ipsa varietate, ac nouitate rerum, ac cri-
minum delectatio: nunc tractare causam instituius fru-
mentariam, quae magnitudine iniuriae fere criminibus
ceteris antecellit, incunditatis in agendo, et varietatis
minus habebit. vestra autem auctoritate, et prudentia
dignissimum est iudices, in audiendo diligentiam non mi-
nus religioni tribuere, quam voluptati. In hac causa
frumentaria cognoscenda, haec vobis proponite iudices,
vos de rebus fortunisque Siculorum omnium, de ciuium
Ro. qui arant in Sicilia, bonis, de vestigalibus a maiori-
bus tractatis, de vita victuque populi R. cognituros. quae
si magna, atque adeo maxima vobis videntur: quam va-
rie, et quam copiose dicantur, expectare nolite. nemi-
n. in vestrum praeterit, iudices, omnem utilitatem, oppor-
tunitatemque provinciae Siciliae, quae ad commoda popu-
li R. adiuncta sit, consistere in re frumentaria maxime:
in ceteris rebus adiuvamur ex illa provincia, hac vero
alimur, ac sustinemur. ea causa tripartita, iudices, erit
in accusatione: primum enim de decumano, deinde de em-
pto dicemus frumento, postremo de aestimato. Inter Sici-

v 2

liam

Tristitia per
cominationem

Attentos facit
a magnitudine
dne rei.

Ab honeste.

Ab utili.

Propositio
cum paucis
ne.

Expositio
narratio.

atq; explicatio criminū, hic inquit, a Sicilia Statu & ueteri iure.

liam ceterasq; provincias, iudices, in agrorum vectigalium rationibus hoc interest, quod ceteris aut impostum vectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hispanis, & plerisq; Poenorum, quasi victoriæ præmium, ac poena belli: aut censoria locatio constituta est, ut Asiæ lege Sæponia, Siciliæ ciuitates sic in amicitia, fidemq; recepimus, ut eodem iure essent, quo fuissent: eadē cōditione populo Rō. parerent, qua suis antea paruissent. per pauca Siciliæ ciuitates sunt bello à maioribus nostris subactæ: quarum ager cum esset publicus populi Rō. factus, tamen illis est redditus. is ager à censoribus locari solet. fœderatæ ciuitates duæ sunt, quarum decumæ venire non soleant, Manertina, & Taurominitana. quinq; præterea sine fœdere immunes ciuitates ac liberæ, Centuripina, Halesina, Segestana, Halyciësis, Panormitana. præterea, omnis ager Siciliæ ciuitatum decumanus est, iteq; ante imperium populi R. ipsorum Siculorum voluntate, & institutis fuit. videte nunc maiorum sapientiam: qui, cum Sicilia tam opportunum subsidium belli, atq; pacis ad rēp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri, & retinere voluerunt, ut non modò eorum agris vectigal nouum nullum imponerent, sed ne legem quidem venditionis decumarum, neue vendendis aut tempus, aut locum commutarent; ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia, deniq; ut lege Hieronica venderent, uoluerunt eos in suis rebus ipsos interesse, eorum animos non modò lege noua, sed ne nomine quidem legis nouo commoueri. ita decumas lege Hieronica semper uendendas censuerunt. ut ijs iucundior esset muneris illius functio, si eius regis, qui Siculis carissimus fuit, non solum instituta commu-

tato

tato imperio, verum etiā nomen maneret. hoc iure ante Verrem prætorē Siculi semper vsi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiae, ius societatis conuellere, & commutare ausus est. qua in re primum illud reprehendo, & accuso, cur in re tam veteri, tam vsitata quicquam noui feceris: ingenio aliquid affecutus es? tot homines sapientissimos, qui illam provinciam ante te tenuerunt, prudentia consilioq; vicisti: est tuum, est ingenij prudentieq; tuæ. do hoc tibi, & concedo: scio te Romæ, cum prætor esses, edicto tuo possessiones hereditatum ad alienos, à primis heredibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transiisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse, & possessiones hereditatum non secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factum, dedisse: easq; res nouas, abs te prolatas, & inuentas, magno tibi quaestui fuisse scio: eundemq; te memini censorias quoq; leges in sartis tequis exigendis tollere, & commutare: ne is redimeret, cuius res esset: ne pupillo tutores, propinqui; consulerent, quò minus fortunis omnib. euerteretur: exiguā diem præsumere operi, qua ceteros ab negotio excluderes, cum ipse in tuo redemptore nullā certantem diem obseruares. quā ob rem nouā legē te in decumis statuisse non miror, hominē in edictis prætorijis, in censorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum. nō iniquā miror, te aliquid excogitasse: sed, quòd tua sponte, iniussu populi, sine senatus auctoritate iura provinciae Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octauio & C. Cottæ cos. senatus permisit, ut vini & olei decumas, & frugum minutarum, quas ante quaestores

Accedit ad causam.

Sarcasmos,

Criminum Verris enumeratione frequenter.

Ironia.

Intentio criminis decumani, acris & uehemēs.

ACTIONIS III.

Iteratio.

Correctio.

Ab enumer-
ratione.

Correctio ad
augendum
etiam.

in Sicilia vendere cōfueissent, Romæ uenderēt, legemq;
his rebus; quam ipsis videretur, edicerent. cum locatio
fieret, publicani postularunt, quasdam res vt ad legem
adderent, neq; tamen à censorijs ceteris legibus recede-
rent. contradixit is, qui casu tū Romæ fuit, tuus hospes,
Verres, hospes, inquam, & familiaris tuus Sthenius hic
Thermitanus. censes caussam cognouerunt: cum vi-
ros primarios, atq; amplissimos ciuitatis multos in cō-
siliū aduocassent, de cōsiliij sententia pronunciarunt,
se lege Hieronica vendituros. itāne verò? prudentissi-
mi viri, summa auctoritate præditi, quibus senatus le-
gem dicendarum in locandis vestigalibus omnem po-
testatem permiserat, populusq; Rādem iusserat: Sicu-
lo uno recusante, cum amplificatione vestigalium no-
men Hieronica legis mutare noluerunt: tu, homo mini-
mū consilij, nullius auctoritatis, iniussu populi ac sena-
tus, tota Sicilia recusante, cum maximo detrimento, atq;
adeo exitio vestigalium, totam Hieronicam legem su-
stulisti. at quam legem corrigi iudices, atque adeo to-
tam tollit? acutissimè ac diligentissimè scriptam: quæ
omnibus custodijs subiectum aratorem decumano tra-
dit: vt neq; in segetibus, neq; in arcis, neq; in horreis,
neq; in amouendo, neq; in assortādo frumento, grano
vno posset arator sine maxima poena fraudare decu-
manum. scripta lex ita diligēter est, vt eū scripsisse ap-
pareat, qui alia vestigalia nō haberet: ita acutè, vt Si-
culum: ita seuerè, vt tyrannum. qua lege Siculis tamen
arare expediret: nam ita diligenter constituta sunt
iura decumani, vt tamen ab inuito aratore plus decu-
ma non possit auferri. cum hæc essent ita constituta,
Verres tot annis, atq; adeo seculis inuentus est, qui hæc

non

non commutaret, sed euerteret, eaq; quæ iam diu ad
salutem sociorum, vtilitatēq; reip. cōposita, comparā-
taq; essent, ad suos improbißimos quæstus conuerteret:
qui primū certos instituerit, nomine decumanos, reue-
ra ministros, ac satellites cupiditatū suarum: per quos
ostendam sic prouinciam per triennium vexatam, atq;
vastatam iudices, vt eam multis annis, multorum inno-
cētis, sapiētiaq; recreare nequeamus. eorum omnium,
qui decumani vocabātur, princeps erat Qu. ille Apro-
nius, quē videtis: de cuius improbitate singulari grauif-
simarum legationū querimoniis audistis. aspiciite iudi-
ces, vultum hominis, & aspectū: ex ea contumacia,
quam hic in perditis rebus retinet, illos eius spiritus
Sicilienses quos fuisse: putetis, cogitate ac recordemini.
hic est Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum
undiq; nequissimos homines conquisisset, & cum ipse
secum sui similes duxisset non parum multos, nequitia,
luxuria, audacia sui simillimum iudicauit. itaq; istos in-
ter se per breui tēpore nō res, non ratio, non commen-
datio aliqua, sed suātorū turpitudine, similitudoq; con-
iunxit. Verres mores improbos, impurosq; nostis: singi-
te vobis, si potestis, aliquem, qui in omnibus istis rebus
par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse pos-
sitis erat Apronius ille: qui, ut ipse non solum vita, sed
etiam corpore, atq; ore significat, immensa aliqua uora
go est, aut gurges vātorum, turpitudinumq; omnium.
hunc in omnibus stupris, hunc in sanorum expilationi-
bus, hunc in impuris conuiuijs principē adhibebat: tan-
tamq; habebat morum similitudo coniunctionem atq;
concordiam, ut Apronius, qui alijs inhumanus ac bar-
barus, iste uni cōmodus ac disertus videretur: vt quem

A decumano
rum persona.

Notatione
Apronij
turā moresq;
describit.

Enumeratio
causarum.

Repetitio.
Acclamatio.

omnes odissent, neq; videre vellent, sine eo iste esse nō posset: vt, cum alij ne conuiuijs quidē ijsdem, quib. Apronius hic ijsdē etiam poculis vteretur: postremō vt odor Apronij teterrimus oris, et corporis, quē, ut aiūt, ne bestia quidē ferre possent, vni isti suavis, & iucundus videretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo socius, in conuiuiō dominus, ac tum maximē, cum accubante prætecto prætoris filio, in conuiuiō saltare nudus coeperat. hunc, vti dicere institui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, vexandas, diripiēdasq; esse voluit: huius audacia, nequitia, crudelitati fidelissimos socios, optimosq; ciues scitote hoc prætore traditos iudices, atq; addictos fuisse nouis institutis et edictis, tota Hieronica lege, quemadmodum antea dixi, reiecta et repudiata. primū edictum iudices audite præclarum. Quātum decumanus edidisset aratorē sibi decumæ dare oportere, ut tantū arator decumano dare cogeretur. quo modo? quantum poposcerit Apronius, dato. quid est hoc? virū, prætoris institutū in socios, an in hostes victos insani edictum, atq; imperium tyrāni? ego tantum dem, quātum ille poposcerit: poscet omne, quantum exarauero. quid omne? immō plus etiam, inquit, si volet. quid tū? quid censes? aut dabis, aut contra edictū fecisse dānabere. per deos immortales quid, quid est hoc? verisimile enim non est. sic mihi persuadeo iudices: tametsi omnia in istū hominē cōuenire putetis, tamē hoc vobis falsum videri: ego enim, cū hoc tota Sicilia diceret, tamē affirmare nō auderē, si hæc edicta non ex ipsius tabulis totidē verbis recitare possem, sicuti faciam. da, quæso, scribe. recitet ex codice. recita. EDICTVM DE PROFESSIONE. Negat me recitare totum;

A descriptio
ne Apronii,
redit ad causam.

Ab iniquitate
decreti.

Ratiocinatio
vehemens.

Exclamatio
cum geminatione.

totū: nam id nutu significare videtur. quid prætereo? an illud, ubi cauos tamen Siculis, et miseros respicis aratores? edicis enim, te in decumanum, si plura sustulerit, quā debitū sit, in octuplum iudiciū daturū esse, nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoq; quod postulat, totum, recita. EDICTVM DE IUDICIO IN OCTVPLVM. Iudicio vt arator decumanum persequatur: miserū, atq; iniquū, ex agro homines trahuci in forū, ab aratro ad subsellia, ab usu rerū rusticarum ad insolitam litem, atq; iudiciū. cum omnibus in alijs vectigalibus, Asia, Macedonia, Hispania, Gallia, Africa, Sardinia, ipsius Italia, quā vectigalia, sunt: cū in his inquā rebus omnib. publicanus petitor, ac pignerator, non creptor, neq; possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est, de aratoribus ea iura constituebas, quæ omnibus alijs essent contraria? vtrum est æquius, decumanum petere, an aratorem repeterē? iudiciū integra re, an per dita fieri? cum, qui manu quæserit, an eū, qui digito licitus sit, possidere? quid, qui in singulis ingis arant, qui ab opere ipsi non recedūt, quo in numero magnus ante te prætore numerus, magna multitudo Siculorū fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem suum? venient Syracusas? vt te prætore videlicet æquo iure Apronium, delicias ac vitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur. verum esto: reperietur aliquis fortis, experiens arator: qui cum tantum dederit decumano, quantum ille deberi dixeris, iudicio repetat, & pœnā octupli persequatur. expe. ito vim edicti, seueritatem prætoris: fauco aratori, cupio octupli dam-

Refutatio,
quod contra
morem, quod
exēplis probat.

Interpretatio
odiosa.

Interrogatio
urget, & com
parat requis
tatem.

Concessio.

Iudicij ini-
quitatem o-
stendit Dicitur
logismo.

Exclamatio
per ironiam.

Correctio.

Ironia.

nari Apronium. quid tandem postulat arator? nihil,
nisi ex edicto iudicium in octuplum. quid Apronius?
non recusat, quid praetor? iubet recuperatores reijce-
re. decurias scribamus. quas decurias? de cohorte mea
reijcies, inquit. quid ista cohors quorum hominum est?
Volusij aruspices, & Cornelij medici, & horum canum,
quos tribunal meum vides lambere. nam de conventu
nullum unquam iudicem, nec recuperatorem dedit:
iniquos decumanis omnes dicebat esse, qui unam agri
glebam possiderent. veniendum erat ad eos contra
Apronium, qui nondum etiam Aproniani conviviij cra-
pulam exhalassent. o praclarum & commemorandum
iudicium: o severum edictum: o tutum perflugium ara-
torum. atque ut intelligatis, cuiusmodi ista iudicia in o-
ctuplum, cuiusmodi istius de cohorte recuperatores
existimati sint: sic attendite. Ecquem putatis decuma-
num, hac licentia permissa, ut tantum ab aratore, quan-
tum poposcisset, auferret, plus, quam deberetur, po-
poscisset? considerate cum vestris animis vosmetipsi, ec-
quae putetis: praesertim cum id non solum sine avaritia, sed
etiam impudenter accipere potuerit. multos, necesse est.
at ego omnes dico plus, quam decumas, abstulisse. cedo
mibi unum ex triennio praeturae tuae, qui octupli adna-
tus sit. damnatus: immo vero in quem iudicium ex edi-
cto tuo postulatum sit. nemo erat videlicet aratorum,
qui iniuriam sibi factum queri posset: nemo decumano-
rum, qui grano amplius, sibi quam deberetur, deberi
professus esset. immo vero contra, rapiebat, & afforta-
bat, quantum a quoque volebat, Apronius: omnibus au-
tem locis aratores spoliati, ac vexati querebantur: neque
tamen ullum iudicium reperietur. quid est hoc? viri for-
tes, ho-

tes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites R. ab homi-
ne nequissimo, ac turpissimo lesi, poena octupli, sine ul-
la dubitatione commissam, non persequerantur? quae caus-
sa? quae ratio est? una illa iudices, quam videtis: quod vi-
tro etiam illusos se & irrisos ab iudicio discessuros
videbant: etenim quod esset iudicium, cum e Verris tur-
pissimo, flagitiosissimoque comitatu tres recuperatorum
nomine assedisset, asseda istius, non a patre ei traditi, sed
a meretricula commendati? ageret videlicet causam
arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictum, bona
sua etiam direpta, se pulsatum, verberatumque diceret.
conferret viri boni capita: de commissatione loqueretur
inter se, ac de mulieribus, si quas a praetore abeuntes pos-
sent deprehendere res agi videretur. surrexisset Apro-
nius, nova dignitas publicani, non, ut decumanus, qua-
loris plenus ac pulvis, sed vnguentis oblitus, vino vi-
giliisque languidus: omnia primo motu, ac spiritu suo, vi-
ni, vnguenti, corporis odore compleisset: dixisset haec,
quae vulgo dicere solebat, non se decumanum esse Apro-
nium, sed Verrem alterum, dominum illorum, ac tyrannum.
quae cum dixisset, illi, viri optimi, de cohorte istius
recuperatores, non de absoluendo Apronio delibera-
rent, sed quaereret, quo modo petitor ipsum Apronio
permitteret, ut, quantum vellet, posceret: quantum popo-
scisset, auferret. hoc tibi defensionis ad iudicium tuum
comparabas? habuisse te edictum, recuperatores datu-
rum in octuplum? si mehercule ex omni copia conven-
tus Syracusani splendissimorum hominum, honestissi-
morumque faceres potestate aratori, non modo reijcien-
di, sed etiam sumendi recuperatores: tamen hoc novum
genus

Est causa,
id est, ex fine.

Demonstras-
tio, id est, tur-
pissimi iudi-
cij evidens
deceptio.

Apronij odi-
osa defensio.

ACTIONIS IIII.

Nominatio.

Occupatio.

Dilemma.

Occupatio.

Refellit a proprio recuperatorie causæ, & a periculo.

genus iniuriæ ferre nemo posset: te, cū tuos omnes fructus publicano tradidisses, & rem de manib. amisisses, tū bona tua repetere, ac persequi lite, atq; iudicio? cū verò verbo iudiciū sit in edicto, re quidem vera tuorū comitum hominum nequissimorum, collusio cum decumanis socijs tuis, atq; adeo procuratoribus: tamē audes illius iudicii mentionē facere? præsertim cū id nō modo oratione mea, sed etiā re ipsa refellatur: cū in tantis incommodis aratorum, iniurijsq; decumanorū nulum ex isto præclaro edicto nō modo factum, sed ne postulatum quidem iudiciū inueniatur, erit tamen in aratores lenior, quā videtur. nam qui in decumanos octupli iudiciū se daturū edixit, idem habuit in edicto, se in aratorem in quadruplum daturū, quis hunc audet dicere aratoribus infestum, aut inimicum fuisse? quantō lenior est, quā in publicanū. edixit, vt, quod decumanus edidisset, sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Siculus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem dari posset? nū malū est, inquit, esse istam formidinem, vt, cū exactum sit ab aratore, tamē, ne se cōmoueat, reliquus metus iudicij sit. si iudicio à me vis exigere, remoue Siculum magistratum, si hanc vim adhibes, quid opus est iudicio? quis porrò erit, qui non malit decumanis tuis dare quod poscent, quā ab affecis tuis quadrupli condemnari? illa verò præclara est clausula edicti, quod omnium cōtrouersiarum, quæ essent in aratorem & decumanum, si vter volet, edicit se recuperatores daturū. primum, quæ potest esse cōtrouersia, cū is, qui petere debet, aufert? & cū is, non quantum debetur, sed quantum commodum est, aufert? ille autem, unde ablatū est, iudicio suum recuperare nullo

IN VERREM LIB. III.

155

re nullo modo potest? deinde in hoc homo luteus, etiā callidus, ac veterator esse vult, quod ita scribit: **S** VTER VOLET, RECUPERATORES DABO. quā lepide se furari putat. vtriq; facit potestatem, sed vtrū ita scripserit, si vter volet, an, si decumanus volet, nihil interest: arator enim tuos istos recuperatores nūquid vult? Quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? **Q** Septitio, honestissimo homine, equiteq; **R.** resistente Apronio, & affirmante se plus decumano daturū, exoritur peculiare edictum repētū, ne quis frumētū de area tolleret, antequā cū decumano pactus esset. ferebat hāc quoq; iniquitatem Septitius, & imbrī frumētum corrumpi in area patiebatur: cū illud edictum repētē vberimum, & quæstuosissimū nascitur: vt ante kal. Sext. omnes decumas ad aquā deportatas haberēt. hoc edicto nō Siculi, (nam eos quē iam superiorib. edictis satis perdiderat, atq; afflixerat) sed illi ipsi equites **R.** qui suum ius retinere se contra Aproniū posse erant arbitrati, splendidi homines, & alijs prætorib. gratiosi, vinētī Apronio traditi sunt. attēdite enim, cuiusmodi edicta sunt. **N** E TOLLAT, inquit, EX AREA, NISI ERIT PACTVS. satis hęc magna vis est ad iniquē paciscēdū: malo enim plus dare, quā non maturē ex area tollere. at isti vi Septitiū, & nonnullos Septitij similes non coercent: qui ita dicunt: ne tollam potius, quā paciscar. his hoc apponitur: deportatū habeas antea kal. Sext. deportabo igitur, nisi pactus eris, nō cōmouebis. sic deportādi dies præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset, vim adhibebat pactioni, nō voluntatē. iam verò illud non solum contra legem Hieronicam,

Homo luteus denominas-
tio id est stupidus.

Transitio.

A tempore, nam leges meditare, nō repente feri debent.

Subiectio ex repugnantibus, tunc cōtrarijs legib.

A lege. & cōsuetudine.

nec

nec solum contra consuetudinem superiorum, sed etiam
contra omnia iura Siculorum, quæ habent à senatu po-
puloq; Ro. ne extra suum forum vadimonium promit-
tere cogantur. statuit iste, ut arator decumatio, quod vel-
le, decumatus vadimonium promitteret: ut hic quoq;
Apronius, cum ex Leontino vsq; Lilybæum aliquem
vadaretur, ex miserris aratoribus calumniandi quæstus
accederet, quanquam ille fuit ad calumniam singulari
consilio reperta ratio, quod edixerat, ut aratores iuge-
rationum suarum profiterentur, quæ res cum ad pa-
ctiones iniquissimas magnam vim habuit, sicut ostende-
mus, nec ad ullam vilitatem reip. pertinuit: tum verò
ad calumnias, in quas omnes inciderent, quos vellet
Apronius, ut enim quisq; contra voluntatem eius di-
xerat, ita in eum iudicium de professione iugerum po-
stulabatur, cuius iudicii metu magnus à multis frumen-
ti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ sunt: nō
quo iugerum numerum verè profiteri esset difficile,
aut amplius etiam profiteri: (quid enim in eo periculi
esse posset?) sed causa erat iudicii formidandi, quod ex
edicto professus non esset, iudicium aut quod fuerit isto
prætoris, si, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, memi-
nissis, scire debetis, quid igitur est, quod ex hac iniqui-
tate nonorum edictorum intelligi velim iudices? inu-
riamne factam socijs? at videtis auctoritatem superio-
rum repudiatam? non audebit negare, tantum Apro-
nium isto prætoris potuisse & confiteatur, necesse est, sed
vos fortasse, quod vos lex comouet, id in hoc loco quæ-
retis, nū quas ex hisce reb. pecuniis cepit, docebo
cepisse maximas, omnesq; eas iniquitates, de quib. an-
tea dixi, sui quæstus causa reperisse cōuincam, si prius
illud

Ab efficiente
& hæc.

Concludit ne-
hemere & or-
natissima sub-
dectio.

illud propugnaculum, quod contra omnes meos impe-
tus vsurū se putat, ex defensione eius deiecerō. magno,
inquit, decumas vendidi. quid ais? an tu decumas homo
audacissime atque amētissime, vendidisti tu partes eas,
quas te senatus populusq; R. voluit, in fructus integros
atque adeo bona, fortunæq; aratorum omnes vendidi-
stis? si palam præco iussu tuo prædicasset, non decumas
frumentū, sed dimidias venire partes, et ita emptores ac-
cessisset, ut ad dimidias partes emēdas, si plures uēdidis-
ses tu dimidias, quā ceteri decumas: cuius mirū uiderē-
tur, quid verū? si præco decumas pronūciauit, uenera,
hoc est lege, edicto, cōditione, plus etiā quā dimidias
uenerunt, tamen hoc, tibi præclarum putabis, te pluris,
quod non licebat, quā ceteros, quod oportebat, uēdi-
disse: plures uendidi decumas, quā ceteri. quibus re-
bus id affectus es? innocentia? aspice ædem Castoris: de-
inde, si audes, fac mentionem innocentie, diligentia? co-
dicis lituræ tui contemplare in Sthenij Thermitani no-
mine: deinde aude te dicere diligētē ingenio? qui testes
interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitum os
tuum præbere malueris: quāuis & te, & patronos tuos
ingemiosos esse dicio. quare igitur id, quod ais, asse-
cutus es? magna est enim laus, si superiores cōsilio uici-
sti, posterioribus exēplū atq; auctoritatem reliquisti. ti-
bi fortasse idoneus fuit nemo, quē imitārere, at te uideli-
cet inuentorem rerum optimarum, ac principem imi-
tabitur omnes, quis aratorū te prætoris decumæ dedit?
quis diuis? quis non maximo se affectum beneficio puta-
uit, cum tribus decumis pro una defungeretur? præter
paucos, qui propter societatem furtorum tuorū nihil
omnino dederunt, vide, inter importunitatem tuam se-
natuq;

Allegoria.
Occupatio
absurda.

A fatione.

A differenti-
bus.

A consuetu-
dine.

Occupatio,
cū subiectio-
ne, & enu-
meratione, si
ue remotio-
ne.

Ab exempla
et ex minore

ACTIONIS. IIII.

natusq; bonitate quid intersit. senatus, cū tēporib. reip. cogitur, vt decernat, vt alteræ decumæ exigatur: ita decernit, vt pecunia pro his decumis soluatur aratoribus, vt, quod plus sumitur q̄ debetur, id em̄ non auferri pu-

Alia exēpla.

tetur. tu, cū tot decumas non S.C. sed nouis edictis tuis, nefarijsq; institutis exigeres, et eriperes, magnū te fecisse arbitrare, si pluri uendideris, q̄ L. Hortensius pater istius Q. Hortensij, q̄ Cn. Pōpeius, quā M. Mar. qui ab æquitate, ab lege, ab institutis non recesserūt. an tibi vnius anni, aut biennij ratio habēda fuit: salus prouincie, cōmoda rei frumentariæ, ratio reip. in posterū fuit negligenda: cū ita rē cōstitutā accepisses, vt et Po. R.

Ab euentu, & fine.

satis frumētī ex Sicilia suppeditaretur, & aratorib. tamē arare, atq; agros colore expediret: qd̄ effecisti? qd̄ affectus es? vt prætor te nescio quid ad decumas accederet, deserēdas arationes, relinquēdasq; curasti. successit tibi L. Metel. tu innocētior, quā Metel. ē tu laudis & honoris cupidior: tibi enim consularis quærebatur, Metello paternus honor, et auitus negligebatur. multo minoris vēdidit, nō modō q̄ tu, sed etiā q̄ qui ante te vēdiderūt. quero, si ipse excogitare nō poterat, quemadmodū quamplurimo venderet: ne tua quidē recētia proximi prætoris uestigia persequi poterat, vt tuis præclari-

A dissimili.

ris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atq; institutis uteretur: ille uerō tum se Metellum minime sōre putasset, si te ulla in re imitatus esset. qui ab urbe Roma, quod nemo unquā post hominū memoriā fecit, cū sibi in prouinciā proficiendū putaret, literas ad Sicilia ciuitates misit, per quas hortatur, et rogāt, vt arent, vt serāt in beneficio populi R. hoc petit aliquanto ante aduentū suū: et simul ostēdit se lege Hieronica venditu-

rum,

IN VERREM LIB. III. 157

rum, hoc est in omni ratione decumarū nihil isti simile facturum. atq; hæc non cupiditate aliqua scribit adductus, vt in alienam prouinciā mittat literas ante tempus, sed cōsilio. ne, si tempus sationis præterisset, grannum in prouincia Sicilia nullam haberemus. cognoscite Metelli literas. recita. EPISTOLA L. METELLI.

A testimonio Metelli.

TELLI: He literæ iudices L. Metelli, quas audistis, hoc, q̄tū est, ex Sicilia frumenti hornotini exarauerūt. glebam cōmisset in agro decumano Sicilia nemo, si Metel. hāc epistolā nō misisset. quid, Metello diuinitas hoc venit in mentē, an ab Siculis, qui Romam frequentissimi conuenerāt, negotiatoribusq; Sicilia doctus est? quorum quanti conuentus ad Marcellos, antiquissimos Sicilia patronos, quanti ad Cn. Pompeium cōsulem designatum, ceterosque illius prouinciæ necessarios fieri soliti sint, quis ignorat? quod quidem iudicium nullo unquam de homine factum est, vt absens accusaretur ab ijs palam, quorum in bona, liberosque summum imperium, potestatemq; haberet, tanta vis erat iniuriarum, vt homines quiduis perpeti, quā non de istius prauitate et iniurijs deplorare, et conqueri mal-

A more.

lent. quas literas cum ad omnes ciuitates propē suppliciter misisset Metellus, tamen antiquum modū sationis nulla ex parte exequi potuit: diffugerant enim permul ti, id quod ostendam: non solum arationes, sed etiam sedes suas patrias, istius iniurijs exagitati, reliquerant, non mehercule criminis augendi causa dicam iudices: sed quē accepi ipse oculis, animoq; sensum, hunc verē apud vos, & vt potero planissime exponam. nam cum quadriennio post in Siciliam venissem, sic mihi affecta visa est, vt ea terræ solent, in quibus bellum acerbum,

Præsumptio, ad fidem testis monij sui.

diutur-

Supplatio, et
metaphora.

Repugnās ad
augendum.

Agnomina-
tio.
A repugnans
tibus & cō-
iugatis.

Ocupatio.

dituturnumq; versatum est. quos ego campos antea, col-
lesq; nitidissimos, viridissimosq; vidissem, hos ita va-
stos nunc, ac desertos videbam, ut ager ipse cultorem
desiderare, ac lugere dominum videretur. Herbitensis
ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharen-
sis, Agyrinensis, ita relictus erat ex maxima parte, ut
non solum iugerum, sed etiam dominorum multitudi-
nem quæreremus. Atenensis verò ager, qui solebat esse
cultissimus, & quod caput est rei frumentarie, campus
Leontinus, cuius antea species hæc erat, ut, cum oblitum
vidisses, annonæ caritatem non vererere: sic erat desor-
mis, atq; horridus, ut in vberima Sicilia parte Sicilia
quæreremus. labefactarat enim vehementer aratores iā
superior annus. proximus verò funditus euererat. tu
mihi etiam audes mentionem facere decumarum? tu in
tanta acerbitate, in tot, & tātis iniurijs, cum in aratio-
nibus, & in earū rerum iure provincia Sicilia cōsistat:
euerfis funditus aratoribus, relictis agris, cum in pro-
vincia tam locuplete ac referta, non modò rem, sed ne-
speciem quidem ullam reliquam cuiquam feceris, aliquid
te populare putabis habere, cum dices te pluris, quam
ceteros, decumas vèdidisse? quasi verò aut populus R.
hoc voluerit, aut senatus hoc tibi mandauerit, ut, cum
omnes aratorum fortunas decumarū nomine eriperes,
in posterū fructu illo, commodoq; rei frumentarie po-
pulum R. priuares: deinde, si quam partem tuæ prædæ
ad summam decumarum addidisses, bene de populo R.
meritis viderere. atq; hæc perinde loquor, quasi in eo
sit iniquitas eius reprehendenda, quòd propter gloria
cupiditatē, ut aliquos summa decumarū vinceret, acer-
biorem legem, duriora edicta interposuerit, omnium su-
periorum

periorum auctoritatem repudiarit. magno tu decumas
vendidisti. quid, si doceo te non minus domū tuam auer-
tisse, quam Roman misisse, decumarum nomine? quid
habet populare ratio tua, cum ex provincia populi R.
æquam partem tu tibi sumpseris, atq; populo R. mise-
ris? quid, si duabus partibus, doceo, te amplius frumen-
ti abstulisse, quam populo Ro. misisse? tamen ne puta-
mus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam id-
etaturum, & populo se ad coronam daturum? hæc vos
antea iudices, audistis: verum fortasse ita audistis, ut au-
ctorem rumorem haberetis, sermonemque omnium.
cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumenta-
rio nomine ereptam, ut simul illam quoque eius vocem
improbam agnoscatis: qui se vno quæstu decumarum
omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiui-
mus hoc iudices: nego quenquam esse vestrum,
qui sepe audierit, socios istius fuisse decumanos, nihil
aliud arbitror in istum falsò esse dictum ab ijs, qui ma-
lè de isto existimant, nisi hoc. nam socij putandi sunt,
quos inter res communicata est. ego rem totam, fortuna-
nasq; aratorum omnes istius fuisse dico: Apronium, Ve-
nertiosq; seruos, quod isto prætore fuit nouū genus pu-
blicanorum, ceterosq; decumanos, procuratores istius
quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. quo modo
hoc doces? quo modo ex locatione illa colūnarum do-
cui istū esse prædātū? opinor ex eo maxime, quòd ini-
quam legem nouam dixisset: quisq; enim unquam co-
natus est iura omnia, & consuetudinem omnium com-
mutare cū vituperatione, sine quæstu pergam, atq; in-
sequar longius, iniqua lege vendebas, quo pluris vède-
res, cur, iam addictis, & venditis decumis, cum iam

Ab impulsione, cupiditate & quæstus sui causa, non gloria, pluris vendidisse.

Ab argumēto, i. signo certissimo.

A definitione sociorum.

A more, & communi hominum sensu, probabile.

ad sum-

ACTIONIS III.

A tempore. ad summam decumarum nihil, ad tuum questum multum posset accidere, subito atq; ex tēpore noua nascebantur edicta: nam vt vadimonium decumano, quocūq; is vellet, promitteretur: vt ex arca, nisi pactus esset, arator ne tolleretur: kal. Sext. decumas deportatas haberent: hæc omnia, iam venditis decumis, anno tertio te edixisse dico. quæ si reip. causa faceres, in vendendo essent pronunciata: quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia prætermisum, id questu, ac tempore admonitus reprehendisti. illud verò cui probari potest, te sine tuo questu, ac maximo questu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq; periculum neglexisse: vt. cū totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires: cum, vt ipse dixisti, reum te fore putares: cum huiusce iudicii discrimen ab opinione tua non abhorreret, paterere tamē aratores indignissimis iniurijs vexari, ac diripi. profectò, quanquam es singulari crudelitate & audacia, tamen abs te totam alienari prouinciam, tot honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles, nisi hanc rationem, & cogitationem salutis tue, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. etenim, quoniam summam, & numerum iniuriarum iudices, vobis non possum exponere, sigillatim autem de vniuscuiusque incommodo dicere infinitum est: genera ipsa iniuriarum, quæso, cognoscite. Nympho est Centuripinus, homo nauus & industrius, experientissimus ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueuerunt, easq; magna impensa, magno instrumento tueretur, tanta ab isto iniquitate oppressus est, vt non modò arationes relinqueret, sed

Transitiōe
attentos facit,
a multis
tudine iniuriarum.

Primum iniuriarum in Decumis exemplum.

IN VERREM LIB. III. 159

ret, sed etiam ex Sicilia profugeret, Romanq; cū multis vnā ab isto ciectis veniret. fecit, vt decumanus Nymphonem vocaret ex edicto illo præclaro: quod nullam ad aliā rem, nisi ad huiusmodi questus, pertinebat. nimirum iugerum professum non esse. Nympho cum se vellet a quo iudicio defendere, iste viros optimos recuperatores dat, eundem illum medicum Cornelium, (is est Artemidorus Pergeus, qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & aruspice Volusianum, & Valerium præconem, Nympho, antequam planē cōstitit, condempnatur. quanti, fortasse queritis. nulla erat edicti pœna certa. frumētī eius omnis, quod in arceis esset. sic Apronius decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum atque celatum, sed tritici septem millia medimnū ex Nymphonis arationibus edicti pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, vxoris fundus erat colono locatus: colonus, quod decumanorum iniurias ferre non poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud suum damnatorium de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundum elocatum esse dicebat. dabat iste iudicium: si pateret iugera eius modo fundi esse plura, quā colonus esset professus, tū Xenon damnaretur. dicebat ille, non modò non arasse se id, quod in satis erat, sed nec dominū eius esse fundi, nec locatorem: vxorem esse, eā ipsam suum negotium gerere, ipsam locauisse. defendebat Xenonē homo summo splendore, & summa auctoritate præditus M. Cossutius. iste nihilo minus iudicium H S LXXX dabat. ille tametsi recuperatores de cohorte latronum sibi pararet, sed

Ironia.

Exemplum.
II.

ACTIONIS IIII.

Vari videbat: tamen iudicium accepturum se esse dicebat. tum iste magna voce Venerijs imperat, vt Xenonem adirent: dum res iudicaretur, hominem vt afferuarent: cum iudicatu sit, ad se adducant. Et illud simul dixit, se non putare illum, si propter diuitias poenas damnationis contemneret, etiam virgas contemnere. hac ille ui, et hoc metu adductus tantum decumanis, quantum iste imperauit, exoluit. Polemarchus est Murgentinus, vir bonus, atq; honestus. is cum pro iugcrib. quinquaginta, medimna DCC decumae imperarentur, quod recusabat, domum ad istum in ius deductus est: Et cum iste iam cubaret, in cubiculum introductus est: quod, nisi mulieri et decumano, patebat alij nemini. ibi cum pugnis et calcibus concisus esset, qui DCC medimnis decidere noluisset, mille promissit. Eubulides est. Grophus Centuripinus, homo cum virtute, et nobilitate domi suae, tum etiam pecunia princeps. huic homini iudices, honestissimae ciuitatis honestissimo non modo frumenti scitote, sed uitae, et sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronij libido tulit: nam vi, malo, plagis adductus est, vt frumenti daret, non quantum haberet, sed quantum cogeretur. Sofratus, et Numenius, et Nymphodorus eiusdem ciuitatis, cum ex agris tres fratres consortes profugissent, quod ijs plus frumenti imperabatur, quam quantum exararent: hominib. exactis, in eorum arationes Apronius venit, omne instrumentum diripuit, familiam abduxit, pecus abegit. postea, cum ad eum Nymphodorus venisset Ennam, et oraret, ut sibi suae restitueretur. hominem corripi, ac suspēdi iussit in oleastro quadam, quae est arbor iudices, in foro. tandiu pependit in arbore socius, amicusque populi

Romani

IN VERREM LIB. III. 160

Romani in sociorum vrbe, ac foro colonus, aratorq; vester, quandiu voluntas Apronij tulit. Genera tandum innumerabilium iniuriarum iudices singulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum praetermitto. vos ante oculos animosq; uestros tota Sicilia decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Apronij regnum proponite. contempsit Siculos: non duxit homines: ne ipsos ad persequendum vehementes fore, et vos eorum iniurias leuiter laturos existimauit. esto: falsam de illis habuit opinionem, malam de vobis. verumtamen, cum de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulxit, eorum voluati et gratiae deditus fuit. iste ciues Romanos et at nullis inimicior, aut infestior fuit. mitto vincla, mitto carcerem, mitto verbera, mitto secures, crucem deniq; illum praetermitto, quam iste ciuib. Ro. testem humanitatis in eos, ac beneuolentiae suae voluit esse: mitto inquam haec omnia, atq; in aliud dicendi tempus reicio, de decumis, de ciuion R. conditione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti, iudices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. verum haec, quoniam huiusmodi casus affuit, ferenda sunt, nihil valuisse equitatem, nihil consuetudinem: damna deniq; iudices, nulla tanta sunt, quae non viri fortes, magno et libero animo affecti, ferenda arbitrentur. quid, si equitibus Ro. non obscuris, neq; ignotis, sed honestis, et illustribus manus ab Apronio, isto praetore, sine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid a me amplius dicendum putatis? an id agendum, vt eo celeberrius de isto transigamus, quod maturius ad Apronium possumus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum,

Renouat attentionem.

Occupatione odii in Verrem mouet ex cōtemptione

Præteritio,

Transit ad alia exempla iniuriarum, in ciues Ro,

Primū exem venire? qui C. Matrinium iudices summa viriute hominem, summa industria, summa gratia, Leōtinis in publico biduum tenuit. atq; ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagitia, libidinesq; accommodato, equitem Ro. scitote biduum cibo, testōq; prohibitum, biduum Leōtinis in foro custodijs Apronij retentum atque seruātū, neq; antē

Alterū exem
plum, Testas
tā rem esse di
cit.

A signo.

Declinatio
breuis.

Reditus ad
rem.

dimissum, quā ad conditiones eius depactus est. Nam quid ego de Q. Lolliio iudices dicā, equite R. spectato, atq; honesto? clara res est, quā dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atq; notissima, qui cum araret in Ennē si, cum is ager Apronio cum ceteris agris esset traditus, equestri vetere illa et auctoritate et gratia fretus, affirmavit, se decumanis plus, quā deberet, non datum. refertur eius sermo Apronio. enīvero iste ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de ceteris reb. audisse. mittit ad hominē Venerios. (hoc quoq; attendite, apparitores à prætore assignatos habuisse decumanum: si mediocre argumentū videri potest, istum decumanorum nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius, comode, cū Apronius è palestra redisset, et in triclinio, quod in foro Ennē strauerat, decubisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorum conuiuio. non mehercule, quæ loquor, credere iudices, tametsi uulgò audieram, nisi mecum ipse senex, cum mihi, atq; huic voluntati accusationis meæ lacrymans gratias ageret, summa cum auctoritate esset locutus. statuitur, ut dico, eques Rom. prope annos LXXX natus in Apronij conuiuio, cum interea Apronius caput, atque os suum ungueto perfricaret. quid est Lolli, inquit, tu, nisi malo coactus,

coactus, rectè facere nescis? homo, quid ageret, taceret, responderet; quid faceret deniq; illa auctoritate, et etate præditus nesciebat. Apronius interea cœnā, ac pocula poscebat serui aut eius, qui et moribus ipsæ essent, quibus dominus, et eodem genere, ac loco nati, præter oculos Lollij hæc omnia ferebant. ridere conuiuie, cæchinnari ipse Apronius, nisi forte existimatis, cū in vino ac luxu non risisse, qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa iudices: his contumelijs sciote Q. Lollium coactū, ad Apronij leges, conditionesq; venisse. Lollius atate et morbo impeditus, ad testimonium dicendum venire non potuit. quid opus est Lollii? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te productus, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius, adolescens lectissimus præstō est: huius verba auditis. nā Q. Lollius eius filius, qui Callidiū accusauit, adolescens et bonus, et fortis, et in primis disertus, cū his iniurijs, contumelijsq; commotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidē vera nemo in Sicilia dubitat, quin eò sit occisus, quod habere clausa non potuerit sua consilia de Verre. iste porro non dubitabat, quin is, qui antea alijs studio adductus accusasset, sibi aduenienti præstō esset futurus, cum esset parentis iniurijs, et domestico dolore commotus. iam ne intelligetis iudices, quæ pestis, quæ immanitas in vestra antiquissima, fidelissima, proximāq; prouincia versata sit: iam ne videtis, quā ob causam Sicilia, tot hominum antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpessa, hoc non potuerit nouum, ac singulare, atq; incredibile genus iniuriarum, contumeliarumq;

Ex hoc risu,
odiū in eum
concitat.

Repetitio ad
fidem.

Probabile
à causa.

Concludit
exempla, &
anger iniurias à Sicilia
dignitate, &
aliorum tyrannorum
cōparatione.

meliorumq; ferretiam omnes intelligunt, cur vniuersa
prouincia defensorem suae salutis eum quaesuit, cuius
iste fidei, diligentiae, perseverantiae nulla ratione cripi
possit, tot iudicijs interfuistis: tot homines nocentes &
improbos accusatos & vestra & superiorum memo-
ria scitis esse: eque vidistis, eque audistis in tantis
furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impuden-
tia esse versatum? Apronius stipatores Vencrios se-
cum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi
conuiuia parari, sterni triclinia etiam in foro iubebat,
eo conuocari homines honestissimos, non solū Siculos,
sed etiam equites R. vt, quocum inire conuiuium nemo
vnquam, nisi turpis, impurusq; voluisset, ad eius conui-
uium spectatissimi, atq; honestissimi viri tenerentur.
hæc tu omnium mortalium profligatissime, ac perditis-
sime cū scires, cū audires quotidie, cū videres, si sine
tuo maximo quaestu fierent, cū tanto periculo tuo fie-
ri paterere, atq; concederes? & tantū apud te quaestus
Apronij, tantū eius sermo inquinatissimus, & blāditie
flagitiose valuerunt, vt nunquam animum tuum cura-
tuarum, fortunarum, cogitatioq; tangeret: cernitis iudi-
ces, quod & quantum incendium decumanorū impetu
non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas
aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura li-
bertatis, et ciuitatis isto prætore peruasit. videtis pen-
dere alios ex arbore, pulsari autem alios, & verbera-
ri, porro alios in publico custodiri, destitui alios in con-
uiuio, condemnari alios a medico, & præcone præto-
ris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium
ex agris auferri, ac diripi. quid? est hoc populi Ro. im-
perium? populi Rom. leges? iudicia? socij fideles? pro-

uincia

uincia suburbana: nonne omnia potius eiusmodi sunt,
quæ si Athenio vicisset, in Sicilia nō fecisset? non in qua
iudices esset vllam partem istius nequitiae fugitiuorū in-
solentia consecuta, priuatim hoc modo. quid publice?
ciuitates quemadmodū tractate sunt? audistis permul-
ta iudicia, & testimonia ciuitatum, & reliquarū audie-
tis. ac primum de Agyrinensi populo fideli, & illustri
breuiter cognoscite. Agyrinensis est in primis honesta
ciuitas Siciliae, hominum ante hunc prætorem locuple-
tium, summiusq; aratorum. eius agri decumas cum
emisset idem Apronius, Agyriū venit. qui cum eo cum
apparitoribus, id est, cum minis ac vi venisset, poscere
pecuniā grandē cœpit, vt accepto lucro discederet. nol-
le se negotij quicquā habere dicebat, sed accepta pecu-
nia quā primum aliam ciuitatē occurrere, sunt omnes
Siculi nō cōtemnēdi, si per nostros magistratus liceat,
sed homines et satis fortes, et satis planē frugi ac sobrij,
& in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. itaque
homini in primis improbissimo respondent Agyrinen-
ses, sese decumas ei, quemadmodum deberent, daturus,
lucrum, cum ille magno præsertim emisset, non additu-
ros. Apronius certiores facit istum, cuius eras, quid
rei esset, statim, tanquā coniuratio aliqua Agyrij con-
tra remp. facta, aut legatus prætoris pulsatus esset, ita
Agyrio magistratus, & quinque primi accitu istius e-
nocantur. veniunt Syracusas: præstō est Apronius: ait
eos ipsos, qui venissent, contra edictum prætoris fecis-
se. querebant, quid? respondebat, se ad recupera-
tores esse dicturum. iste, æquissimus homo, formi-
dinem illam suam miseris Agyrinensibus iniiciebat,
recuperatores se de cohorte sua daturum minabatur.
Agyrinenses,

Collatione
auger Verris
crudelitatis.
Transito a
priuatim inu-
rijs ad publi-
cas, quas esse
plis XIX, cō-
firmat, in qui-
bus tractan-
di mira uas-
rictas est nos-
tranda.

Dialogum.

Apronij lu-
xus notatur
ad inuidiam.

Probabile
est causa.

Demonstratio
cum frequen-
tatione.

Acclamatio.

Probabile
est personis.

Agyrinenses, viri fortissimi, iudiciū se passuros esse dicebant. ingerebat iste Artemidorum medicum Cornelium, præconem Tlepoleum, & eiusmodi recuperatores: quorum ciuis R. nemo erat, sed Græci sacrilegi, iampridē improbi, repentē Cornelij. videbant Agyrinenses, quicquid ad eos recuperatores Apronius attulisset, illum perfacile probaturum: condemnari cum istius inuidia, infamiaq; malebant, quā ad eius conditiones, pactionesq; accedere. quærebant, quæ in verba recuperatores daret: respondebat, si pateret aduersus edictum fecisse, quæ in iudicio dicturum esse dicebat: iniquissimis verbis, improbiis recuperatoribus, cōflicari malebant, quā quicquam cum isto sua voluntate decidere. summiittebat iste Timarchidem, qui moneret eos, si saperent, vt transigerent. pernegabant, quid ergo? in singulos H. S. quinquagenis millib. damnari mauultis? malle dicebant. tum iste, clarē omnibus audiētibus, qui damnatus erit, inquit, virgis ad necem dædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperunt, ut sibi suas segetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret, vt ipsi sine ignominia, molestiaq; discederent. hæc lege iudices, decumas vendidit Verres. dicat licet Hortensius, si audet, magno Verrem vendidisse. hæc conditio fuit isto prætorē aratorum, vt secum præclarē agi arbitrentur, si vacuos agros Apronio tradere liceret: multas enim cruces propositas effugere cupiebant. quantū Apronius edidisset deberi, tantum ex edicto dandū erat, etiam ne si plus edidisset, quā quantū natum esset: etiam, quo modo? magistratus ex ipsius edicto exigere debebat. at arator repetere poterat. verū Artemidoro recuperatore, quid si minus

Minis pecuniam extorqueat.

Exclusio per acclamationē

Sermocinatio ad indignitatem ostendendam.

si minus arator dedisset, quā poposcisset Apronius? iudiciū in aratorem in quadruplū ex quo iudicum numero? ex cohorte prætoris, præclara, honestissimorum. quid amplius minus te iugerū professum esse dico: recuperatores reiice, quod aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte, quid erit extremum? si damnatus eris, (nam dubitatio damnationis illis recuperatoribus, quæ poterat esse?) virgis te ad necē cædi necesse erit. his legibus, his conditionib. erit q̄quā tam stultus, qui decumas venisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat, istū sibi quæstui, prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorum? virgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerūt. accipite nunc, quid imperarit: & dissimulate, si potestis, vos intelligere ipsum prætorē, quod tota Sicilia perspexerit, redemptorem decumarum atq; ad eō aratorum dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinensibus, vt decumas ipsi publicē accipiant, Apronio lucrum dent. si magno emerat: quoniam tu es, qui diligentissimē pretium exquisisti, qui, vt ais, magno vēdidisti, quare putas emptori lucrum addi oportere? esto: putas, quā obre imperabas, vt adderent? quid est aliud capere, & cōciliare pecunias, in quo te lex tenet, si hoc nō est, vi, atq; imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniam dare? age, quid tum, si Apronio, delicijs prætoris, lucelli aliquid iussi sunt dare? putate Apronio datum, si Apronium lucellum, ac non prætoris præda uobis uidebitur. imperas, ut decumas accipiat: Apronio dent lucri, tritici medimnū x x x i i i. quid est hoc? vna ciuitas, ex vno agro plebis Romane, propem-

Conclusio.

Transitio ad inuidiam cōflandam.

Refellit et res plurgantib.

Occupatio suauis & festiua.

al. plebe, præ plebis, anti quus genit.

strua

ACTIONIS IIII.

strua cibaria, prætoris imperio, donare Apronio cogi-
tur. tu magno decumis vendidisti, cum tantū lucri decu-
mano sit datum? profecto, si pretiū exquisisses diligen-
ter, tū, cum vendebas, ^ax medimnū potius addidissent,
quā ^bh-s d c postea. magna præda videtur. audite
reliqua, & diligenter attendite, quod minus miremini
Siculos re necessaria coactos auxiliū à patronis, à cō-
sulibus, ab senatu, ab legibus, à iudicijs petiuisse. vt pro-
baret Apronius hoc triticum, imperat Agyrinensibus
Verres, ut in medimna singula dentur Apronio ^{h-s}
III, quid est hoc? tanto numero frumētī in lucrum no-
mē imperato, expresso, nummū præterea exigentur, vt
probetur frumentum? an poterat nō modō Apronius,
sed quivis, exercitui si metiundum esset, improbare Si-
culum frumentum, quod illi ex area, si vellet, admetiri
licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, &
cogitur, non est satis. nummū præterea imperantur.
dantur, parum est pro decumis hordei, alia pecunia co-
gitur. iubes ^{h-s} c xxx lucri dari. ita ab vna cuitate,
vi, minis, imperio, iniuriāq; prætoris, eripiuntur triti-
ci medimnū ^{xxxiii}, & præterea ^{h-s} d cxxi. an
hec obscura sunt? aut, si oēs homines velint, obscura
esse possunt? quæ tu palam egisti in cōuentu imperastis:
omnib; inspectatib; coegisti: qua dere Agyrinenses ma-
gistratus, & quinq; primi, quos tui quæstus causa euo-
casti, acta, & imperia tua domū ad senatū suum renun-
ciauerunt: quorū renunciatio legibus illorū, literis pu-
blicis mādāta est: quorum legati, homines nobilissimi,
Romæ sunt, qui hoc idem pro testimonio dixerunt. co-
gnosce Agyrinensū publicas literas. deinde testimo-
nium publicū ciuitatis recita.

A testibus &
monumentis.

CAE.

IN VERREM LIB. III. 164.

CAE. TESTIMONIUM PVBLICVM. animad-
uertitis in hoc testimonio iudices, Apollodorū, cui Py-
ragro cognomē est, principē suæ ciuitatis, lacryman-
tē testari, ac dicere, nunquā, post populi R. nomen ab Si-
culis auditū, & cognitū, Agyrinenses contra quenquā
infimum ciuem R. dixisse, aut fecisse quippiā: qui nunc
contra prætorem populi R. magnis iniurijs, & magno
dolore, publicē testimoniū dicere cogerētur. uni meher-
cule huic ciuitati Verres obistere tua defensione nō po-
test: tanta auctoritas est in eorū hominū fidelitate, tan-
tus dolor iniuriæ, tanta religio in testimonio. verū nō
vnate, sed vniuersæ similibus afflictæ incommotis, le-
gationibus, ac testimonijs publicis persequitur. etenim
demecps videamus, Herbitensis ciuitas honesta, & an-
tea copiosa, quemadmodum spoliata ab isto, ac vexata
sit, at quorum hominum & summorum aratorum, remo-
tissimorum à foro, iudicijs, & controuersijs: quibus par-
cere, & cōsulare homo impurissime, & quod genus ho-
minum studiosissimē conseruare debuisti. primo anno
venierūt eius agri decumæ tritici medimnū ^{xviii m.}
accessus istius, item minister in decumis, cum emisset, &
præfēcti nomine cū venisset Herbitam cū Venerijs, lo-
cusq; ei publicē, quod diuiteretur, datus esset: coguntur
Herbitenses ei lucri dare tritici ^{medimnū} ^{xxxvii}
millia, cum decumæ venissent tritici modium ^{xviii.}
atq; hoc triticum lucri coguntur dare publicē: cum iā
priuatim aratores ex agris spoliati, atq; exagitati decu-
manorū iniurijs profugissent. anno secundo cum emis-
set Apronius decumas tritici modium ^b ^{xxv} millibus
& ipse Herbitā cum illa prædonū copia, manuq; venis-
set: populus publicē coactus est ei conferre lucri tritici
modium

Amplificat
testimoniū, &
rei nouitate.

Ex minore,

Herbitensiu
Exemplum
ordine II.

Ab honesto,

a al. modium
VII, millia,

b al. medim,
xx millia,

ACTIONIS IIII.

al. XVI milia. modium x x v i, & accessionē h - s m m. de accessione
lia. ne dubito an Apronio ipsi data sit merces operæ, pre-
Ex causis. tiumq; impudentiæ. de tritici quidē numero tanto, quis
potest dubitare, quin ad istum prædonem frumētariū,
Comparatio sicut Agyrinense frumentū peruenit? Anno verò ter-
a Polygamia tio in hoc agro consuetudine vsus est regia. solere autē
Persarum & barbaros reges Persarum, ac Syrorum plures vxores
Syrorum, in- habere: his autē vxoribus ciuitates attribuere, hoc mo-
diuosa. do hæc ciuitas mulieri in redimiculū præbeat, hæc in
collū, hæc in crines. ita populos habent vniuersos non
solum conscios libidinis suæ, verum etiam administratos.
eandem istius, qui se regem Siculorū esse dicebat, licen-
tiam libidinemq; fuisse, cognoscite. Aeschionis Syra-
cusam vxor est Pippa, cuius nomē, istius nequitia, tota
Aduersarios in contemptu onem adducit, & odium ex libidine, & tyrannide
Sicilia peruulgatum est. de qua muliere versus plurimi
supra tribunal, & supra prætoris caput scribebantur,
hic Aeschrio Pippæ vir adumbratus, in Herbitensibus
decumis nouus instituitur publicanus. Herbitenses cum
uiderēt, si ad Aeschrionem pretiū redisset, se ad arbitri-
um libidinosissimæ mulieris spoliatum iri: liciti sunt
vsq; eò, quoad se efficere posse arbitrabātur. supra ad-
iecit Aeschrio. neq; enim metuebat, ne, prætorē Verre
Salsum. decumana mulier dāno affici posset. addicitur medim-
nū x x x v millibus, dimidio ferē pluris, quā superiore
anno, aratores funditus euertebātur, et eò magis, q; iā
superiorib. annis exhausti erāt, ac penē p̄diti. intellexit
iste ita magno venisse, vt amplius ab Herbitensib. expri-
mi nō posset. demit de capite medimnū m m m d c. iu-
bet in tabulas, pro medimnū x x x v, referri, x x x i,
Declinatio breuis ad Veris lra. et c c c c. hordei decumas eiusdem agri Docimus eme-
rat. hic est Docimus, qui ad istum deduxerat Tertiam,
Isidori,

IN VERREM LIB. III. 165

Isidori mimi filiam, vi abductam ab Rhodio tibicine. bidinem ostendendū.
huius Tertie plus etiam, quā Pippæ, plus quā cete-
rarum, ac propē dicam tantum apud istum in Siciliā
si prætura auctoritas valuit, quantum in vrbana Che-
lidonis. veniunt Herbitæ duo prætoris æmuli non mo-
lesti, muliercularū deterrimarum improbissimi cogni-
tores: incipiunt postulare, poscere, minari: non pote-
rant tamen, cum cuperent, Apronium imitari. Siculi Si-
culos non tam pertimescebant. cum omni ratione tamē
ille calumniaretur, promittunt Herbitenses vadimonium
Syracusan. eò posteaq; ventum est, coguntur Aeschrio-
nis, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite
Salsum ex ironia.
deniptū, tritici medimnū m m m d c. Muliercule pu-
blicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab
nocturno suo questu animum ad vestigalia redimenda
transferret. transactum putabant Herbitenses, cum iste,
quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? quid
cogitatis? at hoc agebat in cubiculo iudices, atque
lectulo suo. negabant illi sibi quicq; esse mandatū. non
audis. numerate h - s x v. quid facerēt miseri? aut quid
recusarent? præsertim cum in lectulo decumanæ mu-
A signo.
lieris vestigia viderent recentia, quibus illum inflamma-
ri ad perseuerandum intelligebant. ita ciuitas vna so-
Acclamatio.
riorum, atq; amicorum, duabus deterrimis mulierculis,
Verre prætorē vestigalis fuit. atq; ego nunc, cum fru-
menti numerum, et eas publicè pecunias decumanis ab
Herbitensibus datas esse dico. quo illi frumento, & qui-
bus pecunijs tamen à decumanorum iniurijs ciues suos
non redemerunt: perditis enim, & direptis aratorum
A testimo-
bonis, hæc decumanis merces dabatur, vt aliquando ex
nio,
eorum agris, atque ex vrbibus abirent. itaque cum
Philinus

Pathos à do-
lore P. R.

Ab exemplo
Syllæ.

a al. ab ipso
partarum.
Contentione
ex maiore
exaggerat.
b al. legem.

Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudēs, & dō-
mī nobilis, de calamitate aratorum, & de fuga, & de
reliquorū paucitate publicē diceret: animaduertistis ius
dices, gemitum populi Ro. cuius frequentia huic causse
nunquam defuit, qua de paucitate aratorum alio loco
dicam. nunc illud, quod penē praterij, non omnino re-
linquēdum videtur. nam per deos immortales, quod de
capite ipso dempsit, quo tandem modo ferendū, verū
etiam animaduertendum videtur: vnus adhuc fuit post
Romā conditam (dij immortales saxint, ne sit alter) cui
resp. totam se tradidit temporibus coacta, & malis do-
mesticis, L. Sylla. hic tantū potuit, vt nemo, illo inuito,
nec bonā nec patriam: nec vitam reuere possit: tan-
tum animi habuit ad audaciam, vt dicere in concione
non dubitaret, bonā ciuium Ro. cum venderet, se præ-
dam suam vendere. eius omnes res gestas non solum ob-
tinemus, verum etiam, propter maiorum incommo-
dum, & calamitātū metum, publica auctoritate defen-
dimus. vnum hoc illius Se. C. reprehensum: decretumq;
est, vt, quibus ille de capite dempsisset, ij pecunias in
ærarium referrent. statuit senatus, hoc ne illi quidem
esse licitum, cui concesserat omnia, a populo facta
rum, quæ sitarumq; rerum summas imminuere. illum
viris fortissimis iudicarunt patres conscripti dimittere
de summa non potuisse: tē mulieri deterrimæ recte re-
misse senatores iudicabunt ille, de quo lege populus
R. iusserat, vt ipsius voluntas populo Ro. esset pro le-
ge, tamen in hoc vno genere veterum religionē legum
reprehēditur: tu, qui omnibus legibus implicatus tene-
bare, libidinē tibi tuam pro lege esse voluisti: in illo re-
prehenditur, quod ex ea pecuniā remisit, quam ipse
quæsierat;

quæsierat: tibi concedetur, qui de capite vestigaliū po-
puli R. remisisti: atque in hoc genere audaciæ multo e-
tiam imprudentius in decumis Segestensiū versatus est.
quas cum addidisset eidē illi Docimo, hoc est tritici mo-
dium quinq; millib. & accessionem ascripsisset H. S. a
M. D. coegit Segestenses à Docimo tantidē publicē accipe-
re. id quod ex Segestensiū publico testimonio cognosci-
te. recitā. TESTIMONIUM PUBLICUM. Au-
distis, quā decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici
modium quinq; millib. & accessionē. cognoscite nunc,
quā se vēdidisse retulerit. LEX DECUMIS VEN-
DVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine vidistis
tritici b modium M M de capite esse dempta. quæ
cū de populi R. victu, de vestigalium neruis, de sangui-
ne detraxisset æuarij: Tertiæ nimæ cōdonauit. vtrum,
impudētius à socijs abstulit, an turpius meretrici dedit:
an improbius populo R. ademit: an audacius tabulas
publicas cōmutauit: ex horum seueritate te ulla uis, aut
vlla largitio eripiet: sed si eripuerit, non intelligis hæc,
quæ iandudum loquor, ad aliam quæstionem, atque ad
peculatus iudicium pertinere: itaque hoc mihi reser-
uabo genus integrum totum: ad illam, quam insitui,
causam frumenti, ac decumarum reuertar. Qui cum a-
gros maximos, ac feracissimos per se ipsum, hoc est
per Apronium, Verrem alterum, depopularetur: ad
minores ciuitates, habebat alios, quos tanquam canes,
immitteret, nequam homines, & improbos, quibus aut
frumentū, aut pecuniā publicē cogebat dari. A. Valen-
tius est in Sicilia interpres, quo iste interprete, non ad
linguam græcam, sed ad furta, & flagitia uti solebat.
fit interpres hic, homo leuis atq; egēs, repētē decuma-

Tertium ex-
emplum.

A testimonia

b al. modius
num.

Interrogati-
one, Verri
iniuriā auget
ab iniquo &
turpi.

Minatur pec-
culatus por-
nam.

A maioribus
ad minores
ciuitates tran-
sit.

Tanquam ca-
nes, imago.

Exemplum IIII. nus: emit agri Liparēsis miseri, atq; leiuni decumas tritici medimnis D C. Liparenſes vocantur: ipsa accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri H-S
 a al. V millia Dilemma. xxx millia. per deos immortales, vtrum tibi sumes
 b al. V. mil. ad defeſſionem? tanto ne minoris tibi decumas veniſſe,
 ni. ut ad medimna D C H-S xxx millia lucri ſtatim
 c al. modium ſua volūtatē ciuitas adderet, hoc eſt tritici medimnū
 d. 11 millia: an, cum magno decumas vēdidiffes, te expreſſiſſe ab inuitis Liparenſibus hanc pecuniam? ſed quid ego ex te quero, quid deſenſurus ſis, potius, quā cognoscā ex ipſa ciuitate quid geſum ſit? Recita teſtimonium publicum, Liparenſium: deinde quemadmodum
Teſtimonia. Valentio nummi ſint dati. TESTIMONIUM PUBLICUM, QVOMODO SOLVTVM SIT, EX LITERIS PUBLICIS. etiam ne hęc tam parua ciuitas, tam procul à manibus tuis, atq; à conſpectu remota, ſcūncta à Sicilia, in inſula inculta tenuiq; poſita, cum ſulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoq; frumentario genere præde tibi, & quaſtui fuiſſe: quam tu totam inſulam euidam tuorum ſodalium, ſicut aliquod munuſculum, condonaras, ab hac etiam hęc frumentaria lucra tanquam à mediterraneis exigebantur: itaq; qui tot annis agellos ſuos ante te prætorem redimere à piratis ſolebant, iidem ſe ipſos à te pretio impoſito redemerunt, quid ergo? à Tiſſenſibus, per pauca & tenui ciuitate, & aratoribus laborioſiſſimis, frugaliſſimisq; hominibus, nōne plus lucri nomine eripitur, quā quantum frumenti omnino exararant? ad quos tu decumanum Diognotum Venerium miſiſti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non Romæ ſerui publici ad veſtigalia accedant? an
 no ſecun-

no ſecundo^a Tiſſenſes H-S XXI lucri dare coguntur inuiti: tertio anno M M medimnū tritici lucri Diognoto Venerio dare coacti ſunt. hic Diognotus, qui ex publicis veſtigalibus tanta lucra facit, vicarium nullum habet, nihil omnino peculij. nos etiam nunc dubitate, ſi poteſtis, vtrum tantum numerum tritici Venerius apparitor iſtius ſibi acceperit, an huic exegerit. atque hęc ex publico Tiſſenſium teſtimonio cognoscite. TESTIMONIUM PUBLICUM TISSENSIVM. obſcurē iudices, prætor ipſe decumanus eſt? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquando plus ipſi auferant, quā quantum populo R. decumarum nomine daturi ſunt. hęc æquitas in tuo imperio fuit, hęc prætoris dignitas, ut ſeruos Venerios Siculorum dominos eſſe velles. hic delectus, hoc diſcrimen te prætoris fuit, ut aratores in ſeruorum numero eſſent, ſerui in publicanorum. Quid Ameſtrati miſeri? impoſitis ita magnis decumis, ut ipſis reliqui nihil fieret, nōne tamen numerare pecunias coacti ſunt? addicuntur decumæ M. Cæſio, cum adeſſent legati Ameſtrati. ſtatim cogitur Heraclius legatus numerare H-S XII. quid hoc eſt? quæ eſt iſta præda? quæ vis? quæ direptio ſociorum? ſi erat Heraclio ab ſenatu mandatum, ut emeret: emiſſet. ſi non erat: qui poterat ſua ſponte pecuniam numerare? Cæſio renūciat ſe dediſſe. cognoscite renūciationem ex literis. recita. EX LITERIS PUBLICIS. ſermo^a quo S. C. erat legato permiſſum? nullo, cur fecit? coactus eſt quis hoc dicit? tota ciuitas. recita. TESTIMONIUM PUBLICUM. ab hac eadem ciuitate anno ſecundo ſimili ratione extortam eſſe pecuniam, &

a al. Tiſſenſes H-S
 XX millia.

Veriſſime à
 perſona.

A ſigno.

Epiphoneſis
 ma ad indi-
 gutatem &
 ſtendendam.
 Vt exem-
 plum.

Repetitio
 cum interro-
 gatione.

Sermoci-
 natio.

ACTIONIS IIII.

Probabile
ex personis.

2 al. DCCC
L. profectio.

VII. Exemplum.

3 al. XVII.
mil. dare.

4 al. XXX.
VIII mil. &
D.

VIII exemplum.

Dissentientia
a personis.

IX exemplum

Sex. Vennonio datam, ex eodem testimonio cognou-
flis. at Amestratinos, homines tenues, cum eorum decum-
as medimnis DCCC vendidisses, Banobali Venerio
(cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lu-
cri addere, quā quanti venierāt, cum magno venissent.
dāt Banobali medimnis pro DCCC H-S MD. profe-
cto nunquā iste tam amens fuisset, ut ex agro populi R.
plus frumenti seruo Venerio, quā populo R. tribui pa-
teretur, nisi omnis ea praeda serui nomine ad istū ipsum
perueniret. Petrini, cum eorum decumae magno addi-
tae essent, tamen inuitissimi P. Nennio Turpioni, impro-
bissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote praetore dā-
natus est, H-S XXXVII & D. dare coacti sunt. ita-
ne dissolutē decumas vēdidisti, ut, cū modū x v millib.
venissent, hoc est, H-S XLV lucri decumano modū
vi mil. & DCCC. id est, H-S XVII darentur? at per
magno decumas eius agri vēdidi. videlicet gloriatur nō
Turpioni lucrum datum, sed Petrini pecuniam ere-
ptam. Quid Halyciensis, quorum incolae decumas dāt,
ipsi agros immunes habēt: nōne huic eidem Turpio-
ni, cū decumae e mod. venissent, H-S xv dare coacti
sunt? si id, quod maxime uis, posses probare, haec ad de-
cumanos lucra venisse, nihil te attigisse: tamen haec pecu-
niae per vim atq; iniuriam tuam eapta, & conciliata,
tibi fraudi, & damnationi esse deberent. cum verō hoc
nemini persuadere possis, te tam amentem fuisse, ut A-
pronium, ac Turpionem, seruos homines, tuo libero-
rumq; tuorum periculo diuites fieri velles: dubitaturū
quenquā existimas, quin illis enissarijs haec tibi omnis
pecunia quaesita sit? Segestam item ad immunem ciuita-
tem Venerius Symmachus decumanus immittitur. is
ab isto

IN VERREM LIB. III. 163

ab isto literas affert, ut sibi, contra iura omnia, con-
traq; legem Rupilianam, extra forum vadimonium pro-
mittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos mi-
serit. LITERAE C. VERRIS. hic Venerius quem-
admodum aratores eluserit, ex vna pactione hominis
honesti, gratiosiq; cognoscite: in eodem enim genere
sunt cetera. Diocles est Panormitanus, Phimes cogno-
mine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in
Segestano (nam commercium in eo agro Panormitanis
est) conductum habebat H-S sex millib. pro decuma,
cū pulsatus a Venerio esset, dedit H-S sedecim millia,
& CD LIIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NO-
MEN DIOCLIS PANORMITANI. huic
eidem Symmacho Annoius Brochus, senator, homo eo
splendore, ea virtute, qua omnes existimatis, nummos
praeter frumentū coactus est dare. Venerione seruo, te
praetore, talis vir, senator populi R. quae huius fuit hunc
ordinem si dignitate antecellere nō existimabas, ne hoc
quidem sciebas, iudicare? antea, cum equester ordo iu-
dicaret, improbi & rapaces magistratus in prouincijs
inseruiebāt publicanis, ornabāt eos, quicumq; in operis
erant: quicumq; equitem R. in prouincia viderant,
beneficijs, ac liberalitate prosequēbātur: neq; tantū il-
la res nocentibus proderat, quantū ob fuit multis, cum
aliquid contra utilitatem eius ordinis, voluntatemq; fe-
cissent, retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi cō-
muni consilio ab illis diligenter, ut, qui vnum equitem
Rom. contumelia dignum putasset, ab vniuerso ordine
malo dignus iudicaretur. ut sic ordinem senatorium
despexisti sic ad iniurias libidinesq; tuas omnia coe-
quasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatum.

* al. & med
mina.

Bx tabulis.

Indignitatem
exaggerat
collatione
personarum
& ordinum.

ACTIONIS IIII.

omnes, qui habitarent in Sicilia, ut qui Siciliam te præ-
tore attingissent, iudices reijcere: ut illud non cogitares,
tamen ad eiusdem ordinis homines te iudices esse ven-
turum: in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo
nullus dolor misderet, tamen esset illa cogitatio, in al-
terius iniuria sese despectos, dignitatemq; ordinis con-
temptam, & abiectam. quod mehercule iudices, mihi
non mediocriter ferendum videtur. habet enim quen-
dam aculeum contumelia, quem pati pudentes ac viri
boni difficillimè possunt. spoliasti Siculos: solent enim
inulti esse in iniurijs suis provinciales. vexasti negotia
tores: inulti enim Romam raroq; decedunt. equitem
Romæ ad Apronij iniurias dedisti: quid enim iam nocere
possunt, quibus non licet iudicare? quid, cum senatores
summus iniurijs afficis? quid aliud dicis, nisi hoc? cedo
mihi etiam istum senatorem: ut hoc amplissimum no-
men senatorium nō modò ad inuidiam imperitorū, sed
etiam ad contumeliam improborum natum esse videat-
ur. neq; hoc in vno fecit Anneio, sed in omnibus sena-
toribus: ut ordinis nomē non tantū ad honorē, quātum
ad ignominiam valeret. in C. Cassio, viro clarissimo, &
fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo istius anno
consul esset, tanta improbitate usus est, ut, cū eius vxor
femina primaria paternas haberet arationes in Leonti-
no, frumentum omne in decumas auferre iusserit. hunc
tu in hac causa testem Verres habebis: quoniam, iudi-
cem ne haberes, prouidisti. vos autē iudices, putare debetis,
esse quiddam nobis inter nos commune, atq; coniun-
ctum. multa sunt imposita huic ordini onera, multi
labores, multa pericula, non solū legum ac iudicio-
rum, sed etiam rumorū ac temporū. sic est hic or-
do quasi

Odii ex con-
tumelia, quā
gradatim iu-
ges in unum
sum,

Commonitio
ad iudices, ut
se contemni
patiantur.

IN VERREM LIB. III.

169

do quasi propositus, atque editus in altum, ut ab omni-
bus ventis inuidia circumflari posse videatur. tam in hac
misera, & indigna conditione vitæ, ne hoc quidem re-
tineamus iudices, ut magistratibus nostris, in obtinen-
do iure nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse
videamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent
agri sui. magni sua putabant interesse, publicè po-
tius quamuis magno emi, quā in aliquem istius emis-
sarium incidere. appositus erat Venuleius quidam, qui
emeret, is liceri non destitit. illi, quoad videbatur ferri
aliquo modo posse, contenderunt: postremò liceri de-
stiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. * VII millib.
legatus Possidorus renunciat. cum omnibus hoc intole-
randum videretur, tamen Venuleio dantur, ne accedat,
tritici mod. DC. præterea H-S II millia. ex quo facile
apparet, quæ merces decumani, quæ prætoris præda
esse videatur, cedo Thermitanorum mihi literas, & tes-
timonium. TABVLAE THERMITANO-
RVM, ET TESTIMONIUM. Imacarenses,
iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis
exinanitos, tributum ferre miseros, ac perditos coegi-
sti, ut Apronio darent H-S XX millia. recita decretum
de tributis, & publicum testimonium. S.C.D.E TRI-
BUTO CONFERENDO, TESTIMONIUM I-
MACARENSIVM. Ennēses, cū decumæ uenisset agri
Ennēsis, mcd. MMM CC, Apronio coacti sunt dari tri-
tici mod. LXX millia, & H-S III millia. quæso at-
tendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni
agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decu-
mas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere
nunc iudices versor, in quo non singulatim aratores
y s euerfi

X exemplum

* al. VIII.

Bx præcur-
rentibus.

XI exemplum.

XII. exem-
plum.

Renouat ar-
tentationem &
docilitatem.

ACTIONIS IIII

XIII exem-
plum.
Contra mo-
rem,

XIII exem-
plum.

XV exēplū.

XVI exem-
plum.

Commenis-
tio ab hone-
sto & utili.

Recreat ani-
mos iudicum
nouo tractan-
di genere.

uerſi bonis omnibus ſunt, ſed publice decumanis lu-
cra data ſunt, vt aliquando ex eorum agris, atque vr-
bibus expleti, atque ſaturati cum hoc cumulo quæſtus
decederent. Calatinis quam ob rem imperaſti anno
tertio, vt decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueue-
rant, Ameſtrati M. Caſio decumano darent? quod ne-
que ante te prætorem illi ſecerunt, neque tu ipſe hoc
ita ſtatueras antea per biennium, Theomnaſtus Syra-
cuſanus in agrum Mutyenſem cur abs te inmiſſus eſt?
qui aratores ita vexauit, vt illi in alteras decumas, id
quod in alijs quoque ciuitatibus oſtendam, triticum e-
mere neceſſariò propter inopiam cogerentur. Iam
verò ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quæ pa-
ctæ ſint cum decumano Cn. Sergio, ſexies tantum,
quàm quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus.
Recita ſationes, & pactiones ex literis publicis.
P A C T I O N E S Hyblenſium cum Venerio Ser-
uo ex literis publicis. Cognofcite item profeſſiones
ſationum, & pactiones Mehenorum, ex literis pu-
blicis. P R O F E S S I O N E S ſationum. Patie-
mini iudices, à ſocijs, ab aratoribus populi Roman. ab
ijs, qui vobis laborant, vobis ſeruiunt, qui ita plebem
Romanam ab ſeſe ali volunt, vt ſibi, ac liberis ſuis tan-
tum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint: ab his per ſummam
iniuriam, per ſummas contumelias plus aliquantò ab-
latum eſſe, quàm natum ſit? ſentio iudices, moderan-
dum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendamq; veſtram
ſatietatem: non verſabor in vno genere diutius, & ita
cetera de oratione mea tollam, vt in cauſſa relinquam.
audietis Agrigentinarum, fortiſſimorum virorum,
diligentiſſimorumq; querimonias: cognofcetis iudi-
ces En-

IN VERREM LIB. III.

170

ees Entellinorum, ſummi laboris, ſummæq; induſtriæ, XVII. loco,
dolorem & iniurias: Heraclienſium, Icilienſium, Aet-
nenſium, Solentinorum incommoda proſerrentur: Ca-
tinenſium, locupletiffimorum hominum, amiciffimo
rumq; agros vexatos ab Apronio cognofcetis, Tynda-
ritanam nobiliſſimam ciuitatem, Cepheeditanam, Ha-
leninam, Apollonienſem, Eggynam, Capilina, perdi-
tas eſſe hac iniquitate decumanorum intelligetis: Mur-
gentinis, Aſſorinis, Elorinis, Ennenſibus, Letinis nihil
omnino relictum: Citarinos, Acherinos, paruarum ci-
uitatum homines, omnino abiectos eſſe ac perditos: om-
nes deniq; agros decumanos per triennium popu-
lo R. ex parte decumæ, C. Verri ex omni reliquo vecti-
gales fuiſſe: & pleriq; aratoribus nihil omnino ſuper-
fuiſſe: quibus quod tum aut remiſſum, aut relictum ſit,
id fuiſſe tantum, quantum ex eo, quo iſtius auaritia cõ-
tenta fuit, redundarit. duarum mihi ciuitatum reliquos
ſeci agros iudices ſerè optimos, ac nobiliſſimos, Aet-
nenſium, & Leontinorum. horum agrorum ego miſ-
ſos faciã quæſtus triennij: vnum annum eligam, quo fa-
cilis id, quod inſtitui, explicare poſſim. ſumam annum
tertium, quod & recentiffimus eſt, & ab iſto ita admini-
ſtratus, vt, cum ſe certè deceſſurum videret, non labo-
raret, ſi aratorẽ nulli in Sicilia omnino eſſet relictu-
rus. agri Aetnenſis, & Leontini decumas agemus. at-
tendite iudices diligenter. agri ſunt ſeraees, annus ter-
tius, decumanus Apronius. de Aetnenſibus perpauca di-
cam: dixerunt enim ipſi priore actione publice: me-
moriam tenetis, Artemidorum Aetnenſem, legationis e-
ius principem, publice dicere, Aproniũ veniſſe Aetna
cum Venerijs, vocaſſe ad ſe magiſtratum, imperaſſe, vt
in ſo-

multorum ex-
empla perſe-
cutur, ut tu-
dicum anti-
mos multitu-
dine moueat.

Proponit res
liqua duo, &
attentos facit
ab utilitate.

XVIII ex-
emplum.

Quia ex im-
petio et luxu

in foro sibi medio lecti sterneretur: quotidie solitū esse non modō in publico, sed etiam de publico conuiuari: cum in eis cōuiuijs symphonia caneret, maximisq; poculis ministraretur, retinere solitum esse aratores, atq; ab ijs non modō per iniuriam, sed etiā per contumeliā tantū exprimi. frumenti, quantū Apronius imperasset, audistis hęc iudices: quę nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. nihil de luxuria Apronij loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia ac turpitudine: tantum de quęstu, ac lucro diu vnius agri, & vnius anni, quō facilius vos coniecturā de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. sed mihi Actnensiu brevis est oratio: ipsi enim venerunt: ipsi publicas literas deportarunt: docuerunt vos, quid lucelli fecerit homo non malus, familiaris prætoris, Apronius. id quęso ex ipsorū testimonio cognoscite. recita. TESTIMONIUM AETNENSIVM. quid ais? dic, dic quęso clarius, vt populus R. de suis vestigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs atq; amicis audiat. L. medimnū L. H. S. mil. per deos immortales: vnus ager, vno anno, CCC mil. mod. tritici, & præterea H. S. L. milla lucri dat Apronio? tanto ne minoris decumę venierunt, quā fuerunt: an, cum satis magno venissent, hic tantus tamen frumenti, pecunięq; numerus ab aratorib. per vim ablati est: vtrū. n. horū dixeris, in eo culpa, & crimen hærebit. nā illud quidē non dices: quod vtiā dicas: ad Aproniū non peruenisse tantū. ita te nō modō publicis tenebo, sed etiam priuatis aratorū pactionibus ac literis: vt intelligas, non te diligentiorē in faciēdis furtis fuisse, quā me in deprehendendis. hoc tu feres? quisquam defendet? hoc hi, si aliter de te statuere voluerint, sustinebūt?

Præteritio
sum repeti-
tione.

Irrisio.

Exaggerat
ab adiunctis.

Dissentanea.

Instat rogans
do, ut ter-
reat.

vno aduentu, ex vno agro, Q. Aproniū, præter eam, quam dixi, pecuniam numeratā, CCC millia mod. tritici, lucri nomine, sustulisse? quid? hoc Actnenses soli dicunt? immo etiam Centuripini: qui agri Actnensis multo maximam partem possident. quorum legatis, hominibus nobilissimis, Androni, & Artemoni senatus ea mandata dedit, quę publicē ad ciuitatem ipsorum pertinebant. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorum finibus, acceperunt, senatus & populus Centuripinus legatos noluit mittere: ipsi aratores Centuripini, qui numerus est in Sicilia maximus, hominū honestissimorū, & locupletissimorum, tres legatos ciues suos delegerunt: vt eorum testimonio nō vnus agri, sed propē totius Sicilię calamitates, cognoscere-
tis: arant enim tota Sicilia ferē Centuripini & hoc in te grauiorē, certiorēq; testes sunt, quod ceterę ciuitates suis solū incōmodis cōmouentur. Centuripini, quod in omnū ferē finibus habent possessiones, etiam ceterarū ciuitatum damna ac detrimenta senserunt. verū, vt dixi, ratio certa est Actnensium, & publicis, & priuatis literis consignata. meę diligentię pensum magis in Leontino agro est exigendum, propter hanc causam quod ipsi Leontini publicē non sanē me multum adiuerūt: neq; enim eos isto prætorē hęc decumanorum iniurię læserunt, potius etiam adiuerunt mirum fortasse hoc vobis, aut incredibile videatur, in tantis aratorum incōmodis Leontinos, qui principes rei frumentarię fuerūt, expertes incommodorū, atq; iniuriarū fuisse. hoc causę est iudices, quod in agro Leontino, præter vnam Mnasi strati familiā, glebā Leontinorū possidet nemo. itaq; Mnasi strati, hominis honestissimi, atque

A testimonio

Testimoniū
Centuripino-
rū, comparatione
auget.

Præmissio
ad Leontino
rum exem-
plum, quia
causas rede-
dit, cur nul-
lo eorum tes-
timonio mu-
niatur.

optimi

XIX ex em
plum.

Ante occupa
tio, qua pro
bat ex lucri
magnitudine
recte furtū
prædanti
concludi.

Dilemmate
confingit.

optimi viri testimonium iudices, audietis. ceteros Leontinos, quibus non modò Apronius in agris, sed ne tempestas quidem vlla nocere potuit, expectare nolite: et enim nò modò incommodi nihil ceperunt, sed etiam in Aproniani illis rapinis, in quæstu sunt compendiosi; versati. quapropter, quoniā me Leontina ciuitas, atq; legatio propter eam, quam dixi, causam defecit: mihi met inuenda ratio et via reperienda est, qua ad Apronij quæstū, siue ad eò qua ad istius ingentem immanemq; prædam possim peruenire. Agri Leontini decumæ anno tertio venierunt tritici medimnū $\text{x} \times \text{xvi} \text{ mil.}$ hoc est tritici mod. $\text{cccvi} \text{ mil.}$ magno iudices, magno neque enim hoc possum negare: itaq; necesse est, aut dānē aut certe nò magnū lucrū fecisse decumanū. hoc. n. solet vsu venire ijs, qui magno redemerūt. quid, si ostēdo in hac vna emptione lucri fieri tritici modium c mil. quid, si ccc quid, si cccc ? dubitabitis etiam, cui ista tanta præda quæsitā sit? iniquum me esse quispiam dicet, qui ex lucri magnitudine coniecturā factam furti, atq; prædæ. quid, si doceo iudices, eos, qui cccc nullā mod. lucri faciūt, damnū facturos fuisse, si, vt tua iniquitas fuit, ex cohorte recuperatores nò intercederent? num quis poterit in tanto lucro, tantaq; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatē tam magnos quæstus feceris, propter magnitudinem quæstus improbus esse volueris? quo modo igitur hoc assequar iudices, vt sciam, lucri quantum factum sit? non ex Apronij tabulis: quas ego cum conquirerem, non inueni: et cum in ius ipsum eduxi, expressi, vt, conficere tabulas se, negaret, si mentiebatur, quamobrem remouebat, si hæc tabule nihil tibi erant obfuture? si opinio nullas confecerat

rat

rat literas: ne id quidem satis significabat, illum non suum negotium gessisse? ea enim est ratio decumarum, vt sine plurimis literis confici non possit: singula enim nomina aratorum, et cum singulis pactiones decumarum, literis psequi, et conficere necesse est. iugera probabile et positis, fessi sunt aratores omnes imperio, atq; insituito tuo. nò opor quēquam minus esse professum, quam quantū arasset, cū tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte recuperatores propoueretur. in iugere Leontini agri medimnū fere tritici scribitur, perp. tua atq; æquabili satione: ager efficit cū octauo, bene vt agatur: verū, vt omnes d. adiuent, cum decimo. quòd si quādo accidit, tū fit, vt tantum decumæ sit, quātum feneris, hoc est, vt, quot iugera sunt sata, totidem medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset, primum illud dico, pluribus millibus medimnum venisse decumas agri Leontini, quā quot nullā iugerum sata erāt in agro Leontino. quòd si fieri nò poterat, vt plus quā decē medimna ex iugere exararent, medimnum aut ex iugere decumano dari poterat, cū ager, id quod perrarò euenit, cum decumo extulisset: quæ erat ratio decumani, si quidē decumæ, ac non bona veniebant aratorum, vt pluribus aliquantò medimnis decumas emeret, quā iugera erant sata: in Leontino iugerum subscriptio, ac professio non est plus $\text{x} \times \text{x}$ millium, decumæ $\text{x} \times \text{xvi} \text{ mil.}$ medimnum venierunt. errauit, an potius insaniuit Apronius? immo tū insanisset, si aratoribus, quod deberent, licitū esset, et non quod Apronius imperasset, necesse fuisset dare. si ostendō, minus tribus medimnis in iugerum neminem dedisse decumæ: concedes, opinor, vt cum decimo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus decumis dedisse.

Ex rationibus
relatis
Decumarum
fraudem fur
tatis demon
strat.

dedisse. atq; hoc in beneficij loco petiū est ab Apronio
ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret:
nam cum à multis quaterna, etiā quida exigētur: mul-
tis autem non solum granum vllum, sed ne paleæ quidē
ex omni fructu, atque ex annuo labore relinquere-
ntur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro
Leontino maximus est, vnum in locum conuenerunt:
hominem suæ ciuitatis in primis honestum, ac nobilem
Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium, eun-
dem, quem hoc tempore ad hoc iudicium legatū & te-
stem Centuripina ciuitas nūsi: vt is apud eum causam
aratorum ageret, ab eoq; peteret, vt ab aratoribus Cen-
turipinis ne amplius in iugera singula, quā terna me-
dimna exigeret. hoc vix ab Apronio in summo benefi-
cio, pro ijs, qui etiam tum incolumes erant, impetratum
est. id cum impetrabatur, hoc videlicet impetrabatur,
vt pro singulis decumis ternas decimas dare liceret.
quod si tuares non ageretur, à te potius postularent, ne
amplius quā singulas, quā ab Apronio, vt ne plus,
quā ternas decumas darent. nunc, vt hoc tempore
ea, quæ regiē, seu potius tyrannicē statuit in aratores
Apronius, prætermittam, neque eos appellem, à qui-
bus omne frumentū eripuit, & quibus nihil non modò
de fructu, sed ne de bonis quidē suis reliqui fecit: ex his
ternis medimnis, quod beneficij gratiæq; causa con-
cessit, quid lucri fiat, cognoscite. profusio est agri Le-
ontini ad iugerum xxx millia hæc sunt ad tritici me-
dimnū xc. id est tritici mod. dxxl millia, deductis
tritici mod. ccxvi, quanti decumæ venierunt, reli-
qua tritici ccxxiii mil. adde totius summæ dxxl
millia mod. tres quinquagesimas, id est tritici mod.

xxx

A signe.

Coniectura
ex lucri ma-
gnitudine.

xxxii mil. cccc. ab omnibus enim ternæ præte-
rea quinquagesimæ exigebantur. sunt hæc id ad ccc
lvi mil. cccc mod. tritici. at ego cccc mil. lucri
facta esse dixerā: nō enim duco in hac ratione eos, qui-
bus ternis medimnis non est licitum decidere. verū vt
hac ipsa ratione summam mei promissi compleam, ad
singula medimnū multi h-s duo, multi h-s quinque
abcessionis cogebātur dare: qui minimum, singula nū-
mum. hoc minimum, vt sequamur, quoniā xc medim-
nū mil. duximus: accedunt eò nouo, pessimoq; exem-
plo h-s xc mil. Hic mihi etiā dicere audebit, magno
se decumas vendidisse: cum ex eodem agro dimidio i-
pse plus abstulerit, quā populo R. miserit. ccxvi
modium mil. decumas agri Leontini vendidisti: si ex le-
ge, magno: si, vt lex esset libido tua, paruo: si, vt, quæ di-
midie esset, decumæ vocarentur, paruo v didisti: mul-
to enim pluris fructus annui Siciliæ venire potuerunt,
si id te senatus, aut populus R. facere voluisset: etenim
sæpe decumæ tanti venierunt, cum lege Hieronica ve-
nirent, quanti nunc lege Verrea venierunt. cedo mihi
C. Norbani decumas venditas. c. NORBANI DE-
CVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI.
atq; tum neq; iudicium de modo iugerū dabatur: neq;
enim erat Artemidorus Cornelius recuperator: neq; ab
aratore magistratus Siculus tantum exigebat, quantum
decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à decu-
mano, vt in iugera singula ternis medimnis decidere li-
ceret: nec nummorum accessionem cogebatur arator da-
re, nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & ta-
men populo R. magnus frumenti numerus mittebatur.
quid verò iste sibi quinquagesimæ? quid porro num-

morum

Ex rationis,
accepti &
expensi.Lege & ex
plus probat,
ex minore.Dialogis-
tesius.

ACTIONIS IIII.

Cōplexio
ne ex contra
tibus urget.

Ex more &
iure.

Conclusio.

Fit. am exem
plum, quo rei
iniquitatem,
detrimenta &
demonstrat.

morū accessiones volunt? quo id iure, atq; adeo quo id
potius ore fecisti? nummos dabat arator. quo modo? aut
vnde? qui, si largissimus esse vellet, cumlatiore men-
sura vteretur, vt antea solebant facere in decumis, cum
æqua lege et conditione veniebant. is nummū dabat. un-
de? de frumento? quasi habuisset te prætorē, quod ven-
deret. de viuo igitur erat aliquid rescandū. vt esset, un-
de Apronio ad illos fructus arationum hoc corollariū
nummorum adderetur. iam id porro virum libentes
an inuiti dabant? libentes? amabant credo Apronium.
inuiti? quare, nisi vi & malo, cogebantur? iam iste, ho-
mo amētissimus, in vendundis decumis h-s nummū
faciebat accessiones ad singulas decumas: neq; multum,
bina aut terna millia addebat. fiunt per triennium h-s
fortasse d millia. hoc neq; exemplo cuiusquam, neque
ullo iure fecit: neq; eam pecuniam retulit: neq; hoc par-
uum crimen quemadmodum defensor sit, homo quis-
quam vnquam excogitauit. quod cum ita sit, audes di-
cere te magno decumas vendidisse? cum sit perspicuū,
te bona, fortunāsque aratorum, non populi R. sed tui
quasius causa vendidisse. vt, si quis villicus ex fundo,
cui h-s denū merces esset, excisis arboribus ac vendi-
tis, demptis tegulis, instrumēto, pecore ab alienato, do-
mino x x millia nummū pro x miserit, sibi alia præ-
terea centum confecerit: primò: dominus, ignarus in-
commodi sui gaudeat, villicoq; delectetur, quod tanto
sibi plus mercedis ex fundo restitum sit: deinde cum
audierit eas res, quibus fundi fructus & cultura con-
tinentur, amotas, & venditas, summo supplicio villici
afficiat, & secum malè actum putet: item populus Ro.
cum audit pluris decumas vendidisse C. Verrem, quam
innocen-

IN VERREM LIB. III. 174

innocentissimum hominem, cui iste successit, C. Sacer-
dotem: putat se bonum in arationibus fructibus suis
habuisse custodem ac villicum: cum senserit istum om-
ne instrumentum aratorum, omnia subsidia vectigali-
um vendidisse, omnem spem posteritatis auaritia sua su-
stulisse, arationes, & agros vectigales vastasse, atq; ex-
inuisse, ipsum maximos quasi, prædāsque fecisse: in-
telligit secum actum esse pessimè: istum autem summo
supplicio dignum existimabit, vnde ergo hoc intelligi
potest? ex hoc maxime, quod ager decumanus pro-
uincie Siciliae propter istius auaritiam desertus est. ne-
que id solum actum est, vt minus multis iugis arent, si
qui in agris remanserunt: sed etiam, vt permulti locu-
ples homines, magni & naui aratores, agros latos
ac fertiles desererēt, totasq; arationes dereliquerent.
id adeo sciri facillimè potest ex literis publicis ciuitatū:
propterea quod lege Hieronica numerus aratorum
quotannis apud magistratus publicè subscribitur. Re-
cita tandem, quot acceperit aratores agri Leōtini Ver-
res. OCTOGINTA TRES. quot anno tertio pro-
fiteantur. TRIGINTA DVO. vnum & quinqua-
ginta aratores ita video deiectos, vt his ne vicarij qui-
dem successerint. quot aratores adueniente te fuerunt
agri Muticensis? videamus ex literis publicis. CEN-
TVM OCTOGINTA OCTO. quid? anno tertio?
CENTVM ET VNVS. octoginta septē aratores vn-
ager istius iniuria desiderat, atq; adeo nostra resp. quo-
niā illa populi R. vectigalia sunt, hūc tot patrū familiās
numerū desiderat, & reposcit. ager Herbitēsis primo
anno habuit aratores ducentos quinquaginta septē, ter-
tio centū viginti. bini centū triginta septē patresfami-

Ex confes-
quentibus.

Inductio-
ne, ut ex
aratorum dis-
minutione,
fuit, hoc est,
ex effectis
causam ostē-
dat.

ACTIONIS III.

Exclamat in
rei indignita-
tem, & ex
minore con-
cludit.

A signo, &
testimonio.

Ab honesto
& utili.

Frequentas-
tio.

Occupatio.

liās extorres profugerūt. Agyrinensis ager, quorū ho-
minū q̄ honestorū: quā locupletū: ducētos quinquā-
ginta aratores habuit primo anno præturae tuae. quot
tertio anno? octoginta, quemadmodum legatos Agyri-
nenses recitare ex publicis literis audistis. prō dij im-
mortales, si ex provincia tota centū septuaginta cieci-
ses, posses ne seueris iudicib. saluus esse? vnus ager Agy-
rinensis centū septuaginta aratorib. inanius cū sit, vos
cōiecturā totius provinciae nō facietis? atq; hoc perē-
que in omni agro decumano reperietis: quib. aliquid
tamē reliqui fuerit ex magno patrimonio eos in agris,
minore instrumēto, minus multis iugis, remāsisse, quōd
metuebāt, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes a-
mitterent: quibus autē iste nihil reliqui, quod perderent:
fecerat, eos planē non solū ex agris, verum ex ciuitati-
bus suis profugisse, illi ipsi, qui remanserant, vix decu-
ma pars aratorum, relicturi agros omnes erant, nisi ad
eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hie-
ronica uenditurū: et nisi ab ijs hoc petiūisset, vt sererēt
quamplurimū: quod illi semper sua causa fecerāt, cum
eos nemo rogaret, quandiu intelligebant sese sibi, et po-
pulo R. nō Verri & Apronio serere, impendere, labo-
rare. iā verō iudices, si Siculorum fortunas negligitis:
si, quemadmodū socij populi R. a magistratibus nostris
tractētur, nō laboratis: at vos cōmunem populi R. causā
sam suscipite, atq; defendite. eiectos aratores esse dico:
agros vectigales vexatos, atq; exinanitos à Verre: po-
pulatam, vexatamq; provinciam: hēc omnia doceo ciui-
tatum, & priuatis primariorum virorum testimonijs,
quid vultis amplius? nū expectatis, dum L. Metellus, is,
qui multos in istum testes imperio, & potestate deter-
ruit,

IN VERREM LIB. III. 175

rūt, idem absens de istius scelere, improbitate, audacia
testimonium dicat? non opinor. at is optime, qui suc-
cessit isti, potuit cognoscere. ita est, verum amicitia im-
peditur. at debet nos certiores facere, quo pacto se ha-
beat provincia, debet, veruntamen non cogitur. num
quis in Verrem L. Metelli testimonium requirit? ne-
mo. num quis postulat? non, opinor. quid, si testimonio
L. Metelli, ac literis hēc omnia vera esse docebo? quid
dicetis, vtrum, Metellum falsum scribere, an amicū
ledendi esse cupidū? an prætorem, quemadmodum
provincia affecta sit, nescire? Recita literas L. Metel-
li, quas ad Cn. Pompeium, & M. Crassum consules,
quas ad M. Mummiū prætorem, quas ad questores
vrbis misit. EPISTOLA L. METELLI. DECV-
MAS FRUMENTI LEGE HIERONICA VEN-
DIDI. cum scribit se lege Hieronica vendidisse, quid
scribit ita se vendidisse, vt omnes, præter Verrem. cū
scribit se lege Hieronica vendidisse, quid scribit se, per
istum erepta; Siculis maiorum nostrorum beneficia,
ius ipsorum, conditionem societatis, amicitia, foederū
reddidisse. dicit deinde, quanti cuiusque agri decumas
vendiderit, quid scribit? Recita de epistola reliqua,
SUMMA DATA EST OPERA A ME, VT
QUAMPLVRIMO DECUMAS VENDEREM.
cur igitur Metellæ non ita magno vendidisti? quia de-
sertas arationes, inanes agros, provinciam miserā, perda-
tamq; offendī. quid? id ipsum, quod satum est, qua ra-
tione quisquam, qui sereret, inuentus est? Recita lite-
ras. Ait se misisse & presente confirmasse, suam in-
terposuisse auctoritatem. tantum quod aratoribus Me-
tellus obsides non dedit, se in nulla re Verri similem sta-
turum

Disputatio.

Interrogatio
per enumera-
tionē ad ab-
surda ducen-
tem.

Attende tes-
timoniū Me-
telli tractatio-
nem atq; is-
pius epistolæ
interpretationem,
sermocinatione
uenusta cons-
titutam.

ACTIONIS III.

urum. at quid est tandem, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES, QVI RELIQVI

Breuitas rogatione ex-
citata.
Ex confes-
quentibus.
Exemplis
Verris crude-
litatem exag-
gerat.

* interitio le-
gis Nonius.

Pestis, deno-
minatio est,
pro pestilen-
tia.

Iugulatio, su-
perlatio, pro
conuictum.

ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT.
qui reliqui? quid hoc est? reliqui? quo ex bello? qua ex
vastitate? quæ nam in Sicilia tanta clades, aut quod
bellum tam diuturnum, tam calamitosum te prætor
versatum est, vt is, qui tibi successerit, reliquos arato-
res collegisse, & recreasse videatur? cum bellis Char-
taginensibus Sicilia vexata est, & post, nostra patrū-
que memoria, cum bis in ea prouincia magnæ fugiti-
uorum copię versatæ sint: tamen aratorum * interni-
cio facta nulla est. tum semente prohibita, aut messe
amissa, fructus annuus interibat: tamen incolumis nu-
merus manebat dominorum atque aratorum. tum qui
M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquillio prætoribus
in eam prouinciā successerant, aratores reliquos non
colligebant. tantōne plus Verres cum Apronio pro-
uinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quā aut Has-
drubal cum Poenorum exercitu, aut Athenio cum fugi-
tiuorum maximis copijs, vt temporibus illis, simul atq;
hostis superatus esset, ager araretur omnis, neque ara-
tori prætor per literas supplicaret, neque eum præsens
oraret, vt quamplurimum sereret: nunc autem ne post
abitum quidem huius importunissimæ pestis, qui quam
reperiretur, qui sua voluntate araret? pauci essent re-
liqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atq; ad suum
larem familiarem redirēt? His te literis homo audacis-
sime atq; amētissime iugulatu non sentis? nō vides, cum
qui tibi successit, aratores reliquos appelleret, hoc eum
disertē scribere, reliquos hos esse, non ex bello, neq; ex
aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, impor-

tuni-

IN VERREM LIB. III. 176

tunitate, auaritia, crudelitate? Recita cetera. TA-
MEN PRO EO VT ET TEMPORIS
DIFFICULTAS, ARATORVM QVE PE-
NVRIA TVLIT. aratorum, inquit, penuria.
si ego accusator toties de re eadem dicerem, vererer,
ne animos vestros offenderē iudices. clamat Metellus:
Nisi literas misissem: non est satis: Nisi præsens confir-
massem: ne id quidem satis est. Reliquos, inquit, arato-
res reliquos? propē lugubri verbo calamitatem pro-
uinciæ Siciliæ significat. addit: Aratorum penuria. ex-
pectate etiam iudices, si potestis, auctoritatem accusa-
tionis meæ. dico aratores istius auaritiæ eiectos: scribit
Metellus reliquos ab sese confirmatos. dico agros re-
lictos, arationesq; desertas esse: scribit Metellus arato-
rum esse penuriam. hoc cum scribit, illud ostendit, de-
iectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi
Rom. socios, atq; amicos. quibus si qua calamitas pro-
pter istū saluis vectigalibus nostris accidisset, animad-
uertere in eū vos oportebat: præsertim cum ea lege in-
dicaretis, quæ sociorum causā esset cōstituta. cū verō
perditis profugatisq; socijs vectigalia populi Ro. sint
diminuta, res frumentaria, commeatus, copię, salus vr-
bis, atq; exercituum nostrorū in posteritatē, istius auar-
itiæ, interierit: saltem commoda vestra respicite, si so-
cijs fidelissimis prospicere non laboratis. Atque vt in-
telligatis, ab isto, præ lucro, prædāq; præsentī, nec ve-
ctigalium, nec posteritatis habitū esse rationem: cogno-
scite, quid ad extremum scribat Metellus. in reliquum
tempus ait se vectigalibus prospexisse. non scriberet se
vectigalibus prospexisse, nisi hoc vellet ostendere, te
vectigalia perdidisse: quid enim erat, quod vectigali-

Amplificat te-
stimoniū Me-
telli, & cum
eo comparat
suam accusa-
tionem.

Ex minore,

Frequēratio.

Suasionis lo-
cus, à commo-
dis.

Ex cōsequē-
tibus.

Cōmoratio. *bus prospiceret Metellus in decumis, et in tota re frumentaria, si iste nō vectigalia populi R. suo quaestu peruertisset; atq; ipse Metellus, qui vectigalibus prospicit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc ut arent, si qui possunt, quibus aratrum saltem aliquod satellites istius Apronius reliquū fecit: qui tamen in agris spe, atq; expectatione Metelli remanserūt. quid ceteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui non modò ex agris ciecti sunt, sed etiam ex ciuitatibus suis, ex provincia, denique bonis, fortunisq; omnibus creptis profugerūt: qua ratione ij reuocabūt? quod praetorum innocentia, sapientiāque opus est, ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris, ac sedibus collocetur: ac ne miremini tantam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis aratorumq; professionibus cognouistis; scitote tantā acerbiter istius, tantum scelus in aratores fuisse, (incredibile dictu est iudices: sed et factum, et tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq; decumanorum mortem sibi ipsi conscuerint. Centuripinum Dioclem, hominem locupletem, suspendisse se constat, quo dicitur sit ciuiciū Apronium decumas redemisse. Dyrrachinum, primū ciuitatis, eadem ratione mortē appetisse, dixit apud vos, homo nobilissimus Archonidas Elorinus, cum audisset tantum decumanū professum esse ex edicto istius sibi deberi, quātum ille bonis suis omnibus efficere non posset. haec tu, tametsi omnium hominum dissolutissimus, crudelissimūq; semper fuisti, tamē nunquā perpeterēre: quod illi gemitus, luctusq; provinciae ad tui capitis periculum pertinebant, non inquam perpeterēre, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte ac*

Ex maiore confirmat,

Confirmat exemplis,

Conuersio,

suspendio

suspendio quaerere, nisi ea res ad quaestum et ad praedam tuam pertineret, quid? illud perpeterēre? attēdite iudices: omnibus enim neruis mihi contendendum est, atq; in hoc laborandū, ut omnes intelligant, quā improbam, quā manifestam, quā confessam rem pecunia redimere conentur. graue crimē est hoc, et vehemens, et post hominū memoriam iudiciāq; de pecunijs repetundis constituta, grauisimū praetorem populi R. socios habuisse decumanos, non hoc nunc primū audit priuatus de inimico, reus ab accusatore: iā antea in sella sedens praetor, cum provinciā Siciliā obtineret, cum ab omnibus non solum, id quod commune est, propter imperiū, sed etiam, id quod istius praecipuū est, propter crudelitatem metueretur, millies audiuit, cum eius animū ad persequendum non negligentia tardaret, sed conscientia sceleris, auaritiæq; suae frenaret: loquebantur enim decumani palam, et praeter ceteros is, qui apud istum plurimum poterat, maximosq; agros populabatur, Apronius, perparū ex illis magnis lucris ad sese peruenire, praetorem esse socium. hoc cum palam decumani tota provincia loquerentur, tuumq; nomen in re tam turpi, nefariaq; interponerēt: nihil ne tibi venit in mentem existimationi tuæ cōsulere? nihil deniq; capiti, ac fortunis tuis providere? cum tui nominis terror in auribus, animisq; aratorum versaretur: cum decumani aratoribus ad pactiones faciēdas non suā vim, sed tuum scelus, ac nomen opponerēt: ecquod iudicium Romae tam dissolutum, tam perditum, tā nummarium fore putasti, quo ex iudicio te vlla salus seruare posset? cum planum fieret, decumis contra instituta, leges, consuetudinēq; omnium venditis, in aratorum bonis fortunisq;

A signo.

Propositio acriter,

Attestationis probat,

Interrogatio cum repetitione,

2 5

A signo.

Qui tacet, al
sentitur, qui
dissimulat,
probat.Occupat, &
refellit. A
gnis & rumo
ribus, idq;
subiectione.

Dissolutum,

Dilemma
per exclama
tionem.Expolitio
uarietate uer
borum &
tractatione
confecta.

tunisq; diripiendis decumanos dictitasse tuas esse par
tes, tuam rem, tuā praeda, idq; te tacuisse, & cum dissi
mulare non posses, potuisse tamē perpeti, & perferre:
quod magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudi
nem, plusq; aliquantū apud te pecunie cupiditas quam
iudicij metus posset. esto: cetera negare non potes. ne il
lud quidem tibi reliquū fecisti, ut hoc posses dicere, ni
hil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia tua
peruenisse. querebantur cum luctu, & gemitu arato
res. tu id nesciebas? fremebat tota prouincia. nemo id
tibi renunciabat? Romae querimonie de tuis iniurijs,
conuentusq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas
hæc omnia? quid? cum palam Syracusis, te audiente, ma
ximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponsione ta
cessiuit, nū Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse so
cium, hæc te vox non perculit? nō perturbauit? non, ut
capiti, & fortunis tuis prospiceret, excitauit? tacuisti,
sedasti etiam lites illorum, & sponso illa ne fieret, labo
rasti. prō dij immortales, hoc aut innocens homo per
peti potuisset, aut, quamuis nocens, qui modō iudicia
Romae fore putaret, non aliqua se simulatione existima
tioni hominum vindicasset? quid est hoc? sponso fit de
capite, ac fortunis tuis: tu sedes, & quiescis? non per
sequeris? non perseveras? non perquiris, cui dixerit A
pronius? quis audierit? unde hoc natum, quem admo
dum prolatum sit? si quis tibi ad aurem accessisset, et di
xisset Apronium dictitare, te sibi esse socium: cōmoue
ri te oportuit, vocare Apronium, nec illum antē tibi sa
tisfacere, quam tu omnium existimationi satisfecisses. cū
verō in foro celeberrimo, tanta frequentia, hoc verbo,
& simulatione Apronio, reuera tibi obiectum esset:

tu vi-

tu vnquam plagam tacitus accipere potuisses, nisi hoc
ita statuisses, in re tam manifesta quicquid dixisses, te
deterius esse facturum? quæstores, legatos, præfectos
suos, tribunos multi missos fecerunt, & de prouincia
decedere iusserunt, quod eorum culpa se minus cōmo
dē audire arbitrantur, aut quod peccare illos aliqua
in re iudicarent. tu Apronium, hominem vix liberum,
contaminatum, perditum, flagitiosum, qui non modō
animū integrū, sed ne animam quidem purā cōseruare
potuisset, eū in tanto tuo dedecore nō profectō ne ver
bo quidem grauiore appellasses, neq; apud te tam san
cta religio societatis fuisset, ut tui capitis periculum ne
gligeres, nisi rem tam notam esse omnibus, & tam ma
nifestam videres. cum eodem Apronio postea P. Scād
ilius eques R. quem vos omnes nostis, eandem sponso
nem de societate fecit, quam Rubrius facere voluerat.
institit, oppressit, non remisit: facta est sponso h-s v
mul. cepit Scādilius recuperatores, aut iudicē postula
re. satisne vobis prætori improbo circumdati cancelli
videntur in sua prouincia, immo verō in sella, ac tribu
nali, ut aut de suo capite iudiciū fieri patiatur præfens,
ac sedens, aut cōfiteatur se omnib. iudicijs conuinci ne
cesse esse? sponso est, nū te Apronius in decumis socium
esse dicat: prouincia tua est: ades: abs te iudicium postu
latur. quid facis? quid decernis? recuperatores dicis te
daturum. bene agis. tamen si qui erunt tantis ceruicibus
recuperatores, qui audeāt in prouincia, cū prætor ad
sit, nō solū contra voluntatem eius, sed etiam cōtra fortu
nas iudicare? verū esto: manifesta res est: cū nemo esset
qñ hoc se audisse liquidō diceret: locupletissimus quis
que, certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota, q ne
sciret

Allo argumē
to & exem
plo idem pro
bat.

A rumore &
communi iu
dicio.

Exclamatio
ad fidem &
motum.

Exclamatio
ad præiudic-
etum exagge-
randum.

sciret decumas esse prætoris: nemo qui non audisset, ita Apronium dictitasse, præterea conuentus honestus Syracusis, multi equites R. viri primarij, ex qua copia recuperatores reiici oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent, instat Scandilius poscere recuperatores. tū iste, homo innocens, qui illā suspicionem leuare, atq; ab se remouere cuperet, recuperatores dicit se de cohorte sua daturū. pro deum hominumq; fidem, quē ego accusor in quo meā industriam, ac diligentiam spectari volo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uestigalib. populi R. in ipsis fructibus provincie Sicilie furem manifestō auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita, vt negare non possit: nam quid hic dicit? sponso facta est cū cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni socium te sibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes, quantæ tibi ea res cure sit, quemadmodum hominū existimatione te, atq; innocentiam tuam probari velis. hic tu medicum, & aruspicem, & præconem tuum recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quem tu in cohorte tua Casianū iudicem habebas, si qua res maior esset, Papirium Pontamonem, hominem seuerum, ex vetere illa equestri disciplina? Scandilius postulare de cōuentu recuperatores. tū iste negat se de existimatione sua cuiquā, nisi suis, commissurum. negotiatores putant esse turpe, id foris sibi iniqum ciurare, vbi negotientur, prætor provinciam suam totam sibi iniqum eiurat. o impudentiam singularem. hic postulat se Romæ absolui, qui in sua provincia iudicauit se absolui nullo modo posse, q̄ plus existimet apud leuissimos senatores pecuniam, quā apud tres

tres negatores, metum valere. Scandilius verò negat sese apud Artemidorum recuperatorem verbū esse facturum, & tamen ^a auget, atque onerat te bonis conditionibus, si tu uti velis. Si ex provincia Sicilia tota status ebas idoneum iudicem, aut recuperatorem nullum posse reperiri, postulat à te, vt Romā reijcias. hic enim uero tu exclamas hominem improbū, qui postulet ibi de tua existimatione iudicium fieri, ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de conuentu recuperatores daturum: cohortem tuam proponis. Scandilius rem se totam relicturum dicit, & suo tempore esse rediturū. quid tu ibi tum? quid facis? Scandiliū cogis: quid? b sponsonē acceptā missam facere? impudēter tollis expectatū existimationis tuæ iudiciū. nō facis. quid ergo? Apronio permittis, vt quos velit, de cohorte sumat recuperatores? indignū, vni potius ex iniquis sumendi, quā vtriusq; ex æquis reijciēdi, fieri potest. neutrum facis eorū. quid ergo? est aliquid, quod improbius fieri potest: cogit enim Scandiliū quinq; illa millia nummū dare, atq; adnumerare Apronio. quid potuit elegantius facere prætor cupidus existimationis bonæ, qui ab se omnem suspicionem propulsaret, qui se eripere ex infamia cuperet? adductus erat in sermonem, inuidiam, vituperationem: dictaret homo improbus, atq; impurus Apronius, socium esse prætorem: venerat res in iudicium, atq; discriminē: potestas erat isti, homini integro, atq; innocenti, data, vt, in Aproniū cū animaduertisset, sese grauissima leuaret infamia. quid excogitat poenæ? quid animaduersionis in Apronium? cogit Scandilius Apronio, ob singularem improbitatem atq; audaciam, prædicationēq; nefarie societatis,

a al. urget.

Vtreq; utitur translatiōe.

b al. sponsonem acceptū facere. i. acceptam ferre, hoc est uerbis creditorem liberare. Vip. Di. li. XLVII da accepul.

A signo.

ACTIÖNIS III.

A pari.

Ex cōstratijs

Expolitio,
repetitionib.
& differenz-
tium confus-
ione, & il-
luditer de-
mentibus cō-
cinnata.

A praeiudicijs.

Ex cōsequen-
tijs, & signis.

societatis, n. s. v. millia mercedis nomine ac prae-
dare. quid interfuit homo audacissime, vtrū hoc decer-
nere, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te profer-
res ac dictitares? quem hominē. si quis pudor in te, atq;
adeo si quis metus fuisset, sine supplicio dimittere, non
debuisse, hunc abs te sine prae-
mio discedere noluisse. om-
nia simul intelligere potuistis iudice, ex hoc vno cri-
mine Scandiliano: primum, hoc non esse Romae natū, de
societate decumarum, non ab accusatore fictum, nō, ut
solemus interdum in defensionibus dicere, crimen do-
mesticum ac vernaculum, non ex tempore periculi illi
constitutum, sed vetus: non cognitū iam, sed de pretore
iactatum: non ab inimicis Romae compositū, sed Romae
de provincia exportatum. simul intelligi potest illud
istius in Apronium studium, Apronii de isto non modō
cōfessio, verū etiam cōmemoratio. codē accedit, quōd
ex hoc quoq; intelligere potestis, illum statuisse in pro-
vincia sua, ex estimationis suae iudiciū extra cohortē suā
committendum fuisse nemini. ecquis est iudex, cui non
ab initio decumani criminis persuasum sit, istum in ara-
torum bona fortunāq; impetum fecisse? quis hoc non
ex eo statim iudicavit, quod ostendi istum decumas no-
ua lege, atq; adeo nulla lege, contra omnium consuetu-
dinem atq; instituta vendidisse? verū ut istos ego iudi-
ces, tam seueros, tam diligentes, tam religiosos non ha-
berem, ecquis est, ex iniuriarū magnitudine, improbi-
tate decretorum, iudiciorū iniquitate, qui hoc non ian-
dudū statuerit, et iudicavit? etiam sanē, sit aliquis disso-
lutior in iudicando, legum officij, reipub. sociorum at-
que amicorū negligentior. quid is? posuitne de istius im-
probitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam iniqua
pactio-

IN VERREM LIB. III. 180

pactiones vi & metu expressas cognouerit? cum tantā
praemia ciuitates vi, atq; imperio, virgarum ac mortis
metu, non modō Apronio, atq; eius similibus, verū etiā
Venerijs seruis dare coactas: quōd si quis sociorum in-
commodis minus mouetur: si quem aratorum fuga, ca-
lamitates, exilia, suspendia deniq; non promouent: non
possum dubitare, quin is tamen, cum vastatam Siciliā,
relictos agros, ex ciuitatum literis, & epistola L. Me-
telli cognouerit, statuatur fieri nō posse, ut de isto non se-
uerissime iudicetur. erit etiā aliquis, qui haec omnia dis-
simulare ac negligere possit? attuli sponsones ipso
praesente factas de decumarū societate ab ipso prohibi-
tas iudicari. quid est, q. posset quisquā manifestius hoc
desiderare? Non dubito, quin vobis satisfecerim iud. ve-
runtamen progrediar longius: non mehercule quō ma-
gis hoc vobis persuadeatur, quā iam persuasum esse
confido: sed ut ille aliquando impudentiae suae finem fa-
ciat, aliquādo desinat ea se putare posse emere, quae i-
pse semper habuit venalia, fidem, iniurādum, veritatē,
officium, religionem: desinant amici eius ea dictitare,
quae detrimento, macula, inuidiae, infamiae nobis omnib.
esse possint. at qui amici? o miserum atq; inuidiosum,
offensumq; paucorum culpa, atq; indignitate ordinem
senatoriam. Albam Aemilium sedentem in saucibus
macelli loqui palam, vicisse Verrem, emptos habere iu-
dices, alium u. s. cccc millibus, alium u. s. d: quem
minimo, o c c c atq; ei cum responsum esset, fieri non
posse: multos testes esse dicturos. me praeterea causse
non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia
dicant: nisi ita res manifesta erit allata, ut responde-
ri nihil possit, vicius, bene agis Alba; ad tuam ve-

Frequentatio,
ad motū ani-
morum.

Praemonitio
ad fidem &
attentionem.

Articulis or-
nat, et incitat

Exclamatio
ad indignatio-
nem.

Finis

ACTIONIS IIII.

Coniecturas
les locos con
gerit, & agge
rat, cū repeti
tione.

niam conditionem. nihil putas valere in iudicijs conie-
cturam, nihil suspicionem, nihil anteactæ vitæ existima-
tionem, nihil bonorum virorū testimonia, nihil ciuita-
tum auctoritates, testimonia, literas: res manifestas que-
ris. non quero iudices, Casianos: veterem iudiciorum
seueritatem non requiro: vestram in hoc fidem, dignita-
tem, religionem in iudicando non imploro: Albam ha-
bebo iudicem, eum hominem, qui se ipse scurrā im-
probissimum existimari vult, qui à scurris potius sem-
per gladiator, quā scurrā, appellatus sit. afferam rem
eiusmodi in decumis, vt Alba fateatur, istum in re fru-
mentaria, & in bonis aratorum apertè palamq; esse
prædatum. Decumas agri Leontini magno dicit se ven-
didisse. ostendi iam illud initio, non existimandum ma-
gno vendidisse eum, qui verbo decumas vendiderit, re
& conditione, & lege, & edicto, & licentia decuma-
norum, decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiā
illud ostendi, vendidisse, alios magno decumas agri Le-
ontini, ceterorumq; agrorum: & lege Hieronica ven-
didisse: & pluris etiam, quā te, vendidisse: nec arato-
rem quenquā esse quæstū: nec enim fuit, quod quisquā
queri posset, cum lege æquisimè scripta venirent. neq;
illud vnquam aratoris interfuit, quanti decumæ veni-
rent: non enim ita est, vt, si magno venierint, plus ara-
tor debeat: si paruo, minus. vt frumēta nata sunt, ita de-
cumæ veneunt. aratoris autem interest, ita se frumēta
habere, vt decumæ quamplurimo venire possint. dum
arator ne plus decuma det, expedit ei decumam esse
quā maximi. verū hoc, vt opinor, esse vis caput de-
fensionis tuæ, magno te decumas vendidisse. Ager verò
Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. c c x v i

millibus

IN VERREM LIB. III. 181

millibus. si doceo, pluris aliquanto potuisse te vendere,
neq; q; voluisse addicere, qui contra Apronium lice-
rentur, & Apronio multo minoris, quā alijs potue-
ris, tradidisse: si hoc doceo, poterit ne te ipse Alba, tuus
antiquissimus non solum amicus, verum etiam amator,
absolvere? dico equitem R. hominem in primis honē-
stum, Quin. Minucium, cum sui similibus, ad decumas
agri Leontini tritici mod. non M. non M M. non
M M M, sed ad vnas vnus agr. decumas tritici mod.
x x x m voluisse addere: & ei potestātē emēdi nō esse
factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi for-
tē negare omnia constituisti, nullo modo potes. palam
res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota
prouincia, propterea quod vndiq; ad emēdas decumas
solent cō conuenire. quod siue fateris, siue conuinceris:
quot et quā maximis in rebus tenere, non vides? pri-
mū tuam rem illam, & prædā fuisse: nam nisi ita esset,
cūr tu Apronium malebas, quem omnes tuum procura-
re in decumis negotium loquebantur, quā Minucium
decumas agri Leontini sumere? deinde, immensum at-
que infinitum lucrum esse factū: nam si x x x m mod.
tritici tu commotus non esses, certē hoc idem lucri Mi-
nucius Apronio libetē dedisset, si ille accipere voluis-
set. quantam igitur illi spem prædæ propositam arbi-
tramur fuisse, qui tantum præsens lucrum, nulla opera
insampta, contempserit, atq; despexerit? deinde ipse
Minucius nunquā tanti habere voluisset, si decumas tu
lege Hieronica venderes: sed quod tuis nouis edictis &
iniquissimis institutis plus aliquanto se, quā decu-
mas, ablaturum videbat, iccirco longius progressus est.
ac Apronio semper plus etiam multo abs te permissum
est,

Agnomina-
tio odiosa. &
criminea.

Confirmat te
testimonijs.

A signo.

Ex causa
& signo.

Verisimile
ex causis.

A signo.

ACTIONIS III.

Ex minore.

est, quàm quod edixeras. quantum igitur quæstum putamus factum esse per cum, cui quidvis licitum sit, cum tantum lucri voluerit addere is, cui si decumas emisset, idem non liceret? postremo, illa quidem certè tibi precisa defensio est, in qua tu semper omnia tua furta, atq; flagitia latere posse arbitratus es, magno te decumas uè didisse, plebi Ro. consuluisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare nō potest, se vnus agri decumas x x x m mod. minoris, quàm potuerit, vendidisse: ut etiam, si tibi hoc cōcedā Mmucio ideo te nō tradidisse, quod iam addixisses Apronio (aiunt enim te ita didicare: quod ego expecto, cupioq; te illud defendere) verum ut ita sit: tamen non potes hoc quasi præclarum aliquid prædicare, magno te decumas vendidisse, cū fuisse fateare, qui multo pluris voluerint emere. tenetur igitur iam iudices, & manifestò tenetur avaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia, quid, si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresque iudicarunt? quid vultis amplius? aduentu Lentuli Metelli prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo panchresto medicamento amicos redemisset, aditum est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit vir primarius C. Gallius senator: à Lentulo Metello, ut ex edicto suo iudicium daret in Apronium, quod per vim, aut metum abstulisset, quam formulam Octavianam & Romæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia, non impetrat: cum hoc diceret Metellus, præiudicium se de capite C. Verris per hoc iudicium nolle fieri tota Metelli cohors, hominum non ingratorum, aderat Apronio. C. Gallius homo nostri ordinis, à suo familiarissimò L. Metello iudicium ex edicto non potest impetra-

re. non

Ex repugnātib.

À iudicatis.

IN VERREM LIB. III. 182

re. non reprehendo Metellum. pepercit homini amico, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario: non reprehendo inquam Metellum: sed hoc miror, quo modo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per recuperatores, de hoc ipso non modò præiudicari, verum grauissimè ac vehemētissimè iudicari: primum enim, si Apronium absolutum iri putaret, nihil erat, quod vllum præiudicium vereretur: deinde, si, condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certè iam hoc iudicabat, eorum rem causamq; esse coniunctam: qui statuerit, Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. & simul vna res vtriq; rei est argumento: & aratores vi, & metu coactos Apronio multò plus, quàm debuerint, dedisse: & Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari, quin simul de istius scelere, atq; improbitate iudicaretur. Venio nunc ad epistolam Timarchidis, liberti istius, & accensum si de qua cum dixerò, totum hoc crimen decumanum perorabo. hæc epistola est iudices, quam nos Syracusis in ædibus Apronis, cum literas conquireremus, inuenimus. missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum Verresiam de prouincia decepsisset; Timarchidis manu scripta. Recita epistolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSUS APRONIO SALVTEM DICIT. iam hoc quidem non reprehendo, quod adscripsit, accensus. cur enim sibi hoc scribere soli sumant? L. Papirius scribā. volo ego hoc esse commune, licetorum, viatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD

Callida exco-
cusatio.
Iteratio.

Iudicatum
cōfirmat Dis-
lemmā.

Ex confes-
quentibus.

Transitiohe
renouat atq;
tentationem;

À testi ne-
cio seu litte-
rarum iudici-
cio.

ACTIONIS III.

AD EXISTIMATIONEM PRAETORIS ATTINET. commendat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius resistat. bono praesidio munitur existimatio tua, si quidem in Apronij constituitur diligentia, atque autoritate. HABES VIRTVTEM, ATQUE ELOQVENTIAM. quam copiose laudatur Apronius à Timarchide? quam magnifice? cui ego non putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit? HABES SVMPVTVM VNDE FACIAS. necesse est, quod redundaret de vestro frumentario quaestu, ad illum potissimum, per quem agebatis, defluxisse. SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. videte, quam valde malitiae suae confidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis praecepta det. iam hoc, caede, concide, non verba domo patroni depromere videtur ad omne genus nequitiae accommodata? VOLO MIHI FRATER CVLO TVO CREDAS. consorti quidem in lucris, atque furtis, gemino, & simillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CARVS HABEARE. quid est hoc, in cohorte? quod pertinet? Apronium doces? quid? in vestram cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat? QVOD CVMQVE OPVS SIT, APPONE. qua impudentia putatis cum in dominatione fuisse, qui in fuga tam improbus sit? ait, omnia pecunia effici posse. da, proinde funde, appone, si velis vincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem, quam quod

Ex confes
quentibus.

Ex adiunctis.

Ab interpre
tatione nomi
nis.

a al. OP
PONE.

Ex minore.
Ex antecede
tib. & causis.

IN VERREM LIB. III. 183

quod hoc idem patrono suo praecipit. TE POSTVLANTE OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidē praetore, non Sacerdote, non Peduceo, non hoc ipso Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. hoc verò ferri iam non potest, irrideri viri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac despicere à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. hic vehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet posse, aut Metellum vnus arbitratur gerere praturam. sed errat coniectura domestica. quia multos per se, & per alios, multa ludibundos libidinosē apud Verrem effecisse vidit: ad omnes, eosdem patere aditus arbitratur. facilius vos efficiebatis ludibundi, quae volebatis à Verre, quod multa eius ludorum generatioris. INCVLCATVM EST METELLO, ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. quis istuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittendum, pecuniam acceperat? aut Sestio lictori, cum aliquem innocentem securi percusserat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari volunt. OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. videſne, hoc quam clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat, concedes, non hoc crimen nos in te confingere. sed iam pridem ad crimen aliquam defensionem libertum quaerere? libertus, & accensus tuus, tibi, ac liberis tuis omnibus rebus coniunctus ac proximus, ad Apronium scribit, vul-

A dissimilib.

Ironiam in
terpretatur.

Fallacia con
sequens.

Ab affectis
causam &
autorem.

A signo.

ACTIONIS IIII.

gò esse ab omnibus ita demonstratum Metello, tibi Apronium in decumis socium fuisse. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDAVNT, SI DII VOLENT. quod istuc per deos immortales, aut quæ de causa excitatum esse dicamus in aratores tam infestum odium, atque tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus, & accensus eius tam irato animo, his literis insequatur? neque ego huius fugitivi iudices, epistolam vobis recitassent, nisi ut ex ea totius familie præcepta, & instituta, & disciplinam cognosceretis, videtis, ut moneat Apronium, quibus rebus ac muneribus insinuet in familiaritatem Metelli, Vultium corrumpat: scribas, accensumque pretio delinias: ea præcipit, quæ vidit: ea monet alienum hominem, quæ domi didicit ipse. verum in hoc errat vno, quod eadem existimat vias ad omnium familiaritates esse munitas, quanquam meritò sum iratus Metello, tamè hæc, quæ vera sunt, dicam. Apronius ipsum Metellum non pretio, ut Verrem, non conuiuium, non muliere, non sermone* incauto atque improbo posset corrumpere. quibus rebus non sensim atque moderatè ad istius amicitiam arreperat, sed breui tempore totum hominem, totamque eius præturam possederat. cohortè autem Metelli, quæ vocat, quid erat quod corrumpere? ex qua recuperatores nulli debantur. Nam quod scribit Metelli filium puerum esse, vehementer errat: non enim, ad omnes prætorum filios idem aditus sunt. ô Timarchide, Metelli est filius in provincia, non puer, sed adolescens bonus ac pudens, dignus illo loco ac nomine. vester ille puer prætextatus in provincia quæadmodum fuisset, non dicerem, si pueri esse illam culpam, ac non

Ex adiectis.

Fallacia consequentis.

* al. impuro.

A dissimili.

IN VERREM LIB. III. 184

non patris existimarem. tu ne, cum te ac tuam vitam nosses, in Siciliam tecum grandem prætextatam filiam ducebatur? et etiam si natura puerum à paternis vitis, atque à generis similitudine abduceret, consuetudo tamè cum, & disciplina degenerare non sineret. fac enim fuisse in isto C. Lælij, Mar. Catonis* materiem, atque indolem: quid ex eo boni sperari, atque effici potest, qui in patris luxurie sic viderit, ut nullum unquam pudicum, neque sobrium conuiuium vixerit? qui in epulis quotidianis, adulta ætate per triennium, inter impudicas mulieres, & intemperantes viros versatus sit: nihil unquam à patre audiuit, quo pudetior aut melior esset: nihil unquam patrem agere vidit, quod cum imitatus esset, non id quod turpissimum est similis patri putaretur? quibus in rebus non solum filio, verum etiam reip. fecisti iniuriam: suscepas enim liberos non solum tibi, sed etiam patrie, qui non modò tibi voluptati, sed etiam qui aliquando vsui reip. esse possent. eos instituere, atque erudire ad maiorum instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debuisti. esset inertis, atque impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te respectu muneris. nunc pro te Verrem substituiisti alterum ciuitati: nisi hoc fortè deterius est, si fieri potest, quod tu eiusmodi euasisti. non in hominis luxuriosi, sed tantum in furis ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festiuus fore arbitramur, qui est tuus natura filius, consuetudine discipulus, voluntate similis? quem ego iudices, quamuis bonum, fortèque facile paterer euadere: non enim me inimicitie commouent, si quæ mihi cum isto futuræ sint: nam si in omnibus rebus innocens fuero, meique similis, quid

Digressio in locum communem, de educatione liberorum, & prauis exemplis fortè, naturam.

Ab adiunctis & causis.

Distributio.

Dilemma.

A 4 mihi

Communitio
per contrariū

Relit ad caus-
sam: & simul
partē primam
ret frumentū
re conclusit.
Decumatum.

Secunda pars
de frumento
empto.

et. unum al-
terarū dec.

Proponit ue-
hementer.

mibi istius inimicitiae nocebunt? sin aliqua in re Verri similis fuero, non magis mihi decribit inimicus, quam Verri defuit: etenim iudices, eiusmodi resp. debet esse, et erit, seueritate iudiciorum constituta, ut in inimico, neque deesse nocenti possit, neque obesse innocenti. quapropter nulla res est, quam obrem ego istum nolim ex paternis probis, ac viuis emergere id quod tamen isti difficile est, tamē haud scio an fieri possit: praesertim si, ut nunc sit, custodes amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam negligens ac dissolutus est: verum huc longius, quam voluntas fuit, ab epistola Tmarchidis digressa est oratio mea: qua recitata, conclusurū me esse crimen decumatum dixeram: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti numerum per triennium auersum à rep. esse, abreptumque aratoribus. sequitur, ut de frumento empto vos iudices, doceam, maximo atque impudentissimo furto: de quo dum certa, et pauca, et magna dicam breuiter, attendite frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S. C. et ex lege Terentia, et Cassia frumentaria. mundi duo genera fuerunt, * unum certarum decumarum, alterum, quod praeterea ciuitatibus aequaliter esset distributū: illius decumam tantū, quantum ex primis decumis fuisset: huius imperati tritici mod. DCCC millia: pretium autem constitutum decumano in modios singulos H-S terni, imperato H-S IIII, ita in frumentū imperatū H-S II tritices in annos singulos Verri decernebatur, quod aratoribus solueret: in alteras decumas ferme ad nonagies. sic per triennium ad hanc frumenti empti onem Siciliae sempropē centies et vices erogatum est. hanc pecuniam tantam, datam tibi ex aerario inopi, atque exhausto, datam ad frumentum, hoc est

hoc est ad necessitatem salutis et vitae, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera resp. imponeret, solueretur, abs te sic laceratā esse dico, ut possem illud probare, si velim, omnem te hanc pecuniam domum tuam auertisse: etenim sic hanc rem totam administrasti, ut hoc, quod dico, probari æquissimo iudici possit. sed ego habeo rationem auctoritatis meae: meminero, quo animo, quo consilio ad causam publicam accesserim: non azam tecum accusatorie: nihil fingā: nihil cuiquā probari velim me dicere, quod non antequam mihi met ipsi probatum sit. in hac pecunia publica iudices, haec insunt tria genera furtorum, primum eam, cum posita esset apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis foeneratus est: deinde, per multis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: postremo, si cui ciuitati soluit, tantum detraxit, quantum commodum fuit, nulli, quod debitum est, reddidit: ac primum, hoc ex te quaero: tu, cui publicani ē Carpinatij literis gratias egerunt, pecunia publica ex aerario erogata, ex vectigalib. populi R. ad emendum frumentum attributa, fuerint tibi quaestui? pensitarint tibi binas centesimas? credo te negaturum: turpis enim est, et periculosa confessio, mihi autem hoc perarduum est demonstrare: quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt. literae eorum decreto decumanorum remotae sunt, quod me igitur vertat rem tam improbam, crimen tantae audaciae, tantaeque impudentiae, propter inopiam testium, ac literarum praetermittam? non faciam iudices: utar teste: quo? P. Vectio Chilonē, homine equestris ordinis honestissimo, atque ornatisimo: qui isti ita amicus et necessarius est, ut etiam si vir bonus non esset, tamē, quod contra istū diceret, gratias

Moratis sententis ad fidem tibi munus utam.

Actionis tripartita ratio.

Primum caput proponit.

Ab enumeratio.

A testimonio primum caput proponit.

As ne vide-

ACTIONIS IIII.

Exaggerat
testimonium
a modo.

Amplificat a
personis.

Repetitio ab
adiunctis.

ue videretur: ita vir bonus est, ut, etiam si inimicissimus
isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. admira-
tur, et expectat, quidnam Vectius dicturus sit: nihil di-
cet ex tempore, nihil ex sua voluntate, nihil, ut ei vitru-
vis licuisse videatur. misit in Siciliam literas ad Carpi-
natium, cum esset magister scripturae, et eius societatis
publicanorum, quas ego Syracusis apud Carpinatium in
literarum allatarum libris, Romae in literarum missarum
apud magistrum Tullium familiarem tuum inueni: qui-
bus ex literis impudentiam foederationis quae so cogno-
scite. LITERAE L. VECTII, L. SERVILII,
C. ANTISTITIS, MAGISTRORVM. pre-
sto se tibi ait futurum Vectius, et obseruatum quem-
admodum rationes ad aerarium referas: ut, si hanc ex
foenore populo pecuniam non retuleris, reddas socie-
tati. possumus hoc teste, possumus P. Servilij, et C. An-
tistitis, magistrorum primorum hominum, atque honestissi-
morum, possumus auctoritate societatis, cuius literis uti-
mur, quod dicimus obtinere: an aliqua firmitate aut gra-
uiora querenda sunt? Vectius tuus familiarissimus, Ve-
ctius tuus affinis, cuius sororem habes in matrimonio,
tuae frater uxoris Vectius, frater tui questoris, impu-
dentissimum tuum furtum, certissimumque peculatum (nam
quo alio nomine pecuniae publicae foederatio est appel-
landa?) iudicaturum se ac patefacturum minatur. Re-
cita reliqua. Scribam tuum, dicit Verres, huius per-
scriptorem foederationis fuisse. ei quoque magistri mi-
nantur in literis, etenim casu scribae tum duo magistri
fuerunt, cum Vectio, binas centesimas ab se ablatas, fe-
rundum non putat: et recte non putant: quis enim hoc
fecit unquam, quis denique conatus est facere, aut posse
fieri

IN VERREM LIB. III. 186

fieri cogitavit, ut, cum senatus publicanos usura saepe
uiuisset, magistratus a publicanis pecuniam pro usuris
auderet auferre: certe huic homini spes nulla salutis es-
set, si publicani, hoc est, si equites R. iudicarent, minor
esse nunc iudices, vobis disceptantibus debet, et tanto
minor, quanto est honestius alienis iniurijs, quam re
sua commoueri. quid ad haec respondere cogitas? utrum,
factum negabis, an tibi hoc licitum esse defendes? ne-
gare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot
testibus publicanis conuincere? licuisse verò quibus si me-
hercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia
foeneratum docerem, tamen effugere non posses: sed
publicam, sed ob frumentum decretam, sed a publicanis
foenore accepto, hoc licuisse cuiquam probabis? quo
non modo ceteri, sed ipse nihil audacius improbiusque fe-
cisti, non mehercule hoc, quod omnibus singulare vide-
tur, de quo mihi deinceps dicendum est, possum iudices,
dicere audacius esse, aut impudentius, quod permultis ci-
uitatibus pro frumento nihil soluit omnino: maior haec
praeda fortasse est, sed illa impudentia certe non minor.
et quoniam de illa foederatione satis dictum est, nunc
de hac tota pecunia auersa quae so cognoscite. Siciliae
ciuitates multae sunt iudices, ornatae, atque honestae, ex
quibus in primis numeranda est ciuitas Halesina. nula
enim reperietis aut officijs fidelior, aut copijs lo-
cupletior, aut auctoritate grauiorem, huic iste in an-
nos singulos cum sexaginta tritici nullia modum impe-
rauisset, pro tritico nummos abstulit, quanti erat in Si-
cilia triticum: quos de publico nummos acceperat, re-
tinuit omnes. obstupui iudices, cum hoc mihi primum
Halesae demonstrauit, in senatu Halesinorum, homo
summo

A repugnanti-
bus.

A diuisione.

Transit ad
pecuniam
auersam.

Halesinorum
exempla
probat.

a 1. sexages
na.

ACTIONIS IIII.

summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate præditus Halesinus Aenias: cui senatus dederat publicè caussam, ut mihi fratriq; meo gratias ageret, & simul qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demonstrat hanc istius consuetudinem, ac rationem fuisse: cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere à ciuitatibus: frumentum improbare: quantum frumenti Roman esset mittendum, tantum de suo quæstu, ac de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: video frumenti granum Halesinos, quibus L x millia modium imperata erant, nullum dedisse: pecuniam Volcatio, Timarchidi, scribæ dedisse. reperio genus huiusmodi iudices, prædæ, ut prætor, qui frumentum emere debebat, nō erat, sed uendat: pecunias, quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes auertat, atque auferat non mihi iam furtum, sed monstrū ac prodigium videbatur, ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento constituere: quod constituisset, id ciuitatibus auferre: quod à populo R. acceperisset, tenere. quos vultis esse in vno furto peccatorū gradus? ut, si singulis insistere velim, progredi ipse non possum. improbas frumentū Siculum: quid? ipse quod mittis? pecuniam habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentum suppeditare possit? cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet: hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentum apportari oportere. tu, cū ciuitatū Siciliæ vulgo omne frumentum improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentum Roman mittis? improbas Halesinum, Cephaledit, num, Thermitanum, Amestratinum, Tindaritanum,

Amplificatio, rei noui tate, & peccatorum multitudinem.

A senatus decreto, & a loco.

Inductio.

IN VERREM LIB. III.

187

ritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. al. eur heri. quid accidit tandem, ut horum populorum agri frumentum eiusmodi te prætor ferrent, quod nūquam antea, ut neque tibi, neque populo R. posset probari, præsertim cum ex iisdem agris, eiusdemq; anni frumentum ex decumis Roman mācipes aduexissent. quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanū probaretur, emptū non probaretur? dubiumne est, quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: missos fac eos, quorum frumentum improbasti. sed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantum ad eum numerum frumenti satis, si quem ciuitati imperas. dubium est, quid egeris: in medimna singula video ex literis publicis tibi Halesinos h s qui nos denos dedisse. ostendā ex tabulis locupletissimorū aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum vendidisse. quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo senatus, & populus R. emi voluerit? ex eo acervo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendū frumentum cogere, cum ex erario acceperis? vtrum te lex Terentia Siculorum pecunia frumentum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iussit? iam verò ab isto omnem illam ex erario pecuniam, quam his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactā videbitis, accipis h s xv pro medimno. tanti enim est illo tempore medimnū, retines h s xviii. tātū enim est frumentum Siciliense ex lege æstīmatum. quid interest, vtrum hoc feceris, an frumentum non

Ex rebus granatibus.

A testibus nris.

Ex toto.

Ex pari.

ACTIONIS IIII.

tum non improbaris, sed frumento probato & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neque quicquam ulli dissolueris ciuitati: cum aestimatio legis eiusmodi sit, ut ceteris temporibus tolerabilis Siculis, te pretore etiā grata esse debuerit: est enim modis lege h. s. 11. aestimatus: fuit autē te pretore, ut tu in multis Epistolis ad amicos tuos gloriaris, h. s. 11. sed fuerit h. s. 11. quoniam tu tantum a ciuitatibus in modios singulos exegisti. cum si solueres Siculis tantum, quantum te populus R. iusserat, aratoribus fieri gratissimum posset, tu nō modo eos accipere, quod oportebat, noluiisti, sed etiam dare, quod non debebant coegisti. atque hęc ita gesta esse iudices, cognoscite ex literis publicis ciuitatum, & ex testimonijs publicis: in quibus nihil fictum, nihil ad tempus accomodatū intelligatis. omnia, quae dicimus, rationibus populorum non interpositis, neque perturbatis, neque repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atque cōfecta sunt. Recitarationes Halesinorum. cui pecuniam datam dicit: dic, dic etiam clarius.

VOLCATIO, TIMARCHIDI, MEVIO. Quid est Verres? ne illā quidē tibi defensionem reliquā fecisti, mancipes in istis reb. esse versatos, mancipes frumentum improbasse, mancipes pretio cum ciuitatibus dedisse, & eosdē abs te illarū ciuitatum nomine pecunias abstulisse, deinde ipsos sibi frumentum coemisse, nihil hęc ad te pertinere, mala mehercule, ac misera defensio, pretore hoc dicere: ego frumentū neque attigi, neque assexi: mancipib. potestatem probandi, improbandique permisi: mancipes a ciuitatibus pecunias extorserunt: ego autē quā pecuniā populis dare debui, mancipibus de diuina est hęc quidem, ut dixi, defensio criminis, sed

Ex contrarijs relatus.

Probabile ex adiunctis, a al. non interpolatis.

Verris defensionem, hoc est defensionem in alios eludit. primum ab officio pretoris: deinde, a falso.

IN VERREM LIB. III.

133

tamen hac ipsa tibi, si vti cupias, nō licet. vetat te Volcatius, tuarū quoque delicta, mentionē mācipis facere. Timarchides autē, columen familie vestrae, premit fauces defensionis tuae: cui simul, & Volcatio pecunia a ciuitate numerata est. iam verō scribe tuus annulo aureo suo, quem ex his rebus inuenit, ista te ratione vti non sinet. quid igitur est reliquum? nisi vti fateare, te Romā frumentum emptum Siculorum pecunia misisse, publicam pecuniam domum tuam conuertisse. o consuetudo peccandi, quātam habes iucunditatem in improbis, & audacib. cum poena absit, & licentia consecuta est. iste in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, sed nūc demum tenetur. vidimus huic ab aario pecuniam numerari quae stori ad sumptum exercitus consularis: vidimus paucis post mensibus & exercitum, et consulem spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine ac tenebris, quae totam remp. tum occupauerat. iterum gessit hereditariam quaesturam cum Dolabella: magnam pecuniam auertit: sed eius rationem cum damnatione Dolabellae permiscuit. commissa est pecunia tanta pretori: non reperietis hominem timidē, nec leuiter hęc improbiſſima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit. ita serpit illud insitum in natura malum consuetudine peccandi libera, sinem ut audacie statuere ipse sibi non possit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum maxime tenetur. atque in eam fraudem mihi videtur diuinitus incidisse, nō solum ut eas poenas, quas proximē meruisset, solueret, sed ut illa etiam scelera eius in Carabonem, & in Dolabellam vindicarentur. etenim noua quoque alia res extitit iudices, in hoc crimine, quae tollat

Exclamatio cum loco communi. in consuetudinē peccandi.

Confirmatio loci communis. ab enumeratione ratione exemplorum.

A dei uolūte te & prouidētia.

omnino

ACTIONIS IIII.

omnem dubitationem superioris illius decumani criminis. nam, ut illud missum faciam, permultos aratores in alteras decumas, et in hac DCCC millia modium, quod emptum populo R. darent, non habuisse, sed a tuo procuratore, hoc est ab Apronio emisse: ex quo intelligi potest, nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc praeterea, quod in multis est testimoniis expositum: potest illo quicquam esse certius, in tua potestate, atque in tuis horreis omne frumentum Siciliae per triennium, atque omnes fructus agri decumani fuisse? cum enim a ciuitatibus pro frumento pecuniam exigebas, unde erat frumentum, quod Romam mitteres, si tu id non omne clausum, et compressum possidebas: itaque in eo frumento primus tibi ille quae situs fuit ipsius frumenti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter, quod id frumentum improbitate partum, non semel, sed bis, neque vno, sed duobus pretijs vnum et idem frumentum vendidisti, semel ciuitatibus HSXV in medimnum, iterum populo Ro. a quo HSXVII in medimna pro eodem illo frumento abstulisti. at enim frumentum Centuripinorum et Agrigentinarum, et nonnullorum fortasse praeterea probasti, et his populis pecuniam dissoluisti. sint aliqua ciuitates in eo numero, quarum frumentum improbare non lueris. quid tandem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quae pro frumento debita est, dissoluta est? vnum mihi reperi non populum, sed aratorem: vide, quere, circumspice, si quis forte est ex ea provincia, in qua tu triennium praefuisti, qui te nolit perisse: vnum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui vel ad statuam pecuniam contulerunt, qui sibi dicat pro frumento omne esse, quod oportuerit, solutum. confirmo iudices, neminem esse dictum, ex

A signo.

A Multiplici
quatuor ex us
nare.

Furtum ex
preti detra
ctione.

IN VERREM LIB. III. 189

rum, ex omni pecunia, quam aratoribus soluere debuisse, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione et collybo, deinde pro nescio quo cenario, haec omnia iudices non rerum certarum, sed furtorum improbitatiorum sunt vocabula. nam collybus esse qui potest, cum vtantur omnes uno genere nummorum: cecarii vero quid vocas? quo modo hoc nomen ad rationes magistratus, quo modo ad pecuniam publicam allatum est? nam illud genus tertium deductionis erat eiusmodi, quasi non modo liceret, sed etiam oporteret, nec solum oporteret, sed plane necesse esset. scriba nomine de tota pecunia binæ quinquagesimae detrahebatur, quis tibi hoc concessit, quae lex, quae senatus auctoritas, quae porro aequitas, ut tantam pecuniam scriba tuus auferret siue de aratorum bonis, siue de populi R. vel eligalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorum iniuria detrahi: populus Ro. habeat, praesertim in tantis ararij angustiis: sin autem et populus id voluit, et aequum ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis praedabitur? et in hac causa scribarum ordinem in me concitabit Hortensius? et eorum commoda a me labefactari, atque oppugnari iniuria dicet? quasi verò hoc scribis villo exemplo sit, aut villo iure concessum. quid ego vetera repetam? aut quid eorum scribarum mentionem faciam, quos constat sanctissimos homines, atque innocentissimos fuisse: non me fugit iudices, vetera exempla pro fictis fabulis iam audiri, atque haberi in his temporibus verisabor misere ac perditis. nuper Hortensi quaestor fuisti. quid tui scribae fecerint, tu potes dicere. ego de meo hoc dico: cum in eadem ista Sicilia pro frumento

Speciosa nomina furto-
rum, quae su-
gula refellit
ex causis.

A lege.

Dilemma.

Exemplis p-
bat.

B ciuita-

ACTIONIS III.

Ab iniquo
per compara
tione.

Scribe mu
nus laudat.

Improbos
scribas uitu
perat.

* 21. quatuor
decies.

eluitatibus pecuniam soluerem, mecum duos frugalissi
mos homines scribas haberem, Luc. Mamilium, et
L. Sergium, non modò istas duas quinquagesimas, sed
omnino nummum nullum cuiquam esse deductum. di
cerem, hoc mihi totum esse attribuendum iudices, si illi
vnquam à me hoc postulassent, si vnquam omnino co
gitassent, quamobrem enim scriba deducta, ac non po
tius mulio, qui aduexerit? tabellarius, cuius aduentu
certiores facti petiuerunt? præco, qui adesse iussit? vi
ator, ac Venerius, qui ficium sustulit? quæ pars ope
ræ, aut opportunitatis in scriba est, cur ei non modò
merces tanta detur, sed cur cum eo tantæ pecuniæ par
titio fiat? ordo est honestus, quis negat? aut quid ea res
ad hanc rem pertinet? est verò honestus, quòd eorum
hominum fidei tabulæ publicæ, periculæque magistra
tuum committuntur. itaq; ex ijs scribis, qui digni sunt
illo ordine, patribus familiâs, viris bonis, atq; honestis,
percontamini, quid sibi iste quinquagesimæ velint: iam
omnes intelligetis, nouam rem totam, atq; indignâ vi
deri, ad eos me scribas reuoca, si placet: nolli hos colli
gere, qui, nûmulis corrogatis de nepotum donis, ac de
scenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex pri
mo ordine explosorum in secundum ordinem ciuita
tis se venisse dicunt. eos scribas tecum disceptatores hu
ius criminis habeo, qui istos scribas esse molestè ferunt,
tamen si, cum in eo ordine videamus esse multos non i
doneos, qui ordo industriæ propositus est, et dignitati
mirabimur turpes aliquot in eo esse, quò cuius licet
pretio peruenire? tu ex pecunia publica h. s. i. redécia
es scribâ tuâ permissu tuo cum abstulisse fateare, reli
quam tibi vllam defensionem putas esse? hoc ferre quen
quam

IN VERREM LIB. III. 190

quam posse, hoc quenuquam deniq; nunc tuorum aduo
catorum animo æquo audire arbitraret? qua in ciuita
te C. Catoni, clarissimo viro, consulari homini, h. s. Ab exemplo
Catonsi
xviii millib. lis æstimata sit: in eadem ciuitate appa
ritori tuo esse cõcessum, vt h. s. vno nomine terdecies
aufert? hinc ille est annulus aureus, quo tu istum in
concione donasti, quæ tua donatio singulari impuden
tia prædita noua Siculis omnibus, mihi verò incredi
bilis videbatur. sæpe enim nostri imperatores, supe
ratis hostibus, optimè rep. gesta scribas suos annulis
aureis in concione donarunt: tu verò, quib. rebus gestis,
quo hoste superato, concionem, donandi causa, aduo
care ausus es? neq; enim solû scribam tuum annulo, sed
etiam virum fortissimum, ac tui dissimilimum, Q. Ru
brium, excellenti virtute, auctoritate, copijs, corona
et phaleris, et torque donasti: M. Cossutium, sanctis
simum virum atq; honestissimum: M. Castritium, sum
mo splendore, ingenio, gratia præditum: quid hæc sibi
horum trium ciuium R. dona voluerunt? Siculos præ
terea potentissimos nobilissimosq; donasti, qui nō, quæ
admodum sperasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo
iudicio ad testimonia dicenda venerunt, quibus ex ho
stium spolijs, de qua victoria, qua ex præda, aut manu
bijs hæc abs te donatio constituta est? an quòd te præ
tore, paucorum aduentu myoparonum, classis pulcher
rima, Siciliæ propugnaculum præsidij, prouinciæ,
piratarum manibus incensa est? an quòd ager Syracusa
nus prædonū incendijs te prætore vastatus est? an quòd
forum Syracusanū nauarchorū sanguine redūdauit? an
quòd in portu Syracusano piraticus myoparo nauiga
uit: nihil possum reperire, quamobrem te in istam amen
tiam in

A signo.

Ex causis.

Interrogan
do urget, ex
causis per
ironiam.

ACTIONIS IIII.

Commoratio ad confidam Verri inuidiam.

Prosepositio.

A signi interpretatione.

Ultima contentio pars, de frumento aestimato.

tiam incidisse arbitrer: nisi forte id egisti, ut hominibus ne obliuisci quidem rerum tuarum male gestarum liceret. annulo est aureo scriba donatus: et ad eam donationem concio est aduocata, quod erat os tuum, cum videbas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisque suis detraxerant, ut esset unde scriba tuus hoc tuum munus ac beneficium tuetur? quæ porro præfatio tuæ donationis fuit? illa scilicet vetus atque imperatoria? quandoquidem tu in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te prætoris vlla facta est. an illa? quandoquidem tu nulla vnquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti, omnibusque in iisdem flagitijs mecum, et in legatione, et in prætura, et hic in Sicilia versatus es: ob hæc res, quoniam te locupletavi, hoc annulo aureo dono. vera hæc fuisset oratio: non enim iste annulus aureus ab te datus, istum virum, sed hominem locupletem esse declarat, ita eundem annulum ab alio datum, testem virtutis duceremus: abs te donatum, comitem pecuniæ iudicamus. Dictum iudices est de decumano frumento: dictum de empto: extremum et reliquum est de aestimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet commouere, et verò eo magis, quod ad hoc crimen non ingenuosa aliqua defensio, sed improbißima confessio comparatur. nam cum ex S. C. et ex legibus frumentum ei in cellam sumere liceret, idque frumentum senatus ita aestimasset, ternis H-S tritici modium, binis ordeï: iste numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs ternis aestimauit. non est in hoc crimen Hortensi, nisi forte

IN VERREM LIB. III.

191

forte ad hoc meditare, multos sæpe viros bonos, et fortes, et innocentes cum aratoribus, et cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod sumi oporteret, aestimasse, et pecuniam pro frumento abstulisse. scio, quid soleat fieri: scio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in consuetudine bonorum, nunc in istius facti reprehenditur: hoc reprehendo, quod, cum in Sicilia H-S II modius esset, ut istius epistola ad te missa declarat summum H-S ternis, id quod et testimonijs omnibus, et tabulis aratorum planum factum antea est: tum iste pro tritici modijs singulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen est: ut intelligas non ex aestimatione, neque ex ternis denarijs pendere crimen, sed ex coactione anonæ, atque aestimationis. etenim hæc aestimatio nata est iudices initio non ex prætorum, aut consulum, sed ex aratorum atque ciuitatum commodo: nemo enim fuit initio tam impudens, qui cum frumentum deberetur, pecuniam posceret. certe hoc ab aratore primum est profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum vendidisset, aut seruare vellet, aut in eum locum, quo imperabatur, frumentum portare nollet: petiuit in beneficij loco et gratiæ, ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare liceret. ex huiusmodi principio, atque ex liberalitate, atque accommodatione magistratuum, consuetudo aestimationis introducta est. secuti sunt anariores magistratus: qui tamē in auaritia sua non solum viam questus inuenerunt, verum etiam exitum, ac rationem defensionis instituerunt, semper ad vltima, ac difficillima loca apportandum frumentum imperare: ut vecturæ difficultate, ad quam uellent aestimationem peruenirent. in hoc genere facilius est exi-

Occupatio, ex consuetudine.

Inuersio, immodico hoc reprehendo, quod contra consuetudinem fecit.

Ab aestimationis causa.

stimato, quam reprehensio ideo quod eum, qui hoc facit, avarum possumus existimare, crimen in eo constituisse non tam facile possumus: quod videtur concedendum magistratibus nostris esse, ut ijs, quo loco velint, frumentum accipere liceat. itaque hoc est, quod multi fortasse fecerunt, et ita multi, ut ijs, quos innocentissimos meminimus, aut audiimus, non fecerint. quero nunc a te Hortensi, cum viris tandem istius factum collaturus es, cum ijs, credo, qui benignitate adducti per beneficium, et gratiam civitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petisse ab isto aratores, ut, cum h. s. ternis tritici modium vendere non possent, pro singulis modijs ternos denarios dare liceret. an, quoniam hoc non audes dicere, illuc confugies? ne ulla difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse, cuius vecturae? quo ex loco? in quem locumne potarent? Philomelone Ephesum? video, quid inter annonam interesse soleat: video, quot dierum via sit: video Philomelensibus expedire, quanti Ephefi sit frumentum, tantum dare potius in Phrygia, quam Ephesum portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, et legatos mittere. in Sicilia vero quid eiusmodi? Enna mediterranea est maxime, coge, ut ad aquam tibi, id quod summi iuris est, frumentum Ennenses metiantur, vel Flutiam, vel Halesam, vel Catinam, loca inter se maxime diversa: eodem die, quo iusseris, deportabunt, tamen si ne vectura quidem opus est, nam totus quaestus hic iudices aestimationis ex annonae natus est varietate: hoc enim magistratus in provincia assequi potest, ut ibi accipiat, ubi est carissimum. ideo valet ista ratio aestimationis in Asia, valet in Hispania, valet in ijs provinciis, in quibus

Ab enumeratione
causae
sum.

Quaestus
hu-
ius causae.

in quibus unum pretium frumento esse non solet. in Sicilia vero quid cuiusquam meruerat, quo loco daret? neque enim portandum erat: quod quisque vehere iussus esset, ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi vendidisset. quam obrem si quid Hortensi docere vis, aliquid ab isto simile aestimatione, atque a ceteris, esse factum: doceas oportet, aliquo in loco Siciliae, praetore Verre, ternis denarijs tritici modium fuisse. vide, quam tibi defensionem patefecerim, quam mihi in socios, quam remotam ab utilitate reip. quam seivictam a voluntate, atque sententia legis. tu, cum tibi ego frumentum in meis agris, atque in mea civitate, denique cum in ijs locis, in quibus es, versaris, rem geris, provinciam administras, paratus sim dare: angulum mihi aliquem eligas provinciae reconditum ac derelictum? iubeas ibi me metiri, quod portare non expediat? ubi emere non possum? improbum facinus iudices non ferendum. nemini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam vindicatum. tamen ego hoc, quod ferri nego posse, Verri iudices concedo, et largior. si villo in loco eius provinciae frumentum tanti fuit, quanti iste aestimavit: hoc crimen in istum reum valere oportere non arbitror. verum enimvero, cum esset h. s. binis, aut etiam ternis quibusvis in locis provinciae, duodenos sestertios exegisti. si mihi tecum neque de annonae, neque de aestimatione tua potest esse controversia, quid sedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniae conciliatae videntur adversum leges, adversum rem publicam cum maxima sociorum iniuria, an vero id recte, ordine, et reipublicae sine cuiusquam iniuria factum esse defendes? cum tibi senatus ex aerario pecuniam promississet, et singulos tibi denarios adnumerasset,

A dissimili.

Rei indignitatem
exag-
gerat.

Percussione.

Sermocina-
tione turpem
æstimationē
demonstrat.

Indignitatem
facti auget
ab aratorum
detrimentis.

set, quos tu pro singulis modijs aratorib. solueres: quid
facere debuisti? si, quod L. Piso ille frugi, qui legē de pe-
cunijs repetundis primus tulit: cum emisisses, quanti esset,
quod superaret pecuniæ, retulisses: si, ut ambitiosi ho-
mines, aut benigni: cū pluris senatus æstimasset, quā
quanti esset annona, ex senatus æstimatione, non ex an-
nonæ ratione soluisses. sin, ut pleriq; faciūt, in quo etiā
erat aliquis quæstus, sed is honestus atq; concessus, fru-
mentum, quoniam vilius erat, ne emisisses: sumpsisisses id
nummorum, quod tibi senatus cellæ nomine concesserat.
hoc verò quid est? quam habet rationē, nō quære æqui-
tatis, sed ipsius improbitatis, atq; impudētiæ? neq; enim
est ferē quicquā, quod homines palām facere audeant
in magistratu, quamuis improbi, quin eius facti si non
bonam, at aliquam rationem asserre soleant. hoc quid
est? venit prætor: frumentū, inquit, me abs te emere o-
portet optime. modū denario: benignē ac liberaliter:
nam ego tribus H-S nō possum vendere. mihi frumen-
to non opus est: nummos volo. non sperauerā, inquit a-
rator, me ad denarios peruenturū: sed, si ita necesse est,
quanti frumentū sit, cōsidera. video esse binis H-S. qd
ergo à me tibi nummorum dari potest, cum senatus ti-
bi quaternos nummos dederit? quid poscit, attendite: et
vos quæso simul iudices, æquitatem prætoris atten-
dite. quaternos H-S, quos mihi senatus decreuit, & ex
ærario dedit, ego habeo, & in cistam transferam ex fi-
sco. quid postea? quid? pro singulis modijs, quos tibi im-
pero, tu mihi octonos H-S dato: qua ratione? quid quæ-
ris rationē, non tantā rationē res habet. quantā utilita-
tē atq; prædā. dic, inquit ille, planius. senatus te voluit
mihi nūmos dare, me tibi frumentū metiri: tu eos num-
mos,

mos, quos mihi senatus dari voluit, ipse habebis? à me,
cui singulos denarios dari oportuit, binos auferis? &
huic prædæ, ac direptionis cellæ nomen imponis? hæc
deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te præto-
re, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur? nam
quid esse reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non
modò frumentū omne amittere, sed etiam omne instru-
mentum uēdere cogeretur? quò enim se verteret, nō ha-
bebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueni-
ret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quan-
tum voluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, em-
ptoq; frumento aut nihil datum, aut tantū datum, quan-
tum reliqui scriba secerat, aut vltro etiam, id quod di-
dicistis, ablatū, cogantur etiam nummi ab aratore. quo
modo? quo iure? quo exemplo? nam cū fructus diripie-
bantur aratorum, atque omni lacerabantur iniuria:
videbatur id perdere arator, quod aratro ipse quæsi-
set, in quo elaborasset, quod agri, segetesq; extulissent.
quibus iniurijs grauissimis, tamen illud erat miserū so-
latium, quòd id perdere videbatur, quod alio præto-
re, eodem ex agro reparare posset. nummos verò ut da-
ret arator, quos non aratro, ac manu quærit: boues,
& aratrum ipsum, & omne instrumentum vendat, ne-
cesse est. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in
nummis: habet idem in vrbanijs prædijs. nam cum ara-
tori onus aliquod imponitur: non hominis, si quæ sunt
præterea, facultates, sed arationis ipsius vis, ac ratio cō-
sideranda est, quid ea sustinere, quid pati, quid efficere
possit, ac debeat, quanquam illi quoq; sunt homines ab
istò omni ratione exinaniti ac perditit: tamen hoc vobis
est statuendum, quid aratorem ipsum arationis nomi-

Consuetudinē
ne, nullo ius-
re, nullo ex-
emplo, faciā
ostendit.

Ab effectis.
Non nummi,
sed frumenta
aratione
quærantur.

Oratio gra-
tiam ascen-
dens, ad ara-
torum ex-
aggerandas
calamitates.

A comparas-
tione malo-
rum: & a res-
tibus.

* al. prudens.

Ab æquo.

ne muneris in remp. fungi, ac sustinere velitis, imponi-
tis decumis: patiuntur alteras: temporibus vestris ser-
uiend. imputant. dent emptum præterea, dabunt, si vo-
letis. hæc quàm sint graui, & quid his rebus detractis
possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo
vos ex vestris reb. rusticis cōiectura assequi posse. addi-
te nunc eodem istius edicta, instituta, iniurias: addite A-
pronij, Veneriorumq; seruorum in agro decumano re-
gna ac rapinas: quanquā hæc omitto: de cella loquor.
placeatne vobis in cellam magistratibus nostris fru-
mentum Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid
iniquius? atqui hoc scitote aratoribus hoc prætor o-
ptandum, ac petendum fuisse. Sositenus est Entellinus,
homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis:
cuius verba audistis: qui ad hoc iudicium legatus publi-
cè cum Artemone, & Menisco, primarijs viris, missus
est. is cum in senatu Entellino multa mecum de istius
iniurijs ageret, hoc dixit, si hoc de cella, atq; hac æsti-
matione cōcederetur, velle Siculos senatui polliceri fru-
mentum in cellam gratis, ne posthac tantas pecunijs
magistratib. nostris decerneremus. perspicere vos cer-
to scio, Siculis quantopere hoc expediat, nō ad æquita-
tis conditionem, sed ad minima malorum eligenda. nam
qui mille modium Verri suæ partis in cellam gratis de-
disset, duo millia nummum aut summum tria dedisset:
idem nunc pro eodem numero frumētī H. S. VIII. mil-
lia dare coactus est. hoc arator assequi per triennij cer-
to fructu suo nō potuit: vendiderit instrumentū, neces-
se est. quod si hoc munus, & vectigal aratorum tolerare,
hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo R. ferat po-
tius, quàm nostris magistratib. magna est pecunia, ma-
gnum

gnum præclarumq; vectigal: si modò id salua prouin-
cia, si sine iniuria sociorum percipere possitis, nihil de-
trabo. magistratibus tantundem deit in cellam, quan-
tum semper datum est, quod præterea Verres imperat,
id, si facere non possunt, recusent: si possunt, populi R.
potius hoc sit vectigal, quàm præda prætoris. deinde
tur in vno genere solo frumenti ista æstimatio constitui-
tur: si est æqua, & ferenda, populo R. Sicilia decumas
det, pro singulis tritici modijs ternos denarios: sibi ha-
beat frumentum. data tibi pecunia est Verres: vna, qua
frumentum tibi emeris in cellam: altera, qua frumentū
emeris à ciuitatibus, quod Romā miteres. tibi datam A pecuniæ
pecuniam domi retines: & præterea pecuniam perma-
gnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumento, quod
ad populum R. perlinet: exige eadem æstimatione pec-
uniam à ciuitatibus, & refer quam accepisti: tum refer-
tius erit ærarium populi R. quàm vnquam fuit. at e-
nim istam rem in publico frumento Sicilia non ferret,
hanc rem in meo frumēto tulit. proinde quasi aut æqui
er sit ista æstimatio in tuo, quàm in populi R. cōmodo:
aut ea res, quàm ego dico, & ea, quam tu fecisti, inter se
genere iniuriæ, nō magnitudine pecuniæ differant. ve-
rum istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt. vt
omnia remittantur: vt omnibus iniurijs, & calamita-
tibus, quas te prætor tulerunt, in posterum liberen-
tur, ista se cellam, atq; istam æstimationem negant vllō
modo ferre posse. multa Sophocles Agrigentinus apud
Cn. Pompeij consulē nuper homo disertissimus, & om-
ni doctrina & virtute ornatissimus, pro tota Sicilia
de aratorū miserijs grauiter ac copiose dixisse, ac de-
plorasse dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant (nā ma-
gno

magnitudinē

Ex minore.

A dissimila-
bus.

A testimo-
nio.

ACTIONIS IIII.

Subiectio. gno conuentu acta res est) indignissimum videbatur: quia in re senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisset, largè liberaliterq; aestimasset, in ea re prædari prætorem, bonis eueri aratores, & id non modò fieri, sed ita fieri, quasi liceat, concessumq; sit. quid ad hæc Hortensius? falsum esse crimen? hoc nunquam dicet. non magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? qui est hoc? utrum crimini defensio, an comitatus exilio quaeritur? tu in hac rep. atque in hac hominum libidine, & ut adhuc habuit se status iudiciorum, etià licentia, non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuit, sed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, rectè factū esse defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa, cur in hoc vno crimine isto genere defensionis vteris? sunt quædā omnino in te singularia, quæ in nullum alium hominem dici, neque conuenire possunt: quædam tibi cum multis communia. ergo ut omittam tuos peculatus, ut ob ius dicendum pecunias acceptas, ut eiusmodi cetera, quæ forsitan alij quoque etiam fecerint: illud, in quo te grauissimè accusauī, quod ob iudicandam rem pecuniam accepisses, eadem ista ratione defendes, fecisse alios? ut ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo: potius enim, te damnato, ceteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij, quod audacissime fecerunt, rectè fecisse existimentur. ludent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna deniq; iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra Oceanum iam nullus est, neq;

Vitium defensionis ostendit: alioquin exemplum male facta defendere, petere principium est.

IN VERREM LIB. III. 195

neq; tam longinquus, neq; tam reconditus, quò nō per hæc tempora nostrorum hominum libido, iniquitasq; peruasit: sustinere iam populus R. omnium nationum non vim, non arma, non bellum, sed luctum, lacrymas, querimonias non potest. in eiusmodi re ac moribus, si is, qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitijs tenebitur, alios eadem fecisse dicet: illi exempla non decrunt, reip. salus decrit, si improbum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. placent vobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari, quod restat, ut per hæc tempora tractatos videtis? cur hæc à me opera cōsumitur? quid sedetis? cur nō in media oratione mea cōsurgitis, atq; disceditis? vultis aut istorum audacias, ac libidines aliqua ex parte refecare? desinite dubitare, utrum sit vitilius, propter multos improbos vni parcere, an vnius improbi supplicio multorum improbitatem coercere, tametsi quæ ista sunt exempla multorum? nā cum in causa tanta, cum in crimine maximo dici à defensore ceptum est, factitatu esse aliquid: expectat is, qui audiunt, exempla ex vetere memoria & monumentis ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis, hæc plurimum solent & auctoritatis habere ad probandum, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi & Catores, & Lælios commemorabis? & eos fecisse idē dicetis? quamuis res non placeat, tamen contra hominum auctoritatem pugnare non potero, an, cum eos non poteris proferre, hos recentes, Q. Catulū patrē, C. Mariū, Q. Scaeuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerunt, magna est hominum auctoritas, & tanta,

Communicatio, quæ cum iudicibus deliberat.

Locus communis, de uis & ratione exemplorum

ACTIONIS IIII.

Ex contrarijs.

Contrarijs exemplis refellit.

Occupat et refellit a Sacilie dignitate, & exemplis.

Et tanta, ut etiam delicti suspicionem tegere possit. non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerunt, vllum auctorem istius estimationis. quo me igitur, aut ad quæ exemplare uocas? ab illis hominibus, qui tum versati sunt in reip. cum & optimi mores erant, & hominum existimatio grauis habebatur, & iudicia seueria fiebant, ad hanc hominum licentiam, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exempli populus R. statui putat oportere, ab ijs tu defensionis exempla queris? non fugio ne hos quidem mores, dummodo ex his ea, quæ probat populus R. exempla, non ea quæ condemnant, sequamur. non circumspectiam, non queram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilius, Q. Catulum, qui tanta auctoritate sunt, tantis rebus gestis, ut in illo antiquorum & clarissimorum hominum, de quibus antea dixi, numero reponatur. exempla quærimus, & ea non antiqua. modo vterque horum exercitum habuit. quære Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. itane verò? Q. Catulus frumento est usus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quin quemcumque exercitui cum præesset, & ista ratione innumerabilem pecuniam facere posset, non statuit sibi quicquam licere, quod non patrem suum, non auum Q. Metellum facere vidisset: C. Verres reperietur, qui, quod expedit, id licere dicet? quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorum exemplo se fecisse defendat? at in Sicilia factitatum est. quæ est ista conditio Siciliæ? cur, quæ optimo iure propter uetustatē, fidelitatē, propinquitatem esse debet, huic præcipua lex iniuriæ definitur? sed in ista ipsa Sicilia non queram exemplum foris, hoc ipso exemplo utar exemplis, C. Marcelle te appello: Siciliæ provincie,

IN VERREM LIB. III.

196

idneia, cum esses pro cōsule, præfuisi: num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neque ego hoc in tua laude pono. alia tua sunt facta, atque consilia summa laude digna, quibus illa tu provinciā afflictam, & perditam existi, atque recreasti. nam hoc de cella ante ne Lepidus quidē fecerat, cui tu successisti. quæ sunt tibi igitur exempla in Sicilia cellæ, si hoc crimen non modo Marcelli factū sed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonium estimationem frumenti, exacti enemque pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit, ad M. Antonij: hoc enim mihi significasse, et anuisse visus est. ex omnibus ne igitur populi Ro. prætoribus, consulibus, Imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius unum improbiſsimū factū, quod imitare & hic vtrū mihi difficile est dicere, an his existimare, ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse, ut multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbiſſima voluisse Antonium imitari, quā si posset, defendere, nihil in vita se M. Antonio simile fecisset homines in iudicijs ad crimē defendendū, non quid fecerit quispiā, proferre solent, sed quid probant. Antonium, cum multa contra sociorum salutem, multa contra vtilitatem provinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppressit. tu mihi, quasi eius omnia facta, atque consilia senatus populusque Rom. iudices comprobarent, ita Antonij exemplo istius audaciam defendis. at idem fecit Sacerdos, hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus, si eodem cōsilio fecerit. nam genus estimationis ipsum a me nunquam est reprehensum: sed eius æquitas aratorum commodo, & voluntate perpenditur. non potest reprehenda-

al. innuisse.

Locus eodem in iudicijs

A senatus auctoritate

A dissimili,

a1.H.8 XIII

A tempore.

b a1.annonæ

A dissimilitu-
dine.

prehendi illa æstimatio, quæ aratori non modò incommoda nō est, sed etiam grata est. Sacerdos, ut in prouinciam venit, frumentum in cellam imperauit. cum esset ante nouum tritici mod. H. S. XV, petiuerunt ab eo ciuitates ut æstimaret, remissior aliquāto eius fuit æstimatio, quā annona: nam æstimauit denarijs III. vides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? eodē tempore Antonius III denarijs æstimauit post messē, summa in vilitate, cū aratores frumentum dare gratis malebant: et aiebat, se tantidem æstimasse, quanti Sacerdotem: neq; mētiēbatur, sed eadem ista æstimatione alter subleuarat aratores, alter euerterat. quod nisi omnis frumenti ratio ex temporibus esset, et annona, non ex numero, neque ex summa consideranda: nunquam tam grati hi se sequimodij. Q. Hortensij fuissent: quos tu cum ad mensuræ, tam exiguā rationem populo R. in capita descripsisses, gratissimū omnibus fecisti: caritas enim annonæ faciebat ut istuc, quod re paruum videbatur, tempore magnum videretur. idem istuc, si in vilitate populo Ro. largiri voluisses, derisum tuum beneficium esset, atq; contemptū, noli igitur dicere istum idem fecisse, quod Sacerdotem, quoniam non eo tempore, neque simili fecit anno. dicito potius, quoniam habes auctorem idoneum: quod Antonius vno aduentu, et vix mēstruis cibarijs fecerit, id istum per triennium fecisse: et istius innocentiam M. Antonij factō, atq; autoritate defendito. nam de Sexto quidē Peduceo, fortissimo, atq; innocētissimo viro, quid dicitis? de quo quis vnquam arator questus est? aut quā non ad hoc tempus innocentissimam omnium, diligentissimamq;

lissimamq; præturam illius hominis existimauit? benicio prouinciā obtinuit, cum alter annus in vilitate, alter in summa caritate fuerit: num aut in vilitate nummum arator quisquam dedit, aut in caritate de æstimatione frumenti questus est? at vberiora cibaria facta sunt caritate. credo: neq; id est nouum, neq; reprehendē dum. modò C. Sentium vidimus, hominem vetere illa, ac singulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quam ob rem nō ego inuideo tuis commodis, si qua ad te lege venerunt: iniuriā queror: improbitatem arguo: auaritiā in crimen, et in iudicium voco. quod si suspiciones iniicere voletis, ad plures homines, et ad plures prouincias crimen hoc pertinere: non ego istam defensionem vestrā pertimescam, sed me omnium prouinciarum defensorem esse profitebor: etenim hoc dico, et magna voce dico: vbiq; hoc factum est, improbè factum est: quicunq; hoc fecit, supplicio dignus est. nam per deos immortales videte iudices, et prospicite animis, quid futurum sit. multi magnas pecunias ab iniūtis ciuitatibus, atq; ab iniūtis aratoribus, ista ratione, cellæ nomine, coegerūt: omnino ego neminem video, præter istū: sed do hoc vobis, et cōcedo, esse multos, in hoc homine rem adductam in iudicium videtis: quid facere potestis? vtrum, cum iudices sitis de pecunia captā, conciliata, tantā pecuniā captā negligere: an, cum lex sociorū causa rogata sit, sociorum querimonia non audire? verum hoc quoq; vobis remitto: negligite præterita, si vultis: sed, ne reliquas spes turbetis, atq; omnes prouincias eueratis, id prouideat: ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus, atq;

Cōmoda les-
gitima ab im-
probitate dis-
tinguit.

À iudicium of-
ficio & iudi-
ciorum fine.

angustijs

ACTIONIS IIII.

A periculis
consequentibus,
& demeritis.

Voluntati hominum,
aliquid
mittere, per
ticulosum.

angustijs vti solebat, auctoritate uestra uia patefaciatis
illustrem atq; lata. nam si hoc probatis, et si hoc licere,
pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod ad
huc nemo nisi improbiſſimus fecit, posthac nemo nisi
stultissimus non faciet. improbi sunt, qui pecunias contra
leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatum est, praeter-
mittunt deinde iudices videte, quam infinita sitis homi-
nibus licentiam pecuniarum erip: edarum daturi, si, ter-
nos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, de-
nos deniq; aut videnos coget alius: quae erit reprehensionem
in quo primum iniuriae gradu resistere incipiet seueritas
iudicis: quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus?
et in quo primum aestimationis iniquitas, atq; improbitas
reprehendatur: non enim a vobis summa, sed genus
aestimationis est comprobatum: neque hoc potestis iudicare
ternis denariis aestimare licere: ubi enim semel ab annonae
ratione, et ab aratorum voluntate res ad praetoris libidinem
translata est, non est iam lege atque in officio, sed in
voluntate hominum atq; auaritia positus modus aestimandi.
quapropter si vos semel in iudicando finem aequitatis, et
legis transferitis, scitote vos nullum ceteris in aestimando
fidem improbitati, et auaritiae reliquisse. videte igitur,
quam multa simul a vobis postulentur. absoluite eum,
qui se fateatur maximas pecunias cum summa sociorum iniuria
cepisse. non satis sunt alij quoq; complures, qui idem
fecerint. absoluite etiam illos, si qui sunt: ut vno iudicio
quamplurimos improbos liberetis. ne id quidem satis est.
facite, ut ceteris posthac id liceat. licebit. at hoc parum
est, permitte, ut liceat: quanti quisq; velit, tanti aestimet.
aestimabit, videtis iam profecto iudices, hac aestima-
tione

IN VERREM LIB. III.

198

tione a vobis comprobata, neq; modum posthac auaritiae
tutusquam, neq; poenam improbitatis futuram. quas ob
res, quid agis Hortensi? consul es designatus: provinciam
sortitus es: de aestimatione cum dices frumeti, sic te audie-
mus, quasi id, quod ab isto recte factum esse defendes, te
facturum proficere, et quasi, quod isti licitum esse dices,
vehementer cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est,
quod putetis quinquam posthac commissurum, ut de pe-
cunijs repetundis condemnari possit: quantam enim
quisq; concupierit pecuniam, tantam licebit per cellae no-
men aestimationis magnitudine consequatur. at enim est
quiddam, quod etiam si palam in defendendo non dicit
Hortensius, tamen ita dicit, ut vos id suspicari, et cogi-
tare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, per-
tinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in provin-
cijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquan-
do arbitrentur. praecarios vero existimas iudices nos
habere, quos alienis peccatis concessuros putes, quo faci-
lius ipsis peccare liceat. ergo id volumus populum R.
id provincias, id socios, nationesq; exterarum existimare,
si senatores iudicent, hoc certe vnum genus infinitae
pecuniae per summam iniuriam cogenda: nullo modo
posse reprehendi quod si ita est: quid possumus contra
illum praetorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui
remp. stare negat posse, ut ad equestrem ordinem iudi-
cia referantur: quod si ille hoc vnum agitare coeperit,
esse aliquod genus cogenda pecuniae senatorum commu-
ne, et iam prope concessum ordini, quo genere ab so-
cijs maxima pecunia per summam iniuriam auferatur,
neq; ullo modo senatorijs iudicijs reprehendi posse, idq;
equester ordo iudicaret, nunquam esse commissum:

Terret Hortensium

Occupatio: quam diluit a Senatorum dignitate & aequitate.

C 2

quis

Optatio, ad
crimen con-
firmandum.

Iniqua & im-
pudens de-
fensio.

A magnitu-
dine rapinae.

Conclusio
per commissam
rationem &
enumeratio-
nem.

quis obstat? quis erit tam cupidus vestri, tam fautor or-
dinis, qui de transferendis iudicijs possit recusare? atq;
vltimam posset aliqua ratione hoc crimen, quamuis fal-
sa, modò humana atq; vfitata, defendere. minore peri-
culo vestro, minore periculo prouinciarum omnium
iudicaretis. negaret hic aestimatione se vsum. vos id cre-
didisse homini, non factum comprobasse videremini.
nullo modo negare potest: urgetur à tota Sicilia: nemo
est ex tanto numero aratorum, à quo pecunia cellae nomi-
ne non sit exacta, vellem etiam hoc posset dicere, nihil
ad se istam rationem pertinere, per quaestores rem fru-
mentariam esse administratam. ne id quidem ei licebit
dicere: propterea quòd ipsis literae recitantur ad ciui-
tates de ternis denarijs missae. quae est igitur defensor
feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellae no-
mine: sed hoc mihi licuit: vobis, si prospicitis, licebit.
periculosum prouincijs, genus iniuriae confirmari iu-
dicio. perniciosum nostro ordini, populum Ro. existi-
mare, non posse eos homines, qui ipsi legibus tenean-
tur, leges in iudicando religiosè defendere. atq; isto prae-
tore iudices non solum aestimandi frumenti modus non
fuit, sed ne imperandi quidem: neque enim id, quod
debeabatur, sed quātū commodum fuit, imperauit. sum-
mam facia vobis ex publicis literis, & testimonijs ciui-
tatum frumenti in cellam imperati: reperiatis quinq;ue
tanto iudices amplius istum, quàm quantum ei in cel-
lam sumere licitum sit, ciuitatibus imperasse, quid ad
hanc impudentiam addi potest, si & aestimauit tanti,
vt homines ferre nō possent, & tanto plus, quàm erat
ei concessum legibus, imperauit: quapropter, cognita
tota re frumentaria iudices, iam facillimè perspicere
potestis,

potestis, amissam esse populo Ro. Siciliam, fructuosissi-
mam atq; opportunissimam prouinciam, nisi eam vos
istius damnatione recuperatis: quid est enim Sicilia, si
ei agri cultionem sustuleris, & si aratorum numerum
ac nomen extinxeris? quid enim potest esse in calamita-
te residui, quod non ad miseros aratores isto praeto-
re per summam iniuriam ignominiamq; peruenierit?
quibus, cum decumas dare deberent, * vix ipsis decu-
mae relictæ sunt: cum pecunia deberetur, soluta non est:
cum optima aestimatione senatus frumentum eos in cel-
lam dare voluisset, etiam instrumenta agrorum vende-
re coacti sunt, dixi iam antea iudices, vt has omnes ini-
urias tollatis, tamen ipsam rationem arandi spe ma-
gis, & iucunditate quadam, quàm fructu, atque emo-
lumento, teneri: etenim ad incertum casum, & euentū
certus quotannis labor, & certus sumptus impendi-
tur. annona porro pretium, nisi in calamitate fructu-
um, non habet, si autem ubertas in percipiendis fructi-
bus fuit, consequitur vilitas in vendendis: vt aut ma-
le vendendū intelligas, si processit: aut male perceptos
fructus, si rectè licet vendere. tota autem res rusticae
eiusmodi sunt, vt eas non ratio, neque labor, sed res in-
certissima, uenti, tempestatesq; moderentur, hinc cum
vna decumae lege & conditione trahantur, altera no-
uis institutis, propter annonae rationem, imperentur:
ematur praeterea frumentū quotannis publice: postre-
mò etiam in cellam magistratibus, & legatis imperetur:
quid aut quantum praeterea est, quod aut liberum
possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suo-
rum fructuum, aut in ipsis fructibus solutum? quòd si
haec feruntur omnia: si vobis potius, ac populo Roma

* al. uix ipsi

Ab incerto
euentu rustici
ci laboris.

ACTIONIS IIII

Enumeratio. nō, quā sibi, & suis cōmodis, opera, sumptu, labore deseruiunt; etiāne hēc noua debent edicta, & imperia prætōrum, & Apronij dominationem, & Veneriorum seruorum furta rapinasq; perferre etiāne frumentum pro empto gratis dare? etiāne, in cellam cum cupiant gratis dare vltro, pecuniam grandem dare? etiāne hęc tota detrimenta, atq; damna cum maximis iniurijs, contumelijsq; perferre itaq; hęc iudices, quę pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes, tota Sicilia desertas, atq; à dominis relictas esse cognoscitis: neq; quicquam aliud agitur hoc iudicio, nisi ut antiquissimi socij, fidelissimiq; Siculi, coloni populi R. atq; aratores, vestra seueritate & diligentia, me duct atq; auctore, in agros atq; in sedes suas reuertantur.

ACTIO.

ACTIONIS V IN

C. VERREM LIB. IIII.

ORATIO IX.

De signis ablatis.

VENIO nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium: ut amici eius, morbum et insaniam: ut Siculi latrocinia. ego quo nomine appellem, nescio. rem vobis proponam: vos eam suo, non nominis pōdere penditote. genus ipsum prius cognoscite iudices: deinde fortasse non magnopere quaeritis, quo nomine appellandum putatis. Nego in Sicilia tota, tam locuplete, tam vetere provincia: tot oppidis, tot familijs, tam copiosis, vllum argenteum vas, vllum Corinthium aut Deliacū fuisse: nego vllum gemmam, aut margaritam fuisse, aut quicquid ex auro, aut ebore factum, signum vllum aeneum, marmoreum, eburneum: nego vllum picturam, neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quaesierit, inspexerit: quod placitum sit, abstulerit. magnum videor dicere, at tendite, etiam quemadmodum dicam: non enim verbi, neque criminis causa augendi complector omnia. cum dico nihil istum eiusmodi rerum in tota provincia reliquisse: latine me scitote, non accusatorie loqui. etiam planius: nihil in aedibus cuiusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem Romanum deniq; nihil istum, quod ad oculos, animūque acciderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque sacri tota in Sicilia reliquisse. vnde igitur potius incipiam, quā ab ea ciuitate, quę tibi vna in amore, atque

Hac actione, signorum & rerum pretiosarum, furta rapinasq; peractas orator. Exordia caret, ac peccatore: nam statim rem ipsam aggreditur, quo nomine appellanda ut quibus, proposita acriter, & amplē per enumerationem, cū verbi repetitione.

Latine, id est planē, educte, proprie.

ACTIONIS V.

Ex minore.

Primū exem-
plum à Ma-
mertinis.

Cupidinis si-
gnum descri-
bit.

Hercules
Myronis.

* al. arulæ.

in delicijs fuit? aut ex quo potius numero, quā ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequuntur: cum apud tuos Mamertinos inuenire improbiſſima ratione eſſe prædatus. Caius Heius eſt Mamertinus, (omnes hoc mihi facile concedent, qui Meſſanam acceſſerunt) omnibus rebus in illa ciuitate orna- tiſſimus. huius domus eſt vel optima Meſſanæ, notiſſima quidem certè, & noſtris hominibus apertiſſima: maximèque hoſpitalis. ea domus ante aduentum iſtius ſic ornata fuit, vt vrbi quoque eſſet ornamento: nam i- pſa Meſſana, quæ ſitu, mœnibus, portuq; ornata ſit, ab ijs rebus, quibus iſte delectatur, ſanè vacua atque nu- da eſt. erat apud Heium ſacrarium cum magna dig- nitate in ædibus, à maioribus traditum, per antiquum: in quo ſigna pulcherrima quatuor, ſummo artificio, ſum- ma nobilitate, quæ non modò iſtum, hominem ingenio ſum atq; intelligentem, verum etiam quamuis noſtrum, quos iſte idiotas appellat, delectare poſſent: vnum Cupi- dinis marmoreum, Praxitelis. nimirū didici etiam, dum in iſtum inquirō, artificum nomina. idem opinor arti- fex eiſdem modi Cupidinē fecit illū, qui eſt Theſpijs: propter quē Theſpiæ viſuntur: nam alia viſendi cauſſa nulla eſt. itaq; ille Luc. Mumius, cum Theſpijs ea, quæ ad eadem Felicitatis ſunt, ceteraq; profana ex illo oppi- do ſigna tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod erat coſecratus, non attigit. verum vt ad illud ſacrari- um redeam: ſignum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore: ex altera parte Hercules egregiè factus ex ære. is dicebatur eſſe Myronis, vt opinor, & certè. itē ante hoſce deos erant tabulæ quæ cuius ſacrarij reli- gionem

IN VERREM LIB. IIII.

201

gionem ſignificare poſſent. erāt enea præterea duo ſi- gna non maxima, verum eximia venuſtate, virginali ha- bitu atque veſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athenienſium virginum reposita in capitibus ſu- ſtinebant. Canephora ipſe vocabantur. ſed earum arti- ficem, quem quēmnam? rectè admones: Polycleſtū eſſe dicebant. Meſſanam vt quisq; noſtrum uenerat, hæc vi- ſere ſolebat: omnibus hæc ad viſendum patebant quo- tidie. domus erat non domino magis ornamento, quā ciuitati. C. Claudius, cuius ædilitatem magnificentiſſi- mam ſcimus fuiſſe, vſus eſt hoc Cupidine tandiu, dū fo- rum dijs immortalibus, populoq; R. habuit ornatum: & cum eſſet hoſtes Heiorum, Mamertini autem po- puli patronus, vt illis benignis vſus eſt ad commodan- dum, ſic ipſe diligens fuit ad reportandum, nuper homi- nes nobiles eiſmodi, iudices: ecquid dico, nuper? immo verò modò, ac planè paulo antè vidimus, qui forum, ac basilicas non ſpolijs prouinciariū, ſed ornamentis ami- corum, cōmodis hoſpium, non furtis nocentium orna- rent: qui tamē ſigna, atq; ornāmēta ſua cuiq; reddebāt, non ablata ex vrbibus ſociorū, quadridui cauſſa, per ſi- mulationem ædilitatis, domū deinde, atq; ad ſuas villas auſerebant hæc omnia, quæ dixi, ſigna, iudices, ab He- io de ſacrario Verres abſtulit: nullum inquam horū re- liquit, neque aliud vllum tamen, præter vnum perue- tus ligneum, Bonam fortunā, vt opinor, eam iſte domi- ſue habere noluit. prò deūm hominumq; fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ, dico, ſigna, antequam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſa- nam cum imperio venit, quin viderit, tot prætores, tot conſules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fue- runt:

Canephora,
Polyclēti.
Diſſimula-
tio ſiue dubi-
tatio.

Contrarijs
exemplis
ampliſſimas

Commodis
id eſt, rebus
commodato
acceptis.

Exclamatio
indignantis.

Collatio pœ
repetitionem

ACTIONIS V.

runt: tot homines cuiusq; modi: nō loquor de integris, innocentibus, religiosis: tot cupidi, tot improbi, tot audaces: quorum nemo sibi tā vehemens, tā potens, tam nobilis visus est, qui ex illo sacrario quicquā poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubiq; erit pulcherrimum, auferet: nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domos locupletissimas, domus istius vna capiet: siccirco nemo superiorū attigit, vt iste tolleret? ideo C. Claudius Pulcher retulit, vt C. Verres posset auferre: at nō requirebat ille Cupido lenonis domū, ac meretriciam disciplinam: facile ille sacrario patrio cōtimebatur. Heio se à maioribus relictum esse sciebat: ad hereditatem sacrorum non querebat meretricis heredem. sed quid ego tam vehementer inuehor? verbo iam vno repellar. enī, inquit. o dii immortales præclaram defensionem. mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus. qui omnia signa, tabulas pictas, omne argētum, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquam relinqueret. hæc enim mihi ad omnia defensio patefieri videtur, emisse. primum, si id, quod vis, tibi ego cōcedam, vt emeris: quoniam in toto hoc genere hac vna defensione vsurus es: quero, cuiusmodi tui iudicia Romæ putaris esse, si tibi hoc quenquam cōcessurum putasti, te in prætura, ac imperio tot res, tam pretiosas, omnes deniq; res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemisse? videte maiorum diligentiam: qui nihil dum etiam istiusmodi suspicabantur, verumtamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterāt, prouidebant. neminē, qui cum potestate, aut legatione in prouinciā esset profectus, tam amentē fore putarunt, vt emeret argentū: dabatur enim de publico, ut uestem præbeatur

Occupatio
cum excla-
matione Iro-
nica,

Refellit ab
dominum ius-
dicio,

A more ma-
iorum & le-
gibus non li-
cuisse emere,

IN VERREM LIB. IIII. 202

bebatur enim legibus: mancipium putauerunt: quo et omnes vtuntur, et non præbetur à populo. sanxerunt, ne quis emeret mācipiū, nisi in demortui locum. si quis Romæ esset demortuus: immo, si quis ibidem: non enim te instruere domum tuā voluerunt: in prouincia, sed illum vsus prouinciæ supplere. quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerent? hæc iudices, quod putabant ereptionem esse, non emptionem, cum venditori suo arbitrari vendere non liceret in prouincijs, intelligebāt, si is, qui esset cum imperio ac potestate, quod apud quenq; esset, emere vellet, idq; ei liceret: fore, vti, quod quisq; vellet, siue esset venale, siue nō esset, quāti vellet, auferret. dicit aliquis: noli isto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiq; religionis rationē exquirere: concede, vt impune emerit, modò vt bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. sic agam. si quid venale habuit Heius: si id, quanti aestimabat, tanti vendidit. desino quærere, cur emeris. quid igitur nobis faciundum est? num argumentis vtendum in re eiusmodi? quærendum est credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tanta difficultas cum rei nummarie tenuerit, tanta egestas, tanta vis oppreserit, vt sacrarium suum spoliaret, vt deos patrios venderet. at hominem video auctionem fecisse nullam, vendidisse præter fructus suos nihil unquam: non modò in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia, tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent, venditurum non fuisse. quid, si magnitudine pecunie persuasum est ei? verisimilie non est.

A legis inter-
pretatione,

Occupatio,
ad secundam
refutationis
gradū, non e-
misit: quæ tra-
dit ex causa
lis & alijs
cōiecturis lo-
cis, per enu-
merationem,

Occupat &
diluit.

ACTIONIS V.

a Praxiteli
pro Praxite-
lis, uetustē,
Salsum,

Proverbis.

est, ut ille, homo tam locuples, tam honestus, religionē
sue monumentisq; maiorum pecuniam anteponeret.
sunt ista: veruntamen abducuntur homines nonnun-
quam etiam ab institutis suis magnitudine pecunie. vi-
deamus, quanta ista pecunia fuit, quæ potuerit Heium,
hominem maximē locupletem, minimē auarum, ab hu-
manitate et pietate, ab religione deducere, ita iussisti,
opinor, ipsum in tabulas referre: hæc omnia signa Pra-
xiteli, Myronis, Polycleti, H-S VI mil. et D Verri vē-
dita sunt. Recita. Ex tabulis. Iuuat me, hæc præclara no-
mina artificum, quæ isti ad cælum ferunt, Verri æsti-
matione sic concidisse. Cupidinē Praxiteli H-S MDC.
profecto hinc natum est: Malo emere, quàm rogare. di-
cet aliquis: quid? tu ista permagno æstimas? ego verò
ad meam rationem, vsumq; non æstimo: veruntamen
à vobis ita arbitror spectari oportere, quanti hæc eo-
rum iudicio, qui studiosi sunt harum rerum, æstimen-
tur: quanti venire soleant: quanti hæc ipsa, si palam
libereq; venirent, venire possent: denique ipse Verres
quanti æstimet. nunquā enim, si denarijs quadringentis
Cupidinem illum putasset, cōmisset, ut propter eū in
sermonem hominum, atq; in tantam vituperationē ve-
niret. quis vestrum igitur nescit, quanti hæc æstimen-
tur? in auctione signū nō æneum nō magnū H-S CXX
millibus venire nō vidimus? quid, si uelim nominare ho-
mines, qui aut non minoris, aut etiam pluris emerint:
nōne possum? etenim qui modus est in his rebus cupi-
ditatis, idem est æstimationis: difficile est enim finē fa-
cere pretio, nisi libidini feceris. video igitur Heiū neq;
volūtate, neq; difficultate aliqua temporis, neq; magni-
tudine pecunie adductum esse, ut hæc signa vēderet,
teq;

IN VERREM LIB. IIII. 203

teq; ista simulatione emptionis, ui, metu, imperio, fasci-
bus ab homine eo, quem vnā cum ceteris socijs nō solū
potestati tuæ, sed etiam fidei populus R. commisserat,
cripuisse atque absculisse. quid mihi tam optandum iu-
dices potest esse in hoc crimine, quàm ut hæc eadem
dicat ipse Heius: nihil profecto, sed ne difficilia opte-
mus. Heius est Mamertinus. Mamertina ciuitas istum
publicē communi consilio sola laudat: omnibus iste cete-
ris Siculis odio est: ab his solis amatur. eius autem lega-
tionis, quæ ad istum laudandum missa est, princeps est
Heius: etenim est primus ciuitatis: ne fortē, dum publi-
cis mandatis seruiat, de priuatis iniurijs reticeat. hæc
cum scirem, et cogitarem, commisi tamen me iudices
Heio: produxi cum prima actione: neq; id tamen vllō
periculo feci: quid enim poterat Heius respondere, si
esset improbus? si sui dissimilis? signa illa domi sue esse,
non apud Verrem? quī poterat quicquam eiusmodi di-
cere? ut homo turpissimus esset, impudentissimeq; men-
tiretur, hoc diceret, illa se habuisse venalia, eaq; sese,
quāti voluerit, vēdidisse. homo domi sue nobilissimus,
qui vos de religione sua, ac dignitate verē existimare
maximē vellet, primò dixit, se istum publicē laudare,
quòd sibi ita mandatū esset: deinde, neque se habuisse
illa venalia, neq; vlla cōditione, si vtrum vellet, liceret,
adduci vnquam potuisse, ut venderet illa, quæ in sacra-
rio fuissent à maiorib; suis relictā, et tradita, quid sedes
Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ciuitate,
à Catinensi, ab Halesina, Tindaritana, Ennensi, Agy-
rimensi, ceterisq; Siciliae ciuitatibus circumueniri, atq;
opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum di-
cere solebas, Messana circumuenit: tua inquam Messa-
na,

A testimonio

Testimoniū
amplificat a
liarum ciuita-
tum compas-
sione,

ACTIONIS V.

Cybea, nautis
nomen.

à al. apud se.

Diminuit le-
gationis au-
toritatem,
& laudatio-
ne extenuat.

na, tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, præda-
rū ac furtorū receptrix: adest enim vir amplissimus e-
ius ciuitatis, legatus huiusce iudicij causa domo missus
princeps laudationis tue, qui te publice laudat: ita e-
nim mandatū atq; imperatū est, tamen si rogatus de Cy-
bea, tenetis memoria, quid responderit: edificatum pu-
blicis operis, publice coactis, edificande publicē Ma-
mertinum senatorem præfuisse. idem ad vos priuatim
iudices confugit. vritur hac lege, qua iudicium est com-
munis, & priuata rei sociorū. tamen si lex est de pecu-
nijs repetundis: ille se negat pecuniā repetere, quā ere-
ptam non tantopere desiderat: sacra se maiorū suorum
repetere abs te dicit: deos penates à te patrios repō-
scit, ecqui pudor est? ecquæ religio Verres? ecqui me-
tus? habitasti apud Heiū Messanæ: res illius diuinas a-
pud deos in suo sacrario propè quotidie facere vidisti.
nō mouetur pecuniā: deniq; q̄ ornamenti causa fuerūt,
nō requirit. tibi habere Canephoras: deorū simulacrā re-
stitue, quæ quia dixit: quia tempore dato, molestē, apud
vos socius amicusq; populi R. questus est: quia religio-
ni sue non modō in dijs patrijs repetundis sed etiam in
ipso iureiurando ac testimonio proximus fuit: hominē
missum ab isto scitote esse Messanā de legatis vnum, il-
lum ipsum, qui nauis istius edificande publicē præfuit:
qui à senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. ho-
mo amentissime quid putasti te impetraturum? quanti-
s à ciuibus suis fieret, quāti auctoritas eius haberetur,
ignorabas? verū fac te impetrasse: fac aliquid grauius
in Heium statuisse Mamertinos: quantam putas aucto-
ritatem laudationis eorum futuram, si in eum, quem cō-
suet verum pro testimonio dixisse, poenā constituerent?
tamen si

IN VERREM LIB. IIII.

104

tamen si quæ est ista laudatio, cū laudator interrogatus
ledat necesse est? quid? isti laudatores tui nonne testes
mei sunt? Heius est laudator: la sit grauius. producā
ceteros: reicebunt, quæ poterunt, libenter: dicent, quæ
necesse erit, ingratis. negent isti onerariā nauem maxi-
mam edificatā esse Messanæ: negent, si possint, negent
ei nauis faciundæ senatorem Mamertinū publicē præfuis-
se? vtiā negent, sunt etiā cetera, quæ malo integra re-
seruare: ut quā minimū sit illis temporis ad meditan-
dum, confirmandumq; periurium. hæc tibi laudatio
procedat in numerum. hi te homines auctoritate sua
subleuent, qui te neq; debent adiuuare, si possint: neque
possint, si velint: quibus tu priuatim iniurias plurimas,
cōtumeliasq; imposuisti: quo in oppido multas familias
in perpetuum infames tuis stupris, flagitijsq; fecisti. at
publice commodasti, non sine magno quidem reip. pro-
uinciaeq; Siciliae detrimento, tritici modium LX millia
empta populo R. dare debebant, & solebant, abs te so-
lo remissū est. resp. detrimentum fecit, quod per te impe-
rijus vna in ciuitate imminutum est: Siculi, quod i-
psum hoc nō de summa frumenti detractū est, sed trās-
latū in Centuripinos, & Halesinos, immunes populos:
& hoc plus imposuisti, quā ferre possent. nauem impera-
re ex fœdere debuisti remissū in triennū, militem nul-
lum vnquā poposcisti per tot annos: fecisti item uti præ-
dones solent, qui cum communes hostes sint omnium,
tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modō
parcant, verū etiā præda quos augeant, & eos maxi-
mē, q̄ habet oppidū opportuno loco, quod sepe adeun-
dum sit nauibus, nonnunquam etiam necessariū. Pha-
scelus illa, quam cepit Pub. Seruilius, non fuerat vrbs an-
te Ci-

Ingratis, i. in
uiri, uel inuis
rē, uel siue
gratia.

Imponere in-
iurias, & con-
tumelias aliis
cui.
Obiectioni
respondes.

Amplificat
mili exēplo.

ACTIÖNIS V.

Reprehendit
Mamertinos
ex minere.

Vetustè Tiz
marchidi, pa
trio casu,
Imago.

Articulis ac
dissolutis ces
leritatem. cō
ciliat oratio
ni.

te Cilicum, atq; prædonum: Lycij illā Græci homines
incolebant: sed quod erat eiusmodi loco atq; ita proie
cta in altum, vt & exeuntes ē Cicilia prædones sæpe ad
eam necessariò deuenirēt, et, cum ex hisce se locis reci
perent, eodem deferrentur: asciuerunt illud sibi oppi
dum piratæ, primò commercio, deinde etiā societate.
Mamertina ciuitas improba antea non erat, etiā erat
inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui consul
fuit, impedimenta retinuit: at cuius hominis? clarissimi,
potentissimiq;: qui tamen, cum cōsul fuisset, condemna
tus est, ita ne verò? C. Cato, duorum hominum clarissi
morum nepos, L. Pauli, & M. Catonis, & P. Africa
ni sororis filius: quo damnato, tum cum seuera iudicia
fiebant, H-S XVIII millibus lis æstimata est: huic Ma
mertini irati nō fuerunt, qui maiorem sumptum, quā
quanti Catonis lis æstimata est, in Timarchidi prandiu
sæpe fecerunt: verū hæc ciuitas isti prædoni, ac pira
tæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia vndiq; deporta
bātur, apud istos relinquebātur: quod celari opus erat,
habebant sepositū ac reconditum: per istos, quæ vole
bat, in nauē clam imponenda, occultè exportanda cu
rabat: nauem deniq; maximam, quam onustum furtis in
Italiā mitteret, apud istos faciendam, ædificandamq; cu
rauit. pro hisce rebus vacatio data est ab isto sumptus,
laboris, militiæ, rerū deniq; omnū. per triennium soli
non modò in Sicilia, verū, vt opinio mea fert, his qui
dem temporibus: in omni orbe terrarum vacui, expe
tes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, mole
stia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiui
um Sextum Cominium protrahi iussit, in quem scy
phum de manu iacere conatus est, quem oborta gula
de con-

IN VERREM LIB. IIII.

203

de conuiuium in vincula, atque in tenebras abripi iussit.
hinc illa crux, in quam ciuem Ro. iste multis inspectan
tibus sustulit: quam non ausus est v. quam cefigere, nisi
apud eos, quibuscum omnia scelera sua ac latrocinia
communicasset. laudatum etiā vos quenquam veni
re audetis? qua auctoritate? v. r. n. quam apud senato
rium ordinem, an quam apud populum Ro. habere de
betis? ecquæ ciuitas est, nō modò in prouincijs nostris,
verū in v. timis nationibus, aut tam potens, aut tam
libera, aut etiā tam immanis ac barbara: rex deni
que ecquis est qui senatorem populi Rom. tecto ac do
mo non inuitet? qui honos non homini solum habetur,
sed primū populo Ro. cuius beneficio nos in hunc or
dinē venimus: deinde ordinis auctoritati, quæ nisi gra
uis erit apud socios atq; exterās nationes, vbi erit im
perij nomen et dignitas? Mamertini me publice non in
uitauerunt. me cum dicō, leue est senatorem populi Ro.
si non imitauerunt, honorem debitum detraxerūt non
homini, sed ordini. nam ipsi Tullio patebat domus locu
pletissima, et amplissima C. Pompei Basilici, quod etiā
si esset inuitatus à vobis, tamē diuertisset: erat etiā Per
cenniorū, qui nunc item Pompeij sunt, domus honestis
sima, quod Lu. frater meus summa illorum voluntate di
uertit. senator populi Ro. quod in vobis fuit, in vestro
oppido iacuit, et pernoctauit in publico. nulla hoc aliā
ciuitas vnquam commisit. amicum enim nostrum in iu
diciū vocabas tu, quid ego priuatim negotij geram,
interpretabere in minuendo honore senatoris? verū
hæc tum queremur, si quid de vobis per eum ordinem
agetur, qui ordo à vobis adhuc solis contemptus est. in
populi Ro. quidem conspectum, quò ore vos conuini
suis?

Mamertinos
in odium ad
ducit à sena
torij ordinis
offensionem

Mamertinos
iū. inhumas
nitas.

À dissimili.

À populi Ro.
offensio.

D

ACTIONIS V.

sis: nec prius illam crucem, quæ etiam nunc ciuis Romæ sanguine redundat, quæ fixa est ad portum, urbemque vestram, reuelli stis, neque in profundum abiicistis, locumque illum omnem expiastis, quam Romam, atque in horum conuentum adiretis: in Mamertinorum solo scelerato, atque peccato monumentum istius crudelitatis constitutum est. vestra ne urbs electa est, ad quam qui adirent ex Italia, crucem ciuis Romæ prius, quam quenquam amicum viderent populi Romæ? quam vos Reginis, quorum civitati invidetur, ut in colis vestris ciuibus Romanis ostendere soleris: quo minus sibi arrogant, minusque vos despiciant, cum videant ius civitatis illo supplicio esse maculatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Italica, tota Sicilia nominata, ab eodem Heio peripetasmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut signa: quid enim actum est? an literis pepericisti? verum hominem amantem hoc fugit minus clarum putavit fore, quod de armario, quam quod de sacrario esset ablatum, at quo modo abstulit? non possum dicere planius, quam ipse apud vos dixit Heius. cum quæsissem, nunquid aliud de bonis eius pervenisset ad Verrem: respondit, istum ad se misisse ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata, quæ siui, an misisset: respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse prætori, misisse, rogavi, pervenissent ne Agrigentum: dixit, pervenisse, quæ siui, an domum reuertis sent: negavit adhuc reuertisse, risus populi, atque admiratio omnium facta est, hic tibi in mentem non venit, iudicare, ut hæc quoque referret h. s. vi millib. d. se tibi videri didisse: metuisti, ne æs alienum tibi cresceret, si h. s. vi millib. d. tibi constarent ea, quæ tu facile posses videre h. s. c. c. millib. fuit tamen mihi crede: haberes, quod defenderes:

Ius maculatum, mira denominatio. De peripetasmatis, hoc est quia æs ablatum est.

Hei testimonium.

A publico testimonio.

IN VERREM LIB. IIII. 206

defenderes: nemo quæreret, quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse, facile, cui velles, tuam causam et factum probares, nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes. Quid? à Philarcho Centuripino, homine locuplete ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ regis Hieronis fuisse dicuntur, utrum tandem abstulisti, an emisisti in Sicilia quidem cum essem, sic à Centuripinis, sic à ceteris audiebam: non enim parum res erat clara, tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abstulisse dicebatur, quam alias item nobiles ab Aristo Panormitano, quæ tertias à Cratippo Tindaritano, etenim si Philarchus vendidisset, non ei, postea quam reus factus es, reddendum te promississes, quod quia vidisti plures scire: cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam futuram: non reddidisti, dixit Philarchus pro testimonio, se quod nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellarent, cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas habuisse depositas, ne qua inveniuntur: tuam tantam fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceret, ubi erant depositæ: tunc se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito ablatas phaleras gratis, iam, ut hæc omnia reperire, ac perscrutari solitus sit iudices, est operæ pretium cognoscere. Cybira sunt fratres quidam, Tlepolemus, et Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solutum esse, alterum esse pictorem, hosce opinor Cybira, cum in suspicionem venissent suis ciuibus, sanum expilasse Apollinis, veritos poenam iudicii ac legis, domo profugisse, quod Verrem artificij sui cupidum cognouerant, tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cybira cum in-

Multa eiusdem generis congerit crimina.

A repugnantiis.

Digressio ad Veris iudicium.

ACTIONIS V.

nibus syngraphis uenerat: domo profugientes. ad eum se exules, cum iste esset in Asia, contulerunt, habuit secum eos ab illo tempore: & in legationis pradis, atq; furtis multum illorum opera, consilioq; usus est. hi sunt illi, quibus in tabulas retulit sese Q. Tradius dedisse, iussu istius, Græcis pictoribus: quos sibi iam bene cognitos, & re probatos, secum in Sicilia duxit. quò postea quã uenerunt, mirandū in modū, canes venaticos diceret: ita odorabantur omnia, & peruefigabant, ut ubi quidq; esse, aliquaratione inuenirent. aliud minitendo, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud per inimicū inueniebant. quicquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant quorū poscebatur argentum, nisi ut Hieroni & Cleopolemo displiceret. verè mehercules hoc iudices dicam, meminī Pamphilum Lilybatanum, hospitem meum & amicū, nobilem hominem, mihi narrare: cum iste ab sese Hydriam Boeti manu factam, præclaro opere & grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sanè tristem & conturbatum domum reuertisse, quòd uas eiusmodi, quod sibi à patre, & à maioribus esset relictū, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitū aduentū, à se esset ablatum. cum sederem, inquit, domi tristis, accurrunt uenerius, iubet me scyphos sigillatos ad prætorem statim asferre. permotus sum, inquit, binos habebā: iubeo prònu utrosq; ne quid plus mali nasceretur, & mecum ad prætoris domum ferri. cò cum venio, prætor quiescebat, fratres illi Cybira inambulabāt. qui simul ut me viderunt, ubi sunt Pamphile, inquirunt, scyphi? ostendo tristis. laudant: incipio quæri, me nihil habiturum, quod alicuius esset pretij, si etiam scyphi essent ablati.

tum

Reprob.
Imago.

A facultatibus.

Boeti hyz
aria.

Scyphi Agili
lati, id est, si-
gnis ornati.

IN VERREM LIB. IIII. 207

sum illi ubi me conturbatū vident: quid vis nobis dare, ut isti ne auferatur abs te ne multa - s c c me, inquit, poposcerūt: dixi me c daturum. vocat interea prætor: scyphos poscit. tū illos cœpisse prætori dicere, putasse se, id quòd audissent, alicuius pretij scyphos esse Pamphilum: luteū negotiū esse, non dignū, quod in suo argento Verres habcret, ait ille, idē sibi videri. ita Pamphilus scyphos optimos aufert. & mehercules ego antea, tametsi hoc nescio qd nugatoriū sciebā esse, ista intelligere: tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquē sensum habere, quē scire nulla in re quicquā simile hominis habere. tum primū intellexi, ad ea rem istos fratres Cybira fuisse, ut iste in furādo manibus suis, oculis illorum vteretur. at ita studiosus est huius præclaræ existimationis, ut putetur in hisce rebus intelligens esse, ut nuper (videte hominis amentiam) postea quam est comperēdinatus, cum iam pro damnato, mortuoq; esset, latus Circensius mane apud L. Sisennā, virum primarium, cum essent triclinia strata, argentumq; expositum in ædibus, cum pro dignitate L. Sisennæ domus esset plena hominum honestorum, accesserit ad argentum, contemplari vnumquodq; ociosè, & considerare cœperit. mirari stultitiam alij, quòd in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur, suspicionem augeret: alij amentiam, cui comperēdinato, cum tam multi testes dixissent, quicquam illorum veniret in mentem. pueri autē Sisennæ, credo qui audiissent, quæ in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deiecere, neq; ab argento digitū discedere. est boni iudicis, parus ex rebus coniecturam facere vnius cuiusq; et cupiditatis, & incontinentiæ, qui reus lege, et reus cō-

Verres iudic
cū expers.

Augēt crimi
nis suspicio
nem à loco
& tempore.

A puerorum
suspitione.
Excitat et in
struit iudices

Ex maiore,

D 3 perens

ACTIONIS V.

perendinatus, re et opinione hominum penè damnatus, temperare nō potuerit maximo conuentu. quā L. Sifenna argentum tractaret, et consideraret: hunc in prouincia prætorem quisquam putabit à Siculorū argento cupiditatē, aut manus abstinere potuisse? Verūm uti Lilybæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo hydria ablata est, Popillius cognomine. ab hoc ab aci uasa omnia, ut exposita fuerāt, abstulit, dicat se licet emisit. etenim hic, propter magnitudinem furti, sunt opinor, literæ factæ. iussit Timarchidem æstimare argētū. quo modo? quo, qui vñquā tenuissimè in donatione histrionū æstimauit. tamen si iandudū erro, qui tam multa de tuis emptionibus verba faciam, et querā, utrū emeris, et quo modo, et quāti emeris: quod verbo transigere possum. eade mihi scriptum: quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidq; aut quanti emeris. quid sit? quanquā non debeā ego abs te has literas poscere: me. n. tabulas tuas habere, et proferre oportebat. verum negas te horum annorū aliquot cōfecisse. cōpone hoc, quod postulo, de argento: de reliquo videro. nec scriptū habeo: nec possum edere. quid futurū igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorum pulcherrimorum iam etiā ante præturā, multa ad villas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa alijs data atq; donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici vellet, relictū. fingitur improba defensio, prætorē omne id argentum coemisit: tamen id ipsum tabulis demonstrari non potest: si quas tabulas proferas, in his, qd habebas, quo modo habebas, scriptū non est. horū autem

tempo-

IN VERREM LIB. IIII.

208

temporum cum te plurimas res emisit dicat, tabulas omnino nullas proferas: nō ne te et prolatis et nō prolatis tabulis condemnari necesse est? tu à Mar. Cœlio, equite R. leuissimō adolescēte, quæ voluisti vasa argentea Lilybæi abstulisti: tu P. Caciū, promptissimū hominis, et experiētis, et in primis gratiosi, suppellectilem omnē auferre nō dubitasti: tu maximā et pulcherrimā mēsam citreā à Qu. Lutatio Diodoro, qui Qu. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis Ro. factus est, omnibus scitibus, Lilybæi abstulisti. nō tibi obijcio, quod hominem dignissimum tuis moribus, Apollonium Niconis filium Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento optimè factō spoliasti, ac depeculatus es. taceo: nō enim putat ille sibi iniuriam factā, propterea quod homini iam perditō, et collum in laqueum inserenti subuenisti, quū pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es. gaudeo etiam, si quid ab illo abstulisti: et abs te nihil rectius factum esse dico. à Lisone verō Lilybetano, primo homine, apud quem diuersatus es, Apollinis signum ablatum certē esse non oportuit. at dices te emisit. scio: h. s. m. ita opinor: scio inquam: proferam literas: et tamen id factum non oportuit à pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor est: à quo pecuniā grandē eripueras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrū empta esse dicis, an consiteris erepta? sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantummodo in furtis istius, et damnis eorum, à quibus auferbat, versata esse videantur? accipite, si vultis, iudices, emi eiusmodi, ut amentiam singulare, ut furorē iam, non cupiditatem eius perspicere possitis. Melitensis Diodorus est: qui apud vos an-

D 4

Alia eiusdem generis crimina cumulat

A personæ famis societate.

Sermocinatio.

Transitioe renouat attentionem.

ACTIONIS V.

Narratio, to-
tum Verrem
prodens,

Torcumata
fuit celsita
uisti.
Mentoris po-
cula cglata,

Verris infas-
nia circa ua-
sa.

Amplificat a
simili fabuloso.

ea testimoniū dixit. is Lilybæi multos iam annos ha-
bitat, homo & domi nobilis, & apud eos, quō se con-
tulit, propter virtutem sp̄ēdus & graciosus de hoc
verri dicitur, habere cum perbona torcumata, in his
pocula duo quædam, quæ Heraclia nominantur, Men-
toris manu summo artificio facta. quod vbi iste audiuit,
sic cupidiute inflāatus est non solum inspiciundi, ve-
rū etiam auferendi, vt Diodorum ad se vocaret, ac po-
siceret ille, qui illa non inuitus haberet, respondit se Li-
lybæi non habere, Melitæ apud quædam propinquum
suum reliquisse. tum iste continuō mittit homines cer-
tos Melitam: scribit ad quosdam Melitenses, vt ea vasa
perquirant: rogat Diodorum vt ad illum suum propin-
quum det literas, nihil ei longius videbatur. quā dum
illud videret argentum. Diodorus, homo frugi ac dili-
gens, qui sua seruare vellet propinquo suo scribit, vt
ijs, qui à Verre venissent, responderet, illud argentum
se paucis illis diebus misisse Lilybæum. ipse interea re-
cedit, abesse ab domo paulisper maluit, quā præsens
illud optime factum argentum amittere. quod vbi au-
diuit iste, vsq; eo est commotus, vt sine vlla dubitatione
insanire omnibus ac furere videretur. quia non potue-
rat argentum eripere, ipse à Diodoro erepta sibi vasa
optime facta dicebat: minitari absenti Diodoro, vocife-
rari palam, lacrymas interdum vix tenere. Eriphylum
a cepimus in fabulis ea cupiditate, vt cum vidisset mo-
nile, vt opinor, ex auro, et gemmis, pulchritudine eius
incensū salutem viri proderet. similis istius cupiditas,
hoc etiam acrior atq; insanius, quōd illa cupiebat id,
quod viderat: huius libidines non solum oculis, sed
etiam auribus excitabantur, conquiri Diodorum tota
prouin-

IN VERREM LIB. IIII. 209

prouincia iubet. ille ex Sicilia castra iam mouerat, &
vasa collegerat, homo vt aliquo modo illum in prouin-
ciam reuocaret, hanc excogitauit rationē, si hæc ratio
potius, quā amentia nomināda est apponit de suis ca-
ribus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei
capitalis reū velle facere. primò mirum omnibus vide-
ri, Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni
nō modò facinore: verum etiam minimi errati suspicio
ne remotissimum: deinde esse perspicuū, fieri omnia il-
la propter argentum. iste non dubitat iubere, nomen
deferri. & tum primum opinor istum absentis nomen
recepisse: reclamat Sicilia tota, propter celati argen-
ti cupiditatem reus fieri rerum capitalium, neq; solum
præsentes, sed etiam absentes. Diodorus Romæ sordi-
datus, circum patronos atque hospites cursare, rem
omnibus narrare. literæ mittuntur isti à patre vehe-
mentes, ab amicis itē: videret, quid ageret de Diodoro,
quō progrediretur: rem claram esse & inuidiosam: in-
sanire hominem: periturū hoc vno crimine, nisi cauf-
set. iste etiam tum patrem si non in parentis, at in homi-
num numero putabat: ad iudiciū nōdum se satis in-
struxerat: primus annus erat prouinciæ, non, vt in Sthe-
nio, iam refertus pecunia: itaque furor eius paululum
non pudore, sed metu ac timore repressus est: cōdemna-
re Diodorum non audet, absentem de reis eximit. Dio-
dorus interea, prætoris isto, propè trienniu prouincia,
domoq; caruit. cæteri non solum Siculi, sed etiam ciues
R. hoc statuerant: quoniam iste tantum cupiditate pro-
grediretur, nihil esse, quod quisquam putaret se, quod
isti paulo magis placeret, conseruare, aut domū suæ reti-
nere posse. postea verò quā intellexerunt, isti virū for-

Correctio.

* al. res clara
Sicilia tota.

Siculorum &
aliorum de
Verre iudis-
cia.

ACTIONIS V.

Correctio i-
sonica & fa-
seta.

Refellit 2da
argo.

Comparas-
sione aliorū
prætorū crī-
men auge,

rem, quem summæ provincia expectabat, Q. Arriam
non succedere: statuerūt se nihil tam clausum, neq; tam
reconditum posse habere, quod non istius cupiditati ap-
pertissimum promptissimūq; esset. tum iste ab equite
Rom. splendido, & gratiofo, Cn. Calidio, cuius filium
sciebat senatorem populi R. & iudicem esse, equiteos
argenteos nobiles, qui Qu. Maximi fuerant, aufert. im-
prudens huc incidi iudices: emit enim, non abstulit.
nollem dixisse, iactabit se, & in his equitabit equuleis.
emi: pecuniam solui. credo, etiam tabule proferentur.
est tanti. cedo tabulas, dilue sanè crimen hoc Calidia-
num, dum ego tabulas aspicere possum. veruntamen
quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, se, cum tot
annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita esse con-
temptum, ita despectum, ut etiā cum cæteris Siculis di-
spoliaretur: si emerat? quid erat, quod confirmabat se,
abs te argentum esse repetitum, si tibi sua voluntate
venderat: tu porro posses facere, ut Cn. Calidio non
redderes? præsertim cū is L. Sisenna, defensore tuo, tam
familiariter vteretur, cum & ceteris familiaribus Si-
sennæ reddidisses. deniq; non opinor negaturum esse
te, homini honesto, sed non gratiosiori quam Cn. Cali-
dus est, L. Cordio argentum per Potamonem amicū
tuum reddidisse. qui quidem ceterorū causam apud te
difficiliorem fecit. nam cum te compluribus confirmas-
ses redditurum: posteaquam Cordius pro testimonio
dixit te sibi reddidisse, quæ reddēdi fecisti: quod intelle-
xisti te, præda de manibus amissa, testimoniū tamen ef-
fugere non posse. Cn. Calidio, equiti Rom. per omnes
prætores licuit argentum habere bene factum: licuit
posse, domesticis copijs, cum magistratum, aut ali-
quem

IN VERREM LIB. IIII.

210

quem superiorem inuitasset, ornare & apparare con-
uiuium. multi domi C. Calidij cum imperio, ac potesta-
te fuerunt: nemo inuēus est tam amens, qui illud argē-
tum tam præclarum, ac tam nobile eriperet: nemo tam
audax, qui posceret: nemo tam impudens, qui postula-
ret, ut venderet: superbum est enim iudices, & nō fe-
rendum, dicere prætorem in provincia homini hone-
sto, locupleti, splendido, vende mihi vasa cæлата: hoc est
enim dicere, non es dignus tu, qui habeas, quæ tam be-
ne facta sint: meæ dignitatis ista sunt. tu dignior Ver-
res, quam Calidius? qui, ut non conferam vitam, atque
existimationem tuam cum illius, (neq; enim est conferē-
da) hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis,
quod n - s l x x x millia diuisoribus, ut prætor renun-
ciare, dedisti: trecenta accusatori, ne tibi odiosus
esset, eare contemnis equestrem ordinem, ac despicias?
eare indignum tibi visum est, quicquam, quod tibi pla-
ceret, Calidium potius habere, quam te? iactat se iandu-
dum de Calidio: narrat omnibus, se emisisse, num etiam
de L. Papirio, viro primario, locuplete, honestoq; equi-
te R. thuribulum emisit? qui pro testimonio dixit, te, cū
inspiciedū poposcisses, auulso emblemate remisisses: ut
intelligatis, in homine intelligētiam esse, nō auaritiam:
artificij cupidum, non argenti fuisse. nec solum in Papi-
rio fuit hac abstinentia: tenuit hoc institutū in thuribu-
lis omnibus, quæcūq; in Sicilia fuerunt. incredibile est
autem quā multa, & quā præclara fuerint. credo tū,
cum Sicilia florebat opibus, & copijs magna artificia
fuisse in ea insula: nam domus erat ante istum prætorē
nulla paulo locupletior, quā in domo hæc nō essent, et-
iam si præterea nihil esset argenti? patella grandis, cum
figillis

A superbia
auget inuidiā

Aliud crimē

Ironia,

Thuribula in
Sicilia multa
sunt, & alia fa-
cta vasa.

ACTIONIS V.

Ex confes
quentibus.

Image.

Similitudo.
Pathos à mu
lierum lamen
tatione.

Confirmat
exemplis &
testibus.

figillis ac simulacris deorum, patera, qua mulieres ad
res diuinas vterentur, thuribulum. hæc aut omnia anti
quo opere, et summo artificio facta: ut hoc liceret suspi
cari, fuisse aliquando apud Siculos per aqua proportio
ne cetera: sed quibus multa fortuna ademisset, tamen a
pud eos remansisset ea, quæ religio retinisset. Dixi iudi
ces, multa fuisse ferè apud Siculos omnes: ego idè cõfir
mo, nunc ne vnũ quidè esse. quid hoc est? quod mōstrũ,
quod prodigium in prouinciam misimus? nõne vobis
id egisse videtur, ut non vnus libidinè, nõ suos oculos,
sed omnium auarissimorum insanias, cum Roman re
uertisset, expleret? qui simul atq; in oppidum quoppia
venerat, immitebantur illi continuo Cybratici canes,
qui inuestigabant, & perscrutabantur omnia. si quod
erat grande vas, & maius opus inuentum, læti aufere
bant. si minus eiusmodi quippiam venari poterant, illa
quidem certè pro lepisculis capiebatur, patellæ, pate
ræ, thuribula. hic quos putatis fletus mulierum, quas la
mētationes fieri solitas esse in hisce rebus? quæ forsitan
vobis parua esse videantur: sed magnum & acerbum,
dolorem commouent, mulierculis præsertim, cum eri
piuntur è manibus ea, quibus ad res diuinas vti con
sueuerunt, quæ à suis acceperunt, quæ in familia semper
fuerunt. hic nolite expectare, dũ ego hoc crimen agam
ostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istum pateram ab
stulisse, à Thræsone item Tindaritano patellam, à Nym
phodoro Agrigentino thuribulum. cum testes ex Sicilia
dabo quem volet, eligat, quem ego interrogem de pa
tellis, pateris, thuribulis: non modò oppidũ nullum, sed
ne domus quidè vlla paulo locupletior expers huius in
iurie reperietur, quĩ, cum in conuiuũ venisset, si quic
quam

IN VERREM LIB. IIII.

221

quam cælati aspexerat, m añ abstineret iudices, nõ po
terat. Cn. Pompeius est Philo: qui fuit Tindaritanus,
is coenam isti dabat apud villam in Tindaritano, fecit,
quod Siculi non audebant. ille, cuius R. quod erat. impu
nius id se facturum putauit. apposuit patellam; in qua Patella cum
figillis.
uit illud insigne penatum, hospitaliumq; deorũ ex ho
spitali mensa tollere: sed tamen, quod antea de istius
abstinentia dixeram, figillis auulsis reliquum argẽtum
sine vlla auaritia reddidit. quid? Eupolemo Calatino,
homini nobili, Lucullorum hospiti ac persfamiliari, qui
nunc apud exercitum cum L. Lucullo est, non idem
fecit: coenabat apud eum. argẽtum illi ceterum purum, Faceta nar
ne purus ipse relinqueretur, duo pocula non magna, ratio.
verum tamen cum emblematis, apposuerat. hic quasi se
stiuũ acroama ne sine corollario de cõuiuio discederet,
ibidem, conuiuiis inspectantibus, emblemata auellenda
curauit. neq; ego nunc istius facta omnia numerare co
nor neq; opus est: nec fieri vllò modo potest, tantũ mo
do vnus cuiusque de varia improbitate generis iudicia
apud uos, & exempla profero: neq; enim ita se gessit
in hisce rebus, tanquam rationem aliquando esse redditu
rus: sed prorsus ita, quasi aut reus nunquam esset futu
rus, aut, quo plura abstulisset, eo minore periculo in iu
diciũ esset vẽturus: qui hæc, quæ dico, iam non occul
tè, non per amicos atque interpretes, sed palàm de lo
co superiore ageret pro imperio & potestate. Catinam
cum venisset, oppidũ locuples, honestũ, copiosum. Dio
nysiarchum ad se Proagorum, hoc est summum magi
stratum, vocari iubet. ei palàm imperat, ut omne argen
tum, quod apud queng; esset Catinæ, cõquirendum cu
raret,

Alte iniurie
circa argen
tum, sed pube
licæ.

ACTIONIS V.

A. testibus
confirmat.

a. fortè, ascen
dere,

Amplificat
evidentia.

Allegoria.

Cōparatione
auget,

varet, & ad se transferēdū. Philarchum Centuripinum
primarium hominem genere, virtute, pecunia, non hoc
idem iuratum dicere audistis? sibi istum negotiū dedis-
se, atq; imperasse, vt Centuripis, in ciuitate totius Si-
cilie multo maxima & locupletissima, omne argentū
cōquireret, et ad se cōportari iuberet. Agyrion similiter
istius imperio vasa Corinthia per Apollodorū, quē te-
stem audistis, Syracusas deportata sunt, illa verò opti-
ma, quod, cum Haluntium venisset, prator laboriosus
& diligēs, ipse in oppidū accedere noluit, quod erat
difficili ascensu atq; arduo: Archagathum Haluntium,
hominē non solum domi suae, sed tota Sicilia in primis
nobilem, vocari iussit: ei negotiū dedit, vt, quicquid Ha-
lunti esset argenti celati, aut si quid etiam Corinthio-
rum, id omne statim ad mare ex oppido deportaretur,
ascendit in oppidum Archagathus, homo nobilis, qui a
suis, & amari, & diligi vellet, ferebat grauius, illā sibi
ab isto prouinciā datam: nec, quid faceret, habebat: pro-
nunciat, quid sibi imperatum esset: iubet omnes profer-
re, quae haberent. metus erat summus: ipse enim tyran-
nus non discedebat longius: Archagathū, & argentum,
in lestica cubans, ad mare infra oppidum expectabat,
quem concursus factum in oppido putatis? quem cla-
morem? quem porro fletum mulierum? qui viderent,
equum Troianum introductum, urbem captam esse, di-
cerent, efferrī sine thecis vasa, extorqueri alia de mani-
bus mulierū: effringi multorum fores, reuelli claustra:
quid enim putatis? scuta si quādo conquiruntur a pri-
uatis in bello ac tumultu, tamē homines inuiti dant, &
si ad salutem communem dari sentiunt: ne quem putetis
sine maximo dolore argentū celatū domo, quod alter
eriperet,

IN VERREM LIB. III.

286

eriperet, protulisse. omnia deferuntur. Cybirate fratres
vocantur: pauca improbant: quae probant, ijs erusta,
aut emblemata detrahuntur. sic Haluntini, excusis deli-
cijs, cum argento puro domum reuerterunt, quod vn-
quā iudices huiusmodi euerriculū vlla in prouincia
fuit: auertere a'iquid de publico quam obscurissime per
magistratum solebant. etiam aliquid de priuato non-
nunquam occultē auferebant. & illi tamen condemna-
bantur. & si queritis, (vt egomet mihi detrahā) illos
ego accusatores puto fuisse qui huiusmodi hominū fur-
ta odore, aut aliquo leuiter presso vestigio perseque-
bantur. nam nos quidē quid facimus in Verre, quem in
luto volutatum totius corporis vestigijs inuenimus? im-
magnum est in eum dicere aliquid, qui praetereans, lecti-
ca paulisper deposita, non per praestigia, sed palam, per
potestatem, vno imperio, ostiatim, totum oppidū compi-
lari: attamen, vi possit se dicere emisse, Archagatho
imperat, vt aliquid illis, quorū argentum fuerat, num-
morum dicis causa daret. inuenit Archagathus paucos
qui vellent accipere: his dedit eos: nummos tamen iste
Archagatho nō reddidit. voluit Romae petere Archaga-
thus: Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit, sicut ipsum di-
cere audistis. atq; hac tota de re audistis Archagathi, et
Lentuli testimoniū. & ne fortē hominē existimetis hāc
tantam vim emblemātū sine causa coaceruare voluif-
se, videte quanti vos, quanti existimationem populi R.
quanti leges & iudicia, quanti testes Siculos, negotia-
toresq; fecerit. posteaquam tantam multitudinē colle-
gerat emblemātū, vt ne vnum quidē cuiquam reliquis-
set instituit officinam Syracusis in regia maximam.
palam artifices omnes, celatores, ac vasculares cōue-

Acclamatio
cū notatione

Allegoria fe-
stiuā.

a. Dicere. i. nō
quitatis, vel
dicis causa. i.
litis, ut ius
dicium eius
rei auerteret.

In odium &
inuidiam ad-
ducit Verre

carū

a al. ed. con-
cludit.

Executat eris-
minandi stus-
dium.

Exclamatio
indignantis.

Dis similes
eplo Verris
factam exag-
gerat.

cari iubet: et ipse suos complures habebat: eò cōducit magnam hominum multitudinem. mēses octo continuos opus his non defuit: cum vix nullum fieret nisi aureum: tum illo, ex patellis, et thuribulis quæ vellerat, ita scitè in aureis poculis illigabat, ita apertè in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceret. ipse tamen prætor, qui sua vigilantia pacem in Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiore partē diei cum tunica pul- la sedere solebat, et pallio. hæc ego iudices non aude- rē proferre, ni vererer, ne fortè plura de isto ab alijs in sermone, quàm in me in iudicio, audisse vos diceretis: quis enim est, qui de hac officina, qui de vasīs aureis, quæ de istius pallio, tunica pulla non audierit, quem voles de conuentu Syracusanorū virum bonum nominatio, pro- ducā. nemo erit, qui non hoc se aut videri, aut audisse di- cat. o tempora: o mores. nihil nimium vetus proferam. sunt vestrū iudices alij quàm multi, quæ L. Pisonē cogno- uerunt, huius L. Pisonis, qui prætor fuit, patrem. is cum esset in Hispania prætor, quæ in prouincia occisus est, nescio quo pacto, dū armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est et comminutus, cum vellet si- bi annulum facere, aurificē iussit vocari in foro, ad sel- lam, Cordubæ, et ei palam appendit aurum. hominem in foro sellam iubet ponere, et facere annulum omni- bus præsentibus, nimium fortasse dicet aliquis hunc di- ligentem. hætenus reprehendat, si quis volet: nihil am- plius. verum fuit ei cōcedendum, filius enim L. Pisonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum est nunc de Verre me dicere, cum de Piso- ne frugi dixerim. verum tamen, quantum interfit, vide- te. iste cum aliquot abacorum faceret vasa aurea, non laborauit

laborauit, quin non modò in Sicilia, verum etiā Romæ in iudicio audiret. ille in auri semuncia totam Hispa- niam scire voluit, unde prætori annulus fieret. nimi- rum ut hic nomen suum comprobauit, sic ille cogno- men. nullo modo possum omnia istius facta aut memo- ria consequi, aut oratione cōplecti. genera ipsa cupio breuiter attingere. ut hic modò me commouit Pisonis annulus, quod totum effluerat. Quam multis istū pu- tatis hominibus honestis de digitis annulos aureos ab- stulisse: nunquam dubitauit, quotiescunq; alicuius aut gemma, aut annulo delectatus est. incredibilem rem di- cam, sed tam claram, ut ipsum negaturū non arbitrer. cum Valentio eius interpreti epistola Agrigento alla- ta esset, casu signum iste animaduertit in cretula: pla- cuit ei: exquisiuit, unde esset epistola: respondit, Agrigē- to. iste literas, ad quos solebat, misit, ut is annulus ad se primo quoq; tēpore afferretur. ita literis istius patris fa- milias L. Titio cuidam, cui R. annulus de digito detra- ctus est. illa verò eius cupiditas incredibilis est: nam, ut in singula conclauia, quæ iste non modò Romæ, sed om- nibus in villis habet, tricenos lectos optime stratos cum ceteris ornamentis cōiuij quæreretur, nimium multa comparare videretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iste non textrina instituerit. mulier est Segesta- na perdiues, et nobilis, Lamia nomine. per triennium isti plena domo telarū stragulā vestē cōfecit, nihil non con- chylio tinctū. Attalus, homo pecuniosus, nec vnus è uul- go, Lilybei, Critolaus Ennæ, Syracusis Aeschrio, Cleo- mènes, Theonastus, Pelori Archonides, Megistus. vox me citius defecerit, quàm nomina. ipse dabat purpuram tā- tum, amici operas: credo: iam enim non libet omnia cri-

Renouat at-
tentionem.

Verris iniur-
rie circa an-
nulos.

Cretula epis-
tolas signa-
bant ueteres.

Delectis Ver-
ris ad inuidi-
am cōsiliandā.

E minari:

ACTIONIS V.

Aerati lecti
& candelas
bra zenez.

Transitio cū
uehemēt am
plificatione
ad iudiciam.

Antiochus
Rex à Verre
indignè spo-
liatus.

minari: quasi verò hoc mihi non satis sit ad crimen, ha-
buisset tam multum, quod daret: voluisse deportare tam
multa: hoc deniq; quod cōcedit, amicorū operis esse in
huiusmodi rebus vsum. iam verò lectos eratos, et cā
delabra æneanum cui, præter istum, Syracusis per tri-
ennium facta esse existimatis? emebat, credo. sed tan-
tum vos certiores iudices facio, quid iste in prouincia
prætor egerit, ne cui sortè nimium negligens fuisse vi-
deatur, neq; se satis, cum potestātē habuerit, instruxis-
se, & ornasse. Venio nunc non iam ad furtum, non ad
auaritiā, non ad cupiditatem, sed ad eiusmodi faci-
nus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atq; inesse vi-
deantur: in quo dii immortales violati, existimatio atq;
auctoritas nominis populi Rom. imminuta, hospitium
spoliatum, ac proditum, ab alienati scelere istius à no-
bis omnes reges amicissimi, nationesq;, quæ in eorum
regno ac ditione sunt: nam reges Syriæ, regis Antio-
chi filios pueros, scitis Romæ nuper fuisse, qui uenerāt,
non propter Syriæ regnum: nam id sine controuersia
obtinebant, vt à patre, & à maioribus acceperant: sed
regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrē suam per-
tinere arbitrabantur. hi postq;, temporibus populi Ro.
exclusi, per senatum agere, quæ voluerant, non potue-
runt: in Syriam in regnum patrium profecti sunt. eo-
rum alter, qui Antiochus vocatur, iter per Siciliā face-
re voluit: itaq; isto prætore venit Syracusas. hic Verres
hereditatem sibi venisse arbitratus est: quòd in eius re-
gnū ac manus venerat is, quē iste et audierat multa secū
præclara habere, & suspicabatur. mittit homini mune-
ra satis largē: hæc ad vsum domesticum, vini, olei, quòd
vsum erat: etiā tritici, quòd satis esset, de his decumis.

deinde

IN VERREM LIB. IIII.

214.

deinde ipsum regem ad cœnam vocauit. exornat am-
plē, magnificēq; triclinium: exponit ea, quibus abun-
dabat, plurima ac pulcherrima vasa argentea: nāq; hæc
aurea nondū ficerat. omnibus, curat, rebus instructum
& paratum vt sit conuiuiū. quid multa? rex ita disces-
sit, vt & istum copiosē ornatum, & se honorificē acce-
ptum arbitraretur. vocat ad cœnam deinde ipse præto-
rem, exponit suas copias omnes, multum argentum, nō
pauca etiam pocula ex auro: quæ, vt mos est regis, &
maximē in Syria, gemmis erant distincta clarissimis. e-
rat etiam vas vinarium ex vna gemma pergrandi, trul-
la excavata, cū manubrio aureo: de qua, credo, satis ido-
neum, satis graue testem, Q. Minutium dicere audistis.
iste vnumquodq; vas in manu sumere: laudare, mirari.
rex gaudere prætori populi R. satis iucundum, & gra-
tum illud esse conuiuiū. posteaquam inde discessum est,
cogitare iste nihil aliud, quā id quòd ipsa res declara-
uit, nisi quemadmodum regem ex prouincia spolia-
tum, expilatumq; dimitteret. mittit rogatum vasa ea,
quæ pulcherrima apud illum viderat: ait se suis cœla-
toribus velle ostendere, rex, qui istum non nosset, sine
vlla suspitione libentissimē dedit. mittit etiam trullam
gemmeam rogatum: velle eam se diligentius conside-
rare, ea quoq; ei mittitur nunc reliquum iudices atten-
dite, de quo & vos audistis, & populus Ro. non nunc
primum audiet, & in exteris nationibus vsque ad vlti-
mas terras peruagatum est. candelabrum ē gemmis cla-
rissimis, opere mirabili perfectum, reges hi, quos dico,
Romā cū attulissent, vt in Capitolio ponerēt: quòd nō-
dū etiam perfectum templū offenderant, neq; ponere
potuerunt, neq; vulgò ostendere, ac proferre voluerūt.

E 2 vt

Antiochi ap-
paratus.

Vas vinariū
ex una gem-
ma.

Candelabrum
Antiochi pre-
tiosissimum.

ACTIONIS V.

ut & magnificentius uideretur, cum suo tempore in cel-
la Iouis optimi Maximi poneretur: & clarius, cū pul-
chritudo eius recens ad oculos hominum, atq; integra
perueniret, statuerunt id secum in Syriam reportare,
ut, cum audissent simulacrum Iouis optimi Maximi de-
dicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud
quoq; eximium atq; pulcherrimum donum in Capito-
lium afferrent. peruenit res ad istius aures nescio quo-
modo: nam rex id celatum voluerat: nō quo quicquam
metueret, aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante
perciperent oculis, quā populus R. iste petit à rege,
& cum pluribus verbis rogat, uti ad se mittat: cupere
se dicit inspicere, neque se alijs videndi potestatem esse
facturum. Antiochus, qui animo & puerili esset, et re-
gio, nihil de istius improbitate suspicatus est: imperat
suis, ut id in prætorium inuolutum quā occultissime
deferrent. quō posteaquam attulerunt, inuolucrisq; re-
iectis cōstituerunt: iste clamare cœpit, dignam rem esse
regno Syriæ, dignā regio munere, dignam Capitolio:
etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, et plurimis
gemmis esse debebat: ea varietate operum, ut ars cer-
tare videretur cum copia: ea magnitudine, ut intelligi
posset, non ad hominum apparatus, sed ad amplissimi
templi ornamentum esse factū. quod cum satis iam per-
spexisse videretur, tollere incipiūt, ut referrent. iste ait,
se velle illud etiam atq; etiam considerare: nequaquam
se esse satiatum. iubet illos discedere, & candelabri re-
linquere, sic illi tum inanes ad Antiochū reuertuntur.
rex primò nihil metuere, nihil suspicari. dies vnus, al-
ter, plures: non referri. tum mittit rex ad istū: si sibi vi-
deatur, ut reddat, iubet iste posterius ad se reuerti. mi-
rum

Candelabri
descriptio.

IN VERREM LIB. IIII. 225

rum illi videri. mittit iterum, non redditur. ipse homi-
nem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, insignemq; Verris in
impudētiā cognoscite. quōd sciret, quodq; ex ipso
rege audisset in Capitolio esse ponendum, quod Ioui
optimo Maximo, quod populo R. seruari videret, id
sibi ut donaret, rogare, & vehementer petere cœpit.
cum ille se & religione Iouis Capitolini, & hominum
exstimatione impediri dicret, quōd multæ nationes
testes essent illius operis ac muneris: iste homini minari
accerrimè cœpit. ubi uidet cū nihilo magis minis, quā
precibus permoueri: repente hominē de prouincia iu-
bet ante noctē discedere: ait se comperisse, ex eius re-
gno piratas in Siciliam esse venturos. Rex maximo cō-
uentu Syracusis, in foro, ne quis fortē me in crimine ob-
scuro versari, atq; affingere aliquid suspicioni hominū
arbitretur, in foro inquam Syracusis stans, deos homi-
nesq; cōtestans clamare cœpit, candelabrum factum à
gemmis, quod in Capitolium missurus esset, quod in tem-
plo clarissimo, populo R. monumentum suæ societatis,
amicitiæq; esse voluisset, id sibi C. Verrem abstulisse. de
ceteris operibus ex auro, & gemmis, quæ sua penes il-
lū essent, se non laborare: hoc sibi eripi, miserū esset, et
indignum: id etsi antea iam mente, & cogitatione sua,
fratrisq; sui consecratū esset, tamē tum se in illo cōuen-
tu ciuium R. dare, donare, dicare, consecrare Ioui opti-
mo Maximo, testēq; ipsum Iouem suæ voluntatis, ac re-
ligiōis adhibere, quæ vox? quæ latera? quæ vires huius
vnius criminis querimoniam possint sustinere? Rex An-
tiochus, qui Romæ ante oculos omnium nostrum bien-
niū fere comitatu regio, atq; ornatus fuisset, is cum ami-
cus, & socius populi Rom. esset, amicissimo patre,

Regis quere-
la ob candel-
labrum ablat-
tum.

Verris iniur-
iam exagge-
rat adiuncto-
rum enume-
ratione.

ACTIONIS V.

duo, maioribus, antiquissimis & clarissimis regibus,
opulētissimo & maximo regno, præceps ē provincia
populi R. exturbatus est, quemadmodum hoc acceptu-
ras nationes exterar, quemadmodum huius tui facti
famam in regna aliorum, atque in vltimas terras per-
uenturam putasti, cū audierint, a prætore populi R. in
provincia violatū regē, spoliatū hospitē, eiectū socium
populi R. atque amicum? nomen uestrum populiq; R.
odio atque acerbitati scitote nationibus exteris iudi-
ces futurum, si istius hæc tanta iniuria impunita disces-
serit. sic omnes arbitrabitur, præsertim cū hæc omni-
no fama de nostrorum hominum auaritia, & cupidita-
te percrebuerit, nō istius solius hoc esse facinus, sed eo-
rum etiam, qui approbarint. multi reges, multæ libere
ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habēt pro-
fecto in animo Capitolium sic ornare, vt templi digni-
tas, imperijq; nostri nomen desiderat. qui si intellexe-
rint, interuerso regali hoc dono, grauitur vos tulisse:
grata fore vobis populoq; R. sua studia, ac dona arbi-
trabuntur. sin hoc vos in rege tam nobili, in re tam exi-
mia, in iniuria tum acerba neglexisse audierint: non
erunt tam amentes, vt operam, curam, pecuniam im-
pendant in eas res, quas vobis gratas fore non arbi-
rentur. hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim
de tuo clarissimo, pulcherrimoq; monimento. non iudi-
cis solum seueritatem in hoc crimine, sed propē inimi-
ci, atque accusatoris vim suscipere debes: tuus est enim
honos in illo templo, senatus populiq; R. beneficio: tui
nominis æterna memoria simul cum templo illo conse-
cratur. tibi hæc cura suscipienda, tibi hæc opera sumē-
da est, vt Capitolium, quo modo magnificentius est re-

Ab honesto.

igno.

Q. Catulū
incitat cōtra
Verrem ex
officio.
Tuus, tuus
h. i. traductio.

IN VERREM LIB. IIII. 216.

stitutum, sic copiosius ornatum sit, quā fuit: ut illa flā-
ma diuinitus extitisse videatur, non quæ deleret Iouis
Optimi Maximi tēplum, sed quæ præclarius magnifi-
centiusq; deposceret. audisti Q. Minutium Rufum di-
cere domi suæ diuersatū esse Antiochum regem Syra-
cusis, se illud scire ad istum esse delatū, se scire nō red-
ditum. audisti, & audies omni ē conuentu Syracusano,
qui ita dicant, sese audientibus, illud Ioui Optimo
Maximo dicatum esse ab rege Antiocho, & consecra-
tum. si iudex non esses & hæc ad te delata res esset: te
potissimum hoc persequi, te petere & agere oporteret.
quare non dubito, quo animo iudex huius criminis esse
debeas, qui apud alium iudicem multo acrior, quam
ego sum, actor, accusatorq; esse deberes. vobis autem
iudices, quid hoc indignius, aut quid minus ferēdū ui-
deri potest? Verrēs ne habebit domi suæ candelabrū Iou-
is Optimi Maximi ē gemmis auroq; perfectum? cuius
fulgore collucere, atq; illustrari Iouis Optimi Maximi
tēplum oportebat, id apud istū in eiusmodi conuiuijs
constituitur, quæ domesticis stupris, flagitijsq; flagra-
bunt: in istius lenonis turpissimi domo simul cū ceteris
Chelidonis hereditarijs ornamentis Capitolij ornamē-
ta ponentur? quid huic sacri unquā fore, aut quid fuis-
se religiosi putatis, qui nūc tāto scelere se obstrictū esse
non sentiat? qui in iudicium veniat, ubi ne precari qui-
dem Iouem Optimū Maximū, atq; ab eo auxilium pete-
re more omnium posita quo etiam dii immortales sua
repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad suas res re-
petundās est constitutum miramur Athenis Mineruā,
Deli Appollinē, Iunonem Sami, Pergæ Dianā, multos
præterea ab isto deos tota Asia, Græciq; uiolatos, q. d.

A testimonijs

Iratos iudi-
ces facit, a
crilegijs ma-
gnitudine.

Ab usu, &
fine.

1 Amplificat
crebris cathy-
mematis, ex
2 maiore
3
4

5 Capitolio manus abstinere non potuerit? quod priuati
 6 homines de suis pecunijs ornant, ornaturiq; sunt, id C.
 Verres ab regibus ornari non est passus, itaq; hoc nefas
 Acclamatio. rio scelere concepto, nihil postea tota in Sicilia neq; sa-
 cri, neq; religiosi esse duxit, ita sese in ea prouincia per-
 tricium gessit, ut ab isto nō solum hominibus, verum
 A. Segestano etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur.
 rum dignitas Segesta est oppidum peruetus in Sicilia iudices, quod
 te, ab Aenea fugiente à Troia, atque in hac loca veniente
 conditum esse demonstrant, itaque Segestani nō solum
 perpetua societate atq; amicitia, verū etiam cognatio-
 ne se cum populo Ro. coniunctos esse arbitrantur, hoc
 quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis, suo no-
 mine, ac sua sponte bellaret, à Carthaginensibus vi ca-
 pium atque deletū est, omniaq; quæ ornamento: vrbis
 esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata.
 Diane simulacrum à Verre ablaturum, fuit apud Segestanos ex ære simulacrum Dianæ, tum
 summa atq; antiquissima prædium religione, tum sin-
 gulari opere, artificioq; perfectum. hoc translatum
 Carthaginem, locum tantum, hominesq; mutarat, reli-
 gionem quidem pristinam conseruabat: nam propter
 eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quam
 sanctissime colerent, videbatur. aliquot seculis post
 Ab exemplis contrarijs, ostendit in Verrem concitat, P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit, qua
 in victoria (videte hominis virtutem et diligentiam,
 ut et domesticis præclarissima virtutis exemplis gau-
 deatis, et eo maiore odio dignam istius incredibilem
 audaciam iudicetis) conuocatis Siculis omnibus, quod
 diutissime, sepiissimeq; Sicilia vexatā à Carthaginiensibus
 esse cognorat, iubet omnia conquiri, sibi pollice-
 tur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, quæ cuiusq;
 fuissent,

fuissent, restituerentur. tum illa, quæ quondam fuerant
 Himera sublata, de quib. antea dixi, Thermitanis sunt
 reddita, tum alia Gellensibus, alia Agrigentinis, in qui-
 bus etiam ille nobilis taurus, quem crudelissimus omni-
 um tyrannorum Phalaris habuisse dicitur, quo viuos
 supplicij causa demittere homines, et subijcere flam-
 mam solebat, quem taurum Scipio cum redderet Agri-
 gētinis, dixisse dicitur, æquum esse illos cogitare, utrū
 esset Siculis vitilius, suis ne seruire, an populo Rom. ob-
 temperare, cum idem monumentum et domesticæ cru-
 delitatis, et nostræ mansuetudinis haberent, illo tem-
 pore Segestanis maxima cum cura hæc ipsa Diana, de
 qua diximus, redditur: reportatur Segestam: in suis anti-
 quis sedibus, summa cum gratulatione ciuium et leti-
 tia, reponitur hæc erat posita Segestæ, sanè excelsa in
 basi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat in-
 cisum, cumq; Carthagine captæ restituisse perscriptum.
 colebatur à ciuib; ab omnibus aduenis visebatur. ci-
 uis quæstus essem, nihil mihi ab illis est demonstratum pri-
 us, erat admodum ampliū, et excelsum signum cum sto-
 la: verum tamen inerat in illa magnitudine etas, atque
 habitus virginalis: s-gitta pendeat ab humero: fini-
 stra manu retinebat arcum: dextra ardentē faciem præ-
 ferebat hanc cum iste, sacrorum omnium hostis religio-
 nisq; prædo, vidisset: quasi ipsa facie percussus esset,
 ita flagrare cupiditate atq; amentia cœpit, imperat ma-
 gistratibus iste, ut deā demoliantur, et sibi deni: nihil si-
 bi gratius ostendit futurum, illi verò dicere, id sibi ne-
 fas esse, seq; cum summa religione, tum summo metu le-
 gum, et iudiciorum teneri. iste tum petere ab illis, tum
 minari, tum spem, tum metū ostendere. opponebant illi

Phalaris ty-
rannus.Dianæ signū
describit.al. perustus
Saltum.Iure, lege, au-
thoritate as-
gunt Sege-
stani.

Interdum nomen Africani: donum populi R. illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere, quod imperator clarissimus, vrbe hostium capta, monimentum victorie populi R. esse voluisset. cum iste nihilo remissius, atq; etiam multo vehementius instaret quotidie, res agitur in Senatu: vehementer ab omnibus reclamatur: itaq; illo tēpore, ac primo istius aduentu pernegatur. postea quidquid erat oneris in nautis remigibusq; exigendis, in frumento imperando, Segestanis præter ceteros ponebat aliquanto amplius, quam ferre possent. præterea magistratus eorum euocabat: optimū, & nobilissimum quemq; ad se accersebat: circū omnia prouinciæ fora rapiebat: sigillatim vnicique calamitati fore se denunciabat: vniuersam se funditus illam euerfurum esse ciuitatem minabatur. itaque aliquando multis malis, magnoq; metu victi Segestani, prætoris imperio parcendum esse decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, & lamentatione virorum, mulierumq; omnium, simulacrum Dianæ tollendum locatur. videte, quanta religione fuerit. apud Segestanos reperitum esse iudices, scitote neminē, neq; liberū, neq; seruum, neq; ciuem, neq; peregrinum, qui illud signū auderet attingere: barbaros quosdam Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi deniq; illud ignari totius negotij, ac religionis mercede accepta sustulerunt. quod cum ex oppido exportaretur, quē conuentum mulierum factum esse arbitramini: quē fletum maiorum natū? quorum nonnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana, Segestani Carthagine reuēcta, victoriam populi Ro. reditu suo nunciasset. quā dissimilis hic dies illi tēpori videbatur: tum

impe-

imperator populi R. vir clarissimus, deos patrios reportabat Segestanis, ex vrbe hostiū recuperatos: nunc ex vrbe sociorū prætor eiusdē populi turpissimus atq; impurissimus eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius, quam omnes Segestanas matronas, et virgines cōuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido: iunxisse vnguentis cōplexis coronis et floribus: thure odoribusq; uicēis vsq; ad agri fines prosecutus esse hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem, atq; audaciā, non per timebas, ne nunc quidē in tāto tuo liberorumq; tuorum periculo perhorrescis: quem tibi aut hominum, inuitis dijs immortalibus, aut verò deum, tātis eorum religionibus violatis, auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in ocio religionem nullam attulit: quæ cum duas vrbes, in quibus locata fuerat, captas incensatq; vidisset, his ex duorum bellorum flamma, ferroq; seruata est: quæ Carthagenensium victoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani virtute religionem simul cum loco recuperauit. quo quidē scelere suscepto, cum inanis esset basis, & in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atque intoleranda videbatur omnibus, non solum religiones esse violatas, verum etiam P. Africani, viri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriā virtutis, monimenta victoriæ C. Verrem sustulisse. quod cum isti renunciaretur de basi, ac literis, existimauit homines in obliuionem totius negotij esse venturos, si etiam basim tanquam iudicem sui sceleris sustulisset: itaq; tollēdam istius imperio locauerunt. quæ vobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est, te nunc

A Deæ uenēratione.

A Deæ & in dīciprū netū.

Cōmoratio.

Digressio in P. Scipionis P. Sci.

Locus com-
miserationis
& indignas-
monis.Amplificat
sacrilegiū ex
aduocatis.

Ex cōtrarijs

ACTIONIS V.

reprehensio-
nem, ad Ver-
ris facinus
exaggerand-
um.

Ex maiore.

Ab officio et
Siculis pre-
stibus.

Conduplica-
tio.
Ex causis &
facultatibus.

P. Scipio, te in quā lectissimum, ornatissimumq; adole-
scentē appello: abs te officium tuum, debitum generi,
& nomini, requiro, & flagito. cur pro isto, qui laudem
honoremq; familie vestre depeculatus est, pugnas? cur
eū defensum esse vis? cur ego tuas partes suscipio? cur
tuum onus sustineo? cur M. Tullius P. Africani monimen-
ta requirit? P. Scipio cum, q illa sustulit, defendit? cum
mos a maioribus traditus sit, ut monimenta maiorum
ita suorum quisque defendat, ut ea ne ornari quidē no-
mine alieno sinat: tu isti aderis, qui non obtinuit aliqua
ex parte monimenta P. Scipionis, sed funditus sustu-
lit, ac deleuit? quisnam igitur per deos immortales tue-
bitur P. Scipionis memoriam, mortui? quis monimenta
atque indicia virtutis, si tu ea relinquis, ac deseris? ne-
que solum spoliata illa pati, sed etiam eorum spolia-
torem vexatoremq; defendes? adsunt Segestani cli-
entes tui, socij populi Roman. atque amici: certio rem
te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulacrum
Diane maioribus suis restituisse, idq; apud Segestanos
eius imperatoris nomine positum, ac dedicatum fuisse,
hoc Verrem demoliendum, & asportandum, nomen-
que omnino P. Scipionis delendum tollendumq; cu-
rasse. orant te, atq; obsecrant, ut sibi religionem, generi
tuo laudem gloriamq; restituas: ut, quod ex vrbe ho-
stium per P. Africanum recuperarint, id per te ex præ-
donis domo conseruare possint. quid aut his responde-
re honeste potes, aut illi facere, nisi ut te, ac fidem tu-
am implorent? adsunt, & implorant. potes domestica
laudis amplitudinem Scipio tueri: potes, omnia in te
sunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur.
non præcerpo fructum officij tui: non alienā mihi lau-
dem

IN VERREM LIB. IIII. 219

dem appeto: non est pudoris mei, P. Scipione, florentis-
simo adolescente, viuo & incolumi, me propugnatore
monimentorum P. Scipionis, defensoremq; profiteri.
quamobrem si suscipis domestica laudis patrocinium,
me non solum silere de vestris monumentis oportebit,
sed etiam letari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mor-
tui, ut eius honos ab ijs, qui ex eadem familia sint, defen-
datur, neque vllum aduentitium requiratur auxilium.
sin istius amicitia te impediet: si hoc, quod abs te postu-
lo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: suc-
cedam ego vicarius tuo muneri: suscipiam partes, quas
alienas esse arbitrabar, ne ista præclara nobilitas desi-
nat queri populum Ro. hominibus hominis, atque indu-
strijs libenter honores mandare, semperq; mandasse.
non est querendum, in ea ciuitate, quæ propter virtu-
tem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum
posse. sit apud alios imago P. Africani: ornentur alij
mortui virtute ac nomine. talis ille vir fuit, ita de popu-
lo R. meritis est, ut non vni familie sed vniuersæ ciui-
tati commendatus esse debeat. est aliqua mea pars vi-
rilis, quod eius ciuitatis sum, quā ille amplā, illustrem,
claramq; reddidit: præcipue quod in his artibus pro
mea parte versor, quarum ille princeps fuit, æquitate,
industria, temperantia, defensione miserorum, odio im-
proborum: quæ cognatio studiorum & artium prope-
modum non minus est cōiuncta, quā ista, qua vos de-
lectamini, generis, & nominis, repeto abs te Verres
monimentum P. Africani: causam Siculorum, quam su-
scepi. relinquo: iudicium de pecunijs repetundis ne sit
hoc tempore: Segestanorum iniuriæ negligantur: ba-
sis P. Africani restituatur: nomen inuictissimi impera-
toris

Inuidiosum.

Locus etiam
nis, de uera
cognitione,
& nobilitate

ACTIONIS V.

A. P. Seruili
& Q. Carus
in iudicio.

Acclamatio
plena indi-
gnationis, ex
contrarijs.

Signum Mer-
curij Tynda-
ritanis abla-
tum.

toris incidatur: signum pulcherrimum Carthagine ca-
pta recuperatū, reponatur. hæc abs te nō Siculorū de-
fensor, nō tuus accusator, nō Segestani postulant, sed is,
qui laudē, gloriamq; P. Africani tuendam, conservan-
damq; suscepit. non vereor, ne hoc officium meū P. Ser-
uilio iudici non probem: qui cū res maximas gesserit
monimenta q; suarum rerum maxime constituat, atque
in his elaboret, profectō volet hæc non solum suis po-
steris, verum etiam omnibus viris fortibus, & bonis ci-
uibus defendenda, non spolianda improbis tradere.
nō vereor, ne tibi Q. Cautele displiceat, cuius amplis-
simum in orbe terrarum, clarissimūq; monumentum
est, quamplurimos esse custodes monumentorum, &
putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem ad of-
ficium suum pertinere. & quidem ceteris istius furtis,
atque flagitijs ita moueor, vt ea reprehendenda tan-
tum putem: hic verò tanto dolore afficior, vt nihil mi-
hi indignius ferendum videatur. Verres Africani mo-
nimentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij,
plenam dedecoris, ornabit: Verres temperatissimū, san-
ctissimūq; viri monumentum, Dianæ simulachrum vir-
ginis, in ea domo collocabit, in qua semper meretricum
lenonūq; flagitia versantur? At hoc solum Africani
monumentum violasti? quid à Tyndaritanis non eius-
dem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercu-
rij pulcherrimè factum sustulisti? at quemadmodum,
dij immortales, quā audacter, quā libidinose, quā
impudēter. audistis nuper dicere legatos Tyndaritanos
homines honestissimos, ac principes ciuitatis, Mercu-
rium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa re-
ligione colebatur, quem P. Africanus Carthagine ca-
pta

IN VERREM LIB. IIII.

229

pta Tyndaritanis non solum suæ victoriæ, sed etiam il-
lorum fidē, societatisq; monumentum, atque iudicium
dedisset, huius vis, scelere, imperioq; esse sublatum. qui,
vt primum in illud oppidum venit, statim, tanquam ita
fieri non solum oporteret, sed etiam necesse esset, tan-
quam hoc senatus mandasset, populusq; R. iussisset, ita
continuo signum vt demolirētur, & Messanam depor-
tarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant indi-
gnum, qui audiebant incredibile videtur: non est ab
isto primo illo aduentu perseueratum. discedens man-
dat Proagoro Sopatro, cuius verba audistis, vt demo-
liatur. cū recusaret, vehementer minatur. ita tū ex illo
oppido proficiscitur. Proagorus refert rem ad senatū:
vehementer vndique clamatur. ne multa: iterum iste ali-
quanto post ad illos venit, querit continuo de signo. re-
spondetur ei senatum non permittere, poenam capitis
cōstitutam, si iniussu senatus quisquam attigisset: simul
religio commemoratur. tum iste, quam mihi religio-
nem narras? quam poenam? quem senatum? viuū te non
relinquam: mori te virgis, nisi signum traditur. Sopat-
ter iterum stans ad senatum refert. istius cupiditatē, mi-
nasq; demonstrat. senatus Sopatro responsum nullum
dat, sed commotus, perturbatusq; discedit. ille à præto-
re accersitus nuncio, rem demonstrat, negat vllō modo
fieri posse, atq; hæc (nihil enim prætermittendū de istius
impudentia videtur) agebantur in conuentu palatij, de
sella, ac de loco superiore. erat hyems summa, tempe-
ras, vt ipsum Sopatrum dicere audistis, perfrigida, im-
ber maximus, cū iste imperat licitoribus, vt Sopatrum de
porticu, in qua ipse sedebat, præcipitem in forum deij-
ciant, nudumq; constituant. vix erat hoc planè etiam
impera-

A. cōtempta
religione &
potestate.

A. loca.

ACTIONIS V.

Irenia.

Verris crude-
litas.

Attende pul-
cherrimam à
multitudine
criminū, & à
persona Mar-
cellorum am-
plificationē.

imperatum, cum illum spoliatum, stipatumq; licitoribus
videres. omnes ideo putabāt, vt miser atq; innocēs vir-
gis caderetur. scellit hęc homines opinio. virgis iste ca-
deret sine causa socium populi Ro. atque amicū: nō vs-
que eō improbus: nō omnia sunt in eo vno vitia: nūquā
fuit crudelis. leniter hominē clemēterq; accepit. eque-
stres sunt medio in foro Marcellorum statuae, sicuti ferē
ceteris in oppidis Siciliae. ex quibus iste C. Marcelli sta-
tuam delegit: cuius officia in illa ciuitate, totaq; provin-
cia recentissima erant & maxima. in ea Sopatrum, ho-
minem tum domi nobilem, tū summo magistratu pre-
ditum, diuaticari, ac deligari iubet, quo cruciatu sit
affectus, venire in mentē necesse est omnibus, cum esset
vinctus nudus in dere, in imbrī, in frigore, neque tamen
finis huius iniurię, crudelitatiq; fiebat, donec populus,
atque vniuersa multitudo atrocitate rei, misericordiāq;
commota, senatum clamore coegit, vt ei simulacrum
illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, vt ipsi se
se dii immortales vlciscerētur, hominē interea perire
innocentem non oportere. tū frequens senatus ad istum
venit, pollicetur signum. ita Sopater de statua C. Mar-
celli, cū iā penē obriguisset, vix viuus aufertur. nō pos-
sum dispositē istum accusare, si cupiam. opus est non
solum ingenio verum etiam artificio quodam singula-
ri: vnum hoc crimē videtur esse, & à me pro vno po-
nitur: de Mercurio Tyndaritano plura sunt: sed ea quo
pacto distinguere, ac separare possim, nescio. est pecu-
niarum captarum, quod signū à socijs pecunię magnę
susulit: est peculatus, quod publicē populi Ro. signum,
de praeda hostium captum, positum imperatoris no-
stri nomine, non dubitauit auferre: est maiestatis, quod
imperij

IN VERREM LIB. IIII. 221

imperij nostri glorię, rerumq; gestarum monumenta e-
uertere atq; asportare ausus est: est sceleris, quod reli-
giones maximas violauit: est crudelitatis, quod in ho-
minem innocentem, in socium nostrum, atq; amicū, no-
uum a: singulare supplicij genus excogitauit. illud ve-
rō quid sit, iam nō queo dicere: quo nomine appellem,
nescio: quod in C. Marcelli statua. quid est hoc? patro-
nus ne quod erat? quid tū? quod id spectat? vtrum ea res
ad opem, an ad calamitatem clientium, atq; hospitū va-
lere debebat? an vt hoc ostenderes, contra vim tuam in
patronis presidij nihil esse? quis hoc non intelligeret,
improbi presenti imperio maiorem esse vim, quā
in bonorum absentium patrociniō? an verō ex hoc il-
la tua singularis significatur insolentia, superbia, con-
tumacia? detrudere videlicet aliquid te de magnitudi-
ne Marcellorum putasti? itaque nūc Siculorum Mar-
celli non sunt patroni, Verres in eorum locum substitu-
tus est. quam in te tantam virtutem esse, aut dignitatem
arbitratus es, vt conarere clientelam tam illustre, tam
splendide provincie traducere ad te, auferre à certissi-
mis, antiquissimisq; patronis? tu ista stultitia, nequitia,
inertia, non modō totius Siciliae. sed vnius tenuissimi
Siculi clientelā tueri potes? tibi Marcelli statua pro pa-
tibus in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore
in eos ipsos, qui honorem illi habuerāt, supplicia qua-
rebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbi-
trabere? an verō id, quod accidit: nam Tyndaritani sta-
tuā istius, quā sibi propter Marcellos, altiore etiam ba-
si poni iusserat, deturbarūt, simul ac successum isti audi-
erunt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum
iudicem, vt, cuius ad statuam Siculi te pretore alliga-
bantur,

Articulus.

Articulus.

Ex iure &
poena ratio-
nis.

F bantur,

bantur, eius religionē te eundem vinctum, astrictumq;
dedamus. ac primò iudices hoc signum Mercurij dice-
bat iste Tyndaritanos C. Marcello huic Aesernino ven-
didisse: atq; hoc sua causa etiam Marcellum ipsum spe-
rabat esse dicturum. quod mihi nunquam verisimile vi-
sum est, adolefcētem illo loco natum, patronū Siciliae,
nomen suum isti ad translationem criminis commodatū.
veruntamen ita res mihi tota praeiussa atque prae-
cauta est, vti, si maxime esset inuentus, qui in se susci-
pere istius culpam, crimenq; cuperet, tamen is proficere
nihil posset: eos enim testes deduxi, & eas literas de-
portavi, vt de istius facto dubium nemini esse posset.
publicae literae sunt, deportatum esse Mercurium Mes-
sanam sumptu publico: dicunt, quanti praeiuisse huic
negotio publicē legatum Poleam. quid is? vbi est?
præstò est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est
hic? qui ad statuam astrictus est. quid is? vbi est? te-
stis est. vidistis hominem, & verba eius audistis. de-
moliendum curauit Demetrius Gymnasiarchus, quod
is ei loco praeerat. quid? hoc nos dicimus: immo ve-
rò ipse praesens: Romae, nuper istum esse pollicitum,
fese id signum legatis esse redditurum, si eius rei testi-
ficatio tolleretur, cautumq; esset eos testimonium non
esse dicturos. dixit hoc apud vos Zosippus, & His-
menias, homines nobilissimi, & principes Tyndarita-
nae ciuitatis. Quid Agrigento? non ne eiusdem Pub.
Scipionis monumentum, signum Apollinis pulcher-
rimum, cuius in femine literulis minutis argenteis
nomen Myronis erat inscriptum, ex Aesculapij reli-
giosissimo fano sustulisti? quod iste iudices cum clam fe-
cisset, cum ad suum scelus illud, furtumq; nefarios quos-
dam

Probat testi-
bus, & literis,
& signis.

Dialogismus

Apollinis si-
gnum Agrig-
ento ablatum.
Myronis o-
pus,

dam homines improbos duces, atq; adiutores adhibu-
isset: vehementer commota ciuitas est. vno eodē tempo-
re Agrigentini beneficium Africani, religionem dome-
sticam, ornamentū vr̄bis, indicium victoriae, testimoniū
societatis requirebant. itaq; ab illis, qui principes
in ea ciuitate erant, praecipitur, & negotiū datur quae-
storibus, & edilibus, vt noctu vigilas agerent ad aedes
sacras: etenim iste Agrigenti (credo propter multitu-
dinem illorum hominum, atq; virtutem, & quod ciues
R. viri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo op-
pido, coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis vi-
uant, ac negotiantur) non audebat palam tollere, aut
poscere, quae placebant. Herculis templum est apud A-
grigentinos, non longè à foro, sanè sanctum apud illos,
& religiosum, ibi est ex aere simulacrū ipsius Herculis:
quo non facile quicquam dixerim me vidisse pulchrius
(tamen si non tam multum in istis rebus intelligo, quam
multa vidi) vsque eò iudices, * vt rictus eius, ac mētum
paulo sit attritus, quod in precibus & gratulationibus
non solum id venerari, verum etiam osculari solent. ad
hoc templum, cum esset iste Agrigenti, dūce Tymar-
chidi, repente, nocte intempesta, seruorum armatorum
fit concursus, atque impetus. clamor à vigilibus, sanq;
custodibus tollitur. qui primo cum obsistere, ac defen-
dere conarētur, male mulctati clauis, ac fustibus repel-
luntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; valuis,
demoliri signum, ac vectibus labefactare conantur. in-
terea ex clamore fama tota vr̄be percrebuit, expugna-
ri deos patrios, nō hostiū aduētū nec opinato neq; repe-
tino praedonū impetu, sed ex domo atq; cohorte prae-
toria manū fugitiuorum instructam, armatāq; venisse:

Dissolutum

Herculis si-
mulacrū
Agrigentis

* al. rictum
n.g. Non.
Mat.
Narratio au-
dacia facta
legi.

nemo Agrigenti neq; ætate tã affecta, neq; viribus tam infirmis fuit, qui nō illa nocte, eo nuncio excitatus surrexerit, telumq; quod cuiq; fors offerebat, arripuerit. itaque breui tempore ad fanum ex vrbe tota concurrunt. hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cum alij vestibulis subiectis conarentur commovere, alij deligatum omnibus membris rapere ad se sumbus, repente Agrigentini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugam istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla per paruula tollunt, ne omnino inanes ad istum prædonem religionum reuertentur. nunquam tam malè est Siculis, quin aliquid faceret & commodè dicant, velut in hac re aiebant in labores Hercules nō minus hunc immanissimum Verrem, quàm illum aprum Erymanthium referri oportere. hanc virtutem Agrigentiorum imitati sunt Assorini postea, viri fortes, & fideles, sed nequaquã ex tam amplà, neq; tam ex nobili ciuitate. Chrysa est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur fanū eius est in agro, propter ipsam viam, qua Assoro itur Ennã in eo Chrysa est simulacrum præclare factum è marmore. id isti poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus fuit. Tlepolemo dat, Hieroniq; negotium. illi noctu facta manu, armatiq; veniunt: fores ta-

Lapidatio.

Siculi faceti.

Sacrilegium
apud Assorinos tentatū.

*al. editimi.

Sacrilegia
Verris apud
Enguinios.

gnæ fanum apud Enguinios est. iam enim mihi non modò breuiter de vnoquoq; dicendum est, sed etiam prætereunda videntur esse permulta, vt ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, & scelera veniamus. in hoc fano loricæ, galeæq; æneæ, celatas opere Corinthio, hydriæq; grandes, simili in genere atq; eadem arte perfectæ, idè ille P. Scipio, vir omnibus rebus præcellensissimus, posuerat, & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam, aut querar? omnia illa iudices, abstulit: nihil in religiosissimo fano? præter vestigia violatæ religionis, nomēq; P. Scipionis, reliquit: hostiū spolia, monumenta imperatorū, decora, atq; ornamenta sanorum, posthac his præclaris nominibus amissis, in instrumento, ac suppellectili C. Verris numerantur. tu videlicet solus vasis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum lineamenta solertissimè perspicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atq; humanissimus? tu, sine vlla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis, intelligis, & iudicas? vide, ne ille non solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atq; istos, qui se elegantes dici volunt, vicerit: nam: quia, quam pulchra essent, intelligebat, iccirco existimabat ea non ad hominum luxuriam, sed ad ornatum sanorum, atq; oppidorum esse facta, vt posteris nostris monimenta religiosè esse viderentur. audite etiam singularem eius iudices, cupiditatem, audaciam, amentiam, in ijs præsertim sacris polluentis, quæ non modò manibus attingi, sed ne cogitatione quidem violari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione, qua Romæ, qua in ceteris locis, qua propè in toto orbe terrarum. in eo sacrario intimo fuit

Amplificat
sacrilegium
Verris, ex
Scipionis
contentione.

Articulus.

Signum Cereris apud
Catinenses,
ablatum.

Antistite.

Spes celandi

Ex cōtrario

In Verre in-
uehitur ad
crimen exag-
gerandum.

fignum Cereris per antiquum: quod viri, non modò cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebāt: aditus enim in id sacrarium non est viris: sacra per mulieres ac virgines confici solent. hoc fignum noctu clam istius serui ex illo religiosissimo, atque antiquissimo fano sustulerunt. postridie sacerdotes Cereris, atq; illius fani antistite, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres rē ad magistratus suos deferunt. omnibus acerbū, indignum, luctuosum deniq; videbatur. tum iste permotus illa atrocitate negotij, vt ab se sceleris istius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidam negotium, vt aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet, dareq; operam vt is eo crimine dānaretur, ne ipse esset in crimine. res non procrastinatur: nam cū iste Catinā profectus esset, serui cuiusdam nomen deferunt, is accusatur: fidei testes in eū dantur: rem cunctus senatus Catinensium legibus iudicat. sacerdotes vocantur: ex his queritur secretū in curia, quid esset factum, quemadmodum arbitraretur, fignum esse ablatum. respondent illæ, prætoris in illo loco seruos esse visos. res, quæ esset antea non obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse cœpit. itur in consiliū: seruius ille innocens omnibus sententijs absoluitur, quo facilius vos hūc omnibus sententijs cōdemnare possetis. quid. n. postulas Verres? quid speras? quid spectas? quæ tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eō ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es, quò liberos adire ne orandi quidem causa fas erat hisne rebus manus asferre nō dubitasti, à quibus etiā oculos cohibere te religionum iura cogebāt? tametsi ne oculis quidē captus in hanc fraudē tam sceleratam, ac tam nefariam decidisti. nam id concepi-

sti, quod nunquam videras: id inquam adamasti, quod antea nō aspexeras. auribus tu tantā cupiditatem concepisti, vt eam non metus, non religio, non deorum vis, non hominum existimatio cōtineret, at ex viro bono, credo, audieras, et bono auctore. qui id potes? qui ne ex viro quidē audire potueris. audisti igitur ex muliere: quomā id viri neq; vidisse, neq; nosse poterant. quālem porro illam feminā fuisse putatis iudices, quā pu-dican, quæ cum Verre loqueretur? quā religiosam, quæ sacrariū spoliandi ostenderet rationem? at minime mirum, quæ sacra per summam castimoniam virorum, ac mulierum fiant, eadem per istius stuprum, ac flagitium esse violata, quid ergo? hoc solum auditione expectere cœpit, cum id ipse non vidisset: immò verò alia complura. ex quibus eligam spoliationem nobilissimam, atq; antiquissimam fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nunc eadem illa quæso audite, et diligenter sicut adhuc fecistis, attendite. insula est Melita iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosoq; disiecta. in qua est eodem nomine oppidum, quò iste nunquam accessit: quod tamen isti texirinum per triennium ad mulierem vestem conficiendā fuit. ab eo oppido non longè in promontorio fanū est Iunonis antiquum: quod tantæ religionis semper fuit, vt non modò illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali copia gesta atq; versata sunt, sed etiam in hac prædonum multitudine semper inuiolatum, sanctumq; fuerit. quin etiam hoc memoriæ proditum est, classe quondam Masinissæ regis ad eum locum appulsa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano sustulisse, et eos in Africam portasse, Masinissæq; donasse: regem quidē pri-

Repetitio.

Ex repugnā-
tibus.

Contentio.

Renouat at-
tentionem.
Iunonis tem-
plum in Meli-
ta, quæ hodie
Malta dicta
tur, spoliata.Exemplis cō-
trarijs Ver-
ris scilicet
exagitat.

mo delectatū esse munere: pōst vbi audisset vnde essent
statim certos homines in quinqueremi misisse, qui eos
dentes reportaret. itaq; in his inscriptū literis Punicis
fuit regē Māsīnissam imprudēte accepisse, re cognita
reponendos restituendosq; curasse. erat præterea ma-
gna uis eboris, multa ornāmēta, in quibus eburne uic-
torie antiquo opere, ac summa arte perfectæ. hæc iste
omnia, ne multis morer, vno impetu, atq; vno muncio
per seruos venerios, quos eius rei causa miserat, tollen-
da atq; asportada curauit. prō dij immortales. quē ego
hominem accuso? quē legibus,* ac iudiciali iure perse-
quor? de quo uos sententiam per tabellam feretis: dicūt
legati Melitenses publicē, spoliatū templum esse Iuno-
nis. nihil istum in religiosissimo fano reliquisset: quē in
locum classes hostium sæpe accefferant, vbi piratæ ferē
quotānis hyemare solebāt: q; neq; prædo violarit an-
tea. neq; hostis attigerit, id ab vno isto sic spoliatū esse,
vt nihil omnino sit relictū. hic nūc aut iste reus, aut ego
accusator, aut hoc iudiciū appellabitur? criminibus e-
nim coarguitur, aut suspicionibus in iudiciū vocatur?
dij ablati, fana uexata, nudata vrbes reperiuntur: earū
autem rerum nullum sibi iste neque inficiandi rationē
neq; defendēdi facultatē reliquit. omnibus in rebus co-
arguitur a me, cōuincitur a testibus, vrgetur confesio-
ne sua, manifestis in maleficijs tenetur, et manet etiam,
tacitus facta mecum sua recognoscit. nimium mihi diu
uideor in uno genere uersari criminum: sentio iudices,
occurrēdū esse satietati aurium, animorumq; uestro-
rum, quamobrem multa præmittam, ad ea autem,
quæ dicturus sum, reficite uos quæso iudices, per deos
immortales: per eos ipsos, de quorum religione iandiu
dicimus,

Tragicē ex-
clamat, &
amplificat,
expositione.

* al. ac iure
persequi.

Frequētatio.

Transitio cū
præmunitione
ad atten-
tionē ex rei
magnitudine.

dicimus, dū id eius facinus cōmemoro, et profero, quo
prouincia tota cōmota est, de quo si paulo altius ordiri
ac repetere memoriā religionis videbor, ignoscite. rei
magnitudo me breuiter perstringere atrocitatē crimi-
nis non sinit, vetus est hæc opinio iudices, quæ constat
ex antiquissimis Græcorū literis, atq; monimētis, insu-
lam Siciliā totā esse Cereri, et Liberæ cōsecratam. hoc
cum ceteræ gentes sic arbitrātur, tum ipsis Siculis tam
persuasum est, vt animis eorum insitum, atq; innatum
esse videatur: nam et natas esse has in his locis deas, et
fruges in ea terra primum repertas arbitrabantur, et ra-
ptam esse Liberā, quam eandem Proserpinā vocāt, ex
Eumenisium nemore: qui locus, quod in media est insula
situs, umbilicus Siciliæ nominatur. quam cum inuestiga-
re et conquirere Ceres vellet, dicitur inflammasse tæ-
das ijs ignib. qui ex Aetnæ vertice crumpūt: quas sibi
cum ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terra-
rum. Enna autem, vbi ea, quæ dico, gesta esse memo-
rantur, est loco præcelso, atque edito. quo in sum-
mo est æquata agri planities et aquæ perennes: tota
verò omni aditu circumcisa, atque dirempta est. quam
circa lacus, luci que sunt plurimi, et leuissimæ flores
omni tempore anni. locus vt ipse raptum illum virgi-
nis, quem iam a pueris accepimus, declarare videtur:
etenim propter est spelunca quædam conuersa ad aqi-
lonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt
repentē cum curru extitisse, abreptamq; ex loco vir-
ginem secum asportasse: et subito non longē a Syra-
cusi penetrasse sub terras, lacumq; in eo loco repentē
extitisse: vbi vsq; ad hoc tempus Syracusani festos dies
anniuersarios agūt, celeberrimo viro-
rum, mulierumq;

Narratio fas-
bulosa de rap-
tu Proserpi-
næ Cereris F.
& factis.

Siciliæ umbi-
licus.

Ditis spelun-
ca.

ACTIONIS V.

conuentu. propter eius opinionis vetustatem, quod eorum his locis vestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum, mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publicè religio est Cereris Ennenfis: etenim multa sepe prodigia vim eius, numenq; declarant, multis sepe in difficillimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: vt hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiam incolis, custodiriq; videatur. nec solum Siculi, verum etiã ceteræ gentes, nationesq; Ennensem Cererem maximè colunt. etenim si Atheniësum sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore venisse dicitur, frugesq; attulisse: quantam esse religionem conuenit eorum apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat: itaque apud patres nostros atroci, ac difficili reipubli. tempore, cum Ti. Gracho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderentur, P. Mutio, L. Calphurnio cos. aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum est, Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio decemuirali sacerdotes populi Ro. cum esset in vrbe nostra Cereris pulcherrimū, & magnificentissimum templum, tamen vsque Ennam profecti sunt: tanta enim erat auctoritas, & vetustas illius religionis, vt, cum illuc irent non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci viderentur. non obtundam diutius aures vestras: iam dudum vereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse videatur. hoc dico, hanc ipsam Cererem antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes nationesq; fiunt, à C. Verre ex suis templis ac sedibus esse sublatam. qui accessi-

Acclamatio.

Ab exemplo

Acclamatio
ne fabulam
claudit.Sacrilegi
positio ueh
ment.

stis

IN VERREM LIB. IIII. 226

stis Ennā, vidistis simulacrum Cereris è marmore, & in altero templo Liberæ. sunt ea perampla atq; præclara, sed non ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac singulari opere, cum facibus, perantiquū omnium illorum, quæ sunt in eo fano, multo antiquissimum. id sustulit: ac tamen eo contentus non fuit, ante ædem Cereris, in aperto ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris vnum, alterum Triptolemi, & pulcherrima & perampla. his pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit, quod eorum demolitio, atq; asportatio. perdifficilis videbatur. insisteat in manu Cereris dextro simulacrum pulcherrimè factum Victoriæ. hoc iste è signo Cereris auellendum, asportandumq; curauit. qui tandem istius animus est nunc in recognitione scelerum suorum, cum ego ipse in cōmemoratione eorum non solum animo commouear, verum etiam corpore perhorrescam: venit enim mihi fani, loci religionis illius in mentem: versantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum venissem, præsto mihi sacerdotes Cereris cum infulis, ac verbenis fuerunt: conicio conuentusq; ciuium, in quo ego cum loquerer, tanti fletus, gemitusq; fiebant, vt acerbissimus tota vrbe luctus versari videretur. non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importunissimæ istius libidines, non vim, non contumelias, quibus operii, oppressiq; erant, conquerebantur: Cereris numen, sacrorum vetustatem, fani religionem istius sceleratissimi, atque audacissimi supplicio expiari volebant: omnia se cetera pati ac negligere dicebant. hic dolor erat tantus, vt Verres alter Orcus venisse Ennam, et non Proserpinam asportasse, sed ipsam abri-

Digressio ad
sacrilegiū ex
aggerandum.Demonstratio
rem ante
oculos ponit.Frequentatio
per computationem
cum repetitione.

Imago.

A loci religio
ne & a
personis.

Contentione
auget. Paria
partibus res
lata.

A testimo-
nijs.

a al. instituta.

A iute & di-
gnitate, & re-
ligione.

abripuisse Cererem videtur: etenim vrbs illa non vrbs videtur, sed sanum Cereris esse: habitare apud sese Cererem Ennenses arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accole, atque antistites Cereris esse videantur. Enna tu simulacrum Cereris tollere audebas? Enna tu de manu Cereris Vitoria deripere, & deam dea detrahare conatus es? quorum nihil violare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia, quae sceleri propiora sunt, quam religioni. tenuerunt enim P. Popillio P. Rupilio cos. illum locum serui, fugitiui, barbari, hostes. sed neque tam serui illi dominorum, quam tu libidinum: neque tam fugitiui illi a dominis, quam tu a iure & a legibus: neque tam barbari lingua, & natione illi quam tu natura, & moribus: neque illi tam hostes hominibus, quam tu dijs immortalibus. quae deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate seruos, temeritate fugitiuos, scelere barbaros, crudelitate hostes vicerit? audistis Theodorum, & Numinium, & Nicasionem legatos Ennenses publice dicere, sese a suis ciuibz hanc habere mandata, ut ad Verrē adirent, & eum simulacrum Cereris, & victoriae repositum poscerent: id si impetrassent, tum ut morem veterem Ennensium conseruarent, publice in eum, tametsi vexasset Siciliam, tamen, quoniam haec a maioribus constituta acceperant, testimonium ne quod dicerent: sin autem ea non reddidisset, tum ut iudicio adessent, tum ut de eius iniurijs iudices docerent, sed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aspernari, nolite contemnere, ac negligere iudices. aguntur iniuria sociorum: agitur vis Legum: agitur existimatio, veritasque iudiciorum.

quae

quae sunt omnia permagna, verum illud maximum: tanta religione obstricta tota prouincia est, tanta superstitio ex istius factio mentes omnium Siculorum occupauit, ut quaecumque accidunt publice, vel priuatim incommoda, a al. faclusque istius. propter eam causam, scelere istius, euenire videatur. Audistis Ceturipinos, Agrimenses, Catineses, Herbitenses, Ennenses: complures alios publice dicere, quae solitudo esset in agris, quae vastitas, quae fuga aratorum, quam deserta, quam inculta, quam relicta omnia, ea tametsi istius multis, & varijs iniurijs acciderunt, tamen haec una causa in opinione Siculorum plurimum valet, quod Cerere violata, oēs cultus, fructusque Cereris in his locis interijisse arbitrantur, in eam religionem sociorum, iudices: conseruate vestram: neque enim haec externa nobis est religio, neque aliena. quod si esset, si suscipere eam nolletis, tamen in eo, qui violasset, sancire vos velle oporteret. nunc vero in communi omnium gentium religione, inque his sacris, quae maiores nostri ab exteris nationibus adscita, atque accersita conluerunt, quae sacra ut erant re vera, sic appellari Graeci voluerunt: negligentes, ac dissoluti si cupiamus esse, qui possumus? Vnus etiam vrbs omnium pulcherrima, atque ornatissima, Syracusarum direptionem commemorabo, & in medium proferam iudices, ut aliquando totam huius generis orationem concludam, ac definiam. nemo ferē vestrum est, qui quemadmodum captae sunt a M. Marcello Syracusae, saepe audierit, nonnunquam etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius praetoris aduentum cum illius imperatoris victoria, huius cohortem impuram cum illius exercitu iniuncto, huius libidines cum illius continentia: ab il-

Ex minore.

Syracusarum
direptionis
illustris ex-
positio.

Contentio
contrario-
rum & disse-
restium.

lo,

Obtentio
reueratio.

Syracusanorum
descriptio,
ad Verris
scelus augen-
dum.

Tetrapolis.

Arethusa
fons.

lo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas dicentis Syracusas. ac iam illa omīto, quæ disper-
se à me multis locis dicentur, ac dicta sunt: forum Syra-
cusanorum, quod introitu Marcelli purum à cæde ser-
uatum est, id aduentu Verris Siculorum innocentium
sanguine redundasse: portum Syracusanorum, qui tum
et nostris clasibus, et Carthagenensium clausis fuisset,
eum isto prætorè Cilicium myoparoni, prædonibusq;
patuisse. mitto adhibitam vim ingenuis, matres familias
violatas, quæ tum vrbe capta commissa non sunt neq;
odio hostili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq;
iure victoriæ: mitto in quâ hæc omnia, quæ ab isto per
triennium perfecta sunt, ea, quæ coniuncta cum illis re-
bus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. Urbem Sy-
racusas maximam esse Græcarum urbium, pulcherri-
mamq; omnium sæpe audistis. est iudices ita, ut dicitur:
nam et situ est cum munito, tum ex omni aditu vel ter-
ra, vel mari præclaro ad aspectum: et portus habet pro-
pe in edificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum di-
uersos inter se aditus habeant, in exitu coniunguntur, et
confluunt. eorum coniunctione pars oppidi, quæ ap-
pellatur insula, mari disiuncta angustis, ponte rursum
adiungitur, et continetur, ea tanta est vrbs, ut ex qua-
tuor urbibus maximis constare dicatur. quarum vna est
ea, quam dixi, insula: quæ duobus portibus cincta, in
vtriusque portus ostium aditumq; proiecta est: in qua
domus est, quæ regis Hieronis fuit, qua prætores vi-
solent. in ea sunt ædes sacræ complures, sed duæ, quæ
longè cæteris antecellunt: Dianæ vna, et altera, quæ fuit
ante istius aduentum ornatisima, Minervæ. in hac insula
extrema est fons aquæ dulcis, cui nomē Arethusa est, in-
credibili

credibili magnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu to-
tus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum à mari
disiunctus esset. Altera autem est vrbs Syracusis: cui no-
men Acradina est: in qua forum maximū, pulcherrimæ
porticus, ornatisimum Prytaneū, amplissima est curia
templumq; egregium Iouis Olympi, ceteraq; urbis
partes vna lata via perpetua, multisq; transversis diui-
se, priuatis ædificijs continentur. Tertia est vrbs, quæ
quod in ea parte Fortune sanum antiquum fuit, Tyche
nominata est: in qua et gymnasium amplissimum est,
et complures ædes sacræ: coliturq; ea pars, et habita-
tur frequentissimè. Quarta autem est vrbs: quæ, quia
postrema ædificata est, Neapolis nominatur: quam ad
summam theatrum est maximum: præterea duo templa
sunt egregia, Cereris vnum, alterum Liberæ, signumq;
Apollinis, aui Thesmophetes vocatur, pulcherrimu,
et maximum: quod iste si portare potuisset, non dubi-
tasset auferre. nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à
me sine causa commemorata esse videantur, qui cum
tam præclaram urbem vi, copiisque cepisset, non puta-
uit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritu-
dinē, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, dele-
re, et extinguere. itaq; ædificijs omnibus publicis et
priuatis, sacris, et profanis sic pepercit, quasi ad ea de-
fendenda cum exercitu, non expugnanda, venisset in or-
natu urbis habuit victoriæ rationem, habuit humanita-
tis. victoriæ putabat esse, multa Româ deportare, quæ
ornamēto vrbi esse possent: humanitatis, non planè spo-
liare urbē, præsertim quam cōseruare voluisset. in hac
partitione ornatus non plus victoriæ Marcelli pop. Ro.
appetit, quam humanitas Syracusanis reseruauit. Ro-

Acradina
vrbs.

Tyche vrbs

Neapolis
vrbs Syra-
cusana.

a Temenites
a Temenæ loco,
Steph.
Reditus ad
rem,

hiana

al. domui fure
ornamēto ur
bem fuit.

Contentio, in
qua crebri
crebris cōfē
runtur.

Tabula in
signis.

nam quæ asportata sunt, ad eadem Honoris atque Vir-
tutis, itemq; alijs in locis videmus. nihil in ædibus, ni-
hil in hortis posuit, nihil in suburbano, putavit, si urbis
ornamēta domū suā non contulisset, a domum suam vr-
bi ornamento futuram. Syracusis autem permulta atq;
egregia reliquit, deum verò nullū violavit, nullam at-
tigit. conferte Verrem: non ut hominem cum homine
comparetis, ne qua tali viro mortuo fiat iniuria, sed ut
pacem cum bello, leges cum vi, forum et iurisdictionem
cum ferro & armis, aduentum & comitatu cum exer-
citu & victoria conferatis. Aedes Minervæ est insu-
la de qua antè dixi: quam Marcellus non attigit, quam
plenam atq; ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata
atq; direpta est, non ab hoste aliquo, qui tamen in bel-
lo religionem, & consuetudinis iura retincret, sed ut à
barbaris prædonibus vexata esse videatur. pugna erat
equestris Agathocli regis in tabulis picta præclare. his
autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur:
nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod ma-
gis visendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum
omnia illa victoria sua profana fecisset, tamē religione
impeditus non attigit. iste, cum illa iam propter diutur-
nam pacem, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, reli-
giosaq; accepisset, omnes eas tabulas abstulit, parietes,
quorum ornatus tot secula manserat, tot bella effugerat,
nudos ac deformatos reliquit. et Marcellus, qui, si Syra-
cusas cepisset, duo templa se Romæ dedicaturum voue-
rat, quod erat edificaturus, ijs rebus ornare, quas ce-
perat, noluit: Verres, qui non Honori, neque Virtuti, ut
ille, sed Veneri, et Cupidini vota deberet, is Minervæ tē-
plum spoliari conatus est. ille deos, deorum spolijs orna-

re

re noluit: hic ornamenta Minervæ virginis in meretri-
ciam domum transtulit. viginti & septem præterea ta-
bulas pulcherrimè pictas ex eadem æde sustulit: in qui-
bus erant imagines Siciliæ regum, ac tyrannorum: quæ
non solū pictorum artificio delectabant, sed etiam com-
memoratione hominum, & cognitione formarum. Ac
videte, quanto tetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit,
quàm quisquā superiorum, cum illi tamē ornarint tem-
pla deorum immortalium, hic etiam deorum monumē-
ta, atque ornamenta sustulerit. iam verò, quid ego de
valuis illius tēpli cōmemorem? vereor, ne, hæc qui non
viderunt, omnia me nimis augere, atque ornare arbi-
trentur. quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me
cupidum, ut tot viros primarios uelim, præsertim ex iu-
dicū numero, qui Syracusis fuerint, qui hæc viderint,
esse temeritati, & mendacio meo conscios. confirmare
hoc liquidò iudices possum, valuas magnificētiore ex
auro atque ebore perfectiores nullas unquam vlllo tem-
pore fuisse. Incredibile est, quàm multi Græci de val-
uarū harum pulchritudine scriptū reliquerint. nimium
forsitan hæc illi mirentur, atque efferant. esto. verum ta-
men honestius est reip. nostræ iudices, ea, quæ illis pul-
chra esse videantur, imperatorē nostrum in bello reli-
quisse, quàm prætorē in pace abstulisse. ex ebore dili-
gentissimè perfectæ argumenta erant in valuis: detra-
henda curavit omnia. Gorgonis os pulcherrimū, crimi-
num anguibus, reuellit, atq; abstulit: & tamē indicavit,
se non solum artificio sed etiam prætio quævisq; duci:
nam bullas omnes aureas ex his valuis, quæ erant &
multæ & graves, non dubitavit auferre: quarum iste
nō opere delectabatur, sed pondere. itaq; eiusmodi val-

Probabile
facit.

Valuæ ex au-
ro atq; ebore

Gorgonis
caput.

G

uas

ACTIONIS V.

al. gramis
neas.
bal. minimū

Sappho Si-
lanionis.

Enthymema
ex anteceden-
tibus.

Permissio.

Agnominas-
tio.

uas reliquit, ut, quæ olim ad ornandum templum erant
maximè, nunc tantum ad claudendum factæ esse videā-
tur. Etiam ne fraxineas hastas? vidi enim vos in hoc
non minime, cum testes dicerent, comoueri: quod erant
huiusmodi, ut semel vidisse satis esset: in quibus neque ma-
nu factum quicquam, neque pulchritudo erat vlla, sed
tantum magnitudo incredibilis: de qua vel audire satis
esset: nimirum, videre plus quam semel. etiam ne id con-
cupistis? nam Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat
tibi iustam excusationem, prope ut concedendum atque
ignoscendum esse videatur. an Silanionis opus tam per-
fectum, tam elegans, tam elaboratum quisquam non
modo priuatus, sed populus potius haberet, quam ho-
mo elegantissimus, atque eruditissimus Verres? nimirum
contradici nihil potest, nostrum enim unusquisque, qui
tam beati, quam iste est, non sumus, tam delicati esse non
possumus. si quando quis aliquid istiusmodi videre vo-
let, eat ad eam Felicitatis, ad monumentum Catuli, in
porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius
istorum Tusculanum: spectet forum ornatum, si quid iste suo-
rum ædilibus accomodauit: Verres hæc habeat domi:
Verres ornamentis sanorum, atque oppidorum habeat
plenam domum, villas refertas. etiamne huius operarii
studia, ac delicias iudices perferretis? qui ita natus est,
ita educatus, ita factus et animo, et corpore, ut multo
appositior ad deferenda, quam ad auferenda signa esse
videatur. atque hæc Sappho sublata quantum deside-
rii sui reliquerit, dici vix potest: nam tum ipsa fuit egre-
giè facta, tum epigramma Græcum pernotabile incisum
habuit in basi: quod iste eruditus homo, et Græcu-
lus, qui hæc subtiliter indicat, qui solus intelligit, si
vnam

IN VERREM LIB. IIII. 230

vnam literam Græcam scisset, certe non sustulisset: nunc
enim quod inscriptum est inani in basi, declarat quid fue-
rit, et id ablatum indicat. quid signum Pæanis ex æde
Aesculapij, præclare scilicet sum, sacrum et religiosum, non
sustulisti? quod omnes propter pulchritudinem visere,
propter religionem colere solebant. quid ex æde Liberi
simulacrum Aristi non tuo imperio palam ablatum est?
quid ex æde Iouis religiosissimum simulacrum Iouis
imperatoris, quæ Græci Virō nominant, pulcherrimè
factum, nonne abstulisti? quid ex æde Liberi paruum
illud caput pulcherrimum, quod visere solebamus, num
dubitasti tollere? atque ille Pæon sacrificijs anniuersa-
rijs simul cum Aesculapio apud illos colebatur. Aristi-
us, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei esse
dicitur, unā cum Libero patre, apud illos eodem erat in
templo consecratus. Iouem autem imperatorem quan-
to honori in suo templo fuisse arbitramini? hinc colli-
gere potestis, si recordari volueritis, quanta religione
fuerit eadē specie, atque forma signum illud, quod ex Mæ-
cedonia captum, in Capitolio posuerat Flaminius. etc.
num tria ferebantur in orbe terrarum signa Iouis impe-
ratoris uno in genere pulcherrimè facta: vnum, illud Mæ-
cedonicum, quod in Capitolio videmus: alterum in Pon-
ti ore, et angustijs: tertium, quod Syracusis ante Verre
prætores fuit. illud Flaminius ita ex æde sua sustulit,
ut in Capitolio, hoc est in terrestri domicilio Iouis, po-
neret. quod autem est ad introitum Ponti, id, cum tam
multa ex illo mari bella emergerint, tam multa porro
in Pontum inuecta sint, usque ad hanc diem integrum in-
violatumque seruatum est. hoc tertium, quod erat Syra-
cusis, quod M. Marcellus armatus, et victor viderat,

Pæanis, id
est, Apollinis
signum.

Iuppiter,
Virō,
* al. Virum.

Aristeus.

Iouis impe-
ratoris tria
signa.

G 2 quod

ACTIONIS V.

quod religioni concesserat, q. ciues, atq. incolæ Syracusani colere, aduenæ nō solum visere, verum etiam venerari solebant, id Verres ex templo Iouis sustulit. vt sæpius ad M. Marcellū reuertar iudices, sic habetote, plures esse à Syracusanis istius aduentu deos, quàm victoria Marcelli homines desideratos, etenim ille requisisse dicitur etiā Archimedē illum, summo ingenio hominem, ac disciplina: eumq. cum audisset interfectum, permolestē tulisse. ista omnia, quæ requisuit, non vt seruaret, verum vt asportaret, requisuit, iam illa, quia leuiores videbūtur, si hoc loco dicerētur, ideo præteribo, quod iste mēsas Delphicas ē in marmore, crateras ex ære pulcherrimas, vim maximam vasorum Corinthiorum ex omnibus ædibus sacris Syracusis abstulit. itaq. iudices, ij, qui hospites, ad ea, quæ visenda sunt ducere solēt, et vnū quodq. ostēdere, quos illi Mystagogos uocat, conuersam iam habent demonstrationem suam: nam vt antē demonstrabant, quid vbiq. esset: ita nunc, quid vndiq. ablatū sit, ostendunt. quid tum? mediocrine tandem dolore eos affectos esse arbitramini: nō ita est iudices: primum, quod omnes religione mouentur, & deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter, et retinendos esse arbitrantur: deinde hic ornatus, hæc opera, atq. artificia, signa, tabule pictæ Græcos homines nimio opere delectāt. itaq. ex illorū querimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima videri, quæ forsitan nobis leuia, & cōtemnenda esse videntur. mihi credite iudices: (tametsi vosmetipsos hæc eadē audire certō scio) cū multas acceperint per hosce annos socij, atq. exteræ nationes calamitates, & iniurias, nullas Græci homines grauius tulerūt, nec ferunt, quàm

Archimedes
laudatur.

Præteritio.

Mystagogi.
Urbanū ex
contrario.

Ex causis.

Siculos, Græcos
uocat.
Ex signo.

IN VERREM LIB. IIII.

231

quàm huiusmodi spoliaciones sanorum, atq. oppidorum. licet iste dicat, emisse se, sicuti solet dicere: credite mihi iudices, nulla vnquam ciuitas tota Asia, & Græcia signū vllum, tabulam pictam, vllum deniq. ornamentū vr̄bis sua voluntate cuiquā vendidit. nisi fortē existimatis, posteaquā iudicia seuera Romæ fieri desierint, Græcos homines hæc vendere coepisse: quæ tum non modō non vendebāt, cum iudicia fiebant, verum etiam coebebāt. nisi arbitramini L. Crasso, Q. Scauolæ, C. Claudio, potentissimis hominibus, quorū edilitates ornatissimas vidimus, cōmerciū istarū rerū cum Græcis hominibus non fuisse, his, qui post iudiciorum dissolutiones ædiles facti sunt, fuisse. acerbiorē etiā scitote esse ciuitatibus falsam istā & simulatā emptionem, quam si quis clam surripiat, aut eripiat palam, atq. auferat: nam turpitudinem summā esse arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatē, & pretio paruo, ea, quæ acceperunt à maioribus, vendidisse, atq. alienasse: etenim mirandum in modū Græci rebus istis, quas nos contemnimus, delectantur. itaq. maiores nostri facillē patiebantur, hæc esse quamplurima apud socios, vt imperio nostro quā ornatissimi, florentissimiq. essent. apud eos autē, quos vestigales aut stipendiarios fecerant, tamē hæc relinquebāt, vt illi, quibus ea iucūda sunt, quæ nobis leuia videbantur, haberent, hæc oblectamēta, & solatia seruitutis. quid arbitramini Rheginos, qui iam ciues Romæ sunt, mereri velle, vt ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarentinos, ne Europam in Tauro sedentem amittant? vt Satyrum, qui apud illos in æde Vestæ est? vt cetera? quid Thespianenses, vt Cupidinis signum, propter quod vnum visuntur Thespianæ?

Occupat Ver-
ris defensio-
nem, & res
fellit.

Actiologia.

Ab exemplo
maiorum.

Inductione,
quo quæq.
ciuitas signo
excellat, enu-
merat.

G 3

quid

ACTIONIS V.

Reddit causam
fam dictorū,
ad motum a-
nimorum.

Criminosum
ex illis
causis.

quid Gnidios, ut Venerem marmoream? quid, ut pictā Coos? quid Ephesios, ut Alexandrū? quid Cyzicenos, ut Aiace, aut Medeam? quid Rhodios, ut Ialysum? quid Athenienses, ut ex marmore Iacchum, aut Parbolum pictum, aut ex are Myronis bucalam? longū est, & non necessarium commemorare, quæ apud quosq; visenda sunt tota Asia, & Græcia. verū illud est, quam obrem hæc commemorarim: quod existimare vos hoc volo, mirum quendam dolorē accidere ijs, ex quorum verbis hæc auferantur. atq; ut ceteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscite: ad quos ego cū venissem, sic primo existimabam, ut Romæ ex illius amicis acceperam, ciuitatem Syracusanam propter Heraclij hereditatem non minus esse isti amicam, quam Mamertinam propter prædarium ac furtorum omnium societatem: simul & verebar, ne mulierum nobilium, & fornicariorū gratia, quarum iste arbitrio præturam per triennium gesserat, virorūq; quibuscum ille nuptæ erant, nimia in istū non lenitudine, sed etiā liberalitate oppugnarer, si quid ex literis Syracusanorum conquireret: itaq; Syracusis cum ciuibus R. erā: eorum tabulas exscribebam, iniurias cognoscebam: cum diutius in negotio curaq; fuero, ut requiescerem, curamq; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar: vbi cum equitibus Rom. ex illo conuentu honestissimis illos Verrutios, de quibus antē dixi, explicabam: à Syracusanis prorsus nihil adiumenti neq; publicè, neque priuatim expectabam, neque erat in animo postulare, cū hæc agere, repente ad me venit Heraclius is, qui tū magistratū Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: qui honos apud Syracusanos est amplissimus.

IN VERREM LIB. IIII. 232

plissimus, agit mecum, & cū fratre meo, ut, si nobis videretur, adiremus ad eorū senatū: frequētes esse in curia: se iussu senatus à nobis petere, ut veniremus. primò nobis fuit dubiū, quid ageremus. deinde citò venit in mentem nō esse vitandū nobis illū conuentū, & locū. itaq; in curiā venimus. honorifice sanē cōsurgitur. nos rogatu magistratus assedimus. incipit is loqui, qui & auctoritate, & ætate, & ut mihi visum est, vsu rerū antecederat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hæc habuit primò sententiā: S. P. Q. R. Syracusanū molestè, grauiterq; ferre, quod ego, cū in ceteris Siciliæ ciuitatibus senatū populūq; docuissem, quid eis viliatis, quid saluti afferre, et cū ab omnib. mandata, legatos, literas, testimoniaq; sumpsissem, in illa ciuitate nihil eiusmodi facere. respōdi, neq; Romæ in cōuentu Siculorū, cū à me auxiliū cōmuni omnium legationum consilio petebatur, causaq; totius ad me Siciliæ deferre batur, legatos Syracusanorū adfuisse: neq; me postulare, ut quicquā cōtra C. Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratā C. Verri statuā uidere, quod posteaquā dixi, tātus est genitus factus aspectu statuæ, & cōmemoratione, ut illud in curia positū monumentū scelerū, non beneficiorū videretur, tum pro se quisq;, quantū dicendo assequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paulo antē cōmemorauī, spoliatam urbē, sana direpta, de Heraclij hereditate, quā palestritis cōcepsisset, multò maximā partē ipsum abstulisse: neq; postulandū fuisse, ut ille palestras diligeret, qui etiam inuentorem olei deū sustulisset: neq; illā statuā esse ex pecunia publica, neq; publicè datā: sed eos qui hereditatis diripiendæ participes fuissent, faciendā, statuendamq; curasse: eosdē Romæ fuisse legatos, illius

Breuitas.

A Syracusanorū dolore.

Aristeum intelligit.

ACTIONIS V.

adiutores improbitatis, socios furtorum, cōscios flagitiorum: eo minus mirari me oportere, si illi cōmuni legatorum voluntati et saluti Siciliæ defuissent. ubi eorum dolorem ex illius iniurijs non modò minorem, sed propè maiorem, quàm ceterorum Siculorum, esse cognoui. ego meum animum in illos, tum mei consilij, negotij totius suscepti causam, rationemq; proposui: tum eos hortatus sum, ut causæ communi, salutiq; ne deessent, ut ei illam laudationem quā se vi, ac metu coactos paucis illis diebus decreuisse dicebant, tollerēt. itaq; iudices, Syracusani hæc faciunt istius clientes, atque amici: primum mihi literas publicas, quas in æratio sanctiore cōditas habebant, proferunt: in quibus ostendunt omnia, quæ dixi ablata, esse per scripta, et plura etiā, quā ego potui dicere: per scripta autem hoc modo, quod ex æde Mineræ hoc et illud abesset, quod ex æde Iouis, quod ex æde Libri. ut quisq; eius rebus tuendis cōservandisq; præfuerat. ita per scriptū erat, cū rationē ex lege redderet, et, quæ acceperat deberet tradere, petisse, ut sibi, quod hæc res abessent, ignosceretur. itaq; omnes liberos discessisse, et esse ignotum omnib. quas ego literas ob signandas publico signo, deportandasq; curavi. de laudatione autem ratio sic reddita est: primum cum à Verre literæ aliquanto ante aduentum meum de laudatione venissent, nihil est decretū: deinde, cum quidam ex illius amicis commonerent, oportere decerni, maximo esse clamore, et conuicio repudiatos: et postea quam meus aduentus appropinquarit, imperasse eum, qui summam potestatem haberet ut decerneret: decretū ita esse, ut multò plus illi laudatio mali quā boni posset asferre. id adeo iudices, ut mihi ab illis demonstra-

A^oio Syracusanorum in Verrem.

IN VERREM LIB. IIII. 233

tum est, sic vos ex me cognoscite. mos est Syracusis, ut, si qua de re ad senatum referatur, dicat sententiam, qui velit. nominatim nemo rogatur. et tamen, ut quisq; honore, et ætate antecedit, ita primus solet sua sponte dicere, idq; à ceteris ei conceditur. si quando taceant omnes, tunc sortitò coguntur dicere. cum hic mos esset, refertur ad senatum de laudatione Verris. in quo primus, ut aliquid esset moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totaq; prouincia optimè meritus esset, sese antea, cum audissent ei negotiū facepsitū, cumq; cum publicè pro plurimis eius, et maximis meritis laudare cuperēt, à C. Verre prohibitos esse. iniquū esset: tametsi Peduceus eorum laudatione iam nō uteretur, tamē nō id prius decernere, quod aliquādo voluissent, quā quod tū cogerentur. cōclamāt omnes, et approbāt ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quisq; ætate et honore antecederet, ita sententiā dixit ex ordine. id adeo ex ipso S. C. cognoscite: * nā principio sententiæ per scribi solent. Recita. QVOD VERBA FACTA SINT DE SEXTO PEDUCEO, dicit qui primi suaserint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic quæso. QVOD. quo modo? QVOD VERBA FACTA SINT DE C. VERRE. quid postscriptum est? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc est? SORS DVCITVR. quamobrem? nemo erat voluntarius laudator præturæ tuæ, defensor periculorum tuorum? præsertim cum inire à prætore gratiam posset? nemo. ipsi illi tui conuicia, consilia, et consilij verbum facere non audebāt. in qua curia statua tua stabat, et nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne

Senatus Syracusanorum in roandis sententijs.

* al. nā principio. Ratiocinatio.

Acutum.

G § nudus

Decretū Syra-
cusanorum in-
terpretatur
criminose.

A signo.

Dialogismus

Exclamatio
ne appellatur
onem eludit.

nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret.
atq; etiam hoc me docent, eiusmodi S. C. sese fecisse
laudationem, sed potius irrisionē esse illam, quæ com-
monesceret istius turpem calamitosamq; præturam:
etenim scriptum esse ita: Q V O D iste virgis neminem
cecidisset: ita quo cognoscitis nobilissimos homines at-
que innocentissimos securi esse percussos: Q V O D
vigilanter prouinciam administrasset: cuius omnes vi-
gilias in stupris constat, adulterijsq; esse consumptas.
hoc autem scriptum etiam, quod proferre non auderet
reus, accusator recitare non desineret: Q V O D prædo-
nes procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres, quos
etiam intra Syracusanam insulam recepisset. quæ po-
steaquam ex illis cognoui, discesi cum fratre ē curia:
vt nobis absentibus, si quid vellent, decernerent. decer-
nunt statim: primum vt Lucio fratri hospitium publicē
fieret, quod is eandem voluntatē erga Syracusanos sus-
cepisset, quam ego semper habuissem. id non modō
tum scripserunt, verū etiam in ære incisum nobis tra-
diderunt. valdē hercle te Syracusani tui, quos crebrō
cōmemorare soles, diligūt: qui cū accusatore tuo satis
iustā causam coniungendæ necessitudinis putant, quod
te accusaturus sit, & quod ad inquirendam in te vene-
rit. postea decernitur, ac non variē, sed propē cunctis
sententijs, vt laudatio, quæ C. Verri decreta esset, tolle-
retur. at verō cum iam nō solū discessio facta esset, sed
etiam perscriptum, atq; in tabulas relatum. prætor ap-
pellatur. at quis appellat? magistratus aliquis? nemo. scæ-
nator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minime.
quis igitur prætorē appellat? qui quæstor istius fuerat
Cecilius. ô rem ridiculam: ô desertum hominem: ô de-
speratum,

speratum, ac relicum. à magistratu Siculo, ne S. C. Si-
culi homines facere possent, ne suum ius, suis moribus,
suis legibus obtinere possent, non amicus istius, non
hospes non denique a iquis Siculus, sed quæstor præ-
torē appellat. quis hoc vidit? aut quis audiuit? prætor
æquus, & sapiens dimitti iubet senatum. concurrunt ad
me maxima multitudo. primum senatores clamare, eri-
pi sibi ius, eripi libertatem: populus senatum laudare,
gratias agere: ciues R. à me nusquam discedere. quo
quidem die nihil ægrius factum est multo labore meo,
quā vt manus ab illo appellatore abstinerentur. cum
ad prætorem in ius adissemus, excogitat sanē diligen-
ter & cautē, quid decernat: nam antequam verbum
facerem, de sella surrexit, atque abiit. itaque tum de
foro, cum iam aduesperasceret, discessimus. postridie
mane ab eo postulo, vt Syracusanis liceret S. C. quod
pridie fecissent, mihi reddere. ille enimvero negat: &
ait indignum facinus esse, quod ego in senatu Græ-
co verba fecissem: quod quidem apud Græcos græcē
locutus essem, fieri nullo modo posse. respondi homi-
ni, vt potui, vt volui, vt debui: tum multa, tum etiam
hoc memini dicere: facile esse perspicuum, quantum
inter hunc & illum Numidicum verum & germanum
Metellam interesset: illam noluisse sua laudatione
iurare L. Lucillum sororis virum, quicum optimē
conuenisset, hunc hominē alienissimō à ciuitatibus
laudationes per vim & metum comparare. quod
vbi intellexi, multum apud illum recentes nuncios, mul-
tum tabulas non commendaticias, sed tributarias va-
luisse, admonitu ipsorum Syracusanorum impetum
in eas tabulas facio, in quibus singula perscripta
erant.

Articulus cū
adiunctione.

Ex maiore.

ACTIONIS V.

Diminuit au-
toritatem à
persona.

Demonstrat-
io.

Permissio
criminosa.

Interrogatio
nes cum cris-
minum enu-
meratione.

erant. ecce autem noua turba, atq; rixa: ne tamen istum omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus planè nudum esse ac desertū putetis. retinere coepit tabulas Theomnastus quidā, homo ridiculè insanus: quē Syracusani Theoractum vocant: qui illic eiusmodi est, vt cū pueri sectentur, vt omnes, cum loqui coeperit, irrideat. huius tamen insania, quæ ridicula est alijs, mihi tum molesta sanè fuit. nam cum spumas ageret in ore, arderet oculi, voce maxima, vim me sibi asferre, clamaret: copulati in ius pu- nimus. hic ego postulare coepi, vt mihi tabulas obsignare, ac deportare liceret: ille contrà negare illud S. C. in quo prætor appellatus esset, mihi tradi oportere: ego legē recitare: contrà ille furiosus urgere, nihil ad se nostras leges pertinere. instare ego, omnium mihi tabularum, & literarum fieri potestatem oportere: prætor intelligēs, negare sibi placere, quod S. C. ratum esse non deberet: id me Romā deportare, qd multa: nisi vehemētius homini minatus essem, nisi legū sanctionē, poenāq; recitasset, tabularū mihi potestas facta nō esset: ille aut insanus, qui pro isto cōtra me uehemētissimè declamasset, postquā nō impetrauit, credo vt in gratiā mecum rediret, libellū mihi dat, in quo istius furta Syracusana pscripta erāt: quæ ego antea iā ab illis cognorā, & acceperā. laudent te sanè iā Mamertini, qui ex tāta prouincia soli sunt, qui te saluū velint: ita tamē laudēt, vt Heius, qui eius princeps legationis est, adsit: ita laudēt, vt ea, quæ rogati erūt, mihi parati sint respondere. ac ne subito à me opprimatur, hæc sum rogaturus: nauem debeant ne: fatebuntur: præbuerint ne prætor C. Verre? negabunt: edificauerint ne nauem onerariam maximam publicè, quam Verri dederunt? negare non poterunt:

IN VERREM LIB. IIII. 235

poterunt: frumentum ne ab his sumpserit Verres, quod populo R. mitteret, sicuti superiores? negabūt. quid mālītum, aut nautarū per triennium dederunt? nullum datum dicent. fuisse Messanā omnium istius furtorum, ac prædarum receptricem? negare nō poterūt. permulta multis nauibus illinc exportata? hanc deniq; nauē maximā à Mamertinis datam, onustam, cum isto prætorē profectam? fatebuntur. quam ob rem tibi habere sanè istam laudationem Mamertinam. Syracusanam quidem ciuitatem, vt abs te affecta est, ita in te esse animatā videmus: apud quos etiam Verrea illa flagitiosa sublata sunt: etenim minimè conueniebat, ei deorū honores haberi, qui simulacra deorū sustulisset. etiam mehercule illud in Syracusanis meritò reprehenderetur, si, cum diem festū ludorum de factis suis sustulisset celeberrimū, & sanctissimū, quod eo ipse die Syracusæ à Marcello captæ esse dicuntur, iidem diem festum Verris nomine agerēt, cū iste Syracusanis, quæ ille calamitosus dies reliquerit, ademisset. at videte hominis impudentiam, atque arrogantiam iudices, qui non solū Verrea hæc turpia, ac ridicula ex Heraclij pecunia constituerit, verum etiā Marcellea tolli imperarit, vt ei sacra facerēt quotannis, cuius opera omnium annorum sacra, deosq; patrios amiserant: eius autem familiæ dies festos tollerent, per quam ceteros quoq; festos dies recuperarant.

Hac postrema actione, Verrem orator male administratæ prouincie conuincit, eiq; supplicia tum in Siculos, tum in Romanos obijcit, & suo more singula ad iram iudicum & scruentiam concitandam, amplificat.

ACTIO.

ACTIONIS VI IN

C. VERREM LIB. V.

ORATIO X.

De supplicijs.

Exorditur
à commemo-
ratione male-
ficiorum que
iam probata
sunt, & à pa-
rata defensio-
ne, quam sta-
tim ironia ir-
rider, tanquā
ineptam.

Dubitatio.

Capita defen-
sionis primū
proponit, ut
refellat.

EMINI video dubium esse iudices, quin
apertissime C. Verres in Sicilia sacra, pro-
fanaq; omnia & priuatim, & publice spo-
liari, versatusq; si sine vlla non modo re-
ligione, verum etiam dissimulatione in omni genere
furandi atque prædandi. sed, quædam mihi magnifica
& præclara eius defensio ostenditur: cui quemadmo-
dum resistam, multo mihi antea est iudices providen-
dum: ita enim causa constituitur, provinciam Siciliam
virtute eius, & vigilantia singulari dubijs, formidolo-
sisq; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam
esse seruatum, quid agā iudices? quò accusationis meæ
rationē conferam, quò me vertam? ad omnes enim me-
os impetus, quasi murus quidam, boni nomen impera-
toris opponitur. noui locum: video, ubi se iactaturus sit
Hortensius. belli pericula, tempora reip. imperatorum
penuriam commemorabit. tum deprecabitur à vobis,
tum etiam pro suo iure contendit, ne patiamini talem
imperatorem populo Romano Siculorum testimonijs
eripi, ne ue obteri laudem imperatoriam criminibus
auaritiæ velitis. non possum dissimulare iudices. timeo,
ne C. Verres propter hanc virtutem eximiam in re mi-
litari, omnia quæ fecit, impune fecerit: uenit enim mihi
in mentem, in iudicio M. Aquilij, quantum auctorita-
tis, quantum momenti oratio M. Antonij habuisse exi-
stimata sit: qui, ut erat in dicendo non solum sapiens,
sed

IN VERREM LIB. V.

216

sed etiā fortis, causa propè perorata, ipse arripuit M.
Aquilium. constituitq; in cōspectu omnium, tunicamq;
eius à pectore abscidit, ut cicatrices populi Ro. iudi-
cesq; aspicerent aduerso corpore exceptas. simul et de
illo vulnere, quod ille in capite ab hostium duce accepe-
rat multa dixit, eoq; adduxit eos, qui erant iudicaturi,
vehementer ut vererentur, ne, quem virum fortuna ex
hostium telis eripisset, cum sibi ipse non pepercisset,
hic non ad populi R. laudē, sed ad iudiciū crudelitatem
videretur esse seruatus: hæc eadem nūc ab illis defensio
nis ratio, viaq; tentatur: idem queritur, sit fur, sit sacri-
legus, sit flagitiorū omnium, vitiorūq; princeps: at est
bonus imperator, & felix, & ad dubia reip. tempora re-
seruandus. non agam summo iure tecum: non dicam id,
quod debeam forsitan obtinere, cum iudicium certa le-
ge sit constitutum, non quid in re militari fortiter fece-
ris, sed quemadmodum manus ab alienis pecunijs absti-
nueris, abs te doceri oportere. nō inquam sic agam: sed
ita quero, quæadmodum te velle intelligo, quæ tua ope-
ra, & quanta fuerit in bello. quid dices? an bello fugi-
tiuorum Siciliam virtute tua liberatam? magna laus,
honestæ oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id
bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nul-
lum in Sicilia fugitiuorum bellū fuisse. at in Italia fuit.
fateor: & magnū quidē ac vehemēs. num igitur ex eo
bello partē aliquam laudis appetere conaris? num tibi
illius victoriæ gloriam cū M. Crasso, aut Cn. Pompeio
communicandam putas? non arbitror hoc etiam dees-
se tuæ impudentiæ, ut quicquam eiusmodi dicere au-
deas, obstitisti videlicet, ne ex Italia transire in Sici-
liam fugitiuorum copiæ possent, ubi? quando? qua
ex parte

Præteritione
diuini, & tras-
latione.

Ex causis,
fuit Sicilia tu-
ta, at non tua
virtute.

Cōiectura Id
eos excutit,
loci, tēporis
modi.

Occupatio.

Dilemmate
diluit.

Ex causa.

Seueritatis
exemplum.Qui, pro quo
modo, siue
quo telo.

ex partes cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorsus audiuius: et illud audiuius, M. Crassi, fortissimi viri, virtute, consilioque factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Messanam transire possent. a quo illi conatu non tantopere prohibendi fuissent, si vlla in Sicilia praesidia ad illorum aduentum opposita putarentur. at cum in Italia bellum tam propere a Sicilia, tamen in Sicilia non fuit. quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit eodem intervallo, pars eius belli in Italiam vlla peruasit. etenim propinquitas ad utramque partem hoc loco profertur: utrum aditum facilem hostibus, an contagionem imitandi eius belli periculosam fuisse? aditus omnis hominibus sine vlla facultate nauium non modo disiunctus, sed etiam clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, quam ad Peloridem accedere. contagio autem ista seruilis belli cur abs te potius, quam ab alijs omnibus, qui ceteras prouincias obtinuerunt, praedicatur? an quod in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipsa causa est, cur ipsa prouincia minimo in periculo sit, et fuerit: nam posteaquam illinc M. Aquilius decessit, omnium instituta, atque edicta praetorum fuerunt eiusmodi, ut ne quis cum telo seruus esset. vetus est quod dicam, et propter seueritatem exempli nemini fortasse uestrum inauditum: L. Domitium praetorem in Sicilia, cum aper ingens ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum percussisset, cum audisset, pastorem cuiusdam fuisse, eum ad se vocari iussisse: illum cupide ad praetorem, quasi ad laudem, atque ad premium accurrisse: quassisse Domitium, qui tantam bestiam percussisset? illum respondisse,

respondisse, venabulo. statim deinde iussu praetoris in crucem esse sublatum. durum hoc fortasse videatur: neque ego vllam in parte disputo: tantum intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, quam in praetermittendo dissolutum videri. ergo his institutis prouinciis, tam tum cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortissimus Cn. Norbanus in summo otio fuit: per facile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa bellum posset existere. etenim cum nihil tam contumelium sit, quam negotiatores nostri cum Siculis usu, re, ratione, concordia, et cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant, ut his pacem expediat esse: imperium autem populi Romani sic diligant, ut id imminui, aut commutari minime velint: cumque haec ab seruorum bello pericula et praetorum institutis, et dominorum disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa prouincia nasci possit. quid igitur? nulli ne motus in Sicilia seruorum Verre praetore? nulla ne consensiones factae esse dicuntur? nihil sane, quod ad senatum populumque Romano perueniret: nihil, quod iste Romanus publice conscripserit, et tamen ceptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. id adeo non tam ex re, quam ex istius factis decretisque cognosco. ac videte, quam non inimico animo sim acturus: ego ipse haec, quae ille quaerit, quae adhuc nunquam audistis, commemorabo, et proferam. In Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenebant, Leonidae cuiusdam Siculi familia in suspicionem vocata est coniurationis. res delata ad istum. statim (ut par fui) iussu eius homines, qui nominati erant, comprehensi sunt, adductique Lilybaeum: domino denunciatum est, ut adesset: causa dicta damnati sunt. quid deinde?

Extrema uis
tota media
critas tenenda
fuit.

Ex causis.

Articulus.

Percussatio.

Comparatio
ex facto.

H de quid

Narratio fuz de? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam exspe-
 pta ad Ver- etatis aliquã? nolite vsqu quaq; eadẽ querere. in metu
 ris scelus am belli, furandi qui locus potest esse? etiam si qua hic fuit
 pliscandum. in hac re occasio, prætermiſſa est. tum potuit à Leoni-
 da nummorum aliquid auferre, cum denunciauit, vt adef-
 set. fuit nundinatio aliqua, & isti non noua, ne causſam
 diceret. etiam alter locus, vt absoluerentur. damnatis
 quidem seruis, quæ prædandi potest esse ratio? produci
 ad supplicium necesse est: testes enim sunt, qui in consilio
 fuerunt: testes publicæ tabulæ: testis splendidissima ci-
 uitas Lilybætana: testis honestissimus, maximusq; con-
 uentus ciuium Ro. nihil potest. producendi sunt itaque,
 producantur, & ad palam alligantur. citamnum mihi
 expectare videntur iudices, quid deinde factũ sit. quod
 iste nihil vnquam fecit sine aliquo quæſtu, atq; præda.
 quid in eiusmodi re fieri potuit? quod commodum est?
 expectate facinus quàm vultis improbum: vincam ta-

Exitus ino- men expectationem omnium: nomine sceleris, coniura-
 pinatus. tionisq; damnati, ad supplicium traditi, ad palam alli-
 Verris im- gati, repente multis millibus hominum inspectantibus
 bitatem exag soluti sunt, & Leonidæ illi domino redditi. quid hoc
 gerat, loco potes dicere homo amentissime? nisi id quod ego
 non quæro, quod deniq; in re tam nefaria, tametsi du-
 bitari non potest, tamen, ne si dubitetur quidem, quæri
 oporteat: quid, aut quantum, aut quomodo acceperis.
A collatione. remitto tibi hoc totũ, atq; ista te cura libero: neq; enim
 metuo, ne hoc cuiquam persuadeatur, vt, ad quod faci-
 nus nemo, præter te, vlla pecunia adduci potuerit, id tu
 gratis suscipere conatus sis. verũ de ista furadi prædã-
 diq; ratione nihil dico: de hac imperatoria iam tua lau-
 de disputo. quid agis bone custos, defensorq; provin-
 cia?

cia: tu quos seruos arma capere, ac bellum facere in Si-
 cilia voluisse cognoras, & de consilij sententiã iudica-
 ras, hos ad supplicium iam more maiorum traditos, &
 ad palam alligatos, ex media morte eripere ac liberare
 ausus es? vt quam damnatis seruis crucem fixeris, hanc
 indemnatis ciuibus R. reseruares? perditæ ciuitates, de
 speratis omnibus rebus, hos solent exitus exitiales ha-
 bere, vt damnati in integrũ restituantur, victi soluan-
 tur, exules reducantur, res indicatæ rescindantur. quæ
 cũ accidunt, nemo est, quin int. ligat ruere illã Remp.
 hæc vbi eueniunt, nemo est, qui vllam spem salutis reli-
 quam esse arbitretur, atq; hæc sicubi facta sunt, facta
 sunt, vt homines populares, aut nobiles supplicio, aut
 exilio leuantur: at non ab ijs ipsis, qui indicassent, at
 non statim, at non eorum facinorũ damnati, quæ ad vi-
 tam & fortunas omnium pertineret. hoc verò nouum
 & eiusmodi est, vt magis propter reum, quàm propter
 re ipsam credibile esse videatur, at homines seruos, vt
 ipse q. iudi carat, vt statim è medio supplicio dimiserit,
 vt eius facinoris damnatos seruos, quod ad omnium li-
 berorum caput & sanguinem pertineret. ô præcla-
 rum imperatorem, nec iam cum M. Aquilio fortissimo
 viro, sed verò cum Paulis, Scipionibus, Marijs conse-
 rendam. tantum ne vidisse in metu, periculoq; provin-
 cia: cum seruitorum animos in Sicilia suspensos pro-
 pter bellum Italiæ fugitiuorum videret: ne quis se com-
 mouere auderet, quantum terroris iniecit? compre-
 hendi iussit: quis non pertimescat? causſam dicere:
 quid seruis tã formidolosum? fecisse videri, pronuncia-
 ui: exortam videtur flammam paucorum dolore, ac
 morte resinxisse. quid deinde sequitur? verbera, atq;

A iudicatis
 & merita
 lotum.

Contentio.

Similiter de
 finens.

Repetitio.

Agnomina-
 tio.
 Terna ternis
 relata.

Exclamatio
 ironica &
 comparatio.

Expolitio
 crumiosa.

ACTIONIS VI.

Interrogatio
nibus alia fa-
ctiora eius-
dem generis
enumerat.

A testimo-
nijs.

Repetitio.

A rumorib.

ignes, & illa extrema ad supplicium damnatorum, in-
tum ceterorum, cruciatus, & crux. hisce omnibus sup-
plicijs sunt liberati. quis dubitet, quin seruorum animos
summa formidine opprefferit, cum videret ea facilitate
prætorē, vt ab eo sceleris, coniurationibusq; damna-
torum, vita, vel ipso carnisce internuncio, redimeretur?
quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo? quid? in Leon-
te Megarensi non idem fecisti? quid? iste motus seruo-
rum, belliq; subita suspicio, vtrum tibi tandem diligen-
tiam custodiendæ prouinciæ, an nouam rationem im-
probissimi quæstus attulit? Halyciensis Eumenidæ, no-
bilis hominis & honesti, magnæ pecuniæ villicus, cum
impulso tuo insinulatus esset, h-s l x nulla à domi-
no accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit, quemad-
modum gestum esset, ab equite R. C. Matrinio absente,
cum is esset Romæ, quod eius villicos pastoresq; tibi in
suspicionem venisse dixeras, h-s centū abstulisti. dixit
hoc L. Flavius, qui tibi eam pecuniā numerauit, procura-
tor C. Matrinij: dixit ipse C. Matrinij: dicit clarissi-
mus vir Cn. Lætulus cēsor, qui, Matrinij honoris caus-
sa, recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; cura-
uit. quid? de Apollonio Diodelis filio Panormitano,
cui Gemino cognomen est, præteriri potest? ecquid
hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid ma-
nifestius proferri potest? quem is, vti Panormum venit,
ad se vocari, & de tribunali citari iussit, concursu ma-
gno, frequentiaque conuentus. homines statim loqui,
mirari, quod Apollonius homo pecuniosus tandiu ab
isto maneret integer: excogitauit: nescio quid attulit:
profecto homo diues, repete à Verre nō sine causa ci-
tatur: expectatio summa omnium, quidnam id esset: cum
exanima-

IN VERREM LIB. V.

239

exanimatus subito ipse accurrit cum adolescente filio:
nam pater grandis natui iam diu lecto tenebatur. nomi-
nat iste seruum, quem magistrum pecoris esse diceret: Verris secula
na.
eum dicit coniurasse, & alias familias concitasse. is o-
mnino seruus in familia non erat. eū statim exhiberi iu-
bet. Apollonius affirmat seruum se omnino illo nomine
habere neminem. iste hominē abripi à tribunali, & in
carcerē conijci iubet. ille clamare, cum raperetur, nihil
se miserum fecisse, nihil commississe, pecuniam sibi esse
in nominibus, numeratam in præsentia nō habere. hæc
cum maxime summa hominum frequentia testificaretur,
vt quiuisset intelligere posset, eum, quod pecuniam
non dedisset, iccirco illa tam acerba iniuria affici, cum
maximè, vt dico, hoc de pecunia clamaret, in vincla
coniectus est. videte constantiam prætoris, & eius præ-
toris, q nūc reus non ita defendatur, vt mediocris præ-
tor: sed ita laudetur, vt optimus imperator. cum seruo-
rum bellum metueretur, quo supplicio dominos indem-
natos afficiebat, hoc seruos damnatos liberabat. Apol-
lonium locupletissimum hominem, qui, si fugitiui bel-
lum in Siciliam facerent, amplissimas fortunas amitte-
ret, belli fugitiuorum nomine, indicta causa, in vincla
coniecit: seruos, quos ipse cum consilio belli faciendi
causa consensisse iudicauit, eos sine consilij sententia,
sua sponte, omni supplicio liberauit. quid, si ab Apollo-
nio aliquid commissum est, quā ob rē iure in eū animad-
uerteretur: tamen ne hæc rē sic agemus, vt crimini, aut
inuidiæ reo putemus esse oportere, si quo de homine
seuerius iudicauit? non agam tam acerbè: non vtar ista
accusatoria consuetudine, si quod est factum clemen-
ter, vt dissolutè factum criminer: si quid vindicatum
seuerè

Contentio.

A fatione.

ACTIONIS VI.

Præteritio
sepius repe-
tit, ad am-
plificandum.

Articulus.

Defendit
Hortensius
ex causis,

seuerè est, vt ex eo crudelitatis inuidiam colligam. non
agam ista ratione: tua sequar iudicia: tuam defendam
auctoritatem, quoad tu voles. simul ac tute ceperis tua
iudicia rescindere, mihi succensere desinito: meo enim
iure contendam eum, qui suo iudicio condemnatus sit,
iuratorum iudicum sententijs damnari oportere. non
defendā Apollonij causam, amici atque hostitis mei,
ne tuum iudicium videar rescindere: nihil de hominis
frugalitate, virtute, diligentia dicā: prætermittam illud
etiam de quo antea dixi, fortunas eius ita cōstitutas fu-
isse familia, pecore, villis, pecunijs creditis, vt nemini
minus expediret, vllum in Sicilia tumultum aut bellum
cōmoueri: nō dicā ne illud quidem, si maxime in culpa
fuerit Apollonius, tamen in hominem honestissimū, ci-
uitatis honestissime, tam grauer animaduerti causa
indicta non oportuisse. nullam inuidiam in te ne ex illis
quidē rebus cōcitabo: cū esset talis vir in carcere, in te-
nebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis
tuis, patri exacta ætate, & adolescenti filio adeundi ad
illum miserum potestatem nunquam esse factam: etiam
illud præteribo, quotiescunq; Panormum veneris illo
anno, & sex mensibus, (nam tandiu fuit in carcere A-
pollonius) toties ad te senatum Panormitanum adisse
supplicem cum magistratibus, sacerdotibusq; publicis,
orantem atq; obsecratem, vt aliquando ille miser, atq;
innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc
omnia: quæ si velim persequi, facili ostendant, tua cru-
delitate in alios, omnes tibi aditus misericordiæ iudiciū
iam pridem esse præclusos. omnia igitur ista concedam
& remittam: prævideo enim, quid sit defensorus Hor-
tensius, fatebitur, apud istum neque senectutem pa-
tris,

IN VERREM LIB. V.

24.

tris, neq; adolescentiam filij, neque lacrymas viriusque
plus valuisse, quā vilitatem salutemq; provincie di-
cet, remp administrari sine metu ac seueritate non pos-
se. quæret, quam ob rem fasces prætoribus præferatur,
cur secures data, cur carcer ædificatus, cur tot suppli-
cia sint in improbos more maiorū constituta. quæ cum
omnia grauer, seuerèq; dixerit, quæra, cur hunc eun-
dem Apolloniū Verres idē, repente, nulla noua re alla-
ta nulla defensione, sine causa, de carcere emitti iusse-
rit, tantūq; in hoc crimine suspicionis esse affirmabo,
vt iam ipsis iudicibus sine mea argumentatione cōiectu-
ram facere permittā, quod hoc genus prædandi, quā
improbū, quā indignū, quāq; ad magnitudinē
questus immensū, infinitūq; esse videatur. nam quæ
istem Apollonio fecit, ex primū breuiter cognoscite
quot, & quanta sint: deinde hæc expendite, atq; æsti-
mate pecunia: reperietis, iccirco hæc in vno pecunio-
so tot constituta, vt ceteris formidines similium incom-
modorum, atq; exempla periculorum proponerentur.
primū insimulatio est repentina, capitalis, atq; inui-
diosi criminis. statuite, quāti hoc putetis, & quā mul-
tos redemisse. deinde crimen sine accusatore, sententia
sine consilio, damnatio sine defensione. æstimate harum
rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitati-
bus vnum habuisse Apolloniū, ceteros profecto multos
ex his inmodis pecunia se liberaffe. postremo tene-
bræ, vincula, carcer, inclusū supplicium, atq; à cōspectu
parentum ac liberum, deniq; à libero spiritu & com-
muni luce seclusum. hæc verò, quæ vel uita redimi re-
dē possunt, æstimare pecunia nō queo. hæc omnia se-
rò redemūt Apollonius, iam mœrore ac miserijs per-
ditus:

Solutio & res
pugnantibus.

Attentio &
breuitate &
magnitudine

Expendit
crimē & ex-
aggerat ab
adiunctis, &
repugnantibus.

Hæc causis
cōiecturæ.

Sarcasmos.

Articulus.
Verris uitæ
pulcherrima
descriptio, ad
imperatorij
muneris ratio
nē accōmo-
dati: ac pri-
mū impera-
torum gene-
ra atq; uirtu-
tes ponit, de-
inde per anni
tempora to-
tā descriptio-
nem ducit.

Syracusanū si-
tū ac natura.

ditus: sed tamen ceteros docuit, antē istius auaritiæ ac
sceleri occurrere, nisi verò existimatis, hominem pecu-
niosisimum, sine aliqua causâ questus, iniectum ad tā
incredibile crimen, aut sine eadem causâ repente ē car-
cere emissum, aut hoc prædādi genus ab isto in illo vno
adhibitum ac tentatum, & non per illum omnibus pec-
cuniosis Siculis metum propositum & iniectum. cu-
pio mihi iudices ab illo subijci, quoniam de militari eius
gloria dico, si quid fortē prætereo: nam mihi uideor de
omnibus iam rebus eius gestis dixisse, quæ quidē ad bel-
li fugitiuorum pertinerent suspiciōē: certe nihil sciens
prætermisi, habetis hominis consilia, diligentia, vigilā-
tiam, custodiam, defensionēq; prouincie. Summa illuc
pertinet, ut sciatis, quoniam plura genera sunt impera-
torum, ex quo genere iste sit, ne diutius in tāta penuria
virorum fortium talē imperatorē ignorare possitis, non
ad Q. Max. sapiētia, neq; ad illius superioris Africani
in re gerēda celeritatem, neq; ad huius, qui postea fuit,
singulare consiliū, neq; ad Pauli rationē ac disciplinam,
neq; ad C. Marij uim atq; uirtutē, sed ad aliud genus im-
peratorum referendum, sanē diligenter retinendum
& conseruandū, quæso cognoscite, itinerum primum
laborem, qui vel maximus est in re militari iudices, &
in Sicilia maximē necessarius, accipite, quā facilem
sibi iste, & iucundum ratione, consilioq; reddiderit.
Primum temporibus hybernis ad magnitudinem frim-
gorum, & ad tempestatum uim ac imbrium, præcla-
rum sibi hoc remedium comparat, urbem Syracusas ele-
gerat: cuius hic situs, atque hæc natura esse loci, cœ-
liq; dicitur, ut nullus vnquam dies tam magna, turbu-
lentaq; tempestate fuerit, quin aliquo tēpore eius diei
solem

solē homines viderent, hic ita uiuebat iste bonus impe-
rator hybernis mensibus, ut eum non facile non modō
extra lectū, sed ne extra lectum quidē quisquam videret.
ita diei breuitas conuiuijs, noctis longitudo stu-
pris & flagitijs conterebatur, cum autem ver esse cœ-
perat, cuius initium iste non à Fauonio, neque ab aliquo
astro notabat, sed cū rosam viderat, tunc incipere ver
arbitrabatur: dabat se labori, atque itineribus: in qui-
bus usque eō se præbebat patientem atq; impigrum, ut
eum nemo vnquā in equo sedentē uideret, nam, ut mos
fuit Bithyniæ regibus, lectica octophoro ferebatur: in
qua puluinus erat perlucidus, Melitensi rosa farctus:
ipse autem coronam habebat vnam in capite, alteram
in collo: reticulumq; ad nares sibi admouebat tenuissi-
mo lino, minutisq; maculis, plenum rosæ. Iste confecto iti-
nere, cū ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica us-
que in cubiculum deferebatur. eō ueniebant Siculorum
magistratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iu-
ris audistis: controuersiæ secretō deferebantur: pau-
lo post palam decreta auferebantur. deinde, ubi pauli-
sser in cubiculo, pretio, non æquitate iura descripse-
rat: Veneri iam, & Libero reliquū tempus deberi arbi-
trabatur: quo loco mihi nō prætermittenda videtur
præclari imperatoris egregia ac singularis diligentia.
nam scitote, esse oppidū in Sicilia nullū ex ijs oppidis,
in quibus prætores consistere, & conuentum agere so-
lent, quo in oppido non isti ex aliqua familia, non igno-
bili delecta ad libidinem mulier esset: itaq; nonnullæ ex
eo numero in conuiuium adhibebantur palam. si quæ
castiores erant, ad tēpus ueniebant, lucē, conuentumq;
uitabant, erant autē conuiuia non illo silentio præto-

Ver à rosæ as-
pectu notab-
bat Verres.

Verris molli-
ties.

Iura pretio
describat.

Verris libis-
dines & stu-
pra.

Silentium &
pudor in ma-
gistratū cō-
uiuijs.

ACTIONIS VI.

Demostratio
ebrioli cōiuij.

Simile.

25.3

Aetate quo
modo ageret
Verres.

forte offen
ditur.

al. loco

Verres fami
liares.

rum, atq; imperatorū: neq; eo pudore, qui in magistra-
tuum conuiuijs versari solet: sed cū maximo clamore,
atq; conuicio. nonnunquam etiam res ad manus, atq; ad
pugnam veniebat: iste enim, prator seuerus ac diligēs,
qui populi Ro legibus nunquam paruisset, illis diligen-
ter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat.
itaq; erant exitus eiusmodi, vt alius inter manus è con-
uiuio, tanquam è prælio, auferretur, alius tanquam occi-
sus relinqueretur, plerique fusi sine mente, ac sine vlllo
sensu iacerent: quiuis vt, cum aspexisset, non se pratoris
conuiuium, sed vt Cannensem pugnam nequitia videre
arbitraretur. cum verò æstas summa esse tam coeperat,
quod tempus omnes Siciliae semper prætores in iuue-
ribus cōsumere consueuerunt: propterea quòd tum pu-
tant obeundam esse maximè prouinciam, cum in arvis
frumenta sunt: quòd & familiæ congregantur, & ma-
gnitudo seruitij perspicitur, & labor operis maximè
offenditur, & frumētū copia cōmonet, tēpus anni non
impedit: tum inquam, cum concursant ceteri prætores,
iste nouo quodam ex genere imperator, pulcherrimo
Syracusarum * luco statua sibi castra faciebat: nam in
ipso aditu atq; ore portus, vbi primum ex alto sinu ad
vrbe ab littore instatitur, tabernacula carbassei intēta
velis collocabat. huc ex illa domo prætoria, quæ regis
Hieronis fuit, sic emigrabat, vt per eos dies nemo istum
extra illū locum videre posset, in eum autem ipsum lo-
cum aditus erat nemini, nisi qui aut socius, aut minister
libidinis esse posset. huc omnes mulieres, quibuscūm
iste consueuerat, conuenebant. quarum incredibile est
quanta multitudo fuerit Syracusis. huc homines digni
istius amicitia, digniuita illa conuiuijsq; veniebat in-
ter eius-

IN VERREM LIB. V.

242

ter eiusmodi viros, ac mulieres adulta ætate filius versa-
batur: vt cum, etiā si natura à parētis similitudine abri-
peret, consuetudo tamen ac disciplina patri similem ef-
se cogeret. huc Tertia illa perducta per doli, atq; in-
fidias ab Rhodio tibicine, maximas in istius castris effectis
se turbas dicitur, cum indignè pateretur vxor Cleome-
nis Syracusani, nobilis mulier, iteq; Aeschryonis hone-
sto loco nata, in conuentum suum mimi Isiodori filiam
venisse. iste autem Annibal, qui in suis castris virtute pu-
taret oportere, nō genere certari, sic hanc Tertiam di-
lexit, vt eam secum ex prouincia exportaret. ac per eos
dies, cum iste cum pallio purpureo, talariq; tunica ver-
saretur in conuiuijs muliebribus, nō offendebarū ho-
mines in eo, neq; molestè ferebant, abesse à foro magi-
stratū, non ius dici, non iudicia fieri: lucū illum littoris
percrepare totum mulierum vocibus, cantuq; sympho-
niæ, in foro silentium esse summum caussarū atq; iuris,
nō ferebāt homines molestè, nō enim ius abesse videba-
tur à foro, neq; iudicia, sed vis & crudelitas, & bono-
rum acerba atq; indigna direptio. hunc tu igitur impe-
ratorē esse defendis Hortensius? huius furta, rapinas, cupi-
ditatem, crudelitatem, superbiam, scelus, audaciam, rerū
gestarum magnitudine atq; imperatoris laudibus te-
gere conaris? hic scilicet est metuendum, ne ad exitum
defensionis tue vetus illa Antoniana dicendi ratio, atq;
auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denude-
tur à pectore, ne cicatrices populus Rom. aspiciat, ex
mulierum morsu vestigia libidinis atque nequitia. dij
faciant, vt rei militaris, vt belli mentionem facere au-
deas: cognoscentur enim omnia istius æra illa vete-
ra: vt, non solum in imperio, verum etiam in stipen-

Exemplo
male filium
perdebat
Verres.

Tertia, nos
men est Soor
ti.

Permutatio
sive denomis
natio.

Hortensium
à defensione
deteret, fla-
gitiorum
Verres fres-
quentatione,

Sallum.

dij

Atta antea
etæ uitæ Ver
ris deforis
ptio. ex miz
litari ratione
sumpta.

Duo insignia
Vestris flagi
tia.

Exclamatio
ne indignas
tionem me
uer. & ab se
actæ in Sici
lia quaesturæ
exemplo au
get.

dijs qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa mi
litia, cum iste è foro abduci, nō, vt iste prædicat, perdu
ci solebat. aleatoris Placentini castra commemorabun
tur: in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus
est. multa eius in stipendijs damna proferuntur: quæ ab
isto etatis fructu dissoluta & compensata sunt. iam ve
rò, cum in eiusmodi patientia turpitudinis, aliena, non
sua satietate obduruisset, qui vir fuerit, quot præsidia,
quam munita, pudoris & pudicitie, vi, & audacia ce
perit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum istius
flagitio cuiusquam præterea dedecus nō faciā iudices.
omnia vetera prætermittam: duo sola recentia sine cu
iusquam infamia ponam, ex quibus coniecturam face
re de omnib. possitis: vnum illud, quod ita fuit illustre,
notūq; omnibus, vt nemo tam rusticanus homo L. Lu
cullus, & M. Cotta consulibus, Romam ex vlla munici
pio vadimonij causa venerit, quin sciret iura omnia
Prætoris R. nutu, atq; arbitrio Chelidonis meretriculæ
gubernari: alterū, quod, cum paludatus exisset, vota
pro imperio suo, cōmuniq; populi R. nuncupasset, no
ctu, stupri causa, lectica in urbem introferri solitus est
ad mulierē, nuptā uni, propositam omnibus, cōtra fas,
cōtra auspicia, cōtra omnes diuinas atq; humanas reli
giones. o dij immortales, quid interest inter mentes ho
minum, et cogitationes. ita mihi meā voluntatē, spemq;
reliquæ vitæ, vestra populiq; R. existimatio cōprobet,
vt ego, quos adhuc mihi magistratus pop. R. mandauit,
sic eos accepi, vt me omnium officiorum obstringi reli
gione arbitrarer. ita quaestor sum factus, vt mihi hono
rē illum tum nō solum datum, sed etiā creditum, ac cō
missum putarem. sic obtinui quaesturam in prouincia
Sicilia,

Sicilia, vt omnium oculos in me vnum coniectos arbi
trarer: vt me, quaesturamq; meam quasi in aliquo orbis
terræ theatro versari existimarem: vt omnia semper,
quæ iucunda vidētur esse, nō modò his extraordinarijs
cupiditatibus, sed etiam ipsi naturæ ac necessitati dene
garem. nunc sum designatus ædilis: habeo rationē, quid
a populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxi
ma cū ceremonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos,
mihi Florā matrem populo, plebiq; R. ludorū celebri
tate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi
Romani sunt nominati, maxima cum dignitate ac reli
gione, Ioui, Iunoni, Minervæq; esse faciendos, mihi sa
crarum ædium procuracionem, mihi totā urbem tuen
dam esse commissam: ob earum rerū laborē, & solici
tudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sen
tentia dicendæ locum, togā prætextā, sellam curulem,
ius imaginis ad memoriam posteritati prodendam. ex
his ego rebus omnib. iudices, ita mihi deos omnes pro
pitios esse velim, vt, tametsi mihi iucundissimus est ho
nos populi, tamen nequaquam tantum capio volupta
tis, quantum sollicitudinis & laboris: vt hæc ipsa ædi
litas, non quia necesse fuerit, alicui candidato data, sed,
quia sic oportuerit, rectē collocata, & iudicio populi
digno in loco posita esse videatur. tu, cum esses prætor
renunciatus, quoquo modo, (multo enim & prætereo,
quid tū sit actum) sed cum esses renunciatus, vt dixi, nō
ipsa præconis voce excitatus es, qui te totiens seniorū,
iuniorumq; centurijs illo honore affici pronūciauit, vt
hoc putares, aliquā in reip. partē tibi creditam? annum
tibi illum vñ domo carēdum esse meretricis? cum tibi
forte obtigisset, vt ius diceret: quātū negotij, quid one
ris haberes,

Ciceronis in
ædilitate co
gitationes.

Ædilitatis
præmia.

Verris præ
tor renuncia
tus, quid eo
gitare debu
rit, quid item
cogitare.

ACTIONIS VI.

Qualis fuerit
in prouincia
frequentatio
ne docet.

Redit ad pro
positū defen
sionis caput,
ut refellat.

ris haberes, nunquam cogitasti: neq; illud rationis habu
isti, si forte expergescere te posses, eam prouinciam,
quam tueri singulari sapientia, atq; integritate difficile
esset, ad summam stultitiam nequitiamq; venisse. itaq;
nō modō domo tua Chelidonem in pretura extrudere
noluisti, sed in Chelidonis domum preturam tuā totam
detulisti, secuta prouincia est: in qua tibi nunquā venit
in mentem, non tibi iccirco fasces, & secures, & tan
tam imperij vim, tantamq; ornamentorū omniū digni
tatem datam, vt earum rerum vi, & auctoritate omnia
repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres: vt om
nium bona pradam tuam diceres: nullius res tuta, nul
lius domus clausa, nullius vita septa, nullius pudicitia
munita contra tuam cupiditatem, & audaciam posset
esse: in qua tu te ita gessisti, vt, cum omnib; tenere re
bus, ad bellū fugitiuorum confugas: ex quo iam intelli
ges, non modō tibi nullam defensionem, sed maximam
vim criminum exortam, nisi forte Italici belli fugitiuo
rum reliquias, atq; illud Thempsanū incommodum pro
ferres. ad quod recens cum te peropportune fortuna
obtulisset, si quid in te virtutis atque industrie fuisset:
idem, qui semper fueras, inuentus es. cum ad te Valen
tini venissent, & pro his homo disertus, & nobilis M.
Marius loqueretur, vt negotiū susciperes, vt, cum pe
nes te pretorum imperium ac nomē esset, ad illā pa
ruam manum extinguendam, ducē te principemq; prae
beres: non modō id refugisti, sed eo ipso tēpore, cū esses
in litore, Tertia illa tua, quam tecum deportabas, erat
in omnium conspectu. ipsis autem Valentinis ex tam il
lustri, nobiliq; municipio, tantis de rebus responsum
nullum dedisti, cum esses cum tunica pulla, & pallio.

quid

IN VERREM LIB. V.

144

quid hunc proficiscentē, quid in ipsa prouincia fecisse
existimatis, qui, cum iam ex prouincia non ad trium
phum, sed ad iudicium decederet, ne illam quidem infam
iam fugerit, quam sine voluptate capiebat? o diuina
senatus frequentis in eade Bellonae admurmuratio. me
moriam tenetis iudices, cum ad uesperasceret, & paulo
ante esset de hoc Thempsano incommodo nunciatum,
cum inueniretur nemo, qui in illa loca cū imperio mit
teretur, dixisse quendam Verrē esse non longē à Them
psa, quam valde vniuersi admurmurarent, quā palam
principes contradixerint. & is tot criminibus, testi
monijsq; conuictus, in eorum tabellis spem sibi aliquā
ponit, quorum omnium palam, causa incognita, voce
damnatus est: esto: nihil ex fugitiuorum bello, aut suspi
cionis belli laudis adeptus est, quod neq; bellū eiusmodi,
neque belli periculum fuit in Sicilia, neq; ab isto proui
sum est, ne quod esset, at verō contra bellum praedonū
classē habuit ornata, diligentiamq; in eo singularem:
itaq; isto pretore praeclare defensa prouincia est. sic de
bello praedonum, sic de classe Siciliensi iudices dicam,
vt hoc iam ante confirmem, in hoc vno genere omnes
in esse culpas istius maximas, auaritia, maiestatis, de
mentiae, libidinis, crudelitatis. haec dum breuiter ex
pono, queso, vt fecistis adhuc, diligenter attendite.
Rem naualem primum ita dico esse administratam:
non ut prouincia defenderetur, sed ut classis nomine
pecunia quereretur. superiorum praetorum consuetu
do cum haec fuisset, vt naues ciuitatibus, certiusq; nu
merus nautarum, militumq; imperaretur, maxima,
& locupletissima ciuiati Mamertinae nihil horum
imperauisti. ob quam rem quid tibi Mamertini clam
dederint

Ex minorē

A tacito Sen
atus de Verrē
re iudicio.

Transit ad bel
lū Piraticum
ut & hic Verrē
fuisse Verrē
rem intellige
retur.

Capita crimi
nū proponit.

De auaritia.

Prima ratio.

ACTIONIS VI.

2. ratio.

3. ratio.

Inuidig loc⁹.Confirmatio
criminosa.

Occupatio.

2. al. reip. ras
tio quondā.

Ex causis.

b. al. arcesses
se.Ex lege &
ture.

derint pecunia, post videbitur: ex ipsorum literis, & testibus quaeremus. nauē verò Cybeam maximam, triremis instar pulcherrimā atq; ornatissimā, palam aedificatam sumptu publico, sciente Sicilia, per magistratum senatumq; Mamertinū, tibi datā, donatamq; esse dico. hęc nauis onusta praeda Siciliensi, cum ipsa quoq; esset ex praeda, simul cum iste decederet, appulsa Veliam est, cum plurimis rebus, et ijs quas ante Romā mittere cum ceteris furtis voluit, quod erat carissimā, maximāq; cū delectabāt. eam nauem nuper egomet vidi Veliae, multiq; alij viderunt, pulcherrimam atq; ornatissimam iudices, quae quidē omnibus, qui eam aspexerant, prospectare iam exilium atq; explorare fugam domini videbatur. quid mihi hoc loco respondebis? nisi fortē id, quod tametsi probari nullo modo potest, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis necesse est, de tua pecunia constare aedificatam esse eam nauem. aude hoc saltem dicere, quod necesse est, noli metuere Hortensi, ne quaeram, qui licuerit aedificare nauē senatori. antiquae sunt istae leges & mortuae, quemadmodum tu soles dicere, quae vetant. fuit ista^a reprehensio quondā, fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam rem accusator in magnis criminibus obsciendam putaret. quid enim tibi nauis opus fuit? qui si quō publicē proficisceris, & praesidij, & vecturae causa, sumptu publico nauigia praebentur, priuatim autem nec proficisci quoquam potes, nec^b accersere res transmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quicquam contra leges parasti? valeret hoc crimen in illa veteri seueritate ac dignitate reipublicae. nunc non modò te hoc crimine non arguo, sed ne illa quidem

IN VERREM LIB. V.

245

dem communi vituperatione reprehendo. postremò tu tibi hoc nunquā crinosum, nunquam inuidiosum fore putasti? celeberrimo loco palam tibi aedificari onerariam nauem in ea prouincia, quam tu cū imperio obtinebas? quid eos loqui, qui videbant, quid aestimare eos, qui audiebant, arbitrare? inanē te nauē esse in Italiā deducturum: nauiculariam te, cum Romā venisses, esse facturum: ne illud quidem quisquā poterat suspicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariā nauem comparare. eiusmodi de te uoluisti sermonem esse omnium, palam ut loquerentur, te illam nauem parare, quae praedam ex Sicilia deportaret, & quae ad ea furti, quae reliquisses, commicaret? verum hęc omnia, si doces nauē de tua pecunia aedificatam, remitto atq; concedo. sed hoc homo amentissime non intelligis priore actione ab ipsis Mamertinis, tuis laudatoribus, esset sublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps istius legationis, quae ad tuam laudationem missa est, nauē tibi operis publicis Mamertinorum esse aedificatam, eiq; faciendae senatorem Mamertinum publicē praefuisse. reliqua est materies: hanc Reginis, ut ipsi dicunt, (tametsi tu negare non potes) publicē quod Mamertini materiem non habent, imperauisti. si, & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, nō pretio praesto fuerunt: ubi tandē istuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impensum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum video potuisse fieri, ut ex erario nihil darent: etenim vel Capitolium, sicut apud maiores nostros factū est, publicē gratis coactis fabris, operisq; imperatis, ex aedificari atq; effici potuit) deinde id quoq; perspicio, quod & ostendam, cum istos

Ab honesto.

Ex causa.

A communis
opinione.Refellit a test
timonijs.Alia occupa
tio, quam dis
cunt ueritatis
mili.

ACTIONIS VI.

Ex pari.

Veris ratio
ne à iure fœ-
deris, Ironia
eludit.

Ex absurdo.

Ironia.
Ex pari.

A iure fœde-
ris, maiestatis
arguit Verre.

Repetitio.
Adiunctio.

produxero, ipsorum ex literis, multas pecunias isti cro-
gatas in operum locationes falsas atq; inanes esse per-
scriptas: nam illud minime mirum est, Mamertinos, à
quo summum beneficium acceperant, quem sibi amico-
rem, quam populo R. esse cognouerant, eius capiti lue-
ris suis pepercisse. sed si argumento est, Mamertinos
pecunias tibi non dedisse, quia scriptum non habent: sit
argumento, tibi gratis constare nauem, quia quid eme-
ris, aut quid locaueris, scriptum proferre non potes. at
enim iccirco nauem Mamertinis non imperasti, quod
sunt fœderati. dii approbent. habemus hominē in Fœ-
dialium manibus educatū, vnū præter ceteros in publi-
cis religionib. fœderum sanctum, & diligentē. omnes,
qui ante te prætores fuerunt, dedantur Mamertinis q;
ijs nauem contra pactionem fœderis imperarint. sed
tamen tu, sancte homo ac religiose, cur Taurominita-
nis itē fœderatis nauem imperasti? an hoc probabis, in
æqua caussa populorū, sine pretio variū ius & disparē
cōditionē fuisse? quid, si eiusmodi esse hæc duo fœdera
duorū populorum iudices doceo, vt Taurominitanis no-
minatim cautū, & exceptum sit fœdere, ne nauem dare
debeat: Mamertinis in ipso fœdere sanctū, atq; perscri-
ptū sit, vt nauē dare necesse sit: istū autē contra fœdus
et Taurominitanis imperasse, et Mamertinis remisisse
nū cui dubiū poterit esse, qn, Verre prætorē, plus Ma-
mertinis Cybea, quam Taurominitanis fœdus opitula-
tum sit: recitetur fœdera. FŒDERA. isto igitur tuo,
quēadmodū ipse prædicas, beneficio, vt res incida, pre-
tio atq; mercede, minuiſti maiestatem Reip. minuiſti au-
xilia populi Romani: minuiſti copias maiorum virtute
ac sapiētia cōparatas: sustulisti ius imperij, conditionem
socio-

IN VERREM LIB. V. 246

sociorum, memoriam fœderis. qui ex fœdere ipso na-
uem uel usque ad Oceanum, si imperassimus, sumptu,
periculoq; suo armatam, atque ornatam mittere de-
buerunt: hi, ne in freto, ante sua tecta, & domos nauigarent,
ne sua mœnia, portusq; defenderent, pretio abs-
teius fœderis, & imperij conditionem emerunt. quid
censetis in hoc fœdere faciundo uoluisse Mamertinos
impendere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis ad-
scriberetur, si id ullo modo possent à nostris maioribus
impetrare? nā cū hoc munus imperaretur tā graui ciui-
tati, inerat nescio quo modo in illo fœdere societatis
quasi quædā nota seruitutis. quod tū recētib. suis offi-
cijs, integrare, nullis populi R. difficultatibus, à maiori-
bus nostris fœdere assequi, nō potuerūt, id nunc, nullo
nouo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri,
quotannis usurpato, ac semper retento, summa in diffi-
cultate nauū, à C. Verre pretio assecuti sunt. at nō hoc
solū assecuti, ne nauē dare ei, ecquē nauā, ecquē militē,
qui aut in classe, aut in præsidio esset, le prætorē, per
triennū Mamertini dederūt: deniq; cū ex S. C. itemq;
ex lege Terentia, & Cassia frumētum æqualiter emi-
ab omnib. Siciliæ ciuitatibus oporteret, id quoq; mu-
nus leue, atq; cōmune Mamerūnis remisisti. dices fru-
mentum Mamertinos nō debere, quo modo nō debere?
an, ut ne uenderet: nō enim erat hoc genus frumenti ex
eo genere, quod exigeretur, sed ex eo, quod emeretur.
te igitur auctore, & interprete, ne foro quidē, & cōme-
atu Mamertini populū R. iniuare debuerunt. quæ tan-
dem ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros ar-
rant, certum est, quid ex lege censoria dare debeant.
cur ijs quicquā præterea, ex alio genere imperauisti.

Ex maiore.

A nautis &
militibus re-
misiss.

A frumento
remisso.

A genere dis-
uerso.

A repugnanti-
bus, negat
ad incommu-
dum.

l a quid

ACTIONIS VI.

quid decumani? nunquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoq; statuisti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, ij ceriè nihil debent, at ijs nò modò imperasti, verò etià, quò plus darèt, quàm poterāt, hæc sexagena millia modium, quæ Mamertinis remiseras, addidisti. nec hoc dico, ceteris nò rectè imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadè caussa, & quib. superiores omnes prætores, itè vt ceteris, imperarant pecuniam qui ex S. C. & ex lege dissoluerant, his dico non rectè remissum. at, vt
Prouerbium. hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cū cōsilio caussam Mamertinorum cognoscit, & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronunciat. audite decretū mercenarij prætoris ex ipsius commentario: & cognoscite, quanta in scribendo grauitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. Recita COMMENTARIUM. Libenter ait se facere: itaq; perscribit: quid, si hoc verbo nò esses usus, libèter? nos videlicet inuitū te quæsiū facere putaremus. Ac de consilij sententiā, præclarū recitari cōsiliū iudices audistis. vtrum vobis cōsiliū recitari tandem prætoris videbatur, cum audiebatis nominas an prædonis improbissimi societas atq; comitatus? an fœderum interpretes, societatis pactores, religionis auctores? nunquā in Sicilia frumentū publicè est emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc delectū præclarūq; cōsiliū iste dedit, vt ab his nummos acciperet, ac sui similis esset. itaq; tãtum valuit istius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuisset, ijs decretum vèdidisset: nam statim L. Metellus, vt isti successit, ex C. Sacerdotis

IN VERREM LIB. V. 247

dotis & Sexti Peducei instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerūt, se id, quod à malo auctore emissent, diutius obtinere nò posse. age porrò, tu, qui te tam religiosum existimari voluisti interpretè fœderum, cur Tauromitanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarum ciuitatum vtraq; fœderata est. ac Netini quidem sibi non defuerunt: nam simul ac pronunciaſti, libenter te Mamertinis quidè remitteres: te adierunt, & eandè suam caussam fœderis esse docuerunt. tu aliter decernere in eadem caussa non potuisti: pronuncias, Netinos frumentum dare non oportere, & ab his tamen exigis. cedò mihi eiusdè prætoris literas, & rerum decretarum, & frumenti imperati, & tritici empti. PRAETORIS LITERAE. quid potius in hac tãta, ac tã turpi incōstãtia suspicari possumus iudices, quàm id, quod necesse est. aut isti à Netinis pecuniā, cum posceret, non datā, aut id esse actum, vt intelligerent Mamertini, bene se apud istū tam multa pretia, ac munera collocaſse, cum idē alij iuris ex eadè caussa non obtinerent? hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamertine laudationis? in qua quàm multa sint vulnera, quis est vestrū iudices, quin intelligat? primū in iudicijs, qui decem laudatores dare non potest, honestius est ei nullum dare, quàm illum quasi legitimum numerum consuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfuiſti: arguunt ceteræ, paucae & parue metu repressæ silent: vna laudat. hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat vtilitatis vera laudatio? sed tamen ita Verres prouinciæ præfuiſti, vt hac vtilitate necessariò tibi sit carendum. deinde, id quod alio loco antè dixi, quæ est ista tandem

Ex pari.

A signo.

Redit ad iam dattonem, ut eius eleuet si dem.

Comparatione rem
auget.

Concinnitas
ex similitudine
declinationibus.
Redit ad Ma-
mertinorum
nauem quem
locū tractat
expolitione,
& conten-
tione.

Furta furto-
rum, furtis,
exadactio.

A tarpicauli
fa.
Articulus,

laudatio, cuius laudationis legati principes & publice
tibi nauē edificatā, & priuatim se ipsos abs te spolia-
tor, expilatosq; esse dixerunt: postremo quid aliud isti
faciunt, cū te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio no-
bis sunt, te omnia sibi esse largitum, quæ tu de rep. no-
stra detraxeris? quæ colonia est in Italia tā bono iure,
quod tam immune municipium, quod per hos annos tā
cōmoda vacatione sit vsum omnium rerum, quā Ma-
mertina ciuitas per triennium? soli, ex fœdere quod de-
buerūt, non dederunt: soli isto pretore omnium rerū im-
munes fuerunt: soli istius imperio ea condicione vite
fuerunt, vt populo R. nihil darent, Verri nihil denega-
rent. Verū vt ad classem, quo ex loco sum digressus,
reuerter: accepisti à Mamertinis nauem cōtra legem,
renuisti contra fœdera, ita in vna ciuitate bis impro-
bus fuisi. cū & renuisti, quod non oportebat: & acce-
pisti, quod non licebat. exigere te oportuit nauē, quæ
contra prædones, non quæ cum præda nauigaret: quæ
defenderet, ne provincia spoliaretur, nō quæ noua pro-
uincie spolia portaret, Mamertini tibi & urbem, quod
furta vndiq; portares: & nauem, quæ exportares, præ-
buerunt. illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit:
illi homines testes, custodesq; furtorum: illi tibi & locum
furtis, & furtorum vehiculum comparauerunt. itaque
ne tum quidem, cum classem auaritia ac nequitia tua
perdidisti, nauem Mamertinis imperare ausus es. quo
tempore in tanta inopia nauium, tantāq; calamitate
provincia, etiam si precario essent rogandi, tamen ab
ijs impetraretur. reprimebat enim tibi & imperandi
vim, & rogandi conatum præclara illa non populo R.
reddita biremis, sed pretori donata Cybea, ea fuit mer-
ces impe-

ces imperij, auxilij, iuris, consuetudinis, fœderis: habe-
tis vnius ciuitatis firmum auxilium amissum, ac ven-
ditum pretio. cognoscite nunc nouam prædandi ratio-
nem, ab hoc primum cogitatam. Sumptum omnem in
classem frumento, stipendio, ceterisq; rebus nauarcho
suo quæque ciuitas semper dare solebat. is neque, ut ac-
cusaretur à nautis, committere audebat, & ciuibus suis
rationem referre debebat: in illo omni negotio non mo-
dò labore, sed etiam periculo suo versabatur. erat hoc,
vt dico factitatū semper, nec solū in Sicilia, sed in o-
mnibus prouincijs etiā in sociorum, & Latiorum sti-
pēdio ac sumptu, tum cū illorū auxilij vti solebamur.
Verres, post imperium constitutum, primus imperauit.
vt ea pecunia omnis à ciuitatibus sibi adnumeraretur,
vt is eam pecuniam traheret, quem ipse præficeret, cui
potest esse dubium, quam obrem & omnium consuetu-
dinem veterem primus immutauit, & tantam vtilitatē
per alios trahendæ pecunie neglexeris, & tantam dif-
ficultatem cum crimine, molestiam cum suspitione su-
sceperis: deinde alij quæstus instituitur, ex vno genere
nauali, videte quā multi: accipere à ciuitatibus pecu-
nias, ne nautas darent: pretio certò missos facere nau-
tas: missorū omne stipēdium lucrari: reliquis, quod de-
beret, nō dare. hæc omnia ex ciuitatum testimonijs co-
gnoscite. RECITA TESTIMONIA. ciuitatū hunc cene
homine? hanc cene impudentiam iudices? hanc cene au-
daciā? ciuitatibus pro numero militū pecuniarū sum-
mas describere: certū pretiū sexcentos nūmos nautarū
missioni cōstituere. quos qui dederat, cōmeatū totius æ-
statis abstulerat. iste, quod militis & nautæ nomine pro
stipendio frumentoq; acceperat, lucrabatur. ita quæ-

Aliud crimen
in re nuali.

A more et cō-
suetudine.

Ex causis.

Alii ex re na-
uali, quæstus.

A testimonijs
indignationē
mouet.

Nam pirar-
ticam inuen-
tū. Veres
sibi uendica-
uit.

*al. tamen
in Act. cum
Acta loci no-
men in litte-
re Syracusan-
nam autēq; li-
tus est.

Archipirata
pecunia di-
missus.

stus duplex vnus missione fiebat atq; hæc homo amen-
tissimus in tanto prædonum impetu, tantoq; periculo
provincia sic palam faciebat, vt & ipsi prædones sci-
rent, & tota provincia testis esset. cum, propter istius
hanc tantam auaritiam, nomine classis essent in Sicilia,
re quidem vera naues inanes, quæ prædam prætori, nō
quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P. Cese-
cius, & P. Tadius decem nauibus his semiplenis nauiga-
rent, nauem quandam piratarum præda referta non ce-
perunt, sed abduxerunt onere suo planè captam atque
depressam, erat ea naus plena iuuetutis formosissima,
plena argenti facti atq; signati, multa cū stragula ueste,
hæc vna naus à classe nostra non capta est, sed inuen-
ta ad Megaridem: qui locus est non longè à Syracusis.
quod vbi isti nuntiatur: * tamen si noctu cū mulier-
culis iacebat ebrius, erexit se tamen, & statim quæstori
legatoq; suo custodes misit complures, vt omnia sibi in-
tegra quàm primum exhiberentur. appellitur naus Sy-
racusas: spectatur ab omnibus: supplicium sumi de capti-
uis putatur. iste, quasi præda sibi aduecta, non prædoni-
bus captis, si qui senes aut deformes erant, eos in hosti-
um numero ducit: qui aliquid formæ, ætatis, artificijq;
habebant, abducit oēs: nonnullos scribis suis, filio, cohorti-
q; distribuit: symphonicos sex cuidā amico suo Ro-
mam muneri misit: nox illa tota exinanienda naui cor-
sumitur. archipiratam ipsum videt nemo: de quo sup-
plicium sumi oportuit: hodieq; omnes sic habent per-
suasum (quid eius sit, vos coniectura quoque assequi
debetis) istum clam à piratis ob hunc archipiratam
pecuniam accepisse. coniectura est. iudex esse bo-
nus nemo potest, qui suspitione certanō mouetur.

homi-

hominem nostis, consuetudinemq; omnium tenetis: qui
ducem prædonum aut hostium cœperit, quàm libenter
eum palam ante oculos omnium esse patiat. hominē
in tanto conuentu Syracusis vidi neminem iudices, qui
archipiratam captum vidisse se diceret, cum omnes, vt
mos est, cōcurrerēt, quærent, videre cuperēt. quid ac-
cidit, cur tantopere iste homo occultaretur, vt eum ne
casu quidem quisquam aspicere posset? homines mari-
timi Syracusis, qui sæpe istius ducis nomē audissent, sæ-
pe timuissent, cum eius cruciatu atque supplicio pascere
oculos, animumq; exaturare vellent, potestas aspi-
ciendi nemini facta est. vnus plures prædonum duces
viuos cepit P. Seruilius, quàm omnes antea. ecquando
igitur isto fructu quisquam caruit, vt videre piratam
captum non liceret? at contrā, quacunq; iter fecit, hoc
iucundissimum spectaculum omnibus victorum captorūq;
hostium præbebat: itaq; ei concursus vndiq; fie-
bant, vt non modò ex ijs oppidis, quā ducebantur, sed
etiam ex finitimis visendi caussa conuenirent. ipse au-
tem triumphus, quā ob rem omnium triumphorum gra-
tissimus populo Rom. fuit atq; iucundissimus: quia nihil
est victoria dulcius: nullum est autē testimonium victo-
riæ certius, quàm quos sæpe metueris, eos te victos ad
supplicium duci videre. hoc tu quamobrem non fecisti?
quamobrem ita iste pirata celatus est, quasi eum aspicere
nefas esset? quamobrem supplicium non sumpsisti?
quam ob causam hominē reseruasti? ecquem audisti in
Sicilia antè captum archipiratam, qui non securi per-
cussus sit: vnū cedo auctore tui facti: profer vnus exem-
plum. viuū tu archipiratam seruabas, quem per trium-
phum, credo quem ante currum tuum duceres: neque

Locus com-
munis, de of-
ficio iudicis.

A persona &
more.

Causas ex-
quirat.

Ab exemplo

Ratiocinatio

Verget caus-
sas, ut pecu-
nia factū esse
intelligatur.

Ironice illud
ludit.

enim quicquam erat tam reliquum, nisi, ut classe populi Ro. pulcherrima amissa, prouinciaq; lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. age porro custodiri ducē prædonum, nouo more, quā securi feriri, omnium exemplo magis placuit. quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodū est asseruatus? Lautumias Syracusanus omnes audistis, pleriq; nostis. opus est ingens, magnificum, regum ac tyrannorū: totum est ex saxo in mirandā altitudinem depresso, & multorū operis penitus exciso, nihil tā clausum ad exitus, nihil tam septum vndiq; nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest in has Lautumias. si qui publicè custodiendi sunt, etiam ex ceteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. eō quod multos captiuos ciues Rom. coniecerat, & quod eodem ceteros piratas contrudi imperarat: intellexit, si hunc subditicium archipiratam in eandem custodiam dedisset, fore, ut à multis, illis in Lautumijs, verus ille dux quæreretur. itaq; hominem huic optime, tutissimæq; custodiæ non audet committere. deniq; Syracusas totas timet. amandat hominem: quō? Lilybæum fortasse, video: tamen homines maritimos non planè reformidat. minime iudices. Panormum igitur? audio: quanquam Syracusis, quoniam in Syracusano captus erat, maxime, si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. nec Panormū quidem. quid igitur? quō putatis ad homines à Piratarum metu, & suspicione alienissimos, à nauigando rebusq; maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis, vnum te prætore horruissent Aproniumq; terrestrem archipiratam, & ut quibus facile

Lautumias Syracusanus.

Sustentatio cum subiecti one.

Criminosum.

facile perspiceret, id ab isto actū esse, ut ille suppositus facile & libetè se illū, qui nō erat, esse simularet: imperat Centuripinis, ut is victu, ceterisq; rebus quā liberalissimè, cōmodissimèq; habeatur. interea Syracusanis, homines periti & humani, qui nō modò ea, quæ perspicua essent, uidere, uerū etiā occulta suspicari possēt: habebant rationem omnes quotidie piratarum, qui securi ferirētur, quā multos esset oporteret, ex ipso nauigio, quod erat factū sex remorū numero, coniecerāt. iste, quod omnes, qui artificij aliquid habuerāt, aut formæ, remouerat, atq; abduxerat: reliquos si, ut cōsuetudo est, vniuersos ad palum alligasset, clamorē populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent, quā reliqui: propter hanc causam cum instruisset alios alio tēpore producere, tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationē numerumq; haberet, & reliquos non consideraret solū, sed etiā posceret, et flagitaret. cum maxima numerus deesset, tū iste, homo nefarius, in eorum locum, quos domum suā de piratis abduxerat, substituit, & supponere cepit ciues R. quos in carcerē antea coniecerat. quorū alios Sertorianos milites fuisse insimulabat, & ex Hispania fugientes ad Siciliam appulso esse dicebat: alios, qui à prædonibus erāt capiti, cum mercaturas facerent, aut aliam ob causam nauigarent, sua voluntate cum piratis fuisse arguebat. itaque alij ciues R. ne cognoscerentur, capitibus obuolutis è carcere ad palum, atque ad necem rapiiebantur: alij, cum à multis ciuibus Rom. recognoscerentur, ab omnibus defendebantur, securi feriebantur. quorum ego de acerbissima morte, crudelissimoq; cruciatu dicā, cum eum locum tractare cœpero: & ita dicā, ut si me in ea querimonia,

Syracusani periti, & humani.

Verris crudelitas.

Similiter deos sinentia geminam.

Epilogus
per enumera-
tionem.

Confessio
ex criminis
translatione.

Ex metu sce-
leris confes-
sio,
Ex compara-
tione.

monia quam sum habiturus de istius crudelitate, & de
ciuium R. indignissima morte, non modò vires, verum
etiam vita deficiat, id mihi præclarū & iucundū putē.
hæc igitur est gesta res, hæc victoria præclara; myopa-
rone piratico capto, dux liberatus: symphoniaci Ro-
mam misisti: formosi homines, & adolescentes, & artifi-
ces domū abducti in eorum locū, & ad eorū numerum
ciues Ro. hostilem in modum cruciati & necati: omnis
vestis ablata: omne aurum & argentum & ablatū, &
auersum, at quæadmodum ipse sese induit priore actio-
ne? qui tot dies tacuisset, repente in M. Annij hominis
splendidissimi testimonio, cum in ciues R. dixisset, & ar-
chipiratā negasset securi esse percussū, exiuit, con-
scientia sceleris, & furare ex maleficijs concepto exci-
tatus: dixit se, quod sciret sibi crimini datum iri, pecu-
niā accepisse, neq; de vero archipirata sumpsisse sup-
plicium, ideo securi nō percussisse: domū esse apud sese
archipiratas dixit duos. o clementiam populi Rom. seu
potius patientiam mirā ac singulārē. ciuem R. securi
esse percussū Annij eques R. dicit: taces. archipira-
tam negat: fateris. fit in eo gemitus omnium & cla-
mor, cum tamen à præsentī supplicio tuo se continuit
populus R. & repressit, & salutis tuæ rationem iudi-
cium seueritati reseruauit. qui sciebas tibi crimini datū
iri? quamobrem sciebas? quamobrem etiam suspicabare?
inimicum habebas neminem. si haberes, tamen non ita
vixeras, vt metum iudicij propositum habere deberes.
an te, id quod fieri solet, conscientia timidum, suspicio-
sumq; faciebat? quid igitur, cum esses in imperio, iam
tum iudiciū & crimen horrebas, reus, cum tot testibus
coarguare, potes de damnatione dubitare? verum si cri-

men

men hoc metuebas, ne quis abs te suppositum esse dice-
ret, qui pro archipirata securi feriretur, vtrum tandem
tibi ad defensionem firmitus fore putasti: in iudicio coa-
ctu atque efflagitatu meo producere ad ignotos, tanto
post eum, quem archipiratā esse diceres? an recentire,
Syraculis apud notos, inspectante Sicilia penē tota, se-
cui ferire? vide quid intersit, vtrum faciendum fuerit.
in illo reprehensio nulla esse potuit: hic defensio nulla
est. itaq; illud semper omnes fecerunt: hoc quis ante te,
quis præter te fecerit, quæro. piratā viuū tenuisti, quem
ad finem, dum cum imperio fuisti? quamobrem? quam ob
causam? quo exemplo? cur tandiu? cur inquam ciuibus
Ro. quos piratæ ceperant, securi statim percussis, ipsis
piratis lucis vsuram tam diuturnam dedisti? verum esto:
sit tibi illud librum omne tempus, quod cum imperio
fuisti. etiāne priuatus? etiāne reus? etiāne penē
damnatus hostium duces priuata in domo retinueristi?
vnum, alterum mensem, propè annum: denuque domi-
tus piratæ, à quo tempore capti sunt, quoad per me
licium est, fuerunt, hoc est quoad per Acilium Gla-
brionem licitum est: qui postulante me, produci atque
in carcerem condi imperauit. quod est huiusce rei ius?
quæ consuetudo? quod exemplum? hostem acerrimum,
atque infestissimum populi Ro. seu potius communem
hostem gentium, nationumq; omnium quisquam o-
mnium mortalium, priuatus, intra mœnia, domi suæ,
retinere potuerit? quid, si pridie, quàm à me tu coactus
es confiteri, ciuibus Rom. securi percussis, prædonum
ducem viuere, apud te habitare: si inquam pridie domo
tua profugisset. si aliquam manum contra populum R.
facere potuisset, quid diceres? apud me habitauit: me-

Ad ignotos.
id est, ad eos
quibus no-
tus non esset.

Ex causis.

Concessio.

Vrget inter-
rogando.

Commora-
tio.

A fatione.

cum

ACTIONIS VI.

Maieftatis
crimen ampli
ficat ex cau
fis, & diffimi
le exemplo.

* 21. producis
tamen te deri
deri uides.
Ex cōfequē
tibz.

eum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius cri
men in inimicorum diluere possem, uiuum atq; incolumem
reſeruauit. ita ne uerò tu tua pericula cōmuni pericu
lo defendes? tu ſupplicia, quæ debentur hoſtibus uictis,
ad tuum, non ad populi R. tempus conſeres? populi R.
hoſtis priuatus cuſtodijs aſſeruabitur? at etiam qui triū
phant, eoq; diutius uiuos hoſtium duces ſeruant, ut his
per triumphum ductis pulcherrimum ſpectaculum, fru
ctumq; uictoriæ populi R. perſpicere poſſit, tamē cum
de foro in Capitolium curram ſpectare incipiunt, illos
duci in carcerem iubent, idemq; dies & uictoribus im
perij, & uictis uitæ finem facit. eſt nunc credo cuiquam
dubium, quin tu id commiſſurus non fueris: præſertim
cum ſtatuiſſes, ut ais, tibi cauſam eſſe dicendam: ut ille
archipirata non potius ſecuri feriretur, quam quod e
rat ante oculos poſitum, tuo periculo uiueret. ſi enim eſ
ſet mortuus: tu, qui crimē ais te metuſſe, quæro, cui pro
bares? cum conſtaret iſtum Syracuſis ab nullo viſum eſ
ſe archipiratam, ab omnibus deſideratum: cum dubita
ret nemo, qn abs te pecunia liberatus eſſet: cum vulgo
loquerentur, ſuppoſitum in eius locum, quem pro illo
probare uelles: cum tute ſaſſus eſſes, te id crimen tanto
ante metuſſe: ſi eum diceres eſſe mortuum, quis te audi
ret? nunc cum uiuum iſtum neſcio quem² produces, ta
men ne id credi uoles? quid ſi auſugiſſet, ſi uincla ru
piſſet, ita ut Nico ille nobiliſſimus pirata fugit, quem P.
Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recupera
uit: quid diceres? uerum hoc erat, ſi ille ſemel uerus ar
chipirata ſecuri percuffus eſſet, pecuniam illam non
haberes: ſi hic falſus eſſet mortuus, aut profugiſſet,
non eſſet difficile alium in ſuppoſiti locum ſupponere.

plura

IN VERREM LIB. V. 252

plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamē ea
quæ certiffima ſunt huius criminis argumenta, præter
miſi: uolo enim mihi totū eſſe crimen hoc integrum. eſt
certus locus, certa lex, certum tribunal, quò hoc reſer
uetur. hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ve
ſte locupletatus, nihilo diligentior ad claſſem ornan
dam, milites reuocandos, alendosq; eſſe cœpit, cum ea
res non ſolum prouinciæ ſaluti, uerum etiam ipſi præ
da eſſe poſſet: nam æſtate ſumma, quo tempore ceteri
prætores obire prouinciā, & concurrare conſue
runt, aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo
ipſi nauigare, eo tempore ad luxuriā, libidinesq; ſu
as domo ſua regia, quæ regis Hieronis fuit, qua præto
res uti ſolent, contentus non fuit: tabernacula, quem
admodum conſueuerat temporibus æſtiuis, quod antea
iam demonſtraui, carbazeis intēta uelis collocari iuſſit
in littore: quod eſt littus in inſula Syracuſis poſt Are
thura fontē, propter ipſum introitum atque oſtium por
tus, amœno ſanē, et ab arbitris remoto loco. hic dies æ
ſtiuos ſexaginta prætor populi Rom. cuſtos, deſenſorq;
prouinciæ ſic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia eſ
ſent, uir accumberet nemo præter ipſum, & prætexta
tum ſitum. tametſi rectē ſine exceptione dixerā, uirū
camiſti eſſent, neminem fuiſſe. nonnunquam etiā liber
tus Timarchides adhibebatur: mulieres autē nuptiæ no
biles, præter vnā mimi Iſidori filiā, quam iſte propter
amorē ab Rhodio tibicine abduxerat: Pippa quædam,
uxor Aefchryonis Syracuſani: de qua muliere plurimi
verſus, qui in iſtius cupiditatē facti ſunt, tota Sicilia per
celebratur. erat Nice, facie eximia, ut prædicatur, uxor
Cleomenis Syracuſani: hanc Cleomenes uir amabat,

uerum

Translatio
cauſæ.

Redit ad claſ
ſem, ut Ver
ris negligē
tiam, molli
emq; offen
dat. 241. b.

Varris conui
uia.

Correſtio.

Amicarum
Verris nomi
na.

ACTIONIS VI.

veruntamen huius libidini aduersari nec poterat, nec
 audebat: & simul ab isto donis beneficijsq; plurimis
 deuincebatur. illo autem tempore iste, tametsi ea est ho-
 minis impudentia, quā nōstis, ipse tamen, cū vir esset,
 Suprā 148 b
 Verris strata
 gema, ut ami-
 ca liberi fru-
 eretur.
 Dubitatione
 & crebris in-
 terrogationi-
 bus, quibus o-
 stendit magis
 idoneos clas-
 si præfici po-
 tuisse, rei indi-
 gnitatem ex-
 aggerat,
 Exclamatio-
 ne amicos tur-
 bat,
 Syracusis, vxorem eius parum poterat animo soluto ac
 libero, tot in Acta noctes ac dies secū habere. itaq; exco-
 gitat rem singularem. naues, quibus legatus præfuerat,
 Cleomeni tradit: classi populi R. Cleomenem Syracusa-
 num præesse iubet, atq; imperat. hoc eō facit, vt ille nō
 solum abesset à domo, tum cū nauigaret, sed etiam li-
 benter cum magno honore beneficioq; abesset: ipse au-
 tem remoto atq; ablegato viro, non liberius quā an-
 tē, (quis enim vnquam istius libidini obstitit?) sed paulō
 solutior tamen animo secum illam haberet, si non tan-
 quam virum, at tanquam æmulum remouisset. accipit
 nauem sociorum, atq; amicorum Cleomenes Syracusa-
 nus. quid primum, aut accusem, aut querar iudices? Si-
 culōne homini legati, quæstoris, prætoris denique po-
 testatem, honorem, auctoritatem dari? si te impediēbat
 ista conuiuiorum mulierumq; occupatio: vbi quæsto-
 res? vbi legati? vbi ternis denarijs æstimatum frumentū?
 vbi muli? vbi tabernacula? vbi tot tantaq; ornamenta
 magistratibus & legatis, à senatu populoq; Romano
 permissa & data? deniq; vbi præfecti, & tribuni tui? si
 ciuis Rom. dignus isto negotio nemo fuit, quid ciuitates,
 quæ in amicitia fideq; populi Ro. perpetuō manserant?
 vbi Segestana, vbi Cēturipina ciuitas? quæ tum officijs,
 fide, vetustate, tum etiā cognatione populi R. nomē at-
 tingunt. o dii immortales, quid, si harum ipsarū ciuita-
 tum militibus, nauibus, nauarchis Syracusanus Cleo-
 menes iussus est imperare? non omnis honos ab isto di-
 gnita-

IN VERREM LIB. V. 293

gnitatis, equitatis, officijq; sublatus est? ecquod in Sici-
 lia bellum gessimus, quā Centuripinis socijs, Syracusa-
 nis hostibus vteremur? atq; hæc omnia ad memoriam
 reuocatis, non ad contumeliam ciuitatis referri volo.
 itaq; ille vir clarissimus, summusq; imperator M. Mar-
 cellus, cuius virtute captæ, misericordia cōseruatae sunt
 Syracusæ, habitare in ea parte vrbs, quæ insula est, Sy-
 racusanum neminē voluit. hodie inquam Syracusanum
 in ea parte habitare non licet: est enim locus, quem vel
 pauci possunt defendere. committere igitur eum non fi-
 delissimis hominibus noluit: simul quōd ab illa parte
 vrbs nauibus aditus ex alto est. quam ob rem qui no-
 stros exercitus sæpe excluderant, ijs claustra loci com-
 mittenda non existimauit. vide, quid intersit inter tuam
 libidinem, maiorumq; auctoritatem, inter amorem su-
 roremq; tuum, & illorum consilium atq; prudentiam.
 illi aditum littoris Syracusanis ademerunt: tu maritimū
 imperium concessisti. illi habitare in eo loco Syracusa-
 num, quō naues accedere possent, noluerunt: tu classi
 & nauibus Syracusanum præesse voluisti. quibus illi
 vrbs sue partem ademerunt, ijs tu nostri imperij par-
 tem dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani ho-
 bis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audien-
 tes esse iussisti. egreditur Centuripina quadriremi Cleo-
 menes: portu? sequitur Segestana nauis, Tyndaritana,
 Herbitensis, Heracleensis, Apolloniensis, Haluntina,
 præclara classis in speciem, sed inops, & infirma pro-
 pter dimissionē propugnatorum, atq; remigum. tandiū
 in imperio suo classē iste prætor diligens vidit, quan-
 diū conuiuium eius flagitiosissimū præteruēcta est. ipse
 autem, qui visus multis diebus nō esset, tum se tamen in

Exemplo
 continuat,

Ex causis,

Cōtentia ne
 hementis, ad
 crimen augen-
 dum & des-
 monstranda.

Expeditiō
 nis defen-
 pto, Verris
 odiosa.

K confere.

Ex vestitu
& gestu, in
contemptos
nem adducit.

Cleomenis
clasis præfe-
cti nequitia.

Cleomenis
fuga.

conspectum navis paulisper dedit. stetit solcatus prætor populi Ro. cū pallio purpureo, tunicaq; talari, mīliercula nixus, in litore. iam hoc ipso istum vestitu Siculi ciuesq; Rom. permulti sepe viderunt. posteaquā paulum prouecta clasis est, & Pachynum quinto die deniq; appulsa est: nautæ fame coacti, radices palmarum agrestium, quarum erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miseri perditiq; alebantur. Cleomenes autem qui alterum se Verrem cum luxuria atq; nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies in litore tabernaculo posito, perpotabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene, esurientibus ceteris, nunciatur piratarum naues esse in portu Edissæ. nam ita is locus nominatur. nostra autem clasis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quod ibi erat terrestre præsidium non re, sed nomine, sperabat ijs militibus quos ex eo loco deduxisset, exple re se numerum nautarum & remigum posse. reperi est eadem istius hominis auarissimi ratio in præsidij, quæ in clasis: nam erant perpauci reliqui ceteriq; dimissi. princeps Cleomenes in quadiremi Centuripina malum erigi, vela fieri, præcidi anchoras imperauit: & simul, vt se ceteri sequerentur, signum dari iussit. hæc Centuripina naus erat incredibili celeritate velis: nam scire isto prætore nemo poterat, quid quæq; naus remis facere posset: etsi in hac quadiremi propter honorem & gratiam Cleomenis, minime multi remiges, & milites deerant. euolat iam è conspectu ferè fugiens quadiremis, cum etiam tunc ceteræ naues suo in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quanquam erant pauci, quoquo modo sese res habebat,

bebat, pugnare tamen se velle clamabant, & quod reliquum vite viriumq; fames fecerat, id ferro potissimum reddere volebant. quod si Cleomenes nō tanto antè fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset: erat enim sola illa naus constrata, & ita magna, vt propugnaculo ceteris posset esse: quæ, si in prædonum pugna versaretur, vrbs instar habere inter illos piraticos myoparones videretur. sed tunc inopes relictī à duce præfectoq; clasis, eundē necessariū cursum tenere ceperūt. Pelorū versus, vt ipse Cleomenes, ita ceteri nauigabant: neq; ista tamē tā prædonū fugiebant impetum, quā imperatorem sequebantur. tum vt quisq; in fuga postremus, ita in periculo princeps erat: postremam enim quæq; nauem piratæ primā adoriebantur. ita prima Haluntinorū naus capitur: cui præerat Haluntinus homo nobilis Philarchus: quē ab illis prædonibus Locrenses postea publicè redemerunt: ex quo vos priore actione iurato rem omnem causamq; cognostis. deinde Apolloniensis naus capitur, & eius præfectus Antropinus occiditur. hæc dum aguntur, interea Cleomenes, iam ad Pelori littus peruenerat, iam sese in terrā è navi eiecerat, quadiremēq; in salo fluctuantē reliquerat. reliqui præfecti nauium, cū in terram imperator exisset, cum ipsi neq; repugnare, neque mari effugere vilo modo possent, appulsis ad Pelorum nauibus Cleomenem persecuti sunt. tunc prædonum dux Heraclio repente, præter spem, non sua virtute, sed istius auaritia, nequitiaq; victor, classē pulcherrimā populi Romani in litus expulsam & eiectam, cū primū aduersa speraret, inflammari incendiūq; iussit. ô tempus miserum, atq; acerbum prouinciæ Siciliæ: ô casum illum multis

Ratio ex
quadiremis
magnitudine
& robore.

Piratæ classe
Romana pos-
tuntur.

Exclamatio
vehemens ad
dolorem ex-
citandum.

ACTIONIS VI.

innocentibus calamitosum atq; funestum: ô istius
quitiam ac turpitudinem singularem. vna atque eadem
nox erat, qua prætor amoris turpissimi flamma, ac clas-
sis populi R. prædonum incendio conflagrabit. affertur
nocte intempesta grauis huiusce mali nuntius Sy-
racusas: curritur ad prætorium, quò istum è conuiui-
o illo præclaro reduxerāt paulo ante mulieres cum can-
tu atque symphonia. Cleomenes, quanquam nox erat,
tamen in publico esse non audeat: includit se domi: neq;
aderat vxor, quæ consolari hominem in malis posset.
huius autem præclari imperatoris ita erat seuera do-
mi disciplina, vt in re tanta, in tam graui nuncio, nemo
admitteretur, nemo esset, qui auderet aut dormientem
excitare, aut interpellare vigilantem. iam verò, re ab

Pathos à clas-
sis incendio.

Energia.

De Lampsa-
ceno pericu-
lo Actione.

II.

al. acta cō-
memorab. f.
suprà 252 b.

omnibus cognita, concursabat vrbe tota maxima mul-
tudo. non enim, sicut antea consuetudo erat, prædo-
num aduentum significabat ignis è specula sublatus,
aut tumulto, sed flamma ex ipso incendio nauum &
calamitatem acceptam, & periculum reliquum nuncia-
bat. cum prætor quaereretur, & constaret ei neminem
nunciassse: fit ad domum eius cum clamore concursus
atque impetus: tum iste excitatus exit: audit rem om-
nem ex Timarchide: sagum sumit. lucebat iam ferè:
procedit in medium, vini, somni, stupri plenus. excipi-
tur ab omnibus eiusmodi clamore, vt ei Lapsaceni pe-
riculi similitudo versaretur ante oculos. hoc etiam ma-
ius hoc videbatur, quòd in odio simili multitudo homi-
num hæc erat maxima. tum istius acta commemorab-
antur, tum flagitiosa illa conuiuia: tum appellabatur
à multitudine mulieres nominatim: tum querebatur
ex ipso palam, tot dies continuos, per quos nunquam

visus

IN VERREM LIB. V.

255

visus esset, ubi fuisset: quid egisset: tum imperator ab i-
sto præpositus Cleomenes flagitabatur: neq; quicquam
propius est factum, quàm vt illud Vticense exemplum
de Adriano transferretur Syracusas, vt duo sepulchra
duorum prætorum improborū, duabuscq; in prouin-
cijs constituerentur. verum habita est à multitudine ra-
tio temporis, habita est tumultus, habita etiā dignita-
tis, existimationisq; communis, quòd is est conuentus
Syracusis ciuium R. vt non modò illa prouincia, ve-
rùm etiam hac rep. dignissimus existimetur. confirmant
ipsi se, cum is etiam tum semisomnis superet: arma
capiunt: totum forum atq; insulam, quæ est vrbis ma-
gna pars, complent. vnā illam solam noctem præda-
nes ad Pelorū commorati, cum fumantes etiam nostras
naues reliquissent, accedere incipiunt ad Syracusas.
qui videlicet sepe audissent, nihil esse pulchrius, quàm
Syracusarum mœnia ac portus: statuerant sese, si ea
Verre prætor non viderent, nunquam esse visuros. ac
primo ad illa æstus prætoris accedunt, ipsam illam ad
partē littoris, vbi iste per eos dies tabernaculis positis
castra luxuriæ collotarat: quem posteaquam manē lo-
cum offenderunt, & prætorē cōmouisse ex eo loco ca-
stra senserūt: statim sine ullo metu in portū ipsum pene-
trare cœperūt. cum in portū dico iudices, (explanādū
est enim diligētius corū causa, qui locū ignorāt) in vr-
bē dico, atq; in vrbis intimā partē venisse piratas: non
enim portu illud oppidū clauditur, sed vrbe portus ip-
se cingitur, et cōcluditur: nō vt alluatur à mari mœnia
extrema, sed influat in vrbis sinum portus. hic te præto-
re, Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus
paruis ad arbitriū suū nauigauit. prò dij immortales,

Adrianus hūc
uius in præ-
torio exas-
tus ad.

Occasio in-
uidiosa.

Imago.

Syracusani
portus des-
criptio.

Amplificat
rei indigni-
tatem.

K 2

pirati-

ACTIONIS VI.

exclama-
tione & ex-
plo.

Aspirare, ac
cedere, perue-
nire.

Diminutio,
ad factum est
Nihil duce
amore Thus-
cid.

Rei indigni-
tate auget ab
adiunctis.

Admirabile.

piraticus myoparo, cum imperium populi Romani no-
men ac fasces essent Syracusis, vsq; ad forum, & ad om-
nes vrbis crepidines accessit: quò neque Carthaginen-
sium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum pote-
rant, multis bellis sæpe conatæ, vnquã aspirare potue-
runt: neque populi R. inuicta ante te prætoris gloria illa
naualis, vnquam tot Punicis, Siciliensibusq; bellis pene-
trare potuit: qui locus eiusmodi est, vt antè Syracusani
in mœnibus suis, in vrbe, in foro hostium armatum ac vi-
ctorem, quàm in portu vllam hostium naucm viderent.
hic te prætoris prædonũ nauicula peruagata sunt, quò
Atheniensium classis sola post hominum memoriam
ccc nauibus vi, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso
portu, loci ipsius, portusque natura victa, atque su-
perata est. hic primum opes illius ciuitatis victæ, com-
minutæ, depressæq; sunt: in hoc portu Atheniensium
nobilitatis, imperij, gloriæ naufragium factum existi-
matur. eò ne pirata penetrauit, quò simul atq; adisset,
non modò à latere, sed etiam à tergo magnam partem
vrbis relinqueret: insulam totam præteruectus est: quæ
est vrbis magna pars Syracusis suo nomine, ac mœni-
bus, quo in loco maiores, vt antè dixi, Syracusanũ quen-
quam habitare vetuerũt, quòd, qui illam partem vrbis
tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelli-
gebant. at quemadmodum est peruagatus: radices pal-
marum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat,
iaciebat, vt omnes istius improbitatem, & calamita-
tem Siciliæ possent cognoscere. Siculòs ne milites, ara-
torum ne liberos, quorum patres tantum labore suo fru-
menti exarabant, vt populo R. toti q; Italiae suppedita-
re possent, eos ne in insula Cereris natos, vbi primum
fruges

IN VERREM LIB. V.

296.

fruges inuentæ esse dicuntur, eo cibo esse vsos, à quo
maiores eorum ceteros quoq; frugibus inuentis remo-
uerunt: te prætoris Siculi milites palmarum stirpibus,
prædones Siculo frumento alebantur. ô spectaculum
miserum atq; acerbum: ludibrio esse vrbis gloriam, po-
puli R. nomen, hominum cõuentum atq; multitudinem,
piratico myoparoni? in portu Syracusano, de classe po-
puli Ro. triumphum agere piratam, cum prætoris ne-
quisiiti, inertissimiq; oculos prædonum remi resper-
gerent: posteaquam è portu piratæ non metu aliquo
affecti, sed satietate exierant, tum coeperunt quærere
homines causam illius tãtæ calamitatis: dicere omnes,
& palam disputare, minime esse mirandũ, si militibus,
remigibusq; dimissis, reliquis egestate, et fame perditis,
prætoris tot dies cũ mulierculis perpotante, tanta igno-
minia, & calamitas esset accepta. hæc autem istius vi-
tuperatio, atq; infamia confirmabatur eorum sermone,
qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerat: qui
ex illo numero reliqui Syracusis classe amissa refuge-
rant. dicebant, quos ex sua quisq; nauis missos sciret es-
se. res erat clara: neque solum argumentis, sed etiam
certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior
fit, agi nihil in foro, & conuentu, toto die, nisi hoc
queri à nauarchis, quemadmodum classis esset amissa. il-
los respondere, & docere vnumquemque, missione re-
migum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga.
quod posteaquam iste cognouit, hanc rationem habe-
re cepit. causam sibi dicendam esse statuerat iam an-
tè, quàm hoc vsu veniret, ita ut ipsum priore actione
dicere audistis. videbat, illis nauarchis testibus, tan-
tum hoc crimen sustinere se nullo modo posse. confi-

Exclamatio
ne dolorem
excitat.

A rumōribus

Conglobatis
causarum.

Verris stultū
consilium.

lium capit primò stultū, veruntamen clemens: Cleomenem & nauarchos ad se vocari iubet: veniunt. accusat eos: quos quoddam huiusmodi de se sermones habuerint, rogat, ut id facere desistant, & in sua quisque nauis dicat se tantum habuisse nauarum, quantum oportuerit, neque quenquam esse dimissum. illi enimvero se ostendunt quod vellet, esse facturos. iste non procrastinat: aduocat amicos statim: querit ex his sigillatim quot quisque nauis habuerit, respondit: unusquisque, ut erat præceptum iste in tabellas refert: ob signat signis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, si quando opus esset, hac videlicet testificatione vteretur, derisum credo esse hominem amentem à suis consiliarijs, & admonitum, hæc ei tabulas nihil profuturas, etiā plus ex nimia prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. iam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publicè quoque, quæ vellet, in ciuitatum literis, & tolli, & referri iuberet, quæ omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse: posteaquam certis literis, testibus, auctoritatibusque conuincitur. ubi hoc videt, illorum confessionem, testificationem suam, tabellas sibi nullo adiumento futuras, init consilium, non improbi prætoris (nam id quidē esset ferendū) sed importuni atque amentis tyranni: statuit, si hoc crimē extenuare vellet, (nam omnino tolli posse non arbitrabatur) nauarchos omnes testes sui sceleris ita esse priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? poterō ne animaduertere in eos, quos dicto audiētes esse iussim? missum facere eum, cui imperium, potestatemque permisi? poterō ne eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt? ignoscere Cleomeni, qui secū fugere, & se consequi iussit? poterō ne eos esse

Verris tyranni
consilium
lucis, à celan-
di spe.

Ratiocinatio

eos esse vehemens, qui naues inanes non modò habuerunt, sed etiam apertas: in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam nauem, & minus exinanitā? pereat Cleomenes vnā. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextre, complexusque? ubi illud cōtuberniū muliebri militiæ in illo delicatissimo littore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem vocat: dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes nauarchos, ita sui periculi rationes ferre ac postulare, tibi vni parcam: & totius istius culpæ crimen, vituperationemque inconstantiæ potius suscipiā, quam aut in te sim crudelis, aut tot, tam graues, testes viuos, incolumesque esse patiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium, dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalargum Centuripinū nauarchum nō posse animaduerti, propterea quod secum fuisset vnā in Centuripina quadriremit. quid ergo? iste, homo ex eiusmodi ciuitate, adolescēs nobilissimus, testis relinquetur in præsentia, inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est: sed post aliquid videbimus, ne iste nobis obstare possit. hæc posteaquam acta & constituta sunt, procedit iste repente in prætorio inflammatus scelere, furore, crudelitate: in forū venit, nauarchos vocari iubet, qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris innocentibusque, iniici catenas imperat. implorare illi fidem populi Romani, & quare id faceret, rogare, tunc iste hoc causæ dicit, quod classem prædonibus prodidissent, fit clamor, & admiratio populi, tantam esse in homine impudentiam atque audaciam, ut aut alijs causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiā ipsius accidisset: aut, cum ipse prædo-

Crudelis con-
silijs explicas-
tio.

Energia cum
articulo.

al. aduocatus
ratio.
A Verris auaritia.
A prædonum
focitate.

A tempore, nam socius putaretur, alijs proditoris crimē inferret
deinde, hoc quintodecimo die crimen esse natum, post-
quam classis esset amissa, cum hæc fierent, querebatur,
ubi esset Cleomenes: nō quo illum ipsum, cuiusmodi es-
set, quisquam supplicio propter illud incommodum
dignum putaret. nam quid Cleomenes facere potuit,
(non enim possum quēquam in simulare falsō) quid in-
quam magnopere potuit Cleomenes facere, istius avari-
tia nauibus exinanitis? atq; eū vidēt sedere ad latus præ-
toris, & ad aurē familiariter, ut solitus erat, in su surra-
re. tum verō omnibus indignissimū visum est, homines
honestissimos, electos ex suis ciuitatibus in ferrum atq;
in vincla coniectos, Cleomenē propter flagitiorum, ac
turpitudinis societatem familiarissimum esse prætoris.
apponitur his tamen accusator Neuius Turpio quidam,
qui C. Sacerdote prætore iniuriam damnatus est, ho-
mo bene appositus ad istius audaciam: quem iste in decu-
mis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcursorē
habere solebat, & emissarium. veniunt Syracusas parē-
tes, propinquiq; miserorum adolescentium, hoc repen-
tino calamitatis suæ commoti nuncio: vinctos aspiciunt.
catenis liberos suos cum istius auaritiæ poenā collo-
& ceruicibus sui sustinerēt: adsunt, defendunt, procla-
mant fidem tuam, quæ nusquam erat, nec vnquam fuit
implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus, homo
nobilissimus, hospes tuus, cuius tu domi fueras, quem ho-
spitem appellaras. cum cum illa auctoritate, etate, misē-
ria videres præditum, non te eius lacrymæ, non sene-
ctus, non hospitij ius, atque nomen à scelere aliquam ad
partem humanitatis reuocari potuit. sed quid ego ho-
spitij iura in hac tam immani bellua commemorō? qui
Stheni-

Pathos ad
Verris crude-
litatem exag-
gerandam,

Sthenium Thermitanum, hospitem suum, cuius domum
per hospitium exhaust, et exinanivit, absentem in reos
retulerit: causa indicta capite damnarit, ab eo nunc ho-
spitiorum iura, atque officia quæramus? cum homine
enim crudeli nobis res est, an cum fera atque immani
bellua? te patris lacrymæ de innocentis filij periculo
non mouebant? cum patrem domi reliquisses, filium te-
cum haberes: te neque præsens filius de liberorum ca-
ritate, neque absens pater de indulgentia patria com-
monebat? catenas habebat hospes tuus Aristeus, Dexio-
nis filius. quid ita? prodiderat classem. quod ob præmi-
um? deseruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fu-
erat: at eū tu ob virtutem corona aurea donaras. dimi-
serat nauitas: at ab omnibus tu mercedem missionis ac-
ceperas. Alter parens ex altera parte erat Herbitensis
Eubulida, homo domi suæ clarus, & nobilis: qui, quia
Cleomenem in defendendo filio leserat, nudus penē est
deslitutus. quid erat autem, quod quisquam diceret, aut
defenderet? Cleomenem nominare non licet. at causa
cogit, mori, si appellaris. nunquam enim iste est cui-
quam mediocriter minatus. at remiges non erant. præ-
torem tu accusas? frange ceruicem. si neque prætorem,
neque prætoris æmulum appellare licebit, cum in his
duobus tota causa sit: quid futurū est? Dicit etiam caus-
sam Heraclius Segestanus, homo domi suæ summo loca-
natus. audite, ut vestra humanitas postulat, iudices: au-
dictis enim de magnis incommodis, iniurijsq; sociorum,
hunc scitote fuisse Heraclium in ea causa, qui propter
grauem morbum oculorum tum non nauigavit, & ius-
sui eius qui potestatem habuit, cum cōmeatu Syracusis
remanserit. iste certē neq; prodidit classem, neq; metu
perter-

Imago.

Dialogismus

Renouat atq;
mentionem.

ACTIONIS VI.

perterritus fugit, neq; exercitum deseruit: etenim tunc
 esset hoc animaduersum, cum classis Syracusis profi-
 cisceretur. is tamē in eadē causa fuit, quasi esset in ali-
 quo manifesto scelere deprehensus, in quē ne falsō qui-
 dem causa conferri criminis potuit, fuit in illis nauar-
 chis Heracliensis quidem Furius, (nam habent illi non-
 nulla huiusmodi Latina nomina) homo, quandiu vi-
 xit, domi suae, post mortem tota Sicilia clarus, et no-
 bilis. in quo homine tantum animi fuit, non solum ut
 istum libere laderet, (nam id quidem, quoniam mori-
 endum videbat, sine periculo se facere intelligebat)
 verum, morte proposita, cum lacrymans in carcere
 mater noctes diesq; assideret, defensionem causae suae
 scripsit: quam nunc, nemo est in Sicilia, quin habeat,
 quin legat, quin tui sceleris et crudelitatis ex illa ora-
 tione comonescat. in qua docet, quot à ciuitate sua nau-
 tas acceperit, quot et quanti quēque dimiserit, quot
 secum habuerit: item de ceteris nauibus dicit, quae cum
 apud te diceret, virgis oculi verberabantur: ille, morte
 proposita, facile dolorem corporis patiebatur, clama-
 bat id quod scriptum reliquit, facinus esse indignum,
 plus impudicissimae mulieris apud te de Cleomenis salu-
 te, quam de sua vita lacrymas matris valere: deinde et-
 tiam illud video esse dictū, quod, si recte vos populus R.
 cognouit, non falsō ille iam in ipsa morte de vobis pre-
 dicauit: non posse Verrem testes interficiendo crimina
 sua extinguere: grauiorem apud sapientes iudices se-
 fore ab inferis testem, quam si viuus in iudicium pro-
 duceretur. tum, auaritiae solum, si viueret: nunc cum
 ita esset necatus, sceleris, audacis, crudelitatis testem fo-
 re. iam illa praecleara, non testium modò cateruas, cum

Pathos im-
 mense pietatis.

Furij Nana-
 chis constan-
 tia,

tua res

IN VERREM LIB. V.

259

tua res ageretur, sed tum à dijs Manibus innocentium
 poenas, sceleratorumq; furias in tuum iudiciū esse ven-
 turas: sese ideo leuiorem casum suum fingere, quod iam
 ante, aciem securium tuarū, Sextijq; tui carnificis vul-
 tum et manum vidisset, cum in conuentu ciuium Rom.
 iussu tuo securi ciues R. ferirentur, ne multa indices, li-
 bertatem quam vos socijs dedistis, hac ille in acerbi-
 mo supplicio miserrimae seruitutis abusus est. condem-
 nat omnes de consilij sententia: tamen neq; isti in tan-
 ta re, tot hominum, totq; ciuium causa, P. Vectium ad
 se accersit quae storem suum, cuius consilio vteretur, neq;
 P. Ceruium, talem virum, legatum, qui, quia legatus
 isto praetore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reie-
 ctus est: sed de latronum, hoc est de comitum suorum
 sententia condemnat omnes. hic cuncti Siculi, fidelissi-
 mi, atque antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs
 à maioribus nostris grauius commouentur, et de suis
 periculis fortunisque omnibus pertimescunt. illam cle-
 mentiam, mansuetudinem nostri imperij in tantam
 crudelitatem, inhumanitatemq; esse conuersam? con-
 demnari tot homines vno tempore nullo crimine? de-
 fensionem suorum furtorum praetorem improbum ex
 indignissima morte innocentium querere? nihil addi
 iam videtur iudices ad hanc improbitatem, amentiam,
 crudelitatemq; posse: et recte videtur: nam, si cum a-
 liorum improbitate certet, longē omnes, multumq; su-
 perabit: sed secū ipse certat: id agit, ut semper superius
 suum facinus nouo scelere vincat. ^b Phalarum Cēturi-
 pinum dixerā exceptum esse à Cleomene, quod in eius
 quadriremit Cleomenes vectus esset: tamen, quia perti-
 nuerat adolescens, quod eandem suam causam vide-

a al. hanc.

Iniquum &
 crudele iudi-
 cium.

Rei indigni-
 tatem auget.

^b Phalarum.

bat

Præmonitio.

a al. homo no
bursus
sine ciuit.Pathos a pa-
rentū pietateA carnificis
descriptione.Exclamatio
plena dolor
tis.

bat esse, quam illorum, qui innocentes peribant, ad ho-
minem accedit Timarchides: à securi negat esse ei peri-
culum: virgis ne cederetur, monet vt caueat. ne multas
ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc virga-
rum metum pecuniam Timarchidi numerasse. leuia
sunt hæc in hoc reo crimina. metum virgarum nauar-
chus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanum,
alius ne condemnaretur, pecuniam dedit: vñtatum est,
nō vult populus Ro. obsoletis criminibus accusari Ver-
rem: noua postulat, inaudita desiderat: non de præto-
re Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium
arbitratur. includuntur in carcerem condemnati, sup-
plicium constituitur in illos, sumitur. miseri paren-
tes prohibentur adire ad filios suos, prohibentur li-
beris suis cibum, vestitumque ferre. patres hi, quos vi-
detis, iacebant in limine, matrēsque misere pernocta-
bant ad ostium carceris, ab extremo complexu libe-
rū exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi vt filio-
rum extremum spiritum ore excipere sibi liceret: ade-
rat ianitor carceris, carnisfex prætoris, mors terrorq;
sociorum, & ciuium, licitor Sextius: cui ex omni gemi-
tu doloreq; certa merces comparabatur. vt adeas, tan-
tum dabis: vt cibum tibi introferre liceat, tantum: ne-
mo recusabat. quid, vt vno ictu securis afferam mori
filio tuo? quid dabis? ne diu crucietur? ne sepius feri-
atur? ne cum sensu doloris aliquo, at cruciatu spiritus
auferatur? etiam ob hanc causam pecuniam licitori da-
batur. ô magnum atq; intolerandum dolorē, ô grauem,
acerbamq; fortunam. non vitam liberū, sed mortis
celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atq;
ipsi etiam adolescentes cum Sextio de eadem plaga, &
de vno

de vno illo ictu loquebantur: idq; postremum parentes
suos liberi orabāt, vt, leuandi cruciatus sui gratia, licito-
ri pecunia daretur, multi & graues dolores inuenti pa-
rentibus, & propinquis, multi. veruntamen mors sit
extrema nō erit. est ne aliquid vltra, quò progredi cru-
delitas possit reperietur: nam illorum liberi cum erunt
securi percussī ac necati, corpora feris obijcientur.
hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeli-
endi potestatem. Onasum Segestanum, hominem no-
bilem, dicere audistis, se ob sepulturam Haraclij nauar-
chi pecuniam Timarchidi annumerasse, hoc (ne possis
dicere, patres enim veniunt amissis filiis irati) vir pri-
marius, homo nobilissimus, dicit, neque filio dicit. iam
hoc, quis tum fuit Syracusis, qui nō audierit, quin sciat
has per Timarchidem passionēs sepulture cum viuis
etiam illis esse factas? non palam cū Timarchide loque-
bantur? non omnes omnium propinqui adhibebantur?
non palam viuorum funera locabantur? quibus rebus
omnibus actis atque decisis, producuntur ē carcere, &
deligantur ad palam. quis tam fuit illo tempore durus,
& ferreus, quis tam inhumanus, præter vnum te, qui
non illorum ætate, nobilitate, miseria commoueretur?
ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem
putaret illorum, vt fortunam tamen non alienam, peri-
culum autem commune agi arbitrareretur? feriuntur se-
curi, letaris tu in omnium gemitū, & triumphis: testes
auaritia tuæ gaudes esse sublato. errabas Verres, &
vehementer errabas, cum te maculas furtorum, & fla-
gitiōrū tuorum sociorum innocentium sanguine eluere
arbitrabare: præceps amentia ferebare, qui te existima-
res

Conducticas
tio.Certe auaritia cum im-
manitate.Repetitio cū
similiter de
nentibus.Pathos ab ad-
iunctis perso-
næ.Celadī spem
reprehendit.

ACTIONIS VI.

res auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs posse sanare. etenim quanquam illi sunt mortui sceleris tui testes, tamen eorum propinqui neq; tibi, neq; illis desunt: tamen ex illo ipso numero nauarchorum aliqui uiuunt, et ad sunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentium poena fortuna ad hanc causam reservauit. adest Philarchus Haluntinus: qui, quia cum Cleomene non fugit, oppressus à prædonibus, et captus est: cui calamitas saluti fuit: qui nisi captus à piratis esset, in hunc prædonem sociorum incidisset. dicit is pro testimonio de missione nauarum, de fame, de Cleomenis fuga. adest Centuripinus Phalargus, in amplissima ciuitate amplissimo loco natus, eadem dicit: nulla in re discrepat, per deos immortales, iudices quo tandem animo feretis? aut hæc quem admodum auditis? vtrum ego desipio, et plus, quam satis est, dolco in tanta calamitate miseriæq; sociorum, an vos quoq; hic acerbissimus innocentium cruciatus, et mæror pari sensu dotoris afficit? ego enim cum Herbitensem, cum Heraclensem securi esse percussum dico, uersatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. eorum ne populorum ciues, eorum ne agrorum colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi Romanæ illorum operis, ac laboribus queritur, qui à parentibus spe nostri imperij, nostræq; æquitatis suscepti educatiq; sunt, ad C. Verris nefariâ immanitatē, et ad eius securē funestā esse seruatos? cum mihi Tyndaritani illius uenit in mentē, cum Segestani, tum iura simul ciuitatum, atq; officia considero. quas vrbes P. Africanus etiam ornandas esse spolijs hostium arbitratus est, eas C. Verris non solum illis ornamentis, sed etiam uiris nobilissimis nefario scelere priuauit, en quod Tyndaritani libenter prædi-

A testimo-
nium.

A testium
consensu.
Digressio ad
calamitatem
sociorum de
plorandam, ut
iudices ad
eā inflāmet.

A testimo-
nium.

IN VERREM LIB. V. 261

prædicent nos in septendecim populis Siciliæ non eramus: nos semper in omnibus Punicis, Siciliensibusq; bel-
lis amicitia fidemq; populi R. secuti sumus: à nobis om-
nia populo R. semper et belli adiumenta, et pacis orna-
menta administrata sunt. Multū uerò hæc his iura pro-
fuerunt in istius imperio ac potestate. Vestros quon-
dam nauas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc
nauas contra prædones penè inanes Cleomenes ducit.
vobiscum Africanus hostium spolia, et præmia laudis
communicauit. at nunc per me spoliati, naue à prædo-
nibus abducta, ipsi in hostium numero, locoq; ducemi-
ni. Quid uerò illa Segestanorum non solū literis tradi-
ta, neque commemorata uerbis, sed multis officijs illo-
rum usurpata et comprobata cognatio, quos tandem
fructus huiusce necessitudinis in istius imperio tulit?
nempe hoc fuit iure iudices, ut ex sinu patris nobilissi-
mus adolescens, et è complexu matris ereptus inno-
cens filius. istius carnifici Sextio dederetur. cui ciuitati maio-
res nostri maximos agros atque optimos concesserunt,
quam immunē esse voluerunt: hæc tanta apud te cognati-
onis, fidelitatis, uetustatis auctoritate, ne hoc quidem
iuris obtinuit, ut vnus honestissimi atq; innocentissimi
ciuis mortem et sanguinem deprecaretur. Quò con-
fugient socii? quem implorabunt? qui spe deniq; ut vi-
uere uelint, tenebuntur, si vos eos deseritis? ad sena-
tum deuenient, qui de Verre supplicium sumat? non est
usitatum, non senatoriū. ad populū R. confugient? faci-
lior est causa populi: legē enim sociorum causā iussisse,
et ei legi vos custodes ac vindices præposuisse dicit.
hic locus est igitur vnus, quò perfugiet: hic portus, hæc
arx, hæc ara sociorum: quò quidem nunc non ita confu-
giunt,

Contentio
odiosa.

Pathos à do-
lore parentum

Subiectio.

Interpretatio

L

ACTIONIS VI

Repetitio p
enumeratio
nem incommodum,

A provinciarum & sociorum incommodis.

Superlatio.

Locus pulcherrimus indignationis & commiserationis.

Geminatio.

giunt, ut antea in suis repetundis rebus solebant. non argentum, non aurum, non vestem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quae ex urbibus sanisque erepta sunt: metuunt homines imperiti, ne iam haec populus R. concedat, et iam fieri velit. patimur enim iam multos annos et scimus, cum videamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias peruenisse. quod eo magis ferre aequo animo, atque concedere videmur, quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse videatur. in urbe nostra pulcherrima atque ornatisima, quod signum, quae tabula picta est, quae non ab hostibus victis capta, atque apportata sit? at istorum villae, sociorum fidelissimorum et plurimis, et pulcherrimis spoliis ornatae refertaeque sunt. ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quibus nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chion, Samon, totam denique Asiam, Achaiam, Graeciam, Siciliam iam in paucis villis inclusas esse videtis? sed haec, ut dico, omnia iam socij vestri relinquunt, et negligunt iudices. ne publice a populo Romano spoliarentur, officiis ac fide prouiderunt: paucorum cupiditati tum obsistere non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant: nunc vero iam adempta est non modo resistendi, verum etiam suppeditandi facultas: itaque res suas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt, relinquunt, et negligunt: hoc iam ornatu ad vos confugiunt. aspici- te, aspici- te iudices squalorem, sordesque sociorum. est Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo, atque veste: domo sua tota expilata, mentionem tuorum furtorum non facit: sese ipsum abs te repetit, nihil amplius, totum enim

IN VERREM LIB. V.

262

enim tua libidine et scelere ex sua patria, in qua multis virtutibus et beneficijs princeps floruit, sustulisti. Dexio hic, quem videtis, non quem publice Tyndari, non quem priuatum sibi eripuisti, sed vnicum miser abs te filium optimum atque innocentissimum flagitat, non ex litibus aestimatis tuis pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri atque ossibus filij sui solatium vult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta aetate laboris itinerisque suscepti, non ut aliquid ex suis bonis recuperaret, sed ut quibus oculis cruetas ceruices filij sui viderat, ipsam te condemnatum videret. Si per L. Metellum licitum esset iudices, matres illorum, uxores, sororesque veniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cum omnibus matronis eius ciuitatis, et cum multis facibus mihi obuiam venit: et ita, me suam salutem appellans, te suum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miseri iacuit, quasi ego excitare filium eius ab inferis possem. faciebant hoc idem in ceteris ciuitatibus grandes natu matres, et idem paruuli liberi miserorum: quorum virorumque aetas laborem et industriam meam, fidem et misericordiam vestram requirebat. itaque ad me iudices praeter ceteras, hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus accessi, sed ne falsa damnatio, ne carcer, ne catenae, ne verbera, ne secures, ne cruciatus sociorum, ne sanguis innocentium, ne denique etiam exanguium corpora mortuorum, ne moeror parentum, ac propinquorum magistratibus nostris quaesui posset esse. hunc ego si metum Siciliae, damnatione istius, per vestram fidem et seueritatem deiecero iudices, satis offi-

Amplificatio a mulierum querelis.

a al. lacrymans. Frequentatio condensationum.

iudices ad seueritatem inuocant.

L a cio

ACTIONIS VI.

Admitte
versario
gationem.
* ista

cio meo, satis illorum voluntati, qui à me hoc petiuerunt, factū esse arbitrabor. Quapropter si quem forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere, * defendat: illa communia, quæ ad causam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ assignare, calamitatem crimini dare, me amissionem classis obijcere, cum multi viri fortes in cōmuni incertoq; periculo belli, & terra, & mari sæpe offenderint. nullam tibi obijcio fortunam: nihil est, quod ceterorum res minus commode gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasq; dimissos: reliquos stirpibus vixisse palmarum: præfuisse classi populi R. Siculum, perpetuò socijs atq; amicis Syracusanum: te illo tempore ipso, superioribusq; diebus omnibus, in littore cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium auctores testesq; produco. num tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, nū casus bellicos exprobrare, aut obijcere videor? tametsi solēt ij fortunā sibi obijci nolle, qui se fortunæ commiserunt, qui in eius periculis sunt, ac varietate versati. istius quidem calamitatis tuæ fortuna particeps nō fui: homines enim in prælijs, nō in conuiuijs, belli fortunā tentare ac periclitari solent: in illa autē calamitate nō Martē fuisse communem, sed Venerē possumus dicere. quod si fortunam tibi obijci nō oportet, cur tu fortunæ illorū innocentū veniā, ac locum non dedisti? Etiam illud præcidas licet: te, quod supplicii more maiorū sumpseris, securiq; percussis, iccirco à me in crimen & inuidiā vocari. non in supplicio crimen meum vertitur. nō ego securi nego quenquam feriri debere: non ego meū ex re militari,

Amisae clas
sis culpam in
Verre fuisse,
confirmat ex
causis.

Salum à dis
simili.
Retorquet
argumentum
in aduersariū

Distinguit
supplicium à
causa,

NON

IN VERREM LIB. V. 263

non securitatem imperij, non poenam flagitij tolli dico oportere: fateor, non modò in socios, sed etiam in ciues militesq; nostros per sæpe esse seuerè ac uehemèter vindictam. quare hæc quoq; prætermittas licet. ego culpam nō in nauarchis, sed in te fuisse demonstro: te pretio milites remigesq; dimisisse arguo. hoc nauarchi reliqui dicunt, hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit, hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locreses publice dicūt: tuus deniq; testis, tuus imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terram esse egressum, vt Pachyno è terrestri præsidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certè nō fecisset, si suum numerum naues haberet: ea enim ratio instructarū ornatarumq; nauium, vt nō modò plures, sed ne singuli quidem possint accedere. Dico præterea, illos ipsos reliquos nautas fame atque inopiarum omnium confectos fuisse, ac perditos. dico, aut omnes extra culpam fuisse: aut, si vni attribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse, qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, summum imperium obtineret: aut, si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem constitui spectatorem illorum mortis atque cruciatus: dico etiam, in illo supplicio mercedem lacrymarum, mercedem vulneris, atque plagæ, mercedem funeris, ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere voles, hæc dicito, classē instructam atque ornata fuisse, nullum propugnatorem abfuisse, nullam vacuum transrum fuisse renagi, rem frumentariam esse suppeditatam, mentiri nauarchos, mentiri tot & tam graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totam, proditum esse te à Cleome-

Testibus
confirmatis

Ex confes
quentibus.

Dilemmate
refellit.

Repetitio in
uidiosa.

Vera defensio
Verri tū
nihil profuturā.

L 3 ne,

ne, qui se dixerit exisse in terrā, vt Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrimē pugnantē ab his relictū esse, atq; desertum: nummum ob sepulturā datum nemini, quā si dices, tenere. sin alia dices, quā a me dicta sunt, nō refutabis. Hic tu etiam dicere audebis? Est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille, nō, vt quisq; maximē est, qui cū tibi aliquid sit, ita tui huiusmodi criminis maximē eū pudet? Paternus amicus est, ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere^b posset, cū tibi hęc diceret? Tu in prouincia populi R. prætor, cū tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex foedere quam deberent nauem, per triennium remisisti: tibi apud eosdē priuatim nauis oneraria maxima publicē est edificata: tu à ciuitatibus pecunias clasiss nomine coegisti: tu pretio remiges demisisti: tu, cū nauis esset à quæstore, et ab legato capta prædonū, archipiratā ab omnū oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerētur, qui à multis cognoscerētur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tā splēdida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoq; prouinciæ, dies continuos complures in littore, conuiuijsq; iacuisisti: per eos dies nemo domū tuā conuenire, nemo in foro videre potuit: tu sociorū atq; amicorū ad ea conuiuia matres familiās adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres pretextatū tuum filiū, nepotē meū collocauisti, vt etati maximē lubricæ atq; incertæ exēpla nequitia parētis vita præberet: tu prætor in prouincia cum tunica talari, pallioq; purpureo visus es: tu propter amorē libidinēq; tuam, impetuum

a al. imo ues
to ut quisq;

b al. posses:
Conformis
tio frequen
satione &
uerbi repe
titione, ad
instigandos
iudices,

rium nauium legato populi Rom. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq; caruere: tua luxuria, atq; auaritia clasiss populi Ro. capta et incensa est: post Syracusas conditas, quens in portum nunquam hostis accefferat, in eo te prætorē primū piratæ nauigauerunt: neq; hæc tot tantaq; dedecora dissimulatione tua: neq; obliuione hominum ac tacurnitate tegere uoluisti: sed etiam nauū præfectos sine ulla causa, de cōplexu parentū suorum hospitum tuorum, ad mortē cruciatumq; rapuisti: neq; in parentum luctu atque lacrymis te mei nominis cōmemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium sanguis non modo voluptati, sed etiam quæstui fuit. Hæc si tibi tuus pater diceret, posses ab eo veniam petere? posses, vt tibi ignosceret, postulare? Satis est factum Siculis, satis officio ac necessitudini iudices, satis promisso nostro, ac muneri recepto. reliqua est ea causa iudices, quæ non iam recepta sed innata: neq; delata ad me, sed in anima sensuq; meo penitus affixa atq; insita est: quæ non ad sociorum salutē, sed ad ciuium R. hoc est ad vniuscuiusq; nostrum vitam & sanguinem pertinet. in qua nolite à me, quasi dubium sit aliquid, argumenta iudices expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium Rom. sic erunt clara & illustria, vt ad ea probanda totam Sicilian testem adhibere possim. furor enim quidam, sceleris & audaciæ comes, istius effrenatū animum, importunamq; naturam tanta oppressit amentia, vt nunquam dubitaret in conuentu palam supplicia, quæ in conuictos maleficijs seruos cōstituta sunt, ea in ciues R. expromere. virgis quā multos ceciderit, quid ego comemorēt tantū breuissimē dico iudices. nullū fuit omnino isto

Epitologus.

Transitio ad
supplicia ci
uium Rom.
cuius præmu
nitione.

ACTIONIS VI.

Augēt ā con-
fuetudine
peccandi,

Correctio,

Trāslatione
cauſſæ utitur
Seruilius,

pratore in hoc genere discrimē. itaq; iam consuetudine
ad corpora ciuium Ro. etiam sine istius nutu ferebatur
manus ipsa lictoris. Num potes hoc negare Verres, in
foro Lilybæi, maximo conuentu, C. Seruiliū ciuem R.
ē conuentu Panormitano veterem negotiatorem, ad
tribunal, ante pedes tuos, ad terram virgis & verberib-
us abiectum? aude hoc primum negare, si potes. nemo
Lilybæi fuit, quin viderit: nemo in Sicilia, quin audie-
rit. plagis confectum dico ā lictoribus tuis ciuem Rom.
ante oculos tuos concidiſſe: ob quam cauſſam dij im-
mortales? tametsi iniuriam facio communi cauſſæ & iu-
ri ciuitatis: quasi enim poſſit eſſe vlla cauſſa, cur hoc cui
quam ciui Romano iure accidat: ita quero, quæ in Ser-
uilio cauſſa fuerit. ignoſcite in hoc vno iudices: in cete-
ris enim non magnopere cauſſas requiram. locutus erat
liberius de istius improbitate atq; nequitia. quod isti si-
mul ac renunciatum eſt, hominē iubet Lilybæum vadi-
monium Venerio ſeruo promittere, promittit. Lilybæ-
um venit. cogere eum cœpit, cum ageret nemo, nemo
poſtularet, n s duobus millibus ſpōſionem facere cum
lictore ſuo, ni ſurtis quæſtum faceret. Recuperatores de
cohorte ſua dicit daturum. Seruilius & recuſare, & de-
precari, ne iniquis iudicibus, nullo aduerſario, iudiciū
capitis in ſe cōſtitueretur. hæc cū maximē loqueretur,
ſex lictores circumſiſtunt valentiſſimi, & ad pulſandos
verberandosq; homines exercitatiſſimi: cādūt acerrimē
virgis: deniq; proximū lictor, de quo ſæpe iam dixi,
Sextius, conuerſo bacillo oculos miſero tundere vehe-
mentiſſimē cœpit. itaq; illi cum ſanguis os oculosq; cō-
pleſſet, concidit: cū illi nihilo minus iacenti latera tun-
derentur, vt aliquādo ſpōdere ſe diceret. ſic ille affectus,
illinc

IN VERREM LIB. V.

265

illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortu-
us. iſte aut, homo Venerius, & affluens omni lepōre, &
venuſtate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cu-
pidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum abutebatur
ad nocturna vota cupiditatū ſuarum. nam quid ego de
ceteris ciuiū Ro. ſupplicijs ſigillatim potius, quā gene-
ratim atq; vniuerſe, loquar? carcer ille, qui eſt ā crude-
liſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quæ Lautu-
miæ vocantur, in iſtius imperio domiciliū ciuium Ro.
fuit, vt quiſque iſtius animum, aut oculos offenderat, in
Lautumias ſtatim conijci batur. indignum hoc videri
omnibus iudices, & id iam priore actione, cum hæc te-
ſtes dicerent, intellexi: retineri enim putatis oportere
iura libertatis non modò hic, vbi tribuni pleb. ſunt, vbi
ceteri magiſtratus, vbi plenum forum iudiciorum, vbi
ſenatus auctoritas, vbi exiſtimatio populi R. & frequē-
tia: ſcd vbiunque terrarum, & gentium violatum ius
ciuium Ro. ſit, ſtatuitis id pertinere ad cōmunem cauſ-
ſam libertatis, & dignitatis. in externorum hominū, &
maleficorum, ſcleratorumq; in prædonum hoſtiumq;
cuſtodias tu tantum numerum ciuium Romanorū inclu-
dere auſus eſt: nunquam te tibi iudicij, nunquam concio-
nis, nunquam huius tantæ frequentiæ, quæ nunc animo
te iniquiſſimo inſeſſiſſimoq; intuetur, venit in mentem?
nunquā tibi populi Ro. abſentis dignitas, nunquam ſpe-
cies ipſa huiusmodi multitudinis, in oculis, animoque
verſata eſt: nunquam te in horum conſpectum reditu-
rum, nunquam in forum populi Rom. venturum, nun-
quam ſub legum & iudiciorū poteſtatem caſurum eſſe
putaſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercen-
dæ? quæ tot ſclerum ſuſcipiendorum cauſſæ? nulla iu-
dices,

Salſum ex
ambiguo.

Exaggerat ā
loco & loci
autore.

Repetitio cre-
bra eiufdem
uerbi.

Verris crudelitatem poetis exemplis & similibus augeat. ^{al. intercipere,} dices præter prædandi nouam singularemque rationem, nam ut illi, quos à poetis accepimus, sinus quosdam obfedisſe maritimos, aut reliqua promotoria, aut prærupta saxa tenuiſſe dicuntur, ut eos, qui eſſent appuſi nauigijs, ^{*}interficere poſſent: ſic iſte in omnis maria infeſtus ex omnibus Siciliae partibus imminēbat. quæcunq; nauis ex Aſia, quæ ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexandria venerat, ſtatim certis indicibus & cuſtodibus tenebatur: vectores omnes in Lautumias cōijciebantur: onera atq; merces in prætoriam domum deferēbantur. verſabatur in Sicilia longo interuallo, nō Dionyſius ille, nec Phalaris, (tulit enim illa quondam inſula multos & crudeles tyrannos) ſed quoddam nouum monſtrum, ex vetere illa immanitate, quæ in iſdem verſata locis dicitur: nō enim Charybdis tam infeſta, neq; Scylla nautis, quā iſtum in eodem fretō fuiſſe arbitror: hoc etiam iſte infeſtor, quōd multo ſe pluribus et immanioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops alter multo importunior: hic enim totam inſulam obinebat: ille Aetnam ſolā & eam Siciliae partē tenuiſſe dicitur, at quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo iudice, huius tā nefariæ crudelitatis: eadem, quæ nūc in deſenſione cōmemorabitur, quicūq; acceſſerant ad Siciliam paulō pleniores, eos Sertorianos milites eſſe, atq; à Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandum periculum proſerebant, alij purpurā Tyriam, thus alij, atq; odores, veſtēq; lineā, gemmas alij et margaritas, vna nōnulli Græca, venalesq; Aſiaticos: ut intelligeretur ex mercibus, quibus ex locis nauigarēt. nō intelligebant, eas ipſas ſibi cauſas eſſe periculi, quibus adiumentis ſe ad ſalutē uti arbitrabantur: iſte enim hæc eos ex piratarū ſocietate adeptos eſſe dicebat: ipſos in Lautu-

Ex auaritia
crudelitas,

Lautumias abducti imperabat: naues eorū atq; onera diligenter aſſeruanda curabat. his inſtitutis, cum completus tā mercatorū carcer eſſet, tum illa fiebant, quæ L. Suetium equitem R. leſtiſſimum virum, dicere auſus, quæ ceteros audietis ceruices in carcere frangebatur indigniſſimē ciuium R. ut etiā illa uox, et illa impoſitio, cuius Rom. ſum, quæ ſæpe multis in vltimis terris opem inter barbaros & ſalutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & ſupplicium maturius ferret. quid eſt Verres? quid ad hæc cogitas reſpondere? num mentiri metum fingere aliquid? nūc augere crimen? num quid horum dicere iſtis deſenſoribus tuis audeſ? cedo mihi quæſo ex ipſius ſinu literas Syracuſanorum, quas iſte ad arbitrium ſuum conſectas eſſe arbitrat. cedo ratio nem carceris, quæ diligentiffimē conſicitur, quo quisq; die datus in cuſtodiam, quo mortuus, quo necatus ſit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues Romanos gregatim coniectos in Lautumias: videtis indigniſſimo loco coaceruatam multitudinem veſtrorum ciuium: querite nunc veſtigia, quibus exitus illorum ex illo in loco compareant. nulla ſunt. omnes ne mortui? ſi ita poſſet defendere, tamen fides huic deſenſioni non haberetur. ſed ſcriptum extat in iſdem literis, quod iſte homo barbarus ac diſſolutus, neque attendere unquā, neq; intelligere potuit. ^{Amobnōv} inquit, ut Siculi loquūtur, hoc eſt, ſupplicio aſſecti atq; necati ſunt. Si quis rex, ſi qua ciuitas externarū gentiū, ſi qua natio feciſſet aliquid in ciuem Rom. eiufmodi, nō ne publicē vindicaremus? non bello perſequeremur? poſſemus hanc iniuriam ignominiamq; nominis R. inultā, impunitamq; dimittere? quot bella maiores noſtros,

Ciuis R. ius
ampliſſimū,

A teſtimō
nija.

Ex minore,

ACTIONIS VI.

Vide orat.
pro lege Ma-
nilia.

Cōparatio-
ne auget in-
dignationē.

Verris defen-
sionem repre-
hendit, ex
iure P. R.

Dissolutum.

et quanta suscepisse arbitramini, quod ciues R. iniuria affecti, quod nauicularij retenti, quod mercatores spoliati dicerentur? at ego retentos non queror: spoliatos, ferendū puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis, in vincula coniectos esse mercatores, et in vinculis ciues R. necatos esse, arguo. Si hæc apud Scytas dicerem, non hic in tanta multitudine ciuium R. non apud senatores lectissimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot et tam acerbis supplicijs ciuium Romanorum, tamen animos etiam barbarorum hominū permouerem: tāta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas est apud omnes nationes, vt ista in nostros homines crudelitas nemini concessa videatur. num ego tibi vllā salutem, vllum perfugium putem, cū te implicatū seueritate iudicium, circumretitū frequentia populi R. esse videam? si mehercules, id quod fieri intelligo non posse, ex his laqueis te exueris, ac te aliqua vi ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidēdū est, in quibus te ab eodem me, superiore ex loco confici et concidi necesse est. cui si etiam, id quod defendit, velim concedere: tamen illa ipsa defensio non minus esse ei perniciofa, quā mea vera accusatio, debeat. quid enim defendit? ex Hispania fugientes se accepisse, et supplicio affectisse dicit. quis tibi id permisit? quo id iure fecisti? quis idem fecit? quī tibi id facere licuit? forum plenum et basilicis istorum hominum videmus, et animo æquo videmus: ciuilis enim dissensionis, et siue amantiae, siue fatis, seu calamitatis, nō est iste molestus exitus: in quo reliquos saltem ciues incolumes licet conseruare. Verres ille vetus proditor consulis, translator quaesturae, auersor pecuniæ publicæ, tantum sibi ab Ætoriat

tis in

IN VERREM LIB. V. 267

his in rep. suscepit, vt quibus hominibus per senatum, per populum R. per omnes magistratus in foro, in suffragijs, in hac vrbe, in rep. versari liceret, ijs omnibus mortem acerbā crudelemq; proponeret, si fortuna eos ad aliquam partem Siciliae detulisset. ad Cn. Pompeiū, clarissimum virum, et fortissimum, permulti, occiso Perpenna, ex illo Sertoriano numero militum confugerunt, quem non illo summo cum studio saluum incolūmēq; seruauit? cui ciui supplici nō illa dextera inuicta, et fidē porrexerat, et spem salutis ostendit? itāne verō? quibus fuit portus apud eum, cōtra quē arma tulerunt: ijs apud te, cuius nullū in rep. vnquā monumentū fuit, mors et cruciatus erat cōstitutus? vide, quā commodam defensionem excogitaris. malo, malo mehercules, id quod tu defendis, his iudicibus populoq; R. quā id, quod ego insimulo, probari. malo inquam, te isti generi hominum, quā mercatoribus et nauicularijs, inimicum atq; infestum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimis coarguit: tua defensio, furoris cuiusdam, et immanitatis, et maudite crudelitatis, et penē nouæ proscriptionis. sed non licet me isto tanto bono iudices vit, non licet: adsunt enim Puteoli toti: frequentissimi venerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes, atq; honesti, qui partim socios suos, partim libertos ab isto spoliatos, in vincla coniectos, partim in vinclis necatos, partim securi percussos esse dicunt. hic vide quā me sis vsurus æquo. cū ego P. Graniū testem produxero, qui suos libertos à te securi percussos esse dicat, qui à te nauē suā, mercesq; repetat: refellito, si poteris: meū testē deserā, tibi fauebo, te inquam adiua-

Ab dissimili
exemplo.

al. momentū.

Geminatio.

Negat Sertor-
ianes fuisse.
& testibus
probat.

al. fuisse.

gientes

ACTIONIS VI.

Verris patto
nos iridet.

A signo.

gientes ad Siciliā esse delatos. nihil est, quod te malim
probare. nullum enim scimus, quod maiore supplicio
dignum sit, reperiri, neque proferri potest. reducam ite-
rum equitem R. L. Flauium, si voles, quoniam priore
actione, ut patroni tui dictitant, noua quadā sapientia,
ut omnes intelligunt, conscientia tua, atque auctoritate
meorum testium, testē nullum interrogasti: interroge-
tur Flauius si voles, quinā fuerit L. Herennius is, quem
ille argentariā Lepii fecisse dicit: qui cum amplius cen-
tum ciues Ro. haberet ex conuentu Syracusarum, qui
eum non solum cognoscerent, sed etiam lacrymantes,
ac te implorantes defenderent, tamen à te inspectanti-
bus omnibus Syracusanis, securi percussus est. hunc
quoque testem meum refelli, et illum Herennium Serto-
rianum fuisse abs te demonstrari, et probari volo, quid
de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuo-
lutis in piratarum, captiuorumque numero produceban-
tur, ut securi ferirentur? quæ ista noua diligentia? quam
ob causam abs te excogitata? ante L. Flauij, cetero-
rumque de L. Herennio vociferatio commouebat? an
M. Annij grauiissimi atque honestissimi viri summa au-
toritas paulo diligentiorē timidioremque fecerat? qui
nuper pro testimonio, non adueniam nescio quem, nec
alienum, sed eum ciuem Rom. qui omnibus in illo con-
uentu notus, qui Syracusis natus esset, à te securi per-
cussus esse dixit, post hanc illorum vociferationem,
hanc communem famam atque querimoniam non mi-
tior in supplicio, sed diligentior esse coepit: capitibus
involutis ciues Ro. ad necem producere instituit: quos
tamen iccirco necabat palam, quod homines in con-
uentu, id quod antea diximus, nimium diligenter præ-
donum

IN VERREM LIB. V. 268

P. R. odium
in Verre con-
citat.

donum numerum requirebāt. hæcine populi R. te præ-
tore est constituta cōditio? hæc negotij gerendi spes? hoc
capitis, vitæque discriminē parūne multa mercatorib.
sunt necessariō pericula subeunda, fortunæ, nisi etiā hæ-
formidines ab nostris magistratibus, atque in nostris pro-
uincijs impendebunt? ad eam nerem fuit hæc suburba-
na ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorum socio-
rum, et honestissimorum ciuium Romanorum. quæ ci-
ues Ro. omnes suis ipsa sedibus libentissimē semper ac-
cepit, ut qui vsque ex vltima Syria atque Aegypto nauiga-
rent, qui apud barbaros propter togæ nomē in honore
aliquo fuissent, qui ex prædonū insidijs, qui ex tempe-
statum periculis profugissent, in Sicilia securi ferirena-
tur, cum se iam domum venisse arbitrarētur? nam quid
ego de P. Gauiō Consano municipe dicam iudices? aut
qua vi vocis, qua grauitate verborum, quo dolore ani-
mī dicam? tametsi dolor me non deficit: ut cetera mihi
in dicendo dignare, digna dolore meo suppetāt, magis
elaborandum est. quod crimen eiusmodi est, ut, cum pri-
mum ad me delatum est, vsurum me illo non putarem:
tametsi enim verissimum esse intelligebam. tā credibile
fore non arbitrabar. coactus lacrymis omnium ciuium
Romanorum qui in Sicilia negotiantur, adductus Valen-
tinorum hominū honestissimorum testimonijs, omniumque
Rhegynorum, multorum equitum Rom. qui casu tunc
Messanæ fuerunt, dedi tantum priore actione testium,
res ut nemini dubia esse posset, quid nunc agam? cum
iam tot horas de vno genere, ac de istius nefaria crudeli-
tate dicam, cum propē omnē uim in verborum eiusmo-
di, quæ scelere istius digna sunt, alijs in rebus consum-
pserim, neque hoc prouiderim, ut varietate criminum

Aliud crimē
quod quia a-
trox est, idcirco iudicū
animos præ-
parat diligen-
ter.

Dissimulat
artem,

VOS

ACTIONIS VI.

Gaius Confusio
ni calamitas
exponitur.

Energia, i.
evidentia.

Vos attentos tenerem, quemadmodum de tanta re dicā
opinor vnus modus, atq; vna ratio est. rem in medio po
nam, quæ tantū habet ipsa grauitatis, vt neq; mea, quæ
nulla est, neq; cuiusquā ad inflammādos vestros animos
eloquentia requiratur. Gaius hic, quē dico, Consanus,
cū illo in numero ab isto in vincula cōiectus esset, et ne
scio qua ratione clā ē Latomijs profugisset, Messanāq;
venisset: qui prope iā Italiam, et mœnia Reginorum
videret, et ex illo metu mortis ac tenebris quasi, luce li
beratis, et odore aliquo legum recreatus reuixisset, lo
qui Messanæ cœpit, et queri, se ciuem R. in vincla esse
coniectum, sibi recte ita esse Roman, Verri se præstō
aduenienti futurū. nō intelligebat miser, nihil interesse,
virū hęc Messanæ, an apud ipsum in pretorio loque
retur. nam vt antē vos docui, hanc sibi iste vrbē delege
rat, quā haberet adiutricē scelerū, furtorū recepticem,
flagitiorū omniū sociā. itaq; ad magistratū Mamertinū
statim deducitur Gaius, eoq; ipso die casu Messanam
Verres venit. res ad eū defertur, esse ciuē R. qui se Syra
cusis in Latomijs fuisse quereretur: quē iam ingredientē
nauem, et Verri nimis atrociter minitantem, a se retra
ctum esse, et asseruatū, vt ipse in eū statueret, quod vi
deretur. agit hominibus gratias, et corū erga se beneuo
lentia diligentiaq; collaudat. ipse inflamatus, scelere et
furore, in forum venit. ardebant oculi: tota ex ore cru
delitas emicabat: expectabant omnes, quō tandem pro
gressurus, aut quidnam acturus esset: cum repentē ho
minem proripi, atq; in foro medio nudari, ac deligari,
et virgas, expediri iubet: clamabat ille miser, se ciuē es
se Ro. municipem Consanum, meruisse se cum L. Pre
tio splendidissimo equite Romano, qui Panormine
gotia

IN VERREM LIB. V.

269

gotiaretur, ex quo hęc Verres scire possit. tum iste se
cōperisse ait, cū speculari causā in Siciliā ab ducibus
fugitiuorū esse missum: cuius rei neq; index, neq; vesti
gium aliquod, neq; suspicio cuiquā esset vlla. deinde iu
bet vndiq; hominē proripi, vehementissimēq; verbera
ri. Cadebatur virgis in medio foro Messanæ ciuis Ro
manus iudices, cum interea nullus gemitus, nulla vox
alia illius miseri inter dolorem, crepitumq; plagarum
audiebatur, nisi hęc, ciuis R. sum. hac se commemora
tione ciuitatis omnia verbera depulsurum, cruciatum
a corpore deiectionum arbitrabatur. is non modō hoc
nō perfecit, vt virgarum vim cruciatumq; deprecare
tur: sed cū imploraret sepius, vsurparetq; nomē ciuita
tis, crux, crux inquā infelici et arummo, qui nunquā
istam potestātē viderat, cōparabatur. o nomē dulce li
bertatis: o ius eximium nostræ ciuitatis: o lex Portia,
legesq; Sempronie: o grauitē desiderata, et aliquan
do reddita plebi Romanæ tribunitia potestas: huccine
tandem omnia reciderunt, vt ciuis R. in prouincia po
puli Rom. in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio
populi Ro. fasces et secures haberet, deligatus in foro
virgis caderetur? quid, cū ignes, candētesq; laminæ, ce
teri q; cruciatus admovebātur? si te illius acerbā implo
ratio, et vox miserabilis nō inhibebat, ne ciuiū qui
dem Romanorū, qui tum aderant, fletu et gemitu ma
ximo commouebare? in crucem tu agere ausus es quē
quam, qui se ciuem Romanū esse diceret? noli tam ve
hementer agere hoc prima actione iudices, nolui: vidi
stis enim vt animi multitudinis in istū dolore, et odio,
et cōmunis periculi metu cōcitarentur. statui egomet
mibi tum modum orationi meæ, et C. Numitorio equi

Fictum crī
men.

A iure ciuis
tatis R.

Geminatio.

Exclamatio,
ob molatua
tus ciuitatis.

a al. sentes
bat, Gellius.

Conduplica
tio.

M

ti R.

ti Rom. primario homini, testi meo: & Glabrionem id, quod sapientissime fecit, facere letatus sum, ut repente, cōsilio in medio testem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus Rom. ab isto eas pœnas vi repetisse videretur, quas veritus esset, ne iste legib. & vestro iudicio nō esset persoluturus. nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco caussa tua sit, & quid de te futurū sit: sic tecum agam. Gaium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis à te esse coniectum: neque id solum ex literis ostendā Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gaius, hoc fingere & eligere nomen, ut hunc illum esse possum dicere: sed secundum arbitrium tuum testes dabo, qui istū ipsum Syracusis abs te in Lautumias cōiectum esse dicant. producam etiam Confanos, municipes illius ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices non sero, illum P. Gaium, quem tu in crucē egisti, ciuem Rom. & municipem Confanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulatē tuis proximis plana fecero: tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur: eo contentum me esse dicam. quid enim nuper tu ipse, cum populi R. clamore atque impetu perturbatus exiulisti, quid in quā locutus es illū, quod morā supplicio quæreret, ideo clamitasse, se esse ciuem Romanum: sed speculatorem fuisse. iam mei testes veri sunt. quid enim dicit aliud C. Numitorius, quid M. & P. Cotij. nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luccius, qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid ceteri? adhuc enim testes ex eo genere à me sunt dati, non qui nouisse Gaium, sed qui se vidisse dicerent, cum is, qui se ciuem

R. esse

R. esse clamaret, in crucē ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum: apud te nomen ciuitatis ne tantum quidē valuisse, ut diuinationem aliquā crucis, ut crudelissimi teterri nūq; supplicij aliquā paruum morā saltem posset afferre. hoc teno, hic hæreo iudices, hoc sum cōtentus vno: emito, ac negligo cetera: sua confessione induatur ac iugulatur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare non quæro, qua suspitione: tua te acuso oratione. ciuem R. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducere, quid aliud clamitares, nisi te ciuem esse Romanum? & si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque vltimis gentibus positos, nobile & illustre apud omnes nomen tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se R. esse diceret, apud te prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atq; vj. r. p. a. t. i. o. n. e. ciuitatis assequi potuissent homines tenues, obscuro loco nati, nauigant, adueniuntq; ad ea loca, quæ nunquam antea adierant. vbi neq; non essent, quō venerunt, neq; semper cū cognitoribus esse possunt: hac vna tamē fiducia ciuitatis nō modò apud nostros magistratus, qui & legū, & existimationis periculo continentur: neq; apud ciuēs solum Romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarū rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur: sed, quocunq; venerint, hanc sibi rem præsidio sperant futurum. tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuib. Romanis: cōstitue, nihil esse opis in hac voce, ciuis Ro. sum: posse impune prætorē, aut alium quēlibet supplicium, quod ue-

Interpretatio.

Translatio, alludit ad Verrem potestatem. Fictum exemplum ex maiore.

Cognitor, qui præsentis in iudicio ad est eumque esse, quem se esse dicit, res statuit.

Esse futurum, verbum est infinitiui modi

M 2 lit. in

Literis & te
sub probat.

A Verres cō
fessione

A cognitorē.

Interpres
ratio.
Locus ex ge-
nere, siue ex
toto.A loco, &
Verris dictio* Fretu
Gell. I. XIII.
ca. XIX.
Amplificatio
gradatim as-
cendens.

lit. in eum constituere, qui se ciuem R. esse dicat: quis i-
gnoret, quā iam omnes prouincias, iam omnia regna,
iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terra-
rum, qui semper nostris hominib. maximē patuit, ciui-
bus R. ista defensione præcluseris? Quid, si L. Pretium,
equitē R. qui tum in Sicilia negotiabatur, nominabat?
etiāne id magnū fuit, Panormū literas mittere, asser-
uasse hominē, custodijs Mamertinorū tuorum vinculum
clausum habuisse, dū Panormo Pretius veniret? cogno-
sceret hominē: aliquid de summo supplicio remitteres.
si ignoraret: tum si ita tibi videretur, hoc iuris in oēs
constituere, vt qui neq. tibi notus esset, neq. cognitorē
locupletem daret, quamuis ciuis R. esset, in crucem tol-
leretur. Sed quid ego plura de Gaio? quasi tu Gaio
tum fueris infestus, ac non nomini, generi, iuri ciuiū ho-
stis. nō illi inquam homini, sed causse cōmuni libertatis
inimicus fuisti. quid enim attinuit, cū Mamertini more
atq. instituto suo crucē fixissent post urbē, in via Pom-
peia, te iubere in ea parte figere, quæ ad fretum specta-
ret, et hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod
omnibus audientibus dixisti palam, te iccirco illum lo-
cum deligere, vt ille, qui se ciuem R. esse diceret, ex cru-
ce Italiam cernere ac domum suam prospicere posset?
itaque illa crux sola iudices, post conditam Messanam
illo in loco fixa est. Italiae cōspectus ad eam rem ab isto
delectus est, vt ille in dolore cruciatuq. moriens, per an-
gusto * freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cogno-
scret: Italia autem aluminum suum, seruitutis extremo
summoq. supplicio affectum videret? Facinus est, vin-
cere ciuem Ro. scelus, verberare: propē parricidium,
necare: quid dicam, in crucem tollere? verbo satis di-

gno

gno tam nefaria res appellari nullo modo potest. non
fuit his omnibus iste contentus, spectet, inquit patriam:
in conspectu legum libertatisq. moriatur. nō tu hoc lo-
co Gauium, nō vnum hominem nescio quem ciuem R.
sed communem libertatis, & ciuitatis causam in illum
cruciatum, & crucem egisti. iam verō videte hominis
audaciā. nonne eum grauius tulisse arbitrari, quod
illā ciuib. R. crucē non posset in foro, non in comitio,
non in rostris defigere? quod enim his locis, in prouin-
cia sua celebritate simillimum, regione proximum po-
tuit, elegit: monumentum sceleris audaciæq. suæ voluit
esse in cōspectu Italiae, vestibulo Siciliae, præteruectio-
ne omnū, qui ultro citroq. nauigarent. Si hæc non ad
ciues R. non ad aliquos amicos nostræ ciuitatis, non ad
eos, qui populi R. nomen audissent: deniq. si nō ad ho-
mines, verim ad bestias, aut etiam, vt longius progre-
diar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & ad
scopulos hæc conqueri & deplorare vellem: tamen
omnia muta atq. inanimata, tanta & tam indigna rerum
atrocitate commouerentur. nunc verō, cum loquar
apud senatores populi R. legum iudiciorumq. & iuris
auctores, timere non debeo, ne non vnus iste ciuis Rom.
illa cruce dignus, ceteri omnes simili periculo indignis-
simi iudicentur. paulo antē iudices lacrymas in mor-
te misera atque indignissima nauarchorum non tene-
bamus, & rectē ac meritō sociorum innocentium mi-
seria commouebamur: quid nunc in nostro sanguine
tandem facere debemus? nam ciuium Ro. omnium san-
guis coniunctus existimatus est, quoniam id & salutis
omnium ratio, & veritas postulat. omnes hoc loco ci-
ues Ro. & qui adsunt, & qui vbiunque sunt, vestram

Verris audaciā
exaggerat a loco.

a al. quem

Grauissima
amplificatio
affectione, &
superlacione,
& ipsa grada-
tim ascendens.

Ex minore.

A iure nas-
citur.

seueritatem desiderant, vestram fidem implorant, vestrum auxilium requirunt: omnia sua iura, commoda, auxilia, totam denique libertatem uestris sententijs versari arbitrantur. à me, tametsi satis habet, tamen, si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse, quam possulant: nam et si qua vis istum de vestra seueritate eripuerit, id quod neque metuo iudices, neque villo modo fieri posse video: sed si in hoc me ratio fefellerit, Siculi causam suam perisse queretur, et mecum pariter moleste feret: populus quidem Romanus breui, quoniam mihi potestate apud se agendi dedit, ius suum, me agente, suis suffragijs ante kal. Feb. recuperabit. ac si de mea gloria et ampliudine queritis iudices, non est alienum meis rationibus, istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi Romani iudicium referuari. si credida est illa causa, probabilis mihi et facilis, populo grata atque iucunda, denique si video hic, id quod ego non quesiui, de vno isto voluisse crescere: isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit. sed mehercule vestra rei publicae causa iudices nolo in hoc delecto consilio tantum flagitium esse commissum: nolo eos iudices, quos ego probarim atque delegerim, sic in hac urbe notatos isto absoluto ambulare, ut non cera, sed ceno obliui esse videantur. quamobrem te quoque Hortensi, quia monendi locus est, ex hoc loco moneo, videas etiam atque etiam, et consideres, quid agas, quò progrediare, quem hominem, et qua ratione defendas. neque de illo quicquam tibi praefinio, quò minus ingenio mecum atque omni dicendi facultate contendas: cetera, si qua putas te occultius extra iudicium, quae ad iudicium pertinent, facere posse: si quid artificio, consilio, potentia, gratia, copijs istius moliri cogitas: magnopere

Ut Verrem
condemnent,
inquit meum
prosecutio-
nis ad popu-
lum.

Agnominas-
tio.
Hortensium
monet ac ter-
ret.

Articulus.

gnopere censeo desistas: et illa, quae tectata iam et coepta ab isto sunt, à me autem peruestigata et cognita, moneo, ut extinguas, et longius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quam putas. quod enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum consulem cogites: mihi crede, ornamenta ista, et beneficia populi Romani non minore negotio retinentur, quam comparantur. tulit haec ciuitas, quoad potuit, quoad necesse fuit, regiam istam vestram dominationem in iudicijs, et in omni republica, tulit: sed quo die populo Romano. tribunum plebis restituti sunt, omnia ista vobis, si forte nondum intelligitis, adempta atque erepta sunt. omnium nunc oculi cõrecti sunt hoc ipso tempore in vnum quonque nostrum, qua fide ego accusem, qua religione hi iudicent, qua tu ratione defendas. de omnibus nobis, si quis tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quam antea contemnere solebatis, sed vehemens ac liberum populi Romani iudicium consequentur. nulla tibi Quinte cum isto cognatio est, nulla necessitudo: quibus excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studium tuum defendere solebas, earum habere in hoc homine nullam potes. quae iste in provincia palam dicebat, cum ea, quae faciebat, tua se fiducia facere dicebat, ea ne vera putentur, tibi maxime est prouidendum. ego mei iam rationem officij confido esse omnibus iniquissimis meis persolutam. nam istum paucis horis primae actionis omnium mortalium sententijs condemnauimus. reliquum iudicium non iam de mea fide, quae perfecta est, neque de istius vita, quae damnata est: sed de iudicibus, et, verè ut dicam, de te futurum est. at quo tem-

Ab amitten-
di metu,
Hortensio
constat inuis-
diam ex pos-
sentia & gra-
tia quoniam Re-
giam domi-
uocat.

Distributio.

Terret à Ver-
ris dicto,

A temporum
vicissitudine

Iteratio,

Terret iudices,

Enumeratio
criminum.Interrogationib.
& re-
petitionibus
excitat orati-
onem.

pore futurum est? (nam id maxime providendum est: et enim cum omnibus in rebus, tum rep. permagni momenti est ratio atq; inclinatio temporum) nempe eo, cum populus Rom. aliud genus hominum atq; alium ordinem ad res iudicandas requirit: nempe ea lege de iudicijs iudicibusq; novis promulgata, quam non is promulgavit, cuius nomine proscripta videtis, sed hic reus, hic in qua sua spe atq; opinione, qua de vobis habet, legem illam scribendam promulgandamq; curavit. itaque cum primo agere coepimus, non erat promulgata: cum iste vestra severitate permotus, multa signa dederat, quamobrem responsurus non videretur, mentio de lege nulla fiebat: posteaquam iste recreari & confirmari visus est, lex statim promulgata est: cui legi, cum vestra dignitas vehementer aduersetur, istius spes falsa & insignis impudentia maxime suffragatur. hic si quid erit commissum a quoquam vestrum, quod reprehendatur: aut populus Romanus iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putavit: aut ij, qui propter offensio-nem iudiciorum de veteribus iudicibus lege nova novi iudices erunt constituti. mihi porro, ut ego non dicam, quis omnium mortaliu non intelligit, quam longe progredi sit necesse: potero silere Hortensi, potero dissimulare, cum tantum res publica vulnus acceperit, ut expilatae provinciae, vexati socij, dij immortales spoliati, ciues Rom. cruciati & necati impune me actore esse videantur? potero hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus sustinere? non agitata res erit: non in medium proferenda? non populi Rom. fides imploranda? non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint, ut aut fidem suam corrumpi paterentur, aut iudicium

iudicium corrumpere, in discrimen ac iudicium vocandit quæret aliquis fortasse: tantum ne igitur laborem, tantas inimicitias, tot hominum suscepturus es? non studio quidem hercule villo, neq; voluntate: sed non idem mihi licet, quod ijs, qui nobili genere nati sunt: quibus omnia populi Rom. beneficia dormientibus deferuntur: longe alia mihi lege in hac ciuitate, & conditione viuendum est. venit enim mihi in mentem M. Catonis, hominis sapientissimi: qui cum se virtute, non genere populo Ro. commendari putaret, cum ipse sui generis initium ac nominis ab se gigni & propagari vellet, hominum potentissimorum suscepit inimicitias, & maximis in laboribus vsque ad summam senectutem summa cum gloria vixit. postea Q. Pompeius, humili atque obscuro loco natus, non ne plurimis inimicitijs, maximisq; suis periculis ac dolorib. amplissimos honores est adeptus: modò L. Fimbriam, C. Marium, C. Coelium vidimus non mediocribus inimicitijs ac laboribus contendere, ut ad istos honores peruenirent, ad quos vos per ludum & per negligentiam peruenistis. hæc eadem est nostrae nationis regio, & vita: horum nos hominum sectam atque instituta persequimur. videmus, quanta sit in inuidia, quantoq; in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominum virtus & industria: si tantulum oculos deicerimus: praesto esse insidias: si vllū locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum esse statim vulnus: esse vobis semper vigilandū, semper laborandum videmus. inimicitiae sunt, subeantur labores, suscipiantur. et enim tacitæ magis & occultæ inimicitiae timendæ sunt, quam indictæ & apertæ. hominum nobilium non ferè quisquam nostrae industriae fauet: nullis nostris offe-

Nobiles in
inuidia addu-
ci: & exem-
plis Catonis
& aliorum se-
ctetur.

Inuidiosum.

A nouorum
inuidia.

Sententiae.

Nobilium su-
perbia tanta-
que,

Iudicij cor-
ruptores, &
corruptos ter-
ret,

Peroratio to-
tius accusa-
tionis & or-
ationis in Ver-
rem actionis,
quæ grauis-
sima precatio-
ne iouis, &
omnium deo-
rum deorum-
que Verres
proferat, &
crimen et
enumeratione
gerat,

cijs beneuolentiam illorum allicere possumus: quasi na-
tura & genere disuncti sint, ita disident à nobis ani-
mo ac voluntate. quare, quid habent eorum inimicitie
periculi, quorum animos iam antè habueris inimicos
& muidos, quàm vllas inimicitias susceperis? quam-
obrem mihi iudices optandum est illud, in hoc reo finè
accusandi facere, cum & populo Romano satisfactum,
& receptum officium Siculis necessarijs meis erit per-
solutum. deliberatum autem est, si res opinionem me-
am, quam de vobis habeo, sefellere, non modò eos per-
sequi, ad quos maxime culpa corrumpendi iudicij, sed
etiam illos, ad quos cōscientie cōtagio pertinebit. pro-
inde si qui sunt, qui in hoc reo aut potentes, aut auda-
ces, aut artifices ad corrumpendum iudicium velint ef-
ferita sint parati, vt disceptante populo Romano me-
cum sibi rem videant futuram. & si me in hoc reo,
quem mihi inimicum Siculi dederunt, satis vehementer,
satis perscuerantem, satis vigilantem esse cognorunt:
existent in ijs hominibus, quorum ego inimicitias po-
puli Romani salutis causa suscepero, multò grauiorem
atque acriorem futurum. Nunc te Iupiter Optime, Ma-
xime, cuius iste donum regale, dignum tuo pulcherrimo
templo, dignum Capitolio, atque ista arce omnium na-
tionum, dignum regio munere, tibi factum ab regibus,
tibi dicatum atque promissum, per nefarium scelus de
regijs manibus extorsit, cuiusque sanctissimum & pul-
cherrimum simulacrum Syracusis sustulit, teque Iuno
regina, cuius duo fana duabus in insulis posita socio-
rum, Melite, & Sami, sanctissima, & antiquissima, si-
mili scelere idem iste omnibus donis ornamentisq; nu-
dauit: teq; Minervæ, quam item iste duobus in clari-
mis

mis & religiosissimis templis expilauit: Athenis, cum
auri grande pondus: Syracusis, cū omnia præter testis
& parietes abstulit: teq; Latona, & Apollo, & Diana,
quorū iste Deli nō sanum, sed, vt hominū opinio, et re-
ligio fert, sedē antiquam diuinumq; domiciliū nocturno
latrocinio, atq; impetu compilauit: etiā te Apollo, quē
iste Chio sustulit: teq; etiam atq; etiam Diana, quā Per-
ge spoliavit, cuius simulacrū sanctissimum Segeste, bis
apud Segestanos cōsecratum, semel ipsorum religione,
iterum P. Africani uictoria tollendum, aportandumq;
curauit: teq; Mercuri, quē Verres in villa, et in priuata
aliqua palaestra posuit, P. Africanus in vrbe sociorum,
& in gymnasio Tyndaritanorum iuuentutis illorū cu-
stodē, & præsidem voluit esse: teq; Hercules, quem iste
Agrigenti, nocte iniepesta, seruorum instructa & com-
parata manu conuellere ex suis sedibus, atq; auferre co-
natus est: teq; sanctissima mater Idæa, quā apud Engiū
nos augustissimo & religiosissimo in templo sic spolia-
tam reliquit, vt nunc nomen modò Africani, & vesti-
gia violatæ religionis maneant, monimenta victoriæ
sanq; ornamenta non extent: vosq; omnium rerum fo-
rensiū, cōsiliorū maximorū, legum iudiciorūq;
arbitri, & testes, celeberrimo in loco prætorij loca-
ti Castor, & Pollux, quorum è templo quæstus sibi
iste, & prædam maximam improbisimè comparant:
omnesque dii, qui vehiculis tensorum solennes cætus
ludorum iutis, quorum iter iste ad suum quæstum, non
ad religionum dignitatem faciendum, exigentiumque
curauit: teq; Ceres, & Libera, quarum sacra, sicut
opinionem hominum, ac religiones ferunt, longè maxi-
mis, atq; occultissimis ceremonijs continentur, à quib.

ACTIONIS VI.

Articulus,

Initia vitæ atq; victus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus, & ciuitatibus data, ac dispersita esse dicuntur: quarum sacra populus R. à Græcis ascita, & accepta, tanta religione & publice, & priuatim tuetur, non vt ab alijs huc allata, sed vt ceteris hinc tradita esse videatur: quæ ab isto vno sic polluta, & violata sunt, vt simulacrum Cereris vnus, quod à viro non modò tangi, sed ne aspici quidem fas fuit, è sacrario Caiuæ conuellendum auerendumq; curauerit: alterum autē Ennæ ex sua sede, ac domo sustulerit, quod erat tale, vt homines, cum viderent, aut ipsam videre se Cererem, aut effigiem Cereris non humana manu factam esse, sed de cælo delapsam arbitrarentur: vos etiam atq; etiam imploro & appello sanctissimæ deæ, quæ illos Ennenses lacus, lucosq; colitis, cunctaq; Sticiliæ, quæ mihi defendenda tradita est, præsidetis: à quibus inuentis fugibus, & in orbem terrarum distributis, omnes gentes, ac nationes vestri religione numinis continentur. ceteros item deos deusq; omnes imploro atque obtestor, quorum templis & religionibus iste nefario quodam furore, & audacia instigatus bellum sacrilegum semper, impiumq; habuit indictum, vt, si in hoc reo, atque in hac causa omnia mea consilia ad salutem sociorum, dignitatem populi R. fidem meam spectauerunt, si nullam ad rem nisi ad officium & veritatem, omnes meæ curæ, vigilie cogitationesq; laborauerunt: quæ mea mens in suscipienda causa fuit, fides in agenda, eadem vestra in iudicanda sit. denique, vti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita, & singularia facinora sceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiusmodi vitæ, atq; factis vestro iudicio

Autoritate
fidē sibi cō-
stitat verus
hic & sum-
mus orator.

IN VERREM LIB. V. 275

iudicio consequatur: vtq; respublica mea fide, vnaq; hac accusatione mea contenta sit: mihiq; posthac bonos potius defendere liceat, quam improbos accusare necesse sit.

Verriarum finis.

PRO M. FONTEIO

ORATIO XI.

Desunt permulta.

Hoc pretore oppressam esse ære alieno Galliam. à quibus versuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à cunctis Romanis qui negotiantur in Gallia? cur eorum verba non audimus? cur eorum tabulae nullae proferuntur? insector ultro, atque in isto accusatori iudices insector, in qua ac flagito testes. plus ego in hac causa laboris, et opere consumo in poscendis testibus, quam ceteri defensores in refutandis. audacter hoc dico iudices, non temere confirmo, referta Gallia negotiatorum est, plena ciuium Ro. nemo Gallorum sine ciue Ro. quicquam negotij gerit: nummus in Gallia nullus sine ciuium Rom. tabulis commouetur. videte, quò descendam iudices, quàm longè videar à consuetudine mea, et cautione ac diligentia discedere. vnae tabulae proferantur, in quibus vestigiū sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: vnum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant: verè accusatum esse concedam. prò dii immortales, quæ est causa? quæ defensio? prouinciae Gallie M. Fonteius praefuit, quæ constat ex ijs generibus hominum, et ciuitatum, qui, vt vetera mittam, partim nostra memoria bella cum populo Ro. acerbæ, ac diuturnæ gesserunt: partim modò ab nostris imperatoribus

Apud Allobroges & Aruernos præturam gesserat M. F. Postulatur ab his repretundarum. Postulat M. Pletorius, subscriptore M. F. Sanga. Status est cōiecturalis. Argumentum ex remotione partium, iteratio.

Ex tota,

Exclamatio indignantis.

Allobrogum testimonia et ijs.

sub.

ORATIO

subacti, modò bello domiti, modò triumphis, ac monimentis notati, modò ab senatu agris vrbibusq; multa-
 ti sunt: partim, qui cum ipso M. Fonteio ferrum ac ma-
 nus cotulerut, multoq; eius sudore ac labore, sub populi
 Romani imperium, ditionemq; ceciderunt. est in eadem
 provincia Narbo Martius, colonia nostrorum ciuium,
 specula populi Ro. ac propugnaculum istis ipsis natio-
 nibus oppositum & obiectum. est item vrbs Massilia,
 de qua antè dixi, fortissimorum fidelissimorumq; socio-
 rum, qui Gallicorum bellorū pericula à populo R. co-
 pijs, armisq; propulsarunt. est præterea numerus ciuiū
 R. maximus atq; hominū honestissimorū. huic provin-
 ciæ, quæ ex hac gentiū varietate constaret, M. Fonteius,
 vt dixi, præfuit: qui crāt hostes, subegit: qui proximi
 fuerāt, eos ex ijs agris, quib. crāt multati, decedere coe-
 git. ceteris, quiccirco magnis sepe crāt bellis superati,
 vt semper populo R. parerēt, magnos equitatus ad bel-
 la, quæ tum in toto orbe terrarum à populo R. gerebā-
 tur, magnas pecunias ad eorum stipendium, maximum
 frumenti numerum ad Hispaniense bellum tolerandum,
 imperauit. hæc qui gessit, in iudicium vocatur: vos, qui
 in re non interfuistis, causam vnā cum populo Roma-
 no cognoscitis. dicunt contrā, quibus inuitissimis impe-
 ratum est: dicunt qui ex agris ex M. Fonteij decreto de-
 cedere sunt coacti: dicunt, qui ex bello, cæde, & fuga
 nunc primum audent contra M. Fonteium inermem cō-
 sistere. quid coloni Narbonenses, quid volunt? quid exi-
 stimant? hunc per uos volunt. se per hunc incolumes
 existimant esse. quid Massiliensium ciuitas? hunc præ-
 sentem ijs affecit honoribus, quos habuit amplissimos.
 vos autem absens orat atq; obsecrat, vt sua religio, lau-
 datio,

Narbonenses,
 & Massilienses
 laudantur.

Ex causis,
 a al. qui pro-
 xime fu.

PRO M. FONTEIO. 277

datio, auctoritas aliquid apud vestros animos momen-
 ti habuisse uidebatur. quid? ciuium R. quæ voluntas est?
 nemo est ex tanto numero, quin optimè de prouin-
 cia, de imperio, de socijs, de ciuib. meritum esse arbi-
 tretur. quoniam igitur videtis, qui oppugnent M. Fon-
 teium: cognoscitis, qui defensum uelint, statuere. nunc, quid
 vestra æquitas, quid populi R. dignitas postulet: vtrum
 colonis vestris, negotiatoribus vestris, amicissimis, atq;
 antiquissimis socijs & credere, et consulere malitis, an
 ijs, quibus neq; propter iracundiā, fidē, neque propter
 infidelitatem, honorem habere debetis. quid, si maiore
 etiā hominum honestissimorum copiam afferō, qui hu-
 ius virtuti, atq; innocentie testimonio possunt esse: tamē
 ne plus Gallorum consensio valebit, quam summa au-
 thoritas omnium? cum Gallie Fonteius præfesset, scitis
 iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hispani-
 ijs clarissimosq; imperatores fuisse. quā multi equi-
 tes R. quā multi tribuni militum, quales, & quot, &
 quoties legati ad eos exercitus? præterea Cn. Pompeius
 maximus atq; ornatissimus, hyemauit in Gallia, M. Fon-
 teio imperāte. satis ne uobis multos, satis idoneos testes
 & conscios videtur ipsa fortuna esse voluisse earū re-
 rum, quæ M. Fonteio prætoris gererentur in Gallia? quē
 ex tanto hominū numero testem in hac causa produ-
 cere potestis? quis est ex eo numero, quod uobis auctor pla-
 ceat? eo nos iam laudatore, & teste viemur. dubitabi-
 tis etiā diutius iudices, quin illud, quod initio uobis pro-
 posui, verissimum sit? aliud per hoc iudicium nihil agi,
 nisi vt M. Fonteio oppresso testimonijs eorum, quibus
 multa, reip. causa inuitissimis imperata sunt, seigniores
 posthac ad imperandum ceteri sint, cum videant eos

Argumentum
 ad incōmmodū
 lue ad absur-
 dum urgens.

Ex causis,

N oppu-

Viarum muniti-
onum crimen.

Ex confes-
sionibus.

al. nominis
bus, ut sit a
creditoribus
translatum.

Literis con-
firmat.

De uinario
crimine.

oppugnari, quibus oppressis populi Romani imperium incolume esse non possit. Obiectum est etiam, questum M. Fonteium ex viarum munitione fecisse: ut aut ne cogeret munire, aut id, quod munitum esset, ne improbaret. si et coacti sunt munire omnes, et multorum opera improbata sunt: certe utrumque falsum est, et ob vocationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit. et ob probationem, cum multa improbata sint. quid, si hoc crimine optimis hominibus delegare possumus, et ita, ut non culpam in alios transferamus, sed uti doceamus, eos isti munitioni praefuisse, qui facile officium suum et praestare, et probare possunt? tamen ne vos omnia in M. Fonteium, iratis testibus freti conferetis? cum maioribus reip. negotiis M. Fonteius impediretur: et cum ad rem. pertineret viam Domitiam munire: legatis suis primariis viris, C. Annio Bellieno, et C. Fonteio negotium dedit. itaque praesuerunt, imperauerunt pro dignitate sua, quod visum est, et probauerunt. quod uos, si nulla alia ex re, literis quidem vestris, quas scripsistis, et omisit, et allatis certe scire potuistis. quas si antea non legistis, nunc ex vobis, quid de ijs rebus Fonteius ad legatos suos scripserit, quid ad cum illi rescripserint, cognoscite. Literae ad C. Annium legatum, et C. Fonteium legatum. LITERAE A C. ANNIO LEGATO, A C. FONTEIO LEGATO. Satis opinor esse perspicuum iudices, hanc rationem munitionis neque ad M. Fonteium pertinere, et ab ijs esse tractatam, quos nemo possit reprehendere. cognoscite nunc de crimine uinario, quod illi inuidiosissimum et maximum esse voluerunt. Crimen a Pletorio iudices ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primum venisse in mentem, ut portorium vini

institue-

institueret, sed, in Italia hac proposita ratione, Roma profectum: itaque Tiurium Tolosae quaternos denarios in singulas vini amphoras portorii nomine exegisset, Crodimum Porcium et Numium ternos victoriatos, Nulchalone Seruicium vmbinos et victoriatos mille, atque in his locis Crodimi et Nulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cobi amacho, qui vicus inter Tolosam et Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire vellent, cum Elefiodolus tantum senos denarios ab ijs, qui ad hostem portarent, exegisset. video iudices esse crimen, et crimen genere ipso magnum: vestigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur: et pecuniam permagna ratione ista cogi potuisse confiteor, et inuidiosam. vel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare voluerunt. sed ego ita existimo, quod maius crimen sit, id quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id cōsingat: vult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus veritati relinquitur.

Refellit a
personis, &
crimine nas mag-
nitudine.

Desiderantur quae de crimine uinario erant reliqua, nec non quae ad bellum Vocontiorum, et dispositionem hybernorum pertinebant.

N a Athoc

ORATIO

Locus communis contra testes pulcherrimus.

Ex confesquentibus.

Ex incommodo.

Testes interrogandi modus.

A communi natura facultate.

Testium dispositio quomodo a iudice expendenda.

At hoc Galli negant, at ratio rerum et vis argumentorum coarguit. potest igitur testibus iudex non credere? cupidis, et iratis, et coniuratis, et ab religione remotis non solum potest, sed etiam debet. etenim si, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens existimandus est, quid mihi opus est sapiente iudice? quid equo quaesitore? quid oratore non stulto? dicunt enim Galli, negare non possumus. hic si ingeniosi, et periti, et equi iudicis has partes esse existimatis, ut quoniam quidem testes dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit: Salus ipsa virorum fortium innocentiam tueri non potest. sin autem in rebus iudicandis non minimam partem ad unam quamque rem existimandam, momentoque suo ponderandam sapientia iudicis tenet: ne multo vestrae maiores grauioresque partes sunt ad cogitandum, quam ad dicendum mea. mihi enim semper vnaquaque de re testis non solum semel, verum etiam breuiter interrogandus, et saepe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa esse videatur. uos et sapius eadem rem animis agitare et diutius unoquoque de teste cogitare potestis. et si quem nos interrogare nolumus, quae causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis. quare obrem si hoc iudices praescriptum lege, aut officio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior existimetur: vnum est enim, et simplex aurium iudicium, et promiscue, et communiter stultis, ac sapientibus ab natura datum. quid est igitur, ubi elucere possit prudentia? ubi discerni stultus

auditor, et credulus, ab religioso, et sapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quae dicuntur a testibus, coniectura, et cogitatione traduntur, quanta auctoritate,

quant-

PRO M. FONTEIO.

279

quanta animi equitate, quanto pudore, quanta fide, quanta religione, quanto studio existimationis bonae, quanta cura, quanto timore dicantur. an vero vos id in testimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod per sepe et nostra, et patrum memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostrae ciuitatis viris dubitandum non putauerunt? qui Cn. et Q. Caepionibus, L. et Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorum virtuti, generi, rebus gestis fidem et auctoritatem in testimonio cupiditatis atque inimicitiarum suspicio derogauit. eequem hominem vidimus, eequem vere commemorare possumus parem consilio, grauitate, constantia, ceteris virtutibus, honoris, ingenij, rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse? tamen huius, cuius iniurati nutu propere terrarum orbis regebatur, iurati testimonio neque in C. Fimbriam, neque in C. Memmium creditum est. noluerunt illi, qui iudicabant, hanc patere inimicitiae viam: quem quisque odisset, ut eum testimonio posset tollere. quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiam sermo testimonij auctoritatem habebat, testimonio ipso, quae in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac singulare iudices, consilium, qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste iudicare arbitrabantur, quid fictum, quid fortuna ac tempore allatum, quid pretio corruptum, quid spe aut metu deprauatum, quid a cupiditate aliqua aut inimicitijs profectum videretur. quae si iudex non amplectetur omnia consilio, non animo ac mente circumspectet: si quicquid ex illo loco dicitur, ex oraculo aliquo dicit

Exemplis ex maiore ductis elucet fides testium

Confirmat sententia.

Geminatio. Rursum in testibus quid expendenda.

N ; arbi-

ORATIO

Enthymema
his ex multis
re concludit.

1.
Cæsar côm.
lib. 1. de bel.
Gal.

2.

3.

4.

5.

Testimoniis
quanta mo-
deratione de
religione di-
scendum,

arbitrabitur: profectò satis erit id, quod dixi antea, non
surdum iudicem huic muneri atq; officio præesse: nihil
erit, quamobrem ille nescio quis sapiens homo, ac mul-
tarum rerum peritus ad res iudicandas requiratur. an
verò illi equites R. quos nos vidimus, qui nuper in rep.
iudicij q; maximis floruerunt, habuerunt tantū animi,
tantum roboris, vt M. Scauro testi non crederent: vos
Belgarum atq; Allobrogum testimonijs nō credere ti-
metis? Si inimico testi credi non oportuit: inimicior
Marcello Crassus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuib; stu-
dijs atq; obrectatione domestica, quā huic Galli? quo-
rū, qui optimā in causā sunt, equites, frumētum, pecu-
niā semel atq; iterum, ac sepius multisimū dare coacti
sunt ceteri, partim ex veterib; bellis agro multati, par-
tim ab hoc ipso, bello superati, et oppressi. si, qui ob ali-
quod emolumentū suum cupidius aliquid dicere viden-
tur, ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum
Cæpionibus et Metellis propositum fuisse ex Q. Pom-
peij damnatione, cum studiorum suorum obrectatorē
sustulissent, quā cunctæ Gallie ex M. Pontej calamita-
te, in qua illa prouincia propē suam immunitatem ac
libertatem positam esse arbitratur. an si homines ipsos
spectare conuenit, id quod in teste profectò valere plu-
rimum debet, non modò cum summis ciuitatis nostræ
viris, sed cum infimo ciue Rom. quisquam amplissimus
Gallie cōparandus est? scit Induciomarus, quid sit te-
stimoniū dicere: mouetur eo timore, quo nostrū vnus,
quisque, cum in eum locū productus est? recordamini
iudices, quantopere laborare soleatis, non modò quid
dicatis pro testimonio, sed etiā quibus verbis vtamini,
ne quod minus moderate positi, ne quod ab aliqua cu-
pidi-

PRO M. FONTEIO. 280

piditate prolapsū verbum esse uideatur. vultu deniq;
laboratis, ne qua significari possit suspicio cupiditatis:
vt et cum proditis, existimatio sit quēdā tacita de vo-
bis pudoris, ac religionis: et cum disceditis, ea diligen-
ter conseruata, ac retēta videatur. credo hæc eadem in-
ducionarum in testimonio timuisse, aut cogitasse: qui
primū illud verbū cōsideratissimā nostræ cōsuetudinis
Arbitor, quo nos etiā tunc vtimur, cū ea dicimus iura-
ti, quæ cōperta habemus, quæ ipsi vidimus, ex toto te-
stimonio suo sustulit, atq; omnia se scire dixit, vereba-
tur enim uidelicet, ne quid apud uos populūq; R. de exi-
stimatione sua deperderet: ne qua fama cōsequeretur
eiusmodi. Induciomarū, talē virū, tam cupidē, tam te-
mere dixisse: nō intelligebat, se in testimonio nihil præ-
ter vocem, et os, et audaciā neq; ciuib; suis, neq; ac-
cusatorib; nostris præstare debere. an verò istas natio-
nes religione iurifurandi, ac metu deorū immortalium
in testimonijs dicendis cōmoueri arbitramini: quæ tan-
tum à ceterarum gentium more ac natura dissentiant, Contentione
exaggerat,
quod ceteræ pro religionibus suis bella suscipiunt, istæ
contra omnium religiones: illæ in bellis gerēdis ab dijs
immortalibus pacem, ac veniam petunt, istæ cum ipsis
dijs immortalibus bella gesserunt. hæ sunt nationes,
quæ quondam tam lōgē ab suis sedibus Delphos usque
ad Apollinem Pythium, atque ad oraculum orbis ter-
ræ vexandum ac spoliandum profectæ sunt. ab iisdem
gentibus sanctis, et in testimonio religiosi obfessum
Capitolium est, atque ille iupiter, cuius nomine maio-
res nostri sanctam testimoniorum fidem esse volue-
runt. postremò, ijs quicquam sanctum ac religiosum
videri potest, qui, etiam si quando aliquo metu adducti

Arbitror, ver-
bum solenne
in testimonio
dicendo,

Contentione
exaggerat,

Ab effectis,

*al. uin. tam.
Ab immanis
tat.

ORATIO

deos placandos esse arbitrantur, humanis hostijs cor-
 aris ac templa funestant: vt ne religionem quidem co-
 lere possint, nisi eam ipsam prius scelere violarint. q̄s
 enim ignorat, eos vsq; ad hanc diem retinere illam im-
 manem ac barbaram consuetudinem hominum immo-
 landorum: quamobrem quali fide, quali pietate existi-
 matis esse eos, qui etiā deos immortales arbitrētur ho-
 minum scelere et sanguine facillimē posse placari? cū
 his uos testibus uestram religionem coniungetis? ab his
 quicquam sanctē, aut moderatē dictum putabitis? hoc
 uestrae mentes tam castae, tam integre sibi suscipient, ut
 cum omnes legati nostri, qui illo triennio in Galliā ve-
 nerunt, omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt,
 omnes negotiatores eius prouinciae, denique omnes in
 Gallia, qui sunt socij populi R. atq; amici, M. Fonteius
 incolumē esse cupiant, iurati priuatim & publicē lau-
 dēt, vos tamen* Gallis credere malitis? qd vt secuti esse
 videamini? voluntatē ne hominū? grauior igitur vo-
 bis erit hostium voluntas, quā ciuium? an dignitatem
 testium? potestis igitur ignotos notis, iniquos aequis, alie-
 nigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios
 gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio
 ac nomini, bonis, ac fidelibus & socijs, & ciuibus an-
 teferre? an verō dubitatis iudices, quin insitas inimici-
 tias istae gentes omnes et habeāt, & gerant cum populi
 R. nomne? sic existimatis eos hic sagatos brachatosq;
 versari animo demisso atque humili, vt solent ij, qui as-
 secti iniurijs, ad opem iudicum supplices inferioresq;
 confugiunt? nihil verō minus. hi contrā vagantur leti,
 atq; erecti passim toto foro, cū quibusdā minis, & bar-
 baro atque immani terrore verborum, quod ego pro-
 fectō

Concludit p
 amplificatio
 nem.

Enumeratio.
 * al. cū Gal-
 lis iurare
 mal.

Contentio
 pulcherrima.

Ex uestitu et
 gelu super-
 bia colligit.

Ex minis.

PRO M. FONTEIO.

281

fectō non crederem, nisi aliquoties ex ipsis accusatori-
 bus vobiscum simul iudices audissem, cum praeceperēt,
 vt caueretis, ne hoc absoluto, nouū aliquod bellū Gal-
 licum concitaretur. si M. Fonteius iudices in caussa de-
 ficerent omnia, si turpi adolescentia, vita infami, magi-
 stratibus, quos ante oculos vestros gessit, malē gestis, le-
 gationibus flagitiose obitis, conuictus virorum bonoris
 testimonijs, inuisus suis omnib. in iudiciū vocaretur: si
 in eo iudicio colonorū populi R. Narbonensiu, fidelis-
 simorum sociorū Massiliensium, ciuium R. omnium te-
 stimonijs tabulisq; premeretur: tamen esset vobis ma-
 gnopere prouidendū, ne quos ita afflictos a vestris pa-
 tribus maioribusq; accepissetis, vt cōtemnēdi essent,
 eos pertinuissē, & eorum minis & terrore commoti
 esse videremini nunc verō, cum laedat nemo bonus, lau-
 dent omnes vestri ciues, atq; socij, oppugnent ij, qui sa-
 pissimē hanc urbem & hoc imperium oppugnarunt:
 cumq; inimici M. Fonteij vobis, ac populo Ro. minen-
 tur, amici ac propinqui supplicent vobis: dubitabitis
 non modō vestris ciuibus, qui maxime gloria, ac laude
 ducuntur, verū etiam exteris nationibus ac gentibus
 ostendere, vos in sententijs ferendis ciui parcere, quā
 hosti cedere maluisse? magna mehercule caussa iudices
 absolutionis cum ceteris caussis haec est, ne qua insignis
 huic imperio macula atque ignominia suscipiatur, si
 hoc ita perlatum erit in Galliam, senatum, equitesque
 populi Romani, non testimonijs Gallorum, sed minis
 commotos, rem ad illorum libidinem iudicasse. ita ve-
 rō, si illi bellum facere conabuntur, excitandus no-
 bis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro isti mina-
 ci atque arroganti par in belligerando esse possit: ex-

Ex fitione,
 atq; M.F.
 uita.

A bonorum
 laude & pre-
 cibus.

Ex turpi &ue
 ex consequē-
 tibus.

Ironijs irri-
 det aduersa-
 rios.

N 5 citan-

* al. reliquas

citandus Cn. Domitius & Q. Maximus, q̄ nationē Allobrogū et * reliquias suis iterum armis conficiat atq; opprimat: aut, quoniam id quidem non potest, orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius, vt suos novos clientes à bello faciendo deterreat, vt eorū iratos animos, atq; horribiles impetus deprecetur: aut, si non poterit, M. Fabium subscriptorē eius rogabimus, vt Allobrogū animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorum nomen amplissimum: vt velint isti aut quiescere, id quod victi ac subacti solent: aut, cum minantur, intelligere, se populo R. non metum belli, sed spem triumphī ostendere. quod si in turpi reo patiendum non esset, vt quicquam isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendū vobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iam enim mihi videor hoc, propē causa duabus actionibus perorata, debere dicere) de quo vos homine iudices ne ab inimicis quidem vllum fictum probrosum nō modò crimen, sed ne maledictum quidē audistis. ecquis vnquā reus, præsertim in hac vitæ ratione versatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperijs gerendis, sic accusatus est, vt nullum probrum, nullum facinus, nulla turpitudine, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obijceretur, si non vera, attamen ficta, cum aliqua ratione ac suspitione? M. Aemilium Scaurum, summum nostræ ciuitatis virum, scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi potest, multa in illū ipsum Scaurum esse dicta falsò, quis negat? veruntamē ab inimico dicta, & obiecta. Quam multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio: quam multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etsi dānatus est, mihi uidetur tamē inter viros opti-

mos

mos atque innocentissimos esse numerandos. ille igitur ipse homo sanctissimus, ac tēperatissimus, multa audiuit in sua causa, quæ ad suspitionem stuprorum ac libidinem pertinerent. Extat oratio hominis, vt opinio mea fert, nostrorū hominum longē ingeniosissimi, atq; eloquentissimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur: at in quem virum? qui tanta virtute atq; integritate fuit, vt etiam illis optimis tēporibus, cum hominē inuenire nequam neminem posses, solus tamē Frugi nominaretur: quem cum in concionem Gracchus vocari iuberet, & viator quæreretur, quem Pisonem? quod erāt plures. cogis me, inquit, dicere inimicū meum Frugi. is igitur vir, quem ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat, nisi antē laudasset: qui vno cognomine declarabatur, nō modò quis esset, sed etiam qualis esset: tamen in falsam atq; iniquam probrorum insimulationem vocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est, vt obiectum nihil sit, quo significari vestigium libidinis, petulantiae, crudelitatis, audaciæ possit. non modò nullum facinus huius protulerūt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quod si aut quātā voluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiā, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fugiendum ingenij, non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quā illi, de quibus antea commemoravi, fuisset. frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus vitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris, plenum officij, plenum religionis, videtis positū in ve-

stra

Peroratio
per amplificationem
commiserationis.

Ab antea facta
sua.Ab exemplis
clariorum uirorum.

O R A T I O

generis an
iniquitate &
honoribus.

meritis
maiorum.

ut virtus
et consilio
in bellis.

maiorum
fortium pau-
estate.

Ex causis.

stra fide ac potestate atque ita, ut commissus sit fidei, permissus potestati. videte igitur, utrum sit æquius, hominem honestissimum, virum fortissimum, ciuem optimum dedi inimicissimis, atque immanissimis nationibus, an red di amicis: præsertim cum tot res sint, quæ vestris animis pro huius innocentis salute supplicet: primis generis antiquitas, quæ Thusculo ex clarissimo municipio profectam, in monumentis rerum gestarum incisam ac notatam videmus: tum autem continuæ præturæ, quæ ceteris ornamentis, et existimatione innocentie maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius sanguine non solum Asculanorum manus, à qua interfectus est, sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum est: postremo ipse cum in omnibus uite partibus honestus atque integer, tum in re militari cum summi consilij, et maximi animi, tum verò usu quoque bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc sunt exercitus, quare si etiam monendi estis à me, quod non estis iudices, video hoc leuiter pro mea auctoritate vobis præcipere posse, ut ex eo genere homines, quorum cognita virtus, industria, felicitas in re militari sit, diligenter vobis retinendos existimetis. fuit enim maior talium virorum in hac rep. copia: quæ cum esset, tamen eorum non modò salutis, sed etiam honori consulebatur, quid nunc nobis faciendum est, studiis militariibus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordijs hac reip. calamitate consumptis, cum tot bella aut à vobis necessario suscipiantur, aut subito atque improuisa nascantur. non ne et hominem ipsum ad du-

bia reip.

P R O M. F O N T E I O.

289

bia reip. tempora reseruandum, et ceteros studio laudis ac virtutis inflammados putatis? recordamini, quos legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam, prætorios homines, belli gerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac victorijs eruditos. agere verò nunc inferte oculos in curiam, introspicite penitus in omnes reip. partes, utrum videtis, nihil posse accidere, ut tales viri desiderandi sint: an, si acciderit, eorum hominum copia populi R. abundare? quæ si diligenter attendetis, profectò iudices virum ad labores belli impigru, ad pericula fortè, ad vsum ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortunamque felicem, domi vobis ac liberis vestris retinere, quam inimicissimis populi R. nationibus et crudelissimis tradere, et condemnare, malestis. at infestis propè signis inferuntur Galli in Fonteium, et instant atque urgent summo cum studio, summa cum audacia: nos verò iudices non et multis et firmis præsidij, vobis adiutoribus, isti immani atque intolerandæ barbariæ resistemus: primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia, fidelis et amica populo R. provincia: quæ se ac suas vrbes non solum consilio, sed etiam manu Fontej conseruatam esse dicat: ut illa per hunc à Thracum aduentu ac depopulatione defensa fuit, sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresque depellit. constituitur ex altera parte vltior Hispania: quæ profectò non modò religione sua resistere istorum cupidita-

Rursum à
Fontei uir-
te, & felici-
tate in re mi-
litari.

Occupatio
ne diluit ob-
iecta, opposi-
tis grauioribus,
per enar-
merationem.

ti pe-

O R A T I O

ti potest, sed etiam sceleratorum hominum periuria testimonij ac laudationibus suis refutare. itaq; ex ipsa etiam Gallia fidelissima et grauisima auxilia sumuntur. venit huic subsidio misero atq; innocenti Masiliensium cuncta ciuitas: quæ non solum ob eam causam laborat, ut huic, à quo ipsa seruata est, parem gratiam referre videatur, sed etiam, quod ea cōditione atq; eo fato se in ijs terris collocatam esse arbitratur, ne quid nostris hominibus istæ gentes nocere possint. pugnat pariter pro salute M. Fonteij Narbonensis colonia, quæ per hunc ipsa nuper obsidione hostium liberata, nunc eiusdem miseris ac periculis cōmouetur. deniq; ut oportet bello Gallico, ut maiorū iura moresq; perscribunt, nemo est ciuis R. qui sibi vlla excusatione vtendum putet. omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarij, ceteri negotiatores vno animo M. Fonteium atque vna voce defendunt. quod si tantas auxiliorum nostrorū copias induciomarius ipse despexerit, dux Allobrogum ceterorumq; Gallorum: num etiam de matris hūc complexu, leuissimæ miserrimæq; femina, vobis inspectatibus auellet atq; abstrahet? præsertim cum virgo Vestalis ex altera parte germanum fratrem complexa teneat, vestramq; iudices ac populi R. fidem imploret: quæ pro vobis liberisq; vestris tot annos in dijs immortalibus placandis occupata est, ut ea nunc pro salute sua, fratrisq; sui animos vestros placare possit: cui misera quod præsidium, quod solatium reliquum est, hoc amisso? nam ceteræ feminae gignere ipse sibi præsidia, & habere domi fortunarum omnium socium participemq; possunt: huic verò virgini quid est præter

A parentum,
& propin-
quorū luctu.

P R O M. F O N T E I O.

284

præter fratrem, quod aut iucundum, aut carum esse possit nolite pati iudices, aras deorum immortalium, Vestæq; matris, quotidianis virginis lamentationibus de vestro iudicio cōmoueri. prospicite, ne ignis ille æternus, nocturnis Fonteia laboribus vigilijsq; seruatus, sacerdotis Vestæ lacrymis extinctus esse dicatur. tendit ad vos virgo Vestalis manus supplices easdem, quas pro vobis dijs immortalibus tendere consuevit. caute, ne periculosum, superbumq; sit, eius vos obsecratione repudiare, cuius preces si dij aspernarentur, hæc salua esse non possent. videtis ne subito iudices virum fortissimum M. Fonteium parentis & sororis commemoratione lacrymas profudisse? qui nunquam in acie peritauerit, qui se armatus sepe in hostium manum immiserit, cum in eiusmodi periculis eadem se solatia suis relinquere arbitraretur, quæ suus pater sibi reliquisset, idem nunc perturbato animo pertimescit, ne non modò ornamento & adiumento non sit suis, sed etiam cum acerbissimo luctu dedecus æternum miseris atque ignominiam relinquat. ô fortunam longè dissiparem M. Fonteij, si diligere potuisses, ut potius telis tibi Gallorum, quàm periurijs intereundum esset: tum enim vitæ socia virtus, mortis comes gloria fuisset: nunc verò qui est dolor? victoriæ te atque imperij pœnas ad eorum arbitrium sustinere, qui aut victi armis sunt aut inuitissimi paruerunt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem atq; innocentem: curate, ut nostris testibus plus, quàm alienigenis credidisse videamini, plus salutis ciuium, quàm hostium libidini consuluisse, grauiorem duxisse eius obsecrationem, quæ vestris

Hyperbole
sanè uenusta

Pathos 2
Fonteij lacry-
mis,

A fortunæ
commutatio-
ne, per com-
parationem.

Epilogus &
enumeratio
nova,

sacris

ORATIO

sacris præsit, quàm eorum audaciam, qui cum omnium sacris delubrisq; bella gesserunt. postremò prospicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud vos preces virginis Vestalis, quàm minæ Gallorum valuisse videantur.

Cicero in oratore ad Brutum. Totà mihi causa pro Cécina de verbis interdicti fuit: res inuolutas definiendo explicauimus: ius ciuile laudauimus: uerba ambigua distinximus.

PRO A. CAECINA

ORATIO XII.

SI, QVANTVM IN AGRO LO-
cisq; desertis audacia potest, tantum in
foro, atque in iudicijs impudentia vale-
ret: non minus nunc causa cederet A. Cæ-
cina Sex. Aebutij impudētiæ, quàm tū in vi faciēda ces-
sit audaciæ. verū et illud considerati hominis esse puta-
uit, quā de re iure decertari oporteret, armis nō cōten-
deret hoc cōstantis, q̄ cū vi & armis certare noluis-
set, cū iure iudicioq; superare. Ac mihi quidē cū audax
præcipue fuisse videtur Aebutius in cōuocandis homi-
nib. & armandis, tum impudens in iudicio: non solum
quod in iudicium venire ausus est: (nam id quidem, ta-
men si improbe sit in aperta re, tamen malitia est iā vsi-
tati) sed quod non dubitauit id ipsum, quod arguitur,
cōsiteri, nisi forte hoc rationis habuit, quoniam, si facta
vis esset, moribus, supe ior in possessione retinenda nō
fuiſſet: quia contra ius moremq; facta sit, A. Cécina cū
amicis metu pteritū profugisse: nūc quoq; in iudicio,
si caussa more institutoq; omnium defendatur, nos infe-
riores in agendo non futuros: sine consuetudine receda-
tur, se, quō impudentius egerit, hoc superiorē discessu-
rum. quasi verò aut in iudicio posuit idem improbitas,
quod in vi cōfidentia: aut nō eo libentius tū audaciæ ces-
serimus, quo nūc impudētiæ facilius obſisteremus. itaq;
longē alia ratione recupera ores ad agendam causſam
hac actione venio, atq; initio venerā: tum enim nostræ
causſæ spes erat posita in defensione mea, nunc in con-
fessio-

Principiū ab
aduersarij re-
prehensione:
ad fauorem
Cecina con-
ciliandum: et
odium in ad-
uersariū con-
standum. Ve-
nustiorē autē
aditum facit
membtis, cō-
paribus et il-
luster cadē
tibus.

Ironica cons-
cessio mori-
bus, i. conue-
tutine, non
lege aut iure
scripto.

A dissimili,
per contrari-
um.
Epilogus.

Dilemma ex
contrariis, ge-
minatum, res-
tione subie-
cta.

Alterā exor-
dij pars, qua
iudices præ-
parat, callida
adversariorū
consilijs pate-
factis.

A iuris civi-
lis necessitas.

Ex toto, &
consequenter.

fessione adversarij; tum in nostris, nunc verò in illorum
testibus, de quib. ego antea laborabā, ne, si improbi es-
sent, falsi aliquid dicerēt: si probi existimarentur, quod
dixissent, probaret. nūc sum animo æquissimo, si enim
sunt viri boni, me adiuvant, cum id iurati dicūt, q. ego
iniuratus insimulo: sin aut minus idonei, me nō ledunt,
cū, siue creditur ijs hoc ipsum, quod nos arguimus, cōfi-
tetur, siue fides nō habetur, de adversarij testiū fide de-
rogatur. verūtamē cū illorū causse actionē considero,
nō uideo, quid impudētius dict possit: cū aut uestra in
iudicādo dubitationē, uereor, ne id, quod uidetur impu-
dēt fecisse, astutē & callidē fecerint: nam si negasset
vim hominū armatis esse factā, facili honestissimis te-
stib. in re perspicua teneretur: sin confesi essent, & id
quod nullo tēpore iure fieri potest, tum ab se iure factū
esse defenderent, sperarunt id, quod assecuti sunt, se in-
iecturos vobis causam deliberandi, & iudicandi iustā
morā ac religionē. simul illud, quod indignissimum est,
futurum arbitrati sunt, vt in hac causā non de impro-
bitate Sexti Aebutij, sed de iure civili iudicium fieri vi-
deretur. qua in re si mihi esset vnus A. Cecinæ causā
agenda, profiterer satis idoneum esse me defensorem,
propterea quod fidem meam, diligentiamque præsta-
rem: quæ cum sunt in actore causse, nihil est, in re præ-
sertim aperta ac simplici, quod excellens ingenium re-
quiratur. sed cum de eo iure mihi dicendum sit, quod
pertineat ad omnes, quod constitutum sit ā maioribus,
conseruatum vsque ad hoc tempus, quo sublato, non so-
lum pars aliqua iuris diminuta, sed etiam vis ea, quæ iu-
ri maxime est adversaria, iudicio confirmata esse ui-
deatur: uideo summi ingenij causam esse, non uti demō-
stratur,

stretur, quod ante oculos est, sed ne, si quis vobis error
in tanta re sit obiectus, omnes potius me arbitrentur
causæ, quam vos religioni vestræ defuisse. quanquam
ego nūc sic persuadeo recuperatores, nō vos tam pro-
pter iuris obscuram dubiamq; rationē bis iam de eadē
causā dubitasse, quam, quod videtur ad summam illius
existimationem hoc iudicium pertinere, morā ad con-
demnandum acquisisse, simul ei illi spatiū ad sese colli-
gendum dedisse. quod quoniam iam in consuetudinem
venit, & id viri boni vestri similes in iudicando faciūt,
reprehendendū fortasse minus, querendum verò magis
etiam videtur: ideo quod omnia iudicia aut distrahen-
dorum controuersiarum, aut puniendorum maleficio-
rum causā reperta sunt: quorum alterum leuius est,
propterea quod & minus ledit: & persepe discipula-
tore domestico diiudicatur: alterum est vehementissi-
mum, quod & ad graviorēs res pertinet, non honora-
riam operam amici, sed severitatem iudicis ac vim re-
quirit. quod est grauius, & cuius rei causā maxime iu-
dicia constituta sunt, id iam malā consuetudine dissolu-
tum est. nam ut quæq; res est turpissima, sic maxime, &
maturissime iudicanda est: at ea, in qua existimationis
periculum est, tardissime iudicatur, qui igitur conue-
nit, quæ causā fuerit ad constituendum iudicium, ean-
dem moram esse ad iudicandum? si quis, quod spo-
ndit, qua in re verbo se vno obligauit, id non fa-
cit: maturo iudicio, sine vlla religione iudicis con-
demnatur: qui per tutelam, aut societatem, aut rem
mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempi-
am, in eo quo delictum maius est, eo poena est tardi-
or. est enim turpe iudicium, & factum quidem tur-

A rei magni-
tudine, & ius-
dicij officio.
Correctio, ad in-
signem iudicem

A iudiciorū
diuisione: a
lia sunt pri-
uata, alia pu-
blica iudi-
cia, de quib.
Inst. lib. 4.

A iudiciorū
natura.
Bathynema
ex contrariis.

Exempla-
rium & gra-
uium con-
trouersiarū.

Hypota.

Anteoccur-
patio.

Ex minore.

Ad actionem
esse de ui ar-
mata, probat.

Exordij con-
clusio, cum
propositione
eorum quæ
sit dicturus.

Excusat à
necessitate.

pe. videte igitur quàm iniquè accidat, quia res indignâ sit, ideo turpem existimationem sequi: quia turpis existimatio sequatur, ideo rem indignam non iudicari. at si quis mihi hoc iudex, recuperatorue dicat: potuisti enim leuiore actione conflagrare: potuisti, ad tuum ius faciliore & commodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi instare, ut iudicem: tamen is aut timidior videatur, quàm fortè, aut cupidior, quàm sapientem iudicem esse æquum est, si aut mihi præscribat, quemadmodum meum ius persequar, aut ipse id, quod ad se delatum sit, non audeat iudicare. etenim si prætor, is, qui iudicia dat, nunquam petitori præstituit, qua actione illum uti velit: videte quàm iniquum sit, constituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid possit, non quid actum sit, querere. ueruntamen nimis uestræ benignitati pareamus, si alia ratione ius nostrum recuperare possimus: nunc verò quis est, qui aut vim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demonstrare possit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, vel iniuriarum, vel capitis iudicia constituta sunt, in eo potestis atrocitatem nostram reprehendere? cum videatis nihil aliud actum, nisi possessionem per interdictum esse repetitam: verum siue vos existimationis illius periculum, siue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum, alterius rei causam vosmet ipsi iam vobis sæpius prolato iudicio sustulistis, alterius ego vobis hodierno die causam profectò auferam, ne diutius de controuersia nostra, ac de communi iure dubitetis. Et si fortè videbor altius initium rei demonstrandæ petisse, quàm me ratio iuris, & ius, de quo iudicium

dicium est, & natura causæ coegerit, quæso ut ignoscatis: non enim minus laborat A. Cæcina, ne summo iure egiſſe, quàm ne certum ius nõ obtinuisse videatur. M. Fulcinus fuit recuperatores, è municipio Tarquinienſi, qui & domi suæ cum primis honestus existimatus est, & Romæ argentariam non ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Cefenniam, eodem è municipio summo loco natam, & probatissimam feminam, sicut & viuis multis ipse rebus ostendit, & in morte sua testamento declarauit. huic Cefenniae fundum in agro Tarquinienſi veditit temporibus illis* difficillimis solutionis, cum vteretur dote vxoris numerata, quò mulieri esset res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto post, iam argentaria dissoluta, Fulcinus huic fundo vxoris cõmentia quædam prædia atque adiuncta mercatur. moritur Fulcinus: (multa enim, quæ sunt in re, quia remota sunt à causa, prætermittam) testamento facit heredem, quem habebat è Cefennia filium: usum fructum omnium bonorum suorum Cefennia legat, ut frueretur vnà cū filio. magnus honos viri iucundus mulieri fuisset, si diuturnum esse licuisset, frueretur enim bonis cum eo, quem suis bonis heredem esse cupiebat, & ex quo maximum fructum ipsa capiebat: sed hunc fructum maturè fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinus adolescens mortuus est, heredem P. Cefennium fecit, vxori grande pondus argenti, matrisque partem bonorum maiorem legauit: itaque in partem mulieres vocatæ sunt. cum esset hæc auctio hereditaria constituta, Acbutius iste, qui iamdiu Cefennia viduitate, ac solitudine aleretur, ac se eius in familiaritatem insinuasset hac ratione, ut cum aliquo suo compedio ne-

Narratio,
qua causæ
fundamenta
paulò altius
iacit, ad pos-
sessionem &
vim arma-
tam ostenden-
dam.

* fortè diffi-
cillimæ.

Parenthesis
ad attentio-
nem, in fi. lib.
2. de V. usufr.

gotia mulieris, si qua acciderent, controuersiasq; susci-
peret, versabatur quoque eo tempore in his rationibus
auctionis, & partitionis, atque etiam se ipse inferebat,
& intrudebat, & in eam opinionē Cēsenniam addu-
cebat, vt mulier imperita nihil putaret agi callidē pos-
se, vbi nō adesset Aebutius. quā personam iam ex quo-
tidiana cognoscitis vita recuperatores, mulierū assen-
tatoris, cognitoris viduarum, defensoris nimium litigio-
si, cōciti ad rixam, inepti ac stulti inter viros, inter mu-
lieres periti iuris & callidi: hāc personā imponente Ae-
butio: is enim Cēsennia fuit Aebutius. ne forte quærat
nū propinquus? nūc alius, nūc alius, nūc alius, aut a
viro traditus? nūc alius, nūc alius, nūc alius, quem supra
deformauit, voluntarius amicus mulieris, nō necessitudi-
ne aliqua, sed ficto officio, simulataq; sedulitate cōm-
muni, magis opportuna opera nōnunquā, quā aliquādo
fidelis. cū esset, vt dicere instituerā, cōstituta auctio Ro-
mæ, suadebant amici cognatiq; Cēsennia id, quod ipsi
quoq; mulieri in mentē veniebat: quoniā potestas esset
emendi fundum illū Fulcinianū, qui fundo eius antiquo
cōtinens esset, nullā esse rationē, amittere eiusmodi oc-
casionē, cū præsertim pecunia ex partiūde deberetur:
nūc quā eam posse melius collocari. itaq; mulier facere
cōstituit. mandat, vt fundū sibi emat, cui tandē? cui pu-
tatis? an non in mentem venit hominis illius ad hoc mu-
nus, & ad omnia mulieris negotia parati, sine quo
nihil satis cautē, nihil satis callidē agi posset? rectē at-
tenditis. Aebutio negotium datur. adest ad tabulam,
licetur Aebutius: deterrentur emptores multi, partim
gratia Cēsennia, partim etiam pretio: fundus addici-
tur Aebutio: pecuniam argentario promittit Aebutius.

a et intro da-
bat.
A sexu &
imperitia.
Aebutij des-
criptio &
notatio.

Subiectio.

bal, fidelita-
te.

Reditus ad
rem.

e forte cur
amitteret.

Fundus Cēs-
ennia emi-
tur.

quo

quo testimonio nunc vir optimus vtitur, sibi emptum
esse. quasi verō aut nos ei negemus addictum, aut tum
quisquam fuerit, qui dubitarit, qui emeretur Cēsennia,
cum id pleriq; scirent, omnes ferē audissent, hi cōiectu-
ra assequi possent, cū pecunia Cēsennia ex illa hāredi-
tate deberetur. eā porrō in prædijs collocari maxime
expediret, essent autē prædia, quæ mulieri maxime cō-
uenirent, ea venirent, liceret is, quem Cēsennia dare
operam nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspi-
cari. hac emptione facta, pecunia soluitur a Cēsennia.
cuius rei putat iste rationem reddi nō posse, quod ipse
tabulas auerterit: se autē habere argentarij tabulas, in
quibus sibi expensa pecunia lata sit, acceptaq; rela-
ta: quasi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta
essent, quemadmodū nos defendimus, Cēsennia fundū
possedit, locauitq; neq; ita multo post A. Cacinā nu-
psit, vt in pauca conferam, testamēto factō mulier mor-
ritur, facit heredem ex deunce, & semuncia Cacinā,
ex duab; sextulis M. Fulcinium liberum superioris vi-
ri, Aebutio sextulam aspergit. hanc sextulam ille mer-
cedem isti esse voluit assiduitatis, & molestia, si quam
susceperat. iste autem hac sextula se ansam retinere o-
mnium cōtrouersiarum putat. iam principio ausus est
dicere, nō posse heredem esse Cēsennia Cacinā, quod
is deteriore iure esset, quā ceteri ciues, propter in-
commōdum Volaterranorum, calamitatemq; ciuilem.
itaque homo timidus, imperitusq;, qui neq; animi, ne-
que consilij satis haberet, non putauit esse tanti hāre-
ditatem, vt de ciuitate in dubium veniret: concessit cre-
do, Aebutio, quantum vellet de Cēsennia bonis vt ha-
beret: immo, vt viro forti, ac sapiēti dignum fuit, ita Ca-

Cēsennia
probat.

Diluit a mo-
re.

Cēsenniam
possidisse.

Ex deunce
& semuncia
i. ex undecim
ma & duode-
cima dimis-
dia. ex duab;
bus sextulis,
i. ex uncia
parte tertia.
nā uncia assis
est pars duo-
decima: et sex-
tula uncie ter-
tiam assis
pro tota hāc
reditate poni
solet.

lumniam, stultitiamq; obtruiuit, ac cōtudit in possessio-
ne bonorum cum esset, & cum ipse sextulam suam ni-
mum exaggeraret, nomine heredis arbitrum familie
erciscunde postulauit. itaq; illis paucis diebus, postea-
quam videt nihil se ab A. Cæcina posse litium terrore
abradere, homini Romæ in foro denunciat, fundum il-
lum, de quo antè dixi, cuius istum emptorem demonstrā-
ui fuisse mandato Cæsenniae, suum esse, seq; sibi emisse.
quid ais? tuus ille fundus est, quem sine vlla controuer-
sia quadriennium, hoc est, ex quo tempore fundus ve-
niit, quoad vixit, possedit Cæsenniae? vix enim, inquit,
eius & fructus fundi testamento viri fuerat Cæsenniae.
cum hoc nouæ litis genus tam malitiosè intenderet, pla-
cuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo-
die in rem præsentem veniretur, & de fundo Cæcina
moribus deduceretur. colloquuntur, dies ex viriusque
cōmōdo sumitur. Cæcina cum amicis ad diem venit in
castellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur,
non longè abest. ibi certior sit à pluribus, homines per
multos liberos atq; seruos coegisse & armasse Aebu-
tium, cum id partim mirarentur, partim non crederent,
ecce ipse Aebutius in castellum venit, denūciat Cæcinæ
se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessis-
set. Cæcinæ placuit, et amicis, quoad videretur saluo ca-
pite fieri posse, experiri. tum de castello descendunt,
in fundum proficiscuntur, videtur temerè cōmissum, ue-
rū, vt opinor, hoc fuit causæ: tam temerè istū re cō-
missurum, quā verbis nunciabatur, nemo putauit:
atque iste ad omnes introitus, quā adiri poterat, non
modò in eum fundum, de quo controuerfia fuerat, sed
etiam in illum proximum, de quo nihil ambigebatur,

armatos

armatos homines opponit. itaq; primò cum in antiquū
fundū ingredi vellet, quod ea proximè accedi poterat:
frequentes armati obstitērunt. quo loco depulsus Cæ-
cina, tamen, qua potuit, ad eum fundum profectus est,
ex quo ex cōuentu vim fieri oportebat. eius autē fundi
extremā partem oleæ directo ordine definiunt. ad eas
cum accederetur, iste cum omnibus copijs præstò fuit,
seruūq; suum nomine Antiochū ad se vocauit, et cla-
ra voce imperauit, vt eum, qui illum olearum ordinem
intraisset, occideret. homo mea sententia prudētissimus
Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi, quā consiliij
videtur habuisse: nam cum & armatorum multitudinē
videret, & eam vocem Aebutij, quā cōmemorauī, au-
disset, tamen accessit propius, & iam ingrediens intra
finem eius loci, quē oleæ terminabant, impetum armati
Antiochi, ceterorūq; tela atq; incursum refugit. eodem
tempore se in fugam conferunt vnā amici, aduocatiq;
eius metu perterriti: quemadmodum illorum testem di-
cere audistis. his rebus ita gestis, P. Dolabella prætor
interdixit, vt est consuetudo, de vi hominibus armatis,
sine ulla exceptione, tantum, ut, unde decisset, restitue-
ret. restituisse se dixit. sponsio facta est. hac de sponsio-
ne vobis iudicandum est. Maximè fuit optandum Cæci-
næ recuperatores, vt controuerfiæ nihil haberet: se-
cundo loco, vt ne cum tam improbo homine: tertio, vt
cum tam stulto haberet: etenim non minus uos stulti-
tia illius subleuat, quā lædit improbitas. improbus
fuit, quòd homines coegit, armauit, coactis armatisq;
vim fecit. læsit in eo Cæcinam subleuauit ibidem:
nam in eas ipsas res, quas improbiſsimè fecit, testimo-
nia sumpsit, & eis in causſa testimonijs vititur. itaque

O s mihi

Familia erci-
scu. de arbi-
trium. id est,
hereditatis
diuidendæ.
Dig. li. X.
tit. l.
* mandatu,
habet uetus.

Ad vim arma-
tam probauit
dam accedit.

Aebutij min-
us

Minx atros-
ciores.

Vix armata.

Deui homi-
nibus arma-
tis, quæ publi-
ca dicitur, &
sine armis
quæ priuata.
Dig. li. 48.
eodem tit.
Status, an re-
stituerit.
Præparat iu-
dices ab ad-
uersarij pers-
ona, & a dis-
tributione.

Articulus.
Iteratio.

Subiectio.

Testium dis-
crepantia,
et tractat, &
eludit mira-
suauitate.

mibi certum est recuperatores, antequam ad meam de-
fensionem mcosq; testes venio, illius vti confessione &
testimonijs. quid constitutur: atq; ita libenter cōfiteatur,
vt non solum fateri, sed etiā profiteri videatur recupe-
ratores? cōuocauit homines, coegit, armauit: terrore mor-
tis ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro, in-
quit, ferro (et hoc dicit in iudicio) te reieci atq; per-
terrui. quid? testes quid aiunt? P. Vestilius propinquus
Aebutij se Aebutio cū armatis seruis venisse aduocatū.
quid præterea? fuisse cōplures armatos. quid aliud? mi-
natū esse Aebutū Cæcinæ. quid ego de hoc teste dicā,
nisi hoc recuperatores? vt iccirco nō minus ei credatis
quod homo minus idoneus habetur, sed ideo credatis,
quod ex illa parte id dicit, quod illi causā maxime est
alienum. A. Terentius alter testis nō modō Aebutium,
sed etiā se ipsum arguit, in Aebutium hoc dicit, arma-
tos homines fuisse. de se autem hoc prædicat, Antiocho
Aebutij seruo imperasse, vt in Cæcinam aduenientem
cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de ho-
mine? in quem ego dicere, cum rogarer à Cæcina, nun-
quam volui, ne arguere illum rei capitalis viderer: de
eo dubito nunc, quo modo aut loquar, aut taceam,
cum ipse hoc de se iuratus prædicet. deinde L. Cælius
non solum Aebutium cum armatis dixit fuisse complu-
ribus, verū etiam cum aduocatis per paucis eō ve-
nisse Cæcinam. de hoc ego teste detrahā, cui æquē at-
que meo testi vt credatis, postulo? P. Memmius secu-
tus est, qui suum non paruum beneficium commemo-
rauit in amicos Cæcinæ, quibus sese viam per fratris
sui fundum dedisse dixit, qua effugere possent, cum es-
sent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam,
quod

quod & in re misericordem se præbuit, & in testimo-
nio religiosum. A. Atilius, & eius filius L. Atilius, &
armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse, dixe-
runt, etiam hoc amplius: cum Aebutius Cæcinæ malum
mimaretur, ibi tum Cæcinam postulasse, vt morib. de-
ductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit, & eō liben-
tius dixit, vt aliquo in iudicio eius testimonio creditum
putaretur. duo præterea testes nihil de vi, sed de ipsa
emptione fundi dixerunt, P. Cæsennius auctor fundi,
non tam auctoritate graui, quā corpore, & argen-
tarius Sex. Clodius, cui nomen est Phormio, nec minus
niger, nec minus confidens, quā ille Terentianus est
Phormio: nihil de vi dixerunt, nihil præterea, quod ad
vestrum iudiciū pertineret. Decimo verō loco testis
expectatus, & ad extremum reseruatus dixit, senator Ironia,
populi Ro. splendor ordinis, decus atque ornamentum
iudiciorum, exemplar antiquæ religionis, Fidiculanus
Falcula: qui cum ita vehemens acerq; venisset, vt non
modō Cæcinam periurio suo læderet, sed etiam mihi vi-
deretur irasci: ita cum placidum mollemq; reddidi, vt
non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot mi-
lia fundus suus abesset ab vrbe: nam cum dixisset mi-
nus abesse ^a LIII, populus cum risu acclamauit ipsa
esse: meminerant enim omnes, quantum in Albiano
iudicio accepisset, in eum quid dicam, nistrid, quod
negare non possit? venisse in consilium publicæ quæ-
stionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo con-
silio, cum causam non audisset, & potestas esset
ampliandi, dixisse, sibi liquere: dum cognita re
iudicare voluisset, maluisset condemnare, quā absol-
uere: cum, si vno minus damnarent, condemnari reus

Notatio.

Festum ex
ambiguo.
^a al. XLII.

ORATIO

Iudiciū Falsitatis exagge-
rat diuisione

Communica-
tio per sub-
iectionem.

Ex causis
non probat.

Deiectum esse
se confirmat
ex causis &
signis.

non posset, non ad cognoscendam causam, sed ad ex-
plendam damnationē præsiō fuisse. vtrum grauius ali-
quid in quempiam dici potest, quā ad hominem con-
demnandum, quem nūquam vidisset, neq; audisset, ad-
ductum pretio esse? an certius quicquam obijci potest,
quā quod is, cui obijcitur, ne nutu quidem infirmare
conatur: veruntamē is testis (vt faciliē intelligeretis cū
nō adfuisse animo, cū ab illis causa ageretur, testesq;
dicerent, sed tantisper de aliquo reo cogitasse, cū om-
nes ante eum dixissent testes, armatos cum Acbutio fu-
isse cōplures: solus dixit, nō fuisse. visus est mihi primō
veterator intelligere præclare, quid causa optaret: &
tantummodo errare, quōd omnes testes infirmaret, qui
ante eum dixissent: cū subito ecce idem qui solet, suos
solos seruos armatos fuisse dixit. quid huic tu hominī
facias? nōne concedas interdum, vt excusatione sum-
mæ stultitiæ, summæ improbitatis odium deprecetur?
vtrum recuperatores his testibus non credidistis, cū,
quid liqueret, non habuistis? at controuersia non erat,
quin verum dicerent, an in coacta multitudine, in ar-
mis, in telis, in præsentī metu mortis, perspicuo pericu-
lo cædis, dubiū vobis fuit, an esse vis aliqua videretur,
nec ne? quibus igitur in rebus vis intelligi potest, si in
his non intelligitur? an verō illa defensio vobis præ-
clara visa est: non deiecti, sed obstiti: non enim te sum
passus in fundum ingredi, sed armatos homines oppo-
sui: vt intelligeres, si in fundo pedem posuisses, statim
tibi esse pereundum. quid ais? is, qui armis perterri-
tus, fugatus, pulsus est, non videtur esse deiectus & po-
sterius de verbo videbimus: nunc rem ipsam ponamus,
quā illi non negant: & eius rei ius, actionemq; qua-
ramus.

PRO A. CAECINA.

291

ramus. Est hæc res posita, quæ ab aduersario non ne-
gatur: Cæcinam, cum ad constitutum diem, tēpusq; ve-
nisset, vt vis ac deductio moribus fieret, pulsū probi-
bitumq; esse vi coactis hominibus, & armatis. cū hoc
constet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum
ac litium, hanc puto me habere actionem, vt per inter-
dictum, meum ius teneam, atq; iniuriā tuam persequar.
fac in hoc errare me, nec vllō modo posse hoc p inter-
dictum id assequi, quod velim: te vt in hac re magistro
volo. quero, sit ne aliqua huius rei actio, an nulla? con-
uocari homines propter possessionis controuersiam
nō oportet: armari multitudinem iuris retinendi cau-
sa non conuenit: nec iuri quicquā tam inimicum, quā
iuris: nec æquitati quicquam tam infestum est, quā con-
uocati homines & armati. quod cū ita sit, resq; eius-
modi sit, vt in primis à magistratibus animaduertenda
esse videatur: iterū quero, sit ne eius rei aliqua actio,
an nulla? nullam esse dices? audire cupio, qui in pace et
otio cū manum fecerit, copias pararit, multitudinem
hominum coegerit, armarit, instruxerit, homines iner-
mes, qui ad constitutum experiundi iuris gratia venis-
sent, armis, viris, terrore periculoq; mortis repulerit,
fugarit, auerterit, hoc dicat, feci equidem, quæ dicis,
omnia, & ea sunt & turbulenta, & temeraria, & pe-
riculosa: quid ergo est? impunē feci: nam, quid agas
mecum ex iure ciuili, ac prætorio, non habes. itāne ve-
rō recuperatores? hoc vos audietis? & apud vos dici
patiēmini sæpius? cū maiores nostri tanta diligen-
tia prudentiaq; fuerint, vt omnia omnium non mo-
dō tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura sta-
tuerint, persecutiq; sint, vt hoc genus vnum vel ma-
ximum

Ironia.

Communica-
tio eum dilu-
mate.

Ex contrarijs

Disfunctio
cum dissolu-
to, & simili-
ter delinente.

Dialogismus
ad inuidiam.

A maiorum
prudencia.

ximū pratermitterent, vi si qui me exire domo mea coegisset armis, haberem actionē: si qui introire prohibuisset, non haberem? nondum de Cæcinæ causa disputo, nondum de iure possessionis nostræ loquor, tantum de tuā defensione C. Piso queror. quando ita dicis, et ita constituis: si Cæcina, cum in fundo esset, inde deiectus esset, tum per hoc interdictum eum restitui oportuisse: nunc verò deiectum nullo modo esse inde ubi non fuerit, hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quero, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines et armati non modo limine te cloq; ædium tuarū, sed primo aditu vestibuloq; prohibuerit, quid acturus sis? monet amicus meus L. Calpurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum, quem oportet restitui? quid denique ad ius civile, (aut actoris, ad notionem atque animaduersionem) ages iniuriarum? plus tibi ego largiar, non solum egeris, verum etiam condemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum non ius possessionis assequitur, sed dolorem imminuta libertatis iudicio poenāq; mitigat. prætor interea, Piso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in ædes tuas, non habebit? qui dies totos aut vim fieri vetat, aut restitui factam iubet, qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumque controuersijs interdicat, is repente obmutescet? in atrocissima re quid faciat, non habebit? C. Pisonē domo te cloq; suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos, et armatos, prætor, quemadmodum more et exemplo optulari possit, non habebit? quid enim licet? aut quid tu tam insigni accepta iniuria postulabis? unde vi prohibitis

Ex scripto.

Fictio exempli refellit, & scripti sententia ostendit.

A differentibus.

Illa sex uerba uidentur addita.

A definitione. Inst. l. 4. de iniur.

Ex minori. Digest. l. 43. de ui armata, & C. lib. 4. unde ui.

Commoratione urget.

Communis ratio.

bitus sis, nemo unquam interdixit. nouum est, non dico inusitatum, verum omnino inauditum. unde deiectus? quid proficies, cum illi hoc respondebunt tibi, quod tu nunc mihi armatos se tibi obstitisse, ne in ædes accederes: deijci porro nullo modo potuisse, qui non accesserit. deijci ergo inquis, si quis meorum deijcitur omnino. ita bene agis: a verbis enim recedis, et æquitate uteris: nam uerba ipsa si sequi uolumus, quomodo tu deijceris, cum seruus tuus deijcitur? verum ita est, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiam si tactus non fueris. nonne? age nunc, si ne quidem tuorum quisquam loco motus erit, atq; omnes in ædibus adseruali ac retenti, tu solus prohibitus, et a tuis ædibus vi atq; armis perterritus: utrum hanc actionem habebis, qua nos vti sumus, an illam quampiam? an omnino nullam? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamq; atroci, neque prudentiæ, neque auctoritatis tuæ est. alia si qua forte est, quæ nos fugerit, dic quæ sit: cupio discere, hæc si est, qua nos vti sumus: te iudice vincamus, necesse est: non enim vereor, ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui, Cæcinam non oportere. etenim cui perspicuum non sit, ad incertum reuocari bonas fortunas, possessiones omnium, si vlla ex parte sententia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit? si auctoritate virorum talium, vis armatorum hominum iudicio approbata videatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, sed de verbis quaesitum esse dicatur? is ne apud vos obtinebit causam suam, qui se ita defendit: eieci ego te armatis hominibus, non deieci: ut tantum facinus non in æquitate defensionis, sed in vna litera latuisse videatur? huiusce rei vos statuētis nullam esse

Subiectione diluit.

A scripti sententia & æquitate.

Perterritus ab ædibus.

Ab enumeratione.

Locus communis, a Sententia & æquitate.

Calumniæ. de off. l. 1. existunt sepe iniuriæ.

Indignatur.

Posseio
pro fundo, de
Verb. sig. L.
interdum.

Ex pari.

Ex repugnā
tibus, siue a
maiorū pru-
dētia, & diu-
gentia.

Assumptio a

Assumptionis
confirmatio
ab exemplo.

lam esse actionem? nulli experiundi, ius constitutum? quod obstiterit armatis hominib. quod multitudine co-
acta non introitu, sed omnino aditu quempiam prohi-
buerit, quid ergo? hoc quam habet vim? ut illa res ali-
quid aliqua ex parte differre videatur, utrum, pedem
cum intulero, atque in possessionem vestigium fecero,
tum expellar atq; deiciari in eadem vi atque iisdem
armis mihi ante occurratur, ne non modò intrare, ue-
rum etiam aspicere aut aspirare possim. qui hoc ab illo
differt? ut ille cogatur restituere, qui ingressum expule-
rit, ille, qui ingredientem repulerit, nō cogatur? videte
per deos immortales, quod ius nobis, quam conditio-
nem vobismetipsis, quam denique ciuitati legem con-
stituere velitis. huiusce generis vna est actio, p hoc in-
terdictum, quo nos vsi sumus, constituta. ea si nihil va-
let, aut si ad hanc rem non pertinet, quid negligentius,
aut quid stultius maioribus nostris dici potest, qui aut
tantæ rei prætermiserint actionem, aut eam constitue-
rint, quæ nequaquam satis verbis causam et rationem
iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc in-
dictum: capitiolum est omnibus rem vllam cōstitui eius
modi, quæ cum armis gesta sit, rescindi iure non possit:
veruntamen est turpissimū illud tantæ stultitiæ pruden-
tissimos homines condemnari, ut vos iudicetis huius rei
interdictum, atque actionem in mentem maioribus no-
stris non venisse. quæramur, inquit, licet, tamen hoc in-
dictum aebutius nō tenetur. qd ita? quod uis Cæcinæ
facta nō est. dici in hac causa potest, vbi arma fuerint,
vbi coacta hominum multitudo, vbi instructi & certis
locis cum ferro homines collocati, vbi minæ, pericula,
terroresq; mortis, ibi vim nō fuisse: nemo, inquit, occi-
sus est,

sus est, neq; saucius. quid ais? cum de possessionis cōtro-
uersia, & de priuatorū hominū cōtentione iuris loqua-
mur, tu vim negabis esse factā, si cedes & occisio facta
nō erit? ego exercitus maximos saepe pulsos & fugatos
esse dico terrore ipso impetuq; hostiū, sine cuiusquā nō
modò morte, verū etiā vulnere. etenim recuperatores,
nō ea sola uis est, quæ ad corpus postrū, viliq; puenit,
sed etiā multò maior ea, quæ periculo mortis iniecto,
formidine animū perterritū loco saepe & certo de sta-
tu dimouit: itaq; saucij saepe homines, cū corpore debi-
litātur, animo tamen nō cedūt, neq; eū relinquūt locū,
quē statuerint defendere: at alij pelluntur integri. ut non
dubiū sit, quoniam maior adhibita uis ei sit, cuius animus sit
perterritus, q̄ illi, cuius corpus vulneratū sit. quod si vi
pulsos dicimus exercitus esse eos, qui metu ac tenui sa-
pe suspitione periculi fugerunt: & si non solū impulsu
scutorum, neq; conflictu corporum, neq; ictu cominus,
neq; cōiectiōe telorū, sed saepe clamore ipso militū, aut
instructiōe, aspectuq; signorum magnas copias pulsas
esse & vidimus, & audiuius: quæ vis in bello appel-
latur, ea in otio nō appellabitur? & quod vehemens in
re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? &
q̄ exercitus armatos mouet, id aduocationē togatorum
nō videbitur mouisse? & vulnus corporis magis istam
vim, q̄ terror animi declarabit? & sauciatio queretur,
cū fugā factā esse cōstabit: tuus. n. testis hoc dixit, metu
perterritis nostris aduocatis, locū, quā effugerēt, demon-
strasse. q̄ non modò ut fugerēt, sed etiā ipsius fugæ titū
uā quæsierunt, his uis adhibita nō uidebitur? quid igitur
fugiebāt? propter metū. quid metuebant? uim uideli-
cet. potestis igitur principia negare, cū extrema cōce-
ditus?

Epicheremā
tis, ppositio.A definitione
Fabii lib. 7
cap. 4.Expositio a
simili p defini-
tionem.
Fab. lib. 5.Torquet en-
thymenata
ex minore.A testimonio
P. Memmij.Ex causis &
effectis eū frē
quæritur.
Fab. lib. 7.

A maiorum
exemplo.

Repugnans
ex minore.

A definitio-
ne.

Absurdum.

A dissimili.

Expolitio p
locum com-
munem.

ditis? fugisse perterritos confitemini: causam fugæ dici-
tis eandē, quam oēs intelligimus, arma, multitudinē ho-
minū, incurſionē atq; impetū armorū: hæc ubi cōcedū-
tur esse facta, ibi uis facta negabitur? at verò hoc quidē
iam uetus est, & maiorū exēplo multis in reb. usitatū:
cū ad uim faciendā ueniretur, si quos armatos quāuis
procul conspexissent, ut statim testificati discederēt, o-
ptimē spōsionē facere possent, nū aduersus edictum præ-
toris uis facta esset. itāne uerò? scire esse armatos, satis
est ut uim factā probes: in manus eorū incidere, nō est
satis? aspectus armatorum ad uim probandā ualebit, in-
curſus et impetus nō ualebit? q̄ abierit, facilius sibi uim
factā probabit, quā qui effugerit: at ego dico hoc: si, ut
primo in castello Cæcinæ dixit Aebutius, se homines
coegisse, et armasse, neq; illū, si eò accessisset, abiturū,
statim Cæcina discessisset: dubitare uos nō debuisse, quā
Cæcinæ facta uis esset. si uerò, simul ac procul conspe-
xit armatos, recessisset: eò minus dubitaretis: omnis e-
nim uis ē, quæ periculo aut decedere nos alicūde cogit,
aut prohibet accedere. quòd si aliter statueris, uideie, ne
hoc uos statuatis, qui uis discesserit, ei uim nō esse fa-
ctā: ne hoc omnib. in possessionū cōtrouersijs præscri-
batis, ut confligendū sibi & armis decertandū putent:
ne, quēadmodū in bello pœna ignauis ab imperatorib.
cōstituitur, sic in iudicijs deterior causa sit eorū, qui su-
gerint, quā qui ad extremū usq; cōtēderint. cū de iure
& legitimis hominū cōtrouersijs loquimur, et in reb.
uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi ar-
matos quāuis paucos: magna uis est. decessi unius homi-
nis telo perterritus: deiectus detrususq; sum. hoc si ita
statueris, non modò non erit cur depugnare quisquam
possit: hæc

posthac possessionis causa uelit, sed ne illud quidē, cur
repugnare. sin aut uim sine cæde, sine uulneratione, si-
ne sanguine nullā intelligetis: statuetis, homines posses-
sionis cupidiores, q̄ uitæ, esse oportere: agē uerò, de ui-
te ipsum habebō iudicē Aebutius: respōde, si tibi uidetur:
in fundū Cæcina utrū noluit tandē, ac non potuit acce-
dere? cum te obstiſſe, & repudiasse dicis, certē hunc
noluisse cōcedis. potes igitur dicere nō ei uim fuisse im-
pedimētū, cui, cū cuperet, eoq; consilio uenisset, p̄ ho-
mines coactos nō sit licitū accedere? si enim id. q̄ maxi-
mē uolui, nullo modo potuit: uis profectō quædā obſti-
terit, necesse est: aut tu dic, quamobrē, cū uellet accede-
re, nō accesserit. nā uim factā negare nō potes. deiectus
quēadmodū sit, qui nō accesserit, id queritur: dimoueri
enim, & depelli de loco necesse est eū, qui deiiciatur.
id aut accidere ei, q̄ potest, qui omnino in eo loco, unde
se deiectū esse dicit, nunquā fuit: qui si fuisset, & ex eo
loco, metu permotus fugisset, cū armatos uidisset: dice-
rēsne esse deiectū? opinor. at tu, qui itā diligenter & itā
callide uerbis cōtrouersias, non æquitate diiudicas, &
iura nō utilitate cōmuni, sed literis exprimis, poterisne
dicere deiectū esse eum, qui tacitus nō erit? quid, detru-
sum dicēs? nam eo verbo antea prætores hoc interdi-
ctio uti solebant. quid ais? potesne detrudi quisquam,
qui non attingitur? nōne, si uerbum sequi volumus,
hoc intelligamus necesse est, eū detrudi, cui manus as-
ferantur: necesse est inquit, si ad uerbum rem volumus
adstringere, neminē statuere detrusum, qui nō adhibita
ui, manu deimotus, & actus præceptis intelligatur. deie-
ctus uerò qui potest esse quisquam, nisi in inferiorē lo-
cū de superiore motus: potest pulsus, fugatus, eiectus de-

Agnomina-
tio, depu. res-
pugnare.
Virget incō-
modo.

* al. & repu-
gnat.

Bx confes-
quentibus.

Redit ad uer-
bi questionē
ut refellat.

A callido, &
dolosā inter-
pretatione.

Paulatim ad
absurdū ad-
uertendum
impellat.

ORATIO

Cōclusio ex
abiurdo.

Locus com-
munis cōtra
scriptum.

A uerborum
inopia.

A iuris distri-
butione. Inst.
lib. 1. & Cic.
Top.

Ab exēplis.

deniq; illud verò nullo modo potest, deiectus esse quis,
quā, nō modò qui tactus nō sit, sed ne æquo quidem, et
plano loco, quid ergo? hoc interdictū putamus eorū es-
se caussa cōpositū, qui se precipitatos ex locis superio-
ribus diceret? eos enim verè possumus dicere esse deie-
ctos. an nō, cū uolūtas, & consiliū, & sententia interdi-
cti intelligatur, impudentiā summā, aut stultitiā singu-
larē putabimus, in uerborū errore uersari, rē, et causā
& uilitatē cōmunē nō relinquere solū, sed etiā prode-
re? an dubiū est, quin neq; uerborū tanta copia sit, non
modò in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in
alia quidē ulla, res ut oēs suis certis, ac proprijs uocabu-
lis nominetur? neq; verò quicquā opus sit uerbis, cū ea
res, cuius caussa uerba quæsitā sint, intelligatur. quæ
lex, q. senatusconsultū, q. magistratus edictū, q. fœdus,
aut pactio, q. (ut ad priuatas res redeā) testamētū, quæ
iudicia, aut stipulationes, aut pacti & cōuenti formula
nō infirmari, aut cōuelli potest, si ad uerba rē desfle-
re uelimus, consiliū aut eorū, qui scripserunt, & ratio-
nē, & auctoritatē relinquamus? sermo hercule, & fa-
miliaris & quotidianus non cohærebit, si uerba inter
nos aucupabimur. deniq; imperiū domesticū nullū erit,
si seruulis hoc nostris cōceſserimus, ut ad uerba nobis
obediant, non ad id, q. ex uerbis intelligi possit, obtem-
perent. exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est ha-
rum rerum omnium nō occurrit unicuiq; uestrū aliud
alij in omni genere exēplum, quod testimonio sit, non
ex uerbis totū pendere ius, sed uerba seruire hominum
consilijs, & auctoritatibus? ornatē et copiosē L. Cras-
sus, homo longē eloquētissimus, paulò antē quā nos
in forū uenimus, iudiciō centumuirali hanc sententiam
defen-

PRO A. CAECINA. 295

defendit: & faciliē, cū contra eū prudentissimus homo
Q. Mutius diceret, probauit omnibus M. Curiū, qui
heres institutus esset ita, mortuo Posthumio filio, cū fi-
lius nō modò nō mortuus, sed ne natus quidē esset, here-
dē esse oportere: quid? uerbis satis hoc cauū erat? minū
mē, quæ res igitur ualuit? uolūtas. quæ tacitis nobis in-
telligi posset, uerbis omnino nō uteremur. quia nō po-
test, uerba reperta sunt, nō quæ impedirēt, sed quæ in-
dicarent uoluntatē. lex usum fundi iubet esset bienniu.
at utimur eodē iure in ædibus, quæ in lege nō appellā-
tur. si uia sit immunita, iubet, quā uelit agere iumentū.
potest hoc ex uerbis intelligi, licere, si uia sit in Brutijs
immunita, agere, si uelit iumentū per M. Scauri Tuscu-
lanū. actio est in auctore præsentē his uerbis: Quādo,
quidē te in iure cōspicio. hac actione Appius ille cæcus
uti nō posset, si tā uerē homines uerba cōsecraretur,
quā rē, cuius caussa uerba sunt, non cōsiderarent. te-
stamētō, si recitatus heres esset pupillus Cornelius, isq;
iā annos x x haberet, uobis interpretib. amitteret hæ-
reditatē? ueniunt in mentē mihi permulta, uobis plura
certò scio. uerū ne nimū multa cōplectamur, atq; ab
eo, q. propositū est, longius aberret oratio: hoc ipsum
interdictū, de quo agitur, cōsideremus. intelligetis enim
in eo ipsi. si in uerbis ius constituamus, omnē uilitatem
nos huius interdicti, dū uersuti & callidi uolumus esse,
amissos. VNDE TV AVT FAMILIA, AVT
PROCVRATOR TVVS. Si me villicus tuus solum
deiecisset: nō familia deiecisset, ut opinor, sed aliquis de
familia: rectē igitur diceret te restituisse? qppe. qd. n. fa-
cilius est, quā pharijs, qui latinē sciāt, in uno seruulo
familiæ nomē nō ualere? si uerò ne habeas quidē seruū

Percussatio.

A uerborum
usu.
Ex pari.
Vfus, pro us
fucapione,
possessione,
& iure do-
minij.
Actio, i. agen-
di formula,
Auctor uerò,
est fundi do-
minus.
Pupillus, id
est, impubes,
intra XIII
annum.

Ab inter-
di uerbis.

ORATIO

Verba angustia sunt, et quantitas amplexum.

Non nomen, sed genus. De familia uide Disting. lib. 43. l. 1. De uerbo armata. Procurator qui dicatur.

præter eum, qui me deiecerit: clames uidelicet, si habeo familiam à familia mea fiteor te esse deiectionem: neque dubium est, quin, si ad rem iudicandam uerbo ducimur, non rem, familiam intelligamus, quæ cõstet ex seruis pluribus. quin unus homo familia non sit. uerbum certe hoc non modo postulat, sed etiam cogit, at uerò ratio iuris interdicti quæ uis, et prætoris uoluntas, et hominum prudentium consilium, et auctoritas respiciat hanc defensionem, et pro nihilo putet, quod ergo isti homines latine non loquuntur: immo uerò tantum loquuntur, quantum est satis ad intelligendam uoluntatem: cum sibi hoc proposuerit ut, siue me tu deieceris, siue tuorum quæpiam, siue seruorum, siue amicorum, ut seruos non numero distinguat, sed appellat uno familie nomine: de liberis autem, qui quis est, procuratoris nomine appellatur: non quo omnes sint aut appellentur procuratores, qui negotij nostri aliquid gerant: sed in hac re, cognita sententia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt: non enim alia causa est ætatis in uno seruo, et in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere duntaxat, utrum me tuus procurator deiecerit is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit, absit uel reip. causa, quasi quidam penè dominus, hoc est alieni iuris uicarius: an tuus colonus, aut vicinus, aut cliens, aut libertus, aut quis, qui illam uim, deiectionemque tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare si ad eum restituendum, qui ui deiectus est, eadem uim habet ætatis ratio: ea intellecta, certe nihil ad rem pertinet, quæ uerborum uis sit, ac nominum. tantum restituas, si tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præpositus negotio, quam si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores, qui aliquid nostri negotij gerunt: sed qui in hac re queri nihil attinet. tantum restituas, si unus seruulus, qui si familia deiecerit uniuersa: non quò idem sit seruulus, qui familia:

PRO A. CAECINA.

296

familia: uerum quia, non quibus uerbis quod quid dicatur, queritur, sed quæ res agatur. etiam ut ita longius à uerbo dedamus ab ætate ne tantulum quidem: si tuus seruus nullus fuerit, et omnes alieni ac mercenarii, tamē et ipsi tuæ familie et genere et nomine continentur. Perge porro hoc idem interdictum sequi. HOMINIB. COACTIS. ne minime coegeris, ipsi conuenerunt sua sponte: certe cogit is, qui congregat homines et conuocat. coacti sunt isti, qui ab aliquo sunt unum in locum congregati. si non modo conuocati non sunt, sed ne conuenerunt quidem, sed isti modo fuerunt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerum colendi, aut pascendi causa esse in agro consueuerant: defendes, homines coactos non fuisse: et uerbo quidem superabis, me ipso iudice, re autem ne consistes quidem ullo iudice, uim enim multitudinis restitui noluerunt, non solum conuocata multitudinis: sed quia plerumque ubi multitudine opus est, homines cogi solent, ideo de coactis compositum interdictum est: quod etiam si uerbo differre uidebitur, re tamē erit unum, et omnibus in causis idem ualebit, in quibus perspicitur una atque eadem causa æquitatis. ARMATIS VE. quid dicemus? armatos, si Latine loquolumus, quos appellare uerè possumus: opinor eos, qui scutis, telisque parati, ornati que sunt. quid igitur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquē de fundo præcipit egeris, iussusque sis, quæ hominibus. armatis deieceris, restituere. restituisse te dicest uerba si ualeat, si causa non ratio, sed uocibus. poteratur: me auctore dicito, uinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa iacerent, quæ de terra ipsi tollerent: non esse arma cessantes neque glebas: non fuisse armatos eos, qui prætereuntes ramum defringeret arboris: arma esse suis nominibus. alia ad te gendum, alia ad nocendum: quæ qui non habuerit, eos inermes fuisse uim.

Cogere & coacti.

Ex maiore parte plerumque nominantur Tullius.

Armati qui.

Arma quæ.

A tempore.

ORATIO

Hypothesis.

al. quod armatus armatus
m. rus armatus
ti iud.

Solutio 4
diff. mili.

Concludit ex
numeratione.

Ex maiore
parte plerumque
nominari.

uincas. uerum, si quidē erit armorū iudiciū, tū ista dici
to. iuris iudiciū, cū erit ut æquitatis, caue in ista tā frigi
da, tā ieiuna calūnia deliteſcas: nō enim reperies quen
quā iudicē, aut recuperatorē, qui, tāquā si arma militis
inſpicūda ſint, ita probet armatū: ſed perinde ualebit,
quasi armatiſſimi fuerint, si reperientur ita parati fuiſ
ſe, ut uim uitæ, aut corpori potuerint aſſerre: atq; ut ma
gis intelligas, quā uerba nihil ualeant: si tu ſolus, aut
quiuis unus cū ſcutō cū gladio impetum in me feciſſet,
atq; ego ita deiectus eſſem, auderes ne dicere interdi
ctū eſſe de armatis hominibus, hic autē hominē armatū
unū fuiſſet, nō, opinor, tā impudens eſſes. atqui uide, ne
multo nūc ſis impudentior: nā tum quidē oēs mortales
implorare poſſes, quōd homines in tuo negotio Latine
loqui obliuiſcerētur, * quōd inermes armati iudicare
tur, quōd, cū interdictū eſſet de pluribus, cōmiſſa res
eſſet ab uno, unus homo plures eſſe homines iudicare
tur, uerū in his cauſis nō uerba ueniūt in iudiciū, ſed
ea res, cuius cauſſa uerba hæc in interdictum coniecta
ſunt. uim, quæ ad caput et ad uitā pertinet, reſtitui ſine
ulla exceptione uoluerūt. ea ſit plerūq; p homines co
actos armatosq;: quæ ſi alio cōſilio, eodē periculo facta
ſit, eodē iure eſſe uoluerunt: nō enim maior eſt iniuria,
ſi tua familia, quā ſi tuus uillicus: nō ſi tui ſerui, quā
ſi alieni ac mercenarij: non ſi tuus procurator, quā ſi
uicini, aut libertus tuus: nō ſi coactis hominibus, quā
ſi uoluntarijs, aut etiā aſiduis ac domeſticis: nō ſi arma
tis, quā ſi inermib. qui uim haberēt armatorū ad no
cendū: nō ſi pluribus, quā ſi uno armato: quib. enim
reb. plerūq; uis ſit, eiufmodi hæ res appellātur interdi
cto. ſi per alias res eadē facta uis eſt, ea, tametiſi uerbis
inter-

PRO A. CAECINA.

297

interdictū nō cōcluditur, tamē ſentētia iuris atq; aucto
ritate retinetur. uenio nūc ad illud tuū: non deieci, ſi nō
ſi ui accedere. puto te ipſum Piſo perſpicere, quāto iſta
ſit anguſtior iniquiorq; deſenſio, quā ſi illa yterere: nō
fuerūt armati, cū ſuſtib. et ſaxis fuerunt, ſi mehercule
mihi, nō copioſo homini ad dicēdū, optio detur, ytrum
malim defendere, nō eſſe deiectū eū, cui ui et armis in
grediētū ſit occurſum: an armatos nō fuiſſe eos q ſine
ſcutis ac ſine ferro fuerint: omnino ad probādū vtrāq;
rē uideā infirmā nugatoriāq; eſſe: ad dicēdū aut, in al
tera uidear mihi aliquid reperire poſſe nō fuiſſe arma
tos eos, q neq; ferri quicq; neq; ſcutū ullum habuerint:
hic uerō hæreā, ſi mihi defendēdū ſit, eū q pulſus fuga
tusq; ſit, nō eſſe deiectū. atq; illud in tota deſenſione tua
mihi maxime mirū uidebatur, te dicere iuriſcōſultorū
auctōritati obtēperari nō oportere. q ego, tametiſi non
nūc primū, neq; in hac cauſſa ſolū audio, tamē admodū
mirabar abs te quāobrem diceretur: nā ceteri tū ad iſtā
orationē decurrūt, cū ſe in cauſſa putāt habere, æquū
et bonū, q deſedāt. ſi cōtra uerbis, et literis, et, ut dici ſo
let, ſummo iure cōtēditur: ſolēt eiufmodi iniquitati boni
et æq nomē dignitatēq; opponere. tū illud, quod dici
tur, SUMMO IURE, irridet: tū aucupia uerborū et li
terarū tēdiculas in inuidiā uocat: tū uociferatur, ex æ
quo et bono, nō ex callido uerſutoq; iure, rem iudicari
oportere: ſcriptū ſeq calūniatoris eſſe: boni iudicis, uo
lūtatē ſcriptoris, auctōritatemq; defendere. in iſta uerō
cauſſa, cū tu ſis q ſ te uerbo, literaq; defendas, cū tue ſint
eæ partes: unde deiectus eſt an inde, quōd prohibet eſ ac
cedere deiectus eſ, nō deiectus. cū tua ſit hæc oratio, ſa
teor me homines coegiſſe, ſateor armaſſe, ſateor tibi

Non deieci
reſellit com
paratione mi
noris.

Ab aduerſa
rii dictio odio
um cōſutat.

Iniquitatem
deſenſionis
oſtendit, &
irridet.

Odioſe incul
cat aduerſi
rii deſenſio
nem, & con
feſſionem.

ORATIO

in morte esse minitatu, fateor hoc interdicto praetoris uindicare, si uolueris et aequitas ualeat. sed ego inuenio in interdicto uerbu unu, ubi delitescat. non deici te ex eo loco, quae in locu prohibui ne uenires. in ista defensione accusas eos, qui consuluntur, qui aequitatis censeant ratione, non uerbi haberi oportere, et hoc loco Scaeuola dixisti causam apud centumuiros non tenuisse: quae ego antea commemorauimus, cum idem faceret, qui nunc, tamen si ille in aliqua causa faciebat, tu in nulla facis: tamen probasse nemini qui defendit, quod uerbis oppugnare aequitate uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, et contra quae ista causa postulasset, defendisse: tu illud uulgo in iudicijs, et nonnu qui ab ingentis hominibus defendi mihi miru uideri solet, nec iuriscosultis concedi: nec ius civile in causis semper ualere oportere: nam qui hoc disputat, si id dicunt, non recte aliquid statuere eos, qui consuluntur, non hoc debet dicere, iuri civili, sed hominibus. stultis obtemperari non oportere: sin illos recte respondere concedunt, et aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt: neque. fieri potest, aut aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat, nec ut quisquam iuris nameretur peritus, qui id statuatur esse ius, quod non oporteat iudicari. at est aliquando contra iudicatu. primum utrum recte, an propter: si recte, id fuit ius, quod iudicatu est: sin aliter: non dubiu est utrum iudices, an iuriscosulti uituperandi sint. Deinde, si de iure uario quippiam iudicatu est, non potius contra iuriscosultos statuunt, si aliter pronunciatum est ac Mutio placuit, quam ex eorum auctoritate, si ut Manilius statuebat, sic est iudicatum. etenim ipse Crassus non ita causam apud Centumuiros egit, ut contra iuriscosultos diceret, sed ut hoc doceret, illud, quod Scaeuola defendebat, non esse iuris: et

Non tenuisse, id est, non obtinuisse.

Dilemma constringit aduersariu.

A coniugatis & paribus.

Dilemma siue distilio.

in

PRO A. CAECINA.

295

in eam rem non solum rationes afferret, sed etiam Mutio socero suo, multisque peritissimis hominibus auctoribus uteretur: nam qui ius civile commendandum putat, is uincula resellit non modo iudiciorum, sed etiam utilitatis, uitaque communis. qui aut interpretes iuris uituperat, si imperitos iuris esse dicit, de hominibus non de iure civili detrahit: sin peritis non putat esse obtemperandum, non homines laedit, sed leges, ac iura labefacit. qui uobis uenire in mentem profecto necesse est: nihil. n. in ciuitate tam diligenter, quam ius civile, reuincendum: etenim hoc sublato, nihil est: quare exploratu cuique possit esse, quid suum, aut quid alienum sit, nihil est, qui aequabile inter omnes, atque unum omnibus esse possit, itaque in ceteris controuersijs atque iudicijs, cum quaeritur, aliquid factum, nec ne sit, uerum an falsum proferatur, et fictus testis subornari solet, et interponi falsae tabulae, nonnuquam honesto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum sciens prope iudicari, testimoniu aut tabulas secum esse uideatur in iure nihil est eiusmodi recuperatores, non tabulae falsae, non testis improbus. denique nimia ista, quae dominatur in ciuitate, potentia in hoc solo genere quiescit: quid agat, quo modo aggrediatur iudicem, quid denique digitum proferat, non habet. illud. n. potest dici iudici ab aliquo non tam uerecundum homine, quam gratioso: iudica hoc factum esse, aut nunquam esse factum, uel cogitatum. crede huic testibus comprobatae tabulae. hoc non potest. cui filius agnatus sit, eius testimoniu non esse ruptu, iudica: quod mulier sine tutore auctore promiserit, deberi. non est aditus ad huiusmodi res neque potentiae cuiusquam, neque gratiae. denique quod maius hoc sanctiusque uideatur, ne pretio quidem corrupti iudex in eiusmodi causa potest. iste noster testis, qui ausus

Iuris ciuile laus, ducitur per compa rationis locos. Longe & late perua gata, angustis

Stabilia, incertis. Integra, corruptis antea ponenda.

Inst. lib. 2. Quil. modis test. instir. Item Dig. lib. 27. Itē, Inst. lib. 3. de inst. uti. Stip.

ORATIO

Exclamatio.
Amplificat
ex iisdem
locis.

Plura bona
paucioribus.

Dig. de usu
cap. & inst.
Dig. de secu.
rust. præd.

Ex quibus
plura bona
propagatur.

ausus est dicere, fecisse videri eū, de quo ne cuius rei argueretur, quā scire potuisset, ipse nunquā auderet iudicare, deberi viro dotē, quā mulier nullo auctore dixisset, dō rē praeclara, vobisquē ob hoc retinēdā recuperatores. Quod enim est ius civile? quod neque in seclū gratia, neque perfringi potentia, neque adulterari pecunia possit. quod si non modō oppressū, sed etiā desertū, aut negligentius adseruatū erit, nihil est, quod quisque sese habere certū, aut à patre accepturū, aut relicturū literis arbitretur. quod enim refert, aedes, aut fundū relictū à patre, aut aliqua ratione habere bene partū, si incertū sit, quā tua cōmuni iure mancipij sint, ea possis ne retinere? si parū sit cōmunitum ius: si civili ac publica lege cōtra alicuius gratiā teneri potest? quid inquit prodest fundum habere, si, quae decentissimē descripta à maiorib. iura finium, possessionum, aquarū, itinerūque sunt, haec perturbari aliqua ratione, cōmutarique possunt? mihi credite, maior hereditas venit vnicuique nostrū in iisdē bonis à iure et à legibus, quā ab ijs, à quib. illa ipsa bona relictā sunt, nā ut pueniat ad me fundus, testamēto alicuius fieri potest: ut retineā quod meum factum sit, sine iure civili non potest. fundus à patre relinqui potest: at usucapio fundi, hoc est finis solitudinis, ac periculi litium, non à patre relinquitur, sed à legibus, aquae ductus, haustus, iter, actus, à patre, sed rata auctoritas harum rerum omnium à iure civili sumitur. quapropter non minus diligēter ea, quae à maiorib. accepistis, publica patrimonij iuris, quam priuata rei vestrae retinere debetis: non solum, quod haec iure civili septa sunt: sed etiā, quod patrimonij vnius incōmodo dimittitur, ius amitti non potest sine magno incōmodo ciuitatis. in hac ipsa causa recuperatores, si hoc nos non

obtime-

PRO A. CAECINA.

299

obtimebimus, ut armatis hominib. deiectum esse eum, quē vi armatis hominib. pulsum, fugatumque esse cōstet: Caecina rē non amittet, quā ipsam animo forti, si tēpus ita ferret, amitteret: in possessionē in praesentia non restituetur, nihil amplius populi R. causa, ciuitatis ius, bona, fortunae, possessionesque in dubium, incertumque: reuocabuntur: vestra auctoritate hoc cōstituetur, hoc praescribetur: quod cum tu posthac de possessione cōtēdes, eum si ingressum modō deieceris, in praedium restituas oportebit: sin autē ingredienti, cum armata multitudine obuius fueris, et ita venientē repuleris, fugaris, auerteris, non restitues. tum statueritis vim in caede solum, non in animo et libidine: nisi cruor appareat, uim non esse factā: iniuriā tātum ei qui prohibitus sit: nisi ex eo loco, ubi vestigium impresterit, deijci neminē posse. iuris igitur retinere sententiā, et equitatē plurimum valere oportere, an verbo ac litera ius omne torqueri, vos statuite recuperatores, utrū utilius esse videatur. hoc loco per cōmodē accidit, quod non adest is, qui paulo antē affuit, et adesse nobis frequenter in hac causa solet, vir ornatissimus C. Aquilius: nā ipso praesente, de uirtute eius et prudētia timidius dicere, quod et ipse pudore quodā afficeretur ex sua laude, et me similis ratio pudoris à praesentis laude tardaret, cuius auctoritati dictum est ab illa causa cōcedi nimium non oportere. non vereor, de tali viro ne plus dicā, quam vos aut sentiat, aut apud nos cōmemorari velitis: quapropter hoc dicā, nūquā eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam populus R. in cauendō, non in decipiendō persequerit: qui iuris civilis rationē nunquā ab equitate seunxerit: qui tot annos ingenium, laborē, fidē suā populo R. prom-

ptam

A Communi
periculo &
detrimento.

Frequētatio.

Permissio.

C. Aquillij
laus.

Ab illa causa,
id est, ab
illius causam
aduersarijs.

Cadendo, id
est, de iure
respondēdo.
& rectē consulendo.

ptā, expositamq; præbuerit: qui ita iustus et bonus vir
 Consultus, id est, ut natura, non disciplina consultus esse uideatur, ita pe-
 ritus ac prudens, ut ex iure civili non scientia solū quædā,
 uerū etiam bonitas nata uideatur: cuius tāū est ingen-
 ium, ita prōpta fides, ut, quicquid inde haurias, purū, li-
 quidūq; te haurire sentias. quare pmagnā mitis a nobis
 gratiā, cū eū auctore nostræ defensionis esse dicitis. il-
 lud aut miror, cur vos aliquid cōtra me sentire dicatis,
 cū eū auctore uos pro me appelletis, nostrū nommetis:
 Repugnans. uerū tamē quid ait iste noster auctor? omnibus quicquid
 Dig. lib. 49. uerbis actū pronuntiātūq; sit, spectari cōuenit. ego ex
 isto genere cōsultorū posū nominare nō neminē, ut o-
 pinor, istū ipsum, quo nos auctore rē istā agere, et de-
 fensionē causæ cōstituere dicitis: qui cū istā disputa-
 tionē mecum ingressus esset, nō posse probari quenquā
 esse deiectū, nisi ex eo loco, in quo fuisset, rē, et sententiā
 interdicti facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat: a
 uerbo aut posse recedi nō arbitrabatur. cū exemplis u-
 terer multis, etiā illa metuerer æquitate, ab uerbo, et ab
 scripto plurimis saepe in reb. æqui boniq; rationē esse
 Ab C. Aquil. se iunctā, semperq; id valuisse plurimū, q; in se auctori-
 In autoritas tes per dialo- tatis habuisset æquitatisq; plurimū: cōsolatus est me, et
 gismum. ostendit, in hac ipsa causa nihil esse quod laborē: nam
 uerba ipsa sponsonis facere mecum, si uellē diligēter at-
 tendere. quonā inquam modo? quia certē, inquit, deie-
 ctus est Cæcina uel hominib. armatis aliquo ex loco: si
 nō ex eo loco, quē in locū uenire uoluit, at ex eo certē,
 unde fugit. quid tū? prætor, inquit, interdixit, ut, unde
 deiectus esset, eō restitueretur, hoc est quicunq; is locus
 esset, unde deiectus est. Aebutius aut, qui fatetur aliquo
 ex loco deiectū esse Cæcinā, is, quo modo se restituisse
 dixit,

dixit, necesse est malē fecerit sponsonem. quid est Piso?
 placet tibi pugnare uerbis? placet causam iuris, et equi-
 tatis, et nō nostræ possessionis, sed omnino possessionū
 omnū constituere in uerbo? ego q; mihi uideretur, q; a
 maiorib. factitatū, quod horū auctoritate, quib. iudican-
 dū est, dignū esset, ostendi, id uerum, id æquū, id utile o-
 mnib. esse: spectari, quo cōsilio et qua sententiā, nō qb.
 quidq; uerbis esset actū. tu me ad uerbū uocas? nō antē
 uenio, quā recusaro. nego oportere, nego obtineri
 posse, nego ullā rē esse, quæ aut cōprehēdi satis, aut ca-
 ueri, aut excipi possit, si aut præterito aliquo uerbo,
 aut ambigūe posito, sententiā et re cognita, nō id quod
 intelligitur, sed id q; dicitur, ualebit. quonā satis recusa-
 ui uenio iā quō uocas. quæro abs te, sim ne deiectus, nō
 de Fulciniano fundo: neq; enim prætor, si ex eo fundo
 esse deiectus, ita me restitui iussit, sed eō, unde deiectus
 esse. sum ex proximo uicini fundo deiectus, quā adibā
 ad istū fundum: sum de uia, sum certē alicunde, siue de
 priuato, siue de publico: eō restitui sum iussus. restituis-
 se te dixisti: nego me ex edicto prætoris restitutum esse.
 quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodū dicitur, gla-
 dio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. si ad
 interdicti sententiā cōfugis, et de quo fundo actū sit tū,
 cū Aebutius restituere iubebatur, id querendū esse di-
 cis, neq; æquitatē rei uerbi laqueo capi putas oportere,
 in meis castris, præsidijq; uersaris: mea, mea est ista
 defensio: ego hoc uociferor, ego oēs homines deosq;
 testor, cū maiores uim armatā nulla iuris defensione te-
 xerint, non uestigium eius, qui deiectus sit, sed factū illū
 us, qui deiecerit, in iudicium uenire: deiectū esse, qui su-
 gatus sit, uim esse factā, cui periculū mortis sit iniectū.
 istud

Repetitio si-
ne coniuncti-
one.

Ex scripto
uerboq; pro-
bat, non resti-
tuisse.

Dilectum cum
paræmia.

Allegoria.
Geminatio.

Istam locū fugis, & reformidas: & me ex hoc, ut ita dīcam, cāpo æqtatis ad istas verborū angustias, & ad oēs

Translatio. literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere infidijs, quas mihi conaris opponere. Non deieci, sed eieci.

Allegoria. Peracutum hoc tibi videtur: hic est mucro defensionis tue: in eū ipsum caussa tua incurrat, necesse est. ego. n.

Acutum ex edicto uerbo. tibi refero. Si nō sum ex eo loco deiectus, quō prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus, quō accessi, unde

Excusat à rede inortione. fugi. si prator nō distinxit locū, quō me restitui iubet, & restitui iussit: nō sum ex edicto restitutus. Velim

recuperatores, hoc totū si uobis uersutius, q̄ mea cōsuetudo defendēdi fert, videbitur, sic existimetis: primum,

Agnomina- tio cū simili- ter desinente. aliū, nū me excogitasse: deinde, huius rationis nō modō nō inuentorē, sed ne probatorē quidē esse me: idq; me

nō a l meā defensione attulisse, sed illorū defensionē retulisse: me pro meo posse iure dicere: neq; in hac re, q̄ ego protuli, queri oportere, quibus uerbis prator inter-

Obijcit defensionis incon- stantiam. dixit, sed de quo loco sit actū, cum interdixit, neq; in ui armatorū spectari oportere, in quo loco sit facta uis

uerū sit ne facta: te uerō nullo modo posse defendere, in quare tu uelis, uerba spectari oportere, in qua re nolis

nō oportere. uerūtamen ecquid mihi respondetur ad aliud, quod antea dixi nō solū re & sententia, sed uerbis

quoq; hoc interdictū ita esse cōpositum, ut nihil cōmutandū uideretur: attendite diligenter queso recupera-

A maiorum prudentia. tores: est enim uestri ingenij, nō meā, sed maiorū prudentiā cognoscere: non. n. sum id dicturus q̄ ego inuene-

A scripti seu sententia. rim, sed q̄ illos nō fugerit. cū de uī interdicatur, duo genera caussarū esse intelligebāt, ad quæ interdictū perti-

neret: unū, si qui ex eo loco, in quo esset, alterū si ab eo loco, quō ueniret, ui deiectus esset. et horū utrūq; neq;

præterea

præterea quicquā, potest accidere recuperatores. ad adeo, si placet, cōsiderate. si qui meā familiā de meo fun-

do deiecerit, ex eo me loco deiecerit. si qui mihi præstō fuerit cū armatis hominib. extra meū fundū, & me in-

troire prohibuerit, nō ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerū, unū uerbū, q̄ satis declara-

ret utraq; res, inuenerūt, ut, siue ex fundo, siue à fundo deiectus esē, uno atq; eodē interdicto restituerer. V N-

DE TV. hoc uerbū, unde, utrunq; declarat, & ex quo loco, & à quo loco. unde deiectus est Cinna? ex urbe.

unde deiectus Carbo? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cū Gracho fuerūt? ex Capitolio. uide-

is igitur hoc uno uerbo significari res duas, et ex quo & à quo loco, cū autem eō restitui iubet, ita iubet, ut, si

Galli à maiorib. nostris postularēt, ut eō restituerētur, unde deiecti essent, et aliqua ui hoc assequi possent: nō

opimor, eos in cuniculū, qua aggressi erāt, sed in Capitolū restitui oportere. hoc enim intelligitur. unde deie-

cisti: siue ex quo loco, siue à quo loco, eō restituas. hoc iā simplex est, in eū locū restituas: siue ex hoc loco de-

ieicisti, restitue in hūc locū: siue ab hoc loco, restitue in eū locū, nō ex quo, sed à quo deiectus. ut si qui ex alto,

cū ad patriā accessisset, tempestate subitō reiectus optaret, ut, unde esset deiectus, eō restitueretur: hoc, opimor

optaret, ut à quo loco depulsus esset, in eū se fortuna restitueret, nō in solū, sed in ipsam urbē, quā petebat: sic

(quoniā uim uerborū necessariō similitudinē rerū aucupamur) qui postulat, ut à quo loco deiectus est, eō restitua-

tur. cum uerba nos eō ducunt, tū res ipsa hoc sentire, atq; intelligere cogit. etenim Piso (redeo nūc ad illa principia defensionis meæ) si quis te ex edib. tuis ui

Q

homi-

A scriptoris commoditate & breuitate.

Exēplis ab historia sumptis, rem demonstrat, Plutarchus i Mar- tio & Grac- chus.

Vnde, ex & ab.

Exemplū à nauigantib*.

Fortuna, pro tempestate.

Cōmunicatio.

O R A T I O

Epilogus rōi
Vnde ui.

Transitio, ad
questionem,
an possederit

Aduersarij in
constantiam
notat.

Ex causis
& ex differe
ntibus.

Quæstio si
ue altercatione

Diuisio: Vis
simpliciter,
ad possessorē
duntaxat: ar
mata, ad quē
uis pertinet.

hominib. armatis deiecerit, quid ages? opinor, hoc in
terdicto, quo nos usi sumus, persequere. quid? si qui iam
de foro redeunt armatis hominib. domū tuā te introire
prohibuerit, quid ages? utere eodē interdicto. cum igitur
prætor interdixerit, unde deiectus es, ut eō restitua
ris, tu hoc idē, quod ego dico, et perspicuū est, inter
pretabere, cū illud uerbū unde, in utrāq; rē ualeat, eo
q; tu restitui sis iussus, tū te in ædes tuas restitui oportere
si ē uestibulo, quā si ex interiore adiu parte deiectus
sis. ut uerō iā recuperatores, nulla dubitatio sit, siue rē,
siue uerba spectare uultis, quin secundū nos iudicetis:
exoritur hic, iam obrutis reb. omnibus et perditis, illa
defensio, eū deijci posse, qui tū possideat: qui nō possi
deat, nullo modo posse: itaq; si ego sim à tuis ædib. de
iectus, restitui non oportere: si ipse sis, oportere. nume
ra, quam multa in ista defensione falsa sint Piso. Ac pri
mū illud attēde, te iā ex illa ratiōe esse depulsum, quōd
negabas quenquā deijci posse, nisi qui in eo loco esset:
nūc iā posse concedis: eū, qui nō possideat, negas deijci
posse. cur ergo aut in illud quotidianū interdictū, unde
ille me ui deiecit, additur, cum ego possiderem, si deijci
nemo potest, qui nō possidet: aut in hoc interdictū, de
hominib. armatis, nō additur, si oportet quæri, possede
rit, nec ne? negas deijci nisi qui possideat. ostēde, si sine
armatis, coactis uel hominib. deiectus quisquā sit, eū, q
fateatur se deieciisse, uincere spōsionē, si ostēdat eū non
possedisse. negas deijci nisi q possideat. ostēdo, ex hoc
interdicto de armatis hominibus, qui possit ostēdere nō
possedisse, eū, qui deiectus sit, cōdēnari tamē spōsionis
neceffe esse. si fateatur esse deiectū. dupliciter homines
deijciuntur, aut sine coactis armatis uel hominib. aut per
eiusmodi

PRO A. CÆCINA. 302

eiusmodi rationē ac vim. ad duas dissimiles res duo de
iuncta interdicta sunt, in illa vi quotidiana non satis est
posse docere se deiectū, nisi ostēdere possit, cū posside
ret, tū deiectū ne id qdē satis est, nisi docet ita se posse
disse, ut nec ui, nec clā, nec præcario possederit. itaq; is,
qui se restituisse dicit, magna voce sæpe cōfiteri solet, se
ui deieciisse: uerū illud addit, nō possidebat: uel etiā, cū
hoc ipsum cōcessit, uincit tamē spōsionē, si planū fa
ciat, ab se illū aut ui, aut clām, aut præcario possedisse. ui
deitine, quot defensionibus eū, qui sine armis ac mul
titudine, vim fecerit, uti posse maiores uoluerūt hūc ue
rō qui ab iure, officio, bonis morib. ad ferrū, ad arma,
ad eadē cōfugerit, nudū in causa desitutūq; uidetis: ut,
qui armatus de possessione cōcedisset, inermis planē de
spōsione certaret. ecquid interest Piso inter hæc interdi
cta? ecquid interest, utrū hoc additū, cū A. Cæcina pos
sederit, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdicto
rū dissimilitudo, ecquid auctoritas maiorū cōmouet? si
esset additū, de eo quæri oporteret. additū nō est, tamen
oportebat: atq; ego in hoc Cæcinā nō defendo: possedit
enim Cæcina recuperatores: et id tametsi extra causā
est, percurrā tamē breui, ut nō minus hominē ipsum, q
ius cōmune defensum uelitis Cæsennia possedisse (pro
pter uisum fructū) nō negas. qui colonus habuit cōductū
de Cæsennia fundū, cū idē ex eadē cōductione fuerit in
fundo, dubiū est, quin, si Cæsennia tū possidebat, cū erat
colonus in fundo, post eius mortē heres eodē iure pos
sederit: deinde, ipse Cæcina, cū circuiret prædia, uenit
in istū fundū, rationes à colono accepit. sunt in eā rē tes
timonia postea cur Aebutius de isto potius fundo, quā
de alio, si quē habes, Cæcinæ denūciabas, si Cæcina non

A differens
tibus.

Docet iudic
ces.

A similitudi
ne & aucto
ritate.

Ex adiūctis
anteced. &
consequen
tibus.

Tria illa uer
ba ab aliquo
adiecta uidē
tur.

Q 2 possi-

ORATIO

Ex pari.

* al. quæ ro-
gant, scilicet
Sylla.
Ex pari &
ex consequen-
tibus.

A iudicatis.

Sacramen-
tum, id est,
causam, quæ
sacramente,
id est, ipson-
sione, agebat

posidebat? ipse porro Cæcina cur se morib. deduci vo-
lebat, idq; tibi de amicorū etiā de ipsius C. Aquillij sen-
tētia respōderat? At enim Sylla legē tulit. ut nihil de illo
tēpore, nihil de calamitate r. ipub. querar, hoc tibi re-
spōdeo, adscripsisse eūde Syllā in eādē legē, si quid ius
nō esset rogari, eius ea lege nihilū rogatū. quid ē, quod
rogari ius nō sit? q. populus iubere, aut vetare nō pos-
si? ut ne lōgius abeā, declarat ista ascriptio esse aliqd :
nā nisi esset, hoc in omnib. legib. nō adscriberetur. sed
quæro abs te, putēsne, si populus iusserit me tuū, aut itē
te meū seruū esse, id iussū ratū atq; firmū futurū? perspi-
cis hoc nihil esse, ut in cæteris, * quæ rogavi primū illud
cōcedis, nō quicquid populus iusserit, ratū esse oportē-
re, deinde nihil rationis affers, quāobvēr, si libertas adi-
mi nullo modo possit, ciuitas possit: nā & eodem modo
de vtrāq; re traditū nobis est : & si semel ciuitas adimi
potest, retineri libertas nō potest, qui enim potest iure
potest, retineri libertas nō potest, qui enim potest iure
Quiritiū liber esse is, qui in numero Quiritiū non est?
atq; ego hāc adol. scētulus causā cū agerē cōtra homi-
nē disertissimū nostræ ciuitatis Cottā, probavi. cū Ar-
retinæ mulieris libertatē defenderē, & Cotta Decēui-
ris religionē iniēcisset, nō posse sacramētum nostrū iu-
stum iudicari, quod Arretinus adēpta ciuitas esset; et e-
go vehemētius contēdisē, ciuitatem adimi nō potuisse:
Decēuiiri prima actione nō iudicauerūt, postea, requi-
sita et deliberata, sacramētū nostrū iustū iudicauerunt,
atq; hoc & contradicente Cotta, & Sylla viuo iudica-
tū est. iam uerō in ceteris ut oēs, qui in eādē causa sunt,
& lege agant: & suū ius persequantur, & oēs iure ci-
uili sine cuiusquā aut magistratus, aut iudicis, aut periti
hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego cō-
memorem?

PRO A. CAECINA.

303

memorē? dubiū nemini uestrū est. certē quæri hoc solē-
re me nō præterit (ut ex me ea, quæ tibi in mentē nō ue-
niunt audias) quæadmodū, si ciuitas adimi nō possit, in
colonias Latinas sepe nostri ciues profecti sint. aut sua
uolūate, aut legis multæ profecti sunt: q. multā si suf-
ferre voluissent, tamē manere in ciuitate potuissent. qd
quē pater? patratus dedit, aut suus pater populū sue
uēdidit, quo is iure amittet ciuitatē: ut religione ciuitas
soluatur, cuius R. t. adiur: qui cū est acceptus, est eorū,
quib. est deditus. si nō accipiūt, ut Mancinū Numatinū,
retinet integā causam, & ius ciuitatis. si pater uendi-
dit, eū, quē in suā potestati suscepit, ex potestate di-
mittit. iā populus cū eū uēdit, qui miles factus nō est, nō
adimit ei libertatē, sed iudicat nō esse eū liberū, qui, vt
liber sit, adire periculū noluit. cū autē incēsum uendit,
hoc iudicat, cū ij, qui in seruitute iusta fuerint, censu li-
berētur, eū, qui, cū liber esset, cēseri noluerit, ipsum si-
bi libertatē abiudicasse. quod si maximē ij sce rebus a-
dimi libertas aut ciuitas potest, nō intelligunt, qui hęc
cōmemorāt, si per has rationes adimi maiores posse uo-
luerūt, alio modo noluisse: nā ut hęc ex iure ciuili pro-
tulerūt, sic afferāt uelim, quibus lege aut Romana ciui-
tas, aut libertas erepta sit. nā quod ad exiliū attinet, pa-
spiciuē intelligi potest quale sit: exiliū enim nō supplia-
ciū est, sed profugiū portusq; supplicij: nam qui uolūt
pœnā aliquā subterfugere, aut calamitatē, eō solū uer-
tūt, hoc est sedē ac locū mutāt. itaq; nulla in lege nostra
reperietur, ut apud ceteras ciuitates, maleficiū ullū exi-
lio esse multatū. sed cū homines uincula, necēs, igno-
miniasq; uitāt, quæ sunt legib. cōstitutæ, cōfugiunt qua-
si ad aram in exilium: qui si in ciuitate legis vim subire

Latine colo-
nia, carebant
ciuitate, ius
suffragij has
bebant.

De his Livi-
us consulens
dus.
Vendit, id
est, emancipa-
uit. Inst. lib.
1. de adopti.
& Dig. li. 1.
eodem tit.

Incentum, id
est, non cens-
sum.
Abiudicasse
id est, ad-
emisse.

Hinc Græci
exiliū poryio
id est, fugam
uocant.

Legib. Por-
tia & Sem-
proniam.

Q 3 uellent,

ORATIO

Perorationis
pars prima.

A Cæcine
persona.

A persona
aduersarij.

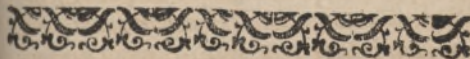
uelleret, nō prius ciuitatē, quā uitā amitteret: quia nolūt,
nō adimitur his ciuitas, sed ab his relinquitur, atq; de-
ponitur. nā cū ex nostro iure duarū ciuitatū nemo es-
se possit, tū amittitur hæc ciuitas deniq; cū is, qui pro-
fugit, receptus est in exiliū, hoc est in aliā ciuitatē. Non
me præterit recuperatores, tamen si de hoc iure multa
prætereo, tamē me lōgius prolapsū esse, quā ratio
uestri iudicij postularit: uerū id feci, non quod in hac
caussa hæc defensionē desiderare arbitrarer, sed ut oēs
intelligerēt, nec ademptā cuiquā ciuitatē esse, nec adi-
mi posse. hoc cū eos scire uolui, quibus Sylla uoluit in-
iuriā facere, tū oēs ceteros nouos, ueteresq; ciues. neq;
enim ratio asserri potest, cur, si cuiquā nouo ciui po-
tuerit adimi ciuitas, non omnibus antiquissimis ciuib;
possit: nā ad hāc quidē causā nihil hoc pertinuisse, pri-
mū ex eo intelligi potest, quod uos ea de re iudicare
nō debetis: deinde, quod Sylla ipse ita tulit de ciuitate,
ut nō sustulerit horū nexa atq; hereditates: iubet enim
eodē iure esse, quo fuerūt Ariminenses: quos quis igno-
rat duodecim coloniarū fuisse, & à populo R. heredi-
tates capere potuisse: quod si adimi ciuitas A. Cæcinæ
lege potuisset, magis illā rationē tamē oēs boni quære-
renus, quē admodū spectatissimū, prudentissimūq; ho-
minē, summo consilio, summa uirtute, summa auctorita-
te domestica præditū, leuatū iniuria, ciuē retinere pos-
semus, quā uti nūc, cū de iure ciuitatis nihil potuerit
deperdere, quisquā existat, nisi tui Sexte similis et stul-
titiā, & impudentia, qui huic ciuitatē adēptam esse di-
cat. qui quoniā recuperatores suū ius nō deseruit, neq;
quicquā illius audaciæ, petulantiæq; concessit, derelin-
quo cōmūne causā, populūq; Rom. ius in uestra fide ac
religione

PRO A. CAECINA.

304

religione depono. is homo ita se probatū uobis uestriq;
similibus semper uoluit, ut id non minus in hac causa
laborarit, nec contenderit aliud, quā ne ius suū disso-
lutē relinquere uideretur, nec minus uereretur, nec cō-
tēnere Acutiū, quā ne ab eo contēptus esse existima-
retur. quapropter si quid extra iudiciū est, quod homi-
ni tribuendū sit, habetis hominē singulari pudore, uir-
tute cognita, & spectata fide, amplissimū Etruriæ toti-
us, in utraq; fortuna cognitū multis signis & uirtutis,
& humanitatis. si quid in contraria parte in homine
offendēdū sit, habet eū, ut nihil dicā amplius, qui se ho-
mines coegisse fateatur. sin hominibus remotis de caus-
sa queritis, cū iudiciū de ui sit, is qui arguitur, uim se
hominibus armatis fecisse fateatur: uerbo se, nō æquita-
te defendere conetur, id quoq; ei uerbū ipsum ereptum
esse uideatis: auctoritatē sapiētissimorū hominū facere
nobiscū: in iudiciū nō uenire, utrū Cæcina possederit,
nec ne: tamē doceri possedisse: multo etiā minus, quæ-
ri, A. Cæcinæ fundus sit, nec ne: me tamen id ipsum do-
cuisse, fundū esse Cæcinæ: cū hæc ita sint, statuite, quid
uos tempora reip. de armatis hominibus, quid illius cō-
fessio de ui, quid nostra decisio de æquitate, quid
ratio interdicti de iure admone-
ant, ut iudicetis.

PARTIS PRIMAE FINIS.

Callidē
ces cōciliat,

Enumeratio,
Perorationis
pars altera.

Fortunam po-
puli R. ins-
telligit.

Status.
Cæcinam us-
troq; loco lo-
gendum pu-
tant quidam,
& fundū esse
id est, ciuē in
terpretatur.

M. TVLLII
CICERONIS ORA-
TIONVM

Pars II.

A' CAELIO SECVNDO CVRIONE
post aliorum omnium correctiones, diligenter
emendata, & Scholijs artificiū indicantibus,
& lectionis varietate, vbi opus est, ad mar-
ginem appositis, illustrata.

*In qua numeri paginarum, Aldi & Nizo-
lij numeris respondent.*

BASILEAE, EX OFFICINA
BRYLINGERIANA, M. D. xxçv.

CÆLIVS SECVNDVS

CVRIO, ORNATISSIMIS ADO-
lescentibus Raimundo Pio Fichardo,
& Bernardo Kuhornio, eiusq; fra-
tri, Francofordianis,

S. P. D.

Irtutis esse certam
& firmam posses-
sionem, sapiētum
est non minus ve-
ra, quàm celebris sententia: er-
go & amicitia, quæ virtute con-
ciliatur, clara æternaq; sit neces-
se est. Id ego re ipsa vobiscum
experior, ornatissimi iuuenes,
Ficharde & Kuhorni fratres.
Nam ex quo in meam discipli-
nam à parentibus vestris, viris
optimis atque ornatissimis tra-
diti fuistis, nunquam ego vos
a 2 amare,

PRÆFATIO.

amare, uos me colere & redamare desistis. quo etiam illud accessit boni, quòd per uos tanquam honorarios obsides ac sequestres, inter me & parentes uestros tanta intercedit necessitudo, quanta inter eos, qui se mutuò nunquam uiderunt, potest intercedere: certè tãta, ut ad perfectam amicitiam præter mutuum conspectum, & complexum nihil desiderari posse uideatur. Quãquam ne hoc quidem deest, si uera sunt illa Lelij apud Ciceronem: In amicitia, inquit, & absentes adsunt, & egentes abundat, & imbecilles ualēt: & quod difficilius dictum est, mortui uiuunt: tantus eos

honos,

PRÆFATIO.

honos, memoria, desiderium prosequitur amicorum. Quinetiam tantum posse amicitiam affirmat, ut tum dignitate, tum ætate dispares atq; inæquales, amore & beneuolētia pares & æquales faciat: id quod multis ille exemplis ostendit, quæ nos breuitati, ut in epistola, studentes, omittimus. Sed quid exemplis opus est, cū inter me et vos, quod ad ætatē attinet, id ipsum cōstet? Cui patri sui tã sunt chari filij, quàm vos mihi? qui filij tã sollicitè, tam amāter parentē colunt suum, quàm vos me? Hinc factum est, ut quamuis iã tot annos longè absumus inter nos, tamen amare nos nunquã

a s inter-

PRÆFATIO.

intermiserimus: id quod literis
utriq; testati sumus: tu verò, Pic
Ficharde, illis nō contētus, me,
quamuis cōmodiūs alio itine-
re, vel in Galliam vel in Italiam
posses proficisci, adire voluisti,
& præsens præsensem salutare.
Quid ista humanitate amabi-
lius, benigna volūtate charius,
amore iucundius esse potest?
Vos, vos inquā, intelligitis quā-
tum praeceptorib. debeatis: &
quidem quò rariores sunt, qui
hoc meminerint, eò vos estis
admirabiliore, & laude digni
maiore. Nihil autem iucūdius,
quàm cum in amore par volū-
tas accipitur & redditur. Nā de
me illud vobis habeo polliceri,
me

PRÆFATIO.

me beneficijs vinci posse, amo-
re & egregia voluntate nō pos-
se: quòd hoc in mea sit volun-
tate, illud in fortunæ arbitrio
situm. Nam bene merēdi sem-
per voluntas adest, facultas nō
semper. Illi uerò beati, quibus
adest utrumq;, & bene de ami-
cis ac beneuolis merendi stu-
diū, & suppetunt copię. Nemo
tamen ita omnibus rebus desti-
tuitur, quin aliqua ratione, uel
consolando, uel consilio, uel re
amicū iuuare queat. Itaq; ego
etsi re parum, consilio quantū
exiguum hoc ingeniū, & usus
hic rerum mediocris potest af-
ferre, quanquā uos his non ege-
tis, uel abundatis potiūs, inter-
mittere

PRÆFATIO.

mittere tamen nolui, qui quocūq; modo aliquam mei erga vos amoris significationē darem. Feci autem id ipsum ea re, quæ mihi hoc tempore suppetit, alio fortassis alia ut se dabūt res: nunquā tamen & de vobis vestrisq; commodis & honore cogitare, uosq; ut uestra humanitas uirtusque meretur, amare cessabo. Nunc igitur, quādo nihil præstantius adest, Secundū hoc uolumen Orationum Ciceronis uestro cum nomine in studiosorum manus uenire uolui: ut omnes intelligerent, honestissimam, quæ inter nos est, necessitudinē: atq; si quid erit in his nostrū, ex quo illi capere com-

PRÆFATIO.

commodum possint, id uobis ex parte se debere arbitrentur. Nostrium autem id primū in hoc uolumine reperirēt, quod Orationes in eo omnes, post alios diligenter emendauimus: deinde in margine artem, quoad eius fieri potuit, diligenter notauimus, & digitum ad fontes intendimus: quæ res studiosis eloquentiæ nō parum prodesse, meo quidem iudicio, poterit. Adiecimus præterea triū eiusdem Ciceronis Orationū fragmenta, nunquā antea cum reliquis orationib. edita, quarū una est pro L. Cornelio, de Maiestate altera in C. Antoniū, & L. Catilinam competitores:

a 5 tertia

PRÆFATIO.

tertia pro M. Scauro, quas ex A-
fconij Pædiani Commentarijs
ad eiusdem Orationes collegi-
mus. Hoc igitur volumen unā
cum ijs, quæ nostra industria et
labore accessere, ad vos, iuue-
nes elegantissimi, mitto, vobis
dono, & cōmendo. Neq; enim
quos sanguis inter se, contuber-
nium ac disciplina mecum re-
ligioq; cōiunxit, ac nodo plus-
quam Herculeo, paterna cari-
tas colligauit, huius meq; bene-
volentie munere qualicunque
segregare volui. Vnum igitur a-
moris vinculum, vestrū, paren-
tum vestrorum, meum: vnum
amoris extet monumentū ad
perpetuitatē, neq; à mea, neq; à
vestra

PRÆFATIO.

vestra professione alienū. Vos
enim iuris ciuilis estis studiosi,
cui & ipse in adolescentia ope-
rā dedi, à cuius studio ne nunc
quidem abhorreo. Nā sine ali-
qua iuris, & legū cognitione,
Ciceronis Orationes (quod
nos facimus) explicari satis cō-
modè nequeunt. Siquidem in
singulis causis loci aliqui iuris
latēt, qui sunt proculdubio ab
earum interprete eruendi & il-
lustrandi: aut interpretis nomē
& locus deferendus. Nam nec
Oratorē sine iuris scientia pro-
bat orator Cicero: nec Iuriscō
sultum sine facultate dicen-
di: altera sic alterius poscit o-
pem res, & coniurat amicē.
Necque

PRÆFATIO.

Neq; enim vos velim, optimi iuuenes, quosdā leguleos prorsus infantes, potius quā aut veteres illos Crassos, Scæuolas, Sulpitios: quāq; novos Alcianos, Budæos, Barones, Duarenos, disertos homines intueri, quorū elegantia atq; facundia ius ciuile illuminauit. Sint illi quantum volent acuti, sint prudentes, modò fateantur isto acumine, ista callida iuris interpretatione, totum penè ius ciuile obscuratū, & ad rixas, inanesq; & nunquam finiendas disceptationes esse traductum. Hi verò, quæ proficiuntur à legibus, & à iure ciuili, semper ad facilitatem æquitatemq; referre

PRÆFATIO.

ferre solent: neq; aut constitutere, aut producere litium actiones malint, quā controuersas tollere. Atq; hoc quidem pacto faciūt, quia facere & uolūt & possunt uolūt, quia uiri sunt boni: possunt, quia ijs artibus instructi siue respondendū de iure est, siue caussa est agenda, siue libri iuris sunt publicè explicandi, accedunt: quibus lux præstantissimæ scientiæ, non tenebræ afferuntur: Quāobrē uos hortor, adolescentes carissimi, ut si uobis dignitas uestra, si hominū salus cara est, ut animo rei magnitudinem cōplectamini: neq; ijs, aut præceptis, aut magistris, aut exercitationibus,

PRÆFATIO.

bus, quibus plerique utuntur,
sed alijs quibusdā vos id, quod
expetitis, consequi posse confi-
datis. Tuq; præsertim Ficharde,
qui patrem habes iurisperito-
rum eloquentissimum, & elo-
quentium iurisperitissimū, cu-
ius exemplum te imitari decet.

Valete ornatissimi iuvenes.

Basileæ, M. D. LXII.

Calend. Septemb.

INDEX SECUNDI VOLUMINIS.

<i>Pro lege Manilia ad populum, Oratio XIII.</i>	
pag.	4
<i>Pro A. Cluentio Habito, Oratio XIII.</i>	18
<i>De lege agraria contra P. Servilium Rullum</i>	
<i>Trib. pleb. ad populum, Oratio XV.</i>	61
<i>De lege agraria contra Rullum Trib. pleb. ad</i>	
<i>populum, Oratio XVI.</i>	66
<i>De lege agraria cōtra Rullum Trib. pleb. ad</i>	
<i>populum, Oratio XVII.</i>	87
<i>Pro C. Rabirio perduellionis reo ad Quirites,</i>	
<i>Oratio XVIII.</i>	90
<i>In L. Catilinam in senatu, Oratio XIX.</i>	97
<i>In L. Catilinā ad Quirites, Oratio XX.</i>	104
<i>In L. Catilinā ad Quirites, Oratio XXI.</i>	111
<i>In L. Catilinam in senatu, Oratio XXII.</i>	118
<i>Pro L. Muræna, Oratio XXIII.</i>	124
<i>Pro L. Flacco, Oratio XXIV.</i>	146
<i>Pro P. Sylla, Oratio XXV.</i>	169
<i>Pro A. Licinio Archia poeta, Oratio XXVI.</i>	
	187
<i>Ad Equites Rom. antequam iret in exilium,</i>	
<i>Oratio XXVII. quā tamen Ciceronis nō</i>	
<i>esse, manifestum est.</i>	194
<i>Ad Quir. post reditū suū, Oratio XXVIII.</i>	
	200
<i>Postreditum suum in senatu, Oratio XXIX.</i>	
	206

INDEX SECVNDI VOLVMINIS.

Pro domo sua ad Pontifices, Oratio XXX.

213

De aruspicum responso, in senatu, Oratio XXXI.

243

Pro Cn. Plancio, Oratio XXXII.

249

Pro L. Cornelio de Maestate. In C. Antonium, & L. Catilinam competitores.

Pro M. Scauro, fragmenta.

PRO LEGE MA-

NILIA, AD PO-
pulum.

ORATIO XIII.

Moratum Exordium.

VANQVAM mihi semper frequens conspectus vester multo iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatusissimus est iussus Quirites: tam hoc auditu laudis, qui semper optimo cuique maxime patuit, non mea me voluntas, sed mea vite rationes ab ineunte etate susceptae prohibuerunt. nam cum antea per etatem nondum huius auctoritatem loci contingere auderem: statueremque, nihil huc, nisi perfectum ingenio, elaboratum industria, afferri oportere: omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi. ita neque hic locus vacuus unquam ab ijs, qui vestram causam defenderent, et meus labor in privatorum periculis caste integreque versatus, ex vestro iudicio fructum est amplissimum consecutus. nam cum propter delationem comitorum ter praetor primus centurijs cunctis renunciatus sum, facile intellexi Quirites, et quid de me iudicaretis, et quid alij prescriberetis. nunc, cum et auctoritatis in me tantum sit, quantum vos honoribus mandandum esse voluistis: et ad agendum facultatis tantum, quantum homini vigilanti ex forensi usu prope quotidiana dicendi exercitatio potuit

ad

afferre:

Suasoria.
A personis.
Propositio.
A loco similiter cadente.

A sua persona.
Ratio.

Distributio.

Ab auditorum persona.
Expositio.

Grati animi significatio.

*al. honoris.

ORATIO

Are ipsa, siue causa, **A** Pompeij **fona.** **Attentio.** **Narratio brevis in qua** **furoris se-** **mina ponit.** **Diffolutum.** **Distributio** **expositione.**

afferre: certè, & si quid etiam dicendo consequi possū, ijs ostendam potissimum, qui ei quoque rei fructum suo iudicio tribuendum esse censuerūt. atque illud in primis mihi letandum iure video, quod in hac insolita mihi ex hoc loco ratione dicendi, causa talis oblata est, in qua oratio nemini deesse potest: dicendum est enim de Cn. Pompeij singulari eximiaque virtute: huius autem orationis difficilior est exitus, quam principium inuenire: itaque mihi non tam copia, quam modus in dicendo querendus est. Atque ut inde oratio mea proficiatur, unde hæc omnis causa ducitur: bellum graue & periculosum vestris vestigalibus, atque socijs à duobus potentissimis regibus infertur, Mithridate, & Tigrane: quorum alter relictus, alter lacepsitus, occasionem sibi ad occupandam Asiam oblatam esse arbitratur. equitibus Romanis honestissimis viris, afferuntur ex Asia quotidie literæ, quorum magnæ res aguntur, in vestris vestigalibus exercendis occupatæ: qui ad me, pro necessitudine, quæ mihi est cum illo ordine, causam Reipublicæ periculaque rerum suarū detulerunt: Bithyniæ, quæ nunc vestra provincia est, vicis exustos esse complures: regnum Ariobarzani, quod finitimum est vestris vestigalibus, totum esse in hostium potestate: Lucullum magnis rebus gestis ab eo bello discedere: huic qui succurrerit, non satis esse paratum ad tantum bellum administrandum: unum ab omnibus socijs, & ciuibus ad id bellum imperatorem deponci, atque expetere eundem hoc unum ab hostibus metui, præterea neminem. Causa quæ sit, videtis: nunc quid agendum sit considerate. Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo esse dicendum.

PRO LEGE MÂNILIA. 5

dicendum. genus est enim eiusmodi, quod maxime vestros animos excitare, atque inflammare debet: in quo agitur populi Romani gloria, quæ vobis à maioribus cum magna in rebus omnibus, tum summa in re militari tradita est: agitur salus sociorum atque amicorum, pro qua multa maiores vestri magna & graua bella gesserunt: aguntur certissima populi Romani vestigalia, & maxima, quibus amissis, & pacis ornamenta, & subsidia belli requireris: aguntur bona multorum ciuium, quibus est * & à vobis, & à moderatoribus reip. consulendū. & quomā semper appetētes gloriæ, præter ceteras gentes, atque auidi laudis, fuistis, delenda est vobis illa macula Mithridatico bello superiore suscepta, quæ penitus iam insedit, atque inueterauit in populi Rom. nomine, quod is, qui vna die tota Asia, tot in ciuitatibus, vno nuncio, atque vna literarum significatione ciues Rom. necandos, trucidandosque denotauit, non modò adhuc pœnam nullam suo dignam scelere suscepit, sed ab illo tempore annum iam tertium & vigesimum regnat, & ita regnat, ut se non Ponto, neque Cappadociæ latebris occultare velit, sed emergere è patrio regno, atque in vestris vestigalibus, hoc est in Asia luce versari. etenim adhuc ita vestri cum illo rege contenderunt imperatores, ut ab illo insignia victoriæ, non victoriam reportarent. triumphauit L. Sylla, triumphauit L. Murena de Mithridate, duo fortissimi viri, & summi imperatores: sed ita triumpharunt, ut ille pulsus, superatusque regnaret. verum tamen illis imperatoribus laus est tribuenda, quod egerunt: venia danda, quod reliquerunt: propterea quod ab eo bello Syllam in Italiam res publica Mure-

Confirmatio: de genere belli, ab utili & honesto.

* al. & ab imperatoribus vestris. De genere belli, primum argumentum.

ORATIO

A regis consensu nam Sylla reuocauit. Mithridates autem omne reliquum tempus non ad obliuionem veteris belli, sed ad comparationem noui contulit. qui posteaquam maximas edificasset ornassetq; classes, exercitusq; per magnos, quibuscunque ex gentibus potuisset, comparasset, Bosporanis finitimis suis bellum inferre simulasset: vsq; in Hispaniam legatos & literas misit ad eos duces, quibuscum tum bellum gerebamus: vt cum duobus in locis disiectissimis, maximeq; diuersis, vno consilio, ab vnis hostium copijs, bellum terra, mariq; gereretur, vos ancipiti cōtentione distracti de imperio dimicaretis. sed tamen alterius partis periculum Sertorianæ atq; Hispaniensis, quæ multo plus firmamenti ac roboris habebat, Cn. Pompeij diuino consilio, ac singulari virtute depulsum est: in altera parte ita res à L. Lucullo, summo viro est administrata, vt imita illa gestarum rerum magna atq; præclara non felicitati eius, sed virtuti, hæc autem extrema quæ nuper acciderunt, non culpæ, sed fortunæ tribuenda esse videantur, sed de Lucullo dicam alio loco, & ita dicam Quirites, vt neq; vera laus ei detracta oratione nostra, neq; falsa affecta esse videatur: Sed pro vestri imperij dignitate atque gloria, quoniam is est exorsus orationis meæ, videte, quem vobis animum suscipiendum putetis. maiores vestri sæpe, mercatoribus ac nauicatoribus iniuriosius tractatis, bella gesserunt: vos, tot ciuium R. millibus vno nuncio atq; vno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? legati quod erant appellati superbius, Corinthum patres vestri, totius Græciæ lumen, extinctum esse voluerunt: vos cum regem inultum esse patiemini, qui legatū populi R. consularem,

Breuis à proposito declinatio.

Circumscrip-
ta numero-
sæ, entymes-
mata.

Manum At-
tilium seu
Aquilum,

8.

Vincu-

PRO LEGE MANILIA. 6

vinculis ac verberibus, atq; omni supplicio excruciatū 4.
necauit illi libertatē ciuium R. imminutā nō tulerunt: 5
vos vitā ereptam negligetistis legationis verbo vio-
latum illi persecuti sunt: vos legatum populi Ro. omnino
supplicio interfectum, inultū relinquetis? videte, ne, vt
illis pulcherrimum fuit, tantam vobis imperij gloriam
relinquere, sic vobis turpissimū sit, illud, quod accepi-
stis, tueri & conseruare nō posse. Quid, quod salus so-
ciorum summū in periculum ac discrimen vocatur? re-
gno expulsus est Ariobarzanes rex, socius populi Ro.
atq; amicus: imminet duo reges toti Asiæ non solum
vobis inimicissimi: sed etiam vestris socijs atq; amicis:
ciuitates autē omnes cuncta Asia, atq; Græcia, vestrum
auxilium expectare propter periculi magnitudinē con-
guntur: imperatorem à vobis certum deposcere, cum
præsertim vos alium miseritis, neq; audent, neq; se id fa-
cere summo sine periculo posse arbitrantur: vident, et
sentiunt hoc idem, quod & vos, vnum virum esse, in
quo summa sint omnia, & eum propè esse, quo etiam
carent ægrius: cuius aduentu ipso atq; nomine, tametsi
ille ad maritimum bellum venerit, tamen impetus ho-
stium repressos esse intelligant, ac retardatos. hi vos,
quoniam liberè loqui non licet, tacitè rogāt, vt se quo-
que, sicut ceterarum prouinciarum socios, dignos exci-
sometis, quorum salutem tali viro commendetis: atque
hoc etiam magis quàm ceteros, quod eiusmodi in pro-
uinciam homines cum imperio mittimus, vt, etiam si ab
hoste defendant, tamen ipsorum aduentus in vrbes so-
ciorum non multum ab hostili expugnatione differant,
hunc audiebant antea, nunc præsentem vident, tan-
ta temperantia, tanta consuetudine, tanta humanita-

Argum. 6.
conclusio.

Secundum ar-
gumētum de
genere belli.

Amplif. à So-
ciorum de-
clatio.

Augeat com-
paratione.

da 3 te, vt

ORATIO

Ab utili.
Tertium de
gen. arg.

Expolitio.

Paria parib.
velata.

te, ut ij beatissimi esse videantur, apud quos ille diutissime commoratur. quare, si propter socios, nulla ipsi iniuria lacesiti, maiores vestri cum Antiocho, cum Philippo, cum Aetolis, cum Pœnis bella gesserunt: quanto vos studio conuenit, iniurijs prouocatos, sociorum salutē unā cum imperij uestri dignitate defendere, præsertim cum de vestris maximis vectigalib. agatur? nam ceterarum prouinciarum vectigalia Quirites tanta sunt, ut his ad ipsas prouincias tutandas vix contenti esse possimus. Asia verò tam opima est, & fertilis, ut & vberitate agrorum & varietate fructuum, & magnitudine passionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facillè omnibus terris antecellat. itaq; hæc vobis prouincia Quirites, si & belli vtilitatem, & pacis dignitatem sustinere vultis, non modò à calamitate, sed etiam à metu calamitatis est defendenda. nam ceteris in rebus, cum venit calamitas, tum detrimentum accipitur: at in vectigalibus non solum aduentus mali, sed etiam metus ipse offert calamitatem. nam cum hostium copiarum nō longè absunt, etiā si irruptio facta nulla sit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum nauigatio conquiescit. ita neq; ex portu, neq; ex decumis, neq; ex scriptura vectigal conseruari potest: quare sæpe totius anni fructus vno rumore periculi, atque vno belli terrore amittitur. quo tandem animo esse existimatis aut eos, qui vectigalia vobis pēsant, aut eos, qui exercent, atque exigunt: cum duo reges cum maximis copijs propè adsint? cum vna excursio equitatus per breui tempore totius anni vectigal auferre possit: cum publicani familias maximas, quas in syluis habent, quas in agris, quas in portibus, atque

custodijs,

PRO LEGE MANILIA. 7

custodijs, magno periculo se habere arbitrentur? putatis ne vos illis rebus frui posse, nisi eos, qui vobis fruētiosi sunt, conseruaueritis, non solum, ut antea dixi, calamitate, sed etiam calamitatis formidine liberatos? ac ne illud quidem vobis negligendum est, quod mihi ego extremum proposueram, cum essem de belli genere dicturus, quod ad multorum bona ciuium Romanorum pertinet, quorū vobis pro vestra sapientia, Quirites, habenda est ratio diligenter. nam & publicani, homines & honestissimi, & ornatissimi, suas rationes, & copias in illam prouinciam contulerunt: quorum ipsorum per se res, & fortunæ curæ vobis esse debent. etenim si vectigalia nervos esse reipub. semper duximus, cum certè ordinem, qui exercet illa, firmamentum ceterorum ordinum rectè esse dicimus. deinde ceteris ex ordinibus homines naui & industrij partim in Asia negotiantur, quibus vos absentibus consulere debetis: partim suas & suorum in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. erit igitur humanitatis vestræ, magnū corū ciuiū numerū calamitate prohibere: sapientiæ, videre, multorū ciuiū calamitatē à rep. seiunctā esse non posse. etenim illud primum parui refert, vos publicanis amissa vectigalia postea victoria recuperare. neq; enim iisdem redimēdi facultas erit, propter calamitatem: neque alijs voluntas, propter timorem. deinde, quod nos eadem Asia atque idem iste Mithridates initio belli Asiatici docuit, id certè calamitate docti memoria retinere debemus. nam tum, cum in Asia res magnas permulti amisserunt, scimus Romæ, solutione impedita, fidem concidisse. non enim possunt vna in ciuitate multi rem atque fortunas amitte-

A iusto.

Quartus locus de genere.

Ex causis.

Distributio.

A facultate.

Ex causis.

Conclusio
primæ partis
per enumerati-
onem.

De belli ma-
gnitudine,
pars 2.

Digressio ad
uitandam in-
quietam.

re, ut non plures secum in eandem calamitatem tra-
hant. à quo periculo prohibete rempublicam, & mihi
credite id, quod ipsi uidetis: hæc fides, atque hæc ratio
pecuniarum, quæ Romæ, quæ in foro versatur, impli-
cita est cum illis pecunijs Asiaticis, & coheret. ruere
illa non possunt, ut hæc non eodem labefactata motu
concidant, quare videte, num dubitandum vobis sit, om-
ni studio ad id bellum incumbere, in quo gloria no-
minis uestri, salus sociorum, vestigia maxima, fortu-
næ plurimorum ciuium cum rep. defenduntur. Quoni-
am de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca di-
cam. potest enim hoc dici: belligenus esse ita necessa-
rium ut sit gerendum, non esse ita magnum, ut sit perti-
mesendum. in quo maxime laborandum est, ne forte
à vobis, quæ diligentissime prouidenda sunt, contem-
pta esse videantur. Atqui ut omnes intelligant me L.
Lucullo tantum impertiri laudis, quantum forti viro,
& sapientissimo homini, & magno imperatori debeat-
ur: dico eius aduentu maximas Mithridatis copias, om-
nibus rebus ornatas atque instructas, esse deletas: ur-
bemq; Asiæ clarissimam, nobisq; amicissimam, Cyzice-
norum, obsessam ab ipso rege maxima multitudine, &
oppugnatam vehementissimè, L. Luculli virtute, assi-
duitate, consilio, summis obsidionis periculis libera-
tam: ab eodem imperatore classem magnam, & orna-
tam, quæ ducibus Sertorianis ad Italiam studio in-
flammato raperetur, superatam esse, aque depres-
sam: magnas hostium præterea copias multis prelijs
esse deletas. patefactumq; nostris legionibus esse Pon-
tum, qui ante populo Romano ex omni aditu clau-
sus esset: Sinopem atque Amisum, quibus in oppidis
erant

erant domicilia regis, omnibus rebus ornata atque
referta, ceterasq; vrbes Ponti, & Cappadociæ per-
multas vno aditu, atque aduentu esse captas: regem spo-
liatum regno patrio atque auito, ad alios se reges at-
que alias gentes supplicem contulisse: atque hæc om-
nia, salus populi Romani socijs atque integris vesti-
galibus esse gesta. Satis opinor hoc esse laudis atq; ita
reputo, ut hoc vos intelligatis, à nullo istorum, qui huic
obrectant legi atque causse, Lucium Lucullum simili-
ter ex hoc loco esse laudatum. Requireretur fortasse nunc,
quemadmodum, cum hæc ita sint, reliquum possit esse
magnum bellum. cognoscite Quirites: non enim sine
caussa queri videtur. Primum ex suo regno sic Mi-
thridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quod
dam profugisse dicitur: quam prædicant in fuga fra-
tris sui membra in ijs locis, quæ separens persequere-
tur, dissipauisse, ut eorum collectio dispersa, mororq;
patris celeritatem persequendi retardaret. sic Mithri-
dates fugiens, maximam vim auri atque argenti, pul-
cherrimarumq; rerum omnium, quas & à maioribus
acceperat, et ipse bello superiore ex tota Asia direptas
in suum regnum congefferat, in Ponto omnem reliquit.
hæc dum nostri colligunt omnia diligentius, rex ipse è
manibus effugit. ita illum in persequendi studio mor-
ror, hos lætitia tardauit. hunc in illo timore & fuga
Tigranes rex Armenius excepit, dissidentemq; rebus
suis confirmavit, & afflictum erexit, perditumque re-
creauit. cuius in regnum posteaquam Lu. Lucullus cum
exercitu venit, plus etiam gentes contra imperato-
rem nostrum concitate sunt: erat enim metus iniectus
ijs nationibus, quas nunquam populus Ro. neque lacef-

Prima oratio
magnitudinis
belli per simi-
litudinem.

Magnitudi-
nis belli à fa-
cultatibus,

ORATIO

et non id
est color.

Significatio.

Locus com-
munis.

Secunda ratio

Occupatio,
sive præteritio.

sendas bello, neque tentandas putauit: erat etiam alia
grauis atque vehemens opinio, quæ per animos genti-
um barbararum peruaserat, fani locupletissimi et reli-
giosissimi diripiendi causa in eas oras nostrum exerci-
tum esse adductum, ita nationes multæ atque magnæ no-
uo quodam terrore ac metu concitabantur. noster au-
tem exercitus, etsi urbem ex Tigranis regno ceperat,
et præliis usus erat secundis, tamen nimia longinqua-
te locorum ac desiderio suorum commouebatur. hic
iam plura non dicam. fuit enim illud extremum, ut ex
ijs locis à militibus nostris reditus magis maturus, quàm
processus longior quaereretur. Mithridates autem et
suam manum iam confirmarat, et eorum, qui se ex ei-
us regno collegerant, et magis aduenticijs prætorum
regum et nationum copijs iuuabatur. hoc iam ferè sic
fieri solere accepimus, ut regum afflictæ fortunæ facillè
multorum opes alliciant ad misericordiam, maximeque
eorum, qui aut reges sunt, aut viuunt in regno, quod
regale ijs nomen magnum et sanctum esse videatur:
itaque tantum victus efficere potuit, quantum incolumis
nunquam est ausus optare. nam cum se in regnum re-
cepisset suum, non fuit eo contentus, quod ei præter spem
acciderat, ut illam, posteaquam pulsus erat, terram vin-
quam attingeret, sed in exercitum vestrum clarum atque
victorem impetum fecit. finite hoc loco Quirites
(sicut poetæ solent, qui res Romanas scribunt) præte-
rire me vestram calamitatem: quæ tanta fuit, ut eam
ad aures Lucij Luculli non ex prælio nuncius, sed ex
sermone rumor afferret. hic in ipso illo malo, grauissi-
mæque belli offensione Lu. Lucullus, qui tamè aliqua ex
parte ijs incommodis mederi fortasse potuisset, vestro
iussu

PROLEGE MANILIA. 2

iussu coactus, quod imperij diuturnitati modum statu-
endum veteri exemplo putauistis, partem militum, qui
iam stipendijs confectis erant, dimisit, partem Glabroni
tradidit multa prætereo cōsultò, sed ea vos coniectura
perspicitis, quatum illud bellum futurum putetis, quod
cōiungant reges potētissimi, renouēt agitate nationes,
suscipiāt integræ gentes, nouus imperator vester acci-
piat vetere expulso exercitu. Satis mihi multa verba se-
cisse videor, quare hoc bellum esset genere ipso necessa-
rium, magnitudine periculosum, restat, ut de imperato-
re ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præficiendo
dicendum esse videatur. vtinam Quirites, virorum fortium
atque innocentium copiam tantam haberetis, ut hæc vo-
bis deliberatio difficilis esset, quemnam potissimum tantis
rebus, ac tanto bello præficiendum putaretis. nunc verò,
cum sit vnus Cn. Pompeius, qui non modò eorum homi-
num, qui nunc sunt, gloriam, sed etiā antiquitatis me-
moriā virtute superarit: quæ res est, quæ cuiusquam
animum in hac causa dubium facere possit: ego enim sic
existimo, in summo imperatore quatuor has res inesse
oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctori-
tatem, felicitatem. quis igitur hoc homine scientior vn-
quam aut fuit, aut esse debuit: qui è ludo atque pueritiæ
disciplina, bello maximo, atque acerrimis hostibus, ad
patris exercitum, atque in militiæ disciplinam profectus
est: quæ extrema pueritia miles fuit summi imperatoris,
ineunte adolescētia maximi ipse exercitus imperator:
qui sæpius cum hoste confligit, quàm quisquā cum ini-
mico concertauit: plura bella gessit, quàm ceteri lege-
runt: plures prouincias cōfecit, quàm alij concupiue-
runt: cuius adolescētia ad scientiā rei familiaris nō alie

Epilogus cum
præteritione

Tertia pars,
de imperato-
re deligendo.

Optatio, à
necessitate.

Imperatorē,
quatuor res
perficientes.

Militaris
scientia.

Similitudo
nis præ-

ORATIO

desinens, cum hyperbole. nis præceptis, sed suis imperijs: nō offensionibus belli, sed victorijs: non stipendijs, sed triumphis est traducta. quod deniq; genus belli esse potest, in quo illum nō exercuerit fortuna reip? Ciuile, Africanum, Transalpinum, Hispaniense, mistum ex ciuitatibus atq; ex bellicosissimis nationibus, seruale, nauale, varia & diuersa genera, & bellorum, & hostium non solum gesta ab hoc vno, sed etiam confecta, nullā rem esse declarant in vsu militari positam, quæ huius viri sciētiam fugere possit. **Virtus.** Iam verò virtuti Cn. Pompeij quæ potest par oratio inueniri? quid est, quod quisquam aut dignum illo, aut vobis nouū, aut cuiquam inauditum possit asserere? non enim illæ sunt solæ virtutes imperatorie, quæ vulgò existimantur, labor in negotijs, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consiliū in prouidendo: quæ tanta sunt in hoc vno, quanta in omnibus reliquis imperatoribus, quos aut vidimus, aut audiuius, non fuerunt. testis est Italia, quam ille victor L. Sylla huius virtute, & consilio cōfessus est liberatā. testis est Sicilia, quam multis vndiq; cinctam periculis, nō terrore belli, sed celeritate consilij explicauit. testis est Africa, quæ magnis oppressa hostium copijs, eorum ipsorum sanguine redundauit. testis est Gallia, per quā legionibus nostris in Hispaniam iter, Gallorum interuentione, patefactum est. testis est Hispania, quæ sæpius plurimos hostes ab hoc superatos prostratosq; conspexit. testis est iterum, et sæpius Italia, quæ cum seruili bello tetro periculosoq; premeretur, ab hoc auxilium absente expetiuit: quodd bellū expectatione Pōpeij attenuatū atq; imminutū est, aduentu sublātū ac sepultū. **Translatio.** testes verò iam omnes oræ, atq; omnes extere gentes, ac nationes

PRO LEGE MANILIA. 16

nationes, deniq; maria omnia tum vniuersa, si in singulis oris omnes sinus atq; portus. quis enim toto mari A periculis. locus per hos annos aut tam firmū habuit præsidium, ut tutus esset: aut tam fuit abditus, ut lateret? quis nauis Paria paris bus relata. gavit, qui non se aut mortis, aut seruitutis periculo cōmitteret? cum aut hyeme, aut referto prædonum mari nauigaretur. hoc tantum bellum, tam turpe, tam vetus, tam latè diuisum atq; dispersum quis vnquā arbitraretur, aut ab omnibus imperatorib. vno anno, aut omnibus annis ab vno imperatore confici possit? quam prouinciam tenuistis à prædonibus liberam per hosce annos? quod vectigal vobis tutum fuit? quem sociū defendistis? cui præsidio clasibus vestris fuistis? quā multas existimatis insulas esse desertas? quā multas aut metu relictas, aut à prædonibus captas urbes esse sociorum? Iteratio. sed quid ego longinqua cōmemoror fuit hoc quoddam, fuit proprium populi R. longè à domo bellare, & propugnaculis imperij sociorum fortunas, nō sua tecta defendere. socijs vestris ego mare clausum per hosce annos dicam fuisse: cum exercitus nostri Brundusio nunquā nisi summa hyeme trāsmiserint? quid, ad nos cum ab exteris nationibus venirent captos querar, cum legati populi R. redempti sint? mercatoribus tutum mare nō fuisse dicam? cum duodecim secures in prædonū potestate peruenerint? quid aut Colophonē, aut Samū, nobilissimas vrbes, innumerabilesq; alias captas esse cōmemorē: cum vestros portus, atq; eos portus, quib. Condupplicatio, siue iteratio. vitam, & spiritū ducitis, in prædonū fuisse potestatem sciat? an verò ignoratis portū Caietæ celeberrimum, atq; plenissimum nauū, inspectante prætorē à prædonibus esse direptum? ex Miseno autem, eius ipsius liberos,

ORATIO

Præteritio. **ros, qui cum prædonibus antea ibi bellū gesserat, à prædonibus esse sublato: nam quid ego Hostiense incommodum, atq; illam labem, atq; ignominia recip. querar, cum, prope inspectantibus vobis, classis ea, cui consul populi R. præpositus esset, à prædonib. capta, atq; oppressa est: Pro dii immortales, tantamne vnius hominis incredibilis ac diuina virtus, tam breui tempore, lucem afferre reip. potuit, vt vos, qui modò ante ostium Tiberinū classē hostiū videbatis, nunc nullā intra ocea-
 ni ostium prædonum nauem esse audiat: atq; hæc quæ celeritate gesta sint, quanquā videtis, tamē a me in dicēdo prætereunda non sunt. quis enim vnquā aut ob-
 eundi negotij, aut consequendi quæstus studio, tam breui tēpore, tot loca adire, tantos eiusus cōficere potuit, quā celeriter Cn. Pompeio duce belli impetus nauiga-
 uit? qui Siciliam adiit, Africam explorauit, inde Sardinia cum classe venit, nondum tēp. stiuo ad nauigandum mari: atque hæc tria frumentaria subsidia reip. firmis-
 mus præsidij, clāsisib; q; munivit. inde se cū in Italiam recepisset, duabus Hispanijs, et Gallia cisalpina præsi-
 dijs, ac nauibus confirmata, missus item in oram Illyrici maris, et in Achaia, omnemq; Græciam nauibus, Ita-
 liæ duo maria maximis clāsisibus, firmisimisque: præsi-
 diis adornauit: ipse autem, vt à Brundisio profectus est, vnde quinquagesimo die totā ad imperium populi R. Ciliciam adiunxit: omnes, qui vbique prædones fue-
 runt, partim capti, interfectiq; sunt, partim vnius hu-
 ius imperio ac potestati se dederūt. idē Cretenſibus, cum ad eum vsq; in Pamphylia legatos deprecatoresq; misissent, spē deditōis non ademit, obsidesq; impera-
 uit, ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longē lateq; disper-**

Mirabile per exclamationem.

A celeritate.

Attende cele-ritatem orationis.

Epitologus.

PRO LEGE MANILIA.

dispersum, quo bello omnes gentes, ac nationes preme-
 bantur, C. Pompeius extrema hyeme apparuit, incūte
 nere suscepit, media æstate confecit. Est hæc diuina atq; **Diuina,**
 incredibilis virtus imperatoris. qd ceteræ, quas paulo
 antē cōmemorare coeperam, quantæ atq; quā multæ
 sunt? nō enim solum bellandi virtus in summo atq; per
 fecto imperatore querēda est, sed multæ sunt artes exi
 miæ, huius administræ comitesq; virtutis. Ac primum, **Distributio**
 quanta innocentia debent esse imperatores? quanta de-
 inde omnibus in rebus tēperantia? quanta fidei? quanta
 facilitate? quāto ingenio? quanta humanitate? quæ bre-
 uiter, quanta sint in Cn. Pompeio cōsideremus: summa
 enim omnia sunt Quirites, sed ea magis ex aliorum cō-
 tentione, quā ipsa per se, cognosci atq; intelligi pos-
 sunt. Quem enim possumus imperatorem aliquo in nu-
 mero putare, cuius in exercitu veneat centuriatus atq;
 venerint? quid hunc hominē magnum, aut amplum de
 rep. cogitare, qui pecuniam ex ærario depromptam ad
 bellum administrandum, aut propter cupiditatem pro-
 uincia magistratibus diuiserit, aut propter auaritiam
 Romæ in quæstu reliquerit? uestra admurmuratio facit
 Quirites, vt agnoscere uideamini, qui hæc fecerint. ego
 autem neminē nomino. quare irasci mihi nemo poterit,
 nisi qui antē de se voluerit confiteri. itaq; propter hæc
 auaritiam imperatorum quantās calamitates quocunq;
 nentum sit, nostri exercitus ferant, quis ignorat? itine-
 ra, quæ per hosce annos in Italia per agros atque oppi-
 da ciuium R. nostri imperatores fecerūt, recordamini:
 tum facilius statuetis, quid apud exteras nationes fieri
 existimetis, vtrum plures arbitramini per hosce annos
 militum uestrorū armis hostiū vrbes, an hybernis so-
 ciorum

Diuina,

Distributio cū repetitio-
ne,

1.
Tacita Pom-
pei cum alio
tum impera-
torum cons-
tentio,

ORATIO

Compar. ciorū ciuitates esse deletas? neq; enim potest exercitum is continere imperator, qui se ipsum non continet, neq; seuerus esse in iudicādo, qui alios in se seueros esse iudices non vult. hic miramur hunc hominem tantum excellere ceteris, cuius legiones sic in Asiam peruenerūt, ut non modò manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur? iam uerò quemadmodū milites hybernent, quotidie sermones ac literæ perferuntur: non modò, ut sumptum faciat in militē, nemini vis affertur, sed ne cupienti quidem cuiquam permittitur: hyemis enim, non auaritiæ per fugium maiores nostri in sociorum atq; amicorum tectis esse voluerūt.

2. Age verò ceteris in rebus quali sit temperantia considerate. Vnde illam tantam celeritatem, et tam incredibilem cursum inuentum putatis? non enim illum eximia vis remigum, aut ars inaudita quædam gubernādi, aut uenti aliqui noui tam celeriter in ultimas terras pertulerunt: sed hæc res, quæ ceteros remorari solent, nō retardarunt: nō auaritia ab instituto cursu ad prædā aliquam reuocauit, non libido ad voluptatem, nō amœnitās ad delectationem, non nobilitas vrbis ad cognitionem, nō deniq; labor ipse ad quietem: postremo signa, et tabulas, ceteraq; ornamenta Græcorum oppidorū, quæ ceteri tollēda esse arbitrantur, ea sibi ille ne uisenda quidem existimauit. itaq; omnes quidem nunc in his locis C. Pompeiū sicut aliquem non ex hac vrbe missum, sed de cœlo delapsū inuētur: nunc deniq; incipiūt credere, fuisse homines Romanos hac quondā abstinentia, quod iam nationibus exteris incredibile, ac falso memoriæ proditiū videbatur. nūc imperij nostri splendore illis gētib; lucet. nunc intelligunt, non sine causa

maio-

PRO LEGE MANILIA. 12

maiores suos tum, cum hac temperantia magistratus habebamus, seruire populo Ro. quā imperare alijs maluisse. iam verò ita faciles aditus ad eum priuatorū ita libera querimonie de aliorum iniurijs esse dicuntur, ut is, qui dignitate principibus excellit, facilitate par inferioris esse videatur. iam quantum consilio, quantum dignitate et copia valeat, in quo ipso inest quædam dignitas imperatoria, vos Quirites hoc ipso in loco sepe cognoscitis. fidem verò eius inter socios quātam existimari putatis, quam hostes omnium gentium sanctissimam esse iudicant? humanitate iam tanta est, ut difficile dictū sit, utrum hostes magis virtutem eius pugnantibus timuerint, an mansuetudinē victi dilexerint: et quisquam dubitauit, quin huic tantum bellum hoc transmittendum sit, qui ad omnia vestræ memoriæ bella conficienda diuino quodā cōsilio natus esse videatur? et quoniam auctoritas multū in bellis quoq; administrandis atque imperio militari valet: certè nemini dubium est, quin ea in re idem ille imperator plurimū possit. vehementer autem pertinere ad bella administranda, quid hostes, quid socij de imperatoribus vestris existiment, quis ignorat, cū sciamus homines, in tātis rebus, ut aut contemnant, aut metuāt, aut oderint, aut amēt, opinione nō minus famæ, quā aliqua certa ratione commoueri: quod igitur nomen vnquam in orbe terrarū clarius fuit? cuius res gestæ pares? de quo homine uos, id quod maximè facit auctoritatem, tanta et tam præclara iudicia fecistis? an verò ullam usquā esse oram tam desertam putatis, quò nō illius diei fama peruasisset, cum uniuersus populus Ro. referto foro, repletisq; omnibus templis, ex quibus hic locus conspici potest, vnū sibi ad cō-

b b mune

Temperanti-
am Pompeij
ex signis os-
tendit.

Coniunctio
ex remotio-
ne causarum

Mirabile.

Circūitio.

3
A facilitate
Pompeij.

4
A prudentia,
et eloquētia.

5
A fide Pom-
peij.

6
Ab humani-
tate.

Diuinum.
Auctoritas
imperatoris.

A fama rerū
gestarum.

A iudicio po-
puli Ro.

ORATIO

Ab exēplis. mune omnium gentium bellum Cn. Pompeium impera-
 rum exemplis confirmem, quantū huius auctoritas ua-
 leat in bello, ab eodem Cn. Pōpeio omniū rerū egregia
 rum exempla sumantur, qui quo die à uobis maritimo
 bello prepositus est imperator, tāta repente vilitas an-
 nonæ ex summa inopia & caritate rei frumentariæ cō-
 secuta est, vnus spe & nomine, quantā vix ex summa
 vbertate agrorum diuturna pax efficere potuisset. Iam
 uerò accepta in Ponto calamitate ex eo prælio, de quo
 vos paulo antè inuitus admonui, cum socij perituiuis-
 sent, hostium opes animiq; creuissent, cum satis firmis
 præsidij prouincia non haberet, amissetis Asiā Qui-
 rites, nisi ipsum id temporis diuinitus Cn. Pompeiū ad
 eas regiones fortuna populi Ro. attulisset. huius aduen-
 tus Mithridatem insolita inflammatum victoria conti-
 nuuit, et Tigranē magnis copijs minitantē Asiæ retarda-
 uit. & quisquā dubitabit quid uirtute profecturus sit,
 qui tantū auctoritate profecerit: aut quā facile imperio
 atq; exercitu socios, & vectigalia cōseruaturus sit,
 qui ipso nomine ac rumore defenderit? Agē uerò, illa
 res quantam declarat eiusdem hominis apud hostes po-
 puli R. auctoritatē, quod ex locis tam longinquis, tam
 quæ diuersis, tam breui tēpore oēs vnā huic se dedide-
 runt: quod Cretensum legati, cū in eorū insulā noster
 imperator, exercitusq; esset, ad Cn. Pompeiū in ultimas
 propè terras uenerunt, eiq; se oēs Cretensum ciuitates
 dedere uelle dixerūt: quid idem ipse Mithridates, non-
 ne ad eundē Cn. Pompeium legatum usq; in Hispaniam
 misit? eumq; Pōpeius legatū semper iudicauit: ij, quib.
 semper erat molestum ad eum potissimum esse missum
 speculā-

Diuinum.

Acclamatio
per compar-
ationem.

Ab exēplis.

PRO LEGEMANILIA.

speculatorem, quā legatum iudicare maluerunt. Po-
 testis igitur iam cōstituere Quirites hanc auctoritatem
 multis postea rebus gestis, magnisq; vestris iudicijs am-
 plicatā, quantū apud illos reges, quantum apud exte-
 ras nationes ualituram esse existimetis. Reliquum est,
 ut de felicitate, quā præstare de se ipso nemo potest me-
 minisse & commemorare de altero possumus, sicut æ-
 quū est homini de potestate deorū, timidē & pauca di-
 camus. Ego enim sic existimo, Maximo, Marcello, Scipio-
 ni, Mario, & ceteris magnis imperatoribus, nō so-
 lū propter uirtutē, sed etiā propter fortunā, sepius im-
 peria madata, atq; exercitus esse cōmissos: fuit. n. pro-
 fectō quibusdā summis uiris quædā ad amplitudinem,
 & gloriā, et ad res magnas bene gerēdas diuinitus ad-
 iuncta fortuna. de huius autē hominis felicitate, quo de
 nunc agimus, hac utar moderationē dicendi: nō ut in il-
 lius potestate fortunam positam esse dicam, sed ut præ-
 terita meminisse, reliqua sperare videamur: ne aut in-
 uisa dijs immortalibus oratio nostra, aut ingrata esse
 videatur, itaq; non sum prædicaturus Quirites, quātas
 ille res domi, militiaq; terra mariq; quātaq; felicitate
 gesserit, ut eius semper voluntatibus nō modō ciues as-
 senserint, socij obtēperauerint, hostes obederint, sed etiā
 venti tēpestatesq; obsecundauerint. hoc breuissimē dicā,
 neminem vnquam tam impudētē fuisse, qui à dijs im-
 mortalib. tot. & tātas res tacitus auderet optare, quot
 & quantas dij immortales ad Cn. Pompeiū detulerunt.
 quod ut illi proprium, ac perpetuum sit Quirites, cum
 cōmunis salutis atq; imperij, tum ipsius hominis caus-
 sa, sicuti facitis, uelle, & optare debetis. quare cum &
 bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit: ita ma-

De Pompei
felicitate.

Ab exēplis.

Felicitas sua
fortuna est à
Deo.

Præteritis.

Admirabile.

Confirmatio
nis conclusio
per enumer-
ationem.

Expositio
ex minore.

Refutatio.

17.

gnum, vt accuratissime sit administrandum: & cum ei imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima auctoritas, egregia fortuna: dubitabitis Quirites, quin hoc tantum boni, quod à dijs immortalibus oblatum & datum est, in reimp. conseruandam, atq; amplificandam conferatis? quòd si Romæ Cn. Pompeius priuatus esset hoc tempore, tamen ad tantum bellum is erat deligendus atq; mittendus. nunc cum ad ceteras summas utilitates hæc quoque opportunitas adiungatur, vt in ijs ipsis locis adsit, vt habeat exercitum, vt ab ijs, qui habent, accipere statim possit, quid expectamus? aut cur non, ductibus dijs immortalibus, eidem, cui cetera summa cū salute reip. commissa sunt, hoc quoque bellum regium committimus? At enim vir clarissimus reip. & vestris beneficijs amplissimis affectus, Q. Catulus, itemque summis ornamentis honoris, fortune, virtutis, ingenij præditus Q. Hortensius, ab hac ratione dissentit: quorum ego auctoritatem apud vos multis locis plurimum valuisse & valere oportere confiteor: sed in hac causa, tametsi cognoscitis auctoritates contrarias fortissimorum virorum & clarissimorum, tamen omisis auctoritatibus, ipsa re & ratione exquirere possumus veritatem, atque hoc facilius, quòd ea omnia, quæ adhuc à me dicta sunt, iidem isti vera esse cōcedunt: & necessarium bellum esse, et magnum, et in vno Cn. Pōpeio summa esse omnia. quid igitur ait Hortensius? si vni omnia tribuenda sunt, vnum dignissimum esse Pōpeium: sed ad vnum tamē omnia deferri non oportere. obsoleuit tā ista oratio, re multo magis, quā uerbis refutata, nam tu idem Q. Hortensi multa pro tua summa copia ac singulari facultate dicēdi, & in senatu

natu contra virum fortem A. Gabinium grauius ornatque dixisti, cum is de vno imperatore contra prædones constituendo legem promulgasset: & ex hoc ipso loco permulta idem contra legem verba fecisti. quid tum, per deos immortales, si plus apud populum Ro. auctoritas tua, quam ipsius populi R. salus & vera causa valuisse, hodie hanc gloriam atque hoc vrbs terræ imperium teneremus? an tibi tū imperium esse hoc videbatur, cum populi R. legati, prætores, quæstoresque capiebantur? cum ex omnibus prouincijs commeatu & priuato & publico prohibebamur? cum ita clausa erāt nobis omnia maria, vt neque priuatā rem maritimā, neque publicā iam obire possemus? quæ ciuitas antea vnquā fuit, non dico Atheniensium, quæ satis latē quondā mare tenuisse dicitur: non Carthaginensium, qui permultum classe maritimisque rebus valuerunt: non Rhodiorum, quorum usque ad nostram memoriam disciplina naualis & gloria remansit: quæ ciuitas antea vnquam tam tenuis, quæ tam parua insula fuit, quæ non portus suos, & agros, & aliquam partem regionis atque oræ maritimæ per se ipsa defendere? At hercle aliquot annos cōtinuos ante legem Gabiniam, ille populus R. cuius usque ad nostram memoriam nomen inuictum in naualibus pugnis permanserat, magna ac multo maxima parte non modò utilitatis, sed dignitatis atque imperij caruit. nos quorum maiores Antiochum regem classe, Persenque superarunt, omnibus naualibus pugnis Carthaginenses, homines in maritimis rebus exercitatissimos paratissimosque vicerunt: ij nullo in loco iam prædonibus pares esse poteramus. nos quoque, qui antea non modò Italiam tuam habebamus, sed omnes socios in vltimis oris aucto

Ex confes
quentibus.

Interrogatio
cum repeti-
tione.

Expositio
per contenz-
tionem.

A turpi.

ORATIO

vitate nostri imperij saluos prestare poteramus, tum
 cū inſula Delos tam procul à nobis in Aegæo mari po-
 ſita, quò omnes vndiq; cū mercibus atq; oneribus com-
 meabant, refertà diuitijs, parua, ſine muro nihil time-
 bat: ijdē non modò prouincijs, atq; oris Italiae mariti-
 mis, ac portub. noſtris, ſed etiā Appia tan vica careba-
 mus. & his tēporib. nō pudebat magiſtratus populi R.
 in hūc ipſum locū aſcēdere; cū cū vobis maiores veſtri
 exuijs nauticis, & claſſium ſpolijs ornatum reliquiſ-
 ſent. Bono te animo tū Q. Hortenſi populus R. et cete-
 ros, qui erant in eadē ſententia, dicere exiſtimauit eā,
 quæ ſentiebatis: ſed tamen in ſalute communi idē po-
 pulus R. dolori ſuo maluit, quā auctoritatē veſtræ ob-
 tēperare. itaq; vna lex, vnus vir, vnus annus non modò
 nos illa miſeria ac turpitudine liberauit, ſed etiam eſſe-
 cit, vt aliquando videremur omnib. gentibus ac natio-
 nib. terra mariq; imperare. quo mihi etiam indignius
 videtur obſtrectatum eſſe adhuc, Gabiniò dicam, an nē
 Pompeio, an vtriq; id quod eſt verius, ne legaretur A.
 Gabinius Cn. Pompeio expetenti ac poſtulantī? vtrum
 ille qui poſtulat legatum ad tantum bellum quem velit,
 idoneus non eſt, qui impetret, cum ceteri ad expilādos
 ſocios, diripiendasq; prouincias, quos voluerūt, lega-
 tos eduxerint: an ipſe, cuius lege ſalus ac dignitas po-
 pulo R. atque omnibus gentibus conſtituta eſt, expers
 eſſe debet gloriæ eius imperatoris, atq; eius exercitus,
 qui cōſilio ipſius atq; periculo eſt cōſtitutus? an C. Fal-
 cidius, Q. Metellus, Q. Cælius Latiniēſis, C. Lētulus,
 quos oēs honoris cauſſa nomino, cum tribuni pl. fuiſ-
 ſent, anno proximo legati eſſe potuerūt: in hoc vno Ga-
 binio ſunt tā diligētes: q̄ in hoc bello, quod lege Gabi-

Forum Res
 maximam Lat.
 nam, et vetus
 dictum.

Articulus.
 Ex cauſis.

Ab enumera-
 tione, ſuere-
 monione.

A ſimili ex-
 emplq.

magis.

PRO LEGE MANILIA.

13

ma geritur, in hoc imperatore atq; exercitu, quē per ſe
 ipſe cōſtituit: etiam præcipuo iure eſſe deberet, de quo
 legando ſpero cōſules ad ſenatum relatuſ. qui ſi dubi-
 tabunt, aut grauabuntur, ego me profiteor relaturum:
 neq; me impedit cuiuſquam Quirites inimicū edictū,
 quo minus fretus vobis veſtrū ius, beneficiumq; deſen-
 dam, neq; præter interceſſionē quicquā audiā: de qua,
 viſ arbitror, iſti ipſi, qui minatur, etiā atq; etiā qui id li-
 ceat, cōſiderabunt. mea quidem ſententia Quirites, vnus
 A. Gabinius belli maritimi rerumq; geſtarū auctor, co-
 mes Cn. Pōpeio adſcribitur, propterea, quòd alter vni
 id bellū ſuſcipiendū veſtris ſuffragijs detulit, alter dela-
 tū ſuſceptumq; cōfecit. Reliquū eſt vt de Q. Catuli au-
 thoritate, & ſententia dicendum eſſe videatur. qui cū ex
 vobis quæreret, ſi in vno Cn. Pompeio omnia ponere-
 tis, ſi quid eo factum eſſet, in quo ſpem eſſetis habituri:
 cepit magnum ſuæ virtutis fructū ac dignitatis, cum o-
 mnes propē vna voce, in eo ipſo vos ſpē habituros eſſe
 dixiſtis. etenim talis eſt vir, vt nulla res tanta ſit, ac tā
 difficilis, quam ille nō & cōſilio regere, & integritate
 tueri, & virtute conſicere poſſit. ſed in hoc ipſo ab eo
 vehementiſſimē diſſentio, quòd quo minus certa eſt ho-
 mini ac minus diuturna vita, hoc magis reſp. dum per
 deos immortales licet, frui debet ſummi hominis vita
 atq; virtute. at enim nihil noui fiat contra exempla atq;
 inſtituta maiorum. non dico hoc loco, maiores noſtros
 ſemper in pace conſuetudini, in bello vtilitati paruiſſe.
 ſemper ad nouos caſus temporū, nouorū conſiliorū ra-
 tiones accommodaſſe: non dicam, duo bella maxima, Pu-
 nicum & Hiſpanicē, ab vno imperatore eſſe cōfecta
 duas vrbes potētiſſimas, quæ huic imperio maxime mi-

Promiſſio.

Epilogus.

Catulū ſpō.
 R. iudicio re-
 ſellit.

Distributio.

Antitropho.

Occupatio.
 Diſſimula-
 tio, ſive præ-
 teritis.

bb 4

nabān-

O R A T I O

nabatur, Carthaginem atq; Numantiam, ab eodem Sci-
 pione esse deletas: nō cōmemorabo, nuper ita vobis pa-
 tribusq; uestris esse visum, vt in vno C. Mario spes im-
 perij poneretur, vt idem cum Iugurtha, idem cum Cim-
 bris, idē cū Theutonīs bellum administraret, in ipso C.
 Pompeio, in quo noui constitui nihil vult Q. Catulus,
 quā multa sint noua, summaq; Catuli voluntate cōsti-
 tuta, recordamini. quid tam nouum, quā adolescentu-
 lum priuatum, exercitiū difficili reip. tēpore conficere?
 confecit: huic praeesse praeuit: rē optimē ductu suo ge-
 rere cōgessit. quid tam praeeter consuetudinē, quā homi-
 ni peradolescētī, cuius a senatorio gradu etas lōgē ab-
 esset. imperiū atq; exercitum dari? Siciliā permitti atq;
 Africā bellumq; in ea administrandū: fuit in his pro-
 uincijs singulari innocentia, grauitate, virtute: bellum
 in Africa maximū confecit, victorem exercitum depor-
 tauit. quid uerō tam inauditum, quā equitem Ro. tri-
 umphare? at eam quoq; rem populus R. nō modō uidit
 sed etiam studio omni visendā putauit. quid tam inusi-
 tatum, quā vt, cum duo cōsules clarissimi fortissimiq;
 essent, eques R. ad bellū maximū, formidolosissimumq;
 pro consule mitteretur? missus est. quo quidem tem-
 pore, cum esset non nemo in senatu, qui diceret, non opor-
 tere mitti hominem pro priuatum consule: Lucius
 Philippus dixisse dicitur, non se illum sua sententia pro
 consule, sed pro consulibus mittere. tanta in eo reipub-
 licae bene gerendae spes constituebatur, vt duorum cō-
 sulum munus vnius adolescētis uirtuti committeretur.
 quid tam singulare, quā vt ex Senat. Conf. legibus so-
 lutus, consul antē fieret, quā vllum alium magistra-
 tum per leges capere licuisset? quid tam incredibile,
 quā

Ab exēplis
 per subiectio-
 nem. 1.
 Nouitate
 suauita. 2.

Ab auctorita-
 te.

P R O L E G E M A N I L I A. 14

quā vt iterum eques Ro. ex S. C. triumpharet? quae in
 omnibus hominibus noua, post hominum memoriā cō-
 stituta sunt, ea tā multa nō sunt, quā hēc, quae in hoc
 vno homine vidimus. atq; hēc tot exēpla, tanta ac tam
 noua, profecta sunt in eundem hominem a Q. Catulo,
 atq; a ceterorum eiusdem dignitatis amplissimorum ho-
 minum auctoritate. quare videant, ne sit periniquū, et
 non ferendum, illorum auctoritatem de Cn. Pompeij di-
 gnitate a vobis cōprobatā semper esse, vestrū ab illis
 de eodem homine iudicium, populiq; R. auctoritatē im-
 probari: praesertim cum iam suo iure populus R. in hoc
 homine suam auctoritatē vel contra omnes, qui dissen-
 tiunt, possit defendere: propterea quod istis reclamanti-
 bus vos vnū illū ex omnibus delegistis, quē bello pre-
 donum praeponeretis. hoc si vos temerē fecistis, et reip.
 parū cōsuluistis: rectē isti studia vestra suis cōsilijs rege-
 re conantur. sin autē vos plus tū in rep. vidistis, vos his
 repugnātib; per vosmetipsos dignitatē huic imperio
 saluē orbi terrarum attulistis: aliquando isti principes
 et sibi, et ceteris populi R. vniuersi auctoritati paren-
 dum esse fateantur. Atq; in hoc bello Asiatico et regio
 non solum militaris illa virtus: quae est in Cn. Pompeio
 singularis, sed aliae quoq; virtutes animi multae, et ma-
 gnae requiruntur. difficile est in Asia, Cilicia, Lycia, Sy-
 ria, regnisq; exterarum nationum ita versari vestrū
 imperatorem, vt nihil aliud, quā de hoste ac de laude
 cogitet: deinde etiam, si qui sunt pudore ac temperan-
 tia moderatiores, tamen eos esse tales propter multitu-
 dinem cupidorum hominum nemo arbitratur. diffi-
 cile est dictu Quirites, quanto in odio simus apud exte-
 ras nationes, propter eorum, quos ad eas hoc anno cum
 bb s imperio

A Catuli au-
 thoritate, &
 iudicato.
 A po. Rom.
 auctoritate.

Occupatio
 ad uirtutes
 Pompeij con-
 tentione ex-
 aggerandas
 & expolitas.

ORATIO

Expositio. imperio misimus, iniurias ac libidines. quod enim sanū putatis in illis terris nostris magistratibus religiosum, quam ciuitatem sanctam, quam domū satis clausam, ac munitam fuisse? vrbes iam locupletes ac copiosae requiruntur, quibus caussa belli propter diripiendi cupiditatem inferatur. Libenter haec coram Qu. Catulo et Qu.

Disputatio. Hortensio disputarem, summis et clarissimis uiris. no- uerunt enim sociorum vulnera: vident eorum calamita- tes, querimonias audiunt. pro socijs vos contra hostes

a. exercitum mittere putatis, an hostium simulatione con- tra socios atq; amicos? quae ciuitas est in Asia, quae non modò vnus imperatoris, aut legati, sed vnus tribunū militis animos ac spiritus capere possit? quare etiā si quē habetis, q̄ collatis signis exercitus regios superare

Articulus. posse videatur, tamē nisi, erit idem, qui se à pecunijs so- ciorum, qui ab eorū coniugibus ac liberis, qui ab auro, gazaq; regia manus, oculos, animā cohibere possit, nō

3 erit idoneus, qui ad bellum Asiaticum, regiumq; mit- tur, ecquā putatis ciuitatē pacatam fuisse, quae locuples sit? ecquā esse locupletem, quae istis pacata esse uide- tur? ora maritima Quirites, Cn. Pompeium non solū propter rei militaris gloriā, sed etiā propter animi cō- tinentiam requisitū, videbat enim populum R. non lo- cupletari quotannis pecunia publica, praeter paucos, neq; eos quicquā aliud assequi classiū nomine, nisi vt, detrimentis accipiendis, maiore affici turpitudine uide- remur. nūc qua cupiditate homines in prouincias, qui

Reuocatio. bus iacturis, quibus cōditionibus profiscantur, igno- rāt videlicet isti, qui ad vnū deferēda esse omnia nō ar- bitrātur. quasi verò Cn. Pompeiū non cum suis virtuti- bus, tum etiā alienis uitijs magnū esse videamus. Qua-

re nolite

PRO LEGE MANILIA. 17

re nolite dubitare, quā huic vni credatis omnia, qui, **Refutationis conclusio.** inter annos tot, vnus inuentus sit, quem socij in vrbes suas cū exercitu venisse gaudeant. Quod si auctoritati- bus hāc caussam Quirites confirmandā putatis, est vo-

bis auctor, vir bellorum omnū, maximarumq; rerum **Repetitio ab auctoritate.**

peritissimus P. Seruilius: cuius tantae res gesta terra ma- riq; extiterunt, vt cū de bello deliberetis, auctor vobis grauior esse nemo debeat: est C. Curio, summis vestris beneficijs, maximisq; rebus gestis, summo ingenio, et

prudencia praeditus: est Cn. Lētulus, in quo omnes, pro amplissimis vestris honoribus, summū consiliū, summā **Articulus.** grauitatem esse cognoscitis: est C. Cassius, integritate, virtute, constantia singulari. quare videte, nū horū au- thoritatibus, illorū orationi, qui dissentiunt, respōdere

posse videamur. Quae cum ita sint, C. Manili, primum istam tuā legē, et voluntatē, et sententiā laudo, ve- hementissimeq; cōprobo: deinde te hortor, vt auctore

populo R. maneas in sentētia, ne ue cuiusquam vim, aut minas pertimescas. primum in te satis esse animi, cōstan- tiaq; arbitror: deinde, cum tantam multitudinem, cum tanto studio adesse videamus, quantā nō iterū in eodē homine praeficiendo vidimus. quid est, quod aut de re, aut de praeficiendi facultate dubitemus? ego aut, quic- quid in me est studij, consilij, laboris, ingenij, quicquid

hoc beneficio populi R. atque hac potestate praetoria, quicquid auctoritate, fide, constantia possum, id omne ad hanc rem conficiendam tibi, et populo Ro. polli- ceor et defero: testorq; omnes deos, et eos maxime

qui huic loco temploq; praesident, qui omnium mentes eorum, qui ad remp. adeunt, maxime perspiciunt, me hoc neq; rogatu facere cuiusquam, neq; quo Cn. Pom- peij gra-

Articulus ad criminiam, & celeritas tem conciliat orationi. Obtestatio deorum.

WBP
Opole

Cic. off. 11. 1.
Plato de
Rep. 1. & 4.
de Leg.

perij gratiam mihi per hanc causam conciliari putem, neq; quò mihi, ex cuiusquam amplitudine aut præsidia periculis, aut adiumenta honoribus queram: propterea, quòd pericula facile, vt hominem præstare oportet, innocetia testis pellimus, honores autem neq; ab vno, neq; ex hoc loco, sed eadē nostra illa laboriosissima ratione vitæ, si vestra volūtas feret, cōsequemur. Quāobrem, quicquid hac causā mihi susceptum est Quirites, id omne me reip. causā suscepisse confirmo: tantumq; abest, vt aliquam bonam gratiam mihi quæsisse videar: ut multas etiam similitates partim obscuras, partim apertas intelligam, mihi non necessarias, vobis non inutiles suscepisse. sed ego me hoc honore præditum, tantis vestris beneficijs affectum, statui Quirites, vestram voluntatem & reip. dignitatem, et salutem promiciarum, atq; sociorum meis omnibus commodis, & rationibus præferre oportere.

Sententia politica claudis orationem.

P R O A.

P R O A. C L V E N -
T I O H A B I T O, O R A -
T I O X I V.

Nimaduerti iudices, omnem accusatoris orationē in duas diuisam esse partes. quarum altera mihi niti, & magnopere confidere videbatur inuidia iam inueterata iudicij iuniani: altera tātummodo consuetudinis causā timide & diffidenter attingere rationē veneficij criminum: quæ de re lege est hæc quæstio cōstituta. itaq; mihi certū est hæc eadē distributionē, inuidiæ et criminū, sic in defensione seruare, vt oēs intelligāt, nihil me nec subterfugere voluisse reticēdo, nec obscurare dicendo. sed cum cōsidero quo modo mihi in vtraq; re sit elaborāda: altera pars, ea, quæ p̄pria est iudicij vestri, et legitimæ veneficij quæstionis, per mihi breuis, & nō magnæ in dicēdo cōtentionis fore videtur: altera aut, quæ procul à iudicio remota est, quæ concionib. seditiosè cōcitatis accommodatior est, quā trāquillis, moderatisq; iudicij, prospicio quātū in agēdo difficultatis & quantum laboris sit habitura. sed in hac tāta difficultate, illa me res tamē iudices cōsolatur, quòd vos de criminib. sic audire eosueuistis, vt eorū omnē dissolutionē ab oratore queratis, vt nō existimetis plus vos ad salutē reo largiri oportere, quā quantū defensor purgandis criminib. consequi, & dicendo probare potuerit. de inuidia aut sic inter vos disceptare debetis, vt, non quid dicatur à nobis, sed quid oporteat dici, consideretis. agitur enim in criminibus, A. Cluentij proprium periculum: in inuidia, causā communis. quāobrem alteram partem causæ

Exorditur à re ipsa, quam statim diuisione proponit, ad decitationem, & attentionem, utamq; mediam tenet inter principium & inuentionem, propter diuisionem causæ genus.

Ab officio iudicum.

Distributio.

O R A T I O

Dubitatio-
nem sibi pa-
rat.

Dissolutum.

Concitat iu-
dices, & ur-
sur similitu-
dine & agno-
minatione, fa-
ma flamma.
Dissolutum
cum dilun-
tione.

Comutatio.

Premun-
itio diligens.

causae sic agemus, ut vos doceamus: altera sic, ut ore-
mus. in altera diligentia vestra nobis adiungenda est, in
altera fides imploranda. nemo est enim, qui inuidiae, si-
ne vestro ac sine talium virorum subsidio, possit resistere.
Equidem, quod ad me attinet, quod me vertam, nescio. ne-
gem fuisse illam infamiam iudicij corrupti: negem illam
rem agitatam in concionibus: iactatam in iudicij: comme-
moratam in senatu: euellam ex animis hominum tantam
opinionem: tam penitus insitam: tam vetustam: non est
nostri ingenij. vestri auxilij est iudices, huius innocentie
sic in hac calamitosa fama, quasi in aliqua pernicio-
sissima flamma, atque in communi incendio, subuenire.
etenim sicut alij in locis parum firmamenti, et parum vi-
rii falsitas habet: sic in hoc loco falsa inuidia imbecil-
la esse debet, dominetur in concionibus, iaceat in iudi-
cij: valeat in opinionibus ac sermonibus imperitorum, ab
ingenij prudentium repudietur: vehementes habeat re-
petitos impetus, spatio interposito, et causa cognita,
consenscat: denique illa definitio iudiciorum a quorum, quo
nobis a maioribus tradita est, reineatur, ut in iudicij
et sine inuidia culpa plectatur, et sine culpa inuidia
ponatur. quamobrem a vobis iudices, antequam de ipsa
causa dicere incipio, hoc postulo: primum id, quod ex
quisitum est, ut ne quid huc praedudicatum afferatis. et
enim non modo auctoritatem, sed etiam nomen iudicium
amittentis, nisi hic ex ipsis causis iudicabimus, ac si ad
causas iudicia iam facta domo deferemus. deinde, si qua
opinionem iam vestris mentibus comprehendistis, si can-
ratio couellet, si ratio labefactabit, si denique veritas ex-
torquebit, ne repugnetis, eamque animis vestris aut libe-
ribus, aut equi remittatis: tum autem cum ego vnaqua-

de re

PRO A. CLVENTIO.

19

de re dicam, et diluam, ne ipsi, quae contraria sunt, taci-
ti cogitationi vestrae subijciatis, sed ad extremum expe-
ctetis, et me meum dicendi ordinem seruare patiamini:
cum peroraro, tum, si quid erit praeteritum, a me requi-
ratis. Ego me iudices ad eam causam accedere, quae iam
per annos octo continuos ex contraria parte audietur,
atque ipsa opinione hominum, tacita prope conuicta atque
damata sit, facile intelligo. sed si quis mihi deus vestram
ad me audiendum beneuolentiam conciliarit, efficiam pro-
fectum, ut intelligatis, nihil esse homini tam timendum quam
inuidiam: nihil innocenti suscepta inuidia, tam optatum,
quam aequum iudicium, quod in hoc vno denique falso infam-
iae finis aliquis atque exitus reperiat. quamobrem ma-
gna me spes tenet, si ea, quae sunt in causa explicare,
atque omnia dicendo consequi potuero, hunc locum, con-
sequamur uestrum, quem illi horribilem A. Cluentio ac
formidolosum fore putauerunt, eum tandem eius fortu-
na misere, multumque iactatae portum ac periculum fu-
turum, tametsi permulta sunt, quae mihi, antequam de
causa dicam, de communibus inuidiae periculis dicenda
esse videantur: tamen ne diutius oratione mea suspensa
expectatio uestra teneatur, aggrediar ad crimen cum il-
la deprecatione iudices, qua mihi saepius utendum esse
intelligo: sic ut me audiat, quasi hoc tempore haec caus-
sa primum dicatur, sicuti dicitur: non quasi saepe iam dicta,
et nunquam probata sit. hodierno enim die primum ve-
teris istius criminis diluendi potestas est data: ante hoc
tempus error in hac causa atque inuidia uersata est. qua-
obrem, dum multorum annorum accusationi breuiter,
dilucidumque respondeo, quaeso ut me iudices, sicuti facere
iussistis, benigne attenteque audiat. Corruptum dici-

Inuidia nihil
nocentius,

Allegia,

Proposito,

tur A.

Partitio, causae
se expositio
nem paulo fu-
sius continens
tribus tum ca-
pitibus con-
tentam.

Petitio cum
praemunitio-
ne, qua vitat
offensionem.

A tempore
& oportuni-
tate.

tur A. Cluentius iudicium pecunia, quo inimicum suum
innocentem Statium Albiu[m] condemnaret. ostendam
iudices primum, quonia[m] caput illius atrocitatis atq[ue] in-
uidiae fuit, innocentem pecunia circumuentum: nemine[m]
vnquam maioribus criminibus, grauioribus testib[us], esse
in iudicium uocatu[m]: deinde ea de eo pra[i]udicia esse fa-
cta ab ipsis iudicibus, a quibus condemnatus est, vt non
modo ab iisdem, sed ne ab alijs quide[m] vllis absolui ullo
modo posset. cu[m] haec docuero, tum illud ostenda[m], quod
maxime requiri intelligo, iudiciu[m] illud pecunia esse ten-
tatum, non a Cluentio, sed contra Cluentiu[m]: faciamq[ue], vt
intelligatis, in tota illa causa quid res ipsa tulerit, quid
error affinxerit, quid inuidia conflagrat. Primum igitur
illud est, ex quo intelligi possit, debuisse Cluentium ma-
gnopere causae confidere, quod certissimis criminibus
& testibus fretus ad accusandum descenderit. hoc loco
faciendum mihi iudices est, vt vobis breuiter illa, quib[us]
Albiu[s] co[n]demnatus est, crimina exponam. Abs te peto
Oppianice, vt me inuitum de patris tui causa dicere
existimes, adductu[m] fide atq[ue] officio defensionis. etenim
tibi si in praesentia satisfacere no[n] potuero, tamen multae
mihi ad satisfaciendum reliquo tempore facultates da-
buntur: Cluentio nisi nunc satisfecero, postea mihi satis-
faciendi potestas non erit. simul & illud, quis est, q[ui] du-
bitare debeat, contra damnatum, & mortuum pro in-
columi, & viuo dicere: cum illi, in quae dicitur, damna-
tio omne ignominiae pericul[u]m iam abstulerit, mors vero
etiam doloris: huic autem, pro quo dicitur, nihil possit
offensionis accedere sine acerbissimo animi sensu ac do-
lore, & sine summo dedecore vitae ac turpitudine, atq[ue]
vt intelligatis Cluentiu[m] non accusatorio animo, no[n] oste[n]-
tatione

tatione aliqua, aut gloria adductu[m], sed nefarijs iniurijs,
quotidianis insidijs, proposito ante oculos vitae pericu-
lo, nomen Oppianici detulisse, paulo longius exordi-
um rei demonstrande repetam: quod quaeso iudices ne
molestè patiamini, principijs enim cognitis, multo faci-
lius extrema intelligetis. A. Cluentius Habitus fuit, pater
huiusce iudices, homo non solum municipij Larinatis,
ex quo erat, sed etiam regionis illius, & vicinitatis vir-
tute exsultatione, nobilitate facile princeps. is cu[m] esset
mortuus, Sylla & Pompeio co[n]s[ulibus]. reliquit hunc annos
xv natum, grandè autem & nobilem filiam, quae, bre-
ui tempore post patris mortem nupsit A. Auro Melino
colobryno suo adolefcenti in primis, vt tum habebatur,
inter suos & honesto, & nobili. cum essent haec nuptiae
plene dignitatis, plenae co[n]cordiae, repente est exorta mu-
lieris importuna nefaria libido, no[n] solu[m] dedecore, ueru[m]
etiam scelere coniuncta. nam Sestia mater huius Habi-
ti, mater enim a me nominis causa, tametsi in hunc ho-
stili odio, et crudelitate est, mater inquam appellabitur:
neque vnquam illa ita de scelere, & immanitate audiet
vt naturae nomen amittat: quo enim est ipsum nomen
amantius, indulgentiusq[ue] maternum hoc illius matris,
quae multos iam annos, & nunc, cu[m] maxime filium in-
terfectum cupit, singulare scelus maiore odio dignum
esse ducetis. ea igitur mater Habiti, Melini illius adole-
scantis generis sui, contra quam fas erat, amore capta,
primò, neque id ipsum diu, quoquo modo poterat, in il-
la cupiditate continebatur: deinde ita flagrare coepit
amentia, sic inflammata ferri libidine, vt eam non pu-
dor, non pudicitia, non pietas, non macula familiae,
non hominum fama, non filij dolor, non filiae moror

Narratio ple-
na suspicio-
nis, plena affe-
ctu et muni-
ta causis, lo-
ga quidem si-
uerba spen-
des, breuis si-
rerum magni-
tudinem, &
copiam.

Matris nomen
uenerandum.

Repetitio cu[m]
adiunctione.

ORATIO

Similiter des-
sinens,

Ironia,

Exclamatio
gravis, ad in-
dignationem

Articulus,

à cupiditate renocaret. animum adolescentis, nondum
consilio ac ratione firmatū, pellexit ijs omnibus rebus,
quibus illa etas capi ac delirari potest: filia, quæ non so-
lum illo communi dolore muliebri in eiusmodi viri in-
iurijs angeretur, sed nefarium matris pellicatum ferre
nō posset, de quo ne queri quæ sine scelere se posse arbi-
traretur, ceteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat, in
huius amantissimi sui fratris manibus, et gremio, mæro-
re, et lacrymis cōsenescebat. ecce autem subitū diuor-
tium, quod solatium malorum omnium fore uidebatur, di-
scedit à Melmo Cluentia: ut in tantis iniurijs, nō muta-
ut à uiro, non libenter. tum uerò illa egregia, ac præcla-
ra mater palam exultare lætitia, ac triumphare gaudio
cepit uictrix filia, non libidinis. itaq; diutius suspicio-
nibus obscuris lædī famam suam noluit: et tum illū ge-
nialem, quem biennio antē filia suæ nubenti strauerat,
in eadem domo sibi ornari, et sterni, expulsa atq; extur-
bata filia iubet. nubit genero socrus, nullis auspiciis,
nullis auctoribus, sine istis omnibus omnium. ô mulieris
scelus incredibile, et præter hanc unā, in omni uita in-
auditum, ô libidinem effrenatam, et indomitam. ô au-
daciam singularem. nō timuisse, si minus vim deorum,
hominumq; famam, at illam ipsam noctem, facesq; illas
nuptiales non limen cubiculi? non cubile filia? non pa-
rietes deniq; ipsos superiorū testes nuptiarum, perfre-
git ac prostravit omnia cupiditate ac furore: vicit pu-
dorē libido, timorem audacia, rationem amentia. tulit
hoc commune dedecus iam familie, cognationis, nomi-
nis, grauer filius. augebatur autē eius molestia quoti-
dianis querimonijs, et assiduo fletu sororis. statuit tamē
nihil sibi in tantis iniurijs, ac tanto scelere matris gra-
uius

PRO A. CLVENTIO.

21

uic faciendum, quā ut illa matre ne vteretur: ne, quā
videre sine summo animi dolore nō poterat, ea si matre
vteretur, nō solū videre, sed etiam probare suo iudicio
putaretur. Initium quod huic cū matre fuerit simultatis,
audistis. perimuisse hoc ad causam, tunc, cum reli-
qua cognoueritis, intelligetis. nam illud me non præte-
rit: cuiusmodi cūq; mater sit, tamen in iudicio filij de
opitudine parēis dici vix oportere. nō essem ad vllā
causam idoneus iudex, si hoc, quod in cōmunibus ho-
minum sensibus, atq; in ipsa natura positū atq; infixū
est, ad ego, cum ad amici pericula depellēda adhiberem,
non viderē. facile intelligo, non modō reticere homines
parentū iniurias, sed etiā animo æquo. ferre oportere.
sed ego ea, quæ ferri possunt, ferēda, quæ taceri, tacēda
esse arbitror. nihil in vita vidit calamitatis A. Cluentius,
nullum periculum mortis adiit, nihil mali timuit, quod
non totū à matre esset conflatū, et perfectū. quæ hoc
tēpore sileret omnia, atq; ea si obliuione nō posset, ta-
mentaciturnitate sua testā esse pateretur: sed ea verō
sciebat, ut prorsus reticere nullo modo posset: hoc enim
ipsum iudiciū, hoc periculū, illa accusatio, omnis testū
copia, quæ futura est, à matre initio est adornata, à ma-
tre hoc tēpore instruitur, atq; omnibus eius opibus, et
copia cōparatur: ipsa deniq; nuper Larino huius op-
primēdi causa Romā aduolauit: præstō est mulier au-
dax, pecuniosa, crudelis: instruit accusatores: instruit te-
stes: squalore huius sordib. lætatur: exitiū exoptat: san-
guinē suū profundere omnē cupit, dummodo profusum
huius antē videat. hæc nisi omnia perspexeritis in causa,
sa, temerē à nobis illā appellari putatote. sin aut erūt et
aperta, et nefaria, Cluentio ignoscere debetis, quod hæc

Renouat atq;
tentionem, et
præmunit ad
sequentia,

Odiū & in-
uidiam satis
sine conflat
hoc articulo,

ORATIO

Attentos facit a breui-
tate.

Novam narra-
tio.

à me dici patiatur: mihi ignoscere nō deberetis, si tace-
rem. Nunc iam summam exponam, quibus criminib.
Oppianicus damnatus sit: ut et constantiā A. Cluentij,
et rationē accusationis perspicere possitis. Ac primum,
caussa accusandi quæ fuerit, ostendam, ut id ipsum A.
Cluentium vi et necessitate coactū fecisse videatis. Cum
manifesto venenū deprehendisset, quod vir matris Op-
pianicus ei parauisset, et res nō coniectura, sed oculis
ac manib. teneretur, neq; in causa vlla dubitatio pos-
set esse: accusauit Oppianicū, q̄ constanter, et quā di-
ligenter, postea dicam: nunc hoc scire vos volui, nullam
huic aliā accusandi causam fuisse, nisi vti propositum
vitæ periculum, et quotidianas capitis insidias hac vna
ratione vitaret. atq; ut intelligatis ijs accusatū esse cri-
minibus Oppianicum, ut neq; accusator timere, neque
reus sperare debuerit, pauca vobis illius iudicij crimi-
na exponā: quib. cognitis, nemo vestrū mirabitur, illū
diffidentē reb. suis ad Stalenū, atq; ad pecuniā cōfugis-
se. Larinas quædā fuit Dinea, socrus Oppianici, quæ fi-
lios habuit M. et Numeriū Auriōs, et Cn. Magiū, et
filiā Magiā, nuptam Oppianico. M. Aurius adolescēti-
lus bello Italico captus apud Asculum, in Q. Sergij se-
natoris, eius, qui inter sicarios dānatus est, manus inci-
dit, et apud eum su. ē in ergastulo. Numerius autem Au-
rius frater mortuus est, heredemq; Cn. Magiū fratrem
suū reliquit. postea Magia vxor Oppianici mortua est.
postremo, vnus qui reliquus erat Dineæ filius, Cn. Ma-
gius est mortuus. is fecit heredē illū adolescentē Oppia-
nicū sororis suæ filiū, cumq; partiri cum Dinea matre
iussit. interim venit index ad Dineam neque obscurus,
neq; incertus, qui nunciaret ei, filiū eius M. Auriū vi-
dere,

PRO A. CLVENTIO.

22

uere, et in agro Gallico esse in seruitute. mulier amissis
liberis, cum vnus filij recuperandi spes esset ostentata,
omnes suos propinquos, filijq; sui necessarios cōuoca-
uit, et ab his flens petiuit, vi negotium susceperēt, ado-
lescentē inuestigarent, sibi restituerent eum filiū, quem
tantū vnū ex multis fortuna reliquum esse voluisset.
hec cū agere instituisset, oppressa morbo est. itaq; testa-
mentū fecit eiusmodi, tu illi filio H-S CCCCIOOOO Id est, H-S
millia legaret: heredē institueret eundē illū Oppiani-
cum nepotē suū: atq; his diebus paucis est mortua. propin-
qui tamē illi, quē admodum viua Dinea instituerāt,
ita mortua illa, ad inuestigandum Auriū cum eodē illo
indice in agrū Gallicū profecti sunt, interim Oppiani-
cus, ut erat, sicut multis ex rebus repericis, singulari
scelere, et audacia, per quēdam Gallicanū familiarē su-
um, primum illum indicem pecuniam corrumpit, deinde
ipsum Auriū nō magna iactura facta tollendū interfici-
endūq; curauit. illi autem, qui erant ad propinquum
inuestigandū, et recuperandū profecti, literas Lariniū
ad Auriōs illius adolescentis propinquos, suosq; neces-
sarios mittunt, sibi difficilem esse inuestigandi ratio-
nem, quod intelligerent indicē ab Oppianico esse cor-
ruptum, quas literas A. Aurius, uir fortis et experiens,
et domi nobilis, M. illius Auriij propinquus, in foro
palam, multis audientibus, cum adesset Oppianicus,
recitat, et clarissima voce, se nomen Oppianici, si in-
terfectum M. Auriū comperisset, delaturum esse te-
statur, interim breui tempore illi, qui erant in agrum
Gallicum profecti, Larinum reuertuntur, interfectum
esse M. Auriū renunciant. animi nō solum propin-
quorum, sed etiam omnium Larinatum odio Oppia-
nici,

ORATIO

Repetitio.

Dissolutum.

Malora pro-
mittit, ut ius
re damnatum
ostendat.

Dubitatio.
Honia.
Repetitio
inuidiosa.

nici, & istius adolescentis misericordia commouentur.
itaque cum A. Aurium, qui antea denunciaret, clamore ho-
minum, ac minis insequi coepisset, Larino profugit, & se
in castra clarissimi viri Q. Metelli contulit. post illam fu-
gam & scelus, & conscientiae testem, nunquam se iudi-
cis, nunquam legibus, nunquam inermem inimicis committe-
re ausus est: sed per illam L. Syllae vim, atque victoriam Lari-
num in summo timore omnium cum armatis aduolauit:
quatuor viros, quos municipales fecerat, sustulit: se à Syl-
la, & alios praeterea tres factos esse dixit, & ab eodem
sibi esse imperatum, ut Aurium illum, qui sibi delationem
nominis & capitis periculum ostentarat, & alterum
Aurium, & eius C. filium, & Sex. Virbium, quo seque-
stre in illo iudice corrumpendo dicebatur esse usus, pro-
scribendos interficiendosque curaret. itaque illis crudelis-
sime interfectis, non mediocri ab eo ceteri proscriptio-
nis, & mortis metu terrebantur. his rebus in causa iu-
dicioque patefactis, quis est, qui illum absolui potuisse ar-
bitraretur? Atque haec parua sunt: cognoscite reliqua. ut
non aliquando condemnatum esse Oppianicum, sed aliquan-
diu incolumem fuisse miremini. primum videte homi-
nis audaciam. Sasia in matrimonium ducere Habiti ma-
trem, illam, cuius virum A. Aurium occiderat, concupi-
uit. vtrum impudentior hic, qui postulet, an crudelior
illa, si nubat? difficile dictum est. sed tamen vtriusque hu-
manitatem, constantiamque cognoscite. petit Oppiani-
cus, ut sibi Sasia nubat, & id magnopere contendit. illa
autem non admiratur audaciam, non impudentiam asper-
natur, non denique illam Oppianici domum viri sui
sanguine redundantem reformidat: sed, quod haberet
tres ille filios, ideo se ab his nuptiis abhorrrere respo-
dit.

PRO A. CLVENTIO.

23

ait Oppianicus, qui pecuniam Sasiae concupiuisset, domo
sibi querendum remedium existimauit, ad eam moram, quae
nuptiis offerebatur. nam cum haberet ex Nouia infantem
filium, alter autem eius filius, Pappia natus, Theani Apuli,
quod abest à Larino decem et octo millia passuum, apud
matrem educaretur: accessit subito sine causa puerum
Theramo, quod facere nisi ludis publicis aut festis diebus
ante non solebat. mater nihil mali misera suspiciens,
mittit ille se Tarentum proficisci cum simulasset, eo ipso
die puer, cum hora undecima in publico valens visus
esset, ante noctem moriuus, et postridie, antequam luceret
combustus est. atque hunc tantum maerorem matri prius ho-
minum rumor, quam quisquam ex Oppianici familia re-
miniscitur. illa cum vno tempore audisset sibi non solum
filium: sed etiam exequiarum munus ereptum, Larinum co-
nfestim exanimata venit, & ibi de integro finis iam se-
pulto filio fecit. dies nondum decem intercesserant, cum
ille alter filius infans necatur. itaque nubit Oppianico
contumeliosum Sasia letanti iam animo, & spe optima confir-
mata: nec mirum, quae se non nuptialibus donis, sed filio-
rum funeribus delimita videret. itaque, quod ceteri pro-
pter liberos pecuniae cupidiores solent esse, ille propter
pecuniam liberos amittere iucundum esse duxit. Sentio
iudices, vos pro vestra humanitate his tantis sceleribus
breuiter à me demonstratis vehementer esse commotos.
quo tandem igitur animo fuisse illos arbitrari, qui-
bus his de rebus non modo audiendum fuit, verum eti-
am iudicandum? vos auditis de eo, in quem iudices non
estis: de eo, quem non videtis: de eo quem odisse iam
non potestis: de eo, qui & naturae, & legibus satisfecit,
quem leges exilio, natura morte multauit: auditis non

Veneri sus-
picio.

Pathos à ma-
tris theorete.

Ex causa
turpi.
Sententiae per
contentionem.
Ex minore.

Repetitionis
bus crebris
rem arguit.

ORATIO

Acclamatio.

Causse statim
in memoriā
reuocat.

A signo nec
cessario, siue
adsecutio-
ne.

Probabile.

ab inimico: auditis sine testibus: auditis, cū ea ea, quæ co-
piosissime dici possunt, breuiter à me strictissime; dicun-
tur. illi audiebant de eo, de quo iurati sententias ferre de-
bebant: de eo, cuius præsentiis nefariū, & coruscantissimū
vultū intuebantur: de eo, quē oderant, propter audaciā:
de eo, quē omni supplicio dignum esse ducebant: audie-
bant ab accusatoribus: audiebant verba multorum testium:
audiebant, cū vnaquaq; de re à P. Canutio hocmine elo-
quentissimo, grauitè & diu diceretur. & cū quisquā,
qui, cū hæc cognouit, suspicari possit Oppianicū iu-
dicio oppressum, & circumuentū esse innocentē? acer-
uatim iam reliqua iudices, dicā, vt ad ea, quæ propiora
huius causse, & adiunctiora sunt, perueniā. vos quæ so-
memoria teneatis, nō mihi hoc esse propositū, vt accu-
sem Oppianicum mortuū, sed cū hoc persuadere vobis
velim, iudiciū ab hoc nō esse corruptum, hoc vti initio
ac fundamēto defensionis, Oppianicū, hominē scelerati-
ssimū, & nocentissimū, esse damnatum, qui vxori suæ
Cluentiæ, quæ amita huius Habiti fuit, cū ipse poculum
dedisset, subito illa in media potione exclamauit, se ma-
xime cum dolore mori, nec diutius vixit, quā locuta
est: nam in ipso sermone hoc, & vociferatione mortua
est, & ad hanc mortē tam repentinā, vocemq; mori-
entis omnia præterea, quæ solent esse indicia, & vesti-
gia ueneni, in illius mortuæ corpore fuerunt: eodēq; ue-
neno C. Oppianicū fratrem necauit, neq; est hoc satis:
tametsi in ipso fraterno parricidio nullū scilicet præter-
missum videtur: tamē, ut ad hoc nefariū facinus accede-
ret, aditum sibi alijs sceleribus antè munivit: nam cum
esset grauida Auria fratris vxor, & iam appropinqua-
re partus uideretur, mulierem ueneno interfecit, ut unā
illa

PRO A. CLVENTIO. 24

illa, & quod erat ex fratre concepit, necaretur: postea
fratrem aggressus est: qui sero, iam exhausto illo pocu-
lo mortis, cū & de suo, et de vxoris interitu clamaret,
testamentūq; mutare cuperet, in ipsa significatione hu-
ius voluntatis est mortuus. ita mulierē, ne partu eius ab
hereditate fraterna excluderetur, necauit: fratris autē
liberos prius vita priuauit, quā illi hæc ab natura po-
tenti lucē accipere potuerunt: vt omnes intelligerēt,
nihil ei clausum, nihil sanctū esse posse, cuius ab auda-
cia fratris liberos ne materni quæ corporis custodia te-
gere potuisset, memoria teneo; Milesiam quādam mu-
lierem, cum essem in Asia, quod ab hæredibus secundis
accepta pecunia partum sibi ipsa medicamentis abegis-
set, rei capitalis esse damnatam: neque iniuria: quæ spē
parentis, memoriam nominis, subsidium generis, hære-
dem familiæ, designatum reip. ciuem sustulisset: quanto
est Oppianicus in eadem iniuria maiore supplicio di-
gnus? siquidem illa, cum suo corpori vim attulisset, se
ipsam cruciauit: hic autem idem illud effecit per alieni
corporis mortem, atq; cruciatum. ceteri non videntur
in singulis hominib. multa parricidia suscipere posse:
Oppianicus inuentus est, qui in uno corpore plures ne-
caret. itaque cum hanc eius consuetudinem audaciamq;
cognosceret auunculus illius adolescentis Oppianici,
Cne. Magius, isq; graui morbo affectus esset, & hære-
dem illum sororis suæ filium faceret: amicis adhibitis,
præsentē matre sua Dineā, vxorem suam interroga-
uit, esset ne prægnans: quæ cum se esse respondiisset, ab
ea petiuit, vt se mortuo, apud Dineā, quæ tum ei mu-
lieri socrus erat, quoad pareret, habitaret: diligenti-
amq; adhiberet, vt id, quod conceperat, seruaret, vt
illa

Amplificat
ex causis et
attributis.

Ab exemplo
siue à iudica-
tis.

Articulus.

Ex minore.

Suspicionē
spargit.

A filio, i. natus ei si esset filius, à secundo herede, i. substituto, si filius mores actus.

Correctio.

Exitus inopinatus.

A persona.

A loco et per sciendi spe.

saluum parere posset. itaq; ei testamēto legatū grandem pecuniam à filio, si qui natus esset: ab secundo herede nihil legat. quid de Oppianico suspicatus sit, videtis: quid iudicarit, obscurum nō est. nam cuius filitū faceret heredem, eum tutorē liberis non adscripsit. quid Oppianicus fecerit cognoscite, ut illum Magnum intelligatis longē animo prospexisse morientem: quae pecunia mulieri legata erat à filio, si quis natus esset, eā praesentem Oppianicus non debitā mulieri soluit: si hāc solutio legatorū, et non merces abortionis appellanda est. quo illa pretio accepto, multisq; praeterea munerit us, quae tum ex tabulis Oppianici recitabatur, spem illam, quā in alio cōmendatam à viro cōtinebat, viciā auaritia, sceleri Oppianici uēdidit. nihil posse iā add hāc improbitatē addi videtur. attendite exitū. quae mulier, ob testatione viri, decē illis mēsis ne domū quiddē ullam, nisi socrus suae, nosse debuit, hāc quinto mēse: post uiri mortē ipsi Oppianico nupsit, quae nuptiae nō adiuturnae fuerunt: erant enim nō matrimonij dignitate, sed sceleris societate coniunctae. Quid illa cades Asinij Larinatis, adolescentis pecuniosi, quā clara, cū recens fuit, quā omnū sermone celebrata? Fuit Aiulius quidā Larinus, per diu nequitia, et summa egestate, arte quadam praeditus ad libidines adolescentulorum excitandas accommodata: qui ut se blanditijs et assentationibus in Asinij consuetudinem penitus immergit, Oppianicus continuō sperare coepit hoc Aiulio, tanquam aliqua machina admota capere Asinij adolescentiā, et fortunas eius patrias expugnare posse. ratio excogitata Larini est, res trāsata Romā, iniri enim id cōsiliū facilius in solitudine, perfici rem eiusmodi commo dius in

turba

turba posse arbitrati sunt. Asinius cum Aiulio Romano est profectus. hos vestigijs Oppianicus consecutus est. iam ut Romae vixerint, quibus conuiuijs, quibus flagitijs, quantis, et quam profusis sumptibus, non modò conscio, sed etiā conuiua, et adiutore Oppianico, longū est mihi dicere, praesertim ad alia properanti. exitū huius asinulatae familiaritatis cognoscite. cum esset adolescens apud mulierculam quandam, atq; ibi pernoctaret, et ibi diem posterum comoraretur, Aiulius, ut erat constitutum, simulat se aegrotare, et testamentum facere velle. Oppianicus obsignatores ad eum, qui neq; Asinium neq; Aiulium nossent, adducit, et illum Asinū appellat: ipse, testamento Asinij nomine obsignato, discedit: Aiulius illicō conualescit. Asinius autem breui tēpore, quasi in hortulos iret, in arenarias quasdam extra portam Esquilinā perductus, occiditur. qui cum vnum iam, et alterū diem desideraretur, neq; in ijs locis, ubi ex consuetudine querebatur, inueniretur, et Oppianicus in foro Larinatum dictitaret, nuper se, et suos amicos testamentum eius obsignasse: liberti Asinij, et nonnulli amici, quod eo die, quo postremum Asinius visus erat, Aiulium cum eo fuisse, et à multis visum esse constabat, in eum inuadunt, et hominem ante pedes Q. Manlij, qui tum erat triumphator, constituunt. atque ille continuō nullo teste, nullo indice, recentis maleficijs conscientia perterritus, omnia, ut à me paulo antè dicta sunt, exponit, Asiniumq; ab se consilio Oppianici interfectum fatetur. extrahitur domo latitās Oppianicus à Manlio: index Aiulius ex altera parte corā tenetur: hic iam quid reliqua queritis? Manilium pleriq; noratis: nō ille honorem à pueritia,

Attēde miras
bile technam

Spes perficiendi à per
sona,

non

ORATIO

Allegatos, id est, adhibitos

Victorem, id est, in necandis hominibus felicem.

Præteritione auget suspitionem.

non studia virtutis, non vllum existimationis bonæ fructum vnquam cogitarat, sed ex petulantia, etq; improbo scurra, in discordiis ciuitatis, ad eam columnam, ad quam multorum sepe cōiicijs perductus erat, cum suffragijs populi peruenerat. itaque rem cum Oppianico transigi: pecuniam ab eo accipit: causam et susceptā, et manifestā relinquit. at tum in Oppianici causa crimē hoc Asinianum cum testib. multis, tum verō iudicio Aiulij probabatur. in quo inter allegatos Oppianici nomen primum esse constabat eius, quem vos miserum, atq; innocentē falso iudicio circumuentum esse dicitis. Quid? auiam tuā Oppianice Dineam, cui tu es heres, pater tuus nō manifestō necauit? ad quam cum adduxisset medicū illum suum iam cognitum, et sepe victorē, per quem interfecerat plurimos, mulier exclamat se ab eo nullo modo uelle curari, quo curante suos oēs perdidisset, tum repente Anconitanum quendā L. Clodium pharmacopolā circumforaneū, qui casu tum Larinum venisset, aggreditur, et cum eo h-s quadringētis, id q; ipsius tabulis tum est demonstratum, transigit. L. Clodius, qui properaret, cui fora multa restarēt, simul atq; introductus est, rem conficit: prima portione mulierem sustulit, neq; postea Larini punctum est temporis commoratus. eadē hac Dinea testamentū faciente, cum tabulas prehēdisset Oppianicus, qui gener eius fuisset, digito legata deleuit: et cū id multis locis fecisset, post mortem eius, ne literis coargui posset, testamentū in alias tabulas transcriptum signis adulterinis obsignauit. Multa prætereo cōsulto: etenim uereor, ne hæc ipsa nimium multa esse videantur: vos tamē eum simlē sui fuisse in ceteris vitæ partibus existimare debetis. illum tabulas publicas

PRO A. CLVENTIO.

26

Allegatos Larini censorias corrupisse, decuriones vniuersi indicauerūt: cum illo iam nemo rationē, nemo rem vllam contraheret: nemo illum ex tā multis cognatis, et affini get. bus tutorē vnquā liberis suis scripsit: nemo illum aditū, nemo cōgregatione, nemo sermone, nemo cōuiuio dignū indicabat: omnes aspernabantur, oēs abhorrebant, oēs ut aliquā immanē ac perniciosam bestia, pestēq; fugiebant. hunc tamen hominē tam audacem, tā nefarium, tā nocentē vnquam accusasset Habitus iudices, si id prætermittere saluo capite suo potuisset. erat huic inimicus Oppianicus, erat, sed tamen erat vitricus: crudelis, et huic infesta mater: attamen mater, postremō nihil tam remotū ab accusatione, quā Cluentius, et natura, et voluntate, et instituta ratione vitæ. sed cū esset hæc illi A necessitate. propōita cōditio, ut aut iustē pieq; accusaret, aut acerē indigneq; moreretur: accusare, quoquo modo posset, q; illo modo emori, maluit. atq; ut hæc ita esse pset: cetera positis, exponam vobis Oppianici facinus manifestō cōpertū atq; deprehensum: ex quo simul utrunq; et huic accusare, et illū cōdēnari necesse fuisse, intelligitis. Martiales quidam Larini appellabantur, ministri publici Martis, atq; ei deo veteribus institutis religioni busq; Larinatum consecrati. quorū cum satis magnus numerus esset, cumq; itē vt in Sicilia per multi Veneresunt, sic illi Larini in Martis familia numerarētur: repētē Oppianicus, eos oēs liberos esse, ciuesq; R. cepit defendere. grauiter id Decuriones Larinatum, cūctiq; municipes tulerūt: itaq; ab Habito petiuerūt, vt eam causam susciperet, publiceq; defenderet. Habitus cum se ab omni eiusmodi negotio remouisset, tamē pro loco, pro antiquitate generis sui, pro eo, quod se non solum suis commo-

Repetitionibus Oppianici perfidiam auget.

Cōduplicatio.

A necessitate.

Noua narratio ad Oppianici scelera patefacienda.

ORATIO

Probabile à
natura Op-
pianici &
moribus, &
causis.

Ratiocinatio

A personis.

Sententia.

commodis, sed etiā suorum municipum, ceterorumq;
necessarium natum esse arbitrabatur, tantæ volunta-
ti vniuersorū Larinatiū deesse noluit suscepta causa,
Romāq; delata, magnæ quotidie cōtentiones inter Ha-
bitiū et Oppianicū ex vtriusq; studio defensionis excita-
bantur. erat ipse immani acerbq; natura Oppianicus:
incēdebat eius amētiam infesta atq; inimica filio mater
Habiti magni aut illi sua interesse arbitrabantur, hunc
à causa Martialium dimouere suberat etiam alia caus-
sa maior, quæ Oppianici, hominis auarissimi, atq; au-
dacissimi, mentem maximè commouebat: nam Habitus
vsque ad illius iudicij tempus nullum testamentum vn-
quam fecerat: neque enim legare eiusmodi matri, pote-
rat in animum inducere, neq; testamento nomē omni-
no prætermittere parentis, id cum Oppianicus sciret,
(neq; enim erat obscurū) intelligebat, Habito mortuo,
bona eius omnia ad matrē esse ventura: quæ ab se po-
sta, aucta pecunia, maiore præmio, orbata filio, mino-
re periculo, necaretur. itaq; his rebus incensus, qua ra-
tione Habitiū veneno tollere conatus sit, cognoscite. C.
et L. Fabrii fratres gemini fuerūt, ex municipio Ale-
trinate, homines inter se cū forma, tum moribus simi-
les, municipum autem suorum dissimilimi, in quibus
quantus splendor sit, quā propè æquabilis, quā ferè
omnium constans, et moderata ratio vitæ, nemo ve-
strū, vt mea fert opinio, ignorat. his Fabriijs semper
vsus est Oppianicus familiarissimè. iā hoc ferè scitis om-
nes, quantam vim habeat ad coniungendas amicitias
studiorū ac naturæ similitudo. cū illi ita viuerēt, vt nul-
lum quæstum turpem esse arbitrantur: cum omnis ab
his fraus, omnes insidiæ, circūscriptionesq; adolescen-
tium

PRO A. CLVENTIO. 27

non nascerentur: cumq; essent vitijs, atq; improbitate
omnibus noti: studio se, vt dixi, ad eorum se familiarita-
tem multis iam antè annis Oppianicus applicarat: itaq; Spes petiti-
onis sic statuit, per C. Fabritium, nam L. erat mortuus) endi.
insidias Habito comparare. erat illo tempore infirma
valetudine Habitus, vtebatur autem medico ignobili,
sed spectato homine Cleophanto: cuius seruum Dioge-
nem Fabritius ad uenenum Habito dandum spe et pre-
tio sollicitare cœpit. seruus nō incallidus, sed ut ipsa res
declarauit, frugi atq; integer, sermonē Fabritij non est
pernatus: rem ad dominum detulit: Cleophantus au-
tem cum Habito est locutus: Habitus autē statim cum
M. Bebrio senatore familiarissimo suo communicauit:
qui qua fide, qua prudentia, qua dignitate fuerit, memi-
nisse vos arbitror. ei placuit, vt Diogenē Habitus eme-
ret a Cleophanto, quò facilius aut comprehenderetur
res eius iudicio, aut falsa esse cognosceretur. ne mul-
tis, Diogenes emitur: venenum diebus paucis, multi ui-
ri boni cum ex occulto interuenissent, pecuniāq; obfi-
gnata, quæ ad eam rem dabatur, in manibus Scaman-
dri liberti Fabritiorum deprehenditur. Prò dij im-
mortales, Oppianicū quisquam, his rebus cognitis, cir-
cumuentum dicit esse? quis unquam audacior? quis no-
centior? quis apertior in iudicium adductus est? quod
ingenium, quæ facultas dicendi, quæ à quoquam ex-
cogitata defensio huic vni crimini potuit obfistere? si-
mul et illud, quis est, qui dubitet, quin hac re comper-
ta, manifesteq; deprehensa, aut obeunda mors Cluentio,
aut suscipienda accusatio fuerit? Satis esse arbitror de-
monstratum iudices, ijs criminibus accusatum esse Op-
pianicum, vt honestè absolui nullo modo potuerit. co-
gnoscite

Repetitio

A signo.

Exclamatio,
indignantis.

Translatio

O R A T I O

Dissolutum.

Loci coniecturæ coaceruantur, ut numero ualeant

gnosce nunc ita reū citatum esse illum, ut, re semel atque iterum præiudicata, condemnatus in iudiciū venerit. Nā Cluentius iudices, primum nomen eius detulit, cuius in manibus ueneni deprehenderat: is erat libertus Fabritiorum Scamander. integrum consiliū, iudiciū corrupti nulla suspicio: simplex in iudiciū causa, certa res, uerū crimē allatū est. hic tum Fabritius, is, de quo antē dixi, qui liberto damnato sibi illud impendere periculū uideret, quod mihi cum Aletrinatibus uicinitatem, et cū plerisque eorum magnum usum esse sciebat, frequētes eos ad me domum adduxit. qui quāquam de homine, si cū necesse erat, existimabant: tamen, quod erat ex eodem municipio; suæ dignitatis esse arbitrabantur, eum, quibus rebus possent defendere: idque à me, ut facerē, et ut causam Scamandri susciperē, petebant: in qua causa patroni omne periculum continebatur. ego qui neque illis, talibus uiris, ac tam amantibus mei, rem possem illam negare, neque illud crimen tantum ac tā manifestum esse arbitrārer, sicut nec illi quidem ipsi, qui mihi tum illam causam commendabant, arbitrabantur: pollicitus ijs sum, me omnia, quæ uellēt, esse facturum. res agi cœpta est: citatus est Scamander reus: accusabat P. Caninius, homo in primis ingeniosus, et in dicendo exercitatus: accusabat autem ille quidem Scamandrum uerbis tribus, uenenum esse deprehensum. omnia tela totius accusationis in Oppianicum coniciebantur: aperiēbatur causa insidiarum, Fabritiorum familiaritas commemorabatur: hominis vita, et audacia proferebatur: denique omnis accusatio variè grauiterque tractata, ad extremum manifesta ueneni deprehensione conclusa est. hic ego cū ad respondendum surrexi, qua cura

dij im-

PRO A. CLVENTIO. 28.

immortales, qua solitudine animi, quo timore: semper quidem magno cum metu incipio dicere: quotiescumque dico, toties mihi video in iudiciū venire, non ingenij solum, sed etiam virtutis atque officij: ne aut id propterea videar, quod nō possim implere, quod est impudentia, aut id non efficere, quod possim, quod est aut peridia, aut negligentia. tum uerō ita sum perturbatus, ut omnia timerē, si nihil dixissem, ne infantisimius, multa in eiusmodi causa dixissem, ne impudentissimus existimerer. collegi me aliquādo, et ita constitui, fortiter esse agendū, illi etati, qua tum eram, solere laudari, etiam si in minus firmis causis hominum periculis nō desissem: itaque feci: sic pugnaui, sic omni ratione contenti, sic ad omnia confugi, quantum ego assequi potui, remedia ac perugia caussarū, ut, hoc, quod timide dicam, cōsecutus sim, ne quis illi causæ patronū defuisse arbitretur. sed ut quid quid ego apprehenderam, statim accusator extorquebat è manibus, si quæ fierā, antea Scamandro cū Habito: fātebatur nullas fuisse, sed Oppianicū, cuius ille minister fuisset. huic inimicissimū fuisse, atque esse dicebat. sin autem illud egeram, nullam ad Scamandrum morte Habiti venturum emolumentum fuisse: concedebat, sed ad uxorem Oppianici, hominis in vxoribus necandis exercitati, omnia bona Habiti ventura esse dicebat. cum illa defensione usus essem, quæ in libertinorum causis honestissima semper existimata est, Scamandrum patrono esse probatum: fātebatur, sed querebat, cui probatus esset ipse patronus. cum ego pluribus uerbis in eo commoratus essem, Scamandro factas insidias esse per Diogenem, constitutamque inter eos de alia re fuisse, ut medicamentum;

Diuisio per conuentionem;

Dilemma.

Repetitio.

Subiectio.

Cui bono fuit.

d d

non ve-

O R A T I O

A zelandi
spe.A signo, siue
argumento.

A remotione

Ab Oppiani
ci studio.A cōsecutio-
ne ex lignis.A communi
iudicio.

non venenum, Diogenes asferret, hoc cuius vsu veni-
re posse: quærebat, cur in eiusmodi locum itam abditū,
cur solus, cur cum obsignata pecunia venisset? denique
hoc loco caussa testibus honestissimis hominibus pre-
mebatur. M. Bebrus de suo consilio Diogenem em-
ptum, se præfente Scamandrum cum venio, pecuni-
a; deprehensum esse dicebat. P. Quinctius Varus, ho-
mo summa religione, & summa auctoritate præditus,
de insidijs, quæ fieret Habito, & de solitudine Dioge-
nis, recenti re secum Cleophantum locutum esse dice-
bat, atque in illo iudicio, cum Scamandrum nos defen-
dere videremur, verbo ille reus erat, re quidem vera et
periculo, & tota accusatione Oppianicus: neque id ob-
scure ferebat, nec dissimulare villo modo poterat: ade-
rat frequens, aduocabat, omni studio gratiaque pugna-
bat: postremo, id quod maximo malo illi caussa fuit,
hoc ipso loco quasi reus ipse esset, sedebat. oculi omni-
um iudicum non in Scamandrum, sed in Oppianicum
coniciebantur: timor eius, perturbatio, suspensus, in-
certusque vultus crebra coloris mutatio, quæ erant an-
tea suspiciosa, hæc aperta ac manifesta faciebant. cum
in consilium iri oporteret, quæfuit ab reo C. Iunius
Quæfitor ex lege illa Cornelia, quæ tum erat, clam au-
palam de se sententiam ferri vellet: de Oppianici sen-
tentia responsum est, quod is Habitu familiarem iuniorum
esse dicebat, clam velle ferri. itum est in consilium, o-
mnibus sententijs præter unam, quam suam Stalennus
esse dicebat, Scamander prima actione condemnatus
est. quis tum erat omnium, qui Scamandro condemnato
non iudicium de Oppianico factum esse arbitraretur?
quid est illa damnatione iudicatum, nisi venenum id,
quod

P R O A. C L V E N T I O.

29

quod Habito daretur, esse quæsiū: quæ porro tenuis-
sima suspicio collata in Scamandrum est, aut conferri
potuit, ut is sua sponte necare voluisse Habitum puta-
retur? atque hoc tum iudicio facto, & Oppianico re, &
exclamatione iam lege, & pronuntiatione nondum
condemnato, tamen Habitus Oppianicum reum statim
non fecit: voluit cognoscere, virum iudices in eos so-
los essent seueri, quos venenum habuisse ipsos compe-
rissent, an etiam consilia conscientiasque eiusmodi faci-
norū supplicio dignas iudicarent. itaque C. Fabritiū, quæ
propter familiaritatem Oppianici consciū illi facinorū
fuisse arbitrabatur, reum statim fecit: vique ei locus pri-
mus constitueretur, propter causæ cōiunctionem impetra-
uit. hic tum Fabritius non modò ad me meos vicinos, et
amicos, Aletrimates nō adduxit, sed ipse ijs neque defen-
sibus vti postea, neque laudatoribus potuit, re enim in-
tegrā hominis nō alienā, quāvis suspiciosa, defendere,
humanitatis esse putabamus, iudicatā labi factare co-
nari, impudens. itaque tū ille inopia & necessitate co-
actus, in causā eiusmodi ad Cepasios fratres cōfugit, ho-
mines inuictos, atque eo animo, ut, quæcūque dicēdi po-
testas esset data in honore, atque in beneficio poneret. iā
hoc quoque propè iniquissimè cōparatū est: quod in mor-
bis corporis, ut quisque est difficillimus, ita medicis nobilif-
simis, atque optimis qritur: in periculis capitibus, ut quæque
caussa difficillima est, ita deterrimè obscurissimisque pa-
tronus adhibetur. nisi forte hæc causā est quæ medicis ni-
hil præter artificium, oratores etiā auctoritatē præstare
debet. citatur reus: agitur causā: paucis uerbis accusat,
ut de re iudicata, Canutius incipit longo, & altè petito
proœmio respondere maior Cepasius. primò attēte au-

Ironia.

A dissimul.

Medici &
oratoris, dis-
crimen.
Diffolutis re-
buxat ora-
tionem.

ad 2. di. ur

ORATIO

* accusatori.
Mimelis ad
recreandos
iudicum ani-
mos.

Dissolutè &
membratim.

Dubitatio
per exclam-
ationem.

ditur eius oratio : erigebat animū iā demissum, et op-
pressum Oppianicus gaudebat ipse Fabritius: nō intel-
legebat animos iudicū, nō illius eloquētia, sed defensio-
nis impudentia cōmoueri. posteaquā de re cōcepit dice-
re, ad ea, quæ erāt in causā, addebat etiā ipse noua q̄-
dam vulnera. hoc quāq̄ sedulō faciebat, tamē interdū
non defendere, sed præuicari* accusationi videba-
tur. itaq; cū callidissimē se dicere putaret, et cū illa ver-
ba grauissima ex intimo artificio deprophisset, Respici-
te iudices hominum fortunas, respicite dubios variosq;
casus, respicite C. Fabritij senectutē: cū hoc, Respicite,
ornādæ orationis causā sæpe dixisset, respexit ipse: ac
C. Fabritius à subellijs demisso capite discesserat. hic
iudices ridere, stomachari, atq; acerbē ferre: patronus
causam sibi eripi, et se cetera de illo loco, Respicite iu-
dices, non posse dicere: nec quicquā propius est factū,
quā vt illū persequeretur, et collo obtorto aad subellia
reduceret, vt reliqua posset perorare. iam tū Fabritius
primū suo iudicio, quod est grauissimū, deinde legis
vi, et sentētijs iudicū est condēnatus. quid est, quod iam
de Oppianici causā plura dicam? apud eosdē iudices
reus est factus, cum is duob. præiudicijs iam damnatus
esset, ab iisdē autē iudicibus, qui Fabritiorum damna-
tione de Oppianico iudicārāt, locus ei primus est con-
stitutus: accusatus est criminibus grauissimis, ijs s, quæ à
me breuiter dicta sunt, et præterea multis, quæ ego om-
nia nūc omitto: accusatus est apud eos, qui et Scaman-
drū ministrū Oppianici, et Fabritiū consciū malefici
condemnarant. vtrum per deos immortales magis est
mirandum, quod is condēnatus est, an quod omnino
respondere ausus est: quid enim illi iudices facere potue-
runt?

PRO A. CLVENTIO.

30

runt? qui si innocentes Fabritios condēnassent, tamen
in Oppianico sibi constare, et superiorib. consentire
iudicijs debuerunt. an verō illi sua per se iudicia rescin-
derent, cum ceteri soleant in iudicando, ne ab aliorum
iudicijs discrepent, providere? et illi, qui Fabritij li-
bertū, quia minister in maleficio fuerat. patronum, quia
consciū, cōdēnassent: ipsum principem atq; archi-
tectum sceleris absoluerent? et qui ceteros, nullo præ-
iudicio facto, tamē ex ipsa causā condēnassent: hunc,
quē bis condēnatum iam acceperant, liberarent? tum
verō illa iudicia senatoria nō falsa inuidia, sed vera at-
que insigni turpitudine notata, atq; operta dedecore,
et infamia, defensionē locū nullū reliquissent. quid n.
tandē illi iudices responderent, si quis ab ijs quæreret:
condēnastis Scamandrū, quo crimine? nēpe quod Ha-
bitum per seruū medici veneno necare voluisset. quid
Habitū morte Scamander conseq̄ebatur? nihil: sed ad-
ministrat erat Oppianici. cōdēnastis C. Fabritium: quid
ibi quia, cum ipse familiarissimē Oppianico usus, liber-
tus autē eius in maleficio deprehēsus esset, illū expertē
eius cōsilijs fuisse nō probabatur. si igitur ipsum Oppia-
nicum bis suis iudicijs condēnatum absoluisent, quis
tantā turpitudinem iudiciorum, quis tantā inconstan-
tiam rerum iudicatarum, quis tantam libidinem iudi-
cium ferre potuisset? quod si hoc videtis, quod iam o-
mnī oratione patefactum est, illo iudicio rerum condē-
nari, præsertim ab iisdē iudicibus, qui duo præiudicia
fecissent, necesse fuisse: simul illud videatis necesse est,
nullam accusatori causam esse potuisse, cur iudicium
vellet corrumpere. quæro enim abs te Tite Acti, reli-
ctis iam ceteris argumentis omnibus, num Fabritios
dd 3 quoq;

Ex cōtra
& ex minore
enthymemā

Dialogū.

Ex anteces-
dentibus cū
repetitione
conclusio.

Interrogatio
cum dilem-
mate.

Dissolutum.

Concessio
cum excessu
pitione.Verisimile
ex causis.Offendisse.
id est, condē-
natus esset.Ex dissolu-
tione.

quoque innocentes condemnatos existimes? num etiam illa iudicia pecunia corrupta esse dicas, quibus iudicijs alter à Staleno solo absolutus est, alter etiam ipse se condemnauit? age, si nocentes, cuius maleficij? nunquid præter venenum quasiu, quo Habitus necaretur, obiectum est? nunquid aliud in illis iudicijs versatum est, præter hæc insidias Habito ab Oppianico per Fabritios factas? nihil, nihil in quod aliud iudices reperietis, extat memoria: sunt tabulae publicae: redargue me, si mentior: testium dicta recita: doce, in illorum iudicijs quid præter hoc venenum Oppianici non modo in criminis, sed in maledicti loco sit obiectum. multa dici possunt, quare ita necesse fuerit iudicari: sed ego occurrā expectationi vestrae iudices, nam etsi à vobis sic audior, ut nunquam benignius, neque attentius quenuquam auditum putem: tamen vocat me aliud iandudum tacita vestra expectatio, quae mihi obloqui videtur: Quid ergo? negas ne illud iudicium esse corruptum? non nego: sed, ab hoc corruptum non esse, confirmo, à quo igitur est corruptum? opinor, primum si incertum fuisset, quidnam exitus illius iudicij futurus esset, verisimilius tamen esset, cum potius corruptis, qui metuisset ne ipse condemnaretur, quam illum, qui veritus esset, ne alter absolueretur: deinde, cum esset nemini dubium quid iudicari necesse esset, eum certe potius, qui sibi aliqua ratione diffideret, quam eum, qui omni ratione confideret: postremo certe potius illum, qui bis apud eosdem iudices offendisset, quam illum, qui bis causam ipsi probauisset. vnum quidem certe, nemo erit tam iniquus Cluentio, qui mihi non concedat, si constet corruptum illud esse iudicium, aut ab Habito, aut ab Oppianico esse corruptum, si doceo, non

ab Habi-

ab Habito, vincto, ab Oppianico: si ostendo, ab Oppianico, purgo Habitum. Quare etsi satis docui, ratione nullam huic corruptum fuisse, ex quo intelligitur ab Oppianico esse corruptum: tamen de illo ipso separatim cognosce. Atque ego illa non argumentabor, quae sunt grauius et hemere: cum corrupis, qui in periculo fuerit: cum qui metuerit eum, qui spe salutis in alia ratione non haberit eum, qui semper singulari fuerit audacia multatus: cum modum uerum cum habeam rem non dubiam, sed apertam atque manifestam, enumeratio singulorum argumentorum non est necessaria. Dico, C. Aelio Staleno iudici pecuniam grandem Statium Albium ad corruptum iudicium dedisse. nunquis negat? te appello Oppianice, te T. Acti: quorum alter eloquentia damnationem illam, alter tacita pietate deplorat. audete negare ab Oppianico Staleno iudici pecuniam datam: negate, negate inquam in eo loco, quid reticetis? at negare non potestis, quod repetistis, quod confessi estis, quod abstulistis. quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicij facitis, cum ab ista parte iudici pecuniam ante iudicium datam, post iudicium ereptam esse fateamini? quo nam igitur hæc modo gesta uultis repetere paulo altius iudices: et omnia, quae in diuturna obscuritate latuerunt, sic aperiam, ut ea cernere oculis videamini. vos quæso, ut adhuc me attentè audistis, item, quæ reliqua sunt, audiat: profecto nihil à me dicitur, quod non dignum hoc conuentu et silentio, dignum vestris studijs, atque auribus esse videatur. Nam ut primum Oppianicus ex eo, quod Scamander reus erat factus, quid sibi impenderet, coepit suspicari: statim se ad hominis egentis, audacis, in iudicijs corrup-

Præteritio
Ex causis.

Distributio

Geminatio
Repetitio.

Ex concessione

Præsumptio

Verisimile &
patrona.

ORATIO

A. ficuti.
Similiter ca-
dens.

Similitudo.

Ingulatum. i.
condemnatum.
negotium.

Veteratoriu.

pendis exercitati, tum autem iudicis, Staleni familiaria-
tem applicauit. ac primū, Scamandro reo, tantum donis
datis muneribusq; profecerat, vt eo auctore vteretur
cupidiore, quā fides iudicis postulabat. post autem
cum esset Scamander vnius Staleni sententia absolutus,
patronus autem Scamandri, ne sua quidem sententia li-
beratus, acrioribus saluti suae remedijs subueniendum
putauit. tum à Staleno, sicut ab homine ad excogitan-
dum acutissimo, ad audendū impudentissimo, ad efficiē-
dum acerrimo, (haec enim ille & aliqua ex parte ha-
bebat, & maiore ex parte se habere simulabat) auxi-
lium capiti & fortunis suis petere coepit. iam hoc non
ignoratis iudices, vt etiam bestiae fame dominante ple-
runque ad eum locum, vbi pastae aliquando sint, reuer-
tantur. Stalenus ille biennio antè, cum caussam bonorū
Safinij Atellae recepisset, sexcentis millibus nummūm
se iudicium corrupturum esse dixerat. quae cum acce-
pisset à pupillo, suppressit, iudicioque facto nec Safi-
nio, nec bonorum emptoribus reddidit. quam cum pe-
cuniam profudisset, & sibi nihil non modò ad cupidita-
tes suas, sed ne ad necessitatē quidem reliquisset, statuit
ad easdem sibi praedas ac suppressiones iudiciales re-
uertendum. itaq; cum Oppianicum iam perditum, &
duobus iugulatum praedicijs videret, promissis cum
suis excitauit abiectum, & simul salutē desperare ve-
tuit. Oppianicus orare hominem coepit, vt sibi ratio-
nem ostēderet iudicij corrumpendi. ille autem quem
admodū ex ipso Oppianico postea est auditū, negauit
quenquam esse in ciuitate praeter se, qui id efficere pos-
set: sed primò grauari coepit, quòd edilitatem se petere
cum hominibus nobilissimis, & inuidiam atq; offensio-

ncm-

PRO A. CLVENTIO.

32

rem timere dicebat: post exoratus, initio permagnam
pecuniā poposcit, deinde ad id peruenit, quod confici
potuit, et h. s. sexcēta quadraginta millia deferri ad se
domum iussit. quae pecunia simul atq; ad eum delata est,
homo impurissimus statim coepit in eiusmodi mente &
cogitatione versari: nihil esse suis rationib. vtilius, quā
Oppianicū condemnari: illo absoluto, pecuniā illā aut
iudicibus dissipandā, aut ipsi esse reddendā: damnato
repetiturum esse neminē. itaq; rē excogitat singularē.
atq; haec iudices, quae uerē dicuntur à nobis, facilius cre-
deris, si cū animis vestris lōgo intervallo recordari C. Ab antea
Staleni vitam & naturā volueritis. nam perinde ut opi-
nio est, de cuiusq; moribus, ita, quid ab eo factum et nō
factū sit, existimari potest. cum esset egēs, sumptuosus,
audax, callidus, perfidiosus, & cū domi suae, miserrimis
in locis & inanisimis, tantū nummorū positū uideret,
ad omnem malitiā, & fraudē uersare mētem suam haec
secum cogitans coepit: Dēm ne iudicibus? mihi igitur
ipsi, praeter periculum & insaniam, quid quaeretur? ni-
hil excogitē quamobrē Oppianico dānari necesse sit?
quid tandē, (nihil enim est, quod fieri nō possit) si quis
cum fortē casus ex periculo eripuerit, nōne reddendū
est praecipitantem igitur impellamus, inquit, & per-
ditū prosternamus. capit hoc cōsiliū, vt pecuniā qbus-
dā iudicib. leuissimis polliceatur, deinde eam postea sup-
primat: ut, quoniā graues homines, sua spē seuerē iu-
dicaturos putabat, hos, qui leuiiores erant, destituit
iratos Oppianico redderet. itaq; ut erat semper pra-
posterus, atq; peruersus, initium facit à Bulbo, et cū quòd
iā diu nihil quaesierat, tristē atq; oscitantē leuiter impel-
lit. quid tu, inquit? ecquid me adiunas Bulbe, ne gratis
dd s recip.

Ab antea
uita.

Articulus cū
uerisimili à
fortuna &
moribus.

Mimesis flue
fermo inatio

Sentētia per
parentia.

Dialogismus
protopopoi
am uult Fas-
buis lib. 4.

ORATIO

Allegoria.

Specula, par-
ua sue minu-
ta spes, dimi-
nutione fas-
cium.

Ligurē. i. fal-
sacem & uas
num. notatio.
anatione.

Effatio sue
notatio ad ui-
tuperationē.

Suspicio d
sermone.

Reip. seruamus: ille verò, simul atq; hoc audiuit, ne gra-
tis, quò uoles, inquit, sequar: sed quid affers? tam ei qua-
draginta millia, si esset absolutus Oppianicus, pollice-
tur, & eum, ut ceteros appellet, quibuscum loqui con-
sueffet, rogat: atq; etiā ipse cōditor totius negotij Gut-
tam aspergit huic Bulbo. itaq; minime amarus is visus
est, qui aliquid ex eius sermonē. Speculē degustarat. vnus
& alter dies intercefferat, cū res parū certa uidebatur
sequester et cōfirmator pecuniæ desiderabatur. tum ap-
pellat hilari uultu hominē Bulbus, ut blādisimē potest.
qd tu, inquit, Pacete? (hoc enim sibi Stalenus cognomen,
ex imaginib. Aeliorū delegerat, ne, si se Ligurē fecisset
rationis magis suæ, quā generis sui cognomine uide-
retur) qua de re mecum locutus es, querunt à me ubi sit
pecunia. hic ipse planus improbiſſimus, quæstui iudicia-
rio paſſus, qui illi pecuniæ, quā cōdiderat, spem iam atq;
animo incubaret, cōtrahit frontē, (recordamini faciē,
atq; illos eius fictos simulatosq; uultus) queritur se ab
Oppianico destitutum: & qui esset totius ex fraude &
mendacio factus, quicq; ea vitia, quæ à natura habebat,
etiā studio atq; artificio quodam malitiæ condiuisset.
pulchrē asseuerat. se ab Oppianico destitutum: atque
hoc addit testimonij. sua illum sententia, quam palam
omnes laturi essent, condemnatū iri. mangrat sermo in
consilio, pecuniæ quandam mentionem inter iudices
esse versatam: res neque tam fuerat occulta, quā erat
occultanda: neq; tā erat aperta, quā reipublicæ caus-
sa aperienda: in ea obscuritate, ac dubitatione omni-
um, Canutio perito homini, qui quodam odore suspi-
cionis Stalenū corruptum esse sensisset, neq; dum rem
perfectā arbitraretur, placuit repentē iudices pronun-
ciare.

PRO A. CLVENTIO.

32

are iudices, se id uelle dixerunt. hic tum Oppianicus
non magnopere perimuit: rem à Staleno perfectā esse
arbitratur. in consiliū erant ituri iudices triginta &
duo: sententijs decē et sex absolutio cōfici poterat: nō s-
quadraginta millia nummū in singulos iudices distribui
tunc numerum sententiarū conficere debebat, ut ad
consiliū spe maiorū premiorū ipsius Staleni sententia
prima decima accederet. atq; etiā casu rū, quod illud
repente erat factū, Stalenus ipse nō aderat, causam ne-
que quā apud iudicem defendebat. facile hoc Habilus
patratur, facile Canutius. at non Oppianicus, neque
patronus eius L. Quinctius: qui cum esset eo tēpore tri-
bus pl. conuicium C. Iunio iudici quæstionis maxi-
mum fecit, ut ne sine Staleno in cōsiliū iretur: cumq;
ut ei per uiaiores consultō negligentiū agi uideretur,
ipse a publico iudicio ad priuatū Staleni iudiciū pro-
filius est, & illud pro potestate dimitti iussit: Stalenum
ipse ad subsellia adduxit. consurgitur in consiliū, cum
sententias Oppianicus, quæ tum erat potestas, palam
firmū dixisset, ut Stalenus scire posset, quid cuique
deberetur. varia iudicum genera: nummarij pauci, sed
omnes irati. ut enim qui accipere in campo consueue-
rant, ijs candidatis, quorum nūmos suppressos esse pu-
tant, inimicissimi solēt esse: sic eiusmodi iudices in festi-
um reo venerant: ceteri nocentissimū esse arbitraban-
tur: sed spectabant sententias eorum, quos corruptos
putabant. ut ex ijs constituerent, à quo iudicium corru-
ptum uideretur. ecce tibi eiusmodi sortitio, ut in pri-
mis Bulbo, & Staleno, & Guttæ esset iudicandū. sum-
ma omnium expectatio, quidnam sententiæ ferrent le-
ues, ac nummarij iudices, atq; illi omnes sine vlla dubi-
tatione

Similitudo.

ORATIO

Similiter de-
sumens.

Dubitatio
per repeti-
tionem.

Dissolutum.

tatione condemnant. hic tum iniectus est hominibus
scrupulus, & quædā dubitatio, quid nam esset actum.
deinde homines sapientes ex vetere illa disciplina iudi-
ciorum, qui neq; absolvere hominē nocētissimum pos-
sent, neque eum, de quo esset orta suspicio, pecunia op-
pugnati, re illa incognita primò condemnare vellent,
non liquere, dixerunt. nonnulli autē, severi homines, hoc
statuerūt, quo quisq; animo quid faceret, spectari opor-
tere: & si alij pecunia accepta verū iudicabant, tamen
nihilominus se superioribus suis iudicijs constare pu-
tabant oportere: itaq; damnarunt. quinq; omnino fue-
runt, qui illū vestrū innocentē Oppianicum siue impru-
dētia, siue misericordia, siue aliqua suspitione, siue am-
bitione adducti absolverent. condemnato Oppianico,
statim L. Quintius, homo maximē popularis, qui om-
nes rumorū, et cōcionū vētos colligere cōsueisset, ob-
latā sibi facultatē putavit, vt ex invidia senatoria pos-
set crescere, quòd eius ordinis iudicia minus iā probari
populo arbitrabatur. habetur vna atq; altera concio
vehemens & gravis: accepisse pecuniā iudices, vt inno-
centē reum condemnarent, tribunus pl. clamitabat: agi
fortunas omnium dicebat, nulla esse iudicia: qui pecunio-
sum inimicum haberet, incolumem esse neminem pos-
se. homines totius ignari negotij, qui Oppianicū nun-
quam vidissent, virum optimum, & hominem pruden-
tissimum, pecunia oppressum arbitrarentur, incensi
suspitione rem in medium vocare coeperunt, & caus-
sam illā totam deposcere. atq; illo ipso tempore in edes
T. Annij hominis honestissimi, necessarij, et amici mei,
noctu Stalenus accersitus ab Oppianico venit, iā cete-
ra nota sunt omnibus: vt cum illo Oppianicus egerit de
pecunia:

PRO A. CLVENTIO.

34

Testimoniū
ex impuden-
tia, Cic. in
Topicis.

Similiter deo
sumens, cum
dissoluto,
pulcherrimū.

Ab adiutis.

Translati
uerbis illus-
minat oratio-
nem.

Contentia
cum simil,
dein.

pecunia: ut ille se redditurū esse dixerit: vt eorū sermo-
nē omnē audierint viri boni, q tū cōsultò propē in oc-
culis stitissent: vt res patefacta atq; in forū prolata, &
pecunia omnis à Staleno extorta, atq; crepta sit. huius
Staleni persona populo iā nota atq; perspecta, ab nul-
latrpi suspitione abhorrebat: suppressam esse ab eo
pecuniā, quā pro reo pronunciaisset, qui erāt in cōcio-
nē intelligebāt: neq; enim docebātur: uersatā esse in
iudicio mentionē pecuniæ sentiebant: innocentem reum
condemnatiū esse audiebant: Staleni sentētia cōdemna-
tam videbāt: nō gratis id ab eo factū esse, quòd hominē
nocentē iudicabāt: similis in Bulbo, in Gutta, in alijs nō
nullis suspicio cōsistebat. itaq; cōfiteor, (licet enim iam
impure, hoc præsertim in loco confiteri) quòd Oppia-
nicus nō modo vita, sed etiam nomen ante illud tēpus po-
pulo ignotū fuisset: indignissimū porrò videretur, cir-
cumuentum esse innocentē pecunia: hanc deinde suspi-
cionē auget Staleni improbitas, & nonnullorum eius
similium iudicum turpitudine: causam autem ageret L.
Quintius, homo cum summa potestate præditus, tum
ad inflammandos animos multitudinis accommodatus:
summam illi iudicio inuidiā, infamiamq; esse cōflatam.
atq; in hāc flammā recentē tum C. Iunium, qui illi quæ-
stioni præfuerat, inieciū esse memini, & illū, hominē
adulatiū, iam prætorem opinionibus hominum consti-
tutū, non disceptatione dicēdi, sed clamore hominū de-
firo, atq; adeò de ciuitate esse sublatum. neq; me pœni-
tet, hoc potius tēpore, quā illo, causā A. Cluentij defen-
di re. causa enim manet eadē, quæ mutari nullo modo
potest: temporis iniquitas atq; inuidia recessit: vt quod
in tēpore mali fuit, nihil ob sit: quod in causā boni fuit,
prosit.

ORATIO

A tempore.

Contentio
per interro-
gationem.

Inuidia tem-
pere mitiga-
tur.

Proposi-
tio ex
causis.

Altera.

A signo.

prosit. itaq; nunc quæ admodum audiar, sentio, non modo ab ijs quorum iudiciū atq; potestas est, sed etiā ab illis, quoru tantū est existimatio. at tū si dicere, non audirer, non quod alia res esset, immo eadem, sed tempus aliud. id adeo sic cognoscere, quis tum auderet dicere, nocentem condemnatum esse Oppianicū? quis nunc audet negare? quis tum posset arguere, ab Oppianico tentatū esse iudiciū pecunie? quis in hoc tempore inficiari potest? cui tum liceret docere, Oppianicum reum factum esse tum deniq; cum duobus proximis præiudicijs condemnatus esset? quis est, qui id hoc tempore infirmare conetur? quare inuidia remota, quam dies mitigauit, oratio mea deprecata est, vestra fides, atq; æquitas à veritatis disceptatione reiecit, quid est præterea, quod in causa relinquatur? versatam esse in iudicio pecuniam cōstat: ea queritur, vnde profecta sit, ab accusatore, an ab reo. accusator dicit hæc: primum, grauissimis criminib; accusabam, vt nihil opus esset pecunia: deinde, condemnatum adducebam, vt ne eripi quidem pecunia posset: postremo, etiam si absolutus esset, mearum tamē omnium fortunarum status incolumis maneret. quid contra reus? primum ipsam multitudinem et atrocitatem criminum pertimescebam: deinde, Fabritijs propter conscientiam mei sceleris condemnatis, me esse condemnatum sentiebam: postremo, in eum casum veneram, vt omnis mearum fortunarum status vnius iudicii periculo contineretur. age, quoniam corrumpendi iudicii causas ille multas, et graues habuit, hic nullam, profecto ipsius pecunie requiratur. Confecit tabulas diligentissime Cluentius. hæc autem res habet hoc certē, vt nihil possit neque additum, neque detractum de fami-

liari

PRO A. CLVENTIO.

35

liari latere. anni sunt octo, cū ista causa in ista meditatione versatur: cum omnia, quæ nunc ad eā rem pertinent, et ex huius, et ex aliorum tabulis agitis, tractatis, inquiritis: cū interea Cluentianæ pecuniæ vestigium nullū inuenitis, quid? Albiana pecunia vestigijs ne vobis, odoranda est, an ad ipsum cubile vobis ducibus venire possumus: tenentur vno in loco h. s. sexcenta quadraginta millia nummū: tenentur apud hominē audacissimum: tenentur apud iudicē, quid vultis amplius? at enim Stalenus non fuit ab Oppianico, sed à Cluentio ad iudiciū corruptedum constitutus. cur eum, cum in cōsiliū iretur, Cluentius et Canutius abesse patiebantur? cur cū in cōsiliū mitebant, Stalenū iudicē, cui pecuniam dederant, non requirebant? Oppianicus querebat? Quin-ctius flagitabat? sine Staleno ne in cōsiliū iretur, tribunitia potestate perfectum esse at condemnauit. hanc enim damnationem dederat obsidem Bulbo, et ceteris, ut destitutus ab Oppianico uideretur. Quare si istinc causa corrumpendi iudicii, istinc pecunia, istinc Stalenus, istinc deniq; omnis fraus et audacia est: hinc pudor, honesta vita, et nulla suspicio pecuniæ, nulla corrumpendi iudicii causa: patiamini, veritate patefacta, atq; omni errore sublato, eō transire illius turpitudinis infamia, vbi cetera maleficia cōsistat: ab eo inuidiam discedere aliquādo, ad quæ nunquā accessisse culpā uidetur. at enim pecuniā Staleno dedit Oppianicus, non ad corrumpedum iudiciū, sed ad conciliationē gratiæ. tēne hoc Aeli dicere, tali prudentia, etiam vsu atq; exercitatione præditū? sapientissimum esse dicunt, eū, cui, quod opus sit, ipsi ueniat in mentem: proxime accedere illi, qui alterius bene inuētis obtemperet. in stultitia con-

Translatio à
canibus.
Repetitio.

Occupatio.

A signo.

Conclusio
per enumer-
ationē, & con-
tentionem.

Methodi sen-
tentia, qua
tū L. A. uis
tur li. 2. bell
Punici, et A
rist. Eth. li. 3.

ORATIO

Solutio à tē-
pore.

Dilemma.

À differenti-
bus.

Ex causis
nō fieri potu-
isse ostendit.

À facultate
et modiore.

tra est: minus enim stultus est is, cui nihil in mentem ue-
nit, quā ille, qui, quod stultē alteri venit in mentē, cō-
probat. istam conciliationem gratiæ Stalenus tum re-
centi re, cum saucibus premereur: excogitauit: siue, ut
homines tum loquebātur, à P. Cethego admonitus, istā
dedit conciliationis et gratiæ fabulam: nam fuisse hūc
hominū sermonē recordari potestis, Cethegum, quod
hominem odisset, et quod eius improbitatem versari
in rep. nollet, et quod videret eum, qui se ab reo pecu-
niam, cum iudex esset: clām atq; extra ordinem acce-
pisse confessus esset, saluū esse nō posse, minus ei fidele
consiliū dedisse. in hoc si improbus Cethegus fuit, uide-
tur mihi aduersarium remouere voluisse. sin erat eius-
modi causa, ut Stalenus, nummos se accepisse, negare
nō posset, nihil aut erat periculosius, nec turpius, quā,
ad quā rem accepisset, confiteri. non est consiliū Cethe-
gi reprehendendum. verum alia causa tum Staleni fuit,
alia nūc Acti tua est. ille, cū re premeretur, quodcumq;
diceret, honestius diceret, quā si quod erat factum, fate-
retur: te verō illud idem, quod tū explosum et eiecū
est, nunc retulisse demiror. qui enim poterat tum in gra-
tiam redire cum Oppianico Cluentius? qui cum matre
habebat similitudines: herebat in tabulis publicis reus, et
accusator: condemnati erant Fabritij: nec elabi alio accu-
satore poterat Albius, nec sine ignominia calumnie
relinquere accusationem Cluentius. an, ut præuicari-
tur? iam id quoq; ad corrumpendum iudiciū pertinet.
sed quid opus erat ad eam rem iudice sequestre? et o-
mnino, quam obrem tota ista res per Stalenum potius,
hominem ab utroq; alienissimum, sordidissimum, tur-
pissimum, quā per bonum aliquē virum ageretur, et
amicum

PRO A. CLVENTIO.

36

cum, necessariumq; communem? Sed quid ego hæc
clāribus, quasi de re obscura, disputo? cū ipsa pecunia,
que Staleno data est, numero ac summa sua, non modō
quanta fuerit, sed etiam ad quam rem data fuerit, ostē-
dat. sexdecim dico iudices, ut Oppianicus absolvere.
corrumpendos fuisse: ad Stalenum sexcenta et qua-
ranta millia nummū esse delata: si, ut tu dicis, gra-
tia conciliandæ causa: quadraginta istorū accessio milli-
um quid valeat? sin ut nos dicimus, ut DCXL millia nū-
mi sexdecim iudicibus darentur: non Archimedes me-
lus potuit describere. At enim iudicia facta permulta
sunt à Cluentio iudiciū esse corruptum. immo verō ante
hoc tempus omnino ista ipsa res suo nomine in iudici-
um nunquam est vocata: ita multum agitata, ita diu i-
stata ista res est, ut hodierno die primū veritas uocē cōtra inui-
diā his iudicibus freta miserit. veruntamē multa ista iu-
dicia que sunt? ego enim me ad omnia cōfirmaui, et sic
parui, ut docerē, quæ facta postea iudicia de illo iudi-
cio dicerentur, partim ruinae similia, aut tempestati,
quæ iudicio, et disceptatiōi fuisse: partim nihil cōtra Ha-
bitū valere: partim etiā pro hoc esse: partim esse eius-
modi, ut neq; appellata unquā iudicia sint, neq; existi-
mata. hic ego, magis ut consuetudinē seruē, quā quod
nos nō uestra hoc spōte faciatis, petā à uobis, ut me diū
de his singulis disputo iudicijs, attētē audiat. Cōdēna-
tus est C. Iunius, qui ei quæstioni præfuerat, adde etiam
illud, si placet: tū est cōdēnatus, cū esset iudex quæstio-
nis, nō modō causæ, sed ne legi quidē quicquā per tribu-
nū pl. laxamenti datū est. quo tēpore illum à quæstione
ad nullū aliud reip. munus abduci licebat, eo tēpore ad
e c quæstio-

A signo.

Describere,
i. partim.
Solutio à tē-
pore.

Solutio.

Attentio.
Negat potius
ille condan-
nari.

Quæstionem ipse abreptus est. at quæ quæstionē? vultus enim vestri iudices me inuitant, vt quæ reticenda putaram, libeat iam liberè dicere. quidē illa tandem quæstio, aut disceptatio, aut iudicium fuit? putabo fuisse. dicat, qui vult, hodie, de illo populo concitato. cui tū mos gestus est, qua de re Iunius causam dixerit. quemcumq; rogaris, hoc respōdebit, quod pecuniā acceperit, quod innocentem circūuenerit. est hæc opinio. at si ita esset, hac lege accusatum esse oportuit, qua accusatur Habitus: at ipse ea lege quærebat. paucos dies expectasset Quinctius: at neq; priuatus accusare, nec se data iā inuidia volebat. videtis igitur, nō in causa, sed in tēpore, ac potestate spem omnem accusatoris fuisse, multa petiuit: qua legē quod in legem non iurasset, quæ res nemini vnquam fraudi fuit: & quod C. Verres prætor urbanus, homo sanctus, & diligēs, subfortitionem eius in eo codice non haberet, qui tum interlitus proferebatur. his de causis C. Iunius condemnatus est iudices, leuissimis, & infirmis, quas omnino in iudicium asferri nō oportuit: itaq; oppressus est nō caussa, sed tempore. hoc vos Cluentio iudicium putatis obesse oportere: quam ob causam? si ex lege subfortitus non erat Iunius, aut si in legē aliquando non iurauerat, iccirco illius damnatione aliquid de Cluentio iudicabatur? non inquit: sed ille iccirco his legibus cōdemnatus est, quod contra aliam legē commiserat, qui hoc confitētur, possunt, illud idē iudiciū nō fuisse, defendere. ergo iccirco inquit, infestus tum prætor Iunio fuit, quod illud iudicium corruptum per eū putabatur. num igitur hoc tēpore caussa mutata est? num alia res, alia ratio illius iudicij, alia natura totius negotij nunc est, ac tum fuit?

Translatio
nis status.

Diffinitio.

Ironia.

A dissimili.

Dialectica.

non opinor ex ijs rebus, quæ gestæ sunt, rem vllam potuisse mutari. quid ergo est caussa, quod nūc nostra defunctio audiat tanto silentio, tunc Iunio defendendi sui potestas erepta sit? quia tum in caussa nihil erat præiudicium, errorē, suspicionem, conciones quotidianas, seditiosæ ac populariter concitatas: accusabat tribunus pl. idem in concionibus, idē ad subsellia: ad iudicium nō modò de concione, sed etiam cum ipsa concione veniebat. gradus illi Aurelij tum noui, quasi pro theatro illi iudicio edificati videbantur: quos vbi accusator concitatis hominibus cōplerat, nō modò dicendi de reo, sed ne surgendi quidem potestas erat. nuper apud C. Orchinium, collegam meum, locus ab iudicibus Fausto Syllæ de pecunijs residuis non est constitutus: non quod illi aut ex legē esse Syllam, aut causam pecuniæ publicæ contemptam atq; abiectam putarent: sed quod accusante tribuno pl. cōditione æqua disceptari posse non putauerunt. quid? conferam Syllam ne cum Iunio, an hunc tribunū pl. cum Quinctio, an verò tempore cum tēpore? Sylla maximis opibus, cognatis, affinis, necessarijs, clientibus plurimis: hæc autem apud Iunium parua, et infirma, et ipsius labore quæsitæ, atq; collectæ. hic tribunus pl. modestus, pudens, non modò non seditiosus, sed etiā seditiosis aduersarius: ille autem acerbus, criminosus, popularis homo, ac turbulentus. tempus hoc tranquillum, ac pacatum: illud omnibus inuidiæ tempestatibus concitatum. quæ cum ita essent, in Fausto tamen illi iudices statuerunt, iniqua conditione reum causam dicere, cum aduersario eius ad ius accusationis summa vis potestatis accederet. quæ quidem rationē vos iudices diligēter pro vestra sapientia, & hu-

Ex causis,

Articulus.

Ab exēplo.

Articulus
per contentum
tionem graui
uissimam.

Cum potēti
tore non cō
tendendum.

ORATIO

manitate cogitare, & penitus perspicere debetis, quid mali, quantum periculi unicuique nostrum inferre possit ut tribunitia, cōflata præsertim inuidia, et cōcionibus seditiose concitatis, optimis hercle temporibus, tum cum homines se nō iactatione populari, sed dignitate atque innocentia tuebantur, tamen nec C. Popilius, nec Q. Metellus, clarissimi viri, vim tribunitiam sustinere potuerunt, nedū his tēporibus, his moribus, his magistratibus sine uestra sapientia ac iudiciorum remedijs salui esse possumus. non fuit igitur illud iudiciū iudicij simile iudices, nō fuit: in quo nō modus est adhibitus, nō mos consuetudoque seruata, non causa defensa. vis illa fuit, & vt sepe iam dixi, ruina quædam atque tempestas, & quiduis potius, quā iudiciū, aut disceptatio, aut quæstio. quod si quis est, qui illud iudicium fuisse arbitretur, & qui his rebus iudicatis standum putet: is tamen hanc causam ab illa debet seiungere. ab illo enim, siue quod in legem non iurasset, siue quod ex lege subfortilus iudicem non esset, multa petita esse dicitur: Cluentij autem ratio cum illis legibus, quibus ab Iunio multa petita est, nulla potest ex parte esse coniuncta. At etiam Bulbus est condemnatus. adde, maiestatis: vt intelligas hoc iudicium cum illo non esse coniunctum. at est hoc illi crimen obiectum. fateor: sed etiam legionem esse ab eo sollicitatam in Illyrico, Cosconij literis, & multorum testimonijs planum factum est: quod crimen erat proprium illius quæstionis, & quæ res lege maiestatis tenebatur. at hoc obfuit ei maximè. iam ista diuinatio est: qua si uti licet, vide ne mea coniectura multo sit verior: ego enim sic arbitror, Bulbum, quod homo nequam, turpis, impro-

Ab exēplis
ex minore.

Conduplica
tio,

Repetitio.

Imago.

A dissimili.

Occupatio,
et refutatio
re a dissimili.

Solutio nega
tionis, & ue
ram causam
adducit.

PRO A. CLVENTIO.

38

bus, multis flagitijs contaminatus in iudicium sit adductus, idcirco facilius esse dānatū. tu mihi ex tota causa Bulbi, quod tibi cōmodū est, eligis, ut id esse secutos iudices dicas, quapropter hoc Bulbi iudiciū nō plus ob esse huic causæ debet, quā illa, quæ commemorata sunt ab accusatore, duo iudicia, P. Popilij & T. Gut-
ta, qui causā de ambitu dixerūt, qui accusati sunt ab ijs, qui erāt ipsi ambitus condēnati: quos ego nō ideo esse arbitror in integrū restitutos, quod planū fecerint, illos ob rem iudicandā pecuniā accepisse: sed quod iudicibus probarint, quod in eodē genere, in quo ipsi offenderent, alios reprehendissent, se ad præmia legis venire oportere. quapropter neminem dubitare existi-
mo, quin illa dānatio ambitus nulla ex parte cum causa Cluentij, vestroque iudicio cōiuncta esse possit. Quid, quod Stalenus est condemnatus? non dico hoc tempo-
re iudices, id quod nescio an dici oporteat, illum ma-
iestas esset damnatū: non recito testimonia hominum honestissimorum, quæ in Stalenum sunt dicta ab ijs, qui M. Aemilio, clarissimo viro, legati, & præfecti, & tri-
buni militares fuerunt: quorū testimonijs planū factū est maximè eius opera, cum quæstor esset, in exercitu
seditionem esse constatam. ne illa quidem testimonia, recito quæ dicta sunt de H. S. C. D. nullib. quæ ille cum
accepisset nomine iudicij Sasiniani, sicut in Oppianici iudicio postea, retinuit atque suppressit. omitto & hæc, et alia permulta, quæ illo iudicio in Stalenū dicta sunt.
hoc dico eandē tum fuisse P. & L. Cominijs, equitibus
R. honestissimis hominibus, & disertis, controuersiam cum Staleno, quem accusabant, quæ nunc mihi est cum
A. Cominij dicebant idē, quod ego dico: Stalenū ab

Conclusio
periorum,

Solutio a dissi
milibus &
testimonijs,
eum præter
tione,

A simil.

ORATIO

Frequentatio cum dis-
solutione.

Conclusio si-
milis Iunio.

Nominis
quaestionem
definitione
soluit.

A dissimili.

Enumeratio
ne cons-
cludit.

Interrogatio
eius quod ne-
gari non pos-
set Fab. li. 9.

Oppianico pecuniam accepisse, ut iudiciū corrumpe-
ret, Stalenus conciliandae gratiae causa se accepisse di-
cebat. irridebatur haec illius reconciliatio, & persona
viri boni suscepta, sicut in statu inauratis, quas posui-
t ad Iuturnae: quibus subscripsit, reges ab se in gratiam
esse reductos: exagitabatur oēs eius fraudes, atq; falla-
ciae: tota vita in eiusmodi ratione versata aperiebatur:
egestas domestica, quaestus forensis in mediū profere-
batur. nūmarius interpres pacis & cōcordiae non pro-
babatur: itaq; tum Stalenus, cum idē defenderet quod
Actius, condemnatus est: Cominij, cū hoc agerēt, quod
nos in tota causa egimus, probauerunt. quamobrem si
Staleni damnatione, Oppianicū iudiciū corrumperet
voluisse, Oppianicum iudici ad emendas sententias de-
disse pecuniam, iudicatum est, cum ita constitutum sit,
ut in illa culpa aut Cluentius sit, aut Oppianicus: Clu-
entij nūmus nullus iudici datus vllō vestigio reperitur:
Oppianici pecunia post iudiciū factū à iudice ablata
est: potest esse dubium, quin illa damnatio Staleni non
modò non sit cōtra Cluentiū, sed maxime nostrā cau-
sam defensionemq; confirmet? ergo adhuc Iunij iudici-
um video esse eiusmodi, ut incurSIONem potius seditioni-
nis, vim multitudinis, impetum tribunitium, quā iu-
diciū appellandū putem. quòd si quis illud iudiciū
appellet, tamen hoc confiteatur necesse est, nullo modo
illam multā, quae à Iunio petita sit, cum Cluentij cau-
sa posse coniungi. illud igitur Iunianum per vim factum
est: Bulbi, & Popilij, & Guttiae contra Cluentium non
est: Staleni etiā pro Cluentio. Videamus, ecquod aliud
iudiciū, quod pro Cluentio sit, proferre possimus.
Dixitne tandem causam C. Fidiculanus Falculat qui-
Oppia-

PRO A. CLVENTIO.

39

Oppianicum condemnarat, cum praesertim, id quod sit
in illo iudicio inuidiosissimū, post paucos dies ex sub-
sortitione sedisset. dixit, et bis quidem dixit: in summā
eum L. Quinctius inuidiam cōcionibus eum quotidiana-
bus, seditiosis, & turbulentis adduxerat. vno iudicio
nulla est ab eo petita, sicut ab Iunio, quòd non suae de-
coris munere, neque ex lege sedisset. paulo sedatiore
loquore est accusatus, quā Iunius, sed eadem ferē lege
& crimine. quia nulla in iudicio seditio, neque turba
versata est, prima actione facillimē est absolutus, non
numero hanc absolutionem: nihilo minus enim potest,
ut illam multam non commiserit, accepisse tamen ob
re iudicadā pecuniā, quā captam nusquā Stalenus eadē
lege dixit, propriū crimen illud quaestionis eius nō fuit.
Fidiculanus quid fecisse dicebatur? accepisse à Cluen-
tius. s c c c c. cuius erat ordinis? senatorij. qua le-
ge eo genere à senatore ratio repeti solet, de pecu-
nia repetundis, ea lege accusatus, honestissimē est abso-
lutus. acta est enim causa more maiorum, sine vi, sine
metu, sine periculo: dicta, & exposita, & demonstrata
sunt omnia: adducti iudices sunt, non modò potuisse ho-
mīnem ab eo reum cōdemnari, qui nō perpetuò sedisset,
sed, si aliud is iudex nihil scisset, nisi quae prauidicia de
eo facta esse constaret, audire praeterea nihil debuisset.
tam etiam illi quinq; qui imperitorum hominū rumu-
sculos aucupati, tum illum absoluerunt, iam suam c e-
mentiam laudari magnopere nolebant, à quibus si qui-
quereret, sedissent ne iudices in C. Fabritium: sedis-
se dicerent. si interrogarentur, num quo crimine
is esset accusatus, praeterquam ueneni eius, quod que-
situm Habito diceretur: negarent. si deinde essent ro-

Sermocinas-
tio, siue dis-
putatio.

Repetitio.

Sermocinas-
tio acta.

ORATIO

Communica-
tio.

Distributio.

Locus illuz
stis a perso-
nis siue ab au-
toritate.

Preteritio.

gati, quid iudicassent: condemnasse se dicerent: nemo enim absoluit. eodē modo quæsitum si esset de Scamandro, certē idem respondissent: tamen si ille una sententia est absolutus: sed illam vnam nemo tum istorum suam dici vellet. vter igitur facilius suæ sententiæ rationem redderet? ne, qui se et sibi, & rei iudicatæ constituisse dicit: an ille, qui se in principē maleficii lenem, in adiutores eius, & conscios uehementissimū esse respondit? quorū ego de sententia non debeo disputare: neq; enim dubito, quin ij tales viri suspitione aliqua perculsi repentina, de statu suo declinarent. quare eorū, qui absoluerunt, misericordiam non reprehendo: eorum, qui in iudicando superiora iudicia secuti sunt sua sponte, non Staleni fraude, constantiā comprobo: eorum verò, qui sibi nō liquere dixerūt, sapientiam laudo: qui absolute eum, quem nocentissimū cognorant, et quē ipsi bis iam antea condemnarant, nullo modo poterat, condemnare, cum tanta consilij infamia, & tam atrocis rei suspicio esset iniecta, paulo posterius, patefacta re, maluerunt. ac ne facto solum sapientes illos iudicetis, sed etiam ex nominibus ipsis, quod ij fecerint, rectissime, ac sapientissime factum probetis: quis P. Octauio Balbo ingenio prudentior, iure peritior, fide, religione, officio diligentior, aut sanctior cōmemorari potest? nō absoluit. quis Q. Confidio constantior? quis iudiciorum, atq; eius dignitatis, quæ in iudicijs publicis versari debet peritior? quis uirtute, cōsilio, auctoritate præstantior? ne is quidē absoluit. longum est de singulorum uirtute ita dicere. quæ quia cognita sunt ab omnibus, verborum ornamenta non querunt. qualis vir M. Luuencius Peto fuit ex vetere illa iudicum disciplina

qualis

PRO A. CLVENTIO. 40

qualis L. Cauius Mercurius? M. Bassilius? C. Caudinus? qui in iudicijs publicis iam tum florente repub floruerunt. ex eodem numero L. Cassius, Cn. Neuius, pari & integritate, & prudentia: quorum nullius sententia est Oppianicus absolutus. atq; ex his omnibus natu minimus, ingenio, & diligentia, & religione par ijs, quos antea cōmemorauimus, P. Satrius in eadem sententia fuit, innocētiam Oppianici singularē: quo in reo, qui absolutus, ambitiosus: qui distulit, cautus: qui cōdemnauit, cōstans existimatur. hæc tum, agitante Quinctio, neq; in concione, neq; in iudicio demonstrata sunt: neq; enim ipse dici patiebatur, nec per multitudinē concitata consistere cuiquam in dicēdo licebat. itaq; ipse, postquam iunius peruertit, causam totā reliquit: paucis enim diebus illis, & ipse priuatus est factus, & hominū studia deferuisse intelligebat. quod si, per quos dies Iunium accusauit, Fidiculanum accusare voluisset: respondēdi Fidiculanio potestas facta nō esset. ac primò quidem omnibus illis iudicibus, qui Oppianicū condēnarant, innotatur. iam insolentiam noratis hominis, noratis animos eius, ac spiritus tribunitios. quod erat odium, dii immortales? quæ superbia, quanta ignoratio sui, quā grauē atq; intolerabilis arrogantiā? qui illud etiam ipsum acerbē tulerit, ex quo illa nata sunt omnia, non si bi ac defensionē suæ cōdonatū esse Oppianicū: proinde quasi non satis signi esse debuerit, ab omnibus eū fuisse desertū, qui se ad patronum illū cōtulisset. erat enim Romana summa copia patronorum, hominum eloquentissimorum, atq; amplissimorum: quorum certē aliquis defendisset equitem R. in municipio suo nobilem, si honeste putasset eiusmodi causam posse defendi. nam Quin-

Exclamatio
ironica cū di-
stributione.

Priuatus est
factus, i. ab ijs
tribunatu, de
sist esse tribu-
nus.

Interrogatio
admirantis ad
amplificandū

A. Rego.

Digrediar
in Quinctiū

cc 5 etius

ORATIO

utperatorem, Cuius quidem quam causam vnuquam antea dixerat, cum annos ad quinquaginta natus esset? quis eum vnuquam non modo in patroni, sed in laudatoris, aut aduocati loco viderat? qui, quod Rostra iamdiu vacua, locumque illum post aduentum L. Syllae à tribunitia voce desertum oppresserat, multitudinemque iam desuetam à cōcionibus ad veteris consuetudinis similitudinem reuocauerat, idcirco cuidam hominum generi paulisper iucundior fuit, atque idē quanto in odio postea suis illis ipsis fuit, per quos in altiore locū ascenderat: neque iniuria: facite enim, ut nō solum mores eius, et arrogantiam, sed etiam vultum, atque amictum, atque illā usque ad talos demissam purpuram recordemini. is, quasi non esset vilo modo ferendum, se ex iudicio discessisse victum, rem ab subsellijs in Rostra detulit. et iam quermur, saepe hominibus nouis non satis magnos in hac ciuitate esse fructus? nego usquam fuisse maiores, ubi, si quis, ignobili loco natus, ita viuat, ut nobilitatis dignitatem virtute tueri posse videatur: usque eō peruenit, quoad eum industria cum innocentia prosecuta est. si quis autem hoc nititur, quod sit ignobilis, procedit saepe longius, quam si idem ille esset cum iisdem suis vitijs nobilissimus. ut Quinctius (nihil enim dicam de ceteris, si fuisset homo nobilis, quis eum cum illa superbia, atque intolerantia ferre potuisset? quod eo loco fuit, ita tulerūt, ut, si quid haberet à natura boni, prodesse ei putarent oportere: superbiam autem atque arrogantiam eius deridendam magis arbitrarentur propter humilitatem hominis, quam pertimescendam. Sed, ut illuc reuertar: quo tempore Fidiculanus est absolutus, tu, qui ea iudicia facta commemoras, quero quid

PRO A. CLVENTIO. 41

tum esse existimas iudicatum? certe, gratis iudicasse. at condemnarat: at causam totā nō audierat: at in concionibus omnibus L. Quinctio vehementer erat et saepe vexatus. illa igitur omnia Quinctiana iniqua, falsaturbulenta, popularia, seditiosa iudicia fuerunt. esto, potuit esse innocens Falcula: iam ergo aliquis Oppianicum gratis condemnauit: iam non eos Luniū subforones ijs, qui pecunia accepta condemnarent: iam potuit aliquis ab initio nō sedisse, et tamē Oppianicum gratis condemnasse. verum si innocēs Falcula, quaeso quis innocens? si hic gratis cōdemnauit, quis accepit? nego, rem esse vllam in quenquā illorum obiectā, quae Fidiculanio obiecta nō sit: neque aliquid fuisse in Fidiculanij causa, quod idem nō esset in ceterorum. aut hoc iudiciū reprehendas tu, cuius accusatio rebus iudicatis niti videbatur, necesse est: aut si hoc verum esse concedis, Oppianicum gratis condemnatum esse fateare. quāquam satis magno argumento esse debet, quod ex tā multis iudicijs, absoluto Falcula, nemo reus factus est. quidem mihi damnatos ambitus colligitis, alia lege, certis criminibus, plurimis testibus? cum primum illi ipsi debuissent potius accusari de pecunijs repetundis, quā ambitus. nā si in ambitus iudicijs hoc his obfuit, cum alia lege causam dicerent: certē, si propria lege huius peccati adducti essent, multo plus obfuisset. deinde, si tanta vis fuit istius criminis, ut qua quisque lege ex illis iudicijs reus factus esset, tamen hac plaga periret: cur in tanta multitudine accusatorum, tantis praemijs ceteri rei facti nō sunt? Hic profertur id, quod iudicium appellari non oportet: P. Septimio Scaeuola rem eo nomine esse estimatam, cuius rei quae consuetudo

Disputatio.

Concessio, Repetitio.

Ex contrarijs.

Ex pari.

Dilemma per diuisiōnem.

A signo.

Articulus cō translatione causae.

Ex minore.

Verisimile à signo.

A iudicatis.

ORATIO

Iudicati refu-
ratio à more
iudiciorum.

* Expugna-
tū legit Bud.
in an. rel. 1.
obtentum.
Transit ad
aliud præiud-
diciū, cū di-
ligenti præ-
munitione.

Subscription

suetudo sit, quoniam apud homines peritissimos dico, pluribus verbis docere nō debeo: nunquā enim ea diligētia, quæ solet adhiberi in ceteris iudicijs, eadem reo damnato adhibita est. in litibus æstimandis ferē iudices, aut quod sibi eum, quē semel condemnarunt, inimicum putant esse: si qua in eum lis capitis illata est, non admittunt: aut, quod se perfunctos iam esse arbitrantur, cum de reo iudicarunt, negligentius attendunt cetera. itaq; et maiestatis absoluti sunt permulti, quibus damnatis de pecunijs repetundis lites essent æstimatæ: et hoc quotidie fieri videmus, ut, reo dānato de pecunijs repetundis, ad quos peruenisse pecunias in litibus æstimandis statutum sit, eos illi iudices absoluant, quod cum sit, nō iudicia rescinduntur, sed hoc statuitur, æstimationem litium non esse iudicium. Scævola condemnatus est alijs criminibus, frequentissimis Apulie testibus: omni contentione* pugnatum est, ut lis hæc capitis æstimaretur: quæ res si rei iudicatæ pondus habuisset, ille postea vel ipsē, vel alijs inimicis reus hac lege ipsa factus esset. Sequitur id, quod illi iudicium appellant, maiores autem nostri nunquā neq; iudiciū nominant, neq; perinde ut rem iudicatā observauerunt, animaduersione, atque auctoritas censoria. qua de re antequam dicere incipio, per pauca mihi de meo officio verba facienda sunt, ut à me cum huiusce periculi, tum ceterorum quoque officiorum, et amicitiarum ratio conservata esse videatur. nam mihi cum viris fortibus, qui censores proximē fuerunt, ambobus est amicitia: cum altero verò, sicuti et plerique vestrum sciunt, magnus usus, et summa vtriusq; officijs constituta necessitudo est. quare quidquid de subscriptionib. eorum

PRO A. CLVENTIO. 42

eorum mihi dicendum erit, eo dicam animo, ut omnem rationē meam non de illorum factis, sed de ratione censoria habitā existimari uelim: à Lentulo autē familiari meo, qui à me pro eximia sua virtute, summisq; honoribus, quos à populo R. adeptus est, honoris causa nominatur, facile hoc iudices impetrabo, ut, quā ipse adhuc consuevit in amicorum periculis fidem et diligentiam uim animi, libertatemq; dicēdi, in hac mihi cōcedat, ut tantum mihi sumam, quantum sine huius periculo prætere non possum. à me tamen, ut æquum est, cuncta cautē, pedetentimq; dicentur, ut neq; fides huius defensionis relicta, neq; cuiusquam aut dignitas læsa, aut amicitia violata esse videatur. Video igitur iudices, animaduertisse censores in iudices quosdam illius consilij curiam, cum istam ipsam causam subscriberent. hic primum illud commune proponā, nūquam animaduersionibus censorijs hanc ciuitatē ita contentam, ut rebus iudicatis, fuisse. neque in re nota consumam tempus exēplum illud vnum: C. Getam, cum à L. Metello, et Cn. Domitio censoribus ex senatu eiectus esset, censorum ipsum postea esse factum: et, cuius mores à censoribus erant reprehēsi, hūc postea et populi R. et eorū, qui in ipsum animaduertērāt, moribus præfuisse. quod illud iudicium putaretur: ut ceteri turpi iudicio damnati in perpetuum omni honore ac dignitate priuarentur, sic hominibus ignominia notatis, neque ad honorem aditus, neque in curiam reditus esset. nunc si quem Cn. Lentuli, aut Lucij Gellij libertus furti condemnauit, is omnibus ornamentis amissis, nunquam ullam maiestatis suæ partem recuperabit. quos autem ipse L. Gellius, et Cn. Lentulus duo censores, clarissimi viri, sapientis-

nes sunt cen-
sorum notæ
sine animad-
uersiones.

A more ciui-
tatis.

Ab exemplo

Conclusio.

A more maz
sorum.

Etiologia,
id est, subie-
cta ratio.

Prima ratio.

Aerarij erant,
acre multati.

Dissolutum,

sapientissimiq; homines, furti, et captarum pecuniarum nomine notauerunt, ij non modò in senatum redierunt, sed etiam illarum ipsarum rerum iudicijs absoluti sunt. neminem voluerunt maiores nostri non modò de existimatione cuiusquã, sed ne pecuniaria quidem de re minima esse iudicem, nisi qui inter aduersarios cõuenisset. quapropter in omnibus legibus, quib. exceptum est, de quibus causis aut magistratum capere non liceat, aut iudicem legi, aut alterum accusare, hæc ignominie causa pretermissa est: timoris enim causam, non vite poenam in illa potestate esse voluerunt. itaq; non solum iudices illud ostendam, quod iam videtis, populi R. suffragiis sepe numero censorias subscriptiones esse deletas, verum etiam iudicijs eorum, qui iurati statuere maiore cum religione et diligentia debuerunt. Primum iudices, senatores, equitesq; R. in compluribus iam reis, quos contra leges pecunias accepisse subscriptum est, sue potius religioni, quam censorum opinioni, paruerunt. deinde prætores urbani, qui iurati debent optimum quemque in selectos iudices referre, nunquam sibi ad eam rem censoriam ignominiam impedimento esse oportere duxerunt. censores denique ipsi sepe numero superiorum censorum iudicijs (si ista iudicia appellari vultis) non steterunt. atque etiam ipsi inter se censores sua iudicia tanti esse arbitrantur, ut alter alterius iudicium non modò reprehendat, sed etiam rescindat: ut alter de senatu mouere velit, alter retineat, et ordine amplissimo dignum existimet: ut alter in aerarios referri, aut tribu moueri iubeat, alter vetet. quare qui vobis in mentem venit, hæc appellare iudicia, quæ a populo Rom. rescindi, ab inratibus iudicibus repudia-

ri, d

magistratibus negligi, ab ijs qui eandem potestatem adepti sunt, commutari, inter collegas discrepare videatur: quæ cum ita sint, videamus quid tandem censores de illo iudicio corrupto iudicasse dicantur. Ac primum statuamus: vtrum, quia censores subscripserint, tulerint, an, quia ita fuerit, illi subscripserint. si ideo, quia subscripserint: videte, quid agatis: ne in vnum quenque nostrum censoribus in posterum potestatem permittat. necne subscriptio censoria non minus calamitatis ciuilibus, quam illa acerbissima proscripcio possit afferre: necne censorum stylum, cuius mucronem multis remedijs maiores nostri retulerunt, eque posthac, atque illam dictatorium gladium, pertimescamus. sin autem quod subscriptum est, quia verum est, idcirco graue debet esse: hoc queramus, verum sit, an falsum: remoueat aut auctoritates censorie: tollatur id ex causa, quod in causa non est, doce quam pecuniam Cluentius dederit, unde dederit, quemadmodum dederit: vnum deniq; aliud quod Cluentio profecta pecunie vestigium ostendat. unde deinde virum bonum fuisse Oppianicum, hominem integrum. nihil de illo unquam secus esset existimatum, nihil deniq; præiudicatum: tum auctoritatem censorum amplexato, tum illorum iudicium cum re coniunctum esse defendito. dum verò eum fuisse Oppianicum cõstabit, qui tabulas publicas municipij sui corrupisse iudicatus sit: qui testamentum interleuerit, qui supposita persona falsum testamentum ob signandum curauit: qui cum eius nomine id ob signatum est, interfecerit: qui auunculum filij sui in seruitute, ac vinculis necarit: qui municipes suos proscribendos, occidendosq; curauit: qui eius uxorem, quem occiderat, in matrimonium duxerit: qui

pecunia

Cõmutatio.

Dilemma, id est, diuisio, siue complexio.

Dissolutio & signis per conuersionem.

Frequentatio vehemens cum repetitione.

O R A T I O

Vxores, nam
uxoribus ne-
candis exer-
citatum ans-
tea duxit.

Repetitio.

Ab exēplo.

Bonus & qui
ais locus.

A signis.

pecuniā pro abortione dederit: qui socrum, qui uxore,
qui vno tempore fratris uxore, speratosq; liberos fra-
tremq; ipsum, qui denique suos liberos interfecerit: qui
cum venenum priuigno suo quæreretur, manifestū sit de-
pr. hēsus, cuius ministris consicijq; damnatis, ipse addu-
ctus in iudicium pecuniam iudici dederit ad sententias
iudicū corrupendas: dum hæc inquam de Oppianico
cōstabunt, nec ullo argumēto Cluentianæ pecuniæ cri-
mē tenebitur, quid est quod te ista censoria, siue volun-
tas, siue opinio fuit, adiungere, aut hunc innocentem op-
primere posse uideatur: quid igitur cēsores secuti sunt,
ne ipsi quidem, vt grauissimē dicam, quicquam aliud di-
cent, præter sermonem atq; famam. nihil se testibus, ni-
hil tabulis, nihil graui aliquo argumēto comperisse, ni-
hil deniq; caussa cognita statuisse dicēt. quod si ita fe-
cissent, tamen id non ita fixum esse deberet, vt conuelli
non liceret. non vtar exemplorum copia, quæ summa
est: non rem veterem, nō hominem potentem aliquem,
aut gratiosum proferam nuper hominem tenuem, scri-
bam ædilitium, D. Matrimonium cum defendissem apud
M. Iunium, Q. Publicum prætores, & M. Pletorium,
C. Flaminium ediles curules, persuasit vt Scribam iu-
rati legerent eum, quem iidem isti cēsores ærarium re-
liquissent. cum enim in homine nulla culpa reperire-
tur, quid ille meruisset, non quid de eo statutum esset,
quærendum esse duxerūt. nam hæc quidem, quæ de iu-
dicio corrupto subscripserint, quis est, qui ab illis satis
cognita & diligenter iudicata arbitretur? in M. Aquil-
lium, & in T. Guttam video esse subscriptum. quid est
hoc? duos esse corruptos solos pecunia. quid? ceteri
videlicet gratis condemnarunt. non est igitur circum-

uentus,

PRO A. CLVENTIO. 44.

uentus, nō est oppressus pecunia: non, ut illæ Quinctia-
næ conciones habebatur, omnes, qui Oppianicū con-
demnarunt, in culpa sunt, ac suspitione ponendi. duos
solos video auctoritate censorum affines ei turpitudi-
ni iudicari. nam, vt illud afferant, nihil est, quo de ijs
duobus habuerint compertum, de ceteris* comperisse.
nam illud quidem minimē probandum est, ad notatio-
nes auctoritatemq; cēsores exemplum illos a consue-
tudine militari transfuisse. statuerunt enim ita maio-
res nostri, ut, si a multis esset flagitium rei militaris ad-
missum, sortitione in quosdam animaduiceretur: vt
metus videlicet ad omnes, poena ad paucos perueni-
ret. quod idem facere cēsores in delictu dignitatis, &
in iudicio ciuium, & in animaduersione vitiorum, qui
conueniunt: nam miles, qui locum non tenuit, qui hostium
impetum, vimq; pertimuit, potest idē postea, & miles
esse melior, & vir bonus, & ciuis utilis. quare ne in
bello propter hostium metum delinqueret, amplior ei
mortis & supplicij metus est a maioribus constitutus:
ne autem nimium multi poenam capitis subirent, iccirco
illa sortitio comparata est. hoc tu idem facies cen-
sor in senatu legendos? si erunt plures, qui ob innocen-
tem condemnandum pecuniam acceperint: vt non ani-
maduertas in omnes, sed carpas vt velis, & paucos ex
multis ad ignominiam sortiare? habebit igitur te scien-
te & vidente curia senatorem, populus Ro. iudicem,
res publica ciuem sine ignominia quenquam, qui ad
perniciem innocentis fidem suam et religionem pecu-
nia commutauit? & qui pretio adductus eripuerit pa-
triam, fortunas, liberos cuius innocentis, is censoria se-
ueritatis nota non muretur? tu es præfectus moribus?

ff

tu ma-

*non com-
perisse, legen-
dum puto.
Exemplum
rei militaris
refellis a dis-
simili, & ex
causis.

Distributio
cū dissolutio
ne.

Ab honesto
& iusto.

ORATIO

Ex parl.
A dissimili.

Connexum
ex conleque
tibus.

Ex causis
in Popillio
ne.

A figuo.

Notionem,
nunc subri
ptionem nūc
animadu
erant uocat.

Reprehens
dissimili, reces
sante.

tu magister veteris disciplina & seueritatis, si aut reti
nes quoniam sciens in senatu, scelere tanto cōtamina
tum, aut statuis, qui in eadem culpa sit, non eadē pœna
effici oportere? & quam conditionem supplicij ma
iores in bello timiditati militis proposuim esse volue
runt, eandem tu in pace constitues improbitati sena
toris? quod si hoc exemplum ex re militari ad animad
uersionem censoriam transferendum fuit, sortitione id
ipsum factum esse oportuit. sin autem sortiri ad pœ
nam, atque hominum delictum fortunæ iudicio com
mittere, minime censorum est, certe in multorum pec
cato carpi paucos ad ignominiam & turpitudinem
non oportet. verum omnes intelligimus, in istis scrip
tionibus ventum quendam popularem esse quæstum
iactatariis erat in concione à tribuno seditioso: inco
gnita causa probatum illud erat, multitudinem illicitum
erat contradicere: nemo denique, vt defenderet con
trariam partem, laborabat: in inuidiam porro ma
gnam illa iudicia venerant: etenim paucis postea men
sibus alia vehemens erat in iudicijs ex notatione tabu
larum inuidia versata: prætermitti à censoribus & ne
gligi macula iudiciorum posse non videbatur. homines
quos ceteris vitijs atque omni dedecore infames vide
bant, eos hac quoque subscriptione notare voluerunt:
& eo magis quod illo ipso tempore, illis censoribus e
rant iudicia cum equestri ordine communicata: vt vi
derentur per hominum idoneorum ignominiam sua au
toritate illa iudicia cum equestri ordine reprehēdisse.
q. si hāc apud eos ipsos censores mihi aut alij causam
agere licuisset, hominibus tali prudentia certe pro
bauissem (res enim indica) nihil ipsos habuisse cogni
ti,

PRO A. CLVENTIO.

49

nihil comperti, ex tota ipsa subscriptione rumorem
quendam & plausum popularem esse quæstum. nam
in L. Popillium, qui Oppianicum condemnarat, sub
scripsit L. Gellius, quod is pecuniam acceperat, quo
innocentem condemnaret. iam id ipsum quantæ diui
nationis est, scire innocentē fuisse reum, quem fortasse
numquam viderat? cum homines sapientissimi iudices
(vt nihil dicam de ijs, qui cōdemnarunt) causa cogni
ta sibi dixerint, non liquere. verum esto, condemnat
Popillium Gellius, iudicat acceperat à Cluentio pecu
niam: negat hoc Lentulus: nam Popillium, quod erat
liberum filium, in senatum non legit: locum quidē sena
torium ludis & cetera ornamenta reliquit, & eum o
mni ignominia liberat. quod cū facit, iudicat eius sen
tentia gratis esse Oppianicum condemnatum, & eun
dem Popillium postea Lentulus in ambitus iudicio pro
testimonio diligentissimē laudat. quare neque L. Gellij
iudicio stetit Lentulus, neq; Lentuli existimatione con
tentus fuit Gellius: & si vterq; censor censoris opinio
nestandum nō putauit, quid est quamobrem quisquam
nostrum censorias subscriptiones omnes fixas, & in
perpetuum ratas putet esse oportere? at in ipsum Ha
bitum animaduertent, nullam quidem ob turpitu
dinem, nullum ob totius vitæ, non dicam vitium, sed
erratum: neq; enim hoc homine sanctior, neque pro
bior, neque in omnibus officijs retinendis diligen
tior esse quisquam potest: neque illi aliter dicunt: sed
eandem illam famam iudicij corrupti secuti sunt: neque
ipsi secus existimant, quam nos existimari volumus,
de huius pudore, integritate, virtute: sed putarunt præ
termitti accusatorem non potuisse, cum animaduert

Ab exemplo

Ex maiore.

Concessio.

Diluit Len
tuli iudicio.
& testimo
nio.

Ex maiore.

Occupatio,
quam diluit
ex negata
consequenz.

Articulus.

ff 2 sum

ORATIO

Ab exemplo
contrario.

sum esset in iudices. qua de re tota si vnum factum ex
omni antiquitate protulero, plura non dicā: non enim
mihi exemplū summi et clarissimi viri P. Africani prae-
tereundum videtur. qui cum esset censor, & in equitū
cēsu C. Licinius Sacerdos prodijisset, clara voce vt om-
nis cōcio audire posset, dixit se scire illū verbis conce-
ptis peierasse: si quis cōtrā dicere uellet, v surū esse cum
suo testimonio: deinde cum contrā nemo diceret, iussit
equum traducere. itaq; is, cuius arbitrio & populus R.
& exterae gentes contentae esse consueuerūt, ipse sua
conscientia ad ignominiam alterius contentus non fuit.

Aliud argu-
mentū quod
ironices pro-
ponit, ad eius
ostendendam
leuitatem.

quod si hoc Habito facere licuisset, facile illis ipsis iu-
dicibus, & falsae suspicioni, & inuidiae populariter
excitatae restitisset. Vnum etiam est, quod me maxime
conturbat, cui loco respondere posse vix video, quod
elogiū recitasti de testamēto Cn. Egnatij patris, homi-
nis honestissimi videlicet, & sapientissimi, iccirco se ex-
heredasse filiū, quod is ob Oppianici damnationem pe-
cuniam acceperat, de cuius hominis leuitate & incons-
stantia plura non dicā. hoc testamentū ipsum, quod re-
citas, eiusmodi est, vt ille, cum eum filiū exheredaret,

Ex signo le-
uitatem os-
tendit.

quem oderat, ei filio coheredes homines alienissimos
coniungeret, quem diligebat. sed tu Acti cōsideres cen-
seo diligenter, vtrum censorium iudicium graue velis
esse, an Egnatij? si Egnatij: leue est, quod censores de
ceteris subscripserunt: ipsum enim Egnatium, quem
tu grauem esse vis, ex senatu eiecerunt. sin autem cen-
sorium: hunc Egnatium, quem pater censoria sub-
scriptione exheredauit, censores in senatu, cum pa-
trem ei eiecerent retinuerunt. at enim senatus vniuersus
iudicauit illud corruptum esse iudicium: quo modo? si

Purgat obie-
ctionem a neces-
sitate,

scipit

PRO A. CLVENTIO.

46

cepit causam, an potuit rem delatam eiusmodi repu-
diare? cum tribunus pl. populo concitato rem penē ad
manus reuocasset, cum vir optimus, & homo innocen-
tissimus pecunia circumuentus esse diceretur, cum in-
uidia flagraret ordo senatorius, potuit nihil decerni?
potuit illa concitatio multitudinis sine summo pericu-
lo reip. repudiari? at quid est decretū? quā iuste? quā
sapienter? quā diligenter? SI QVI SVNT, QVO-

A signo, id
est, 2 forma
decreti.

QVM OPERA FACTVM EST, VT IUDICIUM
PVBLICVM CORRVMPERETVR. vtrum, vi-
detur senatus id factum iudicare, an, si factū sit molestē
grauiterq; ferre? si ipse A. Cluentius sententiā de iudicijs
rogaretur, aliam non diceret, atq; ij dixerunt, quorum
sententijs Cluentium condemnatum esse dicitis. sed quae-
ro a vobis, num istam legem ex isto s. c. L. Lucullus
consul, homo sapientissimus, tulerit? num anno post
M. Lucullus & C. Cassius? in quos * cum consules

A consulum
auctoritate,

* tum

designatos idem illud senatus decreuerit, non tulerunt.
& quod tu Habiti pecunia factum esse arguis, neque
id vlatenuissima suspitione confirmas: factum est pri-
mo illorum aequitate, & sapientia consulum, vt id,
quod senatus decreuerat ad illud inuidiae praesens in-
cendium restringendum, id postea referendum ad po-
pulum non arbitrarentur. ipse deinde populus Rom.
qui L. Quinctij tribuni pl. fictis querimonijs antea
concitatus rem illam, & rogationem flagitarat, idem
C. Iunij filij, pueri paruuli, lacrymis commotus,
maximo clamore, & concursu totam illam legem, &
questionem repudiavit. ex quo intelligi potuit id, quod

A populi R.
iudicio,

Similitudo
illustris, qua
usus est Scia-
pio,

ape dictum est: vt mare, quod sua natura tranquil-
lum sit, ventorum vi agitari atque turbari, sic & po-
pulum

ff : pulum

ORATIO

apud Li-
num lib. 28.

Fortè aq. 2.
an Verè, ut
telligit.

Concessio.

Purgatio à
modo, & à
tempore.

Digressio,
qua se copio-
sius ab inco-
stante sus-
ceptione des-
cendit.

Distinctione
purgat, ex ne-
cessitate
causarum &
temporum.

Ab M. Anto-
nio dicto.

pulum R. sua sponte esse placatum, hominum seditionum vocib. vi violentissimis tempestatibus concitari. Est etiam reliqua permagna auctoritas, quam ego turpiter penè præterij: mea enim esse dicitur. Recitauit ex oratione nescio quā A. Crassus, quam meā esse dicebat, cohortationem quandā iudicū ad honeste iudicandū, & cōmemorationem tū illorū iudiciorū, quæ probata nō essent, tū illius ipsius iudicij Iuniani: perinde quasi ego non ab initio huius defensionis dixerim, inuidiosum illud fuisse iudicium, aut, cū de infāntia iudiciorum disputare, potuerim illud, quod tā populare esset, in illo tempore præterire. ego verò, si quid eiusmodi dixi, neq; cognitū cōmemorauī: neq; pro testimonio dixi, & illa oratio potius temporis mei, quā iudicij & auctoritatis fuit, cum enim accusare, & mihi initio proposuissem, ut animos & populi Ro. & iudicium commouerem: cumq; omnes offensiones iudiciorum, nō ex mea opinione, sed ex hominum rumore proferre, istam rem, quæ tam populariter esset agitata, præterire non potui, sed errat vehementer, si quis in orationibus nostris, quas in iudicijs habuimus, auctoritates nostras consignatas se habere arbitratur: omnes enim illæ orationes causarum, & temporum sunt, non hominum ipsorum, ac patronorum. nam si causæ ipsæ pro se loqui possent, nemo adhiberet oratorem: nunc adhibemur, ut ea dicamus, non quæ nostra auctoritate constituentur, sed quæ ex re ipsa causaq; ducantur. hominem ingeniosum M. Antonium aunt solitum esse dicere, iccirco se nullam vnquā orationem scripsisse, ut, si quid aliquando, quod non opus esset, ab se esse dictum, posset se negare dixisse: perinde quasi, quid à vobis dictum,

PRO A. CLVENTIO. 47

aut actum sit, id nisi literis mandauerim, hominum memoria non cōprehendatur. ego verò in isto genere libentius, cū multorū, tū hominis eloquentissimi, & sapientissimi L. Crassi auctoritatē sequor: qui cum L. Plancius defenderet accusante M. Bruto, homine in dicendo vehemēter et callido: cū Brutus duobus recitationibus confutatus, ex duabus eius orationibus capita alterna inter se contraria recitāda curasset, quod in defensione rogationis eius, quæ cōtra coloniā Narbonensem ferebatur, quantum potest de auctoritate senatus de tribuni suasionis legis Seruiliæ summis ornat senatum laudaret: et multa in equites R. cū ex ea oratione aspersa recitasset, quo animi illorū iudicū in Crassū mitterentur: aliquantū esse cōmotus dicitur, itaq; in respondēdo primū exposuit vtriusq; rationē temporis, et oratio ex re, & causā habita videretur: deinde, intelligere posset Brutus, quem hominē, & nō solū quæ eloquentia, verum etiam quo lepore, & quibus facilius prædū lacessisset, tres & ipse excitauit recitatores in singulis libellis, quos M. Brutus pater illius accusatoris de iure ciuili reliquit. eorū initia cum recitaretur ea, quæ vobis nota esse arbitror, FORTE EVENIT, VTRVRI IN PRIVERNATE ESSEMVS, EGO ET BRVTVS FILIVS, fundū Priuernatē stāgebāt: IN ALBANO ERAMVS EGO ET BRVTVS FILIVS, Albanum poscebat: IN TIBVRTE FORTE CVM ASSEDISSEMVS, Tiburtē si hūc requirebat: Brutū autē hominē sapientē, quod filij equitiam uideret, quæ prædia ei relinqueret, respiciat dicebat uoluisse. quod si potuisset honeste scribere, in balneis cum id ætatis filio fuisset non præterisset.

A. L. Crassi
ex
&
auctoritate.

Hæc sumpta
tis plena sunt
& ad iudices
recreandos re-
feruntur.

ORATIO

Cōclūso pur-
gationis ab
opportunitate.

A causae co-
gatione.

Ex pari.

Trāstio, qua
ostēdit se ha-
ctenus facio
negaro. i. ius-
tiali statu de-
fendisse. dein-
ceps lege des-
fensurum: in
quo Actum
suauiter irri-
det.

Interrogatio
ualde apta.

set eas se tamen ab eo balneas non ex libris patris, sed ex tabulis, et ex censu querere. Crassus tum ita Brutum ultus est, ut illum recitationis suae poeniteret: molestē enim fortasse tulerat, se in ijs orationibus reprehēsum, quas de republica habuisset, in quibus forsitan magis requiratur constantia. ego autem illa recitata esse non molestē fero: neque enim ab illo tempore, quod tum erat, neque ab ea causa, quae tum agebatur, aliena fuerunt, neque mihi quicquam oneris suscepi, cum ista dixi, quo minus honestē hanc causam, et liberē possem defendere. quod si velim confiteri, me causam A. Cluentij nunc cognoscere, antea fuisse in illa opinione populari: quis tandem id possit reprehendere? praesertim iudices cum a vobis quoque ipsis hoc impetrare sit equissimum, quod ego et ab initio petui, et nunc peto, ut si quam huc grauiorem de illo iudicio opinionē attulistis, hanc causam perspecta atque omni veritate cognita, deponatis. Nunc quoniam ad omnia, quae abs te dicta sunt T. Acti de Oppianici damnatione, respondi: consistere necesse est, te opinionem multum fefellisse, quod existimaris me causam A. Cluentij non factio eius, sed lege defensurum. nam hoc persaepe dixisti, tibi sic renunciari, me habere in animo causam hanc praesidio legis defendere. ita ne est? ab amicis videlicet imprudentes prodimur: et est nescio quis de ijs, quos amicos nobis arbitramur, qui nostra consilia ad aduersarios deferat. quisnam tibi hoc renunciauit? quis tam improbus fuit? cui ego autem narraui? nemo, ut opinor, in culpa est: sed nimirum tibi istuc lex ipsa renunciauit. sed num tibi ita defendisse videor, ut tota in causa mentionem vllam fecerim legis? num secus hanc causam

PRO A. CLVENTIO. 48

causam defendisse, ac si lege Habitus teneretur? certe ut hominem confirmare oportet, nullus est locus a me purgandi istius inuidiosi criminis praetermissus. quid ergo est? quereat fortasse quispiam, displiceat ne mihi legum praesidio a capite periculum propulsare? mihi verō iudices non displicet: sed utor instituto meo in hominis honesti prudentisque iudicio. non solum meo consilio uti consueui, sed multum etiam eius, quē defendo, et consilio, et voluntati obtempero. nam ut haec ad me causa delata est, qui leges eas, ad quas adhibemur, et in quibus versamur, nosse deberem, dixi Habito statim, de eo qui coisset, quo quis condemnaretur, illum esse liberum, teneri autem nostrum ordinem. atque illa me orare, et obsecrare coepit, ut ne sese lege defenderem. cum ego, quae mihi viderentur, dicerem, traduxit me ad suam sententiam: affirmabat enim lacrimans, non se cupidiorē esse ciuitatis retinendae, quam existimationis, morem homini gessi: et tamen iccirco feci, (neque enim id semper facere debemus) quod videbam per se ipsam causam cepiosissime sine lege posse defendi: videbam in hac defensione, qua iam sum usus, plus dignitatis, in illa, qua me hic uti noluit, minus laboris futurum. quod si nihil aliud esset actum, nisi ut hanc causam obtinerē: lege recitata perorassē: neque me illa oratio comoueret, quod ait Actius, indignum est facinus, si senator iudicio quendam circumuenerit, legibus eum teneri: si eques Romanus hoc idem fecerit, non teneri. ut tibi concedam hoc indignum esse, (quod cuiusmodi sit, iam videro) tu mihi concedas necesse est, multo esse indignius in ea ciuitate, quae legibus teneatur, discedi a legibus: hoc enim vinculum est huius dignitatis, qua fruimur in rep. hoc fun-

Mos Cicero
nis in causis
suscipiendis.

Cōclūsiō reū
iudicibus.

A legis inter-
pretatione.

Ex pari, aut
ex maiore.
A legum uti-
litate,
cōtineatur.
Similiter cas-
dens.

O R A T I O

dum repetit damentum libertatis, hic fons æquitatis: mens, et an-
 tione. mus, et consilium, et sententia ciuitatis posita est in
 Similitudo, legibus, ut corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine
 et sententia lege suis partibus, ut nervis, ac sanguine, et membris,
 præclara. Repetitio ele- vii non potest. legum ministri, magistratus: legum in-
 gans cum dis- terpres, indices: legum deniq; iccirco omnes serui su-
 soluto. mus, ut liberi esse possimus. quid est Qu. Na'o, cur tu*
 Exeplis des- in isto loco sed eas? quæ vis est, qua abs te hi iudices ta-
 monstrat legi- li dignitate præditi coerceantur? vos autem iudices
 utilitatem. quamobrem ex tam magna multitudo ciuium tã pau-
 * sexto, ei de hominum fortunis sententiam fertis? quo iure A-
 ctius, quæ voluit, dixit? cur mihi tandiu potestas dicen-
 di datur? quid sibi autem illi scribæ, quid lictores, quid
 ceteri, quos apparere huic quæstioni video, volunt? o-
 pinor, hæc omnia lege fieri, totumq; hoc iudicium, ut
 antea dixi, quasi mente quadam regi, et administrari.
 quid ergo est? hæc quæstio sola ita gubernatur? quid
 M. Pletorij et C. Flaminij inter sicarios? quid C. Orchi-
 nij peculatoris? quid mea de pecunijs repetundis? quid C.
 Aquilij, apud quem nunc de ambitu caussa dicitur? quid
 reliquæ quæstiones? circumspicite omnes reipub. par-
 tes: omnia legum imperio, et præscripto fieri videbitis.
 si quis apud me te T. Acti reum velit facere, clames te le-
 ge pecuniarum repetundarum non teneri: neq; hæc tua
 recusatio confessio sit captæ pecuniæ, sed laboris, sed
 periculi non legitimi declinatio. nunc quid agatur, et
 quid abs te iuris constituatur, vide. iubet ea lex, qua
 lege hæc quæstio constituta est, iudicem quæstionis, hoc
 est Qu. Voconium, cum ijs iudicibus, qui ei obuenerint
 (vos appellat iudices) querere de veneno: in quæ que-
 rere infinitum est. QVIVNQVE FECERIT VEN-

Legum vis,
 * al. prælis-
 dio.
 Hypothesis.

Ab legis reci-
 tatione.

DID E-

PRO A. CLVENTIO. 49

DIDERIT, EMERIT, HABVERIT, DEDERIT
 quid eadē lex statim adiungit recita. DE QVE EIVS
 CAPITE QVAERITO: cuius? q coierit? cōuenerit?
 non ita est. quid ergo est? dic. QVI TRIBVNVS MI-
 LITVM LEGIONIBVS QVATVOR PRIMIS,
 QVIVE QVAESTOR, TRIBVNVS PL. dein-
 cept omnes magistratus nominauit: QVI VE IN SE-
 NATV SENTENTIAM DIXIT, DIXERIT;
 quid tū? QVI EORVM COIT, COIERIT, CON-
 VENIT, CONVENERIT, QVO QVIS IVDI-
 CIO PVBLICO CONDEMNARETVR, qui
 eorum quorum? videlicet, qui supra scripti sunt. quid
 interest viro modo scriptum sit? cisi est apertum, ta-
 men ipsa lex docet: vbi enim omnes mortales alligat, ita
 loquitur. QVI VENENVM MALVM FECIT,
 FECERIT. omnes viri, mulieres, liberi, serui in iu-
 dium vocantur. si item de coitione voluisset, adiun-
 xisset, Quiue coierit. nunc ita est. DE QVE EIVS
 CAPITE QVAERITO, QVI MAGIS-
 TRATVM HABVERIT, QVIVE IN SE-
 NATV SENTENTIAM DIXERIT.
 QVI EORVM COIT, COIERIT.
 num is est Cluentius? certē non est. quis ergo est
 Cluentius? qui tamen defendi causam suam lege
 noluit: itaque abicio legem: morem Cluentio ge-
 ro. tibi tamen Acti pauca, quæ ab huius caussa se-
 iuncta sunt, respondebo: est enim quiddam in hac caus-
 sa, quod Cluentius ad se, est aliquid, quod ego ad me
 pertinet. hic sua putat interesse, se re ipsa et
 gesto negotio, non lege defendi: ego autem mea exi-
 ssimo interesse, me nulla in disputatione ab Actio vi-
 deri esse

Cur lege Clu-
 entium velit
 defendere.

ORATIO

velit defendere. **deri esse superatum.** non enim mihi hæc caussa sola dicenda est: omnibus hic labor meus propositus est, quicunque hac facultate defensionis contenti esse possunt. nolo quenkumque eorum, qui adsunt, existimare, me quæ de lege ab Actio dicta sunt, si retinuerim, comprobare. quæ obrem Cluēti de te tibi obsequor: neque ego legē recito: neque hoc loco pro te dico: sed ea, quæ à me desiderari arbitror, nō relinquam. iniquum tibi videtur Acti esse, non iisdem legibus omnes teneri. Primum, ut id iniquissimum esse confitear, huiusmodi est, ut commutatis eis opus sit legibus, non ut iis, quæ sunt, nō pareamus. deinde quis vnquam hoc senator recusauit, ut, cum altioris gradum dignitatis beneficio populi R. esset consecutus, eo se putaret durioribus legum conditionibus uti non oportere? quàm multa sunt cōmoda, quibus caremus: quàm multa molesta ac difficilia, quæ subimus. atque hæc omnia tantum honoris et amplitudinis cōmodis compensantur. Conuerte nūc ad equestrem ordinē, atque in ceteros ordines: easdē vitæ conditiones non perferent: putāt enim minus multos sibi laqueos legum, et conditionum, ac iudiciorum propositos esse oportere, qui summum locum ciuitatis aut non potuerunt ascendere, aut non petiuerūt. Atque ut omittam leges alias omnes, quibus nos tenemur, ceteri autem sunt ordines liberati: hanc ipsam legē, ne quis iudicio circumueneretur, C. Gracchus tulit: eam legem pro plebe, nō in plebem tulit. postea L. Sylla, homo à populi caussa remotissimus, tamē, cum eis rei quæstionē hac ipsa lege constitueret, qua vos hoc tēpore iudicatis, populū R. quem ab hoc genere liberū acceperat, alligare nouo quæstionis genere ausus non est. quōd si fieri posse existimasset,

Antistrophos ex genere ueniens. Si omnes parere debet legibus etiam huic quæ equestre ordinē eximit parandum erit. Legibus plus tribus et durioribus, tenentur magistatus, quàm ceteri, & quas ob causas,

Ex contrariis. A. Sylla autem fortitate,

Ab impulsione,

PRO A. CLVENTIO. 50

et, pro illo odio, quod habuit in equestre ordinē, nihil fecisset libētius, quàm omnē illā acerbitatē proscriptiois suæ, quæstus in veteres iudices, in hæc vnā quæstionem contulisset. nec nunc quicquid agitur, mihi credite iudices, et prospicite id quod prouidendum est, nisi ut equester ordo in huiusce legis periculū includatur: neque hoc agitur ab omnibus, sed à paucis: nam iij senatores, qui se facillē tuentur integritate et innocentia, quales, ut verē dicā, vos estis, et ceteri, qui sine cupiditate uixerunt, equites ordini senatorio dignitate proximos, cōcordia coniunctissimos esse cupiunt: sed iij, qui se uolunt posse omnia, neque præterea quicquam esse aut in homine uel in ordinc. hoc vno metu se putant equites R. in potestate suā redacturos, si cōstitutū est, ut de iis, qui rem iudicarent, huiusmodi iudicia fieri possint: vident enim auctoritatē huius ordinis confirmari: vident iudicia comprobari: hoc metu propositio, euellere se a cultum seueritatis vestræ posse confidunt. quis enim de homine audeat paulo maioribus opibus prædito verē et fortiter iudicare, cum videat sibi de eo, quōd coierit aut consenserit, causam esse dicendam? o viros fortes equites Ro. qui hominē clarissimo, ac potentissimo M. Druso trib. pl. resisterunt, cum ille nihil aliud ageret, cum illa cuncta, quæ tum erat nobilitate, nisi uti, qui rem iudicassent, huiusmodi quæstionibus in iudicium vocarentur. tunc C. Flauius Pufio, Cn. Titinius, C. Mecenas, illa robora populi Rom. ceterique huiusmodi ordinis non fecerunt idem, quod nunc Cluentius, ut aliquid culpæ suscipere se putarent recusando: sed apertissime repugnarunt, cum hæc recusarent, et paulum fortissimē atque honestissimē dicerent, se potuisse iudicio

A communis periculo.

Ex causis pericula & rei indignitatem ostendit.

Ab exemplis cum exclamatione.

ORATIO

Translati
uerbis illumi
nat orationē.

Articulus
grauis, cum
enumeratio-
ne commo-
rum & orna-
mentorū de-
natoriū ordi-
nis.

Hodie Iulia
repet. Dig. li.
48.

Permissio.
Articulus.
Ex effectis
leges esse cō-

iudicio populi Ro. in amplissimum locum peruenire, si
sua studia ad honores petēdos conferre voluissent: sese
vidisse, in ea vita qualis splendor inesset, quantā orna-
menta, quæ dignitas: quæ se nō cōtempnisse, sed ordine
suo patrumq; suorum contentos fuisse, & vitam illam
tranquillam & quietā, remotā à procellis inuidiarū,
& huiusmodi iudiciorū anfractu, se qui maluisse, aut
sibi ad honores petendos ætatem integrā restitui oport-
tere: aut, quoniam id non posset, eam conditionē vitæ,
quæ secuti, petitionē reliquissent, manere: iniquum esse
eos, qui honorum ornamenta propter periculorū mul-
titudinem prætermisissent, populi beneficijs esse priua-
tos, iudiciorum nouorum periculis non carere: senato-
rem hoc queri non posse, propterea quod ea conditio-
ne proposita petere cœpisset, quodq; permulta essent
ornamenta, quibus eam mitigare molestiam posset, lo-
cus, auctoritas, domi splendor, apud exterarum nationes no-
men, & gratia, toga prætexta, sella curulis, insignia, fa-
sces, exercitus, imperia, prouinciæ: quibus in reb. cum
summum recte factis maiores nostri præmiū, tum plu-
ra peccatis pericula proposita esse voluerunt: illi non
hoc recusabant, ea ne lege accusarentur, quæ nunc Ha-
bitus accusatur, quæ tunc erat Semproniana: nunc est Cor-
nelia: intelligebant enim ea lege equestrem ordinē non
teneri: sed, ne noua lege alligarentur, laborabāt. Habi-
tus ne hoc quidem vnquā recusauit, quod minus vel ea
lege rationem vitæ suæ redderet, quæ non teneretur.
quæ si vobis conditio placet, omnes id agamus, vt hæc
quàm primum in oēs ordines quæstio perferatur. inte-
rea quidem per deos immortales, quoniam omnia com-
moda nostra, iura, libertatem, salutem denique legibus
obtin-

PRO A. CLVENTIO. 91

obtinemus, à legib. non recedamus, simul & illud, quæ
indignum cogitemus, populum Ro. aliud nunc age-
re, vobis remp & fortunas suas commisisse, ipsum sine
cura esse, non metueret ne lege ea, quæ nunquā ipse ius-
serit, & quæstione, quæ se solutum liberumq; esse arbi-
traretur, per paucos iudices asstringatur: agit enim sic
causam T. Actius, adolescēs bonus, & disertus, omnes
leges teneri omnibus: vos attenditis, & auditis
silentio, sicut facere debetis. A. Cluentius eques R. causam
senatus dicit ea lege, quæ lege senatores, & ij, qui magistra-
tum habuerunt: soli tenentur. mihi per eum recusare, et
in arce legis præsidia cōstituere defensionis meæ nō li-
cet, si obtinuerit causam Cluentius, sicuti vestra æqui-
tate mixti confidimus, omnes existimabunt id, quod erit,
obtinuisse propter innocentiam, quoniam ita defensus sit:
in lege autē, quam attingere noluerit, præsidij nihil fu-
isse. Hic nunc est quiddā, quod ad me pertineat, de quo
ante dixi, quod ego populo R. præstare debeam, quo
namis meæ vitæ status est, vt omnis mihi cura, atque
opposita sit in omnium periculis defendendis. Video
quantā & quàm periculosa, & quàm infinita quæstio
tinetur ab accusatoribus, cum eam legem, quæ in no-
strum ordinem scripta sit, in populum Romanum
transfere conentur, quæ in lege est: QVI COIERIT:
quod quàm latè pateat, videtis: CONVENERIT: &
quæ infinitum, & incertum est: CONSENSERIT:
hoc uerò cum incertum, & infinitum, tum obscurū &
periculū est: FALSVM VE TESTIMONI-
VM DIXERIT. quis de plebe Romana testimo-
nium dixit unquam, cui non hoc periculum T. Actio
actore paratum esse videatis: nam dicturum quidem
certē;

seruandas es-
ciudit.

Redit ad quæ-
stionem ut re-
siliat.

Cur lege de-
fendere uelis

Conciliat a
sua personā,

A communi
periculo,

Odiū in ad-
uersarium quæ-
siat.

ORATIO

Promissio. certè, si hoc iudiciū plebi Romanæ propositum sit, ne-
minem vnquam esse confirmo. sed hoc polliceor omni-
bus, si cui fortè hac lege negotium faceissetur, qui le-
ge nō teneatur, si is vti me defensore voluerit, me eius
causam legis præsidio defensorū, & vel his iudicibus,
vel eorum similibus facile probaturū, & omni me de-
fensione vsurum esse legis: qua nunc vtar, ab eo, cuius
voluntati mihi obtemperandum est, non conceditur:
non enim debeo dubitare iudices, quū, si qua ad vos
caussa huiusmodi delata sit eius, qui lege non teneatur,
etiam si is inuidiosus, aut multis offensus esse videatur,
etiā si eū oderitis, etiam si inuiti absoluturi sitis, tamen
absoluatis, & religioni potius vestræ, quā odio pa-
reatis: est enim sapientis iudicis, meminisse hominem:
cogitare, tantum sibi à populo Ro. esse permissum, quā-
tū commissum, & creditum sit: & non solū sibi po-
testatem datam, verū etiam fidem habitam esse, me-
minisse: posse, quem oderit, absolucere, quem nō oderit,
condemnare: & semper, non quid ipse velit, sed quid
lex, & religio cogat, cogitare: animaduertere, qua le-
ge reus citetur, de quo reo cognoscat, quæ res in quæ-
stione versetur. cum hæc sunt videnda, tū verò illud est
hominis magni iudices atq; sapientis, cum illā iudican-
di causa tabellam sumpserit, non se putare esse solum,
neq; sibi, quodcunq; concupierit, licere, sed habere in
cōsilio legem, religionē, æquitatem, fidem: libidinē au-
tem, odium, inuidiam, metum, cupiditatesq; omnes a-
mouere: maximiq; æstimare conscientiā mētis suæ quā
ab dijs immortalibus accepimus, quæ à vobis diuelli
non potest: quæ si optimorum consiliorum, atq; facto-
rum testis in omni uita nobis erit, sine vllō metu et sum-

Locus com-
munis de offi-
cio iudicis.

Articulus.

Conscientiæ
eis,

PRO A. CLVENTIO.

52

ut cum honestate viuemus. hæc si Titus Actius co-
gnouisset, aut cogitasset, profectō ne conatus quidē es-
set dicere id, quod multis verbis egit, iudicem, quod ei
videatur statuere, & non deunctum legibus esse opor-
tere, quibus de rebus mihi pro Cluentij voluntate ni-
minum pro reipublicæ dignitate parum, pro uestra pru-
dentia satis dixisse videor. Reliqua per pauca sunt, quæ
quæ vestræ quæstionis erant, iccirco illi statuerunt si-
bi fingenda esse, & proferenda, ne omnium turpissimi
reperirentur, si in iudicium nihil præter inuidiam at-
tulissent. Atque ut existimetis necessario me de his re-
bus, de quibus iam dixerim, pluribus egisse verbis, at-
tendite reliqua: profectō intelligetis, ea, quæ paucis de-
monstrari potuerunt, breuissimè esse defensa. Cneio
Decio Samniti, ei, qui proscriptus est, iniuriam in cala-
mitate eius ab huius familia factam esse dixistis, à nullo
liberalius, quā à Cluentio tractatus est. huius illū
opes in rebus eius incommodis subleuarunt. atque hoc
cuiusque, tum omnes eius amici, necessarij q; cognorū.
Ancij, & Paceni pastoribus huius villicos uim, &
manus attulisse. Cum quædam in collibus, ut solet, con-
trouersia pastorum esset orta, Habiti villici rem domi-
ni, & priuatam possessionem defenderunt. cum esset
expulatio facta, causa illis demonstrata, sine iudi-
cio controuersiaq; discessum est. P. Aelij testamento
propinquus exheredatus cum esset, hæres hic alieni-
or institutus est. P. Aelius Habiti merito fecit: neque hic
in testamento faciendo interfuit: idque testamentum
ab huius inimico Oppianico est obsignatum. Florio
legatum ex testamento, inficiatum esse. Non est ita:
sed cum h-s x x x scripta essent, pro h-s c c c, ne-

Ab aduersa-
rij audacia,
odium cons-
fias.

Transit ad
maledicta
refellenda.

Primū & com-
paratio diluit.

2. Iure factum
ostendit.

3. Iure liberū
firmat.

Iure negasse,
quia plus pe-
tijit, ait.

ma cunq;

82

que

ORATIO

5. Recte emit
& reddidit.
Dig. 4. 8. de
plag.

6. Falsum &
puniendū, L.
Remnia uel
ut Dig. 4. 8. ad
sen. consul.
Turpil.

7. Falsum mi
nando ostendit.

Epilogus re
futationis ma
ledictorum.

Ad ueneni
crimina delu
enda accedit.

Primum cris
men, quod fal
sum, teste &
a causa pro
bat.

que ei satis cautum videretur, uoluit eum aliquid accep
tum referre liberalitate sue: primò debere se negauit,
post sine controuersia soluit. Caelij cuiusdam Samnitis
uxorem post bellum ab hoc esse repetitam. Mulierem
cum emisset de sectoribus, quo tempore eam primum
liberam esse audiuit, sine iudicio reddidit Caelio. En
nium esse quendam, cuius bona teneat Habitus. Est
hic Ennius egens quidam calumniator, mercenarius
Oppianici, qui permultos annos quieuit, deinde a
liquando cum seruo Habiti furti egit, nuper ab ipso
Habito petere coepit. hic illo priuato iudicio, mihi cre
dite, nobis ipsi dem fortasse patronis calumniam non ef
fugiet. Atque etiam, ut nobis renunciatur, hominem
multorum hospitum, A. Binnium quendam coponem
de via Latina, subornatis, qui sibi a Cluentio, seruisq;
eius in taberna sua manus allatas esse dicat. quo de ho
mine nihil etiam nunc dicere nobis est necesse. si inuita
uerit, id quod solet, sic hominē accipiemus, ut molestē
ferat, se de via decessisse. Habetis iudices, que in totam
vitam de moribus A. Cluentij, quem illi inuidiosum re
um uolunt esse, annos octo meditati accusatores colle
gerunt, quā leuia genere ipso, quā falsare, quā
breuiā responsu cognoscite, nunc id, quod ad vestrum
iusiurandū pertinet, quod vestri iudicij est, quod nobis
oneris imponit ea lex qua coacti huc conuenistis, de cri
minibus uenenit: ut omnes intelligant, quā paucis uer
bis hæc causa perorari potuerit: & quā multa à me
dicta sint, quæ ad huius voluntatem maximè, ad vestrū
iudicium minime pertinerent. obiectum est, Caium Vi
bium Capacem ab hoc Aulo Cluentio ueneno esse sub
latum. Opportunè adest homo summa fide, & omni
virtute

PRO A. CLVENTIO.

præditus, L. Pletorius senator, qui illius Capa
ci hospes fuit, & familiaris, apud hunc ille Romæ ha
bitauit, apud hunc egrotauit, huius domi est mortuus.
hanc heres est Cluentius: intestatū dico esse mortuum,
possessionemq; eius bonorū prætoris edicto huic illius
sororis filio, adolescenti pudētissimo, & in primis ho
nesto, equiti R. datam, Numerio Cluentio quem uidetis.
Alterum ueneficij crimen, Oppianico huic adolescenti,
cum eius in nuptijs more Larinatum multitudo homi
nam pranderet, uenenum Habiti consilio paratum: id
cui daretur in mulso, Balbutium quendam eius familia
rem interceptisse, bibisse, statimq; esse mortuū. Hæc ego
si sic agerem, tanquam mihi crimen esse diluendum:
hæc pluribus uerbis dicerem, quæ nunc paucis per
currit oratio mea. quid unquam Habitus in se admisit,
ut hoc tantum ab eo facinus non abhorreere uideatur?
quid autem magnopere Oppianicū metuebat? cum ille
uermum omnino in hac ipsa causa nullū facere potue
rit, huic autē accusatores matre uiua deesse nō possent:
quidam intelligetis. an ut de causa eius periculi nihil
decederet, ad causam nouum crimen accederet? quod
autem tempus ueneni dandi illo die? in illa frequentia?
per quem porro datum? unde sumptum? quæ deinde
interceptio poculi? cur non de integro autem datum?
multa sunt, quæ dici possunt: sed non committam,
ut uidear non dicendo uoluisse dicere: res enim iam se
ipsa defendat. Nego illum adolescentem, quem statim
ex poculo mortuum esse dixistis, omnino illo die
esse mortuum. magnum & impudens mendacium per
spicite cetera. dico illum, cum ad illud prandium cru
dior uenisset, & ut ætas illa fert, sibi tum non peper
cisset,

Præmunitio,

Diluit ab an
teacta uita.

Nullam fuisse
se causam os
tendit, com
modum
aut in com
modum.
A facultate.

Arguit, tunc
quam falsum.

Alia de caus
a mortuum.

O R A T I O

A testimo-
nio.

cisset, aliquot dies egrotasse, & ita esse mortuum, quibus
huic rei testis est: idem qui sui luctus, pater, pater in-
quam illius adolescentis: quæ propter animi dolorem
per tenuis suspicio potuisset ex illo loco testem in A. Clu-
entium constituere, is hunc suo testimonio subleuat. quod
recita, tu autem, nisi molestum est, paulisper exurge, &
perfer hunc dolorem commemorationis necessaria: in
qua ego diutius non morabor: quoniam, quod fuit viri

Locus com-
miserationis
& matris mis-
erationis.

optimi, fecisti, ut ne cui innocenti morer tuus calamita-
tem, & falsum crimen afferret. vnum etiam mihi re-
liquum eiusmodi crimen est indices, ex quo illud perspi-
cere possitis, quod à me initio orationis mea dictum est,
quid quid mali per hos annos A. Cluentius viderit, quic-
quid hoc tempore habeat sollicitudinis ac negotij, id
omne à matre esse constat. Oppianicum veneno ne-
catum esse, quod ei datum sit in pane per M. Asellium

Si non est
causa, nec
effectus.
Ab enumera-
tione partib.
remotis.

quendam familiarem illius, idque Habitu consilio factum
esse, dicitis. in quo primum illud quero, quæ causa
Habitu fuerit, cur interficere Oppianicum vellet. ini-
micitas enim inter ipsos fuisse confiteor: sed homines
inimicos suos morte affici volunt, vel quod metuunt,
vel quod oderunt. quo tandem igitur Habitus metu ad-
ductus, tantum in se facinus suscipere conatus est: quid
erat, quod iam Oppianicum poena affectum pro male-
ficijs, eiectionem civitatis, quisquam timeret? quid me-
tuebatur? ut oppugnaretur à perditio, an ne accusaretur

Ab eodem
loco.

à condemnato, an ne exulis testimonio laderetur? sin-
autem, quod oderat, Habitus iccirco illum vita frui no-
luit: adeo ne erat stultus, ut illam, quam tum ille vivebat,
vitam esse arbitraretur danati, exulis, deserti ab omni-
bus, quæ propter animi importunitatem nemo recipere
tecto

Repetitio.

PRO A. CLVENTIO. 54.

no, nemo adire, nemo alloqui, nemo respicere vellet?
igitur vitæ Habitus inuidebat? hunc si acerbè, & Ratiocina-
tione.
huic mortem maturabat inimicus, quod illi vnum in-
mediū perfugium erat calamitatis, qui si quid animi ac-
vitæ habuisset, ut multi sepe fortes viri in eiusmodi
dolore, mortem sibi ipse cõsasset. huic quamobrem id vel-
let inimicus offerre, quod ipse sibi optare deberet? nam

Impium, &
cõtra ea quæ
alibi scripte
sunt, forte &
ipse hoc loco
scenæ fero
uite voluit.

nunc quid quid tandem illi mali mors attulit? nisi forte
impis ac fabulis ducimur, ut existimemus illum apud in-
fimos impiorum supplicia perferre, ac plures illic offen-
dissè inimicos, quæ hic reliquisset: à socrus, ab vxoribus, à fra-
tribus, à liberis poenis actum esse præcipit in sceleratorum
fide, atque regionem. quæ si falsa sunt, id quod oēs intelli-
git: quid ei tandem aliud mors eripuit, præter sensum
dolorem? Age verò venenum per quod datum? per M. Asel-
lium, quid huic cum Habitu? nihil, atque adeo, quod ille

A repugnan-
tibus.

A Agre.

Oppianico familiarissimè est usus, potius etiã cõtra si-
milis ei ne igitur, quem sibi offensorem, Oppianico
familiarissimè sciebat esse, potissimum et suum scelus, et il-
lus periculum cõmittebat? cur deinde tu, qui pietate ad
excitatus es, hunc Asellium esse multum tã diu
cur non Habitu exemplo usus es, ut per illum, qui attu-
lisset venenum, de hoc præiudicaretur? iam verò illud quod
non probabile, quàm inusitatum iudices, quod novum? in pane
venenum. facilius ne potuit, quàm in poculo? la-

A facilitate
per collatio-
nem.

potuit abditum aliqua in parte panis. quod si totum col-
locatum in potione esset? celerius potuit comedum,
potum, in venas, atque in omnes partes corporis per-
ferre? facilius fallere in pane, si esset animaduersum,
in poculo, cum ita cõsumum esset, ut secerni nullo modo
posset?

ORATIO

Signum res-
tium, tãquam
cõmune: des-
inde falsum.

Narratio,
quã ostendit
tar causa
mortis Op-
pianici.

Verisimile à
fortuna &
habitu.

Mortis
causa.

Inicit suspi-
cionem ne-
nenti à Sals-
tia uxore.

posset? at repentina morte periit. quod si esset ita fa-
tum, tamen ea res, propter multorum eiusmodi mori-
satis firmam veneni suspitione nõ haberet: si esset suspi-
ciosum, tamen ad alios potius, quam ad Habitum per-
tineret. verum in eo ipso homines impudētissime men-
tiuntur. id vt intelligatis, & mortem eius, & quemad-
modum post mortem in Habitum sit crimen à matre
quæsitum; cognoscite. Cum vagus, & exul erraret, at-
que vndique exclusus Oppianicus in Falernum se ad
Q. Quincilium contulisset, ibi primum in morbum in-
cidit, ac satis vehementer, diuq; ægrotauit. cum esset
vnà Salsia, & Statio Albio, quodam colono, homine
valente, qui simul esse solebat, familiarius vteretur,
quàm vir dissolutissimus incolumi fortuna pati posset,
& eius illud matrimonij castum, atq; legitimum damna-
tione viri sublatum arbitraretur: Nicostratus quidam,
fidelis Oppianici seruulus, percuriosus, & minime
mendax, multa dicitur renunciare domino solitus esse.
interea Oppianicus cum iam conualesceret, neq; in Fa-
lerno improbitatem coloni diutius ferre posset, & huc
ad urbem profectus esset, (solebat enim extra portam
aliquid habere conduci) cecidisse ex equo dicitur, &
homo infirma valetudine latus offendisse vehementer,
& posteaquam ad urbem cum febris venerit, paucis
diebus esse mortuus. mortis ratio iudices eiusmodi est,
vt aut nihil habeat suspitionis, aut si quid habet, id in-
tra parietes in domestico scelere versetur. post mor-
tem eius Salsia statim moliri nefaria mulier cœpit insi-
dias filio: quæstionem habere de viri morte constituit:
emittit de A. Rupilio, quo erat vsus Oppianicus medico,
Stratonem quendam, quasi vt idem faceret, quod Ha-
bitus

PRO A. CLVENTIO. 55

aus in emendo Diogene fecerat. de hoc Stratone, &
de affecta quodam seruo quæsiturã esse dixit, præterea
seruum illum Nicostratum, quem nimium loquacem
fuisse, ac nimium domino fidelm arbitratur, ab hoc
adulescente Oppianico in quæstionem postulauit. hic
cum esset illo tempore puer, & illa quæstio de patris
sumorie constitui diceretur, & si illum seruum & si-
benenolum esse, & patri fuisse arbitratur, nihil
tamen est ausus recusare, aduocantur amici, & hospi-
tes Oppianici, & ipsius mulieris multi homines ho-
misi, atque omnibus rebus ornati: tormentis omnibus
vehementissimis quæritur. cum essent animi seruorum
& spe & metu tentati, vt aliquid in quæstione dicer-
ent, tamen, vt arbitror, auctoritate aduocatorum, &
vi tormentorum adducti, in veritate manserunt, neque
se quicquam scire dixerunt. quæstio illo die de amico-
rum sententia dimissa est. satis longo interuallo post ite-
rum aduocantur. habetur de integro quæstio: nulla vis
tormentorum acerrimorum prætermittitur, auersari
aduocati, & iam vix ferre posse: furere crudelis, atque
importuna mulier, sibi nequaquam, vt sperasset, ea,
que cogitasset, procedere. cum iam tortor, atque essent
tormenta ipsa defessa, neque tamen illa finem facere
vellet: quidã ex aduocatis, homo & honoribus popu-
li ornatus, & summa virtute præditus, intelligere se di-
xit, non id agi, vt verum inueniretur, sed vt aliquid fal-
si dicere cogerentur. hoc postquam ceteri comproba-
runt, ex omnium sententia constitutum est satis videri
esse quæsitum. redditur Oppiani o Nicostratus: Lari-
um ipsa proficiscitur cum suis, mœrens, quod iam
certè incolumem filium fore putabat, ad quem non mo-

Verisimile à
quæstionibus

Procedere, id
est succedere,
nimium, ex
multis sen-
tentia.

A iudicio &
testimonio
aduocatorum

dō uerum crimen, sed ne ficta quidem suspicio perueniret, & cui non modō aperta inimicorum oppugnatio, sed ne occultæ quidē matris insidiæ nocere potuissent. Larium postquā venit, quæ à Stratone illo uenenum antea viro suo datū sibi persuasum esse simulasset, instructam ei continuo, & ornatam Larini medicinæ exercendæ caussa tabernam dedit. vnum, alterum, tertium annum Salsia quiescebat, ut velle, atq; optare aliquid calamitatis filio potius, quā id struere, & moliri videretur. cum interim, Hortensio, Metello consulibus, ut hunc Oppianicum, aliud agētem, ac nihil eiusmodi cogitantem ad hanc accusationem detraheret, inuito respondit ei filiam suam, illam quam ex genere susceperat, ut eum nuptijs alligatum, simul et testamētū spe deuinctū posset habere in potestate. hoc ipso ferē tempore Strato ille medicus domi furtum fecit, & eadem eiusmodi, cum esset in ædibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum, & auri, noctu duos conseruos dormientes occidit, in piscinamq; deiecit, ipse armarij fundam execut, & h-s, & auri quinq; pōdo abstulit, vno ex seruis puero non grandi confecto, furto postridie cognito, omnis suspicio in eos seruos, qui non comparebant, commouebatur. cum exectio illa fundi in armario animaduertetur, quærebant homines quonā modo fieri potuisset. quidam ex amicis Salsiæ recordatus est, se nuper in auctione quadam uidisse in rebus minutis aduncam ex omni parte * dentium, & tortuosam uenire ferrulam, qua illud potuisse ita circūsecari videretur ne multa, perquiritur à coactoribus, inuenitur ea ferrula ad Stratōnem peruenisse. hoc initio suspicionis orto & aperte insimulato Stratone, puer

A signo,

Detraheret,
id est, rehae-
ret uel per-
traheret.

* Dentatam
legit Priscus
ianus.

A signis &
argumentis.

puer ille conscius pertimuit, rem omnem dominæ indicauit: homines in piscina inuenti sunt: Strato in vincula coniectus est: atq; etiam in taberna eius nummi, nequaquam omnes, reperiuntur. cōstituitur quæstio de furtum: quid quisquā suspicari aliud potest? an hoc armario expilato, pecunia ablata, non omni re operata, occisis hominibus, institutā esse quæstionem de morte Oppianici? cui probatis? quid est, quod minus verisimile proferre potuistis? deinde, ut omittā cetera, triennio post mortē Oppianici de eius morte quærebatur. atq; etiam incensa odio pristino Nicostratum eundem illum tum sine caussa in quæstionē postulauit. Oppianicus primò recusauit: posteaquā illa abductum se filiā, mutaturam esse testamentum minaretur, mulieri crudelissimæ seruū fidelissimum nō in quæstione tulit, sed planē ad supplicium dedit. post triennium agitata deniq; quæstio de viri morte habebatur: ex quibus seruis habebatur? noua, credo, res obliuiscita, noui quidā homines in suspicionem vocati sunt: de Stratone, et de Nicostrato. quid? Romæ quæsitū de quibus hominibus nō erat? itāne tandem? mulier iam non morbo, sed scelere furiosa cū quæstionē habuisset Romæ, cum de T. Annij, L. Rutilij, P. Saturij, & ceterorum, honestissimorum uiroꝝ, sententia constitutum esset, satis quæsitū uideri: eadē de re, triennio post, ijsdē de hominibus, nullo adhibito, non dicam uiro, ne coloniam fortē abfuisse dicatis, sed bono viro in filij caput quæstionem habere conata est an hoc dicitis? (mibi enim venit in mentem, quid dici possit, tamen adhuc non esset dictum) cum haberetur de furto quæstio, Stratōnem aliquid de veneno esse confessum. hoc vno

Dissolutum.

A tempore.

Odiū in Salsia
hum cōcitāt
ā crudelitate

Tulit. i. obs-
tulit. aphrodis-
ias.

Correctio.

Sententia.

Commutatio. modo iudices sepe multorum improbitate depressa veritas emergit, & innocentiae defensio interclusa respirat: quod aut ij, qui ad fraudem callidi sunt, non tantum audent, quantum excogitant: aut illi, quorum eminet audacia atque proiecta est, à consilijs malitiae deseruntur. quod si aut confidens astutia, aut callida esset audacia, vix vilo obsisti modo posset. vtrum, furtum factum non est? at nihil clarius Larini fuit. an ad Stratonem suspicio non pertinuit? at is ex serrula in simulatus, & à puero conscio est indicatus. an id actum non est in querendo? quae fuit alia igitur causa querendi? an id, quod dicendum vobis est, & quod tunc sassa dictitabat: cum de furto quaereretur, tum Strato isdem in tormentis dixit de veneno: en hoc illud est, quod ante dixi: mulier* abundat audacia, consilio, & ratione deficitur: nam tabellae quaestiois plures proferuntur, quae recitatae vobisq; editae sunt, illae ipse, quas tum obsignatas esse dixi: in quibus tabellis de furto litera nulla inuenitur. non venit in mentem, primam oratione Stratonis conscribere de furto, post aliquid adiungere dictum de veneno, quod non percontatione quaesitum, sed dolore expressum videretur. quaestio de furto est, veneni iam suspitione superiore quaestione sublata: quod ipsum haec eadem mulier indicarat: quae vi Romae de amicorum sententia statuerat satis esse quaesitum, postea per triennium maxime ex omnibus seruis Stratone illum dilexerat, in honore habuerat, commodis omnibus affecerat. cum igitur de furto quaereretur, & eo furto, quod ille sine cotrouersia fecerat: tum ille de eo, quod querebatur, verbum nullum fecit, de veneno statim dixit: de furto, si non eo loco quo debuit, ne in extrema quidem,

* Abundans,
legit Priscia
mns.

Mulieris
mentiam à li
gno arguit.

aut media, aut in aliqua denique parte quaestiois verbum fecit vllum? iam videtis, illam nefariam mulierem iudices eade manu, quae, si detur potestas, interficere filium cupiat, hanc ficta quaestione conscripsisse. atque ipsam quaestione, dicite, quis obsignauit? vnum aliquem nominare, neminem reperietis, nisi forte eiusmodi hominem, quem ego proferri malim, quam neminem nominari. Quid ais T. Acti? tu periculum capitis, tu indicium sceleris, tu fortunas alterius literis conscriptas in iudicium afferas: neque earum auctore literarum, neque obsignatorem, neque testem vllum nominabis? & quam tu pestem innocentissimo filio ex matris sinu depromperis. hanc hi tales viri comprobabunt? esto: in tabellis nihil est auctoritatis: quid? ipsa quaestio iudicibus, quid? amicis hostibusq; Oppianici, quos adhibuerit antea, quid? huic tandem ipsi tempori cur non referenda est? quid istis hominibus factum est, Stratone & Nicostrato? quero abs te Oppianice, seruo tuo Nicostrato quid factum esse dicas? quem tu, cum hunc breui tempore accusaturus esses, Romam deducere, dare potestatem indicandi, incolumem denique seruare quaestioni, seruare his iudicibus, seruare huic tempori debuisti. nam Stratone quidem iudices in crucem actum esse execta scito: te lingua: quod nemo est Larinatum, qui nesciat, timuit mulier amens non suam conscientiam, non odium municipum, non famam omnium, sed, quasi non omnes eius sceleris testes essent futuri, sic metuit, ne condempnaretur extrema serui voce morientis. quod hoc portentum, dii immortales? quod tantum monstrum in vllis locis? quod tam infestum scelus, & immane, aut vnde natum esse dicamus? iam enim videtis profecto iudices, non sine

Odium in
mulierem
constat.

Repetitio.

Translatio.

Dissolutum.

Spes celandi.

Exclamat in
facti indigni
tatem.
Conclusio
tius oratio

neceffa-

O R A T I O

nis, continēs
Salsis scelerum
enuntes
rationem, &
amplificatio-
nem,

necessarijs me aut maximis causis principio orationis
mea de matre dixisse: nihil est enim mali, nihil sceleris,
quod illa nō ab initio filio voluerit, optauerit, cogita-
uerit, effecerit. mitto illam primam libidinis iniuriam:
mitto nefarias generi nuptias: mitto cupiditate matris
expulsam ex matrimonio filiam: quæ nondum ad hu-
iusce vite periculum, sed ad commune familiæ dede-
cus pertinebant: nihil de alteris Oppianici nuptijs
queror: quarum illa cum obsides filios ab eo mortuos
acceperit, tum deniq; in familiæ luctum, atque in pri-
uignorum funus nupsit: prætereo, quod Aurium Me-
linum, cuius illa quondam socrus, paulo ante vxor fuis-
set, cum Oppianici esse opera proscriptum, occisumq;
cognosceret, eam sibi domum sedemq; coniugij dele-
git, in qua quotidie superioris viri mortis indicia, &
spolia fortunarum videret. Illud primum queror, de
illo scelere, quod nunc deniq; patefactum est, Fabritia-
ni veneni, quod iam tum recens suspiciosum ceteris,
huic incredibile, nunc verò apertum iam omnibus, ac
manifestum videtur. non est profectò de illo veneno ce-
lata mater: nihil est ab Oppianico sine consilio mu-
lieris cogitatum. quod nisi esset, certè postea, deprehen-
sare, non illa vt ab improbo viro discessisset, sed à cru-
delissimo hoste fugisset, domumq; illam in perpetuum
scelere omni affluente reliquisset. nō modò id nō fecit,
sed ab illo tēpore nullum locum prætermisit. in quo nō
instrueret insidias aliquas, ac dies omnes, ac noctes tota
mente mater de perniciē filij cogitaret. quæ primum,
vt istum confirmaret Oppianicum accusatorem filio
suo, donis, muneribus, collocatione filiæ, spe heredi-
tatis obstrinxit. itaque apud ceteros nouis inter pro-
pinquos

Exconsec-
quentibus.

Contentio
senectutis,

P R O A. C L V E N T I O.

58

pinquos susceptis inimicitijs sepe fieri diuortia, atque
affinitatum dissidia vidimus: hæc mulier satis firmum
accusatorem filio suo fore neminem putauit, nisi qui in
matrimonium sororem eius antè duxisset. ceteri nouis
affinitatib. adducti, veteres inimicitias sepe deponunt:
illa sibi ad confirmandas inimicitias affinitatis coniun-
ctionem pignori fore putauit. neq; in eo solum diligens
fuit, vt accusatorem filio suo compararet: sed etiam co-
gitauit, quib. cum rebus armaret. hinc enim illæ solici-
tationes seruorum & minis, & promissis: hinc illæ infi-
miæ crudelissimæq; de morte Oppianici quæstiones,
quibus finem aliquando non mulieris modus, sed ami-
corum auctoritas fecit: ab eodē scelere illæ triēnio post
habite Larini quæstiones: eiusdem amentię falsæ con-
scriptiones quæstionum: ex eodē furore etiam illa cō-
sclerata exectio linguæ: totius deniq; huius ab illa est
& inuenta, & adornata comparatio criminis. atq; his
rebus cum instructum accusatorem filio suo Romā ipsa
misisset, paulisper conquirendorum, & conducendo-
rum testium causa Larini est cōmorata: postea autem,
cum appropinquare huius iudicium ei nunciatum est,
cōfessum huc aduolauit, ne aut accusatoribus diligētia,
aut pecunia testibus deesset, aut ne fortè mater hoc sibi
opatiissimum spectaculum huius sordium, atq; luctus,
& tanti squaloris amitteret iam verò quod iter Ro-
mam eius mulieres fuisse existimatis? quod ego propter
vicinitatem Aquinatium & Venafanorum ex multis
audui, & comperi: quos concursus in ijs oppidis?
quātos ad virorum, et mulierum gemitus esse factos?
mulierum quādam Larino, atq; illam vsq; à mari supe-
ro, Romam proficisci, cum magno comitatu & pecu-
nia, quo

Distributio
causarum,

Verisimile
loco,

Amplifica-
tio, quā lo-
cis tractat in
dignationis
& cōmiseratio-
nis,

Et repetitio-
nis,

Locus com-
muns, de pla-
cando Deo.

Iudicum mis-
ericordiam
implorat: et
est deos,
more sacra-
rum literarū,
appellat.

A Larinatis
studio,

nia, quod facilius circūuenire iudicio capitis atq; of-
ficere filium posset. nemo erat illorum, penē dicā, quin
expiandum illum locum esse arbitraretur, quacunq; il-
luc fecisset: nemo, quin terrā ipsam violari, quæ ma-
ter est omnium, vestigijs consceleratae matris putaret.
itaq; nullo in oppido consistendi potestas ei fuit: nemo
ex tot hospitibus inuentus est, qui nō contagione aspe-
ctus fugeret. nocti se potius ac solitudini, quā ulli aut
vrbi, aut hospiti, cōmitterebat. nunc verò quid agat, quid
moliatur, quid deniq; quotidie cogitet, quem ignorare
nostrū putat? quos appellarit, quibus pecuniam promi-
serit, quorum fidem pretio labefactare conata sit, tene-
mus. quin etiam nocturna sacrificia, quæ putat occul-
tiora esse, sceleratasq; eius preces, et nefaria vota co-
gnouimus, quibus illa etiam deos immortales de suo sce-
lere testatur: neq; intelligit, pietate, et religione, et iu-
stis precibus deorum mentes, non cōtaminata supersti-
tione, neq; ad scelus perficiendū casis hostijs, posse pla-
cari: cuius ego furorem, atq; crudelitatem deos immorta-
les à suis aris, atq; templis aspernatos esse confido. Vos
iudices, quos huic A. Cluentio quosdam alios deos ad
omne vitæ tēpus fortuna esse voluit, huius importunita-
tem matris à filij capite depellite. multi sæpe in iudican-
do peccata liberū parentū misericordiæ concesserunt:
vos, ne huius honestissimæ actam vitam matris crudeli-
tati cōdonetis, rogamus: præsertim cū ex altera parte
totū municipiū videre possitis. omnes scitote iudices,
(incredibile dictum est, sed à me verissimè dicitur) om-
nes Larinates, qui valuerunt, venisse Romam, ut hūc
studio, frequentiaq; sua, quantum possent, in tanto eius
periculo

periculo subleuant. pueris illud hoc tempore et mu-
nicipibus oppidum scitote esse traditum, idq; in præsen-
tia in cōmuni Italiæ pace domesticis copijs esse tutum.
quos tamen ipsos æquē et eos, quos præsentēs vide-
mus, huius expectatio iudicij dies noctesq; sollicitat. non
vos de vniū municipis fortunis arbitrantur, sed
de vniū municipij statu, dignitate, commodisq; omni-
bus sententias esse laturos: summa est enim iudices ho-
minis in cōmuni municipij rem diligentia, in sin-
gulis municipes benignitas, in omnes homines iusti-
tia, et fides: præterea nobilitatem illam inter suos lo-
cumque à maioribus traditum sic tuetur, ut maiorum
gratiam, constantiam, gratiam, liberalitatem asse-
quatur. Itaque ijs cum verbis publicis laudant, ut
non solum testimonium suum, iudiciumq; significant,
veram etiam curam animi ac dolorem. quæ dum lau-
dit recitatur, vos quæso, qui eam detulistis, assurgi-
te. ex lacrymis horum iudices existimare potestis, o-
mnis hæc decuriones decreuisse lacrymantes. Age
vni vicinorum quantum studium, quā incredibilis
benevolentia, quanta cura est? non illi in libellis lau-
dationum decreta miserunt, sed homines honestissimos
quos nossemus omnes huc frequentes adesse, et hunc
præsentēs laudare voluerunt. adfuit Ferentani, homi-
nes nobilissimi, Marrucini item: pari dignitate Theano
Apulo, atq; Luceria equites R. honestissimos homines,
laudatores videtis: Bouiano, totoq; ex Samnio cū lau-
dationes honestissimæ missæ sunt, tū homines amplissi-
mi nobilissimiq; venerūt. iā qui in agro Larinati præ-
sunt, qui negotia, qui res pecuniarias habent, honesti ho-
mines, et summo splendore præditi, difficile dicā est,
quā

Hyperbolis

A Cluentij
meritis.

Articulus:

Pathos.

A studio iudicij
nuptis.

A studio ex-
ternorum,

ORATIO

Optatio.

quàm sint solliciti, quàm laborent. non multi mihi ab uno sic diligi videntur, ut hic ab his uniuersis. Quàm, non abesse ab huius iudicio L. Volusienū, summo splen-
dore hominē, ac uirtute præditum, uellē, præsentē pos-
sem P. Heluidium Rufum, equitē Romanum omnium
ornatissimum nominare: qui cum huius caussa dies no-
ctesq; uigilaret, & cum me hanc caussam doceret, in
morbum grauem periculo sumq; incidit, in quo tamen
non minus de capite huius, quàm de sua uita laborat:
Cn. Tudici senatoris, uiri optimi & honestissimi, par-
studium & testimonio & laudatione cognoscetis. ead-
em spe, sed maiore uerecundia de te P. Volumni, quo-
niā iudex es in A. Cluentium, dicimus. & ne longū
sit, omnium uicinarum summam esse in hūc beneuolē-
tiam confirmamus. horum omnium studium, curam, di-
ligentiam, meumq; vnā laborem, qui totam hanc caus-
sam uetere instituto solus perorauī, uestramq; simul iu-
dices æquitatem, & mansuetudinem vnā mater oppug-
nat. at quæ mater? quam cæcā crudelitate, & scelere
ferri uidetis: cuius cupiditatem nulla vnquam turpitu-
do retardauit: quæ uitij animi in deterrimas partes
iura hominum conuertit omnia: cuius ea stultitia
est, ut eam nemo hominem, ea vis, ut nemo scē-
minam, ea crudelitas, ut nemo matrem appellare
possit. atque etiam nomina necessitudinum non so-
lum naturæ nomen, & iura mutauit, vxor generi, no-
uerca filij, filiæ pelleret: eō iā deniq; adducta est, ut sibi,
præter formam, nihil ad similitudinem hominis reser-
uari. Quare iudices, si scelus odistis, prohibete aditum
matris à filij sanguine: date parenti hunc incredibilem
dolorem ex salute, ex uictoria liberū: patiamini ma-
trem

Articulus.

Pathos à mas-
tris scelerib.

Definitiones
conglobatæ,
et pernegatio-
nes expolitæ
ad amplificā-
dum.

Dissolutū ex
rebus contra-
maturam, de
quo ipse in
Oratore ad
Brutum.

PRO A. CLVENTIO. 60

rem, ne orbata filio lateat, uictā potius uestra æqui-
tate discere. sin autem, id quod uestra natura postu-
lat pudorem, bonitatē, uirtutemq; diligitis: leuate hunc
aliquando supplicem uestrum iudices, tot annos in fal-
sam uia, periculisq; uersatum: qui nunc primum post
illum flammam, aliorum factō, & cupiditate excita-
tum, spe uestræ æquitatis erigere animum, & paulum
respirare à metu cœpit: cui posita sunt in uobis omnia:
quem seruatum esse plurimi cupiunt, seruare soli uos
potestis. orat uos Habitus iudices, & flens obsecrat, ne
se inuidia, quæ in iudicijs ualere non debet, ne matri,
cuius uota, & preces à uestris mentibus repudiare de-
betis, ne Oppianico, homini nefario, condemnato iā et
mortuo, condonetis. quod si qua calamitas hūc in hoc
iudicio affligerit innocentem: ne iste miser iudices, si, id
quod difficile factū est, in uita remanebit, saepe, & mul-
tum queretur, deprehensum esse illud quondā Fabritia
mā ueneni: quod si tum indicatum non esset, nō huic
exanimosissimo uenenum illud fuisset, sed multorū me-
dicamentum laborum: postremō etiam fortassis mater
exequias illius funeris profecuta, mortem se filij lugere
simulasset: nunc uerò quid erit perfectum, nisi ut huius
ex medijs mortis insidijs uita ad luctū reseruata, mors
sepulchro patris priuata esse uideatur? satis diu fuit in
miserijs iudices: satis multos annos ex inuidia labora-
uit. nemo huic tam iniquus præter parentem fuit, cuius
animum non iam expletum esse putamus. uos qui æqui-
tatis omnib. qui, ut, quisq; crudelissimē oppugnatur eū
leuissimē subleuatis, conseruate A. Cluentium, restituite
incolumē municipio, amicis, uicinis, hospitib. quorum
studia uidetis, reddite: uobis in perpetuum liberisq; ue-
stris

Conciliat itā
dices omnia
illis tribuēs.

Obsecratio
ad miseratio-
nem, munit
causis.

A cōparatio
ne superiorū
malorū. cum
ijs quæ pas-
surus sit si cō-
demnetur.

À iudicum
officio.

h h

ORATIO

A. Ciceroni
persona.
Distributio
ne aptissima
claudit ora-
tionem.

stris obstringite. vestrum est hoc iudices, vestrae digni-
tatis, vestrae clementiae recte hoc repetitur à vobis, vt
virum optimū, atq; innocentissimum, plurimisq; in or-
talibus carum atq; iucundissimum, his aliquando calamita-
tibus liberetis: vt omnes intelligant, in concionibus
esse inuidiae locum, in iudicijs veritati.

DE LEGE

DE LEGE AGRA- RIA CONTRA P. SERVILIUM Rullum Trib. Pl. in Senatu.

ORATIO XV.

Desunt multa.

queres aperte petebatur, ea nunc occulte cuniculis op-
pugnatur. dicent enim decemviri id, quod & dicitur à
multis, & saepe dictum est: post eosdem consules, regis
Alexandrini testamento regnum illud populi Ro. esse
factum. dabitur igitur Alexandria clam petentibus ijs,
quibus apertissime pugnantibus restitit: haec, per deos
immortales, vtrum esse vobis consilia siccorum, an ui-
nentorum somnia: & vtrum cogitata sapientum, an
optata furiosorum videntur? Videte nunc, proximo
capite, vt impurus belluo turbet remp. vt à maioribus
nostris possessiones relictis disperdat, & dissipet: vt
sit non minus in populi R. patrimonio nepos, quam in
suo. proscribit in sua lege vectigalia, quae decemviri
vendant: hoc est, proscribit auctionem publicorum
bonorum: agros emi vult, qui diuidantur: querit pecu-
niam. videlicet excogitabit aliquid, atque afferet. nam
superioribus capitibus dignitas populi R. violabatur,

h h 2 nomen

Diffusio est
legis Agra-
riae.
Allegoria ab
urbium op-
pugnatione.
Ex contra-
ria per in-
terrogatio-
nem.

Proponit ca-
pita legis res
liqua.
In odium &
inuidiam uo-
cat.

ORATIO

nomen imperij in cōmune odium orbis terræ vocabatur: vrbes pacatæ, agri sociorum, regum status decemuiris donabatur: nunc præsens certa pecunia numerata queritur. expecto, quid tribunus pl. vigilans & acutus excogitet, venerat, inquit, sylua Scantia. vtrum tādē hanc syluam in relictis possessionibus. an in censorum pascuis inuenisti: si quid est, quod indagaris, inueneris, ex tenebris erueris, quanquā iniquū est, tamen consue me sanē, quoniam cōmodum est, quoniam quidē tu attulisti. syluam verō tu Scantiam vendas, nobis consulibus, atq; hoc senatu: tu vllum vectigal attingas: tu populi R. subsidia belli, tu ornamenta pacis eripias: tum verō hoc me inertiore consulē iudicabo, q̄ illos fortissimos viros, qui apud maiores nostros fuerunt: quod, quæ vectigalia illis cōsilibus populo R. parata sunt, ea me cōsule ne retineri quidē potuisse iudicabūtur. Vendidit Italiæ possessiones ex ordine oēs. sanē est in eo diligens: nullam enim prætermittit: persequitur in tabulis censorijs totā Siciliam: nullum ædificium, nullos agros relinquit. audistis auctiōnem populi R. proscriptam à tribuno pl. constitutā in mensem Ianuarium. & credo, non dubitatis, quin iccirco hæc ærarij caussa non vendiderint q̄, qui armis, & virtute pepererunt, vt esset quod nos largitionis caussa vderemus. Videte nunc, quō affectarint iter apertius, quā antea. nam, superiore parte legis quēadmodum Pompeium oppugnaverent, à me indicati sunt: nunc iam se ipsi indicabunt. lubent venire agros Attalensium atq; Olympenorum: hos populo Ro. P. Seruiliij, fortissimi viri, victoria adiunxit: deinde agros in Macedonia regios, qui partim T. Flaminiij, partim L. Pauli, qui Persen vicit, virtute

Repetitio,
cum indignatione,

Collatio ex
maiore,

Cōmoratio.
Ironia,

Enumerat, ut
rei indignitate moueat.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 62

te parti sunt, deinde agrum optimum, & fructuosissimū Corinthium, qui L. Mummiij imperio ac felicitate ad vectigalia populi R. adiunctus est: post autem agros in Hispania apud Carthaginē nouā, duorū Scipionum eximia uirtute possessos: tum ipsam ueterē Carthaginē vendit, quam P. Affricanus nudatā tectis ac moenibus, sue ad notandā Carthaginiensium calamitatem, siue ad testificandā nostrā victoriā, siue ad oblatā aliquā religionē, ad eternā hominum memoriam consecrauit. his in finibus atq; in fulis imperij venditis, quibus ornata vobis maiores vestri rēp. tradiderunt, iubēt eos agros venire, quos rex Mithridates in Paphlagonia, Ponto, Cappadociaq; possederit. nunc obscure videntur prope hasta præconis insectari Cn. Pōpeij exercitum, qui venire iubēt eos ipsos agros, in quib. ille etiā nūc bellum gerat, atq; versetur: hoc verō eiusmodi est, quod eius auctiōnis, quam constituūt, locum sibi nullum definiunt: nec decemuiris, quibus in locis ipsis videatur, vendendi potestas lege permittitur. censoribus vectigalia locare, nisi in cōspectu populi R. nō licet: his vendere, vel in vltimis terris licebit: at hoc etiam nequissimi homines consumptis patrimonijs faciunt, vt in atrijs auctiōnarijs potius, quā in triuijs, aut in compitis auctiōnentur, hic permittit sua lege decemuiris, vt, in quibus commodū sit tenebris, aut in qua velint solitudine, bona populi R. possint diuendere. iam illa omnib. in prouincijs, regnis, liberis populis quā acerba, quā formidolosa, quā quæstiosa concursatio decemuirilis futura sit, nō videtis: hæreditatum obeundarum caussa quib. vos legationes dedistis, qui et priuati, et priuata negotiū exierūt non maximis opibus, neq; sum-

Ex causis,

Amplificat
à Pompeij
iniuria,

A loco.

Ex minore.

Simile,

Amplificat &
prouincialis
lium metu,

Ex minore,

ORATIO

Amplificat
enumeratio
ne impen-
dentium ma-
lorum, & ef-
ficienti facul-
tate,

Ex confes-
sionibus.
A facultate
& licentia.

Dilemma si-
ue diuifio.

ma auctoritate præditi, tamen auditis profectò, quàm
graues eorū aduentus socijs vestris esse soleant. quam-
obrem quid putatis impendere hac lege omnibus gen-
tibus terroris & mali, cum mittantur in orbem terra-
rum decemuiui summo cum imperio summa cum aua-
ritia, infinitaq; omnium rerum cupiditate? quorū cum
aduētus graues, cum fasces formidolosi, tum verò iudi-
cium, ac potestas erit non ferenda: licebit enim, quod
videbitur, publicū iudicare, quod iudicarint, vendere:
etiā illud, quod homines sancti nō facient, vt pecuniam
accipiant, ne vendant, tamen id ijs ipsum per legem li-
cebit. hinc vos quas spoliaciones, quas pactiones, quam
deniq; in omnibus locis nundinationem iuris, ac fortu-
narum fore putatis? etenim, quod superiore parte legis
præfinitum fuit, Sylla & Pompeio cos. id rursus libe-
rum, infinitumq; fecerunt. iubet eosdem decemuiros
omnibus agris publicis pergrande vectigal imponere,
vt ijsdem possint & liberare agros, quos commodum
sit, & quos ipsis libeat, publicare. quo in iudicio per-
spici non potest, vtrum seueritas acerbior, an benigni-
tas quaestiosior sit futura. Sunt tamen in tota lege ex-
ceptiones duæ non tam iniquæ, quàm suspiciose, exci-
pit in vectigali imponendo agrum Recentoricū Silli-
ensem, in vendendis agris eos agros, de quibus cautum
sit foedere. hi sunt in Africa, qui ab Hyempsale possi-
dentur. hic quero, si Hyempsali satis est cautum foedere,
& Recentoricus ager priuatus est, quid attinuerit
excipi? sin & foedus illud habet aliquam dubitatio-
nem, & ager Recentoricus dicitur nonnunquam esse
publicus, quem putet existimaturum duas causas or-
be terrarum reperias, quibus gratis parceret? nunc
quis nam

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 63

us nam tam abstrusus vsquam nummus uidetur, quē
architecti huiusce legis olfecerint? provincias, ciui-
tates liberas, socios, amicos, reges deniq; exhauriunt,
admovent manus vectigalibus populi R. non est satis.
audite vos, qui amplissimo populi, senatusq; iudicio ex-
ercitus habuistis, & bella gessistis. quod ad quēq; per-
uenit, peruenit ex præda, ex manubijs, ex auro coro-
nario, quod neque consumptum in monumento, neq; in
erarium relatu sit, id ad decemuiros referri iubet. hoc
capite multa sperat: in omnes imperatores, heredesq;
eorum quaestionem suo iudicio cōparant: sed maximā
pecuniam se à fausto ablaturus arbitrantur. quā caus-
sam suscipere iurati iudices noluerunt, hāc isti decem-
uiros suscipere. iccirco à iudicibus fortasse prætermis-
sam esse arbitrantur, quod sit ipsis reservata. deinde e-
orū reliquū tempus diligentissimè sancit, ut, q. quisq;
imperator habeat pecuniæ, protinus ad decēuiros de-
ferat tamen excipit Pompeium, simillimè, vt mihi
videtur, atq; in illa lege, qua peregrini Roma cijiun-
tur, Glaucippus excipitur: non enim hac exceptione
vnus afficitur beneficio, sed vnus priuatur iniuria: sed
cū manubias remittit, huius vectigalia inuadit: iubet
etenim pecuniā, si qua post nos consules ex nouis uecti-
galibus recipiatur, hac vt decēuiros, quasi verò nō in-
telligamus, hāc eos vectigalia, quæ Cn. Pōpeius adiun-
xerit, vendere cogitare. Videtis iā P. C. omnibus rebus
& modis constructā, & coaceruatā pecuniā decemui-
rolem, minuetur huius pecuniæ inuidia: consumetur e-
nim in agrorum emptionibus. optimè. quis ergo emet
agros istos? ijsdem decēuiro: tu Rulle (missos enim facio
ceteros) emes, quos uoles: uēdes, quos uoles: utrūq; ho-

Metaphora
à uenatione.
Articulus.

Apostrophe
ostiosa, ab im-
peratorū pe-
riculo.

Quaestionem
ad eū iudiciū
repetundarū.

Ironicos.

Correctio.

Attentio.

Reprehensio.

ORATIO

emptionis,
ex adiunctis,
Conuersio,
Dilemma.

Ex pecunie
ut ad constan-
dam inuidiā.

Sententia.

Permissio in
dignitatis,
dissolutione.

Occupat &
doloit ex ad-
iunctis.

Similiter de
finens.
Ex legis agr-
sine per di-
logium.

Exaggerat &
tyrannico le-
gis sine.

rum facies, quanti viles: cauet enim vir optimus, ne e-
mat ab inuito, quasi verò non intelligamus, ab inuito
emere, iniuriosū esse: ab nō inuito quæstuosum, quan-
tum tibi agri uendet, vt alios omittam, socer tuus: & si
ego eius æquitatē animi probē noui, vendet non inui-
tus, facient idem ceteri libenter, vt possessionis inuidiā
pecunia cōmutent: accipiant, quod cupiunt: dent, quod
retinere vix possunt. Nunc prospicite omnium rerum
infinitam atq; intolerandā licentiā. pecunia coacta est
ad agros emēdos: ij porrò ab inuitis non emētur: si cō-
senferint possessores non vendere, quid futurū est re-
feretur pecunia: non licet: exigitur: vetat. verum esto:
nihil est, quod nō emi possit, si tantum des, quantū velit
vendidit. spoliemus orbē terrarum, vēdamus velliga-
lia, effundamus ararium, vt locupletatis aut inuidiā,
aut pesilentie possessoribus, agri tamen emātur. quid
tūc? quæ erit in istos agros deductio? quæ totius rei ra-
tio, atque descriptio: deducuntur, inquit, colonie: quod
quorum hominum? in quæ loca? quis enim non videt,
in coloniis esse hæc omnia consideranda: tibi nos Rul-
le et istis tuis harum omnium rerum machinatoribus,
totam Italiam inermem tradituros existimasti, quam
præsidij confirmaretis, coloniis occuparetis, omni-
bus vinclis deuinctam, & constrictam teneretis? ubi e-
nim cauetur, ne ianiculo coloniam constituatis? ne ur-
bem hanc vrbe alia premere, atque vrgere possitis? nō
faciemus, inquit. primum nescio: deinde timeo: po-
stremò non committam, vt vestro beneficio potius,
quàm nostro consilio, salui esse possimus. Quod ue-
rò totam Italiam uestris colonis complere voluistis, id
cuiusmodi esset, neminē ne nostrū intellecturum exi-
stimatis?

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 64.

lunatis? scriptum est enim, quæ in municipia, quasq;
in colonias decemviri velint, deducant colonos, quos
velint: & ijs agros assignent, quibus in locis velint: vt,
cum totam Italiam militibus suis occuparint, vobis non
modò dignitatis retinēdæ, sed ne libertatis quidem re-
uperandæ spes relinquatur. atq; hæc à me suspitioni-
bus, & coniectura coarguuntur. Iam omnis omnium
telletur error: iam aperte ostendent, sibi nomen huius
rei. sedē vrbis atq; imperij, deniq; hoc templū Iouis
Optimi Maximi, atq; hanc arcem omnium gentiū di-
splicere Capuam deduci colonos volunt. illam urbem
huic vrbi rursus opponere, illuc opes suas deferre, &
imperij nomen transferre cogitant, qui locus, propter
vbertatē agrorum, abundantiamq; rerum omnium, su-
perbiam, & crudelitatem genuisse dicitur: ibi nostri
coloni, delecti ad omne facinus, à decemviris, colloca-
vuntur. & credo, quæ in vrbe homines in veteri digni-
tate, fortunāq; nati copiam rerum moderatē ferre non
potuerunt, in ea isti vestri satellites modestē insolenti-
am suam cōtimebunt. maiores nostri Capua magistra-
tus, senatum, consilium commune, omnia denique infi-
gniæ reipub. sustulerunt, neque aliud quicquam nisi in-
ane nomen Capuæ reliquerunt: non crudelitate: quid
enim illis fuit clementius, qui etiam externis hostibus
victis sua sæpius reddiderunt? sed consilio, quod
videbant, si quod reipublicæ vestigium illis mœnibus
contineretur, urbem ipsam imperio domicilium præ-
bere posse, vos hæc, nisi euertere rempublicam cupe-
retis, ac vobis nouam dominationem comparare,
credo quàm perniciofa essent, non videretis. quid e-
nim cauendum est in coloniis deducendis? si luxuries

A periculo
metū incutit.
Periphrasis
Romana ci-
uitatis.

Ex causis.

Ironia.

A iudicio ma-
iorum.

Ex causis.

Conclusio.

Ab adiunctis
per subiectio-
nem.

ORATIO

Annibalē ipsum Capua corruptit : si superbia, nata in
ibi esse ex Campanorum fastidio videtur : si praesidi-
um, non praepositum huic urbi ista colonia, sed oppo-
nitur, at quemadmodum armatur, dii immortales nam
bello Punico quicquid potuit Capua, potuit ipsa p se
ferre oēs vrbes, quae circum Capuā sunt, à colonis p
eosdem decem viros occupabuntur: hāc enim ob caus-
sam permittit ipsa lex, in omnia, quae velint, oppida
colonos vt decemviri deducant, quos velint. atq; his
colonis agrum Campanum & Stellatē campū diuidi
iubet. non queror diminutionem vectigaliū, non flagi-
tium huius iacturae atq; damni: praetermitto illa, quae,
nemo est, quin grauissimē & verissimē conqueri pos-
sit, nos caput patrimonij publici, pulcherrimam po-
puli Ro. possessionē, subsidium aemulae, horreū belli, sub
signo, claustrisq; reip. positū vectigal seruare non po-
tuisse: eum denique nos agrum P. Rullo cōcessisse, qui
ager ipse per sese & Syllanae dominationē, & Grie-
chorū largitioni restitisset: non dico solum hoc in rep.
vectigal esse, quod amissis alijs remaneat, internisijs
nō conquiescat, in pace niteat, in bello non obsolescat,
militē sustentet, hostem nō pertimescat: praetermitto
omnem hanc orationem, & concioni referuo: de peri-
culo salutis ac libertatis loquor. quid enim existimatis
integrū vobis in rep. fore, aut in vestra libertate, ac di-
gnitate retinendum, cū Rullus, atq; ij, quos multo ma-
gis quā Rullum timetis, cum omni egentium atq; im-
proborum manu, cum omnibus copijs, cum omni ar-
gento, & auro Capuam, & vrbes circa Capuam occu-
parint: his ergo rebus P. C. resistam vehementer atque
acriter, neq; patiar homines ea me cōsule expromere,

quae

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 65

quae contra remp. diu cogitarunt. Errastis, Rulle ve-
hemētē & tu & nōnulli collegae tui, q speratis vos cō-
tra consulem, veritate, nō ostentatione popularem, pos-
sem euertēdā rep. populares existimari. laceſso vos, in
cōcionem voco: populo R. disceptatore vti volo. ete-
rnam, vt circūspiciamus omnia, quae populo grata atq;
iucunda sunt, nihil tā populare, quā pacē, quā con-
cordiam, quā ocium, reperiemus. sollicitā mihi ciuita-
tem suspitione, suspensam metu, perturbatam vestris le-
gibus, & concionibus, & seditionibus tradidistis: spem
improbis ostendistis, timorem bonis inieciſtis: fidem de-
firo, dignitatem de rep. sustulistis. hoc motu atque hac
perturbatione amicorum, atq; rerum cum populo Ro.
vox, & auctoritas consulis repēte in tantis tenebris
illuxerit: cum ostenderit nihil esse metuendum, nullum
exercitum, nullam manū, nullas colonias, nullam ven-
dicionem vectigalium, nullam imperiū nouum, nullum
regnum decemurale, nullam alteram Romam, neque
aliā sedem imperij nobis consulibus futuram, sum-
mamq; tranquillitatem pacis atq; ocij: verendum, cre-
de nobis erit, ne vestra ista praecleara lex Agraria ma-
gis popularis esse videatur. cum verō scelera consilio-
rum vestrorū, fraudemq; legis & insidias, quae ipsi po-
pulo R. à popularibus tribunus pl. fiant ostendero: per-
timescam, credo, ne mihi non liceat contra vos in con-
cione consistere, praesertim cum mihi deliberatum &
constitutum sit, ita gerere consulatum, quo vno mo-
do geri grauius & liberē potest, vt neque prouin-
ciam, neque honorem, neque ornamentum aliquod,
aut commodum, neq; rem vllam, quae à tribuno pl. im-
pediri possit, appetiturus sim, dicit frequentissimo se-
natu

Propositio.

Assumptio
similiter des-
ineatib. exs-
ornata.

Assumptio
altera.

Repetitio.

Complexio.

Complexio
altera.

Gravis & cō-
sule digna sen-
tentia.

ORATIO

Premissio. natu consul Kalendis ian. sese, si status hic reip. maneat, neq; aliud negotium extiterit, quod honestè subterfugere non possit, in prouinciam non iturum. sic me in hoc magistratu geram P. C. vt posim tribunū pl. reip. iratum coercere, mihi iratum contemnere. quamobrem per deos immortales colligite vos tribuni pl. descrete eos, à quibus, nisi prospicitis, breui tempore deseremini: conspirate nobiscum: consentite cum bonis: communem remp. communi studio, atq; amore defendite. multa sunt occulta reip. vulnera, multa nefarium ciuium perniciofa cōsilia: nullum extremum periculum est: non rex, non gens vlla, nō natio pertimescenda est: inclusum malum, intestinum, ac domesticum est. huic pro se quisq; nostrum mederi, atq; hoc omnes sanare velle debemus. erratis, si senatum probare ea, quæ dicuntur à me, putatis, populum autem esse in alia voluntate omnes, qui se incolumes volent, sequentur auctoritatem consulis soluti à cupiditatibus, liberi à delictis, cauti in periculis, non timidi in contentionibus, quod si quis vestrū spe ducitur, se posse turbulenta ratione honori velificari suo: primū me consule id sperare desistat: deinde habeat me ipsum sibi documēto, quæ equestri ortum loco consulem videt, quæ vitæ via facilis limē viros bonos ad honorem dignitatemq; perducatur. quod si vos vestrum mihi studium P. C. ad cōmunem dignitatem defendendam profitemini: perficiam profectō, id quod maximè resp. desiderat, ut huius ordinis auctoritas, quæ apud maiores nostros fuit, eadem nunc longo intervallo reip. restituta esse videatur.

Premissio.

Hortatio à coniugatis: & membratim dicit.

Ab adiunctis cum translatione à medicis sumpta.

A facultatibus.

Translatio à nauigantibus. Velificari pro studio, & consulere. Cōcludit ab senatus suoq; munere & uoluntate.

DE LE

DE LEGE AGRARIA CONTRA P. SERVILIUM Rullum Trib. Pl. ad populum.

ORATIO XVI.

ST hoc in more positum Quirites, instructoq; maiorū, vt ij, qui beneficio vestro imagines familie suæ consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficij vestri cū suorum laude cōiungāt. quam oratione nonnulli aliquando digni maiorum loco reperiunt, pleriq; aut hoc perficiunt, vt tantū maiorib. eorum debitu esse videatur, vnde, etiam q. posteris solueretur, recūdarēt. mihi quidē apud vos de meis maioribus dicendi facultas non datur: non quod non tales fuerint, quales nos illorū sanguine creatos, disciplinisq; institutos uidetis: sed quod laude populari, atq; honoris uestri luce caruerunt. de me autē ipso vereor ne arrogātis sit, apud vos dicere: ingrati, tacere. nam & quibus studiū hanc dignitatem consecutus sim, memet ipsum cōmemorare perquam graue est: & silcre de tātis vestris beneficijs nullo modo possum. quare adhibebitur à me certa ratio, moderatioq; dicendi: vt, quid à vobis acceperim, commemorare: quare dignus vestro summo honore, singulariq; iudicio sim. ipse modicè dicam, si necesse erit: vos eosdē existimatuos putē, q. iudicauistis. Me perlōgo intervallo propè memoriæ, tēporūq; nostrorum primū, hominē nouū, consulē fecistis: & eum locum, quem nobilitas præsidij firmatum, atque omni

Exordij per insinuationē, ne statim legis Agrariæ mentione populum offendat. Ea igitur blāditur, eius extollit in se beneficia: quod magis sese insinuet.

Translatio à bellicis oblationibus.

ratione

ORATIO

ratione obuallatum tenebat, me duce rescidistis, virtutiq; in posterum patere voluistis: neq; me tantummodo consullem, quod est ipsum per sese amplissimum, sed ita fecistis, quo modo pauci nobiles in hac ciuitate consules facti sunt, nouus ante me nemo. nam profecto si recordari uolueritis de nouis hominibus, reperietis eos, qui sine repulsa cōsules facti sunt, diuturno labore, atque aliqua occasione esse factos, cum multis annis post petissent, quā prætoreis fuissent, aliquāto sero, quā per ætatem, ac per leges liceret: qui autem anno suo petierint, sine repulsa nō esse factos: me esse vnum ex omnib; nouis hominibus, de quib; meminisse possumus, qui consulatū petierim, cum primū licitum sit: cōsul factus sim, cum primum petierim: ut vester honos ad mei tēporis diē petitus, nō ad alienæ petitionis occasione interceptus, nec diuturnis precibus efflagitatus, sed dignitate impetratus esse videatur. est illud amplissimum, quod paulo antè cōmemorauī, Quirites, quod hoc honore ex nouis hominibus primum me multis posthabitis affecistis, quod prima petitione, quod anno meo: sed tamē magnificētius, atq; ornatiūse illo nihil potest, quod meis comitijs non tabellā uindicem tacite libertatis, sed vocē viuā prae vobis indicē vestrarum erga me voluntatum, ac studiorum tulistis, itaq; me nō extrema tribus suffragiorum, sed primi illi vestri cōcursus, neq; singule voces praeconū, sed vna voce vniuersus populus Ro. cōsulem declarauit. hoc ego tam insigne, tam singulare vestrum beneficium, Quirites, cum ad animi mei fructum, atque letitiam duco esse permagnum, tum ad curam, sollicitudinemq; multo maius, versantur enim, Quirites, in animo meo multae, et graues cogitationes.

Commutatio

Amplificat
populi in se
beneficium.

A consilatus
difficultate
gerendi.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 67

rationes, quae mihi nullam partem neq; diurnae neq; nocturnae quietis impatiunt: primum tuendi consilium: quae cum omnibus est difficilis, et magna ratio, tam verò mihi praefer ceteros, cui errato nulla venia, recte factio exigua laus, et ab inuitis expressa propositio, non dubitanti fidele consilium, non laboranti certum subsidium nobilitatis ostenditur. quod si solus in discrimen aliquod adducerer, ferrem Quirites, animo equiore: sed mihi videntur certi homines, si qua inter me nō modò cōsilio, verum etiā casu lapsum esse arbitrabuntur, vos vniuersos, qui me antetuleritis nobilitati, vituperaturi. mihi autem Quirites, omnia potius perpetienda esse duco, quā non ita gerendum consulatum, ut in omnibus meis factis, atque consilijs vestrum de me factum, consiliumq; laudeatur. accedit etiam ille mihi summus labor, ac difficillima ratio cōsulatus gerendi, quod non eadem, qua superioribus cōsulibus, lege, et conditione vtendum esse decreui: qui aditum huius loci conspectumq; vestrum partim magnopere fugerunt, partim non vehementer secui sunt. ego autem non solum hoc in loco dicā, vbi est id dictu facillimū, sed in ipso senatu, in quo esse locus huic voce non videbatur, popularem me futurum esse consulē primae illa oratione Kalend. Ianu. dixi. neque enim villo modo possem, cum me intelligam non hominum potentium studio, non excellentibus gratijs paucorum, sed vniuersi populi Romani iudicio consulē ita factū, ut nobilissimis hominibus longè praeponerem, non et in hoc magistratu, et in omni vita essem popularis, sed mihi ad huiusle verbi vim, et interpretatio- nē vehemēter opus est vestra sapiētia: versatur enim magnus

Difficultas
augetur ab
adiunctis,

Populi Romi,
fortunam
cum sua consi-
iungit,

Tertia diffi-
cultas, ab ad-
iunctis, quod
sit popularis
quo loco sibi
vehementex
auditorum
animos consi-
ciliat, & sic
dem suae faci-
cit orationi,

Praemissio,
qua sibi adis-
tum

ad reprehensionem legis
Agrariae factum.
Ex adiunctis
Reip. perturbationem col-
ligitur.

Populare quod sit, ostendit
ex causis &
effectibus.

Conclusio argumentationis.

magnus error propter insidiosas nonnullorum simulationes, qui cum populi non solum commoda, verum etiam salutem oppugnant, et impediunt, oratione assequi volunt, ut populares esse videantur. ego, qualem Kalendis Iam. acceperim in rempublica. Quirites, intelligo, plenam solitudinis, plenam timoris, in qua nihil erat mali, nihil aduersi, quod non boni metuerent, improbi expectarent, omnia turbulenta consilia contra hunc reipublicam statum, et contra vestrum otium partim iniri, partim nobis consutibus designatis inita esse dicebantur. sublata erat de foro fides, non ictu aliquo nouae calamitatis, sed suspitione ac perturbatione iudiciorum, infirmatione rerum iudicarum: nouae dominationes, extraordinaria non imperia, sed regna queri putabantur. quae cum ego non solum suspicarer, sed plane cernerem, neque enim obscure gerebantur: dixi in senatu, in hoc magistratu me popularem consulem futurum: quid enim est tam popolare, quam pax? quam non modo ipsi quibus natura sensum dedit, sed etiam testata, atque agri mihi letari videntur. quid tam popolare, quam libertas? quam non solum ab hominibus, verum etiam a bestiis expecti, atque omnibus rebus anteponi videtis. quid tam popolare, quam otium? quod ita iucundum est, ut et vos, et maiores vestri, et fortissimus quisque vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in ocio posuisse praesertim in imperio, ac dignitate: quiccirco etiam maioribus nostris praecipuam laudem, gratiamque debemus, quod eorum labore est factum, ut impune in otio esse possemus. quare qui possum non esse popularis, cum videam haec omnia Quirites, pacem externam, libertatem propriam generis ac nominis vestri, otium domesticum,

meum, denique omnia, quae vobis cara atque ampla sunt, in fidem, et quodam modo in patrocinium mei consulatus esse collatae: neque enim Quirites illud vobis iucundum, aut populare debet videri largitio aliqua promulgata, quae verbis ostentari potest, reuera fieri, nisi exhausto erario, nullo pacto potest. neque verò illa popularia sunt existimanda, iudiciorum perturbationes rerum iudicarum infirmationes, restitutio damnatorum, qui ciuitatum afflictarum perditus iam rebus extremi exitiorum solent esse exitus: neque, si qui agros populo Romano pollicentur, si aliud quiddam obscure moliantur, aliud specie ac specie simulationis ostendunt, populares existimandi sunt. nam verè dicam Quirites, genus ipsum legis agrariae vituperare non possum: veni enim mihi in mentem, duos clarissimos, iugemque nobilissimos, amantissimos plebis Romanae viros, Tib. et C. Gracchos plebem in agris publicis constituisse, qui agri a priuatis antea possidebantur. non sum autem ego consul, qui, ut plerique, nefas esse arbitrer, Gracchos laudare, quorum consilij, sapientia, legibus multas esse video reipublicae partes constitutas. itaque ut initio mihi designato consuli nunciabatur, legem agrariam tribunos plebis designatos conscribere, cupiebam, quid cogitarent, cognoscere: etenim arbitrabar, quoniam eodem anno gerendi nobis essent magistratus, esse aliquam oportere inter nos bene administrandae reipublicae societatem. cum familiariter me in eorum sermonem insinuarem, ac darem, celabar, excluderem: et cum ostenderem, si lex utilis plebi Romanae mihi videretur, auctorem me atque adiutorem futurum, tamen aspernabantur hanc liberalitatem meam: ne-

Accedit pauperum ad causam, docens agrios hostes non esse populares.

Transfert causam in perfonas.

Gracchos laudat, ad populi gratiam, et ait. cuius de iudicio.

Narratio est reuerentiae spei, quae ita dicitur hac lege magis aliter quod magis agrarios moratur.

O R A T I O

Signa cōfici-
entia a perso-
nis, tempore,
& loco.

Efficitio &
evidentia.

Obscuritas
utrum oratio
nis maximū.

Occasio cog-
noscendae le-
gis.

gabant me adduci posse, vt illam largitionem proba-
rem. finem feci offerēdi mei, ne fortē mea sedulitas aut
insidiosa, aut impudens videretur. interea non desiste-
bant clam inter se conuenire, priuatos quosdā adhibe-
re, ad suos cōtus occultos noctem adiungere, & soli-
tudinē. quibus rebus quanto in metu fuerimus, ex ue-
stra solitudine, in qua illis tēporibus fuistis, facile as-
sequi coniectura poteritis. incunt tandem magistratus
tribuni pl. concio tandem expectata P. Rulli, quod &
princeps erat agrariae legis, & trunculentius se gere-
bat, quā ceteri: iam designatus alio uultu, alio vocis
sono, alio incessu esse meditabatur, vestitus obsoletio-
re, corpore inculto, & horrido, capillatior quā ante
barbaq; maiore, vt oculis et aspectu denunciare omni-
bus uim tribunitiā, & minitari reip. uideretur. legem
hominis, concionemque expectabam. lex initio nulla
proponitur: concionem in primis aduocari iubet. sum-
ma cum expectatione concurritur. explicat orationem
sanē longam, & verbis ualde bonis. unum erat, quod
mihi vitiosum videbatur, quod tanta ex frequentia in-
ueniri nemo potuit, qui intelligere posset, quid diceret.
hoc ille utrum insidiarum causa fecerit, an hoc genere
eloquentiae delectetur, nescio. tamē si qui acutiores in
concione steterāt, de lege agraria nescio quid uoluisse
eum dicere suspicabatur. aliquādo tandē me designato
lex in publicū proponitur: concurrūt iussu meo plures
uno tempore librarij: descriptam legem ad me afferūt.
omni hoc vobis ratione confirmare possū Quirites,
hoc animo me ad legendā legem cognoscendāq; uenisse,
vt, si eam uobis accomodatam atque vtilem esse in-
telligerem, auctor eius, atq; adiutor essem. non enim na-
tura,

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 69

neq; disidio, neq; odio penitus insito bellum ne-
scio quod habet susceptū consularis cū tribunatu: quia
ipse seditiosis atque improbis tribunis pl. boni &
vires consules obstitērunt, & quia vis tribunitia non-
quam libidini restitit consulari, non potestati dissi-
militudo, sed animorum disunctio dissensionem facit.
itaq; hoc animo legem sumpsi in manus, vt eā cuperem
optant vestris cōmodis, et eiusmodi, quā cōsul re,
non oratione popularis, et honeste, & libenter posset
defendere. atq; ego à primo capite legis vsq; ad extre-
mum reperio Quirites, nihil aliud cogitatum, nihil
aliud susceptum, nihil aliud actum, nisi vti decem reges
erarij, vectigalium, prouinciarum omnium, totius
regnum, liberorum populorum, orbis denique
terrarum domini constituerentur legis Agrariae simu-
latione, atque nomine: sic confirmo Quirites, hac lege
Agraria, pulchra atq; populari, dari vobis nihil condo
nati ceteris hominib. omnia: ostēdari populo R. agros,
emptiā libertatem, priuatorum pecunias augeri,
publicas exauriri: denique, quod est indignissimum,
per tribunum pl. quem maiores praesidem libertatis,
custodemq; esse voluerunt, reges in ciuitate consuli.
quae cū exposuero, si falsa vobis videbūtur esse, sequar
auctoritatem vestram, mutabo meam sententiā: sin in-
sidias fieri libertati vestrae simulatione largitionis in-
telligitis, nolite dubitare plurimo sudore, & sanguine
maiorū vestrorum partā, uobisq; traditam libertatem,
nullo vestro labore, consule adiutore defendere. Pri-
mum caput est legis Agrariae: quo, vt illi putāt, tentam-
uoluerit, quo animo libertatis vestrae diminutionē ser-
re positis: iubet enim, tribunum pl. qui eam legem tulerit,

Consul &
Trib. cur
disideant,

Propositio.

Assumptio
repetitione
ornata.

Ironia.

Cōtentio in-
uidiosa: lo-
co partitiō
nis.

Praemissio,
ad concilian-
dum.

Confirmatio
qua primū
prebat libe-
tatem, et ipi
pop. Romi.

rit, creare decēuiros per tribus septem decem, vt quem nouē tribus fecerint, is decēuir sit. hic quæro, quam ob causam initium rerū ac legū suarum hinc duxerit, vt populus R. suffragio priuaretur? toties legibus agrarijs curatores constituti sunt, triumuiui, quinqueuiui, decemuiui: quæro, à populari tribuno pl. ecquando nisi per xxxv tribus creati sint? etenim cum omnes potestates, imperia, curationes ab vniuerso populo R. proficisci conuenit, tum eas profectò maximè constituantur ad populi fructum aliquem, & commodum: in quo & vniuersi deligant, quem populo R. maximè consulturum putent: & vnusquisq; studio, & suffragio suo viam sibi ad beneficium impetrandum munire possit. hoc tribuno pl. potissimū venit in mentē, populum R. vniuersum priuare suffragijs, paucās tribus non certa conditione iuris, sed sortis beneficio fortuitò ad usurpandam libertatem vocare. Item, inquit, eodemq; modo, capite altero, Vt comitijs pōtificis maximi, ne hoc quidem vidit maiores nostros tam fuisse populares, vt quod per populum creati fas non erat, propter religionem sacrorum, in eo tamen, propter amplitudinem sacerdotij, voluerint populo supplicari. atq; hoc idem de ceteris sacerdotijs Cn. Domitius trib. pl. vir clarissimus tulit: quòd populus per religionem sacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur, ab ea parte qui esset factus, is à collegio cooptaretur. videte, quid intersit inter Cn. Domitium trib. pl. hominem nobilissimum, & P. Rullum, qui tentauit, vt opinor, patientiā vestrā, cum se nobilem esse diceret. Domitius, quòd per ceremonias populi fieri non poterat, ratione affectus est, vt id, quoad posset, quoad fas

Argumentum
ex genere us
huius.

A fine.

Legis caput
secundum.

A legis Do-
mitii exem-
plo,

Dissimilium
cōtentio per
expolitionē.

ad fas esset, quoad liceret, populo ad partes daret: hic, quod populi proprium semper fuit, quod nemo immutauit, nemo immutauit, quin ij, qui populo agros essent assignaturi, antè acciperent à populo beneficium, q̄ darent, id totū eripere vobis atq; e manibus extorquere conatus est ille, quod dari populo nullo modo poterat, tamē quodam modo dedit: hic, quod adimi nullo pacto poterat potestate, quadā ratione eripere conatur. quæret quispiam, in tanta iniuria tantāq; impudentia quid spectarit. non defuit cōsiliū: fides erga plebē Romanā, aequitas in vos libertatēq; vestrā vehemēter defuit. iubet enim comitia decēuiris habere creandis cum, qui legem tulerit. hoc dicam planius. iubet Rullus, homo non cupidus, neque appetens, habere comitia Rullum. nondum reprehendo. video fecisse alios, illud, quod nemo fecit, de minore parte populi, quò pertineat, videte habebit comitia: volet eos renunciare, quibus regia potestas hac lege quæritur. vniuerso populo neque ipse committit, neque illi horum consiliorum auctores committi rectè putant posse. sortietur tribus idem Rullus, homo felix: educet quas volet, tribus: quos nouem tribus decemuiros fecerint ab eodem Rullo educte, hos omnium rerum, vt iam ostendam, dominos habebimus. atque ij, vt grati ac memores beneficii esse videantur, aliquid se nouem tribuum notis hominibus debere confitebuntur: reliquis verò sex & xxx tribubus, nihil erit, quod non putent posse suo iure denegare. quos tandem igitur decemuiros creamus, vult se primum. qui licet & leges enim sunt veteres, neq; eae consulares, si quid interesse hoc arbitramini, sed tribunitiæ, vobis maioribusq; vestris vehemēter

Traditio.

Vrbantitas,
ironica.

Dialogis
mus.

ORATIO

Lex Licinia
& Aebutia.

Enthymema
ex adiunctis.

Complexio
verborum.

Ex minore.

Ex confes-
quentibus
libertatem
eripi osten-
dit, uel à se
gno.

menter grata, atq; iucunda. Licinia est lex, atque alte-
ra Aebutia: quæ non modo eum, qui tulerit de aliqua cu-
ratione, ac potestate, sed etiam collegas eius, cognatos,
affines excipit, ne eis ea potestas, curatioue mandetur.
etenim si populo consulis, remoue te à suspicionem alicu-
ius tui commodi: fac fidem, te nihil nisi populi utilitatem,
et fructum querere: sine ad alios potestatem, ad te gra-
tiam beneficii tui peruenire. nam hoc quidem vix est libe-
ri populi, vix vestrorum animorum, ac magnificentiae.
quis legem tulit? Rullus. quis maiorem partem populi
suffragijs priuauit? Rullus. quis comitijs praefuit? Rul-
lus. quibus tribus, quas voluit, vocauit, nullo custode sorti-
tus? quis decemuiros, quos voluit, renuntiavit? idem Rullus.
quem principem renunciavit? Rullum vix mehercule
seruus hoc cum suis, non vobis omnium gentium dominis pro-
baturum arbitraretur. optimae leges igitur hac lege sine
ulla exceptione tollentur. idem legis sibi sua lege curatio-
nem petet: idem, maiore parte populi suffragijs spoliata,
comitia habebit: quos volet, atq; in ijs seipsum, renun-
ciabit: et videlicet collegas suos, adscriptores legis A-
grariae, non repudiabit, à quibus ei locus primus inui-
diae in praescriptionis legis concessus est: ceteri fructus
omnium rerum, qui in spe legis huius positi sunt, comuni
cautione, atq; aequa sibi parte retinentur. at videte ho-
minem diligentiam, si aut Rullum cogitasse, aut si Rullo po-
tuisse in mentem venire arbitramini. viderunt ijs, qui hac
machinabantur, si vobis ex omni populo deligendi po-
testas esset data, quaecumque res esset, in qua fides, in-
tegritas, virtus, auctoritas quaereretur, vos eam sine du-
bitatione ad Cn. Pompeium principem delaturos. et
eum quem unum ex cunctis delegissetis, ut cum omni-

bua

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 71

is omnium gentium bellis terra, et mari praepone-
re, certe in decemuiris faciendis, siue fides haberetur, siue
honos, et committi huic optimè, et ornari hunc iustissi-
me posse intelligebat. itaq; excipitur hac lege non ado-
lescentia, non legitimū aliquod impedimentū, non pote-
stas, non magistratus ullus alijs negotijs, ac legibus im-
peditus, non reus denique, quod minus decemuir fieri possit,
praesentem eum profiteri iubet. quod nulla alia in lege un-
qua fuit, ne in ijs quidem magistratibus, quorum certus or-
do est. timebat enim Pompeius, ne, si adesset, ferri non
posset: aut ne, si accepta lex esset, illū sibi collegam ad-
scriberetis custodem ac iudicem cupiditatum. Hic quoniam
videt nos hominis dignitate, et contumelia legis esse co-
motos: renouabo illud, quod initio dixi, regnum compara-
re libertatem vestram hac lege funditus tolli. an vos aliter
existimabatis, cum ad omnia uestra pauci homines cupi-
ditatis oculos adieciissent, non eos in primis id acturos,
ut ex omni custodia uestrae libertatis, ex omni potesta-
te, ex alioque patrocínio uestrorum commodorum Cn. Pomp.
disperderetur? uiderunt, et uidet, si imprudentiam uestram,
negligentiam meam, legem incognitam acceperitis, fore uti
potius cognitis insidijs, cum decemuiros crearetis, tum
per omnes omnes, et sceleribus legis, Cn. Pompeij praesi-
dium opponendum putetis. et hoc paruum argumentum
nobis erit, à certis hominibus dominationem, potesta-
temque omnium rerum queri, cum videatis eum, quem
custodem uestrae libertatis fore videat, expertem fieri di-
gitatus? Cognoscite nunc, quae potestas decemuiris, et
quanta detur, primum lege curiata decemuiros ornat.
nam hoc inauditu, et plane nouo more, ut ei curiata le-
gi magistratus detur, cui nullis comitijs ante sit datus.

Proferri id
est potestatem, uel
nomen edere
inter petico-
res X iuratus

Conclusio.
Comoratio.

Enthymema
tis antecedens.

Consequens
per acclama-
tionem.

Transit ad
tertium caput,
et renouat at-
tentionem.

O R A T I O

Repugnantiam
aut obicit in
eadem lege.

A dissimili
exemplo.
al. conf. lib.

h. al. tributa
plebs: tum
e al. curiata
de.

Ironia.

Transit ad 4
caput.

eam legem ab eo prætor, qui sit primus factus, ferri iubet: at quo modo? ut ij decemviratum habeant, quos plebs designauerit. oblitus est nullos à plebe designari. *et* is orbem terrarum constringit nouis legibus, qui, quid in secundo capite scriptum est, non meminit in tertio: atq; hic perspicuum est, quid iuris à maioribus acceperitis, quid ab hoc tribuno pleb. vobis relinquatur maiores de omnibus magistratibus bis vos sententiam ferre voluerunt. nam cēturiata lex¹ cenforibus ferebatur, cū curiata et ceteris patricijs magistratibus; bñ iterum² de iisdē iudicabatur, ut esset reprehendēdi potestas, si populū beneficij sui pōniteret, nūc quia prima illa comitia tenetis centuriata, *et* tributa: curiata tantū auspicioꝝ causa remanserunt. hic autē tribunus ple. quia videbat potestatem nēmīne iniussu populi, aut plebis posse habere, curiatis ea comitijs, quæ vos nō finitis, confirmauit, tributa, quæ vestra erant, sustulit. ita cū maiores binis comitijs voluerint vos de singulis magistratibus iudicare, hic homo popularis ne unā quidē populo comitiōꝝ potestatem reliquit. sed videte hominis religionem, et diligentiam. vidit, *et* perspexit, sine curiata lege decēuiros habere potestatem non posse, quoniā per nouē tribus essent constituti. iubet ferri de his legē curiatam: prætori imperat. quā id ipsum absurdū, nihil ad me attinet: iubet enim, qui primus sit prætor factus, eam legem curiatam ferre: sin is ferre non possit, qui postremus sit: ut aut luisse in tantis rebus, aut profectō nescio quid spectasse videatur. verū hoc quod est aut ita peruersum, ut ridiculū, aut ita malitiosum, ut obscurum sit, relinquamus: ad religionem hominis reuertamur, videt, sine lege curiata nihil agi

per

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 72

per decemuiros posse, quid postea, si ea lata non erit? attendite ingenū. tum ij decemuiꝝ, inquit, eodem iure sint, quo qui optima lege. si hoc fieri potest, ut in hac ciuitate, quæ lōgē iure libertatis ceteris ciuitatib. ante cedit, quāquā nullis comitijs imperium, aut potestatem esse possit: qd attinet tertio capite, legē curiatā ferre iubere, quoniā quarto permittas, ut sine lege curiata idē iuris habeant, quod haberent, si optima lege à populo essent creati? reges constituuntur, non decemuiꝝ, Quirites hīq; ab ijs mitijs fundamentisq; nascitur, ut nō modō cum gerere cōperint, sed etiam cum cōstitueretur omne vestrum ius, potestas, libertasq; tollatur. at videte, quā diligenter retineat ius tribunitiæ potestatis Cōsulib. legem curiatā ferentibus à tribuni pl. sæpe est intercessum, neq; tamen nos id querimur, esse hanc tribunorum pl. potestatem: tantūmodo si quis ea potestate temerē est vsus, existimamus. hic trib. pleb. legi curiata, quam prætor ferat, adimit intercedēdi potestatem atq; hoc cū in eo reprehendēdū est, quod per trib. pl. tribunitia potestas minuitur: tū in eo deridēdū, quod cōsuli, si legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet: hic, qui vetat intercedere, potestatem, etiam si intercessum sit, tamen eandem constituit, quā si lata esset lex: ut non intelligam, quare aut hic vetet intercedere, aut quenquam intercessurum putet, cum intercessio stultitiā intercessoris significatura sit, nō rē impeditura. Sint igitur decēuiꝝ neq; ueris comitijs, hoc est populi suffragijs, neq; illis ad speciem atq; ad usurpationem vetustatis per x x x lictores auspicioꝝ causa adumbratis cōstituti. videte nunc eos, qui à vobis nihil potestatis acceperint, quanto maio-

ii s ribus

Irriſio.

A superuacua
neo.

Locus inui-
diz, ab Agra-
riorum potes-
tia.

A tribunitiæ
potestatis de-
minutione.

Conclusio s
pertinet ad 4
capitulum.
Attentionis
locus ex col-
latione mai-
orum.

O R A T I O

Ex adiunctis tyrannidis ostendit.

A dissimili.

Enumerat ad hanc tyrannidis signa, cetera oratione.

Occupatio ad inuidiam augendam.

Amplificat enumeratione causarum effectum.

Dissolutum,

ribus ornamentis afficiat, quam omnes nos affecti sumus, quibus vos amplissimas potestates dedistis. iubet auspicij coloniarum deducendarum causa decemuiros habere pullarios. eodem iure, inquit, quo habuerunt tresui ri lege Sempronia. aude etiam Rulle, mentionem facere legis Semproniae? nec te ea lex ipsa commouet, tresuiros illos xxxv tribuum suffragio esse creatos? cum tu a Ti. Grachi aequitate, ac pudore longissime remotus sis, id, quod dissimillima ratione factum sit, eodem iure putas esse oportere? dat praeterea potestatem, verbo praetoriam, re vera regiam: definit in quinquennium: facit sempiternam: tantis enim confirmat opibus, et copiis, ut inuitis eripi nullo modo possit: deinde ornat apparitoribus, scribis, librariis, praecoribus, architectis, praeterea mulis, tabernaculis, centuriis, suppellectilibus: sumptum haurit ex aerario: suppeditat a sociis: ianitores ex equestri loco ducetos in annos singulos, stipatores corporis constituit, eosdem ministros, et satellites potestatis, formam adhuc habetis, Quirites, et speciem ipsam tyrannorum: insignia uidetis potestatis, nondum ipsam potestatem. dixerit enim fortasse quispiam: quid me ista ledunt, scriba, lictor, praeco, pullarius? omnia sunt haec huiusmodi Quirites, ut, ea qui habeat sine vestris suffragiis, aut rex non ferendus, aut priuatus furiosus esse videatur. perspicite quanta potestas permittatur: non priuatorum insania, sed intolerantiam regum esse dicetis. primum permittitur infinita potestas innumerabilis pecuniae conficiendae de vestris vestigalibus non fruentis, sed alienandis. deinde orbis terrarum, gentiumque omnium datur cognitio sine consilio, poena sine prouocatione, animaduersio sine auxilio. iudicare per quinquen-

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 73

quennium vel de consulibus, vel de ipsis tribunis plebis. poterit. de illis interea nemo iudicabit. magistratus his gerere licebit, causam dicere non licebit: emere agros a quibus volent, vel quos volent, quam volent magno poterit: colonias deducere nouas, renouare veteres, totam Italiam suis coloniis, ut complere liceat, permittitur: omnes prouincias obeundi, liberos populos agris multandi, regnorum vel dandorum summa potestas datur: cum velint Romae esse, cum commodum sit: quacumque velint, summo cum imperio, iudicioque omnium rerum vagari ut liceat, conceditur: interea dissoluant iudicia publica: de consiliis abducant, quos velint: singuli de maximis rebus iudicent: quaestori permittant: finitorem mittant: ratum sit, quod finitor uni, a quo missus erit, renunciauerit. verbum mihi deest Quirites, cum ego hanc potestatem regiam appello: sed profecto maior est quaedam: nullum enim regnum fuit unquam, quod non si minus iure aliquo, at regionibus tamen certis contineretur. hoc vero infinitum est, quo et regna omnia, et vestrum imperium, quod latissime patet, et ea, quae partim libera a vobis, partim etiam ignorata uobis sunt, permissu legis continentur. datur igitur eis, primum ut liceat eis vendere omnia, de quibus vendendis Senatus consulta facta sunt, M. Tullio, C. Cornelio consulibus. cur hoc tam est obscurum, atque caecum? quid ista omnia, de quibus senatus censuit, nominatim in lege perscribi nonne potuerunt? duae sunt huius obscuritatis causae Quirites, una pudoris: si quis pudor esse potest in tam insigni impudentia: altera sceleris: nam neque ea, quae senatus nominatim vendenda censuit, audet appellare. sunt enim loca publica urbis, sunt

Euentorum conglobatio.

Dissolutum.

Amplificatio correctione, & collatione.

Obscuritatis in lege Romanae causae.

ORATIO

sint sacella, quæ post restitutâ tribunitiâ potestatem nemo attingit, quæ maiores in vrbe passim periculi per-
fugia esse voluerunt, hæc lege tribunitiâ decemiri ven-
dunt. accedet eò mons Gaurus: accedent salicta ad Min-
turnas: adiungetur etiâ illa via vendibilis Herculanea
multarû delictarum, & magnæ pecuniæ, permulta alia,
quæ senatus propter angustias ærarij vèdenda censuit,
consules propter inuidiâ non vendiderunt. verum hæc
fortasse propter pudorem in lege reticentur, sed illud
magis est credendum, & pertimescendum. quòd auda-
cie decemuirali corrupendarum tabularum publi-
carum, fingendorumq; S. C. quæ facta nunquam sunt,
cum ex eo numero, qui per eos annos cōsules fuerunt,
multi mortui sint, magna potestas permittitur. nisi
fortè nihil est æquum vos de eorum audacia suspicari,
quorum cupiditati nimium angustus orbis terrarum
esse videatur. Habetis vnum venditionis genus, quod
magnum videri vobis intelligo: sed attendite animos
ad ea, quæ consequuntur: hunc quasi gradum quen-
dam, atque aditum ad cetera factum intelligetis. QVI
AGRI, QVÆ LOCA, QVÆ AEDIFICIA.
quid est præterea? multa in mancipijs, in pecore,
auro, argento, ebore, veste, suppellectili, ceteris rebus.
quid dicam? inuidiosum putasset hoc fore, si omnia
nominaisset? non metuit inuidiam. quid ergo? longum
putauit, & timuit, ne quid præteriret: adscripsit,
ALIVDVE QVID. qua breuitate rem nul-
lam esse exceptam videtis. quicquid ergo sit extra Ita-
liam, quod publicum populi Rom. factum sit L. Sylla,
Q. Pompeio consulibus, aut postea, id decemuiros iu-
bet vendere. hoc capite, Quirites, omnes gētes, natio-
nes, pro-

Altera obsc-
ritatis causa
fraus atque
perfidia.

Ex maiore,
per ironiam.

Transitio ad
attentionem.

Breuitas ple-
nissima.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 74

provinciis, regna, decemuirum ditioni, iudicio. po-
testatq; permissa, et condonata esse dico primum hoc.
quero enim, qui tandem locus vsquam sit, quem non
possint decemuiros dicere publicum populi R. esse factum?
nam cum idè possit iudicare, qui dixerit: quid est, quod
non liceat ei dicere, cui liceat eidem iudicare? cōmodum
erit Pergamum, Simynā, Tralleis, Ephesum, Mi letum,
Cyricum, totam deniq; Asiam, quæ post L. Syllā, Q.
Pompeium cons. recuperata sit, populi Ro. factam esse
dicere. virum, oratio ad eius rei disceptationem decrit,
et, cum idem & differet, & iudicabit, impelli non po-
terit, ut falsum iudicet? an, si condemnare Asiam volet,
terrorem damnationis & minas, non quanti volet, &
sumabit? quid (quod disputari contra nullo pacto po-
test: quoniam statutum à vobis est, & iudicatum:
quam hereditatem iam creuimus) regnum Bithyniæ,
quod certè publicum est populi Ro. factum? num quid
causæ est, quin oēs agros, vrbes, statua, portus, totam
deniq; Bithyniam decemuiros vendituri sint? quid Mi-
thlene, quæ certè vestræ, Quirites, belli lege, ac victo-
rie iure factæ sunt, vrbs & natura, & situ, & descri-
ptione edificiorû, & pulchritudine in primis nobilis,
agri iucundi, & fertiles? nempe eodem capite inclu-
si continentur. quid Alexandria, cunctaq; Aegyptus?
ut occultè latet? ut recondita est? ut furtim tota decem-
uiris traditur? quis enim vestrum hoc ignorat? dici,
illud regnum testamento regis Alexandrini populi Ro.
esse factum. hic ego consul populi Ro. non modò nihil
iudico, sed ne quid sentiam quidem profero. magna e-
nim mihi res non modò ad statuendum, sed etiam ad di-
cendum videtur esse. video, qui testamentum factum
esse

Commotio
ex maiore.

A facultate
perficiendi.

Amplificat
Mithlenam
laude.

Repetitio
membratim
facta cum ad-
miracione.

ORATIO

esse confirmet: auctoritatem senatus extare hereditatis adita sentio, tum quando Alexandro mortuo legatos Tyrum misimus, qui ab illo pecuniam deposita nostris recuperaret. hæc L. Philippus sæpe in senatu confirmasse, memoria tenet. eum, qui regnum illud teneat hoc tempore, neque genere, neque animo regio esse, inter oēs ferè ideo conuenire. dicitur contra: nullū esse testamētum: non oportere populū R. omnium regnorum appetentem videri: id. migraturos in illa loca nostros homines propter agrorū bonitatē, & omnium rerū copiam. hac tanta de re P. Rullus cum ceteris decemuiris, collegis suis, iudicabit? & verū iudicabit? nam vtrūq; ita magnū est, vt nullo modo neque cōcedendum, neque ferendum sit. vult esse popularis, populo R. adiudicabit. ergo idē ex sua lege vēdet Alexandriā, vēdet Aegyptium urbis copiosissimæ, pulcherrimorumq; agrorū iudex, arbiter, dominus, rex deniq; opulentissimi regni reperiatur. non sumet sibi tantum, non appetet: iudicabit Alexandria regis esse, a populo R. adiudicabit. primum populi R. hereditatē decemviri iudicent, cū vos volueritis de priuatis hereditatibus centumuiros iudicare: deinde quis aget causam populi R? ubi res ista agatur? qui sunt isti decemviri, quos perspicimus regnum Alexandriae Ptolemæo gratis adiudicatuos? quod si Alexandria petebatur, cur non eosdem cursus hoc tempore, quos L. Cotta, L. Torquato cons. concurrerunt? cur non aperte, vt antea? cur non item vt cum directo & palam regionem illam petierunt? an quietis ijs, qui per cursum rectum regnum tenere non potuerunt, nunc tetrīs tenebris, & caligine se Alexandriam perueniuros arbitrati sunt? atque illud circum-

A testimonio.

Comoratio ad rei indignitatem augendam.

Verba gradatim ascendentia.

Peruenitas tionibus ut per. ex ad iunctis,

picite vestris mentibus, vnaq;

)* (

Legatos nostros, homines auctoritate tenui, qui rerū priuatarum causa legationes liberas obeunt, tamē extera nationes ferre iux possumt: graue enim nomen imperij, atq; id etiā in leui persona pertimescitur: propterea quod vestro, nō suo nomine, cum hinc egressi sunt, abutuntur. quid censetis cum isti decemviri cum imperio, cum fascibus, cum illa delecta finitorum iuuentute per orbem terrarum uagabuntur? quo tandem animo? quo metu? quo periculo miseræ nationes futuras? est in imperio terror: patientur. est in aduentu sumptus: ferent. imperabitur aliquid muneris: nō recusabunt. illud uerò quantū est, Quirites cum is decemvir, qui aliquā in urbem aut expectatus, ut hospes, aut repente, vt dominus, venerit: illum ipsum locum, quod uenerit, illam ipsam sedem hospitale, in qua erit deductus, publicam populi Rom. esse dicet? at quantā calamitas populi, si dixerit: quantus ipse questus, si negarit? atque iidem, qui hæc appetunt, queri non nunquam solent, omnes terras Cneio Pompeio, atq; omnia maria esse permissa. finile uerò est, multa committi, an condonari omnia: uel labori, & negotio præponi, an præde & questui: mitti ad socios liberandos, an ad opprimendos. denique, si quis est honos singularis, nihil ne interest, utrum populus R. eum, cui uelit deferat, an is imprudenter populo R. per legis fraudem surripiat? Intellexistis, quod res, & quantas decemviri legis permissu vendituri sint. nō est satis. cum sese sociorum, cum exterarum nationum, cū regnum sanguine impleant, incidant neruos populi Rom. adhibeant manus

Ex minori ad iudiciam augendam.

Subiectio.

Amplificatio ex consequentibus.

Dilemma.

Occupat, & absolutis a dif ferentibus.

Allegoria a facultatibus & opibus.

vestigia.

ORATIO

Inuidiosi m.

Prius sylvas
uendere, quā
uineas, pro
ueibum,

Digressio ad
Pompeij dig-
nitatem, sa-
ne callida.

Metaphora
ab inuidijs &
apparatu mi-
litari.

uestigalibus vestris, irrum pant in ararium: sequitur e-
nim caput, quo capite non permittit quidē, si fortē de-
sit pecunia, quæ tanta ex superioribus recipi potest, ut
deesse nō debeat: sed planē, quasi ea res nobis saluti fu-
tura sit, ita cogit atq; imperat, ut decemuii vestra ue-
stigalia vendant nominatim. quam tu mihi ex ordine
recita de legis scripto populi Ro. auctionem. quam me
hercule ego præconi huic ipsi lucuosam et acerbā re-
citationē futurā puto. AVCTIO. Ut in suis reb. ita in
rep. luxuriosus nepos, qui prius sylvas uēdat, q̄ uineas.
Italiam percensuisti: perge in Siciliam, ACTIONIS
PARS EA, QUAE AD SICILIAM PERTINET
nihil est in hac prouincia, quod aut in oppidis, aut in
agris maiores nostri proprium nobis reliquerint, qn id
uenire iubeat, q; partū percenti uictoria maiores uobis
sociorū urbib. ac sinibus, & uiaclū pacis, & monimē
tū belli reliquerūt, id vos ab illis acceptum hoc aucto-
re uendetis? Hic mihi parumper mentes uestras Quiri-
tes comouere uideor, dū patefacio uobis, quas isti peni-
tus abstrusas insidias se potuisse arbitrantur cōtra Cn.
Pom. dignitatē. & mihi quæso ignoscite, si appello ta-
lem virū sæpius. uos mihi prætori biennio ante Quiri-
tes hoc eodē in loco personā hāc imposuistis, ut, qui-
buscūq; rebus possum, illius absentis dignitatē uobiscū
uā tuerer, feci adhuc quæ potui, neq; familiaritate il-
lius adductus, nec spe honoris, atq; amplissimæ digni-
tatis, quam ego etsi libente illo, tamen absente, per uos
consecutus sum. quamobrem, cum intelligam hanc to-
tam ferē legem ad illius opes euertendas tanquam ma-
chinam cōparari, et resistam consilijs hominū: et per-
ficiam, profectō, quod ego uideo comparari, ut id uos
uenerfi

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 76

uenerfi nō solum uidere, uerū etiam tenere positis.
ebet uenire quæ Attalensium, quæ Phaselitum, quæ
Olympenorum fuerint, agrumq; Agerensem, & Orin-
dicum, & Gedusanum. hæc P. Scruiliij imperio, et victo
reclarijsimi viri uestra facta sunt. adiungit agros Bi-
thyniæ regio, quibus nunc publicani fruuntur: deinde
Attalicos agros in Cherrhoneso: in Macedonia, qui re-
gi Philippi siue Persæ fuerunt: qui item à cēsoribus lo-
catus sunt, et certissimum uectigal. adscribit eidē auctioni
Corinthios agros opimos & fertiles, & Cyrenenses
qui Appionis fuerunt: & agros in Hispania propter
Carthaginem nouam, & in Africa ipsam veterem Car-
thaginem vendit: quam uidelicet P. Africanus nō pro-
pter religionem sedium illarum, ac vetustatis de consilij
sententia consecrauit, sed ut ipse locus eorum, qui cum
hæc vrbe de imperio certarūt uestigia calamitatis ostē-
deret, sed nō fuit tam diligens, quā est Rullus: aut for-
tasse emptorem ei loco reperire nō potuit. uerū, inter
bos agros regio, captos ueteribus bellis uirtute sum-
morum imperatorum, adiungit regio agros Mithri-
datis, qui in Paphlagonia, qui in Ponto, qui in Cappa-
docia fuerunt, ut eos decemuii vendant. itāne uerō?
non legibus datis, non auditis uerbis imperatorijs, non
idem denique bello confecto, cū rex Mithridates am-
isso exercitu, regno expulsus, tamen in ultimis terris ali-
quid etiam nunc molitur, atque ab inuicta Cnei Pom-
peij manu Mæotiæ, & illis paludibus, & itinerum an-
gustijs, atq; altitudine montiū defendatur: cum impera-
tor in bello uersetur, in locis autem illis etiam nunc bel-
li nomen reliquum sit: eos agros, quorum adhuc penes
Cn. Pompeium omne iudicium, & potestas more ma-

Enumeratio
ne detrimen-
torum odium
cōstat Rullo.

Ironia

Exaggerat
ret indignita-
tem ex adiu-
ctis.

kk

iorum

ORATIO

iorum debet esse, decēuri uendent? et, credo, P. Rullus
 (is enim sic se gerit, ut sibi iā decemuir designatus esse
 uideatur) ad eam auctionem potissimum proficiscitur.
 is uidelicet, antequam ueniat in Pontum, literas ad Cn.
 Pompeium mittet: quarum ego iam exemplum ab istis
 compositum esse arbitror. P. SERUILIVS RVL-
 LVS TRIBVNVS PLEB. DECEMVIR 3.
 D. CNEIO POMPEIO, CNEI F. non credo ad-
 scriptum esse, Magno: non enim videtur id, quod im-
 minuere lege conatur, concessurus verbo. TE VO-
 LO CVRARE, VT MIHI SINOPE PRAE-
 STO SIS, AVXILIVM QVE ADDVCAS,
 DVM EOS AGROS, QVOS TV TVO LA-
 BORE CEPISTI, EGO MEA LEGE VEN-
 DAM. an Pompeium non adhibebit? in eius provin-
 cia vendet manubias imperatoris? ponite ante ocu-
 los vobis Rullum in Ponto, inter vestra, atque hosti-
 um castra, hasta posita, cū suis formosis finitoribus au-
 ctionantem. neque in hoc solum inest contumelia, quae
 uehementer et insignis est, et noua, ut ulla res parta bel-
 lo, nondum legibus datis, etiā tum imperatore bellum
 administrante, non modō uenierit, verū etiam loca-
 ta sit. plus spectant homines certē, quā contumeliam:
 sperant, si concessum sit inimicis Cn. Pompeij cum im-
 perio, cum iudicio omnium rerum, cum infinita pote-
 state, cum innumerabili pecunia non solum alijs in lo-
 cis vagari, verū etiam ad ipsius exercitum peruenire,
 aliquid illi insidiarū fieri, aliquid de eius exercitu,
 copijs, gloria detrahi posse: putant, si quā spem in Cn.
 Pompeio exercitus habeat aut agrorum, aut aliorum
 commodorum, hanc non habiturum, cum uiderit earū
 rerum

Protopopos
 ia inuidiosa.

Demonstratio.

Comoratio.

Ratiocinatio
 qua pericula
 ostendit.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 77

ram omnium potestatem, ad decemuiros esse transla-
 tam. patior non molestē, tam stultos esse, qui hāc spe-
 rent: tam impudentes, qui conentur: illud quorū, tam,
 ne dō ijs esse contemptum, ut hāc portenta me cōsule
 potissimum cogitarent. atq; in omnibus his agris: edifi-
 ciorū, vendendis permittitur decēuris, ut vendant qui-
 buscūq; in locis videatur. o perturbatam rationem:
 o libidine refranandam, o consilia dissoluta atq; perdi-
 ta vectigalia locare nusquā licet, nisi in hac vrbe, hoc
 ex loco, hac uestrum frequentia: venire uestras res pro-
 prias, et in perpetuum a vobis alienari, in Paphlago-
 nie tenebris, atq; in Cappadociae solitudine licebit? L.
 Sylla cum bona indemnatorum ciuium funesta illa au-
 ctione sua venderet, et se praedam suam diceret ven-
 dere, tamen ex hoc loco vendidit: nec quorū oculos
 offendeat eorum ipsorum conspectum fugere ausus
 est: decemuiros uestra uectigalia non modō ne vobis
 eadem arbitris, sed ne praecone quidem publico teste
 vident? Sequitur, Omnes agros extra Italiam, in fi-
 nito extempore; non, ut antea, ab Sylla et Pompeio
 eos, cognitio decemuirū, priuatus sit an publicus:
 siq; agro pergrande uectigal imponitur. hoc quan-
 tum iudicium, quā intolerandum, quā regium sit,
 quem praeterit? posse quibuscūq; locis velint, nulla di-
 ceptione, nullo consilio priuata publicare, publica
 liberare. Excipitur hoc capite ager in Sicilia Recetori-
 cas: quē ego excipi, et propter hominū necessitudinē,
 et propter aequitatē, Quirites, sanē uehementer gau-
 dio: sed quae hāc impudētia? qui agrū Recetoricum
 possident, vetustate possessionis se, non iure, misericor-
 dia senatus, non agri conditione, defendunt. nam illorum
 agrum

Complexio

Exclamatio
 uehemens.

Ex minore.

Altera colla-
 tio ab exten-
 plo.

Inuidiosum
 nimia poten-
 tia.

ORATIO

Dilemmate
refellit.

Exemplorū
comparatio
amplificandi
gratia.

Disputatio.

Oportū uen-
ditionis ca-
put de præ-
da, cum at-
riculo graui.

agrum publicum esse fatentur: sed moueri possessioni-
bus, amicissimis sedibus, ac dijs penatibus negāt oportere. at si est priuatus ager Recētoricus, quid eum ex-
cipis? sin autem publicus, quæ est ista æquitas, ceteros,
etiam si priuati sint, permittere, vt publici iudicentur,
hunc excipere nominatim, quem qui possident, publi-
cum esse fateantur: ergo eorū ager excipitur, qui apud
Rulū alia ratione valuerunt: ceteri agri oēs, qui ubiq;
sunt, sine vllō defectu, sine populi R. notione, sine iudi-
cio senatus decemuiris addicentur. Atq; etiam est alia
superiore capite, quo omnia uenerunt, quæstusosa ex-
ceptio: quæ tegit eos agros, de quib. fœdere cautū est.
audiuit hanc rem non à me, sed ab alijs agitari saepe in
senatu, nonnunquam ex hoc loco, possidere agros in
ora maritima regem Hyempsalem, quos P. Africanus
populo Rom. adiudicauit: & tamen postea per C.
Cottam consulem cautum esse fœdere. hoc quia vos fœ-
dus nō iusseritis, veretur Hyempsal vt satis firmum sit
& ratum. Quid, cuiusmodi est illud: tollitur vestrum
iudicium: fœdus totum excipitur, comprobatur. quod
minuit auctionem decemuiralem, laudo: quod regi a-
mico cauet, non reprehendo: quod non gratis sit, in-
dico. volitat enim ante oculos istorum iuba, regis fi-
lius, adolescens non minus bene nummatus, quam be-
ne capillatus. Vix iam videtur locus esse, qui tantos
aceruos pecuniæ capiat, auget, addit, accumulatur: au-
rum, argentum ex præda, ex manubijs, ex coronario,
ad quoscunque peruenit, neque relatum est in publi-
cum, neque in monumento consumptum, id profite-
ri apud decemuiros, & ad eos referre. iubet hoc capi-
te etiam quæstionem de clarissimis viris, qui populi
R. bella

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 78

libella gesserunt, iudiciumq; de pecunijs repetundis
ad decemuiros translatū videtis. horū erit * nullum iu-
dicium, quantæ cuiusq; manubiæ fuerint, quid relatum,
quid residuum sit. in posterum verò lex hæc imperato-
ribus vestris constituitur, vt, quicumq; de provincia
decesserit, apud eosdem decemuiros, quantum habeat
præda, manubiarum, auri coronarij, profiteatur. hic
tamen vir optimus eum, quæ amat, excipit, C. Pompe-
ium. vnde iste amor tam improuisus, ac tam repentinus?
qui honore decemuiratus excluditur propè nomina-
tim: cuius iudicium, legumq; datio, captorum agrorum
ipsius virtute cognitio tollitur: cuius non in provin-
ciam, sed in ipsa castra decemuri cum imperio, infinita
pecunia, maxima potestate, & iudicio rerum omniū
mittuntur: cui ius imperatorium, quod semper o-
mnibus imperatoribus est conseruatum, soli eripitur: is
excipitur vnus, ne manubias referre debeat. vtrum tan-
dem, hoc capite honos haberi hominē, an inuidia quæ-
ri videtur? remittit hoc Rullo Cn. Pompeius: beneficio
ista legis, benigne decemuirali nihil vititur. nam si
est æquū, prædas & manubias suas imperatores non in
monimēta deorū immortalium, neq; in vrbis ornamen-
ta conferre, sed ad decemuiros, tanquam ad dominos,
reportare: nihil sibi appetit præcipuē Pompeius, ni-
hil: vult se in communi, atq; in eodem, quo ceteri, iure
versari. sin est iniquum, Quirites, si turpe, si intoleran-
dum, hos decemuiros portitores omnibus omnium pecu-
nijs constitui, qui nō modò reges, atq; exterarum natio-
num homines, sed etiam imperatores nostros excu-
tiant: non mihi videntur honoris causa excipere Pom-
peium, sed metuere, ne illi eandem contumeliam, quam

* al. solentium

Ironia.

A repugnans
tibus.

Dilemma.

Argumentum
ex genere us-
urario.

Frequentia
tio.

Transitio ad
inuidiam.

Retentia
inuidiosa,
qua plus di-
cit quam li-
berbo nomi-
naret.

Exemplis
ex maiore,
rei indigni-
tatem descri-
bit.

ceteri, ferre non possit. Pompeius autē, cum hoc animo sit, ut quicquid vobis placeat sibi ferēdam putet: quod vos ferre nō poteritis, id profectō perficiet, ne diutius inuiti ferre cogamini. veruntamen cauet, ut, si qua pecunia post nos consules ex nouis vectigalibus recipiatur, ea decēiuri vtatur. noua porrō vectigalia videt ea fore, quae Pompeius adiunxerit. ita remissis manubijs, vectigalibus eius virtute partis, se frui putat oportere. parata sit pecunia Quirites, decemuiris tanta quanta sit in terris: nihil prātermisum, sed omnes vrbes, agri, regna deniq; postremō etiam vectigalia uestra uenerint: accesserunt in cumulum manubiae vestrorum imperatorum: quāte & quā immanes diuitiae decemuiris in tātis auctionibus, tot iudicijs, tam infinita potestate rerum omnium querantur, videtis. Cognoscite nunc alios imensos, atq; intolerabiles quāstus: ut intelligatis ad ceterorum hominum importunā auaritiā hoc populare legis Agrariae nomen esse quāsitum. Hac pecunia iubet agros emi, quō deducamini. Non consueui homines appellare asperius Quirites, nisi laceſsit. velim fieri posset, ut a me sine contumelia nominarentur ij, qui se decēuiros sperant futuros: iam videretis, quibus hominibus omnium rerū & vendendarū, & emendarū potestatem permetteretis. sed, quod ego nōdum statuo mihi esse dicendum, vos tamen id potestis cum animis vestris cogitare. vnū hoc certē videor mihi uerissimē posse dicere, tum cum haberet haec resp. Lusinos, Calatinos, Acidinos, homines non solū honoribus populi, rebusq; gestis, verū etiam patientia paupertatis ornatos: & tum cū erant Catones, Philippi, Lælij, quorū sapientiam, temperantiāq; in publicis, priuatisq; forensi-

hensibus, domesticisq; rebus perspexeratis: tamen huiusmodi res commissā nemini est, ut idē iudicaret, & venderet, et hoc faceret per quinquennū toto in orbe terrarum: idemq; agros vectigales populi R. ab alienaret, & cum summā tantae pecuniae nullo teste sibi ipse ex sua voluntate fecisset, tum deniq; emeret a quibus uellet, quod videretur. cōmittite vos nūc Quirites, his hominibus haec omnia, quos odorari hunc decemviratum suspicamini: reperietis, partē esse eorum, quibus ad habendū, partem, quibus ad cōsumendum nihil satis esse uideatur. Hic ego iā illud, quod expeditissimum sit, ne dissuato quidem Quirites, nō esse hanc nobis a maioribus relicta cōsuetudinē, ut ematur agri a priuatis, quōd plebs publice deducatur: omnibus legibus agris publicis priuatos esse deductos: huiusmodi me aliquid ab hoc horrido, ac truce tribuno pl. expectasse: hac uerō emendi, & vendendi quāstuosissimam, ac turpissimam mercaturā, alienam actione tribunitia, alienā dignitate populi Rom. semper putauī. Libet agros emi. primum quero, quos agros? & quibus in locis? nolo suspensam & incertam plebē Romanā obscura spe & caeca expectatione pendere. Albanus ager est, Setintus, Priuer-nus, Fundanus, Veslinus, Falernus, Linternus, Cumanius, Casinas: audio. ab alia porta, Capenas, Faliscus, Sabinius ager, Reatinus, Venafranus, Allifanus, Trebularius. habes tantam pecuniam, qua hosce omnes agros & ceteros horum similes non modō emere, verū etiam coacernare possis: cur eos non definis, neq; nominasti? salte deliberare plebs Romana possit, quid intersit sua, quid expediat, quantū tibi in emendis, & in vendendis rebus cōmittendum putet. Definio, inquit,

Permissio
ironica.

A more ma-
iorum.

Dialogismū
ex adiunctis
instituit cum
Rullo. Quid
sit.

O R A T I O

Italiam, satis certa regio. etenim quantum interest utrum in Massici radices, aut in Italiam alioue deducantur? Agere verò definitis loci: quā agri? agri verò, inquit, qui arari, aut coli possit. qui possit arari, inquit, aut coli, non qui aratus aut cultus sit. utrum hæc lex est, an tabula Veratiane auctionis? in qua scriptum fuisse aiunt: iugera ccc, in quibus oliuetum fieri potest: iugera ccc, ubi institui vineæ possunt. hoc tu emes ista innumeraibili pecunia, quod arari aut coli possit? quod solum tam exile et macrum est, quod aratro perstringi non possit? aut quod est tam asperum saxetum, in quo agricolarum cultus non elaboraret? iccirco, inquit, agros nominare non possum, quia tangam nullum ab inuito hoc quoque multo est quaesuosius, quā si ab inuito sumeret: inibitur enim ratio quaestus de vestra pecunia, et tum denique ager emetur, cum idem expedierit emptori et venditori. Sed videte vim legis agrariae: ne id quidem, qui agros publicos possident, decedent de possessione, nisi erunt deducti optima conditione, et pecunia maxima. conuersatio. antea, cum erat à tribuno ple. mentio legis agrariae facta, continuo, qui agros publicos, aut qui possessiones inuidiosas tenebant, pertimescebant: hæc lex eos homines fortunis locupletat, inuidia liberat. quam multos enim Quirites existimatis esse, qui latitudinem possessionum tucri, qui inuidiam Syllanorum agrorum ferre non possint? qui vendere cupiant, emptores non reperiant? perdere iam denique illos agros ratione aliqua uelint? qui paulo ante diem noctemque tribunitium nomen horrebant, uestram uim metuebant, mentionem legis agrariae pertimescebant, id nunc etiam ultro rogabuntur, atque orabuntur, ut agros partim publicos, partim plenos inuidia,

Quale sit.

Simile ridisculum, et fallax.

Attentos facit, et rei indignitatem du similibus et consequentibus amplius.

Similiter desinentia.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 80
inuidia, plenos periculi, quanti ipsi velint, decemuiris tradant, atque hoc carmen hic tribunus ple. non vobis, sed sibi intus canit. habet socerum uirum optimum, qui tantum agri in illis reip. tenebris occupauit, quantum concupit. huic subuenire uult succubenti iam atque oppresso Syllanis oneribus, grauius sua lege, ut liceat illi inuidiam deponere, pecuniam condere. et uos non dubitatis, quin uectigalia uestra uendatis, plurimo maiorum uestrorum sanguine et sudore quaesita, ut Syllanos possessores diuitiis augeatis, periculo liberetis? nam ad hanc emptorem decemuiralem duo genera agrorum spectant, Quirites, eorum unum propter inuidiam domini fugiunt, alterum propter uasitatem. Syllanus ager à certis hominibus latissime continuatus tantam habet inuidiam, ut veri ac fortis tribunus ple. stridorem unum perferre non possit: hic ager omnis, quoquo pretio coemptus erit, tam ingenti pecunia uobis inducetur. alterum genus agrorum propter sterilitatem incultum, propter pestilentiam uastum atque desertum, emetur ab ijs, qui eos vident sibi esse, si non vendiderunt, relinquendos. et nimirum istud est, quod ab hoc tribuno ple. dictum est in senatu, urbanam plebem nimirum in rep. posse, exhauriendam esse: hoc enim uerbo est usus, quasi de aliqua sentina, ac non de optimorum civium genere loqueretur. uos uero Quirites, si me audire uultis, retinete istam possessionem gratiae, libertatis, suffragiorum, dignitatis, urbis, fori, ludorum, festorum dierum, ceterorum omnium commodorum. nisi forte mauultis, relictis his rebus, atque hac luce reip. in Sipontina siccitate, aut in Salpinorum pestilentia finibus Rullo duce collocari. At dicat, quos agros empturus sit: ostendat, et quid, et quibus daturus sit. ut

Prouerbum quod Aspidium Cuthae roedum innuit,

Distributio,

In distributis supposita est.

A. Rullus dicit, in eum odium consistat,

Ironia satis amara,

kk s verò,

O R A T I O

Ex antecede-
tibus,

Ex causa o-
scendi rei ab
surditatem,

Refellit ex
sine et exem-
plo maiorū,

Tyrannidem
Agrariorum
exaggerat
ex causis,

uerò, cum omnes urbes, agros, uectigalia, regna uendi-
derit, tum arenā aliquam, aut paludes emat, id vos po-
testis quæso concedere? quanquam illud est egregium,
quod hac lege ante omnia uenit, ante pecuniæ cogi-
tur, & coaceruantur, quā gleba una ematur. deinde
cui iubet, ab inuito uetat. Quæro, si, qui uelint uedere
nō fuerint, quid pecunia fiet? referre in ærariū lex ue-
tat, exigi prohibet. igitur pecuniam omnem decemui-
tenebunt: uobis ager non emetur. uectigalibus abalie-
natis, socijs uexatis, regibus, atque omnibus gentibus
exinanitis, illi pecunias habebunt, vos agros nō habe-
bitis. facile, inquit, adducuntur pecuniæ magnitudine,
ut uelint uendere. ergo ea lex est, qua nostra uendamus
quanti possumus: aliena emamus, quāti possessores ue-
lint. atq; in hos agros, q̄ hac lege empti sint, colonias
ab ijs decemuiris deduci iubet. quid? omnis? ne eiusmo-
di locus est, ut nihil intersit reip. colonia deducatur in
eū locum, necne: an est locus, qui coloniā postulet, est
qui planē recuset? quo in genere sicut in ceteris reip.
partibus, est operæ pretium diligentiam maiorum re-
cordari, qui colonias sic idoneis in locis contra suspi-
cionem periculi collocarunt, ut esse nō oppida Italiæ,
sed propugnacula imperij viderentur. hi deducunt co-
lonias in eos agros, quos emerint. etiam ne, si reip. nō
expediat? & in quæ loca præterea uidebitur. quid igi-
tur est causæ, quin coloniā in Ianiculum possint dedu-
cere, & suū præsidium in capite, atq; cervicibus vestris
collocare? tu non definias, quot colonias, in quæ loca,
quo numero colonorum deduci uelis? tu occupes locū
quem idoneum ad vim tuam iudicaris? complexas nu-
mero? confirmes præsidio, quo uelis? populi Ro. uecti-
galibus,

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 82

gallibus, atq; omnibus copijs ipsum populum R. coer-
ceas? opprimas? redigas in istā decemuiralem ditionem
ac potestatem? Ut uerò totam Italiā suis præsidijs
obsidere atque occupare cogitet, quæso Quirites, co-
gnoscite, permittit decemuiris ut in omnia municipia,
in oēs colonias totius Italiæ colonos deducant, quos ue-
lint: ijsq; colonis agrum dari iubet. num obscure ma-
iores opes, quā libertas uestra pati potest, & maiora
præsidia quaeruntur? num obscure regnum cōstituitur?
num obscure libertas uestra tollitur? nam cum iisdem o-
mnem pecuniam, maximam multitudinem, id est, totam
Italiā, suis opibus obtinebunt, iisdem uestram liberta-
tem suis præsidijs et colonijs interclusam tenebūt: quæ
spes tandem, quæ facultas recuperandæ uestræ liberta-
tis relinquetur? At enim ager Campanus hac lege diui-
detur, orbis terræ pulcherrimus: & Capuam colonia
deducetur, urbem amplissimā atq; ornatissimā, atqui
quid ad hæc possumus dicere? de cōmodo uestro prius
dicam Quirites: deinde ad amplitudinem, & dignita-
tem reuertar: ut, si quis agri aut oppidi bonitate de-
lectetur, ne quid expectet: si quem rei dignitas com-
mouet, ut huic simulate largitioni resistat. ac primum
de oppido dicam: si quis est fortē, quem Capua magis,
quā Roma delectat. Quinque millia colonorum Ca-
puam scribi iubet. ad hunc numerum quingentos sibi
singuli sument. quæso nolite uosmet ipsos consolari:
uerē & diligenter cōsiderate. num uobis, aut uestri si-
milibus, integris, quietis, ociosis hominibus, in hoc nu-
mero locū fore putatis? si est omnibus uobis, aut maio-
ri uestrum parti: quanquam me, uester honos vigilare
dies, atq; noctes, & intentis oculis omnes reip. par-
tes intue-

Cōmoratio,

Partitione
conciliat au-
ditores,

Præmissio
ad uitandam
offensionem,

ORATIO

Dissolutum.

Anteoccupatio, quæ pari exemplo resellitur, & ex fine.

A Rulli dicto.

A facultatis remotione.

tes intueri iubet: tamen paulisper, si ita commodum vestrum feret, cōniebo. sed si quinque hominum millibus ad vim facinus, cædemque delectis, locus atque vrbs, quæ bellum facere atque instruere possit, queritur: tamē ne patiemini, vestro nomine contra vos firmari opes, armari præsidia, vrbes, agros, copias comparari: nam agrum quidem Campanum, quem vobis ostentant, ipsi concupiuerunt: deducunt suos, quorum nomine ipsi teneant, et fruuntur: coement præterea: ista dena iugera continuabunt. nam si dicent per legem id non licere: ne per Corneliam quidem licet: at videmus (ut loquar inquit) tamus) agrum Prænestinum à paucis possideri: neque istorum pecunijs quicquam aliud deesse video, nisi eiusmodi fundos, quorum subsidio familiarum magnitudines, et Campanorum, ac Puteolanorum prædiorum sumptum sustinere possint. quod sit vestrum commodum spectat, veniat, et coram mecum de agri Campani diuisione disputet. quæ siui ex eo Kalendis Ian. quibus hominibus, et quemadmodum illum agrum esset distributurus, respondit, à Romilia tribu se initium esse facturum. primum quæ est ista superbia, et contumelia, ut populi pars amputetur, ordo tribuum negligatur: ante rusticis detur ager, qui habent, quam vrbanis, quibus ista agri spes et iucunditas ostenditur: aut si hoc ab se dictum negat, et satisfacere omnibus uobis cogitat: proferat, in iugera dena describat, à Suburana usque ad Arniensem nomina vestra proponat. si non modò dena iugera dari vobis, sed ne constipari quidem tantum numerum hominum posse in agrum Campanum intelligetis: tamen vexari rempublicam, contemni maiestatem populi Romæ deludere vosmetipsos diutius à tribuno

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 82

buno pl. patiemini? quod si posset ager iste ad vos pertinere, nonne cum tamē in patrimonio vestro remanere malletis? vnumne fundum pulcherrimum populi Romæ caput vestræ pecuniæ, pacis ornamentum, subsidium belli, fundamentum vectigalium, horreum legionum, solatium amonæ, disperire patiemini? an obliti estis, Italico bello, amissis ceteris vectigalibus, quantos agri Campani fructibus exercitus alueritis? an ignoratis, cetera illa magnifica populi Romæ vectigalia perleui saepe momento fortuna, inclinatione temporis pendere? quid nos Asiæ portus, quid Syriæ rura, quid omnia transmarina vectigalia inuabunt, tenuissima suspitione prædonum, aut hostium iniecta? at verò hoc agri Campani vectigalium eiusmodi est, ut domi sit, et omnibus præsidij oppidorum tegatur: tum neque bellis infestum, nec fructibus varium, nec coelo ac loco calamitosum esse solent maiores nostri non solum id, quod de Campanis coeperant, non imminuerunt, verum etiam, quod ij tenebant, quibus adimi iure non poterat, coemerunt. quæ de causa nec duo Gracchi, qui de plebis Romæ commodis plurimum cogitauerunt: nec L. Sylla, qui omnia sine vlla religione, quibus uoluit, est dilargitus, agrum Campanum attingere ausus est. Rullus extitit, qui ex ea possessione remp. dimoueret, ex qua nec Gracchorum benignitas eam, nec Syllæ dominatio deieciisset. quem agrum nunc prætereuntes vestrum esse dicitis: et per quem iter qui faciunt externi homines, vestrum esse audiri: is, cum erit diuisus, neque erit, neque vester esse dicetur. at qui homines possidebunt? primò qui acres, ad vim prompti, ad seditionem parati, qui, simul ac decemviri concreperint, armati in ciues, et expediti ad cædem esse

Locus utilitatis tractat agri elegantem descriptionem. Euentorum collatione probat.

Dissimilis exemplis probat.

ORATIO

esse possint. deinde ad paucos opibus, & copijs affluen-
tes totum agrū Campanum perferri videbitis. vobis in-
terea, qui illas à maioribus pulcherrimas vectigalium
sedes armis captas accepistis, gleba nulla de paternis,
atq; autis possessionibus relinquetur: ac tantum inter-
erit inter vestra et priuatorū diligentiam, quòd, cum à
maioribus nostris P. Lentulus, is qui princeps senatus,
in ea loca missus esset, vt priuatos agros, qui in publicū
Campanum incurrerāt, pecunia publica coemeret, di-
citur renunciaſſe, nulla se pecunia fundū cuiusquā eme-
re potuisse: eumq; qui nollet vendere, ideo negasse se
adduci posse vti venderet, quòd, cum plures fundos ha-
beret, ex illo solo fundo nunquā malū nuntium audis-
set. itā ne verò? priuatū hęc causa cōmouit: populum
R. ne agrum Campanum priuatis gratis Rullo rogan-
te tradat, non commouebit: atqui idem populus R. de
hoc vectigali potest dicere, quòd ille de suo fundo di-
xisse dicitur, Asia multos annos vobis fructū Mythri-
datico bello non tulit, Hispaniarum vectigal tempori-
bus Sertorianis nullum fuit: Sicilię ciuitatibus bello
fugitiuorum M. Aquilius etiam mutuum frumentum
dedit: at ex hoc vectigali nunquam malus nuntius au-
ditus est. cetera vectigalia belli facultatibus affliguntur:
hoc vectigali etiam belli facultates sustentantur. deinde
in hac assignatione Agrorum ne illud quidē dici potest,
quod in ceteris, agros desertos à plebe, atq; à cultura
hominum liberorum esse nō oportere. si enim dico, si
Campanus ager diuidatur, exturbari & expelli plebē
ex agris, non constitui, & collocari: totus enim ager
Campanus colitur, et possidetur à plebe, et à plebe opti-
ma, et modestissima: quod genus hominum optimē mo-
ratum,

Ex minore.

Confirmat à simili,

Malus nuntius pro re nunciata.

Contrarium.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 83

num, optimorum & aratorum, & militum, ab hoc
plebicula tribuno funditus eiecitur. atq; illi miseri nati
illis agris, & educati, glebis subigendis exercitati,
quò se subito conferant, non habebunt: his robustis, &
videntibus, & audacibus decemuirum satellitibus agri
Campani possessio tota tradetur. & vi vos nunc de
vestris maioribus prædicatis, hunc agrum nobis maio-
res nostri reliquerunt: sic vestri posterī de vobis præ-
dicabunt, hunc agrum patres nostri acceptum à patri-
bus suis perdidērunt. equidem existimo, si iam
campus Martius diuidatur, & vnicuique vestrum,
vbi consistat, bini pedes assignentur: tamen promiscue
toto, quā proprie parua frui parte malletis. qua-
re etiam si ad vos esset singulos aliquod ex hoc agro
perueniturum, qui vobis ostenditur, alijs comparatur:
tamen honestius eum vos vniuersi, quā singuli possi-
deretis. nunc verò cum ad vos nihil pertineat, sed pa-
reatur alijs, eripiatur vobis: nōne acerrimē, tanquā ar-
mato hosti, sic huic legi pro vestris agris resistetis? Ad-
iungit Stellatē campum agro Campano, & in eo duo-
dena describit in singulos homines iugera. quasi verò
paulum differat ager Campanus à Stellati. & multi-
tudo Quirites quæritur, qua illa oppida omnia com-
pleantur. nam dixi antea, lege permitti, vt, quæ velint
municipia, quas uelint veteres colonias, colonis suis oc-
cupet. Calenum municipium cōplebūt: Theanum op-
prium: Atellam, Cunas, Neapolim, Pompeios, Nuce-
riam suis præsidijs deuincient: Puteolos verò, qui nunc
in sua potestate sunt, suo iure libertateq; vtūtur, totos
nouo populo, atq; aduenticijs copijs occupabunt. tunc
ad exilium Campanæ colonie, vehementer huic im-
perio

Repugnans per ironiam. Ab euentorū dissimilitudine commiserationem meuet,

Indignationē mouet,

Finem legis agrarie multis modis agit,

O R A T I O

Nihil afferri
potuit magis
inuidiosum.

Exemplis &
causis ampli-
ficat delectarū
urbium.

Cur Capuam
non deleuer-
it Roman.

perio timendum, Capuam à decemuiris inferetur: tunc
cōtra hanc Romam, communem patriam omnium no-
strum, illa altera Roma quaeretur, in id oppidū homi-
nes nefarii tempus nostram transferre conantur, quo
in oppido maiores uestri nullam omnino remp. esse uo-
luerunt: qui tres solum vrbes in terris omnibus, Car-
thaginem, Corinthum, Capuam, statuerunt posse impe-
rij grauitatem ac nomen sustinere. deleta Carthago est,
quod cum hominū copijs, tum ipsa natura, ac loco, suc-
cincta portibus, armata muris, excurrere ex Africa,
imminere ita fructuosissimis insulis populi Ro. videba-
tur. Corinthi vestigium uix relictum est: erat enim po-
sita in angustijs, atque in faucibus Graeciae, sic, ut terra
claustralorum teneret, & duo maria maxime nauig-
ationi diuersa penē coniungeret, cum pertenui discri-
mine separarentur, haec quae procul erant à conspectu
imperij, nō solum affligerunt, sed etiam, ne quando re-
creata exurgere, atq; erigere se possent, funditus, ut di-
xi, sustulerunt. de Capua multum & diu consultum. ex-
tant literae Quirites, publicae: sunt S. C. complura. sta-
tuerunt homines sapientes, si agrum Campanis ade-
misset magistratus, publicum ex illa vrbe consilium
sustulissent, imaginem reipublicae nullam reliquissent,
nihil fore quod Capuam timeremus. itaque hoc per-
scriptum in monumentis veteribus reperietis: ut esset
vrbs, quae res eas, quibus ager Campanus coleretur,
suppeditare posset, ut esset locus comportandis, cōden-
disq; fructibus: ut aratores cultus agrorum desessi, vrbs
domicilijs uterentur: iccirco illa aedificia non esse de-
leta, videte quantum interuallum sit interiectum in-
ter maiorum nostrorum consilia & inter istorum ho-

minum

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 84

minum dementia. illi Capuam receptaculum arato-
rum, nundinas rusticorum, cellam atq; horreum Cam-
pani agri esse voluerūt: hi expulsis aratoribus, effusis,
ac dissipatis fructibus vestris eandem Capuam sedem
nouae reip. constituunt, molem contra veterem remp.
comparant. quod si maiores nostri existimassent, quen-
quam in tam illustri imperio, & tam praecleara populi
Rom. disciplina M. Bruti, aut P. Rulli similem futurum,
(hos enim nos duos adhuc videmus, qui hanc remp. Ca-
puam totam transferre vellent) profectō nomen illius
arbis non reliquissent. verum arbitrabantur, Corintho
& Carthagini, etiam si senatum, & magistratum sustu-
lissent, agrumq; ciuibz ademissent, tamen non desore,
qui illa restituerent, atq; qui ante omnia cōmutarent;
quam nos audire possemus: hic verō, in oculis senatus,
populq; R. nihil posse existere, quod nō ante exingui
atq; opprimi posset, q̄ planē exortum ac natum esset:
neq; verō ea res sefellit homines diuina mente, & cōsi-
lio praeditos. nam post Q. Fuluium, Q. Fabiū cos., qui
bus consulibus, Capua deuicta, atq; capta est, nihil est
in ea vrbe contra hanc rempubl. non dico factum, sed
omnino cogitatum. multa postea bella gesta cum regi-
bus, Philippo, Antiocho, Persa, Pseudophilippo, Ari-
stomaco, Mithridate, & ceteris: multa praeterea bella
grauia, Carthaginensium, Corinthium, Numantinum:
multa in hac repu. seditiones domesticae, quas praeter-
mitto: bella cum socijs, Fregellanū, Marsicum: quibus
omnibus domesticis externisq; bellis Capua non modō
non obsuit, sed opportunissimā se nobis praebuit, & ad
bellum instruedum, & ad exercitus ornandos, & tectis
ac sedibus suos recipiēdos. homines nō inerāt in vrbe,
qui ma-

Contentio
sententiarum

Ex maiorum
iudicio, euen-
ta colligit.

Exemplis
celistimat.

Ex causarū
remotione
amplificat;

U

qui ma-

ORATIO

qui malis concionibus, turbulentis S. C. iniquis imperijs rempubl. miscerent, & rerum nouarum causam aliquam quærent: neque enim concionandi potestas erat cuiquam, nec consilij capiendi publici: non gloriæ cupiditate efferebantur: propterea quod, vbi honos publicè non est, ibi gloriæ cupiditas esse non potest: non contentione, non ambitione discordes: nihil enim supererat, de quo certaret: nihil, quod contra peterent: nihil vbi dissiderent. itaq; illam Campanam arrogantiam, atq; intolerandam ferociam ratione, & consilio maiores nostri ad inertissimum, & desidiosissimum otium perduxerunt. sic & crudelitatis infamiam effugerunt, quod urbem ex Italia pulcherrimam non sustulerunt: & multum in posterum prouiderunt, quod neruis vrbis omnibus exectis, urbem ipsam solutam, ac debilitatam reliquerunt. hæc consilia maiorum M. Bruto, ut antea dixi reprehendenda, & P. Rullo uisa sunt: neq; te P. Rulle* omnia illa M. Bruti, atq; auspicia à simili furore deterrent. nam & ipse qui deduxit, & qui magistratum Capuæ, & Leocreant* ceperunt, & qui aliquam partem illius deductionis, honoris, muneris attigerunt, omnes acerbissimas impiorum penas pertulerunt. Et quoniam nam Bruti, atq; illius temporis feci mentionem, comemorabo id, quod egomet uidi cum venissem Capuam, coloniam deductam L. Confidio, & Sex. Saltio, quem admodum ipsi loquebantur, prætoribus: ut intelligatis, quantam locus ipse afferat superbiam: quæ paucis diebus, quibus illò colonia deducta fuit, perspicui atque intelligi potuit. nam primum, id quod dixi, cum ceteris in coloniis diuini appellentur, hi se prætores appellari volebant, quibus primus annus hanc cupiditatem attulit.

Sententia.

Repetitio.

Metaphora, nerui probore.

*al, omnia.

Exemplo & poenis aliorum i ferenda lege deterret.
Digressio in superbiam Capuanorum, ex loci bonitate et copia orta.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 84

attulisset, nonne arbitramini paucis annis fuisse consuetum nomen appetituros: deinde anteibat lectores, non cum bacillis, sed, ut hic prætoribus antecunt, cum fascibus duobus. erant hostiæ maiores in foro constitutæ, quæ ab his prætoribus de tribunali, sicut à nobis consilibus de consilij sententia probatæ, ad præconem, & ad tibicinem immolabantur. deinde patres conscripti vocabantur. iam verò vultum Consilij videre, ferendum vix erat, quem hominem ut grandi macie torridum, Romæ contemptum, abiectum videbamus, hunc Capuæ Campano supercilio, ac regio spiritu cum videremus, Magios, Blossios mihi videbar illos videre, ac lubellos. iam verò qui metus erat tunicatorum illorum: et in Albana, & Seplesia quæ concursatio percontantium, quid prætor edixisset? vbi cornaret? quid enunciasset? nos autem, hinc Roma qui veneramus, iam non hospites, sed peregrini, atq; aduenæ nominabamur. hæc qui prospexerunt, maiores nostros dico Quirites, non eos in deorum immortalium numero venerandos à nobis, & colendos putatis? quid enim viderunt? hoc, quod nunc vos quæso perspicite, atq; cognoscite. non ingenerantur hominibus mores tam à stirpe generis, ac seminis, quam ex ijs rebus, quæ ab ipsa natura loci, & à vitæ consuetudine suppeditantur, quibus alimur, & viuimus. Carthaginienses fraudulentis, & mendaces, non genere, sed natura loci, quod propter portus suos multis & varijs mercatorum & aduenarum sermonibus ad studium fallendi studio quæsus vocabantur. Ligures montani, duri, atque agrestes: docuit ager ipse, nihil ferendo, nisi multa cultura, & magno labore quæsitum. Campani semper superbi bonitate agrorum, & fructuum magnitudine vrbis.

Effrales.

Acclamatio.

Locus comicus et phisicus, de gentium moribus, diuersis, eorumque causis, per inducendum.

O R A T I O

Ex copia
arrogantia et
luxuries.

id est, quinq;
millia, ut sus-
pra.

Contentio
inuidiosa,
qua Capua
Romæ antea
ponitur.

* al. non.

* contem-
nent.

Amplificat
ex minore.

salubritate, descriptione, pulchritudine. ex hac copia, atque omnium rerum affluentia primum illa nata sunt: arrogātia, quæ a maioribus nostris alterū Capua consulem postulauit: deinde ea luxuries, quæ ipsum Annibalem armis etiā tū inuictū voluptate viciit. huc isti decemuiui cum 100 colonorū ex lege Rulli deduxerint, centum decuriones, decem augūres, sex pontifices constituerint: quos illorum animos, quos impetus, quam ferociam fore putatis? Romam in montibus positam, & cōuallibus, cœnaculis sublatā atq; suspensam, nō optimis vijs, angustissimis semitis, præ sua Capua planissimo in loco explicata, ac præ illis semitis irridebunt, atq; contemnent. agros verò, Vaticanum, & Pupiniam cum suis optimis atq; vberib. campis conferendos scilicet putabūt. oppidorū autem finitimorum illā copiam hac per ipsum, ac per iocū * cōtendent: Labicos, Fidenas, Collatiam, ipsum hercle Lanuuium, Ariciam, Tusculum, cum Calibus, Theano, Neapoli, Puteolis, Cumis, Pompeijs, Nuceria non cōparabunt. quibus illi rebus elati, & inflati, fortasse non continuo, sed certē si paulum assumpsērunt vetustatis, ac roboris, non continebuntur, progredientur longius, efferentur. singularis homo priuatus, nisi magna sapientia præditus, vix facile sese regionibus officij, magnis in fortune & copijs continet: nedum isti ab Rullo, & Rulli similibus conquisiti, atq; electi, coloni Capuæ, in domicilio superbiæ, atq; in sedibus luxuriæ collocati, non statim conquisituri sint aliquid sceleris et flagitij: immo verò etiam hoc magis, quam illi veteres, germaniq; Campani, quod in vetere fortuna illos natos & educatos nimie tamen rerum omnium copię deprauabant: hi ex

summa

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 86

summa egestate in eandē rerum abundantiam traducti, non solum copia, verū etiam insolentia cōmoueuntur. hæc tu P. Rulle M. Bruti sceleris uestigia, quā morimenta maiorum sapientiæ, sequi maluisti: hæc tu cum istis tuis auctoribus excogitasti, vt vetera uestigia videretis, & * expilaretis noua: vt vrbi Capuā ad certamen dignitatis opponeretis: ut sub vestrū ius, iurisdictionem, potestātē, vrbes, nationes, prouincias, liberos populos, reges, terrarū deniq; orbem subiungeretis: vt cum omnem pecuniā ex ærario exhausissetis, ex uectigalibus redeissetis, ab omnibus regibus, gentibus, imperatoribus nostris coegissetis, tamen oēs vobis pecunias ad nutum vestrum penderēt: vt iidem partim inuidiosos agros a Syllanis possessoribus, partim desertos ac pestilentes a vestris necessarijs, a vobismetipsis emptos, quanti velletis populo Ro. induceretis: vt omnia municipia coloniasq; Italiæ nouis colonis occuparetis: vt quibuscūq; in locis uobis uideretur, ac quā multis videretur, colonias collocaretis: vt omnem remp. vestris malis, vestris vrbibus, vestris præsidijs cingeretis, atq; oppressam teneretis: vt ipsum Cn. Pompeium, cuius præsidio sepius pop. R. cōtra acerrimos hostes, et cōtra improbißimos ciues victor euasit, proscribere atq; horū cōspectu priuare possetis: ut nihil auro et argento violari, nihil numero et suffragijs declarari, nihil vi elata manu perfringi posset, q. nō vos oppressū atq; ereptū teneretis: vt volitaretis interea p gētes, per regna omnia cū imperio summo, cū iudicio infinito, cū omni pecuniā: vt veniretis in castra Cn. Pōpeij, atq; ipsa castra, si cōmodū vobis esset, uēderetis: ut interea magistratus reliquos legibus omnibus soluti, sine metu iudi-

ll 3 ciorum,

Peroratio
per enumera-
tionem.

I.

II. CAP.

III.

*expleretis.

IV.

Similiter de-
linentia.

V.

VI.

VII.

IIIX.

IX.

X.

XI.

XII.

ORATIO

XIII.
Repetitio.

Amplificatio
pars perora-
tionis altera,
ad Tribuni
terrorem, &
commendaz-
tionem cons.
ex proximio
deducit.

Repetitio cū
perorantis
ratione.

Ex minore.

Quid vere
populare.

ciorū, sine periculo petere possitis: vt nemo ad popu-
lū R. vos adducere, nemo producere, nō senatus cogē-
re, non consul coercere, nō tribunus pl. retinere possit.
hec ego vos cōcupisse pro vestra stultitia, atq; intem-
perantia, non miror: sperasse me consule assequi pos-
se, demiror. nam cū omnium consulū grauis in rep. cu-
stodienda cura, ac diligētia debet esse, tum eorū maxi-
mē qui non in cunabulis, sed in cāpo sunt cōsules facti.
nulli populi R. pro me maiores mei sponponderunt, mi-
hi creditū est: a me petere, quod debeo, me ipsum appel-
lare debetis. quemadmodū, cum petebā, nulli me vobis
auctores generis mei cōmendarunt: sic, si quid delique-
ro, nullae sunt imagines, quae me a vobis deprecantur.
quare, modō vt vita suppetat, quam, ego sum is, qui
posim ab istorū scelere, insidijsq; defendere: polliceor
hoc vobis Quirites bona fide, remp. vigilanti homini,
nō timido: diligenti, non ignauo cōmisistis. ego is con-
sul, qui concionē metuā? qui tribunos pl. perhorrescā?
qui sepe & sine caussa tumultuer? qui timeam, ne mihi
in carcere habitandum sit, si tribunus pl. duci iussisset?
ego nondum vestris armis armatus, insignibusq; am-
plissimis ornatus, imperio, auctoritate, non horruī in
hunc locum progredi posse, vobisq; auctoribus impro-
bitati hominis resistere: nunc verear, ne resp. tantis
munita praesidijs ab istis vinci, aut opprimi possit? si
antea timuissē, hac concione, hoc populo certē nō ve-
rerer. quis enim vnquam tam secunda concione legem
agrariam suasit, quam ego dissuasi? si hoc dissuadere
est, ac non disturbare, atq; peruertere. ex quo intelli-
gi Quirites potest, nihil esse tam populare, quam id,
quod ego vobis in hunc annum consul popularis affe-
ro pa-

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 87

ro pacem, tranquillitatem, ocium. quae nobis designa-
tis timebatis: ea ne accidere possent, cōsilio meo, ac ra-
tione prouisa sunt. non modō vos eritis in ocio, qui sem-
per esse volueratis, verū etiā istos, quibus ocio si ne-
gotiū facessimus, ociosissimos reddā. etenim illis hono-
res, potestates, diuitiae, ex tumultu, atq; ex dissensionib.
bus ciuū comparari solent, uos, quorū gratia in suffra-
gijs consistit, libertas in legibus, honos in iudicijs, &
aequitate magistratū, res familiaris in pace, omni rati-
one ocii tenere debetis. nam etsi ij qui propter desidia
in ocio viuunt, tamen in sua turpi inertia capiunt volu-
ptatem: sub ipso ocio, quo vos fortunam regitis, hunc
statū, quem habetis, esse meliorem nō ignoratis, non vt
quaesitū, sed vita partū ocium temueritis. quod ego &
concordia, quam mihi consitui cum collega, inuicissim-
is ijs hominibus, quos in consulatu inimicos esse &
enimi & corporis actibus prouidi omnibus prosequi,
& sanē praecauit: idē tribunis pl. denunciaui, ne quid
turbulenti me cōsule cōstarent, summū et firmissimum
est illud communibus fortunis praesidiū, Quirites, vt,
quales vos hodiernā die maxima concione mihi pro sa-
lute vestra praebuistis, tales reliquis temporibus reip.
praebatis. pro certo polliceor hoc vobis, atq; confir-
mo, me esse perfecturum, vt iam tandem illi, qui hono-
rimuiderunt meo, tamen vos vniuersos in consule de-
legendo plurimum videri fateantur.

Contentio
dissimilium
cum hortati-
one.

Ex minore.

Concordia
ordinum str-
mum praesi-
dium.

A sua in R.
vigilantia.

Rullus spererat apud populum Ciceronem esse Syllanae tyran-
nidis fauorem. id negat Cicero, & in ipsum Rullum refert, atq;
in concionem prouocat. Status contestatur, Vt Syllanae tyran-
nidi faueat,

DE LEGE AGRA-
RIA CONTRA P. SERVILIUM
Rullum Trib. Pl. ad Populum.

ORATIO XVII.

Exorditur a
reipſa, & in
aduerſarios
odium con-
fert, ſibi uerò
fauorem con-
ciliat.

Aduerſa po-
puli acclama-
tio.

Acclamatio-
nis medicina,
promiſſio.

Intentio.

Commodius feciſſent tribuni ple. Quirites,
ſi, quæ apud vos de me deferunt, ea coram
potius me præſente dixiſſent: nam & æ-
quitatem veſtræ diſceptationis, & conſue-
tudinẽ ſuperiorũ, & ius ſuæ poteſtatis retinuiſſeni. ſed
quoniã adhuc præſens certamẽ, contentionemq; ſuge-
rũt: nũc, ſi videtur eis, in meã concionẽ prodeant: &
quò prouocati à me uenire noluerũt, reuocati ſaltem ro-
ueriãtur. Video quofdã, Quirites, ſtrepitu ſignificare
neſcio quid, & nõ eoſdẽ uultus, quos proxima mea cõ-
cione præbuerũt, in hãc concionẽ mihi retuliſſe. quare
à uobis, qui nihil de me credidiſtis, ut eã uoluntatẽ, quã
ſemper habuiſtis erga me, retineatis, peto: à uobis au-
tem, quos leuiter immutatos eſſe ſentio, paruam exigui
temporis uſuram bonæ de me opinionis poſtulo, ut e-
am, ſi, quæ dixero, uobis probabo, perpetuò retineatis
ſin aliter, hoc ipſo in loco deſiſſet atque abiectam
relinquatis. Completi ſunt animi, auresq; veſtræ. Qui-
rites, me gratificantem ſeptem tyrannis, ceterisq; Sylla-
narum aſſignationum poſſeſſoribus, agrariæ legi, &
commodis ueſtris obſiſtere. hæc ſi qui crediderunt, il-
lud prius crediderint neceſſe eſt, hac lege agraria, quæ
promulgata ſit, adimi Syllanos agros, uobis diuidi,
aut denique minui priuatorum poſſeſſiones, ut in eas
vos deducamini. Si oſtendo, non modò non adimi cui-
quam

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 83

quam glebam de Syllanis agris, ſed etiã genus id agro-
rum certo capite legis impudentiſſimẽ confirmari atq;
ſanciri: ſi doceo, agris ijs, qui à Sylla ſunt dati, ſic dili-
genter Rullũ ſua lege cõſulere, ut facilẽ appareat eam
legẽ nõ à veſtrorũ commodorũ patrono, ſed à Valgij
genero eſſe conſcriptã: num quid eſt cauſſæ, Quirites,
quin illa criminatione, qua in me abſentẽ uſus eſt, non
ſolum meam, ſed etiam ueſtrã diligentĩã prudentĩãq;
deſpexerit? Caput eſt legis x l., de quo ego conſulto,
Quirites, neq; apud vos antẽ feci mentionẽ, ne aut re-
ſpicere obductã iam reip. cicatricẽ uiderer, aut aliquid
alieniſſimo tempore nouæ diſſeſſionis cõmouere: neq;
uerò nunc ideo diſputabo, quòd hunc ſtatum reip. non
magno pere deſendendũ putem: præſertim, qui ocij, &
concordiæ patronum me in hunc annum reip. profeſ-
ſi ſim: ſed ut doceam, Rullum poſthac in ijs ſaltem ta-
cere rebus, in quibus de ſe, & de ſuis factis taceri ve-
lit. Omnium legum iniquiſſimam, diſſimillimãque le-
gẽ eſſe arbitror eam, quam Lentul. Flaccus interrex
de Sylla tulit, ut omnia, quæcunque ille feciſſet, eſſent
rata. nam cum ceteris in ciuitatibus, tyrannis inſtitutis,
leges omnes extinguantur, atq; tollantur: hic reip. ty-
rannicam lege conſtituit. eſt inuidioſa lex, ſicut dixi:
uerum tamen habet excuſationem. non enim uidetur ho-
minis lex eſſe, ſed temporis. quid, ſi eſt hæc multo im-
pudentior? nam Valeria lege, Cornelijsq; legibus, cum
eripitur, cui datur, coniungitur impudens gratificatio
cum acerba iniuria: ſed tamen habet in illis legibus
ſpem nonnullam ille, cui ademptus eſt: aliquem ſcrupu-
lum, cui datus eſt. Rulli cautio eſt hæc: QVAE

POST C. MARIVM CN. PAPIRIVM CONSV-

II 5 LES.

Depulſio ſcã
ue inſiciatio,
unde ſtatus,
uter tyrannis
faueat.
A Valgij ge-
nero id eſt
Rullo, periſ-
phraſis.

Præmunitione.

Amplificat
ex minorum
collatione.

Rulli callida
tyrannis in le-
ge ſerenda.

O R A T I O

RES. quàm procul à suspitione fugit, quòd eos consules, qui aduersarii Syllæ maximè fuerunt, potissimum nominauit. si enim Syllam dictatorem nominasset, perspicuum fore, et inuidiosum arbitratus est. sed quem vestrum tam tardo ingenio fore putauit, cui, post eos consules Syllam dictatorem fuisse, in mentem venire non posset? quid ergo ait Marianus tribunus plebis, qui nos Syllanos in inuidiam rapit?

Æronia.

QVAE POST MARIVM ET CARBO-
NEM COSS. agros, edificia, lacus, stagna, loca, possessiones, coelum, et mare prætermisit, cetera complexus est. PVBLICE DATA, ASSIGNATA, VENDITA, CONCESSA SVNT. à quò, Rulle? post Marium et Carbonem coß. quis assignauit? quis dedit? quis concessit, præter Syllam? EA OMNIA EO IVRE SINT. quo iure? labefactat uidelicet nescio quid nimium acer, nimium uehemens tribunus pleb. Syllana rescindit. VT QVAE OPTIMO IVRE PRIVATA SINT. etiàmne meliore, quàm paterna, et auia? meliore. at hoc Valeria lex non dicit. Corneliae leges non sanciant, Sylla ipse non postulat. si isti agri partem aliquam iuris, aliquam similitudinè propriæ possessionis, aliquam spem diuturnitatis attingunt: nemo est tam impudens istorum, quin agi secum præclare arbitretur. tu verò Rulle quid queris? quod habent, ut habeant? quis uestat? ut priuatum. sed ita latè est, ut melior tui soceri fundus Irpinus sit, siue ager Irpinus, (totum enim possidet) quàm meus paternus auitus; fundus Arpinas, id enim caues: optimo enim iure ea sunt profectò prædia, quæ optima conditione sunt: libera meliore iure sunt, quàm serua. capite hoc omnia, quæ seruiebant,

Memoritas
tio.

Æronia.

Membrum
dissolutum,
cum repeti-
tione.Inuidiosum
est sine per-
compar.

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 89

stant, non seruiet: soluta meliore in causa sunt, quam obligata. eodem capite obligata omnia, si modò Syllam sunt, liberantur: immunia commodiore conditione sunt, quam illa, quæ pensitant. ego Tusculanis pro aqua Crabra vectigal pendam, qui à municipio fundum accepi: si Sylla mihi datus esset, Rulli lege non penderem. Vi-
de vos Quirites, sicuti res ipsa cogit, commoueri, vel legis, vel orationis impudentia: legis, quæ ius melius Syllanis prædijs constituat, quàm paternis: orationis, quæ eiusmodi causa in singulare quenquàm audeat, rationes Syllæ nimium uehementer defendere. at si illa solùm sanciret, quæ à Sylla essent data, tacerem, modò ipse se Syllanum esse confiteretur: sed non modò illis cauet, verò etiam aliud quoddam genus donationis inducit: et is, qui à me Syllanas possessiones defendi criminatur, non eas solùm sancit, verum ipse nouas assignationes instituit, et repentinus Sylla nobis exoritur. nam attēdite, quales cōgregationes agrorū hic noster obiurgator vno verbo facere conetur. QVAE DATA, DONATA, CONCESSA, VENDITA. patior, audio: quid deinde? POSSESSA. hoc tribunus pl. promulgare ausus est, ut, quod quisque post Marium et Carbonem consules possidet, id eo iure teneret, quo optimo priuatum? etiàmne si vi eiecit? etiàmne si clam, si precario venit in possessionem? ergo hac lege ius ciuile, causæ possessionum, prætorum interdicta tollentur. non mediocris res, neque paruum sub hoc verbo furtum Quirites latet. sunt enim multi agri lege Cornelia publicati. nec cuiquam assignati, neque venditi, qui à paucis hominibus impudentissimè possidentur. his caret, hos defendit, hos priuatos facit: hos inquam agros, quos

Amplificat
ex differenti-
tibus.In distribus-
tis supposita
ratio.Sylla pro ty-
ranno meto-
nymia.Possessionis
impropriz
tria generz.

ORATIO

Ex confes-
quentibus.

quos Sylla nemini dedit, Nullus non vobis assignare
vult, sed eis condonare, qui possident. causam quero,
cur ea, quæ maiores vobis in Italia, Sicilia, duabus Hi-
spanijs, Macedonia, Asia quæsiuerunt, venire patiami-
ni, cū ea, quæ vestra sunt, condonari possessoribus eadē
lege videatis? Iam totam legem intelligetis, cum ad pau-
corū dominationē scripta sit, ad Syllanæ assignationis
rationes esse accommodatissimam. nam socer huius vir
multū bonus est: neq; ego nunc de illius bonitate, sed de
generi impudentia disputo. ille enim, quod habet, reti-
nere vult, neq; se Syllanū esse dissimulat: hic, vt ipse ha-
beat, quod non habet, quæ dubia sunt, per vos sancire
vult: & cū plus appetat, quā ipse Sylla, quib. ego re-
bus resisto, Syllanas res defendere me criminatur, habet
agros nonnullos, inquit, socer meus, desertos atq; lōgin-
quos: vëdet eos mea lege, quāti volet, habet incertos ac
nullo iure possessos: confirmabuntur optimo iure. ha-
bet publicos: reddā priuatos. deniq; eos fundos, quos in
agros Casinati optimos & fructuosissimos cōtinuauit,
cū vsq; eō vicinos proscriberet, quoad oculos cōtinuā-
do, ex multis prædijs vnā fundi regionē formamq; per-
fecerit, quos nunc cū aliquo metu tenet, sine vlla cura
possidebit. et quoniā, qua de causa, et quorū causa ille
hoc promulgauit, ostendi: doceat ipse, num ego quem
possessorē defendam, cum agrariæ legi resisto? siluam
Scantiam vendis: resq. possidet: defendo. Campanum a-
grum diuidis: vos estis in possessione: non cedo. deinde
Italia, Sicilia, ceterarumq; prouinciarū possessiones
venales ac proscriptas hac lege video: vestra sunt præ-
dia, vestræ possessiones: resista atq; repugnabo, neq; pa-
tiar ā quoquam populum Rom. de suis possessionibus

Profopopoe-
ia inuidiosa.

Peroratio.
Ex repug-
nantibus.

A suo officio

me con-

DE LEGE AGR. CONTRA RVL. 90

ne cōsule dimoueri, præsertim cum vobis nihil quæra-
tur: hoc enim vobis in errore uersari diutius nō oportet.
nam quis uestrum ad uim, ad facinus, ad eadē accōmo-
datus est: nemo. atqui ei generi hominum, mihi credi-
te, Cāpanus ager, et præclara illa Capua seruat: exer-
citus contra uos, contra libertatem uestram, cōtra Cn.
Pompeium constituitur: cōtra hanc urbem Capua, cō-
tra uos manus hominum audacissimorum, contra Cn.
Pompeium decem duces comparātur. ueniant coram:
et quoniā me in uestram concionem vobis flagitan-
tibus conuocauerunt, differant.

A legis Agra-
riæ fine.
Odiū & in-
uidiam Ruls-
lo conflāt.

Prouocat.

Status Rabirianæ iuris est, & assumptiuus. An iure contra Sa-
turnium Trib. pl. sumpserit arma Rabirius. De hac oratione
Cicero in Oratore: Ius omne retinendę maiestatis Rabirij causā
hæc continetur, ergo in omni genere amplificationis exarsimus;

PRO

PRO C. RABIRIO
PERDVELLIONIS REO,
AD QVIRITES.

ORATIO XVIII.

Modeste suū
in amicos &
R.P. officiū
commendā.
sibi beneuo-
lentiam, ad
versariis o-
dium concit-
liat.

Attentio.

Ex pari.

Assumptio-
ne, causas hu-
ius defensor-
is enume-
rat.

Confirmatio,
qua reſcit
falsas huius
accusationis
causas &
subiicit veras

TSI Quirites non est mea cōsuetudinis,
initio dicendi rationem reddere, qua de
caussa quēq; defendā: propterea quod cum
o nibus ciuib. in eorum periculis semper
satis iustam mihi causam necessitudinis esse duxi: tamē
in hac defensione capitis, fame, fortunarum omnium C.
Rabirij, proponēda ratio videtur esse officij mei: pro-
pterea quod quæ iustissima mihi causa ad hunc defen-
dendum esse visa est, eadem vobis ad soluendum debet
videri. nam me cum amicitiae vetustas, tum dignitas ho-
minis, tū ratio humanitatis, tū mea vitæ perpetua con-
suetudo ad C. Rabiriū defendendū est adhortata: tum
verō, ut id studiosissime facerē, salus reip. cōsulare of-
ficiū, consulatus deniq; ipse mihi vnā vobiscum cum
salute reipub. commendatus cœgit. non enim C. Ra-
birium culpa delicti, non inuidia, vitæq; turpitudō,
non deniq; veteres, iustæ, grauesq; inimicitie ciuium
in discrimen capitis vocauerunt: sed, ut illud summum
auxilium maiestatis atq; imperij, quod nobis a maiori-
bus est traditum, de rep. tolleretur, ut nihil posthac
auctoritas senatus, nihil consulare imperium, nihil con-
sensus bonorum contra pestem, ac perniciē ciuitatis va-
leret: iccirco in his rebus euertendis vnus hominis se-
nectus;

PRO C. RABIRIO.

91

ctus, infirmitas, solitudoq; tentata est. quamobrem
est boni consulis, cum cuncta auxilia reip. labefacta
conuelliq; videat. ferre opē patriæ, succurrere salu-
tibusq; communibus, implorare ciuium fidem, su-
am salutem posteriorem salute communi ducere: est
etiam honorum, & fortium ciuium, quales vos omni-
bus reip. temporibus extitistis, intercludere omnes se-
ditionum vias, munire præsidia reip. summū esse in cō-
sulis imperium, summum in senatu consilium puta-
re: qui secutus sit, laude potius & honore, quam pœ-
na & supplicio dignum iudicari. quamobrem labor
hoc defendendo præcipue meus est, studium verō cō-
seruandi hominis commune mihi vobiscum esse debe-
re. sic enim existimare de betis Quirites, post hominū
mortuam rem nullam maiorem, magis periculosam,
magis ab omnibus vobis providendam, neque a tribu-
na ple. susceptam, neque a consule defensam, neque ad
populum Rom. esse delatam. agitur enim nihil aliud in
hac causa Quirites, quā ut nullum sit posthac in rep.
publicum consilium, nulla bonorum consensus contra
improborum furorem & audaciam nullum extremis
reipublicæ temporibus perſugium, & præsidium salu-
tis, quæ cum ita sint, primum, quod in tanta dimicatio-
ne capitis, fame, fortunarumq; omnium fieri necesse
est, ab Ioue Optimo Maximo, ceterisq; dijs, deabusq;
immortalibus, quorum ope, & auxilio multo magis
hæc reſp. quā ratione hominum, & consilio guber-
nari, pacem ac veniam peto, precorq; ab ijs, ut ho-
mīnem diem & ad huius salutem conseruandam, &
ut temp. constituendam illuxisse patiantur: deinde vos
Quirites, quorū potestas proximē ad deorum immor-
talium

Complexio
a consulis of-
ficio.

Membrum
cum disjunc-
tione, et dis-
soluto.

Ex pari.

Complexio
cum distribu-
tione.

Attentionis
locus, Tri-
tribus relan-

Repetitio causæ
expolitio-
ne, ad odium
conferendum.

Exortatio cō-
clusio a præ-
catione.

Obsecratio
& beneuolen-
tia, à populi
R. potestate,
à Rabirij in-
nocentia, &
reipub. peric-
tulo.

talium numen accedit, oro atque obsecro, quoniā vnō
tempore vita C. Rabirij, hominis miserrimi atq; inno-
centissimi, salus reip. vestris manibus suffragijsq; per-
mittitur, adhibeatis in hominis fortunis misericordiam,
in reipub. salute sapientiam, quam soletis. Nunc quo-
niā T. Labienē diligētiae meae temporis angustijs ob-
stitisti, meq; ex comparato & constituto spacio defen-
sionis in semihorae curriculum coegisti: parebitur, &
quod iniquissimum est accusatoris conditioni: et, quod
miserrimum, inimici potestati. quanquā in hac prae-
scriptione semihorae patroni mihi partes reliquisti, con-
sulis ademisti: propterea quod ad defendendum prope-
modum satis erit hoc mihi temporis, verum ad conque-
rendum parum. Nisi fortē de locis religiosis, ac de lo-
cis quos ab hoc violatos esse dixisti, plurib. verbis tibi
respondendum putas. quo in crimine nihil est vnquam
abs te dictum, nisi, à C. Macro obiectum esse crimen id
C. Rabirio. in quo ego demūror, meminisse te, quid ob-
iecerit C. Rabirio Macer inimicus: oblitū esse. quid &
qui & iurati iudices iudicarint. An de peculatu factō,
an de tabulario incenso longa oratio est expromenda?
quo in crimine propinquus C. Rabirij, iudicio claris-
simo, C. Curtius pro virtute sua est honestissimē libe-
ratus: ipse verō Rabirius non modō in iudicium ho-
rum criminum, sed ne in tenuissimam quidem suspicio-
nem uerbo est unquam uocatus. An de sororis filio dili-
gentius respondēdum est, quem ab hoc necatum esse di-
xisti, cum ad iudicij moram familiaris funeris excusatio
quereretur: quid enim est tam verisimile, quā chario
rem huic sororis maritum, quā sororis filium fuisse:
atq; ita chariorem, vt alter vita crudelissimē priua-
retur,

Refutatio fe-
ptem criminū
extra causā,
quorum pri-
mum est fa-
crilegij.

Peculatus:

Particidij.

retur, cum alteri ad prolationem iudicij biduum quere-
retur? An de seruis alienis contra legem Fabiam reten-
tis, aut de ciuib. Ro. contra legem Portiam verberatis,
aut necatis, plura dicenda sunt? cum tanto studio C. Ra-
birius totius Appuliae, singulari voluntate Campaniae
vicinitatis ornetur: cumq; ad eius propulsandum pe-
riculum non modō homines, sed propē regiones ipse
conuenerint, aliquanto etiam latius excitatē, quā
ipsius vicinitatis nomen ac termini postulabant. Nam
quid ego ad id longam orationem comparem, quod est
in eadem multae irrogatione perscriptum, hūc nec suae
nec alienae pudicitiae pepercisse? quin etiā suspicor eō
mihi semihoram à Labieno praestitutam esse, vt ne plu-
ra de pudicitia dicerem, ergo ad haec crimina, quae pa-
troni diligentiam desiderant, intelligis mihi semihor-
am istam nimium longam, fuisse. Illam alteram par-
tem, de nece Saturnini, nimis exiguum atque angustam
esse voluisti: quae non oratoris ingenium, sed consulis
auxilium implorat, & flagitat. nam de perduellionis iu-
dicio, quod à me sublatū esse criminari soles, meum cri-
men est, non Rabirij. quod vtinam Quirites ego id aut
primus, aut solus ex hac rep. sustulissent: vtinam, quod
ille crimen esse vult, proprium testimoniū meae laudis
esset. quid enim optari potest, quod ego mallet, quā
me in consulatu meo carnificem de foro, crucē de cam-
po sustulisse? sed ista laus primū est maiorum nostrō-
rum Quirites, qui, expulsis regibus, nullū in libero po-
pulo vestigium crudelitatis regiae retinuerunt: deinde
multorum virorū fortium, qui vestram libertatem non
acerbitate suppliciorum infestam, sed lenitate legum
munitam esse voluerunt: quamobrē vter nostrum tan-

Plagij.

De vi publi-
ca.

Suppl.

Conclusio.

Crimina duo
sibi obiecta
diluit orator.

Exemplo ma-
iorum.

Alterum crimi-
men crudeli-

in m dem Ed-

ORATIO

latit. dicitur in
aduersum
referendo.

Ironia.

A lege per co
tentum.

Repetitio.

Disiunctio.

Ironia.

Mimesis.

Ironia.

Mimesis.
De arborib
infelicibus
unde Plin li.
16, ca. 26.

dem Labiene popularis est: tu ne, qui ciuibus Romanis
in concione ipsa carnificem, qui vincla adhiberi putas
oportere: qui in campo Martio, comitijs centuriatis,
auspicato in loco, crucem ad ciuium supplicium desigi,
et constitui iubes: an ego qui funestari concionem con
tagione carnificis veto: qui expiandum forum populi R.
ab illis nefarijs sceleris vestigijs esse dico: qui castam con
cionem, sanctum campum, inuolatum corpus omnium
ciuium R. integrum ius libertatis defendo seruari oport
ere? popularis verò tribunus pl. custos, defensorq; iur
is et libertatis. Porcia lex uirgas ab omnium ciuium Ro.
corpore amouit: hic misericors flagella retulit. Porcia
lex libertatem ciuium liciori eripuit: Labienus homo po
pularis carnifici tradidit. C. Gracchus legem tulit, ne
de capite ciuium R. iniussu vestro iudicaretur: hic po
pularis, à duumuiris iniussu vestro non iudicari de ciue
R. sed indicta causa ciue R. capitis condemnari coegit.
tu mihi etiam legis Porcie, tu C. Gracchi, tu horum li
bertatis, tu cuiusquam deniq; hominis popularis men
tionem facis, qui non modo supplicij inusitatis, sed etiam
verborum inaudita crudelitate violare libertatem huius
populi, tentare mansuetudinem, commutare disciplinam
conatus es? namq; hæc tua sunt, quæ te hominem clemē
tem popularēq; delectant: licetor, colliga manus: quæ
non modo huius libertatis, mansuetudinisq; non sunt,
sed ne Romuli quidem, aut Numæ Pompilij, sed Tarquin
nij superbijsimi, atque crudelissimi regis: ista sunt crui
ciatus carmina, quæ tu, homo lenis ac popularis, liben
tissime commemoras: Caput obnubito, arbori infelici su
spendito: quæ verba Quirites iam pridem in hac rep.
non solum tenebris vetustatis, verum etiam luce liber

tatis

PRO C. RABIRIO.

93

is oppressa sunt. an uerò, si actio ista popularis esset,
si nulla parte æquitatis haberet, aut iuris, C. Gracchus
reliquisset: scilicet tibi grauiorem dolorem patrum tu
mors attulit, q. C. Graccho fratris: et tibi acerbior eius
patrum mors est, quæ nunquam vidisti, q. illi eius fratris, q.
cui cõcordissime vixerat: et similis viri tu vlcisceris pa
trui mortem atq; ille persequeretur fratris sui, si ista ra
tione agere voluisset: et par desiderium sui reliquit apud
populum R. Labienus iste patrum vester, quisquis fuit, ac
Ti. Gracchus reliquerat. an pietas tua maior, q. Grac
chus animus? an consilium? an opes? an auctoritas? an elo
quentia? quæ si in illo minima fuissent, tamē præ tuis fa
cultatibus maxima putarentur. cum verò his rebus o
mnibus C. Gracchus omnes vicerit, quantum interual
lum tandē inter te atq; illum interiectum putas? sed mo
ueretur prius acerbissima morte mulieres Gracchas, quā
in eius concione carnifex consisteret: quem non modo
foro, sed etiam cælo hoc, ac spiritu censoriæ leges, atq;
verbis domicilio carere voluerant. hic se popularem
dicere audent, me alienum à commodis vestris? cum iste
omnes, et suppliciorum, et vrborum acerbitates non
ex memoria vestra, ac patrum vestrorum, sed ex annalium
monumentis, atq; ex regum cõmentarijs conquiserit:
ego omnibus meis opibus, omnibus consilijs, omnibus
dictis, atq; factis repugnarem, et resisterim crudelita
ti, nisi forte hanc conditionem vobis esse vultis, quam
serui, si libertatis spem propositam non haberent, ser
re nullo modo possent. misera est ignominia iudicio
rum publicorum, misera multatio bonorum, miserum
exilium: sed tamen in omni calamitate retinetur aliquod
vestigium libertatis, mors deniq; si proponitur, in liber

in m a tate

Actiōem
non esse po
pularē des
cen probat
uer similibus
notis.

I.

II.

III.

IV.

V.

VI.

VII. IIX.

IX. X.

Assumptio
argumentas
tionis.

Complexio
per contentu
tionem.

Ex minore.
Amplificatio
indignitatis,
per cõmisse
rationem gra
datum ascen
dens.

ORATIO

Ex minore,
et ex causis

Epilogus
per enumerationem,

Confirmatio,
tertia huius
orationis
pars,

Articulus,
Optatio,
Declinatio
brevis cum
obiurgatione
qua aduersæ
acclamationi
medetur. de
Orli. 2. & 3.

tate moriamur: carnifex verò, & obductio capitis, & nomen ipsum crucis absit non modò à corpore ciuium R. sed etiam à cogitatione, oculis, auribus: harum enim omnium rerum non solum euentus, atq; perpesio, sed etiam conditio, expectatio, mentio ipsa deniq; indigna ciue R. atq; homine libero est, an verò seruos nostros horum suppliciorum omnium metu dominorum benignitas vna vindicta liberabit: vos à verberibus, ab vnco, à crucis deniq; terror neq; res gestæ, neq; acta ætas, neque nostri honores vindicabunt? quamobrem fateor, atq; etiā T. Labiene profiteor, et præ me fero, te ex illa crudeli, importuna, nō tribunitia actione, sed regia, meo cōsilio, virtute, auctoritate esse depulsum. quia tu in actione quāquam omnia exēpla maiorum, omnes leges, omnem auctoritatē senatus, omnes religiones, atq; auspiciorum publica iura neglexisti: tamen à me hæc in hoc tam exiguo meo tempore non audies. liberum tempus nobis dabitur ad istam disceptationē. nunc de Saturnini crimine, ac de clarissimi patris tui morte dicemus. Arguis, occisum esse à C. Rabirio L. Saturninum: & id C. Rabirius multorum testimonijs, Q. Hortensio copiosissimè defendēte, antea falsum esse docuit. ego autē, si mihi esset integrum, suscipere hoc crimen, agnoscerem, confiterer. vti nam hanc mihi facultatem causa cōcederet, vt possem hoc prædicare, C. Rabirij manu L. Saturninum, hostem populi Ro. interfectum. nihil me clamor iste commouet, sed consolatur: cum indicat esse quosdam ciues imperitos, sed non multos, nunquam, mihi credite, populus Rom. hic, qui si let, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur. quanto iam leuior est acclamatio.

quoniam

PRO C. RABIRIO. 94.

qui continetis vocem indicem stultitiæ vestræ, testem ciuitatis? libenter, inquam, confiterer. si verè possem, et etiam si mihi esset integrum, C. Rabirij manu L. Saturninum esse occisum: & id facinus pulcherrimum esse arbitrarer. sed quoniam id facere nō possum, conpitor id, quod ad laudem minus valebit, ad crimen non minus. confiteor. interficiendi Saturnini causa C. Rabirium arma cepisse. quid est Labiene? quā à me maiorem confessionem, aut quod in hunc maius crimen expectas? nisi verò interesse aliquid putas inter eos, qui hominem occidit, & eum, qui cum telo occidendi hominis causa fuit. si interfici Saturninum nefas fuit: arma sumpta esse contra Saturninum sine scelere non possunt. si arma iure sumpta concedis: interfectum iure concedas, necesse est.

Hic locus
planè arguit
iuris, non facti
statū esse.

Ex confessionibus.

Ex antecedentibus.

Pauca quædam deesse videntur.

si S. C. vt C. Marius, L. Valerius consules adhiberent tribunos pl. & prætores, quos eis videretur: operamq; darent, vt imperiū populi R. maiestasq; cōseruaretur. adhibent omnes tribunos pl. præter Saturninū, omnes prætores, præter Glauciā: qui rēp. saluā esse vellēt, arma capere, & se seq. iubent. parent omnes. ex ædificijs ornamentarijsq; publicis arma populo Ro. C. Mario consule distribuyente dantur. hic tam, vt omittam cetera,

Antecedens
probat Senatū
consulto,
& ordinē
maius consensu.

Cōmunicatio,
cum etiam

m m z ra, de

ORATIO

meratione
ne longa &
expolita.

Exclamatio.

Epanalepsis
id est, reus
catio verbi.

Evidentia.

ra, de te ipso Labiene quero: cum Saturninus Capito-
lium teneat, armatus esset una C. Glaucia, C. Sausseus:
etiam ille ex compedibus, atque ergastulo Gracchus: ad-
dam, quoniam ita vis, eodem Qu. Labienum patrum tuorum:
in foro autem C. Marius, et L. Valerius Flaccus con-
sules, post cunctus senatus, atque ille senatus, quem etiam
uos ipsi, qui hos patres conscriptos, qui nunc sunt, in
invidia vocatis, quod facilius de hoc senatu detrahere
possitis, laudare consuevistis: cum equester ordo, at quo-
rum equum R. dii immortales: patrum nostrorum, atque
eius aetatis, quae tum magnam partem reip. atque omnem di-
gnitatem iudiciorum tenebat: cum omnes omnium ordinum ho-
mines, qui in salute reip. salutem suam repositam esse arbi-
trabantur, arma cepissent: quid tandem C. Rabirio faci-
endum fuit? de te ipso, inquam, Labiene quero: cum ad
arma consules ex S. C. vocauissent: cum armatus M.
Aemilius princeps senatus in Comitio constitisset: qui
cum ingredi vix posset, non ad insequendum sibi tar-
ditatem pedum, sed ad fugiendum impedimento fore pu-
tabat: cum denique Q. Scauola confectus senectute pre-
peditus morbo, mancus, et membris omnibus captus,
ac debilis, hastili nixus et animi vim, et infirmitatem
corporis ostenderet: cum L. Metellus, Ser. Galba, C.
Serranus, P. Rutilius, C. Fimbria, Qu. Catulus, omnesque
qui tum erant consulares, pro salute communi arma cepis-
sent, cum omnes praetores, cuncta nobilitas, ac iuuen-
tus accurreret, Cn. et L. Domitius, L. Crassus, Qu. Mu-
tius, C. Claudius, M. Drusus: cum omnes Octavij, Metel-
li, Iulij, Cassij, Catones, Pompeij, cum L. Philippus, L.
Scipio, cum M. Lepidus, cum D. Brutus, cum hic ipse
P. Seruilius, quo tu imperatore Labiene meruisti, cum
hic Qu.

PRO C. RABIRIO.

95

hic Qu. Catulus admodum tum adolescens, cum hic C.
Curio, cum denique omnes clarissimi viri cum consuli-
bus essent: quid tandem C. Rabirium facere conueni-
vitum, inclusum atque abditum latere in occulto, atque in
gnatiam suam tenebrarum, ac parietum custodijs legere:
an in Capitolium pergere, atque ibi se cum tuo patruo, et
ceteris ad mortem propter vitae turpitudinem confugien-
tibus congregare: an cum Mario, Scauro, Catulo, Me-
tello, Scauola, cum bonis denique omnibus coire non mo-
do salutis, verum etiam periculi societatem? tu denique
Labiene quid faceres tali in re, ac tempore? cum igna-
via ratio te in fugam, atque in latebras impelleret impro-
bitas, et furor L. Saturnini in Capitolium arcesceret:
consules ad patriae salutem, ac libertatem vocarent:
quam tandem auctoritatem, quam vocem, cuius sectam
sequi, cuius imperio parere potissimum velles? patruus
inquit, meus cum Saturnino fuit. quid Pater? qui cum
quid propinqui vestri equites R? quid omnis praefectu-
ra, regio, vicinitas vestra? quid ager Picenus vni-
uersus, vtrum tribunatium furorem, an consularem au-
toritatem secutus est? equidem hoc affirmo, quod tu
nunc de tuo patruo praedicas, neminem unquam adhuc
de se esse confessum. nemo est unquam inuentus tam
profligatus, tam perditus, tam ab omni non modo ho-
nestate, sed etiam simulatione honestatis relictus, qui se
in Capitolio fuisse cum Saturnino fateretur. at fuit ve-
ster patruus fuerit, et fuerit nulla desperatione rerum
suarum, nullis domesticis vulneribus coactus: inducerit
eum L. Saturnini familiaritas, ut amicitiam patriae pra-
poneret: circò ne oportuit C. Rabirium desistere à
republica. non comparare in illa armata multitudine ho-

Hic Catulus
superioris sta-
tus.

Epanalepsis
altera.

Tertius.

Turpis cons-
ectatio.

Confirmat au-
toritate mas-
iore.

Permissio si-
ue concessio.

Iudicatio.

Ab enumeratione per res motionem.

A rebus iudicatis.

Conuersio.

Ratiocinatio, siue iudicij ratio.

Allegoria.

Purgatio ab imprudentia.

norum? consulum vocis, atque imperio non obedire? atque videmus hæc in rerum natura tria fuisse, ut aut cum Saturnino esset, aut cum bonis, aut lateret. latere, mortis erat instar turpissimæ: cum Saturnino esse, furoris, et sceleris, virtus, et honestas, et pudor, cum consulibus esse cogebat. hoc tu igitur in crimen vocas, quod cum ijs fuerit C. Rabirius, quos amentissimus fuisset, si oppugnasset: turpissimus, si reliquisset? at C. Decianus, de quo tu sæpe commemoras, quia, cum hominem omnibus insignem notis turpitudinis Furium accusaret summo studio bonorum omnium, queri est ausus in concione de morte Saturnini, condemnatus est: at Sex. Titius, quod habuit imaginem L. Saturnini domi suæ, condemnatus est. statuerunt equites R. illo iudicio, improbum ciuem esse, et non retinendum in ciuitate, qui hominis hostilem in modum seditiosam imaginem aut mortem eius honestaret, aut desideria imperitorum misericordia commoueret, aut suam significaret imitandæ improbitatis voluntatem. itaque mihi mirum videtur, unde hanc tu Labiene imaginem, quam habes, inueneris: nam Sex. Titio damnato, qui istam habere auderet, inuentus est nemo. quod tu si audisses, aut si per ætatem scire potuisses: nunquam profecto istam imaginem, quæ domi posita pestem, atque exilium Sex. Titio attulisset, in Rostra atque in concione attulisses, nec tuas unquam rationes ad eos scopulos appulisses, ad quos Sex. Titij afflictam nauem, et in quibus C. Deciani naufragium fortunarum videres. sed in his rebus omnibus imprudentia laberis: causam enim suscepisti antiquioræ memoria tua: quæ causam antequam mortua est, quam tu natus esses. quæ in causa salute profecto fuisses, si per ætatem esse potuisses: eam causam

causam in iudicium vocas. an non intelligis primum quos homines, et quales viros mortuos summi sceleris arguas: deinde, quot ex ijs, qui viuunt, eodem crimine in summum capitis periculum arcessas? nam si C. Rabirius fraudem capitalem admisit, quod arma contra M. Saturninum tulit: huic quidem affert aliquam deprecationem periculi, etas illa, qua tum fuit: Quæ verò Catulum, patrem huius, in quo summa sapientia, eximia virtus, singularis humanitas fuit: M. Scæurum, illa gravitate, illo consilio, illa prudentia: duos Mutios, L. Crassum, M. Antonium, qui tum extra urbem cum presidio fuit, quorum in hac ciuitate longè maxima consilia atque ingenia fuerunt: ceteros, pari dignitate præditos, custodes gubernatoresque reipublice. quemadmodum mortuos defendemus? quid de illis honestissimis viris, atque optimis ciuibus equitibus Romanis dicemus, qui tunc una cum senatu salutem reipublice defenderunt? qui de tribunis erarijs ceterorumque ordinum omnium hominibus, qui tum arma pro communi libertate ceperunt? sed quid ego de ijs omnibus, qui consulari imperio paruerunt, loquor? de ipsorum consulum fama quid futurum est? L. Flaccum hominem cum semper in reipublica tum in magistratibus gerendis, in sacerdotio, ceremonijsque, quibus præerat, diligentissimum, nefarii sceleris, ac parricidij mortuum condemnabimus? adiungemus ad hanc labem, ignominiamque mortis etiam C. Marii nomen? C. Marium, quem verè patrem patriæ, parentem, inquam, vestræ libertatis, atque huiusce reipublice. possumus dicere, sceleris, ac parricidij nefarii mortuum condemnabimus? etenim si C. Rabirio, quod ijt ad arma, crucem T. Labienus in campo Martio defigendam putauit: quod

Ab ætate. Ducit ad absurdum ex comparatione.

Amplificatio absurditatis, à dignitate et meritis.

Ex minore. & criminis remotione.

Ab auctoritate & consuetudine Marii excusatur

Anteoccupatione, Labieni impietate arguit.

Locus communis, de animi immortalitate.

Moratæ sententiae ad cōsultandum.

tandem excogitabitur in eum supplicium, qui vocauit? ac si fides Saturnino data est, quod abs te sapissime dicitur: non eam C. Rabirius, sed C. Marius dedit, idēq; violauit, si in fide non stetit. quæ fides Labienæ qui potuit sine Sen. Con. dari? adeo ne hospes huiusce vrbs, adeo ne ignarus es discipline consuetudinisq; nostræ, vt hæc nescias? peregrinari in aliena ciuitate, non in tua magistratum gerere videre? quid iam ista C. Mario, inquit nocere possunt, quoniam sensu, et vita caret? ita ne verò? tantis in laboribus C. Marius periculisq; vixisset, si nihil longius, quam vitæ termini postulabant, spe atq; animo de se, et gloria sua cogitasset? at credo, cum innumerabiles hostiū copias in Italia fudisset, atq; obsidione rēp. liberasset, omnia sua secum unā moritura arbitrabatur, non est ita Quirites: neq; quisquā nostrū in recip. periculis cum laudē ac virtute uersatur, quin spe posteritatis fructuq; ducatur. itaq; cum multis alijs de causis virorum bonorū mentes diuine mihi atq; æternæ videtur esse, tum maxime quod optimi, et sapientissimi cuiusq; animus ita presentit in posterum, ut nihil nisi sempiternū spectare uideatur. quapropter equidē et C. Marij, et ceterorum virorū sapientissimorum, ac fortissimorum ciuium mentes, quæ mihi videtur ex hominum vita ad deorum religionem et sanctimoniam demigrasse, testor, me pro illorum fama, gloria, memoria non secus, ac pro patrijs fanis, atq; delubris, propugnandum putare. ac si pro illorum laude mihi arma capienda essent, non minus strenuē caperem, quā illi pro communi salute ceperunt. etenim Quirites exiguum nobis vitæ curriculum natura circūscripsit, immensum gloriæ. quare si eos, qui iam de vita

de vita decesserunt, ornabimus: iustiorē nobis mortis cōditionem relinquamus sed si illos Labienæ, quos iam videre non possumus, negligis: ne his quidem, quos vides, consuli putas oportere? neminem esse dico ex ijs omnibus, qui illo die Romæ fuerint, quem tu diem in iudicium vocas, pubesq; tum fuerit, quin arma ceperit, qui consules secutus sit. omnes ij, quorum tu ex etate coniecturam facere potes, quid tum fecerint, abs te rei capitis, C. Rabirij nomine, citantur. at occidit Saturninum Rabirius. vinam fecisset: non supplicium deprecaret, sed præmium postulare. etenim si Scæuæ, seruo Qu. Crotonis, qui occidit L. Saturninū, libertas data est: quod equiti R. præmium dari par fuisset? et si C. Marius, quod fistulas, quibus aqua suppeditabatur Iouis Optimi maximi templis ac sedibus, præcidi imperarat, quod in cliuō Capitolino improborū ciuium multitudo sese collocaret, rempub. seruasse ab vniuerso senatu iudicatus est: cur supplicium in eum constituere- tur, qui improborum ducem sustulisset?

Ex par. Qua mensura, &c. A uiuorum metu.

Ex absurdo & iniquo.

Optatio.

Ex minore.

Multa ad semihoram deesse non possunt.

Accusatur Catilina Maiestatis in Senatu. Cicero in Oratore. et. a nobis inquit homo audacissimus Catilina, in Senatu accusatus, obmutuit.

IN L.

IN L. CATILINAM, IN SENATU.

ORATIO XIX.

Abruptum
& ualde in-
citatum ex
ordium ab
Catilinae per-
sona & auda-
cia ad eum
serendum.
Repetitio
cum percen-
satione &
adiunctione
illustri.

Exclamatio
indignantis.
Anadiplosis.

Ironia.
Proponit ue-
hementer prio-
rem partis
tionis pars
tem.
Probat, &
amplificat
exemplis, ex
minore.

Geminatio
cum accla-
matione.

Vousq; tandem abutere Catilina patientia
nostra? quandiu nos etiam furor iste tuus
eludet? quem ad finem sese effrenata iacta-
bit audacia? nihil ne te nocturnum praesi-
dium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, ni-
hil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus
habendi senatus locus, nihil horum ora, vultusq; mo-
uerunt? patere tua consilia non sentis? costricta iam om-
nium horum conscientia teneri coniurationem tuam
non vides? quid proxima, quid superiore nocte egeris,
ubi fueris, quos conuocaueris, quid consilii ceperis,
quem nostrum ignorare arbitraris? o tempora, o mo-
res. senatus haec intelligit, consul videt: hic tamen vi-
uit, viuunt immo vero etiam in senatu venit: sit publici
consilii particeps: notat & designat oculis ad eadem
vnumquemque nostrum. nos autem viri fortes satisfac-
cere reip. videmur, si istius furorem ac tela vitemus. ad
mortem te Catilina duci iussu consulis iam pridem o-
portebat, in te conferri pestem istam, quam tu in nos
omnes iandiu machinaris. an vero vir amplissimus P.
Scipio Pontifex maximus Ti. Gracchum mediocriter
labefactantem statum reipub. priuatus interfecit: Ca-
tilinam orbem terrae, cede atq; incendijs vastare cu-
pientem nos consules perferemus? nam illa nimis anti-
qua praetereo, quod Qu. Servilius Hala Sp. Melium,
nouis rebus studentem, manu sua interfecit. fuit, fuit ista
quondam in hac rep. vir, ut viri fortes acrioribus

suppli-

IN L. CATILINAM. 98

supplicijs ciuem perniciosum, quam acerbissimum ho-
stem, corcerent. habemus S. C. in te Catilina vehemens,
& graue: non deest reip. consilium, neq; auctoritas hu-
ius ordinis: nos, nos, dico aperte, consules desumus. de-
creuit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne
quid res. detrimenti caperet. nox nulla intercessit: in-
terfectus est propter quasdam seditionum suspiciones
C. Gracchus, clarissimo patre natus, auis, maioribus:
occisus cum liberis M. Fuluius consularis, simili S. C. C.
Mario & L. Valerio cos. permissa est res. pub. num v-
num diem postea L. Saturninum tribunum pleb. & C.
Seruilius praetorem poena remorata est: at vero nos
vicepsim iam diem patimur hebecere aciem horum
auctoritatis. habemus enim eiusmodi S. C. verum
inclusum in tabulis, tanquam gladium in vagina re-
conditum, quo ex S. C. confestim interfectum te esse
Catilina conuenit. viuus, & viuus, non ad deponen-
dam, sed ad confirmandam audaciam. cupio P. C.
me esse clementem, cupio in tantis reipub. periculis
non dissolutum videri: sed iam me ipsum inertiae ne-
quitiaeq; condemno. castra sunt in Italia contra remp.
in Etruriae faucibus collocata: crescit in dies singu-
los hostium numerus: eorum autem imperatorem ca-
storum, ducemq; hostium intra moenia atque adeo
in senatu videtis, intestinam aliquam quotidie per-
niciem reipub. molientem. si te iam Catilina compre-
hendi, si interfici iussero: credo, erit verendum mihi,
ne non potius omnes boni serius a me, quam quis-
quam crudelius factum esse dicat. verum ego hoc,
quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa
nondum adducor ut faciam. tum deniq; interficiam te,

Geminatio
secunda ad
acrimoniam.

Allegoria.

Simile.

Iteratio.
Partitionis
sive exposi-
tionis pars
altera.
Ostendit pe-
riculum, ut
excitet Sena-
tum.

**Ratiocina-
tio ironica.**

Minatur.

cum

ORATIO

Iteratio.

Accedit ad
coniecturas.

Hæc confes-
sionibus.

A tempore.

A loco &
tempore.

cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui si-
milis inueniri poterit, qui id non iure factum esse fateat-
tur. quandiu quisquæ erit, qui te defendere audeat, vi-
ues, et uiues ita, ut nunc uiuis, multis meis et firmis præ-
sidijs obsessus, ne commouere te contra remp. possis:
multorum te etiam oculi, et aures non sentientem sicut
adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient. etenim
quid est Catilina, quod iam amplius expectes, si neque
nox tenebris obscurare cætus nefarios, nec priuata do-
mus parietibus continere vocem coniurationis tue po-
test? si illustrantur, si erumpunt omnia? muta iam istam
mentem, mihi crede: obliuiscere cædis, atque incendio-
rum: teneris undique: luce sunt clariora nobis tua cõsi-
lia omnia: quæ etiam tecum licet recognoscas. Memi-
nistis ne, me ante diem XII. kal. Nou. dicere in senatu, cer-
to die fore in armis, qui dies futurus esset ante diem
VIII. kal. Nou. C. Manlium audaciæ satellitem atque ad-
ministrum tue? num me sefellit Catilina non modo res
tanta, tam atrox, tam incredibilis, verum, id, quod mul-
to magis est admirandum, dies? dixi ego idem in senatu,
eandem te optimatum cõtulisse in ante diem V. kalend.
Nouemb. tum cum multi principes ciuitatis Roma non
tam sui conseruandi, quam tuorum consiliorum repri-
mendorum causa profugerunt, num inficiari potes, te
illo ipso die meis præsidijs, mea diligentia circūclu-
sum, commouere te contra remp. non potuisse? cum tu,
discessu ceterorum, nostra tamen, qui remansissemus,
cæde contentum te esse dicebas. quid, cum te Prænesti
kal. ipsi Novemb. occupaturum nocturno impetu ef-
fugere consideres? sensisti ne illam coloniam meo iussu
meis præsidijs, custodijs, vigilijs esse munitam? nihil
agis,

IN L. CATILINAM. 99

agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod ego non modo
sciam, sed etiam videam, planeque sentiam. recogno-
sce tandem mecum nocte istam superiorem: iam intelliges
multo me vigilare acrius ad salutem, quam te ad per-
niciem reip. dico te priore nocte venisse inter falcarios
(non agam obscure) in M. Leccæ domum, conuenisse
eodem complures eiusdem amentie scelerisque socios:
num negare audes? quid taces? conuincam, si negas. vi-
deo enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum vnâ fue-
re dicitur immortales, ubi nam gentium sumus? quæ rep.
habemus? in qua vrbe viuimus? hic, hic sunt, nostro in
numero P. C. in hoc orbis terræ sanctissimo grauissimo
que consilio, qui de meo, nostrumque omnium interitu,
qui de huius vrbis, atque adeo orbis terrarum exitio cogi-
tant. hocce ego video consul, et de rep. sententiam ro-
go, et quos ferro trucidari oportebat, eos nondum no-
ce vulnero. fuisti igitur apud Leccam ea nocte Catili-
na: distribuisti partes Italiae: statuisti, quod quæque pro-
ficeret placeret: delegisti, quos Roma relinqueres, quos
tecum educeres: descripsisti vrbis partes ad incædia: cõ-
firmasti, te ipsum iam exiturum. dixisti, paululum tibi
esse etiam tum moræ, quod ego viuere. reperti sunt
duo equites Romani qui te ista cura liberarent, et sese
illa ipsa nocte paulo ante lucem me in meo lectulo in-
terfecturos pollicerentur. hæc ego omnia, vix dum e-
tiam coetu vestro dimisso comperi: domum meam ma-
nibus præsidijs muniui, atque firmaui: exclusi eos,
quos tu mane ad me salutatum miseris, cum illi ipsi
venissent, quos ego iam multis viris ad me ventu-
ros id temporis esse prædixeram. quæ cum ita sint
Catilina, perge quæ cœpisti, egredere aliquando ex
vrbe:

Repetitio, in
qua paria pa-
ribus referuntur.

Declinatio
breuis.

Exclamatio
indignantis.
Geminatio.

Agnominas-
tio.

Reditus ad
propositum
& oratio me-
bratim abso-
luta sine con-
iunctione.

Epilogus cum
horratione in
dignationis.

O R A T I O

plena, ut illa
Didonis: I. fe-
quere Italiā
uentis, pete
regna p. un-
das. Anei. 4
Interpretas-
tio.

Propositio.
Assumptio.

Amplificat
distributio

Conclusio.

Compar.

Translatio
hauit.

vrbe: patēt portae, proficiscere. nūmū diu te imperā-
torē illa tua Māliana castra desiderāt: educ tecū etiam
omnes tuos: si minus, quā plurimos: purga vrbem. ma-
gno me metu liberabis, dummodo inter me atq; te ni-
rus intersit. nobiscū versari iam diutius non potes: non
feram, non patiar, nō sinam. magna dijs immortalibus
habēda gratia est, atq; huic ipsi Ioui Statori, antiquis-
simo custodi huius urbis, quod hanc tā tētrā, tam hor-
ribilem, tamq; infestam reip. pestem toties iam effugi-
mus: nō est sēpius in vno homine salus summa pericli-
tanda reipub. quamdiu mihi consuli designato Catilina
insidiatus es, non publico me praesidio, sed priuata di-
ligentia defendi: cum proximis comitijs consularibus
me consulem in campo, & competitores tuos interfici-
cere voluisti, cōpressi tuos nefarios conatus amicorum
praesidio & copijs, nullo tumultu publicē concitato:
deniq; quotiescūq; me petisti, per me tibi obstiti: quan-
quam videbam, perniciem meam cū magna calamita-
te reip. esse coniunctam, nunc iam aperte rēp. vniuer-
sam petis: tēpla deorum immortalium, tēcta vrbis,
vitam omnium ciuium, Italian denique totam ad exi-
tium, & vastitatem vocas, quare, quoniam id, quod pri-
mum, atq; huius imperij, disciplināq; maiorū propri-
um est, facere non audeo, faciā id, quod est ad seuerita-
tem lenius, ad communem salutem vtilius. nam si te in-
terfici iussero, residebit in republi. reliqua coniurato-
rum manus: sin tu, quod te iam dudum hortor, exieris,
exhaurietur ex vrbe, tuorum comitum magna, & per-
niciosa sentina reipublicae. quid est Catilina? num du-
bitas id me imperante facere, quod iam tua sponte facie-
bas? exire ex vrbe consul hostem iubet: interrogas me,

num id

IN L. CATILINAM.

100

nam in exiliū non iubeo: sed, si me cōsulis, suadeo: qd
Catilina est, quod te tā in hac vrbe delectare pos-
sit, in qua nemo est extra istā coniurationem perduo-
rum hominū, qui te non metuat: nemo, qui te non ode-
rit: quae nota domesticae turpitudinis non inusta vita
tua est? quod priuatarum rerum dedecus nō hāret in
famine? quae libido ab oculis, quod facinus à manibus
iniqua tuis, quod flagitiū à toto corpore absuit? cui tu
adolescens, quem corruptelarum illecebris irretis-
sus, non aut ad audaciā ferrum, aut ad libidinem facem
perulisti? quid verò nuper? cū morte superioris uxo-
ris nouis nuptijs domum vacuum fecisses, non ne etiā
dīo incredibili scelere hoc scelus cumulaisti? quod ego
praetermitto, et facili patior fileri, ne in hac ciuitate, tā
in facinoris immanitas, aut exitiisse, aut nō uindicta es
se videatur. praetermitto ruinas fortunarum tuarum,
quas omnes impendere tibi proximis idibus senties. ad
illa venio, quae non ad priuatam ignominiam vitiorum
tuarum, non ad domesticam tuam difficultatem ac tur-
pitudinem, sed ad summam reipublicae atq; ad omnium
nostrum vitam salutemq; pertinent. Potest ne tibi hu-
ius vitae lux Catilina, aut huius coeli spiritus esse iucun-
da, cum scias horum esse neminem, qui nesciat te pri-
us hā. ian. Lepido et Tullo consulibus stitisse in Comi-
tio cum telo? manam, consulum & principum ciuita-
tis interficiendorum causa, parauisse sceleri ac furori
tuo non mentem aliquam aut timorem tuum, sed fortu-
nam reipubl. obstitisse? ac iam illa omīto: neque enim
sunt aut obscura, aut nō multo postea cōmissa: quoties
tu me designatum, quoties consulem interficere volu-
isti? quot ego tuas petitiones ita coniectas, vitari pos-
se non

Ex causis.

Probabile
ab eius uita.
Percussatio.

Præteritio

Distributio.

A signo.

Cōmoratio.
Metaphora &
pugnābus.

ORATIO

Iteratio.

Præmunitio.

Ab euentu suspitionē colligit sceleris.

Ex minore.

se non viderentur, parua quadam declinatione, & ut aiunt, corpore effugit: nihil agis, nihil se queris, nihil moliris, quod mihi latere valeat in tempore: neq; tamen conari ac velle desistis. quoties tibi iam, quoties iā extorta est sica ista de manibus? quoties verò excidit casu aliquo et elapsa est? tamen ea carere diutius non potes: quæ quidem quibus abs te initiata sacris ac deuota sit, nescio, quòd eam necesse putas consulis in corpore desigere. nunc verò quæ tua est ista vita? sic enim iā tecum loquor, non ut odio permotus esse videar, quo de beo, sed ut misericordia, quæ tibi nulla debetur, venisti paulo antè in senatum: quis te ex hac tanta frequentia, tot ex tuis amicis ac necessarijs salutauit? si hoc post hominū memoriā cōtigit nemini, vocis expectas contumeliam, cum sis grauissimo iudicio taciturnitatis oppressus? quid, quòd aduentu tuo ista subsellia vacua facta sunt? quid, quòd omnes consules, qui tibi per sepe ad eadem constituti fuerūt, simul atq; assedisti, partem istam subselliorum nudam atque in anem reliquerunt? quo tandem animo hoc tibi ferendum putas? serui me hercule mei si me isto pacto metuerent, ut te metuant omnes ciues tui, domum meam relinquendam putarent: tu tibi urbem non arbitraris? & si me meis ciuibus iniuria suspectum tam grauiter, at quæ offensum viderem: carere me aspectu ciuium, quā in festis oculis omnium conspici, mallem: tu cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustis, & iam diu tibi debitum, dubitas, quorum mentes, sensusq; vulneras, eorum aspectum præsentiamq; vitare? si te parentes timerent, atque odissent tui, neq; eos vlla ratione placare posses: ut opinor, ab eorū oculis ali quò concederes:

nunc

IN L. CATILINAM.

101

me te patria, quæ cōmunis est omnium nostrum pars, odit, ac metuit, & iam diu te nihil iudicat, nisi de pericidlo suo cogitare. huius tu neq; auctoritatem verberare, neq; iudiciū sequere, neq; vim pertimesces? quæ Catilina sic agit, & quodāmodo tacita loquitur. Nullū iam tot annos facinus extitit, nisi per te, nullum legittū sine te: tibi vni multorū ciuium necēs, tibi veniūto, direptioq; sociorum impunita fuit ac libera: tu non solum ad negligendas leges & quæstiones, verum etiam ad evertēdas, perfringendasq; valuisti. superiora illa quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, edidici: nunc verò, me totā esse in metu propter te vnum: quæquid increpuerit, Catilinam timeri: nullum videri contra me consiliū iniri posse; quod à tuo scelere abhorreat: non est ferendum. quamobrem discede, atque huc mihi timorem eripe: si verus est, ne opprimar: sin falsus, ut tandem aliquando timere desinam. hæc si tecum, ut dixi, patria loquatur, nōne impetrare debet, etiam si vim adhibere non possit? quid, quòd tu te ipse in custodiam dedisti? quid, quòd vitandæ suspitionis causa apud M. Lepidum te habitare velle dixisti à quo non receptus, etiam ad me venire ausus es, atq; ut domi meæ te asseruare, rogasti. cum à me quoq; irresponsum tulisses, me nullo modo posse iisdem parentibus tuis esse tecum, qui magno in periculo essem, quòd iisdem mœnibus contineremur: ad Q. Metellum prætorem venisti. à quò repudiatus, ad sodalem tuum virum optimum, M. Marcellum demigraisti: quem tu videlicet & ad custodiendum te diligentissimum, & ad suspicandum sagacissimum, & ad vindicanū fortissimum fore putasti. sed quā longè videtur à carce-

Arist. pol. 4.
Prosepe
poc.
Polyproton.
Epiphora.
Anaphora.

Dilemmatē
concludit.

Conscientiæ
signa.

non s te atq;

Complexio
longæ argu-
mentationis,

Anteocupa-
tio.

Dissolutum,

A uoluntate
& auctoritate
senatus.

Distributio
nibus ampli-
ficat.

Correctio in
dignantis, cū
repetitione.

Optatio,

re atq; à uinculis abesse debere, qui se ipsum iam dignū
custodia iudicauerit? quæ cum ita sint Catilina: dubi-
tas, si hic morari a quo animo non potes, abire in ali-
quas terras, & uitam istā, multis supplicijs iustis debi-
tisq; creptā, fugæ solitudiniq; mandare? refer, inquis,
ad senatū, id enim postulas. & si hic ordo placere de-
creuerit, te ire in exilium, obtemperaturū te esse dicis,
non referā id, quod abhorret à meis moribus: et tamen
faciam, ut intelligas, quid hi de te sentiant. egredere ex
urbe Catilina: libera remp. metu: in exiliū, si hanc vo-
cem expectas, proficiscere. quid est Catilina? ecquid
attendis, ecquid animaduertis horum silentiū & patiun-
tur, tacent: quid expectas auctoritatē loquentium, quo-
rum uoluntatē tacitorum perspicis? at si hoc idē huic
adolescētī optimo P. Sestio, si fortissimo viro M. Mar-
cello dixissem, iam mihi consuli hoc ipso in tēplo iure
optimo senatus vim, & manus intulisset: de te autem
Catilina, cum quiescūt, probant: cum patiuntur, decer-
nunt: cum tacent, clamāt: neq; hi solū: quorum tibi au-
ctoritas est uidelicet cara, vita uilissima, sed etiam illi
equites R. honestissimi atq; optimi viri, ceteriq; fortis-
simi ciues, qui circumstant senatum, quorū tu & fre-
quentiam videre, & studia perspicere, & voces paulo
antē exaudire potuisti. quorum ego vix abs te iandū
manus ac tela contineo, eosdē facili adducā, ut te hæc,
quæ iam pridem vastare studes, relinquentem vsque
ad portas prosequantur. quanquam quid loquor? te
ut vlla res frangat? tu ut vnquam te corrigas? tu ut
vllam fugam meditere? tu vllum ut exilium cogites?
viam tibi istam mentem dii immortales darent. tam-
etsi uideo, si mea uoce perterritus ire in exilium ani-

mum

induxeris, quanta tempestas inuidiæ nobis, si mi-
nus in præsens tēpus, recētī memoria scelerū tuorum,
et in posteritatem impendeat. sed non est mihi tanti: dum
modo ista tua priuata sit calamitas, & à reip. periculis
seugetur. sed tu ut uitijs tuis cōmouere, ut legum pœ-
nus pertimescas, ut temporibus reip. concedas, non est
postulandum: neq; enim Catilina is es, ut te aut pudor
aut pituitudo, aut metus à periculo, aut ratio à furore
remoueat. quam obrem, ut sepe iam dixi, proficiscere,
et si mihi mimico, ut prædicas, tuo cōflare vis inuidiā,
nec perge in exilium. vix feram sermones hominum,
si feceris: vix molem istius inuidiæ, si in exilium ieris
cōsulis, sustinebo: sin autem seruire meæ laudi &
gloriæ mauis, egredere cum importuna sceleratorum
manu, confer te ad Manlium, concita perditos ciues,
seruare te à bonis, infer patriæ bellū, exulta impio la-
rocinio: ut à me nō eiectus ad alienos, sed inuitatus ad
tuos isse uidearis. quanquam quid ego te inuitem, à quo
iam sciam, esse præmissos, qui tibi ad forum Aurelium
præstolarentur armati: sciam pactā & constitutam esse
cum Manlio diem? à quo etiam Aquilam illam argen-
team, quam tibi ac tuis omnibus perniciosam esse con-
fido & fuisse futurā, cui domi tuæ sacrarium scele-
rum tuorum constitutum fuit, sciam esse præmissam? tu ut
illa diutius carere possis? quam venerari ad eadē pro-
fectens solebas: à cuius altaribus sepe istam dextram
impiam ad necem ciuiū transfulisti, ibis tandē aliquan-
do, quod te iam pridem tua ista cupiditas effrænata ac fu-
rosa rapiebat. neq; enim tibi hæc res affert dolorem,
sed quandā incredibile voluptatē ad hanc te amentiam
natura peperit, uoluntas exercuit, fortuna seruauit.

107

Distributio
cum repet.

Crebra cres-
bris relata,
cum adiun-
ctione.

Ex conse-
quentibus.

Dissolutio.

Correctio.

Exaggerat
à signis.

A natura, uo-
luntate & for-
tuna per dis-
iunctionem.

ORATIO

Descriptio
consequen-
tium, cum
translatione.

Ex fine ex-
sequat.

Acclamatio.

Attentio.

Alteri patrie
proposuere
et, cum fre-
quentatione,
& agnomi-
natione.

Subiectio.

nunquam tu non modò ocium, sed ne bellum quidem,
nisi nefarium, concupisti: nactus es ex perditis, atq; ab
omni nò modò fortuna, verum etiã spe derelictis con-
flata improborũ manum. hic tu qua letitia perfruerẽ,
quibus gaudijs exultabis, quanta in voluptate baccha-
bere, cum in tanto numero tuorum neq; audies virum
bonum quenquam, neq; videbis: ad hucus vitæ studium
meditati sunt illi, qui feruntur, labores tui: iacere hu-
mĩ non modò ad obsidendum stuprum, verum etiam ad
facinus obeundum: vigilare non solum ad insidiandam
somno maritorum, verum etiam bonis occisorum. ha-
bes, ubi ostentes illam præclaram tuam patientiam fam-
is, frigoris, inopie rerũ omnium, quibus te breui tem-
pore confectum esse senties. tantum profeci tum, cum
te a cõsulatu repuli, vt exul potius tentare, quàm con-
sul uexare rēp. posses, atq; ut id, quod esset à te scelera-
tè susceptum, latrocinium potius, quàm bellum, nomi-
naretur. Nunc vt à me P. C. quandam propè iustam pa-
triæ querimoniam detester, ac deprecer, percipite que-
so diligenter quæ dicam, & ea penitus animis vestris
mentibusq; mandate. etenim si mecũ patria, quæ mihi
vita mea multò est carior, si cuncta Italia, si omnis resp.
loquatur, M. Tulli quid agis: iũ ne eum, quem esse ho-
stem comperisti, quẽ ducem belli futurum vides, quem
expectari imperatorẽ in castra hostiũ sentis, auctorem
sceleris, principẽ coniurationis, euocationem seruorũ
& ciuium perditorũ, exire patieris, vt abs te nò emis-
sus ex vrbe, sed immissus in urbẽ esse videatur: nòn ne
hunc in vincula duci, non ad mortem rapi, non summo
supplicio mactari imperabis: quid tandem impedit te:
mòsne maiorum? at persepe etiam priuati in hac rep.

peruicio-

IN L. CATILINAM. 103

peruiciosos ciues morte multarunt. an leges, quæ de ci-
uium Rom. supplicio rogatae sunt: at nunquam in hac
vrbe ij, qui à repub. defecerunt, ciuium iura tenuerunt.
an inuidiam posteritatis times: præclaram verò popu-
lo Ro. refers gratiã, qui te hominẽ per te cognitũ, nulla
commendatione maiorum, tam maturè ad summum im-
perium per omnes honorum gradus extulit, si propter
inuidiam, aut alicuius periculi metum, salutem ciuium
tuorum negligis. sed si quis est inuidiæ metus, non est
vehementius seueritatis, ac fortitudinis inuidia, quàm
inuidia, ac nequitia pertimescenda. an, cum bello vasti-
bitur Italia, vexabuntur vrbes, tecta ardebunt, tum
te non existimas inuidiæ incendio conflagraturum: His
ego sanctissimis reip. vocibus, & corũ hominum, qui
id. sentiunt, mentibus pauca respondebo. Ego, si hoc
optimũ factũ iudicavẽ P. C. Catilinam morte multari,
unius usuram horæ gladiatori isti ad viuendum non de-
dissem, etenim si summi viri, & clarissimi ciues Satur-
nium, & Gracchorum, & Flacci, & superiorum com-
plurium sanguine non modò se non contaminarunt,
sed etiam honestarunt: verendum certè mihi non erat,
ne quid, hoc parricida ciuium interfecto, inuidiæ mihi
in posteritatem redundaret. quòd si ea maxime im-
penderet, tamen hoc animo semper fui, vt inuidiam
virtute partam, gloriam, non inuidiam putarem. quan-
quam nonnulli sunt in hoc ordine, qui aut ea, quæ im-
minent, non videant: aut ea, quæ vident, dissimu-
lent: qui spem Catilinæ mollioribus sententijs aluerunt:
coniurationemq; nascentem non credendo corrobo-
rauerunt: quorum auctoritatem secuti multi non so-
lũ improbi, verum etiam imperiti, si in hunc ani-

Sententia per
contentuos
nem.

Descriptio
consequentium,

Exemplum
confirmat.

Sententia.

Similiter des-
ciens.

ORATIO

mauertiffem, crudeliter & regiē factum esse dicerēt,
Ex cōsequē nunc intelligo, si iste quō intendit, in Manliana castra
tibus. peruenit, neminem tam stultum fore, qui non videat
 coniurationem esse factam: neminem tam improbum,
 qui non fateatur. hoc autem vno interfecto, intelligo
 hanc reip. pestē paulisper reprimi, non in perpetuum
Ex causis, cōprimi posse, quōd si se eiecerit, secumq; suos eduxerit,
 & eodem ceteros vndiq; collectos naufragos ag-
 gregauerit: extinguetur atq; delebitur non modò hæc
 tam adulta reip. pestis, verum etiam stirps, ac semē ma-
 lorum omnium. etenim diu iam P.C. in his perculis cō-
 iurationis, insidijsq; versamur: sed nescio quo pacto om-
 nium scelerum, ac veteris furoris, & audaciæ matu-
 ritas in nostri consulatus tempus erupit. quōd si ex tā
 to latrocinio iste vnus tolletur, videbimur fortasse ad
 breue quoddā tempus cura, & metu esse releuati: peri-
 culum autem residebit, & erit inclusum penitus in ve-
Similitudo nis, atq; in visceribus reip. vt sæpe homines ægri, mor-
præclara. bo graui, cum æstu febriq; iactantur, si aquam gelidam
 biberint, primò releuari videntur, deinde multò graui-
 uius vehementiusq; affligantur: sic hic morbus, qui est
Peroratio, in republica, releuatus istius pœna, vehementius uiuis
 reliquis ingrauescet. quare P.C. secedant improbi, se-
 cernant se à bonis, vnū in locū congregentur, muro de-
Dissolutum, niq; id quod sæpe iam dixi, secernantur à nobis, desi-
 nant insidiari domi, suæ cōsuli, circūstare tribunal præ-
 toris urbani, obsidere cum gladijs curiā, malleolos, &
A facultatis faces ad incendēdā urbē cōparare: sit deniq; inscriptū
tibus cum re in fronte uniuscuiusq; ciuis, quid de rep. sentiat. Polli-
petitione, ceor hoc vobis P.C. tantā in nobis cōsulibus fore dili-
 gentiā, tantam in vobis auctoritatem, tantam in equi-
 tibus Ro.

IN L. CATILINAM 104.

bus Ro. virtutem, tantam in omnibus bonis consensi-
 onem, ut Catilinæ profectioe omnia patefacta, illustra-
 ta, oppressa, vindicata esse videatis. Hisce omnibus
 Catilina cum reip. salute, & cum tua peste ac perniciē,
 cumq; eorum exitio, qui se tecum omni scelere, parri-
 cidioq; iunxerunt, proficiscere ad impium bellum ac
 nefarium. tum tu iupiter, qui ijsdem, quibus hæc vrbs, **A dei uitios**
 auspicijs à Romulo es constitutus, quem Statorem hu- **ne.**
 man vrbs atq; imperij verè nominamus: hunc, et huius
 sacros à tuis aris, ceterisq; tēplis, à tectis urbis ac mœ-
 nibus, à uita fortunisq; ciuium omnium arcebis: & o-
 mnes inimicos bonorū, hosles patriæ, latrones Italiæ,
 scelorum fœdere inter se ac nefaria societate coniun-
 ctos, ete inis supplicijs viuos mortuosq; mactabis.

nn s IN L.

IN L. CATILINAM, AD QVIRITES.

ORATIO XX.

Propositio
gratulationis
ex causis cu
similiter ca
dentibus.

Articulus.

Ex anteces
dentibus.

Repetitio.

Evidentia.

Allegoria.

Andem aliquādo Quirites L. Catilinam,
furentē audacia, scelus anhelantem, pestē
patrie nefarie molientem, uobis, atq; huic
vrbi ferrum flammāq; minitantē ex urbe
vel eiecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientē vrbe
prosecuti sumus. abiit, excessit, euasit, erupit: nulla iam
perniciēs à monstro illo, atq; prodigio moenibus ipsis
intra moenia cōparabitur. atq; hunc quidē unū belli do
mestici ducem sine controuersia vicimus. non iam inter
latera nostra sic illa versabitur: non in campo, non in
foro, non in curia, non deniq; intra domesticos parie
tes pertimescemus. loco ille motus est, cum est ex vrbe
depulsus: palām iam cum hoste, nullo impediēte, bellū
iustū geremus. sine dubio perdidimus hominem, magni
ficeq; vicimus, cum illum ex occultis insidijs in apertū
latrocinium coniecimus. quōd verō non cruentum mu
cronē, vt voluit, extulit: quōd visus nobis egressus est:
quōd ei ferrū de manibus extorsimus: quōd incolumes
ciues, quōd stantem vrbe reliquit: quāto tandē illū mo
rore afflictum esse, et profligatū putatis? iacet ille nūc
prostratus Quirites, et se perculsum, atq; abiectū esse
sentit, et retorquet oculos profecto sepe ad hanc vrbe
quā ex suis faucibus ereptā esse luget, quā quidē letari
mibi videtur, quōd tantā pestē euomuerit, forasq; pro
iecerit. at si quis est talis, quales esse omnes oportebat,
q in hoc ipso, in quo exultat, et triūphat oratio mea,
me vehem

IN L. CATILINAM. 105

me vehementer accuset, quōd tam capitalem hostem
non comprehenderim potius, quā emissem: non est
ista mea culpa Quirites, sed tēporū: interfectū esse L.
Catilinam, et grauissimo supplicio affectum iā pridem
oportebat: idq; à me et mos maiorū, et huius imperij
sue iustas, et resp. postulabat: sed quā multos fuisse pu
tatis, qui, quā ego deferrem, non crederēt? quā mul
tos, qui propter stultitiā non putarent? quā multos,
qui etiam defenderēt? quā multos, qui propter impro
bitatem fauerēt? ac si sublato illo depelli à vobis omne
periculū iudicarem, iā pridem ego L. Catilinam non
modò inuidia mea, verū etiam vite periculo sustu
lissem, sed cum viderem, ne vobis quidem omnibus re
etiam probata, si illum, vt erat meritis, morte multas
sem, fore, vt eius socios inuidia oppressus persequi non
possem, rē huc deduxi, vt tū palām pugnare possitis,
cum hostem apertē videretis. quē quidem ego hostem,
Quirites, quā vehementer foris esse timendū putem,
licet hinc intelligatis, quōd illud etiam molestē fero,
quōd ex vrbe parū comitatus exierit. vtiā ille oēs
secum suas copias eduxisset. Tongiliū nūc eduxit, quē
amare in prætecta cœperat, Publicium, et Munatium,
quorum es alienum contractum in popinam nullum
reipub. motum asferre poterat: reliquit, quos viros
quanto alieno aere, quā valentes, quā nobiles, vos
videtis. itaq; ego illū exercitum, prae Gallicanis legio
nibus, et hoc delectū, quem in agro Piceno, et Galli
co Q. Metellus habuit, et his copijs, quā à nobis quo
tidie cōparantur, magnopere cōtemno, collectū ex se
nibus desperatis, ex agrestī luxuria, ex rusticis medicu
lis et decoctoribus, ex ijs, q vadimonia deserere, quā
illum

Translatio
culpa.

A consequen
tibus per res
petitionem.

Ex causis.

Optatio.

Extenuat fa
cultates, ut
metum excus
tiat.

Evidentia,

Augēt periculum,

Minatur,

Ironia.

Permissio.

Comparatio
nis minor,
per exclama-
tionem,

Denumeratio
scelerum Ca-
tilinae uehes-
mentissima,
quo eius cō-

illum exercitum, mauerunt: quibus ego non modò si-
aciem exercitus nostri, verù etiam si edictum pratoris
ostendero, concident. hos, quos video volitare in foro,
quos stare ad curiam, quos etiam in senatù venire, qui
nitent vnguentis, qui fulgent purpura, mallem seci-
os milites eduxisset: qui si hic permanēt, memētote nō
tā exercitù illum esse nobis, quàm hos, qui exercitum
deseruerunt, pertimescendos. atq; etiā hoc magis sunt
timendi, quòd, quid cogitent, ne scire sentiunt, neq; ta-
men permouentur. video, cui Apulia sit attributa, qui
habeat Etruriam, qui agrum Picenum, qui Gallicù, qui
sibi has vrbanas insidias cædis, atq; incendiòrum depō-
poscerit. omnia superioris noctis consilia ad me perla-
ta esse sentiunt: patefeci in senatu hesternò die: Catili-
na ipse pertimuit, profugit: hi quid expectant? ne illi
vehemēter errant, si illam meā pristinā lenitatē per-
petuam sperant futurā. quod expectaui, iam sum asse-
cutus, ut vos omnes factā esse apertē coniurationē cō-
tra remp. videretis. nisi uerò si quis est, qui Catilinae si-
miles cum Catilina sentire non putet: nō est iam lenitati
locus: seueritatem res ipsa flagitat. vnum etiā nūc con-
cedam: exeant, proficiantur, ne patiantur desiderio
sui Catilinā miserum tabescere: demonstrabo iter: Au-
relia via profectus est: si accelerare volent, ad vesperā
consequentur. ò fortunatam remp. siquidem hanc senti-
nam huius vrbis eiecerit. vno mehercule, Catilina ex-
hausto, releuata mihi & recreata resp. videtur: quid
enim mali aut sceleris fingi, aut excogitari potest, quod
non ille conceperit? quis tota Italia veneficus, quis gla-
diator, quis latro, quis sicarius, quis parricida, quis te-
stamentorum subiecto, quis circumscriptor, quis ga-
nco,

eco, quis nepos, quis adulter, quæ mulier infamis, quis
corruptor iuuentutis, quis corruptus, quis perditus in-
ueniri potest, qui se cum Catilina non familiarissimè vi-
xisse fateatur? quæ cædes p hosce annos sine illo facta
est? quod nefarium stuprum non per illum? iam verò
quæ tanta in vñlo vnquā homine iuuetutis illecebra fu-
it, quāta in illo? qui alios ipse amabat turpissimè, aliorū
amori flagitiosissimè seruiebat: alijs fructū libidinum,
alijs mortē parentiū non modò impellendo, verum etiā
adumando pollicebatur. nunc verò quā subitò nō so-
lum ex vrbe, verum etiā ex agris ingentem numerum
perditorum hominū collegerat? nemo non modò Ro-
mae, sed nec vñlo in angulo totius Italiae oppressus ere-
ditiō fuit, quem non ad hoc incredibile sceleris foedus
asciuerit. atque ut eius diuersa studia in dissimili ratio-
ne perspicere possitis: nemo est in ludo gladiatorio
paulò ad facinus audacior, qui se non intimum Catili-
nae esse fateatur: nemo in scena leuior & nequior,
qui se non eiusdem propè sodalem fuisse commemo-
ret. atque idem tamen, stuprorum, & scelerum exer-
citatione, assuesfactus, frigore, & fame, & siti, ac vi-
gilijs perferendis, fortis ab istis prædicabatur, cum
industria subsidia, atque instrumenta virtutis, in li-
bidine, audaciāq; consumeret. hunc verò si sui fue-
rint comites secuti, si ex vrbe exierint desperatorum
hominū flagitiosi greges: ò nos beatos, ò remp. fortuna-
tam, ò præclarā laudem consulatus mei. non enim iam
sunt mediocres hominum libidines, non humanæ au-
daciæ ac tolerandæ: nihil cogitant, nisi cædem, ni-
si incendia, nisi rapinas: patrimonia sua profuderunt,
fortunas suas abligurierunt: res eos iam pridem, fi-
des defi-

iuratio pro-
habilius uis
deatur.

108.

Industriae
subsidia,

101.

Comparatio
nis maior, seu
consequas
per exclama-
tionem ad
amplificandā

Crebra crebris relata.

* al. timidum

102.

Ex fine.

Permissio.

A suo in R. P. antino.

Ex minore.

Concessio.

A Catilinæ moribus.

Præfatio cū translatione.

exilium conuerterit: non ille à me spoliatus armis audacia, nō obstupefactus, ac perterritus mea diligentia, non de spe, conatuq; depulsus, sed indemnatus, innocens in exilium eiectus à consule vi, & minis esse dicitur: et erunt, qui illū, si hoc fecerit, non improbum, sed miserum, me non diligentissimū consulem, sed crudelissimū tyrannum existimari velint. Non est mihi tanti Quirites, huius inuidiæ falsæ, atque iniquæ tempestatem subire, dummodo à nobis huius horribilis belli ac nefarii periculum depellatur. dicatur sanè eiectus esse à me dum modò eat in exilium: sed, mihi credite, nō est iururus. Nunquam ego à dijs immortalibus optabo Quirites, inuidiæ meæ leuandæ caussa, vt L. Catilinam ducere exercitū hostium, atq; in armis volitare audiat, sed triduo tamen audietis: multoq; magis illud timeo, ne mihi sit inuidiosum aliquando, quod illū emiserim potius, quàm quòd eiecerim. sed cū sint homines qui illum, cū profectus sit, eiectum esse dicant: ijdem, si interfectus esset, quid dicerent? quanquam isti, qui Catilinam Masiliam ire dictitant, non tam hoc queruntur, quàm verentur. nemo est istorum tam misericors, qui illum non ad Manlium, quàm ad Masilienses ire malit. ille autem si mehercules hoc, quod agit, nunquā antè cogitasset, tamen lacrocinatē se interfici mallet, quàm exulem viuere. nunc verò cum ei nihil adhuc præter ipsius voluntatem, cogitationemq; acciderit, nisi quòd viuus nobis Roma profectus est: optemus potius, vt eat in exilium, quàm queramur. sed cur tandiu de vno hoste loquimur? & de eo hoste, qui iam fatetur se esse hostē: et quē, quia, quod semper volui, murus interest, non timeo? de ijs, qui dissimulant, qui Romæ remanent,

manent, qui nobiscum sunt, nihil dicimus? quos quidem ego, si ullo modo fieri posset, nō tā ulcisci studeo quàm lenire, & ipsos placare reip. neque id, quare fieri non possit, si me audire voluerint, intelligo: exponam enim vobis Quirites, ex quibus generibus hominum istæ coeque parentur, deinde singulis medicinam consilij, atque orationis meæ, si quam potero, asseram. Vnum genus est eorū, qui magno in ære alieno maiores etiam possessiones habēt; quarū amore adducti dissolui nullo modo possunt: horum hominū species est honestissima: sunt enim locupletes: voluntas verò & caussa imprudentissima. tu agris, tu ædificijs, tu argento, tu famula, tu rebus omnibus ornatus & copiosus sis, & dubites aliquid de possessione detrahare, ac fidē acquirere? quid enim expectas? bellum? quid? ergo in uastatione omnium tuas possessiones sacrosanctas futuras putas? antabulas nouas? errāt, qui istas à Catilina expectant: meo beneficij tabulæ nouæ proferentur, uerū auctio nari: neq; enim isti, qui possessionem habēt, alia ratio nulla salui esse possunt. quod si maturius facere voluissent, neq; id quod stultissimū est, certare cum vsuris fructibus prædiorum: locupletioribus ijs, & melioribus ciuib; vteremur: sed hosce homines minime puto pertimescendos, quòd aut deduci de sententiā possunt, aut si permanebunt, magis mihi videntur vota facturi contra rempub. quàm arma laturi. Alterum genus est eorum, qui quanquam premuntur ære alieno, dominationem tamen expectant, rerum potiri volunt, honores, quos quietā republica desperant, perturbata consensu se posse arbitrantur. quibus hoc præcipiendum videtur, vnum scilicet & idem, quod ceteris omnibus;

Exercitum Catilinæ in certa genera hominum distribuit, ut eum in contempnionem adducat.

Denumeratio

Ex toto.

Medicina.

Secundum genus obortorum.

Medicina.

Terret à fas-
sultatibus.

Terret à pes-
riculo.
III genus
Veteranorū.

Adinator.

Medicina.

III genus.

ut desperent se id, quod conātur, cōsequi posse: primū
omnium me ipsum vigilare, adesse, providere recipi. de-
inde magnos animos esse in bonis viris, magnam con-
cordiam, maximam multitudinem, magnas præterea
copias militum: deos denique immortales huius inuicti
populo, clarissimo imperio, pulcherrimæ vr̄bis contra
tantam vim sceleris præsentis auxilium esse laturus.
quod si iā sint id, quod cū summo dolore cupiunt, ade-
pti: nū illi in cinere vr̄bis, & sanguine ciuiū, quæ mēte
conscelerata, ac nefaria concupierunt, se consules aut
dictatores, aut etiam reges sperant futuros? non vident
se cupere id, quod si adepti fuerint, fugitiuo alicui, aut
gladiatori concedi sit necesse? Tertium genus est eta-
te iā effectum, sed tamen exercitatione robustum, quo
ex genere iste Manlius, cui nunc Catilina successit. hi
sunt omnes ex ijs colonijs, quas Sylla constituit: quas e-
go vniuersas ciuiū esse optimorum & fortissimorū vi-
rorum sentio: sed tamen hi sunt coloni, qui se in spera-
tis repentinisq; pecunijs sumptuosius insolentiusq; ia-
ctarunt. hi dum ædificant tanquam beati, dum prædijs
lectis, familijs magnis, conuiuijs apparatis delectan-
tur, in tantum æs alienum inciderūt, vt, si salui esse ve-
lint, Sylla sit ijs ab inferis excitandus, qui etiam nonnul-
los agrestes, homines tenues, atq; egentes, in eandem il-
lam spem rapinarum veterum impulerunt. quos ego
utrosque Quirites in eodē genere prædatorū, direpto-
rumq; pono. sed eos hoc monco, desināt furere, et pro-
scriptiones, & dictaturas cogitare: tantus enim illorū
temporum dolor iniustus est ciuitati, vt iam ista non
modò homines, sed ne pecudes quidē mihi passuræ esse
videantur. Quartum genus est sane varium, & mix-
tum, &

et turbulentum: qui iam pridem premuntur: qui
tanquam emergunt: qui partim inertia, partim malē
gerendo negotio, partim etiā sumptibus in vetere ere
alieno vacillant: qui vadimonijs iudicijs, proscriptio-
nibus bonorum defatigati, permulti & ex vr̄be, & ex
agris se in illa castra conferre dicuntur. hosce ego non
tam milites acres, quam inficiatores lentos esse arbi-
tror. qui homines primum, si stare non possunt, corru-
unt, sed ita, vt nō modò ciuitas, sed ne vicini quidē pro-
ximis sentiant: nam illud non intelligo, quamobrem, si vi-
uere honestē non possunt, perire turpiter velint, aut
ex minore dolore perituros se cū multis, quam si soli
pereant, arbitrentur. Quintum genus est parricidarum,
horiorū, deniq; omnium facinorosorū, quos ego à Catili-
na nō reuocor: nam neq; diuelli ab eo possunt, & pe-
reant sanē in latrocinio, quoniam sunt ita multi, vt eos,
carcer capere non possit. Postremum autem genus est
non solum numero, verum etiam genere ipso, atq; vi-
tis, quod proprium est Catilinæ, de eius delectu, immo
verò de complexu eius, ac sinu, quos pexo capillo ni-
tidos, aut imberbes, aut bene barbato videtis, manicā-
tis, & talaribus tunicis, velis amictos, non togis: quo-
rum omnis industria vitæ, & vigilandi labor in ante-
lucanis cenis expromitur. in his gregibus omnes alea-
tores, omnes adulteri, omnes impuri, impudiciq; ver-
santur. hi pueri tam lepidi, ac delicati, non solum ama-
re, & amari, neq; cantare, & saltare, sed etiam siccas
vibrare, & spargere venena didicerunt: qui nisi ex-
cui, nisi pereunt: etiam si Catilina perierit, scitote hoc
in rep. seminarium Catilinarium futurum. veruntamen
quid sibi isti miseri volunt? num suas secum muliercu-
las

Medicina ut
suspendio ut
tam fiant.

V. genus.

Medicina.
Sarcastes.

VI. genus.
illustri ex-
palmatione
describitur.

Medicina.

Sallustii.

Exclamatio
ironica.
Cōfert Reip.
copias, ut o-
stendat non
esse Catilinā
metuendum.

Causarum
collatione is-
dem facit, ut
hi crebra ere-
bris & paria
paribus con-
traria refer-
untur.

las sunt in castra ducturi? quemadmodum autē illis ca-
rere poterunt, his praesertim iam noctibus? quo autem
pactō illi Apenninum, atq; illas pruinas, ac niues per-
ferent? nisi iccirco se facilius hyemem toleraturos pu-
tant, quod in conuiuijs nudi saltare didicerunt. o bellū
magnopere pertimescendum; cum hanc sit habiturus
Catilina scortatorū cohortē praetoriā, instruite nunc,
Quirites; contra has tam praecelas Catilinæ copias
vestra praesidia, vestrosq; exercitus: & primum gla-
diatori illi confecto, & saucio consules, imperatoresq;
vestros opponite: deinde cōtra illā naufragorū cicēta,
ac debilitatā manū florē totius Italiae, ac robur edu-
cite: iam verō vrbes coloniarum, ac municipiorum re-
spondebūt Catilinæ tumulis syluestribus. neq; verō ce-
teras copias, ornamenta, praesidia vestra cum illius la-
tronis inopia, atq; egestate debeo cōferre. sed si, omnis
his rebus omnibus, quibus nos suppeditamur, eget ille,
senatu, equitibus Ro. populo, vrbe, ærario, vestigali-
bus, cūcta Italia, prouincijs omnibus, exteris nationi-
bus: si, inquam, his rebus omnis, ipsas caussas, quæ in-
ter se confligunt, contendere velimus: ex eo ipso, quā
valde illi iaccāt, intelligere possumus: ex hac enim par-
te pudor pugnat, illinc petulantia: hinc pudicitia, illinc
stuprum, hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc
scelus: hinc cōstantia, illinc furor: hinc honestas, illinc
turpitudine: hinc continentia, illinc libido: hinc deniq;
æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes o-
mnes certant cum iniquitate, cum luxuria, cū ignauiā,
cum temeritate, cū vitijs omnibus: postremò copiae cū
egestate, bonaratio cum perdita, mēs sana cum amen-
tia, bona deniq; spes cum omnium rerum desperatio-
ne con-

ne confligit. in huiusmodi certamine ac praelio, nōne,
etiam si hominum studia deficiant, dii ipsi immortales
cogent ab his praecelaris virtutibus, tot & tāta vi-
tia superari? quæ cum ita sint, Quirites: vos, quem-
admodum iam ante vestra tecta custodijs, vigilijsq; de-
fendite: mihi, ut vrbi sine vestro motu ac sine vilo tu-
multu satis esset praesidij, consultum ac prouisum est.
coloni omnes, municipesq; vestri certiores à me facti
de hac nocturna excursionē Catilinæ, faciliē vrbes suas
suasq; defendent: gladiatores, quā sibi ille maximam
manū & certissimam fore putauit, quanquam meliore
armis sunt, quā pars patriciorum, potestate tamē in
vestra continebuntur: Q. Metellus, quem ego, prospi-
ciens hoc, in agrū Gallicanum Picenūq; praemisi, aut
opprimet hominē, aut oēs eius motus, conatusq; pro-
hibebit: reliquis aut de rebus constituendis, maturan-
dis, agendis iam ad senatum referemus, quē vocari vi-
detis. Nunc illos, qui in vrbe remanserunt, atque adeo
qui contra vrhis salutem omniumq; vestrum in vrbe à
Catilina relictī sunt, quanquā sunt hostes, tamen, quia
nati sunt ciues, monitos etiam atq; etiam volo. me ale-
mias adhuc si cui solutior visa est, hoc expectauit, ut
id, quod latebat, erumperet. quod reliquum est iam
non possum obliuisci, meā hanc esse patriam, me ho-
rum esse consulem: mihi aut cum his viuendū, aut pro
his esse moriendum. nullus est portæ custos. nullus in-
spiciator viæ: si qui exire volunt, cōsulare sibi possunt:
qui verō in vrbe se commouerit, cuius ego non modò
scitum, sed inceptum vllum, conatumue contra pa-
triam deprehendero, sentiet in hac vrbe esse consules
vigilantes, esse egregios magistratus, esse fortem sena-
tum,

Acclamatio
à deorum fas-
uore.

Peroratio
per adhorta-
tionem, à fa-
cultatibus.

Monet &
terret iuras-
tos.

ORATIO II

A more mas
forum.

A sue officio

A Deorum
providentia.

Ad dei cultū
habetur.

Virg. Georg.
2. Scilicet, &
rerum facta
est pulcherrima
Roma.
Septem quæ
una sibi mus
ro circūdes
est arces.

tum, esse arma, esse carcerem, quem vindicem nefario-
rum ac manifestorum scelerum maiores nostri esse vo-
luerunt, atq; hæc omnia sic agentur Quirites, vt res
maximæ minimo motu, pericula summa nullo tumultu,
bellum intestinum ac domesticum, post hominum, me-
moriæ crudelissimum & maximum, me vno togato
duce & imperatore sedetur. quod ego sic administra-
bo Quirites, vt, si vilo modo fieri poterit, ne impro-
bus quidem quisquam in hac vrbe poenā sui sceleris
sufferat. sed si vis manifeste audaciæ, si impudens pa-
triæ periculum me necessariò de hac animi lenitate de-
duxerint: illud profectò perficiam, quod in tanto, &
tam inuidioso bello vix optandum videtur, vt neque
bonus quisquam intereat, paucorumq; poenā vos o-
mnes salui esse possitis. quæ quidem ego neq; mea pru-
dentia, neq; humanis consilijs fretus polliceor vobis,
Quirites, sed multis, & non dubijs deorum immorta-
lium significationibus: quibus ego ducibus in hanc
spem, sententiamq; sum ingressus: qui iam non procul,
vt quondam solebant, ab extero hoste, atq; longinquo,
sed hic presentes suo numine, atque auxilio sua tem-
pla, atq; vrbis tecta defendunt: quos vos Quirites, pre-
cari, venerari, atq; implorare debetis, vt quam urbem
pulcherrimam, florentissimam potentissimamq; esse
voluerunt, hanc omnibus hostium copijs terra, mariq;
superatis, a perditissimorum ciuium nefario scelere de-
fendant.

Gratulatio est, Deliberationis pars, Status qualitatis. An sit
gratulandum & dies ille consecrandus, quod ex æquitatis locis
probat esse faciendum, Character mediocritas,

IN L.

III

IN L. CATIL.

AD QUIRITES. ORATIO XXI.

EMP. Quirites, vitamq; omnium vestrā,
bona, fortunas, cōiuges, liberosq; vestros,
atq; hoc domiciliū clarissimi imperij, for-
tunatissimā pulcherrimāq; vrbe hodierno
die, deorum immortalium summo erga vos amore, la-
boribus, consilijs, periculis meis, ex flamma, atque fer-
ro, ac penē ex faucibus satī ereptam, & vobis conser-
uatam, ac restitutam videtis. & si non minus nobis iu-
cundi, atque illustres sunt ij dies, quibus conseruamur,
quā illi, quibus nascimur: quod salutis certa lætitia
est, nascendi incerta conditio: & quod sine sensu na-
scimur, cum voluptate conseruamur: profectò, quon-
iam illum, qui hanc vrbem condidit, ad deos immorta-
les beneuolentia, famaq; sustulimus: esse apud vos, po-
turosq; vestros in honore debeat dies is, qui eadē hanc
vrbem conditam, amplificatamq; seruauit: nam toti ur-
bi, templis, delubris, tectis omnibus ac mœnibus subie-
ctos propē iā ignes circumdatosq; restinximus: ij demq;
gladios in rēp. distriatos retudimus, mucronesq; eoru-
atragulis uestris reieciimus. quæ quoniam in senatu illu-
strata, patefacta, cōperta sunt per me: nobis iam expo-
nam breuiter Quirites: vt, et quanta, et q̄ manifesta, &
quaratione inuestigata, & comprehensa sint, vos, qui
& ignoratis, et expectatis, scire possitis. Principiò, vt
Catilina paucis antē diebus erupit ex vrbe, cū sceleris
sui socios, et huiusce nefarij belli acerrimos duces Ro-
mae reliquisset: semper vigilari, et prouidi Quirites, quē

Exordium &
beneuolentia
et attentione.
Reipu, partiū
dīnumeratio-
ne dilatat or-
rationem.
Sic Græci
τυπ τήνγορ
ήνγορ.

Collatione
amplificat
stabilia incer-
tis, ut iucun-
da, minus ius-
cundia. Spec-
cie.
Arist. et Cic.
Top.

Exordij Epi-
logus, cum
transitione.

Narratio, mu-
niti causis,
motibus in-
terpuncta.

admo-

O R A T I O I I I.

Reuocatio
uerbi.

A sua uigila
lantia.

Similiter des
anens.

Modus pate
faciendæ cō
iurationis.

admodum in tantis, et tam absconditis insidijs salui esse possemus. nam tum, cum ex vrbe Catilinā eieciēbam (nō enim iam uereor huius uerbi inuidiā, cum illa magis sit timenda, quod uiuus egressus est) sed tum, cum illum exterminari uolebam, aut reliquā coniuratorum manum simul exituram, aut eos, qui remansissent, infirmos sine illos ac debiles fore putabāt. atq; ego, ut uidi, quos maximo furore, et scelere esse inflammatos sciebam eos esse nobiscum, et Romæ remansisse: in eo, omnes dies noctesq; consumpsi, ut quid agerent, quid molirentur, sentirem ac uiderē: ut, quoniā auribus uestris propter incredibilem magnitudinem sceleris minorem fidem faceret oratio mea, rem ita comprehenderem, ut tūc demum animis saluti uestræ prouideretis, cum oculis maleficiū ipsum uideretis. itaq; ut comperi legatos Allobrogum, belli transalpini et tumultus Gallici excitandi causa à P. Lentulo esse sollicitatos, eosq; in Galliam ad suos ciues, eodem itinere cum literis, mandatisq; ad Catilinā esse missos, comitemq; ipsi adiunctum Vulturcium, atq; huic datas esse ad Catilinā literas: facultatem mihi oblatam putavi, ut, quod erat difficillimum, quodq; ego semper optabam à dijs immortalibus, tota res non solū à me, sed etiam à senatu, et à uobis manifeste deprehederetur. itaq; hesterno die L. Flaccum et C. Pontiniū prætores, fortissimos atque amantissimos reipu. uiros, ad me uocaui, rem omnē exposui: quid fieri placeret, ostendi. illi aut, q̄ omnia de rep. præclara atq; egregia sentirent, sine recusatione, ac sine vlla mora negotiū susceperunt, et, cū aduersperasset, occulte ad pontem Milium peruenerūt, atq; ibi in proximis villis ita bipartiti fuerunt, ut Tiberis

inter eos

IN L. CATILINAM. 112

inter eos et pons interesset. eodem autem et ipsi sine cuiusquā suspitione multos fortes viros eduxerunt: et ego de præfectura Reatina complures delectos adolecentes, quorū opera utor assidue in reip. præsidio, cum gladijs miseram. interim tertia ferē uigilia exacta, cum iā pontē cum magno comitatu legati Allobrogū ingrederentur, unaq; Vulturcium: sit in eos impetus, educitur et ab illis gladij, et à nostris. res erat prætoribus nota solis, ignorabatur à ceteris. tum interuentu Pontinijs, atq; Flacci, pugna, quæ erat cōmissa, sedatur: literæ, quæcunq; erant in eo comitatu, integris signis, prætoribus traduntur: ipsi comprehensi ad me, cū iam allucesceret, deducuntur, atq; horū omnium scelerū improbiissimū machinatorē Cimbrum Gabinū statim ad me nihil diū tale suspicantem uocaui: deinde itē accersitur L. Statilius, et post cum Cethegus: tardissimē autem Lætulus uenit, credo, quod in literis dandis præter consuetudinē proxima nocte uigilarat. cū summis ac clarissimis huius ciuitatis uiris, qui, audita re, frequentes ad me mane conuenerant, literas à me prius aperiri, q̄ ad senatū referre placeret, ne, si nihil esset inuentū, temere à me tantus tumultus iniectus ciuitati uideretur. negaui me esse facturū, ut de periculo publico nō ad cōsiliū publicū rē integrā deferre, etenim Quirites, etiā si ea, quæ erant ad me delata, reperta nō essent, tamē ego nō arbitrabar in tantis reip. periculis esse mihi nimia diligentia pertimescēdā. senatū frequētē celeriter, ut uidi sis, coegi: atq; interea statim, admonitu Allobrogū, C. Sulpitiū præto. fortē virū misi, qui ex ædibus Cethegi, si qd telorū esset, efferreret. ex qbus ille maximū sicarū numerū, et gladiorū extulit. introduxi Vulturcium sine

A tempore.

Ex æquo &
coniugatis.

Locus com
munis.

ORATIO III.

Indicium.

A Gallorum
testimonio.

Tres Corin-
thij.

Cethegus
conuincitur.

Gallis: fidem ei publicam iussu senatus dedi: hortatus
sum, ut ea, quæ sciret, sine timore indicaret. tum ille,
cum vix se ex magno timore recepisset, dixit, à P. Len-
tulo se habere ad Catilinam mandata, & literas, ut ser-
uorum præsidio vteretur, & ad urbem quam primum
cum exercitu accederet: id aut eo consilio, ut cum ur-
bem omnibus ex partibus, quemadmodum descriptum
distributumq; erat, incendiissent, eademq; infinitam ci-
uium fecissent, præstò esset ille, qui & fugientes exci-
peret, et se cum his urbanis ducibus coniungeret. intro-
ducti aut Galli, iusturandum sibi, & literis à P. Len-
tulo, Cethego, Statilio ad suam gentem datas esse dixerunt,
atq; ita sibi ab his & à L. Cassio esse præscriptum, ut,
equitatum in Italiâ quam primum mitterent, pedestres
sibi copias non defuturas: Lentulû aut sibi confirmasse,
ex libris Sybillinis, aruspicumq; responsis se esse tertium
illum Cornelium, ad quem regnum huius urbis, atq; im-
perium peruenire esset necesse: Cinnam ante se, et Syl-
lam fuisse: eundemq; dixisse, fatalem hunc esse annum ad
interitum huius urbis, atq; imperij, qui esset decimus
annus post virginum absolutionem, post Capitolij aut
incensionem vicesimus. hanc autem Cethego cum ce-
teris controuersiam fuisse dixerunt, quod Lentulo, &
ceteris Saturnalibus eadem fieri, atque urbem incendi
placeret, Cethego nimium id longum videretur. ac
ne longum sit Quirites, tabellas proferri iussimus, quæ
à quoc; dicebantur datæ. primum ostendimus Cethe-
go: signum cognouit. nos linum incidimus, legimus.
erat scriptum ipsius manu Allobrogum senatui, &
populo, sese, quæ eorum legatis confirmasset, esse fa-
cturum: orare, ut item illi facerent, quæ sibi legati eo-
rum præ-

IN L. CATILINAM.

113

præcepissent. tum Cethegus, qui paulò ante ali-
quid tamè de gladijs, ac sicis, quæ apud ipsum erant de-
prehense, respondisset, dixissetq; se semper bonorum fer-
uoramentorum studiosum fuisse: recitatis literis, de bilita-
tis, atq; abiectis, conscientia conuictos repente contulit.
introducitur Statilius: cognouit & signum, manum
suam. recitatis sunt tabellæ in eandem fere sententiam: Statilij cons-
fessio.
confessus est. Tum ostendi tabellas Lentulo, & quæsti-
onem, cognosceretne signum: annuit. est verò inquam,
signum notum, imago aui tui clarissimi viri, qui amauit
vincere patriam, & ciues suos: quæ quidè te à tanto scele-
re muta reuocare debui. Leguntur eadem ratione
ad senatum Allobrogum populumq; literæ. si quid de
his rebus dicere vellet, feci potestatem. atq; ille quidem
primo negauit: post autem aliquanto, toto iam iudicio
exposito atque edito, surrexit: quæ fuit à Gallis, quid
sibi esset cum ijs, quam obrem domum suam venissent:
itemq; à Vulturcio. qui cum illi breuiter constanterq;
respondissent, per quem ad eum, quotiesq; venissent:
quæfissentq; ab eo, nihil ne secum esset de libris Syblli-
nis locutus: tum subito ille scelere demens, quanta vis Conscientiæ
uis.
conscientiæ esset, ostendit: nam cum id posset inficia-
ri, repente præter opinionem omnium confessus est:
ita cum non modò ingenium illud, & dicendi exercita-
tio, qua semper valuit, sed etiam, propter vim sceleris
manifesti atq; deprehensi, impudentia, qua superabat
omnes, improbitasq; defecit. Vulturcius verò subito
proferri literas atque aperiri iubet, quas sibi à Lentulo
ad Catilinam datas esse dicebat: atq; ibi vehementissi-
mè perturbatus Lentulus, tamen signum & manum
suam cognouit. erant autem scriptæ sine nomine, sed
ita,

ORATIO III.

Lentuli Epi- ita. QVI SIM, EX EO, QVEM AD TE MISI, CO
 kola, NOSCES. CVRA, VT VIR SIS: ET COGI-
 TA, QVEM IN LOCVM SIS PROGRESSVS:
 ET VIDE, QVID IAM TIBI SIT NECESSE:
 CVRA, VT OMNIVM TIBI AVXILIA ADIVN-
 GAS, ETIAM INFIMORVM. Gabinius deinde in-
 ductus, cum primò impudenter respondere coepisset, ad extremum nihil ex ijs, quæ Galli insinulabant, negavit, ac mihi quidem Quirites cum illa certissima sunt visa argumenta, atque indicia sceleris, tabellæ, signa manus, denique vniuscuiusque confessio: tum multo illa certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas: sic enim obstupuerant, sic terram intuebantur, sic fur- tim nonnunquam inter se aspiciebant, vt non iam ab alijs iudicari, sed ipsi à se viderentur. Indicijs expo- sitis atque editis, Quirites, senatum consului, de summareipub. quid fieri placeret. dictæ sunt à princi- pibus acerrimæ ac fortissimæ sententiæ, quas senatus sine vlla varietate est secutus. & quoniam non- dum est perscriptum S. C. ex memoria vobis Qui- rites, quid senatus censuerit, exponam. Primum mi- hi gratiæ verbis amplissimis aguntur, quòd virtute, consilio, prouidentia mea respub. periculis sit maxi- mis liberata: deinde L. Flaccus & C. Pontinius præ- tores, quòd eorum opera forti fidelique vsus essem, me- ritò ac iure laudantur: atque etiam viro forti, colle- gæ meo C. Antonio laus impertitur, quòd eos, qui hu- ius coniurationis participes fuissent, à suis & reip. cõ- silijs remouisset. atque ita censuerunt, vt P. Lentulus, cum se prætura abdicasset, tum in custodiam tradere- tur, itemque vt C. Cethegus, L. Statilius, P. Gabinius, qui omnes

Gabinij con- fessio,

reusque, id est, certa notæ sceleris colliguntur.

Senatus des- cretum de coniuratis exponit.

Laus imper- tiur, imper- sonale, pro- tribuitur,

IN L. CATILINAM. 114.

omnes præsententes erant, in custodiam traderentur: atque hoc decretum est in L. Cassium, qui sibi procura- torem incendendæ vrbs depoposcerat: in M. Cepari- um, cui ad sollicitandos pastores Apuliæ esse attributam erat indicatū: in P. Furiū, quæ est ex ijs colonis, quos Fe- lices L. Sylla deduxit: in Q. Magium Chilonē, qui vnà cū hoc Furio semper erat in hac Allobrogum sollicita- tione versatus: in P. Umbrenum, libertinū hominem, à quo primum Gallos ad Gabinium perductos esse cõsta- bit atque ea lenitate senatus est vsus Quirites, vt ex tan- ta coniuratione, tantaque vi ac multitudine domesticorū hostium nouem hominum perditissimorum poena reip. conseruata, reliquorum mentes sanari posse arbitraren- tur. atque etiam supplicatio dijs immortalibus pro singu- lorum merito, meo nomine decreta est Quirites: quod mihi primum post hæc vrbē conditam togato cõ- titur: & ijs decreta verbis, quòd vrbem incendijs, & de ciues, Italiam bello liberasset. quæ supplicatio si- cum ceteris conferatur, Quirites, hoc intersit, quòd ce- tera bene gesta, hæc vna reservata repub. constituta est. atque illud, quòd faciendum primum fuit, factum atque transactum est. nam P. Lentulus, quanquam patefactus indicijs, & confessionibus suis, iudicio senatus non mo- do prætoris ius, verum etiam ciuis amiserat: tamen ma- gistratu se abdicauit: vt, quæ religio C. Mario clarissi- mo viro non fuerat, quò minus C. Glauciam, de quo nihil nominatim erat decretum, prætorem occideret, ea nos religione in priuato P. Lentulo puniendo libe- raremur. Nunc, quoniā Quirites sceleratissimi pericu- losissimiq. belli nefarios duces captos iam, et cõprehē- sos tenetis, existimare debetis, oēs Catilinæ copias, oēs spes

Senatus leni- tatem com- mendat,

Distributio breuitate ma- gnifica,

Ab exemplo

Confirmatio qualocis iur- ris & signis ostendit, diem

O R A T I O III.

sum esse ce-
lebrandum.

Catiline de-
fer pte.
Similitu de-
finit.

Articulus.

Repetitio.
A magnitudi-
ne periculi,
auges suum
beneficium.

Collatione
auget.

Clasatio.

spes operisq; his depulsis vrbis periculis cōcidisse. quem
quidem ego cum ex vrbe pellebam, hoc prouidebā an-
mo Quirites, remoto Catilina, nec mihi esse P. Len-
tuli somnum, nec L. Cassij adipem, nec C. Cethegi fu-
riosam temeritatem pertimescendā. ille erat vnus timē-
dus ex his omnibus, sed tandiu, dum mœnibus vrbis cō-
timebatur: omnia norat omnium aditus tenebat: appella-
re, tentare, sollicitare poterat, audebat: erat ei cōsiliū
ad faciū aptum: consilio autem neq; lingua, neque mā-
nus deerat: iam ad certas res consiciendas certos homi-
nes delectos ac descriptos habebat: neque verò, cum
aliquid mandauerat, confectum putabat: nihil erat,
quod non ipse obiret, occurreret, vigilaret, laboraret;
frigus, sitim, famem ferre poterat. hunc ego hominem
tam acrem, tam paratū, tam audacem, tam callidū,
tam in scelere vigilantem, tam in perditis rebus diligē-
tem, nisi ex domesticis insidijs in castrense latrocinium
cōpulsem: (dicam id, quod sentio, Quirites) non fa-
cile hanc tantam molem mali à ceruicibus vestris depu-
lsem. non ille vobis Saturnalia constitisset neq; tan-
to ante exitij, ac fati diem reip. denunciasset: neq; com-
misisset, vt signum, vt literæ suæ, testes denique mani-
festi sceleris deprehenderentur. quæ nunc illo absente
sic gesta sunt, vt nullum in priuata domo furtū unquam
si tam palam inuentum, quàm hæc tanta in repub. con-
iuratio manifestò inuenta, atq; deprehensa est. quod si
Catilina in vrbe ad hanc diē remansisset: quanquā, quo-
ad fuit, omnibus eius consilij occurrī, atq; obstiti: ta-
men, vt leuissimè dicam, dimicandū vobis cum illo fuis-
set: neq; uos unquā, dum ille in vrbe hostis fuisset, tantis
periculis rempub. tanta pace, tanto ocio, tanto silentio
liberas,

N L CATILINAM

119

traheremus. quanquam hæc, omnia Quirites, ita sunt
administrata, vt deorum immortalium nutu atque
consilio et gesta et prouisa esse videantur. idq; cū con-
silia consequi possumus, quod vix videtur humani
consilij tantarum rerum gubernatio esse potuisse: tum
ita presentes his tēporibus opem et auxilium no-
bis miserunt, vt eos penè oculis uidere possemus. nam
illa omittam, visas nocturno tēpore ab occidente fa-
ces ardoremq; cœli, vt fulminū iactus, vt terræ motus,
ceteraq; quæ tam multa nobis consulibus facta sunt, ut
hæc, quæ nūc sunt, canere dii immortales viderentur:
hoc certè Quirites, quod sum dicturus, neque præter-
mittendum, neq; relinquendum est. nam profectò memo-
rati eritis, Cotta, et Torquato consulibus, cōplures in
Capitolio turres de cœlo esse percussas, cū et simula-
crum deorū immortalium depulsa sunt, et statuæ veterū
hominū deiectæ, et legum æralique facta. tactus est e-
tiam ille qui hanc vrbem cōdidit, Romulus, quem inau-
ratum in Capitolio, paruum, atq; lactantem, vberibus
lupinis inhiantem, fuisse meministis. quo quidem tem-
pore, cum aruspices ex tota Etruria conuenissent, cœ-
les, atque incendia, et legum interitum, et bellum ci-
uile ac domesticum, et totius vrbis ac imperij occasum
propinquare dixerunt, nisi dii immortales omni ra-
tione placati suo numine propè fata ipsa flexissent. i-
taque illorum responsis tunc et ludi decem per dies fa-
cti sunt, neque res vlla, quæ ad placandum deos perti-
neret, prætermissa est: iidemq; iusserunt simulacrū lo-
ci facere maius, et in excelso collocare, et, cōtra at-
que antè fuerat, ad orientem conuertere: ac se sperare
dixerunt, si illud signum, quod videtis, solis ortum et
forum

A Deorum
prouidentia

Præteritis

Canere id est
prædicere,
Attentio.

Vide, de Di-
uinit, lib.

Legum æra
id est æneæ
tabule.
Euidencia.

A Vati præ-
dictionibus.

Magica hæc
sunt.

Exclusio: Er
go. Deorum
providentia
Resp. guber-
natur. quod
probat ab e-
uentu.

Epiphonema
ad odium in-
flammandum.

Geminatio
cum repetitio-
ne.

A signis, &
euentis Dei
consilia osten-
dit.

fori curiamq; conspiceret, fore, vt ea cōsilia, quæ clām
essent inita contra salutem vr̄bis, atq; imperij illustra-
rētur. vt à senatu, populoq; R. perspicī possent. atq; il-
lud ita collocandum consules illi statuerunt, sed tanta
fuit operis tarditas, vt neq; à superioribus consulibus,
neq; à nobis ante hodiernum diē collocaretur. hic quis
potest esse Quirites tam auersus à vero, tam præceps,
tam mente captus, qui neget hæc dñia, quæ videmus,
precipueq; hæc urbē deorum immortalium nutu, atq;
potestate administrari? etenim cum esset ita respōsum,
cædes, incendia, interitumq; reipub. comparari, & ea
per ciues: quæ tum propter magnitudinem scelerum
nonnullis incredibilia uidebantur, ea non modò cogi-
tata à nefarijs ciuibz, verum etiam suscepta esse sen-
sistis. illud verò nō ne ita præsens est, vt nutū Iouis O-
ptimi Maximi factum esse videatur? vt, cum hodierno
die mane per forum meo iussu & coniurati, et eorū in-
dices in eadem Concordiæ ducerentur, eo ipso tempore
signū statueretur: quo collocato, atq; ad vos, senatūq;
conuerso, omnia & senatus, & vos, quæ erant contra
salutē omniū cogitata, illustrata, & patefacta vidistis,
quo etiam maiore sunt isti odio supplicioq; digni, qui
nō solum vestris domicilijs atq; tectis, sed etiam deo-
rum tēplis atq; delubris sunt funestos ac nefarios ignes
inferre conati: quibus ego si me restituisse dicam, nimī-
um mihi sumam, & non sim ferendus: ille, ille Iupiter
restituit: ille Capitolium, ille hæc tēpla, ille hanc urbē,
ille vos omnes saluos esse voluit. dijs ego immortalib.
ducibus hæc mentē Quirites uoluntatēq; suscepī, atq;
ad hæc tanta indicia perueni. iam uerò illa Allobrogū
solicitatio, iam à Lentulo, ceterisq; domesticis hosti-
bus, tan-

tanta res tam dementer credita et ignotis, et barba-
ris commissæq; literæ nunquam essent profectò, nisi à
immortalibus huic tantæ audaciæ consiliū esset e-
ptum. quid verò, vt homines Galli, ex ciuitate malè
acta, quæ gens vna restat, quæ populo R. bellum fa-
cere et posse, et non nolle uideatur, spem imperij, et re-
rum amplissimarum, vltro sibi à patricijs hominibus
oblata, negligenter, vestramq; salutem suis opibus an-
ponerent: id nōne diuinitus factum esse putatis? præ-
sertim qui nos nō pugnando, sed tacendo superare po-
tuerunt, quamobrem Quirites, quoniam ad omnia pul-
cherrima supplicatio decreta est, celebratote illos dies cū
uentibus, ac liberis vestris: nam multi sepe honores
cuius immortalibus iusti habiti sunt, ac debiti, sed profe-
cto iustiores nunquam. erepti enim ex crudelissimo ac
miserissimo interitu, erepti sine cæde, sine sanguine, sine
exercitu, sine dimicatione, togati me vno togato duce
& imperatore vicistis. etenim recordamini Quirites
omnes ciuiles discessionēs, neq; solum eas, quas audistis,
sed & has quas vosmet ipsi meministis & vidistis. Lu-
sylla P. Sulpitium oppressit: C. Marium, custodē huius
vr̄bis multosq; fortes viros partim eiecit ex ciuitate,
partim interemit. Cne. Octavius consul armis ex vrbe
collegam suum expulit. omnis hic locus acervis corpo-
rum, & ciuium sanguine redundauit. superauit postea
Cinna cum Mario. tum verò clarissimis viris interfe-
ctis, lumina ciuitatis extincta sunt, ultus est huius victo-
riæ crudelitatem postea Sylla. ne dici quidem opus est
quanta diminutione ciuium, & quanta calamitate rei-
publicæ dissenfit M. Lepidus à clarissimo, & fortissimo
viro Quinctio Catulo: attulit non tam ipse interitus

A facilitate.

Peroratio,
qua benefici-
um amplifi-
cat, & odium
in coniuratos
vehementer
inflammat.

Exemplorū
copia rem
exaggerat.

pp reip.

A fine, reipublicæ luctum, quàm ceterorum, atque illæ dissen-
siones erant huiusmodi Quirites, quæ non ad delen-
dam sed ad commutandam remp. pertinerent. non illi
nullam esse rempub. sed in ea, quæ esset, se esse princi-
pes: neque hanc urbem conflagrare, sed se in hac urbe
florere voluerunt. atque illæ tamen omnes dissensiones,
quarum nulla exitium reip. quæ fuit, eiusmodi fuerunt,
ut non reconciliatione concordie, sed interneccione ciui-
um dijudicate sint. in hoc autem vno post hominum
memoriam maximo, crudelissimoque bello, quale bellum
nulla vnquam barbaria cum sua gente gessit, quo in bel-
lo lex hæc fuit à Lentulo, Catilina, Cassio, Cethego con-
stituta, ut omnes, qui salutem urbem salui esse possent, in ho-
stium numero ducerentur, ita me gessi Quirites, ut o-
mnes salui conseruarentur, et cum hostes vestri tantum
ciuium super futurum putassent, quantum in finitæ cadi
restitisset, tantum autem urbis, quantum flamma obire
non potuisset: et urbem et ciues integros incolumes-
que seruaui. Quibus pro tantis rebus Quirites, nullum
ego à vobis præmium virtutis, nullum insigne honoris,
nullum monumentum laudis postulo, præterquam hu-
ius diei memoriam sempiternam. in animis ego vestris
omnes triumphos meos, omnia ornamenta honoris, mo-
nimenta gloriæ, laudis insignia, condi et collocari vo-
lo. nihil me mutum potest delectare, nihil tacitum, nihil
denique huiusmodi, quod etiam minus digni assequi pos-
sint. memoria uestra Quirites nostræ res alitur, sermo-
nibus crescent, literarum monimentis inueterascunt, et cor-
roborabuntur: eademque diem intelligo, quæ spero æter-
næ fore, et ad salutem urbis, et ad memoriam consulatus
mei propagatam: vnoque tempore in hac republi. duos
ciues

Altera pars
collationis.

Petitio, qua
animi mores
rationem ex-
stendit Cice-
ro.

Disiunctio,
& membrum

Duos ciues:

ciues extitisse, quorum alter fines vestri imperij, non ter-
re, sed cæli regionibus terminaret, alter eiusdem imperij
domicilium, sedesque seruaret. sed quoniam earum re-
rum, quas ego gessi, non est eadem fortuna, atque condi-
tio, quæ illorum, qui externa bella gesserunt, quod mihi
viciu est cum illis, quos vici, ac subegi: illi hostes aut
interfectos, aut oppressos reliquerunt: vestrum est, Qui-
rites, si ceteris recte sua facta prosunt, mihi mea ne quæ
do obsint, providere: mentes enim hominum audacissi-
morum scelerate ac nefarie ne vobis nocere possent, ego
providi: ne mihi noceant, vestrum est providere. quan-
quam Quirites, mihi quidem ipsi nihil iam ab istis no-
cere potest: magnū enim est in vobis præsidium, quod
mihi in perpetuum comparatum est: magna in rep. di-
ginitas, quæ me semper tacita defendet: magna vis est cō-
scientiæ: quam qui negligent, cum me uiolare uolent, se
ipsi indicabunt. est etiam in nobis is animus, Quirites,
ut non modo nullius audaciæ cedamus, sed etiam omnes
improbos vltro semper laceffamus. quod si omnis im-
petus domesticorum hostium, depulsus à vobis, se in me
vnum conuerterit: vobis erit providendum, Quirites,
qua conditione posthac eos esse velitis, qui se pro salu-
te vestra obtulerint inuidiæ periculisque: omnibus: mihi
quidē ipsi, quid est, quod iam ad vitæ fructum possit ac-
quiri: præsertim cum neque in honore vestro, neque in glo-
ria virtutis quicquam videam altius, quod quidem mihi
libeat ascendere. illud perficiam profecto, Quirites, ut
ea, quæ gessi in consulatu, priuatus tuear, atque ornem, ut
si qua est inuidia in conseruanda rep. suscepta, lædat
inuidos, mihi valeat ad gloriā. denique ita me in Repub.
tractabo, ut meminerim semper quæ gesserim, curaque

Pompeium
& se.

Amplificatio
suarum res, à
differentibus
& à difficultate.

Ex pari per
contentionē.

Correctione,
sua enumerat
præsidia.

Locus com-
munis de res-
serenda gra-
tia.

A sua inno-
centia.

Contentio.

Auita con-
stantia.

O R A T I O . IIII.

Adhortatur
ad preces &
uigilantiam.

ut ea virtute, non casu gesta esse videantur. Vos Quirites, quoniam iam nox est, ueneramini illum Iouem, custodem huius urbis, ac uestrum, atque in uestra tecta discedite, et ea quanquam iam periculum est depulsum, tamen æquè, ac priori nocte fecistis custodijs uigilijsq; defendite. id ne uobis diutius faciendum sit, atq; ut in perpetua pace esse possitis, providebo.

I N L. C A.

I N L. C A T I L I /
N A M , I N S E N A T V .

O R A T I O . XXII.

V

I D E O P. C. in me omnium uestrum ora atq; oculos esse conuersos: video vos non solum de uestro, ac reip. verum etiã, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos. est mihi iucunda in malis, et grata in dolore uestra erga me uoluntas: sed eã per deos immortales quãso deponi, atq; oblitum salutis meã, de uobis, ac de liberis uestris cogitare, mihi quidẽ si hæc cõditio cõsulatus data est, ut ois acerbitates, ois dolores, cruciatusq; perferre, serã sed salum fortiter, sed etiã libenter, dummodo meis laborib. uobis populoq; R. dignitas, salusq; pariat. ego sum ille consul P. C. cui non forũ, in quo omnis æquitas continetur: non capus, cõsularibus auspicijs consecratus: non curia, summum auxilium omnium gentium: non lectus, cõmune persugium: non lectus, ad quietem datus: non deniq; hæc sedes honoris, sella curulis unquam uana mortis periculo, atq; insidijs fuit. ego multa tantum, multa pertuli, multa concessi, multa meo quodam dolore in uestro timore sanau. nunc si hunc exitum cõsulatus mei dii immortales esse voluerunt, ut vos P. C. populumq; Rom. ex eade misera, coniuges, liberosq; uestros, uirginesq; Vestales ex acerbissima vexatione, templa, atq; delubra, hanc pulcherrimam patriam omnium nostrum ex foedissima flamma, totam Italiam ex bello, et vastitate eriperem: quæcunq; mihi proponetur fortuna, subeat. etenim si P. Lentulus

Hortatur ut de coniuratorum poena fortiter sententias dicant, & tacite necandos esse suadet. Exordio utitur longiore, ad rem augendam, à sua persona, & à communi periculo. Ex uerbo dilatata oratio, loci distributione, & de finitionibus.

Repetitio.

Dilatatio altera.

Ex pari & ex contrarijs.

ORATIO IV.

Imparia im-
parib. relata.

A Dei prou-
dentia.
Sententia per
distributio-
nem,

Pathos à suo
rum angore.

Amplificat
periculū col-
latione exē-
plorū ex mi-
nore,

Dissolutum.

lus suum nomē, inductus à vatibus, fatale ad perniciem
reip. fore putauit: cur ego non leter meū consulatū ad
salutē reip. propē fatalem extitisse quare P. C. consu-
lite vobis, prospicite patriæ, conseruate vos, coniuges,
liberos, fortunasq; vestras, populi R. nomen, salutemq;
defendite, mihi parcere, ac de me cogitare desinite. nā
primum debeo sperare oēs deos, qui huic vrbi præsi-
dēt, pro eo mihi, ac mereor, relatores gratiam esse: de-
inde, si quid obrigerit, æquo animo paratoq; mori: r:
neq; enim turpis mors forti viro potest accidere, neq;
immatura consulari, nec misera sapienti. nec tamē ego
sum ille ferreus, qui fratribus carissimis atque amantissimis
præsentis mœrore nō mouear, horumq; omnium lacry-
mis, à quibus me circumfessum videtis: neq; meā mentē
nō domū sepe reuocat exanimata vxor, abiecta metu
filia, & paruulus filius, quem mihi videtur amplecti
resp. tanquā obsidē consulatus mei: neq; ille, qui expe-
ctans huius exitum diei astat in conspectu meo, gener.
moneor his rebus omnibus, sed in eā partē, vt salui sint
vobiscum oēs, etiā si vis aliqua me oppresserit, potius,
quā vt illi & vos vna reipub. peste pereamus. quare
P. C. incumbite ad reipub. salutem, circumspicite omnes
procellas, quæ impendent, nisi prouidentis, non Tib.
Gracchus, qui iterum tribunus pl. fieri voluit: non C.
Gracchus, qui agrarios concitare conatus est: non
L. Saturninus, qui C. Memmium occidit, in discrimen
aliquod, atque in vestre seueritatis iudicium adduci-
tur: sed tenentur ij, qui ad vrbis incendium, ad vestrum
omnium eadem, ad Catilinam accipiendum Romæ re-
sisterunt: tenentur literæ, signa, manus, deniq; vnius-
cuiusque confessio: sollicitantur Allobroges: seruitia
excitantur:

IN L. CATILINAM.

119

Superlatio.

A iudicio se-
natus, similis
ter delinens
tia.

Propositio
deliberatio-
nis, cum am-
plificatione
periculi,

Partitio.

excitantur: Catilina accersitur: id est initum consilium,
interfectis omnibus, nemo ne ad deplorandū quidē
populi Ro. nomen atq; ad lamentandā tanti imperij ca-
lamitatem relinquatur. hæc omnia indices detulerunt,
rei confessi sunt, vos multis iam iudicijs iudicauistis: pri-
mum, quod mihi gratias egistis singularibus verbis, &
mea virtute, atq; diligentia perditorum hominum pate-
facta esse coniurationē decreuistis: deinde, quod P. Len-
tulum, ut se abdicaret prætura, coegistis: tū, quod eum,
et ceteros, de quib. iudicauistis, in custodiam dādos cen-
suistis, maximeq; quod meo nomine supplicationē de-
creuistis: qui honos togato habitus ante me est nemini:
postremo hesterno die præmia legatis Allobrogum, Ti-
tius Vulturcio dedistis amplissima, quæ sunt omnia e-
iusmodi, vt ij, qui in custodiā nominatim dati sunt, sine
ulla dubitatione à vobis damnati esse videantur. sed ego
institui referre ad vos P. C. tanquā integrum, et de facto,
quid iudicetis: & de poena, quid censeatis. illa prædicā,
quæ sunt cōsulis. Ego magnum in repub. versari furo-
rem, et noua quædā misceri, et cōcitari mala iam pridē
videbam: sed hanc tantam, tam exitiosam haberi con-
iurationem à ciuib. nunquam putavi. nunc, quicquid
est, quocunq; vestre mentes inclinant, atque sententia
statuendum vobis ante noctem est. quantum facinus
ad vos delatum sit, videtis. huic si paucos putatis affi-
nes esse, vehementer erratis. latius opinione diffemi-
natum est hoc malum: manauit non solum per Italiam,
verum etiam transcendit alpes, et obscure serpens mul-
tas iam prouincias occupauit. id opprimi sustentan-
do ac prolatando nullo pacto potest. quacunq; ratio-
ne placet, celeriter vobis vindicandum est. video duas

adhuc esse sententias: vnam D. Sylani, qui censet eos, qui hæc delere conati sunt, morte esse multandos: alteram C. Caesaris, qui mortis poenam remouet, ceterorum suppliciorum omnes acerbitates amplectitur, uterque et pro sua dignitate, et pro rerum magnitudine in summa seueritate versatur. alter eos, qui nos omnes, qui populum Romanum vita priuare conati sunt, qui delere imperium, qui populi Romani nomen extinguere, puncto temporis frui vita, et hoc communi spiritu non putat oportere: atque hoc genus poenae saepe in improbos ciues in hac repub. esse usurpatum recordatur. alter intelligit, mortem à dijs immortalibus non esse supplicij causa constitutam, sed aut necessitate naturae, aut laborum, ac miseriarum quietem esse: itaque eam sapientes nunquam inuiti, fortes etiā saepe libenter oppetiuerunt. vincula verò, et ea sempiterna, certè ad singularem poenā nefarij sceleris inuenta sunt. Municipijs dispartiri iubet. habere videtur ista res iniquitatem, si imperare velis: difficultatem, si rogare. decernatur tamen, si placet: ego enim suscipiam, et, ut spero, reperiā, qui id, quod salutis omnium causa statueritis, non putet esse suae dignitatis recusare. adiungit grauem poenam municipibus, si quis eorum vincula ruperit: horribiles custodias circumdat: et digna scelere hominum perditorum sancit, ne quis eorum poenā, quos condemnat, aut per senatum, aut per populum leuare possit: eripit etiam spem, quae sola hominem in miserijs consolari solet: bona praeterea publicari iubet vitam solā relinquit nefarijs hominibus: quam si eripuisse, multas vno dolore animi ac corporis, et omnes scelerum poenas ademisset, itaque, ut aliqua in vita formido improbis esset posita, apud inferos eiusmodi quae

Mortis causae quae.

Caesaris sententiam excutit, ut sensum refellat.

Impia Caesaris de inferis sententia.

dam illi antiqui supplicia impijs constituta esse voluerunt: quod videlicet intelligebant, his remotis, non esse mortem ipsam pertimescendam. nunc P. C. ego mea video quid intersit. si eritis secuti sententiam C. Caesaris, quoniam hanc is in rep. viam quae popularis habetur, secutus est, fortasse minus erunt hoc monitore et auctore huiusce sententiae mihi populares impetus pertimescendi. sin illam alteram secuti eritis, nescio, an amplius mihi negotij contrahatur: sed tamen in eorum periculorum rationes utilitas reperi. vincat. habemus enim à C. Caesare, sicut ipsius dignitas, et maiorum eius amplitudo postulabat, sententiam tanquam obsidem perpetuae in rempublicam voluntatis: intellectum est, quid inter est inter leuitatem concionatorum, et animum vere popularem, saluti populi consulentem. video, de istis qui se populares haberi volunt, abesse non neminem. ne de capite videlicet ciuium Romanorum sententiam ferat. is et nudius tertius in custodiam ciues Romanos dedidit, et supplicationem mihi decreuit, et indices hesternodie maximis praemijs affecit. iam hoc nemini dubium est, qui reo custodiam, quae sitori gratulationem, iudici praemium decreuit, quid de tota re et causa iudicabit. at verò Caius Caesar intelligit, legem Semproniam esse de ciuib. Romanis constitutam: qui autem reipublica sit hostis, eum ciuem esse nullo modo posse: denique ipsam latorem legis Semproniae iussu populi poenas reipublicae dependisse. idem etiam ipsum largitorum Lentulum, et prodigum non putat, cum de perniciē reipublicae et exitio huius urbis tam acerbè, tamque crudeliter cogitarit, appellari posse popularem. itaque homo mitissimus, atque lenissimus non dubitat P.

Refutatio.

Popularis qui uerè dicatur.

A legis Semproniae sententia.

Ex minore.

Colligitur
Dilemmate.

Correctio.

Publica pri-
uatis antepo-
nenda.Descriptio
consequentia-
rum malorum,
ad motus ci-
uendos, admi-
rabili uarieta-
te grauitateq;
uerborum il-
luminata.Similitudo
apertissima.

Lentulum aeternis tenebris, vinctulisq; mandare: et su-
cit in posterum, ne quis huius supplicio leuado se iacta-
re, et in perniciem reip. posthac popularis esse possit.
adiungit etiam publicationem honoru: vt omnes animi
cruciatu, et corporis etiam egestas ac medicinis con-
sequatur. quamobrem siue hoc statueritis, dederitis mihi
comitem ad concionem populo Ro. caru, atq; iucundum:
siue illa Syllani sententiam sequi malueritis, facile me,
atq; vos a crudelitatis vituperatione defendetis, atque
obtenebo eam multo leniore fuisse. quanquam P. C. que
potest esse in tanti sceleris immanitate puniendae crude-
litas? ego enim de meo sensu iudico. nam ita mihi salua
rep. vobiscum perfrui liceat, vt ego, quod in hac causa
vehementior sum, non atrocitate animi moueor, quis
enim est me mitior? sed singulari quadam humanitate,
et misericordia. videor enim mihi hanc urbem videre
lucem orbis terrarum, atq; arcem omnium gentium su-
bito vno incendio concidentem: cerno animo sepultam
patriam, miseros, atq; insepultos aceruos ciuium: versa
tur mihi ante oculos aspectus Cethegi, et furor in ve-
stra caede bacchantis, cu uero mihi proposui regnantem
Lentulum, sicut ipse se ex fatiis sperasse confessus est,
purpuratum esse hunc Gabinium, cum exercitu uenis-
se Catilinam, tum lamentationem matrum familiars, tum
fugam virginum atq; puerorum, ac vexationem virgi-
num Vestalium, perhorresco: et quia mihi vehemen-
ter haec videntur misera, atq; miseranda, iccirco in eos,
qui ea perficere voluerunt, me seuerum, vehementeq;
praebeo. etenim quero, si quis paterfamilias, liberis su-
is a seruo interfectis, vxore occisa, incensa domo, suppli-
cium de seruis quam acerbissimum sumpserit: vtrum is
clemens,

clemens, ac misericors, an inhumanus et crudelissimus
esse videatur? mihi vero importunus ac ferreus, qui non
dolor suum et cruciatum dolore nocetis, et cruciatu
lenierit. sic nos in ijs hominibus, qui nos, qui coniuges,
qui liberos nostros trucidare voluerunt, qui singulas
vniuscuiusq; nostrum domos, et hoc vniuersum reip.
domiciliu delere conati sunt, qui id egerunt, vt gentem
Allobrogu in vestigijs huius urbis, atq; in cinere defla-
grati imperij collocaret: si vehementissimi fuerimus, mi-
sericordes habebimur: sin remissiores esse voluerimus,
summa nobis crudelitatis in patriae ciuiumq; pernici-
e subeunda est. nisi vero cuiuspiam L. Caesar, vir for-
tissimus, et amantissimus reip. crudelior nudijs tertius
est visus, cum sororis suae, foeminae lectissimae, viru pra-
sentem, et audientem vita priuandu esse dixit, cuius au-
tissu consularem interfectu, filiumq; eius impuberem, le-
gatu a patre missum, in carcere necatu esse dixit. quo-
rum quod simile fuit factum? quod initum delendae reip.
consilium? largitionis voluntas tum in rep. versata est,
et partiu quaedam contentio. atq; illo tempore huius
aui L. L. L. clariissimus vir, armatus Gracchu est per-
secutus, et graue tum vulnus accepit, ne quid de sum-
ma dignitate reipub. minueretur: hic ad euertenda
fundamenta reip. Gallos accersit, seruitia concitauit,
Catilinam euocauit, attribuit nos trucidandos Cethe-
go, ceteros ciues interficiendos Gabinio, urbem in-
flammandam Cassio, totam Italiam vastandam, diri-
piendamq; Catilinae vereamini, censeo, ne in hoc sce-
lere tam immani ac nefario nimis aliquid seueri sta-
tuisse videamini: cum multo magis sit verendum, ne
remissione poenae crudeles magis in patriam, quam ne
seueritate animaduersionis nimis vehementes in acc-

Repetitio.

Vera misera-
cordia, uera
que crudeli-
tas.Ab exemplis,
ex minore.Amplificat
contentione,
et frequen-
tatione.Ironia pndq;
rem in. utit.

ORATIO IIII.

Occupat &
diluit omniū
ordinum con-
sentu,

Exclamatio
ad agendum
admiratione.

al. frequentes
aduocasset,

bisimos hostes fuisse videamur. sed ea, quæ ex audio P. C. dissimulare non possum. iactantur enim voces, quæ perueniunt ad aures meas, eorū qui vereri videtur, ut habeam satis præsidij ad ea, quæ vos statueritis hodie no die, transigenda. omnia prouisa, parata, & constituta sunt P. C. cum mea summa cura, atq; diligentia, tum multo etiam maiore populi R. ad summum imperiū retinendum, & ad communes fortunas conseruandas voluntate. omnes adsunt omnium ordinū homines, omnium deniq; ætatum: plenum est forum, pleni omnes aditus huius loci, ac templi: causa enim est post urbē conditam hæc inuenta sola, in qua omnes sentirēt unū atq; idem, præter eos, qui cū sibi viderent esse pereundum, cum omnibus potius, quā soli perire uoluerunt. hosce ego homines excipio, & secerno libeter: neq; enim improborum ciuium, sed in acerbissimorum hostiū numero habendos puto. ceteri verò, dii immortales, qua frequentia, quo studio, qua uirtute ad cōmunem dignitatem, salutemq; cōsentiunt? quid ego hic equites R. commemorem? qui vobis ita summa ordinis consilijq; concedunt, ut vobiscum de amore reip. certet: quos ex multorum annorū diffensione ad huius ordinis societatem, concordiamq; reuocatos, hodiernus dies vobiscum atque hæc causa coniungit: quam coniunctionem si in cōsulatu confirmatam meo, perpetuam in republica tenuerimus, confirmo vobis, nullum posthac malum ciuile ac domesticum ad vllam reipub. partem esse uenturum. pari studio defendendæ reipublicæ conuenisse video tribunos ærarios, fortissimos viros, scribas item vniuersos: quos cum casu hic dies ad ærarium* frequentasset, video ab expectatione sortis ad communem salutem esse

IN L. CATILINAM.

122

se conuersos. omnis ingenuorum adest multitudo, etiam tenuissimorum. quis est enim, cui non hæc templa, spectus vr̄bis, possessio libertatis, lux deniq; hæc ipsa, & hoc commune patriæ solum, cū sit carum, tum verò dulce atq; iucundum? Operæpretium est P. C. liberorum hominum studia cognoscere, qui sua virtute fortunam ciuitatis consecuti, hanc verè suam patriam esse iudicāt, quam quidē hinc nati, et summo nati loco, non patriam suam, sed urbē hostium esse iudicauerunt. sed quid ego huiusce ordinis homines cōmemorē? quos prouate fortunæ, quos cōmunis resp. quos deniq; libertas, ea, quæ dulcissima est, ad salutē patriæ defendendam excitauit. seruus est nemo, qui modò tolerabili condicione sit seruitutis, qui non audaciam ciuium perditorum perhorrescat, qui non obstare cupiat, qui non tantum quantum audet, & quantum potest, conferat ad cōmuniem salutis voluntatem. quare si quem uestrū fortē cōmouet hoc, quod auditum est, lenonē quendā Lentulo concurrere circum tabernas, pretio sperantē sollicitari posse animos egentium, atq; imperitorum: est id quidem ceptum, atq; tentatū: sed nulli sunt inuēti tam aut fortuna miseri, aut voluntate perditī, qui non ipsum illum selle, atq; operis, & quæstus quotidiani locū, qui non cubile, ac lectulū suum, qui deniq; nō cursum hunc ocio sum vitæ suæ saluum esse velint. multo verò maxima pars eorum, qui in tabernis sunt, immo verò (id enim potius est dicendum,) genus hoc vniuersum amantissimū est ocij: etenim omne eorū instrumentum, omnis opera, ac quæstus frequentia ciuium sustinetur, alitur: quorum si quæstus occlusis tabernis minui solet, quid tandē incensis futurum est? quæ cum ita sint P. C. vobis

Contentio
ex minore.

Epilogus occupationis,
cum extenuatione, ad meum
excitandū.

Periphrasis
officina.

Ex minore.

Peroratio,

ORATIO IV.

per amplius
cationem.
Hortatio.

Distributa
cum repeti-
tione.

A magnitudi-
ne pericul-
li.

Correctio ad
uitandam ar-
rogantiam su-
spicionem.

Digressio ad
suum benefi-
cium exage-
randum.

vobis populi R. praesidia non desunt: vos, ne populo
R. deesse videamini, prouidete. habetis consulem ex plu-
rimis periculis et insidijs, atque ex media morte non ad
vitam suam, sed ad salutem vestram reseruatum: omnes
ordines ad conseruandam remp. mente, voluntate, stu-
dio, uirtute, uoce consentiunt: obfessa facibus, et telis im-
pie coniurationis, vobis supplex manus tendit patria
communis: vobis se, vobis vitam omnium ciuium, vobis
arcem, et Capitolium, vobis aras penatium, vobis il-
lum ignem Vestae perpetuum ac sempiternum, vobis om-
nia templa deorum, atque delubra, vobis muros, atque
urbis tecta commendat. praeterea de uestra vita, de con-
iugum uestrarum ac liberorum anima, de fortunis om-
nium, de sedibus, ac focis uestris hodierno die vobis
iudicandum est. habetis ducem memorem uestri, oblitum
fui: quae non semper facultas datur. habetis omnes ordi-
nes, omnes homines, uniuersum pop. Ro. id quod in ciuili
caussa hodierno die primum videmus, unum atque idem
sentientem. cogitate, quantis laboribus fundatum im-
perium, quanta uirtute stabilitam libertatem, quanta
deorum benignitate auctas, exaggeratasque fortunas v-
na vox penes deleat. id ne vnquam posthac non modo
confici, sed ne cogitari quidem possit, vobis hodierno
die prouidendum est. atque haec, non ut vos, qui mihi
studio penes praecurritis, excitarem, locutus sum, sed ut
mea vox, quae debet esse in repub. princeps, officio fun-
cta consulari videretur, nunc antequam ad sententiam
redeo, de me pauca dicam. Ego quanta manus est
coniuratorum, quam videtis esse permagnam, tan-
tam me inimicorum multitudinem suscepisse video: sed
eam esse indico turpem, et infirmam, contemptam, et
abiectam

IN L. CATILINAM. 125

abiectam. quod si aliquando alicuius furore, et scele-
re concitata manus ista plus valuerit, quam uestra ac-
cip. dignitas: me tamen meorum factorum, atque con-
sistorum nunquam P. C. poenitebit. etenim mors, quam
mihi fortasse minitantur, omnibus est parata: vitae tan-
tam laudem, quanta vos me uestris decretis honestastis,
meo est assecutus. ceteris enim semper bene gesta, mi-
hi vni conseruata reipu. gratulationem decreuistis. sit
capio clarus ille, cuius consilio, atque uirtute Annibal
in Africam redire, atque ex Italia decedere coactus est:
erectur alter eximia laude Africanus, qui duas vrbes
hunc imperio infestissimas, Carthaginem, Numantiamque
deleuit: habeatur vir egregius L. Paulus ille, cuius cur-
sum rex potentissimus quondam, et nobilissimus Per-
sis honestauit: sit in aeterna gloria Marius, qui bis Ita-
liam obsidione, et metu seruitutis liberauit: anteponda-
tur omnibus Pompeius, cuius res gesta, atque uirtutes ijs-
dem quibus solis cursus, regionibus, ac terminis conti-
netur. erit profecto inter horum laudes aliquid loci no-
bis gloriae. nisi forte maius est patefacere nobis pro-
prias, quod exire possimus, quam curare: ut etiam illi, qui ab-
sint, habeant quod uictores reuertantur. quaquam est in u-
no loco conditio melior externae uictoriae, quam domesti-
cae: quod hostes alienigenae aut oppressi seruiunt, aut res
cepit beneficio se obligatos putant: qui aut ex numero
cuius dementia aliqua deprauati, hostes patriae semel
esse ceperunt, eos, cum a perniciie reip. repuleris, neque
in coercere, neque beneficio placare possis. quare mihi
perditis ciuibz aeternum bellum susceptum esse video:
mod ego uestro bonorumque omnium auxilio, memoriaque
maiorum periculorum, quae non modo in hoc populo qui
seruatus

Expolitio
facta, colla-
tione exem-
plorum de
narietate ue-
borum et
ornata.

Ex par.

A difficulti.
Difficilia
quae pulchra

seruatus est, sed etiam in omnium gētiū sermonib. ac
mentibus semper hērebit, à me, atq; à meis facile pro-
pulsari posse confido. Ineq; ulla profectò tanta uis repe-
rietur, quæ coniunctionem uestram equitumq; Ro. &
tantam conspirationem bonorum omnium perfringe-
re, et labefactare possit. quæ cū ita sint, Patres conscri-
pti, pro imperio, pro exercitu, pro prouincia, quæ ne-
glexi: pro triumpho, ceterisq; laudis insignibus, quæ
sunt à me propter urbis, uestræq; salutis custodiam re-
pudiata: pro clientelis, hospitijq; prouincialibus, quæ
tamen urbanis opibus non minore labore tueor, quam
comparo: pro his igitur omnibus rebus, & pro meis in
uos singularibus studijs, proq; hac, quam cōspicitis, ad
conseruandam rempu. diligētia, nihil aliud à uobis, nisi
huius temporis, totiusq; mei cōsulatus, memoriā postu-
lo: quæ dū erit uestris mētibus infixa, firmissimē me mu-
ro septum esse arbitror. quod si meam spem vis im-
proborum fefellerit, atq; superauerit, commendo uobis
parū meum filium: cui profectò satis erit præsidiij non
solum ad salutem, uerū etiam ad dignitatē, si eius, qui
hæc omnia suo solus periculo conseruauerit, illum esse
filium memineritis. quapropter de summa salute uestra
populiq; R. P. C. de uestris coniugibus, ac liberis, de a-
ris ac focis, de fanis ac templis, de totius urbis tectis ac
sedibus, de imperio, de libertate, de salute Italiæ, deq;
vniuersa rep. decernite diligenter, ut instituisitis, ac for-
titer: habetis enim consulem, qui & parēre uestris de-
cretis non dubitet: & ea quæ statueritis, quoad uiuet,
defendere, & per se ipsum præstare possit.

Petitio præ-
mij & hono-
ris,

Commiserā-
tionis locus,

Redit ad sco-
pum & hor-
tando cons-
cludit,

PRO

PRO L. MVRÆ-
NA, ORATIO XXIII.

V A E precatus sum à dijs immortalibus
iudices, more institutoq; maiorū, illo die,
quo auspicato comitijs centuriatis L. Mu-
rænam consulem renunciaui: ut ea res mi-
hi magistratuq; meo, populo plebiq; R. bene atq; fe-
liciter eueniret: eadē precor ab ijsdē dijs immortalib.
ab eiusdē hominis consulatū vnā cū salute obtinendū,
ut uestræ mentes atq; sententiæ cū populi R. volun-
tate suffragijsq; consentiant: eaq; res uobis populo R.
paci, tranquillitatē, ociū, concordiamq; asserat. quod
illa solennis comitorum precatio, consularib. auspi-
cijs consecrata, tantam habet in se vim & religionem,
quantam reip. dignitas postulat: idē ego sum precatus,
ut ijs quoq; hominibus, quibus hic cōsulatus me rogan-
te datus esset, ea res faustē, feliciter, prospereq; eueni-
ret. quæ cum ita sint iudices, & cum omnis deorū im-
mortalium potestas aut translata sit ad uos, aut certē
communicata uobiscum: idem consul cum uestræ fidei
commendat, qui antea dijs immortalibus commēdauit,
ut eiusdē hominis uoce & declaratus consul, & de-
fessus, beneficium populi R. cum uestra atq; omnium
salute tueatur. & quoniam in hoc officio stu-
diū meæ defensionis ab accusatoribus, atq; etiam ipsa
acceptio causæ reprehēsa est: antequā pro L. Muræ-
na dicere instituo, pro me ipso pauca dicā: nō quod mi-
nori potior hoc quidē in tēpore sit officij mei, quam hu-

Cicero Cos.
cos. designa-
tū Murenam
à C. Sulpicio
ambitus accu-
sari defendit
Exorditur
ab officio
suo & à pre-
catione, qua
attentos facit
ac beneuolos
iudices.

Beneuolentiæ
locus à iudi-
cum diuina
potestate.

Altera exor-
dij pars, qua
criminibus
sibi obiectis
respōdet ora-
tor.

q q iusce

Capita cris-
minum obie-
ctorum.

Prima ratio
a coniunctio-
ne & officio.

A simili.
1.

A more.
2.
3.

Ornata simi-
litudo per
expolitionē.

iussu salutis defensio: sed ut, meo facto vobis probato,
maiore auctoritate ab huius honore, fama, fortunisq;
omnibus inimicorū impetus propulsare possim & pri-
mum M. Catoni, vitam ad certā rationis normā dirigē-
ti, & diligentissimē perpendenti momenta officiorū om-
nium, de officio meo respondebo. Negat fuisse rectum
Cato, me & consulem, & legis ambitus laborem, & tā
seuere gesto consulatu, caussam L. Murænae attingere.
cuius reprehensio me vehemēter mouet, non solū ut vo-
bis iudices, quibus maximē debeo, verum etiam ut ipsi
Catoni, grauissimo atq; integerrimo viro, rationem fa-
cti mei probem. A quo tandē M. Cato est æquius consu-
lem defendi, quā a consule? quis mihi in rep. potest,
aut debet esse coniunctior, quā is, cui resp. a me vno
traditur sustinenda, magnis meis laboribus & pericu-
lis sustentata? quod si in ijs rebus repetendis, quæ
mancipij sunt, is periculum iudicij præstare debet, qui
se nexu obligauit: profectō etiā rectius in iudicio con-
sulis designati is potissimum cōsul, qui consulem decla-
rauit, auctor beneficij populi R. defensorq; periculi es-
se debeat. ac si, ut nonnullis in ciuitatibus fieri solet,
patronus huic causæ publicē constitueretur, is potissi-
mē honore affecto defensor daretur, qui eodem hono-
re præditus non minus asferret ad dicendum auctori-
tatis, quā facultatis. quod si ē portu soluentib. ijs, qui
iam in portum ex alto inuehuntur, præcipere summo
studio solent & tempestatum rationem, & prædonū,
& locorū: quod natura affert, ut eis fauamus, qui ea-
dem pericula, quib. nos perfuncti sumus, ingrediantur:
quo tandem animo me esse oportet, propē iam ex ma-
gna iactatione terram vidētem, in hunc, cui video ma-

ximas

ximas reip. tempestates esse subeundas? quare, si est bo-
ni consulis, nō solū videre quid agatur, verum etiam
providere quid futurū sit, ostendam alio loco, quantū
salutis cōmunis intersit, duos consules in rep. kalendis
Ian. esse. quod si ita est, non tam me officium debuit ad
hominis amici fortunā, quā resp. cōsulem ad cōmu-
nem salutem defendendam vocare. Nam quod legē de
ambitu tuli, certē ita tuli, ut eam, quā mihi met ipsi
impudē tulerim de ciuium periculis defendendis, non
abrogarem: ei enim si largitionem factā esse confiterer,
idq; rectē factum esse defenderem: facerem improbē,
etiam si alius legem tulisset. cū verō nihil cōmissum
contra legem esse defendam: quid est, quod meam de-
fensionem latio legis impediat? Negat esse eiusdem se-
ueritatis, Catilinam, exitium reip. intra mœnia molien-
tē, verbus, & penē imperio urbe expulisse, & nūc pro
L. Muræna dicere. ego autē has partes lenitatis, & mi-
sericordiæ, quas me natura ipsa docuit, semper egi li-
benter: illam verō grauitatis seueritatisq; personā nō
appetui, sed ab rep. mihi impositam sustinui, sicut hu-
ius imperij dignitas in summo periculo ciuium postu-
labat. quod si tum, cum resp. uim & seueritatem desi-
derabat, vici naturam, & tam vehemens fui, quā co-
gebar, non quā volebā: nunc, cum omnes me causæ
ad misericordiam, atq; ad humanitatem vocent, quan-
to tandem studio debeo naturæ meæ consuetudinēq;
seruire? ac de officio defensionis meæ, ac de ratione
accusationis tuæ fortasse etiam alia in parte orationis
dicendum nobis erit. Sed me iudices non minus homi-
nis sapientissimi atque ornatissimi, Ser. Sulpitij con-
questio, quā Catonis accusatio commouebat: qui gra-

q q 2

uissimē

Ab officio
suo, & Reip.
bono.

Conclusio.

A patrociniā
di consuetu-
dine.

Ex cōtrario.

A culpæ res-
mōtione, &
caussarū dissi-
militudine.

Sententia.

A tempore
& a periculo
Muræne.Ex minore a
Muræne ami-
citiā.A Muræne
dignitate.A sua per-
sona.

uissimè et acerbissimè se ferre dixit, me familiaritatis ne-
cessitudinisq; oblitum, caussam L. Muræne contra se
defendere huic ego iudices satisfacere cupio, uosq; ad-
hibere arbitros. nam cum graue est, verè accusari in
amicitiā: tum etiā, si falso accuseris nō est negligendū.
Ego Serui Sulpiti, me in petitione tua tibi omnia stu-
dia, atque officia pro nostra necessitudine & debuisse
confiteor, & præstitisse arbitror, nihil tibi consulatum
petenti à me defuit, quod esset aut ab amico, aut à gra-
tioso, aut à cōsule postulandū. abiit illud tempus: muta-
ta ratio est: sic existimo, sic mihi persuadeo, me tibi con-
tra honorē L. Muræne, quantum tu à me postulare au-
sus sis, tantū debuisse: contra salutē, nihil debere. neque
enim, si tibi tum, cum peteres cōsulatum, assui, iccirco
nunc, cū Murænā ipsum petas, adiutor eodē pacto esse
debeo. atq; hoc nō modò nō laudari, sed ne cōcedi qui-
dem potest, ut amicis nostris accusantibus, nō etiā alic-
uissimos defendamus. mihi autem cū Murænā iudices,
& vetus, & magna amicitia est: quæ in capitis dimica-
tione à Ser. Sulpitio non iccirco obruetur, quod ab eo-
dem in honoris contentione superata est. quæ si caussa
non esset, tamen vel dignitas hominis, vel honoris eius,
quē adeptus est, amplitudo summā mihi superbiæ, cru-
delitatisq; famā inuississet, si hominis & suis & populi
R. ornamenti amplissimi causā tāti periculi repudias-
sem. neq; enim iam mihi licet, neq; est integrū, ut meū
laborē hominū periculis subleuandis nō impertiā. nam
cum prēmia mihi tanta pro hac industria sint data,
quāta antea nemini: labores, per quos ea cōperis, cum
adeptus sis, deponere, esset hominis & astuti, & ingra-
ti. quod si licet desinere, si te auctore possum, si nul-
la mer-

la inertie, nulla superbiæ turpitudine, nulla in humani-
tatis culpa suscipitur: ego verò libenter desino. sin autē
fuga laboris desidiā, repudiatio supplicum superbiā,
amicorum neglectio improbitatem coarguit: nimirum
hec caussa est eiusmodi, quā nec industrius, quam nec
misericors, nec officiosus deserere possit. atq; huiusce
rei coniecturā de tuo ipsius studio Serui facillimè cepe-
risnam si tibi necesse putas etiā aduersariis amicorum
tuorum de iure consulentibus respondere, & si turpe
existimas, te aduocato illū ipsum, quem cōtra ueneris,
caussa cadere: noli tam esse iniustus, ut, cum tui fontes
vel inimicis tuis pateant, nostros riuulos etiam amicis
pates clausos esse oportere. etenim si me tua familiari-
tas ab hac caussa remouisset: & si hoc idē Q. Horten-
sio, M. Crasso clarissimis uiris, si item ceteris, à quibus
intelligo tuam gratiā magni æstimari, accidisset: in ea
cuius cōsul designatus defensorē nō haberet, in qua
neminū inquam infimo maiores nostri patronū deesse
uoluerūt. ego verò iudices ipse me existimare nefariū
si amico: crudelē, si misero: superbū, si consuli defuis-
sem. quare, quod dandum est amicitie, largē dabitur à
me, ut tecum agam Serui non secus, ac si meus esses fra-
ter, qui mihi est carissimus: isto in loco quod tribuen-
dū est officio, fidei, religioni, id ita moderabor, ut me-
morer me contra amici studium pro amici periculo
dicere. intelligo iudices tres totius accusationis par-
tes fuisse, & earum unam in reprehensione uitæ, al-
teram in contentione dignitatis, tertiam in crimini-
bus ambitus esse versatam. atque harum trium par-
tum prima illa, quæ grauissima esse debebat, ita fuit
infirma, & leuis, ut illos lex magis quedam accu-

Paria parib;
bus relata
contraria.A simili ex-
emplo.Ex minore
p. contrariū.
& allegoriā.Ad absurdū
compellit.

Distributio.

Partitio.

Refutatio
primæ partis

ORATIO

Ex repugnā
sibus.

satoria, quam vera maledicendi facultas de uita L. Mu-
renæ dicere aliquid coegerit. Obiecta est enim Asia,
quæ ab hoc non ad voluptatem et luxuriā expetita est,
sed in militari labore peragrata. qui si adolescens pa-
tre suo imperatore nō meruisset, aut hostem, aut patris
imperium timuisse, aut à parēte repudiatus esse uidere-
tur. an, cū sedere in egs triūphantū pretextati potissi-
mum filij soleant, huic donis militaribus patris trium-
phum decorare fugiendū fuit, ut rebus cōmuniter ge-
stis penē simul cum patre triumpharet? hic verò iudi-
ces, & fuit in Asia, & viro fortissimo parenti suo ma-
gno adiumento in periculis, solatio in laboribus, gra-
tulationi in victoria fuit. & si habet Asia suspicionem
luxuriæ quandā: nō Asiam nūquam vidisse, sed in Asia
continenter vixisse, laudandū est. quamobrē non Asiæ
nomen obijciendū Murænæ fuit, ex qua laus familiae,
memoria generi, honos & gloria nomini constituta
est: sed aliquod aut in Asia susceptum, aut ex Asia de-
portatum flagitium, ac dedecus. meruisse verò stipen-
dia in eo bello, quod tum pōpulus R. non modò maxi-
mum, sed etiam solum gerebat, virtutis: patre impera-
tore libentissimē meruisse, pietatis: finem stipendiorum
patris victoriam, ac triumphum fuisse, felicitatis fuit.
maledictio quidem iccirco nihil in hisce rebus loci est,
quòd omnia laus occupauit. Saltatorem appellat L.
Murænā Cato, maledictum est: si verē obijciatur, vehe-
mentis accusatoris: sin falsò, maledici conuicatoris.
quare, cū ista sis auctoritate, nō debes M. Cato arripe-
re maledictū ex trinio, aut ex scurrarū aliquo cōitio,
neq; temerē consulē populi R. saltatorem vocare: sed
cōspicere, quibus præterea vitij affectū esse necesse sit

Difficilia
quæ pulchra.

Distributio.

Ex contra-
rijs.

Dilemma.

cum

PRO L. MURENÆ 127

Ex causis.
Tria tribus
relata.

Ex remos-
tione.

Imago.

Cōcludit ui-
tæ purgatio-
nem.

Transitio.

Propositio
secundæ par-
tis, cū digni-
tatis distribu-
tione.

Generis dis-
gnitas.

am, cui verē istud obijci possit. nemo enim ferē saltat
sobrius, nisi fortē in sanis, neq; in solitudine, neque in cō-
uiuio moderato atq; honesto. tēpestiui conuiuij, an-
xi loci, multarū deliciarū comes est extrema, saltatio:
tibi arripis id, quod necesse est omnium vitiorum
esse postremū: relinquis illa, quibus remotis hoc vitij
omnino esse nō potest. nullū turpe conuiuiū, nō amor,
nō comessatio, non libido, non sumptus ostenditur: &
cū ea non reperiantur, quæ voluptatis nomen habent,
quæq; vitiosa sunt: in quo ipsam luxuriam reperire nō
potes, in eo te umbram luxuriæ reperturum putas? ni-
hil igitur in vitam L. Murænæ dici potest: nihil, in quā,
omnino iudices. sic à me consul designatus defenditur,
ut eius nulla fraus, nulla auaritia, nulla perfidia, nulla
crudelitas, nullum petulans dictum in vitam proferatur.
Bene habet, iacta sunt fundamenta defensionis: nō-
dum enim nostris laudibus, quibus utar postea, sed pro-
pe inimicorum confessione virum bonum atq; integrū
hominem defendimus. quo constituto, facilius est mihi
aditus ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit
accusationis. Summam video esse in te Serui Sulpiti
dignitatem generis, integritatis, industriæ, ceterorum-
que ornamentorum omnium, quibus fretum ad consu-
latus petitionem aggredi par est, paria cognosco esse
ista in L. Murænā, atq; ita paria, ut neq; ipse dignitate
vinci potuerit, neque te dignitate superarit. Contem-
pisti L. Murænæ genus, extulisti tuum. quo loco si tibi
hoc sumis, nisi qui patricius sit, neminem bono esse ge-
nere natum: facis, ut rursus plebs in Auentinū seuocan-
da esse videatur. sin aut sunt amplæ & honestæ fami-
liæ plebeie: & proauus L. Murænæ, & auus prætores

qq 4 fuerunt,

fuerunt, & pater, cum amplissime atq; honestissime ex
 prætura triumphasset, hoc faciliore huic gradu consu-
 latus adipiscendi reliquit, quod is iam patri debitus, à
 filio petebatur. tua verò nobilitas Ser. Sulpiti, tamen si
 summa est, tamen hominibus literatis, & historicis est
 notior, populo verò & suffragatoribus obscurior. pa-
 ter enim fuit equestri loco, auus nulla illustri laude ce-
 lebratus: itaq; nō ex sermone hominū recēti, sed ex an-
 naliū vetustate eruēda est memoria nobilitatis tuæ.
 quare ego te semper in nostrum numerū aggregare so-
 leo, quod virtute, industriāq; perfecisti, ut, cum equitis
 R. esses filius, summa tamen amplitudine dignus puta-
 rere, nec mihi unquā minus in Qu. Pōpeio, nouo ho-
 mine, & fortissimo viro, virtutis esse visum est, quā
 in homine nobilissimo M. Aemilio: etenim eiusdem ani-
 mi atq; ingenij est posteris suis, quod Pompeius fecit,
 amplitudinē nominis, quā nō acceperit, tradere, & ut
 Scaurus, memoriam propē intermortuam generis sui,
 virtute renouare. quanquam ego iam putabam iudices
 multis viris fortibus ne ignobilitas obijceretur generis,
 meo labore esse perfectum, qui non modò Curijs, Ca-
 tonibus, Pompeijs, antiquis illis fortissimis viris, nouis
 hominibus, sed his recentibus Marijs, & Didijs * Cœ-
 lijs commemorandis iacebant. cum ego verò tanto in-
 teruallo claustra ista nobilitatis refregissem, ut aditus
 ad consulatum posthac, sicut apud maiores nostros
 fuit, non magis nobilitati, quā virtuti, pateret: non
 arbitrabar, cum ex familia vetere, & illustri cōsul de-
 signatus ab equitis Rom. filio consule defenderetur, de
 generis nouitate accusatores esse dicturos. etenim mi-
 hi ipsi accidit, ut cum duobus patricijs, altero im-
 probis-

Nota ignotis
 anteponenda

Ab exēplis.

Virtute, uerā
 nobilitatem
 constare.

* Cecilijs.

probiſſimo atq; audaciſſimo, altero modeſtiſſimo atq;
 optimo viro, peterem: ſuperavi tamen dignitate Cati-
 linam, gratia Galbam. quod ſi id crimen homini, nouo
 eſſe deberet, profecto mihi neq; inimici, neq; inuidi de-
 fuiſſent. omittamus igitur de genere dicere, cuius eſt
 magna in utroq; dignitas: videamus cetera. Quæſturā
 petiji, & ſum ego factus prior. Non eſt responden-
 dum ad omnia: neq; enim quenquam veſtrum fugit, cū
 multi pares dignitate fiant, unus autem primū ſolus
 poſſit obtinere, non eundem eſſe ordinem dignitatis, et
 renunciatiōis: propterea quod renunciatio gradus ha-
 beat, dignitas aut ſit per ſepe eadē omnium, ſed quæſtu-
 ra uariuſq; propemodum pari momento ſortis fuit. ha-
 buit hic lege Titia prouinciā tacitam, & quietā: tu il-
 lum, cui, cū quæſtores ſortiuntur, etiā acclamari ſolet,
 Hoſtienſem, non tam gratioſam, & illuſtrē. quā ne-
 gotioſam, & moleſtam: conſedit utriuſque nomen in
 quæſtura: nullum enim vobis ſors campū dedit, in quo
 excurrere virtus, cognoſciq; poſſet. reliqui temporis
 ſpatium in contentionem vocatur, ab viroq; diſſimilli-
 ma ratione tractatū. Seruius hic nobiſcum hāc urbanā
 militiam reſpondendi, ſcribendi, canendi, plenam ſoli-
 tudinis, ac ſtomachi ſecutus eſt: ius ciuile didicit, mul-
 tum vigilauit, laborauit. præſtò multis fuit, multorum
 ſtultitiā perpeſſus eſt, arrogantiam pertulit, difficul-
 tatem exorbuit, vixit ad aliorum arbitrium, non ad
 ſuum. magna laus, & grata hominibus, vnum homi-
 nem elaborare in ea ſcientia, quæ ſit multis profutura.
 quid Muræna interea? fortiffimo, & ſapientiffimo vi-
 ro, ſummo imperatori legatus L. Lucullo fuit. qua in le-
 gatione duxit exercitiū, ſigna contulit, manum conſe-
 ruit,

Ex cōſequē-
 tiſſimis.

Soluti diſtinc-
 tione.

Induſtriæ cō-
 paratio.

Traductio,

Similiter de-
 ſinentia.

ORATIO

rui, magnas copias hostium fudit, urbes partim vi, partim obsidione cepit: Asiam istam refertam, & candem delicatam sic obiit, ut in ea neque auaritie, neque luxurie vestigium reliquerit: maximo in bello sic est versatus, ut hic multas res & magnas sine imperatore gesserit, nullam sine hoc imperator. atque hæc, quanquam præsentem L. Lucullo loquar, tamē ne ab ipso propter periculum nostrum concessam videantur habere licentiam fingēdi, publicis literis testata sunt omnia: quibus L. Lucullus tantum laudis impertit, quantum neque ambitiosus imperator, neque inuidus tribuere alteri in communicanda gloria debuit. summa in utroque est honestas, summa dignitas. quam ego, si mihi per Seruium liceat, pari atque eadem in laude ponam: sed non licet, agitat rem militarem, insectatur totam hanc legationem, assiduitatis, & operarum harum quotidianarum putat esse consulatum. apud exercitum mihi fueris, inquit, tot annos: forum non attigeris, absueris tandiu, & cum longo intervallo veneris, cum ijs, qui in foro habitant, de dignitate contendas? primum, ista nostra assiduitas Serui nescis, quantum interdum afferat hominibus fastidij, quantum satietatis. mihi quidem vehementer expedit, positam oculis esse gratiam: sed tamen ego mei satietatem magno meo labore superavi: & tu idem fortasse: veruntamen utriusque nostrum desiderium nihil obfuisse. sed ut hoc omisso ad studiorum, atque artium contentionem reuertamur: qui potest dubitari quin ad consulatum adipiscendum multo plus afferat dignitatis rei militaris, quam iuris civilis gloria? vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut, quod intendit, maturum cum exercitu perueniat te gallorum, illum buccinarum cantus

A testimonio

Occupatio
mimetica.

Copia fastidij
pari.

Contentio rei
militaris &
iuris civilis.
admodum uenusta
et uaria

PRO L. MURÆNA.

129

entus exultat. tu actionem instituis, ille aciem instruit. tu cauēs ne tui consultores, ille ne urbes aut castra caperent. ille tenet, & scit, ut hostium copia, tu, ut aquæ abunde arceantur. ille exercitatus est in propagandis finibus, tu in regendis. ac nimirum (dicendum est enim, quod sentio) rei militaris virtus præstat ceteris omnibus. hæc nomen populo R. hæc huic urbi æternam gloriam peperit: hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit. omnes urbanae res, omnia hæc nostra præclara studia, & hæc forensis laus, et industria latent in tutela ac præfido bellicæ virtutis. simulatque increpuit suspicio tumultus, artes illic nostræ conuiescunt. Et quoniam mihi uideris istam scientiam iuris tanquam filiolum osculatum, non patiar te in tanto errore versari, ut istud officio quid, quod tantopere didicisti, præclarum aliquid esse arbitrere, alijs ego te virtutibus, continentia, gratia, iusticia, fidei, ceteris omnibus, consulatu, & omnino honore semper dignissimum iudicavi: quod quidem ius civile didicisti, non dicam operam perdidisti, sed illud dicam, nullam esse in illa disciplina munitam ad consulatum viam. omnes enim artes, quæ nobis populi Romæ concordia conciliant, & admirabilem dignitatem, & pergratam utilitatem debent habere. summa dignitas est in ijs qui militari laude antecellunt: omnia enim, quæ sunt in imperio, & in statu ciuitatis ab ijs defendi, & firmari putantur: summa etiam utilitas: si quidem eorum consilio, & periculo cum reipublica tum etiam nostris rebus perfrui possumus. grauis etiam illa est, & plena dignitatis dicendi facultas, quæ sæpe ualuit in consilio deligendo, posse consilio, atque oratione & senatus, & populi, & eorum, qui res indicant, mentes per-

Rei militaris
laus ab effectibus
repetitur
tribus ornata
consuetudine
men dicit de
officiis lib. 2. &
alibi sæpe.

Criminatio
artificiosus, da
qua Aristoteli.
Rhet. lib. 3.

Rei militaris
laus ab honestate
et utili.

Laus eloquens
ab effectibus

monere,

O R A T I O

mouere. queritur cōsul, qui dicendo nōnunquam com-
 primat tribunitios furores, qui concitatum populū fle-
 at, qui largitioni resistat. non mirum, si ob hāc facul-
 tatem homines sepe etiam non nobiles consulatum co-
 secuti sunt: praesertim cū hāc eadem res plurimas gra-
 tias, firmissimas amicitias, maxima studia pariat. quos-
 rum in isto uestro artificio Sulpiti nihil est. primum,
 dignitas in tam tenui scientia quae potest esse? res enim
 sunt paruae, prope in singulis literis, atque interpun-
 ctionibus verborū occupatae: deinde, etiā si quid apud
 maiores nostros fuit in isto studio admirationis, id enī
 ciatis vestris mysterijs totum est contemptum, et abie-
 ctum. posset agi lege, ne c ne, pauci quondā sciebant: fa-
 ctos enim vulgō non habebāt: erant in magna potentia
 qui consulebantur: a quibus etiam dies tanquā à Chal-
 deis petebātur. inuentus est scriba quidam Cn. Flavius,
 qui cornicū oculos cōfixerit, et singulis diebus ediscē-
 dos sacros populo proposuerit, et ab ipsis cautis iuris-
 consultis eorum sapientiam compilarit. itaque irati illi
 quod sunt ueriti, ne, dierū ratione prouulgata, et co-
 gnita, sine sua opera lege posset agi, notas quasdā com-
 posuerunt, ut omnibus in rebus ipsi interessent. cum
 hoc fieri bellissimē posset: fundus Sabinus meus est, im-
 mo meus, deinde iudicium: noluerunt. fundus, inquit,
 qui est in agro, qui Sabinus uocatur. satis uerboſe. ce-
 dō, quid postea? ego eum ex iure meū esse aio. quid tūc
 inde ego te ex iure manu consertū uoco. quid huic tam
 loquaciter litigioso respōderet ille, vnde petebatur, nō
 habebat. trāsit idem iuriconsultus tibicinis Latini mo-
 do: vnde tu me, inquit, ex iure manu consertum voca-
 sti, inde ibi ego te reuoco. praetor interea ne pulchrū se
 ac beatum

Contra ius
 ciuile.
 A tenuitate
 uanitas iuris
 ostenditur.

A callida oc-
 cultatione,

Simile odio-
 sum,
 Prouerbiū.

Ab inani for-
 mularum ex-
 cogitatione.

Simile ad les-
 uitatem no-
 randam,

PRO L. MVR AENA.

130

beatū putaret, atq; aliquid ipse sua sponte loquere-
 tur, ei quoq; carmen compositum est, cum ceteris reb.
 bardum. tū uerō nullo usu. Vtrūq; superstitibus pra-
 stitibus: istam viā dico. * in iure viā. praestō aderat sapi-
 ens ille, qui inire viam doceret. Redite viam eodem du-
 re redibant. hāc iam tum apud illos barbatos ridicula,
 credo, videbantur, homines, cum recte atque in loco
 consisterent, iuberi abire, ut, unde abissent, eodē statim
 redirent. iisdem ineptijs fucata sunt illa omnia. Quan-
 tate in iure cōspicio et hāc, sed an ne tu dicis, q; caus-
 as vindicaueris? quae dum erant occulta, necessariō ab-
 eis, qui ea tenebant, petebātur: postea uerō peruulga-
 taq; in manibus iactata, et excussa, inanissima pru-
 dentia reperta sunt, fraudis aut, et stultitiae plenissima.
 cum permulta praecclare legibus essent constituta, ea
 iuriconsultorū ingenijs pleraq; corrupta, ac depraua-
 bant. mulieres omnes propter infirmitatem consilij
 in tutorem potestate esse voluerunt: hi inuene-
 runt genera tutorum, quae potestate mulierum contine-
 rentur. sacra interire illi noluerunt: horum ingenio se-
 uera coemptiones faciendas interimendorū sacrorū
 reperi sunt. in omni deniq; iure ciuili aequitatē
 reliquerunt, uerba ipsa tenuerunt: ut, quia in alicuius li-
 tae exempli causa id nomen inuenerant, putarunt o-
 mnes mulieres, quae coemptionem facerent, Caias vo-
 cari. illud mihi quidem mirum uideri solet, tot ho-
 mines, tam ingeniosos, per tot annos etiam nunc statue-
 re non potuisse, utrum diem tertium, an preordinum,
 litem, an arbitrum, rem, an litem dici oporteret.
 ut dixi, dignitas in ista scientia consularis nunquā
 quae tota ex rebus fictis commentitijsq; constare:
 gratiae

* Prisc. li. 18.
 legit, ire ui-
 sic mox ate
 uiam.

A callida ius-
 ris interpre-
 tatione.

Ab ingenij
 tarditate,

Conclusio.

A diuisione
per remotio
nem,

A iuris ciui-
lis facultate,

Dilemma.

Cōclusio, cui
adrecta est co-
loquentie
laus ab hoc
nesto,

Prouerbium.

Traductio.

Collatio iur-
is & eloque-
tie. 2 in & fa-
cultate,

gratie verò multo etiam minus: quod enim omnibus
patet, & eque promptū est mihi, & aduersario meo,
id esse gratum nullo pacto potest. itaq; nō modò benefi-
cij collocandi spem, sed etiā illud, quod aliquando fuit,
Licet consulere, iam perdidistis. sapiens existimari ne-
mo potest in ea prudentia, quæ neq; extra Romam us-
quam, neq; Romæ rebus prolatis quicquam valet. pe-
ritus ideo haberi nemo potest, quod in eo, quod sciunt
omnes, nullo modo possunt inter se discrepare. difficilis
aut res ideo nō putatur, quod & per paucis, & mini-
me obscuris literis continetur. itaq; si mihi homini ve-
hementē occupato stomachum moueritis, triduo me iu-
ris consultum esse profitebor. etenim, quæ de scripto a-
guntur, scripta sunt omnia: neq; tamen quicquam tam
anguste scriptū est, quo ego non possim. Quæ de re agi-
tur, addere, quæ consulantur autem, minimo periculo
respondentur. si id quod oportet, responderis, idem vi-
deare respondisse quod Seruius: sin aliter, etiam cōtro-
uersum ius nosse, & tractare videre. quapropter nō
solum illa gloria militaris, vestris formulis, atq; actio-
nibus anteponenda est: verum etiam dicendi consuetu-
do longē, & multum isti vestræ exercitationi ad hono-
rem antecellet. itaq; mihi videntur pleriq; initio mul-
tò hoc maluisse: pōst, cum id assequi non potuissent,
istuc potissimum sunt delapsi. ut aiunt in græcis artifi-
cibus, eos auletas esse, qui ciuium cœdi fieri non potue-
runt: sic nōnullos videmus, qui oratores euadere nō po-
tuerunt, eos ad iuris studium deuenire, magnus dicendi
labor, magnæ res, magna dignitas, summa etiam gra-
tia: etenim à vobis salubritas quedam, ab ijs, qui di-
cunt, salus ipsa petitur, deinde vestra responsa atq; de-
cretā

etia & euertuntur sepe dicendo, & sine defensione
oratoris firma esse non possunt. in qua re si satis profe-
ssum, parcius de eius laude dicerem: nunc nihil de me
dico, sed de ijs, qui in dicendo magni sunt, aut fuerunt.
Dæ sunt artes, quæ possunt locare homines in amplis-
simo gradu dignitatis, una imperatoris, altera oratoris
boni. ab hoc enim pacis ornamenta retinentur, ab illo
belli pericula repelluntur. ceteræ tamen virtutes ipsæ
per se multum valent, iustitia, fides, pudor, temperantia:
quibus te Serui excellere omnes intelligunt: sed nūc de
studijs ad honorem dispositis, non de infita cuiusq; vir-
tute disputo, omnia ista vobis studia de manibus excu-
rantur, simul atq; aliquis motus nouus bellicū canere
cepit. etenim, ut ait ingeniosus poeta, & auctor valde
bonus, prælijs promulgatis, TOLLITVR E ME-
DIO non solum ista vestra verbosa simulatio pruden-
tiæ, sed etiam ipsa domina rerum SAPIENTIA: VI-
DERITVR RES, SPERNITVR ORATOR non
solum odiosus in dicendo, ac loquax, verum etiā BO-
NVS: HORRIDVS MILES AMATVR: VE-
strum verò studium totum iacet. NON EX IV-
RE MANV CONSERTVM, SED MAGIS
PERRO, inquit, REM REPETVNT. quod si ita
est, cedat opinor Sulpiti forum castris, ocium militiæ,
Iulius gladio, umbra soli: sit deniq; in ciuitate ea pri-
ma ars, propter quam ipsa est ciuitas omnium prin-
ceps. verum hæc Cato nimium nos nostris verbis ma-
gna facere demonstrat, & oblitos esse bellum illud om-
ne Mithridaticum cum mulierculis esse gestum. quod
ego longē secus existimo iudices, deq; eo pauca disse-
ram: neq; enim causa in hoc continetur. Nam, si om-
nia

Aui. quæ erit
pi nō possunt
alijs antepo-
nenda,
ab Ennii testā
monio,

Interpretas-
tio, per con-
tentionem.
Ex causis,
Occupatio,
qua probat
Muræna exi-
dum belli
ducem fuisse
id q; à bello
rum magnitudi-
ne per indig-
tionem.

nia bella, quæ cū Græcis gessimus, contemnenda sunt: derideatur de rege Pyrrho triumphus M. Curij, de Philippo T. Flamini, de Aetolis M. Fuluij, de rege Perse L. Pauli, de Pseudophilippo Qu. Metelli, de Corinthijs L. Mummi, sin hæc bella grauiſſima, victoriæq; eorū bellorum grauiſſimæ fuerant: cur Aſiaticæ nationes, atq; ille à te hoſtis contemnitur? atqui ex veterum rerū monimētis, vel maximū bellū populū Rom. cum Antiocho geſſiſſe video: cuius belli victor L. Scipio, parta cum P. fratre gloria, quam laudem illa Africa oppreſſa cognomine ipſo præ ſe ferebat, eandem hic ſibi ex Aſiæ nomine aſſumpſit. quo quidem in bello virtus enituit egregia M. Catonis proau tui. quò ille, cum eſſet, ut ego mihi ſtatuo, talis, qualem te eſſe video, nunquam cum Scipione eſſet profectus, ſi cum muliereulis bellandum eſſe arbitraretur. neq; verò cum P. Africano ſenatus egiſſet, ut legatus patri proficiſcetur, cum ipſe paulo antè Annibale ex Italia expulſo, ex Africa eiecto, Carthagine oppreſſa, maximis periculis remp. liberauiſſet, niſi illud graue bellum, & vehemens putaretur. atqui ſi diligenter, quid Mithridates potuerit, & quid effecerit, & qui vir fuerit, conſideris, omnibus regibus, quibuſcum populus Rom. bellum geſſit, hunc regem nimirum antepones, quem L. Sylla maximò, & fortiſſimo exercitu, pugna exercitatum, non rudis imperator, ut aliud nihil dicam, cum bello inuectum totam in Aſiam cum pace dimiſit: quem L. Murena pater huiuſce vehementiſſimè vigilantiſſimèq; vexatum, repreſſum magna ex parte, non oppreſſum reliquit: qui rex ſibi aliquot annis ſumptis ad confirmandas rationes, & copia belli, tantum ipſe opibus conatuq;

A M. Catonis iudicio.

Ex conſequentibus.

inualuit, vt ſe Oceanū cū Ponto, Sertorij copiis cum ſuis cōiuncturum putaret. ad quod bellū duob. conſulib. ita miſſis, vt alter Mithridatem perſequeretur, alter Bithyniam tueretur. alterius res, & terra, & mari calamitoſæ, vehementer & opes regis, & nomē cœxerunt: L. Luculli verò res tantæ extiterunt, vt neq; maius bellū commemorari poſſit, neq; maiore conſilio & virtute geſſū. nam cū totius impetus belli ad Cizicorum mœnia conſtiſſet, eamq; urbem ſibi Mithridates Aſiæ ianuam fore putaiſſet, qua effracta, & reuulſa tota pateret prouincia: perfectæ ab Lucullo hæc ſunt omnia, vt vrbs fidelifſimorū ſociorum defendere-
tur, vt omnes copię regis diuturnitate obſidionis conſumeretur. quid illam pugnam naualem ad Tenedum, cum contento curſo, acerrimis ducibus, hoſtium claſſis Italianæ ſpe, atq; animis inflata peteret, mediocri certamine, et parua dimicatione commiſſam arbitraris? multo prælia: prætereo oppugnationes oppidorū: expulſu regno tandem aliquando, tantum tamē conſilio, atque auctoritate valuit, vt ſe, rege Armeniorum adiuncto, nouis opibus, copiisq; renouarit. ac ſi mihi nunc de rebus geſtis eſſet noſtri exercitus imperatorisq; dicendum, plurima & maxima prælia commemorare poſſem: ſed non id agimus: hoc dico: ſi bellū hoc, ſi hic hoſtis, ſi ille rex contemnendus fuiſſet: neq; tanta cura ſenatus, & populus R. ſuſcipiendū putaiſſet, neq; tot annos geſiſſet, neque tanta gloria L. Luculli, neq; verò eius belli cōficiendæ curā tanto ſtudio populus R. ad Cn. Pompeiū detuliſſet: cuius ex omnib. pugnis, quæ ſunt innumerabiles, vel acerrima mihi videtur illa, quæ cū rege commiſſa eſt, & ſumma cōtentione pugnata, quæ

Præteritis.

Ab antecessoribus.

A iudicio
Pompei.

Conclusio ar
gumenti per
enumeratio
nem,

Occupatio
ex signo, &
refellit à po
puli & comi
torum incō
stantia, et ex
ernas simil
bus: & trans
lationibus il
luminat,

Locus com
munis,

Ab exēplis.

ex pugna cum se ille eripuisset, et Bosphorum cōfugisset, quō exercitus adire nō posset, etiam in extrema fortuna, & fuga nomen tamen retinuit regium. itaq; ipse Pompeius regno possessio, ex omnibus oris ac notis sedibus hoste pulso, tamen tantū in vnius animā posuit, ut, cū omnia, quæ ille tenuerat, adierat, sperarat, victoria possideret, tamen non antē, quā illū vita expulit, bellum confectū iudicari. hunc tu hostem Cato, cōtemnis? quo cū per tot annos, tot praelijs, tot imperatores bella gesserunt: cuius expulsi, & eieci, uita tanta aestimata est, vt, morte eius nunciata, tum deniq; bellū confectum arbitraremur. hoc igitur in bello L. Murēnam legatum fortissimi animi, summi consilij, maximi laboris cognitū esse defendimus, et hāc eius operam nō minus ad consulatum adipiscendum, quā hanc nostram forensē industriā, dignitatis habuisse. At enim in prætura petitione prior renunciatus est Seruius. pergitis ne uos, tanquā ex syngrapha, agere cū populo, ut quē locum semel honoris cuipiam dederit, eundem reliquis honoribus debeat? quod enim fretum, quem Euripum, tot motus, tantas, tā varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes, & quātos aestus habet ratio comitiorum? dies intermissus vnus, aut nox interposita sēpe perturbat omnia, & totam opinionem parua nōnunquā cōmutat aura rumoris. sēpe etiam sine vlla aperta causā sit aliud, atque existimamus: ut nōnunquam ita factum esse etiam populus admiretur: quasi uerō nō ipse fecerit, nihil est incertius uulgo, nihil obscurius uoluntate hominū, nihil fallacius ratione tota comitiorum. quis L. Philippum, summo ingenio, opera, gratia, nobilitate, à M. Herennio superari posse

esse arbitratus est? quis, Q. Catulum, humanitate, sanctitate, integritate antecellentē, à Cn. Manlio? quis M. Catulum, hominē grauisimum, ciuē egregium, fortissimum senatorem à Qn. Maximo? non modò horū nihil fore putatū est, sed ne cū esset factū quietē, quare factum esset, intelligi potuit. nā vt tēpestates sēpe certo aliquo cœli signo cōmouentur, sēpe improviso, nulla ex certa ratione, obscura aliqua ex causā excitantur: sic in hac comitiorū tempestate populari sēpe intelligas, quo signo commota sit: sēpe ita obscura est, vt casu excitata esse videatur. sed tamen si est reddenda ratio, duæ res vehementer in prætura desideratæ sunt, quæ ambæ in consulatu tum Murēnæ profuerunt: vna, expectatio muneris, quæ & rumore nonnullo, & studijs sermonibusq; competitorum creuerat: altera, quod ij, quos in prouincia, ac legatione omnis, & liberalitatis, & virtutis suæ testes habuerat, nōdum deceperant horū vtrunq; ei fortuna ad consulatus petitionē reseruauit: nam & L. Luculli exercitus, qui ad triumphum cōuenerat, idē comes L. Murēnæ præfēto fuit: et munus amplissimū, quod petitio præturæ desiderabat, prætura restituit. nam tibi hæc parua videntur adiumenta, & subsidia consulatus uoluntas militum: quæ cū perse valet multitudinē, tū, apud suos gratia: tum verò in consule declarando multum etiā apud vniuersum populum Ro. auctoritatis habet suffragatio militaris: imperatores enim comitijs consularibus, non verborum interpretes deliguntur. quare grauis est illa oratio: me saucium recreauit me præda donauit: hoc hæc castra cepimus, signa contulimus: nunquam iste plus militi laboris imposuit, quā sibi sumpsit: ipse cū

Magnifica
atq; apta sē
multitudo,

Ex causis
gignentibus
& interueni
tibus,

Frequētatio
ne, amplifi
cat,

Nimēsis siue
protop, eleg
gans,

Ex minore.

Transitio ue
nusta.Ludorū laus
ab effectu. i.
a uoluptate,
qua omnes
capiantur.

A lege.

Ex cōtrarijs

Permissio.

fortis, tum etiam felix. hoc quanti putas esse ad famam
hominū. ac voluntatē? etiam si tanta illis comitijs re-
ligio est, ut adhuc semper omen valuerit prerogatiuā:
quid mirū est, in hoc se icitatis famam, sermonemq; ma-
luisse? sed si hæc leuiora ducis, quæ sunt grauissima, et
hanc vrbānam suffragationem militari anteponis: noli
ludorum huius elegantiā et scenæ magnificentiam ualde
cōtemnere, quæ huic admodum profuerunt. nam quid
ego dicam populū, ac vulgus imperitorum ludis ma-
gnopere delectari? minus est mirandum: quanquam
huic causæ id satis est sunt enim populi, ac multitudi-
nis comitiā. quare si populo ludorum magnificentiā
voluptati est, non est mirandum, eam L. Muræne apud
populū profuisse sed si nosmetipsi, qui et ab delecta-
tione omni negotijs impedimur, et in ipsa occupatio-
ne delectationes alias multas habere possumus, ludis ta-
men oblectamur, et ducimur: quid tu admirare de mul-
titudine in doctā? L. Ottho, vir fortis, meus necessarius,
equestri ordini restituit nō solū dignitatē, sed etiam vo-
luptatē. itaq; lex hæc, quæ ad ludos pertinet, est omnium
gratissima, quod honestissimo ordini cū splendore, fru-
ctus quoq; iucunditatis est restitutus. quare delectat ho-
mines, mihi crede, ludi, etiā illos qui dissimulant, nō solū
eos, qui fatentur: quod ego in mea petitione sensi: nā nos
quoq; habuimus scenā cōpētricē. quod si ego, qui tri-
nos ludos ædilis fecerā, tamen Antonij ludis commoue-
bar: tibi, qui casu nullos feceras, nihil huius istā ipsam,
quæ irrides argenteā scenā aduersatam putas? sed hæc sa-
nē sint paria omnia: sit par forensis opera militari, sit
par militari suffragatio vrbāna, sit idē magnificētissi-
mos, et nullos unquam fecisse ludos, quid in ipsa præ-

174

era nihil ne existimas inter tuā et istius sortē interfū-
ser huius fors ea fuit, quā oēs tui necessarii tibi opta-
banus, iuris dicundi, in qua gloriam cōciliat magnitu-
do negotij, gratiam æquitatis largitio: quā in sorte sa-
piens prætor, qualis hic fuit, offensione vitæ æquabili-
tate decernendi, beneuolentiā adiūgi lenitate audiēdi
regia, et ad consulatū apta prouincia, in qua laus æ-
quitatis, integritatis, facilitatis, ad extremum ludorum
voluptate cōcluditur. quid tua fors? tristis, atrox, qua-
si peculatus: ex altera parte lacrymarum, et squalo-
ris, ex altera pl. na. catenarum atq; iudicum. cogendi
iudices multi, retinendi cōtra voluntatem, scriba dam-
natus, ordo totus alienus: Syllana gratificatio repre-
hensa: multi viri fortes, et propē pars ciuitatis offensa
et illas seuerē æstimatæ: cui placet, obliuiscitur: cui
dolet, meminit postremo tu in prouinciam ire noluisse.
non possum id in te reprehendere, quod in me ipso et
prætor, et cōsul probaui: sed tamen L. Muræne pro-
uincia multas bonas gratias cum optima existimatione
attulit. habuit proficiens delectum in Vmbria: dedit
et facultatē resp. liberalitatis: qua vsus, multas sibi tri-
bus, quæ municipijs Vmbriæ conficiuntur, adiunxit. i-
psæ autē in Gallia, ut nostri homines desperatas iam pe-
cunias exigent, æquitate diligentiaq; perfecit. tu in-
terea Romæ scilicet amicis præstō fuisi: fateor. sed ta-
men illud cogita, nonnullorum amicorum studia mini-
stere in eos, a quibus prouincias contemni intelli-
gunt. et quoniam ostendi iudices, parem dignitatem
ad consulatus petitionem, disparem fortunam prouin-
cialium negotiorum in Muræna, atque in Sulpitio su-
adicam iam apertius. in quo meus necessarius fuerit

Collatio mu-
neris a diste-
rentibus.A prætoris
officio per dā
tributionemA causis in-
terimentibusMembratim
dicit. et sine
cōiunctione.

Sententiā.

Transitio.

O R A T I O

inferior Seruius: et ea dicam vobis audientibus anisso iam tempore, quæ ipsi soli re integra sæpe dixi.

Ex causis
corrumpe
ntibus.

Occupatio,
quam diluit
distinctione.

Repetitio.

Pro popo
re siue mimi
sis.

A multitudine
actionum.

Petere consulatū nescire te Serui, per sæpe dixi: et in ijs rebus ipsis, quas te magno, et forti animo et agere, et dicere videbā, tibi solitus sum dicere, magis te fortem senatorem mihi videri, quam sapiētem candidatum. primum accusandi terrores, et minæ, quibus tu quotidie uti solebas, sunt fortis viri: sed et populi opinionem à spe adipiscendi auertunt, et amicorum studia debilitant. nescio quo pacto semper hoc fit, neq; in vno, aut altero animaduersum est, sed iam in pluribus: simul atque candidatus accusationem meditari visus est, ut honorem desperasse videatur. quid ergo? acceptā iniuriā persequi non placet? immo uehemēter placet: sed aliud tempus est petendi, aliud persequendi. petitorum ego, præsertim consularis, magna spe, magno animo, magnis copijs et in forum, et in campū deduci volo: non placet mihi inquisitio candidati, prænuncia repulsæ: non te suum potius, quam suffragatorum cōparatio: non minæ magis, quam blanditiæ: non declamatio potius, quam saluatio: præsertim cum iam hoc nouo more omnes ferè domos omnium concursent et ex vultu candidatorū coniecturam faciant, quantum quisq; animi, et facultatis habere videatur. vides ne tu illum tristem, de missum et acet, diffidit, abiecit hastas. serpit hic rumor: scis tu illum accusationem cogitare? inquirere in competitorēs? testes quærere? alium faciam: quoniam sibi hic ipse desperat. eiusmodi candidatorum amici intimi debilitantur, studia deponunt, aut testatam rem abijciunt, aut suam operam, et gratiam iudicio et accusationi reseruant. accedit eodem, ut etiam ipse candidatus

PRO L. MVRÆNA.

135

Pluribus intentas, minor est ad linguæ la sentus.

Locus communis.

Conclusio cum elegant distributio ne.

Ex minore.

Ratiocinatio ex corruptis causis.

totum animum, atq; omnem curam, operam, diligentiamq; suā in petitione non possit ponere: adiungitur enim accusationis cogitatio, non parua res, sed negotium omnium maxima: magnum est enim te cōparare ea, quibus possis hominem è ciuitate, præsertim non inopē, neq; infirmum exturbare, qui et per se, et per suos, et uerò etiam per alienos defendatur: oēs enim ad pericula propulsanda concurrimus: et qui non aperte inimici sumus, etiam alienissimis in capitis periculis amicissimorum officia, et studia præstamus. quare ego expectus et petendi, et defendendi, et accusandi molestiā, sic intellexi, in petendo studium esse acerrimum, in defendendo officiū, in accusando laborem. itaq; sic statuo, fieri nullo modo posse, ut idem accusationē, et petitionē consulatus diligenter adornet, atq; instruat. vnum sustinere pauci possunt, vtrumq; nemo. tu, cum de curriculo petitionis deflexisses, animumq; ad accusandū transfudisses, existimasti te vtriq; negotio satisfacere posse, uehementer errasti. quis enim dies fuit potiusquam in istā accusandi denunciationem ingressus es, quem tu non totum in ista ratione consumpseris? legem ambitus flagitasti, quæ tibi non deerat: erat enim sceleratissime scripta Calpurnia: gestus est mos et voluntati, et dignitati tuæ: sed tota illa lex accusationem tuam, si haberes nocentē reū, fortasse armasset: petitioni verò refragata est. poena grauior in plebem tua voce efflagitata est: comoti animi tenuiorū, exiliū in nostrū ordinē cōcessit senatus postulationi tuæ, sed non libetè duorum fortunæ cōmuni conditionē te auctore constituit. morbi excusationi poena addita est, voluntas offensa multorum, quibus aut contra valetudinis cōmodum la

ORATIO

Ramotio.

Epilogus.

Plaga translatum, pro impedimento.

Praemunio

Securis ut paulo ante plagam.

Euidencia.

borandū est, aut incommodo morbi etiam ceteri vitæ fructus relinquendi. quid ergo? hæc quis tulit? is, qui auctoritate senatus, voluntati tuæ paruit: denique is tulit, cui minime proderant, illa, quæ mea summa voluntate seuatus frequens repudiavit, mediocriter adversa tibi esse existimas? confusionem suffragiorum flagitasti, prorogationem legis Mamilie, æquationem gratiæ, dignitatis, suffragiorum. graviter homines honesti, atque in suis ciuitatibus, et municipiis gratiosi tulerunt, à tali viro esse pugnatum, ut omnes et dignitatis, et gratiæ gradus tollerentur. idem editicios iudices esse voluisti, ut odia occulta ciuium, quæ tacitis nunc discordiis continentur, in fortunas optimi cuiusque erumperent. hæc omnia tibi accusandi viam munebant, adipiscendi obsepiebant. atque ex omnibus illa plaga est iniecta petitioni tuæ non tacete me maxima: de qua ab homine ingeniosissimo et copiosissimo Hortensio multa grauissimè dicta sunt: quo etiā mihi durior locus est dicendi datus: ut, cum ante me et ille dixisset, et vir summa dignitate, et diligentia, et facultate dicendi, M. Crassus, ego in extremo non partem aliquam agere caussæ, sed de tota re dicere, quod mihi videretur. Itaque in iisdem rebus ferè versor, et quoad possum iudices, occorro vestræ sapientiæ. sed tamē Serui quā te securim putas iniectisse petitioni tuæ cum tu populum R. in eum metum adduxisti, ut pertimesceret, ne consul Catilina fieret, dum tu accusationem comparares, deposita, atque abiecta petitione? etenim te inquirere videbant tristem ipsum: mæstos amicos, obseruationes, testificationes, seductiones testium secessionem subscriptorum animaduvertebant: quibus rebus certè ipsi candidatorum vultus obscuriores videri so-

PRO L. MURÆNA 136

deri solent. Catilinam interea alacrem atque letum, stipatum choro iuuentutis, vallatum indicibus, atque sicarijs, inflatum cum spe militum tum collegæ mei, quemadmodum dicebat ipse, promissis, circumfluente colonorum Aretinorum et Fesulanorum exercitu. quā turbā dissimillimo ex genere distinguebant homines percussi Syllani temporis calamitate, vultus erat ipsius plenus furoris, oculi sceleris, sermo arrogantiæ, sic, ut ei iam exploratus, et domi conditus consulatus videretur: Murænam contemnebat: Sulpitium accusatorem suum numerabat, non competitorem: ei vim denunciabat: reip. mina batur. quibus rebus, qui timor bonis omnibus iniectus sit, quantaque desperatio reip. si ille factus esset, nolite à me commoueri velle, vosmetipsi vobiscum recordamini. meministis enim, cum illius nefarii gladiatoris uoces percrebuisent, quas habuisse in concione domestica dicebatur, cum miserorum fidelem defensorem, negasset inueniri posse, nisi eum, qui ipse miser esset: integrorum et fortunatorum promissis saucios et miseros credere non oportere: quare qui consumpta replere, erepta recuperare vellent, spectaret, quid ipse deberet, quid posideret, quid auderet. minime timidum, et valde calamitosum esse oportere eum, qui esset futurus dux, et si-gmifer calamitosorum: tum igitur, his rebus auditis, meministis fieri S. Con. referente me, ne postero die comitia haberentur, ut de his rebus in senatu agere possemus. itaque postridie frequenti senatu Catilinam excitauimus, atque eum de ijs rebus iussi, si quid vellet, quæ ad me allata essent, dicere. atque ille ut semper fuit apertissimus, non se purgavit, sed indicavit atque innuit. tum enim dixit, duo corpora esse reipub. vnum debile in-

Hypothypsis, ituc notat 110.

A Catiline oratione.

Ex pari aut simili.

Alle geris,

rr s firmo

A signis.

firmitate capite, alterum firmum sine capite: huic, cum ita de se meritum esset, caput se viuo non defuturum. cōgemuit senatus frequens, neq; tamē satis seuerē pro rei indignitate decreuit: nam partim ideo fortes in decernendo nō erant, quia nihil timebant: partim, quia timebant. tum erupit ē senatu triumphans gaudio, quem omnino viuū illinc exire non oportuerat, præsertim cum idē ille in eodē ordine paucis diebus antē Catonē fortissimo viro iudicium minitanti, ac denunciante respondisset, si quod esset in suas fortunas incendium excitatū, id se non aqua, sed ruina restituturū. his tū rebus cōmotus, et quōd homines ita tum coniuratos cum gladijs in campū deduci à Catilina sciebam, descendi in campū cū firmissimo præsidio fortissimorum virorum,

Allegoria.

et cum illa lata insigniq; lorica, non quæ me tegeret (etenim sciebam Catilinam non latus aut ventrem, sed caput et collum solere petere) verū vt omnes boni animaduernerent, et, cū in metu et periculo consulens videret, id quod est factū, ad opem præsidiumq; meum concurrerent. itaq; cum te Serui remissiorē in petendo putarent, Catilinam et spe, et cupiditate inflammatum viderent, omnes, qui illam ab rep. pestem depellere cupiebant, ad Murænam se statim contulerunt. magna est autem comitijs consularibus repentina voluntatum inclinatio, præsertim cum incubuit ad virum bonum,

A signo.

et multis alijs adiumentis petitionis ornatum. qui cum honestissimo patre, atque maioribus, modestissima adolescentia, clarissima legatione, prætura probata in iure, grata in munere, ornata in prouincia, petisset diligenter, et ita petisset, vt neque minanti cederet, neque cuiquam minaretur: huic mirandum est, magno adiumento

Epitaphus me-
taphoris ex-
ornatus cum
enumeratio-
ne præcipuo-
rum capitum

Dissolusum.

quo adiumento Catilinæ subitam spem consulatus adipiscendi fuisse? Nunc mihi tertius ille locus est orationis de ambitus criminibus, per purgatus ab ijs, qui ante me dixerunt, à me, quoniam ita Muræna voluit, retrahendus. quo in loco Postumio, familiari meo, ornatissimo viro de diuisorū indicijs, et de deprehensis pecunijs: adolescenti ingenioso et bono, Ser. Sulpitio, de equitum centurijs: Mar. Catoni, homini in omni virtute excellenti, de ipsius accusatione, de S. C. de repub. respondendo, sed pauca, quæ meum animum repente mouerunt, prius de L. Muræna fortuna conquerar. Nam cum sæpe antea iudices, et ex aliorum miserijs, et ex meis curis, laboribusq; quotidianis fortunatos eos homines iudicarem, qui remoti à studijs ambitionis, oculi ac tranquillitatem vitæ secuti sunt: tum verò in his L. Muræne tantis, tamq; improuisis periculis ita sum animo affectus, ut non queam satis neq; communē omnium nostrum conditionem, neq; huius euentum fortunamq; misereri: qui primum dum ex honoribus continuis familiarie, maiorumq; suorum vnum ascendere gradum dignitatis conatus est, venit in periculum, ne et ea, quæ relicta, et hæc quæ ab ipso parata sunt, amittat: deinde propter studium nouæ laudis etiam in veteris fortune discrimen adducitur. quæ cum sunt grauius iudices, tum illud acerbissimū est, quōd habet eos accusatores, non qui odio inimicitiarū ad accusandum, sed qui studio accusandi ad inimicitias descenderent: nam vt omitterem Ser. Sulpitium, quem intelligo non iniuria L. Muræne, sed honoris contentione permotum: accusat paternus amicus Cn. Postumius, vetus, vt ait ipse, vicinus ac necessarius, qui necessitudinis causas cōplures pro-

tertiæ causæ pars, de ambitu, cum eorū, de quibus dicturus est, expositione. Digressio igitur locum miser rationis, ex Muræne fortuna, in qua etiam aduersarijs inuidiam constat.

Tertie causæ
se pars, de
ambitu, cum
eorū, de qui-
bus dicturus
est, expositi-
one.

Digressio igitur
locum miser
rationis, ex
Muræne for-
tuna, in qua
etiam aduer-
sarijs inuidia
constat.

Cōmutatio.

Accusatores
in inuidiam
uocat.

res pro-

ORATIO

res protulit, similitatis nullam commemorare potuit; accusat Ser. Sulpitius sodalis filij, cuius ingenio paterni omnes necessarij munitiores esse debebant: accusat M. Cato, qui, quanquam à Muræna nulla re unquam alienus fuit, tamen ea conditione nobis erat in hac ciuitate natus, ut eius opes, & ingenium præsidio multis etiam alienissimis, vix cuiquam inimicus esse deberet. Respondebo igitur Postumio primum, qui nescio quo pacto mihi videtur prætorius candidatus in consulari, quasi desultorius in quadrigarum curriculum, incurrere. cuius competitores si nihil deliquerunt, dignitati eorum concessit, cum petere destitit: sin autem eorum aliquis largitus est, expetendus omnis est, qui alienam potius iniuriam, quam suam persequatur.

Ea omnia, quæ & Postumio, & Ser. Sulpitio adulescenti responsa sunt, desiderantur.

Respon det
Catoni. eius
auctoritatem
minuendo.

Venio nunc ad M. Catonem, quod est firmamentum, ac robor totius accusationis: qui tamen ita gravis est accusator, & vehemens, ut multo magis eius auctoritatem quam

PRO L. MURÆNA.

138

quam criminationem pertimescam. in quo ego accusetore iudices primum illud deprecabor, ne quid L. Muræne dignitas illius, ne quid expectatio tribunatus, ne quid totius vitæ splendor et gravitas noceat: neque ea soli huic obsint bona M. Catonis; quæ ille adeptus est, ut multis prædesse posset, bis consul fuerat P. Africa nus, & duos terrores huius imperij, Carthaginem, Numantiamque deleuerat, cum accusauit L. Cotta. erat in eo summa eloquentia, summa fides, summa integritas, auctoritas tanta, quanta in ipso imperio populi R. quod illius opera tenebatur. sæpe hoc maiores natu dicere audiuimus, hanc accusatoris eximia dignitatem plurimum L. Cotta profuisse. noluerunt sapientissimi homines, qui tum rem illam iudicabant, ita quenquam cadere in iudicio, ut nimis aduersarij viribus abiectus videretur quid? Sergium Gaibam (nam traditum memoriæ est) nonne pro tuo, fortissimo, atque florentissimo viro, M. Catoni, incumbenti ad eius perniciem, populus R. eripuit? semper in hac ciuitate nimis magnus accusatorum opibus, & populus vniuersus, & sapientes, ac multum in posterum prospicientes iudices resisterunt. nolo, accusator in iudicium potentiam asserat, non vim maiorem aliquam non auctoritatem excellentem, non nimiam gratiam: valeant hæc omnia ad salutem innocentium, ad opem impotentium, ad auxilium calamitosorum: in periculo verò & in perniciem ciuium repudientur. nam si quis hoc forte dicet, Catonem de sensum ad accusandum non fuisse; nisi prius de causa iudicasset: inquam legem iudices, & miseram conditionem instituit periculis hominum, si existimabit iudicium accusatoris rem pro aliquo præiudicio valere oportere. ego tuum

A fine.

Ab exemplis.

A iudicatio.

A consuetudine.

Pres. populi
ta comite
tione.

A fine per de
tributa nem

Occupatio
qui diluit
ex absurdo
consequens

consilium

ORATIO

Senior magister, id est Phoenix, Achilles,

Digressio in reprehensorem doctrinam Socraticam extendendam Catonis auctoritatem

Contentio. Odiosum.

cōsiliū Cato propter singulare animi mei de tua uirtute iudiciū, vituperare nō audeo, nōnulla in te forsitan conformare, & leuiter emendare possum. nō multa peccas, inquit ille fortissimo viro senior magister: sed si peccas, te regere possum. at ego te verissime dixcrim peccare nihil; neq; vlla in re esse huiusmodi, vt corrigendus potius, quā leuiter inflectendus esse videare. finxit enim te ipsa natura ad honestatē, grauitatē, temperantiam, magnitudinem animi, iustitiā, ad omnes denique virtutes magnum hominem, & excelsum. accessit his tot, doctrina non moderata, nec mitis, sed, vt mihi videtur, paulō asperior, et durior, quā aut veritas aut natura patiatur. & quoniam non est nobis hęc oratio habenda aut cum imperita multitudine, aut in aliquo conuentu agrestium, audacius paulō de studijs humanitatis, quę & mihi & uobis nota et iudiciāda sunt, disputabo. In M. Catone iudices hęc bona, quę videmus, diuina, et egregia, ipsius scitote esse propria: quę nonnunquam requirimus, ea sunt omnia non a natura sed a magistro. fuit enim quidam summo ingenio vir, Zeno, cuius inuentorum æmuli Stoici nominantur. huius sententię sunt & pręcepta eiusmodi: sapientem gratia nunquam moueri, nunquam cuiusquam delicto ignorare, neminem misericordem esse, nisi stultum, & leuem: viri non esse, neq; exorari, neq; placari: solos sapiētes esse, si distortissimi sint, formosos: si mendacissimi, diuites: si seruitutem seruiant, reges: nos autem, qui sapientes non sumus, fugitiuos, exules, hostes, insanos denique esse dicunt: omnia peccata esse paria: omne delictum scelus esse nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cū opus non fuerit, quā

cum,

PRO L. MURAENA. 139

eum, qui patrem suffocauerit: sapientem nihil opinari, nullius rei pœnitere, nulla in re falli, sententiā mutare nunquam. hęc homo ingeniosissimus M. Cato, auctoribus eruditissimis inductus, arripuit, neque disputandi causa, ut magna pars, sed ita uiuēdi. petunt aliquid publicani: caue quicquam habeat momenti gratia. supplices aliqui veniunt miseri et calamitosi: sceleratus et nefarius fueris, sic quicquā misericordia adductus feceris. patetur aliquis se peccasse, & eius delicti veniam petit, nefarium est facinus ignorare. at leue delictū est: omnia peccata sunt paria. dixisti quippiam, fixum & statutum est nō reductus es, sed opinione: sapiens nihil opinatur. errasti aliqua in re: malē dici putat. hęc ex disciplina nobis illa sunt, dixi in senatu me nomē consularis candidati delaturū. iratus dixisti: nunquam, inquit, sapiens irascitur, at temporis causa. improbi, inquit, hominis est mendacio fallere: mutare sententiā, turpe est: exorari, scelus: miseri, flagitiū. nostri autem illi, (fatebor enim Cato me quoque in adolēcentiā diffisum ingenio meo quę fuisse adiūcta doctrinę) nostri, in quā, illi a Platone & Aristotele, moderati homines et tēperati, aiunt, apud sapientē valere aliquando gratiam: viri boni esse, miseri, distincta genera esse delictorum, & dispares pœnas: esse apud hominem cōstantē ignorandi locum: ipsum sapientem sepe aliquid opinari, quod nesciat: irasci nōnunquam, exorari eundem, & placari: quod dixerit, interdum, si ita rectius sit mutare, de sententiā decedere aliquando: omnes virtutes meritoritate quadam esse moderatas. hos ad magistros si qua te fortuna Cato cū ista natura detulisset, nō tu quidē melior vir esses, nec fortior, nec temperantior, nec iustior,

Sermoeinatione odiosa odiosum Catonem facit,

Zenoni & Stoicis, Platonis & Aristotelis auctoritatem decretamque opontis

Attende mirificam oratoris moderationē, naturā laudatam, mores vituperatis,

iusior. (neq; enim esse potes) sed paulo ad lenitatē pro-
pensior: non accusares nullis adductus inimicitijs, nulla
lacepsitus iniuria pudensissimum hominem, summa di-
gnitate atq; honestate praeclitū: putares, cum in eiusdē
anni custodia te atq; L. Murēna fortuna posuisset, ali-
quo te cū hoc, reip. vinculo esse coniunctū: quod atro-
citer in senatu dixisti, aut non dixisses, aut seposuisses,
aut mitiorē in partem interpretarere. ac te ipsum, quan-
tum ego opinione auguror, nunc et animi quodā impe-
tu concitatum, et vi naturae atque ingenij elatum, et
recentibus praeceptorum studijs flagentē iam vsus fle-
ctet, dies leniet, aetas mitigabit. etenim isti ipsi mihi vi-
dentur vestri praeceptores et virtutis magistri fines of-
ficiorum paulo longius, quā naturā vellet, protulisse,
ut, cum ad vltimum animo contendissemus, ibi tamen,
vbi oporteret, cōsisteremus: nihil ignoueris: immo ali-
quid, non omnia, nihil gratiae causa feceris: immo resi-
stito gratiae, cum officiū et fides postulat. misericor-
dia commotus ne sis, etiam in dissoluēda seueritate: sed
tamen est laus aliqua humanitatis, in sententia perma-
neo: enimvero, nisi sententia aliqua vicerit melior, hu-
iuscemodi Scipio ille fuit: quem non poenitebat facere
idem, quod tu: habere eruditissimum hominē, et penē
diuinum domi: cuius oratione, et praeceptis, quāquam
erant eadem ista, quae te delectant, tamen asperior non
est factus, sed, ut accepi a senibus, lenissimus. quis verō
C. Laelio comior? quis iucundior, eodem ex studio isto?
quis illo grauior? sapientior? possum de L. Philippo,
de C. Gallo dicere haec eadem: sed te domum iam de-
ducam tuam, quenquam ne existimas Catois proauo
tuo commodiorem, comiorem, moderatiorem fuisse ad
omnem

Cum hoc, d
est, cum Mur
rae.

Interpretat
tio cum dis
iunctione.

Dialogum.

A contrarijs
exemplis: ac
Scipio Aemil
ianus intel
ligendus, cū
quo Panet
Stoicus fuit.

omnem rationē humanitatis: de cuius praeclanti virtu-
te cum verē grauiorēq; diceret, domesticū te habere di-
xisti exemplum ad imitandum. est illud quidem exem-
plum tibi propositum domi: sed tamē naturae similitu-
do illius ad te magis, qui ab illo ortus es, quā ad unū-
quemque nostrum peruenire potuit: ad imitandū verō
tam mihi propositum exemplar illud est, quā tibi. sed
si illius comitatem, et facilitatem tuae grauitati seueri-
tatiq; asperseris, nō ista quidē erunt meliora, quae nunc
sunt optima, sed certē condita iucundius. quare ad id,
quod institui reuertar, tolle mihi ē causa nomen Cato-
nis, remoue, ac praetermite auctoritatem, quae in iudi-
cis, aut nihil valere, aut ad salutē debet ualere: cōgre-
dere mecum criminibus ipsis: quid accusas Cato? quid
offers in iudiciū? quid arguis? ambitum accusas: non
defendo. me reprehēdis, quod idem defendam, quod le-
ge punierim: puniui ambitum, non innocentiam: ambi-
tum verō ipsum vel tecum accusabo, si voles. dixisti S.
C. me referre ē esse factum: si mercede corrupti ob-
nati candidatis essent, si conducti se etarentur, si gla-
diatoribus vulgō locus tributus, et item prandia si
vulgō essent data, contra legem Calpurniam factum
videri, ergo ita senatus iudicat, contra legem facta haec
videri, si facta sint. decreuit quod nihil opus est, dum
candidatis morem gerit nam, factum sit necne, vehē-
menter quaeritur: si factum sit, quin contra legem sit,
dubitare nemo potest. est igitur ridiculū, quod est du-
bitū, ad relinquere incertum, quod nemini dubiū potest
esse, ad iudicare. atq; id decernitur omnibus postulanti-
bus candidatis, ut ex S. C. neq; cuius intersit, neq; con-
tra quem sit, intelligi possit, quare doce a L. Murēna
illa esse

Reditus ad
rem, et una
Conclusio
de remouen-
da Catois
auctoritate.

Seiunctio.

Soluit distin-
ctiōne sine
translatione
causae.

Status conie-
cturae.

Complexio
argumentas-
tionis.

O R A T I O

illa esse commissa: tum egomet tibi contra legem commissam esse concedam. multi obuiam prodierunt de provincia decedenti, consulatum petenti: solet fieri. eccui autem nū proditur reuertenti? quæ fuit ista multitudo? primum, si tibi istam rationem nō posim reddere: quid habet admirationis, tali viro aduenienti, candidato consulari obuiam prodisse multos? quod nisi esset factum, magis mirandum videretur. quid, si etiam illud addam, quod à cōsuetudine nō abhorret, rogatos esse multos: num aut criminosum sit, aut mirandum, quæ in ciuitate rogati infimorum hominum filios propè de nocte ex ultima sepe vrbe deductū uenire soleamus, in ea nō esse grauatos homines prodire horatertia in campū Martium, præsertim talis viri nomine rogatos? quid, si omnes societates venerunt? quariū ex numero multi hīc sedent iudices. quid, si multi homines nostri ordinis, honestissimi? quid, si illa officiosissima, quæ neminem patitur nō honeste in urbē introire, tota natio candidatorum? si denique ipse accusator noster Postumius obuiam cum bene magna caterua sua venit? quid habet ista multitudo admirationis? omitto clientes, vicinos, tribules, exercitum totum Luculli, qui ad triumphum per eos dies uenerat. hoc dico, frequētiam in isto officio, gratuitam non modò dignitati illius vnquam, sed ne uoluntati quidem defuisse. at sectabantur multi: doce mercede: concedam esse crimen: hoc quidem remoto, quid reprehendis? quid opus est, inquit, sectatoribus? à metu id quæris, quid opus sit eo, quo semper uisum sumus? homines tenues vnum habent in nostrum ordinem aut promerendi, aut *referendi beneficij locum, hanc in nostris petitionibus operam, atque affectationem;

Primam rationem diluit à consuetudine, & more.

A minore.

Ab hominū dignitate.

Ab hominū uarietate remouet corruptionis suspitionem.

Ex causa. * al. profecti rendi.

P R O L. M V R A E N A. 141

tionem: neque enim fieri potest, neque postulandum est à nobis, aut ab equitibus R. ut suos necessarios candidatos sectentur totos dies: à quibus si domus nostra celebratur, si interdum ad forū deducimur, si vno basilicæ spatio honestamur, diligenter obseruari videmur, & coli. tenuiorū & non occupatorū amicorum est ista asiduitas, quorū copia bonis, et beneficijs deesse nō solet: noli igitur eripere hūc inferiori generi hominū fructū officij Cato: sine eos qui omnia à nobis sperant habere ipsos quoque aliquid, quod nobis tribuere posim. si nihil erit præter ipsorum suffragiū, tenue est, si, ut suffragentur, nihil valent gratia: ipsi denique ut solent loqui nō dicere pro nobis, nō spondere, nō vocare domū suā possunt: atque hæc à nobis petunt omnia: neque vlla realia, quæ à nobis consequuntur, nisi opera sua compensari putant posse. itaque & legi Fabiæ, quæ est de numero sectatorum, & S. C. quod est L. Cæsare consule factum, restiterunt: nulla est enim poena, quæ possit obseruantiam tenuiorum ab hoc vetere instituto officiorum excludere. spectacula sunt tributim data, & ad prandium vulgò vocati. etsi hoc factum à Muræna omnino iudices non est, ab eīus amicis autem more & modo factum est: tamen admonitus re ipsa, recordor, quantū hæc quæstiones in senatu habitæ, punctorum nobis Serui detraxerunt: quod enim tempus fuit, aut nostra, aut patrum nostrorum memoria, quo hæc siue ambitio est siue liberalitas, non fuerit, ut locus, & in Circo, & in foro daretur amicis, et tribulibus? hæc homines tenuiores primum ne dum qui ea suis tribulibus vetere instituto assequerantur.*

Complexio refutationis à iure referentis gratiam.

A consuetudine contra legem.

Factū transfert in alios. & more defendit.

Desunt nonnulla.

A senatus
consulti in-
terpretatio-
ne & senten-
tia.

Epilogus p
distributio-
nem.

Verum, id
est, rectum,
equum,
Dialogismus

praefectum fabrum semel locum tribulibus suis dedisse: quid statuent in viros primarios, qui in Circo totas tabernas tribulium causa compararunt? haec omnia sectatorum, spectaculorum, prandiorum item crimina à multitudine in tuam nimiam diligentiam Serui collecta sunt: in quibus tamen Murena ab senatus auctoritate defenditur. quid enim? senatus num obuiam prodire crimen putat? non sed mercede: conuince. num sectari multos? non, sed conductos: doce. num locum ad spectandum dare, aut ad prandium inuitare? minime, sed vulgo, passim. quid est vulgo? vniuersos. non igitur, si L. Natta, summo loco adolescens, qui, et quo animo iam sit, et qualis vir futurus sit, videmus, in equitum centurijs voluit esse, et ad hoc officium necessitudinis, et ad reliquum tempus gratiosus, id erit eius vitrico fraudi, aut crimini: ne, si virgo Vestalis huius propinqua, et necessaria locum suum gladiatorium concessit huic, non et illa pie fecit, et hic à culpa est remotus. omnia haec sunt officia necessariorum, commoda tenuiorum, munia candidatorum. at enim agit mecum austerè, et Stoicè Cato: negat verum esse, alluci benevolentiam cibo: negat iudicium hominum in magistratibus mandandis corrumpi voluptatibus oportere: ego, ad coenam petitionis

petitionis causa si quis vocat, condemnetur. quippe, inquit, tu mihi summum imperium, summam auctoritatem, tu gubernacula reip. petas fouedis hominum sensibus, et deliniendis animis, et adhibendis voluptatibus: vtrum lenocinium, inquis, à grege delicatae iuuentutis, an orbis terrarum imperium à populo R. petebas? horribilis oratio: sed eam vsus, vita, mores, ciuitas ipsa respuit: neque tamen Lacedaemonij auctores istius vitae, atque orationis, qui quotidianis epulis in robore accumbunt: neque verò Cretes, quorum nemo gustauit vniquam cibum, melius, quam Romani homines, qui tempora voluptatis, laborisque dissipant, resp. suas retinuerunt: quorum alteri vno aduentu nostri exercitus deleti sunt, alteri nostri imperij praesidio disciplinam suam, legesque conseruant. quare noli Cato maiorum instituta, quae res ipsa publica, quae diuturnitas imperij comprobant, nimium seuera oratione reprehendere, fuit eodem ex studio vir eruditus apud patres nostros, et honestus homo, et nobilis, Qu. Tubero, is, cum epulum Q. Maximus Africani patris sui nomine populo Ro. daret, rogatus est à Maximo, ut triclinium sterneret, cum esset Tubero eiusdem Africani sororis filius. atque ille, homo eruditissimus, ac Stoicus, strauit pelliculis hocedinis lectulos Punicanos, et exposuit vasa Samia: quasi verò esset Diogenes Cynicus mortuus, et non diuini hominis Africani mors honestaretur: què cum supremo eius die Maximus laudaret, gratias egit dijs immortalibus, quod ille vir in hac rep. potissimum natus esset: necesse enim fuisse, ubi esse terrarum imperium, ubi ille esset, huius in morte celebranda grauiter tulit populus R. hac peruersam sapientiam Tiberonis: itaque homo integerrimus, cuius opti-

ad Catonem
irridendum.

Ironia, diluit
à more ciuita-
tatis. & com-
paratio disti-
milium exces-
plorum colas-
latione.

Vide Seneca
ad Lucil. Ep.
pist. 96.

A populi R.
iudicio.

ORATIO

Contentione
amplificat.

Turpe est do-
ctorem cum
culpa redat-
urum ipsum.

Ex contras-
tione.

Complexio
per enumes-
rationem.

A suo in rep.
audio.

mus, cum esset L. Pauli nepos, P. Africani, ut dixi, so-
roris filius, his hæc dænis pelliculis prætura deictus est.
odit populus Ro. priuatam luxuriam, publicā magni-
ficentiā diligit: nō amat profusas epulas, sordes, & in-
humanitatem multo minus: distinguit rationē officiorum
ac temporū, vicissitudinem laboris ac voluptatis. Nam
quod ais nullā re allici hominū mētes oportere ad ma-
gistratum mandandū, nisi dignitate: hoc tu ipse, in quo
summa est dignitas, non seruas. cur enim quenquam, ut
studeat tibi, ut te adiuuet, rogas? rogas tu me, ut mihi
præsis, ut committā ego me tibi? quid tādē? istud me
rogari oportet abs te, an te potius a me, ut pro mea sa-
lute laborem, periculumq; suscipias? quid, quod habes
nomenclatorem? in eo quidē fallis, & decipis. nam si
nomine appellari abs te ciues tuos honestum est: turpe
est eos notiores esse seruo tuo, quā tibi: sin etiam no-
ris: tamen per monitorē appellandi sunt, cur non antē
petis, quā susurravit? aut quid, cum admoneris, ta-
mē, quasi tute noris, ita salutas? quid, posteaquā es desi-
gnatus, multos salutas negligentius? hæc omnia ad ra-
tionē ciuitatis si dirigas, recta sunt: sin perpendere ad
disciplinæ præcepta velis, reperiātur prauissima. qua-
re nec plebi R. eripiēdi fructus isti sunt ludorū, gladi-
atorū, conuiuiorum, quæ omnia maiores nostri cōpara-
uerunt: nec candidatis ista benignitas adimēda est, quæ
liberalitatē magis significat, quā largitionem. at enim
te ad accusandum resp. adduxit. credo Cato te isto ani-
mo, atq; ea opinione venisse, sed tu imprudentia labe-
ris: ego, quod facio iudices, cum amicitie dignitatisquæ
L. Murenæ gratia facio, tum me pacis, ocij, concor-
diæ, libertatis, salutis, vitæ denique omnium vestrum
causā

PRO L. MURÆNA. 143

causā facere clamo atq; obtestor. audite, audite consu-
tos iudices, nihil dicam arrogātius, tantū dicam, totos
ies atq; noctes de rep. cogitantem. vsq; eō L. Catilina
despexit atq; contempsit, ut ea copia, quam secum
adduxit, se hāc ciuitatē oppressurū arbitraretur? latius
patet illius scelēris cōtagio, quā quisquam putat: ad
plures pertinet: intus, intus, inquam, est equus Troia-
nus, a quo nunquā me cōsule dormiētes oprimebimur.
quæris a me, quid ego Catilinā metuā? nihil: & curauī,
ne quis metueret: sed copias illius, quas hīc video, dico
esse metuēdas: nec tam timendus est nunc exercitus L.
Catilinæ, quā isti, qui illum exercitum deseruisse dicū-
tur: nō enim deseruerunt, sed ab illo in speculis, atq; in-
sidijs relictī, in capite atq; in ceruicibus nostris reſtite-
runt. hī & integrum consule, & bonum imperatorem a
ei natura, & fortuna cū reip. salute coniunctum deiici
de vrbs præsidio, & de custodia ciuitatis vestris sen-
tentijs deturbari volunt. quorum ego ferrum & auda-
ciam reieci in campo, debilitaui in foro, compressi etiā
domi meæ sepe iudices: his vos si alterum consule tra-
didistis, plus multo erunt vestris sentiētijs, quā suis
gladijs consecuti. magni interest iudices, id quod ego
multis repugnantibus egi, atq; perfeci, esse kal. Ianu. in
republica duos consules. nolite arbitrari, mediocribus
consilijs, aut vsitatis vijs, aut lege improba, aut perni-
ciosa largitione, auditum aliquando aliquod malū rei
publicæ queri. imita sunt in hac ciuitate consilia iudi-
ces vrbs delendæ, ciuium trucidandorum, nominis
R. extinguēdi. atq; hæc, ciues, ciues, inquam (si eos hoc
nomine appellari fas est) de patria sua & cogitant, &
cogitauerunt. horum ego quotidie consilijs occurro,

Geminatio
ne attentio-
nem parat, de
reip. pericu-
lo dicturus
si damnato
Murenæ, Ca-
tilina cōsul
fiat.

Distributio.

Amplificat
collatione
maioris ma-
gis.

Interpreta-
tio.

O R A T I O

audaciā debilito, scelere resisto. sed vos moneo iudices: in exitu est iam meus cōsulatus: nolite mihi subtrahere vicarium meae diligentiae: nolite adimere eum, cui rep. cupio tradere incolumen ab his tantis periculis defendendā. atq; ad haec mala iudices, quid accedat aliud, non videtis? te, te appello Cato, nōne prospicis tempestatē anni tui? iam enim hesternā cōcione intonuit vos pernicioſa designati tribuni collegae tui cōtra quem multum tua mens, multum oēs boni prouiderunt, qui te ad tribunatus petitionem vocauerūt. omnia, quae per hoc trienniu agitata sunt iam ab eo tempore, quo a L. Catilina, & Cn. Pisone initū consilium senatus interficiēdi scitis esse, in hos dies, in hos mēses, in hoc tēpus erumpunt, qui locus est iudices, quod tempus, qui dies, quae nox, cum ego non ex istorū insidijs ac mucronibus nō solū meo, sed multo etiā magis diuino consilio eripiar, atq; euolem? neq; isti me meo nomine interfici, sed vigilantem consulem de reip. praesidio dimouere volunt nec minus vellent Cato, te quoq; aliqua ratione, si possent, tollere: id, quod, mihi crede, & agunt, & moluntur. vident enim quantum in te sit animi, quantum ingenij, quantum auctoritatis, quantum reip. praesidij: sed cum consulari auctoritate, & auxilio spoliata vim tribunitiā videri, tum se facilius inermem, & debilitatū te oppressuros arbitrantur. nam, ne sufficiatur consul, non timent: vident in tuorum potestate collegarum fore: sperant sibi Silanum, clarum virum, sine collega, te sine consule, rempub. sine praesidio obijci posse. his tantis in rebus, tantisq; in periculis, est iuum M. Cato, qui non mihi, non tibi, sed patriae natus es, videre quid agatur, reuere adiutorem, defensorem, socium in rep.

Geminatio
ne actore
facit oratio
nem.

Polypoton.

Translatio
personae.

Catonis peri
culum pro
bat ratiocina
tione.

Distributio
consequentium
incommo
dorum.

P R O L. M V R A E N A. 144.

rep. consulem non cupidum, consulem, quod maxime tempus hoc postulat, fortuna constitutū ad amplexandum o cium, scientia ad bellum gerendū, animo, & actu ad quod uelis negotium. quanquā huiusce rei potestas omnis in uobis sita est iudices: totam remp. vos in hac causa tenetis, vos gubernatis. si L. Catilina cum suo cōsilio ne feriorū hominū, quos secum eduxit. hac de re possit iudicare, condēnaret L. Murēna: si interficere posset, occideret: petunt enim rationes illius, vt orbetur auxilio rep. vt minuatur contra suū furorem imperatorum copia, vt maior facultas tribunus pl. detur depulso aduersario, seditionis ac discordiae concitanda: id ēm ne igitur delicti amplissimis ex ordinibus honestissimi atq; sapientissimi viri iudicabūt, quod ille importunissimus gladiator, hostis reipu. iudicaret? mihi credite iudices, in hac causa nō solū de L. Murēna, verū etiā de vestra salute sententiam feretis, in diſcrimen extremū venimus: nihil est iam, vnde nos reficiamus, aut vbi lapsi resistamus, non solū minuenda non sunt auxilia, quae habemus: sed etiam noua, si fieri possit, comparanda. hostis est enim non apud Anienem quod bello Punico grauiſſimum visum est, sed in vrbe, in foro. (dij immortales, sine genitu hoc dici non potest) nō nemo etiā in illo sacrario reip. in ipsa, inquam, curia non nemo hostis est. dij faxint, vt meus collega vir fortissimus hoc Catilinae nefarium latrocinium armatus opprimat, ego togatus, vobis bonisq; omnibus adiutoribus, hoc, quod conceptum est periculum parauit, consilio discutiam, & comprimam. sed quid tandem fiet, si haec elapsa de manibus nostris in eū annū, qui consequitur, redūdarint? vnus erit cōsul, & is non

Epilogus
quo hortatur
Catonem ad
Murēnae fas
nendū ab ho
nestū et utilē
deinde a Mu
raenae facult
tibus, & hos
nis: Hinc cor
reſſione qua
dam, ad iudi
ces conuertit
oratio, quā
& possint et
debeant Mu
raena absolu
to, R. P. cōs
seruare.

Amplificatio
periculum a
uicinitate, et
a suo dolore.

Descriptio
consequentium
periculorum
grauissimorum.

ORATIO

in administrando bello, sed in sufficiendo collega occu-
patus, hunc iam qui impedituri sint, siquidem

Desunt nonnulla.

Grauis inco-
modorum di-
stributio.

Peroratio.

Commiseratio,
siue con-
questio, a for-
una Mure-
nae.
Ex beato mi-
ser,

illa pestis immanis, importuna Catilinae prorūpet, quā
poterit, et iā pop. R. mimatur, in agros suburbanos re-
pentē aduolabit, versabitur in castris furor, in curia ti-
mor, in foro cōiuratio, in cāpo exercitus, in agris uas-
tas: omni autem in sede ac loco ferrū flāmamq; metue-
mus: quæ iamdiu cōparatur: eadem ista omnia, si orna-
ta suis præsidijs erit resp. facile et magistratū cōsilijs,
et priuatorum diligentia opprimuntur. Quæ cum ita
sint iudices, primum reip. caussa, qua nulla res cuiquā
potior debet esse, vos pro mea summa et vobis cogni-
ta in remp. diligentia moneo, pro auctoritate consulari
hortor, pro magnitudine periculi obtestor, vt ocio, vt
paci, vt saluti, vt vitæ vestræ et ceterorū ciuium con-
sularis: deinde ego fidē vestram vel defensoris, et amici
officio adductus oro, atq; obsecro iudices, vt ne homi-
nis miseri, et cū corporis morbo, tum animi dolore
confecti, L. Murenae recentem gratulationem noua la-
mentatione obruat. modō maximo beneficio populi
Ro. ornatus, fortunatus videbatur, quod primus in fā-
miliam ueterem, primus in municipium antiquissimum
consulatū attulisset: nunc idem squalore sordibus, con-
fectus, morbo, lacrymis ac mēore perditus, vester est
supplex iudices, vestram fidem obtestatur, misericor-
diam implorat, vestram potestatem ac vestras opes
intuetur.

PRO L. MURÆNA. 145.

intuetur. nolite per deos immortales iudices hac eum
re, qua se honestiorē fore putauit, etiā ceteris antē par-
tis honestatibus, atque omni dignitate fortunāq; pri-
uare. atq; ita vos Murena iudices orat, atq; obsecrat: si
iniuste neminē læsit, si nullius aures voluntatemue uio-
lauit, si nemini, ut leuissimē dicā, odio nec domi nec mi-
litiæ fuit: sit apud vos modestiæ locus sit, demissis homi-
nibus perfugium, sit auxilium pudori misericordiā spo-
liatio cōsulatus magnā habere debet iudices: vnā enim
eripiuntur cū consulari omnia. inuidiam verō his tem-
poribus habere cōsulatus ipse nullam potest: obijcitur
enim cōcionibus seditio forum, insidijs coniuratorū, te-
lis Catilinae: ad omne deniq; periculum, atq; ad omne
inuidiam solus opponitur: quare, quid inuidendū Mu-
rena, aut cuiquā nostrum sit in hoc præclaro consula-
tu, nō uideo iudices: quæ uerō misera sunt, ea et mi-
hi ante oculos versantur, et vos videre, et prospicere
potestis, si, quod Iupiter omē auertat, hunc vestris sen-
tentijs afflixeritis, quō se miser vertet? domūne? vt e-
am imaginem clarissimi viri parentis sui, quam paucis
ante diebus laureatā in sua gratulatione cōspexit, ean-
dem deformatam ignominia lugentemq; videat? an ad
matrem? quæ misera modō consulem osculata filium
suum, nunc cruciatur, et sollicita est, ne eundem paulō
post spoliatum omni dignitate conspiciat. sed quid ego
matrem aut domum appello? quem noua pœna legis et
domo, et parente, et omnium suorum consuetudine,
conspiciatq; priuat. ibit igitur in exilium miser? quō?
ad Orientisne partes, in quibus annos multos legatus
fuit, et exercitus duxit, et res maximas gessit? at
habet magnum dolorem, vnde cum honore discesseris
eodem

Auitæ inno-
centia.

Auxesis per
interpretatio-
nem.
Distributio
cū auxel.

Ironia.

A malorum
consequenti-
um enumer-
atione per sub-
iectionem lō-
gē grauisis-
simam.

Correctio.

Alia subie-
ctio a locis.

eadem cum ignominia reuerti, an se in contrariam partem terrarum abdet? ut Gallia transalpina, quem nuper summo cum imperio libentissime viderit, eundem lugentem, mœrentem, exulem videat? in ea porro pro-
 uincia, quo animo C. Murænam fratrem suum aspiciet qui huius dolor? qui illius mœror erit, quæ utriusque lamentatio? quanta autem perturbatio fortunæ, atque sermonis? quod, quibus in locis paucis antè diebus factum esse consulem Murænam nuncij literæq; celebrassent, & vnde hospites atq; amici gratulatum Romam concurrerint, repente eò accedat ipse nuncius suæ calamitatis. Quæ si acerba, si misera, si luctuosa sunt, si alienissima mansuetudine, & misericordia vestra iudices, conseruate populi R. beneficium, reddite reip. consulem, date hoc ipsius pudori, date patri mortuo, date generi & familiæ, date etiam Lanuio, municipio honestissimo, quod in hac causa frequēs, mœstumq; vidistis nolite à sacris patris Iunonis Sospitæ, cui omnes consules facere necesse est, domesticum, & suum consulem potissimum auellere. quem ego vobis, si quid habet aut momēti cōmendatio, aut auctoritatis cōfirmatio mea, consul consulem iudices ita commendo, ut cupidissimum oculi, studiosissimum bonorum, acerrimum contra seditionem, fortissimum in bello, inimicissimum huic cōiurationi, quæ nunc rempublicam labefactat, futurum esse promittam, & spondeam.

P R O

Distributio
 miserationis
 plena.

Mortatur ab
 honore &
 utili.

Repetitio.

A religione.

Facere, id est
 sacrificare.

A suo officio
 & a reip. cō
 modo.

P R O L. FLACCO

O R A T I O XXIII.

in maximis periculis huius vrbs atq; imperij, grauissimo atq; acerbissimo reip. casu, socio, atq; adiutore consiliorum periculatorumq; meorum L. Flacco eadem à vobis, coniugibus, liberis vestris, vastitatem à templis, delubris, vrbe, Italia depellebam, sperabam, iudices honoris potius L. Flacci me adiutorem futurum, quam miseriarum deprecatorem. quod enim esset præmium dignitatis, quod populus Romanus cum huius maiori- bus semper detulisset, huic denegaret? cum L. Flaccus rem Valeriæ gentis in liberanda patria laudē prope quingentesimo anno reipublicæ retulisset. sed si forte aliquando aut beneficij huius obtreçtator, aut virtutis hostis, aut laudis inuidus extitisset, existimabam L. Flacco multitudinis potius imperitæ, nullo tamen cum periculo, quàm sapientissimorum & lectissimorum virorum iudiciū esse subeundum. etenim quibus auctoribus, & defensoribus omnium tum salus esset non citium solui, verum etiam gentium defensa, ac retenta, neminem vnquam putavi per eos ipsos periculum huius fortunis atq; insidias creaturum. quod si esset aliquando futurum, ut aliquis de L. Flacci perniciē cogitaret: nunquam tamen existimaui iudices, D. Lælium, optimi viri filium, optima ipsum spe præditum, summa dignitatis, eam suscepturū accusationem, quæ sceleratorum citium potius odio & furori, quàm ipsius viri atq; insituto adolescentiæ conueniret. etenim cum à

Accusatus re-
 petundarum
 L. Flaccus,
 defenditur à
 Cicerone.
 Status est cō
 iecturalis.
 Exorditur
 ab inopinas-
 to, ex Flacci
 meritis.
 Prima ratio.
 Ab æquo &
 pari.

Aliud inopi-
 natū ex iudi-
 cum persona

Secūda ratio

Beneuolentiæ
 locus, per cō-
 tentionem.

Tertium in-
 opinatum à
 Lælij persō-
 na.
 Tertia ratio.
 Ratio ex cō-
 trarijs exco-
 plis,

cum à

O R A T I O

2
proclama.

Attentionis
locus, a com-
muni pericu-
lo.

Iteratio.

Areipsa.

Interpretat-
io cum arti-
culo.

Subiectio ad
favorem con-
ciliandum.

3
Basis siue E-
pilogus a iu-
dicu officio.

cum à clarissimis viris iustissimas inimicitias sæpe cum
bene meritis ciuibus depositas esse vidissem, nō sum ar-
bitratus quenquam amicum reip. posteaquam L. Flacci
amor in patriam perspectus esset, nouas huic inimicitias,
nulla accepta iniuria, denunciaturū. sed, quoniā iudi-
ces multa nos & in nostris rebus, & in rep. fefellerunt:
ferimus ea, quæ sunt ferenda: tantum à vobis petimus,
vt omnia reip. subsidia, totum statum ciuitatis, omnem
memoriam temporū præteritorū, salutem præsentis,
spem reliquorum in vestra potestat. in vestris senten-
tijs, in hoc vno iudicio positam esse, & de fixam pute-
tis, si unquā resp. consiliū, grauitatē, sapientiā, prouidē-
tiam iudicū implorauit, hoc tempore, hoc in quā, tem-
pore implorat. non estis de Lydorum, aut Mysorum,
aut Phrygum, qui huc cōpulsi concitatiq; venerūt, sed
de vestra rep. iudicaturi, de ciuitatis statu, de communi
salute, de spe bonorum omnium. si qua reliqua est etiā
nunc, quæ fortium ciuium mentes, cogitationesq; susten-
tet, omnia alia per fugia bonorum, præsidia innocen-
tum, subsidia reip. consilia, auxilia, iura ceciderūt, quæ
enim alium appellat? quem obtestat? quem implorem?
senatūme? at is ipse auxilium petit à vobis, & con-
firmationem auctoritatis suæ vestræ potestati permis-
sam esse sentit. an equites Romani? iudicabitis prin-
cipes eius ordinis quinquaginta, quid cum omnibus sen-
seritis. an populum Romanum? at is quidem omnem
suam de bonis potestatem tradit vobis. quamobrem
nisi hoc loco, nisi apud vos, nisi per vos iudices, non
auctoritatem, quæ amissa est, sed salutem nostram, quæ
spe exigua extremāque pendet, tenuerimus: nihil est
præterea, quò confugere possumus: nisi fortē, quæ res
hoc iudic

PRO L. FLACCO. 147

in iudicio tentetur, quid agatur, cui causse fundamen-
ticiantur, iudices nō uidetis, damnatus est is, qui Ca-
tilinā signa patriæ inferentem interemit. quid est caus-
satur nō is, qui Catilinā ex vrbe repulit, pertimescat
cepit ad poenam, qui indicia communis exitij cepit:
sibi confidat is, qui ea proferenda, & patefacienda
socij consiliorum, ministri, comitesq; vexan-
ter quid auctores, quid duces, quid principes sibi ex-
sistent? atq; vnam inimici nostri, ac bonorū omni-
um mecum potius contendant, vtrum tandem omnes
duces nostri, an comites fuerint ad communē con-
traandam salutem.

Enthymema
ex minore

Optatio ad
motum animi
morum.

Desit fortasse quidpiam.

Hunc igitur virum Læli,

Ex antea
uita,

quibus tandē rebus oppugnatus fuit P. Seruilio impera-
tore in Sicilia tribunus militū: eares filetur. fuit M. Pi-
scini quæstor in Hispania: vox de quæstura nulla missa
est. bellum Cretense ex magna parte gessit, atque vnā
cum summo imperatore sustinuit: muta est huius tem-
poris accusatio: præturæ iurisdictio, res varia, & mul-
plex ad suspiciones & simultates, non attingitur: ea
vix in summo, & periculosissimo reip. tempore etiā
ab inimicis laudatur. at à testibus leditur. ante quam di-
co, à quibus, qua spe, qua vi, qua re concitatis, qua leui-
tate, qua egestate, qua perfidia, qua audacia præditis,
dicam de genere vniuerso, & de cōditione omniū no-
strū, per deos immortales, iudices, vos, quo modo is, q

Propositio
causæ, dicam
de genere, de
inde de speci-
cie testium.
Ab obrefta-
tione & ab
ante

amq

acta uitares
furationem
ingreditur.
Locus com-
munis contra
testes plus
oportere cre-
di argumen-
tis, quam tes-
tibus.

Præteritio.

Acclamatio
indignantis.

Distributio
iuratum in
ætates & mu-
nera per dif-
solutionem,
& diuinci-
onem: quas
uitures op-
ponit omni-
bus testibus.

præmunio.

anno antè Romæ ius dixerat, anno post in Asia ius dixerit, à testibus quæretis ignotis, ipsi coniectura nihil iudicabitis? in tam varia iurisdictione multa decreta, tot hominum gratiosorum læsæ voluntates: quæ est vixquam iacta non suspicio, quæ tamen solet esse falsa, sed iracundiæ vox aut doloris? & is est reus auaritiæ, qui in vberissima re turpe compedium, in maledicentissima ciuitate, in suspiciosissimo negotio maledictam omnem, non modò crimen effugit, prætereo illa, quæ præterunda non sunt: nullum huius in priuatis rebus factum auarum, nullam in re pecuniaria contentionem, nullam in re familiari sortem posse proferri, quibus igitur testibus ego hosce possum refutare, nisi vobis? Timolites ille vicanius, homo non modò nobis; sed ne inter suos quidem notus, vos docebit qualis sit L. Flaccus? quem vos modestissimum adolescentem: provincie maxime sanctissimum virum: nostri exercitus fortissimum militem, diligentissimum ducem, temperatissimum legatum quæstoremque cognouerunt: quem vos presentes constantissimum senatorem, iustissimum prætorem, ac amantissimum reip. ciuem iudicastis. de quibus vos alij testes esse debetis, de ijs ipsi alios testes audietis? at quos testes? primum dicam, id quod est commune, Grecos: non quò nationi huic ego vixus maxime fidem dero gem: nam si quis vnquam de nostris hominibus à genere isto, studio ac voluntate non abhorrens fuit, me et esse arbitror, & magis etiam tu, cum plus erat ocij, fuisset: sed sunt in illo numero multi boni, docti, prudētes, qui ad hoc iudicium deducti non sunt: multi imprudentes, illiterati, leues, quos varijs de causis iudeo cōcitatos, me vultamē hoc dico de toto genere Græcorum, tribuo il-

lis literas, do multarum artium disciplinam: non adimo sermonis lepore, ingeniorum acumen, dicendi copiam: denique etiam, si qua sibi alia sumunt, non repugno: testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit, totiusque huiusce rei quæ sit vis, quæ auctoritas, quod pondus, ignorant. vnde illud est? da mihi testimonium mutuum: num Gallorum; num Hispanorum putatur? totum istud Græcorum est: vt, etiam qui Græcè nesciunt, hoc quibus verbis à Græcis dici soleat, sciunt, itaque videte, quo vultu, qua confidentia dicant: tu intelligetis, quæ religione dicant. nunquā nobis ad rogatum respondent, semper accusatori plus quam ad rogatum: nunquam laborant, quemadmodum probent quod dicunt, sed quemadmodum se explicent dicendo: iratus Flacco dixit M. Lurco, quod, vt ipse aiebat, libertus erat eius turpi iudicio condemnatus: nihil dixit quod læderet eū, cū cuperet: impediēbat enim religio: tamē id, quod dixit, quanto cū pudore, quo tremore et pallore dixit? quā promptus homo P. Septimius? quam iratus de iudicio & de villico? tamen hæsitabat, tamen eius iracundiæ religio non nunquā repugnabat. inimicus M. Cælius, quod cū in re manifesta putasset nefas esse publicanum iudicare contra publicanum, sublatus erat è numero recuperatorum: tamen tenuit se, neque tulit in iudicium quicquam ad lædendum, nisi voluntatem, hi si Græci fuissent, ac nisi nostri mores ac disciplina plus valerent, quam dolor ac simulas, omnes se spoliatos, vexatos, fortunis euersos esse dixissent. Græcus testis cum ea voluntate processit, vt lædat, non iurandi, sed lædendi verba meditatur. uinci, refelli, cōargui putat esse turpissimum: ad id se parat, nihil aliud

A proverbio
δὲ ναυαγίου
μοι μαρτυ-
ρίαν: vel
δὲ οὐκ ἔστι, ναὶ
λαβέτι.
id est, da &
accipe.
A signis uan-
tatem collig-
it testium.
Testium Ro-
manorum re-
ligio & fides

Græcorum
testium leui-
tas.

et curat:

A iudiciō
more.

Expolitio
per distribu-
tionem.

Præfatio, ad
suspicionē
augendam.

Detrahit ac-
cusatori fidē.

A signis.

A lege.

erat: itaq; nō optimus quisq; nec grauiſſimus, ſed im-
pudiciſſimus, loquaciſſimusq; deligitur. vos autem in
priuatis minimarum rerū iudicijs teſtem diligenter ex-
penditis: etiamſi formam hominis, ſi nomen, ſi tribum
noſtis, mores tamen exquirendos putatis. qui autem dā-
cit teſtimoniū ex noſtris hominibus, vt ſe ipſe ſuſciat,
vt omnia verba moderatur, vt timet, ne quid cupide,
ne quid iracūde, ne quid plus minusue, quam ſit neceſ-
ſe, dicat nū illos idē putatiſe quibus inſiurandum locus
eſt: teſtimoniū, ludus: exiſtimatio veſtra, tenebrae, laus,
merces, gratia, gratulatio propoſita eſt omnis, in impa-
denti mendacio. ſed non dilatabo orationem meam: te-
nim poſſet eſſe infinita, ſi mihi libeat totius gentis in re-
ſtimonijs dicendis explicare vanitatē. ſed propius ac-
cedam: de his veſtris teſtibus dicam. uehementem accu-
ſatorem naſti ſumus iudices, & inimicū in omni gene-
re odioſum ac moleſtum: quē ſpero his rebus fore ma-
gno uſui & amicis, & recip. ſed certē inflammatus in-
credibili cupiditate hanc cauſam accuſationemq; ſu-
ſcepit. qui comitatus in inquirendo? comitatum dico:
immo verō quantus exercitus? quē iactura? qui ſum-
ptus? quāta largitio? quē quāquā vtilia ſunt cauſa. ſi-
midē tamen dico, quōd vereor, ne Lælius ex his rebus
quas ſibi ſuſcepit gloriæ cauſa, putet aliquid orationis
mea ſermonis in ſeſe, aut inuidiæ eſſe quæſitū. itaq; hanc
partem totā relinquā: tantū a vobis petam iudices, ut
ſi quid ipſi audiſtis cōmuni fama atq; ſermone de uide
manu, de armis, de copijs, memineritis, quarū rerū in-
uidiā, lege hac recēti ac noua, certus eſt inqueſitioni cō-
mūti numerus conſtitutus. Sed vt hāc vim omittā, quan-
ta illa ſunt: quæ quoniam accuſatorio iure et more ſunt

facta reprehendere non poſſumus: quæri tamen cogi-
mur, primum, quōd diſtributis partibus ſermo eſt tota
Aſia diſſipatus, Cn. Pōpeium, quōd L. Flacco eſt vehe-
menter inimicus, cōtendiſſe a Lælio, paterno amico ac
per neceſſario, vt hūc hoc iudicio arceſſeret, omnemq;
ei ſuā auctoritatem, gratiam, copias, opes, ad hoc nego-
tium conſiciendum detuliſſe, id hoc veriſimilius Græ-
cis hominibus videbatur, quōd paulō antē familiarem
Lælium in eadem prouincia Flacco viderant. Pompeij
autē auctoritas cum apud omnes tanta eſt, quanta eſſe
debet, tum excellit in iſta prouincia, quam nuper ex
prædonum & regum bello liberauit. adiunxit illa, vt
eos, qui domo exire nolebant, teſtimonij denunciatio-
ne terreret: qui domi ſtare non poterant, largo & li-
berali viatico cōmoueret, ſic adoleſcēs ingenij plenus,
locupletes metu, tenues præmio, ſtultos errore permo-
uit: ſic ſunt expreſſa iſta præclara, quæ recitatur, pſe-
phismata, non ſententijs neque auctoritatibus declara-
ta, nec iureiurando cōſtricta, ſed porrigenda manu, pro-
ſiſtendoq; clamore multitudinis concitata. O morem
præclarum diſciplinamq;, quam a maioribus accepi-
mus, ſi quidem teneremus, ſed neſcio quo pacto iam de
manibus elabatur. nullā illi noſtri ſapientiſſimi, & ſan-
ctiſſimi viri vim concionis eſſe voluerunt. quæ ſciſce-
ret plebs, aut quæ populus iuberet ſummota concione,
diſtributis partibus tributim, et centuriatim, de ſcriptis
ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis auctoribus, re
multos dies promulgata, & cognita, iuberi, vetariq;
voluerunt. Græcorū autē totæ reſp. ſedentis concionis
teneritate adminiſtrantur. itaq; vt hāc Græciam, quæ
iandiu ſuis conſilijs percuſa & afflicta eſt, omittam:

A rumorib⁹.

Veriſimile a
Læti et Pō-
peio na.

A calliditate
& ſtud. & re-
ſtium compa-
randorū. per
diſtributio-
nē cauſarū.

Pſephiſmata
i. decreta.

Collatione
eleuat fidem
Græcarum
concionum.

Ex effectis
& consequen-
tiis,

Ex maiore.

Ab exēplo.
*al. Cymēus

Portigere si-
ue attollere
manus, mos
Græcorū in
ferendis sus-
fragijs.

Vanitatē te-
stis ostendit
ex adiunctis
& impulsio-
ne.

illa vetus, quæ quondam opib. imperio, gloria floruit:
hoc vno malo cōcidit, libertate immoderata, ac licen-
tia concionū. cum in theatro imperiti homines, rerum
omnium rudes ignarique; consederant, tum bella inutilia su-
scipiebant, tum seditiosos homines reip. præfiebant,
tum optime meritos ciues ē ciuitate eiiciebant. quod si
hæc Athenis tum, cum ille nō solū in Græcia, sed propē
cunctis gentibus eminebant, accedere sunt solita: quam
moderationem putatis in Phrygia aut in Mysia concio-
num fuisse? nostras conciones illarum nationū homi-
nes plerumque perturbant: quid, cum soli sunt ipsi, tan-
dem fieri putatis? cæsus est virgiscus Cynicus ille Athenā
goras, qui in fame frumentū exportare erat ausus: data
cōcio Lelio est: processit ille, et Græcus apud Græcos
non de culpa sua dixit, sed de poena quesitus est: porre-
xerūt manus, psephisma natū est. hoc testimonium est:
nuper epulati, paulō antē omni largitione saturati Per-
gament, quod Mithridates, qui multitudinem illam
nō auctoritate, sed sagina tenebat, se uelle dixit, id iuto-
res & zonarij conclamarunt. hoc testimonium est ciui-
tatis: ego testes à Cilicia publicē duxi: verum crant eas
testimonia non concitate concionis, sed iurati senatus.
quare iam non est mihi cōtentio cum teste: vobis videndū
est, sint ne hæc testimonia putanda. adolescens bonus,
honesto loco natus, disertus, cum maximo ornatissi-
moque comitatu venit in oppidum Græcorum: postulat
concione locupletes homines & graues, ne sibi aduer-
sentur, testimonij denūciatione deterret: egentes & le-
ues spe largitionis, et viatico publico, priuata etiā beni-
gnitate prolestat: opifices & tabernarios, atque illā o-
mnem fecem ciuitatū quid est negotij concitare in eum
præsertim,

præsertim, qui nuper summo cum imperio fuerit, sum-
mo autem in amore esse, propter nomen ipsum imperij
non potuerit. mirandum verò est homines eos, quibus
odio sunt. nostræ securæ, nomē acerbitati, scriptura de
cumæ, portorium morti, libenter arripere facultatem
ledendi, quæcumque detur. mementote igitur, cum audie-
tis psephismata, non audire vos testimonia, audire te-
meritatem vulgi, audire vocē leuissimi cuiusque, audire
strepitum imperitorum, audire concionem cōcitatam
leuissimæ nationis. itaque perscrutamini penitus naturā
rationemque criminum: iam nihil præter speciem, nihil
præter terrorem ac minas reperiētis.

Dcesse videntur nonnulla.

At, in ærario nihil
habent ciuitates, nihil in vectigalibus. due rationes cō-
ficiendæ pecuniæ: aut versura, aut tributo, nec tabula
creditoris proferuntur, nec tributi confectio vlla reci-
tatur. quā verò faciliē falsas rationes inferre, & in ta-
bulas, quodcumque commodum est, referre soleant ex
Cnei Pompeij literis ad Hypsæum, & Hypsæi ad Pom-
peium missis quæso cognoscite. LITERÆ POM-
PEII ET HYPsÆI. satis ne vobis coarguere his
auctorib. dissolutam Græcorum consuetudinem licen-
tiamque impudentem videmur: nisi forte, qui Cn. Pom-
peium, qui præsentem, qui nullo impellente fellebant,
eos vrgente Lelio in absentem, & in L. Flaccum aut
timidos fuisse, aut religiosos putamus. sed fuerint in-

tt 3 cor-

Verisimile a
Flacci perso-
na.

Epilogus re-
petitione sta-
guratus.

*al. spem.

Ab enumera-
tione, siue di-
uisione gene-
ris in disticti-
as.

A testimonio

A maiori.

Permissio.

A lege & i
tempore.

A testium &
accusatoris
societate.

A more iudi
ciorum.

154
Correctio.
Ab interro
gandi securi
tate.

Mimosis.

A cupiditate
testium.

A diuisione.

corruptæ literæ domini: nunc uerò quā habere auctori-
tatem, aut quam fidem possunt? triduo lex ad prætorē
deferri, iudicum signis obsignari iubet, trigesimo die
vix deferuntur, nec corrupti tabulæ faciliē possint iccir-
co lex obsignatas in publico poni uoluit: at obsignan-
tur corruptæ. quid refert igitur, tantō post ad iudices
deferantur, an omnino non deferantur? quid, si testium
studii cū accusatore sociatiū est? tamen ne isti testes ha-
beantur? ubi est igitur illa expectatio, quæ versari in
iudiciis solet? nam antea, cū dixerat accusator acri-
ter et vehemēter, cūq; defensor suppliciter demissq;
responderat: tertius ille erat expectatus locus testium: qui
aut sine ullo studio dicebant, aut cū dissimulatione ali-
qua cupiditatis. hoc uerò quid est? unā sedēt, ex accu-
satorum subsellijs surgunt, non dissimulant, nō verentur
de subsellijs querorē: una ex domo prodeunt: si uerō ti-
tubarint, quō reuertantur, non habebunt. an quisquam
esse testis potest, quem accusator sine cura interroget,
nec metuat, ne sibi aliquid, quod ipse nolit, responderet?
ubi est igitur illa laus oratoris, quæ vel in accusatore
antea, vel in patrono spectari solebat? bene testē inter-
rogauit: callidē accessit: reprehendit: quō uoluit, ad-
duxit: conuicit, et elinguem reddidit. quid tu istū roges
Læli, qui priusquā hoc, te rogo, dixeris, plura etiā es-
fundet, quam tu ei domi antē præscripseris? quid ego
autem defensor rogem? nam aut oratio testium reselli
solet, aut vita ledi. qua disputatione orationem reselli-
lā, eius qui dicit, dedimus, nihil amplius: in hominē di-
cendum est igitur, cum oratio argumentationem non
habet, quid dicam in ignotum? querendum est ergo, et
deplorandum, id quod iam dudum facio, de omni ac-
cusatio

cusationis iniquitate, primū de communi genere te-
stium: dicit enim natio minimē in testimonijs dicendis
religiosa. propius accedo: nego esse ista testimonia,
quæ tu ipse psephismata appellas: sed et fremitum e-
gentium, et motū quendā temerarium Græculæ cōcio-
nis. intrabo etiam magis: q̄ gesit, nō adest: q̄ numeras-
se dicitur, non est deductus: priuatæ literæ nullæ profer-
runtur, publicæ retentæ sunt in accusatorū potestate:
summa est in testibus: hi uiuunt cū inimicis, adsunt cū
aduersarijs, habitant cū accusatoribus. utrum hic tan-
dem disceptationē et cognitionem veritatis, an inno-
centiæ labē aliquā, aut ruinā fore putatis? multa enim
sunt eiusmodi iudices, ut, etiā si in homine ipso, de quo
agitur, negligenda sint, tamen in imitatione atq; in ex-
emplo pertimescenda videantur. si quem infimo loco
natam, nullo splendore uitæ, nulla cōmendatione famæ
defenderē, tamē ciuis ciuē à ciuibz cōmunis humani-
tatis iure, ac misericordia deprecarer, ne ignotis testi-
bus, ne incitatis, ne accusatoris confessoribus, conuiuijs,
cōtubernalibus, ne hominibus leuitate Græcis, crudeli-
tate barbaris ciuē ac supplicē vestrū dederitis, ne peri-
culosam imitationē exēpli reliquis in posterum prode-
retis. sed cum L. Flacci res agatur, cuius ex familia qui
primus cōsul factus est, primus in hac ciuitate cōsul fu-
it: cuius uirtute regibus exterminatis, libertas in repu-
blica constituta est: quæ usq; ad hoc tempus honoribus,
imperio, rerum gestarum gloria continuata permansit:
cumq; ab hac perenni, contestataq; uirtute maio-
rum non modō non degenerarit L. Flaccus, sed id,
quod maximē florere in generis sui gloria uiderat, lau-
dem patriæ in libertatem vindicandæ prætor adama-

Cōclusio per
enumeratio-
nem & fre-
quentationē.

Interpretatio
& compar.
Interrogatio

Fictio ex mi-
nore.

Traductio.

Alter colla-
tio: nis pars
ex Flacci lau-
de.

ORATIO

Obtestatio
ad fidem.

Contentio
cum articulo

Transit ad sin-
gula crimina
diluenda.
Ab enumera-
tione.

Licuisse, pro
bit auctoris
tate.

Opus fuisse,
confirmat ex
causis.

Ab exēplis.

Sententia per
distributionē

uerit: in hoc ego reo, ne quod perniciosum exemplum
prodatur, pertimescam? in quo, etiā si quid errasset, om-
nes boni cōnuendum esse arbitrarentur: quod quidē
ego non modō non postulo, sed contrā iudices vos oro
et obtestor, vt totam causā quam maximē intentis or-
culis, vt aiunt, acerrimē contemplanini. nihil religione
testatum, nihil veritate fundatum, nihil dolore expres-
sum: contraq; omnia corrupta libidine, iracundia, stua-
dio, pretio, periurio reperientur. etenim iam vniuersa
istorum cognita cupiditate. accedā ad singulas quere-
las criminationesq; Græcorum. Classis nomine pecu-
niam ciuitatibus imperatam queruntur. quod nos factū
iudices confitemur: sed si hoc crimen est, aut in eo est,
quod nō licuerit imperare: aut in eo, quod nō opus fue-
rit nauibus: aut in eo, quod nulla hoc prætoris classis na-
uigarit. licuisse vt intelligas, cognosce quid me consu-
le senatus decreuerit, cum quidem nihil à superioribus
continuorū annorū decretis decesserit. SENATVS
CONSULTVM. proximum est ergo, vt, opus fuerit
classe necne, queramus. vtrum igitur, hoc Græci sta-
tuerint, aut vllæ exteræ nationes, an vestri prætores, ve-
stri duces, vestri imperatores? equidē existimo, in eius-
modi regione, atq; provincia, quæ mari cincta, porti-
bus distincta, insulis circumdata esset, nō solum præsidij,
sed etiam ornandi imperij causa nauigandum fuisse.
hec enim ratio, ac magnitudo animorum in maioribus
nostris fuit, vt, cum in priuatis rebus, suisq; samptibus
minimo contenti, tenuissimo cultu viuerēt, in imperio
atq; in publica dignitate omnia ad gloriam splendo-
remq; reuocarent. queritur enim in re domestica con-
tinentiæ laus. in publica dignitatis. quid, si etiam præ-
sidij

PRO L. FLACCO.

152

fidij causa classem habuit? quis erat tam iniquus, qui
reprehendat? nulli erant prædones: quid? nullos fore,
quis præstare poterat? inquit, gloriā Pompeij:
immo tu auges molestiam: ille enim classes prædonum,
vrbes, portus, receptacula sustulit: pacem maritimam
summa virtute, atq; incredibili celeritate cōfecit: illud
uerō neq; suscepit, neq; suscipere debuit, vt si qua uspi-
am nauicula prædonū apparuisset, accusandus videre-
tur, itaq; ipse in Asia, cū omnia iam bella terra mariq;
consecisset, classem tamen ipsi dem istis ciuitatibus impe-
rauit. quod si tum statuit opus esse. cū ipsius præsentis
nomine tua omnia et pacata esse poterant: quid, cum
ille decessisset, Flacco existimatus statuendū et facien-
dum fuisse? quid nos hic? nōne ipso Pompeio auctore,
Silano, et Muræna cōs. decreuimus, vt classis in Italia,
nauigaret? nōne eo ipso tempore, cum L. Flaccus in
Asia remiges imperabat, nos hic in mare superum et in-
ferū sestertiū ter et quadragies erogabamus? quid po-
stremo anno? nōne M. Curio et P. Sestilio quæstori-
bus pecunia in classem est erogata? quid? hoc omni tē-
pore equites in ora maritima non fuerunt? illa est enim
gloria diuina Pompeij: primū prædones eos, qui tū,
cum illi bellū maritimum gerendum datum est, toto ma-
ri dispersi uagabantur, redactos esse oēs in potestatem,
deinde Syriam esse nostram, Ciliciam teneri, Cyprum
per Ptolemæum regem nihil audere: præterea, Cretam
Metelli virtute esse nostram: nihil esse, vnde profici-
scantur, nihil quō reuertantur: omnes sinus, promon-
toria, littora, insulas, vrbes maritimas, claustris impe-
rij nostri contineri. quod si Flacco prætoris nemo in
mari prædo fuisset, tamen huius diligentia reprehē-

Antistrophē
Effectorum
conglobatio

Ex minore.

Ab exem-
plis & decre-
tis.

Articulus.

Hypothesis;
Argumentū
conuictio.

A testibus.

A signo.

Diluit exem-
plis.A difficultis.
& facili.
Tertia supe-
rioris enume-
rationis pars
confirmata.

A diuisione

Ab exēplo.

denda non esset. iccirco enim, quod hic classē habuisset, existimare non fuisse, quid, si L. Oppij, L. Agrij. C. Cestij equitū R. huius etiā clarissimi viri Ch. Domitij, qui in Asia tum legatus fuit, testimonio doceo, eo ipso tempore, quo tu ipse negas classē habendā fuisse. complures a prædonibus esse captos? tamē Flacci consiliū in remigibus imperandis reprehendetur? quid, si etiā occisus est a piratis Adramitenus, homo nobilis, cuius est fere nobis omnibus nomen auditum: Acinas pugil Olympionices, hoc est apud Græcos (quonia de eorum grauitate dicimus) propē maius & gloriosius, quā Romæ triūphasse. at neminem cepisti. quā multi oræ maritimæ clarissimi viri præfuerunt, qui, cum prædonem nullū cepissent, mare tamen tutum præstiterunt? casus est enim in capiēdo, locus, euentus, occasio: defendēdi facilis est cautio, non solū latibulis occultorū locorū, sed etiā tempestatum moderatione, & conuersione. Reliquum est, ut quærat, utrū nostra ista classis cursu & remis, an sumptu tantum, & literis nauigaret? hac classe M. Crassus, vir amplissimus, ab Hemo in Asiā, his nauibus, Flaccus ex Asiā in Macedoniā nauigauit. in quo igitur prætoris est diligentia requirenda? in numero nauitū, & in descriptione æquabili sumptus? dimidium eius, quo Pompeius erat usus, imperauit: num potuit parcius? descripsit autem pecuniam ad Pompeij rationem, quæ fuit accommodata L. Sylle descriptioni: qui cum omnes Asiæ ciuitates proportionē in prouincias descripsisset, illam rationem in imperando sumptu

do sumptu & Pompeius, et Flaccus secutus est: neque est adhuc tamē ea summa cōpleta. non refert uerō, quid lucretur? cum enim genus imperatæ pecuniæ suscipit, id quod tu crimē esse vis, cōfiteatur. qui igitur probari potest, in ea pecunia nō referēda crimē sibi ipsum facere, in qua crimen esset nullū, si referret? at enim negas fratrem meum, qui L. Flacco successerit, pecuniam ullā in remiges imperasse. equidem Q. fratris mei laude delectior: seu alijs magis grauioribus, atque maioribus. aliud quiddam statuit, aliud vidit, existimauit, quocunq; tempore auditū quid esset de prædonibus, quā uellet subitō, se classē comparaturū, deniq; hoc primus frater meus in Asia fecit, ut hoc sumptu remigum ciuitates leuaret: crimē autē tum uideri solet, cum aliquis sumptus instituit eos, qui antea non erant instituti, non cum successor aliquid immutat de institutis priorum. Flaccus, quid alij postea facturi essent, scire non poterat: quid fecissent, uidebat. sed quoniam de communi totius Asiæ crimine dictū est, aggrediar iam ad singulas ciuitates: ex quibus sit sanē nobis prima ciuitas Aemonensis. Citat præco uocē maxima legatos Aemonenses. procedit vnus Asclepiades prodeant, etiā nunc præconem mentiri coegisti: est enim credo, is vir iste, ut ciuitatis nomen sua auctoritate sustineat, damnatus turpissimis iudicijs domi, notatus literis publicis: cuius de probis, adulterijs, ac stupris extant Aemonensium literæ: quas ego non solū propter longitudinem, sed etiam propter turpissimam obscenitatem uerborum prætereundas puto. dixit publicē data drachmam ccc & vii millia dixit tantum: nihil ostendit, nihil protulit. sed adiunxit id, quod certē, quoniam erat domesticum,

Obiectio.

A consequētibz.

Occupatio
ab exēplo.A sumptus
criminosis de
finitione.Trāsit ad sin-
gularum ciui-
tatum testes
refellendos.Aemonensis,
ex Stephano
& Plinio.
A testis con-
ditione.Qui dicit
bare debet.

ORATIO

Athenon. i.
per Sestiliū
et per fratres

Dialogum.

Testē rejicit
a personā at
tributis.

Auctor. i. pa
tronus, & de
senior.

Retorquet
celum in au
dorem.

Sententia.

cum, docere debuit: se priuatim drachmas CCVI de-
disse: quantū sibi ablatum homo impudentissimus dicit
tantum nunquam est ausus, vt haberet, optare, ab A. Se-
stilio dicit se dedisse, & a suis fratribus, potuit dare Se-
stilius: nam fratres quidem consortes sunt mendicitatis
audiamus igitur Sestiliū: fratres deniq; ipsi prodeant
quā volunt impudenter, mentiantur, & , quod nun-
quam habuerint, dedisse se dicant: tamen aliquid fortis
se coram producti dicēt, in quo reprehendantur. nō de-
duxi, inquit, Sestiliū. cedo tabulas: non deportaui. fra-
tres saltē exhibe: non denūciaui. quod ergo vnus Ascle-
piades, fortuna egens, vita turpis, existimatione damna-
tus, impudentia atq; audasia fretus, sine tabulis, sine au-
ctore legerit, id nos quasi crimen aut testimonium per-
timeſcamus? idem laudationem, quam nos ab Aemonē-
sibus Flacco datā proferebamus, falsam esse dicebat. cu-
ius quidem laudationis iactura exoptāda nobis fuit, nā
vt signum publicum inspexit praeclarus iste auctor sue
ciuitatis, solere suos ciues, ceterosq; Græcos ex tem-
pore, quod opus sit, obſignare dixit. tu verō tibi habe-
to istam laudationē: nec enim Aemonēſium testimonio
Flacci vita, & dignitas nititur. das enim mihi, quod
hæc caussa maximē postulat, nullam grauitatem, nullā
constantiam, nullum firmum in Græcis hominibus con-
silium, nullam deniq; esse testimonij fidem: nisi uerō ha-
ctenus ista formula testimonij, atque orationis tue de-
scribi ac distingui potest, vt Flacco absenti aliquid ci-
uitates tribuisse dicantur, Lelio præsenti, per se agēt,
vi legis, iure accusationis, opibus præterea suis ter-
ti ac mimanti, nihil temporis caussa scripsisse, aut ob-
signasse videantur. equidem in minimis rebus sepe res

magna

PRO L. FLACCO.

44.

magnas vidi iudices deprehēdi ac teneri, vt in hoc A-
sclepiade, hæc quæ est a nobis prolata, laudatio, obſi-
gnata erat creta illa Asiatica, quæ ferē est omnibus no-
ta nobis: qua vtuntur omnes non modō in publicis, sed
etiam in priuatis literis, quas quotidie videmus mitti a
publicanis sepe unicuiq; nostrum. neq; enim testis ipse
signo inspecto falsum nos proferre dixit, sed leuitatem
totius Asiæ protulit, de qua et nos libenter, et facili cō-
cedimus. nostrā igitur laudatio, quā ille tēporis caussa
nobis datā dicit, datam quidē confitetur, cōsignata cre-
ta est: in illo autem testimonio, quod accusatori dicitur
datā ceram esse videmus. hic ego iudices, si vos Aemo-
nensium decretis, si ceterorum Phrygū literis permo-
ueri putarem, vociferarer, & , quantū maximē posse,
contenderē, testarēr publicanos, excitarem negotiato-
res, uestram etiā conscientiam implorārē: cera depre-
hensa, considerē totius testimonij fictam audaciā ma-
nifesto comprehensam, atq; oppressam teneri nunc ue-
rō non insultabo vehementius, nec volitabo in hoc in-
solentius, neq; in istū nugatorē, tanquā in aliquē testē
inuehar, neq; in toto Aemonensium testimonio, siue hic
confictum est, ut apparet, siue missum domo est, ut dici-
tur, commoueor. etenim quibus ego istam laudatio-
nem remittam, quoniā sunt, vt Asclepiades dicit, leues,
horum testimonium non pertimescam. Venio nunc ad
Dorylensium testimonium: qui producti tabulas se
publicas ad speluncas perdidisse dixerūt. o pastores ne
ſcio quos cupidos literarum, siquidem nihil istis præter
litteras abstulerunt, sed aliud esse caussa suspicamur, ne
fortē istā parum uersuti esse uideantur. poena est, ut opi-

nor,

A signi mas-
teria.

A differen-
bus.

Vociferatio
Dissolutum.

150. b.
Domestici
testis, proue-
bium.

2
Dorylensium
testimonium
Exclamatio
ne irrides me
daciū.

Coniectura
ex poena.

Testi ignoto
non creden-
dum.

Ab exemplo et
præiudicio.

Ex minore.

Auctor, id est
testis.

Urbanitate
eludit & re-
torquet cri-
men.

Ex causis,
qui bono fu-
it.

hor, Dorylensium grauior, quam apud alios, falsarum
& corruptarum literarū. si veras protulissent, crimi-
nis nihil erat, si falsas, erat poena, bellissimum putarunt
dicere amissas, quiescant igitur, & me hoc in lacro po-
nere, atq; aliud agere patiantur. non sinunt: supplet
nim ille nescio quis, & priuatim dicit se dedisse, hoc ue-
rò ferri nullo modo potest, qui de tabulis publicis reci-
tat, ijs, quæ in accusatoris potestate fuerunt, non debet
habere auctoritatem. sed tamen iudicium fieri videtur,
cum tabulæ ille ipsæ, cuiusque modi sunt, proferuntur,
cum verò, is quæ nemo vestrū uidit unquam, nemo, qui
mortalis esset, audiuit, tantū dicit, Dedit: dubitabit iu-
dices, quin ab hoc ignotissimo Phryge nobilissimū ciuē
vindictis atq; huic eidem nuper tres equites R. hone-
sti, & graues, cum in caussa liberali eum, qui asseraba-
tur, cognatū suum esse diceret, non crediderūt, qui hoc
euenit, ut qui locuples, testis doloris, & sanguinis sui
non fuerit, idem sit grauis auctor iniuriæ publicæ: atq;
hic Dorylensis nuper cum esset magna frequen-
tia, confessuq; vestro, mortis illius inuidiam in L. Flac-
cum Lælius conferebat. facis iniuste Læli, si putas pe-
riculo nostro viuere tuos contubernales: præsertim
quod tua negligentia factum arbitremur. homini enim
Phrygi, qui arborem fici nunquam vidisset, fisci man-
ficorum obiecisti: cuius mors te ex aliqua parte rele-
uauit: edacem enim hospitem amisisti: Flacco verò
quid profuit: qui valuit tandiū, dum huc prodiret:
mortuus est aculeo iam dimisso ac dicto testimonio, at
istud columen actionis tuæ Mithridates, postea quā bi-
duū retentus testis à nobis, effudit, quæ voluit, omnia
reprehensus, conuictus, fractusq; discessit, ambulat cū
loricæ:

loricæ: metuit homo doctus & sapiens, ne L. Flaccus
nunc scelere alliget, cū iam testem illū effugere non
possit: ut, qui ante dictū testimonium sibi temperauit, cū
tamē aliquid assequi posset: is nūc id agat, ut ad falsum
auaritiæ testimonium uerum etiam maleficii crimē ad-
iungat, sed de hoc teste, totoq; Mithridatico disseruit
& subtiliter & copiose Q. Hortensius nos, ut institui-
mus ad reliqua pergamus. Caput est omnium Græco-
rum concitandorū, qui cum accusatoribus sedet, Hera-
clides ille Tennites, homo ineptus & loquax, sed, ut
sibi uidetur, ita doctus, ut etiam magistrū aliorū se esse
dicat: & qui ita sit ambitiosus, ut omnes vos nosque
quotidie persalutet, Tenni usq; ad illam ætatem in se-
natum venire non potuit: & qui se artem dicendi tra-
diturum etiam ceteris profiteatur, ipse omnibus tur-
pissimis iudicijs cōuictus est. pari felicitate vnā legatus
uenit Nicomedes: qui neque in senatum vlla conditio-
ne peruenire potuit, & furti, & pro socio dānatus est.
nam princeps legationis Lysanias adeptus est ordinē
senatorium: sed cū rem pub. nimium amplecteretur,
peculatus damnatus, & bona, & senatoriū nomen ami-
sit. hi tres etiam ærarij nostri tabulas falsas esse volue-
runt: nam seruos nouem se professi sunt habere cū o-
mnino sine comite venissent: decreto scribēdo primū
uideo affuisse Lysaniam, cuius fratris bona, quod is po-
pulo non soluebat, prætor Flacco publicè venierunt
præterea Philippus est Lysaniæ gener, et Hermobius
cuius frater Poles itē pecuniæ publicæ, est condemna-
tus. dicūt se Flacco, & ijs, qui simul essent drachma-
rum x v millia dedisse. cū ciuitate mihi res est acerri-
ma, & cōficiētissima literarum: in quæ nūmus moueri
nullus

Irenia.

Bx causis.

Mithridatis
co alludit ad
Antidotum
Regis Mith-
ridatis, fas-
cetæ.

Omnes te-
stes reijcit,
ab attributis
personæ.

Digest. li. 17.
tit. 2.

Digest. 48.
Festum ex
ambiguo.

nullus potest sine quinque prætoribus, tribus quæstoribus, quatuor mensariis, qui apud illos à populo creantur, ex hoc tanto numero deductus est nemo: & cum illam pecuniam nominatim Flacco datâ referant, maiorem etiam aliam, cum huic idem darent, in eadem sacrâ reficiendam se perscripsisse dicunt. quod minime conuenit: nam aut omnia occultè referenda fuerunt, aut apertè omnia. cum perscribunt nominatim Flacco, nihil timent, nihil verentur: cum operi publico referunt, ijdem homines subito eundem, quem contempserant, pertimescunt. si prætor dedit, ut est scriptum, à quæstore numerauit: quæstor à mensa publicâ, mēsa aut ex uestrigali, aut tributo. nunquam erit istud simile criminis nisi mihi totâ rationē omni et personarū genere et literarum explicaris. vel quod est in eodē decreto scriptū homines clarissimos ciuitatis, amplissimos vsos honoribus hoc prætor circumuentos, cur hi neq; in iudicio adsunt, neq; in decreto nominantur? non enim credo significari isto loco illū, qui se erigit, Heraclidem. vtrum enim in clarissimis est ciuib; is, quē iudicatū hic duxit Hermippus? qui hanc ipsam legationē, quā habet, non accepit à suis ciuib; sed usq; à Tymolo petiuit: cui nullus honos in sua ciuitate habitus est unquā, res aut eā, quæ tenuissimis committebatur, huic uni in vita commissā sola est. custos T. Aufidio prætor in frumēto publico est positus: pro quo cū à P. Varinō prætor pecuniā accepisset, celauit suos ciues, vltroq; ijs sumptum intulit, quod posteaquam Tenni literis à P. Varino missis cognitum atq; patefactum est, cum eadem de re Cn. Lentulus, qui censor fuit, Tennitarum patronus literas misisset, Heraclitum istum Tenni nemo postea vidit.

Difunctio
ne refellit.

Gradatio.

Ab adiunctis

Testes
ret & refel-
lit à conditio-
ne.

dit. atq; ut eius impudentiam perspicere possitis, causam ipsam, quæ lenissimi hominis animum in Flaccum incitauit, quæso cognoscite. Fundum Cymæum Romæ mercatus est de pupillo Meculonio, cum verbis se locupletē faceret, haberet nihil præter illā impudentiam quam videtis, pecuniā sumpsit mutuam à Sex. Schola, iudice hoc nostro primario viro, qui et rem agnoscit, neq; hominē ignorat: qui tamen credidit P. Fuluij Veratij lectissimi hominis fidei. is, cum solueret, sumpsit à C. & M. Fusijs, equitibus R. primarijs viris. hic hercule cornici oculum, ut dicitur: nam hunc Hermippū hominem eruditum ciuem suum, cui debebat esse notissimus, percussit: eius enim fide sumpsit à Fusijs. securus Hermippus Tennum proficiscitur, cū iste sese pecuniā, quam huius fide sumpserat, à discipulis suis diceret Fusijs persoluturum: habebat enim rhetor iste adolescentem quosdā locupletes, quos dimidio redderet stultiores, quā acceperat, vbi nihil possent discere nisi ignorantia literarū: neminē quidem adeo infatuare potuit, ut ei nummum vllū crederet: itaq; cū Roma clam esset profectus, multosq; minutis mutationibus fraudauisset, in Asiā venit, Hermippoq; percontanti de nomine Fusiano, respondet se omnē pecuniā Fusijs persoluisse. interim, neq; ita longo interuallo libertus à Fusijs cū literis ad Hermippum venit, pecuniā petitur ab Hermippo, Hermippus ab Heraclite petit, ipse tamen Fusijs satisfacit absentibus, et fidem suam liberat, hunc astuantem et tergiuersantem iudicio ille persequitur: à recuperatoribus causa cognoscitur. nolite existimare iudices non vnam et eandem omnibus in locis esse fraudatorum, et inficiatorum impudentiam: se-

Attentos fac-
it fraudem
ex politurus.

Proverbium
id est, bene
cautum fesse-
lit.

Rhetor in-
pus.

Fraudatores
omnes inipu-
dentes, lecus
ex genere.

O R A T I O

cit eadē omnia, quæ nostri debitores solēt negant se se omnino versuram ullā fecisse Romæ: Fusiorum se affirmavit nunquam omnino nomen audisse: Hermippum verò ipsum, pudentissimum atq; optimum virum, veterem amicum, atq; hospitem meum splendidissimū, atq; ornatissimum ciuitatis suæ, probris omnibus maledictisq; vexauit. sed cum se homo volubilis quadam præcipiti celeritate dicēdi in illa oratione iactaret, repente testimonijs Fusiorum nominibusq; recitatis, homo audacissimus pertimuit, loquacissimus obmutuit. itaq; recuperatores cōtra istū rē minimē dubiā prima actione iudicauerunt, cū iudicatum nō faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus est. Habetis & honestatē hominis, & auctoritatem testimonijs, & causā omnem similitatis. Atque is ab Hermippo missus, cum ei pauca mancipia vendidisset, Romā se contulit: deinde in Asiā rediit, cum iam frater meus Flacco successisset: ad quem adiit, causāq; ita detulit, recuperatores vi Flacci coactos & metu falsū multos indicauisse. frater meus pro sua æquitate prudentiaq; decreuit, ut si iudicatum negaret, in duplum iret: si metu coactus diceret, haberet eosdē recuperatores. recusauit, & quasi nihil esset actum, nihil iudicatum, ab Hermippo ibidē mancipia, quæ ipse ei vendiderat, petere cepit. M. Gratiū legatus ad quem est adiit, actionem se daturum negauit: re iudicata stari ostendit placere. Iterū iste, cui malus esset usquā consistendi locus, Romā se retulit: persequitur Hermippus, qui nunquam istius impudentie cessit: petit Heraclides à Ca. Plotio senatore, viro primario, qui legatus in Asia fuerat, mancipia quædā, quæ se, cum iudicatum esset, per vim vēdidisse dicebat. Quæ

Naso,

P R O L. FLACCO.

157

Naso vir ornatissimus, qui prætor fuerat, iudex sumitur. qui cum sententiam secundum Plotium se dicturū ostenderet, & ab iudice abiret, quod iudicium lege nō erat, causam totam reliquit. satis ne uobis iudices videor ad singulos testes accedere, neque ut primò constitueram, tantummodo cum vniuerso genere confligerē venio ad Lysaniam eiusdem ciuitatis, peculiarem tuum Deciane testem. quem tu cum ephebum Tenni cognosces: quoniam te nudus delectat, semper nudū esse voluisti. abduxisti Tennes Apollonidem: pecuniam adolescentulo grandi scēnore, fiducia tamen accepta, occupauisti: hanc fiduciam commissam tibi tenes hodie ac possides. eum tu testem spe recuperandi fundi paterni venire ad testimonium dicendum coegisti: qui quoniam testimonium nondum dixit, quidnam sit dicturus expecto. noui genus hominum, noui consuetudinē, noui libidinem: itaque etsi teneo, quid sit dicere paratus, nihil tamen contrā disputabo prius, quā dixit: totum enim conuertet, atq; alia finget. quamobrem & ille seruet, quod parauit: & ego me ad id, quod attulerit integrum conseruabo. Venio nunc ad eam ciuitatem, in quam ego multa & magna officia contuli, & quā meus frater in primis colit atq; diligit. quæ si ciuitas per viros bonos grauesq; homines querelas ad vos detulisset, paulò commouerer magis: nunc uerò quid putem Trallianos Meandrio causam commisisse, homini egēti sordido, sine honore, sine existimatione, sine censu? ubi erant illi Pythodorus & Lepison? ceteri homines apud nos noti, inter suos nobiles? ubi illa magnifica & gloriosa ostentatio ciuitatis? nōne esset pudicum si hanc causam agerē seuerē, nō modò legatū, sed Trallianū

VV 2 omnino

Dociles & attentos faciunt, ad alios ex digressione testes accessurus, saluum.

Repetitione terret testem

Præmunitione

A fortuna & conditione.

Contentio, & fallacia coniunctio nis.

Epilōgus per distributionem & irromam.

Iudicatum, id est, si iudicatum esset condemnatus, solueretur duplum.

Iteratio.

Dilemma, pa-
ribus relatis
cum interpre-
tatione, orna-
tum.

Ex causis.

Allegoria.

Apta colla-
tio.

omnino dici Meandrium? huic illi legato, huic publico
testi patronum suū iam inde à patre atq; maioribus L.
Flaccum mactandum ciuitatis testimonio tradidissent?
nō est ita iudices, nō est profectō. vidi ego in quodā iu-
dicio nuper Philodorum testē Trallianū, vidi Partha-
sium, vidi Archidemum, cum quidē idem hic mihi Me-
andrius quasi ministrator aderet, subiiciens, quid in suos
ciues, ciuitatemq; si vellē, dicerē: nihil enim illo homi-
ne lenius, nihil egētius, nihil inquinatius. quare si hunc
habent auctore Tralliani doloris sui, si hunc custodem
literarum, hunc testem iniuriæ, si hunc auctore quere-
larū, remittant spiritus, cōprimant animos suos, sedent
arrogantiā, fateantur in Meandrii persona esse expres-
sam faciē ciuitatis: sin istum semper illi ipsi domū pro-
terendum esse, & conculcandum putauerunt, desinant
putare auctoritatem esse in eo testimonio, cuius auctor
inuentus est nemo. sed exponā, quid in re sit, vt quam-
obrem ista ciuitas neq; seuerē Flaccū oppugnarit, neque
benignē defenderit, scire possitis. Erat ei Castriciano
nomine irata, de quo toto respondit Hortensius: inui-
ta soluerat Castricio pecuniam iandiu debitam: hinc to-
tum odium, hinc omnis offensio. quō cum venisset Læ-
lius ad iratos, & illud Castrici inuulnus dicēdo re-
fricuiisset, siluerunt, neque in illa concione adfuerunt,
neque ipsius decreti ac testimonij auctores esse volue-
runt. vsque eō orba fuit ab optimatibus illa concio, vt
princeps principum esset Meandrius: cuius lingua,
quasi flabello seditionis, illa tum est egentium concio
ventilata. itaque ciuitatis pudētis, vt ego semper exi-
stimauī, & grauis, vt ipsi existimari volunt, istum
dolorem querelasq; cognoscite. Quæ pecunia fuerit
apud

apud se Flacci patris nomine collata à ciuitatibus, hanc
à se esse ablata queruntur. alio loco querā, quid licue-
rit Flacco: nunc tantum à Trallianis requiro, quam pe-
cuniā à se ablata queruntur, suam ne dicant, sibi à ciui-
tatibus collata in vsum suum? cupio audire. nō, inquit,
dicimus. quid igitur? delata ad nos, creditam nobis L.
Flacci patris nomine ad eius dies festos atq; ludos. quid
tūc hanc te, inquit, capere non licuit iam id uidēro: sed
primum illud tenebo. queritur grauis, locuples, ornata
ciuitas, quod non retinet alienum: spoliata se dicit,
quod id nō habet, quod eius nō fuit. quid hoc impuden-
tius dici, aut fingi potest? delectum est oppidum, quo
in oppido vno pecunia à tota Asia ad honores L. Flac-
ci poneretur. hæc pecunia ab honoribus translata in
questum & facerationem, recuperata est multis post
annis. quæ ciuitati est facta iniuria? at molestē fert ci-
uitas. credo: amissum est enim præter spem, quod erat
spe deuoratum lucrum. at queritur. impudenter facit:
non enim omnia, quæ dolemus, eadem iure queri possi-
mus. at accusat verbis grauiſſimis. non ciuitas, sed im-
periti homines à Meandro concitati. quo loco etiam
atq; etiam facite ut recordemini, quæ sit temeritas mul-
titudinis, quæ lenitas propria Græcorū, quid in cōcio-
ne seditiosa valeat oratio. hic in hac grauiſſima & mo-
deratiſſima ciuitate, cum est forum plenum iudiciorum,
plenum magistratuum, plenum optimorum virorū &
ciuium, cum specularetur atq; obsidet Rostra vindex
temeritatis & moderatrix officij curia: tamen quan-
tos fluctus excitari concionum videtis? quid vos fieri
censeis Trallibus? an id, quod Pergami? nisi fortē
hæ ciuitates existimari volunt, facilius vna se epistola

Dialogismus

Ex turpi
causa.Dialogism*,
ad turpitudi-
nem ostendē-
dam.Sententia.
Translatio
culpæ.

Ex minore.

Apta trans-
latio.

Mithridatis moueri impelliq; potuisse, vt amicitia populi Ro. fidem suam, iura omnia officij, humanitatisq; violarent, quam vt filium testimonio laderent, cuius patrem armis pellendum a suis mœnibus censuissent. quare nolite mihi ista nomina ciuitatum nobilium opponere: quos enim hostes hæc familia contempsit, nunquam eosdē testes pertimescet. uobis autē est constituendum, si consilij principum vestræ ciuitates reguntur, non multitudinis temeritate, sed optimarum consilio. bellū ab istis ciuitatibus cum populo Rd. esse susceptū, sin ille tum motus est temeritate imperitorū excitatus, patiamini me delicta vulgi a publica causa separare, at enim istā pecuniā huic capere nō licuit. virū uultū, patri Flacci licuisse nec ne? si licuit, sicuti certē licuit ad eius honores collatā, ex quibus ipse nihil capiebat, patris pecuniā rectē abstulit filius. si non licuit, tamen, illo mortuo non modō filius, sed quiuis hæres rectissime potuit auferre. ac tū quidem Tralliani, cū ipsi graui foenore istā pecuniā multos annos occupauissent, a Flacco tamen omnia, quæ uoluerunt, impetrauerunt: neq; tam fuerunt impudentes, vt id, quod Lælius dixit, dicere auderent, hanc eis pecuniā abstulisse Mithridatem. quis enim erat, qui non sciret in ornandis studiofiorem Mithridatem, quam in spoliandis Trallianis fuisse? quæ quidem a me si, vt dicenda sunt, dicerentur, grauius agerem iudices, quam adhuc egi, quantam Asiaticis testibus fidem habere uos conueniret: reuocarem animos vestros ad Mithridatici belli memoriā, ad illam vniuersorum ciuium Rom. per tot vrbes vno puncto temporis miseram crudelemq; cædem: pretores nostros deditos, legatos in uincula coniectos, nomini,

Ex maiore.

Dilemma ex
causis & cō
sequentibus.Dilemma ex
consequen
tibus.

Ex signo.

Effectorum
conglobatio
ad odium in
Asiaticos cō
stitandum.

uominis propē Romani memoriam cum vestigio imperij nō modō ex ædibus Græcorum, verū etiam ex literis esse deletam. Mithridatem deum, illum patrem, illum conseruatorem Asiæ, illum Dionysium, Bacchū, Liberum nominabant. vnum atque idem erat tempus, cum L. Flacco consuli portas tota Asia claudebat, Cappadocem autem illum non modō recipiebat suis vrbus, verū etiam vltro vocabat. liceat hæc nobis, si obliuisci non possumus, at tacere. liceat mihi potius de leuitate Græcorum quæri, quam de crudelitate. auctoritatem isti habeant apud eos, quos esse omnino noluerūt: nam, quoscunq; potuerunt togatos, interemerūt: nomen ciuium Romanorum quantum in ipsis fuit, sustulerunt. in hac igitur urbe se iactent, quam oderunt: apud eos, quos inuiti vident: in ea rep. ad quam opprimendam non animos eis, sed vires defuerunt: aspiciant hunc florem legatorum laudatorumq; Flacci ex vera, atq; integra Græcia: tum se ipsi expendant, tum cum his cōparent: tum, si audebunt, dignitati horum opponant suam. adsunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atq; in omnes terras distributæ putatur: de quorū vrbus* possessione, propter pulchritudinem etiam inter deos certamen fuisse proditum est: quæ vetustate ea est, vt ipsa ex sese suos ciues genuisse dicatur, eorū eadem terra parens, altrix patria dicatur: auctoritate autem tanta est, vt iam fractum propē, ac debilitatū Græciæ nomen huius vrbis laude nitatur. adsunt Lacedæmonij: cuius ciuitatis spectata ac nobilitata virtus non solū natura corroborata, uerū etiam disciplina putatur: q̄ soli toto orbe terrarū septingētos iā annos amplius vnus moribus, &

Denominatio.

Cappadocē
pro Babare
Tria pessima
cappadocē,
cilix,
crel.Similiter des
sinentia.veros Græcos,
opponit
Asiaticis.Laus Athenien
tium.
* al. PolluōeLacedæmoniorum
laus.

Reliqui Græci. nunquam mutatis legibus viuunt. adsumt ex Achæia cuncta multi legati, Bœotia, Thessalia: quibus locis nunquam per legatus L. Flaccus imperatore Metello præfuit. neque verò te Massilia prætereo, quæ L. Flaccum militem, quæ storemque cognosti: cuius ego ciuitatis disciplinam atque grauitatē nō solum Græciæ, sed haud scio an cunctis gentibus anteponendā iure dicam. quæ, tã procul à Græcorum omnium regionibus, disciplinis, linguaque diuisa, cum in vltimis terris, cincta Gallorum gentibus, barbarie fluctibus alluatur, sic optimarum cōsilio gubernatur, ut oēs eius instituta laudare facilius possint, quam emulari. hisce utitur laudatoribus Flaccus, his innocentiæ testibus: ut Græcorum cupiditati, Græcorum auxilio resistamus. quanquam quis ignorat, qui modò vnu mediocriter res istas scire curauit, quin tria Græcorum genera sint verè: quorum vni sunt Athenienses, quæ gens lonum habebatur: Aeoles alteri, Diores tertij nominabantur. atque hæc cuncta Græcia, quæ fama, quæ gloria, quæ doctrina, quæ plurimis artibus, quæ etiã imperio et bellica laude floruit, paruū quēdam locum, ut scitis, Europæ tenet, semperque tenuit: Asiæ maritimam oram bello superatā cinxit urbibus, non ut munitā coloniis illā augeret gentē, sed ut obsessam teneret. quamobrem quæso à vobis Asiatici testes, ut, cū uerè recordari uoletis, quantum auctoritatis in iudiciū afferatis, vosmet ipsi describatis Asiam, nec, quid ali nigena de vobis loqui soleant, sed quid vosmetipsi de genere uestro statuatis, memineritis. namque, ut opinor, Asia uestra constat ex Phrygia, Mysia, Caria, Lydia, utrum igitur nostrum est, an uestrum hoc vetus prouerbiū, Phrygem plagi fieri solere meliorem: quid de tota Caria: nōne hoc uestra

Odisia Asiæ minoris eiusque morū de scriptis, pro uerbis consinnata,

hoc uestra voce vulgatū est, si quid cum periculo ex periri uelis, in Caria id potissimum esse faciendum: quid porrò in Græco sermone tam tritum, atque celebratum est, quàm si quis despiciatui ducitur, ut Mysorum vltimus esse dicatur: nam quid ego dicam de Lydia: quis vnquam Græcus comœdiam scripsit, in qua seruus primarum partium non Lydus esset: quamobrem quæ uobis sit iniuria, si statuimus uestro nobis iudicio standū esse de vobis: equidem mihi iam satis superque dixisse videor de Asiatico genere testium: sed tamen uestrum est iudices, omnia, quæ dici possunt in hominum leuitate, inconstantiam, cupiditatem, etiam si à me minus dicuntur, uestris animis et cogitatione comprehendere. Sequitur auri illa inuidia iudaica, hoc nimirum est illud, quod non longè à gradibus Aurelij hæc causa dicitur. ob hoc crimen hic locus abs te Læli atque illa turba quæ sita est. scis, quanta sit manus, quanta concordia, quantum valeat in concionibus, summissa uoce agam, tantum ut iudices audiant: neque enim desunt, qui istos in me atque optimum quenque incitent: quos ego, quod id facilius faciant, non adiuuabo. cum aurum iudeorum nomine quotannis ex Italia et ex omnibus uestris prouincijs Hierosolymam exportari soleret, Flaccus sanxit edicto, ne ex Asia exportari liceret. quis est iudices, qui hoc non uerè laudare possit: exportari aurum non oportere, cum sepe antea senatus, tum me consule grauissimè iudicauit. huic autem barbaræ superstitioni resistere, seueritatis: multitudinem iudeorum flagrantem nonnunquam in concionibus pro reprobis contemnere, grauitatis summæ fuit. at Cneius Pompeius, captis Hierosolymis, victor ex illo fano nihil attigit in

Epilogus de leuitate Asiaticorum, cū amplificatione,

Ad Flaccum dictum de auro iudaico non exoptando,

A rebus inedicatis,

Ab honesto per distributionem,

Ex uera cau-
sa.Ab enumera-
tione.

* prolatum

Similiter de-
finitia.

A signis.

Transitio.

A loco.

A genere,
A studiis.

git. in primis hoc, ut multa alia sapienter, in tam suspi-
ciosa, ac maledica ciuitate locū sermoni obsecratorū
nō reliquit: non enim credo religionem & Iudeorū, et
hostium impedimento præstantissimo imperatori, sed
pudorē fuisse. vbi ergo crimen est? quoniā quidē furtū
nusquam reprehēdis, edictum probas, iudicatū facis,
quæsitum & probatum palam non negas, actum esse
per viros primarios res ipsa declarat. Apameæ mani-
festē cōprehensum, ante pedes prætoris in foro expē-
sum est auri pondo centum, paulō minus per Sex. Ce-
sium, equidem R. castissimū hominē, atq; integerrimū:
Laodiceæ uiginti pōdo paulō amplius per hūc ipsum
L. Peduceum, iudicē nostrum: Adramitij per Cn. Do-
mitium legatum, Pergamī non multum auri ratio con-
stat: aurum in arario est: furtum non reprehēditur: in-
uidia queritur, à iudicibus oratio auertitur, vox in co-
ronam turbamq; effunditur. sua cuiq; ciuitati religio
Læli est, nostra nobis. stantibus tueri solymis, pace-
tisq; Iudæis, tamē istorum religio sacrorū, à splendore
huius imperij, grauitate nominis nostri, maiorum inspi-
tutis, abhorrebat: nunc uerò hoc magis, quod illa gens
quid de imperio nostro sentiret, ostendit armis: quam
cara dijs immortalib. esset, docuit, quod est victa quod
elocata, quod seruata. quamobrem, quoniam, quod cri-
men esse uoluisti, id totum uides in laudem esse cōuer-
sum, veniamus iam ad ciuium Rom. querelas, ex quib-
us sit sanē prima Deciani. Quid tibi tandem Decia-
ne iniuriæ factum est? negotiaris in libera ciuitate,
primū patere me esse curiosum: quousq; negotiaber-
re? præsertim cum sis isto loco natus, annos iam tri-
ginta in foro uersaris, sed tamen Pergameno, longo in-
teruallo

teruallo, si quando tibi peregrinari cōmodum est, Ro-
mam aduenis: affers faciē nouam, nomen uetus, purpu-
ram Tyriam. in qua tibi inuideo, quod unis uestimentis
tandiu lautus es. verum esto, negotiari libet: cur Perga-
mī, non Smyrnæ, Trallibus? vbi & multi ciues R. sunt,
& ius à nostro magistratu dicitur. ocium te delectat: li-
tes, turba, præter odiosi: Græcorum libertate gaudes.
cur ergo vnus tu Apollonidenses, amantissimos populi
R. fidelissimos socios, miseriore habes, quā aut Milbri-
dates, aut etiam pater tuus habuerit unquā? cur his per-
te frui libertate sua, cur deniq; esse liberis non licet? ho-
mines sunt tota ex Asia frugalissimi, sanctissimi à Græ-
corum luxuria & leuitate remotissimi, patres familiās
suo contenti, aratores, rusticani: agros habent & natu-
ra per bonos, & diligentia culturaq; meliores. in hisce
agris tu prædia habere uoluisti. omnino mallē, & ma-
gis erat tuū, si iā te crassi agri delectabant, hic alicubi in
Crustumino, aut in Capenati parauisses. verū esto: Ca-
tonis est dictū, pedibus cōpensari pecuniā lōgē omni-
no à Tyberi ad Caicum: quo in loco etiam Agamem-
non cum exercitu errasset, nisi ducem Telephum inue-
nisset. sed concedo id quoque: placuit oppidum: regio
delectauit: emisisses. Amyntas est genere, honore, exi-
stimatione, pecunia princeps illius ciuitatis: huius so-
crum, mulierē imbecilli consilij, satis locupletem, pel-
lexit Decianus ad sese: & cum illa, quid ageretur, ne-
sciret, in possessione prædiorū eius familiam suā collo-
cauit. uxorē abduxit ab Amynta prægnantem, quæ pe-
perit apud Decianū filiam, hodieq; apud Decianū est
& vxor Amyntæ, & filia. num quid harum rerum à
me fingitur Deciane? sciunt hæc omnes nobiles, sci-
unt boni

Suauius ho-
minem iri-
det.A repugnā-
tibus.Apollonidem
suum laus.Crassi, id est
pingues.
Pedibus, id
est, fructu &
ubertate a-
grorum, longē
quinquā pro-
fectionem, et
impensas, cō-
pensari.
Ad Caicum
Mysia flumi-
na, id est, in
Mysiam, scilicet
profectus
aus es.

Repetitio.

Amplificat
scelus diuif
sione, ad in
dignationem
Geminatio.

Digest. lib. 4
De dolo ma
lo Tit. 3.

Ex maiore.

*habere op
tatio.

A dissimili
exemplo.

unt boni viri, sciunt deniq; nostri homines, sciunt me
diocres negotiatores. exurge Amynta, repete à Decia
no non pecuniam, nō prædia, socrū deniq; sibi habeat,
restituatur vxorē, reddat misero patri filiam: nam mēbra
quæ debilitauit lapidibus, sustibus, ferro: manus, quas
cōtudit: digitos, quos confregit: neruos, quos concidit,
restituere nō potest: filiā, filiā, inquā, ærumnoso patri
Deciane redde. hæc Flacco te nō probasse miraris? cui
quæso tandem probasti? emptiones falsas, prædiorum
proscriptiones cum mulierculis aperta circūscriptio
ne fecisti. tutor his rebus Græcorū legibus ascribendus
fuit Ptolemocrate scripsisti, mercenarium & admini
strum consiliorū tuorum. adductus est in iudicium Pto
lemocrates de dolo malo, & de fraude à Dione huius
ipsius tutelæ nomine, qui cōcursus ex oppidis finitimis
vndiq; qui dolor animorum? quæ querela? condemnatus
est Ptolemocrates sentientijs omnib. irritæ veditio
nes, irritæ proscriptiones. nō restituis: desers ad Perga
menos, vt illi reciprēt in suas literas publicas præcla
ras proscriptiones, et emptiones tuas. repudiant, rei ci
unt: at qui homines? Pergameni laudatores tui. ita enim
mihi gloriari visus es laudatione Pergamenorū, quasi
honore maioriū tuorum affectus esses: & hoc te supe
riorē putabas esse, quā Lælium, quod te ciuitas Per
gamena laudaret. num honestior est ciuitas Pergamena
quā Smyrnæ? at ne ipsi quidem dicunt, vellem tan
tū* habere ocij, vt possem recitare psephismata Smyr
næorum, quæ fecerunt in Castritiū mortuum: primum
ut in oppidū introferretur: quod alijs non conceditur:
deinde vt ferrēt ephēbi: postremō vt imponeretur au
rea corona mortuo, hæc P. Scipioni, clarissimo viro,

cum

cum esset Pergami mortuus, facta non sunt. at Castri
tiū, quibus verbis dii immortales, decus patriæ, orna
mentū populi Romani, florē iuuentutis appellāt. quare
Deciane, si cupidus es gloriæ, alia ornamenta censeo
quæras. Pergameni te deriserunt. quid? tu ludi te nō in
telligebas? cum tibi hæc uerba recitabāt, clarissimū vi
rum, præstantissimā sapientia, singulari ingenio: mihi
crede, ludebant: cum uerō coronā aureā literis impone
bant: re vera nō plus aurū tibi, quā monedulæ com
mittebant: ne tum quidē hominū uenustatē & facietas
perficere potuisti? isti igitur, isti Pergameni* perscri
ptiones, quas tu afferebas, repudiauerūt. P. Orbius, ho
mo & prudens & innocens, contra te omnia decreuit.
in P. Globulum, meum necessariū, fuisti gratiosior. vi
nā neq; ipsum, neq; me poeniteret. Flaccū in curia de
creuissent: ueridicas adiūgis causas inimicitiarū, quod
patri L. Flacci ædili curuli pater tuus tribunus pl. diem
dixerit. at istud nec ipsi quidem patri Flacci valde mo
lestum esse debuit: præsertim cū ille, cui dies dicta est,
prætor postea factus sit, & consul: ille, qui diem dixit,
non potuerit priuatus in ciuitate cōsistere, sed si iustas
inimicitias putabas, cur, cum tribunus militum Flaccus
esset, in eius legione miles fuisti, cum tibi per leges mili
tares effugere liceret iniquitatē tribunū? cur aut prætor
te inimicum paternū in cōsiliū uocauit? quæ quidem
quā sanctē solita sint obseruari, scitis omnes. nunc
accusamur ab ijs, qui in cōsilio nobis fuerunt. decreuit
Flaccus. num aliud, atq; oportuit? in liberos: num ali
ter, ac censuit senatus? in absentiē decreuit, cum ibidem
esses, cum prodire nolles. non est hoc in absentiē reum.
SENATVS CONSVLTVM. ET DECRE
TVM

Exclamatio
ne & distri
butione am
plificat.

Ironica laus.

Prouerbiū
Monedula
pecuniam as
mat, & cons
dit.
*Proferis
ptiones, scis
licet honorū
uenalium,

A iudicio P.
R. per contē
tionem.
A repugnan
tibus.

Dialogismo
obiecta dis
luit.

ORATIO

mulieri.
TVM FLACC. quid, si non decreuisset, sed edixisset, quis posset verè reprehendere? num etiam fratris mei literas, plenissimas humanitatis et æquitatis, reprehensurus es? quas easdē mulieres à me datas apud Pataranos requisivit. Recita literas Qu. Ciceronis.

Interrogatio
nubus urget.

quid? hæc Apollonidenses, occasione facta, ad Flaccum nō detulerunt? apud Orbiū acta nō sunt? ad Globulum delata non sunt? ad senatū nostrū me cōsule nōne legati Apollonidenses omnia postulata de iniurijs vnus

Præteritio
repetita feci
es.

Deciani detulerunt? ad hæc, prædia etiam in censu dedici cauisti. mitto, quod aliena: mitto, quod possessa per vim: mitto, quod coniuncta ab Apollonidensibus: mitto quod à Pergamenis repudiata: mitto etiam, quod à nostris magistratibus in integrum restituta: mitto, quod

Censui cens
tendo,

nullo in iure, neq; in re, neq; possessione tua: illud quæro, sint ne ista prædia censui cēsendo? habeant ius ciuile? sint,

PRO L. FLACCO.

162

le? sint, nec ne sint, mancipi? subsignari apud ærarium, apud censorem possint? in qua tribu deniq; ista prædia censuisti? cōmisisti, si tempus aliquod grauius accidisset, vt ex iisdem prædijs, et Apolloniæ, et Romæ imperatum esset tributū. veram esto: gloriosus fuisti: voluisti magnum agri modum cēseri, et eius agri, qui diuidi plebi Romanæ non potest, census es præterea numerata pecuniæ *centum triginta millia eam opinor tibi numeratam non esse abs te: sed hæc omitto. census es mācipia Amyntæ: neq; huic ullā in eo fecisti iniuriā: posidet enim ea mancipia Amyntas. ac primò quidē pertulit, cū te audisset seruos suos esse cēsum, retulit ad iurisconsultos, constabat in oēs, si aliena censendo Decianus sua facere posset, eum maxima habiturum esse.

Permissio,

*Centies tricies,

Facetum ex adynato, et iniquo,

Desunt nonnulla.

Desunt nonnulla.

Epilogus.

Aremotione

Exaggerat
indignitatem
facti.Duceret, id
est, perduces
ret.Ironice &
iocose col-
ligit causas.

Habetis causam inimicitarum, qua causa inflama-
tus Decianus ad Lælium detulerit hanc optimam accu-
sationem, nam ita questus est Lælius, cum de perfidia De-
ciani diceret. Qui mihi auctor fuit, qui causam ad me
detulit, quæ ego sum secutus: is à Flacco corruptus est,
is me deseruit, ac prodidit, sicine tu auctor tandè cum
cui tu in cõsilio fuisses, apud quæ omnes gradus digni-
tatis tuæ retinuisses, prudentissimum hominem, nobi-
lissimam familiam natum, optimè de repub. meritum, in di-
scrimen omnium fortunarum vocauisti? scilicet defen-
dam Decianum, qui tibi in suspicionem nullo suo de-
lictò venit, non est, mihi crede, corruptus, quid enim fu-
it, quo ab eo redimeretur? ut duceret iudicium? cui sex
horas omnino lex dedit, quantū tandè ex his horis de-
traheret, si tibi morem gerere voluisset? nimirum illud
est, quod ipse suspicatur, inuidisti ingenio subscriptor-
is tui, quod ornabat facili locū, quem prehenderat, &
acutè testes interrogabat, aut circumuehebatur (fortasse se-
cisti, et tu et populi sermo, ne exciperes) iccirco Decia-
nū usq; ad coronā applicuisti. Sed ut hoc uerisimile est,
ita haud uerisimile Decianū à Flacco esse corruptū. ita
scitote iudices esse cetera: vel q. ait Luceius L. Flaccum
sibi dare cupisse, ut à fide se abduceret sestertii uices,
& eum ut accusas auaritiæ, quæ dicis sestertii uices no-
luisse

luisse perdere? nā quid emebat, cum te emebat? ut ad se
transires? quam partē causæ tibi daremus? an ut enun-
ciare consilia Lælij? qui testes ab eo prodirent? quid?
nos non uidebamus habitare unā? quis hoc nescit? tabu-
las in Lælij potestate fuisse, nō dubium est. an, ne uel-
ementer, ne copiosè accusares? nunc facis suspicionem: ita
enim dixisti, ut nescio quid abs te impetratū esse videa-
tur. at enim Androni Sestilio grauis iniuria facta est, &
non ferēda, quod, cum esset vxor Valeria intestata mor-
tua, sic egit eam rem Flaccus, quasi ad ipsum hereditas
pertineret. in quo quid reprehendas, scire cupio: quod
falsum intenderis? quid doces? ingenua, inquit, fuit. o pe-
ritum iuris hominem, quid? ab ingenuis mulieribus he-
reditates lege non ueniunt? in manum, inquit, conuenes-
rat. nunc audio: sed quæro, utrum usu, an coemptione.
usu non potuit: nihil enim potest de tutela legitima si-
ne omnium tutorum auctoritate diminui. coemptione?
omnibus ergo auctoribus: in quibus certè Flaccum fuisse
non dices. Relinquitur illud, quod vociferari non de-
sistit non debuisse, cum prætor esset, suum negotium a-
gere, aut mentionem facere hereditatis. maximas au-
dio tibi L. Luculle, qui de L. Flacco sententiam laturus
es, pro tua eximia liberalitate, maximisquæ beneficijs
in tuas uenisse hereditates, cum Asiam prouinciam cõ-
sulari imperio obtineres. si quis eas suas esse dixisset,
concessisses? tu Tite ueltes, si qua tibi in Africa uenerit
hereditas, usu amittes? an tuum, nulla auaritia, salua di-
gnitate retinebis? at istius hereditatis iam Globulo
prætoris Flacci nomine petita possessio est. non igitur
impresio, non occasio, non uis, non tempus, non
imperium, non secures ad iniuriam faciendam Flac-
ci anti-

Ex repugnā-
tibus, ioco-
sum enthys-
memā.
Ab enumera-
tione causarū
per res
motionem.

Inst. lib. 1.
de Ingen.

Ab enumera-
tione per dia-
logismum.

Ab exemplis
per apostro-
phen.

Cōclusio re-
petitione &
citor.

Translatum
a uespis.

A deficiis
ne.

Ex pari.

Ex causis.

A impulsio
ne fidem testi
monij eleuat.

Locus comu
ne contentis
ne elegantis
ssima illustra
tus.

Redit ad ira
causas;

ci animum impulerunt. itaque eodem etiam M. Lurco,
vir optimus, meus familiaris, conuertit aculeum testi
monij sui: negauit, a priuato pecunia in prouincia pre
torem petere oportere, cur tandem M. Lurco non o
portet eripere, extorquere, accipere contra leges non
oportet: petere non oportere, nunquam ostendes, nisi
docueris non licere. an legationes sum re libera exi
gendi causa, sicut et tu ipse nuper, et multi viri boni
sepe fecerunt, rectum est: quod ego non reprehendo. so
cios uideo queri praetore si hereditate in prouincia non
reliquerit, non solum reprehendendum, verum etiam
condemnandum putas? doti, inquit, Valeria pecuniam
omnem suam dixerat. nihil istorum explicari potest, ni
si ostenderis, illam in tutela Flacci non fuisse. si fuit: que
cumque sine hoc auctore est dicta dos, nulla est, sed tamen
Lurconem, quanquam pro sua dignitate moderatus est
in testimonio dicendo religioni suae, tamen iratum Flac
cium esse uidistis. neque enim occultauit causam iracun
diae suae, neque reticendam putauit. questus est liber
tum suum a Flacco praetore esse damnatum, o conditio
nes miserrimas administrandarum prouinciarum, in quib.
diligentia plena simultatum est, negligentia vituperatio
num: ubi seueritas periculosa est, liberalitas ingrata:
sermo insidiosus, assentatio perniciofa, frons omnium
familiaris, multorum animus iratus: iracundiae occultae,
blanditiae apertae: uenientes praetores expectant, pre
sentibus inmeruunt, abeuntes deserunt. sed omittamus
querelas, ne nostrum consilium in omittendis prouincijs
laudare videamur. Literas misit de villico P. Septimij,
hominis ornati: qui villicus caedem fecerat. Septimum
ardentem iracundia uidere potuistis. In Lurconi li
bertum

bertum iudicium ex edicto dedit. hostis est Lurco, quid
igitur hominum gratorum, splendorumque liber
tis fuit Asia tradenda? an simultates nescio quas cum li
bertis vestris Flaccus exercuit? an uobis in vestris ve
strorumque causis seueritas odio est, eandem laudatis cum
de nobis iudicatis? At iste Andro, spoliatus bonis, ut di
citis, ad dicendum testimonium non uenit. quid, si ueni
at? decisionis arbiter C. Caelius fuit, quo splendore vir,
qua fide, qua religione? obsignator C. Sextilius, Lurco
nis sororis filius, homo et pudens, et constans, et gra
uis, si vis erat, si fraus, si metus, si circumscriptio: quis
pactionem fieri, quis adesse istos coegit? quid, si ista o
mnis pecunia huic adolescentulo L. Flacco reddita est,
si petita? si redacta? si per hunc Antiochum, paternum
huius adolescentuli libertum, seni illi Flacco probatissimum
videmur ne non solum auaritia crimen effugere, sed eti
am liberalitatis laudem assequi singularem? communem
enim hereditatem, quae aequaliter ad utrumque lege uenis
set, concessit adolescenti propinquo suo. nihil ipse atti
git de Valerianis bonis: quod statuerat facere, adductus
huius pudore, et non amplissimis patrimonij copijs, id
non solum fecit, sed etiam prolixè cumulatèque fecit. ex
quo intelligi debet eum contra leges pecunias non cepisse,
qui tam fuerit in hereditate concedenda liberalis. At
Falcidianum crimen ingens. talenta quinquaginta sese
Flacco dicit dedisse, audiamus hominem: non adest, quo
modo igitur dicet? epistolam mater eius profert, et al
teram soror. scriptum ad se dicunt esse, ab illo tantam
pecuniam Flacco datam: ergo is, qui si aram tenens iu
raret, crederet nemo: per epistolam, quod uolet, iniura
tus probabit? at qui vir? quam non amicus suis ciuibus?

Ab infinito,
per enume
rationem.

Ex contras
tjs.

A testibus.

A signo.

Conclusio cum
amplificatio
ne.

A causis.

Ex maiore,

Ex maiore et
contrarijs.

A personis.

qui patrimonium satis lautum, quod hic nobiscū confi-
Ex causis. cere potuit, Græcorum cōiuijs maluit dissipare, quid
 attinuit relinquere hanc urbē? libertate tam præclara
 carere? adire periculum nauigandi? quasi bona comesse
 Romæ non liceret. nunc deniq; materculæ suæ festius
 filius, anicula minimē suspiciosa, purgat se per episto-
 lam, vt eam pecuniā, quam consecerat, nō consumpsis-
 se, sed Flacco dedisse videatur. at fructus isti Tralliano-
 rum Globulo prætorē venierāt: Falcidius emerat nō s-
Ex confes- nongentis millibus. si dat tantā pecuniā Flacco, nempe
quentibus. iccirco dat, vt rata sit emptio: emit igitur aliquid, quod
 certē multo pluris esset, dat de lucro, nihil detrahit de
 viuo: minus igitur lucri facit. cur Albanum venire tu-
A signo. bet, cur matri præterea blanditur? cur epistolis et so-
 roris, et matris imbecillitatem aucupatur? postremò
 cur non audimus ipsum et retinetur, credo, in provin-
A signo. cia. mater negat. venisset, inquit, si esset denunciatum.
 tu certē cogisses, si vllum firmamentū in illo teste po-
 suisses. sed hominē ab negotio abducere nolui: ma-
Locus ex in- gnum erat ei certamen propositū, magna cum Græcis
opinato, contentio: qui tamen, vt opinor, iacent victi: nam iste
 unus totam Asiam magnitudine poculorum, bibendoq;
 superauit. sed tamen quis tibi Læli de epistolis istis in-
 dicauit? mulieres negant se scire. quis? is ipse et igitur
 ille tibi, se ad matrem, et sororem scripsisse, narrauit
A testibus. an etiam scripsit rogatu tuo? at verò M. Aebutū, con-
 stantissimum, et prudentissimū hominē, Falcidij affine,
 nihil interrogas? nihil eius generū, pari fide prædium,
A uerisimili. Ca. Manlium? qui profectò de tanta pecunia, si esset
 data, nihil audisse non posset. his tu igitur epistolis De-
Conclusio. cianē recitatis, his mulierculis productis, illo absente

auctore laudato, tantum te crimen probaturū putasti?
 præsertim cum ipse, non deducendo Falcidiū, iudicium
 feceris, plus falsam epistolā habiturā ponderis, quā i-
 ipsius præsentis fictā vocē, et simulatū dolorē. Sed quid
 ego de epistolis Falcidij, aut de Androne Sextilio, aut
 de Deciani censu tandiu disputo, postremò de salute o-
 mnium nostrum, de fortunis ciuitatis, de summa reipub.
 taceo? quā vos vniuersam in hoc iudicio vestris hu-
 meris, vestris, inquam, humeris iudices sustinetis. vide-
 tis, in quo motu tēporum, quāta in conuersione rerū ac
 perturbatione versemur. cum alia multa certi homines,
 tum hoc vel maximē moliūtur, vt vestra quoq; mētes,
 vestra iudicia, vestra sententiæ optimo cuiq; infestissi-
 mæ atque inimicissimæ reperiantur. grauius iudicia pro
 reip. dignitate, multa de coniuratorum scelere fecistis.
 non putant satis conuersam esse remp. nisi in eandē im-
 piorū pœnā optimē meritos ciues detruserint. oppres-
 sus est C. Antonius. esto: habuit quandam ille infamiam
 suā: neq; tamen ille ipse, pro meo iure dico, vobis iudi-
 cib. damnatus esset, cuius damnatione sepulchrū L. Ca-
 tilinæ florib. ornatum, hominū audacissimorum, ac do-
 mesticorum hostium conuentu epulisq; celebratum est.
 iusta Catilinæ facta sunt. nunc à Flacco Lentuli pœnæ
 per vos expetuntur. quā potestis P. Lentulo, qui vos
 in cōplexu liberorū coniugumq; vestrarum trucidatos
 incendio patriæ sepelire conatus est, mactare victi-
 mam gratiorem, quā si L. Flacci sanguine illius ne-
 farium in nos omnes odium saturaueritis? litemus igitur
 Lentulo, parentemus Cethego, reuocemus eie-
 ctos, nimis pietatis, et summi amoris in patriam vi-
 cissim nos pœnas, si ita dijs placet, sufferamus. nos

Transitio ad
 perorationē
 quæ amplifi-
 catione et es-
 numeratione
 constat.

A reip. peris-
 culis.

Ab exēplis

A voluntate
 et odio con-
 iuratorum.

Ironica et as-
 cerba per-
 missio.

Amplificat a
personis.

A populi R.
iudicio et vo-
luntate.

Verbum eor-
um sensu qua-
ter mutatu.

Exclamatio
ne rei atroci-
tate auct.

Ab exemplis,
ex minore.

iam ab indicibus nominamur, in nos crimina fingun-
tur, nobis pericula comparantur. quæ si per alios egerit,
si denique per populi nomē ciuium imperitorū multitu-
dinē concitassent: æquiore animo ferre possemus, illud
uerō fieri non potest, quod per senatores, & per equi-
tes Rom. quib hæc omnia pro salute omnium cōmuni con-
silio, vna mēte atq; virtute gesserunt, hæc vērū aucto-
res, duces, principes spoliari omnibus fortunis, ac de ci-
uitate expelli posse arbitrantur. etenim populi R. per-
spiciunt eam mentē, & uoluntatē omnibus rebus, qui-
bus potest, populus R. significat, quid sentiat: nulla vi-
rietas est inter homines opinionis, nulla voluntatis, nul-
la sermonis. quare, si quis illuc me vocat, venio: popu-
lum R. disceptatorem non modò non recuso, sed etiam
deposco. vis absit, ferrum ac lapides remoueantur, ope-
ra facessant, seruitia sileat: nemo erit tam iniustus, qui
me audierit, sit modò liber & ciuis, quin potius de pri-
mijs meis, quàm de pœna, cogitandum putet. o dij im-
mortales, quid hoc miseriùs: nos, qui P. Lentulo ferrum
& flammam de manibus extorsimus, imperiæ multi-
tudo iudicio confidimus, lectissimorum ciuium, & am-
plissimorum sententias pertimescimus. M. Aquillum
patres nostri, multis auaritiæ criminibus, testimonijsq;
conuictum, quia cum fugitiuis fortiter bellum gesserat,
iudicio liberauerunt. consul ego nuper defendi C. Plo-
nem: qui quia consul fortis constansq; fuerat, incolu-
mis est reipublicæ conseruatus. de ferendi item consuli
Murenæ consulem designatum: nemo illorum iudi-
cium, clarissimis viris accusantibus, audiendum sibi
ambitu putauit: cum bellum iam gerente Catilina, om-
nes me auctore duos consules kalendis Ianuarij scirent

esse oportere. innocens & bonus vir, & omnibus re-
bus ornatus, his hoc anno me defendente absolutus est
A. Thermus. quanta reip. causa letitia populi R. quan-
ta gratulatio cōsecuta est: & semper graues & sapientes
iudices in rebus iudicandis, quid utilitas ciuitatis, quid
cōmunis salus, quid reip. tempora poscerent, cogitaue-
runt, cum tabella vobis dabitur iudices, non de Flacco
dabitur solū, dabitur de duobus auctoribusq; cōser-
uandæ ciuitatis, dabitur de omnibus bonis ciuib; da-
bitur de vobismetipsis, dabitur de liberis vestris, de vi-
ta, de patria, de salute cōmuni: nō indicatis in hac caus-
sa de exteris nationib; non de socijs: de vobis ac vestra
rep. iudicatis. Quod si prouinciarū vos ratio magis mo-
uet, quā vestra: ego verò nō modò nō recuso, sed etiam
postulo, vt prouinciarū auctoritate moueamini: ete-
nim opponemus Asiæ prouinciæ primū magnā par-
tem eiusdem prouinciæ, quæ pro huius periculis lega-
tos laudatoresq; misit: deinde prouinciā Galliam, pro-
uinciā Ciliciā, prouinciā Hispaniā, prouinciā Cretam,
Græcis autē, Lydis, & Phrygijs, & Mysijs, obsistent
Masiensēs, Rhodij, Lacedæmonij, Athenienses, cūctā
Achæia, Thessalia, Bœotia, Septimio et Cælio testibus,
P. Seruilius et Qu. Metellus, huius pudoris, integritatis-
quæ testes, repugnabunt. Asiaticæ iurisdictioni vrbana
iurisdicção respondebit. annui tēporis criminationē o-
mnis ætas L. Flacci, et perpetua vita defendet. et si pro-
desse L. Flacco iudices debet, quod se tribunū militum,
quod quæstorē, quod legatū imperatoribus, clarissimis,
exercitib; ornatis, prouincijs grauissimis dignū su-
is maiorib; præstitit: profit, quod hic vobis videntibus,
in periculis communibus omnium vestrum sua pericu-
la cum

Locus com-
munis.

Auct peris-
culum distri-
butione, &
repetitione.

Enumeratio
præcipuā
rationum.

A persona.

Similiter ca-
dens uerbis
sonantibus &
grauibus.

Exclamatio
ne mouet.

Geminatio
cum repeti-
tione.

A iure refe-
rendæ gratiæ

2. Exclama-
tio.

3. Exclama-
tio.

Sententia.

A iis pro-
missis.

la eam meis coniunxit: profint honestissimorum muni-
cipiorum, coloniarumq; laudationes: profint etiam sena-
tus, populiq; Ro. præclara & vera laudatio. ô nox illa
quæ penè æternas huic vrbi tenebras attulisti, cû Gal-
li ad bellum, Catilina ad vrbe[m], coniurati ad ferrû, &
flamman[m] vocabantur, cû ego te Flacce, cælû nocteq;
contestans, flens flentem obtestabar: cû tuæ fidei op-
timæ & spectatissimæ salutem vrbis et ciuiû cõmen-
dam. tu, tu Flacce prætor, communis exitij nuncios ce-
pisti: tu inclusam in literis reip. pestem deprehendisti:
tu periculorum indicia, tu salutis auxilia ad me, & ad
senatum attulisti. quæ tibi tum gratiæ à me sunt actæ
quæ ab senatu? quæ à bonis omnibus? quis tibi, quis C.
Pontinio, fortissimo viro, quenquam bonum putaret
vnquam non salutem, verû[m] honorem vllum denega-
turum? ô nonne illæ Decembres, quæ me consule fuisset
quem ego diem verè natalem huius vrbis, aut certè sa-
lutarem appellare possum. ô nox illa, quam iste est dies
consecutus, fausta huic vrbi: miserum me, metuo me
funesta nobis, qui tum animus Lucij Flacci? (nihil di-
cam enim de me: qui amor in patriam? quæ virtus? quæ
grauitas extitit? sed quid ea commemoro, quæ tum, cû
agebantur, vno consensu omnium, vna voce populi Ro-
mani vno orbis terræ testimonio in cælum laudibus
efferebantur: nunc uereor, nō modò non profint, verû[m]
etiam aliquid obsint. etenim multò acriorem improbo-
rum interdum memoriam esse sentio, quam bonorum.
ego te, si quid grauius acciderit, ego te, inquam Flacce
perdidero. mea dextra illa, mea fides, mea promissa, cû
te, si rempublicam conseruaremus, omnium bonorum
præsidio, quoad viueres, non modò munitum, sed etiã

orna-

ornatum fore pollicebar. putauî, sperauî, etiam si ho-
nos noster nobis vilior fuisset, salutem certè caram futu-
ram. at L. Flaccum quidem iudices, si, quod dii immor-
tales omen auertant, grauis iniuria affligerit, nunquam
tamen prospexisse vestræ saluti, consuluisse vobis, libe-
ris, coniugibus, fortunis vestris pœnitebit: semper ita
sentiet, talem se animum & generis dignitati, & pietati
sue, et patriæ debuisse: uos ne pœniteat tali ciui nō pe-
percisse, per deos immortales iudices prouidete. quotus
enim quisq; est, qui hanc in rep. sectam sequatur? qui vo-
bis, qui vestri similibus placere cupiat? qui optimi atq;
amplissimi cuiusq; hominis, atq; ordinis auctoritatem
magni putet? illa uia sibi uident expeditiorem ad hono-
res, & ad omnia, quæ cõcupiuerunt. sed cetera sint eo-
rum: sibi habeant potetiam, sibi honores, sibi ceterorû
commodorum summas facultates: liceat ijs, qui hæc sal-
ua esse voluerunt, ipsis esse saluis. nolite iudices, existi-
mare eos, quibus integrû est, qui nondû ad honores ac-
cesserûnt, nō expectare huius exitû iudicij. si L. Flacco
tantus amor in bonos oēs, tantû in rep. studiû calami-
tati fuerit, quem posthac tam amentem fore putatis, qui
non illam viam uitæ, quam antè præcipit & lubricam
esse ducebat, huic planæ et stabili præponendâ esse ar-
bitretur? quod si talium ciuium uos iudices tædet, osten-
dite: mutabunt sententiam, qui potuerint: constituent
quid agant, quibus integrum est: nos, qui iam progressi
sumus, hunc exitum nostræ temeritatis feremus. sin hoc
animo quamplurimos esse vultis, declarabitis hoc iudi-
cio, quid sentiat. huic, huic misero puero, vestro ac
liberorum vestrorum supplici iudices, hoc iudicio vi-
uendi præcepta dabit. cui si patrem conseruatis, qua-

xx 5 lis ipse

Auerſa.

Obtestatio.

Permissio.

Ab æquitate

A metu pe-
riculi.

Ab honeste
per ironiam.

Cõsideratio
cõsequitur.

lis ipse debeat esse ciuis: præscribetis: sin eripitis, ostendetis bonæ rationi, & constanti, & graui nullum à nobis fructum esse propositum: qui uos, quoniam est id etatis, vt sensum iā percipere possit ex mœrore patrio, auxilium nondum patri ferre possit, orat, ne suum luctū patris lacrymis, patris mœrorē suo fletu augeatis: qui etiam me intuetur, me vultu appellat, meam quodammodo flens fidem implorat, ac repetit eam, quam ego patri suo quondam pro salute patriæ spondērim dignitatem, miseremini familiæ iudices, miseremini fortissimi patris, miseremini filij: nomen clarissimum, & fortissimum, vel generis, vel vetustatis, vel hominis causa reip. reseruate.

Cōmutatio.

Repetitio.

A. L. Torquato reus sit P. Sylla maiestatis, quo¹ in utraq; Catilinæ coniuratione comprehensus fuerit. Negat Cicero Status est coniecturalis. Exordium speciem habet insinuationis, satis longum, quia sibi crimina obiecta fuerunt diluenda.

P R O

P R O P. S Y L L A.

O R A T I O X X V.

Aximè vellem iudices, vt P. Sylla & antea dignitatis suæ splendorem obtinere, et post calamitatem acceptam modestiæ fructum aliquē potuisset percipere. sed quoniam ita tulit casus infestus, vt amplissimo in honore cū communis ambitionis inuidia, tum singulari Antronij odio euerteretur: & in his pristina fortunæ reliquijs miseris & afflictis, tamen haberet quosdā, quorū animos ne supplicio quidē suo satiare posset: quāquā ex huius incommodis magnā animo molestiā capio tamē, in ceteris malis. facile pauior oblatū mihi tēpus, in quo boni viri lenitate meā misericordiāq; notā omnib. quōdam, nunc quasi intermissam agnoscerent: improbi, ac perditī ciues edomiti, atq; victi. præcipitane rep. vehemētē me fuisse, atq; fortem, conseruata mitē, ac misericordem paterentur. & quoniam L. Torquatus meus familiaris ac necessarius iudices existimauit, si nostram in accusatione sua necessitatem familiaritatemq; violasset, aliquid se de auctoritate meā defensionis posse detrāhere, cū huius periculi propulsatione coniungam defensionē officij mei. quō quidē genere nō vterer orationis iudices hoc tēpore, si mea solū interesset: multis enim mihi locis & data facultas est, & sæpe dabitur de mea laude dicendi. sed vt ille iudices, quantum de mea auctoritate diripuisset, tantū se de huius præsidij diminuturū sperauit: sic hoc ego sentio, si mei facti rationem vobis, constantiamq; huius officij ac defensionis probauero,

Ab optatione exorditur & à persona Syllæ iudices cōciliat.

A persona aduersariorū

A sua persona.

Altera exordium pars, qua sibi obiecta crimina diligit orator, A. Rhet. lib. 3.

Exemplis su-
um factum
euerit.

Contentio
cum repe-
tione.

Occupatio.

Ab anteces-
dentibus.

Ex pari.

A specie de-
fensionis.

Metonymia,
ornamenta
ac lumina,
pro ornatis
luminis & cla-
ritatibus uti-
tis.

bauero causam quoque me P. Syllae probaturum. ac pri-
mum abs te illud L. Torquate quaero. cur me à ceteris
clarissimis viris ac principibus ciuitatis hoc in officio,
atque in hoc defensionis iure secernas? quid enim est, qui
obrem abs te Qu. Hortensij factum, clarissimi viri, atque
ornatissimi ciuis, non reprehendatur, reprehendatur me-
um? nam si initum est consilium à P. Sylla inflammanda
ciuitatis, huius extinguendi imperij, delendae urbis, mihi
maior haec res dolor, quam Qu. Hortensio, mihi ma-
ius odium afferre debet? meum denique grauius esse iudicium,
qui adiuvandus in his causis, qui oppugnandus, qui de-
fendendus, qui deserendus esse videatur? ita, inquit, tu
enim inuestigasti, tu patefecisti coniurationem: quod cum
dicit, non attendit, eum, qui patefecerit, hoc curasse, ut
id omnes viderent, quod antea fuisset occultum. quare
ista coniuratio si patefacta per me est, tam patet Hor-
tensio, quam mihi. quem cum videas honore hoc, au-
thoritate, virtute, consilio praeditum non dubitasse, quin
innocentem P. Syllam defenderet, quaero, cur, qui ad-
itus ad causam Hortensio patuerit, mihi interclusus esse
debuerit? quaero illud etiam, si me, qui defendo, repre-
hendendum putas esse, quid tandem existimes de his sum-
mis viris, et clarissimis ciuibus, quorum studio et di-
gnitate celebrari hoc iudicium et ornari, causam de-
fendi huius innocentis vides. non enim una est ratio de-
fensionis, ea, quae posita est in oratione: omnes, qui ad-
sunt, qui laborant, qui saluum uolunt, pro sua parte atque
auctoritate defendunt. an verò in quibus subsellijs haec
ornamenta ac lumina reipublicae viderem, in his me ap-
parere nollem, quorum ego opera illum in locum, at-
que in hanc celsissimam sedem dignitatis atque honoris
multa

multis meis ac magnis laboribus, et periculis, ascen-
dissem? atque ut intelligas Torquate, quem accuses: si te
id offendit, quod ego, qui hoc genere quaestiones defen-
derim neminem, non desim P. Syllae: recordare de ceteris,
quos adesse huic vides: intelliges, et de hoc, et de ce-
teris iudicium meum et horum par atque vnum fuisse. quis
nostrum adfuit Vargunteio? nemo: ne hic quidem Qu.
Hortensius, praesertim qui illum solus antea de ambitu de-
fendisset: non enim iam se ullo officio, cum illo coniunctum
arbitrabatur, cum ille tanto scelere commissio, omnium of-
ficiorum societatem diremisset: quis nostrum Ser. Syl-
lam, quis P. Lentulum, quis M. Leccam, quis C. Corne-
lium defendendum putauit? quis his horum adfuit? ne-
mo. quid ita? quia ceteris in causis etiam nocentes, uiri bo-
ni, si necessarii sunt, non defendendos esse non putant: in
hoc crimine, non solum leuitatis est culpa, verum etiam
quaedam contagio sceleris, si defendas eum, quae obstri-
ctum esse patriae suspicere. quid Antronio? nonne sode-
les, non collegae sui, non veteres amici, quorum ille co-
pia quondam abundarat, non hi omnes, qui sunt in repu-
blicas, defuerunt? immò etiam testimonio plerique le-
serunt? statuerant tantum illud esse maleficium, quod non
modò non occultari per se, sed etiam aperiri, illustrari.
quae deberet. quamobrem quid est quod mirere, si cum
isdem me in hac causa vides adesse, cum quibus in ce-
teris intelligis absuisse? nisi verò me vnum vis ferre praeter
ceteros, me asperum, me inhumanum existimari, me
singulari immanitate et crudelitate praeditum. hanc
mihi tu si propter res meas gestas imponis in omni vi-
ta mea personam Torquate, vehementer erras. me
natura misericordem, patria seuerum, crudelem nec
patria,

Ex confes-
sionibus,

Ratio per se
cum commu-
nem.

Ratiocina-
tio.

Correctio.

Ex contrario
Verbum unum
qui quies
mutatum.
Fallacia ex
parte, ad id
quod simpli-
ter et omni-
no.

A diuisiones
iue distinctio-
ne.

patria, nec natura esse voluit. deniq; istam ipsam personam vehementē & acrem, quam mihi tum tempus & res publica imposuit, iam voluntas, et natura ipsa detulit. illa enim ad breue tempus seueritatem postulauit, haec in omni vita misericordiam leuitatemq; desiderat. quare nihil est, quod ex tanto comitatu virorū amplissimorum me vnam abstrahas. simplex officium, atq; vna est omnium honorum causa. nihil erit, quod admirete posthac, si in ea parte, in qua hos animaduertis, me videbis: nulla est enim in rep. causa mea propria: tempus agendi fuit magis mihi proprium, quam ceteris: doloris verō, & timoris, & periculi fuit illa causa communis. neq; enim princeps tunc ad salutem esse potuissē, si esse alij comites noluisse. quare necesse est, quod mihi consuli praeceptum fuit praeter alios, id iam priuato cum ceteris esse commune. neq; ego hoc patendae inuidiae, sed communicandae laudis causa loquor. oneris mei partē nemini impertio, gloriae bonis omnibus. in Antronium testimonium dixisti, inquit, Syllam defendis. hoc totum eiusmodi est iudices, vt, si ego sim inconstans ac leuis, nec testimonij fidem tribui conemerit, nec defensionis auctoritatē: sin est in me ratio reipub. religio priuati officij, studium retinendae voluntatis bonorum, nihil minus accusator debet dicere, quam a me defendi Syllam, testimonio laesum esse Antronium. videor enim nō solū studiū ad defendendas causas, verū opinionis aliquid & auctoritatis asferre: quae & moderate ego vtar iudices, & omnino non vterer, si ille me non coegisset. Duae coniurationes abs te Torquato constituuntur: vna, quae Lepido, & L. Tullo consularibus, patre tuo consule designato facta esse dicitur: al-

ra, quae

ra, quae me consule. harum in vtraq; Syllam dicis fuisse. patris tui fortissimi viri, atque optimi consulis, scis me consilijs non interfuisse: scis me, cum mihi summus tecum usus esset, tamen illorum expertem temporum, & sermonum fuisse. credo, quod nondum penitus in reipub. versabar, quod nondum ad propositum mihi finē honoris perueneram, quod mea me ambitio, & forensis labor ab omni illa cogitatione abstraheret. quis ergo intererat vestris consilijs: omnes hi, quos vides huic adesse, & in primis Q. Hortensius: qui cum propter honorem, ac dignitatem, atq; animū eximium in reipub. tum propter summam familiaritatem sumumq; amorem in patrem tuum, tū communibus, tū praecipuis patris tui periculis commouebatur. ergo istius coniurationis crimen defensum ab eo est, qui interfuit, qui cognouit, qui particeps & consilij vestri fuit, et timoris: cuius in hoc crimine propulsando, cum esset copiosissima atq; ornatisima oratio, tamen non minus inerat auctoritatis in ea, quam facultatis. illius igitur coniurationis quae facta contra uos, delata ad uos, a uobis prolata esse dicitur, ego testis esse nō potui: nō modo enim nihil cōperi, sed uix ad aures meas istius suspicionis fama peruenit. qui uobiscum in consilio fuerunt, qui uobiscum illa cognorunt, quibus ipsis periculū tū conflare putabatur. qui Antronio non adfuerunt, qui in illū testimonia gratia dixerunt, hunc defendunt, huic adsunt, in huius periculo declarāt, se non crimine cōiurationis, ne adessent ceteris, sed hominum maleficio deterritos esse. mei consulatus autē tempus & crimen maximē cōiurationis a me defendetur. atq; inter nos partitio non est for-

crimi-

Reiectio

A testibus

Repetitio

Epilogus et adiunctis.

Repetitio cū dissoluto.

Verisimile a persona.

Propositio
secundæ con-
iurationis, et
huius causæ
propria.

A suo testis-
monio.
Similiter de-
scribens.

Syllæ et An-
tronij conten-
tio.

Articulus cū
incremento.

A signis.

Articulus.

criminū nos patronos adhiberi, quorum testes esse pos-
semus, vterque nostrū id sibi suscipiendū putauit, de
quo aliquid scire ipse atq; existimare potuisset. et quo-
niam de criminibus superioris coniurationis Hortensi-
um diligēter audistis, de hac cōiuratione, quæ me cōsu-
le facta est, hoc primum attendite. Multa, cum essem cō-
sul, de summis reipub. periculis audiui, multa quæsumi,
multa cognoui: nullus vnquam de Syllā nūciū ad me,
nullum indicium, nullæ literæ perucnerunt, nulla suspici-
cio. multum hæc vox fortasse deberet valere eius homi-
nis, qui cōsul insidias reip. consilio inuestigasset, verita-
te aperuisset, magnitudine animi iudicasset, cū ipse ni-
hil audisse se de P. Syllā, nihil suspicātū esse diceret: sed
ego nondum vtor hac voce ad hunc defendendum, ad
purgandū me potius vtor: vt mirari Torquatus desinat,
me, qui Antronio abfuerim. Syllā defendere. quæ enim
Antronij fui causæ? quæ Syllæ est? ille ambitus iudici-
um tollere, ac disturbare primum conflatō voluit gla-
diatorum ac fugitiuorum tumultu: deinde, id, quod vi-
dimus omnes, lapidatione, atq; concursu Syllā, si sibi
suus pudor ac dignitas nō prodesset, nullum auxiliū re-
quisiuit. ille damnatus ita se gerebat non solum consilijs
et sermonibus, verū etiam aspectu atq; vultu, vt ini-
micus esse amplissimis ordinibus, infestus bonis omni-
bus, hostis patriæ videretur: hic se ita fractum illa cala-
mitate atque afflictum putauit, vt nihil sibi ex pristina
dignitate superesse arbitraretur, nisi quod modestare-
tinuisset, hac verō in cōiuratione, quid tam coniunctū,
quā ille cū Catilina, cum Lentulo? quæ tanta societas
vllis inter se rerum optimarum, quanta ei cum illis sce-
leris, libidinis, audaciæ? quod flagitium Lentulus non

CHM. Ali.

cum Antronio concepit? quod sine eodem illo Catilina
facturus admisit? cū interim Syllā cum eisdē ipsis non
modò noctem solitudinemq; non quæreret, sed ne me-
diocri quidē sermone et congressu coniungeretur. il-
lum Allobroges, maximarum rerū uerissimi indices, il-
lum multorum literæ, ac nuncij coarguerunt, Syllā in-
terea nemo insinulauit, nemo nominauit. postremò,
eiecto, siue emisso iā ex vrbe Catilina, ille arma misit,
cornua, tubas, falces, signa, legiones: ille relictus intus,
expectatus foris, Lentuli poena cōpressus, conuertit se
aliquando ad timorē, nunquam ad sanitatem: hic con-
trā ita quieuit, vt eo tempore omni Neapoli fuerit, vbi
neq; homines fuisse putantur huius affines suspicionis,
et locus est ipse non tam ad inflammādos calamito-
rum animos, quā ad c. solādos accommodatus. pro-
pter hanc igitur tantam dissimilitudinem hominum,
atq; causarum, dissimilem me in utroque præbui. ue-
niebat enim ad me, et sæpe veniebat Antronius mul-
tis cum lacrymis supplex, vt se defenderem: et se meū,
condiscipulum in pueritia, familiarem in adolescentia
collegā in quæstura commemorabat fuisse: multa mea
in se, nonnulla etiam sua in me proferebat officia. qui-
bus ego rebus iudices, ita flectebar animo, atque fran-
gebar, vt etiam ex memoria, quas ipse mihi fecerat in-
sidias, deponerem: vt iam immissum esse ab eo C. Cor-
neliū, qui me in sedibus meis, in conspectu vxoris meæ
ac liberorum meorum trucidaret, obliuiscerer. quæ si
de vno me cogitasset, quā mollitia sum animi ac lenita-
te, nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus re-
sistissem. sed cū mihi patriæ, cū vestrorum pericu-
lorum,

A testibus.

Articulus.

A signis.

A loco.

Ex causis.

Conduplica-
tio.

Dissolutum,
cum similiter
eodem rebus
adiunctione

Descriptio
rerum eisdē
quantum cō-
reperit.

lorum, cum huius urbis, cum illorum delubrorum atque templorum, cum puerorum infantium, cum matronarum ac virginum veniebat in mentem, et cum illa infestae ac funestae facies, vniuersumque totius urbis incendi-um, cum tela cum caedes, cum ciuium cruor, cum cinis patriae uersari ante oculos, atque animum memoriarum fricari coeperat, tum denique ei resistebam, neque solum illi hosti ac parricidae, sed his etiam propinquis illius Marcellis patri et filio, quorum alter apud me parentis grauitatem, alter filij suauitatem obtinebat: neque me arbitrabar sine summo scelere posse, quod malefictum in alijs vindicasset, idem in illorum socio, cum scire, defendere. atque idem neque P. Syllam supplicem ferre, neque eosdem Marcellos, neque huius M. Messallae hominis necessarii preces sustinere potui: neque enim est causa aduersata naturae: nec homo, nec res misericordiae meae repugnauit. nusquam nomen, nusquam vestigium fuerat, nullum crimen, nullum indicium, suscepi causam Torquate, suscepi, et feci libenter, ut me, quem boni constantem semper, ut spero, existimassent, eundem ne improbi quidem crudelem dicerent. Hic ait se ille, iudices, regnum mecum ferre non posse, quod tandem Torquate regnum consulatus, credo, mei, in quo ego imperavi nihil, sed contra patribus conscriptis, et bonis omnibus parui, quo in magistratu non institutum est a me, iudices, regnum, sed non permissum, quem tuum in tanto imperio tanta potestate non dicis fuisse regem, nunc priuatum regnare dicis? quo tandem nomine? quod, in quos testimonio dixisti, inquit, damnati sunt: quem defendis, sperat se absolutum iri. hic tibi ego de testimonijs meis hoc respondendo: si falsum dixerim, te in eos dixisse: sin uerum

Anthymema
ex contrarijs.

Ad propositum
subiectarum
rationes tres.

Conduplicatio.
Ex fine.

Regnum Ciceronis.

Ex repugnantijs.

Ex maiore.

Ab effectis.

Dilemma. id est
uisio siue con-
plexio,

non esse hoc regnare, cum uerum iuratos dicas probare. de huius spe tantum dico, nullas a me opes P. Syllae, nullam potentiam, nihil denique praeter fidem defensionis expectare. nisi tu, inquit, causam recepisses, nunquam mihi restitisset, sed in dicta causa profugisset. si iam hoc tibi concedam, Qu. Hortensium, tanta grauitate hominem, si hos tales uiros non suo stare iudicio, sed meo: si hoc tibi idem, quod credi non potest, nisi ego huic adessem, hos adfuturos non fuisse: uter tandem rex est, is ne, cui innocentes homines non resistunt: an is, qui calamitosos non deserit? at hic etiam, id quod tibi necesse minimè fuit, factus esse uoluisti, cum Tarquinium, et Numam, et me tertium peregrinum regem esse dixisti. mitto iam de rege querere: illud quaero, peregrinum cur me esse dixeris: nam si ita sum, non tam est admirandum regem esse me, quia, ut tu uis, etiam peregrini reges Romae fuerunt, quam consulem Romae fuisse peregrinum. hoc dico, inquit, te esse ex municipio. fateor, et addo etiam, ex eo municipio, unde iterum iam salus huic urbi imperioque missa est, sed scire ex te peruelim, quamobrem, qui ex municipijs ueniant, peregrini tibi esse uideantur: nemo enim istuc M. illi Catoni seni, cum plurimos haberet inimicos, nemo T. Coruncano, nemo Curioni, nemo huic ipsi nostro Mario, cum ei multi inuiderent, obiecit unquam. equidem uehementer letor, cum esse me, in quem tu, cum cuperes, nullam contumeliam iacere potueris, quae non ad maximam partem ciuium conueniret, sed tamen te a me pro magnis causis nostrae necessitudinis monendum esse etiam atque etiam puto. non possunt omnes esse patricij: si uerum quaeris, ne curant quidem: nec se aequales tui propter istam causam abs te anteiri putant. at sibi tibi

Concessio.

Ex effectis
per collationem.

Tertius res
Cicero, et peregrinus.

Primo per C.
Marii delectis
Cimbris,
deinde per
Cic. Catilinam
conurbatione
extincta. Phil.
lip. tertius.
Ab exemplis.

Digressio in
reprehensionem
ne Torquatus

nos peregrini uidemur, quorum iam, et nomen et ho-
nos inueterauit et huic vrbi, et hominū fama, ac se-
monibus: quā tibi illos cōpetitores tuos peregrinos
videri necesse erit, qui tū ex tota Italia delecti teū de
honore, et de omni dignitate contendunt? quorū cau-
tu quenquā peregrinum appelles, ne peregrinorū sū-
fragijs obruare. qui si attulerint nervos et industriae
mibi crede, excutient tibi istā verborum iactationē, et
te ex somno saepe excitabūt, nec patiētur se abs te, nisi
uirtute vincētur, honore superari. ac si iudices ceteri

Sileretur .i.
sileri debes
rer. Vide Di-
gest. lib. 50.
ad Municipi-
palē, et de in-
colis.
Cōcludit per
diuisionem.

Regis uera
descriptio, su-
periori dissi-
milis.

A signo.

A suis in rēp.
meritis.

Permissio
inuidiosa
quā repet.

patricijs me et uos peregrinos uideri oporteret, à Tor-
quato tamē hoc vitū sileretur: est enim ipse à matre
no genere municipalis, honestissimi ac nobilissimi ge-
neris, sed tamē Asculani. aut igitur doceat Picentes Jo-
los nō esse peregrinos, aut gaudeat suo generi me mū-
nō anteponere. quare neq; me peregrinum posthac du-
xeris, ne grauius refutere: neq; regē, ne deridēre, nisi
fortē regiū tibi uidetur, ita uiuere, ut nō modō homini
nemini, sed ne cupiditati quidē vili seruias: contēnere
omnes libidines: nō auri, nō argenti, nō ceterarum re-
rum indigere: in senatu sentire liberē: populi utilitati
magis cōsulere, quā voluntati: nemini cedere: multis
obstistere. si hoc putas esse regium, me regem confiteor
esse. sin te potentia mea, si dominatio, si denique ali-
quod dictum arrogans aut superbum mouet: quin tu
id potius profers, quā uerbi inuidiam, contumeli-
amq; maledicti? ego, tantis à me beneficijs in repub.
positis, si nullum aliud mihi prēmium à senatu popu-
loq; R. nisi honestum ocium postularem, quis non
concederet? si haberent honores, sibi imperia, sibi
provincias, sibi triumphos, sibi alia praeclara lau-

40

dis insignia: mihi liceret eius vrbis, quam conseruas-
sem, cōspectu, tranquillo animo et quieto frui. quid. si
hoc nō postulo? si ille labor meus pristinus, si sollicitu-
do, si operae, si uigiliae deserviunt amicis, praesto sunt
omnibus: si neq; amici in foro requirunt studium meū,
neq; resp. in curia: si me non modō rerū gestarū uaca-
tio, sed neq; honoris, neq; etatis excusatio uendicat à
labore: si uolūtas mea, si industria, si domus, si animus,
si aures patent omnibus: si mihi ne ad ea quidem, quae
pro salute omnium gessi, recordanda et cogitanda quic-
quam relinquitur temporis: tamen hoc regnum appel-
labitur? cuius uicarius qui uelit esse, inueniri nemo po-
test: longē abest regni suspicio. si quaeris, qui sint Ro-
mae regium occupare conati: ut ne replices annalium
memoria, ex domesticis imaginibus inuenies. res enim
gestae, credo, meae me nimis extulerunt, ac mihi nescio
quos spiritus attulerunt. quibus de rebus tā claris, tam
immortalib. iudices, hoc possum dicere, me, qui ē sum-
mis eripuerim periculis urbem hanc, et vitam omnium
ciuium, satis adeptum fore, si ex hoc tanto in oēs mor-
tales beneficio nullum in me periculū redundabit. ete-
nim in qua ciuitate res tantas gesserim, memini: et in
qua urbe, intelligo. Plenum forum est eorum homi-
num, quos ego à uestris ceruicibus depuli iudices, à
meis non remoui. nisi verò paucos fuisse arbitramini
qui conari aut sperare possent se tantū imperium pos-
se delere. horum ego facies eripere de manibus, et gla-
dios extorquere potui, sicut feci: voluntates verò con-
secleratas ac nefarias nec sanare potui, nec tollere.
quare non sum nescius, quanto periculo uiuam in tan-
ta multitudinem improborum, cum mihi uni cum om-

Amplificat à
suis laborib.
cū uerbi cre-
bra repetitio
ne, per enu-
merationem.

A signo.

M. Manlium
Torquatum
intelligit.
Liu. lib. 6.

Locus com-
munis.

Inuidiæ re-
medium.

Ex causis.

Ex minore.

A signo suspi-
ratione mouet.* leniter.
Stultitia
Torquatis.Oratoris uir-
tutum.

Sententia.

nibus improbis æternū uideam bellum esse susceptum.
quod si illis meis præstidijs fortē inuides, et si ea tibi re-
gia uidentur, quod omnes boni omnium generū atq; or-
dinū suā salutē cū mea coniungunt: consolare te, quod
omnium mentes improborū mihi vni maxime sunt in-
fensæ, & aduersæ. qui me non solum iccirco oderunt,
quod eorū conatus impios, & furorē conscelerati re-
pressi: sed eō etiā magis, quod nihil iam se simile me ui-
uo conari posse arbitrantur. at uerō quid ego miror, si
quod ab improbis de me improbe dicitur: cū L. Torqua-
tus, primū ipse his fundamentis adolescentiæ iactis,
ea se proposita amplissimæ dignitatis, deinde L. Tor-
quati fortissimi consulis, constantissimi senatoris, sem-
per optimi ciuis filius, interdum efferatur immodera-
tione uerborum: qui cum suppressa uoce de scelere P.
Lentuli, de audacia coniuratorum omnium dixisset, tan-
tummodo ut uos, qui ea probatis, exaudire possitis: de
supplicio P. Lentuli, de carcere magna & queribunda
uoce dicebat. in quo primū illud erat absurdum, quod
cum ea, quæ * leniter dixerat, uobis probare uolebat,
eos autem, qui circum iudicium stabant, audire uole-
bat: non intelligebat ea, quæ clarē diceret, ita illos au-
dituros, quibus se uenditabat, ut uos quoque audiretis,
qui id non probabitis. deinde alterum iam oratoris
uitium, non uidere quid quæquæ causa postulet: nihil
est enim tam alienum ab eo, qui alterum coniuratio-
nis accuset, quā uideri coniuratorum poenam mor-
temq; lugere. quod cū is tribunus pl. facit, qui unus
uidetur ex illis ad lugendos cōiuratos relictus: nec mi-
rum est: difficile est enim tacere, cū doleas: te, si quid
eiusmodi facias, nō modō talem adolescentem, sed in ea

causa,

caussa, in qua te vindicem coniurationis uelis esse, ve-
hementer miror. sed reprehendo tamen illud maxime,
quod isto ingenio et prudentia præditus causam reip.
non tenes, qui arbitrere plebi Ro. res eas non probari,
quas me cōsule omnes boni pro salute communi gesse-
runt. ecquem tu horū, qui adsunt, quibus te cōtra ipso-
rum uoluntatem uenditabas, aut tam sceleratum statuis
fuisse, ut hæc omnia perire uoluerit: aut tam miserum,
ut se perire cuperet, & nihil haberet, quod saluum
esse uellet: an uerō clarissimum uirū generis uestri de
nominis nemo reprehendit, qui filium suum uita priua-
uit, ut in ceteris firmaret imperium: tu remp. reprehe-
dis, quæ domesticos hostes, ne ab ijs ipsa necaretur, ne-
cauit: itaq; attende iam Torquate, quā ego non desu-
giam auctoritatē cōsulatus mei, maxima uoce, ut oēs
exaudire possint, dico, semperq; dicam. adestote oēs
animis, qui adestis corporibus, quorum ego frequentia
magnopere letor: erigite mentes, auresq; uestras, &
me de inuidiosis rebus, ut ille putat, dicentem attendite.
ego consul, cum exercitus perditorū ciuū clandestino
scelere conflatus crudelissimū & luctuosissimū exitiū
patriæ cōparasset: cū ad occasum interitumq; reip.
Catilina in castris, in his autē tēplis atq; tectis dux Len-
tulus esset constitutus: meis cōsilijs, meis laboribus, mei
capitis periculis, sine tumultu, sine delectu, sine armis,
sine exercitu, quinq; hominibus cōprehensis, atq; cō-
fossis, incensione urbem, interneccione ciues, uastitate
Italiam, interitu remp. liberaui. ego uitam omnium ci-
uium, statum orbis terræ, urbem hanc deniq; sedem o-
mnium nostrum, arcem regū ac nationum exterarum,
lumen gentium, domicilium imperij, quinq; hominum

Verissimile a
cōmuni sensuAb exemplo
T. Manij Tor-
quati, Liu.
lib. 8. Val.
Max. lib. 2.
cap. de Dis-
cipl. milit.
Vox libera.
de Or. 3.

Digressio.

Repetitio.

Digressio, cū
articulo.Romæ de
scriptio.

amentium ac perditorum poena redemi. an me existimasti haec iniuratum in iudicio non esse dicturum, quem iuratus in maxima cōcione dixissem? atque etiā illud addā, ne quis forte incipiat improb. subito te amare Torquate, et aliquid sperare de te: atque ut idem omnes exaudiant, clarissima uoce dicam: harum omnium rerum, quas ego in cōsulatu pro salute cōmuni suscepi, et gessi, L. ille Torquatus, cum esset meus contubernalis in cōsulatu, cum signifer esset iuuentutis, atque in praetura fuisset auctor, adiutor, particeps extitit. cum princeps, cum auctor, cum signifer esset iuuentutis: parēs eius homo amantissimus patriae, maximi animi, summi cōsiliij singularis constantiae, cum esset aeger, tamē omnibus rebus illis interfuit: nunquam est à me digressus, studio, cōsilio, auctoritate unus adiuit plurimū, cum infirmitatē corporis animi uirtute superaret. uidesne, ut eripiam te ex improborū subita gratia, et reconciliē bonis omnibus? qui te et diligunt, et retinent, retinebuntque semper, nec, si à me forte descueris, iccirco te à se, et à rep. & à tua dignitate deficere patientur. Sed iam redeo ad causam: atque hoc uos iudices testor mihi de memetipso tam multa dicendi necessitas quaedam imposita est ab illo. nam si Torquatus Syllam solum accusasset, ego quoque hoc tempore nihil aliud agerem, nisi eum, qui accusatus esset, defenderem: sed cum ille tota illa oratione, in me esset inuectus, & cum initio, ut dixi, defensionem meam auctoritate spoliare uoluisset, etiam si dolor meus respondere non cogeret, tamen ipsa causa hanc à me orationem flagitasset. Allobrogibus nominatum Syllam esse dicis, quis negat Syllae indicium? at uide, quemadmodum nominatus

Expolitio,

Epiphonema ironicū.

Reditus ad propositū cū purgatione.

Solutio distinctione.

minatus sit. L. Cassium dixerunt commemorasse, cum ceteris Antronium secum facere. quero, num Syllam dixerit Cassius: nunquā. sese autē quāsisse de Cassio, quid Sylla sentiret. uidete diligentia Gallorum, qui uitam hominum naturamque non nossent, ac tantum audissent eos, pari calamitate qui fuerant, esse in eadem uoluntate. quid tum? Cassius si respondisset idem sentire, & secum facere Syllā, tamen mihi non uideretur in hunc id criminis esse debere. quid ita? quia qui barbaros homines ad bellū impelleret, non debebat minuire illorum suspicionem, & purgare eos, de quibus illi aliquid suspicarentur. non respondit tamen unā facere Syllā: etenim esset absurdū, cum ceteros sua sponte nominasset, mentionem Syllae facere nullā, nisi admonitū & interrogatum, nisi forte uerisimile est P. Syllae nomen in memoria Cassio non fuisse. si nobilitas hominis, si afflictā fortuna, si reliquiae pristinae dignitatis non tam illustres fuissent, tamē Antronij cōmemoratio memoriam Syllae reuulisset: etiam, ut arbitror, cum auctoritates principum cōiurationis ad incitādos animos Allobrogum colligeret Cassius, & cum sciret exteras nationes maxime nobilitate moueri, non prius Antronium, quā Syllam, nominasset. iam uerò illud probari minime potest, Gallos Antronio nominato putasse propter calamitatis similitudinem, sibi aliquid de Sylla esse querendum: Cassio, si hic esset in eodem scelere, ne cum appellasset quidem Antronium, huius in mentem venire potuisset. sed tamen quid respondit de Sylla Cassius? se nescire certum. non purgat, inquit. dixi antea: ne si argueret quidem tum denique cum esset interrogatus, mihi criminis uideretur. sed ego in *

Ratiocinatio ex causis,

Verisimile ab adiunctis cum repet.

Retulisset, id reddidisset, subiicisset, reuocasset.

* forte, ius dicis. Locus communis.

Sermocinatio.

Ironia.

Nescire quid uim habeat.

Ex confessionibus.

Ciceronis religiofa confessio.

Repetitio.

Ciceronis prouiso.

cij, & questionibus non hoc querendum arbitror, num purgetur aliquis, sed num arguatur: etenim cum negat se scire Cassius, utrum subleuat Syllā, an satis probat se nescire? subleuat apud Gallos: quid ita? ne indicent? quid? si periculum esse putasset, ne ulli unquam indicarent, de seipso confessus esset? nesciuit. credo, iudices, celatum esse Cassium de Sylla uno: nā de ceteris certe sciebat, & ea domi eius pleraque cōflata esse constabat. qui negare noluit esse in eo numero Syllā, quo plus spei Gallis daret, dicere aut falsum non ausus est, nescire se dixit. at qui hoc perspicuum est, cū is, qui de omnibus scierit, de Sylla se scire negarit, eandē uim esse negationis huius, quā si extra coniurationē hunc esse se scire dixisset. nam cuius scientiam de omnibus constat fuisse, eius ignoratio de aliquo purgatio debet uideri. sed iam nō quero, purgetne Cassius Syllam: illud mihi tantum satis est, cōtra Syllam nihil esse in iudicio. Exclusus hac criminatione Torquatus, rursus in me irruit, me accusat: ait me aliter, ac dictum est, in tabulas publicas retulisse. o dii immortales (uobis enim tribuā, quæ uestra sunt: nec uerō possum meo tantum ingenio dare, ut tot res, tantas, tam uarias, tam repētinas in illa turbulētissima tēpestate reip. mea sponte dispexerim) uos profecto animū meum tum cōseruandæ patriæ cupiditate incendistis: uos me ab omnibus ceteris cogitationibus ad vnā salutem reip. contulistis: uos denique in tantis tenebris erroris & inscientiæ, clarissimū lumen prætulistis mēti meæ, uidi ego hoc iudices, nisi recentī memoria senatus, auctoritatē huius indicij monimētis publicis testatus essem, fore ut aliquando non Torquatus, neque Torquati quispiam similis, (nam id me multum

tum fefellit) sed ut aliquis patrimonio naufragus, inimicus ocij, honorū hostis, aliter indicata hæc esse diceret, quod facilius ueto aliquo in optimū quēque excitato, posset in malis reip. portum suorū malorū aliquē inuenire. itaque introductis in senatum indicibus, constitui se natores, qui omnia indicū dicta, interrogata, responsa perscriberent: at quos uiros? nō solum summa uirtute, et fide, cuius generis in senatu facultas maxima, sed etiā quos sciebā memoria, scientia, cōsuetudine et celeritate scribendi facillimē, quæ dicerentur, persequi posse: C. Cosconiu, qui tunc erat prætor, M. Messallam, qui tum præturam petebat: P. Nigidium, Ap. Claudium. credo esse meminem, qui his omnibus aut uerē referendis, aut etiā scribendis putet ingeniu esse desuisse. quid deinde? quid feci? cum scirem ita iudicium in tabulas publicas relatum, ut illæ tabulæ, priuata tamen custodia, more maiorum continerentur: non occultaui, non continui domi, sed describi ab omnibus statim librarijs, diuidi passim, & per uulgari, atque edi populo Ro. imperaui: diuisi toti Italiæ, diuisi in omnes prouincias: eius indicij ē quo salus oblata esset omnibus, expertem esse neminē volui. itaque dico locum in orbe terrarum esse nullum, quo in loco populi R. nomen sit, quin eodem perscriptum hoc iudicium perueniret. in quo ego tam subito, & exiguo, & turbido tempore multa diuinitus, ita ut dixi, non mea sponte prouidi: primum, ne qui posset tantum aut de reip. aut de alicuius periculo meminisse, quantum uellet: deinde, ne cui liceret vnquam reprehendere illud iudicium, aut temerē creditū criminari: postremo, ne quid iam à me, ne quid ex meis commentarijs quæreretur: ne aut obliuio mea, aut memoria

Articulis, & trāslatis uero bis distinguis orationem.

Testibus cōfirmata.

Alia prouisio, quod res magis esset testata.

Prouisionis causa.

videretur

uideretur nimia: ne denique aut negligentia turris, aut diligentia crudelis putaretur. sed tamē abs te Torquate quæro, cum indicatus tuus inimicus esset, et esset eius rei frequens senatus et recens memoria testis: tibi meo familiari, & cōubernali prius etiā edituri fuerint indicium scribæ mei, si uoluisses, quā in codicē retulissent: cum uideres aliter fieri, cur tacuisti? passus es nō mecum, aut cum familiari meo questus es? aut, quoniā tam facīle inueheris in amicos, iracundius aut uehemētius exposulasti? tu, cum tua uox nunquam sit audita, cū indicio lecto, descripto, diuulgato quieueris, tacueris: repētē tantam rem enunciare audeas, et in eum locum te deducas, ut antē, quā me cōmutati indicij coargueris, te summæ negligentie tuo iudicio cōmictum esse fatear: et mihi cuiusquam salus tanti fuisset, ut meā negligere? per me ego uerita ē patefactā cōaminare aliquo mēdacio? quēquā deniq; ego iuuarem, a quo & crudeles insidias in temp. factas, et in me potissimū consulem putarem: quod si iam essem oblitus seueritatis, & constantie meæ, tam ne amēs eram, ut, cum literæ posteritatis causa repertæ sint, quæ subsidio obliuioni esse possent, ego recentem putarem memoriā cūcti senatus cōmētario meo posse superari? fero ego te Torquate iandudum, fero, & nōnunquam animum incitatum ad ulciscendam orationem tuā reuoco ipse, & reflecto: permitto aliquid iracundie tuæ, do adolescentie, cedo amicitie, tribuo parenti: sed nisi aliquem modum uite constitueris, coges oblitum me nostræ amicitie habere rationem meæ dignitatis. nemo uiquā me ne tenuissima suspicione perstrinxit, quem nō praeuerim, sed mihi hoc credas uelim: non ijs libentissimē

A signo.

Expositio
et articulo.Verisimile a
suo periculo.Ex causis,
& ex absurd.Conductica
tio.

Dissolutum,

Ciceronis
magnanimitas.

tissimē soleo respondere, quos mihi uideor facillimē posse superare. tu, quoniā minimē ignoras consuetudinem dicendi meam, noli hac noua lenitate abuti meae: noli aculeos orationis meæ, qui reconditi sunt, excussos arbitrari: noli id putare omnino a me esse omisū, si quid est tibi remissum, atq; concessum. cum ille ualent apud me excusationes iniurie tuæ, iratus animus tuus, etas, amicitia nostra, tū nondū stauo te virum satis habere ut ego tecum luctari, et congregari debeam. quod si esses usu atq; etate robustior, essem idē, qui soleo, cum sum lacescit: nunc tecum sic agā, tulisse ut potius iniuriā, quā retulisse gratiā uidear neq; verō, quid mihi trāscare, intelligere possum, si, quod eum defendo, quē tu accusas: cur tibi quoq; ipse nō succē, eo, qui accusat eū, quem ego defendo? inimicum, inquit, accuso meum. & amicum ego defendo meum. nō debes tamē quēquam in coniurationis quæstione defendere immō nemo magis eum, de quo nihil est suspicatus, quā is, qui de alijs multa cogitauit. cur dixisti testimonium in alios? quia coactus. cur damnati sunt? quia creditum est. regium est, dicere in quem uelis, ac defendere quē uelis, immō seruius est, non dicere in quem uelis ac defendere quē uelis. ac si considerare cœperis, utrum magis mihi hoc necesse fuerit facere, an tibi: intelliges, honestius te inimicitarum modum statuere potuisse, quā me humanitatis. an verō, cum honos agebatur amplius mihi militie uestræ, hoc est consulatus parentis tui, sapientissimus uir familiarissimis suis nō succensuit pater tuus, cū Syllā et defenderent & laudaret? intelligebat hanc nobis a maioribus esse traditam disciplinam, ut nullius amicitia ad propulsanda pericula impediremur. & erat

Repetitio
Allegoria.Agnominas
tio.Agnominas
tio.Contentio
per commuta
tionem.Disputatio
elegans per cō
tentionem.Ab exēplo,
nō esse facili
tendū ad r
farios nō
fros defens
tibus.
Su uicta ra
tio.

huic

Collatio ex
maiore.Amplificatio
in dignitatis,
interemisti,
hyperbole
est.Exclamatio
ironica.

Dimissio.

Correctio.

huic iudicio longè dissimilis illa contentio. tum affli-
cto P. Sylla, consulatus uobis pariebatur, sicuti parus
est: honoris erat certamen: ereptum repetere uos clami-
tabatis, ut uicti in campo, in foro uinceretis: tum qui con-
tra uos pro huius salute pugnabant, amicissimi uestri,
quibus non irascebamini, consulatum uobis eripiebat,
honori uestro repugnabat, et tamen id inuiolata uestra
amicitia, integro officio, ueteri exemplo atque instituto
optimi cuiusque faciebant. ego uero quibus ornamentis
aduersor tuus est aut cui dignitati uestre repugno? quid
est, quod iam ab hoc expetas? honor ad patrem, insignia
honoris ad te delata sunt. tu ornatus ærunnis uenis ad
eum lacerandum, quem interemisti: ego iacentem et spolia
tum defendo, et protego. atque hic tu et reprehendis me,
quia defendo, et irasceris: ego autem non modò tibi non
irascor, sed ne reprehendo quidem factum tuum: te enim
existimo tibi statuisse, quid faciendum putares, et satis
idoneum officij iudicem posuisse. At accusat C. Cornelij
filius, idemque ualere debet, ac si pater indicaret. o pa-
trem Cornelium sapientem, qui, quod præmij solet esse
in iudicio, reliquerit: quod turpitudinis in cõfessione,
id per accusationem filij susceperit. sed quid est tandem
quod indicat per istum puerum Cornelius? si est causa
mihi ignota, cum Hortensio communicata, respondeat
Hortensius. sin, ut ais, illum comitatum Antronij et Catili-
nae, cum in campo consularibus comitijs, quæ à me ha-
bita sunt, eadem facere uoluerunt: Antronium tum in
campo uidimus: et quid dixi uidisse nos? ego uidi: uos
enim tum, iudices, nihil laborabatis, neque suspicabimi-
ni: ego tectus præsidio firmo amicorum, Catilinae tum
et Antronij copias et conatum repressi. num quis est
igitur,

est igitur, qui tum dicat in campum aspirasse Syllam? at-
qui si tum se cum Catilina societate sceleris coniunxerat, A signi-
cur ab eo discedebat? cur cum Antronio non erat? cur
in pari causa non paria signa reperiuntur criminis?
sed quoniam Cornelius ipse etiam nunc de indicando
dubitatur, ut dicitis, informat ad hoc adumbratum indici-
um filium: quid tandem de illa nocte dicit, cum inter fal-
carios, ad M. Leccam, nocte ea, quæ consecuta est poste-
rum diem nonarum Nou. me consule, Catilinam denun-
tiatione conuenit? quæ nox omnium temporum coniu-
rationis acerrima fuit, atque acerbissima. tum Catili-
nae dies exeuendi, tum ceteris manendi conditio, tum de-
scriptio totam per urbem cædis atque incædiorum cõsti-
tuta est: tunc tuus pater, Corneli, id quod tandem aliquan-
do cõfitebatur, illam sibi officiosam prouinciam depopo-
scit, ut, cum prima luce cõsulem salutatum ueniret, in-
tromissus meo more, et iure amicitiae, me in meo lectu-
lo trucidaret. hoc tempore, cum arderet acerrimè coniu-
ratio, cum Catilina egrederetur ad exercitum, Lætulus
in urbe relinqueretur, Cassius incædijs, Cethegus cædi
præponeretur, Antronio, ut occuparet Hetruriam, præ-
scriberetur, cum omnia ordinarentur, institueretur, pa-
rareretur, ubi fuit Sylla, Corneli? nunc Romæ? immò longè
absuit. num in ijs legionibus, quò se Catilina referebat?
multò etiam longius. nunc in agro Camerti, Piceno, Galli-
co, quas oras maximè quasi morbus quidam illius furo-
ris peruaserat? nihil uerò minus: fuit enim, ut iam antè di-
xi, Neapoli: fuit in ea parte Italiae, quæ maximè ea su-
spicione caruit. quid ergo indicat, aut quid affert aut ipse
Cornelius aut uos, qui ab eo hæc mandata defertis? gla-
diatores emptos esse Fausti simulatione ad cædendam ac tu-
multum,

A signi-

Adumbratū,
i. fictum &
simulatum.

Repetitiue.

Dissolutum.

Interrogatiue
grauis.

A loco.

Diluit ex multum, ita prorsus: interpositi sunt gladiatores, quos
caussa. testamento patris uidemus deberi. Arrepta est familia,

Optatio ex quæ si esset prætermissa, posset alia familia Fausti mu-
minore. nus præbere. utinam quidem hæc ipsa non modo ini-
quorum inuidiæ, sed æquorū expectationi satisfacere posset. Properatū uehemēter, cum longē tempus mu-

A tempore et neris abesset. quasi verò tempus dandi muneris nō ual-
uoluntate. de appropinquaret. Nec opinante Fausto, cum is neq;

Soluit, quia sciret, neque uellet, familia est cōparata, at literæ sunt
commune. Fausti, per quas ille precibus à P. Sylla petit, ut emat

Leue. gladiatores, & ut hoc ipsos emat: neque solum ad Syl-
lam missæ, sed ad L. Cæsarem, Qu. Pompeium, C. Mē-
mum, quorum de sententia tota res gesta est. At præ-
fuit familiæ Cornelius. iam si in comparanda familia sus-
picio est nulla: quod præfuit, nihil ad rem pertinet, sed
tamen munere serui obtulit se ad ferramenta prospici-
enda, præfuit verò nunquam: eaq; res per bellū Fau-
sti libertum omni tempore administrata est. At enim
Cincius est ab hoc in ulteriorem Hispaniam missus, ut
eam prouinciam perturbaret. primum, Cincius iudices
L. Iulio, C. Figulo consulibus profectus est aliquāto an-
te furorē Catilinæ, & ante suspiciōē huius cōiuratio-

Refellit ex nis: deinde, est profectus non tum primum, sed cum in
caussis. iisdem locis aliquāto ante eadem de causa aliquot an-
nos fuisset: ac profectus est nō modò ob causā, sed etiā
necessariam causam, magna ratione cum Mauritania
rege contracta. tum autē, illo profecto, Sylla procurā-
te eius rem, & gerente, plurimis & pulcherrimis P.
Cincij prædijs venditis, æs alienum eiusdem dissolu-
tum est: ut quæ causa ceteros ad facinus impulit, cupi-
ditas retinendæ possessionis, ea Cincio nō fuerunt, præ-
dijs

dijs diminutis. iam verò illud quàm incredibile, quàm
absurdum: qui Romæ cædem facere, qui hanc urbē in-
flammare uellet, eum familiarissimum suum dimittere
abs se & mandare in ultimas terras? utrum, quò faci-
lius Romæ ea quæ conabatur efficeret, si in Hispania
turbatū esset? at hæc ipsa per se sine vlla coniunctione
agebantur: an in tātis rebus, tam nouis consilijs, tam pe-
riculosis, tā turbulentis hominem amantissimum sui, fa-
miliarissimum, coniunctissimum officijs, vsu, consuetu-
dine dimittendum esse arbitraretur? verisimile non est,
ut, quem in secundis rebus, quem in otio secum semper
habuisset, hunc in aduersis, & in eo tumultu, quē ipse
comparabat, ab se dimitteret. ipse autem Cincius (non
enim mihi deferenda est causa amici veteris atque ho-
spitis) is homo est, aut ea familia ac disciplina, ut hoc
credi possit, eum bellum reip. facere uoluisse? ut cuius
pater, cum ceteri deficerent finitimi ac vicini, singulari
extiterit in rempub. nostram officio, & fide, is sibi ne-
farium bellum contra patriam suscipiendum putaret:
cuius æs alienum uidenus iudices non libidine, sed ne-
gotij gerendi studio esse contractum: qui ita Romæ de-
buit, ut in prouincijs, & in regnis maximæ ei pecuniæ
deberentur: quas cum peteret, nō commisit, ut sui pro-
curatores quicquā oneris absente se sustinerent: ueni-
re omnes suas possessiones, & patrimonio se ornatis-
simo spoliari maluit, quàm vllam mioram cuiquam fieri
creditorum suorum. à quo quidem genere iudices ego
nunquam timui, cum in illa reip. tempestate versarer. il-
lud erat genus hominū horribile, & pertimescendum
qui tanto amore suas possessiones amplexi tenebant, ut
ab ijs membra diuelli citius, ac distrahi posse diceret:

**A repugnanti-
bus.**

Articulus.

**Ab adiunctis
& signis.**

**À Cincij
sona.**

Ex causis.

À contrarijs

O R A T I O

Cincius nunquam sibi cognationē cū pradijs esse existimauit suis: itaq; se non modò ex suspitione tanti sceleris, verum etiam ex omni hominum sermone non armis, sed patrimonio suo uindicauit. Iam uerò, quod subiicit, Pompeianos esse à Sylla impulsos, ut ad istam coniurationem, & ad hoc nefarium facinus accederent, id cuiusmodi sit, intelligere non possum. an tibi Pompeiani coniurasse videntur? quis hoc unquam dixit, aut quæ fuit istius rei vel minima suspicio, dissiuit, inquit, eos à colonis, ut hoc dissidio, ac dissensione facta, oppidum in sua potestate posset, & Pompeianos habere. primum, omnis Pompeianorum colonorūq; dissensio delata ad patronos est, cū iam inueterasset, ac multos annos esset exagitata: deinde, ita à patronis res cognita est, ut nullam rem à ceterorū sententijs Sylla dissenserit: postremo, coloni ipsi sic intelligunt, non Pompeianos à Sylla magis, quam sese esse defensos. atq; hoc iudices ex hac frequentia colonorū, honestissimorū hominum intelligere potestis: qui adsunt, laborant: hunc patronum, defensore, custodē illius colonie, si in omni fortuna, atque omni honore incolumem habere non potuerunt, in hoc tamen casu, quo afflictus iacet, per vos tutari conseruareq; cupiunt. adsunt pari studio Pompeiani, qui ab illis etiam in crimen vocantur. qui ita de ambitione, & de suffragijs suis cum colonis dissenserunt, ut idem de communi salute sentirent. ac ne hæc quidem P. Sylla mihi videtur silētio prætereunda esse virtus, quòd cum ab hoc illa colonia deducta sit, & cū commoda colonorum à fortunis Pompeianorum, populi R. fortuna diuiserit, ita carus utrisque est atq; iucundus, ut nō alteros dimouisse, sed utrosq; constituisse videatur, at enim &

Diluit testibus,

Iterum à testibus.

À Syllæ moderatione, & ab utriusque partis fauore,

gl.

P R O P. S Y L L A.

181

gladiatores, & omnis ista vis, rogationis Cæcilie causa, comparabantur, atque hoc loco in L. Cæcilium, prudentissimum, atq; ornatissimum virū, vehementer inuectus est: cuius ego de virtute et constantia, iudices, tantum dico, talem hunc in ista rogatione, quam promulgauit, non de tollenda, sed de leuanda calamitate fratris sui, fuisse, ut consultum esse uoluerit fratri: tamen cum repub. pugnare noluerit: promulgarit impulsus amore fraterno: destiterit fratris auctoritate deductus. atq; in eare per L. Cæcilium Sylla accusatur, in qua re est, uterq; laudandus. Primum Cæcilius, qui id promulgarit, in quo res iudicatas videbatur uoluisse rescindere, ut statueretur: Sylla recte reprehendit. status enim reipub. maximè iudicatis rebus cōiunctur: neq; ego tantum fraterno amoris dandum arbitror, ut quisquam de salute suorum consulat, communem relinquat, nihil de iudicio ferebat: sed poenā ambitus auferebat, quæ fuerat nuper superioribus legibus constituta: itaque hac rogatione non iudicium sententiam, sed legis vitium corrigebat. nemo iudicium reprehendit, cum de poena quaeritur, sed legem. damnatio enim est iudicium, quæ manebat: poena legis, quæ leuabatur. noli igitur animos eorum ordinum, qui præsent iudicijs summa cum grauitate & dignitate, alienare à causa. nemo labefactare iudicium est conatus: nihil est cuiusmodi promulgatum, semper Cæcilius in calamitate fratris sui iudicium potestatem perpetuandam, legis acerbiteratē mitigandam putauit. sed quid ego de hoc plura disputē? dicerem fortasse, & facile, & libenter dicerem: si paulò etiā longius, quàm finis quotidiani officij postulat, pietas & fraternus amor L. Cæcilium protulisset, implorarem sensus vestros, vnius-

et cuiusq;

Translatio culpæ, à iure naturæ,

* ut restituerent, uel ut restituerentur.

Sententia, ut de dialogum de Amic. Translatio ne ac distinctione soluit;

À iure naturæ et à pietate;

A tempore
& loco.

Studium er-
ga rēp. osten-
dit à lignis.

Reicit cau-
sam timoris
in alium.

Repetitio cō-
articulatio.

eniusq; indulgentiam in suos testarer, peterem errato
veniam L. Cæcilij ex intimis vestris cogitationibus, atq;
ex humanitate cōmuni. lex dies fuit proposita paucos,
ferri ceptanunquam: posita est in senatu: populum R.
latuit: cum in Capitolium nos senatum conuocassemus,
nihil est actum prius, & id mandato Syllæ Q. Metellus
prætor se loqui dixit, Syllā illam rogationē de se nolle
ferri. ex illo tempore L. Cæcilius multa de repub. egit:
Agrariæ legi, quæ tota à me reprehensa & abiecta est,
intercesfore se fore professus est: improbis largitiōib.
restitit: senatus auctoritatem nunquam impediuit: ita se
gessit in tribunatu, ut onere deposito domestici officij,
nihil postea nisi de reip. commodis cogitaret, atq; in i-
psa rogatione, ne per vim quid ageretur, quis tamē ve-
strum Syllam, aut Cæcilium verebatur? nōne omnis
terror ille, omnis seditionis timor, atque opinio ex An-
tronij improbitate pendeat? eius voces, eius minæ fe-
rebantur: eius aspectus, cōkursio, stipatio, greges ho-
minum perditorum, metum nobis seditionesq; affere-
bant. itaq; P. Sylla, hoc importunissimo tum honoris,
tū etiam calamitatis socio, atq; comite, & secundas for-
tunas amittere coactus est, & in aduersis sine vilo re-
medio, atque alleuamento permanere. Hic tu epistolam
meam sæpe recitas, quam ego ad Cn. Pōpeium de meis
rebus gestis, & de summa reipub. misi: & ex ea crimen
aliquod in P. Syllā queris: & si furorem incredibilem
biennio antè conceptū erupisse in meo consulatu scri-
psi, me hoc demonstrasse dicis, Syllam in illa fuisse supe-
riore coniuratione. scilicet is sum, qui existimem Cneū
Pisonem, & Catilinam, & Vargunteium, & Antronū
nihil sceleratē, nihil audacter ipsos per sese sine P.

Sylla

Sylla facere potuisse. de quo etiam si quis dubitasset an-
tea, num id, quod tu arguis, cogitasset, interfecto patre
tuo consule, descendere kalendis ianu. cum licitoribus?
sustulisti hanc suspicionē, cum dixisti hūc, ut Catilinam
cōsulem efficeret, cōtra patrē tuum operas, & manum
cōparasse quod si tibi ego cōfiteor, tu mihi cōcedas ne-
cesse est, hunc, cum Cātilinæ suffragaretur, nihil de suo
consulatu, quē iudicio amiserat, per vim recuperando
cogitauisse. neq; enim istorum facinorum tantorū, tam
atrocium crimen iudices, P. Syllæ persona suscipit. iam
enim faciā, criminibus omnibus ferē dissolutis, contrā
atq; in ceteris causis fieri solet, ut nunc deniq; de vita
hominis, ac de moribus dicam. etenim de principio stu-
duit animus occurrere magnitudini criminis, satisfacere
expectationi hominū, de me aliquid, & de ipso, qui
accusatus est, dicere: nunc iam reuocandi estis eō, quō
uos ipsa causa etiā tacente me cogit, animis. omnib. in
reb. iudices, quæ grauiiores maioresq; sunt, quid quisq;
voluerit, cogitarit, admiserit, nō ex crimine, sed ex mo-
rib. eius, qui arguitur, est ponderandū: neque enim po-
test quisquā nostrū subito fingi, neq; cuiusquā repente
uita mutari, aut natura conuerti. circūspicite paulisper
mentibus vestris, ut alia omittamus, hosce ipsos homi-
nes, qui huic affines sceleri fuerunt. Catilina cōtra rēp.
cōiurauit. cuius aures unquā hoc respuerunt, * conatū
esse hominē usq; à pueritia non solū intemperantia, &
scelere, sed etiā cōsuetudine, et studio, in omni flagitio,
stupro, cæde versatū? quis eum contra patriā pugnantē
perijsse miratur, quē semper oēs ad ciuile latrocinium
natū putauerunt? quis Lētuli societates cū * indicibus,
quis insaniā libidinum, quis peruersam atque impiā

xx 3

religio-

A repugnanti-
bus.

Ex consequē-
tibus.

Transit ad ui-
tam, ut ex ea
à tanto crimi-
ne purget Syllā.

Locus cōm-
munis.

Ratio ab eo
quod fieri ne-
quit.

Ab exēplis.
* contamina-
tum, uel cō-
gnitum.

* iudicibus.

O R A T I O

religionem recordatur, qui illum aut nefarie, aut stulte cogitasse miretur? quis de C. Cethego, atque eius in Hispania profectio, ac de vulnere Q. Metelli Pij cogitat, cui non ad illius poenam carcer edificatus esse videatur? omitto ceteros, ne sit infinitum: tantum a vobis peto, ut taciti de omnibus, quos coniurasse cognitum est, cogitetis: intelligetis unumquemque illorum prius a sua vita, quam nostra suspicione esse damnatum. ipsum illum Anthonium (quonia eius nomen finitimum maxime est huius periculo et crimini (non sua consuetudo, ac vita antea conuincit: semper audax, petulans, libidinosus: quem in supiorum defensionibus, non solum uerbis uti improbis, sed et esse scimus, verum etiam pugnis, et calibus, quem exturbare homines a possessionibus, eadem facere vicinorum, spoliare sana sociorum, vi conatum et armis disturbare iudicia, in bonis rebus omnes contemnere, in malis pugnare contra bonos, non reip. cedere, non fortune ipsi succumbere: huius si causa non manifestissimis rebus teneretur, tamen cum mores ipsius, ac vita conuinceret, agendum conferte nunc cum illius vita vitam P. Syllae, vobis populoque Rom. notissimam, iudices, et eam ante oculos vestros proponite, ecquod huius factum, aut commissum, non dicam audacius, sed quod cuiquam paulo minus consideratum videretur factum, quaero: verbum hoc quod unquam ex ore huius excidit, unde quisquam posset offendi? at verum, in illa graui L. Syllae victoria turbulentaque, quis P. Syllae mitior? quam multorum hic vitam est a L. Syllae deprecatus? quam multi sunt summi homines et ornatisimi, et nostri et equestris ordinis, quorum pro salute se hic Syllae obligauit, quos ego nominarem: neque enim ipsi nolunt, et huic animo gra-

Conclusio.

Frequentatio articulis & quibus solutis uariata.

Altera pars contentiois utique Syllae cum Catilinaris.

tissimo adsunt: sed quia maius est beneficium, quam posse debet cuius cui dare, ideo a vobis peto, ut, quod potuit, tempori tribuatis, quod fecit, ipsi: quid reliqua constantiam vitae commemorem? dignitate, liberalitate, moderatione in priuatis rebus, splendore in publicis? quae ita a fortuna deformata sunt, ut tamen a natura inchoata compareant. quae domus? quae celebratio quotidiana? quae familiaris dignitas? quae studia amicorum? quae ex quoque ordine multitudo: haec diu multum, et multo labore quaesita, una eripuit hora. accepit P. Sylla, iudices, uehemens vulnus, et mortiferum, veruntamen eiusmodi quod videretur eius vita, et natura accipere potuisse: honestatus et dignitatis habuisse nimis magnam iudicatus est cupiditate: quam si nemo alius habuit in consulatu petendo, cupidior iudicatus est hic fuisse, quam ceteri. sin etiam in alijs nonnullis fuit iste consulatus amor, fortuna in hoc fuit fortasse grauior, quam in ceteris. postea uero quis P. Syllam, nisi merentem, demissum afflictumque vidit? quis unquam est suspicatus hunc magis odio, quam pudore, hominum aspectum lucemque vitare? qui dum multa haberet inuitamenta urbis, et fori, propter summa studia amicorum, quae tamen ei sola in malis restiterunt, absuit ab oculis vestris, et cum lege retineretur, ipse se exilio penitus multauit. in hoc vos pudore iudicij, et in hac vita tanto sceleri locum fuisse creditis? aspiciate ipsum, contemnimus os, conferte crimen cum vita usque ad hoc tempus explicata: tum crimen recognoscite. mitto remp. quae fuit semper Syllae carissima, hosne amicos, tales viros, tam cupidos sui, per quos res eius secundae quondam erant ornatae, nunc subleuantur aduersae, crudelissime perire voluit,

Distributio ab animi bonis.

Comiseratio a fortuna.

Auget collatione.

Signa modesti animi.

Conclusio ex repugnantibus.

A fine.

Repetitio.

Imago ad scelus amplifcandum.

Demonstratio traductio ne distincta.

Altera conclusio ex res pugnātibz.

vt cum Lentulo, & Catilina, & Cethego scdissimam vitam ac miserrimam turpissima morte propozita degeret: non, inquam, cedit in hos mores, non in hunc pudorem, non in hanc vitam, non in hunc hominem ista suspicio. noua quēdam illa immanitas exorta est: incredibilis fuit, ac singularis furor: ex multis ab adolefcētia collectis perditorum hominum vitijs repente tanta ista importunitas manditi sceleris exarsit. nolite iudices arbitrari hominum illum impetū, & conatum fuisse: neq; enim vlla gens tam barbara, aut tam immanis vnquam fuit, in qua non modò tot, sed vnus tam crudelis hostis patrię sit inuentus, belluē quēdam illę ex portētis immanes, ac ferę, forma hominum indutę existerunt. perspicite etiā atq; etiā iudices, nihil enim est, quod in hac causa dici possit vehementius. penitus introspicite Catulinę, Antronij, Cethegi, Lentuli, ceterorumq; mentes: quas vos in his libidines, quę flagitia, quas turpitudines quātas audacias, quā incredibiles furores, quas notas scelerum, quę indicia parricidiorum, quantos accruos facinorum reperiētis? ex magnis, & diuturnis, & iam desperatis reipublicę morbis ista repente vis erupit, vt, ea confecta & eiecta, conualescere aliquando & sanari ciuitas possit. neq; enim est quisquam, qui arbitretur, illis inclusis in republica pestibus, diutius hoc imperium stare potuisse. itaque eos non ad perficiendū scelus, sed ad luendas reipublicę pœnas, furie quēdam incitauerunt. in hunc igitur gregem vos nunc P. Syllam iudices ex his, qui cum hoc viuunt, atque vixerunt, honestissimorum hominum gregibus reiiciētis: ex hoc hominum numero, ex hac familiari dignitate in impiorū partem atque in parricidarum cœlum ac numerum transferetis.

feretis? vbi erit igitur illud fortissimum pręsidium pudoris? quo in loco nobis vita antea acta proderit? quod ad tempus existimationis partę fructus reseruabitur, si in extremo discrimine ac dimicatione fortune deseruerit? si non adierit? si nihil adiuuabit? quęstiones nobis seruatorum ac tormēta accusator minitatur. in quibus quāquā nihil periculi suspicamur, tamen illa tormenta gubernat dolor, moderatur natura cuiusque tum animi, tum corporis, regit quęsitor, flectit libido, corrumpit spes, infirmat metus: ut in tot rerum angustiis nihil veritati loci relinquatur. vita P. Syllę torqueatur: ex ea quęratur, num quę occultetur libido, num quod lateat facinus, num quę crudelitas, num quę audacia: nihil erroris erit in causa, nec obscuriatis iudices, si a vobis vult perpetuę vox ea, quę grauissima debet esse, audietur. nullum in hac causa testem timemus: nihil quēquam scire, nihil vidisse, nihil audisse arbitramur. sed tamen si nihil uos P. Syllę fortuna mouet iudices, vestrā moueat: vestrā enim, qui cum summa elegantia, atque integritate vixistis, hoc maxime interest, non ex libidine, aut similitate, aut lenitate testium, causas honestorum hominum ponderari, sed in magnis disquisitionibus, repentinisq; periculis vitam vniuscuiusque esse testem, quam uos iudices nolite armis suis spoliata atq; nudatā obicere inuidię, dedere suspicioni: munite communem arcem bonorum: obstruite perfugia improborum: valeat ad pœnam & ad salutem plurimum, quam solam videtis ipsam ex vi sua naturę facillimē perspicere, subito flecti fingique non posse. quid verò hęc auctoritas, (semper enim de ea dicendum est, quanquam a me timide modice quę dicitur) quid, inquam, hęc auctoritas no-

Amplificatio ex causis.

Ter uerbum in eodē sensu commutatum. Locus contra quęstiones.

Dissolutum.

Vitę non grauissima.

Contra testes.

Dissolutum.

A sua auctoritate.

Condupli-
catio.

Diluit ex
causis.

Ab exēplo.

Ex pari.

Ex minore.

Ab honesto.

stra, qui à ceteris coniurationis causis abstinuius, P.
Syllam defendimus, nihil hunc tandem iuuabit? graue,
si appetimus aliquid: si, cum ceteri de vobis silent, non
etiam nosmet ipsi tacemus, graue: sed si ledimur, si ac-
cusamur, si in inuidiam uocamur: profectò conceditis,
iudices, ut nobis libertatem retinere liceat, si minus,
liceat dignitatem. Accusati sunt vno nomine consula-
res, ut iam uideatur honoris amplissimi nomen plus in-
uidie, quam dignitatis asferre. affuerunt, inquit, Ca-
tilinae, illumque laudarunt. nulla tum patebat, nulla erat
cogita coniuratio: defendebant amicum, adlerant sup-
plici, uitae eius turpitudinem in summis eius periculis
non insequabantur, quin etiam parens tuus Torquate co-
sul reo de pecunijs repetundis Catilinae fuit aduocatus,
improbo homini, at supplici: fortasse audaci, at aliqua-
do amico. cui cum adfuit post delatam ad eum primam il-
lam coniurationem, indicauit se audisse aliquid, non cre-
didisse, at idem non adfuit alio in iudicio, cum adessent
ceteri, si postea cognorat ipse aliquid, quod in consu-
latu ignorasset: ignoscendum est ijs, qui postea nihil au-
dierunt. sin illa res de pecunijs repetundis prima ualuit,
non inueterata, quae recens debuit esse grauior. sed si tuus
parens etiam in illa suspicionem periculi sui, tamen huma-
nitate adductus, aduocationem hominis improbiissimi sel-
la curuli, atque ornamentis et suis et consulatus honesta-
uit: quid est, quamobrem consulares, qui Catilinae adfue-
runt, reprehendantur? at idem ijs, qui ante hunc causam
de coniuratione dixerunt, non adfuerunt, tanto scelere
astrictis hominibus statuerunt, nihil à se adiumenti, ni-
hil opis, nihil auxilij ferri oportere, atque ut de eorum
constantia atque animo in remp. dicam, quorum tacita
grauitas,

grauitas, et fides de vnoquoque loquitur, neque cuiusquam
ornamenta orationis desiderat: potest quisquam dicere,
unquam meliores, fortiores, constantiores consulares fu-
isse, quam ijs temporibus. et periculis, quibus penè op-
pressa est respublica. quis non de communi salute apertissime,
quis non fortissime, quis non constantissime sensit? neque
ego praecipue de consularibus disputo: nam haec homi-
num ornatissimorum, qui praetores fuerunt, et uniuersum
senatus communis est laus: ut constet, post hominum
memoriam nunquam in illo ordine plus virtutis, plus
amoris in remp. plus grauitatis fuisse. sed quia sunt de-
scripti consulares, de his tantum mihi dicendum putauit:
quod satis esset, attestare memoria omnium, neminem
esse ex illo honoris gradu, qui non omni studio, uirtute,
auctoritate incubuerit ad remp. conseruandam. sed
quid? ego, qui Catilinam non laudaui, qui reo Catili-
nae consul non adfui, qui testimonium de coniuratio-
ne dixi in alios, adeone uobis alienus à sanitate, adeo
oblitus constantiae meae, adeo immemor rerum à me ge-
starum esse uideor, ut, cum consul bellum gesserim cum
coniuratis, nunc eorum ducem conseruare cupiam? et
in animum inducam, cuius nuper ferrum retulerim,
flammasque restinxerim, eiusdem nunc causam uitamque
defendere? si mediusfidius, iudices, non me ipsa respublica
meis laboribus et periculis conseruata, ad grauita-
tem animi et constantiam sua dignitate reuocaret, ta-
men hoc natura est insitum, ut, quem timueris, qui
cum de uita fortunisque contenderis, cuius ex insidijs
euaferis, hunc semper oderis. sed cum agatur hoc
nos meus amplissimus, gloria rerum gestarum singu-
laris, cum, quoties quisquam est in hoc scelere con-
uictus,

Articulus 2
consularium
constantia.

Repetitioni-
bus augeat.

Articulus.
A suo testi-
monio, &
repugnante.

Quod metu
oderunt.

Occupatio
inuidiosa.Diluit à sua
modestia, &
aliorum inui
dia.Concessio
causis & x-
quitate con-
firmata.Cōuersio cū
dissoluto.Peroratio
per amplifi-
cationem.

uictus, toties renouetur memoria per me inuenta solu-
tis: ego sim tam demens, ego committam, ut ea, quæ pro
salute omnium gessi, casu magis, et felicitate à me, quam
virtute et consilio gesta esse videantur: quid ergo, hoc
tibi sumis, dicet fortasse quispiam, ut, quia tu defenderis,
innocens iudicetur? ego verò iudices non modò nihil mi-
hi assumo, in quo quispiam repugnet: sed etià, si quid ab
omnibus conceditur, id reddo ac remitto. non in earep.
versor, non ijs temporibus caput meum obtuli pro patria
periculis omnibus, non aut ita sunt extincti quos vici,
aut ita grati quos seruauit, ut ego mihi plus appetere co-
ner, quàm quantùm omnes inimici inuidiq; patiantur. gra-
ue esse videretur eum, qui inuestigari coniurationem, qui
patefecerit, qui oppresserit, cui senatus singularib. ver-
bis gratias egerit, cui vni togato supplicatione deireue-
rit, dicere in iudicio: non defenderem, si coniurasset,
non dico id, quòd graue est: dico illud, quòd in his cau-
sis coniurationis non auctoritati assumam, sed pudori
meo. ego ille cōiurationis inuestigator, atq; vltor, certè
non defenderè Syllam, si coniurasse arbitrarer: ego iudi-
ces de tantis omnium periculis cū quærerem omnia, mul-
ta audirem, non crederem omnia, caucrem omnia, dico
hoc, quod initio dixi, nullius indicio, nullius suspitione,
nullis literis de re P. Syllæ rem ullam ad me esse delatam
quamobrem vos dii patrij ac penates, qui huic vrbi at-
que huic imperio præsidentis, qui hoc imperium, qui hanc
libertatem, populumq; Rom. qui hæc tecta atq; templa
me consule, vestro numine auxilioq; seruastis, testor,
integro me animo ac libero P. Syllæ causam defende-
re, nullum à me sciente facinus occultari, nullum scel-
lus susceptum contra salutem omnium: defendi ac tegi:

nihil

nihil de hoc consul comperi, nihil suspicatus sum, nihil
audiui. itaq; idem ego ille, qui vehemens in alios, qui in-
exorabilis in ceteros esse visus sum, persolui patriæ,
quod debui: reliqua iam à me meæ perpetuæ consuetu-
dini naturæq; debentur. tam sum misericors iudices quàm
vos, tam mitis, quàm qui lenissimus. in quo vehemens
fui vobiscum, nihil feci, nisi coactus: reip. præcipitanti
subueni: patriam demersam extuli: misericordia ciuium
adducti tunc fuimus tam vehemētes, quàm necesse fuit. salus
esset omnium amissa una nocte, nisi esset seueritas illa sus-
cepta. sed ut ad sceleratorum pœnam amore reip. sum
adductus, sic ad salutem innocentium voluntate deducor.
nihil video esse in hoc P. Syllæ iudices odio dignum, mi-
sericordia digna multa: neq; enim nunc propulsandæ
calamitatis suæ causa supplex ad vos iudices confugit,
sed ne quæ generi ac nomini suo nota nefariæ turpitu-
dinis iniuratur. nam ipse quidē, si erit vestro iudicio li-
beratus, quæ habet ornamenta, quæ solatia reliquæ vi-
tæ, quibus letari et perfrui possit? domus erit, credo,
exornata: aperientur maiorum imagines: ipse ornatum
ac vestitum recuperabit. omnia iudices hæc amissa sunt:
omnia generis, nominis, honoris insignia atque orna-
menta vnius iudicij calamitate occiderunt. sed ne extin-
ctor patriæ, ne proditor, ne hostis appelletur, ne hanc
labem tanti generis in familia relinquat, id laborat, id
metuit: cui honoris integros fructus non sit traditurus,
ne æternam memoriā dedecoris relinquat. hic vos orat
iudices paruos, ut se aliquando, si non integra fortuna,
at afflicta, patri suo gratulari sinatis. huic misero no-
tiora sunt iudiciorum vînera et fori, quàm disciplina-
rii. non iam de vita P. Syllæ iudices, sed de sepultura cō-
fenditur

Dissolutum à
necessitate.

Contentio.

Mouet ad mi-
sericordiā iu-
dices, à rebus
amissis & a-
mittendi pe-
riculo.

Articulus.

» fortè sceler-
is.Hyperbole,
ad augendam
calamitatem.

Contentio

A persona ac-
cusatoris.Subiectione
mouet.Exclamatio
grauissima.Ex beato
miser.

tenditur. vita crepta est superiore iudicio: nunc, ne cor-
pus eijciatur, laboramus: quid enim est huic reliqui, quod
cum in uita hac teneat? aut quid est, quam ob rem hac cui-
quā uita uideatur nuper is homo fuit in ciuitate P. Syl-
la, ut nemo ei se neque honore, neque gratia, nec fortunis
anteferret. nunc spoliatus omni dignitate, quæ crepta
sunt, non repetit: quod fortuna in malis reliqui fecit, ut
cum parente, cum liberis, cum fratre, cum his necessarijs
lugere suam calamitatē liceat, id sibi ne eripatis, iudi-
ces, vos obtestatur. Te ipsum iam Torquate, expletum
esse huius miserijs, par erat. etsi nihil aliud Sylla nisi co-
sulatum abstulissetis, tamē eo vos contentos esse opor-
tebat: honoris enim contentio vos ad causam, non inimi-
citie deduxerunt. sed cum huic omnia cum honore detra-
cta sint: cum in hac fortuna misera ac luctuosissima de-
stitutus sit: quid est, quod expetas amplius? lucis ne hac
usuram eripere uis plenam lacrymarum atque mæroris,
in qua cum maximo cruciatu atque dolore retinetur, il-
benter reddiderit, adempta ignominia fecidissimi crimi-
nis. an verò inimicum ut expellas? cuius ex miserijs, si
esses crudelissimus, uidendo fructum caperes maiorem,
quàm audiendo? ô miserum, et infelicem illum diē, quo
consul omnibus centurijs P. Sylla renunciatus est: ô fal-
sam spem: ô volucrem fortunam: ô cæcam cupiditatem: ô
præposteram gratulationem. quàm citò illa omnia ex
lætitia et voluptate ad luctum et lacrymas reciderunt:
ut, qui paulò antè consul designatus fuisset, retineret
repentē nullum vestigium pristinae dignitatis. quid e-
nim erat mali, quod huic spoliato honore, fama, for-
tunis, deesse videretur? aut cui nouæ calamitatis locus
vllus reliquus esset? vrget eadem fortuna, quæ cepit:
repetit

repetit nouum mærorem: non patitur hominem calami-
tosum, vno modo afflictum, vno in luctu perire. Sed iam
impedior egomet, iudices, dolore animi, ne de huius mi-
seria plura dicam, vestrae iam sunt partes, iudices: in ve-
stra mansuetudine atque humanitate causam totam re-
pono. vos et reiectione interposita, nihil suspicantibus
nobis, repentinè in nos iudices consedistis, ab accusato-
ribus delecti ad spem acerbatis, à fortuna nobis ad præ-
sidium innocentie constituti. ut ego, quid de me populus
Ro. existimaret, quia seuerus in improbos fueram, labo-
raui, et, quæ prima innocentis mihi defensio est oblata,
suscepi: sic vos seueritatem iudiciorum, quæ per hos
menses in homines audacissimos facta est, lenitate ac mi-
sericordia mitigare. hoc cum impetrare à vobis ipsa cau-
sa debet: tum est vestri animi atque virtutis, declarare,
non esse eos vos, ad quos potissimum interposita reie-
ctione deuenire cōuenerit. in quo ego iudices vos, quā-
tum meus amor in vos postulat, tantum hortor, ut com-
muni studio, quoniam in rep. coniuncti sumus, mansue-
tudine et misericordia vestra falsam à nobis crudelita-
tis famam repellamus.

P R O

Abrumpit,
quia nihil ci-
tius arefcit la-
cryma, et trā-
sit ad deprecā-
tionem.

Concludit
crudelitatis
nota uitā.

PRO A. LICINIO

ARCHIA POETA.

ORATIO XXVI.

An sit cuius
Romanus Ar-
chias, quæri-
tur. Status est
coniecturæ:
character me-
diocritas &
suavis.

Exordium
ducit à bene-
uolentia, quæ
sibi à suo of-
ficio cõciliat
Subiecta ra-
tio.

Conclusio à
iure referen-
dæ gratiæ

Occupatio.

Solutio ex ge-
nere uniuersæ
fuit.

Occupatio
qual excus-
fuit.

I quid est in me ingenij iudices, quod sen-
tio, quàm sit exiguum: aut si qua exercitatio
dicendi, in qua me non inficior mediocri-
ter esse uersatû: aut si huiusce rei ratio ali-
qua ab optimarû artium studijs, & disciplina profecta, à
qua ego nullû confiteor ætatis meæ tẽpus abhoruisse:
earû rerû omnium vel in primis hic A. Licinius fructû à
me repetere propè suo iure debet. nã quoad longissimè
potest mens mea respicere spatium præteriti temporis,
& pueritiæ memoriam recordari vltimam, inde vsq;
repetens, huc video mihi principem & ad suscipiendâ
& ad ingrediendâ rationem horum studiorû extitisse,
quod si hæc vox huius hortatu præceptisq; conforma-
ta nonnullis aliquando saluti fuit: à quò id accepimus,
quo ceteris opitulari, & alios seruare possemus, huic
profectò ipsi, quantum est sitû in nobis, et opẽ, et salutem
ferre debemus. ac ne quis à nobis hoc ita dici fortè mi-
retur, quod alia quædã in hoc facultas sit ingenij, neq;
hæc dicendi ratio aut disciplinæ: nec nos quidẽ huic cur-
sti studio penitus unquam dediti sumus. etenim omnes
artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam
commune vinculum, & quasi cognatione quadam in-
ter se continentur. sed ne cui vestrum mirum esse vi-
deatur, me in quæstione legitima, & in iudicio publi-
co, cum res agatur apud prætorem populi Romani le-
gitimum

PRO ARCHIA POETA. 188

etissimum uirû, & apud seuerissimos iudices, tãto cõ-
uentu hominum ac frequentia, hoc uti genere dicendi,
quod non modò à cõsuetudine iudiciorum, uerum eti-
am à fõrensi sermone abhorreat: quæ so à uobis, ut in
hac causâ mihi detis hanc ueniam, ac cõmodatam huic
reo, uobis, quem admodum spero, non molestam, ut me
pro summo poeta atq; eruditissimo homine dicentem,
hoc concursu hominum literatissimorû, hac uestra hu-
manitate, hoc denique prætoris exercebat iudicium. pa-
tiamini de studijs humanitatis ac literarum paulò lo-
qui liberius, & in eiusmodi persona, quæ propter oci-
um ac studium minimè in iudicijs periculisq; tractata
est, uti propriè nouo quodã, et inusitato genere dicendi.
quod si mihi à uobis tribui concediq; sentia, perficiam
profectò, ut hunc A. Licinium nò modò non segregan-
dum, cum sit ciuis, à numero ciuium, uerum etiam, si
non esset, putetis asciscendû fuisse. Nam ut primum ex
pueris excessit Archias, atque ab ijs artibus, quibus
ætatis puerilis ad humanitatem informari solet, se ad
scribendi studium contulit, primum Antiochiæ (nam
ibi natus est, loco nobili, & celebri quondam urbe,
& copiosa, atque eruditissimis hominibus, liberalissi-
misq; studijs affluenti) celeriter antecellere omnibus in-
genij gloria cõtiguit: post, in ceteris Asiæ partibus cur-
sãq; Græciæ, sic eius aduentus celebrabatur, ut famam
ingenij expectatio hominis, expectationem ipsius ad-
uentus, admiratioq; superaret. erat Italia tunc plena
Græcorum artium ac disciplinarum, studiaq; hæc &
in Latio uehementius tum colebantur, quàm nunc ijs-
dem in oppidis, & hic Romæ propter tranquillitatem
reip. non negligebantur: itaq; hunc & Tarentini, &
Rhegy-

Præmittit;
quod nouo
genere dicen-
dionis usus
sit.
Periodica cõ-
prehensio, be-
ne longa.

Concludit et
proponit.

Narratio as-
sumptis ex-
tra causam
paucis orna-
ta.

Gradatio;

Similiter do-
cens.

A 4 Rhegy-

Ascriptus in
ciuitates.

Ex minore.

Excusat cen-
sum ex absen-
tia.

Colligit se
cuius Ro.

Occupatione
transit ad cō-
mendationem
Archis, & di-

Licinij videtis. quæ cum ita sint, quid est, quod de eius ciuitate dubitetis? præsertim cum alijs quoque in ciuitatibus fuerit ascriptus. etenim cum mediocribus mul-
tis, & aut nulla, aut humili aliqua arte præditis, gra-
tuito ciuitatem in Grecia homines impetiebantur, Rhe-
gynos credo, aut Locrenses, aut Neapolitanos, aut Ta-
rentinos, quod scenicis artificibus largiri solebant, id
huic summa ingenij prædito gloria noluisse. quid? cum
ceteri non modo post ciuitatem datam, sed etiam post
legem Papiam aliquo modo in eorum municipiorum
tabulas irrepserint: hic, qui nec utitur quidem illis, in
quibus est scriptus, quod semper se Heraclien-
sem esse voluit, reiicitur? Censui nostros requiris, sci-
licet: est enim obscurum, proximis censoribus, hunc cū
clarissimo imperatore, L. Lucullo, apud exercitum
fuisse, superioribus cum eodem questore, fuisse
in Asia, primis Iulio & Crasso nullam populi partē
esse censam. sed quoniam census non ius ciuitatis con-
firmat, ac tantummodo indicat, eum, qui sit census, ita
se iam tum gessisse pro ciue: ijs temporibus quæ tu cri-
minaris, ne ipsius quidem iudicio in ciuium Ro. iure es-
se versatū, & testamentū sepe fecit nostris legibus, et
adijci hereditates ciuium Ro. & in beneficijs ad ara-
rium delatus est à L. Lucullo prætorē, & cōsule, que-
re argumenta, si qua potes: nunquā enim hic neq; suo,
neq; amicorum iudicio resimetur. Quæres à nobis
Gracche, cur tātopere hoc homine delectemur? quia
suppeditat nobis, vbi & animus ex hoc forēsi strepitū
reficiatur, et aures cōiugio defesse cōquiescāt. an tu e-
xistimas aut suppetere nobis posse, quod quotidie dica-
mus, in tāta varietate rerū, nisi animos nostros doctri-

na ex

na excolamus: aut ferre animos tantam posse conten-
tionem, nisi eos doctrina eadem relaxemus? ego verò
fateor, me his studijs esse deditū. ceteros pudeat, si qui
ita se literis abiderunt, vt nihil possint ex his neq; ad
cōmunem asferre fructū, neq; in aspectū lucēq; profer-
re: me autē quid pudeat? qui tot annos ita uiuio iudices,
ut* ab illis nullo me unquam tempore aut commodum
aut ocium meū abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut
deniq; somnus retardarit. quare quis tandem me repre-
hendat, aut quis mihi iure succenseat, si, quantū ceteris
ad suas res obeundas, quantum ad festos dies ludorum
celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipsam
requiem animi & corporis conceditur temporis, quan-
tum alij tribuunt tempestiuus conuiuijs, quantum deni-
que aleæ, quantum pilæ, tantū mihi egomet ad hæc
studia recolenda sumpsero? atq; hoc adeo mihi conce-
dendum est magis, quod ex his studijs hæc quoq; cre-
scit oratio, & facultas: quæ quantacūq; in me est, nū-
quam amicorum periculis defuit: quæ si cui leuior vi-
detur, illa quidem certē, quæ summa sunt, ex quo fonte
hauriam, sentio. nam nisi multorum præceptis, mul-
tisq; literis mihi ab adolescentia suasissem, nihil esse in
uita magnopere expetendum, nisi laudem atq; honesta-
tem: in ea autē persequenda omnes cruciatus corporis,
omnia pericula mortis atq; exilij parui esse ducenda:
nunquam me pro salute vestra in tot ac tantas dimi-
cationes, atq; in hos profligatorum hominum quoti-
dianos impetus obiecissem. sed pleni omnes sunt libri,
plenæ sapientum uoces, plena exemplorum vetustas:
quæ iacerent in tenebris omnia, nisi literarum lu-
men accederet. quā multas nobis imagines, non so-

greditur in li-
terarum & in
genarum arti-
um laudem.
Mior,
Iosco. 15. An
tu existimas.
* a nullius un-
quam me tem-
pore aut com-
modo, Plato
in Phædro,

A simili,

1
Ex efficien-
bus causis,
literæ eloquē-
tiam instruūt,
uitam insti-
tuunt.

2
Sententiæ
morales,

Compar.

3
A testimo-
nis, per tra-
ductionem.
Allegoriam
exornat.
Imagines sunt
clare.

Ad 3 lum

O R A T I O

gum uirorum
ses gestæ.

Occupatio.

Concessio.

Sententia.

Correctio.

Exemplis am-
plificat, & re-
perit.

A fructu ad
honestam ob-
lectationem li-
terarum transit.

Comparatio
elegantissima
e numero du-
a et multis
figuris orna-
ta.

lūm ad intuendum, verū etiam ad imitandum, fortissi-
morum virorū expressas scriptores & Græci, & La-
tini reliquerunt: quas ego mihi semper in administran-
da rep. proponens, animum, & mentem meā ipsa co-
gitatione hominum excellentium conformabā. quæret
quispiā, quid illi ipsi summi viri, quorum virtutes lite-
ris proditæ sunt, istāne doctrina, quam tu laudibus ef-
fers, cruditi fuerunt? difficile est hoc de omnibus confir-
mare: sed tamen est certū, quid respondeam. ego mul-
tos homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine
doctrina, naturæ ipsius habitu propè diuino per se i-
psos & moderatos, & graues exitisse fateor: etiā illud
adiungo, sapius ad laudem atq; virtutē naturā sine do-
ctrina, quā sine natura valuisse doctriam atq; idem
ego contendo, cū ad naturā eximiā atq; illustrem ac-
cesserit ratio quædam, cōformatioq; doctrinæ, tum il-
lud nescio quid præclarū ac singulare solere existere.
ex hoc esse hunc numero, quem patres nostri viderūt,
diuinum hominē, Africanum: ex hoc C. Lælium, L. Fu-
rriū, modestissimos homines, & cōmentissimos: ex hoc
fortissimum virū, & illis temporibus doctissimum M.
Catonem illum senem: qui profectō si nihil ad perci-
piendam celendamq; virtutem literis adiuuarentur,
nunquam se ad earum studium contulissent. quod si
non hic tantus fructus ostenderetur, & si ex his stu-
dijs delectatio sola peteretur: tamen, vt opinor, hunc
animi remissionem, humanissimam ac liberalissimam
iudicaretis. nam ceteræ neque temporum sunt, neque
ætatum omnium, neque locorum: hæc studia ado-
lescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res
ornant, aduersis persugium ac solatium præbent, de-
lectant

PRO ARCHIA POETA. 191

lectant domi. non impediunt foris, pernoctant nobi-
scum, peregrinantur, rusticantur. quod si ipsi hæc neq;
attingere, neq; sensu nostro gustare possemus, tamē ea
mirari debemus, etiam cum in alijs uideremus. quis no-
strū tam animo agresti ac duro fuit, ut Roscij morte
nuper non cōmoueretur? qui cū esset senex mortuus,
tamen propter excellentē artē ac uenustatē uidebatur
omnino mori non debuisse. ergo ille corporis motu tā-
tum amorē sibi conciliarat à nobis omnibus: nos ani-
morum incredibiles motus, celeritatemq; ingeniorum
negligemus? quoties ego hunc Archiam uidi, iudices,
(utar enim uestra benignitate, quoniā me in hoc nouo
genere dicendi tam diligenter attenditis) quoties ego
hunc uidi, cū literam scripsissent nullā, magnū nume-
ram optimorū uer suum de ijs ipsis rebus, quæ tum age-
rentur, dicere ex tempore? quoties reuocatum eandem
rem dicere, cōmutatis uerbis atq; sententijs? quæ uerō
accuratē cogitatēq; scripsisset, ea sic uidi probari, ut
ad ueterem scriptorum laudem peruenirent. hunc ego
non diligam: non admirer: nō omni ratione defenden-
dum putem: at qui sic à summis hominibus, eruditis-
simisq; accepimus, ceterarum rerum studia & doctri-
na, & præceptis, & arte constare: poetam naturā ipsa
ualere, & mētis uiribus excitari, & quasi diuino quo-
dam spiritu afflari. quare suo iure noster ille Ennius
sanctos appellat poetas: quod quasi deorum aliquo do-
no atq; munere commendati nobis esse uideantur. sit
igitur, iudices, sanctum apud uos humanissimos homi-
nes hoc poetæ nomen, quod nulla unquā barbaria uiolauit.
saxa & solitudines uoci respondent: bestię se-
pe immanes cantu flectuntur, atque consistunt: nos in-

Argumentū
est ab efficien-
tibus.

Ab admira-
tione, quā ps
bat exēplo,
et ex thesi, ad
hypothetisū
redit.
Minor
Laus Archiæ
ab ingenio et
a poetice fa-
cultate, cum
uerbi reuoca-
tione & res
per.

Cōcl. syllog.
epiphonē-
mate exor-
nata.
Plato i Ioue.
Amplificatio
poetice ex-
cellentie per
contentionē
differentium,
ab efficienti-
bus, & i testi-
monio.

Cōformatio
hyperbolica

Expolitio p
exempli, ex
pūnore.

Ab Archia
meritis, i. ab
antecedentib.
bus.

Ratio.

Rationis con
firmatio, a ce
lebrari dicto.

Ab exemplo.
Amplificat
merita poe
tae, a materia,
siue i rebus
gestis.

Traductio.

In distribu
tis supposita
ratio.

Imago.

fituti rebus optimis non poetarum uoce mo ueamur
Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij su
um uendicant, Salaminij repetūt. Smyrnaei uerò suum
esse cōfirmant: itaq; etiam delubrum eius in oppido de
dicauerūt: per multi alij præterea pugnat inter se, atq;
contendūt: ergo illi alienum, quia poeta fuit, post mor
tem etiam expetunt: nos hunc uiuum, qui et uolūtate,
et legibus noster est, repudiabimus? præsertim cum o
mnino olim studium atq; omne ingenium contulerit Ar
chias ad populi Rom. gloriam laudemq; celebrandam.
nam et Cimbricas res adolescens attigit, et ipsi illi C.
Mario, qui durior ad hæc studia uidebatur, iucundus
fuit: neque enim quisquam est tam auersus a musis, qui
non mandari uersibus æternum suorum laborum faci
le præconium patiat. Themistoclem illum, summum
Athenis uirum, dixisse aiunt, cū ex eo quæreretur, quod
acroama, aut cuius uocem libentissimè audiret: eius
a quo sua uirtus optimè prædicaretur, itaque ille Ma
rius item eximie L. Plotium dilexit, cuius ingenio pu
tabat ea quæ gesserat, posse celebrari. Mithridaticum
uerò bellum magnū atq; difficile, et in multa uarietate
terra mariq; uersatum, totum ab hoc expressum est.
qui libri non modò L. Lucullum, fortissimum, et cla
rissimum uirum, uerum etiam populi Rom. nomen illu
strant. populus enim Ro. aperuit Lucullo imperante,
Pontum, et regis quondam opibus, et ipsa naturæ
regionis uallatum: populi Ro. exercitus, eodem duce,
non maxima manu, innumerabiles Armeniorum copi
as fudit: populi R. laus est, urbem amicissimam Cyze
norum, eiusdem consilio, ex omni impetu regio, ac to
tius belli ore ac faucibus ereptam esse, atque seruata.
nostra

nostra semper feretur, et prædicabitur, P. Lucullo di
micante, cum interfectis ducibus depressa hostiū clas
sis, et incredibilis apud Tenedum pugna illa naualis:
nostra sunt trophæa, nostra monimenta, nostri trium
phi. quare, quorum ingenijs hæc ferūt, ab ijs populi
R. fama celebratur. carus fuit Africano superiori no
ster Ennius: itaq; etiā in sepulchro Scipionum putatur
is esse constitutus è marmore. at ijs laudibus certè non
solum ipsi, qui laudantur, sed etiā populi R. nomen or
natur: in cælum huius proauus Cato tollitur: magnus
honor populi R. rebus adiungitur: oēs deniq; illi Ma
ximi, Marcelli, Fuluij non sine cōmuni omnium nostrum
laude decorantur. ergo illum, qui hæc fecerat, Rudium
hominem, maiores nostri in ciuitatem receperunt: nos
hunc Heraclensem, multis ciuitatib. expetitum, in hac
aut legibus constitutum, de nostra ciuitate ei ciemus?
nam si quis minore gloriæ fructū putat ex Græcis uer
sibus percipi, quā ex Latinis, uehemēter errat: pro
pterea quod Græca leguntur in omnibus ferè gētibus,
Latina suis finibus, exiguis sanè, continentur. quare si
res eæ, quas gesimus, orbis terræ regionibus definiun
tur: cupere debemus, quò manuū nostrarū tela perue
nerint, eodem gloriam famamq; penetrare: quod cum
ipsis populis, de quorum rebus scribitur, hæc ampla
sunt: tum ijs certè, qui de uita, gloriæ causa, dimi
cant, hoc maximum et periculorum incitamentum
est, et laborum. quā multos scriptores rerum sua
rum magnus ille Alexander secū habuisse dicitur? at
que is tamen cum in Sygeo ad Achillis tumulum asti
tisset, O fortunate, inquit, adolescens, qui tuæ uirtu
tis Homerum præconem inueneris. et uerè: nam nisi

Repetitio.

4
Expolitio
ab exemplis,

Causa

5

Superlatio.

6

7

Ex cōtrario
Rudis oppi
dum in Cala
bria, Enni
patria.

A Græcæ lin
guæ celebra
tate.
A studio glo
riæ locus cō
munitis.

8

Exemplis
illustrat.

Alexandri
uox.

Ilias extitisset illa, idem tumulus, qui corpus eius con-
 texerat, nomē etiā obruisset. quid noster hic Magnus,
 qui cum uirtute fortunam adaequauit: nōne Theopha-
 nem Mityleneum, scriptorē rerū suarum, in concione
 militum, ciuitate donauit: & nostri illi fortes uiri, sed
 rustici ac milites, dulcedine quadam gloriæ commoti,
 quasi participes eiusdem laudis, magno illud clamore
 approbauerunt? itaq; credo, si cuius R. Archias legi-
 bus nō esset, ut ab aliquo imperatore ciuitate donare-
 tur, perficere non potuit Sylla, cum Hispanos, & Gal-
 los donaret, credo, hunc petentē repudiasset. quem nos
 in concione uidimus, cum ei libellū malus poeta de po-
 pulo subiecisset, quod epigramma in eum fecisset tan-
 tummodo alternis uersibus longiusculis, statim ex ijs
 rebus, quas tūc uendebat, iubere ei prēmii tribui, sub
 ea conditione, ne quid postea scriberet. qui se dulcitatem
 mali poetæ duxerit aliquo tamen prēmio dignā, huius
 ingenium, & uirtutem in scribendo, & copiā nō expe-
 tisset? quid? à Q. Metello Pio, familiarissimo suo, qui
 ciuitate multos donauit, neq; per se, neq; per Lucullos
 impetrasset? qui praesertim usq; eō de suis rebus scri-
 bi cuperet, ut etiā Cordubæ natis poetis, pingue quid-
 dam sonantibus atq; peregrinum, tamen aures suas de-
 deret. neq; enim est hoc dissimulandū, quod obscurari
 non potest, sed pra nobis ferendum: trahimur omnes
 laudis studio, & optimus quisq; maximē gloria duci-
 tur. ipsi illi philosophi, etiam in illis libellis, quos de
 contemnenda gloria scribunt, nomen suum inscri-
 bunt: in eo ipso, in quo praedicationem nobilitatemq;
 despicunt, praedicari de se, ac nominari uolunt. De-
 cimus quidem Brutus, summus ille uir & imperator,
 Accij

Ironia.

Ex minore.

A fictione. 4

Verisimile
ex minore.Sententia, idē
scribit Tus.
lib. 3.Exemplis ite-
rū locū com-
munē de sus-
citō gloriæ ex-
solit, ornat,
amplificat.

Accij amicissimi sui carminibus templorum ac moni-
 mentorum aditus exornauit suorum. iam verō ille, qui
 cum Aetolis Ennio comite bellauit, Fuluius, non dubita-
 uit Martis manubias Musis consecrare. quare in qua
 vrbe imperatores propē armati poetarū nomē, et Mu-
 sarum delubra coluerunt, in eandē debēt togati iudices
 à Musarum honore, & à poetarum salute abhorre-
 re. atque ut id libentius faciatis, iam me vos iudices indi-
 cabo, & de meo quodam amore gloriæ, nimis acri for-
 tasse, verum amen honesto, vobis confitebor. nam quas
 res nos in consulatu nostro, vobiscum simul, pro salute
 huius urbis, atq; imperij, & pro vita ciuitū, proq; vnā
 uersa rep. gessimus, attigit hic uersibus, atq; inchoauit:
 quibus auditis, quod mihi magna res, & iucunda uisa
 est, hunc ad perficiendum hortatus sum. nulla enim vir
 tus aliam mercedem laborū periculorumq; desiderat,
 praeter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, iu-
 dices, quid est, quod in hoc tam exiguo uitae curriculo,
 & tam breui, tātis nos in laboribus exerceamus? certē
 si nihil animus praesentiret in posterum, & si quibus
 regionibus uitae spaciū circumscriptum est, eisdem o-
 mnes cogitationes terminaret suas: nec tantis se labori-
 bus frangeret: neque tot curis uigilijsq; angeretur:
 nec toties de uita ipsa dimicaret. nunc insidet quaedam
 in optimo quoque uirtus, quae noctes & dies animum
 gloriæ stimulis concitat, atque admonet, non cum ui-
 tae tempore esse dimittendam commemorationem no-
 minis nostri, sed cum omni posteritate adaequandam.
 an verō tam parui animi uideamur esse omnes, qui in
 repub. atque in his uitae periculis laboribusq; versa-
 mur, ut, cum usque ad extremum spaciū nullum tran-
 quillum

A suo exem-
plo.Ah antecede-
tibus.
Si uirtus ex-
petenda est,
& gloria.Expolitio.
1
2A naturae ma-
tu, & impulsu
su.

O R A T I O

Ex minore,

Complexio
dilemmate &
Epiphones-
mate conclusaPeroratio e-
numeratione
& amplifica-
tione perfe-
cta, exordio
breuitate re-
spondens,

Repetitio,

Contentio,

quillum atq; ociosum spiritum duxerimus, nobiscum si-
mul moritura omnia arbitremur? an, cum statuas et
imagines, non animorum simulacra, sed corporum, stu-
diosè multi summi homines reliquerint: consiliorum re-
linquere ac virtutum nostrarum effigiè non multò mal-
le debemus, summis ingenijs expressam, et polità: ego
verò omnia, quæ gerebam, iam tū in gerèdo, spargere
me ac disseminare arbitrabar in orbis terræ memoriā
sempiternam. hæc verò siue à me sensu post mortem
absutura sunt, siue, ut sapientissimi homines putaue-
runt, ad aliquam animi mei partem pertinebunt, nunc
quidem certè cogitatione quadam, speq; delector, qua-
re conseruate iudices, hominem pudore eo, quem ami-
corum studijs videtis cōprobare, tum dignitate, tum e-
tiam venustate: ingenio autem tanto, quantum id conue-
nit existimari, quod summorum hominum ingenijs ex-
petitum esse videatis: caussa verò eiusmodi, quæ benefi-
cio legis, auctoritate municipij, testimonio Luculli, ta-
bulis Metelli cōprobetur. Quæ cum ita sint, petimus à
vobis iudices, si quā nō modò humana, verum etiam di-
uina in tantis negotijs commēdatio debet esse, ut eum,
qui vos, qui vestros imperatores, qui populi Res ge-
stas semper ornauit, qui etiam his recentibus nostris
vestrisq; domesticis periculis æternum se testimonium
laudum daturum esse profitetur, quiq; est eo numero,
qui semper apud omnes sancti sunt habiti, atq; dicti, sic
in vestram accipiatis fidem, ut humanitate vestra le-
uatus potius, quàm acerbitate violatus esse videatur.
quæ de caussa pro mea cōsuetudine breuiter simplici-
terq; dixi iudices, ea confido probata esse omnibus:
quæ non fori, neq; iudiciali consuetudine et de homi-
nis in-

PRO ARCHIA POETA. 194

nis ingenio, et communiter de ipsius studio locutus
sum, ea iudices à vobis spero esse in bonam partem ac-
cepta: ab eo, qui iudicium exercet, certè scio.

INEPTA

INEPTA ORATIO

NESCIO CVIVS: QVAM, MIRVM

EST, TANDIV CREDITAM

esse Ciceronis.

Suavior est:
constitutio iu-
ris absoluta.

Exorditur a
reipia, & a
suis in remp.
meritis, horta-
turq; ad refe-
rendā gratiā.

Sentētiæ dūc
distributione
comprobāt.

Exemplum
ex minore.

Iterum ex
minore.

SI quando inimicorū impetum propulsare ac propellere cupistis, defendite nūc vniuersi vnū, qui, ne oēs concideretis, ardeat; si autē conflagraretis, mei capitis periculo non dubitavi providere. nā quem virtutis gloria cū summa laude ad cēlū extulit, eundē inimicorū inuidia indignissimē oppressam deprimit ad suppliciiū. fili berūm cōceptam dulcedinē animo inclusam cōmetis, nolite eo velle carere, qui carissimā vestrā procreatio nē sibi esse duxit. est enim liberale officiū, serere beneficiū, vt metere possis fructū. fidei cōducit, in loco debitu retribuere: illic enim animi voluntas propensa cōprobatur, hic memoria collaudatur. itaq; si omnib; graue seruitutis iugū esse debet in libertate educatis, sitis vestris animis acceptissimus, qui a vestro corpore iugū acerbissimū repulit seruitutis. & si maiores vestri eos imperatores, qui militū virtute hostiū frēgerū furorē, iucundissimo fructu libertatis reconciliato, nō solum statuis dignos putarūt, sed etiam aeterna triumphī laude decorarunt: tum vos eum consulem, qui non militum præsenti fortitudine, sed sua eximia animi virtute hostilem ciuium mentem senatus auctoritate vindicauit, existimate vobis retinendum in ciuitate esse. si quæ beneficia singulis ciuib; priuatimq; dantur, ea solent ijs esse fructuosa, a quibus sunt profecta: iure & merito possum ego vos ad defensionem meæ salutis

adhorto

ANTEQVAM IRET IN EXIL. 199

adhortari, quos conseruauī uniuersos. nam neq; maius est defendere unum, quā populū: neq; verius a singulis, quā ab omnibus repetere officij premium & fructū: propterea, quod in unius periculo sepe cōtentio parua est, ut leuis sit labor defensori sustinendus: in reip. insidijs, quod firmitus est quod oppugnatur, eo paratiores sunt inimici: ut ijs sine magna sollicitudine, industria, uirtute non queat resisti. & singulorum opes sepe sunt tenues et infirmæ ad gratiam referendam, ut opitulari bene merentibus non queant, si maximē cupiant: uniuersorum auxilium eo plurimū prodest, quod firmitioribus opibus est nixum. iure igitur, quoniam & maior impensa in patriam officij facta est, quā in priuata sit defensione: & plus a uobis præsidijs, quā a ceteris opis ad salutem potest afferri: uos obtestor, quos mihi & debere, et posse intelligo opitulari. nō cōuenit enim, cū ego ad promerendum officiū tā fuerim expeditus, uos ad referendam gratiam esse tardiores: ne cuius amplitudinem, ac gloriam laude, atq; honoribus amplificare debeatis, eius incolumitatem & salutē deserendam existimetis. etenim errat, si quis arbitratur M. Tullium ideo in capitis periculū uocari, quod deliquerit aliquid, quod patriam laeserit, quod improbē uixerit. nō citatur reus audaci: uirtutis reus citatur. non accusatur, quod remp. ui oppugnārit, sed quod homo nouus perniciosum nobilium restinxerit furorem. non obest mihi turpis, & nocens, sed honestissimē laudatissimēq; acta uita: non odio bonorum, sed inuidia premorum. intelligunt homines, tot, & tā præclaris testimonijs, monimentisq; uirtutis comparatis, M. Tullio dū sit incolumis, fore uoluptati: ideo uitam eripere cupiunt.

Ratio facti & difficult.

A facultatib;

Complexio,

A iure & facultate.
Ab honesto.

Ex repugnātib;

A sua innocentia: locus ex causis, per contentiōē, & conduplicationem,

Ex causis,

ORATIO

Ex consequen-
ribus.
Articulus
gradatim ac-
cendens.

Commemoratio
cum repeti-
tione ac dis-
soluio.

A iure gratie
referenda.

Obtestatio
cū gemina-
tione.

Pathos.

Enthymema
ta coarctuat
per subiectio-
nem, ex repu-
gnantibus.

cupiunt, ut cum spiritu sensum quoque adimant iucun-
ditatis. nonne igitur indignū est, eos præmijs meis in-
uidere, qui uirtute certare noluerunt? eos in cōtentio-
nem honoris uenire, qui officijs se superari æquissimo
animo tulerunt? si dulcis est gloria, consequere uirtutē.
noli abijcere labores, petere honorem, honorem dicot
immo uerò famam, fortunam, familiam, liberos, caput,
corpus ipsum, denique sanguinem, et animam. cedo in-
uitus de rep. cedo oppressus de fortuna, de dignitate: di-
cedo à rep. uictus audacia malorum. liceat manere si
non illum M. Tullium custodem urbis, defenforem om-
nium, patrem patriæ, at certè reliquos Tullij: liceat
in conspectu ciuū, in hac urbe, quam ex parricida-
rum faucibus eripuit remanere: tecta omniū, fana deo-
rum uniuersam uidere periculo liberatā suo ciuitatē: li-
ceat ex hac flamma euolare, præsertim qui illud impi-
um incendium perditorum hominum lacrymis potius
meis, quam sanguine uestro restingui malui. neq; enim
peto, ut mihi detis uitā: sed datam repeto, ut reddatis.
si meministis quod dedi, uos nō debetis obliuisci, sed re-
tribuere q; debetis. uos, uos obtestor dii immortales,
qui meæ menti lumina prætulistis, eum consensum ex-
tinxi coniurationis, arcemq; urbis ab incendio ac flam-
ma liberaui: liberosq; uestros è gremio & complexu
matrum ad cædem, & cruorem non sum passus abstra-
hi. num igitur potest fieri, à clientibus ut recipiar,
cū, à quibus debeam retineri, reijcere institui? sorij
quod fugiant, cū aditus custodi patriæ præclusus sit?
quomodo spes salutis reliquis residebit, cū ciuibz
præclusa sit expectatio incolumitatis? pax & concor-
dia extraneis gignetur, cū iam domesticis non in-
deat,

ANTE QUAM IRET IN EXIL. 196

deat, sed publicè providenti eripiat? nam quid ego
improbiorum facta renouē oratione, ut redintegratio-
ne illius cōiurationis animos uulnerem uestros? auxili-
um ab alienis efflagitabo, cū ciues uestros deseratis?
sociorum inuocem subsidium, cū à ciuibz interclu-
sum sit præsidium? quā colere gentem nunc institui?
utrū, ut custos accipiar, an ut proditor excludar? si ut
conseruator, uestra erit ignominia: si ut oppugnator,
præcisa erunt omnia: itaq; quod putauī fore gaudium,
id exitit exitiū. si, Quirites, eundem in ceterorum pe-
riculis haberemus animum, quē in nostris difficultati-
bus, & pro innocentissimo quoq; propugnare, & no-
centissimū quēq; oppugnare nobis utilissimū esse ar-
bitraremur: & si cū optimi cuiusque rebus aduersis
nostram salutem, cū deterrimorum hominū secundis
nostrā pericula putaremus coniuncta: frequentes pro-
fecto talibus conatibus obuiā ire niteremur: neq; par-
tim innocentia freti, partim nobilitate nixi, partim po-
tentia ac multitudine amicorum fuli, cū perfacile exi-
stimaremus aduersariorum uim, ac factionem à nobis
repelli posse, subito ipsi simili periculo circumuenti, in
nostro euentu aliorum reminiscētēs casus, iure id nobis
accidere ne quicquam quereremur. quis enim est, Qui-
rites, qui, nunc cum inimicorum nostrorum uim atque
uiolentiam perspiciat, quicq; nostrū ipsum periculosissi-
mum casum recognoscāt, qui non sibi ac suis diffidat
fortunis? quo enim se satis tutū arbitrat? præsidio?
uirtutis & gloriæ? at ea nos ipsa hoc tempore oppu-
gnant. multitudine amicorum? aperuerūt non fortes es-
se se amicos, si in eorum potestate nostra sita salus non
est. paucitate inimicorū? ad id nō in ipsius, sed in alio-

Dilemma ex
contrarijs.

Ratiocinatio
ne elegantis-
sima; mouet
misericordiā
à cōmuni bz
periculis.

A suo exem-
plo.

Enumeratio
per subiectio-
nem,

ORATIO

Amplificat
suis miseriis
sollatione.

ad adhiberen
tur.
* praeberent
tur.
* disposita
sunt.
* perueni
unt.
Ab enumerat
ione.

Ex pari.

Ex beato mi
ser: sententia
miris modis
exornata.

Ex consequen
tiis.

rum uoluntate positum est. nam non satis est, me cui iniuriam facias, providere, si tamen sunt uoluntarii inimici, qui tuis praemijs te oppugnent. atque cum haec omnibus sint grauius, atque acerba, tum uero nobis misera atque intoleranda, quorum et officia in reipublica centissima, et incommoda ob reipublicam frequentissimam familia uersantur. nunc si eadem conditio disceptationis proponeretur, et qui auditores adhibebuntur: aures non obtusa criminatione, sed uacuae praebentur: qui sunt affectu summum gradum honoris, non dissipolabuntur honore: qui sperant, facilius et procliuus ad laudem nobilitatis peruenient, quam obrem nolo me ducere supplicij uos ad fraudem deduci, ut ego ad pristinum statum recidam. casus. nunc igitur si lingua est contenta, innocentiae uirtute fructus supero: si facta compensanda sunt, conferamus aequitatem: si uiolentiae impetu opprimimur, cedam pro omnibus unus tribunitio furori, quoniam laboris pro cunctis ferre consueui. si igitur aliquo tempore ipsi hominibus consulistis, quorum animus est religionis pietate defunctus, debetis mihi quoque proficere, qui hoc imperij domicilium numini deorum consecratum sartum tectum ab omni piaculo conseruauimus, et uos ut tutam tranquillamque fortunam traheretis, mea perfeci uigilantia. nam me, quem paulo ante fortuna erexerat ad gloriam, uirtus extulit ad laudem, populus tribuit honorem, eundem tribuni furor exagitatus depulit ad calamitatem. et quoniam animaduertistis illam conspirationem conflatam ita esse restructam, ut nulla scintilla compareat incendij, uos quoque tribunitiam sedate temeritatem. qui nunc se mihi inimicum ostendit, se prius esse uestrum professus est inimicum. ne rei crudelitas

ANTE QUAM IRET IN EXIL. 107

litas experta in me, in uos conualecat, et calamitas remorata longius serpat, atque progrediatur, praecauete. nunc uel solus delectus ad calamitatem, uel primus uocatus ad tale periculum, omnium animos iure debeo commouere. omnia sunt immutata. manus ad demonstrandam religantur iniuria: lingua inciditur ad deplorandam calamitatem: animus praeccluditur ad exponendam rei indignitatem. humilitatem generis obijciunt nobis, qui nouam rationem suscitant, ueteres maiorum obterunt laudes. sed quid ego plura de illorum, aut in me maledictis, aut in uos scelerate loquar factis: quorum cognita improbitas me tacente coarguitur turpitudine uitae: ut de ipsis non sit necesse inimicos praedicare, de quorum scelere ne amici quidem, aut ipsi possunt negare. uos ego appello, quorum de me maxima est potestas: apud uos loquor de mea calamitate, quos habui semper innocentiae, et uirtutis meae testes. igitur ex ciuitate bene meritis de reipublica, cuius exturbatur innocens expellitur consularis homo: non facultatibus usus quondam minimis, amicorum multorum praesidio munitus, nunc partim ab inimicis circumuentus eget indignis: huic si opem non tuleritis in periculo capitis, uos, credo, retinebitis uestram libertatem: qui neque tanta ualeatis auctoritate, neque tantorum officiorum impensam egistis in patriam. mihi credite: hoc in uno incommodum confirmatum, multorum infirmabit incolumitatem: et si initio non erit resutatum, impune ad omnium perniciem conualecet. proinde aut in meo periculo salutem integram praestate communem, aut in uestris hoc idem incommodum expectate fortunae. nemo tam perdit auctoritate, tam facinorosa inuentus est uita, qui

Crudelitas
experta: for
te exerta.

Euidencia co
lloquia.

Præfatio, ad
odium augen
dum.

Prædicare in
malam partem.

Exaggeratio
rei indignitatis
ex adiunctis.

Hoc insolens
est, neque Ciceronis mo
destia.

Ex confes
sionibus
Auctoritas in
malam partem.

Amplificat
contentioni-
bus ordine
tribus ex mi-
nore.
* sine iudice.
II. Articulus
eum reper.

III.

Iteratio.

Ab anteces-
santibus.In dies, sine
incremento.Sententia ad
exiliandum
applicata.

cum de scelere fateretur. nō tamen sententijs prius iudicum cōuinceretur, quā supplicio addiceretur. ego repente ui tribunitia correptus, nō modō loquēdi liberē in iudicio, sed ne cōsistēdi quidem in ciuitate habeo potestātē. eijcior non solūm sine teste, * sine indice, sine crimine, sed sine etiam scelere, sine accusatore, hostib. in bello qui disidēt uoluntate, dimicāt armis, uitā quotidie oppugnant, in ipsa acie cum praeliantur, licet loqui, licet disputare, mihi in pace ciui, qui perditorū hominum fregi furorē, pro fortunis meis apud uos loqui non licebit: serui, qui ad supplicium cāsi uerberibus trahuntur, apud eos saepe disputāt, quos necare uoluerūt: ego cōsularis apud uos nō loquar, quos cōseruauī: tacebo, si necesse est: tacebo, in quā, animo a quo, quoniā uirtus mea me tacente agit causam meā. itaq; ut ego in concione mea nihil ponā de rebus meis gestis, tamē in animis et memoria uestra largiter relinqū. isti modō uideāt, quā ratione hanc multā meā fugā ferre possint. etenim si ā me, ut isti existimāt, Lentuli mortui sordes, si Catilinā notissimus furor, si amētia Cethegi, si luxuries ac stupra Casij poenas repetunt, profectō istis horā nulla, ciecto Tullio, uacua periculo, aut periculi expectatione relinquetur. itaq; illi in dies non meis insidijs, quā nullā ā me parantur: sed suorū scelerum conscientia cruciati, mihi absenti et populo R. poenas dabunt. quas ob res ego inimicorum amentia, cupiditātiq; paucorum, omnium salutis causa decedā: neq; eō deducam, aut progredi patiar, ut opera mea manus inter uos conseratis, cadesq; ciuium inter se fiat: multoq; potius ipse patria, liberisq; meis carebo, quā propter unum me, uos de fortunis uestris, reiū publicae dimittis;

cetis: sic enim ab initio fui animatus, ut non magis mea causa putarē esse natū, quā reip. procreatū, sed illud queror, quod non iam ad unius perniciē, sed ad uniuersorū instruitur calamitatē: cōqueri, cōmiserari, dicere, expurgare, suspiciōnē dimonere, crimen diluere nō licere: ore oppresso ceruices esse praebedas. quae tamen omnia iam non sunt tā calamitosa, quod mihi sunt subeunda: quā perniciosā, quod in remp. sunt introducta. quāmobrē statutū est, atq; decretum, in his temporibus ciuitatis omnia perpeti, quae uolet furor libidinosus. vim uolunt afferre: praesto sum. eijcere uolunt: ex eo indicta causa. nolunt audire: causam non dico. aliud quippiā conantur: agant: nihil duri, nihil acerbi mihi erit, quod rēp. tutabitur: non enim illis victus cedo, sed incolumibus uobis me cōdono: neq; enim mors miseranda est, quae ob remp. capitur: neq; exilium turpe, quod uirtute suscipitur: cum praesertim nonnullam hae poenae habeant in se consolationem: nam uitam si eripiunt, non adiment gloriā immortalem: si exilio multabunt corpus, non animum ā rēp. remouebunt: nam ubique ero, hoc cogitabo, hae semper cura mea erit: meq; uobis ereptum, non ā uobis repudiātū, existimabo. illud ab uniuersis postulo petoq; si, dum in ciuitate manere licitum est, nemini iniuste periculum creauim, nemini innocenti sui calamitati, si omnibus auxilio praesidioq; esse cōsueui, plurimosq; in hac ciuitate sum tutatus, uti uos liberos meos in uestram fidē recipiatis eosq; defendatis, neue inimicos meos in familiam nostrā longius progredi patiamini: utiq; siue hinc abiero, siue ero hic oppressus, ea maneat opinio et existimatio, quae uirtute parata, non quae infelicitate illa est.

Similiter ea
dens.
A periculo
communt.
Articulus cū
dissoluto.

Permissio
inuidiosa.

Sententia du-
plicata, ex
causis.

Sententiae ra-
tio, a spe im-
mortalitatis.

Ab honeste
& ex pace.

342 b. Nunc ego te Iupiter optime maxime, cuius nutu ac di-
 Precatione
 grauis signa.
 periculi gra-
 uitatem ostē-
 dit & ampli-
 ficat.
 Idem habet
 prima in Ca-
 pitulo sine.
 Dissolutum.
 A) exemplis
 cum repet.
 Hæc sunt ex-
 eratione pro
 C. Rabirio
 hæc translata.
 tionem sola terrarum gubernantur, teq; particeps con-
 nubij, socia regni, Regina Iuno, teq; Tritonia armipo-
 tens, Gorgona, Pallas, Minerva, ceteriq; dii, deaq; im-
 mortales, qui excellēti tumultu ciuitatis sedem Capito-
 lij in saxo incolitis constitutā, vt non solum cunctā m-
 tueri, sed etiā tueri possitis ciuitatē: à quorū ego quon-
 dam altaribus impiā manum ciuiū remouī: à quorum
 templis meo periculo funestā faciem repulī, ne illustris-
 simum orbis terrarū monimentū cum principe omnium
 terrarum occideret ciuitate, teq; Iupiter Stator, quem
 uerē huius imperij Statorē maiores nostri nominaue-
 runt, cuius in templo hostilē impetum Catilinæ repulī
 à muris, cuius templum à Romulo uictis Sabinis in pa-
 latij radice cum victoria est collocatum: oro atq; ob-
 secro, ferte opem pariter recip. cūctēq; ciuitati, meisq;
 fortunis, resistite tribunitio furori, fauete innocentie,
 subuenite solitudini, miseremini senectutis, nolite eum
 supplicem à vobis absterre & excludere, qui in suo
 magistratu funestā faciem à vestris repulit templis, si C.
 Mario auxilio fuistis, quod in cliuo Capitolino impro-
 borū ciuium eadem fecerat: si P. Scipioni, quod Anni-
 balis furibundam mentem à vestris repulit templis: si
 deniq; Cn. Pompeio, quod terra mariq; hostes reddi-
 dit pacatos: sic nunc in meis calamitatibus aliquam
 ferte opem diuinam: vt sepe multorum in periculis fe-
 cistis, sic nunc in meis miserijs diuinum aliquod auxi-
 lium & numen ostendite. deinde vos, quorum potestas
 proximē ad deorum immortalium numen accedit, oro
 atque obsecro, quibus sigillatim sepe supplex ad pe-
 des iacui cum, quem singuli stratum atque abiectum
 subleua-

subleuastis, nunc vniuersi consecratum velitis. si nemi-
 nem vnquam vestrū laesi: si nemini innocenti obfui: si
 etiam ē contrario, vt quisq; auxiliū meum desiderauit,
 opem ferre non dubitauī: si deniq; quæcūq; admini-
 strauī, ex vestra auctoritate & patrum conscriptorum
 voluntate feci, si malui inimicorū cupiditati, quā recip.
 & legitime auctoritati penas sufferre: vt existimetis,
 ex illo crudelissimo inimicorum impetu ereptū, in anti-
 quum statum dignitatis restitui conuenire. sed quoniam
 neq; mihi libere loquendi, neq; vobis clementer audiē-
 di, neq; omnino iudicandi paucorum furore & audacia
 facta est potestas, sed oppressa est resp. armis, metu de-
 bilitata seruili, vt liberum spiritū ducēdi nullā habeat
 potestatem: cedam inermis armatis, innocens nocenti-
 bus, priuatus furibūdo magistratui, neq; enim Q. Me-
 tellus quicquā de virtute sua detraxit, quod cessu L. Sa-
 turnino furenti: neq; C. Cotta, quod Qu. Varroni tri-
 buno pl. inferiore genere orto cedendum putauit: neq;
 C. Marius, qui quantas res gesserit, vestra vos liber-
 tas indicio esse poterit: neq; verō M. Tullius suum ani-
 mū vestra abalienauit potestate, cum præcipuū vobis
 obsidē sui animi, vestrā r. liquerit libertatem. quam ob-
 rem testor deos deasq; omnes immortales, vestrasque
 maxime mentes, me non vitæ turpitudine, non pro ma-
 gnitudine scelerum, non propter relique etatis infir-
 miam, penas iure & lege persolvere: sed propter vir-
 tutis inuidiam, propter iucundissimam ingenij lau-
 dem, propter magnitudinem rerum gestarum crude-
 lissimē ciuitate priuari. quod si idem accidit Qu. Cæpio-
 ni, si Mancino, si Rutilio, mihi quoque hoc accidisse
 non magnopere erit mirandum, cum præsertim nō ge-

A sit inno-
 cia & meritis

Sufferre cum
 datuo, pro
 dare vel per
 solvere, inea
 ptum.

Contentio.
 Exēplis suis
 discendum exco-
 cula.

Obtestatione
 graui suā com-
 firmat inno-
 centiam.

Insolens &
 hoc videri
 potest.
 Rursum se ex-
 solatur exco-
 plis,

Peroratio per
enumerat,
ampli.
Digestio cum
dissoluto,

Sua merita ni
mis inculcar,

Pathos, à quo
rum charitate
diuellatur,

Contentio,
Sententia per
exclamatio
nem.

Ratiocinatio

Contentio cū
similitudine
finit,

Permissio cū
correctione,

Petitione il
la præcipua,
clā udit decla
rationem suā
hic simiolus,

peris antiquitate, sed virtutis ornamentis summā lau
dem sim consecutus. nunc ego vos equites R. obtestor,
quorum virtute nomen Romanum victoriam cū laude
possidet cōiunctam, quorū factis gloriatur ciues, letan
tur socij, gemunt hostes: vt, si erga vos omni tempore
optimē sui animatus, si mea pericula neglexi, dum ti
more à patria propulsarem: si eque liberis vestris pro
spexi, ac vos parentibus cōsuectis: vt nūc me velitis ve
stris opibus defensum incolumē in hac ciuitate retine
re, quæ cū à scelerata coniuratione esset incensa, meo
ductu ac labore resincta est: nec patiamini me à libe
ris meis abstractum, à coniuge abreptū, ab aris focisq;
innocentem proiectum, vitam degere in exilio, miseri
mi mortalis casum subire. proijcitur Tullius in exiliū,
itaq; nimirum innocēs ab inimico, religiosus à scelera
to, beuiculus huic ciuitati ab hoste. o misera vitæ ra
tio, quæ tandiu resides in voluptate, quandiu fortune
poscit libido. ego ne inimicus huic ciuitati? quam ob
rem? quia inimicos necaui. ego ne hostis? quid ita? quia
hostes interfeci. en conditionem huius temporis. an
tea gloria & laude dignissimi ducebantur, qui hæc per
fecerunt: nunc scelerati & parricidæ esse dicuntur,
qui hæc administrant, sint sanè scelerati: superet isto
rum victoris, si modò victoria appellanda est, in qua
ciuitatis inest luctus: habeant hanc palmā ex innocen
tis cruore. tātum à vobis illud, equites R. peto & rogo,
vt, quem sæpenumero vestra laude cohonestastis, eundē
in dubijs vitæ periculis vestra virtute conseruetis.

A D

A D Q V I R I T E S

POST REDITVM ORATIO

X X V I I.

Vos precatus à Ioue optimo maximo, ce
terisq; dijs immortalibus sum, Quirites, cō
tempore, cū me, fortunasq; meas pro ve
stra incolumitate, ocio, cōcordiaq; deu
ui, vt, si meas rationes ynquam vestre saluti anteposuis
sem, sempiternā poenā sustinerē mea voluntate susce
ptam: sin & ea, quæ antē gesserā, cōseruāde ciuitatis
caussa gessissē, et illā miserā profectionē vestre salutis
gratia suscepissē, vt q; odiū scelerati homines, et auda
ces in remp. et in oēs bonos conceptū iā diu cōtinerēt,
id in me vnū potius, quā in optimū queng; & in vni
uersam rēp. defleerēt: hoc si animo in vos, liberosq;
vestros fuisset, vt aliquando vos patres cōscriptos, Itali
amq; vniuersam memoria mei, misericordia, desiderii
umq; teneret: eius deuotionis me esse coniunctū iudicio
deorum immortalium, testimonio senatus, cōsensu Ita
liæ, confessione inimicorum, beneficio diuino immorta
liq; vestro, maxime letor, Quirites, & si homini nihil
est magis optandum, quā prospera, equabilis, perpe
tuaq; fortuna, secūdo vitæ, sine vlla offensione, cursu:
tamē si mihi trāquilla & placata omnia fuisset, incre
dibili quadā et penē diuina, qua nunc vestro beneficio
fruior, letitiæ voluptate caruissem. quid dulcius homi
num generi à natura datum est, quā sui cuiq; liberi?
mibi verò & propter indulgentiam meam, & pro
pter excellens eorum ingenium vita sunt mea cario
res: tamen non tanta voluptate erant suscepti, quanta

Gratiarum ac
tio in genes
re demonstra
quo, & am
pla dicēdi sū
gura.

Auditores sū
bi conciliat
modesta suos
rum in remp.
meritorū cō
memoratione
ex suo uoto
deuotioneq;
profecta.

242b.
Distributio
cū dissoluto,

Propositio
per locum
communem,

*pacata
Ab auditorē
persona. id est
Septem ratio
nibus mira
uerborum ua
rietate,
Propositionē
confirmat &
amplificat,

B b s nunc

O R A T I O

II. nunc sunt restituti. nihil cuiquam fuit unquam iucundius, quam mihi meus frater. non tam id sentiebam, cum fruebar, quam tunc, cum carebam. et posteaquam vos me illi, & mihi eum reddidistis. res familiaris sua quæque delectat: reliquæ meæ fortune recuperatæ plus mihi nunc voluptatis offerunt, quam tunc incolumi afferebant amicitie, consuetudines, vicinitates, clientela, ludî denique, & dies festi quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quam fruendo. iam verò honores, dignitas, locus, ordo, beneficia vestra, quanquam mihi semper clarissima visa sunt, tamen ea nunc renouata illustriora videntur, quam si obscurata non essent ipsa aut patria, dii immortales, dici vix potest, quid caritatis, quid voluptatis habeat. quæ species Italia? quæ celebritas oppidorum? quæ forma regionum? quæ agris? quæ fruges? quæ pulchritudo urbis? quæ humanitas civium? quæ reip. dignitas? quæ vestra maiestas? quibus ego omnibus antea rebus sic fruebar, ut nemo magis, sed tanquam bona valetudo iucundior est eis, qui è gravi morbo recreati sunt, quam qui nunquam ægro corpore fuerunt: sic ea omnia desiderata magis, quam assidue percepta, delectant. quorsum igitur hæc disputo? quorsum? ut intelligere possitis, neminem unquam tanta eloquentia fuisse, neque tam diuino atque incredibili genere dicendi, qui vestrorum magnitudinem multitudinemque beneficiorum, quæ in me, fratremque meum, liberisque nostros contulistis, non modò augere, aut ornare oratione, sed enumerare, aut consequi possit. à parentibus, id quod necesse erat, parvus sum procreatus, à vobis natus sum consularis. illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset, dederunt: vos spectatum & incredibilem

III. Articulus.

V.

VI. Laus patriæ ab adiun-
dis.

VII. Similitudo elegans.

204.
Accommodat exordium ad amplificationem beneficiorum & gratiarum actionem proponit.

Admirabilis beneficiorum contentio, ad beneficia P. R. amplifican-

AD QVI. POST REDITVM. 201

incredibili pietate cognitum reddidistis. remp. illis accepi temporibus eam, quæ penè amissa est: à vobis eam recuperavi, quam aliquando omnes vniuersi opera seruata iudicauerunt. dii immortales mihi liberos dederunt, vos reddidistis. multa præterea à diis immortalibus optata consecuti sumus: nisi vestra voluntas fuisset, omnibus diuinis muneribus caruissemus. vestros denique honores, quos eramus gradatim singulos affecuti, nunc à vobis vniuersos habemus: ut quantum antea parentibus, quantum diis immortalibus, quantum vobismet ipsis, tantum hoc tempore vniuerso cuncta, populo R. debeamus. nam cum ipso beneficio vestro tanta magnitudo est, ut eam cōplecti oratione nō possim: tum in studiis uestris tanta animorum declarata est voluntas, ut nō solum calamitatem mihi detraxisset, sed etiam dignitatē auxisset videamini. non enim pro meo reditu, ut pro P. Popillij, nobilissimi hominis, adolescentes filij, et multi præterea cognati atque affines deprecati sunt: non, ut pro Qu. Metello, clarissimo viro, iam spectata ætate filius: non L. Dalmaticus consularis, summa auctoritate vir: non Qu. Metellus cæsorius, nō eorum liberi: nō Qu. Metellus Nepos, qui tum consulatum petebat: nō sororum filij Luculli, Seruiliij, Scipiones: permulti enim tum Metelli, aut Metellorum liberi pro Qu. Metelli reditu vobis, ac patribus vestris supplicauerunt. quod si ipsius summa dignitas, maximæque res gestæ nō satis valerent, tamen filij pietas, propinquorum preces, adolescentium squalor, maiorum natu lacrymæ populum R. mouere potuerunt. nam Caij Marij, qui post illos veteres clarissimos consulares, vestra patrumque memoria, tertius ante me consularis subiit indignissimam fortunam

Tria superioribus relatæ

Amplificatio collatione dissimulatio exemplorum per repet.

Enumeratio eorum quibus maxime homines permouentur Dissolutum

Magis dissimile exemplum

O R A T I O

201. a
Altera pars
collationis, in
qua omnia mi-
nera ostendit
ut P. R. bene-
ficiam augeat

Amor fratris
mus,

212. b
Distributio,

Complexio,

Idem exem-
plis ostendit
temalorem dis-

fortunam præstantissima sua gloria, dissimilis fuit ra-
tio: non enim ille deprecatione rediit, sed in diffusu ci-
uium, exercitu se armisq; iuocauit. me autē, nudum à
propinquis, nulla cognatione munitū, nullo armorum
ac tumultus metu, C. Pisonis generi mei diuina quedā
& inaudita auctoritas, atq; virtus, fratrisq; mei miser-
rimi, atq; optimi quotidianæ lacrymæ, sordesq; lugu-
bres à vobis deprecate sunt. frater erat vnus, qui suo
squalore vestros oculos inflecteret: qui suo fletu deside-
rium mei memoriamq; renouaret: qui statuerat, Quiri-
tes, si vos me sibi non reddidissetis, eandem subire for-
tunā: & tāto in me amore extitit, vt negaret fas esse nō
modò domicilio, sed ne sepulcro quidē se à me esse se-
iunctum. pro me præsentē senatus hominūmq; præte-
rea viginti millia vestem mutauerūt, pro codē me ab-
sente vnus squalorē sordesq; vidistis. vnus hic, qui
domi, qui in foro posset esse, mihi pietate filius inuēus
est, beneficio parens, amore idē, qui semper fuit, frater.
nam coniugis miseræ squalor & luctus, atq; optimæ fi-
liæ moeror assiduus, filijq; parui desiderium mei lacry-
mæq; pueriles aut itimeribus necessarijs, aut magna
parte teclis, ac tenebris continebātur. quare hoc malus
est vestrū in nos promeritū, quod nō multitudini pro-
pinquorū, sed nobismet ipsis nos reddidistis. sed quem
admodum propinqui, quos ego parare non potui, mihi
ad deprecandam calamitatem meam non affuerunt: sic
illud quod mea virtus præstare debuit, adiutores, au-
ctores, hortatoresq; ad me restituendum ita multi fue-
runt, vt longē superiores omnes hac dignitate copiasq;
superarem. nunquam de P. Popillio, clarissimo, at-
que fortissimo viro: nunquam de Q. Metello, nobilis-
simo

AD QVIR. POST REDITVM 202

simo & constantissimo ciue: nunquam de Cic. Mario, gnitate resti-
custo de ciuitatis, atque imperij uestri, in senatu mentio
facta est. tribunijs superiores illi rogationibus, nulla
auctoritate senatus sunt restituti: Marius uerò non mo-
dò non à senatu, sed etiā oppresso senatu est restitutus:
nec rerū gestarū memoria in reditu C. Marij, sed exer-
citus atq; arma ualuerunt: at de me, ut ualeret, semper
senatus flagitauit: ut aliquādo perficeretur, cum primū
licuit, frequentia atq; auctoritate perfecit. nullus in eo-
rum reditu motus municipiorum, & coloniariū factus
est: at me in patriā ter suis decretis Italia cuncta reuo-
cavit. illi, inimicis interfectis magna ciuium cæde facta,
reducti sunt: ego ijs, à quibus electus sum, provincias
obtinentibus, inimico autem optimo uiro, & mitissi-
mo altero consule referente, reductus sum, cum is ini-
micus, qui ad meam perniciem uocem suam cōmunib;
hostibus præbisset, spiritu duntaxat uiueret, re quidē
infra omnes mortuos amandus esset. nunquam de Po-
pillio L. Opimius, fortissimus consul, nunquam de Q.
Metello, non modò C. Marius, qui erat inimicus, sed ne
is quidem, qui secutus est, M. Antonius, homo eloquen-
tissimus, cum A. Albino collega senatum aut populum
est cohortatus. at pro me superiores consul semper, ut
referret, efflagitati sunt: sed ueriti sunt, ne gratiæ caus-
sa facere uideretur, quod alter mihi affinis erat, alteri-
us causam capitis receperam: qui prouinciarum scæde
re irretiti, totum illum annum, querelas senatus, lu-
ctum bonorum, Italiæ gemitum pertulerunt, kal. ue-
rò Ian. posteaquam orba resp. consulis fidem, tanquam
legitimi tutoris implorauit, P. Lentulus consul, pa-
rens, deus, salus nostræ uitæ, fortunæ, memoriæ, no-
minis;

Q. Metellus
nepos L.
Piso.

Spiritu uiue-
re, re mortuū
esse,

Translatio:
Dissolutorum.
Simile, de lo-
gumis tutor-
ibus, siue les-
gitima tute-
la. Inst. lib. 1.
205b.
Articulus hy-
perbolicus;

O R A T I O

minis: simul ac de solenni religione retulit. nihil huius
manarum rerum sibi prius, quam de me, agendum iudi-
cauit. atq; eo die confecta res esset, nisi is tribunus pl.
quem ego maximis beneficijs quæstorē consul ornaue-
ram, cum & cunctus ordo, & multi eū summū uir o-
rarent, & Cn. Oppius socer, optimus uir, ad pedes eius
flets iaceret, noctem sibi ad deliberandum posuisset:
quæ deliberatio nō in reddenda, quæ admodum non-
nulli arbitrabantur, sed, ut patefactum est, in augenda
mercede consumpta est. postea res acta est in sena-
tu alia nulla: & cum uarijs rationibus impediretur,
uoluntate tamen perspecta senatus, causa ad uos mense
Ian. deferrebat. hic tātum interfuit inter me, & inimicos
meos, ego, cum homines in tribunali Aurē. lo-
pam conscribi, centuriariq; uidissem: cum intelligere ui-
ueteres ad spē cædis Catilinae copias esse reuocatas, cū
uiderem de ea parte homines, cuius partis nos uel prin-
cipes numerabamur, partim quoddā mihi inuiderēt, par-
tim quoddā sibi timerēt, aut proditores esse, aut deserto-
res salutis meæ: cum duo consules empti pactione pro-
uinciarum, auctores se inimicis reip. tradidissent: cum
egestatem, auaritiam, libidines suas uiderēt expleri nō
posse, nisi me constrictum domesticis hostibus dedidis-
sent: cum senatus equitesq; Ro. flere pro me, ac muta-
ta ueste uobis supplicare, edictis atque imperijs ueta-
rentur: cum omnium provinciarum pactiones, cū
omnia cum omnibus fœdera; reconciliationes gratia-
rum sanguine meo sancirentur, eū omnes boni nō re-
cusarent, quin uel pro me, uel mecum perirent: armis de-
certare, pro meā salute noluit: quod & uincere & uin-
ci luctuosum reip. fore putauī. at inimici mei, mense

Disceditur
ad explican-
das Clodia-
nas contro-
uersas,
211 b.

Fordere pro-
uinciarum ite-
ra uti, suprà.

Sententia
politica,

lan.

AD QVIR. POST REDITVM. 203

Ian. cū de me ageretur, corporibus ciuium trucidatis,
flumine sanguinis meum reditum intercludendum
putauerunt: itaq; cum ego absui, eam remp. habuissetis,
ut æquē me, atque illam restituendam putaretis, ego au-
tem, in qua ciuitate nihil ualeret senatus, omnis esset
impunitas, nulla iudicia, uis & ferrum in foro uersaren-
tur, cum priuati se paritum præsidio, non legum tue-
rentur, tribuni pl. uobis inspectantibus uulneraren-
tur, ad magistratuū domos cum ferro & facibus ire-
tur, consulis fasces frangerentur, deorum immortali-
um templā cederentur, remp. nullam esse putauī: ita-
que neq; rep. exterminata, mihi locum in hac urbe esse
duxi: nec, si illa restitueretur, dubitauī, quin me secum
ipsa reduceret. at ego, cum mihi esset exploratissimum,
P. Lentulum proximo anno consulem futurum, qui, il-
lis ipsis reip. periculosissimis tēporibus, ædilis curulis,
me consule, omnium meorum consiliorum particeps,
periculorumq; socius fuisset: dubitā, quin & me con-
fectum consularibus uulneribus, consulari medicina ad
salutem reduceret: hoc duce, collega autem eius* cle-
mentissimo atq; optimo uiro, primo non aduersante,
post etiam adiuuante, reliqui magistratus penē omnes
fuerunt defensores salutis meæ: ex quib. excellenti ani-
mo, uirtute, auctoritate præditi T. Annius & P. Sexti-
us, præstanti in me beneuolentia, & diuino studio exti-
terunt. eodemq; P. Lentulo auctore, & pariter refe-
rente collega, frequentissimus senatus, uno dissentien-
te, nullo intercedente, dignitatem meam, quibus po-
tuit uerbis amplissimis, ornauit, salutem uobis, munici-
pijs, colonijsq; omnibus commendauit. ita me nudum
& propinquis, nulla cognatione munitum cōsules, præ-
tores,

Pathos & ora-
delitate,
205 a.

Frequentatio
ne, ex adu-
ctis, nullam
Remp. fuisse
ostendit, ut
iustam causā
sui dis-
cessus osten-
deret.

Allégoria.

Qu. Metel-
lus Nepos
is fuit.

Articulus.
A testimo-
nio.

Redit ad rē
& propositā
collationem
contentione
concludit
199 b.

O R A T I O

tores, tribuni pl. senatus, Italia cuncta semper à uobis deprecata est: denique omnes, qui uestris maximis beneficijs honoribusque sunt ornati, producti ad uos ab eodem, non solū ad me cōseruandum uos cohortati sunt, sed etiam rerum mearum gestarum auctores, testes, laudatoresque fuerunt. quorum princeps ad cohortandum uos, et ad rogandos fuit Cn. Pompeius, uir omnium, qui sunt, fuerunt, erunt, uirtute, sapientia, ac gloria princeps. qui mihi unus uni priuato amico eadem omnia dedit, quæ uniuerse reip. salutem, ocium, dignitatem, cuius oratio fuit, quemadmodum accepi, tripartita, primum uos docuit, meis cōsilijs remp. esse seruatum: causamque meam cum communi salute coniunxit: hortatusque est, ut auctoritatem senatus, statum ciuitatis, fortunas ciuis bene meriti defenderetis: tum in perorando posuit, uos rogari à senatu, rogari ab equitibus R. rogari ab Italia cuncta: denique ipse ad extremum pro mea uos salute non rogauit solū, uerū etiam obsecrauit. huic ego homini, Quirites, tantum debeo, quantum hominem homini debere iuxta est. huius cōsilia, P. Lentuli sententiam, senatus auctoritatem uos secuti, in eo me loco, in quo uestris beneficijs fueram, iisdem centurijs, quibus collocaretis, reposuistis. eodem tempore audistis, eodē ex loco summos uiros, ornatissimos atque amplissimos homines, principes ciuitatis, omnes consulares, omnes prætorios eadem dicere, ut omnium testimonio, per me unum remp. cōseruatam esse, cōstraret. itaque cum P. Seruilius, grauissimus uir, et ornatissimus ciuis, dixisset, opera mea remp. incolumem magistratibus deinceps traditam, dixerunt in eandem sententiam ceteri. sed audistis eo tempore clarissimi uiri

Articul^{us} uini
& celebritatē
adiungit ora-
tori.

Repetitio.

Obsecrare
quam roga-
re uehemen-
tius uerbum

AD QVIR. POST REDITVM. 204

non solū auctoritatem, sed etiam testimonium, L. Gelij: qui, quia suam classem attentatā magno cum suo periculo penē sensit, dixit in cōcione uestra, si ego cōsul, cum fui, non fuisset, remp. funditus interitura fuisset. En ego tot testimonijs, Quirites, hac auctoritate senatus, tanta consensione Italiæ, tanto studio bonorum omnium, agente P. Lentulo, consentientibus ceteris magistratibus, deprecante Cn. Pompeio, omnibus hominibus fauentibus, dijs denique immortalis frugum ubertate, copia, uilitate reditum meum comprobantibus, mihi meis, reip. restitutus, tantum uobis, quantum facere possum, Quirites, pollicebor: primum, qua sanctissimi homines pietate erga deos immortales esse solent, eadē me erga populū R. semper fore, nomenque uestrū æque mihi graue, et sanctū, ac deorum immortalium, in omni uita futurum: deinde, quoniam me in ciuitatem respub. ipsa reduxit, nullo me loco reipub. defuturum. quod si quis existimabat, me aut uolūtate esse mutata, aut debilitata uirtute, animo fracto, uehementer errat, mihi quod potuit uis, et iniuria, et sceleratorum hominum furor detrahente, eripuit, abstulit, dissipauit: quod viro forti adimi non potest, id manet et permanebit. uidi ego fortissimum uirum: municipem meum; C. Marium, quoniam nobis quasi aliqua fatali necessitate non solū cum ijs, qui hæc delere uoluissent, sed etiam cum fortuna belligerandum fuit: eum tamen uidi, cum esset summa senectute non modō non infractione animo propter magnitudinem calamitatis, sed confirmato atque renouato. quem egomet dicere audiui, tum se fuisse miserum, cum careret patria, quam oblatione liberauisset: cum sua bona possideri ab inimi-

Præclarū de
Cicerone tes-
timonium.
Frequentatio-
ne cōcludit.

212. d

Promissio
grati animi.

211. d

Occupatio.

Sententia.

Ab exēplo.

Fortitudinis
uis.

A Mari testi-
monio, cum
enumeratio-
ne calamita-
tis, per res-
petitionem.

Cē cīs, ac

O R A T I O

Dissimilis
iuda,

Quatuor ge-
nera hominū
ut Cicero
em oppres-
erunt,

Honestū ul-
tionis genus
per distribus-
tionem,

Contentio ul-
tionis et gra-

eis, ac diripi audiret: cum adolescentem filium uideret
eiusdem socium calamitatis: cum in paludib. demersus,
concurso ac misericordia Minturnensium corpus ac ui-
tam suam conseruasset: cum parua nauicula traiectus
in Africā, quibus regna ipse dederat, ad eos inops, sup-
plexq; uenisset. recuperata verò sua dignitate, se non
commisurum, ut cū ea, quæ amiserat, sibi restituta es-
sent, virtutem animi non haberet, quam nunquam per-
didisset. sed hoc inter me, atque illum interest, quod il-
le, quare plurimum potuit, ea ipsa re inimicos suos ul-
tus est, armis: ego, qua consueui, utar pietate: quoniam
illi arti in bello, ac seditione locus est: huic in pace atq;
otio. quod quæ ille animo irato nihil, nisi de inimicis ul-
ciscendis, agebat: ego de ipsis inimicis tantum, quantum
mibi resp. permittet, cogitabo, deniq;. Quirites, quoni-
am me quatuor omnino genera hominum violarunt:
vnum eorū, qui odio reip. quod eā ipsis inuitis cōserua-
ram, mihi inimicissimi fuerunt: alterū, qui per simulatio-
nem amicitie nefarie prodiderunt: tertium, qui, cum
propter inertiam suam eadem assequi nō possent, inui-
derunt laudi, et dignitati meæ: quartū, qui, cum custo-
des reip. esse debuerūt, salutem meam, statum ciuitatis,
dignitatē eius imperij, quod erat penes ipsos, vendide-
runt, sic ulciscar genera singula, quemadmodum à qui-
busquē sum prouocatus: malos ciues, remp. bene gerē-
do: perfidos amicos, nihil credendo, atque omnia ca-
uendo: inuidos uirtuti et gloriæ seruicōdo: mercatores
prouinciariū, reuocando domū, atque ab ijs prouincia-
rum rationem repetendo. quanquam mihi maiori cu-
ræ est, quemadmodū quidem uobis, qui de me estis opti-
mè meriti, gratiam referam, quam quemadmodum ini-
micorum

AD QVIR. POST. REDITVM. 205

micorum iniurias, crudelitatemq; persequar. etenim
ulciscendæ iniuriæ facilior ratio est, quam beneficij re-
munerandi: propterea quod superiorem esse cōtra im-
probos, minus est negotij, quam bonis ex æquari: tum
etiam nec tā necessariū quæ est, malè meritis, quā opti-
mè meritis, referre quod debeas. odium uel precibus mi-
tigari potest, uel temporibus reip. communiq; utilitate
deponi, uel difficultate ulciscendi teneri, uel vetustate
sedari: bene meritos quū colas, nec exorari fas est, ne-
que id reip. repetere utcūq; necesse est, neq; est excu-
satio difficultatis, neq; æquū est tempore et die memo-
riam beneficij definire. postremo, qui in ulciscendo re-
missior fuit, mox aperte laudatur: at grauissimè vitu-
peratur, qui in tantis beneficijs, quanta uos in me contu-
listis, remunerandis est tardior: neque solum ingratus,
quod ipsum graue est, uerū etiam impius appelletur ne-
cesse est. atq; in officio persoluendo dissimilis est ratio,
et pecunia debita: propterea quod pecuniā qui retinet,
non dissoluit: qui reddidit, non habet: gratiā et qui re-
tulit, habet: et qui habet, dissoluit. qua propter memo-
riam vestri beneficij colā beneuolentia sempiterna, nō
solum dum anima superabo mea, sed etiā cum mortuo
monimenta vestri in me beneficij permaneant, in re-
ferēda aut gratia hoc uobis repromitto semperq; præ-
stabo, mihi neq; in consilijs de rep. capiendis diligen-
tiam, neq; in periculis à repub. propulsandis animum,
neque in sententia simpliciter referenda fidem, neque
in hominum voluntatibus pro rep. ledendis liberta-
tem, nec in perferendo labore industriam, nec in ue-
stris commodis augendis gratiam animi beneuolentiam
de futuram, atque hæc cura, Quirites, erit infixæ animo

tie sententijs
et rationibus
illustrata, ad
debitum ex-
aggeradum.

Cōmoratio
per expoliti-
onem.

Contentio.

Collatio ele-
gās, qua etiā
usus est pro
Plācio et ex-
pendit, Gel-
lii li. 1. ca. 4.
Peroratio,
qua promittit
tu se gratiam
de rep. bene-
merēdi rela-
tutum.

mo meo sempiterna, ut cum vobis, qui apud me deorum
immortalium vim et numen tenetis, tum posteris ve-
stris, cunctisque gentibus dignissimus ea ciuitate uidear,
quæ suam dignitatem non posse tenere se, nisi me re-
perasset, cunctis suffragijs indicauit.

POST

POST REDITVM

IN SENATV, ORATIO

XXVII.

I patres conscripti, pro uestris immorta-
libus in me fratremque meum, liberosque
nostros meritis parum uobis cumulatis
gratias egero, quæso, obtestorque, ne mea
naturæ potius, quam magnitudini uestrorum benefi-
ciorum id tribuendum putetis. quæ enim tanta potest
existere uertitas ingenij, quæ tanta dicendi copia, quod
tam diuinum atque incredibile genus orationis, quo
quisquam possit uestra in nos uniuersa promerita, non
dicam complecti orando, sed percensere numerando?
qui mihi fratrem optatissimum, me fratri amantissimo,
liberis nostris parentes, nobis liberos, qui dignitatem,
qui ordinem, qui fortunas, qui amplissimam remp. qui
patriam, qua nihil potest esse iucundius, qui denique
nosmet ipsos nobis reddidistis. quod si parentes carissi-
mos habere debemus, quod ab ijs nobis uita, patrimo-
nium, libertas, ciuitas tradita est: si deos immortales,
quorum beneficio et hæc tenuimus, et ceteris rebus
aucti sumus: si populum R. cuius honoribus in amplis-
simo consilio, et in altissimo gradu dignitatis, atque in
hac omnium terrarum arce collocati sumus: si hunc i-
psam ordinem, à quo sæpe magnificentissimis decre-
tis sumus honestati: immensum quiddam et infinitum
est, quod uobis debeamus: qui uestro singulari studio
atque consensu parentum beneficia, deorum immorta-
lium munera, populi Romani honores, uestra de me

Gratiarum est
actio ornatis-
sima, cum ad-
uersariorum
grauissima
uituperatio-
ne.

Ex magnitu-
dine benefi-
ciorum, bene-
uolos reddit
& attentos.

198.

Commutatio
cum repeti-
tione.

Amplificat
enumeratio-
ne per quan-
dam com-
parationem.

Paria pari-
bus relata.

O R A T I O

Surtum ver-
sus retroq; re-
lata.

A difficili-
tate auge-
re beneficium.

Gabinum et
Pisonem in-
celligit,

A dynaton.

Princeps i.
Pompeius,

multa iudicia, nobis omnia uno tēpore reddidistis: ut, cum multa uobis magna populo R. innumerabilia pa-
rentibus, omnia dijs immortalibus debeamus, quod hec antea singula per illos habuerimus, nunc uniuersa per uos recuperauerimus. itaque P. C. quod ne optandum quidē est homini, immortalitatē quandam per uos adepti uidemur: quod enim tempus erit unquā, quo uestro rum in nos beneficiorum memoria, ac fama moriatur, qui illo ipso tempore, cū ui, ferro, metu, minis obfessi teneremini, nō multo post discessum meū uniuersi me reuocauistis, referēte L. Mummio, fortissimo, atq; opti-
mo uiro: quem habuit ille pestifer annus et maxime fi-
delē, & minime timidum, si dimicare placuisset, defen-
sorem salutis meae. posteaquā uobis potestas decernēdi non est permissa per eum tribunum pl. qui cum perse rempub. lacerare nō posset, sub alieno scelere deleuit: nunquam de me siluistis, nunquam meam salutem non ab ijs consulibus, qui uendiderant, flagitauistis. itaque uestro studio, atque auctoritate perfectum est, ut ille i-
pse annus, quem ego mihi, quā patriā, malueram es-
se fatalem, octo tribunos haberet, qui promulgarent de salute mea, & ad uos se penumero referrent. nam consules modesti, legumq; metuentes, impediēban-
tur lege, non ea, quae de me, sed ea, quae de ipsis lata erat, quam meus inimicus promulgauit, ut, si reuixis-
sent ij, qui haec penē delerunt, tum ego redirem. quo fa-
cto utrunq; confessus est, & se illorum uitam desidera-
re, & magno in periculo remp. futuram, si aut hostes atq; interfectores reip. reuixissent, aut ego non reuer-
tissēm. itaque illo ipso anno, cum ego cessissem: prin-
ceps autem ciuitatis, non legum praesidio, sed parie-
tum, vi-

POST REDITVM IN SENATV. 207

tum, uitam suam tueretur: resp. sine consulibus esset: neq; solū parentibus perpetuis, uerū etiam tutorib. annuis esset orbata: sententias dicere prohiberemini: caput meae proscriptionis recitaretur: nunquam dubi-
tastis meam salutem cum cōmuni salute coniungere. po-
stea uero quā singulari, & praestantissima uirtute P. Lentuli cos. ex superioris anni caligine & tenebris lucem in rep. kalendis Ian. respicere coepistis: cum Qu. Metelli, nobilissimi hominis, atq; optimi uiri, summa dignitas, cum praetorum, tribunorum ple. penē omniū uirtus & fides reip. subuenisset, cum uirtute, gloria, rebus gestis, Cn. Pompeius, omnium gentium, omnium seculorum, omnis memoriae facile princeps, tuto se in senatum venire arbitraretur: tantus uester consensus de salute mea fuit, ut licet corpus abesset meum, digni-
tas iam in patriam reuertisset. quo quidem mense, quid inter me & meos inimicos interesset, existimare po-
tulistis. ego meam salutē deserui, ne propter me ciuium vulneribus resp. cruentaretur: illi meū reditū non po-
puli Ro. suffragijs, sed flumine sanguinis intercluden-
dum putauerunt. itaq; postea nihil vos ciuib. nihil so-
cijs, nihil regibus respondistis: nihil iudices sententijs, nihil populus suffragijs, nihil hic ordo auctoritate de-
clarauit: mutum forū, elinguem curiam, tacitam & fra-
ctam ciuitatem uidebatis. quo quidem tempore cū is excessisset, qui cedi & flammā uobis auctoribus re-
sisterat: cum ferro & facibus homines tota vrbe voli-
tantes, magistratuum tecta oppugnata, deorum tem-
pla inflammata, summi uiri & clarissimi consulis fasces fractos, fortissimi atque optimi uiri tribuni ple. sanctissimum corpus non solū tactum, ac violatum

Dissolutio,
ad acrimos-
niam.

Allegoria.
Repetitionis
bas auge.

Cōditio os-
tendit Gladi-
anis.

102. 4.
Colligit
reip. calamit-
atē à signis,
et repetitio-
nis auge,
& interpreta-
tione, mutū,
elinguem, ta-
citum.

Euidencia.

Tribuni ple.
sacro sancti.
i. minime
uiolandi.

Articulus.

Superlatio,
200. dRepetitio,
qua legis tri-
bunitæ acer-
bitatē auget.

Exclamatio

Ex anteces-
dentibus per
allegoriam.

manu, sed vulneratum ferro confectumq; uidistis. qua strage nonnulli permoti magistratus, partim metu mortis, partim desperatione reip. paululū à mea causfare-
cesserunt: reliqui fuerūt, quos neq; terror, nec vis nec spes, nec metus, nec promissa, nec minæ, nec tela, nec facēs à uestra auctoritate, à populi R. dignitate, à mea salute depellerent. princeps P. Lentulus, parens ac deus nostræ vitæ, fortunæ, memoriæ, nominis, hoc specimē virtutis, hoc indicium animi, hoc lumē cōsulatus sui fore putauit, si me mihi, si meis, si vobis, si reip. reddidisset. qui, vt est designatus, nunquā dubitauit sententiam de salute mea se & rep. dignā dicere. cū à tribūno ple. vetaretur: cū præclarum caput recitaretur, ne quis ad vos referret, ne quis decerneret, ne disputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret, ne scribendo adesset: totam illam clausulā, vt antē dixi, proscriptionem, non legem putauit, quā ciuis optimē de rep. meritis, nominatim, sine iudicio, vnā cum senatu reip. esset ereptus. vt verò inijt magistratū, nō dicam quid egerit prius, sed quid omnino egit aliud, nisi vt me conseruato, uestrā in posterum dignitatem auctoritatemq; sanciret? dij immortales, quantū mihi beneficiū dēdisse videmini, quod hoc anno P. Lentulus consul fuit: quantō maius dedissetis, si superiore anno fuisset. nec enim eguissim medicina consulari, nisi consulari vulnere cōcidissem. audieram ex sapientissimo homine, atque optimo ciue, & viro Qu. Catulo, non sæpe vnum consulem improbum, duos verò nunquam, excepto illo Cinnano tempore, fuisse. quare meam causam semper fore firmissimam dicere solebat, dum vel vnus in rep. esset consul, quod verē dixerat, si illud de duobus consulibus, quod

quod antē in rep. non fuerat, perenne ac proprium manere potuisset. quod si Qu. Metellus illo tempore consul fuisset vnicus, dubitatis, quo animo fuerit in me cōseruando futurus, cum in restituendo auctorē fuisse adscriptoremq; videatis? sed fuerunt duo consules, quorū mentes angustæ, humiles, prauæ, opplete tenebris ac sordibus, nomen ipsum cōsulatus, splendorem illius honoris, magnitudinē tanti imperij nec intueri, nec sustinere, nec capere potuerunt: non consules, sed mercatores prouinciarum, ac venditores uestre dignitatis. quorum alter à me Caulinā amatorē suum, multis audientibus, alter Cethegum cōsobrinum suū reposcebat: qui me, duo sceleratissimi post hominum memoriā non cōsules sed latrones, non modò deseruerūt, in causā præsertim publicā, et consulari, sed prodiderunt, oppugnarunt, omni auxilio nō solum suo, sed etiam uestro, ceterorumq; ordinum spoliatiū esse uoluerunt. quorū alter tamen neq; me, neq; quenquam sefellit. quis enim ullam vilius boni spem haberet in eo, cuius primum tempus ætatis palām fuisset ad omnes libidines diuulgatum, qui ne à sanctissima quidem parte corporis potuisset hominum impuram intemperantiam propulsare? qui cū suam rem non minus strenuē, quā postea publicā confecisset, egestatem, & luxuriam domesticō lenocinio sustentauit? qui nisi in aram tribunatus confugisset, neq; vim prætoris, nec multitudinem creditorum, nec bonorum proscriptionem effugere potuisset? quo in magistratu nisi rogationē de piratico bello tulisset, profectō & egestate, & improbitate coactus piraticā ipse fecisset, ac minore quidē cū reip. detrimento, quā quod intra mœnia nefarius hostis, prædoq;

Ex cōsequē-
tibus.Articulus cō-
dissoluto.Denominatō
tio.Correctio p
denominatio-
nem, et limi-
liter desinen-
tia.Ab antea cō-
uita.Piraticā face-
re, i. exercē
cere.

Cc s versatus

O R A T I O

uersatus est. quo inspectante, ac sedente, legem tribunus ple. tulit, ne auspicijs obtemperaretur, ne obnunciare concilio, aut comitijs, ne legi intercedere liceret, ut lex Aelia, et Fufia ne valerent, quæ nostri maiores certissima subsidia reip. contra tribunitios furores esse uoluerunt. idemq; postea, cum innumerabilis multitudo bonorum de capitolio supplex ad eum sordidata uenisset: cumq; adolescentes nobilissimi, cunctiq; equites Ro. se ad lenonis impurissimi pedes abiecissent: quo vultu Cincinatus ganeo non solum ciuium lacrymas, verum etiã patriæ preces repudiavit? neq; eo contentus fuit, sed etiam in concione ascendit, eaq; dixit, quæ, si eius uir Catilina reuixisset, dicere non esset ausus: se nonari Dec. quæ me consule fuissent, cliumq; Capitolini poenas ab equitibus Ro. esse repetiturum: neq; solum id dixit, sed, quos ei commodum fuit, cõpellauit: L. uerò Lamiam, equitem R. præstanti dignitate hominem, & saluti meæ pro familiaritate reip. pro fortune suis anticiussum, consul imperiosus exire vrbe iussit: & cum uos uestem mutandam censuissetis, cunctiq; mutassetis, atq; idem omnes boni iam antè fecissent, ille vnguentis oblitus, cum toga prætexta, quam omnes prætores, ædilesq; tum abiecerant, irrisit squalorem vestrum, & luctum grauissimæ ciuitatis: fecitq; quod nemo vnquam tyrannus: ut, quò minus occultè uestrum malū generetis, nihil diceret: ne apertè incommoda patriæ lugeretis, ediceret. cum verò in circo Flamini non à tribuno ple. consul in concionem, sed à latrone, archipirata productus esset: primum processit, quæ auctoritate viri vini, somni, stupri plenus, madenti coma, cõposio capillo, grauib; oculis, fluentibus buccis: pressa voce, et

Odiū ex superbia,

Salsum in Pisonem.

Oblitus à lino, i. delibutus,

Amplificatio ad odiū inflandum.

Effusione in concione ne adducit, & articulum facit,

temulenta: quòd in ciues indemnatos esset animaduersum, id sibi dixit, grauis auctor vehementissimè displicere. ubi nobis hæc auctoritas tãdiu tãta latuit? cur in lustris, & helluationibus huius calamistrati saltatoris tam eximia virtus tandiū cessauit? nam ille alter Cesonius Caluentius ab adolescentia versatus est in foro, cū eū præter simulatā versutemq; tristitiam, nulla res cõmendaret, non consulis studium, non discendi initia rei militaris, non cognoscendorū hominū, non libertas, quem præteriens cum incultum, horridum, mæstumq; vidisses, etiam si agrestem, et inhumanum existimares, tamen libidinosum, & perditū non dubitares. cum hoc homine, aut cum stipite Aethiope, si in foro cõstitisses, nihil crederes interesse: sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem, modò abreptum de grege venalium diceres. idem domi quàm libidinosus, quàm impurus, quàm intemperans, non ianua receptis, sed pseudotyro intromisissis voluptatibus: cum verò etiã literas studere incipit, & helluo immanis cum Græculis philosophari: tum est Epicureus, non penitus illi disciplinæ, quæcunq; est, deditus, sed captus vnus verbo voluptatis. habet aut magistros non ex istis ineptis, qui dies totos de offitio ac de virtute disserunt, qui ad laborem, ad industriam, ad pericula pro patria subunda adhortantur: sed eos, qui disputent horam nullam vacuam voluptate esse debere, in omni parte corporis semper oportere aliquod gaudium delectationemq; versari. his utitur quasi præfectis libidinum suarum: hi voluptates omnes vestigant, atq; odorantur: hi sunt conditores, instructoresq; conuiuij: ijdem expendant, atque æstimant voluptates, sententiamq; dicunt, &

Repetitio.

Notatio cum articulo.

Simile.

Designatio.

Pseudotyri posticum latini dixerunt.

A secta.

Pisonem uisuperat.

O R A T I O

Importunum
a. tristem, &
feuerum.

Auget cōtine-
ne differentia

Indignatione
mouet.

Capua, super
bie domici-
um: qua simili-
tudine super-
biam Pisonis
auget.

Ex cōtrarijs.

cunt, & iudicant, quantum cuiq; libidini tribuendum
esse videatur: horum ille artibus eruditus, ita contēpit
hanc prudentissimam ciuitatē, vt omnes suas libidines,
omnia flagitia latere posse arbitraretur, si modò vultū
importunū in forū detulisset. is non me (quanquā equi-
dem nō cognōrā eum propter Pisonū affinitatem, quē
longē hinc ab hoc genere cognatio materna transalpi-
ni sanguinis abstulisset) sed uos populumq; R. non con-
silio, neq; eloquentia, quod in multis sepe accidit, sed
rugis supercilioq; decepit. L. Piso tūne ausus es isto o-
culo, non dicā isto animo: ista fronte, non vita: tanto su-
percilio (nō enim possum dicere tantis rebus gestis) cū
Gabinio cōsociare consilia pestis meae? non te illius vn-
guentorum odor, non vini anhelitus, non frons calami-
stri notata vestigijs in eam cogitationē adducebat, vt,
cum illius re similis fuisses, frontis tibi integumento ad-
occultanda tanta flagitia diutius vti nō liceret? cū hoc
coire ausus es, vt consularem dignitatem, vt reip. statū,
vt senatus auctoritatem, vt ciuis optimē meriti fortu-
nas prouinciarum foedere addiceres? te cōsule, tuis edi-
ctis, & imperijs senatui populoq; Ro. non est licitum,
non modò sententijs atque auctoritate sua, sed ne luctu
quidem, ac vestitu reip. subuenire. Capuae ne te puta-
bas, in qua vrbe domicilium quondam superbiae fuit,
consulem esse, sicut eras eo tempore: an Romae, in qua
ciuitate omnes ante vos consules senatui paruerunt?
tu es ausus in circo Flaminio productus cum tuo illo
pari dicere, te semper misericordem fuisse? quo verbo
senatum atque omnes bonos tum, cum à patria pe-
stem expellerent, crudeles demonstrabas fuisse. tu mi-
sericors me affinem tuum, quem comitijs prae-roga-
tiue

POST REDITVM IN SENATV. 210

tiuae primum custodem praefecerat, quem kalendis Iā.
tertio loco sententiā rogāras, constrictū inimicis reip.
tradidisti: tu meum generū, propinquum tuum, tu affi-
nem tuam, meam filiam, superbissimis, & crudelissi-
mis uerbis à gentibus tuis repulisti: idemq; tu clemētia
ac misericordia singulari, cum ego vnā cum rep. non
tribunitio, sed consulari ictu concidisset, tanto sce-
lere, tantaq; intemperantia fuisti, ut ne vnā quidē ho-
ram interesse paterere inter meā pestem, & tuam prae-
dam, saltem dum conticescerat illa lamentatio, & gemi-
tus vrbs. nondum palām factum erat concidisse rep.
cū tibi arbitria funderis soluebantur: vno eodēq; tem-
pore domus mea diripiebatur, ardebat: bona ad uici-
num consulem de Palatio, de Tusculano ad idem uici-
num alterum consulem deferebantur: cum iisdem ope-
ris suffragium ferentibus, eodem gladiatore latore, ua-
cuo non modò à bonis, sed etiam à liberis, atq; inani fo-
ro, ignaro populo Ro. quid ageretur, senatu verò op-
presso, & afflicto duobus impijs nefarijsq; consulibus
erarium prouinciā, legiones, imperia donabantur. ho-
rum consulum ruinas, vos consules uestra virtute fulsi-
stis, summo tribunorum ple. praetorumq; fide, & dili-
gētia subleuati. quid ego de praestantissimo viro T. An-
nio dicam? aut quis de tali ciue satis dignē vnquam lo-
quetur? qui cū videret, sceleratum ciuem, aut dome-
sticum potius hostem, si legibus uti liceret, iudicio esse
frangendum: sin ipsa iudicia uis impediret, ac tolle-
ret, audaciam uirtute, furorem fortitudine, temerita-
tem consilio, manum manu, vim vi esse superandam:
primò de ui postulauit: posteaquam ab eodem iudicia
sublata esse uidit, ne ille omnia ui posset efficere, cura-
uit: qui

Crudele esse
ex effectis
demonstrat.

Allegoria.

Pisone &
Gabinio.

Redit ad a-
liorum in se
merita am-
plificanda.

Contentia.

O R A T I O

Diffolutum. uir: qui docuit neq; testa, neq; templa, neq; forum, neq; curia sine summa virtute, ac maximis opibus, et copijs ab intestino latrocinio posse defendi: qui primus post meum discessum metum bonis, timorē huic ordini, seruitutem depulit ciuitati. quam rationē pari uirtute, animo, fide P. Sextius secutus, pro mea salute, pro uestra auctoritate, pro statu ciuitatis nullas sibi inimicitias, nullam uim, nullos impetus, nullum uitæ discrimen uitandum unquam putauit: qui causam senatus exagitata concionibus improborum, sic sua diligentia multitudini commendauit, ut nihil tam populare, quam uestrum nomen, nihil tam omnibus carum aliquando, quam uestra auctoritas videretur: qui me cum omnibus, quibus tribu. pl. potuit, defendit, tum reliquis officijs iuxta, ac si meus frater esset, sustentauit: cuius ego clientibus, libertis, familia, copijs, literis ita sum sustentatus, ut meæ calamitatis non adiutor solū, verum etiam socius uideretur. iam ceterorum officia studiūq; vidistis: quā cupidus mei C. Sextilius, quā studiosus uestri, quā non uariis fuerit in causa. quid * M. C. spius? cui ego ipsi, parenti, fratriq; eius sentio quantū debeam: qui, cum à me uoluntas eorum in priuato iudicio esset offensa, publici mei beneficij memoria priuatam offensionem oblitterauerunt: iam T. Fadius, qui mihi quæstor fuit: M. Curtius, cuius ego patri quæstor fui, studio, amore, animo huic necessitudinē non desuerunt. multa de me C. Mesinius & amicitia, & reipub. causa dixit: legem separatim initio de salute mea promulgauit. Qu. Fabritius, si quæ de me agere conatus est, ea contra vim, & ferrum perficere potuisset, mense Ianuario nostrum statum recuperas-

POST REDITVM IN SENATV. 211

semus: quem ad salutem meam uoluntas impulit, uis retardauit, auctoritas uestra reuocauit. iam uerò pretores quo animo in me fuerunt, uos existimare potuistis, cum L. Cæcilius priuatim me suis omnib. copijs studuerit sustentare, publicè promulgarit de salute mea cum collegis penè omnibus, direptoribus autē meorū bonorum in ius adeundi potestatem nō fecerit. M. autē Calidius, statim designatus, sententia sua, quā esset cara sibi mea salus, declarauit. omnia officia C. Septimij Q. Valerij, P. Crassi, Sex. Quinctilij, & C. Cornuti summa & in me, & in reip. constituerunt. quæ cum libenter commemoro, tum non inuitus nonnullorum in me nefariè commissa prætereo. non est mei temporis, iniurias meminisse: quas ego, etiamsi uicisci possem, tamen obliuisci malle. aliò transferenda mea tota uita est, ut bene de me meritis referam gratiam, cum apertis hostibus bellum geram, timidis amicis ignoscā, proditores meos non indicem: dolorem profectionis meæ reditus dignitate consoler. quòd si mihi nullum aliud esset officium in omni uita reliquum, nisi ut erga duces ipsos, et principes, atque auctores salutis meæ satis gratus iudicarer: tamen exiguum reliquæ uitæ tempus non modò ad refrendam, uerum etiam ad commemorandam gratiam mihi relictam putarem. quando enim ego huic homini ac liberis eius, quando omnes mei gratiam referent & quæ memoria, quæ uis ingenij, quæ magnitudo obseruantia tot tantisq; beneficijs respondere poterit, qui mihi primus afflicto & iacenti consularē fidē, dexteramq; porrexit: qui me à morte ad uitam, à desperatione ad spem, ab exitio ad salutem reuocauit: qui tanto

Diffolutio

Sententiæ neq; morat, & prohibuit, A

Amplificat beneficio hyperbolicos, à tempore,

P. Lentulum intelligit,

Constitio eā amore

O R A T I O

amore in me, studio in remp. fuit, ut excogitaret, quem
admodum calamitatem meam non modò leuaret, sed
etiā honestaret. quid enim magnificētius, quid præcla-
rius mihi accidere potuit, quā, quod illo petente uos
decreuistis, ut cuncti ex omni Italia, qui remp. saluam
uellent ad me unum, hominem fractū & propè dispa-
tum, restituendum, & defendendum uenirent? ut, qua
uoce à te Romule post Romam conditam cōsul usus es-
set, pro uniuerſa rep. apud eos solū, qui eius uocē ex-
audire possent, eadē uoce senatus omnibus agris, uicis,
atq; oppidis ciues, totamq; Italiam ad unius salutem de-
fendendam excitaret. quid ego gloriosius meis posteris
potui relinquere, quā hoc, senatū iudicasse, qui ciuis
me non defendisset, eum remp. saluam noluisse? itaque
tantum uestra auctoritas, tantum eximia consulis di-
gnitas ualuit, ut omne is flagitium se committere puta-
ret, si quis non ueniret. idemq; consul, cum illa incredi-
bilis multitudo Romam, & penè Italia ipsa uenisset,
uos frequentissimos in Capitolium cōuocauit. quo tem-
pore quantā uim uera bonitas haberet, aut uera no-
bilitas, intelligere potuistis: nam Qu. Metellus, et inimi-
cus, & frater inimici, perspecta uestra uolūate, omnia
priuata odia deposuit: quem P. Seruilius, uir cū clari-
ssimus, tum uerò optimus, mihiq; amicissimus, & aucto-
ritas, & orationis sue diuina quadam grauitate ad sui
generis, communisq; sanguinis facta uirtutesq; reuoca-
uit: ut haberet in consilio & fratrem ab inferis socium
rerum mearum & omnes Metellos, præstantissimos
ciues, penè ex Acheronte excitatos: in quibus Numidi
cum illum, cuius quondam de patria discessus honestus
ipsi, bonis omnibus tamen luctuosus est. itaque fuit is

Apostrophe.

Rara uulgaribus.

A iudicio Senatus,

Superlatio.

Hyperbole poetica.

non

POST REDITVM IN SENATV. 212

non modò salutis defensor, qui ante hoc unum benefi-
cium fuerat mimicus, uerū etiā adscriptor dignitatis
meæ. quo quidē die cū ccccx senatores essetis,
magistratusq; omnes adessent, dissensit unus, is qui sua
lege cōiuratos etiā ab inferis excitandos putarat. at-
que illo die, quo remp. meis consilijs cōseruatā graui-
simis uerbis & plurimis iudicassetis, idē consul cura-
uit, ut eadem à principibus ciuitatis in concione poste-
ro die dicerentur. cū quidē ipse egit ornatissimè caus-
sam meā, perfectiq; astante atq; audiente Italia tota,
ut nemo cuiusquam conducti uocem acerbam, atq; ini-
micam bonis, posset audire. ad hæc non modò adiu-
menta salutis, sed etiā ornamenta dignitatis meæ re-
liqua uos idē addidistis, decreuistis, ne quis ulla ratio-
ne rem impediret: qui impedisset, grauiter molesteq;
laturos: illum contra remp. salutemq; bonorum, con-
cordiamq; ciuium facturum: & ut ad uos ea statim re-
ferrentur: meq; etiā, si diutius calumniarentur, redi-
re iussistis. quia? ut agerentur gratiæ, qui à municipijs
uenissent. quid? ut ad illam diē, res cū * redissent roga-
rentur, ut pari studio conuenirent. quid deniq; illo die,
quē P. Lætulus mihi, fratriq; meo, liberisq; nostris na-
talem constituit, non modò ad nostram, uerū etiā ad
sempiternā memoriā t. mporis? quo die nos comitijs
centuriatis, quæ maximè maiores iusta dici haberi-
q; uoluerunt, accessiuit patriam: ut eadem centuriæ, quæ
me consulem fecerant, consulatum meum comproba-
rent. quo die quis ciuis fuit, qui fas esse putaret, quacū-
que aut ætate, aut uale tudine esset, nō se de salute meā
sententiam ferre? quando tantam frequentiam in cam-
po, tantum splendorem Italiae totius, ordinumq; omni-

Hypallage
hyperbolica.

* redissent,

A tempore.
Centuriata
comitia, iusta
appellata.

A comitorū
frequentia,

De d um,

Diribitores,
qui ordinan-
dis clasibus
& centurijs
in comitijs
præerant.

Enumerat
merita Pom-
peij, & auge-
uerbi repeti-
tione.

Articulis di-
stinguit.

um, quando illa dignitate tot rogatores, diribitores, cen-
stodesq; uidistis: itaq; P. Lætuli beneficio excellēti, atq;
diuino non solum redūcti sumus in patriam, sicut non
nulli clarissimi uiri, sed equis insignibus, & curru auro
to reportati. Possum ego satis in Cn. Pompeium unquā
gratus uideri? qui non solum apud uos, qui omnes idē
sentiebatis, sed etiam apud uniuersum populum R. sa-
lutem reip. & conseruatam per me, & coniunctā esse
cum mea dixerit, qui causam meam prudentibus com-
mendarit, imperitos edocuerit, eodemq; tempore im-
probos auctoritate sua compresserit, bonos excita-
rit: qui populum Ro. pro me, tanquam pro fratre, aut
pro parente, non solum hortatus sit, uerum etiam obse-
crarit: qui ipse, cum propter metum dimicationis, &
sanguinis, domo se teneret, etiam a superioribus tribu-
nis petierit, ut de salute mea & promulgarent, & re-
ferrent: qui in colonia nuper constituta cum ipse ge-
reret magistratū, in qua nemo erat emptus intercesso-
rum, uim & crudelitatem priuilegij auctoritate hone-
stissimorum hominū, & publicis literis cōsignauit, prin-
cepsq; Italiæ totius præsidium ad nostrā salutē implorā-
dum putauit: qui, cum ipse mihi semper amicissimus fu-
isset, etiā ut suos necessarios mihi amicos redderet, cla-
borauit, quibus autem officijs T. Annij beneficiarum
nerabor: cuius omnis actio, ratio, cogitatio, totus de-
niq; tribunatus nihil aliud fuit, nisi constans, perpetua,
fortis, inuicta defensio salutis meæ. quid de P. Sextio lo-
quar: qui suā erga me beneuolentiā & fidem, non so-
lum animi dolore, sed etiā corporis uulneribus osten-
dit. uobis uerò P. C. singulis & egi, & agā gratias uni-
uersis. egi initio, quantum potui, satis ornate agere nullo
modo

modo possum, & quanquam sunt in me præcipua me-
rita multorum, quæ sileri nullo modo possunt: tamen huius
temporis, ac timoris mei nō est, conari cōmemorare
beneficia in me singulorum. nam difficile est non ali-
quem, necesse quēquā præterire. ego uos uniuersos, pa-
tres cōscripti, deorū numero colere debeo. sed ut in i-
psis dijs immortalib. nō semper eosdē, atq; aliās alios
solemus & uenerari, & precari: sic in omnibus de me
diuinitus meritis omnis erit. etas mihi ad eorū erga me
merita prædicanda, atq; recolenda. hodierno autē die
nominatim a me magistratibus statui gratias esse agen-
das, & de priuatis uni, qui pro salute mea municipia,
coloniasq; adisset, populū R. supplex obsecrasset, sen-
tentiam dixisset eam, quam uos secuti, mihi dignitatem
meam reddidistis. uos me florentē semper ornastis: la-
borantē mutatione uestis & propē luctu uestro, quo ad-
licuit, defendistis. nostra memoria senatores ne in
suis quidem periculis mutare uestem solebant: in meo
periculo senatus ueste mutata fuit, quoad licuit per eo-
rum edicta, qui mea pericula non modò suo præsidio,
sed etiam uestra deprecatione nudarunt. quibus ego
rebus obiectis, cum mihi priuato confligendum uide-
rem cum eodem exercitu, quem consul non armis, sed
uestra auctoritate superāram, multa mecum ipse repu-
taui. dixerat in cōcione consul, se cliui Capitolini po-
enas ab equitibus R. repetiturum. nominatim alij com-
pellabantur, alij citabantur, alij relegabantur: aditus
templorum erant non solum præsidijs & manu, ue-
tium etiam demolitione sublati. alter consul, ut me &
remp. non modò desererent, sed etiam hostibus reipub.
proderent, passionibus eos suorum præmiorum obli-

202.
Magnifica
comparatio.

Transitio.

A signo meri-
tum augeat.

A consilio
minis.

Diuisio.

200b.

Geminatio.

Dilemma.

Sententiae ad
cōcilandum
accommodat.

Dilemma.

garat. erat alius ad portas cum imperio in multos an-
nos, magnoq; exercitu: quem ego inimicum mihi fuisse
nō dico: tacuisse, cum diceretur esse inimicus, scio. duae
partes esse in rep. cum putaretur: altera me deposcere
propter inimicitias, altera timide defendere propter su-
spicionem cedis putabatur. qui autē me deposcere ui-
debantur, in hoc auxerunt dimicationis metum; quod
nunquā inficiando suspicionem hominum curamq; mi-
nuerunt. quare cum uiderem senatum ducibus orbatū,
me à magistratibus partim oppugnatū, partim proditū,
partim derelictū, seruos simulatione collegio-
rū nominatim esse conscriptos, & copias oēs Catiline
penē iisdem ducibus ad spem cedis & incendiōrū esse
reuocatas, equites R. proscriptionis, municipia uas-
tatis, oēs cedis metu esse permotos: potui, potui P. C.
multis auctorib; fortissimis uiris, me ui armisq; defendere:
nec mihi ipse ille animus idem meus, uobis nō incognitus,
defuit: sed uidebā, si uicissem praesentē aduersariū,
nisi multos mihi alios esse uincendos: si uictus essem,
multis bonis et pro me, & meū, etiā post me esse
pereundi: tribunitijq; sanguinis ultores esse praesentes,
meae mortis poenas iudicio, & posteritati reseruari.
nolui, cū consul cōmunem salutē sine ferro defendissem,
meam priuatus armis defendere: bonosq; uiros lu-
gere malui meas fortunas, quā suis desperare. ac si so-
lus essem interfectus, mihi turpe: si cū multis, reip. su-
hestu fore uidebatur. q. si mihi aeternā esse propositam
aeternā arbitrarer, morte me ipse potius, q. sempiterno
dolore multassem. sed cū uiderē me nō diutius, quā
ipsam remp. ex hac urbe absuturū: neq; ego illa exter-
minata mihi remanendum putari: & illa, simulatq; re-
uoca-

vocata est, me secum pariter reportauit. mecum leges,
mecū quaestiones, mecum iura magistratū, mecum se-
natus auctoritas, mecum libertas, mecum etiam frugū
vbertas, mecum deorū, & hominū sanctitates omnes,
& religiones abfuerunt. quae si semper abessent, magis
vestras fortunas lugerē, quā desiderare meas: sin ali-
quando reuocarentur, intelligebā mihi cū illis vnā esse
redeūdū, cuius mei sensus certissimus testis est hic idē,
qui custos capitis fuit, Cn. Plancius: qui omnibus pro-
uincialibus ornatis, commodisq; depositis, totā suā
quaesturā in me sustentando, & cōseruando collocauit.
qui si mihi quaestor imperatori fuisset, in filij loco fuisset:
nunc certē erit in parentis, cū fuerit quaestor non
imperij, sed doloris mei. quapropter patres cōscripti,
quoniam in remp. sum pariter cum rep. restitutus, non
modo in ea defendenda nihil minuam de libertate mea
pristina, sed etiam adaugebo. etenim si eam tum defendebā,
cū aliquid mihi illa debebat: quid nūc me facere
oportet, cū ego illi plurimū debeo? nā quid est, quod
animū meū frangere, aut debilitare possit, cuius ipsam
calamitatē nō modo nullius delicti, sed etiā diuinorum
rēp. beneficiorū testē esse videatis? nā & importata
est, quia defenderā ciuitatē: & mea voluntate suscepta
est, ne à me defensa resp. per eundē me extremum in di-
scrimē vocaretur. pro me nō, ut pro P. Popillio nobili-
ssimo homine, adolescentes filij, non propinquorum
multitudo populū R. est deprecata, nō, ut pro Q. Me-
tello summo & clarissimo viro, spectata iā adolescētia
filius, nō L. & C. Metelli consulares, nō eorum liberi,
nō Q. Metellus Nepos, qui tum consulatū petebat: nō
Luculli, Seruiliij, Scipiones, Metellorum filij, stentes,

Dilatatio ue-
bi per distri-
butionem, cū
repetitione.
202.

Planci pietas
erga Cicero-
nem.

Ex minore,

Subiecta ra-
tio.

Quinti fratris
beneficia am-
plificat exem-
plis & repe-
titione uerbi.

199 b.

ac sordidati populo R. supplicauerunt, sed vnus frater, qui in me pietate filius, consilij parēs, amore, vt erat, frater inuentus est, squalore, & lacrymis, & quotidianis precibus desiderium mei nominis renouari, & rerū gestarum memoriam vsurpari coegit. qui cū statuisset, nisi per vos me recuperasset, eadē subire fortunā, atq; idē sibi domicilium & vitæ, & mortis deprecaretur: nūquā nec magnitudinem negotij, nec solitudinē suā, nec vim inimicorum, ac tela pertimuit. alter fuit propugnator mearū fortunarū, & defensor asidius, summa virtute & pietate C. Piso gener: qui minas inimicorum meorū, qui inimicitias affinis mei, propinqui sui, consulis, qui Pontum, & Bithyniam quaestor pro mea salute neglexit, nihil ynquam senatus de P. Popilio decreuit, nunquā in hoc ordine Qu. Met. illi mēto facta est. tribuntis sunt illi rogationibus, interfectis inimicis, deniq; nulla auctoritate senatus restituti, cūm alter eorum senatui paruisset, alter vim, & eadēq; fugisset. nam C. quidem Marius, qui hac hominū memoria tertius ante me consularis tempestate ciuili expulsus est, non modō a senatu non est restitutus, sed reditu suo senatū cunctū penē deleuit, nulla de illis magistratū consensio, nulla ad remp. defendendam populi R. conuocatio, nullus ita licet motus, nullā decreta municipiorum, & coloniarum extiterunt. quare cūm me vestra auctoritas accersierit, populus Ro. reuocarit, resp. implorarit, Italia cuncta penē suis humeris reportarit, non committam P. C. vt, cūm ea mihi sint restituta, quæ in potestate mea non fuerunt, ea nō habeam, quæ ipse prestare possim, præsertim cūm illa amissa recuperarim, virtutem & fidem nunquam amiserim.

Amplificat
dissimilium
exemplorum
collatione.

Conclusio per
enumeratio-
nem, & pro-
missione gra-
tiamini.

PRO

PRO DOMO SVA

AD PONTIFICES.

ORATIO XXIX.

VM multa diuinitus, Pontifices, à maiori-
bus nostris inuenta, atq; instituta sunt,
tum nihil præclarius, quā quod vos eos
dē et religionibus deorum immortalū, &
summæ reip. præesse voluerunt vt amplissimi, & cla-
rissimi ciues remp. benè gerendo, Pontifices religiones
sapienter interpretando, remp. conseruarent. quod si
vllō tempore magna causā in sacerdotum populi R.
iudicio, ac potestate versata est, hæc profectō tanta est,
vt omnis reip. dignitas, omnium ciuū salus, vita, liber-
tas, ara, foci, dij penates, bona, fortuna, domicilia, ve-
stræ sapientiæ, fidei, potestatiq; commissa creditaq; esse
videantur. vobis hodierno die constituendum est, utrū
posthac amētes, ac perditos magistratus improborum
ac sceleratorum ciuū præsidio nudare, an etiam deo-
rum immortalium religione armare malitis. nā si illa la-
bes, ac flāma reip. suū illū pestiferū, & funestū tribuna-
tum, quæ æquitate humana tueri non potest, diuina reli-
gione defenderit, aliæ ceremoniæ nobis erunt, alij anti-
fistes deorū immortalū, alij interpretes religionū re-
quirendi. sin autem vestra auctoritate, sapientiāq; pon-
tifices, ea, quæ furore improborum in rep. ab alijs op-
pressa, ab alijs deserta, ab alijs prodita, gesta sunt, re-
scinduntur: erit causā, qua consilium maiorum in am-
plissimis viris ad sacerdotia deligendis iure ac merito
audare possumus. sed quoniam ille demens, si ea, quæ

Genus causæ
iudicialis: Sta-
tus iuris: Iure
ne in exitū
pallus Cicero
& domus iur-
re consecrata.
Benivolentia
ab amplissimis
mo Pontificū
munere & a
fine.
Attētos faciō
a magnitudi-
ne causæ.
Articulus.

Odium in ad-
uersarios co-
fert.

A periculo a-
mittendæ res-
ligionis.
Medela.

Dd 4 ego

*Transitio cū
propositione
ad docilitatē.*
ego per hos dies in senatu de rep. sensi, vituperasset, a-
liquē se aditum ad aures vestras esse habiturū putauit:
omittā ordinem dicendi meū: respondebo hominis su-
riosis nō orationi, quā ille vii non potest, sed conuicio,
cuius exercitationem cū intolerabili petulantia, tum

*Refutatio ad
minuendā in-
uidiam à Clo-
dio excitatā.*
etiam diuturna impunitate minuit. Ac primū illud à

te homine vesano ac furioso, requiro, quē te tanta po-
na tuorū scelerum flagitiorūq; vexet, vt hos tales vi-
ros, qui nō solū consilijs suis, sed etiā specie ipsa digni-
tatem reip. sustinent, quod ego in sententia dicenda sa-
lutem ciuium cum honore Cn. Pompeij coniunxerim,
mibi esse iratos, & aliud de summa hoc tempore reli-
gione sensuros, ac me absente senserint, arbitrare?
Fuisi tu, inquit, apud pōtiffices superior: sed etiam, quo-
niam te ad populū cōcūlissi, sis inferior, necesse est. nā
ne verō? quod in imperita multitudine est vitiosissimā
varietas & incōstantia, et crebra tanquā tempestati:
sic sententiā commutatio, hoc tu ad hos transferas:
quos ab inconstantia grauitas, à libidinosa sententiā cer-
tum et definitum ius religionum, vetustas exemplorū,
auctoritas literarum, monumentorumq; deterret. Tū

Mimesis.
ne es iste, inquit, quo senatus carere non potuit? quem
boni luxerunt? quem resp. desiderauit? quo restituto,
senatus auctoritatē restitutam putabamus, quam pri-
mū adueniens prodidisti? Nondum de mea sententia

*Arripit Clo-
dij uerba, et
isq; eum con-
uincit, & uim
exaggerat.*
dico: impudentiā primū respondebo tuē. Hunc igitur,
funesta reip. pestis, hunc tu ciuem ferro, & armis,
& exercitus terrore, & consulum scelere, & auda-
cissimorum hominum minis, seruorum delectu, obses-
sione templorū, occupatione fori, oppressione curiæ,
domo, & patria, ne cum improbis boni ferro dimi-

carent,

carent, cedere curasti, quem à senatu, quem à bonis o-
mnibus, quem à cuncta Italia desideratum, accersitum,
reuocatum, conseruandæ reip. caussa confiteris? At e-
nim in senatum uenire, in Capitolium intrare turbulē-
to illo die non debuisti. Ego verō neque ueni, & domi
me tenui, quandiu turbulentum tempus fuit, cū seruos
tuos, à te iam pridem ad bonorum cādē paratos, cū illa
tua conseruatorū ac perditorū manu armatos in Ca-
pitoliū tecum uenisse constabat. quod cū mihi nū-
ciaretur, scio me domui mansisse, & tibi, & gladiatorī
bus tuis instaurandæ cedis potestate nō fecisse. postea-
quam mihi nūciatum est, populum R. in Capitolium
propter metum, atq; inopiam rei frumentariæ conue-
nisse, ministros autē scelerum tuorum perterritos, par-
tim amissis gladijs, partim ereptis, diffugisse: ueni non
solū sine ullis copijs, ac manu, verū etiam cum pau-
cis amicis. an ego, cū P. Lentulus consul, optime de
me, & de rep. meritis, cū Qu. Metellus, qui, cum meus
inimicus esset, frater tuus, & dissensionī nostræ, & pre-
cibus tuis salutem ac dignitatē meam prætulisset, me
arcesserent in senatum: cū tanta multitudo ciuium,
tam recenti officio suo, me ad referendam gratiā nomi-
natim uocarent, non uenire? cū præsertim te iam il-
linc cum tua fugitiuorū manu discessisse constaret. Hic
tu me etiam custodem defensoremq; Capitolij, templo-
rumq; omnium hostē Capitolinū appellare ausus es?
quod, cū in Capitolio senatū duo consules haberent,
eō uenirem, virumne est tempus aliquod, quo in sena-
tum uenisse turpe sit: an res illa talis erat, de qua age-
batur, vt rem ipsam repudiare, & eos, qui agebant, cō-
demnare deberem? primū dico, senatoris esse bo-

Da s. ni. sen.

Ex consequē-
tibus.

Solutū distin-
ctione tempo-
ris.

Translatio
causæ in as-
sios.

Odiolum,

Ab enumerā-
tione.

De senatoris
officio.

O R A T I O

officio. uide
de lege lib. 3.

Opponit as
que graue.
Ex pari.

A iure referi
da gratia, &
ex maiore.

Remotione se
iucur.

ni, semper in senatum venire: nec cum ijs sentio, qui sta-
tuunt minus bonis temporibus in senatum ipsi non ve-
nire, non intelligentes hanc suam nimiam perseuerantiam
vehementer ijs, quorum animum offendere uoluerunt,
gratam & iucundam fuisse. At enim nonnulli propter ti-
morem, quod se in senatu tutum non esse arbitrabantur,
discesserunt non reprehendo, nec quero, fuerint ali-
quid pertimescendum: puto, arbitrio suo queng; time-
re oportere. cur ego non timuerim, queris? quia te il-
lic abiisse constabat. cur, cum viri boni nonnulli putarint
tutum se in senatu esse non posse, ego non idem senserim?
cur, cum ego me existimasse tutum omnino in ciuitate esse
non posse, illi non ite? an alijs licet, & recte licet, in meo
metu sibi nihil timere: mihi vni necesse erit & meam et
aliorum vicem pertimescere? An, quia non condonauit sen-
tentia mea duos consules, sum reprehendendus? eos igitur
ego potissimum damnare debui, quorum lege perfectum
est, ne ego indemnatus, atque optime de re publica meritis,
damnatorum poenam sustinerem? quorum etiam delicta, pro-
pter eorum egregiam in me conseruando voluntatem non
modo me, sed omnes bonos ferre oporteret, eorum opti-
mum consilium ego potissimum per eos in meam pristinam
dignitatem restitutus consilio repudiarem meum?
At quam sententiam dixi? primum eam, quam populi
sermo in animis nostris iam ante defixerat: deinde
eam, quae erat superioribus diebus agitata in senatu
deinde eam, quam senatus frequens tum, cum mihi esset
assensus, secutus est: ut neque allata sit a me res inopi-
nata ac recens, nec, si quod in sententia vitium est,
magis sit eius, qui dixerit, quam omnium, qui proba-
uerint. At enim liberum senatus iudicium propter me-
tuum

PRO DOMO SUA AD PONT. 217

tum non fuit. si timuisse eos facis, qui discesserunt: con-
cede, non timuisse eos, qui remanserunt. sin aut sine ijs,
qui tum absuerunt, nihil discerni libere potuit: cum oes
adessent, coeptum est referri de inducendo. S. C. ab uno
uerso senatu reclamatum est: sed quero, in ipsa senten-
tia, quoniam princeps ego sum eius, atque auctor, quid re-
prehendatur, utrum causa capiendi noui consilij non fuit,
an mea partes in ea causa non praecipue fuerunt? an
aliud potius confugiendum fuit? quae vis, quae causa ma-
ior esse, quam fames, potuit quam seditio, quam consilia
tua, tuorumque: qui facultate oblata ad imperitorum ani-
mos incitandos, renouaturum te tua illa funesta latroci-
nia ob annonae causam putarunt. frumentum prouinciae
partim non habebant, partim in alias terras, credo pro
pter varietatem venditorum, miserant: partim, quod gra-
tius esset tum, cum in ipsa fame subuenissent, custodijs
suis clausum continebant, ut subito nouum mitterent.
res erat non in opinione dubia, sed in praesenti, atque
ante oculos proposito periculo: necque id coniectura
prospiciebamus, sed iam experti videbamus. nam cum
ingrauesceret annona, ut iam plane inopia, ac fames,
non caritas, timeretur, concursus est ad templum Con-
cordiae factus, senatum illuc vocante Metello consule,
qui si verus fuit ex dolore hominum, & fame: certe con-
sules causam suscipere, certe senatus aliquid consilij
capere potuit. sin in causa fuit annona, seditionis qui-
dem stimulator & concitator tu fuisti: nonne id agen-
dum nobis omnibus fuit, ut materiam subtraheremus
furori tuo? quid? si utrumque fuit, & ut fames stimularet
homines, & ut tu in hoc vlcere tanquam unguis exi-
steres? nonne fuit eo maior adhibenda medicina, quae

Enthymema
ex repugnan-
tibus.

Ab enumerap-
tione.

Prima pars.

Ironia.

Inopia est
paucitatis, ca-
ritas precij.

Dilemma pra-
torum.

Imago.

O R A T I O

Lapidatio facta
saxis, plebs
nasmos.

Diuisio.

Causam res
fert in Cleo-
dium.

Subiectione
sestium & li-
gnorū urget.

Personae des-
criptio ex
adiunctis simi-
liter cadētib.
pompinata.

et illud nativum, et hoc delectum malum sanare pos-
set: erat igitur et praesens caritas, et futura fames. in-
de saxis facta lapidatio est: si ex dolore plebeio, nullus
incitante, magnū malum: si P. Clodij impulsu visitatum
hominis facinorosi scelus: si utrumque, ut res esset ea, quae
sua sponte multitudinis animos incitaret, et parati atque
armati seditionis duces: videtur ne ipsa res, et consulis
auxilium implorasse, et senatus fidem? atqui utrumque
fuisse perspicuum est, difficultatem! annonae, summamque
inopia rei frumentariae, ut homines non iam diuturnam
caritatem, sed ut famem planē timerent, nemo negat.
hunc istum oculi et pacis hostem, causam arrepturū fu-
isse ad incendia, caedes, rapinas, nolo potestates suspi-
cari, nisi videritis, qui sunt homines a Q. Metello, fra-
tre tuo, consule in senatu palam nominari, a quibus ille
se lapidibus appetitum et percussum esse dixit: L. Ser-
gium, et M. Lollium nominavit. quis est ille Lollius? qui
sine ferro ne nunc quidem tecum est: qui te tribunus pl.
nihil de me dicam, sed qui Cr. Pompeium interficiendum
depoposcit. quis est Sergius? armiger Catilinae, stipen-
sor tui corporis, signifer seditionis, concitator taber-
nariorum, damnatus iniuriarum, percussor, lapidator,
fori depopulator, obsessor curiae. his atque huiusmodi
ducibus, cum tu in annonae caritate in consules, in sena-
tum, in bona fortunamque locupletum, per causam ino-
piae, atque imperitorum, repentinos impetus compara-
res: cum tibi salus esse in ocio nulla posset, cum despera-
tis ducibus, decurios ac descriptos haberes exerci-
tus perditorum: nonne providendum senatui fuit, ne in
hanc tantam materiam seditionis ista funesta fax adha-
ereret? fuit igitur causa capiendi non consilij. vi-
dete

PRO DOMO SUA AD PONT. 218

detete nunc, succintne partes meae penē praecipue. Quae
tum Sergius ille tuus, quae Lollius, quae ceterae pestes in
lapidatione illa nominabant? quem annonam praestare
oportere dicebant? nonne me? quid praerorum illa con-
cursatio nocturna? num a te ipso instituta, me frumen-
tum flagitabant? quasi vero ego aut rei frumentariae
praefuissem, aut compressum aliquod frumentum tene-
rem, aut in isto genere omnino quicquam aut curatione,
aut potestate valuissem. sed homo ad eadem imminens
meum nomen operis ediderat, in peritis iniecerat. cum de
mea dignitate in templo Iovis Optimi Maximi senatus
frequentissimus, uno isto dissentiente, decrevisset, sub-
ito illo ipso die carissimam annonam nec optinata utilitas
consecuta est. erat, qui deos immortales (id quod ego
sentio) numine suo reditum meum dicerent improbas-
se. nonnulli autem illam rem ad illam rationem, coniectu-
ramque reuocabant, qui, quod in meo reditu spes oculi, et
concordiae sita uidebatur, in discessu autem quotidia-
nus seditionis timor, iam penē belli depulso metu, com-
mutata esse annonam dicebant: quae quia rursus in
meo reditu facta erat durior, a me, cuius aduentu fo-
re utilitatem boni viri dicebant, annonam flagitaba-
tur. ego denique non solum ab operis tuis, impulsu tuo,
nominabar, sed etiam depulsis ac dissipatis tuis copiis,
a populo R. uniuerso, qui tum in Capitolium conuenerat,
cum illo die minus ualere, nominatim in senatum uo-
cabar. ueni expectatus. multis sententiis iam dictis, ro-
gatus sum sententiam: dixi reip. saluberrimam, ac mihi
necessariam. petebatur a me frumenti copia, annonae ui-
litas, quasi possem aliquid in ea re gerere, * non habeba-
tur. flagitabar bonorum expostulatione: improborum
conui-

Secundā enu-
merationis
partem cons-
firmat.

Digestio.

A signo:

A necessitate
te.

Tertia pars
enumeras-
tionis.

* al. meae uas-
titudinis rae-
tio non habet.

Morata cor-
rectio.

Articulus.

Contentio cū
articulo.

Promissio.

Et hæc perfi-
ciat ad tertiam
superioris es-
numeratiōis
partē, & con-
firmat exem-
plis.

conuicia sustinere nō poterā. delegavi amico locuple-
tiori: nō quō illi ita de me merito onus illud imponerē:
(succubuissem. n. potius ipse) sed quia uidebā id, quod
oēs, quōd nos de Cn. Pōpcio polliceremur, id illū fide,
cōsilio, uirtute, auctoritate, felicitate deniq; sua facili-
mē perfecturum. itaq; siue hunc dii immortales fructū
mei reditus pop. R. tribuunt, ut, quē admodum discessu
meo frugū inopia, fames, uastitas, cædes, incendia, rapi-
na, scelerū impunitas, fuga, formido, discordia fuisset:
sic reditu meo ubertas agrorū, frugū copia, spes ocij,
tranquillitas animorū, iudicia, leges, cōcordia populi,
senatus auctoritas meū simul reducta uideantur: siue
egomet aliquid aduentu meo, cōsilio, auctoritate, dili-
gentia pro tanto beneficio populo R. prestare debui:
presto, promitto, spōdeo: nihil dico amplius: hoc, quod
satis est huic tempori, dico, remp. annonæ nomine in id
discrimē, quō uocabatur, non esse uenturā. num igitur
in hoc officio, quod fuit præcipuē meum, sententiā meā
reprehenditur rem maximā eripui à peste summū pe-
riculi, nō solum eam, sed etiam uos à cæde, incēdijs, uas-
titate. nemo negat: cum ad causam caritatis accederet
iste speculator communium miseriarum, quin semper
in reipub. malis sceleris sui faeces inflammaret. negat o-
portuisse quicquam uni extra ordinē decerni. nō iam
tibi sic respondebo, ut ceteris: Cn. Pompeio plurima,
periculosissima, maxima terra mariq; bella extra or-
dinem esse commissa: quarum rerum si quem poenite-
at, eum uictoriæ pop. R. poenitere necesse est. nō ita te-
cum ago. cum ijs hæc à me haberi oratio potest, qui
ita disputant, se, si qua res ad unum deferenda sit, ad
Cn. Pompeium delaturos potissimum, sed se extra or-
dinem

dinem nihil cuiquam dare: cum Pompeio datum sit, id
se pro dignitate hominis ornare, ac tueri solere. horū
ego sententiā ne laudem, impediō Cn. Pompeij trium-
phis: quibus ille, cum esset extra ordinē ad patriā de-
fendendam uocatus, auxit nomen populi Ro. imperi-
umq; honestauit. constantiā probo, qua mihi quoq;
utendum fuit: quo ille auctore extra ordinem bellū cū
Mithridate Tigraneq; gessit. sed cum illis tamen pos-
sum aliquid disputare: tua uerō quæ tanta impudentia
est, ut audeas dicere, extra ordinem dari nihil cuiquam
oportere? qui cum lege nefaria Ptolemæum regem Cy-
pri, fratrem regis Alexandrini, eodem iure regnātem,
caussa incognita, publicasset, populumq; Rom. scelere
obligasset: cum in eius regnum, bona, fortunas, latro-
cinium huius imperij immisisset, cuius cum patre, auo,
maioribus societas nobis, et amicitia fuisset: huius pe-
cuniæ deportandæ, et, si quis suū ius defenderet bello
gerendo M. Catonem præfeciisti. dices, quem uirum?
sanctissimum, prudētissimum, fortissimum, amicissimum
reip. uirtute, consilio, ratione uitæ mirabili ad laudem,
et propē singulari: sed quid ad te, qui negas esse iuris
quenquam ulli rei extra ordinem præfici? atq; in hoc
solum inconstantiam redarguo tuam, qui in ipso Ca-
tone, quem tu non pro illius dignitate produxeras, sed
pro tuo scelere subduxeras, quē tuis Sergijs, Lollijs,
Titijs, ceterisq; cædis et incēdiorū ducibus obieceras,
quem carnificem ciuium, quem indemnatorum necis
principem, quem crudelitatis auctorem fuisse dixeras,
ad hunc honorem et imperium extra ordinem nomi-
natim rogatione tua detulisti, et tanta fuisti intempe-
rantia, ut illius tui sceleris rationem occultare nō pos-
ses: li-

Obiurgatio.

Clodium suo
met facto res-
felli.

Occupatio.
Articulus ad
Cæteris laus
dem.

Repetitio.

Locus cōtra
nis de non es-
uulgandis

literis. idem
agit Philip.
2.

Alis exem-
plis Clodium
reprehendit.
& amplificat
interrog. &
repet.

* soceri.

A dissimili
exemplo,

ses: literas in concione recitasti, quas tibi à C. Caesare missas diceret. CAESAR PVLCHRO. cum etiam es argumentatus, amoris esse hoc signum, cum nominibus tantum uteretur, neque adscriberet, pro consule, aut tribuno pl. deinde gratulari, quod idem in posterum M. Catonem tribunatu tuo remouisses; et quod idem in posterum de extraordinariis potestatibus libertatem admisses. quas aut nunquam tibi ille literas misit: aut, si misit, in concione recitari noluit: aut, siue ille misit, siue tu finxisti, certe consilium tuum de Catonis honore illarum literarum recitatione patefactum est. sed omitto Catonem, cuius eximia uirtus, dignitas, et in eo negotio, quod gessit, fides, et continentia tegere uidentur improbitatem et legis, et actionis tuae. quis prouincia homini post homines natos turpissimo, sceleratissimo, contaminatissimo, quis illam optimam fertilemque Syriam, quis bellum pacatissimis gentibus, quis pecuniam ad emendos agros constitutam; ereptam uel ex Caesaris rebus actis, quis imperium infinitum dedit? cui quidem cum Ciliciam dedisses, mutasti pacationem, et Ciliciam ad praetorem uel extra ordinem transtulisti. Gabinio, pretio amplificato, Syriam nominatim dedisti quid? homini teterrimo, crudelissimo, fallacissimo, omnium scelerum libidinumque maculis notatissimo, L. Pisoni nonne nominatim populos liberos, multos S. C. etiam recenti lege generi ipsius liberatos, uinctos, et constrictos tradidisti? nonne, cum ab eo merces tui beneficii; pretiumque prouinciae meo sanguine tibi esset persolutum, tamen aerarium cum eo partitus es? itane uero? tu prouincias consulares, quas C. Gracchus, qui unus maxime popularis fuit, non modo non abstulit ab senatu; sed etiam ut ne-

ut necesse esset quotannis constitui per senatum decreta lege sanxit, eas, lege Sempronia per senatum decretas, rescidisti? extra ordinem sine sorte, nominatim dedisti, non consulibus, sed reip. pestibus: nos, quod nominatim rei maxime penitus iam desperatae summum uirum, saepe ad extrema reip. discrimina delatum, praefecimus, a te reprehenditur? quid tandem, si, quae tum in illis reip. tenebris, caecisque nubibus, et procellis, cum senatum gubernaculis deiecisses, populum est nauis exturbasses, ipse archipirata cum grege praedonum impurissimo plenissimis uelulis nauigares, si, quae tum promulgasti, constituisti, promissisti, uendidisti, perficere potuisses: qui locus in orbe terrarum uacuis extraordinariis fascibus atque imperio Clodiano fuisse? sed excitatus aliquando Cn. Pompeius, (dicam ipso audiente, quod sensi et sentio, quod quo animo me auditorus est) excitatus, inquam, aliquando Cn. Pompeius nimium diu reconditus, et penitus abstrusus animi dolor subuenit subito reip. ciuitatemque fractam malis, mutam, debilitatam, abiectam metu, ad aliquam spei libertatis, et pristinae dignitatis erexit. hic uir extra ordinem rei frumentariae praeficiendus non fuit? scilicet tu helluoni spurcissimo, praeustatori libidinum tuarum, homini egensissimo, et facinorosissimo, Sex. Clodio, socio tui sanguinis, qui sua lingua etiam sororem tuam a te abalioauit, omne frumentum priuatum et publicum, omnes prouincias frumentarias, omnes mactipes, omnes horreorum clauis lege tua tradidisti. quae ex re priuatum caritas nata est, deinde inopia: impendebat famines, incendia, caedes, direptio: immincebat tuus furor omnium fortunis et bonis. queritur etiam importuna pestis, ex ore impurissimo Sex. Clodij rei frumentariae

Rei indignitas
tatem augeat
contentione.

Allegoria tristis reip. statutus describitur.

Epanalepsis cum licentia

Salsum esse ambiguo.

Ex consequentibus, et cunctis.

Et esse

O R A T I O

esse ereptam: summisq; in periculis, eius uiri auxilium implorasse remp. à quo sepe se & seruata, & amplificatam esse meminisset. extra ordinem ferri nihil placet Clodio. quid de me quod tulisse te dicis, paricida, fratricida, sororicida, nonne extra ordinem tulisti an de peste ciuis, quemadmodum omnes iam dii atq; homines iudicarunt, cōseruatoris reip. quemadmodum autem tute ipse confiteris, nō modò indemnat, sed ne accusati quidem, licuit tibi ferre non legem, sed nefarium priuilegium, lugente senatu, merentibus bonis omnibus, totius Italiae precibus repudiatis, oppressa captaq; republica: mihi, populo Ro. implorante, senatu poscente, temporibus reip. flagitantibus, non licuit de salute populi R. sententiā dicere qua quidē in sententia si Cn. Pompeij dignitas aucta est coniuncta cū uilitate cōmuni, certē laudandus esset, si eius dignitas suffragatus uideret, quē meā saluti opem & auxilium tulisset, desinant, desinant homines iisdē machinis sperare me restitutum posse labefactari, quibus antea statim perculerunt: quod enim par amicitiae consularis fuit unquam in hac ciuitate coniunctius, quam fuimus inter nos ego & Cn. Pompeius? quis apud populum R. de illius dignitate illustrius, quis senatui sepius dixit: qui tantus fuit labor, quē simultas, quē contentio, quā ego non pro illius dignitate suscepim? qui ab illo in me honos, quē praedicatio de mea laude, quē remuneratio beneuolentiae praetermissa est? hāc nostram coniunctionem, hāc conspīrationem in rep. bene gerenda, hanc iucundissimam uitae atq; officiorum omnium societatem certi homines fictis sermonibus, & falsis criminibus diremerunt: cum iisdem illum, ut me metueret,

Aracundia &
Contentio.

Frequentatio
per dissolu-
tionem.

Morata sen-
tentia.

Geminatio.

Amicitiam
ex signis &
Gendit.

Supra machi-
nas appellat
uita

PRO DOMO SUA AD PONT.

me caueret, moneret: iisdem apud me, mihi illū esse unum inimicissimum, dicerent: ut neque ego ab illo, quā mihi petenda essent, satis audacter petere possem: neq; ille, tot suspicionibus certorum hominū & scelere exulceratus, quā meum tempus postularēt, satis prolixē mihi polliceretur. data merces est erroris mei magna, pontifices: ut me non solum pigeat stultitiae meae, sed etiā pudeat: qui, cum me non repentinum aliquod meum tempus, sed ueteres multo ante suscepti, & prouisi labores cū uiro fortissimo & clarissimo cōiunxisset, sim passus me à tali amicitia distrahi, neq; intellexerim, quib. aut ut apertis inimicis obfisterem, aut insidiosis amicis non credere. promde desinēt aliquando me iisdē inflamarē uerbis. quid sibi iste uult? nescit, quātum auctoritate ualeat, quas res gesserit, quā dignitate sit restitutus; cur ornat cū, à quo desertus est? ego uerò neq; me tum desertum puto, sed penē deditum: nec, quā sint in illa rep. flammā gesta contra me, neq; quomodo, neq; per quos, patefaciundū mihi esse arbitror. si utile reipub. haurire me unum pro omnibus illam indignissimam calamitatem: etiam hoc utile sit, quorum id scelere constatum sit, me occultare, & tacere. illud uerò est hominis ingrati, tacere (itaq; libentissimē praedicabo) Cn. Pompeiū studio & auctoritate aequē, ut unumquemq; nostrum, opibus, cōtentione, precibus, periculis deniq; praecipuē pro salute mea laborasse. hic tuus P. Lentulus, cum tu nihil aliud dies & noctes nisi de salute mea cogitares, consilijs omnibus interfuit: hic tibi grauiissimus auctor ad instituendā, fidelissimus socius ad comparandam, fortissimus adiutor ad rem perficiendam fuit: hic municipia coloniasq; adiit: hic Italiae totius auxilium

Erroris con-
fessio.

Mimesis.

Haurire cala-
mitatem. i. pa-
ti & sustinere.
Ex parte.

Repetitio.

Be a cupiebat

O R A T I O

Redit ad
Clodium.

* perinde.

Transit ad
causam, & si
bi conciliat
auditores.

Iuris diuiso.
Digest lib. 1.
de inst. & iu-
re.
Locus bene-
uolentiae, ex
oratoris mo-
destia.

Status ratio
& firmamen-
tum, & iuris
publici au-
ditorate.

cupientis implorauit: hic in senatu princeps sententia
fuit: idemq; cum dixisset, tum etiā pro salute mea popu-
lum R. obsecrauit. quare istam rationem, quae usus,
omittas licet, post illā sententiā, quam dixeram de an-
nona, pōtificum animos esse mutatos: * proinde quasi
isti aut de Cn. Pompeio aliter, atq; ego existimo, senti-
ant: aut, quid mihi pro expectatiōe populi R. pro Cn.
Pompeij meritis erga me, pro ratione mei temporis fi-
ciendum fuerit, ignorent, aut etiam, si cuius forte pōti-
ficis animus, quod certō scio aliter esse, mea sententiā
offendit: alio modo sit cōstituturus aut de religione Pō-
tificum, aut de rep. quā eum aut ceremoniarum ius,
aut ciuitatis salus corgerit. intelligo, pontifices, me plu-
ra extra causam dixisse, quā aut opinio tulerit, aut
uoluntas mea: sed cum me purgatum uobis esse cupi-
rem, tum etiā uestra in me attentē audiendo benignitas
prouexit orationē meam. sed hoc cōpensabo breuitate
eius orationis, quae pertinet ad ipsam cognitionem
uestram: quae cum sit in ius religionis, & in ius reip. di-
stributa: religionis partem, quae multō est uerbosior
prætermittēs, de iure reip. dicam. quid est enim aut tā
arrogans, quā de religione, de rebus diuinis, cremo-
nijs, sacris, pontificum collegium docere conari: aut tā
stultum, quā si quis quid in uestris libris inuenerit, id
narrare uobis: aut tam curiosum, quā ea scire uelle,
de quibus maiores nostri uos solos & consuli, & scire
uoluerunt? Nego potuisse iure publico, legibus ijs,
quibus hēc ciuitas utitur, quenquam ciuem ulla eius-
modi calamitate affici sine iudicio. hoc iuris in hac ci-
uitate etiā tum, cum reges essent, dico fuisse, hoc nobis
esse à maioribus traditum, hoc esse demq; propriū li-
berae,

PRO DOMO SVA AD PONT. 222

berae ciuitatis, ut nihil de capite ciuis, aut de bonis, si-
ne iudicio senatus, aut populi, aut eorum, qui de quaq;
re cōstituti iudices sint, detrahi possit. Vidēsne me non
radicitijs euellere omnes actiones tuas? neq; illud age-
re, quod apertum est, te omnino nihil gēsisse iure, non
fuisse tribun. pl. hoc dico, esse parricidium: dico apud
pontifices: augures adsunt: versor in medio iure publi-
co. quod est, pontifices, ius adoptionis: nempe ut is ad-
optet, qui neque procreare iam liberos possit: & cum
potuerit, sit expertus. quae deinde causa cuiq; sit ado-
ptionis, quae ratio generum, ac dignitatis, quae sacro-
rum, quæri à pontificū collegio solet. quid est horū in
ista adoptione quæsitum? adoptat annos viginti natus,
etiā minor: senator ē: liberorū ne causa? at procreare
potest, habet vxorē, suscepit etiā liberos. exheredabit
igitur pater filiū. quid? sacra Clodiae gētis, cur intereūt,
quod in te est? quae omnis notio pontificū, cum adopta-
ret, esse debuit. nisi forte ex te ita quæsitum est, nū per-
turbare rēp. seditionibus uelles? & ob eā causam ado-
ptari, nō ut filius esses, sed ut tribunus pl. fieres, & fun-
ditus euerteres ciuitatem? respōdisti credo te ita uelle.
pontificibus bona causa visa est: approbauerunt. non
etas eius, qui adoptabat, quæ sita est, ut in Cn. Aufidio,
M. Puppio: quorū uterq; nostra memoria, summa se-
nectute, alter Orestem, alter Pisonem adoptauit. quas
adoptiones, sicut alias innumerabiles, hereditates no-
minis, pecuniæ, sacrorum secutæ sunt. tu neq; Fonteius
es, qui esse debebas: neq; patris hæres: neq; amissis sa-
cris paternis, in hæc adoptiua uenisti. ita perturbatis
sacris, cōtaminatis gētibus, et quam deseruisti, & quā
polluisti, iure Quiriū legitimo tutelariū & heredita-

Vehementor
proponit, &
auger uerbis.

A iure ado-
ptionis, de
quo inst. lib.
1. & Gell. li.
5. ca. 19. & uē-
detur de arro-
gatione Cice-
ro loqui, de
qua ibidem.

Contrarium
uide inst. lib.
1. ut de Ad-
op. parag. sed
hodie.

Ecce 3 tum re-

Ab etate,
A causa, con-
tra habet in-
stit. li. 1. de ad-
opt. paragr.
sed & illud.

De doloma-
to, Dig. lib. 4.

A fine.

Euentorum
enumeratio.

tū relicto, factus es eius filius contra fas, cuius per etatem
pater esse potuisti. dico apud pontifices: nego istā adop-
tionē pontificio iure esse factā: primū quod ea vestra
sint etates, vt is, qui te adoptauit, vel tibi loco filij pe-
tatē esse potuerit: deinde, quod causa queri solet ado-
ptadi, vt & is adoptet, qui, quod natura iā assequi nō
potest, & legitimo & pontificio iure querat: & ita a-
doptet, vt ne quid aut de dignitate generū, aut de sacro
rū religione minuatur: illud in primis, ne qua calumnia,
ne qua fraus, ne quis dolus adhibeatur: vt hæc simulata
adoptio filij quā maximē veritatē illā suscipiendorum
liberorū imitata esse videatur, quæ maior calumniā est
quā venire imberbē adolescentulū bene valentē, ac ma-
ritū, dicere, filiū senatorē populi R. sibi velle adopta-
re: id autē scire & videre oēs, nō vt ille filius instituatur,
sed vt ē patricijs exeat, vt tribunus pl. fieri possit, iccir-
co adoptari: neq; id obscurē: nā adoptatū emancipari
statim, ne sit eius filius, qui adoptarit. cur ergo adopta-
tur: probate genus adoptionis: iam omnium sacra inter-
ierunt, quorū custodes vos esse debetis: iā patricius ne-
mo relinquetur. cur enim quisquā vellet trib. pl. se fie-
ri non licere: augustiorē sibi esse petitionē consulatus
in sacerdotium cū possit venire: quia patricio non sit
locus non venire: vt cuiq; aliquid acciderit, quare cō-
modius sit esse plebeium, simili ratione adoptabitur. i-
taq; populus R. breui tempore neq; regem sacrorum,
neq; flamines, nec salios habebit, nec ex parte dimi-
dia reliquos sacerdotes, neq; auctores centuriarum
& curiatorum comitiōrū: auspiciāq; populi R. sima-
gistratus patricij creati non sint, intercant necesse est:
cū interrex nullus sit: quod & ipsum patricium esse,

Q

& a patricio prodi necesse est. dixi apud pontifices, i-
stā adoptionem nullo decreto huius collegij proba-
tam, contra omne pontificiū ius factam, pro nihilo esse
habendā. qua sublata, intelligis totum tribunatū tuum
concidisse. Venio ad augures. quorū ego liberos, si qui
sunt reconditi, nō scrutor. non sum in exquirendo iure
augurū curiosus: hæc, quæ vnā cū populo didici, quæ
sepe in concionibus responsa sunt, noui: negāt fas esse
agi cū populo, cū de cælo seruatiū sit, quo die de te lex
curiata lata esse dicatur, audes negare de cælo esse ser-
uatiū: adest præsens, vir singulari virtute, constantia,
grauitate præditus, M. Bibulus, hunc consulē illo ipso
die contendo seruasse de cælo. infirma sunt igitur acta,
tua sententia C. Cesaris, viri fortissimi: minime: neque
enim mea iā quicquam interest, exceptis ijs telis, quæ
ex illius actionibus in meum corpus immissa sunt. sed
hæc de auspicijs, quæ ego nunc perbreuiter attingo, ac-
ta sunt a te. tu, tuo præcipitante iam et debilitato tri-
bunatu, auspiciorum patronus subito extitisti: tu M. Bi-
bulum in concionem, tu augures produxisti: te interro-
gante, augures responderunt, cū de cælo seruatum sit,
cum populo agi non posse: tibi M. Bibulus querenti, se
de cælo seruasse, respondit, idemq; in concione dixit
ab Appio fratre tuo productus, te omnino, quod con-
tra auspicia adoptatus esses, tribunum pl. non fuisse:
tua deniq; omnis actio posterioribus mensibus fuit, o-
mnia, quæ C. Cesar egisset, quæ contra auspicia essent
acta, per senatum rescindi oportere: quod si fieret,
dicebas te tuis humeris me custodem vrbis in urbem
relaturum. videte hominis amentiam, qui tum de-
gum suum tribunatum perire voluit, vbi per suum tri-

Epilogus ad
docilitatem.

A iure augu-
rali.

A testimonia
probat min-
rem.

Occupatiō.

Approbatia
cum repet. &
traditione

Ecce a bunda

Conclusio, bunatum Cæsaris actis alligatus teneretur. si & sacro-
rum iure pontifices, & auspiciorum religione augures
totum euerit tribunatum tuum, quid queris amplius?
an etiam apertius aliquod ius populi, atq; legum? hora
fortasse sexta diei questus sum in iudicio, cum C. Anto-
niū colligā mecum defendere, quædam de rep. quæ mi-
hi visa sunt, ad illius miserī causam pertinere. hæc ho-
mines improbi ad quosdā viros fortes lōgē aliter, atq;
a me dicta erant, detulerunt. hora nona, hoc ipso die,
tu es adoptatus. si, quod in ceteris legibus trinum nun-
dinū esse oportet, id in adoptione satis est trium esse
horarū: nihil reprehendo. sin eadem obseruanda sunt,
decreuit senatus, M. Drusi legibus, quæ contra legem
Cæciliam & Didiam late essent, populum non teneri.
iam intelligis omni genere iuris, quod in sacris, quod
in auspicijs, quod in legibus sit, te tribunum pl. non fu-
isse: atq; ego hoc totum nō sine causa relinquo: video
enim quosdam clarissimos viros, principes ciuitates, a-
liquot locis iudicasse, te cum plebe iure agere potuisse:
qui etiam de me ipso, cum tua rogatione funere elatam
remp. esse dicerent, tamen id funus, & si miserū atq; a-
cerbum fuisset, iure indictum esse dicebant. quod de me
ciue, ac de rep. bene merito tulisses, funestum funus te
indixisse reip. quod saluis auspicijs tulisses, iure egisse
dicebant. quare licebit, vt opinor, nobis eas actiones
non infirmare, quibus illi actionibus constitutum tri-
bunatum tuum comprobauerunt. fueris sanē tribu-
nus pleb. tam iure, tam lege, quā sūt hic ipse Rul-
lus, vir omnibus rebus clarissimus, atque amplissimus.
quo iure, quo more, quo exemplo legem nominatim
de capite ciuis indemnati tulisti? vetant leges sacræ,
vetant

A iure ferenz
darum legum

A legibus.

Cōcludit per
enumeratio
nem.

Trāslatio au-
genda causa.

Permissio.

Inst. lib. 1. de
inst. & iuro
leg. 8. Cic. de
leg. lib. 3.

vetant xii. tabulæ, leges priuatis hominibus irroga-
ri: id est enim priuilegium. nemo vnquā tulit: nihil est
crudelius, nihil perniciosius, nihil, quod minus hæc ci-
uitas ferre possit. proscriptionis miserī imū nomen il-
lud, & omnis acerbitas Syllani temporis quid habet,
quod maxime sit insigne ad memoriā crudelitatis? opi-
nor, pænā in ciues R. nominatim sine iudicio cōstitutā.
hanc vos igitur, pontifices, iudicio atq; auctoritate ve-
stra tribuno pl. potestatem dabitis, vt proscribere pos-
sit, quos velis: quero enim quid sit aliud, proscribere,
velutis, iubetis, vt M. Tullius in ciuitate ne sit, bonaq;
eius vt mea sint. ita enim fecit: & si alijs verbis tulit.
hoc plebiscitum est: hæc lex, hæc rogatio est: hoc vos
pati potestis, hoc ferre ciuitas, vt singuli ciues singulis
versiculis ē ciuitate tollantur? equidem iam persunctus
sum: nullā vim, nullū impetum metuo, expleui animos
inuidorum: placui odia improborum: saturauit etiam
perfidiam, et scelus proditorum: deniq; de mea causa,
quæ videbatur perditis ciuibz ad inuidiam esse propo-
sita, iā omnes vrbes, oēs ordines, omnes dij atq; homi-
nes iudicauerunt: vobismet ipsis, pōtīfices, & vestris li-
beris, ceterisq; ciuibz pro vestra auctoritate, & sapi-
entia cōsultare debetis. nam cum tam moderata iudicia
populi sint a maioribus constituta: primum, vt ne pœ-
na capitis cū pecunia cōiungatur: deinde, ne nisi *præ-
dicta die quis accusetur: tertio, vt ante magistratus ac-
cuset intermissa die, quā multā irroget aut iudicet: quar-
tū, sit accusatio trinu nundinū, * predicta die, qua die
iudicium sit futurum: cum multa etiam ad placandum,
atq; ad misericordiā reis cōcessa sint: deinde exorabilis
populus, facilis suffragatio pro salute: denique etiam,
Ec s si que

A iuris diuisi-
one, siue ab
enumeratio-
ne, per remo-
tionem & re-
petitionem.

Ab exemplo

A definitione

Indignationē
auget interro-
gationibus.

Similiter cas-
dens.

Ab omnium
preiudicio.

A iudiciorū
preiudicio.

A iudicijs
more.
* forte prodig-
ta.

* prodig.

O R A T I O

Colligit enu-
merationem,
& remouet
partes inter-
rogatione.

Comparatio
ex minore.

Descriptio
consequenti-
ad metum in-
cutionem.

Clodij legem
refellit, & mo-
uet indigna-
tionem, excla-
matione ue-
hementi.

A scriba per
sona.

si quares illum diem aut auspicijs, aut excusatione sustu-
lit, tota causa iudiciumq; sublatum est, hæc cum ita sint
in iure constituta, ubi crimē est? ubi accusator? ubi testes?
quid indignius, quam, q neq; adesse sit iussus, neq; cita-
tus, neq; accusatus, de eius capite, liberis, fortunis omni-
bus conductos, & sicarios, egentes, & perditos suffra-
giū ferre, & eā legem putare? ac si hoc de me potuit,
quē honos, quem dignitas, quē causa, quē resp tueba-
tur, cuius deniq; pecunia non expetebatur, cui nihil ob-
erat præter cōversionem status, & inclinationē cōmu-
nū temporum: quid tandē futurum est ijs, quorū vita
remota ab honore populari, & ab hac illustri gratia
est, pecuniæ autē tantæ sunt, vt eas nūmū multi egen-
tes, sumptuosi, nobiles concupiscant? date hanc tribuno
pl. licentiam, & intuemini paulisper animis iuuentutē,
& eos maxime, qui imminere iam cupiditate videntur
in tribunitiam potestatem; collegia medijs fidijs tribu-
norum pl. tota reperiuntur, hoc iure firmato, quæ coe-
ant de hominum locupletissimorum bonis, præda præ-
sertim populari, & spe largitionis oblata. at quid tulit
legum scriptor peritus, & callidus? Velitis, iubeatis, vt
M. Tullio aqua, & igni interdiciatur? crudele, nesi-
rium, ne in sceleratissimo quidem ciue ferendum sine
iudicio, non tulit, vt interdiciatur. quid ergo? vt inter-
dictum sit, o cœnum, o portentum, o scelus: hæc tibi
legem Clodius scripsit spurciorem lingua sua, vt inter-
dictum sit, cui non sit interdictum? Sexte noster bona
venia dic, quoniam iam dialecticus es, & hoc quoq; li-
guris: quod factum non est, vt sit factum, ferri ad po-
pulum, aut verbis vllis sanciri, aut suffragijs confir-
mari potest: hoc tu scriptore, hoc consiliario, hoc mi-
nistro,

PRO DOMO SVA AD PONT. 225

ministro omnium non bipedum solū, sed etiam quadru-
pedum impurissimo, remp. perdidisti. neq; tu eras tam
excors, tamq; demens, vt nescires hunc Clodij esse, qui
contra leges faceret; & alios esse, qui leges scribere so-
lerent: sed neq; eorum, neq; ceterorum, in quibus esset
aliquid modestiæ, cuiusquam tibi potestas fuit: neq; tu
legum scriptoribus ipsdē potuisti vii, quibus ceteri: ne-
que operū architectis neq; pontificē adhibere, quem
velles: postremò ne in prædæ quidem societate manci-
pē, aut prædæ socium, extra tuorum gladiatorū nume-
rū, aut deniq; suffragij latorem in ista tua proscriptione
ne quenquā, nisi furē aut sicariū, reperire potuisti. ita
que cum tu florens, ac potens per medium sorū popu-
laris volitares, amici illi tui te uno amico testī, & bea-
ti, qui se populo cōmiserant, ita repellebantur, vt etiam
Palatinā tuam perderent. qui in iudicium venerant, si-
ue accusatores erant, siue rei, te deprecante damnaban-
tur. deniq; etiā ille nouitijs Ligur, venalis adscriptor,
& subscriptor tuus, cum M. Papirij sui fratris esset te-
stamento & indicio improbatu, mortem eius se velle
persequi dixit: nomen Sex. Propertij detulit: accusare
alienæ damnationis scelerisq; socius propter calumniæ
metum non est ausus. de hac igitur lege dicimus, quæ
iure rogata videatur: cuius quam quisque partem te-
tigit, digito, voce, præda, suffragio, quocunque ve-
nit, repudiatus, conuictusq; discessit. quid, si ijs ver-
bis scripta est ista proscriptio, vt se ipsa dissoluat?
est enim: QVOD M. Tullius falsum S. C. retulerit,
si igitur retulit falsum S. C. tum est rogatio, si non re-
tulit, nulla est. satis ne tibi videtur a senatu iudica-
tum, me non modò non emittitum esse auctoritatem

Plenissima
uituperatio.

Inuidiosè re-
ante oculos
ponit.

Sex. Clodij
uituperat a
patris.

Articulus.

Dilemma cum
antecedentibus
& consequentibus.

quia

A multiplici
pro uno rerū
complexu.

eius ordinis, sed etiam vnum post urbem conditam dili-
gentissime senatui paruisse? quot modis doceo, legem
istam, quam vocas, non esse legem? quid si etiā pluribus
de rebus vno sortitu reuulsi: tamen ne arbitraris, id
quod M. Drusus in legibus suis plerisque, bonus ille vir
M. Scaurus, et L. Crassus consularis non obtinuerint,
id te posse omnium faciorū et shiprorū omnium De-
cumis et Clodij auctoribus, obtinere? tulisti de me, ne re-
cipere, non vt exire: quē tu ipse non poteras dicere,
nō licere esse Romae, quid enim diceret? damnatus? cer-
te non: expulsus? qui licuit? sed tamen ne id quidem est
scriptum, vt exirem, pena est, qui receperit, quam o-
mnes neglexerunt. electio nusquam est, verum sit. quid
operum publicorum exactio? quid nominis inscriptio
tibi? num aliud videtur esse, ac meorum bonorum dire-
ptio? praeterquam quod ne id quidē per legem Licini-
am, vt ipse tibi curationē ferres, facere potuisti. quid
hoc ipsum, quod nunc apud pontifices agis, te meā do-
mum consecraste, te monumentum fecisse, in meis adi-
bus te signum dedicasse, eaq; te ex vna rogatiuncula fe-
cisse: vnum et idē videtur esse, atq; id, quod de me ipso
nominatim tulisti? tam hercule est vnum, quā quod
idem tu lege vna tulisti, vt Cyprius rex, cuius maiores
huic populo socij atq; amici semper fuerūt, cum bonis
omnibus sub pracone subiceretur, et exules Byzan-
tium reducerentur. Eidem, inquit, vtrāq; de re nego-
tium dedi. Sed quid, si eidem negotium dedisses, vt in
Asia Cistophorum flagitaret, inde iret in Hispaniam:
cūm Romae dedisset, consulatum ei petere liceret:
cūm factus esset, prouinciam Syriam obtineret: quo-
nam de vno homine scriberes, vna res esset? quod si
iam po-

A lege & te
stimonio.

A simili.

A simili ad
absurdum cō-
pelli.

iam populus R. de ista re consultus esset, et nō omnia
per seruos latronesq; gessisses: nōne fieri poterat, ut
populo de Cyprio rege placeret, de exilibus Byzantijs
displiceret? quae est quasi alia vis, quā sententia Cae-
lia legis et Didiae, nisi haec, ne populo necesse sit in cō-
iunctis reb. compluribus, aut id, quod nolit accipere,
aut id, quod uelit repudiare? quid, si per uim tulisti: ta-
men ne lex est? aut quicquam iure gestū uideri potest,
quod per uim gestū esse cōstet? an si in ipsa latitōe tua,
capta iā urbe, lapides iacti, si manus collata nō est, ic-
circo tu ad illā labē, atq; eluuiē ciuitatis sine summa ui-
peruenire potuisti? cū in tribunali Aurelio cōscribe-
bas palam nō modō liberos, sed etiā seruos ex omnib.
uicis cōcitatos, uim tum uidelicet nō parabas: cū edi-
ctis tuis tabernas claudi iubebas, nō uim imperitiae mul-
titudinis, sed hominū honestorum modestiam pruden-
tiamq; quarebas: cum arma in eadem Castoris com-
portabas, nihil aliud, nisi ui ne quid per uim agi pos-
set, machinabare: cū uerō gradus Castoris conuelli-
sti, ac remouisti, tum, ut modeste tibi agere liceret, ho-
mines audaces ab eius templi aditu, atq; ascensu repu-
listi: cū eos, qui in conuentu uiro-um bonorum uer-
ba de salute mea fecerant, adesse iussisti, eorumq; aduo-
cationem manibus, ferro, lapidibus discussisti, tum pro-
fecto ostendisti, uim tibi maxime displicere, uerū haec
furiosa uis uesani tribuni pl. facile superari frāgiq; po-
tuit uiro-ū bonorū uel uirtute, uel multitudine. quid,
cū Gabinio Syria dabatur, Macedonia Pisoni, utriq;
infinium imperium, ingēs pecunia, ut tibi omnia per-
mitterent, te adiuuarent, tibi manum, copias, tibi suos
paratos cēturiones, tibi pecunias, tibi familias compa-
rarent,

A legum sen-
tentia.

A definitiōe
ex effectis.
Vim tuisse
probat, ut
nullam esse
legē ostē-
dat.

Ironia.

Repetitione
bus, & perio-
dica compre-
hensioe aus-
get Clodij
dominatum.

ORATIO

Parent, te suis sceleratis concionibus subleuarent, senatus auctoritate irriderent, equitibus R. mortē, proscriptionemq; minitarentur, me terrerent minis, mihi eadem, & dimicationē denunciarent, meam domū refertam uiris bonis per amicos suos cōplerent, proscriptionis metu me frequentia nudarent, uirorū bonorum me præsidio spoliaret, senatū pro me nō modō propugnare, amplissimū ordinē, sed etiā plorare, & supplicare mutata ueste prohiberent: ne tum quidē uis erat? quid igitur ego gessit aut qui timor fuit? nō dicā in me quidem: fac me timidum esse natura. quid illa tot uirorum fortissimorum millia? quid illi equites R? quid senatus? quid deniq; omnes boni? si nulla uis erat, cur me flentes potius persecuti sunt, quā aut increpātes retinuerunt, aut irati reliquerunt? an hoc timebā, si mecum ageretur more institutoq; maiori, ut possem præsens sustinere? utrū, si dies dicta esset, iudiciū mihi fuit peritimescendum, an sine iudicio priuilegium? iudiciū in causa tam turpi? scilicet is homo sum, qui, etiā si causa esset ignota, dicēdo nō possem explicare. an eā causam probare non poteram, cuius tanta bonitas est, ut ea ipsa non modō se, sed etiam me absente per se probaret? an senatus, an ordines, an ij, qui cuncta ex Italia ad me reuocandum conualuerunt, seigniores me præsente ad me reuocandum, & conseruandum fuissent in ea causa, quam ipse tam parricida talem dicat fuisse, ut me ab omnibus ad meam pristinam dignitatem expectatum, atque reuocatum queratur? an uerō in iudicio periculi nihil fuit: priuilegium pertinui, ne, mihi præsenti si multa irrogaretur, nemo intercederet: tam inops aut ego eram ab amicis, aut tam

consequen
tibus & li
gnis;

diuisione:

ex consec
quentibus.

vera pars
diuisionis.

nuda

PRO DOMO SUA AD PONT. 227

nuda resp. a magistratibus? quid, si uocata tribus essent? proscriptionem, non dicam in me ita de sua salute merito, sed omnino in ullo ciue comprobauissent? an, si ego præsens fuisset, ueteres illae copiae cōiuratorū, tuq; perditii milites atq; egentes, & noua uis sceleratissimorum consulum corpori meo pepercissent? qui, cum eorum omnium crudelitati, sceleriq; cessissem, ne absens quidem luctu meo mētes illorum satiare potui. quid enim uos uxor mea misera uiolat? quam uexastis, raptauistis, omni crudelitate lacerauistis. quid mea filia? cuius stetus assiduus, sordesq; lugubres uobis erant iucunda, ceterorum omnium mentes oculosq; fletebant. quid paruus filius? quem, quādiu absuit, nemo nisi lacrymātem confectumq; uidit. quid fecerat, quod eum toties per insidias interficere uoluistis? quid frater meus? qui cum aliquanto post meum discessum ex prouincia uenisset, neq; sibi uiuendū, nisi me restituto putaret, cum eius moeror, squalor incredibilis, & inauditus omnibus mortalibus miserabilis uidebatur: quoties ex uestro ferro, ac manib. est elapsus? sed quid ego uestram crudelitatem expromo, quā in ipsum me ac meos adhibuistis, qui parietibus, qui tectis, qui columnis, ac postib. meis horrificū quoddā, & nefarium omniq; inbutū odio bellū intulistis? non enim te arbitror, cum post meum discessum omnium locupletum fortunas, omnium prouinciarū fructus, & tetrarcharum ac regū bona, spe & auaritia deuorasses, argenti & suppellectilis meae cupiditate esse cecātū: nō existimo Campani illum cōsulem cum saltatore collega, cum alteri totam Achaiam, Thessaliam, Boeotiā, Græciam, Macedoniā, quinēq; Barbariam, bona ciuium R. condonasses, alte

Progressio

Pathos & su
rum indignat
uexationes

Amplificatio
Clodiani cru
delitatis ad
confundam
odium.

ri 22

O R A T I O

in Syriam, Babylonem, Persas, integerrimas pacatissimasque gentes ad diripiendum tradidisses, illos tam cupidos liminum meorum, et columnarum, et ualuarum fuisse. neque porro illa manus, copiaque Catilinae clementis ac tignis meorum tectorum se famem suam expleturas putauerunt: sed ut hostium urbes, nec omnium hostium, uerum eorum, quibuscum acerbum bellum, intestinumque suscepimus, non praeda adducti, sed odio solentius excindere, quod in quos propter eorum crudelitatem inflamatae mentes nostrae fuerunt, cum horum etiam tectis, ac sedibus residere aliquod bellum semper uideretur. nihil erat latum de me: non adesse erant iussus: non citatus fueram: eram etiam tuo iudicio ciuis incolumis, cum domus in Palatio, uilla in Tusculano, altera ad alterum consulem transferebatur: senatum consules uetabant: columnae a marmore ex aedibus meis, in spectante populo R. ad socerum consulis portabantur: in fundum autem uicini consulis non modo instrumentum, aut ornamenta uillae, sed etiam arbores transferebantur: cum ipsa uilla non praeda cupiditate (quid enim erat praeda?) sed odio et crudelitate funditus euerteretur: domus ardebat in palatio, non fortuito, sed oblato incendio: consules epulabantur, et in coniuratorum gratulatione uersabatur, cum alter se Catilinae delicias, alter Cethegi consobrini fuisse diceret. hanc ego uim, pontifices, hoc scelus, hunc furor, meo corpore opposito, a bonorum omnium ceruicibus depuli, omnemque impetum discordiarum, omnem diu collectam uim improborum, quae inueterata compresso odio atque tacito, iam erumpebat in actum, tam audaces duces, excepi meo corpore: in me uno consulares faces iactae manibus tribu-

mijs:

PRO DOMO SUA AD PONT. 228

nijs: in me omnia, quae ego quondam retuleram, coniurationis nefaria tela adhuc serunt. quod si, ut multis fortissimis uiris placuit, ut et armis contra uim decertare uoluisssem: aut uicissim cum magna internicione improborum, sed tamen ciuium: aut, interfectis bonis omnibus, quod illis optatissimum erat, una cum rep. concidisssem. videbant, uiuo senatu populoque R. celere mihi fore summa cum dignitate reditum. nec intelligebam fieri diutius posse, ut mihi non liceret esse in ea rep. quam ipse seruasssem: quod si non liceret, audieram, et legeram, clarissimos nostrae ciuitatis uiros se in medios hostes ad perspicuam mortem, pro salute exercitus iniecisse: ego pro salute reip. uniuersae dubitarem? hoc meliore conditione, quam Decij, quod illi ne auditores quidem suae gloriae, ego etiam spectator meae laudis esse potuisssem. itaque infractus furor tuus inanes faciebat impetus: omnem enim vim omnium sceleratorum acerbitas mei casus exceperat: non erat in tam immani iniuria, tantisque ruinis nouae crudelitati locus. Cato fuerat proximus (quid ageres, non erat) ut qui omnibus mihi dux in rebus fuerat, idem socius esset iniuriae. quod posses extrudere ad Cypriam pecuniam, praeda perierit: alia non deerit: hunc modo amandandum esse. sic M. Cato inuisus, quasi per beneficium, Cyprium relegatur. eiiciuntur duo, quos improbi videre non poterant, alter per honorem turpissimum, alter per honestissimam calamitatem. atque ut sciatis non hominibus istum, sed uirtutibus hostem semper fuisse, me expulso, Catone amandato, in eum ipsum se conuertit, quo auctore, quo adiutore in concionibus, ea, quae gerebat, omnia, quaeque gesserat, se fecisse, et facere dicebat, Cn. Pompeium, quae omnium iudicio longe principem esse

A iure naturae
reg. ad conciliandos Pontifices.

Ab exemplis
ex minoribus.

Infractus. i.
non nihil fractus, debilitatus.
Catonem inducit ad odium
Clodio censurandum, et diu longumque tractat.

Comutatio.

Odiolum facit ex pontificis persona.

Similitudo
odiosa.

Membrum cum
dissoluto.

Ex causis
auget.

Ad odium con
uertendum Cato
stille mens
hostem facit.

Ff

Rem auge
uerbo, foedus
pro amicitia.

Rationis a
praeclusio.
Ex minore.

Veri senato-
ris dotes.
Locus a testi-
monij et ex-
emplis.

Dissolutio.

Articulus.

esse ciuitatis videbat, diuini furori suo veniā daturum non arbitrabatur. qui ex custodia, per insidias regis amici filium hostem captiuum surripuisset, & ea iniuria virum fortissimū laceisset, sperauit isdem se copijs cum illo posse cōfigere, quibuscum ego noluissem bonorum periculo dimicare. & primō quidem adiutorib. consilubus. postea fregit foedus Gabinius: Piso tamen in fide mansit. quas iste tum caedes, quas lapidationes, quas fugas fecerit, quā facile ferro quotidianisq; insidijs, cum iam a firmissimo robore copiarum suarū reliquus esset, Cn. Pompeiū foro curiaq; priuarit, domūq; coniecerit, vidistis. ex quo iudicare potestis, quanta uis illa fuerit oriens & congregata, cum haec Cn. Pompeium terrerit iam distracta, & extincta. hoc uidit in sententia dicenda kal. ian. vir prudentissimus, & cum reip. tum mihi, tum etiam veritati amicissimus, L. Cotta, qui legem de meo reditu ferendam non censuit: qui me consuluisse reip. cessisse tempestati, amictorem uobis, ceterisque ciuib. quam mihi ac meis extitisse, uis, armis, dissensione hominum ad eadē instituta, nonoq; dominatu pulsum esse dixit, nihil de meo capite potuisse ferri, nihil esse iure scriptum, aut posse ualere: omnia contra leges, moremq; maiorum temere, turbulente, per vim, per furorem esse gesta: quod si illa lex esset, nec referre ad senatum consules, nec sententiam dicere sibi licere: quorum utrunq; cum fieret, nō oportere, ut de me lex ferretur, decerneret illa, quae nulla esset, esse lex iudicaretur. sententia uerior, grauior, utilior, melior reip. nulla esse potuit: hominis enim scelere, & furore notato, similis a rep. labes in posterum dimouebatur, neque hoc Cn. Pompeius, qui ornatissimam de me

de me sententiam dixit, uosq; pontifices, qui me uestris sententijs, auctoritatibusq; defendistis, non uidistis, illā esse nullam, atq; esse potius flāmā tēporis, interdiciū sceleris, uocē furoris: sed prospexistis, ne qua popularis in uos aliquando inuidia redundaret, si sine populi iudicio restituti uideremur. eodemq; cōsilio M. Bibuli, fortissimi viri, senatus sententiam secutus est, ut uos de mea domo statueretis: non quod dubitaret, quin ab isto nihil legib. nihil religionibus, nihil iure esset actū, sed ne quis oriretur aliquādo in tāta ubertate improborū, qui in meis aedibus aliquā religionē residere diceret. nam legē quidē istam nullā esse, quotiescunq; de me senatus sententiam dixit, toties iudicauit: quoniā quidem scripto illo istius sententiā dicere uetabatur. atq; hanc rem par illud simile, Piso, & Gabinius uidit. homines legum iudiciorūq; metuentes, cum frequentissimus senatus eos, ut de me referrent, quotidie flagitaret, non se rem improbare dicebāt, sed lege istius impediri. era hoc uerum: nam impediabantur, uerū ea lege, quam idē iste de Macedonia Syriaq; tulerat. hanc tu P. Lentule neque priuatus, neq; consul legem esse unquā putasti: nam tribuni pl. referentibus, sententiam de me, designatus consul, saepe dixisti: ex kalend. ian. quoad perfectares est, de me retulisti: legem promulgasti, tulisti: quorum tibi, si esset, illa lex, nihil liceret. at etiam Q. Metellus, collegatuus, uir clarissimus, quam legem esse homines alienissimi a P. Clodio iudicarent, Piso & Gabinius, eam nullam esse, frater P. Clodij, cum de me ad senatum tecum una retulit, iudicauit. sed isti, qui Clodij leges timuerunt, quemadmodum ceteras obseruarunt, senatus quidem, cuius est grauissimū

Dissolutio.

Repetitio.

Perigit tes-
timonijs cō-
firmare, legē
Clodij nullā
esse, quod p-
uim esset la-
ta.

Eiusdem uerbi concursio, siue cōuersio in uerbo iudicant.

Declinatio breuis, per acclamationē in locū cōmunē de exilio & exilio, ab exilij definitione, et distinctione, & a testimoniis ex quo se exulē non fuisse cōcludit. Vide paradoxo 4. & Tuscul. 5.

Approbatio.

PRO DOMO SV A AD PONT.
iudicium de iure legum, quotiescunque de me cōsultus est, toties eam nullam esse iudicauit. quod idē tu Lentule uidiſti in ea lege, quam de me tulisti: nam nō est ita latū, ut mihi Romā uenire liceret, sed ut uenirem: non enim uoluisti id, quod licebat, ferre, ut liceret: sed me ita esse in rep. magis, ut accersitus imperio populi R. viderer, quā ad administrandam ciuitatem restitutus. hunc tu etiam pernicioſa pestis exulem appellare ausus es, cum tantis sceleribus esses, & factis notatus, ut omnem locū, quō adisses, exilij similonū redderess: quid est enim exul? ipsum per se nomen calamitatis, non turpitudinis, quando igitur est turpe? reuera, quando est poena peccati: opinione aut hominum, etiam si est poena damnati, utrum igitur, peccato meo exulis nomen subeo, an re iudicata? peccato? iam neq; tu id dicere audes, quem isti satellites tui felicem Catilinam nominant, neque quisquam eorum, qui solebant. non modō iam nemo est tam imperitus, qui ea, quæ gesti in consulatu, peccata esse dicat: sed nemo est tam inimicus patriæ, qui non meis consilijs patriam conseruatam esse fateatur, quod enim est in terris commune tantum, tantulūne consilium, quod non de meis rebus gestis ea, quæ mihi essent optatissima & pulcerrima, iudicari? summum est populi Ro. populorumquē, & gentium omnium ac regum consilium, senatus decreuit, ut omnes, qui rempub. saluam esse uellent, ad me vnum defendendum uenirent: ostenditquē, nec stare potuisse rempub. si ego non fuisset restitutus: nec futuram esse vllam, si non rediissem. proximus est huic dignitati ordo equester: omnes omnium publicanorum societates de meo consulatu, ac de meis rebus gestis amplissima, atque ornate

PRO DOMO SV A AD PONT. 230
ornatissima decreta fecerunt. scribæ, qui nobiscum in rationibus, nomimentisq; publicis uersantur, nō obscurū de meis in rempub. beneficijs suum iudiciū decretumq; esse uoluerunt. nullum est in hac urbe collegium, nulli pagani, aut montani, quoniā plebi quoq; urbana maiores nostri conuenticula, & quasi concilia quædam esse uoluerunt, qui non amplissimē nō modō de salute mea, sed etiam de dignitate decreuerint. nam quid ego illa diuina, atq; immortalia municipiorum & coloniarum, & totius italiæ decreta cōmemorem? quibus tanquam gradibus mihi videor in cœlum ascendisse, non solum in patriam reuertisse. ille uerō dies quis fuit, cum te P. Lentule legem de me ferentem populus Ro. ipse uidit, sensitq; quantus & quāta dignitate esses? constat enim nullis vnquam comitijs campum Martium tanta celebritate, tanto splendore omnis generis hominum, ætatum, ordinum floruisse. omitto ciuitatū, nationum, provinciarum, regum, orbis deniq; terrarum de meis in omnes mortales meritis vnum iudiciū, vnumq; cōsensum. aduētus meus, atq; introitus in urbem qui fuit utrū, me patria sic accepit, ut lucem salutemq; redditam sibi ac restitutam accipere debuit. an ut crudelem tyrannum? quod vos Catilinæ gregales de me dicere solebatis, itaque ille vnus dies, quo die me populus Rom. a portā in Capitolium, atq; inde domum sua celebritate, letitiāq; comitatum honestauit, tantæ mihi iucunditati fuit, ut tua mihi conscelerata illa vis non modō propulsanda, sed etiam emenda fuisse videatur. quare illa calamitas (si ita est appellanda) excusit hoc genus totum maledicti, ne quisquam audeat iam reprehendere consulatum meum, tot, tantis, tam ornatis iudicijs, testimonijs,

Præteritio.

Hyperbole.

Præteritio cū articulis.

Interrogatio Res secunda beatus, aduersus uersus, agnos facit.

Amplificatio.

Conclusio. *Stimonijs, auctoritatibus comprobatur. quod si in isto tuo maledicto proborum non modo mihi nullum obiecit, sed etiam laudem illustras meam: quid te aut fieri, aut fingi dementius potest? vno enim maledicto bis a me patria seruata esse concedis: semel enim id feci, quod omnes non negent immortalitati, si fieri potest, mandandum, ut supplicio puniendum putasti: iterum, cum tuum, multorumque propter te, in flammatum in bonos omnes impetum meo corpore excepi, ne eam ciuitatem, quam seruasssem inermis, armatus in discrimen adducerem. esto: non fuit in me poena ulla peccati, at fuit iudicij. cuius quis me vnquam vlla lege interrogauit? quis postulauit? quis diem dixit? potest igitur damnati poenam sustinere indemnat? hoc tribunitium est? hoc populare est? quanquam ubi tu te popularem, nisi cum pro populo fecisti, potes dicere? scilicet: cum hoc iuris a maioribus proditum sit, ut nemo ciuis R. aut libertatem, aut ciuitatem possit amittere, nisi ipse auctor factus sit. quod tu ipse potuisti in tua causa discere (credo enim, quamquam in illa adoptione legitime factum est nihil, tamen te esse interrogatum, auctor ne esses, ut in te P. Fonteius uitae necisque potestatem haberet, ut in filio) quero, si aut negasses, aut tacuisses, si tamen id xxx curie iussissent, num id iussu esset ratum? certe non. quid ita? quia ius a maioribus nostris, qui non ficti et fallaciter populares, sed verè et sapienter fuerunt, ita comparatum est, ut ciuis Rom. libertatem nemo posset inuitus amittere. quin etiam, si decem uiri sacramentum in libertatem iniustum iudicasset, tamen, quotiescunque vellet quis hoc in genere solo rem iudicatam referre posse voluerunt. ciuitatem verò nemo vnquam villo*

Occupatio.
Refellit ab adiunctis.

A iure ciuium Rom.

Ratiocinatio.
Si tamen pro etiam sit, uel samet sit.

Comoratio.

populi iussu amittere inuitus. qui ciues R. in colonias Latinas proficiscebantur, fieri non poterant Latini, qui non erant auctores facti, nomenque dederat, qui erat rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quam erant in eam recepti, quod uertendi, hoc est, mutandi soli causa, uenerant. id autem ut esset faciundum, non ademptione ciuitatis, sed testi et aquae, et ignis interdictione faciebant. populus R. L. Sylla dictatore ferente comitijs centuriatis, municipijs ciuitatem ademuit, ademuit ipsam agrorum. de agris ratum est: fuit enim populi potestas: de ciuitate ne tamen quidem ualuit, quamdiu illa Syllani temporis arma ualuerunt. an uero Volaterranis, cum etiam tum essent in armis, L. Sylla uictor rep. recuperata, comitijs centuriatis, ciuitatem eripere non potuit: hodieque Volaterrani non modo ciues, sed etiam optimi ciues, fruuntur nobiscum simul hac ciuitate: consulari homini P. Clodius, eversa rep. ciuitatem adimere potuit, concilio aduocato, conductis operis non solum egentium, sed etiam seruorum, Sedulio principe? qui se illo die confirmari Romae non fuisse, quod si non fuit, quid te audacius, qui in eius nomen intideris? quid desperatius, qui ne emetiendo quidem potueris auctorem adumbrare meliorem? sin autem is primus sciuit, quod facile potuit, propter inopiam testi in foro pernoctans, cur non iuret se Gadibus fuisse, cum tu te fuisse Interamnæ probaueris? hoc tu igitur, homo popularis, iure munitam ciuitatem, et libertatem nostram putas esse oportere, ut si tribuno pl. rogante, Velitis, iubeatis ne? Sedulij centum se uelle et iubere dixerint, possint unusquisque nostrum amittere ciuitatem? tum igitur maiores nostri populares non sue-

Exemplis generalibus probat. I.

II.

III.

Mendacij conuincit Clodium.

Sciuit, ambiguum, nam et pro iussu et pro intellectu, capio test.

Ff 4 runt, qui

Ironia, qui
uerè populus
res sunt, ostendit.
Contraria legem, Clodij arguit iniuriā,
runt, qui de ciuitate, & libertate ea iura sanxerunt,
que nec uis temporū, nec potētia magistratū, nec res
tum iudicata, nec deniq; uniuersi populi R. potestas,
que ceteris in rebus est maxima, labefactare posuit. at
tu etiam, ereptor ciuitatis, legem de iniurijs publicis tulisti
Anagnino nescio cui Menula per gratiam, qui tibi
ob eam legē statuā in meis ædibus posuit, ut locus ipse
in tanta tua iniuria legē, & inscriptionē statuæ refelleret.
quæ res municipibus Anagninis ornatissimis multo
maiori dolori fuit, quàm quæ idem ille gladiator seclera
Anagninæ fecerat. quid, si ne scriptū quidē unquam
est in ista ipsa rogatione, quam se Sedulius negat se uisū
se: tu huius, ut acta tui præclari tribunatus hominis
dignitate cohonestes, auctoritatem amplecteris: sed tamen,
si nihil de me tulisti, quo minus essem nō modō in
ciuium numero, sed etiā in eo loco, in quo me honores
populi R. collocauerunt: tamen ne eum tua uoce uolubis,
quem, post nefarium scelus consulū superiorū, tot
uides iudicij senatus, populi R. totius Italiæ honestatum?
quē, ne tum quidē, cum aberā, negare poteras esse
tua lege senatorem? ubi enim tuleras, ut mihi aqua, &
igni interdiceretur? quod Gracchus de P. Popillio, Saturninus
de Metello tulit. hominis seditiosissimi, de optimis ac
fortissimis ciuibus, non, ut esset interdictū, quod ferre non
poterat, tulerunt, sed ut interdiceretur, ubi cauisi,
ne meo me loco censor in senatum legeret: quod de omnibus,
etiam quibus damnatis interdictum est, scriptum est in legibus.
quare hoc ex Clodio scriptore legum tuarum, iube adesse: latitat omnino:
sed, si requiri iusseris, inuenient hominem apud sororem
tuam, occultantem se capite demisso, sed si patrem

Redit ad legē, & ex scripto, se nō fuisse proscriptū probat.
Sed tamē est reuocatio uerbi, ad persequitatem.

Ab exemplis.

A signo consequenti.

Amarus iocus.

trem tuum, ciuem medijs fidijs egregiū, dissimulēq; vestri, nemo vnquam sanus exulē appellauit, qui, cū de eo tribunus pl. promulgasset, adesse propter iniquitatem illius Cinnani temporis, noluit, eiq; imperium est abrogatū: si in illo pœna legitima turpitudine non habuit, propter vim temporum: in me, cū dies dicta nunquam est, qui reus nō fui, qui nunquā sum a tribuno pl. citatus, dānati pœna esse potuit, ea præsertim, quæ ne in ipsa quidē rogatione per scripta est? at vide, quid inter sit inter illum iniquissimū patris tui casum, & hanc fortunam cōditionemq; nostram. patrem tuum, ciuem optimum, clarissimi viri filium, qui si uiuere, qua se ueritate fuit, tu profectō nō uiueres. L. Philippus censor, auunculū suum præterijt in recitando senatu: nihil enim poterat dicere, quare rata nō essent, quæ erāt acta in ea rep. in qua se illis ipsis temporibus censorem esse uoluisset me L. Cotta, homo censorius, in senatu iuratus dixit, se, si censor tum esset, cū ego aberam, meo loco senatorem recitaturum fuisse. quis in meum locum iudicem subdidit? quis meorum amicorū testamentum discessu meo fecit, qui mihi non idē tribucit, quod & si ad essem? quis me non modō ciuis, sed socius, recipere contra tuam legem, & iuuare dubitauit? deniq; uniuersus senatus multo antē, quàm est lata lex, de me gratias agēdas censuit ciuitatibus ijs, quæ M. Tullium, tantū ne immō etiam ciuem optimē de rep. meritum recepissent, & tu vnus, pestifer ciuis, eum restitutum negas esse ciuem, quem eiectum uniuersus senatus non modō ciuem, sed etiam egregium ciuem semper putauit: at verō, ut annales populi Ro. & monumenta uetustatis loquuntur, censor ille Quincius, & M. Furius

Reu & personarum comparatio, ex maiore, in qua etiā sunt dissimilitudo, & contraria.

Expolitio computationis.

Ex signo consequenti.

Suspensio ad fidem. Exclamatio ex minore.

Comparatio ne exemplorum eandē re amplificat.

Sententia.

Contentio.

Cōclusio res
petitione uer
borū, enume
ratione, & cō
paratione ex
polita.

*petente
Alia compa
ratio, in qua
est commora
tio, ad ampli
ficandum.

rius Camillus, & M. Seruilus Ahala, cū essent optime
de rep. meriti, tamē populi incitati vim, iracundiāq;
subierunt: damnatiq; comitijs centuriatis cū in exiliū
profugissent, rursus ab eodem populo placato sunt in
suā pristinā dignitatē restituti. quod si ijs damnatis non
modò non imminuit calamitas clarissimi nominis glo
riam, sed etiam honestauit (nam etsi optabilius est, cur
sum vitæ conficere sine dolore, & sine iniuria: tamen
ad immortalitatem gloriæ plus affert, desideratū esse à
suis ciuibus, quā omnino nunquam esse violatum) mihi
cū sine vilo iudicio populi profecto, tum amplissimis o
mnium iudicijs restituto, maledicti locum, aut criminis
obtinere fortis & constans in optima ratione ciuis P.
Popilius semper fuit: tamen eius in omniuita nihil est
ad laudem illustrius, quā calamitas ipsa. quis enim tā
meminisset eum bene de rep. meritū, nisi & ab impro
bis expulsus esset, & per bonos restitutus? Q. Metelli
præclarum imperiū in remilitari fuit egregia cēsurā,
omnis vita plena grauitatis: tamen huius viri laudem
ad sempiternā memoriā temporis calamitas propaga
uit. quod si & illis, qui expulsi sunt iniquē, sed tamen
legibus, reducti inimicis interfectis, rogationibus tribu
nitijs, non auctoritate senatus, non comitijs cēturiatis,
non decretis Italiæ, non desiderio ciuitatis, inimicorū
iniuria probro non fuit: in me, qui profectus sum in
teger, abfui simul cum rep. redij cum maxima digni
tate, te uiuo, fratre tuo, altero consule reducente, al
tero prætorē* parente, tuum scelus meum probum
putas esse oportere? at si me populus Rom. incitatus
iracundia, aut inuidia ē ciuitatē eiecisset, idemq; po
puli mea in rep. beneficia recordatus, se collegisset,
tunc,

temeritatem atq; iniuriā suā restitutione mea repre
hendisset: tamē profecto nemo esset tā amens, qui mihi
tale populi iudiciū nō dignitati potius, quā de decori
putaret esse oportere. nunc verē cū me in iudiciū
populi nemo omnium vocarit: condemnari non potue
rim, qui accusatus non sint: deniq; ne expulsus quidē ita
sim, ut, si contenderem, superare non possem: contraq;
à populo Ro. semper sim defensus, amplificatus, orna
tus: quid est, quare quisquā mihi se ipsa populari ratio
ne anteponatē tu populam, Ro. esse illum putas, qui
constat ex ijs, qui mercede conducuntur: qui impellun
tur, ut uim afferant magistratibus? ut obsideant sena
tum? optent quotidie cēdē, incendia, rapinas? quem tu
tamen populū, nisi tabernis clausis, frequentare non
poteras: cui populo duces Lentidios, Lollios, Sergios
præferas. o speciem, dignitatēq; populi Ro. quā rei
ges, quā nationes extera, quā gentes vltimæ per
timescunt: multitudinem hominum ex seruis condi
ctis, ex facinorosis, ex egentibus congregatam. illa fuit
puleritudo populi Ro. illa forma, quā in campo uti
disti tum, cū etiam tibi contra senatus, totiusq; Italiæ
auctoritatem & studium dicendi potestas fuit. ille, ille
populus est dominus regum, victor, atq; imperator o
mnium gentium, quem illo clarissimo die sceleratē vi
disti tum, cū omnes principes ciuitatis, omnes ordi
nū atque ætatum omnium, suffragium se non de ciuis,
sed de ciuitatis salute ferre censebant: cū denique
homines in campum non tabernis, sed municipijs clau
sis venerunt. hoc ego populo, si tum consules aut
fuisent in repub. aut omnino non fuissent, nullo labo
re, tuo præcipiti furori, atq; impio sceleri restitissim:
sed pu

Popularibus
sententijs agit
& uerum po
pulum non
uero distin
guir.

Ex clamatō
ironica.

Populi Ro.
oratoria defi
nitio.

Digest. lib.
48. de ui
pub.

Occupatio.
de Ci. iacta
tia.

Iocus satis
amarus.

Iouis q̄ &
soror & cō
iunx. Virg.
lib. 2. Aen.

O R A T I O

sed publicam causam contra uim armatam, sine populi
praesidio suscipere nolui: nō quod mihi P. Scipionis, for-
tissimi viri, vis intima, priuati hominis, displiceret: sed
Scipionis factū statim P. Mutius consul, qui in geren-
da rep. putabatur fuisse segnior, gesta, multis S. C. non
modò defendit, sed etiā ornauit: mihi aut te interfecto,
cum consulibus, aut te uiuo, & tecum, & cum illis ar-
mis decertandum fuit. erant eo tempore multa etiā alia
metuenda. ad seruos mediusfidius res peruenisset: tan-
tum homines impios ex uetere illa coniuratione iniustū
nefarijs mentibus bonorum odium retinebat. Hic tu me
etiam gloriari vetas: negas esse ferenda, quæ soleam de
me predicare, & homo sacetus inducis etiam sermonē
urbanum, ac venustum: me dicere solere, esse me Iouē:
eundem quē dictitare, Mineruam esse sororem meam,
non tam insolens sum, qui Iouem esse me dicam: non
tam incruditus, qui Mineruam Iouis sororem, meam
esse sororem existimem. sed tamen ego mihi sororē vir-
ginem ascisco: tu sororem tuam virginem esse non si-
uisti. sed vide, ne tu te debeas Iouem dicere, quod tu iu-
re eandem sororem te uxorem appellare possis. et quo-
niam hoc reprehendis, quod solere me dicas de me ipso
gloriosius predicare: quis vnquā audiuit, cum ego de
me, nisi coactus, ac necessariō dicerem? nam si, cū mihi
furta, largitiones, libidines obijciuntur, ego respondere
soleo, meis consilijs, periculis, laboribus patriam esse
conseruatam: non tam sum existimandus de gestis re-
bus gloriari, quā de obiectis non confiteri. sed si mihi
ante hæc durissima reip. tempora nihil vnquam aliud
obiectum est, nisi crudelitas illius temporis, cum a pa-
tria perniciem depuli, quid, me huic maledictō utrum
non re

PRO DOMO SVA AD PONT. 234

non respondere, an demissē respondere decuit? ego verò
etiam reip. semper interesse putauī, me illius pulcerri-
mi facti, quod ex auctoritate senatus, consensu bonorū
omnium, pro salute patriæ gessissem, splendore vrbis,
dignitatēq; retinere: præsertim cum mihi vni in hac
Rep. audiente populo R. opera mea hæc vrbem, et hæc
remp. esse saluam iurato dicere fas fuisset. Extinctum
est iam illud maledictū crudelitatis: quod me nō ut cru-
delem tyrannum, sed vt mitissimum parentem, omnium
cuium studijs desideratum, repetitū, accersitū vident.
aliud exortū est. obijcitur mihi meus ille discessus: cui
ego crimini respondere sine mea maxima laude nō pos-
sum. quid enim, pontifices, debeo dicere? peccati me
conscientia profugisse? at id, quod mihi crimini daba-
tur, non modò peccatum non erat, sed erat res post na-
tos homines pulcerrima. iudicium populi pertimui-
ses? at id nec propositum vllum fuit, & si fuisset, dupli-
cata gloria discessissem. bonorum mihi praesidium de-
fuisse? falsum est. me mortem timuisse? turpe est. di-
cendum igitur est id, quod non dicerem, nisi coactus:
nihil enim vnquam de me dixi sublatum, asciscendæ lau-
dis causa potius, quā criminis depellēdi. dico igitur,
& quā possum maxima voce dico, cum omnium perdi-
torū, & coniuratorū incitata uis duce tribuno pl. con-
sulibus, auctoribus afflicto senatu, perterritis equiti-
bus Ro. suspensa ac sollicita tota ciuitate, non tam in me
impetum faceret, quā per me in omnes bonos: me vi-
disse, si uicissem, tenues reip. reliquias: si victus essem,
nullas futuras. quod cū iudicasset, defleui coniugis mi-
seræ disidium, liberorum carissimorum solitudinem,
fratris absentis amantissimi, atque optimi casum, subi-
tas fun-

Ab honesto.

Subiectio or-
ratoria.

Premunitio.

Vociferatio.

Remotis fal-
sis causis
affert ueras.

Dissolutum.

**Agnominas-
tio.**

**Subiecta raz-
tio.**

**Indolentiam
Stoicorum
intelligit.**

**Difficilia,
que pulcra.**

**Similitudo
cuius evidenti-
a ad comiserationem.**

**Arbitria. i.
poenas letas-
ies.**

**Amplificat
cōtentione.**

PRO DOMO SVA AD PONT.
tas fundatissimæ familiæ ruinas: sed his omnibus rebu-
uitam anteposui meorum civium remq; publicā concide-
dere vniuersi discessu, q̄ omnium interitu occidere malui:
speravi id, quod accidit, me iacentem posse à viuis viris
fortibus excitari si vna cū bonis interissem, nullo mo-
do posse recreari, accepi, pōiufices, magnū, atq; incredi-
bilem dolorē: nō nego, neq; istā mihi asciscō sapiētiam,
quam nonnulli in me requirebant, qui me animo nimis
fracto esse atq; afflicto loquebantur. an ego poteram,
cū à tot rerum tāta uarietate diuellerer, quas iccirco
prætereo, quod ne nunc quidem sine fletu cōmemora-
re possū, inficiari, me esse hominē et communē natura
sensum repudiare tum verò neq; illud meum factū lau-
dabile, nec beneficium vllū à me in remp. profectū dice-
rem, si quidem ea reip. causa reliquissim, quibus æquo
animo carerem: eamq; animi duritiam, sicut corporis,
quod cum vritur nō sentit, stuporem potius, quam vir-
tutem, putare. suscipere tantos animi dolores, atq; ea,
que capta vrbe accidunt uictis, stante vrbe vñū perpe-
ti, et iam se videre distrahi ē complexu suorum, distru-
bati lecta, diripi fortunas, patriæ deniq; causa patri-
am ipsam amittere, spoliari populi Ro. beneficiis am-
plissimis, præcipitari ex aliūssimo dignitatis gradu, vi-
dere pretextatos inimicos, nondum morte complora-
ta, arbitria petentes funeris: hæc omnia subire conser-
uandorum civium causa, atq; ita, vt dolenter absis, nō
tam sapiens, quam ijs, qui nihil curant, sed tam amens
tuorum, ac tui, quam communis humanitas postulat.
ea laus præclara ac diuina. nam qui ea, que nunquam
cara atque iucunda duxit, æquo animo reipub. causa
deserit, nullam beneuolentiam insignem rempublicam
decla-

PRO DOMO SVA AD PONT. 235

declarat: qui aut relinquit reipub. causa, à quibus eum
summo dolore diuellitur, ei patria cura est, cuius salutē
caritati antepōit suorum. quare remp. (disrumpatur
licet ista furia, atq; audiat hæc ex me, quoniam lacesti-
uit) bis seruauit, ut consul, togatus armatos vicerim: pri-
uatus, consulibus armatis cesserim. vtriusque temporis
fructum tuli maximū: superioris, quod ex senatus au-
thoritate et senatū, et omnes bonos, meæ salutis causa,
mutata veste vidi: posterioris, quod et senatus, et popu-
lus Ro. et omnes mortales et priuatim et publicē in-
dicarunt, sine meo reditu remp. saluam esse non posse.
sed hic meus reditus, pontifices, vestro iudicio contine-
tur. nam si vos me in meis ædibus collocatis, id quod
in omni mea causa, semper studijs, cōsilijs, auctoritati-
bus, satentijsq; fecistis: video me planē ac sentio resti-
tutum, sin mea domus non modò mihi non redditur, sed
etiam monumentum præbet inimico doloris mei, scele-
ris sui, publicæ calamitatis: quis erit, qui hunc reditum
potius, quam poenā sempiternā putet? in cōspectu præ-
tere a totius vrbis domus est mea, pontifices: in qua si
manet illud nō monumentū vrbis, sed sepulcrum inimi-
ci nomine inscriptum, demigrandum potius aliquod est,
quàm habitandū in ea vrbe, in qua trophæa, et de me,
et de rep. videam constituta. an ego tantam aut animi
duritiem habere, aut oculorum impudentiam possim,
vt cuius vrbis seruatorem me esse, senatus omnium as-
sensu toties indicarit, in ea possim intueri domum me-
am euersam non ab inimico meo, sed ab hoste com-
muni, et ab eodem extructam, et positam in oculis ci-
uitatis, ne vñquam cōquiescere possit fletus bonorum?
Sp. Melij regnum appetētis domus est complanata. ec-
quid

Rōpantur ut
ilia Codro.
Suas res ge-
stas et laudes
cōmemorat,
& eis com-
miseratur.

Quod si per
uim omnia
egit Clodius
us, & me idē
circo restitui-
tis, ergo me-
am domum
mihi restitue-
re debetis.

A loco,

Amplificat à
suo et bonos
ram dolore,
& ex repu-
gnantibus.

Rem eandem
contrarij

Exemplis
tractat, & ex
polit.

Concludit ex
contrarijs: &
exposit com
paratione.

Pronomina-
tio.

Articulus.

Ex contrarijs

Ex loco, plo
nis, & cife-
tis.

quid aliud? æquum accidisse Melio populus R. iudica-
uit. nomine ipso Acquimelij stultitiæ poena comproba-
ta est. Sp. Lasij domus ob eandem causam eversa, atq; in
eodem loco ædes posita Telluris. in Vacci prædis do-
mus fuit M. Vacci, quæ publicata est & eversa, ut illi-
us facinus memoria & nomine loci notaretur. M. Man-
lius cum ab ascensu Capitolij Gallorum impetum re-
pulisset, non fuit contentus beneficii sui gloria: regnum
appetisse est iudicatus: ergo eius domum eversam, duo-
bus lucis conuestitam videtis. quam igitur maiores no-
stri sceleratis ac nefarijs ciuibus maximam poenâ cõsti-
tui posse arbitrati sunt, eandem ego subibo, ac sustinebo,
ut apud posteros nostros non extincto coniurationis
& sceleris, sed auctor & dux fuisse videar: hanc verò,
pontifices, labem turpitudinis, & in constantia poterit
populi Ro. dignitas sustinere, viuo senatu, vobis prin-
cipibus publici consilij, ut domus M. Tullij Ciceronis
cum domo Fuluij Flacci ad memoriam poenæ publicæ
constitutæ coniuncta esse videar. M. Flaccus, quia
cum C. Graccho contra salutem reip. fecerat, & senatus
sententia est interfectus, & eius domus eversa, & pu-
blicata est. in qua porticum post aliquanto Qu. Catulus
de manubijs Cimbricis fecit. ista autem fax aut furia
patriæ, cum Urbem, Pisonem & Gabinio ducibus, cepisset,
occupasset, teneret, vno eodemq; tempore & clarissi-
mi viri mortui monumenta delebat: & meam domum
cum M. Flaci domo coniungebat, ut qua poena sena-
tus affecerat eversorem ciuitatis, eadem iste oppressor
senatu afficeret eum, quem P. C. custodem patriæ iudica-
ssent. hanc verò in Palatio, atque in pulcherrimo ur-
bis loco porticum esse patiemini, furoris tribunitij, scle-
ris con-

ris consularis, crudelitatis coniuratorum, calamita-
tis reip. doloris mei defixum indicium ad memoriam
omnium gentium sempiternam? quam porticum pro
amore, quem habetis in rempub. & semper habuistis,
non modo sententijs, sed, si opus esset, manibus uestris
disturbare cuperetis. nisi quem forte illius castissimi sa-
cerdotis superstitiosa dedicatio deterret. ô rem, quâ ho-
mines cura soluti ac liberati, ridere non desinant, tristi-
ores autem sine maximo dolore audire non possint. P. ne
Clodius, qui ex pontificis maximi domo religionem eri-
puit, is in meam intulit? hunc, inquam, etiam vos, qui
estis antistites ceremoniarum & sacrorum, auctorem
habetis, & magistrum publicæ religionis? ô dii im-
mortes (uos enim hæc audire cupio) P. Clodius uest-
ra sacra curat? uestrum numen horret: res omnes hu-
manæ religionem uestram contineri putat? hic non illud it
auctoritat horum omnium, qui adsunt, summorum ui-
rorum? non uestra, pontifices, gravitate abutitur?
ex isto ore religionis verbum excidere, aut elabi po-
test? quam tu eodem ore, accusando senatum, quod se-
uere de religione decerneret, impurissimè teterrimeq;
uiolasti. aspiciate, aspiciate, pontifices, hominem reli-
giosum, & si uobis uidetur, quod est bonorum ponti-
ficum, monete eum, modum quendam esse religionis,
nimium esse superstitiosum non oportere. quid tibi ne-
cesse fuit anili superstitione homo fanaticæ sacrifici-
um, quod alienæ domi fieret, inuisere? quæ autem te
tanta mentis imbecillitas tenuit, ut non putares deos sa-
tis posse placari, nisi etiam muliebribus religionibus
te implicuisses? quem unquam audisti maiorum tuo-
rum, qui & sacra priuata coluerunt, & publicis sacer-

Ironia.

Exclamatio
per diuilio-
nem.

A pontificum
officio, quod
& describit.

Clodij impie-
tatem exclam-
atione ironi-
ca exagger-
at, ad odium
excitandum.

Geminatio
cum ironia,
qua in Clo-
dij incestum
digreditur, et
impium esse
exemplo de-
monstrat.

O R A T I O

Repetitio, in
qua ironica
sunt omnia.

Dialogum.

Enumeratio
et articulo.

Periphrasis,
pro confes-
sione.

Amplificatio
et comparatione.

dotijs præfuerunt, cum sacrificiâ Bonæ deæ fieret, inter-
fuisse: neminē: ne illum quidē, qui cæcus factus est,
ex quo intelligitur, multa in uita falso homines opina-
ri, cum ille, qui nihil uiderat sciens, quod nefas esset, lu-
mina amisit: istius, qui non solū aspectu, sed etiam ince-
sto flagitio, et stupro polluit ceremonias, poena omnis
oculorum ad cæcitatem mētis est cōuersa. hoc auctore
tam casto, tā religioso, tā sancto, tam pio potestis, pon-
tificates, nō commoueri, cum suis dicat se manib. domum
tuis optimi euerfisse, et eam ipsdē manib. cōsecrasset
quæ tua fuit consecratio: tulerā, inquit, ut mihi liceret.
quid? non exceperas, ut, si quod ius nō esset rogare, ne
esset rogatum? ius igitur statuetis esse: uniuscuiusq; ue-
strum sedes, aras, focos, deos penates subiectos esse libi-
dini tribunitiæ? in quem quisq; per homines cōcitatos
irruerit, quē impetu perculerit, huius domū non solū
affligere, quod est presentis insanæ, quasi tempestatis
repentinæ, sed etiā in posterum tempus religione sem-
piterna obligare? quidē sic accepi, pontifices, in reli-
gionibus suscipiendū caput esse, interpretari, quæ uo-
luntas deorū immortalū esse uideatur: nec est ulia cr-
ga deos pietas, nisi honesta de numine eorū ac mēte o-
pinio, cum expeti nihil ab ijs, quod sit iniustū ac inho-
nestum, arbitrare. hominē inuenire ista labe tum, cum
omnia tenebat, neminem potuit, cui ædes meas addice-
ret, cui traderet, cui donaret (ipse cū loci illius, cū ad-
itum cupiditate flagraret: ob eamq; causam unā, unam
illa rogatione sua, uir bonus dominū se in meis bo-
nis esse uoluisset, tamē illo ipso in furore suo nō est lu-
sus meam domum, cuius cupiditate inflammatus erat,
possidere) deos immortales, existimatis, cuius labore et
confi-

PRO DOMO SUA AD PONT. 237

consilio sua ipsi templa tenuerunt, in cuius domum affli-
ctā, et euerfam per unius hominis sceleratissimi nefar-
ium latrocinū, immigrare uoluisse? cuius est nemo in
tanto populo, extra cōtaminatam illam et cruentā. P.
Clodij manū, qui rem ullā de meis bonis attigerit, qui
nō pro suis opibus in illa tempesta defendere. at, qui
aliqua se cōtagione præde, societatis, emptionis con-
taminarunt, nullius neq; priuati, neque publici iudicij
pœnam effugere potuerunt. ex his igitur bonis, quorū
nemo rem ullā attigit, qui nō omnium iudicio scelera-
tissimus haberetur, dij immortales domum meā concu-
piuerunt? ista tua pulchra Libertas deos penates, et
familiares meos lares expulit, ut à te ipsa tanquā in
captiuis sedibus collocaretur? quid est sanctius, quid o-
mini religione munitius, quā domus uniuscuiusq; ci-
uitum? hic aræ sunt, hic foci, hic dij penates, hic sacre
religionis ceremoniæ continentur: hoc perfugium est
ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminē fas sit. quo
magis est furor istius ab auribus uestris repellendus: qui
quæ maiores nostri religionibus tuta nobis, et sanctis
esse uoluerunt, ea iste non solū cōtra religionē labe-
factauit, sed etiam ipsius religionis nomine euerit. at
quæ dea est? bonam esse oportet, quādoquidem est abs-
te dedicata. Libertas, inquit, est. ea tu igitur domi meæ
collocasti, quā ex urbe tota sustulisti? tu, cum colle-
gis tuos summa potestate præditos negares liberos
esse: cum in templum Castoris aditus esset apertus ne-
mini: cum hunc clarissimum uirum, summo genere na-
tum, summis populi beneficijs usum, pontificem, et
consularem, et singulari bonitate et modestia prædi-
tum, quem quibus oculis aspicere audeas, satis mirari

Similiter de
lineis.

Expositio
ironiam.

Domus sanc-
titas, locus
communis
Repetitio.

Conclusio.

Ambiguitas,
quæ ad Bonæ
Deæ sacra et
Clodio uiola-
ta alludit, et
locus ex res
pugnantibus
ad concilian-
dū odiū Clo-
dio: nā Liber-
tas sublata,
probat signu-
rum frequen-
tatione.

Meretricis
statua à Glo-
dio pro Bo-
na dea siue
Libertate
consecrata.

Hæc omnia
suauitate has-
bant ironicis
condita uer-
bis.

Prima litera,
est in Aedili-
tatis nomine.

Hæc indigna-
tionē mouet,
ipsa dēitare,
repetitionib.
& ipsa dicen-
di forma.

non queo, audiente populo Ro. à pedissequis concul-
cari iuberes: cum indemnatum exturbares, priuilegijs
tyrannicis irrogatis: cum principē orbis terrarū uirum
inclusum domi contineres: cum forum armatis cateruis
perditorum hominū possideres: Libertatis simulacrū
in ea domo collocabas, quæ domus erat ipsa indicio tui
crudelissimi dominatus, & miserrimæ populi R. serui-
tutis? eum ne potissimū Libertas domo sua debuit pelle-
re, qui nisi fuisset, in seruorum potestatem ciuitas tota
uenisset: at unde inuēta est ista Libertas? quæ siui enim
diligenter. Tanagraea quædam meretrix fuisse dicitur,
eius non longè à Tanagris simulacrū ē marmore in se-
pulcro positū fuit. hoc quidā homo nobilis, non alie-
nus ab hoc religioso Libertatis sacerdote, ad ornatum
ædilitatis suæ deportauit: etenim cogitabat omnes supe-
riores muneris splendore superare: itaq; omnia signa,
tabulas, ornamentorū quod superfuit in fanis, & com-
munibus locis, tota ē Græcia atq; insulis omnibus, ho-
noris populi R. causa, sanè frugaliter domum suā de-
portauit. is posteaquam intellexit, posse se, interuersa
ædilitate, à L. Pisone consule prætorē renūciari, si mo-
dò eadem prima litera competitorē habuisset aliquē,
ædilitatem duobus in locis, partim in area, partim in
hortis suis collocauit: signū de busto meretricis ablatū
isti dedit, quod esset signū magis istorū sceleris, quam
publicæ libertatis. hanc deam quisquam uiolare au-
deat, imaginem meretricis, ornamentum sepulcri, à
fure sublatam, à sacrilego collocatam? hæc me domo
mea pellet: hæc ultrix afflictæ ciuitatis, reip. spolijs or-
nabitur: hæc erit in eo monumento, quod positum est,
ut esset indicium oppressi senatus ad memoriam sem-
piternam

piternam turpitudinis? o Q. Catule (patrem ne ap-
pellem, an filium? recentior memoria filij est, & cum
rebus meis gestis coniunctior) tantumne te fessellit,
cum mihi summa, & quodidie maiora præmia in rep.
fore putabas? negabas fas esse duos consules esse in hac
ciuitate inimicos reip. duo sunt inuenti, qui senatum tri-
buno furenti constrictum traderent, qui pro me patres
conscriptos deprecari, & populo supplices esse edi-
ctis atq; imperio vetarent, quibus spectantibus domus
mea disturbaretur, qui deniq; ambustas fortunarum
mearum reliquias in domos comportari iuberent. Ve-
nio nunc ad patrem. Tu Q. Catule M. Fuluij domum,
cum is fratris tui socer fuisset, monumentum tuarum ma-
nubiarū esse uoluisti, ut eius, qui perniciofa reipub. cō-
silia cepisset, omnis memoria funditus ex oculis homi-
num ac mentibus tolleretur. hoc si quis tibi ædificanti
illam porticum ediceret, fore tempus, cum is tribunus
pleb. qui auctoritatem senatus, iudicium bonorum o-
mnium neglexisset, tuum monumentum, consulibus
non modò inspectantibus, verum adiuantibus, di-
sturbaret, euertetet, idq; cum eius ciuis, qui republ.
ex senatus auctoritate consul defendisset, domo con-
iungeret: nōne responderes, id, nisi euersa ciuitate,
accidere non posset? at uidete hominis intolerabilem
audaciam cum proiecta quadam & effrenata cupidita-
te. monumentum iste nunquam aut religionem vl-
lam excogitauit: habitare laxè & magnificè uoluit,
duasq; & magnas & nobiles domos coniungere. e-
odem puncto tēporis, quo meus discessus isti causam cæ-
dis eripuit, à Q. Seio cōtēdit, ut Q. P. sibi domū ven-
deret. cum ille id negaret, primò se luminibus eius esse

Apostrophe
cum dubita-
tione, ad euen-
torum ex ad-
miratione am-
plificationem

Hæc nouitate
mouent.

Narratione
uerisimile fa-
cit, quod dis-
cit.

Adolescentē
Posthumū, ue
peno sustulit
Clodius.

Obserua ma-
lum sonū ex
concurſu tri-
syllabarum.
Peristylum,
que peristylis
focis colum-
nis circunqua-
que suffultus:
cuiusmodi ho-
die sunt quæ
claustra in-
cœnobij uos
cantur.

Acclamatio
cum articulo.

obstructurum minabatur. affirmabat Postumus, se vi-
uo illam domum istius nunquam futuram. acutus adole-
scens ex ipsius sermone intellexit, quid fieri oporteret:
hominem veneno apertissime sustulit: emit domum, li-
tigatōribus defatigatis, propē dimidio carius, quam æ-
stimabat, quorsum igitur hæc oratio pertinet? domus
mea illa propē tota vacua est: vix pars ædium mea-
rum decima ad Catuli porticum accessit. caussa fuit am-
bulatio, & monumentum, & ista Tanagraea, oppressa
libertate, Libertas, in Palatio, pulcherrimo prospectu,
porticum cum conclauibus pauimenta tam trecentū pe-
dum concupierat, amplissimum peristylum, cetera eius
modi, facile ut omniam domos & laxitate & dignitate
superaret. & homo religiosus, cum ædes meas idē eme-
ret & venderet, tamē illis tantis tenebris nō est ausus
suū nomē emptioni illi ascribere: posuit scilicet Stato-
nē illum hominē sua virtute egentem, ut is, qui in Mar-
sis, ubi natus est, testum, quod imbris vitandi caussa suc-
cederet, nullum haberet, ædes in Palatio nobilissimas
emisse diceret. inferiorem ædium partem assignauit nō
sue genti Fonteie, sed Clodie, quam reliquit: quem in
num̄erum ex multis Clodij nemo nomen dedit, nisi aut
egestate, aut scelere perditus, hanc vos, pontifices, tam
variā, tam nouā in omni genere voluntatem, im-
pudentiam, audaciam, cupiditatem, comprobabitis?
pontifex, inquit, affuit. non te pudet, cum apud pon-
tifices res agatur, pontificem dicere, non collegium
pontificum affuisse? præsertim cum tribunus pleb.
vel denunciare potueris, vel etiam cogere? esto: colle-
gium non adhibuisti: quid? de collegio quis tandem af-
fuit? posuerat enim auctoritatem in vno, quæ est in his

om̄i.

omnibus sed tamen auget & ætas, & honos dignita-
tē. opus erat etiam scientia: quam & si omnes cōsecuti
sunt, tamen certē peritiores vetustas facit. quis ergo af-
fuit? frater, inquit, uxoris meæ. si auctoritatem quæri-
mus: etsi id est ætatis, ut nondum consecutus sit: tamen
quanta est in adolescente auctoritas, ea propter tantam
coniunctionē affinitatis minor est putanda. sin autē sci-
tia est quæ sita, quis erit minus peritus, quā is, qui pau-
cis illis diebus in collegium venerat qui etiam tibi erat
magis obstrictus beneficio recenti, cum se fratrem u-
xoris tuæ, fratri tuo germano antelatum videbat. etsi
in eo prouidisti, ne frater te accusare posset, hanc tu i-
gitur dedicationem appellas, ad quam non collegium,
non honoribus populi R. ornatum pontificem, non de-
niq; adolescentem quenquam, cum haberes in collegio
familiarissimos, adhibere potuisti? affuit is, si modō af-
fuit, quem tu impulisti, soror rogauit, mater coegit. Vi-
dete igitur, pontifices, quid statuatis in mea caussa de
omnium fortunis. verbōne, pontifices, putatis, si is po-
tē tenuerit, & aliquid dixerit, domum vniuscuiusq; cō-
secrare posset? an istæ dedicationes, & templorum, &
delubrorum religiones ad honorem deorum immorta-
lium sine vlla ciuium calamitate à maioribus nostris
constitutæ sunt? est inuentus tribunus pl. qui consulari-
bas copijs instructus, omni impetu furoris in eum ci-
uem irruerit, quem percussus ipsa resp. suis manibus
extolleret. quid, si quis similis istius (neque enim iam
decrunt, qui imitari velint) aliquem mei dissimilem,
resp. non tantum debeat, per vim affligerit, domum
eius per pontificem dedicari: id vos ista auctori-
tate constitutis ratum esse oportere? dicetis, quem

Refellit ab æ-
tate, honore,
& scientia quæ
in eo desides
rabantur &
ad pontificis
auctoritatem
requiruntur,

Suspiciosus est is
quintur, & ex
cusat pontifi-
cem.

Hypothesi
euentorum ad
periculum de
monstrandū,

ORATIO

reperiet pontificem? quid? & tribunus pl. idē esse non potest pontifex? M. Drusus ille, clarissimus vir, tribunus pl. pōnfex fuit. ergo si is Qu. Cæpionis inimici sui postē aditū tenuisset, & pauca verba fecisset, edes Cæpionis essent d. dicat: nihil loquor de pontificio iure, nihil de ipsis verbis dedicationis, nihil de religione & ceremonijs: nō dissimulo me nescire ea, quæ etiā si scire, dissimulare, ne alijs molestus, vobis etiā curiosus viderer: et si effluunt multa ex vestra disciplina, quæ etiā ad nostras aures sæpe permanant. postē teneri in dedicatione oportere, videor audisse, templi: ibi enim positus est, vbi templi aditus est, & valvæ. ambulationis postes nemo unquā tenuit in dedicando. simulacrū aut aut arā si dedicasti, sine religione loco moveri potest. sed iam hoc dicere tibi nō licebit, quoniā pontificē postem tenuisse dixisti. quanquā quid ego de dedicatione loquar? aut quid de vestro iure, & religione, contra quā proposuerā, disputabo? ego verò si omnia solemnibus verbis, veteribus, & priscis institutis acta esse dicerem, tamen me reip. iure defendere. an, cū tu eius civis discessu, cuius vnius opera senatus, atq; omnes boni civitatem esse incolumem toties iudicassent, oppressā teterrimo latrocinio cum duobus sceleratissimis consulibus remp. teneres: domū eius, qui patriam a se servatam perire suo nomine nolisset, per pontificem aliquem dedicasses: posset recreata resp. sustinere? date de hac religione aditū, pontifices: iam nullum fortunis communibus exitum reperietis. an, si postem tenuerit pontifex, & verba ad religionem deorum immortalium composita, ad perniciem civium transtulerit, valebit ad iniuriam nomen sanctissimum religionis: si tribu-

A consecran
di ritu, cū pre
teritione, nō
fuisse legit
man dedica
tionē ostēdit.

Præcisio.

Confessio si
ue concessio
hypothetica.
ut ad resp. ius
i. non sacrum
& publicum
transcat.

Ex causis.

Ex pari, aut
etiam ex mi
nore.

PRO DOMO SUA AD PONT. 249

bunus pl. verbis non minus priscis & penē solennibus bona cuius cuiuspiam consecravit, non valebit? atqui C. Atinius patrum memoria Q. Metelli, qui cum ex senatu censor eiecerat, aui tui, Q. Metelle, & tui P. Seruili, & proavi tui P. Scipio consecravit, foculo posito in rostris, adhibitoq; tibicine. quid tum? num ille furor tribunū pl. ductus ex nonnullis veterū temporum exēplis fraudi Metello fuit, summo illi & clarissimo viro? cerē non fuit. vidimus hoc idem Cn. Lentulo censori tribunum pl. facere. nunquam igitur is bona Lentuli religione obligavit? sed quid ego ceteros? tu, tu, in quā capite velato, concione advocata, foculo posito, bona tui Gabinij, cui regna omnia Syrorum, Arabum, Persarumq; donāras, consecrasti. quod si tum nihil est actum, quid in meis bonis agi potuit? sin est ratum, cur ille gurgēs belluatus tecum simul reipub. sanguinem, ad cœlum tamen extruxit villam in Tusculano visceribus ærarij: mihi meas ruinas, quarum ego similem totam urbem esse passus non sum, aspicere non licuit? omitto Gabinium. quid? exemplo tuo bona tua nōnne L. Mummius, vir omnium fortissimus atq; optimus, consecravit? quod si, quia ad te pertinet, ratum esse negas oportere: ea iure cōstitui in præclaro tribunatu tuo, quibus in te conuersi, recusares, alios euerteres? sin ista cōsecratio legitima est, quid est, quod profanum in tuis bonis esse posuit? an consecratio nullū habet ius, dedicatio est religiosa? quid ergo illa tua tum obtestatio tibicinis? quid foculus? quid preces? quid prisca verba voluerunt? ementiri, fallere, abuti deorum immortalium numine ad hominum timorem voluisti? nam si est illud ratum, mitto Gabinium, tua domus certē, & quic-

Exemplis is
dē confirmat.

Geminatio.

Dissolutum.

Dilemma.
Ex pari.

Superlatio.

Dilemma ex
pari.

Commemoratio
ex differenti
bus.

68 s quid

ORATIO

Tertium dis-
leona ex an-
cedentibus.
Confessio
turpis.

Brevis, sed ar-
tificiosa oratio.

Ex minore,

Gravis est ir-
ritio, per dis-
simulationem

Ex adiunctis
per enumerationem.

Personarum,

Res.

quid habes aliud, est Cereri consecratum. sin ille ludus
fuit, quid te impurius, qui religiones omnes pollueris,
aut ementiendo, aut stuprando? iam fator, inquit, in-
Gabinio me nefarium fuisse. quippe vides poenam illā
ā te in alium institutam, in te ipsum esse conuersam. sed
homo, omnium scelerum flagitiorumq; documentum,
quod in Gabinio fateris, cuius impudiciam pueritiæ,
libidines adolescentiæ, dedecus et egestatē reliquæ vi-
tæ, latrocinium consulatus vidimus: cui ne ista quidem
ipsa calamitas iniuria potuit accidere, id in me infirmas
et grauius esse dicis, quod vno adolescente, quā quod
concione tota teste effecisti. dedicatio magnam, inquit,
habet religionē. nōne uobis Numa Pōpilius videtur
loqui? discite orationē, pontifices, et vos flamines: etiā
tu rex discē ā gentili tuo: quanquā ille gentē istam reli-
quit: sed tamē discē ab homine religionibus dedito, in-
sto, tū omnium religionū perito. quid? in dedicatione
nōne, et quis dicit, et quid, et quomodo queritur? an
tu hæc ita confundis et perturbas, vt quicunq; velit,
quod velit, quomodo velit, possit dedicare? quis eras
tu qui dedicabas? quo iure? qua lege? quo exēplo? qua
potestate? vbi te isti rei populus R. præfecerat? video
enim esse legē veterē tribunitiā, quæ vetet iniussu ple-
bis aedes, terrā, aram consecrare. neq; tū hoc ille Qu.
Papirius, qui hanc legem rogauit, sensit; neq; suspicatus
est fore periculum, ne domicilia, aut possessiones in dem-
natorum ciuiū consecrarentur: neq; enim id fieri fas
erat, neq; quisquam fecerat: neq; erat causa, cur pro-
hibendo non tam detertere videretur, quā admonere,
sed quia consecrabatur aedes, non priuatorum domi-
ciliorum, sed quæ sacra nominantur: consecrabantur agri,
non ita

PRO DOMO SUA AD PONT. 241

nō ita ut nostra prædia, si quis vellet, sed ut imperator
agros de hostibus captos consecraret: statuebantur a-
re, quæ religionem afferrent, ipso si loco essent conse-
crate: hæc, nisi plebs iussisset, fieri vetuit. quæ si tu in-
terpretaris de nostris ædibus atq; agris scripta esse, nō
repugno. sed quæro, quæ lex lata sit, vt tu meas aedes
consecraves, vbi tibi hæc potestas data sit: quo iure fe-
ceris. neq; ego nunc de religione, sed de bonis omnium
nostrū, nec de pontificio, sed de iure publico disputo. **Modus.**
Lex Papiria vetat aedes iniussu plebis cōsecrari. sit sa-
niē hoc de nostris ædibus, ac nō de publicis tēplis. vnum
ostende verbū cōsecrationis in ipsa tua lege, si illa lex
est, ac non vox sceleris et crudelitatis tuæ. quod si tibi
tū in illo reip. naufragio omnia in mentē venire potuiss-
sent, aut si tuus scriptor in illo incēdio ciuitatis nō syn-
graphas cū Byzantijs exulibus, et cū legatis regijs fa-
ceret, sed vacuo animo tibi ista non scita, sed portenta
conscriberet: esses omnia si minus re, at verbis legiti-
mis consecutus. sed vno tēpore cautiones fiebant pecu-
nariū, fœdera seriebatur provinciarū, regū appellatio-
nes venales erant, seruorū omnīū viciatim celebrabatur
tota vrbe descriptio, inimici in gratiam reconciliabā-
tur, imperia adscribebantur nouæ iuuentuti. **Q.** Scio
venenū mihi sero parabatur, de Cn. Pompeio, propugna-
tore et custode imperij, interficiendo consilia iniban-
tur, senatus ne quid esset, vt lugerent boni semper, vt
capta resp. consiliū proditiōe, vi tribunitia teneretur:
hæc cū tot tantq; agerentur, non mirum est, præsertim
in furore animi, et cecitate, multa illum, et te fefel-
lisse. at videte, quanta sit vis huius Papiriæ legis in re-
gali, non qualem tu affers sceleris plenam, et furo-

Modus.

Frequentatio
criminosa, cū
dissoluta.

Impulsa,

Ex vi Papir-
iæ legis, p. 241

in. Q.

O R A T I O

rerum differē
tium conten
tionem.

Articulus.

Ex definitio
ne senatus.

A causa.

Ex minore.

ris. Qu. Martius censor signum Concordiæ fecerat, idq; in publico collocarat. hoc signum C. Cassius censor cū in curiam transfuisset, collegium vestrū consuluit, nū quid esset causæ videretur, quā id signū curiamq; Cōcordiæ dedicaret? queso. pōtīfices, & hominē cum homine & tēpus cum tēpore, & rem cum re comparate. ille erat summa modestia, & gravitate censor: hic tribunus pl. scelere, et audacia singulari, tempus illud erat tranquillum, & in libertate populi, & gubernatione positum senatus: tuum porro tempus libertate populi R. oppressa, senatus auctoritate deleta. res illa plena iustitiæ, sapientiæ, dignitatis. censor enim, penes quem maiores nostri id quod tu sustulisti iudiciū senatus de dignitate esse voluerunt, Cōcordiæ signum volebat in curia, curiaq; ei dea dedicare. præclara voluntas, atq; omni laude digna: præscribere enim se arbitrabatur, vt sine studijs dissensionis sententiæ dicerentur, si sedē ipsam, ac templum publici consilij religione Cōcordiæ deuinxisset. tu, cum ferro, cum metu, cum edictis, cum priuilegijs, cū præsentibus copijs perditorum, absentis exercitus terrore, & minus, consulum societate, & nefario foedere, seruitute oppressam ciuitatē teneres, Libertatis signum posuisti magis ad ludibriū impudētiæ, quā ad simulationem religionis. ille in curia, quæ poterat, sine cuiusquam incommodo dedicabat: tu in ciuis optimē de rep. meriti cruore, ac penē osibus simulacrum non libertatis publicæ, sed licentiæ colloca-
sti. atq; ille tamen ad collegium retulit: tu ad quem retulisti? si quid deliberes, si quid tibi aut piandum, aut instituendum fuisset religione domestica, tamen instituto ceterorum vetere ad pontificem delulisses: nouum
delu-

PRO DOMO SVA AD PONT. 242

delubrum cū in urbis clarissimo loco, nefando quodam atq; inaudito instituto inchoares, referendum ad sacer-
dotes publicos nō putasti? at si collegium pōtīficū adhibendum non uidebatur, nemōne horum tibi idoneus uisus est, qui ætate, honore, auctoritate antecellunt, ut cum eo dedicationem cōmunicares? quorum quidem tu non cōtempnisti, sed pertumuisi dignitatē. an tu aude-
res quærere ex P. Serulio, aut ex M. Lucullo: quorum ego cōsilio, atq; auctoritate remp. cōsul ex uestris ma-
nibus, ac facibus eripui, quibūsnam uerbis, aut quo ri-
tū, primum hoc dico, ciuis domum consecrares. deinde ciuis eius, cui princeps senatus, cui etiam ordines oēs, deinde Italia tota, post cūctæ gentes testimonium huius urbis, atq; imperij cōseruati dediissent? quid diceres, o nefanda & perniciofa labes ciuitatis? ades, ades Lucul-
le, Seruli, dum dedico domū Ciceronis, ut mihi præea-
tis, postemq; teneatis. es tu quidem cū audacia, tū im-
pudentia singulari: sed tibi tamen oculi, uultus, uerba cecidi-
ssent, cū te uiri, qui sua dignitate personam po-
puli R. atq; auctoritatē imperij sustinerent, uerbis gra-
uissimis perterruissent, neq; sibi fas esse dixissent, furo-
ri interesse tuo, atq; in patriæ paricidio & scelere. quæ cū uideres, tum te ad tuum affinem non delectū a te, sed relictū a ceteris contulisti: quem ego tamen credo, si est ortus ab illis, quos memoria proditum est, ab isto ipso Hercule persuncto iam laboribus sacra di-
dicisse, in uiri fortis ærumnis non ita crudelem fuisse. ut in uiui, & iam spirantis caput bustum suis manibus imponeret: qui aut nihil dixit, aut, si fecit, omnino pœ-
nam hanc maternæ temeritatis tulit, ut mutam in de-
licto personam, nomenq; præberet: aut, si dixit ali-
quid,

A reliquorū
ordium dis-
gnitate.

Progreſſio
ad personæ
dignitatem
augendam.

Proſopo-
ponia inuē-
diofa.

Pathos.
Pōtīficis per-
sonā tractat
ad eius fidei
auctoritatē ele-

ORATIO

mandam, id est
facit re ante
oculos pos-
ita,

Similiter des-
cendens.

Reditus ad
rem.

Agit exen-
plis & rebus
iudicatis.

quid, dixit uerbis hesitantibus, postemq; tremebunda manu tetigit, certe nihil rite, nihil caste, nihil more institutoq; perfecit. uiderat ille Murenā utricū suū consule designatum, ad me cōsulē cum Allobrogibus communis exitij indicia afferre: audierat ex illo, se à me his salutē accepisse, separatim semel, iterū cum uniuersis. quare quis est; qui existimare possit, huic nouo pontifici primā hanc post sacerdotium inuitū religionē instituenti, uocemq; mittenti non & linguā obmutuisse, & manum obtorpuisse, & mentē debilitatam metu concidisse? praesertim cum ex collegio tanto non regē, non flaminē, non pontificē uideret, fieriq; particeps alieni sceleris inuitus coheretur, & grauissimas poenas affinitatis impietissimae sustineret. sed ut reuertar ad ius publicum uindictandū, quod ipsi pontifices semper nō solum ad suas ceremonias, sed etiā ad populi iussa accommodauerunt, habetis in cōmentarijs uestris, C. Casium censorem de signo Cōcordiae dedicando ad pontificum collegium retulisse, eiq; M. Aemiliū pont. maximum pro collegio respondisse: nisi eum populus R. nominatim praefecisset, atq; eius iussu faceret, nō uideri ea rectē posse dedicari. quid? cū Licinia uirgo Vestalis, summo loco nata, sanctissimo sacerdotio praedita, T. Flaminiō, Q. Metello cos. arā, et aediculā, & puluinem sub saxo sacro dedicasset, non eam rē ex auctoritate senatus ad hoc collegium Sex. Iulius praet. retulisset eum P. Scæuola pont. Max. pro collegio respondit: quod in loco publico Licinia C. F. iniussu populi dedicasset, sacrū nō uideri esse. quam quidem rē quāta seueritate, quātaq; diligētia senatus sustulerit, ex ipso S. C. facile cognoscetis. recita. S. C. uidetisne praetori urbā

itaq; neq;

PRO DOMO SUA AD PONT. 245

nō negotium datum, ut curaret, ne id sacrū esset? et ut, si quae essent incisae, aut inscriptae literae, tollerentur eo tempora, o mores. tum censorē, hominē sanctissimum, simulacrum Concordiae dedicare pontifices in templo inaugurato prohibuerunt: post autem senatus in loco augusto consecratam eam aram tollendam ex auctoritate pontificum censuit, neq; ullum est passus ex ea dedicatione literarum extare monumentum: tu procella patriae, turbo, ac tēpestas pacis, atq; oculi, quod in naufragio reip. tenebris offusis, demerso populo Ro. euerso, atq; electo senatu, dirueris, aedificaris: religione omni uiolata, reip. tantum nomine cōtaminaris: in cuius huiusce aedibus, & in urbe, quam suis laboribus ac periculis conseruasset, monumentū deletae reip. collocaris ad equitum notam, ad dolorem bonorū omnium, sublatoq; Q. Catuli nomen incideris: id sperasti temp. diutius, quā quoad mecum simul expulsa careret his moribus, esse laturā? At si pontifex neq; is, cui licuit, neq; id, quod fas fuit, dedicauit: quid me attinet iā illud tertium, quod proposuerā, docere, non ijs institutis, ac uerbis, quibus ceremoniae postulāt, dedicasse? dixi à principio, nihil me de scientia uestra, nihil de sacris, nihil de abscondito iure pōtificum dicturū: quae sunt adhuc à me de iure dedicandi disputata, non sunt quae sita ex aliquo genere literarum, sed sumpta de medio ex rebus palam per magistratus actis, ad collegiūq; delatis. ex S. C. ex lege. illa interiora iam uestra sunt, quid dici, quid praecipere, quid tāgi, quid teneri ius fuerit. quae si omnia ex Corūcanij sciētia, qui peritissimus pōtifex fuisse dicitur, acta esse cōstarent: aut si M. Horatius ille Pulmillus, q. cū eius dedicationē multi propter inuidiam se-

Amplificat
exclamatio-
ne, & conten-
tione.

Hypallage.

Metaphora.

Transitio.
qua duobus
absolutis par-
titionis expe-
ditibus, ad ter-
tiam prae-
tione quadā
gradu facit.

Cōparatio-
ne ducta ex
maioris refe-
lit.

O R A T I O

Frequentatio
articulis &
diffolutione
& commuta-
tione expoli-
ta.

am fictis religionibus impedirent, restitit, & constatis
fima mente Capitolium dedicauit; huiusmodi alicui de-
dicationi præfuisse, tamen in scelere religio non uale-
ret: nedum ualeat id, quod imperitus adolescens, nouus
sacerdos, sororis precibus, matris minis adductus, igna-
rus, inuitus, sine collegis, sine libris, sine auctore, sine
scriptore, furtim, mente, ac lingua titubante fecisse di-
catur: præsertim cum iste impurus, atq; impius hostis
omnium religionum, qui contra fas inter uiros sæpe mu-
lier, & inter mulieres uir fuisset, ageret illam rem ita
raptim et turbulente, ut neq; mens, neq; uox, neq; lingua
consisteret. delatum iam tunc est ad uos pontifices, & post
omnium sermone celebratum, quemadmodum iste præ-
posteris uerbis, omnibus obscenis, identidem se ipse re-
uocando, dubitans, timens, hæsitans, omnia aliter, ac
uos in monimentis habetis, & pronunciarit, & fecerit.
quod quidem minime mirum est, in tanto scelere, tan-
taq; dementia, ne audacie quidem locum ad timorem
comprimendum fuisse. etenim si nemo unquam prædo-
bam barbarus, atq; immanis fuit, qui, cum sana spoliasset,
deinde aram aliquam in litore deserto, somnijs sti-
mulatus aut religione aliqua consecraret, non horreret
animo, cum diuinum numen scelere uiolatum placare
precibus cogeretur: qua tandem istum perturbatione
mentis, omnium templorum atq; tectorum, totiusq; ur-
bis prædonem, fuisse censetis, cum pro detestatione tot
scelerum unam aram nefarie consecraret? non poterat
ullo modo (quæquæ & insolentia dominatus extulrat
animos, et erat incredibili armatus audacia) non in ag-
do ruere, ac sæpe peccare, præsertim illo pontifice, &
magistro, qui cogeretur docere, antequam ipse didicisset, ma-

Comparatione
sem auger.

PRO DOMO SUA AD PONT. 244

set, magna uis est cum in deorum immortalium numine,
tum uero in ipsa rep. Dij immortales, suorum templo-
rum custodem ac præsidem sceleratissime pulsum cum
uiderent, ex suis templis in eius aedes immigrare nole-
bant: itaq; istius uiciorum mentem cura, metuq; ter-
rebantires uero publica, quanquam erat exterminato
mecum, tamen obuersabatur ante oculos exterminato
ris sui, et ab istius inflamato atq; ignito furore iam tunc me
seque repetebat. quare quid est mirum, si iste metu percussus,
si furore instructus, scelere præceps, neq; instituta cer-
emonias persequi, neq; uerbum ullum solenne potuit
effari? quæ cum ita sint, pontifices, reuocate iam animos
uestros ab hac subtili nostra disputatione ad uniuersa
fam remp. quæ antea cum uiris fortibus multis, in hac
uero causa soli uestris ceruicibus sustinetis, uobis uni-
uersi senatus perpetua auctoritas, cui uosmet ipsi præ-
stantissimi semper in mea causa præfistis: uobis Italia
magnificētissimus ille motus municipiorumq; concursus:
uobis caput, centuriarumq; una uox omnium, quatum
uos principes atq; auctores fuistis: uobis omnes societa-
tes, omnes ordines, omnes, qui aut re, aut spe denique sunt
boni, omne uobis erga meam dignitate studium, & iudi-
cium non modo commissum, uerum etiam commendatum
esse arbitratum. denique ipsi dij immortales, qui hæc
urbem, atq; hoc imperium tuentur, ut esset omnibus
gentibus posteritatiq; perspicuum, diuino me numine
esse reip. redditum, idcirco mihi uidetur fructum ipsum
reditum, & gratulationis meæ ad suorum sacerdotum po-
testate iudiciumq; reuocasse. hic est enim reditus, pontifi-
ces, hæc restitutio, in domo, in sedibus, in aris, in focis,
in dijs penatibus recuperandis. quorum si iste suis sce-

Amplificatio
deorum ma-
iestate & uo-
rum equitatu
cura & reip.
dignitate.

Ignitus, uox
rara.

Peroratio
per amplifi-
cationem.

Enumeratio,
ab inferioribus
ad superio-
res scades;
cui uerbi res-
petitione, ad
pontificum an-
imos sibi cons-
olandos.

Oratio in aulis

Ab lera-

seruandum
confert.

Apostrophe
ad Iouē, & re-
liquos Deos,
in quo sum
erga ipsos
pietatem res-
picionemq;
declinat.

seratissimis manibus tecta, sedesq; conuellit, duobusq;
consulibus, tanquam urbē capta, hanc unam domum,
quasi acerrimi propugnatoris, sibi delendam palauit:
tamen illi dii penates ac familiares mei per nos in meā
domum mecum erunt restituti. quocirca te Capitoline,
quē propter beneficia populus R. optimum, propter
uim maximū nominauit: teq; Iuno regina, & te custos
urbis Minerva, quā semper adiutrix cōsiliōrū meorū,
testis laborū extitisti, precor ac quaeso: uosq;, qui ma-
ximē me repetistis, atq; reuocastis, quorum de sedibus
hæc mihi propofita est cōtentio, patrij penates familia-
resq;, qui huic urbi & reipub. præfides estis, uos obte-
stor, quorū ego à templis ac delubris pestiferam illam
& nefariam flammā depuli: teq; Vesta mater, cuius ca-
stissimis sacerdotes ab hominum amentia, furore, &
scelere defendi, cuiusq; ignē illum sempiternū non sum
passus aut sanguine ciuium restingni, aut cum totius ur-
bis incēdio cōmisceri: ut, si in illo penē fato reip. obie-
ci meū caput pro uestris ceremonijs atq; tēplis, per-
ditissimorū ciuium furori atq; ferro: & si iterum, cum
ex mea contentione interitus bonorū omnium quere-
retur, uos sum testatus, uobis me ac meos commēdauī,
meq; ac meum caput ea conditione deuoui, ut, si & eo
ipso tempore, & antē in cōsulatu meo commodis meis
omnibus, emolumentis, præmijs prætermisissis, cura, cogi-
tatione, uigilijs omnibus nihil, nisi de salute meorum ci-
uium, laborassem, tum mihi rep. aliquando restituta li-
ceret frui: sin autem mea consilia patriæ non profuis-
sent, ut perpetuum dolorem auulsus à meis sustinerem:
hanc ego deuotionē capitis mei, cum ero in sedes meas
restitutus, tum deniq; conuictam esse, & cōmissam pu-
tabo,

245

tabo. nam nunc quidem, pontifices, nō solum domo, de
qua cognoscitis, sed tota urbe careo, in quā uideor esse
restitutus. urbis enim celeberrimæ & maximæ partes
aduersum illud non monumentū, sed uulnus patriæ con-
tuentur. quem cum mihi cōspectum morte magis uitari
dum fugiendūq; esse uideatis: nolite quaeso eum, cuius
reditu constitutam temp. fore putastis, nō solum digni-
tatis ornāmētis, sed etiā urbis partibus uelle esse priua-
tum. non me bonorum direptū, non tectorum excisio,
nō depopulatio prædiorum, non præda consulum ex
meis fortunis crudelissimē capta permouet: caduca sem-
per & mobilia hæc esse duxi, nō uirtutis, atq; ingenij,
sed fortunæ, & temporū munera: quorum ego nō tam
facultatē unquam & copiam expetendā putauī, quā
& in utendo rationem, & in carendo patientiā. etenim
ad nostrum usum propemodum iam est definita mode-
ratio rei familiaris: liberis autem nostris satis amplum
patrimonium paterni nominis, ac nostræ memoriæ re-
linquimus. domo per scelus erepta, per latrocinij oc-
cupata, per religionis uim sceleratius etiā edificata,
quā euersa, carere sine maxima ignominia reipubli-
cæ, meo dedecore, ac dolore nō possum. quapropter si
dijs immortalibus, si senatui, si populo R. si cunctæ Ita-
liæ, si prouincijs, si exteris nationibus, si uobismeti-
ipsis, qui in mea salute principē semper locum auctori-
tatemq; tenuistis, gratum & iucundum meum reditum
intelligetis esse: quaeso obtestorq; uos, pōtiffices, ut me,
quem auctoritate, studio, sententijs restituitis, nunc,
quoniam senatus ita uult, manibus quoq; uestris in se-
dibus meis collocetis.

Redit ad Pō-
tiffices, ut eos
fleat ad mī-
sericordiam.

Locus præcī-
sus de fortun-
is bonis ad
conciliandū.

Locus mor-
lis de modes-
tatione, & ue-
ro patrimonij
ratio.

Paria paria
bus relata, cū
similiter cas-
denibus.

Enumeratio
superiori cō-
tacta.

Totius ora-
tionis flos
est.

Hh 2 DE

DE ARVSPICVM RESPONSIS IN SENATV.

ORATIO XXX.

Deliberatio
est, Status cō
secuturæ, dicē
di genus tem
peratum &
grandi proxi
mum.

A. Senatus di
gnitate &
Clodij impu
dētia, sibi adi
eum ad causā
fam parat.

Esterno die P. C. cum me uestra dignitas,
& frequentia equitū R. quibus senatus da
batur, magnopere commouisset, putavi mi
hi reprimendā esse P. Clodij impudicam
impudentiam, cum is publicanorum causans stultissi
mis interrogationibus impediret, & P. Tullioni Syro
nauaret operam, atq; ei sese, cui totus uenierat, etiā uo
bis inspectantibus uenditaret. itaq; hominem surrentē
exultantēq; continui, simul ac periculum iudicij in
tendī: duobus inceptis uerbis oranem impetum gladi
atoris ferociamq; compressi. attamen ignarus ille, qui
consules essent, exanguis atq; estuans, se ē curia repen
tē proripuit, cum quibusdam fractis iam atq; inanibus
minis, & cum illius Pisoniani tēporis Gabinianiq; ter
roribus, quem cum egredientem insequi coepissem, ce
pi equidem fructum maximum & ex consurrectione
omnium uestrum, & ex comitatu publicanorum. sed
necors repētē sine suo uultu, sine dolore, sine uoce con
stitit, deinde respexit: & simul ad Cn. Lentulū cōsulem
aspexit, cōcidit in curiæ penē limine, recordatione cre
do Gabinij sui, desiderioq; Pisonis, cuius ego de effre
nato et præcipiti furore quid dicā? haud potest graui
oribus à me uerbis uulnerari, & est statim in factō ipso à
grauissimo uiro P. Seruilio cōfectus, ac trucidatus. cu
ius, si etiam nim, & grauitatem illam singularem ac pe
nē dē-

Notatio, qua
rem ante ocu
los ponis.

Dubitatio.

Auxiliū.

DE ARVSP. RESPONSIS. 246

ne diuinam assequi possem, tamen non dubito, quin ea
tela, quæ coniecerit inimicus, quam ea, quæ collega pa
tris misit, leuiora atq; hebetiora esse uideantur. sed
tamen mei facti rationem exponere illis uolo, qui he
sterno die dolore me elatū, & iracundia longius propē
digressum arbitrabantur, quā sapientis hominis cogi
tata ratio postularet. nihil feci iratus, nihil impotenti a
nimo, nihil non diu consideratum, ac multo antē medi
tatum. ego enim P. C. inimicum me semper esse profes
sus sum duobus, qui me, qui rempubl. cum defendere
deberent, seruare possent, cumq; ad consulare officiū
ipsis insignibus illius imperij, ad meam salutem non so
lū auctoritate, sed etiam precibus uestris uocarer, pri
mō reliquerunt, deinde prodiderunt, postremō op
pugnauerunt, premijsq; nefaria pactionis funditis unā
cum rep. oppressum extinctumq; esse uoluerunt: quicq;
suo ductu & imperio cruento illo atq; funesto suppli
cia neq; à sociorum rocnibus prohibere, neque hostiū
urbibus inferre potuerunt, excisionem, inflammatio
nem, euerisionem, depopulationem, uasitatem eam sua
cum præda meis omnibus tectis, atq; agris intulerunt.
cum his furijs, & facibus: cum his, inquā, exitiosis pro
digijs, ac penē huius imperij pestib. bellū mihi inexpli
bile dico esse susceptum: neque id tamen ipsa tantum,
quantum meum, ac meorum, sed tantum, quantum uestr
atq; omnium honorū dolor postulauit. in Clodium ve
rō non est hodie meū maius odium, quā illo die fuit,
cū illum ambustū religiosissimis ignibus, cognoui nu
liebri ornatu, ex incesto stupro, atq; ex domo pōtificis
maximi emissum, tum, inquā, tum uidi, ac multo antē
prospexi, quanta tempestas excitaretur: quanta impen

Purgatio ad
reconciliand
dos animos
patrum.

Gabinio &
Pisoni.
Oratio grada
tim ascendēs.
Similiter des
cendēs.

Odij in Cl
odium causā.

Translati
uerbis illum

H h 2 decret

gatorationem. deret procella reip. Videbam, illud scelus, tam importunum, audaciam tam immanem, adolescentis furentis, nobilis, vulnerati, non posse arceri ocij finibus: erupturum illud malum aliquando, si impunitum fuisset, ad perniciem ciuitatis, non multum mihi sane post ad odiū accessit: nihil enim contra me fecit odio mei, sed odio seueritatis, odio dignitatis, odio reip. non me magis violauit, quam senatum, quam equites Ro. quam omnes bonos: quam Italiam cunctam: non denique in me sceleratior fuit, quam in ipsos deos immortales. etenim illos eo scelere violauit, quo nemo antea in me fuit eodem animo, quo etiam eius familiaris Catilina, si uicisset, fuisset. itaque cum nunquam a me esse accusandum putauit, non plus quam scipitem illum, qui quorum hominum esset, nesciremus, nisi se Ligurem ipse esse diceret. quid enim hunc persequar, pecudem ac belluā pabulo mimicorum meorum, et glande corruptum: qui si sensit, quo se scelere deum xerit: non dubito, quin sit miserrimus: sin autem id non uidet, periculum est, ne se stuporis excusatione defendat. accedit etiam, quod expectatione omnium fortissimo et clarissimo viro, T. Annio deuota et constituta ista, hostia esse videtur: cui me praeferre desponsam iam, et destinatam laudem, cum ipse eius opera et dignitatem et salutem recuperarim, valde est iniquum. etenim ut P. ille Scipio natus mihi videtur ad interitum exitiumque Carthaginis, qui illam a multis imperatoribus obsessam, oppugnatam, labefactam, pene captam, aliquando quasi fatali euentu solus euerit: sic T. Aunius ad illam pestem comprimendam, extinguendam, funditus delendam natus esse videtur, et quasi diuino munere donatus Reipublice.

Similitudo
grauis;

solus

solus ille cognouit, quem admodum armatum ciuē, qui lapidibus, qui ferro alios fugaret, alios domi contineret: qui urbem totam, qui curiam, qui forum, qui templum omnia cedere, incendiisque terreret, non modo uinci, uerum etiam vinciri oporteret. huic ego et tali, et ita de me ac de patria merito viro, nunquam mea voluntate praeferam, cum praesertim reum, cuius ille iniquitias non solum suscepit propter salutem meam, uerum etiam appetiuit. sed si etiam nunc illa queatus iam omnium legum periculis irretitus odio bonorum omnium, expectatione supplicij iam non diuturna implicatus, feretur tamen haesitans, et in me impetum impeditus facere conabitur: resistam, et aut concedente, aut etiam adiuuante Milone, eius conatum refutabo: uelut hesternum diem, cum mihi stanti iacens minaretur, uoce tantum attingi leguminitatem, et iudicij, concidit ille: conticui, diem dixisset, ut fecerat: fecissem, ut ei statim tertius a praetore dies diceretur, atque hoc sic meditetur, et cogitet, si contentus sit ijs sceleribus, quae commisit, iam se esse consecratum Miloni: si quod in me telum intorserit, statim me esse arrepturum arma iudiciorum, atque legum. atqui paulo ante P. C. concionem habuit, quae est ad me tota delata: cuius concionis primam uniuersum argumentum sententiamque audite, cum miseritis impudentiam hominis, tum a me de tota concione audietis. De religionibus sacris, et ceremonijs est concionatus, patres conscripti, Clodius: P. inquam Clodius, sacra et religiones negligi, violari, pollui, questus est. non mirum, si hoc uobis ridiculum uidetur: etiam sua concio risit, hominem, quomodo ipse gloriari solet, ducentis confixum S. C. quae sunt omnia contra illum pro religionibus facta: hominemque illum, qui

Hb 4 pidi

Ratio 2 Mito
nis perita.

Agnomina
tio.

Attēdē uerba
translata,

Hoc est, si dī
dixisset, sed
ut fecerat cū
in exitium
abī.
Dilemma ad
terrendum
Clodium.

Attentionem
parat, accessit
rus ad causā.

Clodiana o
ciōis ita capi
ta proponit,
ne eius eleu
autortatem,
eumque in con
temptationem
adducat, edis
amque bonorum

Ex pmi.

Præmunitio
ad contentio
nem.Locus conc
itationis.
Contentio
causæ atque
cōfictio, qua
primò pro
bat domū suā
religione li
beram esse.
Clodij lege
populū R. iu
dicio, Sena
tū de ponti
ficū iudicio.

pulvinaribus. Bonæ dea suprum intulerit, eaq; sacra, quæ viri oculis, ne imprudentis quidem, aspici fas est, nō solum aspectu virili, sed flagitio, stuproq; violari: in cōcone de religionibus neglectis cōqueri. itaq; nūc proxima cōcio eius expectatur de pudicitia: quid enim interest, utrum ab altaribus religiosissimis fugatus, de sacris & religionibus conqueratur, an ex sororum ambiculo egressus, pudorē pudicitiaq; defendat? responsum aruspiciū hoc recens de fremitu in concione recitavit: in quo cum alijs multis scriptum etiam illud est, id quod audiuitis, loca sacra & religiosa profana haberi. in ea causā esse dixit domum meam à religiosissimo sacerdote P. Clodio consecratam. gaudeo mihi de toto hoc ostento, quod haud scio an gravissimum multis his annis huic ordini nunciatum sit, datam non modo iustam, sed etiam necessariam causam esse dicendi. reperietis enim ex hoc toto prodigio atq; responso, nos de istius scelere ac furore, ac de impendentib; periculis maximis propè tam voce Iouis Opt. Maximi præmoneri sed primum expiabo religionem ædium mearum, si id facere verè ac sine cuiusquam dubitatione poterō. sin scrupulus tenuissimus residere aliquis videbitur, non modo parenti, sed etiam libenti animo portentis deorum immortalium religioniq; parebo. sed quæ tantum est in hac vrbe tanta domus ab ista religionis suspicionē tā vacua atq; pura: quāquā vestra domus P. C. ceterorumq; civium multo maxima ex parte sunt libera religionē: tamē una mea domus iudicij omnibus liberata in hac vrbe sola est. Te enim appello Lentule & te Philippe. ex hoc Aruspiciū responso decrevit senatus, ut de locis sacris, ac religiosis ad hūc ordinē refer-

retis,

retis. potestis ne referre de mea domo? quæ, ut dixi, sola in hac vrbe omni religione, omnibus iudicijs liberata est: quā primū inimicus ipse in illa tempestate ac nō se reip. cū cetera scelera stylo impuro Sex. Clodius cōscripsisset, ne una quidē attingit litera religionis. de inde eādem domū populus R. cuius est summa potestas omnium rerum, comitijs centuriatis, omnium ætatum ordinumq; suffragijs, eodem iure esse iussit, quo fuisset. postea vos P. C. non quòd dubia res esset, sed ut huic fura si diutius in hac vrbe, quam delere caperet, maneret, vox interdiceretur, decrevistis, ut de mearum ædium religione ad pontificum collegium referretur. quæ tanta religio est, quam non in nostris dubitationibus atque in maximis superstitionib; vnus P. Scruilius ac M. Lucullus responso ac verbo liberemur? de sacris publicis, de ludis maximis, de deorum penatium, Vestæq; matris ceremonijs, de illo ipso sacrificio, quod sit pro salute populi Rom. quod post Romam conditam huius vnus casti tutoris religionū, scelere violatū est, quod tres pontifices statuisent, id semper populo R. semper ipsis dijs immortalibus satis sanctū, satis augustum, satis religiosum esse visum est. At verò meam domum P. Lentulus consul, & pontifex, P. Scruilius, M. Lucullus, Q. Metellus, M. Glabrio, M. Messalla, L. Lætilius flamen Martialis, P. Galba, Q. Scipio, C. Fannius, M. Lepidus, L. Claudius rex sacrorum, M. Scaurus, M. Crassus, C. Curio, Sex. Caesar flamen Quirinalis, Q. Cornelius, P. Albinovanus, Q. Terentius, pontifices minores, causā cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia amplissimorum ac sapientissimorum civium astate, omni religione, vna mente omnes liberauerūt.

Ex minore.

Hh s nego,

Amplificat
pontificum
frequentia.

Asonatus au
doritatem.

Ab enumera
tione bimen
bri.

Articulus.

Autoritas.

ne ego, vnaquam post sacra constituta, quorum eadem est antiquitas, quæ ipsius vrbis, vlla de re, ne de capite quidem virginum Vestalium, tam frequens collegium iudicasse, quanquam ad facinoris disquisitionem interest adesse quamplurimos (ita est enim interpretatio illa pontificum, ut iidem potestatem habeant iudicium: religionis expiatio vel ab vno pontifice perito rectè fieri potest: quod idem in iudicio capitis durum atque iniquum est) tamen sic reperietis, frequentiores pontifices de mea domo, quàm vnaquam de ceremonijs virginum, iudicasse. postero die frequentissimus senatus, te consule designato, L. tulle, sententiæ princeps, P. Lætulo et Q. Metello consules referentibus, statuit, cum omnes pontifices, qui erant huius ordinis, adessent, cumque alij, qui honoribus populi Romani antecederant, multa de collegij iudicio verba fecissent, omnesque iidem scribendo adessent, domum meam iudicio pontificum religione liberatam videri. De hoc igitur loco sacro potissimum videntur aruspices dicere, qui locus solus ex priuatis locis omnibus hoc præcipue iuris habet, ut ab ipsis, qui sacris præsumunt, sacer non esse iudicatus sit: verum referte, quod ex S. C. facere debetis: aut vobis cognitio dabitur, qui primi de hac domo sententiam dixistis, et eam religione omnem liberastis: aut senatus ipse iudicabit, qui vno illo solo antistite sacerorum dissentiente, frequentissimus ante iudicauit: aut id, quod certe fiet, ad pontifices reijciatur, quorum auctoritati, si dei, prudentia maiores nostri sacra, religionesque et priuatas et publicas commendauerunt. quid ergo hi possunt aliud iudicare, ac iudicauerunt? multa sunt domus in hac vrbe P. C. atque haud scio, an penè cuncta iure optimo, sed tamen iure priuato, iure hereditario, iure au

toritatis, iure mancipij, iure nexi, nego esse vllam domum aliam æquè priuato iure atque optima lege, publico verò omni præcipuo et humano et diuino iure munitam: quæ primum ædificatur ex auctoritate senatus pecunia publica: denique contra vim nefariam huius gladiatoris tot S. C. munita, atque septa est. primum, negotium iisdem magistratibus est datum anno superiore, ut curarent, ut sine vi mihi ædificare liceret, quibus in maximis periculis vniuersa respublica commendari solet: deinde cum ille saxis, et ignibus, et ferro vastitatem meis ædibus intulisset, decreuit senatus, eos, qui id fecissent, lege de vi, quæ est in eos, qui vniuersam rempublicam oppugnassent, teneri. vobis uero referentibus, o post hominum memoriam fortissimi atque optimi consules, decreuit idem senatus frequentissimus: qui meam domum violasset, contra rempublicam esse facturum. nego villo de opere publico, de monumento, de templo tot senatus extare consulta, quot de mea domo: quam senatus vnam post hanc urbem constitutam ex erario ædificandam, a pontificibus liberandam, a magistratibus defendendam, a iudicibus muniendam putaret. P. Valerio pro maximis in rempublicam beneficijs data domus est in vlla publica: at mihi in Palatio restituta, illi locus, at mihi etià parietes atque tectum illi, quæ ipse priuato iure tueretur, mihi, quam publice magistratus omnes defenderent, quæ quidem ego si aut per me aut ab alijs haberem, non prædicare apud vos, ne nimis gloriari viderer. sed cum sint mihi data à vobis, cum ea attententur eius lingua, cuius antea manu euerfa vos mihi et liberis meis manibus vestris reddistis: non ego de meis, sed de vestris factis loquor: nec vereor, ne hæc mea vestro-

cum ipse ex
truxit libi.
Mancipij, cum
possessione
& præscripti
one.

Nexu, cum em
ptione quis
tenet domum

Concludit
frequentatione.

Amplificat
cōparatione.

Vitat arrogā
tiam suspici
nem, ex honesta
caussa.

Correctio per
translationē
culpe in ad-
uersarios,

Communicas-
tio, cum sub-
sectione,

A murmuran-
tis exemplo,

Accedit ad a-
uspicum res-
ponsa, & re-
ligionis reue-
rentia sibi co-
pulat Senatū,

Val. Max. li.
i. cap. i.

rum beneficiorum predicatio non grata potius, quam
arrogans videatur. quinquā si me tātis laboribus pro
cōmuni salute perfunctū efferret aliquando ad gloriā
in refutandis maledictis improborū hominū animi qui
dam dolor, quis non ignosceret? vidi enim hesterno die
quendam murmurantē: quem aiebāt negare, ferre me
posse, quia, cū ab hoc eodē impuriſſimo parricida ro-
garer, cuius essem ciuitatis, respondi me probantibus
et vobis, et equitibus Ro. eius esse, quæ carere me nō
potuisset. ille, vt opinor, ingemuit, quid igitur respon-
derē? (quæro ex eo ipso, qui me nō ferre potest) me ci-
uē esse Romanum? liberatē respondissem. an tacuis-
set desertum negotium. potest quisquam vir in rebus ma-
gnis cum inuidia versatus satis grauitate contra inimici
contumeliam sine sua laude respondere? at ipse nō mo-
dō respondet, quicquid potest, cū est laceratus: sed
etiā gaudet, se ab amicis, quid respondeat, admoneri.
sed quoniā mea caussa expedita est, vidcamus nunc,
quid aruspices dicant: ego enim fateor me et magnitu-
dine ostenti, et grauitate responsi, et vna atq; cōstanti
aruspiciū voce vehementer esse commotū, neq; is sum,
qui si cui fortē videor plus quam ceteri, qui æque atq;
ego sunt occupati, versari in studio literarum, ijs dele-
ffer, aut utar omnino literis, quæ nostros animos deter-
rent atq; auocant a religione. ego verō primum habeo
auctores ac magistros religionū colendarū maiores no-
stros, quorū mihi tanta fuisse sapiētia videtur, vt satis
superq; prudentes sint, qui illorū prudentiam, non di-
cam assequi, sed, quanta fuerit, perspicere possint: qui
statas solennesq; ceremonias pontificatu: rerum be-
ne gerendarum auctoritates, augurio: fatorum vete-
res præ-

res prædictiones Apollinis, uatum libris: portento-
rum explanationes, Etruscorum disciplina contineri
putarunt. quæ quidē tanta est, ut nostra memoria, pri-
mū Italici belli funesta illa principia, post Syllani, Cin-
naniq; temporis extremum penē discrimen, tum hanc
recentem urbis inflammandā, defendiq; imperij con-
iurationem nō obscure nobis paulō ante prædixerint:
deinde etiam cognoui multa homines doctissimos sa-
pientissimosq; et dixisse, et scripta de deorū immor-
taliū numine reliquisse: quæ quanquā diuinitus per-
scripta video, tamen eiusmodi sunt, ut ea maiores no-
stri docuisse illos, nō ab illis didicisse uideantur. etenim
quis est tā uecors, qui aut cū suspexerit in cœlū, de-
os non esse sentiat: et ea, quæ tanta mente fiunt, ut uix
quisquam arte ullā ordinem rerum ac uicissitudinem
persequi possit, casu fieri putet: aut, cū deos esse in-
tellexerit, non intelligat eorū numine hoc tantum im-
perium esse natū et auctū, et retentū quā uolu-
mus, licet, P. C. ipsi nos amemus: tamen nec numero Hi-
spanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec
artibus Græcos, nec deniq; hoc ipso huius gētis ac ter-
ræ domestico natiūq; sensu Italos ipsos ac Latinos,
sed pietate, ac religione: atq; hac una sapientia, quod
deorū immortalium numine omnia regi gubernariq;
perspeximus, oēs gentes nationesq; superauimus. qua-
re, ne plura de re minime loquar dubia, adhibete ani-
mos et mentes uestras, non solā aures, ad aruspicum
uocem admonete. Quod in agro Latinenſi auditus est
streptitus cum fremitu. mitto aruspices: mitto illam ue-
terem, ab ipsis dijs immortalibus, ut hominū fama est,
Etruriæ datam disciplinam: nos nonne aruspices esse
possi-

A prædictio-
num euentus,

Relatio.
A pulcritu-
dine & ordi-
ne mūdi. De-
us cognoscis-
tur.

A Dei promi-
sentia,

Relata cres-
bra crebris.

Locus atten-
tionis insi-
gnis,

A facili intel-
gentia.

Ludos ite fa-
Res, testibus
probat, præ-
ter Megale-
sia à Clodio
polluta, et ac-
citur criminis
relatione.

possumus? Ex auditus in agro propinquo, & suburbano est strepitus quidam reconditus & horribilis frenitus armorum. Quis est ex gigantibus illis, quos poeta ferunt bellum dijs immortalibus intulisse, ita impius, qui hoc tam nouo tantoque motu non magnum aliquid deos populo Ro. præmonstrare, & præcinere fateatur? de ea re scriptum est, postulationes decretis esse Ioui, Saturno, Neptuno, Telluri, dijs cœlestibus. audio quibus dijs uiolatis expiatio debeat: sed, hominum quæ ob delicta, quæro. Ludos minus diligenter factos, pollutosque, quos ludos te appello Lentule (tui sacerdotij sunt tæse, curricula, præcætio, ludi, libationes, epuleque ludorum publicorum uosque pontifices, ad quos epulones Iouis Optimi Max. si quid est prætermisum aut commissum, afferunt, quorum de sententia illa eadem renouata atque instaurata celebratur: qui sunt ludi minus diligenter facti quæto, aut quo scelere polluti respondebis et pro te, & pro collegis tuis, et pro pontificum collegio, nihil cuiusquam aut negligentia contempnit, aut scelere esse polluti: omnia solennia ac iusta ludorum, omnibus rebus obseruatis summa cum ceremoniâ esse seruata. quos igitur aruspices ludos minus diligenter factos, pollutosque esse dicunt? eos, quorum ipsi dii immortales, atque illa Mater dea, te te Cn. Lentule, cuius ab auia manibus esset accepta, spectatorem esse uoluit. quod nunc tu Megalesia illo die spectare uoluisses, haud scio an uiuere nobis, atque his de rebus ita queri liceret. uis enim innumerabilis incitata, ex omnibus uicibus collecta, seruorum, ab hoc ad illi religioso repente fornicibus, ostijsque omnibus in scenam signo dato immissa irrupit. tua tum, tua Cn. Lentule eadem uirtus fuit, quæ priuato quondam tuo pro-

dio,

duo: te nomen, imperium, uocem, aspectum, impetum tuum flâs senatus, equitesque R. & oēs boni sequebantur, cum ille seruorum & ludorum multitudinem senatum populūque R. unctum ipso cōcessu, & constrictum spectaculis, atque impeditum turba & angustijs tradidisset. an si ludus cōstitit, aut tibicen repente cōcuiuit, aut puer ille patrimus & matrimus si terrâ non tenuit, aut tensam, aut lorū omisit, aut si ædilis uerbo, aut si nutu aberrauit, ludi sunt non rite facti, eaque errata expiantur, & mentes deorum immortalium ludorum instauratiōe placantur: si ludi ab lætitiâ ad metū traducti sunt: si non intermissi, sed perempti atque sublati sunt. si ciuitati uniuerse scelere eius, qui ludos ad luctum cōferre uoluit, extiterint dies illi festi penè funesti: dubitabimus, quos ludos ille fremitus nunciet esse pollutos? ac si uolumus ea, quæ quoque de deo nobis tradita sunt, recordari, hæc Matrem magnâ, cuius ludi uiolati, polluti, penè ad cædem, & ad funus ciuitatis cōuersi sunt, hæc, inquam, accipimus agros, & nemora cum quodam strepitu frenitūque peragrar, hæc igitur uobis, hæc populo Ro. & scelorum iudicia ostendit, & periculorum signa patefecit. nam quid ego de illis ludis loquar, quos in Palatio nostri maiores ante templum, non ipso Matris magnæ cōspectu, Megalensibus fieri celebrarique uoluerunt? qui sunt more institutisque maxime casti, solennes, religiosi: quibus ludis primum ante populū cōcessum senatui locum P. Africanus iterum consul ille maior dedit: ut eos ludos hæc lues impura pollueret? quod si quis liber aut spectandi, aut etiâ religionis causa accesserat, manus affererantur: quod matrona nulla adiit propter uim, & a nomine consessumque seruorum. ita ludos eos, quorum religio

Articulis.

Ex minore.

Ex nominis
natura ac loci
co.

Ludos amplâ
ficat, à loco,
& à nomine
Megalesiæ.

tantâ

O R A T I O

tanta est, ut ex ultimis terris accersita in hac urbe cōsederit: q̄ uni ludi ne uerbo quidē appellātur Latino, ut uocabulo ipso & appetita religio externa, & Matris magnæ nomine suscepta declaretur: hos ludos serui fecerunt, serui spectauerūt, tota deniq; hoc ædile seruorum Megalesia fuerunt. prò dii immortales, qui magis nobiscum loqui possēt, si essetis uersareniq; nobiscum: ludos esse pollutos significatis, ac planè dictis. quid magis deformatum, inquinatum, peruersum, conturbatum dici potest, quàm omne seruitium, permissu magistratus liberatum, in alteram scenam immisum, alteri præpositum: ut alter cōcessus potestati seruorum obijceretur, alter seruorum totus esset? si exanimē apud ludis in scenā uenisset, aruspices acciendos ex Etruria putaremus. uidemus uniuersi repente exanimā tanta seruorum immisam in populum Ro. septum atq; inclusum, & non cōmouemur? atq; in apud fortasse examine nos ex Etruscorum scriptis aruspices, ut à seruitio caueremus, monerent: quod igitur ex aliquo disiuncto diuersoq; monstro significatum caueremus, id cum sibi ipsum monstrum est, & cū in eo ipso periculum est, ex quo periculum portenditur, nō pertimescimus? istiusmodi Megalesia fecit pater tuus: istiusmodi patruus? Is nāhi etiam generis sui mentionem facit: cū Athenionis aut Spartaci exemplo ludos facere maluerit, quàm Caij, aut Appij Claudiorū: illi enim ludos facerent, seruos de cauea exire iubebant: tu in alterā seruos immisisti, ex altera liberos eiecisti. itaq; qui ante uoce præconis à liberis semouebantur, tuis ludis nō noce, sed manu liberos à se segregabāt. ne hoc quidem tibi in mētem ueniebat Sibyllino sacerdoti, hæc sacra

maiores

A deorum prodigijs.

Articulus cum similitudine.

Amplificat ex minore, per fictionē.

Ex minore.

Ad similibus exemplis.

Contentio.

transi.

DE ARVSP. RESPONSIS. 252

maiores nostros ex vestris libris expetisse? si illi sunt cum origine & genere. vestri, quos tu impia mente conquiris, violatis oculis legis, cōtaminatis manib. attrectas. hac igitur vate sua dente quonāā, defessa Italia, Punico bello, atq; Annibale vexata, sacra ista maiores nostri, ascita ex Phrygia Romæ collocauerunt: quæ vir is accepit, qui est optimus à pop. R. iudicatus P. Scipio: foemina aut, quæ matronarum castissima putabatur, Q. n. Claudia: cuius priscā illā seueritatē sacrificij tua soror mirificè existimatur imitata. nihil te igitur neq; maiores tui cōiuncti cū his religionib. neq; sacerdotū ipsum, quo est hæc tota religio cōstituta, neq; curulis ædilitas, quæ maximè hæc tueri religionē solet, permauit; quò minus castissimos ludos omni flagitio pollueres, de decore maculares. scelerē obligares? sed quid ego admiror? qui accepta pecunia pessimuntē ipsum, sedē domiciliumq; matris deorum vastaris: & Brigitaro Gallogræco, impuro homini ac nefario, cuius legati te tribuno diuidere in æde Castoris tuis operis nummos solebant, totum illum locum sanumq; vendideris: sacerdotem ab ipsis aris puluimaribusq; detraxeris: omnia illa, quæ vetustas, quæ Persæ, quæ Syri, quæ reges oēs, qui Europā Asiāq; tenuerūt, semper summa religione coluerunt, peruerteris: quæ deniq; nostri maiores tā sancta duxerūt, ut, cū refertā urbē atq; Italiā sanorū haberemus, tamē nostri imperatores, maximis & periculosissimis bellis huic deæ vota facerent, eaq; in ipso pessimunte, ad illā ipsā principem aram, & in illo loco: sanoq; persoluerent. q̄ cū Deiotarus religione sua castissimè tueretur, quē vnum habemus in orbe terrarum fidelissimum huic imperio, atq; amantissimum nostri nominis: Brigitaro, ut

Cōcludit per enumerationem.

Corrigit se, ut grauiora subiiciat.

A multitudinis cultorum.

Ab imperatorum auctoritate.

li ante

O R A T I O

Personarum
contentione
exaggerat.

A regis Deio
tari iudicio
& constantia

Cōcludit pri
mam caput,
ac transit ad
secundum;

Non suā, sed
Clodij domū
esse religio
sam, tabulis
& testibus se
probatū di
cit.

antē dixi, additum pecunia tradidisti. atq; hūc tamen
Deiotariū, saepe a senatu regali nomine dignū existima
tum, clarissimorū imperatorū testimonijs ornatū, tu etia
m regē appellari cū Brigitaro iubes. sed alter est rex
iudicio senatus per nos, pecunia Brigitarus per te ap
pellatus. alterū putabo regem, si habuerit, vnde tibi sol
uat, quod ei per syngrapham credidisti. nam cū multa
regia sunt in Deiotaro, tū illa maxime, quod tibi num
mum nullum dedit: quod eam partem legis tuæ, quæ cō
gruebat cū iudicio senatus, ut ipse rex esset, non repu
diat: quod p̄sumptē per scelus a te violatū, et sacer
dote sacrīsque spoliatū, recuperavit, ut in pristina reli
gione seruaret: quod ceremonias ab omni vetustate ac
ceptas, a Brigitaro pollui non sinit, mauiūq; generum
suum munere tuo, quā illud sanum antiquitate reli
gionis, carere. sed ut ad hæc aruspicum responsa rede
am, ex quibus est primum de ludis: quis est qui id non
totum in istius ludos prædictum, & responsum esse fa
teatur? Sequitur de locis sacris, religiosīs. o impudentiā
miram, de mea domo dicere audes? committe vel con
sulibus, vel senatui, vel collegio pontificū tuam, ac mea
quidem his tribus omnibus iudicijs, ut dixi antea, libe
rata est. at in ijs ædib. quas tu, Qu. Seio equite R. uiro
optimo per te apertissime interfecto, tenes, sacellum di
co fuisse, & aras. tabulis hoc censorū, memoria multo
rum firmabo ac docebo. agatur modò hæc res, quod ex
eo S. C. quod nuper est factū, referri ad vos necesse est,
habeo, quæ de locis religiosīs velim dicere. cū de domo
tua dixerō, in qua tamen ita est inædificatum sacellum,
aut alius fecerit, tibi tantummodo sit demolitū: tum
videbo, num mihi necesse sit de alijs etiam aliquid dice

re. p. u.

DE ARVSP. RESPONSIS.

253

re. putant enim nonnulli ad me pertinere, armamenta
rium Telluris aperire. nuper id patuisse dicunt, & ego
recordor. nunc sanctissima partem, ac sedē maxime re
ligionis priuato dicunt vestibulo contineri. multa me
mouet, quod ædes Telluris est curationis meæ: quod is,
qui illud armamentarium sustulit, meam domum ponti
ficium iudicio liberatam, secundū fratrem suum iudica
tan esse dicebat. mouet me etiam in hac caritate anno
na, sterilitate agrorū, inopia frugum, religio Telluris,
et eò magis, quod eodem ostento Telluri postulatio de
beri dicitur, vetera fortasse loquimur: quanquam hoc
si minus ciuili iure perscriptum est, lege tamen naturæ,
communi iure gentium sancitum est, ut nihil mortales
a dijs immortalibus vsu capere possint. veruntamen an
tiqua negligimus: etiā ne ea negligemus, quæ sunt nūc
maximè, quæ videmus? L. Pisonem quis nescit his ipsis
temporibus maximū & sanctissimum Dianæ sacellū in
Cæliculo sustulisse? adsunt vicini eius loci: multi sunt
etiam in hoc ordine, qui sacrificia gētilicia illo ipso in
sacello, statuto loco anniuersaria factitarint. & con
quirimus, dij immortales, quæ loca desiderent, quid si
gnificent, de quo loquantur? a Sex. Serrano sanctissima
sacella suffossa, incensa, inædificata, oppressa, summa
deniq; turpitudine esse fœdata nescimus? tu meam do
mum religiosam facere potuisti? ecqua mentes? qua in
uaseras: qua manu? qua disturbaras: qua voce? qua in
cendi iusseras: qua lege? quam ne in illa quidē impuni
tate tua scripseras: quo puluinarē? quod stupraras: quo
simulacro? & ereptum ex meretricis sepulcro in impe
ratoris monumento collocaras. quid habet mea domus
religiosa, nisi quod impiū, & sacrilegi parietē tangit?

* fortē, dedi
catam.

A lege natu
ræ.

Ab exēplis.

Similiter cas
dentia cum
articulo.

Subiectio ue
nustissima.

li 2 uaq;

Hoc est, ob-
struere, seu et
fiere lumina-
bus.
Tertium res
spoliata, de le-
gatis uiolas-
sis, quod trā-
latione inter-
pretatur.

itaq; ne quis meorum imprudēs introspicere possit tuā
domum, ac te sacra illa tua facientē videre, tollā altius
tectum, non ut ego te despiciam, sed tu ne aspicias urbē
eam, quam delere voluisti. sed iam aruspiciū reliqua
responsa videamus. Oratores contra ius fasq; interfe-
ctos. quid est hoc de Alexandrinis video esse sermonē;
quem ego non refuto: sic enim sentio, ius legatorū, cum
hominum praesidio munitum sit, tū etiā diuino iure es-
se uallatum. sed quæro ab illo, qui oēs iudices tribunus
ē carcere in forum effudit, cuius arbitrio sic omnes
nunc, atque omnia venena tractantur, qui cum Hermā-
cho Chio syngraphas fecit, ecquid sciat vnum acerrī-
mum aduersarium Hermachi Theodosium legatum ad
senatum à ciuitate libera missum sic percussū? quod
non minus, quā de Alexandrinis, indignū dijs immor-
talibus esse visum, certō scio. nec confero nunc in te u-
num omnia. spes maior esset salutis, si præter te nemo
esset impurus. plures sunt. hoc et tu tibi confidis ma-
gis, et nos propē iure diffidimus. quis Platonem ex
Orestide, quæ pars Macedoniae libera est, hominem in
illis locis clarum ac nobilē, legatum Thessalonicam ad
nostrum, ut se ipse appellauit, imperatorem uenisse ne-
scit? quem ille propter pecuniam, quā ab eo extorquē-
re non poterat, in uincula coniecit, et medicum intro-
misit suum, qui legato, socio, amico, libero, scēdissimē
et crudelissimē, venas incidere. secures suas cruenta-
ri scelere noluit: nomen quidem populi R. tanto scelerē
contaminauit, ut id nulla re possit, nisi ipsius suppli-
cio, expiari. quales hunc carnifices putamus habere,
qui etiam medicis suis non ad salutem, sed ad necē utā-
tur? sed recitemus, quod sequatur. Fide et iusurandum
negle-

Anticulus.

Ex minora.

Quantum res

nelectum. hoc quid sit, per se ipsum non faciliē inter-
pretor: sed ex eo, quod sequitur, suspicor de tuorum iu-
dicum manifesto periurio dici: quib. olim erepti essent
nummi, nisi à senatu praesidium postulassent. quare autē
de his dici suspicer, hæc causa est, quod sic statuo, et il-
lud in hac ciuitate esse maximē illustre atq; insigne per-
iurium, et te ipsum tamē in periurij pœnam ab ijs, qui-
buscum coniuisti, non vocari. Et video in aruspiciū re-
sponsis hæc esse subiuncta: Sacrificia uetusta, occultaq;
minus diligenter facta, pollutaq;. aruspices hæc loqui-
tur, an patrij penatesq; dij? multi enim sunt credo, in
quos huius maleficij suspicio cadat. quis præter hunc
vnum? obscure dicitur, quæ sacra polluta sint? quid pla-
nius, quid grauius, quid religiosius dici potest? Vetusta
occultaq; nego vlla verba Lētulum, grauem oratorem
ac disertum, sepius, cum te accusaret, vsurpasse, quā
hæc, quæ nunc ex Etruscis libris in te cōuersa atq; in-
terpretata dicuntur. etenim quod sacrificiū tam vetus
est, quā hoc, quod à regibus æquale huic urbi accepi-
mus? quod autem tam occultū, quā id, quod nō solum
curiosos oculos excludit, sed etiam errantes, quod non
modo improbitas, sed ne imprudentia quidem possit in-
trare? quod quidem sacrificium nemo ante P. Clodium
omni memoria violauit, nemo vnquam adiit, nemo ne-
glexit, nemo vir aspicere nō horruit: quod sit per uir-
gines Vestales, sit pro populo Ro. sit in ea domo, quæ
est in imperio, sit incredibili ceremonia, sit ei deæ, cu-
ius ne nomen quidem viros scire fas est: quā iste iccir-
co Bonam dicit, quod in tanto sibi scelere ignoucrit. nō
ignouit, mihi crede, non nisi fortē tibi ignotum putas,
quod te iudices dimiserunt excussū et exhaustam,

sponsum, et
in Clodium
retorquet.

A genere, &
ab impunita-
te facti.

Quantum res
sponsum,

A testimo-
nio.

Bona dea sa-
era, uetustissi-
ma, & occultis-
sima esse
demonstrat.

Clodium sa-
era uiolasse,
probat &
amplificat.

ORATIO

suo iudicio absolutum, omnium cōdemnatum: aut quod oculos, ut opinio illius religionis est, non perdidisti. quis enim ante te sacra illa vir sciēs viderat, ut quisquā pœnā, quæ sequeretur illud scelus, scire posset? an tibi luminis obesset cæcitas plus, quā libidinis? ne id quidem sentis, conuiaentes illos oculos ab aui tui magis optandos fuisse, quā hoc flagrātes sororis? tibi verō si diligēter attēderis, intelliges hominū pœnas deesse adhuc, non deorum. homines te in re facidissima defenderunt: homines turpissimū nocentissimūq; laudarunt: homines propter pecuniā iudicio liberauerunt: hominibus iniuria tui stupri illata in ipsos dolori non fuit: homines tibi arma alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus concedo tibi: ac maiora non esse quærenda. a dijs quidē immortalibus quæ potest homini maior esse pœna furore, atque dementia? nisi fortē in tragædijs quos vulnere ac dolore corporis cruciari, ac consumi vides, grauiore deorum immortalium iras subire, quā illos, qui furētes inducuntur, putas, non sunt illi eiulatus, et gemitus Philoctetæ tam miseri, (quanquam sunt acerbī) quā illa exultatio Athamantis, et quā somnium matricidarum. tu, cum furiales in concionibus voces mittis, cum domos ciuium euertis, cum lapidibus optimos viros foro pellis, cum ardentes faces in vicinorum tediā iactas, cum edes sacras inflāmas, cum seruos concitas, cum sacra ludosq; conturbas, cum vxorem sororemq; non discernis, cum quod in eas cubile, non sentis, cum baccharis, cum furis, tum das eas pœnas, quæ sunt sole hominum scelere a dijs immortalibus constitutæ. nam corporis quidē nostri infirmitas multos subit ca-

Repetitio est
limititer desinens.

Furorem esse
deorum pœnam, et auget
comparatio
ne et tragicis

Signa furoris
enumerat.

Amplificatio
A

DE ARVSP. RESPONSIS. 255

sus per se: deniq; ipsum corpus tenuissima sepe de causa cōficitur: deorum tela in impiorum mentibus figuratur. quare inferior es, cum in omnem fraudem raperis oculis, quā si omnino oculos non haberes. sed quoniā de ijs omnibus, quæ aruspices cōmissa esse dicunt, satis est dictū: uideamus, quid iidem aruspices a dijs iam immortalibus dicant moneri. Monent, ne per optimatum discordiam dissensionemq; patribus principibusq; cædes periculaq; creentur, auxilioq; diminuti deficiantur: quare ad unum imperiū prouincie redeant, exercitusq; pulsus, diminutioq; accedat. aruspicum uerba sunt hæc omnia. nihil addo de meo. quis igitur hanc optimatum discordiam molitur? idem iste: nec ulla uir ingenij, aut consilij sui, sed quodam errore nostro, quē quidem ille, quod obscurus non erat, facile perspexit. hoc enim etiam turpius afflictaur resp. quod ne ab eo quidem uexatur, ut, tanquam sortis in pugna uir, acceptis a forti aduersario uulneribus aduersis et honestis; cadere uideatur. Ti. Gracchus conuellit statum ciuitatis, qua grauitate uir? qua eloquentia? qua dignitate? nihil ut a patris auig; Africani præstabili insigniq; uirtute, præterquā quod a senatu descinerat, deflexisset. secutus est C. Gracchus, quo ingenio? quanta ui, quanta grauitate dicendi? ut dolerent boni omnes, nō illa tanta ornamenta ad meliorem mentem, uoluntatemq; esse conuersa. ipse L. Saturninus ita fuit effrenatus, et penē demēs, ut auctor esset egregius, et ad animos imperitorum excitandos inflammandosq; perfectus. nam quid ego de P. Sulpitio loquar? cuius tanta in dicendo grauitas, iucunditas, tanta ubertas fuit, ut possent, uel ut prudentes errarent, uel, ut boni minus

mentis motus
ho, corporis
collatione.

Transitio ad
aruspiciū mo-
nita.

Dissensionē
causam in
Clodium com-
fert, & ab es-
ius persona
indignitate
auget, addita
exemplorū
cōtentione.

O R A T I O

bene sentirent, perficere dicendo. cum his conflictari, & pro salute patriæ quotidie dimicare, erat omnino illis, qui tum remp. gubernabant, molestū: sed habebat ea molestia quandā tamē dignitatem. hic uerò, de quo ego ipse tam multa nūc dico, pro dijs immortales, quid est? quid ualet? quid affert, ut tanta ciuitas, si cadet, quod dijs omē obruant, à uiro tamē cōfecta uideatur? qui, post patris mortē, primam illā etatulam suam ad scurrarum locupletū libidines detulit: quorum intemperatā expleta, in domesticis est germanitatis stupris uolutatus: deinde iam robustus, prouinciæ se ac rei militari dedit, atq; ibi piratarū contumelias perpeffus, etiā Cilicij libidines, barbarorumq; satiauit: post, exercitu L. Luculli sollicitato, per nefandum scelus fuit illic, Romæq; recēti aduentu suo cum propinquis suis decidit, ne reos faceret: à Catilina pecuniam accepit, ut turpissimē prauaricaretur. inde cū Muræna se in Galliam cōtulit: in qua prouincia mortuorum testamenta conscripsit, pupillos necauit, nefarias cum multis scelerum pactiones societatesq; conflauit: unde ut redijt, quæstum illum maximē fœcundum uberemq; campestem totum ad se ita redegit, ut homo popularis fraudaret improbiſsimē populum: idemq; uir clemens diuifores omnium tribuum domi ipse suæ crudelissima morte mactaret, exorta est illareip. sacris, religionibus, auctoritati uestræ, iudicijs publicis funesta questura: in qua idē iste deos hominesq; pudorem, pudicitiam, senatus auctoritatem, ius, fas, leges, iudicia uolauit. atq; hic ei gradus (ô misera tempora, stultasq; nostras discordias) P. Clodio gradus ad rēpub. hic primus fuit, hic primus aditus ad popularē iactationē, atq; ascensus.

Altera cōtentionis pars, in qua uitam Clodij, ordinē temporū, sed mira breuitate describit.

Peroratio. Germanitatis, id est, fororum.

Articulus.

Exclamatio pathetica & moralis.

DE ARVSP. RESPONSIS. 256

ascensus. nam Ti. Graccho inuidia Numantini fœderis, cui feriendo, quæstor C. Mancini consilis cū esset, interfuerat, & in eo fœdere improbando senatus seueritas dolori & timori fuit: istaq; res illum fortē & clarum virum, à grauitate patrum desiscere coegit. C. aut Gracchū mors fraterna, pietas, dolor, magnitudo animi ad expetendas domestici sanguinis pœnas excitauit. Saturninū, quod in annonæ caritate quæstorem à sua frumentaria procuracione senatus amouit, eiq; rei M. Scaurum præfecit, scimus dolore factū esse popularē. Sulpitium ab optima causa profectum, Caiōq; Iulio consulatum contra leges petenti resistentem, longius, quā uoluit, popularis aura prouexit, fuit in his omnibus causa, etsi non iusta, (nulla enim potest cuiquā male de rep. merendi iusta esse causa) grauis tamen, & cū aliquo animi & virili dolore coniuncta. P. Clodius à crocota, à mitra, à muliebribus soleis, purpureisq; fasciis, à strophio, à psaltorio, à flagitio, à stupro est factus repente popularis. nisi cum mulieres exornatum ita deprehendissent, nisi ex eo loco, quo cum adire fas non erat, ancillarum beneficio emissus esset: populari homine populus Ro. resp. ciue tali careret. hanc ob amentiam in discordijs nostris, de quibus ipsis his prodigijs recentibus à dijs immortalibus admonemur, arreptus est vnus ex patricijs, cui tribuno pl. fieri non liceret. quod anno antē frater Metellus, & concurs etiam senatus principi Cn. Pompeio sententiam dicenti excusserat, acerrime quē vna voce ac mente restiterat, id post disidium optimatum, de quo ipso nunc monemur, ita perturbatum, itaq; permutatum est, ut, quod frater, consul ne fieret, obstitit, quod affinis

Collatio caurum populi lartatis.

Clodium in contemptioſe nē adducit, & muliebri ornatu.

et sodalis, clarissimus vir, qui illum reum non laudat, excluserat, id is consul efficeret in discordijs principū, qui illi vnus inimicissimus esse debuerat, et eo fecisse auctore se diceret, cuius auctoritatis neminē posset pœnitere. iniecta est sax fœda, ac luctuosa reip. petita est auctoritas uestra, grauitas amplissimorum ordinum, consensio bonorum omnium, totus deniq; ciuitatis status: hæc enim certè petebantur, cum in me cognitorem harum omnium rerum illa flamma illorum temporum conijciebatur. excepi, et pro patria solus exarfi, sic tamen, vt vos iisdem ignibus circumsepti, me primum ictum pro uobis et fumante videretis. non sedabantur discordiæ, sed etiam crescebat in eos odium, à qui bus nos defensi putabamur. ecce iisdem auctoribus, Pompeio principe, qui cupientem Italiam, populum R. desiderantem, flagitantes uos non auctoritate sua solum, sed etiam precibus ad meam salutem excitauit, restituti sumus. sit discordiarum finis aliquando: à diuturnis dissensionibus. cōquiescamus: nō sinu eadē ista labe. eas habet cōciones: ea miscet, ac turbat, vt se modò his, modò vendat illis, nec tamen ita, vt se quisquam, si ab isto laudatus sit, laudatiorem putet, sed vt eos, quos non amāt, ab eodem gaudeant vituperari. atque ego hūc non miror: quid enim faciat aliud? illos, homines sapiētissimos grauiissimosq; miror. primum, quod quenquam clarum hominem, atque optimē de rep. sæpe meritū, impuriissimi uoce hominis uiolari faciliē patiuntur: deinde, quod existimant perditū hominis profligatq; maledictis posse, id quod minimē conducit ipsis, cuiusquam gloriam dignitatemq; uiolari: postremo, quod nō sentiūt id, quod tamen mihi iam suspicari uidentur, illius furentes, ac

Attende elegantes translationes ab igni sumtas.

Reprehensio figurata. & morata.

uiolentos impetus in se ipsos posse cōuerti. atq; ex hac à me nōnullorum alienatione, et quorundā occidit odijs hæret etiā tela in repub. quæ quandiu hærebāt in vno me, grauitèr equidē, sed aliquāto leuius ferebā. an iste, nisi primò se dedidisset ijs, quorum animos à uestra auctoritate sciunctos esse arbitramur: nisi eos in cœlū suis laudibus præclarus auctor, extolleret: nisi exercitū C. Cæsaris, in quo fallebat multos, sed eū nemo redarguebat, nisi eum, inquam, exercitum signis infestis in curiā se immissurum minitaretur: nisi Cn. Pompeio adiutore, M. Crasso auctore, quæ faciebat, facere clamaret: nisi consules causam coniunxisse secū, in quo vno non mētiebatur, cōfirmaret: tam crudelis mei, tam sceleratus reip. uexator esse potuisset eundem, posteaquam respici rare uos à metu cedis, emergere auctoritatem uestram à fluctibus illis seruitutis, reuiuiscere memoriam ac desiderium mei uidit, vobis se coepit subito fallacissime uendicare. tum, leges Iulias contra auspicia latas, et hic et in concionibus dicere: in quibus legibus inerat curiata illa lex, quæ totum eius tribunatum cōtinebat, quam cæcus amentia non videbat: producebat fortissimum virum M. Bibulum: querebat ex eo: C. Cæsare leges ferente, de cœlo semper ne seruasset? semper se ille seruasse dicebat. Augures interrogabat: quæ ita lata essent, rectène lata essent? illi vitio lata esse dicebant. ferebant in oculis hominem quidam boni viri, et de me optimē meritū, sed illius, vt ego arbitror, furoris ignari longius processit: in ipsum C. Pompeium auctore, vt prædicare est solitus, consiliorum suorum muchi coepit. inibat gratiā à nōnullis, tum verò est ratus se posse, quoniam togatū domesticū belli exterminatōrē nefario scelere

Translatio à bello & pugna.

Obliqua reprehensio ex facultatibus & causis.

Verbis translatis ornat.

Cicero in concionibus dicere: in quibus legibus inerat curiata illa lex, quæ totum eius tribunatum cōtinebat, quam cæcus amentia non videbat: producebat fortissimum virum M. Bibulum: querebat ex eo: C. Cæsare leges ferente, de cœlo semper ne seruasset? semper se ille seruasse dicebat.

Dialogum.

foedassæ,

Amplificat
Clodij audas
etiam, a perso
na Pompeij.

Exemplo pō
peij suum me
su et dolorem
excusat.

Indignatio
imagine ex
pressa.

Præmunitio.

Improbila
misuperatio.

foedasset, illum etiam, illum externorum bellorum, hos
stiumq; uictorem affligere. tum est illa in templo Casto
ris scelerata et penè deletrix huius imperij sica depre
hensa. tum ille, cui nulla hostium diutius vrbs vnquam
fuit clausa, qui omnes angustias, omnes altitudines,
omniū obiecta tela semper ui et uirtute perfregit, ob
sessus ipse est domi, meq; nōnulla imperitorū uitupera
tione timiditatis meæ, consilio, et facto suo liberauit.
nam si Cn. Pōpeio, viro vni omniū fortissimo, quicūq;
nati sunt, miserrimum magis fuit, quā turpe, quandiu
ille tribunus pl. fuit, lucē non aspicere, carere publico,
minas eius perferre: cū in cōtionibus diceret, velle se in
Carinis ædificare alteram porticū, quæ palatio respo
deret: certē mihi exire domo mea ad priuatum dolore
fuit luctuosum, ad rationem reip. gloriosum. videtis igitur,
hominem per se ipsum iam pridem afflictum ac ia
centem, perniciosi optimatum discordijs excitari.
cuius initia furoris dissensionibus eorum, qui tam a vo
bis seiuncti videbantur, sustetata sunt. reliqua iam præ
cipitantis tribunatus, etiam post tribunatum obrecta
tores eorum, atque aduersarij defenderunt, ne à repub.
reip. pestis remoueretur. restiterunt etiam, ne causam
diceret: etiam, ne priuatus esset. etiam ne in sinu, atque
in delicijs quidam optimi viri viperam illam venena
tam, ac pestiferam habere potuerunt? quo tandem de
cepti munere? uolo, inquit, esse, qui in concione de
trahat de Pompeio. detrahat ille vituperando? velim,
sic hoc vir summus, atq; optimē de mea salute meritis
accipiat, ut à me dicitur: dicam quidem certē, quod sen
tio. mihi mediūfidiū tum de illius amplissima digni
tate detrahere, cum maximis laudibus efferebat, vide
batur.

batur. virum tandem C. Marius splendidior. cū enim
C. Glaucia laudabat, an cū eundē iratus postea uitu
perabat? an ille demens, etiam pridem ad pœnam exi
tiumq; præceps, foedior atq; inquinatio in Cn. Pom
peio accusando, quā in vniuerso senatu vituperando
fuit? quod quidē miror, cum alterū gratum sit iratis, al
terum esse tam bonis ciuibus nō acerbū. sed ne id uiros
optimos diutius delectet, legant hanc eius concionem,
de qua loquor, in qua Pompeiū ornat, an potius defor
mat? certē laudat, et vnum esse in hac ciuitate dignum
huius imperij gloria dicit, et significat se illi amicissi
mum esse et reconciliationem esse gratiæ factā. quod
ego quanquam quid sit, nescio: tamen hoc statuo, hūc, si
amicus esset Pōpeio, laudaturum illum non fuisse. quid
enim, si illi inimicissimus esset, amplius ad eius laudem
minuēdam facere potuisset? videant ij, qui illū Cn. Pom
peio inimicum esse gaudebāt, ob eamq; causam in tot
tantisq; sceleribus cōmuebant, et nōnunquam eius in
domitos, atq; effrenatos furores plausu etiam suo per
sequebantur, quā se citō inuenterit: nunc enim iā lau
dat illum: in eos inuehitur, quibus se antea venditabat.
quid existimatis eum, si reditus ei gratiæ patnerit, esse
facturum, qui tam libenter in opinionē gratiæ irrepāt?
quas ego alias optimatum discordias à dijs immortalibus
definire putem? nam hoc quidem verbo neque P.
Clodius, neq; quisquam de gregalibus eius aut de consi
liarijs designatur. habent Etrusci libri certa no
mina, quæ in id genus ciuium cadere possunt. deterio
res, repulsos (quod iam audietis) hos appellant, quo
rum et mentes et res sunt perditæ, longeq; à commu
ni salute disiectæ. quare cū dij immortales monent
de o.

Ab exemplo.

Ex pari.

Ex cōsequē
tibus per cō
tentionem.
Concludit et
admonet, a
Clodij incon
stantia.

Redit ad Ara
spicum moni
ta, & Clodij
cū suis a pri
cipū et opti
matum digni
tate reserit.

Optimates
qui a conu-
gus.

nent de optimatū discordijs, de clarissimorū, & opti-
mē meritorum ciuium dissensione prædicunt, cum prin-
cipibus periculum eademq; portendunt: in tuto collo-
cant Clodiu, qui tantū abest a principibus, quantum a
puris, quantum a religiosis. vobis o clarissimi, atq; opti-
mi ciues, & vestra saluti cōsulendum, & prospiciendū
vident. cædes principum ostenditur: id, quod interitum
optimatum sequi necesse est, adiungitur: etiam, ne in v-
nius imperium res decidat, admonemur. ad quē metum

Locus politi-
cus, & caus-
sis, & est ma-
ior syllogis-
mi, quā cōfir-
mat exēplis.

si deorū monitis nō duceremur, tamen ipsi nostro sen-
su, cōiecturāq; raperemur: neq; enim vllus alius discor-
diam solet esse exitus inter claros & potentes viros
nisi aut vniuersus interitus, aut victoris dominatus, aut
regnum dissensit cum Mario clarissimo ciue cōsul no-
bilissimus, & fortissimus, L. Sylla: horum vterq; ita ce-
cidit victus, vt victor idem regnauerit. cū Octauio col-
lega Cimna dissensit: vtrisque horum secunda fortuna
regnum est largita, aduersa mortem. idem iterum Sylla
superavit: tum sine dubio habuit regalem potestatem,

Assumptio
ratiocinatio-
nis, cōplexio
nem tacuit, ut
odiosam.

quāquam remp. recuperavit. inest hoc tempore haud
obscurum odium, atq; id insitum penitus, & iniustum
animis hominum amplissimorum: dissident principes:
captatur occasio: qui non tantum opibus ualent, nesciō
quā fortunam tamen, ac tempus expectant: qui sine
controuersia plus possunt, hi fortasse nonnunquam cō-

Ex causis
Imago.

silia ac sententias inimicorum suorum extimescunt. tol-
latur hæc e ciuitate discordia: iam omnes isti, qui por-
tenduntur, metus extinguuntur: iam ista serpens, quæ
tū hic delitescit, tū se emergit, & fertur huc & illuc, cō-
pressa atq; illisa morietur. monent enim ijdē, ne occul-
tis consilijs resp. ledatur. quæ sunt occultiora, quā

et. 16

eius, qui ausus in cōcione est dicere, iustitiū edici oport-
tere, iurisdictionem intermittere, claudi ærarium, iudicia
tolli: nisi fortē existimatis hanc tantam colluuiōē illi,
tantamq; euerfionem ciuitatis in mentem subito in ro-
stris, nec cogitanti venire potuisse. est quidē ille plenus
vini, stupri, somni, plenusq; in consideratissimæ ac de-
mentissimæ temeritatis: veruntamē nocturnis vigilijs:
etiam coitione hominum iustitium illud conceptum ac
meditatū est. memētote patres conscripti uerbo illo ne-
fario tētatas aures vestras, et perniciosam viā audiēdi
cōsuetudine esse munitā. Sequitur illud, ne deteriori-
bus repulsisq; bonos augeatur, repulsos videamus: nā
deteriores qui sint, post docebo. sed tamē in eum cade-
re hoc verbum maxime, qui sit vnus omnium mortaliū
sine vlla dubitatione deterrimus, concedendum est. qui
sunt igitur repulsi nō, ut opinor, ij, qui aliquando hono-
rem vitio ciuitatis, nō suo, nō sunt affecuti: nam id qui-
den multis sepe optimis ciuibus, atq; honestissimis vi-
ris accidit. repulsi sunt ij, quos ad omnia progrediētes,
quis munera contra leges gladiatoria parantes, quos
apertissime largientes non solum alieni, sed etiam sui,
vicini, tribules, vrbani, rustici repulerunt. hi ne honore
augeantur, monemur, debet esse gratū, quod prædictū:
sed tamen huic malo populus Ro. ipse nullo aruspicum
admonitu sua sponte prospexit. Deteriores caute.
quorum quidem magna est natio, sed tamen eorum o-
mnium hic dux est, atq; princeps. etenim si vnū homi-
nem deterrimum poeta præstanti aliquis ingenio fictis
cōquisitisq; vitijs deformatum vellet inducere, nullum
profecto dedecus reperire posset, quod in hoc nō inef-
fet, multa q; in eo penitus defixa, atq; hærentia præte-
rret.

Articulus,

III. Moniti,

Ex maiore,

A signo,

Similiter de
finens,

Fi. cum ecc.
plum,

Propositio
confirmatio
nis.

Minor, siue
assumptio.

A patria uio
lata, ad miras
bas amplifi
catio, longi
cōprehensione
et uario orna
tu confectā.

Angolorū
iniurijs per
repetitionē.

viret. parētibz, et dijs immortalibus, et patrie nos pri
mum natura conciliat. eodem enim tempore et suscipi
mur in lucē, & hoc cōlesti spiritu augemur, & certam
in sedem ciuitatis, ac libertatis adscribimur. iste paren
tum nomen, sacra, memoriam, gentem Fōtiano nomi
ne obruit: deorum ignes, solēnes mensas, abditos ac pe
netrales focos, occulta, & moribus nō inuisa solū, sed
etiam inaudita sacra inexprabili scelere peruertit: idē
quē earum templum inflammauit dearum, quarum
ope etiam alijs incendijs subuenitur. quid de patria lo
quar? qui primum eum ciuem ui, ferro, periculis, vrbe,
omnibus patrie praedijs depulit, quē vos patrie con
seruatorem esse sepius iudicaueratis: deinde euerso
senatus, ut ego semp dixi, comite, duce, ut ille dicebat:
senatum ipsum, principem salutis, mentisq; publicae, vi
cēde, incendijsq; peruertit: sustulit duas leges, Aeliam,
& Fustiam, maxime reip. salutare: cēsura extinxit, in
tercessionem remouit: auspicia deleuit, consules, sce
leris sui socios erario, prouincijs, exercitū armauit: re
ges qui erāt, vendidit: qui non erant, appellauit: Cn. Pō
peium, vi, ferro, domum compulit: imperatorum moni
menta cuertit, inimicorū domos disturbauit, vestris mo
nimētis nomen suū inscripsit. infinita sunt scelera, quae
ab illo in patriam sunt edita. quid, quae in singulos ci
ues, quos necauit? socios, quos diripuit? imperatores,
quos prodidit? exercitus, quos tenuit? quid verō ea,
quanta sunt, quae in se ipsum scelera, quae in suos edi
dit? quis minus vnquā pepercit hostiū castris, quā il
le omnibus corporis sui partibus? quae nauis vnquā in
flumine publico tā vulgata omnibus, quā istius aet
as fuit? quis vnquā nepos tam liberē est cum scortis, quā
hic cum

hic cum sororibus uolutatus? quam deniq; tant imma
nem Charybān poeta fingēdo exprimere potuerunt,
quae tantos exhaurire gurgites posset, quantas iste By
zantium Brigitarumq; praedas exorbuit? aut tam
eminētibus canibus Scyllam, tamq; riuinis, quā qui
bus istū uidetis Gellijs, Clodijs, Tullijs rostra ipsa man
dentē? quare id, quod ex inemum est in aruspicum re
spōsis, prouidete, ne reip. status cōmutetur: etenim uix
haec, si undiq; fulciamus, tam labefacta, uix, inquam,
innixa in omnū nostrū humeris coherēbūt, sunt quon
dam ita firma haec ciuitas & ualens, ut negligentia se
natus, uel etiam iniurias ciuium ferre posset: iam non
potest: erarium nullum est: uectigalibus non fruuntur,
qui redemerunt: auctoritas principum cecidit, cōsi
nusus ordinum est diuissus: iudicia perierunt: suffragia
districta tenentur a paucis: bonorum animus ad nutum
nostri ordinis expeditus iam nō erit: ciuem, qui se pro
patrie salute opponat inuidia, frustra posthac requi
rets. quare hūc statum, qui nunc est, qualiscunq; est,
nula alia re, nisi cōcordia, retinere possumus. nā ut
meliore simus loco, ne optandum quidem est illo impu
nito: deteriore aut statu ut simus, unus est infertor gra
dus, aut interitus, aut seruitutis. quō ne trudemur, dii
immortales nos admonent, quoniam iam pridem huma
na consilia ceciderunt. Atq; ego hanc orationem P. C.
tam tristem, tam grauem non suscepissē, nō, inquam,
nisi hanc personam, & has parte honoribus populi
Ro. uestris plurimis ornāmētis mihi tribuitis deberem,
& possem iustinare. sed tamen facit tacentibus ceteris
reticuissem: sed haec oratio omnis fuit non auctori
tatis meae, sed publicae religionis. mea fuerunt uerba

Kk fortasse

Applicat si
milibus hy
perbolicis et
poeticis.

Peroratio,
qua politica
signa collis
git rēntis
reip. & ad
cōcordiam,
qua una fulei
ri potest, hor
tatur.

Excusat a
sua persona,
& a religio
nis auctori
tate.

Minore.

fortasse plura, sententiæ quidem omnes aruspicum: ad quos aut referri nunciata ostenta non conuenit, aut eorum responsis commoueri necesse est. quod si cetera magis peruulgata nos sepe et leuiora mouerunt: uox ipsa deorum immortalium non mentes omnium permouebit: nolite enim id putare accidere posse, quod in fabulis sepe uidetis fieri, ut deus aliquis delapsus de caelo catus hominum adeat, uersetur in terris, cum hominibus colloquatur. cogitate genus sonitus eius, quem Latinienses nuntiari: recordamini illud etiam, quod nondum est relatum, quod eodem fere tempore factus in agro Piceno Potentiæ nuntiatur terræ motus horribilis, cum quibusdam multis metuendisq; rebus: hæc eadē profecto, quæ futura perspicimus, impendentia pertimescitis. etenim hæc deorum immortalium uox, hæc penè oratio iudicanda est, cum ipse mundus, cum agri terræ motu quodam nouo contremiscunt, et inusitato aliquid sono incredibiliq; prædicunt. in quo constituent nobis quidem sunt procuraciones, et obsecratio, quemadmodum monemur, sed faciles sunt preces apud eos, qui ultrò nobis uiam salutis ostendunt: nostræ nobis sunt inter nos ira, discordiaq; placanda.

A terræ motu.

Deus signis et prodigijs tanquam uoce et oraculo monere solet.

Oraculum uoce dei.

PRO

PRO CN. PLANCIO

ORATIO XXXI.

Um propter egregiā et singularem Cn. Plancij iudices, in mea salute custodienda fidē tam multos et bonos uiros eius honorari uidere esse fautores: capiebā animo non mediocrē uoluptatem: quod, cuius officium mihi saluti fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari uidebam. cum autem audire meos partim inimicos: partim inuidos huic accusationi esse futuros, eandemq; re aduersariam esse in iudicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuisset adiutrix: dolebā, iudices, et acerbē ferebam, si huius salus ob eā ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atq; uitam sua beneuolentia, presidio, custodiaq; texisset. nunc autē uideri iudices, conspectus et confessus iste reficit et recreat mentē meā: cum in teor, et contempler unumquēq; uestrum. uideo enim hoc in numero neminē, cui mea salus cara non fuerit, cuius nō extet in me suum meritū, cui nō sim obstrictus memoria beneficii sempiterna. itaq; non extimesco, ne Cn. Plancio custodia meæ salutis apud eos obsit, qui me ipsum maxime saluum uidere uoluerunt. sepiusq; iudices, mihi uenit in mentem, admirandum esse, M. Læterensem, hominem studiosissimum, et diligentissimum salutis meæ, reum hūc potissimum sibi delegisse: quam metuendū, ne uobis id ille magna ratione fecisse uideatur. quanquam mihi non sumo tantum, iudices, neque arrogo, ut Cn. Planciū suis erga me meritis impunitatem consecuturum putem, nisi eius integerrimā uitam,

Amicitia accusatus Plancio fenditur. Status est in iudicio ad quem locum quoque coniecturae adhibentur. Genus dicendi medium. Exordium ad beneuolentiam totum confertur, a fatis Plancij, aduersarij, et iudicij personarum.

Dissolutum.

Ex repugnantiis hinc ex consequentibus.

Correctio.

Articulus.

Kk 2 mode.

Amplificat
ut maiore
hi beneuolen
tia iudices de
uinciat.

Agnomina
tio, nam reus
a te. i. causa
dicitur.

Digestione
ordinē quē
dam propo
nit ad docili
tatem.

Præmonitio
ad causam,
tota morata,
ad concilian
dum.

Amicitie
lex,

modestissimos mores, summam fidem, continentiam, pietatem, innocentiam ostendero; nihil de poena recusabo. sin omnia præstitero, quæ sunt à bonis uiris expetenda, petam, iudices, à uobis, ut cuius misericordia salus mea custodita sit, uos ei uestram misericordiam me deprecante tribuat. equidem ad reliquos labores, quos in hac causa maiores suscipio, quam in ceteris, etiam hanc molestiam assumo, quod mihi non solum pro Cn. Plancio dicendum est, cuius ego salutem non secus ac meam tue ri debeat: sed etiam pro me ipso, de quo accusatores plura penè, quam de re reor; dixerunt. quanquam, iudices, si quid est in me ipso ita reprehensum, ut id ab hoc alio num sit, non me id magnopere conturbet: non enim timeo, ne, quia perraro grati homines reperiatur, itcirco, cum me nimium grati illi esse dicant, id mihi criminis esse possit. quæ uero ita sunt agitata ab illis, ut aut merita Cn. Plancij erga me minora esse diceret, quam à me ipso prædicaretur: aut si essent summa, negaret ea tamè ita magni, ut ego putare, ponderis apud uos esse debere: hæc mihi sunt tractanda, iudices, et modicè, ne quid ipse offendat: et tū denique, cum respondero criminibus, ne non tam innocentia reus sua, quam recordatione meorum temporum defensio esse uideatur. Sed mihi in causa facili atque explicata perdifficilis, iudices, et lubrica defensionis ratio proponitur: nam si tantummodo mihi necesse esset contra Laterensem dicere, tamè id ipsum esset, in tanto usu nostro, tantamque amicitia molestum: uetus enim est lex illa iuste uereque amicitie, quæ mihi cum illo iandiu est, ut idem amici semper uelint: neque est ullum certius amicitie uinculum, quam consensus et societas consiliorum et uoluntatum. mihi aut-

hi autè non id est in hac re solum molestum, contra illud dicere, sed multò id magis, quod in ea causa contra dicendum est, in qua quedam hominum ipsorum uidetur facienda esse contentio. querit enim Laterensis, atque hoc uno maxime urget, quæ se virtute, quæ laude Plancius, quæ dignitate superarit. ita si cedo illius ornamentis, quæ multa et magna sunt, non solum huius dignitatis iactura facienda est, sed etiam largitionis recipienda suspicio. sin hunc illi antepono, contumeliosa habenda est oratio: et dicendum est id, quod ille in me flagitat, Laterensem à Plancio dignitate esse superatum. ita aut amicissimi hominis existimatio offendenda est, si illam accusationis conditionem sequar: aut optimè de me meriti salus deferenda est. sed ego Laterensis cæcum me et præcipitem ferri consitear in causa, si te aut à Plancio, aut ab ullo dignitate potuisse superari dixerò. itaque discedam ab ea contentione, ad quam tu me uocas: et veniam ad illam, ad quam me causa ipsa deducit. Quid, tu non inanem dignitatis iudicem putas esse populum? fortasse nonnunquam est: utinam* uerò semper esset: sed est perraro, et si quando est, in ijs magistratibus est mandandis, quibus salutem suam committi putat. his leuioribus comitijs, diligentia, et gratia petitorum honos paritur, non ijs ornamentis, quæ esse in te uideamus. nam quod ad populum pertinet, semper dignitatis iniquus iudex est, qui aut inuidet, aut fauet, quamquam nihil potes in te, Laterensis, constituere, quod sit proprium laudis tue, quin id tibi sit commune cum Plancio. sed hoc totum agitur alio loco. nunc tantum disputo de iure populi: qui et potest, et solet nonnunquam dignos præterire: nec, si à populo præteritus est, quem non oportuit:

Propositio.

Dilemma, Cicerone completum, Cornificius, diuisionem uocat argumentationem biceps, et aniceps, utrinque constringens.

Confirmatio

*uerus.

A populi lenitate.

Correctio.

A iure populi Romani.

A more maio
rū maio

Ianua pro is
pfa proposi
tione, elegis
metaphora.

Repetitio.

A causa me
iore.

Ex causis si
ue ab impuls
ione.

Locus com
munis aul
ginatura.

Occupatio
per concessio
nem.

à iudicibus condemnatus est, qui prateritus non est. nam si ita esset, quod partes apud maiores nostros tenere non potuerunt, ut reprehensores essent comiti-
rum, id haberent iudices, vel quod multo etiā minus est ferendum. tum enim magistratum nō gerebat is, qui ce-
perat, si patres auctores non erant facti: nunc postula-
tur à vobis, vt eius auxilio, qui creatus sit, iudicium po-
puli Rom. reprehendatis. itaq; quanquam, qua volui
ianua sum ingressus in causam, sperare videor, tantū
absuturam esse orationem meam à minima suspitione
offensionis tuæ, te vt potius obiurgem, quod iniquum
in discrimen adducas dignitatem tuam, quam vt ego e-
am vlla contumelia coner attingere. tu cōtinentiam, tu
industriam, tu animum in reip. tu virtutem, tu inno-
centiam, tu fidem, tu labores tuos, quod ædilis non sis
factus, fractos esse et abiectos, et repudiatos putas?
vide tādē Laterensis, quantum à te dissentiam. si me-
dius fidius decē soli essent in ciuitate viri boni sapien-
tes, iusti, graues, qui te indignū ædilitate iudicauissent:
grauius de te iudicatum putarem, quam est hoc, quod
tu metuis, ne à populo iudicatum esse videatur. non e-
nim comitijs iudicat semper populus, sed mouetur ple-
rūq; gratia, cedit precibus, facit eos, à quibus est ma-
ximè ambitus: deniq; si iudicat, non æle. tu aliquo aut
sapientia ducitur ad iudicandum, sed impetu nonnun-
quam, et quadam etiam temeritate, non est enim cō-
siliū in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligētia:
semperq; sapientes ea, quæ populus fecisset, ferenda, nō
semper laudāda duxerūt. quare cū te ædile fieri oportu-
uisse dicis, populi culpā, non competitoris acusas. at
fueris dignior, quam Plancius: de quo ita tecum con-
tendam

tendam paulò post, vt cōseruem dignitatem tuā: sed vt
fueris dignior: non competitor, à quo es uictus, sed po-
pulus, à quo es prateritus, in culpa est. in quo primum
illud debes putare, comitijs, præsertim ædilitijs, studiū
esse populi, non iudicium: eblandita illa, nō enucleata
esse suffragia: eos, qui suffragium ferant, quid denique
ipsi debeant, considerare sæpius, quā quid cuiq; à rep.
videatur deberi. sin autem maior esse iudicium, non ti-
bi id rescindendū est, sed ferendum. male iudicauit po-
pulus: at iudicauit. non debuit, at potuit. non fero: at
multi clarissimi, et sapientissimi ciues tulerūt, est enim
conditio liberorum populorū, præcipueq; huius prin-
cipis populi et omnium gentium domini atq; victoris,
posse suffragijs vel dare, vel detrabere, quod velit cui
que: nostrum autem est, qui in hac tempestate populi
iacetūmur, ac fluctibus ferre modicæ populi volunta-
tes allicere alienas, retinere partas, placare turbatas:
honores si magni non putemus, nō seruire populo: sin
eos expectamus, non defatigari supplicādo. Vnio iā ad
ipsius populi partes, vt illius cōtra te oratione potius,
quā mea disputē. qui si tecum congregiatur, et si vna
voce loqui possit, hæc dicat: Ego tibi, Laterēsis, Plāciū
non anteposui: sed, cū essetis æquē boni viri, meū bene-
ficiū potius ad eum detuli, qui à me contendit: rat, quā
ad eū, qui mihi non nimis submissē supplicarat. respon-
debis, credo, te splendore, et vetustate familia fretū,
non valde ambiendum putasse. at verò te ille ad sua in-
stituta, suorumq; maiorum exempla reuocauit. sem-
per se dicetrogari voluisse, semper placuisse: M. Scīū,
qui ne equestrem quidem splendorem in columen à ca-
lānitate iudicij retinere potuisset, homini nobilissimo,

Culpā in pos
puli trans-
fert,

Altercatio, et
ue disputatio
A iure popu-
li.

Allegoris,
Similiter des-
sin. & cad.
cum dissoluto

Protopos-
poxia,

Ab exemplis

Articulus
familiæ
dentibus

innocentissimo, eloquentissimo, M. Pisoni prætulisse: præposuisse se. Q. Catulo in summa familia nato, sapientissimo & sanctissimo viro, nō dico C. Serenum, subtilissimū hominem, sed et animi satis magni, et consilij, sed Cn. Manlium, non solum ignobilem, verū sine virtute, sine ingenio, vita etiam contempta ac sordida. desiderarunt te, inquit, oculi mei, cum tu esses Cyrenis: me enim, quam foetos, tua frui virtute malebam: & quod plus mireremur, eo plus aberas à me: certe nō videbam: deinde sitientem me virtutis tuæ deseruisti, ac dereliquisti: ceperas enim petere tribuatum pl. temporibus ijs, quæ istam eloquentiam, & virtutem requirebant. quam petitionem cum reliquisses, si hoc iudicasti, tanta in tempestate te gubernare non posse, de virtute tua dubitavi: si nolle, de voluntate: si nō, quod magis intelligo, temporibus te alijs reseruasti, ego quoque in quā, & resp. ad ea tempora reuocaui, ad quæ tu te ipse seruas. pete igitur eum magistratum, in quo mihi magnæ utilitati esse possis. ædiles quicunq; erunt, idem mihi, quod ostenderis: at si, quod mea minus interest, id te magis fortē delectat, reddam tibi istam ædilitatē etiam negligenter petenti. sed amplissimos honores ut pro dignitate tua consequare, condiscas censeo, mihi paulo ante diligentius supplicare. hæc populi oratio est: mea verò Laterensis hæc: quare victus sis, non debere iudicē querere, modō ne largitione sis victus. nā si, quotiescunq; præteritus erit is, qui nō debuerit præteriri: toties oportebit eum, qui factus erit, cōdemnari: nihil iam est, quod populo supplicetur, nihil quod d. direptio, fortē dir. itio. i. distr. butio populi. tio suffragiorum expectetur. simul ut qui sint professi, video

Dilemma tri
membre,

Conduplica
tio.

Ad absurdum
compellit.

*direptio,
fortē dir. itio. i. distr.
butio populi.

video quid dicam: hic familia consulari est, ille prætor: reliquos video esse ex equestri loco: sunt omnes sine macula, sunt æque boni viri, atq; integri: sed seruari necesse est gradum. cedat cōsulari generi prætorij, nec contendat cū prætorio equester locus: sublata sunt studia, extinctæ suffragationes, nullæ contentiones, nulla libertas populi in mandādis magistratibus, nulla expectatio suffragiorum: nihil, ut plerunq; evenit, præter opinionē accidet: nulla erit posthac varietas comitiarum, sin hoc persepe accidet, ut & factos aliquos, et non factos esse miremur: si campus atq; ille vnde comitiarum, ut mare profundum, & immensum, sic effruescunt quodam quasi aestu, ut ad alios accedant, ab alijs autem recedant: in tanto nos impetu studiorum, & motu temeritatis, modum aliquem & cōsilij, & rationem requiramus? quare noli me ad cōtentionē versā reuocare, Laterensis. etenim si populo grata est tabella, quæ frontes aperit hominum, mētes tegit: datq; eam libertatem, ut, quod velint, faciant: promittant autem, quod rogentur: cur tu in iudicio exprimis, quod nō fit in campo? hic, quā ille, dignior, per quā graue est dictu, quo modo igitur est æquū? sic credo, (quod agitur, quod satis est iudici) hic factus est. cur iste potius, quā ego? vel nescio, vel nō dico, vel deniq; quod mihi grauiusimum esset dicere, sed impunē tamen deberem dicere, non rectē: nā quid assequerem, si illa extrema defensione vterer, populum quod voluisset, fecisse, nō quod debuisset? quid, si populi quoq; factum defendo, Laterē sis, & doceo Cn. Plancium nō obrepisse ad honorem, sed eo venisse cursu, qui semper patuerit omnibus hoc nostro equestri loco? possumne eripere orationi tuæ

li in tribus
uel classes.

Ethic ad ab
iurdum ducit
enumeratio
ne euentorū.

Similitudo
elegans.

A suffragan
di ritu.

A dissimili.
Dialogismus

A fictione.

Kk 5 conten-

Puerum. contentionem vestrum, quæ tractari sine contumelia
Ex pari. nō potest, & te ad causam criminēq; deducere: si, quod
Præcisio. equitis Romani filius est, inferior esse debuit: oēs te-
 cum equitum R. filij petiuerūt, nihil dico amplius: hoc
 tamen miror, cur tu huic potissimum irascere, qui lon-

A simili. gissimē à te absuit. equidem, si quando, ut sit, iactor
 in turba, non illum accuso, qui est in summa Sacra via,
 cum ego ad Fabianū fornicem impellor: sed eum, qui in
 me ipsum incurrit, atq; incidit. tu neq; **Qu.** Pedio, for-
 ti viro, succenses, neq; huic A. Plotio, ornatissimo
 homini, familiari meo: & ab eo, qui hos dimouit, po-
 tius, quàm ab ijs, qui in te ipsum incubuerunt, te depul-
 sum putas, sed tamen hæc tibi est prima cum Plancio ge-
 neris vestri familiæq; contentio, qua abs te vincitur:

Correctio.

A pari. cur enim nō confitear, quod necesse est: sed nō hic ma-
 gis, quàm ego à meis competitoribus & alijs, & in
 cōsulatus petitione unicebar. sed uide, ne hæc ipsa, quæ

A nobilitatis studio. despicias, huic suffragata sint: sic enim conferamus. est
 tuum nomen utraq; familia consulare, non dubitas igitur,
 quin omnes, qui fauēt nobilitati, qui id putant esse
 pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominibus vestris
 ducuntur, te edilem fecerint: equidem non dubito, sed
 si parum multi sunt, qui nobilitatem ament: num ista
 est nostra culpa? etenim qd caput, & ad fontem vtrius-
 que generis veniamus. tu es ex municipio antiquissimo
 Tusculano, ex quo plurimæ familiæ sunt consulares, in
 quibus est etiam Iuuentia, quot è reliquis municipijs
 omnibus non sunt: hic est à præfectura Atinati, non
 tam prisca, non tam honorata, non tam suburbana,
 quantum interesse vis ad rationem petendi: primum u-
 strum magis fauere putas Atinates, an Tusculanos suis?

**A studio tris-
 tium.**

alteri (scire enim hoc propter vicinitatem facile pos-
 sum) cum huius ornatissimi atq; optimi viri C. Saturni-
 ni patrem edilem, cum prætorem viderunt, quod pri-
 mus ille non modò in eam familiam, sed etiam in præfe-
 cturam illam sellam curulem attulisset. mirandum in
 modum letati sunt. alteros (credo quia refertum est mu-
 ni ipsum consularibus: nam maleuolos non esse certò
 scio) nunquam intellexi vehementius hospitium suorū
 honore letari. habemus hoc nos, habent nostrā muni-
 cipia. quid ego de me, de fratre meo loquar? quorum
 honoribus agri propè dicam ipsi, montesq; fauerunt.
 num aliquando vides Tusculanum aliquem de M. Ca-
 tone illo in omni virtute principem, num de Ri. Coru-
 ceno municipe suo, num de tot Fabijs gloriari: uerbum
 nimo facit. at in quemcumq; Arpinatē incideris, etiam
 si nolis, erit tamē tibi fortasse de nobis aliquid, aliquid
 & de C. Mario audiendū. primū igitur hic habuit stu-
 dia suorum ardentia. tu tanta quanta in hominibus tam
 saturatis honoribus esse potuerunt. deinde tui muni-
 cipes sunt illi quidē splendidissimi homines, sed tamē pau-
 ci, siquidem cū Atinatibus conferantur. huius præfectu-
 ra plena virorum fortissimorum, sic ut nulla tota Italia
 frequentior dicit possit. quam quidem nunc multitudi-
 nē videtis, iudices, in squalore, et luctu supplicē vobis.
 hi tot equites R. tot tribuni ærarij (nam plerumq; à iudi-
 cio dimissimus, quæ cuncta comitijs adfuit) quid robo-
 ris, quid dignitatis huius petit ioni attulerunt? non e-
 nim tribum Terentinam, de qua dicam alio loco, sed
 dignitatem, sed oculorum coniectum, sed solidam, &
 robustam, & assiduam frequentiam præbuerunt. iam
 municipia coniunctione etiam vicinitatis vehementer

Superlatio.
Ab exemplo.

A numero.

Bonus color.

mouen-

Laus uicinitatis, repetitionibus, & epithetis ornata.

Pergit reſe- quas Plancii copias, i. ad iuuantis cauſas, enumerare.

Concluſio.

Ironia.

Latinis, ſciſ licet feriis.

Laus publica- norum articulo & translatio uerbis exposita.

Approbatio ab enumeratione cauſarum.

mouentur. omnia quæ dico de Plancio, dico expertus in nobis: ſuauis enim finitimi Atinatibus. Laudanda eſt, vel etiam amanda uicinitas retinens veterem illi officiij morē, non inſuſcata maleuolentia, non aſſueta mendacijs, non ſucata, non fallax, non erudita artificio ſimulationis vel ſuburbano, vel etiā urbano. nemo Arpinas non Plancio ſtudit, nemo Soranus, nemo Caſinas, nemo Aquinas: totus ille tractus celeberrimus Venafranus, Allifanus, tota deniq; noſtra illa aſpera et mōtoſa, at fidelis, & ſimplex, & ſauitrix ſuorum regio ſe huius honore ornari, ſe augeri dignitate arbitrabatur: iſdemq; nūc à municipijs adſunt equites R. publicē cū legationis teſtimonio: nec minore nunc ſunt ſolicitudine, quā tum erant ſtudio: etenim eſt grauius ſpoliari fortunis, quā non augeri dignitate. ergo ut alia in te erant illuſtiora, Laterenſis, quæ tibi maiores tui reliquerant: ſic te Plancius hoc non ſolū municipij, uerū etiam uicinitatis genere uincebat. niſi fortē te Lauicana, aut Bouillana, aut Gabina uicinitas adiunabat. quibus ē municipijs uix iam, qui carnem Latinis petāt, inueniuntur. Adiungam, ſi vis, id quod tu etiam huic obſe putas, patrem publicanum. qui ordo quanto adiumento ſit in honore, quis neſcit? ſlos enim equitum R. ornamentum ciuitatis, firmamentum rei pub. publicanorum ordine continetur. quis eſt ergo, qui neget, ordinis eius ſtudium fuiſſe in honore Plancij ſingulare neque iniuria: vel quod erat pater iſ, qui eſt princeps iandiu publicanorum: vel quod iſ ab ſocijs unice diligebatur: vel quod diligentiffimē rogabat: vel quia pro filio ſupplicabat: vel quia huius ipſius in illum ordinem ſumma officia quæſturæ, tribunatusq; conſtabant:

bant uel quod illi in hoc ornādo, ordinē ſe ornare, & conſulere liberis ſuis arbitrabantur. aliquid præterea timidē dico, ſed tamen dicendum eſt: non enim opibus, nō inuidioſa gratia, nō potentia uix ferenda, ſed cōemoratione beneficij, ſed miſericordia, ſed precibus aliquid attulimus etiam nos. appellauī populum: tribubus ſubmiſi me, et ſupplicauī: ultrō mehercule ſe mihi etiā offerētes, ultrō pollicētes rogauī. ualuit cauſa rogandi, nō gratia: nec, ſi uir ampliſſimus, cui nihil eſt, quod roganti concedi non iure poſſit, de aliquo, ut dicis, non imperauit, ego ſum arrogans, quod me ualuiffe dico. nam ut omitam illud, quod ego pro eo laborabā, qui ualebat ipſe per ſe: rogatio ipſa ſemper eſt gratioſiſſima, quæ eſt officio neceſſitudinis cōiuncta maximē. neq; ego ſic rogabā, ut petere uiderer, quia familiaris eſſet meus, quia uicinus, quia huius parēte ſemper plurimum eſſem uſus, ſed ut quaſi parenti & cuſtodi meo, non potentia mea, ſed cauſa rogationis fuit gratioſa. nemo mea reſtitutione letatus eſt, nemo iniuria deluit: cui non huius in me miſericordia grata fuerit. etenim ſi ante reditū meum Cn. Plancio ſe uulgo uiri boni, cū hic tribunatū peteret, ultrō offerebāt: cui nomen meū honori fuiſſet, ei meas * præſentis preces nō putas proſuiſſe: an Minturneſes coloni, quod C. Marium ē ciuili errore atq; ex impijs manibus eripuerūt, quod teſto receperunt, quod feſſum inedia fluctibusq; recrearunt, quod uiticū cōgeſſerunt, quod nauigium dederunt, quod eum linquentem terram eam, quā ſeruauerat, lacrymis uotisq; omnibus proſecuti ſunt, æterna in laude uerſantur: Plancio, quod me uel ui pulſum, uel ratione cedentē temporī receperit, iuuerit, euſtodi-

Paria paribus, cū reſ petitione.

A ſuo fauore.

Ex cōſequentibus, per cōiunctionem negantium.

Expoliatio, ex minore.

* præſentes.

Similiter deſiſcentia.

Articulus.

Transitio per
acclamationē
ad uitæ Plan-
cij commen-
tationem.

stodierit, his & senatui populoq; R. ut haberent quod
reducerent, cōseruari, honori hanc fidem, misericor-
diā, uirtutē fuisse miraris: uitia, mehercule, res hæc Cn.
Plancij, de quibus dixi, tegere potuerunt: nē tu in ea in-
ta, de quā iam dicam, tot & tanta adiumenta huic ho-
nori fuisse mirere. Hic est enim, qui adolescentulus cū
A. Torquato profectus in Africā, sic ab illo grauissi-
mo, & sanctissimo, atq; omni laude & honore dignissi-
mo uiro dilectus est, ut & contubernij necessitudo, &
adolescentuli modestissimi pudor postulabat: quod si
adesset, non minus ille declararet, quā hic filius frā-
ter patrueilis, & socer, T. Torquatus illi omni uirtute
& laude par: qui est quidē cum illo maximis uinculis
& propinquitatis, & affinitatis cōiunctus, sed ita ma-
gni amoris, ut illæ necessitudinis causæ leuēs esse uide-
antur, fuit in Creta postea cōtubernalis Saturnini, pro-
pinqui sui, miles huius Q. Metelli, quib. cū fuerit pro-
batissimus, hodieq; sit, omnibus esse probatum debet
sperare. in eā prouincia legatus fuit C. sacerdos, quā
uirtute, qua cōstantia uir? L. Flaccus, qui homo? qui ci-
uis? qualem hunc putent, assiduitate testimonioq; decla-
rant. in Macedonia tribunus militum fuit: in eadem
prouincia postea quæstor. primum Macedonia sic eū
diligat, ut indicant hi principes ciuitatum suarum: qui
cū missi sint ob aliam causam, tamen huius repēto
periculo cōmoti huic assident, pro hoc laborant: huic
si præstō fuerint, gratius se ciuitatibus suis facturos
putant, quā si legationem, & mandata sua confecer-
int. L. uero Apuleius hunc tanti facit, ut morem il-
lum maiorum, qui præscribit in parentū loco quæsto-
rib. suis prætores esse oportere, officijs beneuolentiq;

supra-

superavit. tribunus plebis fuit, non fortasse tam uehe-
mens, quā isti, quos tu iure laudas: sed certē talis, qua-
les si omnes semper fuissent, nunquam desideratus ue-
hemens esset tribunus. omitto illa, quæ si minus necessa-
ria sunt, at certē, cum sunt prolata, laudantur: ut linat
cum suis, primum cū parente, (nam meo iudicio pietas
fundamentum est omnium uirtutum) quē ueretur ut
deum, (neque enim multo secus parens liberis) amat
uerō, ut sodalem, ut fratrē, ut æqualem. quid dicam cū
patruo: cum affinibus? cū propinquis? cū hoc Cn. Sa-
turnino, ornatissimo uiro? cuius quantā honoris huius
cupiditatē fuisse creditis, cū uideatis luctus societate?
quid de me dicā? qui mihi in huius periculo reus esse ui-
deor? qd de his tot uiris talibus, quos uidetis ueste uir-
tute? atq; hæc sunt indicia solida, iudicis, et expressa uir-
tutis, hæc signa probitatis, nō sūcata forensi specie, sed
domesticis iusta notis ueritatis, facilis est illa occasio
ratio, & blanditiæ popularis: aspicitur, non attrahitur:
procul apparet, non excutitur, non in manus sumitur.
omnibus igitur rebus ornatum hominem, quem exter-
nis, quem domesticis nonnullis rebus inferiore quā
te, generis & nominis dico: superiore alijs, munici-
pum, uicinorum, societatum studio, temporū meorum
memoria, patris uirtute, integritate, modestia, ædilem
factum esse miraris? hunc tu uitæ splendorem maculis
aspergis istis? iacis adulteria, quæ nemo non modò no-
mine, sed ne suspicione quidem posset agnoscere: mari-
tum appellas, ut uerbaingas, non solū crimina: du-
ctum esse ab eo in prouinciā aliquem dicis libidinis
caussa: quod nō crimē est in reos, sed impudiciū in male-
dico mendaciū, raptam esse Minulā, quod dicitur Ati-

Vitā priuā
tam laudat.A pietate lo-
cus cōmunis

A signis.

Epiphonē-
mate augeat,
& metapho-
ra ornat.Conclusio se-
riorū, per
enumerationē
nem.Alia male-
stia & crimina
diluit cursu
sim, tanquā
parem ueris
milita in tali
probitate, &
uita,

ne fās

Articulus.

Expolitio
per repetitio
nē locus com
munit.
A iure natu
ræ.

Conclusio à
Planci perfo
na & dignita
te, longa una
spiritus pro
ductione tra
data.

Dialogismus
cū correctio
ne & ironia.

ne factum à iuvene, uetere quodā in scenicos iure, mā
ximēq; oppidano. ō adolescentiā traductam elegāter,
cui quidē cum, quod licuerit, obijciatur: tamē id ipsum
falsum reperiatur. Emissus aliquis ē carcere, & quidē
emissus, ut cognostis, necessarij hominis, optimiq; ado
lescētis rogatū: idē postea prætoris mādatu requisitus,
atque hæc, nec ulla alia sunt coniecta maledicta in eius
uitā, de cuius uos pudore, religione, integritate dubite
tis. pater uerō, inquit, etiam obesse filio debet. ō uocem
duram, atq; indignam tua probitate, Laterensis. pater
ut in iudicio capitis, pater ut in dimicatione fortuna
rū, pater ut apud tales uiros obesse filio debeat? qui si
esset turpissimus, sordidissimus, tamen ipso nomine pa
trio ualeret apud clemētes iudices & misericordes, ua
leret; inquam, communi sensu omnium, & dulcissima
commendatione naturæ. sed cum sit Cn. Planci is e
ques R. ea primū uetustate equestris ordinis, ut pa
ter, ut auus, ut maiores eius omnes equites R. fuerint,
summum in præfectura florētissima gradum tenuerint
& dignitatis, & gratiæ: deinde, ut ipse in legionibus
P. Crassi imperatoris inter ornatissimos homines, equi
tes R. summo splendore fuerit: ut postea princeps in
ter suos, plurimarum rerum sanctissimus & iustissimus
iudex, maximarum societatum auctor, plurimarum
magister: si non modò in eo nihil unquam reprehē
sum, sed laudata sunt omnia, tamen is oberit honestissi
mo filio pater, qui uel minus honestum & alienum
tueri uel auctoritate sua, uel gratia possit? Asperius,
inquit, locutus est aliquid aliquando. immo fortasse
liberius. at id ipsum, inquit, non est ferendum. ego
hi ferendi sunt, qui queruntur libertatem equitis R. se
ferre

ferre nō possē? ubinam ille mos? ubi illa æquitas iuris?
ubi illa antiqua libertas; quæ malis oppressa ciuilibus
extollere iam caput; & aliquando recreata se erigere
debebat? equitum ego R. etiā in homines nobilissimos
maledicta, publicanorum in Q. Scæuolā, uirū omni
bus ingenio, iustitia, integritate præstantem, asperē, &
ferociter, & liberē dicta cōmemorem? consuli P. Nasī
tæ præco Granii mediū in foro, cū ille edicto iustitio
domum descendens rogasset Granium, quid tristis es
set, an quoddam auctiones essent: immò uerò, inquit, quoddam
legiones, idem tribuno pl. potētissimo homini, M. Drū
so, sed multa in remp. molienti, cū ille eum salutasset;
ut sit, dixissetq; quid agis Granii? respondit, immò ue
rò tu Druse quid agis? ille L. Crassi, ille M. Antonij
uoluntatē asperioribus facietijs sepe perstrinxit impu
nē. nunc usq; cō oppressa uestra arrogantia ciuitas est,
ut, quæ fuit olim præconi in ridendo, nūc equiti R. in
plorando non sit concessa libertas, quæ enim unquam
fuit Plancio uox contumeliæ potius, quàm doloris?
quid est autem unquam questus, nisi cū à socijs, &
a se iniuriam propulsaret? cū senatus impediretur,
quo minus id, quod hostibus semper erat tributum, re
sponsum equitibus Ro. redderetur: omnibus illa iniu
ria dolori publicanis fuit: sed cum ipsum dolorem hic
tulit paulò apertius. communis ille schusus in alijs for
tasse latuit: hic, quod cum ceteris animo sentiebat, id
magis, quàm ceteri, & uultu promptum habuit, &
lingua, quanquam, iudices (agnosco enim ex me) per
multa in Plancium, quæ ab eo nunquam dicta sunt,
conferuntur. ego quia dico aliquid aliquando non stu
dio adductus, sed contentione dicendi, aut lacepsitus:
Ll et quia,

Amplificatio
indignitatis,

Ab excēptis,

Paria parib.
Libere dicta,

Contentio,

Reiicit cul
pam in dolo
rē, in socios
& in senatū.

Correctio &
populatio, à
suo excēplo,

Vibrantia
quæ pro
banda.

Dilemma ex
pari, à casu,
de causâ.

Ad causam
id est, ad am-
bitus crim.

Vtitur statu
trāslationis,
siue exceptio-
nis, non hac
lege, nisi ista
actione.

Tribuaria
res à tribu-
edilis, quod
in ambitus in-
dicio tantum
seruabit.

A presentia
senatus.

Et quia, ut fit in multis, exit aliquando aliquid, si non
perficeretur, attamen fortasse non rusticum: quod quisque
dixit, me id dixisse dicunt, ego autem, si quid est, quod
mihi scitum esse uideatur, et hominem ingenue dignum
atque docto, non aspernor: stomachor uero cum aliorum
non me digna in me conferuntur. Nam quod primus sci-
uit legem de publicanis, tum cum uir amplissimus con-
sul id illi ordini per populum dedit, quod per senatum,
si licuisset dedisset: si in eo crimen est, quia suffragium
tulit, quis non tulit publicanus? si quia primum sciuit,
utrum id sortis esse uis, an eius, qui illam legem ferebat?
si sortis, nullum crimen est in casu: si consulis, splendor
etiam Plancij, hunc à summo uiro principem ordinis
iudicatum. Sed aliquando ueniamus ad causam, in qua
tu nomine legis Liciniae, quæ est de sodalitijs, omnes
ambitus leges complexus es: neque enim quicquam al-
liud in hac lege nisi editicios iudices es secutus. quod
genus iudiciorum si est æquum ulla in re, nisi hac tribua-
ria, non intelligo, quam obrem senatus hoc uno in ge-
nere tribus edi uoluerit ab accusatore, neque eandem edi-
tionem transtulerit in ceteras causas: de ipso denique
ambitu, de reiectione fieri uoluerit iudicium alterno-
rum: cumque nullum genus acerbatis prætermitteret,
hoc tamen unum prætereundum putarit: quid? huius rei
obscura causa est, an et agitata, cum ista in senatu res
agebatur, et disputata hesterno die copiosius à Q. Hor-
tensio? cui tu est senatus assensus. hoc igitur sensimus:
cuiuscunque tribus largitor esset, et per consensionem
magistratum, quæ honeste sodalitas nominatur, quem
quisque tribum turpi largitione corrumpere, cum ma-
ximè ijs hominibus, qui eius tribus essent, esse notum.

ita pu-

ita putauit senatus, cum reo tribus ederetur ea, quas
is largitione deuinctas haberet, eosdè fore testes et iu-
dices. acerbum omnino genus iudicij: sed tamen, si uel
iustia, uel ea, quæ maximè esset cuique coniuncta, tribus ede-
retur, uix recusandum. tu autem, Laterensis, quas tribus edi-
disti? Teretiam, credo. fuit certe id æquum, et certe ex-
pectatum est, et fuit dignum constantia tua. cuius tu tri-
bus ueditorem, et corruptorem, et sequestrum Planci-
um fuisse clamitas, eam tribum profectò, seuerissimorum
præsertim hominum et grauissimorum, edere debuisti,
aut Volturniam. libet enim tibi, nescio quid etiam de illa
tribu criminari. hanc igitur ipsam cur non edidisti? quid
Plancio cum Lemonias? quid cum Veientina? quid cum
Crustumina? nam tertiâ etiam, non quæ iudicaret, sed
quæ reiceretur, esse uoluisti. dubitatis igitur, iudices,
quin uos. M. Laterensis suo iudicio non ad sententiâ le-
gis, sed ad suam spem aliquam de ciuitate delegerit? du-
bitatis, quin eas tribus, in quibus magnas necessitudi-
nes habet Plancius, cum ille non ediderit, iudicari offi-
cij ab hoc obseruatas, non largitione? quid enim potest
dicere, cur ista editio non summâ habeat acerbitem,
rem oratione illa, quam in decernendo secuti sumus?
tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimi-
cos meos, aut denique eos, quos inexorabiles, quos in-
humanos, quos crudeles existimes? tu, me ignaro, nec
opinante, inscio, notes et tuos, et tuorum necessarios,
uel iniquos meos, uel etiam defensorum meorum? eos-
demque adiungas, quos natura putes asperos, atque omni-
bus iniquos? deinde effundas repente, ut ante confes-
sum eorum iudicium uideam, quam potuerim, qui es-
sent futuri, suspicari? apud eosque me, ne quinguidem

Nunc probat
enumeratio-
ne, Laterens
sem lege non
egisse de am-
bitu. sed de
sodalitijs.

Cōclusio cr
minosa.

Approbatō

Amplificatio
indignitatis,
per frequen-
tationē, & in-
terrogationē.

Enthymema
ex cōsequen-
tibus.

Exemplum
ex minore.

Occupatio,
ad facti ini-
quitatem ex-
aggerandā.

Arguit ā
signo.

Agonismus
id est alterca-
tio.

Probabile ā
persona.

reiectis, quod in proximo reo de consilij sententia con-
stitutum est, cogas causam de fortunis omnibus dicere
non enim, si aut Plancius ita uixit, ut offenderet scien-
tiam neminem, aut tu ita errasti, ut eos ederes imprudens, ut
nos inuito te, tamen ad iudices, nō ad carnifices uenire-
mus: iccirco ista editio per se nō acerba est: an uerō nū-
per clarissimi ciues nomē editi iudicis non tulerunt, cū
ex CXXV iudicibus, principibus equestris ordinis,
quinque et LXX reus reijceret, L referret: omnia
potius permiscuerunt, quā ei legi conditionib; pe-
rerent: nos neq; ex delectis iudicibus, sed ex omni po-
pulo, neq; editos ad reijciendum, sed ab accusatore cō-
stitutos iudices ita feremus, ut neminē reijciamus: neq;
ego nunc legis iniquitatem queror, sed factum tuum
a sententia legis doceo discrepare: et illud acerbum iu-
diciū, si, quemadmodum senatus censuit, populus
iusit, ita fecisses, ut in hunc et suam et ab hoc obser-
uatas ederes, non modō non quererer, sed hunc iudici-
bus editis, qui testes iidem esse possent, absolutum puta-
rem. neq; nūc multo secus existimo: cū enim has tri-
bus edidisti, ignotis te iudicibus uti malle, quā notis,
indicaui: fugisti sententiam legis, equitatē omnē reu-
cisti: in tenebris, quā in luce, causam uersari malui-
sti. Volitina tribus ab hoc corrupta, Terentina habue-
rat uenalem. quid diceret apud Volitiniēses, aut tribu-
les suos iudices? immō uerō tu quid diceret? quem iudi-
cem ex illis, aut tacitum testem haberes, aut uerō et
excitares? etenim si reus tribus ederet, Volitiniam fra-
tasse Plancius propter uicinitatem, ac necessitudinem
suam non edidisset? et si quæstor edendus fuisset,
quē tandē potius, quā hunc C. Alsum? quem habet,
cui no-

cui notissimus esse debet, vicinum, tribulem, grauissimū
hominem, iustissimumq; edidisset? cuius quidem equi-
tas, et mea similis voluntas erga Cn. Plancij salutem,
quā ille sine ulla cupiditatis suspitione præ se fert,
facile declarat, non fuisse fugiendum tribulem huic iu-
dicem, cui quæstorem tribulem exoptandum fuisse vi-
deatis. neq; ego nunc consilium reprehendo tuū, quod
non eas tribus, quibus hic maximē notus erat, edideris:
sed a te doceo consilium non seruatum senatus. etenim
quis te tum audiret illorum? aut quid diceret? seque-
strēne Plancium? respicerent aures, nemo agnosceret,
repudiaretur. an gratiosum? illi libenter audirent, nos
non timide confiteremur: noli enim putare, Laterensis,
legibus istis, quas senatus de ambitu sancire voluerit,
id esse actum, ut suffragatio, ut obseruantia, ut gratia
tolleretur. semper fuerunt boni viros, qui apud tribules
suos gratiosi esse uellent. neq; uerō tam durus in plebē
noster ordo fuit, ut eam coli nostra modica liberalita-
te noluerit: neq; hoc liberis nostris interdiciendum est,
ne obseruent tribules suos, ne diligant, ne reficere ne-
cessarijs suis suam tribum possint, ne par ab his munus
in sua petitione respectent: hæc enim plena sunt officij
plena obseruantia, plena etiā antiquitatis. isto in ge-
nere et fuimus ipsi, cū ambitionis nostra tempora
postulabant, et clarissimos viros esse uidimus, et ho-
die esse uidemus quā plurimos gratiosos. Decuriatio
tribulū, descriptio populi, suffragia largitione deu-
cta, seueritatē senatus, et honorū omnium vim ac dolo-
rē excitari. hæc doce, hæc profer, huc incumbere, Late-
rensis, decuriasse Planciū, cōscripsisse, sequestrē fuisse
pronūciasse, diuississe, tū mirabor te his armis uti, quæ

Commoratio
per occupas-
tionem.

Sabictio.

Amplificatio
locum com-
munem, legi-
bus non tollit
gratiā & hu-
manitatem, et
exemplis cō-
firmat.

Vergit eorū
petitionis notæ.

O R A T I O

Sophisticè ex
gisse Lateren-
sem ostendit,
a signo.

Confessio pro
defensione ab
soluta.
A distinctio-
ne dilemma-
tica.

Ex pari, cum
similiter desi-
nentibus,

Contentio
per repetitio-
nem.

Expolitio.

tibi lex dabat, noluisse: tribulibus enim iudicibus, non
modo seueritatem illorū, si ista vera sunt, sed ne vultus
quidem ferre possemus: hanc tu rationem cum fugeris,
cumq; hos iudices habere nolueris, quorū in huius deli-
cto cum scientia certissima, tum dolor grauissimus esse
debuerit. quid apud hos dices, qui abs te taciti requi-
rūt, cur hoc sibi oneris imposueris, cur se potissimū de-
legeris, cur deniq; se diuinare malueris, quā eos, qui
scirent, iudicare? ego Planciū, Laterensis, et ipsum gra-
tiosum esse dico, et habuisse in petitione multos cupi-
dos sui gratiosos, quos tu si sodales vocas, officiosam a-
micitia nomine inquinas criminoso. sin, quia gratiosi
sunt, accusandos putant: noli mirari te id, quod tua di-
gnitas postularit, repudiandis gratiosorum amicitijs non
esse affectum, iam vt ego doceo gratiosum esse tribu-
libus Plancium, quod multis benignè fecerit, pro mul-
tis sponderit, in operas plurimos patris auctoritate
et gratia miserit, quod deniq; omnibus officijs per se,
per patrem, per maiores suos totā Atinatē praefecturā
comprehenderit: sic tu doce sequestrē fuisse, largitum
esse, conscripsisse, tribules decuriauisse. quod si nō po-
tes, noli tollere ex ordine nostro liberalitatē, noli male-
ficiū putare esse gratiam, noli obseruantiam sancire
pœna. itaq; hesitantem te in hoc sodalitiū tribue-
rio crimine ad communem ambitus causam contulisti,
in qua desinamus aliquādo, si videtur, vulgari et per-
uulgata declamatione cōtendere: sic enim tecum ago,
quā tibi commodum est, vnam tribum delige tu. do-
ce id, quod debes, per quem sequestrem, quo diuore
corrupta sit: ego, si id facere nō potueris, quod, ut op-
tio mea fert, ne incipies quidem, per quem tuleris, do-
cebo.

PRO CN. PLANCIO.

271

cebo. est ne hæc vera contentio? placet ne sic agi? non
possum magis pedem conferre, vt aiunt, aut propius ac-
cedere, quid taces? quid dissimulas? quid tergiuersaris?
etiam atq; etiam insto, atq; vrgeo, insector, posco, atq;
adeo flagito crimen. quamcunq; tribum, inquam, dele-
geris, quam tulerit Plancius: tu ostendito, si poteris, vi-
tium: ego, qua ratione tulerit, docebo. nec erit hæc alia
ratio Plancio, ac Laterensi. nam vt quas tribus tu tuli-
sti, si iam ex te requirā, posis, quorum studio tuleris,
explicare: sic ego hoc contendo, me tibi ipsi aduersa-
rio, cuiuscunq; tribus rationem poposceris, redditurū.
sed cur ego sic ago? quasi non comitijs iam superiorib.
sit Plancius designatus a dilis. quæ comitia primū ha-
bere cepit consul, tum omnibus in rebus summa aucto-
ritate, tum harum ipsarum legum ambitus auctor: dein
de habere cepit subito, præter opinionem omnium: ut
ne si cogitasset quidē quispiā largiri, daretur spatium
cōparandi. vocatæ tribus, latū suffragiū, descriptæ, re-
nunciatæ, longè plurimū valuit Plancius. nulla largitio-
nis nec fuit, nec esse potuit suspicio. an tandem vna cen-
turia prerogatiua tantum habet auctoritatis, vt nemo
vnquam prior eam tulerit, quin renunciatus sit: tu aut
his ipsis comitijs consularibus, aut certō in illum annū
edilem Plancium factum miraris, in quo non exigua
pars populi, sed vniuersus populus voluntatem suam
deklararit, cuius in honore non vnius tribus pars, sed
comitia tota comitijs fuerint prerogata? quo quidem
tempore, si id, Laterensis, facere voluisses, aut si graui-
tatis esse putasses tuæ, quod multi nobiles sepe fecerūt,
vt, cū minus valuissent suffragijs, quā putassent, po-
pulus prolatis comitijs prosterneret se, et populi R. fra-

Instat & in-
get interroga-
tionibus,

Expolitio.
per commo-
dationem,

Correctio:

Remouet sus-
picionē, uos
luntatis & fa-
cultatis, a
pore,

Hæc causæ.

Submissio
vniuersa obuiet

Ll & Cto anti

Subiecta ratio.

Contentio.

Digestio, & via iure causæ ad honores perueniendi.

Locus bonus ad conciliandum.

Confirmatio, et amplificatio, exploratio, tractatio.

A rebus ipsis.

Exemplorum, conglobatio.

Sto animo, atq; humili supplicarent: non dubito, quin omnis ad te conuersura se fuerit multitudo: nunquam nobilitas, integra præsertim atq; innocens, a populo Ro. supplex repudiata fuit, sed si tibi grauitas tua, et magnitudo animi pluris fuit, sicut esse debuit, quam ædilitas: noli, cum habeas id, quod malueris, desiderare id, quod minoris putaris. equidem primum, ut honore dignus essem, maxime semper laboravi: secundum, ut existimarer: tertium mihi fuit illud, quod plerisque primum est, ipse honos: qui ijs denique debet esse iucundus, quorum dignitati populus R. testimonium, non beneficium ambitioni dedit. Quæris etiam, Laterensis, quid imaginibus tuis, quid ornatissimo atq; optimo viro patri tuo respondeas mortuos: noli ista meditari, atq; illud caue potius, ne tua ista querela, dolorq; nimius ab illis sapientissimis viris reprehendatur. vidit enim pater tuus, A. Claudium, nobilissimum hominem, viuo patre suo, potentissimo et clarissimo ciue, C. Claudio, ædile non esse factum, et eundem sine repulsa factum esse cōsulē: vidit hominem sibi maxime coniunctum, egregium virum, L. Volcatium: vidit M. Pisonem in ista ædilitate officii vincula accepta, summos a populo Rom. esse honores adeptos. auus verò tuus et P. Nasica tibi ædilitiæ prædicaret repulsam, quo ciue neminem ego statuo in hac re. fortiozem: et C. Marij, qui, duabus ædilitatis acceptis repulsis, septies cōsul est factus: et L. Caesaris, Cn. Octauij, M. Tullij, quos oēs scimus ædilitate præteritos consules esse factos. sed quid ego ædilitatis repulsa colligo: quæ sepe eiusmodi habite sunt, vt ijs, qui præteriti essent, benigne a populo factum videretur. Tribunus militum L. Philippus, summa nobilitate, et eloquentia,

quentia, quæstor Q. Cælius, clarissimus ac fortissimus adolescens, tribunus pl. P. Rutilius Rufus, C. Fimbria, C. Cassius, Cn. Orestes facti non sunt: quos tamen omnes consules factos scimus esse. quæ tibi vltro pater, et maiores tui non consolandi tui gratia dicent, neque verò quo te liberet aliqua culpa, quam tu vereris, ne a te suscepta videatur: sed vt te ad cursum istum tenendum, quem a prima ætate suscepisti, cohortentur: nihil est enim, mihi crede Laterensis, de te detractum: detractum dico si mehercule verè, quod accidit, interpretari velis, est aliquid etiā de virtute significatum tua. noli enim existimare non magnum quendam motum fuisse illius petitionis tuæ, de qua, ne aliquid iurares, destitisti. denuncias tu homo adolescens, quid de summa re ipsis sentire: fortius tu quidem, quam nonnulli defuncti honoribus: sed apertius, quā vel ambitionis, vel ætatis tuæ ratio postulabat. quamobrè in dissentiente populi noli putare nullos fuisse, quorum animos tuus ille fortis animus offenderet: qui te incautum sortasse nunc tuo loco dimouere potuerunt, prouidentem antè et præcauentem nunquam certè mouebunt. an te illa argumenta duxerunt: dubitabitis, inquit, quin coitio facta sit, cum tribus plerisque: cum Plotio tulerit Plancius? an unā fieri potuerunt, si vnā tribus non tulissent? cum nonnullas punctis penè totidè: quippe cum iā facti propè superioribus comitijs declaratiq; venissent. quanquā ne id quidē suspicionē coitionis habuerit: neque enim vnquā maiores nostri sortitionē constituisent ædilitiā, nisi viderent accidere posse, vt cōpetitores pares suffragijs essent. et ais, prioribus comitijs Anensem a Plotio, Terentinā a Plancio tibi esse concessam: nunc ab utroque eas auul-

Laus personarum: nam uirtus laudata crescit.

Occupatio.
I.
Refellit signa tanquam non necessaria.

II.

L l s fas, ne

Solut ex
gauror.

Itoria.

II. Dilem
mate soluit.II. I. Refe
lit negado &
prolatione
requirit.Refutatis fal
lis accusatio
nis causis, i
ueras profert
& ratiocina
tione ad inui
diam aduersa
tio constan
tatur, &
testium fidem
ostendunt.

fas, ne in angustum venirent. quam conuenit, nondum
cognita populi voluntate, hos, quos iam tum coniu
ctos fuisse dicis, iacturā suarum tribuū, quo vos adu
uaremini, fecisse: eosdē, cum iā essent experti quid va
lerent, restrictos, et tenaces fuisse: etenim verebantur,
credo angustias: quasi res in contentione, aut in disci
men aliquod posset venire. sed tamē tu an Plotium, vi
rum ornatissimum, in idem crimen vocandum iudic
as, an dicis eum te arripuisse, a quo non sis rogatus? Nam
quod questus es, plures te testes habere de Volturnia,
quot in ea tribu puncta tuleris: indicas, aut eos testes te
adducere, qui, quia nūmos acceperint, te praeferunt:
aut te ne gratuita quidem eorum suffragia tulisse. illud
verò crimen de nummis, quo in circo Flaminius depre
hensos esse dixisti, caluere recenti, nunc in causis re
frigit: neq; enim, qui illi nummi fuerint, nec quae tribus
nec qui diuisor, ostenderis. atq; is quidem adductus ad
consules, qui tum in crimen vocabatur, se iniquū ius
iactatum, grauiter querebatur. qui si erat diuisor, pra
sertim eius, quem tu habebas reum: cur abs te reus non
est factus? cur non eius damnatione aliquid ad hoci
dium praedicij comparasti? sed neq; tu habes haec,
neq; eis confidis. alia cogitatio ad spem huius opprim
di excitauit. magnae sunt in te opes: late patet gratia
multi amici, multi cupidi tui, multi fautores laudis tuae
multi huic inuident: multis etiam pater, optimus vir, a
mum retinens equestris iuris, et libertatis videtur:
multi etiam communes inimici reorum omnium: qui
ta semper testimonium de ambitu dicunt, quasi admo
ueant animos suis testimonijs, aut gratum populo Ro
sit, aut ab eo facilius ob eam causam dignitatem, qui
uoluit,

volunt, consequantur. quibus cū me, iudices, pugnantē
meo more pristino non videbitis: non quod fas sit quic
quā effugere, quod salus Placij postulet: sed quia neq;
necesse est me id persequi voce, quod vos mente vide
atis: et quod ita de me meriti sunt illi ipsi, quos ego te
stes video paratos, ut eorū reprehensione vos vestrae
prudētia assumere, mea modestiae remittere debea
tis. illud vnum vos magnopere oro atq; obsecro, iudi
ces, cū huius, quē defendo, tū cōmunis periculi causa,
ne fictis auditionibus, ne disseminato dispersoq; sermo
ni fortunas innocentium subijciendas puteis. multi amici
accusatoris, nonnulli etiā nostri iniqui, multi commu
nes obreftatores, atq; omnium inuidi multa finxerunt.
nihil est autē tā volucre, quā maledictū: nihil facilius
emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius dissipatur:
neq; ego, si fontē maledicti reperietis, ut negligatis,
aut dissimuletis, vñquā postulabo. sed si quid sine capi
te manabit, aut si quid erit eiusmodi, ut non extet au
ctor, q; audierit, aut ita negligēs vobis esse videbitur,
ut vnde audierit: oblitus sit: aut ita leuē habebit aucto
rē, ut memoria dignū non putarit: huius illa vox vul
garis auditu ne quid reo innocenti noceat, oramus. Sed
venio iam ad L. Cassium familiarē meū, cuius ex ora
tione, ne illū quidē iuuentū tecū expostulaui, quē ille
omni, et virtute, et humanitate ornatus adolescens,
primū de plebe edilē curulē factum esse dixit. in quo,
Cassi, si ita tibi respōdeā, nescisse id populū R. neq; fuisse,
qui id nobis narraret, praesertim mortuo Longino:
non, ut opinor, admirere, cū ego ipse non abhorrens
a studio antiquitatis, me hic id ex te primū audisse
confitear. et quoniam tua fuit perelegans et persubtilis ora

Obsecratio.

Fama malum.

Locus com
munis, per re
pet. & simila
ter delinē.Transit ad re
spondendum
Cassio, qui fig
it unus accu
satorum, irris
det & refela
lit ex minore

lis ora

O R A T I O

lis oratio, digna equites R. vel studio, vel pudore quoniam; sic ab his es auditus, ut magnus honos et ingenio, et humanitati tuae tribueretur. respondere ad ea, quae dixisti, quae plerumque de ipso sine fuerunt: in quibus ipsi aculei, si quos habuisti in me reprehendendo, tamen mihi non ingrati acciderunt. Quae si filii, utrum mihi putare equites R. filio faciliorem fuisse ad adipiscendos honores viam, an futuram esse filio meo, qui esset familia consulari? ego verò quamquam illi omnia malo, quam mihi, tamen illi honorum aditus nunquam faciliores optavi, quam mihi fuerunt: quinetiam, ne forte ille sibi me potius peperisse iam honores, quam iter demonstrasse adipiscendorum putet, haec illi soleo praecipere, (quamquam ad praecipienda aetas non est gnati) quae ille a loquax ortus suis praecipit filiis: Vigilandum est semper: multae insidiae sunt bonis. nostis cetera. quae nonne id, quod multi inuideant: quae scripsit grauis ille et ingeniosus poeta, scripsit, non ut illos regios pueros, qui iam nusquam erant, sed ut nos et nostros liberos ad laborem, et laudem excitaret. Quae, quid potuerit amplius assequi Plancius, si Cn. Scipionis fuisset filius: magis aedilis, fieri non potuisset: sed hoc praestare, quod ei minus inuideretur, etenim honorum gradus summis hominibus et infimis sunt pares, gloriae dispares. quis nostrum se dicit M. Curio, quis C. Fabritio, quis P. Duellio parem? quis Atilio Calatino? quis Cn. et P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eosdem sumus honorum gradus, quos illi, assecuti: est enim in uirtute multus ascensus, ut is gloria maxime excellat, qui uirtute plurimum praestet. honorum populifinis est consulatus: quem magistratum iam octingenti

* forte, filio meo fuerunt.

Locus communis de uitae perueniendi ad honores.

O aureum diadema.

Videtur Ennius inuere, nam is scripsit Atreum tragediam, & regios pueros Atrei filios, Agamemnonem & Menelaum.

PRO CN. PLANCIO. 274

ferè consecuti sunt. horum, si diligenter queras, uix decimam partem reperias gloria dignam. sed nemo unquam sic egit, ut tu: cur iste sit consul? quid potuit amplius, si L. Brutus esset, qui ciuitatem dominatu regio liberauit? honore nihil amplius, laude multum. sic igitur Plancius nihilominus quaestor est factus, et tribunus pl. et aedilis, quam si esset summo loco natus. sed haec pari loco orti sunt innumerales alij consecuti.

Profers triumphos Ti. Gracchi, et C. Marij, et quæris, quid simile in Plancio. quasi uerò isti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quod triumphauerunt, et non quia commisi sunt ijs magistratus, in quibus re bene gesta triumpharent. Rogas, quæ castra uiderit, qui et mules in Creta Metello hoc imperatore, et tribunus in Macedonia militum fuerit, et quaestor tantum ex re militari detraxerit temporis, quantum in me custodiendum transferre maluerit. Quæris, num disertus: immò id, quod secundum est, ne sibi quidam uideatur. num iuris consultus. quasi quisquam sit, qui sibi hunc falsum de iure respondisse dicat: omnes enim eiusmodi artes in ijs reprehenduntur, qui cum profecti fuerint, satisfacere non possunt: non ij, qui abfuisse se ab istis studiis confitentur. uirtus, probitas, integritas in candidato, non linguae uolubilitas, non ars, non scientia, requiri solet. ut nos in mancipijs paradis, quamuis frangi hominem, si pro fabrico, aut pro textore emimus, ferre molestè solemus, si eas artes, quas in emendo secuti sumus, forte nescuerit: sin autem emimus, quem uillicum imponeremus, quem pecori praeficeremus, nihil in eo nisi frugalitatem, laborem, uigilantiam esse curamus: sic populus Rom. diligit magistratus, quasi reipublicae uillicos, in quibus

Sententia.

Non honores, sed honoris causam esse laudandam.

Refellit, ut falsum. Haec soluit concessione liberali, & per locum communiem.

Expolitio per similitudinem.

Villici artes;

**Magistratus
artes.**

**Exceptio.
Intestitias
laudes re-
quit.**

Ex part.

**Cōcessio &
excusatio ex
maior.**

**Premunitio
ad digressio-
nem.**

**Id populus
curat, scilicet
est.**

quibus si qua præterea est ars, facile patitur: sin mi-
nus, uirtute eorū, & innocētia cōtētus est: quotus enim
quisq; desertus? quotus quisq; iuris peritus est, ut eos
numeres, qui uolunt esse? quod si præterea honore di-
gnus nemo, quid nā tot optimis, et ornatisimis ciuibus
est futurum? Iubes Plancium de uitijis Laterēsis dicere,
nihil potest: nisi eū nimis in se iracūdu putabis fuisse.
Idem effers Laterensem laudibus. facile patior id te a-
gere multis uerbis, quod ad iudicium nō pertineat: ut
id te accusantem tandiu dicere, quod ego defensor sum
periculo posim cōfiteri. atqui nō modō cōfiteor sum-
ma in Laterense ornāmēta esse, sed te etiam reprehen-
do, quod ea non enumeres, alia quēdā inania, & leuia,
conquiras. Præste fecisse ludos. quid? alij quæstores
nōne fecerunt? Cyrenis liberalem in publicanos, iu-
stū in socios fuisse, quis negat? sed ita multa Romæ ge-
runtur, ut uix ea, quæ fiunt in prouincijs, audiantur, nō
uereor, ne mihi aliquid, iudices, uidear arrogasse, si de
quæstura mea dixero: quāuis enim illa floruerit, tamē
cum me postea fuisse in maximis rebus arbitror, ut nō
ita mihi multum sit ex quæstura laude repetēdum. sed
tamē nō uereor, ne quis audeat dicere, ullius in Sicilia
quæsturā aut gratiorē, aut clariorem fuisse. uerē, me-
hercules, hoc dicam. sic tum existimabam, nihil homi-
nes unquam aliud Romæ, nisi de quæstura mea, loqui.
frumenti in summa caritate maximum numerum mis-
eram, negotiatoribus comis, mercatoribus iustus, mu-
nicipibus liberalis, socijs abstinens, omnibus erā iustus
in omni officio diligentissimus. excogitati quidā etiam
a Siculis honores inauditi. itaq; hac spe decedebam, ut
mihi populum Romanum ultro omnia delaturum pu-
tarem.

tarem: at ego, cum casu diebus ijs itineris faciendū catas-
sa decedens ē prouincia, Puteolos fortē uenissēm, cum
plurimi & lautissimi solent esse in ijs locis, cōcidi pe-
nē, iudices, cum ex me quidā quæsisset, quo die Roma
exissēm, & nunquid in ea esset nōi. cui cum respoḋis-
sēm, me ē prouincia decedere: etiā mehercules, inquit,
ut opinor ex Africa. huic ego iam stomachās fistidiosē
immō ex Sicilia, inquam. tum quidam, quasi qui omnia
sciret, quid? tu nescis, inquit, hunc Syracusis quæstorē
fuisse? quid multa? destiti stomachari, & me unū ex ijs
feci, q. ad aquas uenissēm. sed ea res, iudices, haud scio;
an plus mihi profuerit, quā si mihi tū essent oēs con-
gratulati. nam posteaquam sensi populum R. aures he-
betiores, oculos acres atq; acutos habere: destiti, quid
de me audiri essent homines, cogitare: fecit, ut postea
quotidie me præsentem uiderent: habitauī in oculis:
pressi forum: neminem a congressu meo neq; ianitor
meus, neq; somnus absterruit. ecquid ego dicam de oc-
cupatis meis temporibus, cui fuerit ne ociū quidē un-
quam ociosum? nā quas tu cōmemoras, Cāsi, legere te
solere orationes, cum ociosus sis: has ego scripsi ludis
& ferijs, ne omnino unquā essem ociosus. etenim M.
Catonis illud, quod in principio scripsit Originū sua-
rum, semper magnificū & præclarū putauī: clarorum
uirorum, atq; magnorū non minus ocij, quā negotij
rationem extare oportere. ita si quam habeo laudem,
quæ quanta sit nescio, parta Romæ est, quæ sita in fo-
ro: meaq; priuata cōsilia, publici quoq; casus compro-
bauerūt, ut etiā summa res. mihi domi fuerit gerenda:
& urbs in urbe seruanda: eadē igitur, Cāsi, uia munita

Late-

**Narratio mea
la fūauis, &
festina.**

**Immo Lily-
bei non Syra-
culis,**

**Populi aures
& oculi quæ-
les.**

**Locus com-
munis de oc-
cio clarorum
uirorum, ex
politius Cato-
nis Censorij
apophtheg-
mate,**

Reditus ad
rem.
Conglobatio
causarum.

Similitudo
sumpta à ra-
tionibus cum
distinctione,
de qua Gell.
lib. 1. cap. 4.

* res retinet.

Antistropho,
amo qd illis
gratum facio
ideo defen-
do;

Laterensi est, idem uirtutis cursus ad gloriam, hoc fa-
lior fortasse, quod ego huc à me ortus & per me nix-
ascendi, istius egregia uirtus adiuuabatur commenda-
tione maiorum. sed ut redeam ad Plancio, nunquā ex-
urbe absuit, nisi sorte, lege, necessitate, non ualuit rebui-
tissidem, quibus fortasse nonnulli: at ualuit assiduitate, et
ualuit obseruandis amicis, ualuit liberalitate: fuit in oca-
lis: petiuit: est usus ea ratione, qua minima inuidia non
homines plurimi eosdē honores cōsecuti sunt. Nam q-
ais Cāsi, non plus me Plancio debere, quā bonis o-
mnibus, quod ijs æquē mea salus cara fuerit: ego me de-
bere bonis omnib. fateor: sed etiā ijs, quibus ego debeo,
boni uiri & ciues, adilitijs comitijs, aliquid se meo nō
mine debere, Plancio dicebāt: uerum fac me multis de-
bere, & in his Plācio. utrū igitur, me cōturbare opor-
tet, an ceteris, cū cuiusq; dies uenerit, hoc nōmē, quod
urget, nunc, cum petitur, dissoluere? quāquam dissolu-
lis est pecunie debitio & gratiæ: nā qui pecuniā dissol-
uit, statim nō habet id, quod reddidit: qui autem debet,
* is retinet alienum: gratiam autē & qui refert, habet:
& qui habet, in eo ipso, quod habet, refert. neque ego
nunc Plancio desinā debere, si hoc soluero: nec minus
ei reddere uoluntate ipsa, si hoc molestiæ nō accideret:
Queris à me, Cāsi, quid pro fratre meo, qd mihi est ca-
rissimus, quid pro meis liberis, quibus nihil potest mihi
esse iucundius, amplius, quā pro Plancio facio, facere
possim: nec uides istorum ipsorū caritate ad huius salu-
tem defendendam maximē stimulari me atq; excitari:
nam neq; illis huius salute, à quo meā sciunt esse desin-
sam, quicquā est optatius: & ego ipse nunquam illis
aspicio, quin per hunc me his conseruatiū esse memi-
rim, huiusq; meriti in me recorder.

rim, huiusq; meriti in me recorder. Opinium dānatū
esse cōmemoras, seruatore ipsū reip. Calidum ad-
iūgis, cuius lege Q. Metellus in ciuitatē sit restitutus:
reprehendis meas pro Plancio preces, quod nec Opi-
nius suo nomine liberatus sit, nec Q. Metellus Calidius
de Calidio tibi tantū respōdebo, quod ipse uidi: Q. Me-
tellum Pium consulem prætorijs comitijs petente Q.
Calidio populo R. supplicasse, cū quidē non dubita-
ret, & consul, & homo nobilissimus, patronum illum
esse suum, & familiæ suæ nobilissimæ, dicere. quo loco
quero ex te, num id in iudicio Calidij putes, quod ego
in Plancij facio, aut Metellum Pium, si Romæ esse po-
tuisset, aut patrem eius, si uixisset, non fuisse facturum.
nam Opimij quidem calamitas utinam ex hominū me-
moria posset euelli. uulnus illud reipub. dedecus huius
imperij, turpitudine populi R. non iudicium putandum
est. quam enim illi iudices, si iudices, & non parricide
patriæ nominandi sunt, grauiorem poterunt reipub. in-
fligere securim, quā cum illū ē ciuitate eiecerunt, qui
prætor finitimo, consul domestico bello remp. libera-
rat? At enim nimis ego magnū beneficiū Plancij facio,
& ut ais, id uerbis exaggero. quasi uerò me tuo arbi-
tratu, & non meo gratum esse oporteat. quod istius
tantum meritum, inquit? an quia te non iugulauit? im-
mò uerò, quia iugulari passus non est. quo quidem tu
loco, Cāsi, etiam purgasti inimicos meos, meq; uitæ
nullas ab illis insidias fuisse dixisti. posuit hoc idem La-
terensis. quam ob rem de isto paulò post plura dicam.
de te tantum requiro, uirum putes odium in me me-
diocre inimicorum fuisse. quod fuit illorum tantum?
requiro, utrum putes odium unquam barbarorum

Communica-
tio, & solas-
tio, à uolun-
tate.

Soluit, qualē
tate, iniuria
damnatum.

Hypallage, se-
curis pro es-
trimento &
dedecore.

Ex meliore
causā.

Augēt alic-
mili.

Min tam

Distributio
sui dissoluta.

Conclusio
refutationis.

Ex consequē
tibus.

Ironia.

Exemplo ex
minore.

Ex minore.

tam immane, ac tam crudele in hostē? an fuisse in ipso
quem aut famē metum, aut pēnā, quorum uidisti totū
illo anno ferrum in foro, flammam in delubris, uim
tota urbe versari? nisi existimas, eos iccirco vitā meā
pepercisse, quod de reditu meo nō timerēt: et quēquā
putas fuisse tam excordem, qui uiuis his, stante urbe et
curia, rediturum me, si uiuerem, non putaret? quam ob
rem nō debes, is homo, et is ciuis, prādicare, vitā meā
am, quā fidelitate amicorū conseruata sit, inimicorū
molestia non esse appetitam. Respondebo tibi nunc, La
terēsis, minus fortasse vehemētē, quā abs te sum pro
uocatus: sed profectō nec cōsideratē minus, nec minus
amicē. nam primū illud fuit asperius, me, quā de Plā
cio dicerem, mentiri, et temporis causā fingere. so
licet homo sapiēs excogitauit, quā obrem uideret maxi
mū beneficii uinculis obstrictus, cū liber essem, et solu
tus. quid enim? mihi ad defendēdū Plāciū parum mul
tē, parū iustā necessitudines erant familiaritatis, uici
nitatis, patris amicitiae? quā si non essent, ueror cre
do, ne turpiter facerem, si hoc splendore et hac dignitate
hominē defenderem. fingēda fuit mihi, iudices, causā
peracuta, ut ei, quem mihi debere oporteret, ego me
omnia debere dicerē. at id etiam gregarij milites faciunt
inuiti, ut coronā dent ciuicam, et se ab aliquo situ
esse fateantur. non quō turpe sit, protectū in acie, hosti
um manibus eripi: nā id accidere, nisi forti viro, et pro
gnanti cominus, non potest. sed onus beneficii respu
dāt, quod permagnū est alio debere idē, quod peti
t. ego, cū ceteri uera beneficia etiam minora dā
nt, ne obligatē esse uideantur: eo me beneficio obstric
tum

etum esse emētiar, cui ne referri quidē gratia posse ui
deatur: an hoc tu, Laterensis, ignoras? qui, cū mihi esses
amicissimus, cū uel periculum uitae tuae mecum socia
re uoluisses, cū me in illo tristi et acerbō luctu, atq;
discessu non lacrymis solū tuus, sed animo, corpore, co
pijs persecutus esses: cū meos liberos, et uxorē, me
absente, tuis opib; auxilioq; defendisses: sic me cū sem
per egisti, te mihi remittere, atque concedere, ut omne
studium meum in Cn. Plācij honore consumerē, quod
eius in me meritum tibi etiam gratū esse dicebas. nihil
autem me noui, nihil tēporis causā dicere, nōne etiā
illa testis est oratio, quā est à me prima habitā in sena
tu? in qua, cū paucis nominatim egissem gratias,
quod oēs enumerari nullo modo possent, scelus autē es
set quenquam prateriri: statuissemq; eos solū nomi
nare, qui causae nostrae duces et quasi signiferi fuis
sent: in his Plācio gratias egi. recitetur oratio, quā
propter eius magnitudinem dicta de scripto est, in qua
ego homo astutus, ei me dedā, cui nihil magnopere de
beam, et huius tanti officij seruitutē astringā, testimo
nio sempiterno. nolo cetera, quā à me mādāta sunt li
teris, recitare: praefero illa, ne aut proferre uidear
ad tempus, aut eo genere uti literarum, quod meis stu
dijs aptius, quā consuetudini iudicorū esse uideatur.
Atq; etiā clamitas, Laterensis: Quousq; ista dicis? nihil
in Crispio profecisti: obsoletae iā sunt preces tuae. de
Crispio mihi ne tu obijcies, quē ego de me benemeritū
quia te teste cognoueram, te eodem auctore defendi et
ei dices, Quousq; quem negas, quod pro Crispio cōten
derit, impetrare potuisset: nā istius uerbi, Quousq; haec
poterat esse inuidia, datus est tibi ille, condonatus il
le: non

Inconstantia
arguit Late
rensem.

De scripto
dicta oratio.

Alienā de in
epam uerbi
usurpationē;
arguit i per
sonarū duces
renuā.

Ironia indignantis.

Confessio.

Ex iure referre gratias, & meriti.

A sua voluntate, & remotione culpae in alios,

le: non facis finem: ferre non possumus. ei quidem, qui pro uno laborauit, et ipsum id non obtinuerit, dici, quousque irridentis magis est, quam reprehendentis, nisi forte ego unus ita me gessi in iudicijs, ita et cum his, et inter hos uixi, is in causis patronus, is in re publica. cuius et sum, et semper fui, solus ut a te constituer, qui nihil a iudicibus debeam unquam impetrare, et mihi lacrymulam Crispiani iudicij obiectas: sic enim dixisti: Vidi ego tuam lacrymulam. uide quam me uerbi tui poeniteat. non modo lacrymulam, sed multas lacrymas et fletum cum singultu uidere potuisti. an ego, qui meorum lacrymis me absente commotus, simultates, quas mecum habebat, deposuisset, meque salutis non modo non oppugnator, ut inimici mei putarent, sed etiam defensor fuisset, huius in periculo non dolorem meum significarem? tu autem Laterensis, qui tum lacrymas meas gratas esse dicebas, nunc easdem uis inuidiosas uideri. negas tribunatum Plancij quicquam attulisse adiumenti dignitati meae: atque hoc loco (quod uerissime facere potes) L. Raciliij, fortissimi et constantissimi uiri, diuina in me merita commemoras, cui quidem ego, sicut Plancio, nunquam dissimulaui me plurimum debere, semperque praeme feram. nullas enim sibi ille neque contentiones, neque inimicitias, neque uitae dimicationes, nec pro re publica, nec pro me defugiendas putauit. atque utinam, quam ego sum in illum gratus, tam licuisset per hominum uim, et iniuriam populi Romani. ei gratiam referre. sed si non eadem contendit in tribunatu Plancius, existimare debes, non huic uoluntatem defuisse, sed me, cum iam Plancio deberem, Raciliij beneficijs fuisse contentum, an uero putas, iudices, iccirco minus mea causa saluor, quod

quod me esse gratum crimineris? an, cum populus Romanus. illo S. C. quod in monumento Marij factum est, quo mea salus omnibus est gentibus commendata, uni Cn. Plancio gratias egerit (unus enim fuit de magistratibus defensor salutis meae, cui senatus pro me gratias agendas putauit) ei ego a me referendam gratiam non putem? atque, cum cum uides, quo me tandem animo in te putas esse Laterensis? vllum esse tantum periculum, tantum laborem, tantam contentionem, quam ego non modo pro salute tua, sed etiam pro dignitate defugerem? quo quidem etiam magis sum, non dicam miser, (natura quidem abhorret a uirtute uerbi) sed certe exercitus: non quia multis debeo, (leue enim onus, beneficij gratia) sed quia saepe concurrat, propter aliquorum de me meritum inter ipsos contentiones, ut eodem tempore in omnes, uerear, ne uix possim gratus uideri. sed ego hoc meis ponderibus examinabo, non solum quid cuique debeam, sed etiam quid cuiusque intersit, et quid a me cuiusque tempus poscat. agitur studium tuum, vel etiam si vis, existimatio, laus, aeditas: at Cn. Plancij salus, patria, fortuna. saluum tu me esse cupisti: hic fecit, etiam ut esse possem. distincor tamen, et diuellor dolore, et in causa dispari offendi te a me, doleo: sed medijsfidius multo citius meam salutem pro te obiecero, quam Cn. Plancio salutem tradidero contentioni tuae. etenim, iudices, cum omnibus uirtutibus me affectum esse cupiam, tamen nihil est quod malim, quam me et gratum esse, et uideri. haec est enim una uirtus non solum maxima, sed etiam mater uirtutum omnium reliquarum. quid est pietas, nisi uoluntas grata in parentes? qui sunt boni ciues, qui belli, qui domi de patria bene merentes, nisi qui patriae bene

Ex minore.

Cosciliat sibi Laterensem.

Exercitus. iactatus & affectus.

Precisio, cum metaphora eleganti a Ratera, pro meo iudicio. Expositio per collocationem & locum communem.

Grati siue grati animi laus.

neſicia meminerunt? qui ſancti, qui religionum cole-
tes, niſi qui meritam dijs immortalibus gratiam iuſti
honoribus, & memori mente perſoluunt? quæ poteſt
eſſe iucunditas vitæ, ſublatis amicitijs? quæ porro ami-
citiæ poteſt eſſe inter ingratos? quis eſt noſtrum libera-
liter educatus, cui non educatores, cui non magiſtri ſui
atq; doctores, cui nō locus ille mutus, ubi ipſe altius an-
doctus eſt, cū grata recordatione in mente verſetur? ca-
ius opes tāta eſſe poſſunt, aut vnquā fuerunt, quæ ſine
multorū amicorū officijs ſtare poſſint? quæ certē, ſub-
lata memoria, & gratia, nulla extare poſſunt. e quidem
nil tam propriū hominis exiſtimo, quā non modō be-
neſicio, ſed etiam beneuolentiæ ſignificatione alligari:
nihil porro tam inhumanum, tam immane, tam ferum,
quā cōmittere, vt beneſicio, non dicam indignus, ſed
victus eſſe videare. quæ cum ita ſint, iam ſuccumbā, La-
terentiſis, iſti tuæ orationi: in eo ipſo, in quo nihil potui
eſſe nimium, quoniā ita tu uis, nimium me gratum eſſe
concedam: petamq; à vobis, iudices, vt eum beneſicio
complectamini, quem qui reprehenderit, in eo repre-
hendit, quod gratū præter modū dicat eſſe. neq; enim
ad negligendum meam gratiam debet valere, quod di-
xit idē, vos nec nocētes, nec litigioſos eſſe, quo minu-
me apud vos valere oporteret. quaſi verō in amicitia
mea non hæc præſidia, ſi qua fortē ſunt in me, parati
ſemper amicis eſſe maluerim, quā neceſſaria. etenim
ego de me tantum audeo dicere, amicitiam meam vol-
ptati pluribus, quā præſidio fuiſſe: meq; uehementem
vitæ meæ pœniteret, ſi in mea familiaritate locus eſſet
nemini, niſi litigioſo, aut nocēti, ſed hoc, neſcio quo mo-
do, frequēter in me cōgeſſiſti, ſaneq; in eo creber fuiſti.

te ic.

te iccirco in locos cauſā cōſicere noluiſſe, nego mea
cōſuetudine aliquid de tenſis miſericordiæ cauſa dice-
rem, quod in alijs ædilibus antē feciſſem. nōnihil egiſti
hoc loco: nā mihi eripuisti ornamentū orationis meæ.
deridebor, ſi mentionē tenſa um fecero, cū tu id præ-
dixeris: ſine tenſis aut quid potero dicere? hic etiā ad-
didisti, me iccirco mea lege ex iſto ambitu traxiſſe, ut
miſerabiliores epilogos poſſe elicere. nō uobis uideor
cum aliquo declamatore, nō cauſa laboris, & fori di-
ſputare: Rhodi enim, inquit, non fui: me uult fuiſſe, ſed
fui, inquit, (putabam in Niciis dicturum) bis in Bithy-
nia, ſi locus haberet reprehensionis anſam aliquam, ne-
ſcio, cur ſeueriorē Nicæā putes, q̄ Rhodū. ſi ſpectanda
cauſa eſt, & tu in Bithynia ſumma cū dignitate fuiſti,
et ego Rhodi nō minore. Nam quod in eo me reprehe-
diſti, quod nimium multos defenderim: vtinam et tu, qui
potes, & ceteri, qui deſugiunt, uellent, me labore hoc
leuare: ſed ſit ueſtra diligentia, quā in cauſis pōderan-
dis oēs ferē repudiatis, ut ad nos plerq; confluant, qui
miſeris, & laborantibus nihil negare poſſumus. Admo-
nuisti etiā, quod in Creta fuiſſes, dictum aliquod in pe-
titione tua dici potuiſſe, me id perdidiffe. uter igitur
noſtrum eſt cupidior dicti. egōne, qui, quod dici potuit,
non dixerim: an tu, qui etiam ipſe in te dixeris te aie-
bas de tuis rebus geſtis nullas literas miſiſſe, quod mi-
hi meæ, quas ad aliquem miſiſſem, obſuiſſent, quas e-
go mihi obſuiſſe non intelligo, reipub. video prodeſſe
potuiſſe. ſed ſunt hæc leuiora: illa verō grauiora. at-
que magna, quod meum diſceſſum, quē ſæpe deſteras,
nunc quaſi reprehēdere, et ſubaccuſare uoluisti dixi-
ſti enim, non auxilium mihi, ſed me auxilio deſuiſſe.

M m 4 ego

Homine suas
uiter irridat.Dilemma ex
cōparatione.Optatio mos
rata, & ſolu-
tio à remo-
tione.Relatio cri-
minis.

A contrariis.

Transitio.

Approbatio
ab hominis
proprio offi-
cio, per cen-
ſentionem.Cōcluſio per
cōceſſionem
eius rei, quæ
ſummam hæ-
bet laudem.

Cōcessio ho
nesta.

Ex maiore.

Ex causis.

Saltator. i.
Gabinus.
quē in Pifos
nē saltatrice
uocat.

ego verò fateor mehercule, quòd viderim mihi auxiliū non deesse, iccirco me illi auxilio peperisse. quis enim status, quod discrimen, quæ fuit in repub. tempestas illa quis nescit? tribunitius me terror, an consularis furor mouit? decertare mihi ferro magnum fuit cūm reliquis eorum, quos ego florentes atq; integros sine ferro viceram. consules post hominum memoriam, et terribili atque turpissimam, sicut et illa principia, et hircēntes rerum exitus declarant, quorum alter exercitum perdidit, alter vendidit: emptis prouincijs, à senatu, à rep. à bonis omnibus defecerant, qui exercitibus, qui armis, qui opibus plurimum poterant, cūm, quid sentirent, nesciretur, furtalis illa vox nefarijs stupris, religiosis altaribus effeminata, secum et illos et consules facere acerbissimè personabat: egētes in locupletes, perditim bonos, serui in dominos armabantur. aderat mecum senatus, et quidem veste mutata, quod pro me vno post hominum memoriam publico consilio susceptū est, sed recordare, qui tum fuerint consuli nomine hostes, qui soli in hac vrbe senatum senatui parere non siuerint, edictoq; suo non luctum patribus conscriptis, sed luctus indicia ademerint, aderat mecum cunctus equester ordo: quem quidem in concionibus saltator ille Catilinæ consul proscriptionis denunciatione terrebat, at tota Italia conuenerat: cui quidem belli intestini, et uastitatis metus inferebatur. hisce ego auxilijs studentibus atq; incitatis uti me, Laterensis, potuisse confiteor: sed erat nō iure, nō legibus, nō deceptandò decertandum: nā profectò præsertim tā bona in causa nunquam, quoceteri abundarunt, id mihi ipsi auxiliū meum defuisse:

Vie, armis fuit, armis, inquam, fuit dimicandum: quibus i ser-

uis,

uis, atq; à seruorum ducibus cædem fieri senatus et bonorum, reip. exitiosum fuisset. uinci autem improbos à bonis, fateor fuisse præclarum, si finem eum uincendi viderem: quem profectò non videbam. ubi enim præstò fuisset mihi aut tam fortis cōsul, quàm L. Opimius, quàm L. Flaccus, quibus ducibus improbos ciues resp. vicit armatis: aut, si minus fortes, attamen tam iusti, quàm P. Mutius, qui arma. quæ priuatus P. Scipio sumperat, ea Tit. Graccho interempto iure optimo sumpta esse defendit? esset igitur pugnandum cum consulibus. nihil amplius dico, nisi illud: victoria nostræ graues aduersarios paratos, interitus nullos ultores esse videbā. hisce ego auxilijs salutis meæ si iccirco defui, quia nolui dimicare, fatebor id, quod vis, non mihi auxilium, sed me auxilio defuisse: sin autem quo maiora studia in me bonorum fuerunt, hoc ijs magis consulendum, et parcendum putauit: tu id in me reprehendis, quod Qu. Metello laudi datum est, bodieque est, et semper erit maximæ gloriæ: quam, ut potes ex multis audire, qui tum affuerunt inuictissimis viris, constat bonis cecidisse, nec fuisse dubium, quin cōtentione, et armis superior posset esse. ergo ille cūm suum, non cūm senatus factum defenderet, cūm perseverantiam sententiæ suæ, non salutem reip. retinisset: tamen ob illam constantiam, qua illud voluntarium vulnus accepit, iustissimos omnium Metellorum, et clarissimos triumphos gloriæ laude superauit, quòd et illos ipsos improbissimos ciues interfici noluit, et, ne quis bonus interiret in eadem cæde, prouidit: ego tanti periculis propositis, cūm si uictus essem, interitus reip. si vicissem, infinita dimicatio pararetur: comitterem, ut idem

Ab exēplis.

Præciss.

Reditus ad
initia defens
ionis.

Ex cōtarijs.

Dilemma.

Ex cōtarijs

Mm s perdi,

perditor reip. nominarer, qui seruator fuisset? mortem me timuisse dicis. ego verò ne immortalitate quiddē
Ex minore. contraremp. accipiendam putarem, nedum emori cū
 perniciē reip. vellem. nam qui pro rep. uitam reddide-
 runt, (licet me desipere dicas) nunquā mehercule eos
 mortem potius, quā immortalitatē affectos putauī.
A fictione. ego verò si tum illorū impiorū ferro ac manu concidif-
 sem, in perpetuum respub. ciuile præsidiū salutis suæ
 perdidisset. quā etiam si me uis aliqua morbi, aut na-
 tura ipsa consumpsisset, tamen auxilia posteritatis es-
 sent imminuta, quod perēptum esset mea morte id ex-
 emplum, qualis futurus in me retinendo fuisset senatus
 populusq; R. An, si unquam in me uita cupiditas fuif-
 set, ego mense Decembri mei consulatus omnium pa-
 ricidarum tela cōmōssē? quæ, si uiginti quiessem di-
 es, in aliorum iugulum consulum recidissent. quam ob
 rem si uita cupiditas cōtra rep. est turpis, certē null-
Ex cōtrariis to mortis cupiditas mea turpior fuisset cum perniciē
et ex minores ciuitatis. Nam quod te in rep. liberum esse gloriatus es,
 id ego & fateor, & letor, & tibi etiam in hoc gratu-
 lor: quod me aut negasti in eo neq; te, neq; quenquā diu-
 tius patiar errare. nam si quis iccirco aliquid de liber-
 tate mea diminutum putat, quod non ab omnibus eis-
 dem, à quibus antea solitus sum dissentire, dissentiam:
 primum, si bene de me meritis gratum me præbeo, non
 desino incurrere in crimen hominis nimium memo-
 ris, nimiumque grati: sin autem sine ullo reip. detri-
 mento respicio etiam aliquando salutem meam,
 tum meorum, certē non modò non sum reprehenden-
 dus, sed etiam, si ruere uellem, boni uiri me, ut id me fi-
 cerem, rogarent: res verò ipsa publica si loqui posset,
 ageret

ageret mecum, ut, quoniā sibi seruissē semper, nūquam
 mihi fructus autem ex sese, nō, ut oportuisset, letos &
 uberes, sed magna acerbitate permixtos tulissē: ut iā
 mihi seruirem, consulere meis: se nō modò satis habere
 à me, sed etiā uereri, ne parū mihi pro eo, quod tum à
 me haberet, reddidisset. quid, si horū ego nihil cogito?
 & idem sum in rep. qui fui semper: tamē ne tu libertatē
 requires meam? quā tu ponis in eo, si semper cū ijs, qui
 buscū aliquando contēdimus, depugnemus. quod est iō-
 gē secus: stare enim omnes debemus tanquā in orbe ali-
 quo reip. qui quoniā uersetur, eam deligere partē debe-
 mus, ad quam nos illius utilitas, salusq; conuerterit. ego
 autem Cn. Pomp. non dico auctorem, ducem, defenso-
 rem salutis meæ (nam hæc priuatim fortasse officiorum
 memoriam, & gratiam querunt) sed dico hoc, quod ad
 salutē reip. pertinet: ego cū non tuear, quem omnes in
 rep. principem esse cōcedunt? ego C. Cæsaris laudibus
 desim, quas primū populi R. nūc etiam senatus, cui me
 semper addixi, plurimis atq; amplissimis iudicijs uideā
 esse celebrātus? tū hercule me cōfitear non iudiciū ali-
 quod habuisse de reip. utilitate, sed hominibus amicū
 aut inimicū fuisse. an cū uideā nauē secundis ventis cur-
 sum tenentē suū, si nō ea cum petat portum, quē ego
 aliquando probaui, sed aliū nō minus tutum atq; tran-
 quillum: cum tēpestate pugne periculose potius, quā
 illi, salute præsertim propōita, obtemperē, et paream?
 neq; enim incōstantis puto sententiam, tanquā aliquod
 nauigiū, atq; cursum ex reip. tempestate moderari. ego
 uerò hæc didici, hæc uidi, quæ scripta legi: hæc de sapi-
 entissimis & clarissimis uiris et in hac república, & in
 alijs ciuitatibus monimenta nobis literæ prodiderunt:
 non sen-

Locus com-
munis per so-
litudinem.

A reip. autos-
ritate, exem-
plo & utilita-
te.

Expositio p-
similitudine.

Ab autorita-
te sapientum.
Videl. r. Ep.
Fam. perius
cunda.

non semper easdem sententias ab iisdem, sed quas-
 reip. status, inclinatio temporum, ratio concordie po-
 stularet, esse defendendas. quod & ego facio, Laterensis,
 & semper faciam, libertatemq; quam in me requiris,
 quam ego neq; dimisi vnquam, neq; dimittā, nō in per-
 tinacia, sed in quadā moderatione posita putabo. Nunc
 venio ad illud extremum, quod dixisti, dum Plancij in
 me meritum verbis extollerē, me arcem facere ex clo-
 aka, lapidemq; ē sepulcro venerari pro deo: neq; enim
 mihi insidiarū periculū ullum, neq; mortis fuisse. cuius
 ego temporis rationem explicabo breui, neq; inuitus:
 nihil enim ex meis est temporibus, quod minus perua-
 gatū, quodq; minus aut mea cōmemoratione celebra-
 tum sit, aut hominibus auditum atq; notum. ego enim,
 Laterensis, ex illo incendio legum, iuris, senatus, bono-
 rum omnium cedens, cū mea domus ardore suo deflagra-
 tionem vrbi, atq; Italiae toti minaretur, nisi quieuissem:
 Siciliam petiui animo, quae & ipsa erat mihi, sicut do-
 mus vna, coniuncta, & obtinebatur à C. Virgilio, quo
 cum me vno uel maxime cum uetusta amicitia, tum mei
 fratris collegia, tum resp. sociarat. vide nunc caligi-
 nem temporum illorum. cum ipsa penē insula mihi sese
 obuiam ferre uellet, praetor ille eiusdem tribuni pl. con-
 cionibus propter eandem reip. causam saepe vexatus,
 nihil amplius dico, nisi, me in Siciliam venire noluit.
 quid dicam? C. Virgilio, tali ciui & uiro, beneuolentiā
 in me, memoriam communium temporum, pietatem,
 humanitatem, fidem defuisse: nihil uidelicet est eorum:
 sed quam tempestatem nos uobiscum non tulissemus,
 metuit, ne eam ipse non posset opibus suis sustinere. tū
 consilio repente mutato, iter à Vibone Brundisium

terra

terra petere contendit: nam maritimos cursus praeclude-
 bat hyemis magnitudo. cum omnia illa municipia, quae
 sunt à Vibone Brundisium, in fide mea, iudices, essent,
 iter mihi tutum multis minitantibus magno cum suo
 metu praestiterūt. Brundisium veni, vel potius ad mœ-
 nia accessi: vrbe vnā mihi amicissimā declinaui: quae
 se vel potius excindi, quā ē suo cōplexu vt eriperer,
 facile pateretur. in hortos me M. Lenij Flacci contu-
 li: cui cū omnis metus, publicatio bonorū, exiliū, mors
 proponeretur, haec perpeti, si acciderent, maluit, quā
 custodiam mei capitis dimittere. huius ego, & parētis
 eius prudentissimū atq; optimi senis, & vtriusq; filiorū
 manibus in naui tuta ac fideli collocatus, eorumq; pre-
 ces & vota de meo reditu exaudiēs, Dyrrachiū, quod
 erat in fide mea, petere contendit. quō cum venisē, co-
 gnoui id, quod audieram, refertam esse Græciam scele-
 ratissimorum hominum ac nefariorum, quorum impi-
 um ferrum, ignesq; pestiferos meus ille consulatus ē ma-
 nibus extorserat: qui antequam de meo aduentu audi-
 re potuissent, cum tū abesset, * aliquorum dierū vitam
 in Macedonia, ad Planciumq; perrexerit. hic vrō simul
 atq; me mare transisse cognouit: audi atq; attende La-
 terensis, ut scias, quid ego Plancio debeam, confitea-
 re quae aliquando, quod faciam, me & gratē, & piē fa-
 cere, huic, quae pro salute mea fecerit, si minus profu-
 tura sint, obesse certē non oportere: nam simul ac me
 Dyrrachium attigisse audiuit, statim ad me, licetori-
 bus dimissis, insignibus abiectis, veste mutata pro-
 fectus est. o acerbam mihi iudices memoriam temporis
 illius & loci, cum hic in me incidit, complexus est.
 conuersusq; lacrymis, nec loqui prae mœnore potuit,
 o rem

Correctio.

Articulus.

* aliquot

Hic uerē in-
 cipit perorati-
 o, per ampie-
 ficationē. ad
 misericordiam
 a sua persona
 in Plancium
 transferendā.

Præteritio.

Rem cum auditu crudelē, tum visu nefariā: & reliquos omnes dies noctesq; eas, quibus iste à me non recedens Thessalonicam me, in qua storumq; perduxit. hic ego nunc de prætorē Macedoniae nihil dicam amplius, nisi eum & ciuem optimum semper, & mihi amicū fuisse, sed eadem timuisse, quæ ceteros: Cn. Placium fuisse vnum, non qui minus timeret: sed, si acciderent ea, quæ timerentur, mecum ea subire, et perpeti uellet. qui cū ad me L. Tubero, meus necessarius, q. fratri meo legatus fuisset, decedens ex Asia uenisset, easq; insidias, quas mihi paratas ab exilibus coniuratis audierat, animo amicissimo detulisset: in Asia me ire propter eius prouineie metum, & cum meo fratre necis insidias cōparatas non est passus, ut me inquam Plancius et complexu suo retinuit, multosque menses à capite meo non discessit, abiecta quæstoria persona, comitisq; sumpta. *Exclamatio plena commiserationis.* *Iteratio, cum articulo & si militer cadente.* *Geminatio ad fauorem iudicum.* *Cōmoratio.* *A suis promissis, cum repetitione.* *decer-*

o excubias tuas Cn. Planci miseris, o flebiles uigilias, o noctes acerbis, o custodiam etiam mei capitis infelicem, si quidem ego tibi uiuus non prosum, qui fortasse mortuus profuissem. memini enim, memini, neque unquam obliuiscar noctis illius, cum tibi uigilanti, assidenti, moerenti uana quædam misery, atque inania, falsa spe inductus, pollicebar: me si essem in patriam restitutus, præsentem tibi gratiam relaturum: sin autem uitam mihi fors admississet, aut uis aliqua maior redditum peremisset, hos, hos (quos enim ego tam alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum præmia pro me persoluturos. quid me aspectas? quid mea promissa repetis? quid meam fidem imploras? nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, sed horum erga me benivolentiā promittebā, hos pro me lugere, hos gemere, hos

decertare pro meo capite vel uitæ periculo uelle uidebā: de horū desiderio, luctu, querelis quotidie aliquid tecum simul audiebam: nunc timco, ne nihil tibi præter lacrymas quæ reddere, quas tu in meis accerbitatibus plurimis effudisti: quid enim possum aliud, nisi moerere? nisi flere? nisi te cum mea salute complecti? salutē tibi ijdem dare possunt, qui mihi reddiderunt. huc exurge tamen quæso: retinebo, & cōplectar, nec me solum deprecatorem fortunarum tuarum, sed comitē sociūq; profitebor: atq; ut spero, nemo erit tā crudeli animo, tamq; inhumano, nec tam immemor meorum, non dicam in bonos meritorum, sed bonorum in me, qui à me mei seruatore capitis diuellat, ac distrahat. non ego meis ornatū beneficijs à uobis deprecor, iudices, sed eundem salutis meæ: non opibus contendo, non auctori tate, non gratia, sed precibus, sed lacrymis, sed misericordia: meūq; vos simul miserrimus, & optimus obtestatur parens, et pro vno filio duo patres deprecamur. nolite iudices per uos, per fortunas uestras, & per liberos, inimicis meis, ijs præsertim, quos ego pro uestra salute suscepi, dare Letitiam gloriantibus vos iam oblitos mei. saluisq; eius, à quo mea salus cōseruata est, hostes exitisse: nolite animū meum debilitare tum luctu, tum etiam metu cōmutatæ uestræ voluntatis erga me: finite me quod uobis fretus huic sepe promisi, id à uobis ei persolvere. teq; C. Flauio oro, & obtestor, qui meorum consiliorum in consulatu socius, periculorū particeps, rerum, quas gessi, adiutor fuisti, meq; non modò saluū semper, sed etiam ornatum, florentemq; esse uoluit: ut mihi per hos conserues eum, per quem me tibi, & his cōseruatum uides. plura ne dicam, tuæ me etiam lacry-

Hoc gestu co-
git iudices.Paria parib'
relata.Ab inimicis
rum, sua, et ius
dicū persona

Præcillo, et

me

ORATIO

languescant
affectus com
mori, nihil
enim citius
arefcit lacry
ma. praefer
tim in alienis
malis.

crimæ impediunt, vestraeq; iudices, non solum me
quibus ego magno in metu meo subito inducor in spem
vos eosdem in hoc conseruando futuros, qui fueritis in
me: quoniam istis vestris lacrymis, de illis recorder,
quas pro me sepe, & multum profudistis.

M. T. CICERO NIS ORATIONIS PRO L. COR

NELIO DE MAIESTATE, FRAG-
mentum, ex Asconij Pediani
Commentarijs.

VERSUS A PRIMO CIRCITER
CLXI.

Postulatur apud me prætorem, primum de pe-
cunijs repetundis. Prospectat uidelicet Corui-
nius, quid agatur, uidelicet homines ferreos in
medium ad tentandum periculum proiectos. Quid Me-
tellus, summa nobilitate ac uirtute, cum bis iurasset, se-
mel priuatim. Priuatim parte publicæ legis, deiectus
est ratione, an ui, an ueri suspicionem animi tollit C.
Curionis uirtus, ac dignitas, & Qu. Metelli adolescen-
tia ad summam laudem omnibus rebus ornata. Le-
gem, inquit, de Libertinorum suffragijs Cornelius
cum Manlio dedit. quid est hoc? dedit, an tulit, an ro-
gauit, an hortatus est? nam tulisse ridiculū est: quasi
legem aliquam aut ad scribendum difficilem, aut ad ex-
cogitandum reconditam: quæ lex paucis annis non
modo scripta, sed etiam lata esset. In quo cum multa
reprehensa sint, tum imprimis celeritas actionis. Peti-
uit tamen à me prætore maxima contestatione, ut caus-
sam Manlij defenderem.

¶ Versu

FRAGMENTVM

VERSUS A PRIMO DCCCL.

Nam cum is Tribunus pleb. duas leges tulisset in eo magistratu, unam perniciosam, alteram egregiam, quod summam rep. non habet, sed ab illo ipso Tribuno abiectum est, bonum autem quod summa rep. manet, in nostri ordini fuit. Alijs ille in illum furorē magnis hominibus auctoribus impulsus est, qui aliquod institutum exemplum disturbatorum iudiciorum perniciosissimum, temporibus suis accommodatissimum, meis alienissimum rationibus, cupierunt.

VERSUS CIRCITER XXI.

Possū dicere hominem summa prudentia clarum C. Cottam, de suis legibus abrogandis, ipsum ad senatum retulisse. Possū et eiusdem Cottæ legem de iudicijs priuatis anno post, quam lata sit à fratre eius. STATIM. Legem Liciniam et Mutiam de ciuib. regundis, uideo constare inter omnes, quam duo consules omnium, quos uidimus, sapientissimi tulissent, non modò inutilem, sed perniciosam reipub. fuisse. Quatuor omnino genera sunt, iudices, in quibus per senatum more maiorum, statuatur aliquid de legibus: unum est eiusmodi, placere legē abrogari, ut Qu. Cæcilio, M. Iunio cos. quæ leges rem militarem impedirent, ut abrogarentur. Alterum, quæ lex lata esse dicatur, ea non uideri populum tenere, ut L. Marcio. Sex. Iulio cos. De legibus Liijs. Tertium est de legum abrogationibus: quo de genere per sepe S. C. fiunt, ut nuper

EX A. PEDIANI COMM.

per de ipsa lege Calpurnia, quæ derogaretur. P. Africanus ille superior, ut dicitur, non solum à sapientissimis hominibus, qui tum erant, uerum etiam à seipso sæpe accusatus est, quod cum consul esset, cum T. Longo, passus esset tum primum à populari consensu senatoriæ subsellia separari. CIRCA MEDIVM. Quo loco numerat cum lex feratur, quod loca intercessionis sunt iubeat dicere. Est atq; ius uetandi, cum ea feratur quandiu ferendi transferuntur, id est lex: dum priuati dicunt, dum sitella defertur, dum æquantur sortes, dū sortitio fit, et si quæ sunt huius generis alia. PAVLO POST.

Vnum tamen, quod hoc ipso Tribuno pleb. factum est, præmittendum non uidetur. neque enim maius est legere codicem, cum intercedatur, quam sitellam ipsam cum ipso intercessore deferre, nec grauius incipere ferre, quam perferre: nec uehementius ostendere se laturum inuito collega, quam ipsi collega magistratum abrogare, nec criminosius tribus ad legem accipendam, quam ad collegam reddendum, priuatum introvocare. quæ uir fortis huius collega Aulus Gabinius in re optima fecit omnia: neque cum salutem populo R. atq; omnibus gentibus finem diuturnæ captiuitatis, turpitudinis et seruitutis afferret, passus est plus uicis collega sui, quam uniuersæ ciuitatis nocere ualere, et uoluntatē. At enim de corrigēda lege retulē nūt. Idem, nisi hæc ipsa lex, quæ C. Cornelius tulit, obstitisset:

FRAGMENTVM

stitisset: decreuisssem id, quod palam iam isti defenso-
res iudiciorum pugnauerunt, senatui non placere id iu-
diciu de Sylla bonis fieri. quam ego caussam lōgē di-
ter Prætor in concione defendi, cū id dicere, quod illi
iudices postea statuerunt, iudiciu æquiore tempore
fieri oportere. STATIM. Antea uerō quā mul-
tarum rerum iudicia sublata sint, & quia scitis, præ-
reco: & ne quem in iudiciu oratio mea remocare ui-
deatur. PAVLO POST. Non Cn. Dolabella C.
Volcatium, honestissimum uirum, communi & quoti-
diano iure priuasset. Non denique homo illorum &
uirtute & prudentia longē dissimilis, sed tamen nimis in-
gratificando iure liber, L. Sifenna bonorum Cn. Cor-
nelij possessionem ex edicto suo P. Scipioni, adulescen-
ti summa nobilitate, eximia uirtute prædito, dedisset.
Quare cū ambitum populus Romanus uideret, &
cū à Tribunis pleb. doceretur, nisi pœna accessisset
in diuisores, extingui nullo modo posse legem hanc.
Cornelij, flagitabat, illam, quæ ex S. C. ferebatur, repu-
diabat. ET EADEM DE RE PAVLO POST.
Ut spectaculum illud duorum designatorum Consu-
lum calamitate, re & tempore salubre ac necessari-
um, genere & exemplo miserum ac funestum uiderem-
us. Quid ego nunc tibi argumentis respondeam, pos-
se fieri, ut alius aliquis Cornelius sit, qui habeat Phi-
lerotem, res uulgare nomen esse Philerotis. Corne-
lius uerò ita multos, ut iam etiam collegium constitui-
tum sit? At enim extremi ac difficillimi temporis no-

EX A. PEDIANI COMM.

cem illam C. Cornelij consulem mittere coegisti, quæ
Rempub. saluam esse uellent, ut ad legem accipiendam
adessent. Plebem ex Manliana offensione victam &
domitam esse dicit, ante vestros annos propter illius
Tribuni pl. temeritatem posse adduci, at omnino ne il-
lius potestate abalienemur, qui restituerunt eam pote-
statem, alterum nihil unum posse contra multos, alte-
rum longē abesse. Tanta igitur in illis uirtus fuit, ut an-
no xvi. post reges exactos propter nimiam domina-
tionem potentium secederent, leges sacratas ipsi sibi
restituerent, duos Tribunos crearent, montem illum
trans Anienem, qui hodie mons sacer nominatur, in
quo armati confederunt, æternæ memoriæ causâ con-
secrarent, itaq; auspicato postero anno x. Tribuni pl.
comitijs curiatis creati sunt. Tum interposita fide per
tres legatos, amplissimos viros, Roman armati reuer-
tuntur, in Auentino confederunt: inde armati in Capi-
tolium uenerunt: decem Tribunos pl. per pontificem,
quod magistratus nullus erat, creauerunt. Etiam hæc
recentiora prætereo: ponam principium iustissimæ li-
bertatis, Cassiam, quæ lege suffragiorum vis potestasq;
conualuit, alteram Cassiam, quæ populi iudicia firma-
uit. Qui non modò Sylla, uerum etiam, illo mortuo,
semper hoc per se summis opibus retinendum putau-
erunt, inimicissimi C. Cottæ fuerunt, quod is consul pau-
lum Tribunis pleb. non potestatis, sed dignitatis addi-
dit. Quandiu quidem hoc animo erga uos illa plebs e-
rit, quo se ostendit esse, cū legem Aureliam, cū Ro-

FRAGMENTVM

sciam non modò accepit, sed etiam efflagitauit. Memor-
tateo, cum primum senatores, cum equitibus Ro-
manis lege Plotia iudicarent, hominem dijs ac nobili-
tati permissum, Cn. Pompeium causam lege Varia de
maiestate dixisse. Sed si familiariter ex Qu. Catulo, se-
pientissimo viro atq; humanissimo, velim quærere, et
trius tandem tibi tribunatus minus probari potest, C.
Cornelij, an non dicam P. Sulpitij, non L. Saturnini,
C. Gracchi, non Tiberij, neminem quem isti seditio su-
existimant, nominabo: sed auunculi tui? Qu. Catuli da-
risimi, Patriæq; amantissimi viri, quid mihi tandem re-
sponsurum putatis? PRO CORNELIO. Num in eo,
qui sunt hi testes, hæsitatis ego vobis edā duos reliqui
sunt de cōsularibus, inimici tribunitiæ potestatis. pau-
ci præterea assentatores eorum atq; assēclæ subsequi-
tur. Quid auunculus tuus, clarissimus, clarissimo patre,
duo maioribus, credo silentio, fauente nobilitate, nulli
intercessore comparato, populo R. dedit, et potentis-
simorum hominum collegijs eripuit cooprandorum sa-
cerdotum potestatem. SEQUITVR. Quid idem Do-
mitius M. Silanum, consularem hominem, quem admo-
dam Tribunus pl. vexauit? Hæc est controuersia eius-
modi, vt mihi Tribunus pl. Cn. Domitius Caiulo. M.

Terpolius contemptissimum nomen eiectum
esse ex ijs, qui Tribun. pleb.
fuerunt.

M. T.

M. T. CICERONIS ORATIONIS
in toga cæcandida contra C. Antoniū & L.
Catilinā cōpetitores in senatu, fra-
gmenentum. Ex Asconij Pediani
commentarijs.

Dico P. P. C. superiore nocte cuiusdam hominis no-
bilis, s, et valde in hoc largitionis quæstu noti
et cogniti, domū Catilinā et Antoniū cum se
questribus suis cōuenisse. Quæ enim aut amicum habere
potest is, qui tū tot ciues trucidauit, aut clientū, qui in sua
ciuitate cum peregrino negauit se iudicio æquo certa-
re posse? Ne sese iam tū respexit, cum grauissimis vestris
decretis absens notatus est. In iudicijs quanta vis esset,
didicit cum est? absolutus, si aut illud iudicium, aut illa
absolutio nominanda est. Te tamen Q. Muri tam malè
de rep. existimare, molestè fero, q̃ hesternò die me esse
dignum consullatu negabas. quid? populus R. minus di-
ligenter scit sibi constituere defensorem, quàm tu tibi
qui, cum te furti L. Calenus ageret, me potissimum for-
tunarum tuarum patronum esse voluisti. Et cuius tu
consilium in tua turpissima causā delegisti, hunc hone-
stissimarum rerum defensorem populus Romanus au-
ctore te repudiare potest? nisi fortè hoc dicturus es,
quo tempore à L. Caleno furti delatus sis, eo tempore
in me tibi parum auxilij esse vidisse. Populum verò,
cum inspectat et populo collum secuit hominis maximè
popularis, quanti faceret ostendit. Ne qua amentia in-
ductus est vt contemneret, constituere non possum. u-

Nn 4 trum

Fortè, Cn.
Domitij, uel
Qu. Catule
vocandi casu.

FRAGMENTVM

rum & quo animo laturum putauit? an in suo familiarisimo non viderat, mēne aliorum quidem iniuria mediocriter posse ferre? Alter, pecore omni vendito, & salibus propē addictis, pastores reinet, ex quibus ait se, cum velit, subito fugitiuorum bellum excitaturum. Alter induxit eum, quē potuit, vt repente gladiatores populo non debito polliceretur, quos ipse consularis candidatus perspexit, & legit, & emit, præsente populo Romano factum est. Quam obrem augere etiā mercedes si vultis, Q. Mutium perueri legē impedire, vt coepit sentent. Cos. sed ego lege contentus sum, quā duos consules designatos vno tempore damnari vidimus. Atque vt istum omisit in exercitu Syllano praedonem, in introitu gladiatorem, in victoria quadrigarium. Te verò Catilina Consulatum sperare, aut cogitare, non prodigium atq; portentum est? à quibus enim petis? à principibus ciuitatis? qui tibi cum L. Volcatius Cos. in consilio fuisset, ne petenti quidem potestatem esse voluerunt. A senatoribus? qui te auctoritate sua, spoliatum ornamentis omnibus, vinctum penē Africanis oratoribus tradiderunt. Ab equestri ordine, quem trucidasti? à plebe? cui spectaculū eiusmodi tua crudelitas praebuit, vt nemo sine luctu aspicere, sine gemitu recordari posset. Quid tu potes in defensione tua dicere, quod illi ne dixerunt? quae tibi dicere non licebit. ET
PAULO POST. Deniq; illi negare potuerunt, & negauerunt: tu tibi ne inficiandi quidem impudentia locum reliquisti, quare praeclara dicentur iudicia tu-
lisse.

EX A. PEDIANI COMM.

lisse, si, qui inficiantem Luscium cōdemnauerunt, Catilinam absoluerunt consentientem. Is ergo negat ignarum esse, cum etiam illi, imperitos se homines esse, & se quem etiam interfecissent, Imperatori ac Dictatori paruisse dicerent. ac negare quoq; posse: Catilinam verò inficiari non posse. Hanc tu habes dignitatem, quā fretus, me condemnis & despicias: an eam, quā reliqua vita es consecutus? cum ita vixisti, vt non esset locus tū sanctus, quo non aduentus tuus, etiam cum culpa nulla subesset, crimen asferret. Cum deprehendebare in adulterijs, cum deprehendebas adulteros ipse: cum ex eodē stupro tibi & uxorem & filiam inuenisti. Stupris se omnibus ac flagitijs contaminauit: cedere nefaria cruciatus, diripuit socios, leges, quaestiones, iudicia violauit, ET POSTEA. Quid ego, vt violaueris prouinciam, praedicem? cuncto populo R. clamante ac resistente? Nam vt te illic gesseris, non audeo dicere, quoniam absoluitas es, mentitos esse equites Romanos, falsas fuisse tabellas honestissimae ciuitatis existimo: mentitam Qu. Metellum Pium, mentitam Africam. Vidiſſe puto nescio quid illos iudices, qui te innocentem iudicarunt. O miser, qui non sentias illo iudicio te non absolutum, verum aliquod seuerius iudicium, ac maius supplicium reservatum. Praetereo illum nefarium conatum tuum, & penē acerbum & luctuosum populo Romano diē, cum Cn. Pisone socio, neq; alio nemine, cādem optima tum facere voluisti. An oblitus ea, te ex me, cum praetura peteremus, petisse, vt tibi primum locum concede-

FRAGMENTVM

rem? quod cum sepius ageres, & impudentius à me cō-
tenderes, meministi, me tibi respondere, impudenter te
facere, qui id à me peteres, quod auunculus nunquam
impetrasset? Nescis, me prætorem primum esse factū,
te concessione competitorum, & collatione centuria-
rū, & in meo maxime beneficio, è postremo in tertiu
locū esse* subiectum? Qui posteaquam illo, vt conati
erant Hispaniensi pugiunculo neruos incidere ciuium
Romanorum non potuerunt, duas uno tempore conan-
tur in repub.licas distingere. Hunc vos scitote Liciniū
gladiatorem iam misisse cupidum Catlinæ, iudices,
Quantumq; Curium hominem quæstorium.

M. T. CICERONIS ORATIONIS PRO
M. Scauro fragmentum. Ex Asconij
Pediani cōmentarijs. Circa vers.
à primo. XL.

Subit etiam populi iudicium inquirente Cn. Do-
mitio Trib. pl. ibidē, Reus est factus à Q. Serui-
lio Cepione lege Seruilia, cū iudicia penes eque-
strem ordinem essent, & P. Rutilio damnato nemo tā
innocens videretur, vt non timeret illa. Ab eodē etiā le-
ge Varia custos illæ reipublicæ proditiōis est in crimē
vocatus. Vexatus à Q. Vario Tribuno pl. est nō mul-
tō antē. Non enim tantū admiratus sum ego illū virum,
sicut omnes, sed etiam præcipuē dilexi. primus enim
fragrante studio laudis in spem impulit posse virtutē
sine præsidio fortune, quo contendisset, labores & cō-

stantia

EX A. PEDIANI COMM.

stantia peruenire. Si mehercle, iudices, pro L. Tubulo
dicerem, quem vnum ex omni memoria sceleratissimū
& audacissimum fuisse accepimus, tamen non timerē,
venenum hospiti, aut conuiuæ si diceretur cœnanti ab
illo datam, cui neq; hæres, neq; iratus fuisset. Sic in-
quam se, iudices, res habet: neq; hoc à me nouum dispu-
tatur, sed quæsitū ab alijs est. CIRCA TERTIAM
PARTEM A PRIMO. Illa audiuimus, hoc verò me
minimus, ac penē vidimus, eiusdem stirpis & nominis
P. Crassum, ne in manus incideret inimicorum, seip-
sum interemisse. STATIM. Ac neque illius Crassi fa-
ctum superioris, ijsdē honorib. vsus, qui fortissimus in
bellis fuisset M. Aquilius potuit imitari. PAVLO
POST. Quid verò alterum Crassum temporibus cis-
dem num aut clarissimi viri Iulij, aut summo ingenio
præditus M. Antonius potuit imitari? CIRCA ME-
DIUM. Neq; verò hæc ipsa, quotidiana res Appium
Claudiū, ille humanitate & sapientia præditum, per se
ipsa mouisset, nisi hūc Claudij fratris sui cōpetitorē fo-
re putasset: qui siue patricius, siue plebeius esset (nōdū
enim certū cōstitutū erat) cū illo sibi cōfessionē fore pu-
tabat. POST DVAS PARTES ORATIONIS.
Nā cū ex multis vnus ei restaret Dolabella patruus in-
micus, qui cū Q. Cepione propinquo suo cōtra Scau-
rum patrem suum obsignauerat stateras, eas sibi inimi-
citas non susceptas, sed relatas, &c. PAST TRES
PARTES. Præsertim cū propinquitas & celebritas
loci suspiciōē desidiæ tollat, aut cupiditatis. Hæc cū tu
effit;

FRAGMENTVM

effugere non potuisses, contendes tamē ex postulabis,
vt M. Aemilius cum sua dignitate omni, cum patris me-
moriam, cum aui gloria, sordidissimae, leuissimae, vanissi-
mae genti, ac propē dicam, pellitis testibus cōdonetur.

VERSV A NOVISSIMO. CLX.

Vndiq; mihi suppeditat, quod Pro M. Scauro dicam,
quocunq; non modò reus, verū etiam oculi incide-
runt. curia illa de grauissimo principatu patris fortissi-
moq; testatur. L. ipse Metellus auus huius sanctissimos
deos illo constituisse in templo, videtur in vestro con-
spectu, iudices, vt salutem à vobis nepotīs sui deprecā-
rentur.

F I N I S.

REGISTRVM.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll
mm nn oo pp qq rr ss tt uu xx yy zz
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk
Ll Mm Nn.

RECEIVED
JAN 10 1968

